Philologische Untersuchun...

PHILOLOGISCHE

UNTERSUCHUNGEN

HERAUSGEGEBEN

VON

A. KIESSLING und U. v. WILAMOWITZ-MOELLENDORFF.

ZWÖLFTES HEFT:

ARATEA

SCRIPSIT

ERNESTUS MAASS.

BERLIN
WEIDMANNSCHE BUCHHANDLUNG
1892

PHILOLOGISCHE

UNTERSUCHUNGEN

HERAUSGEGEBEN

VON

A. KIESSLING UND U. v. WILAMOWITZ-MOELLENDORFF.

ZWÖLFTES HEFT:

ARATEA

SCRIPSIT

ERNESTUS MAASS.

BERLIN

WEIDMANNSCHE BUCHHANDLUNG.

1892.

ARATEA

SCRIPSIT

ERNESTUS MAASS.

BERLIN
WEIDMANNSCHE BUCHHANDLUNG.
1892.

ALBERTO MARTH

ASTRONOMO

I. DE ACHILLE GRAMMATICO ARATI INTERPRETE.

Achillis liber Arateus duobus codicibus italicis continetur, Mediceo plut. XXVIII 44 et Vaticano 191. Codicem Mediceum Petro Victorio cum editionem Achillis et principem et unicam Florentiae anno 1567 adornaret praesto fuisse fere solum conferendo perspeximus. 'Magnis ille occupationibus impeditus et quia satisfacere cupidis huius auctoris' non posset, nisi ipsum sua lingua loquentem cito divulgasset, in obeundo munere non eam se praestitisse curam suo ipse vadimonio praefatus confitetur, qua consuevisset. Perfacile igitur Iosepho Iusto Scaligero emendandi reddidit negotium. Exemplar editionis Florentinae notis et correctionibus Scaligeri ornatum cum fuisset ex legato Danieli Heinsio traditum, tandem in bibliothecam aulae Vinariensis traductum est et in Villoisonis manus incidit, qui Scaligerana anno 1783 Turici in 'Epistulis Vinariensibus' p. 78 sqq. publicavit. Et ipsi ut inspicere haec possemus, per Gilberti nostri bibliothecae praefecti benevolentiam impetravimus. Pendet a Victoriana editione 'Uranologium' Parisiis anno 1630 a Petavio Scaligeri inimicissimo emissum p. 121 sqq., a Petavio Migneus, qui mero casus ludibrio ut in 'Patrologiae graecae cursus completi' vol. XIX (Parisiis 1857) p. 934 sqq. vel hoc opusculum reciperet simul cum Petavii versione latina adductus est[1].

M(ediceus) s. XV chartaceus 8° sex libros libellosve rubro atramento ita inscriptos comprehendit:

fol. 1 *περὶ τῶν κλιμάτων τῆς γῆς, ἐν οἷς συμβαίνει αὔξησις καὶ μείωσις τοῦ νυχθημέρου ἐναλλάξ.*

fol. 2b *Ἀδαμαντίου σοφιστοῦ περὶ ἀνέμων.*

---

[1]) Praefatur ita Migneus p. 745: quae sequuntur (absoluto Eusebio) opuscula chronologica et astronomica cum apud eruditos plurimi valeant et iis quasi fundamento nitantur chronologi Christiani veteres (quod immerito dictum esse facile patet), nobis faciendum putavimus, ut ea recuderemus etc.

fol. 5a *ἐκ τῶν Ἀχιλλέως πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς τὰ Ἀράτου Φαινόμενα* usque ad fol. 34b addita subscriptione *τέλος τῶν Ἀχιλλέως πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς τὰ Ἀράτου Φαινόμενα.* Per totum hoc opus signa conspiciuntur a lectore quodam sedulo inlata, fortasse a Victorio.

fol. 35a *ἐκ τοῦ τρίτου λόγου Ἱππάρχου τοῦ εἰς τὰ Ἀράτου καὶ Εὐδόξου Φαινόμενα περὶ τῶν συνανατελλόντων ἄστρων τοῖς ιβʹ ζῳδίοις.*

fol. 43a *ἐκ τῆς εἰς τὰ τοῦ Ἀράτου Φαινόμενα Θέωνος ἐξηγήσεως ἐκλογαὶ διορθωθεῖσαι παρὰ τοῦ σοφωτάτου μοναχοῦ κυρίου Μαξίμου Πλανούδους* usque ad fol. 79a *τέλος τῆς ἐξηγήσεως τῶν Φαινομένων Ἀράτου.* Sunt haec scholia fere Marciana additamentis byzantinis aucta.

V(aticanum) ad hunc usque diem nemo ad usum novae Achillis editionis convertit. Quamquam non defuerunt qui passim codicem inspicerent nonnulla excerpturi, velut enotatam ab H. Keilio frustuli cuiusdam amplioris Sophoclei varietatem scripturae A. Nauckius non sine commodo adhibuit ad 'Tragicorum graecorum fragmenta' colligenda p. 226 editionis alterius, Hinckhius Hilleri gratia 'Mercurii Eratosthenici' reliquias illinc descripsit. Liber igitur est bombycinus, saeculo incerto (viros doctos si audiveris quotquot sententiam professi sunt) in Graecia exaratus. Saeculo XIII Keilius addicit in 'Philologo' I p. 157, Dielesius s. XIII—XIV in 'Doxographis' p. 18 adn., Partheyus s. XIV—XV in 'Relationibus academiae berolinensis' 1863 p. 374: ubi indicem codicis ex catalogo fol. 3—5 a recentiore aliquo inserto desumptum, sed non satis accuratum, reperies. Partheyus enim eo potissimum et sibi et aliis imposuit, quod discernere acriter manus diversas diversorum temporum noluit, tametsi poterat facillime. Quae Achillem perscripsit tinctura fusca, ea manus a fol. 173—228b continuatur spatio rubricatori et inscriptori vacuo relicto. Nam non modo capitum initia sciendum est verum titulos quoque ab altera manu vix posteriore rutilo atramento suppleta esse, praeterea ex alio codice ab hac eadem manu quaedam inducta: cuius rei afferimus argumentum quod p. 125 C Petavianae editionis lacunam a librario signatam haec manus accusativo *διάλυσιν* explevit, item alia, quae nunc non attinet commemorari. Tertia aliquanto recentior manus perraro quidem attamen velut fol. 209 med. agnoscitur scripsitque

incerti auctoris opusculum ποῖα τῶν ζῳδίων συνανατέλλουσιν καὶ συγκαταδύνουσι τοῖς ἐν τῷ ζῳδιακῷ ιβʹ ζῳδίοις. Denique Victorius ipse totam Achillis in Vaticano scriptionem ita percensuit, ut Medicei sui discrepantias sua manu adnotaret. Quae res cum fragmentorum conlatores fefellisset, effectum est ut pro testimoniis hanc quartae manus varietatem habendam existimarent[2]). Folio 209 confecta isagoga, quae falso sive Eratostheni seu Hipparcho tribuitur, et laterculo 'interpretum Arati' (de quibus in Hermae volumine XVI a. 1882 p. 386 sqq. disputatum est) subiecto globum signatis caeli regionibus prima manus appinxerat: cui nonnulla terrarum graece nomina inscripsit secunda, Indiam Pentapolin Palaestinam Aethiopiam Aegyptum Libyam Africam Turciam. In quibus cum Τουρκία compareat, erunt fortasse qui Byzantio expugnato conditoque in Europa Turcorum imperio scripta haec esse autument: nisi forte Τουρκία etiam, dum Asiae finibus Turci terminarentur, appellitari poterat. Quo deficiente auxilio ad codicis aetatem paullo arctius definiendam nihil iam suppetit praeter ea quae in 'Analectis Eratosthenicis' p. 10 indicavimus: eandem manum in codice Anthologiae Planudeae britannico 16, 409 (Additions p. 201) a Planude, ut videtur, exarato sese nobis obtulisse.

Iam enumerabimus ex codicis Vaticani quae huc spectat parte opuscula sive opera dicere mavis omnia:

fol. 173 Πρόκλου διαδόχου ὑποτύπωσις τῶν ἀστρονομικῶν ὑποθέσεων.

fol. 189 Ἰωάννου Ἀλεξανδρέως περὶ τῆς τοῦ ἀστρολάβου χρήσεως καὶ τί τῶν ἐν αὐτῷ καταγεγραμμένων σημαίνει ἕκαστον.

fol. 194[b] τῶν Ἀράτου Φαινομένων πρὸς εἰσαγωγὴν ἐκ τῶν Ἀχιλλέως.

fol. 203[b] αἱ ἐξ ἑτέρων διαιρέσεις.

---

[2]) In praefatione postquam de Hipparcho suo exposuit, '*Achillis*' inquit '*itidem duo exemplaria nactus sum non parum inter se multis locis discrepantia, quod facit tamen ad verba potius et ipsorum seriem quam ad sententiam auctoris magnopere variandam. Missa quoque sunt ad me Roma una cum Achille scripta quaedam mutilata veterum quorundam doctorum hominum, qui studio ac labore suo aut Arati poema aut scientiam hanc siderum illustrare voluerant, et illa ipsa praeterea plena macularum, quae tamen cum haud penitus inutilia iudicassem multis locis correcta sedulitate mea non indigna putavi, quae foras exirent*' etc.

ib. *γένος Ἀράτου καὶ βίος* et *περὶ ἐξηγήσεως.*

fol. 205[b] *ἐξ ἑτέρων σχολίων εἰς Ἀράτου Φαινόμενα εἰσαγωγή.*

fol. 207[a] *Ἐρατοσθένους, ἐν ἄλλῳ Ἱππάρχου, εἰς τὰ Ἀράτου Φαινόμενα.*

fol. 207[b] *ποῖα τῶν ζῳδίων συνανατέλλουσι καὶ συγκαταδύνουσι τοῖς ἐν τῷ ζῳδιακῷ ιβʹ ζῳδίοις.*

fol. 210[a] *Ἱππάρχου τῶν Ἀράτου καὶ Εὐδόξου Φαινομένων ἐξηγήσεως βιβλίον αʹβʹγʹ.*

Vaticani beneficio Achillem multa nec spernenda ad genuinam integritatem reciperaturum esse censemus. Demonstravit codicis bonitatem in Mercurii Eratosthenici reliquiis Hillerus, nos conlatione totius libri instituta nonnisi gravia nonnulla et nova delibabimus.

P. 145 Petavii post *κέχρηται* nullo intercedente spatio in capitis exitu unus Vaticanus haec subiunxit, quae emendatiora proferimus commemoratis inferius codicis discrepantiis:

> *ἰστέον δέ*[3]*, ὅτι ἐξωμάλισαν*[4] *ἄστρου καὶ ἀστέρος τὴν διαφορὰν οἱ ποιηταί· τοὺς γὰρ πλάνητας ποτὲ μὲν ἄστρα ποτὲ δὲ ἀστέρας ὀνομάζουσιν· ὡσαύτως δὲ τὸν Σείριον*[5] *ἀστέρα ὄντα ἄστρον ὀνομάζουσιν. σαφὲς δὲ ποιήσει Πίνδαρος* (Ol. I 5—10) *ἄστρον τὸν ἥλιον καλῶν διὰ τούτων· «εἰ δ' ἄεθλα γαρύεν*[6] *ἔλδεαι, φίλον ἦτορ, μηκέτ' ἀελίου σκόπει ἄλλο θαλπνότερον ἐν ἁμέρᾳ φαεννὸν ἄστρον ἐρήμας δι' αἰθέρος». μήποτ' οὖν πρὸς τοὺς ἀπλανεῖς ⟨διὰ τὴν⟩*[7] *τοῦ φωτὸς αὐτῶν ὑπεροχὴν ἄστρα αὐτοὺς καλοῦσιν.*

Alterum exemplum e p. 152 D Petavii repetimus. Ubi ex Mediceo editio Victorii haec de polo exhibet hiante defectu mutilata:

> *τηρητέον δέ, ὅτι ἀρρενικῶς λέγονται οὗτοι οἱ πόλοι* (poli mundani). *οἱ δὲ Πυθαγόρειοι δεξιὰ μὲν τὰ βόρεια, ἀριστερὰ δὲ τὰ νότια καλοῦσιν κτλ.*

Exspectares, de feminino *πόλος* fore quae doceantur. Iam vero insertum post *πόλοι* novum hoc Aristophanis comici fragmentum

---

[3] post *δὲ* lacuna unius vel duarum litterarum V.

[4] *ὅτι ἐξωμάλισαν* scripsi: *κἔξω μαλιστ' ἂν* V.

[5] *σίριον* V.

[6] *γαρύεν* libri Pindari: *γαροῖεν* V.

[7] supplevi.

repperimus, quamvis propter verborum depravationem conceptae laetitiae remiserimus aliquantulum:

ὁ δὲ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς Δαιταλεῦσιν· ἢ ἐπεὶ ἡλίου τροπίου τέθεικε τὸ ὄνομα τοῦ πόλου καὶ θηλυκῶς πόλος τουτέστιν ἡλικολωνῷ, ἐν ᾧ σκέπτουσι τὰ μετέωρα ταυτὶ καὶ τὰ πλάγια ταυτί.

Corrigendi negotium et Athenaeus sublevabit V p. 207 f de horologio disserens *τούτου δ' ἐφεξῆς σχολαστήριον ὑπῆρχε πεντάκλινον ἐκ πρὸς τοὺς τοίχους καὶ τὰ θυρώματα κατεσκευασμένον, βιβλιοθήκην ἔχον ἐν αὐτῷ, κατὰ δὲ τὴν ὀροφὴν πόλον ἐκ τοῦ κατὰ τὴν Ἀχραδίνην ἀπομεμιμημένον ἡλιοτροπίου* et Pollux VI 109 sq. *καὶ τὸ μὲν κοτταβεῖον ἐκρέματο ἀπὸ τοῦ ὀρόφου ὕπτιόν τε καὶ λεῖον, χαλκοῦ πεποιημένον, ὥσπερ λυχνίου τὸ ἐπίθημα . . . ἐῴκει δὲ πόλῳ τῷ τὰς ὥρας δεικνύντι* et ipse Aristophanes (fr. 163 K.) apud eundem Pollucem IX 46 *τὸ δὲ καλούμενον ὡρολόγιον ἢ που πόλον ἄν τις εἴποι, φήσαντος Ἀριστοφάνους ἐν Γηρυτάδῃ·*

πόλος τόδ' ἐστίν; εἶτα πόστην ἥλιος τέτραπται;

Itaque *ἡλιοτροπίου τοῦτ' ἐστὶν Κολωνῷ* periclitanda nobis videntur, cetera invenit Wilamowitzius:

ὁ δὲ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς Δαιταλεῦσιν ἐπὶ ἡλιοτροπίου τέθεικε τὸ ὄνομα τοῦ πόλου καὶ θηλυκῶς·

πόλος τοῦτ' ἐστίν, ἧ 'ν Κολωνῷ
σκοποῦσι τὰ μετέωρα ταυτὶ καὶ τὰ πλάγια ταυτί.

Horologii usum inter noviciam 'sophistarum' supellectilem rettulisse comicus videtur, qua illi adolescentium mentes a pristina simplicitate seducerent: quemadmodum eiusmodi multa constat hac in comoedia ludibrio habita esse. Innotuit vix ante hanc aetatem per Metonem gnomon Atheniensibus[8]), cum in vulgari metiendi ex umbra temporis consuetudine vulgo perseverarent[9]). Colonum forensem ex levi corruptione scholio adiuti in Aristophanis Avium v. 997 restituimus: *Μέτων ἄριστος ἀστρονόμος καὶ γεωμέτρης· τούτου ἐστὶν ὁ ἐνιαυτὸς ὁ λεγόμενος Μέτωνος. φησὶ δὲ Καλλίστρατος ἐν Κολωνῷ ἀνάθημά τι εἶναι αὐτοῦ ἀστρολογικόν· Εὐφρόνιος δέ* (fr. 94 Strecker), *ὅτι τῶν δήμων ἦν ἐκ Κολωνοῦ. τοῦτο*

[8]) Schaubach, Geschichte der griechischen Astronomie bis auf Eratosthenes p. 119 sqq.

[9]) Aristoph. Eccles. v. 652 cum scholiis, Ideler 'Handbuch der Chronol.' I p. 316 sqq., Petavius ad Uranol. p. 269 sqq.

μὲν οὖν ψεῦδος· Φιλόχορος γὰρ (fr. 99 M.) *Λευκονοέα φησὶν αὐτόν. τὸ δὲ τοῦ Καλλιστράτου ἄδηλον*[10]*· ἴσως γὰρ ἦν τι καὶ ἐν Κολωνῷ. ὁ δὲ Φιλόχορος ἐν Κολωνῷ μὲν αὐτὸν οὐδὲν θεῖναι λέγει, ἐπὶ Ἀψεύδους δὲ* ⟨*τοῦ* add. Dindorf⟩ *πρὸ Πυθοδώρου ἡλιοτρόπιον ἐν τῇ νῦν οὔσῃ ἐκκλησίᾳ πρὸς τῷ τείχει τῷ ἐν τῇ Πυκνὶ κτλ.*' Callistrati Aristophanei sententiam Achilles nesciens ipse amplexus est[11]). Ergo quo spectet facete illud Aristophanis dictum Av. v. 997 *Μέτων ὃν οἶδεν Ἑλλὰς χὠ Κολωνός,* tandem aliquando eluxit.

P. 139 E haec in Achillis codice Mediceo occurrunt:

> *ἀπὸ δὲ σημείου ἐπὶ σημεῖον ἀποκαθίσταται ἐν ὀκταετηρίδι* (Scaliger: VM *ὀκτωκαιδεκαετηρίδι*), *εἴγε γνήσιόν ἐστι τὸ σύγγραμμα Ἐρατοσθένους· οὗτος γὰρ ἀνέγραψε δεικνύς, ὡς οὐκ εἴη Εὐδόξου. κατὰ δέ τινας ἐν ἑβδομήκοντα ἔτεσιν κτλ.*'

Mendosa haec esse in margine observavit Petavius ac defectum post Eratosthenis mentionem versione latina indicavit; item Boeckhium[12]) secutus Susemihlius in Historia litterarum alexandrinarum I p. 733 non percepta sibi esse verba tradita prodidit. Videamus ipsi. Eratosthenem Eudoxo librum aliquem abiudicasse dicit Achilles: quo quid contineretur superioribus declaraverat scriptor, ubi 'appellatur' inquit 'annus solis ab eodem signo ad idem redeuntis conversio CCCLXV diebus et exigua insuper particula confecta. Ad idem autem punctum ille solis annus octo annis vertentibus redit, si est germanum opus illud' — Eudoxi putares, de quo testis confestim Eratosthenes producitur. Ac legitur ita in libro Vaticano:

> *εἴγε γνήσιόν ἐστι τὸ σύγγραμμα. Ἐρατοσθένης γὰρ ἀντέγραψε δεικνύς, ὡς οὐκ εἴη Εὐδόξου.*

His expeditis commotam inde a Fabricii 'Bibliotheca graeca' IV p. 126 de oblitterato hoc Eratosthenis opere dubitationem sedabimus. 'Octaëterin' composuisse Eratosthenem Geminus in 'Phaeno-

---

[10]) *ἄδηλον* Wilamowitz, Kydathen p. 167: *δῆλον* codd.

[11]) Dositheus astronomus *ἐν Κολωνείᾳ* observasse dicitur (cf. Boeckh libro p. 15[15] citando p. 31), ubi *ἐν Κολωνῷ* male Fabricius B. G. IV p. 33 Harl. mutavit obloquente Boeckhio. Res plane incerta.

[12]) P. 136 'Es bleibt nur die verwirrte Stelle des Achilles [Tatius] (Isag. zu Arats Phaenom. 19 [ed. Victorius]) übrig, welche der Vermuthung Raum geben könnte, des Eudoxos Oktaëteris sei nicht als echt erkannt worden; aber diese kann eben wegen des Verwirrten nicht entscheidend sein. Höchstens mag man glauben, es habe Redactionen der Eudoxischen Oktaëteris gegeben, die nicht als echt galten.'

menis' auctor est peridoneus p. 34 C Petavii: *ὅθεν τὰ Ἴσια πρότερον μὲν ἤγετο κατὰ τὰς χειμερινὰς τροπάς, ὡς καὶ Ἐρατοσθένης ἐν τῷ 'περὶ τῆς Ὀκταετηρίδος' ὑπομνήματι μνημονεύει.* Titulum ex perperam intellecto Achillis loco mutari iussit Fabricius in *Ὀκτωκαιδεκαετηρίδος*, suppositum Eratostheni illum fuisse commentarium Bernhardyus in 'Eratosthenicis' p. 262 opinatus est, immerito uterque. Probae memoriae subsidio rectius quam ceteri simulatque Achillis textum constituimus, omnis vel e Gemino sublata est offendendi origo atque facultas, scripsitque reapse 'de Octaëteride' sive de Calendario Eratosthenes[13]). Libri Eudoxo a summo critico dempti de anno solari, h. e. de Calendario, argumentum erat, nec titulum ignoramus. Nam quod Critoni Naxio, aevi alexandrini historico eidemque astronomo, 'Octaëterin' Eudoxi criticus antiquus nescio quis adsignavit[14]), arcto haec res vinculo cum proposita quaestione conligatur[15]). Res de 'Octaëteride' est, pervetusto quodam et anonymo Calendario, quem erant qui Eudoxo addicerent. Quibus obstitit Eratosthenes, cum fastos ipse componeret, nec octennali ratione verum quadriennali usum esse illum contendit: qua de re Plinius N. H. II 48, 130 'et imbribus' inquit

---

[13]) Possunt de Eratosthenis 'Calendario' gravia coniectari nonnulla, hoc tamen loco aliena.

[14]) Suidas s. v. *Κρίτων*, Susemihl. p. 733.

[15]) Vulgaris altero a. Chr. saeculo ferebat opinio relictum ab Eudoxo esse de Octaëteride librum, de qua in Eudoxi vita Laertiana haec rettulit Sotio in 'Successionibus' VIII 86 sq.: . . *τέτταρας μῆνας πρὸς ἐνιαυτῷ διατρίψαντ' αὐτόθι* (apud sacerdotes Aegyptios Eudoxum) *ξυρόμενόν θ' ὑπήνην καὶ ὀφρὺν τὴν 'Ὀκταετηρίδα' κατά τινας συγγράψαι.* Quid sit Octaëteris, Censorinus aperit 'De die natali' 18, 4 (p. 37 Hultsch): «Hoc quoque tempus (quadriennium olympicum), quod ad solis modo cursum nec ad lunae congruere videbatur, duplicatum est et octaëteris facta, quae tum enneaëteris vocitata, quia primus eius annus nono quoque anno redibat. Hunc circuitum vere 'annum magnum' esse pleraque Graecia existimavit, quod ex annis vertentibus solidis constaret.» Ceterum Dositheo quoque mathematico erant qui 'Octaëterin' Pseudoeudoxi attribuerent (Censorinus 18, 5; Wachsmuth 'Prolegomena in Calendaria graeca' in editione Ioh. Laur. Lydi 'De ostentis' p. LV). Boeckhius 'Ueber die vierjährigen Sonnenkreise der Alten' (Berlin 1863) p. 29 errat, cum dicit: 'Sein (des Dositheus) Parapegma hing ohne Zweifel mit seiner Oktaëteris zusammen, die Censorin mit den unklaren (?) Worten einführt «Dositheus, cuius maxime octaëteris Eudoxi inscribitur», woraus zu folgen scheint, dass er sich darin hauptsächlich an die Eudoxische anschloss' et p. 135 (cf. Scaliger 'De emend. temp.' II p. 71 et Boeckh 'Zur Geschichte der Mondcyklen' p. 10).

'venti sopiuntur. Exspectantur autem maxime, unde nubes discussae adaperuere caelum. Omnium quidem (si libeat observare minimos ambitus) redire easdem vices quadriennio exacto Eudoxus putat, non ventorum modo verum et reliquarum tempestatum magna ex parte. Et est principium lustri eius semper intercalario anno Caniculae ortu'. Cf. Mommseni 'Chronol. rom.' [2] p. 56 et Idelerum 'De Eudoxo' in 'Commentationibus acad. berol.' 1830 p. 62.

Publicari Achillis nomine praefixo haec solent opuscula:

1. *τῶν Ἀράτου Φαινομένων πρὸς εἰσαγωγὴν ἐκ τῶν Ἀχιλλέως* (quocum primi capitis titulum *περὶ παντός* temere coaluisse dudum monuit Dielesius p. 18) fol. 194[b] in.—203[a] fin.

2. *τῶν Ἀράτου Φαινομένων πρὸς εἰσαγωγὴν ἐκ τῶν Ἀχιλλέως. ἐξ ἑτέρων σχολίων εἰσαγωγή* (*προοίμιον* quod subsequitur in inscriptione ad primum caput spectat) fol. 205[b] fin.—207[a] med. = p. 165—169 Petavii.

Fatemur ignorari a nobis tituli alterius sententiam, quoniam 'ex aliis scholiis' (quam Achilleis scilicet) deprompta eadem simul Achillea esse nequeunt, et animi patientiam ac mentis quandam moderationem demiramur, qua quod cogitando nancisci non possunt tolerare atque adeo credere vel periti et experti critici non desistunt. Quid igitur? Posteriorem titulum oportet solummodo ad ea quae statim succedunt trahi, diremptum hinc priorem non pro inscripto sed pro subscripto haberi et ad commentarium antecedentem reduci. Et sunt haec indubitata, siquidem vel traditionis ipsius fide nituntur. Etenim in Vaticano anterioribus reapse subscriptum est *τῶν Ἀράτου Φαινομένων πρὸς εἰσαγωγὴν ἐκ τῶν Ἀχιλλέως*, inscriptum proximis *ἐξ ἑτέρων σχολίων εἰσαγωγή*, ut ratio postulat. Quae cum ita sint, erepta Achilli posteriore isagoga prius illud commentariolum eidem reddendum est necessario. Gerit hoc in fronte pro titulo verba '*περὶ ἐξηγήσεως*' (Arati) et ex scholiis in Arati prooemium multo iis, quae ad nos librarii Marciani praesidio pervenerunt, uberioribus etsi nequaquam diversis sumptum est. Iam indagavimus quid sibi titulus '*ἐξ ἑτέρων σχολίων εἰσαγωγή*' velit, dummodo 'ex Achillis scholiis' illa quoque '*περὶ ἐξηγήσεως*' frustula remansisse statuamus. Adnectitur porro hoc *ἐξηγήσεως* caput 'Vitae Arati', cui *γένος Ἀράτου καὶ βίος* inscriptum est, apud

Westermannum inter Arateas primae p. 52 sqq., ut ad iuncturam ne *δέ* quidem copula desit: *τὴν δὲ τῶν Φαινομένων ἐξήγησιν πρῶτον μὲν ἑστώσης τῆς σφαίρας, μετὰ δὲ ταῦτα κινουμένης ἐποιήσατο Ἄρατος*[16]). Ergo rectissime Victorius fecit p. 108 sqq., quod haec separare inter se non ausus est. Nos et primae Arati vitae et *περὶ ἐξηγήσεως* fragmento scriptorem suum ex codice Vaticano tandem restituimus Achillem. Et possumus huius rei quandam confirmationem ex textus Aratei forma et indole afferre. Qua in re diutius commoraturi primum ex Achillis Isagoga et ex fragmento *περὶ ἐξηγήσεως* locos quibus opus est singulos apponimus.

1. Achilles *περὶ ἐξηγήσεως* p. 272 A Petav. *φέρεται δὴ τὰ Φαινόμενα ὑπὸ μέν τινων ἀπροοιμίαστα* (v. 19)

οἳ μὲν ὁμῶς πολέες τε καὶ ἄλλυδις ἄλλοι ἐόντες

ὑπὸ δέ τινων διάφορα προοίμια ἀρχὴν ἔχοντα·

ἀμφί μοι ἠελίοιο περικλειτοῖο τε μήνης
ἔσπετέ μοι Μοῦσαι.

τινὰ δὲ τῶν ἀντιγράφων·

Ἀγκλείδη, ξείνων ἱερὸν θάλος, εἰ δ' ἄγε σύ⟨ν⟩ μοι
οὐρανίην ψαύσειας ἐπὶ τρίβον.

ἔνια δέ·

Ἀντίγονε, ξείνων ἱερὸν θάλος.

τὸ μὲν οὖν ἀπροοιμίαστον φέρεσθαι τὸ ποίημα παντελῶς ἐστιν ἀπρεπὲς καὶ ἀνάξιον τῆς τοῦ ποιητοῦ ἀρετῆς καὶ τῆς τηλικαύτης ὑποθέσεως (ἄναρχον γὰρ καὶ ἀκέφαλον ἔσται τὸ ποίημα), τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ «Ἀγκλείδη» καὶ τῶν ἑξῆς ἄρχεσθαι πρὸς τῷ διὰ κακοζηλίαν ἐκφυγεῖν ταῦτα τὰ ἔπη τὸν Ἀράτειον χαρακτῆρα ἔτι καὶ ἐναντίωμα ἔχει τὸ οἴεσθαι ἑβδομηκονταετηρίδα εἶναι, ἐν ᾗ ἀποκαθίσταται ὁ ἥλιος ἀπὸ σημείου ἐπὶ σημεῖον. ἔχει γὰρ τὸ κατεψευσμένον προοίμιον οὕτως

ἕπταχα σὺν δεκάδεσ⟨σ⟩ι περιπλομένων ἐνιαυτῶν

τοῦ Ἀράτου ἐννεακαιδεκαετηρίδα εἰδότος ἀποκαταστατικὴν τοῦ ἡλίου διὰ τούτων (v. 752—755)·

τὰ γὰρ συναγείρεται ἤδη
ἐννεακαίδεκα κύκλα φαεινοῦ ἠελίοιο,

---

16) Finxit igitur sphaerae Arateae machinam ac fieri potest, ut recte Dielesius Suid. s. v. *Ἀχιλλεύς* verba *ἔγραψε δὲ περὶ σφαίρας καὶ ἐτυμολογίας καὶ ἱστορίαν σύμμικτον πολλῶν καὶ μεγάλων καὶ θαυμασίων ἀνδρῶν μνημονεύουσαν* ad hunc Achillem grammaticum revocaverit (Doxogr. l. c.).

ὅσσα τ' ἀπὸ ζώνης εἰς ἔσχατον Ὠρίωνα
νὺξ ἐπιδινεῖται, κύνα τε θρασὺν Ὠρίωνος.

ὥστε, εἰ προσδεχθείημεν τὸ προοίμιον, ἐν αὐτῷ μὲν ἑβδομηκονταετηρίδα ἔσται λέγων ὁ ποιητής, ἐν δὲ τοῖς ἑξῆς ἐννεακαιδεκαετηρίδα, αὐτὸς ἑαυτῷ ἐναντιούμενος· ὅπερ ἄτοπον. ἄμεινον οὖν κτλ.' (cf. p. 21).

3. ἐόντες V cum Marciani textu lemmate scholiasta, qui ita contra grammaticos disputavit: ἄλλοι ἐόντες] πολλοὶ τῶν γραμματικῶν ἀντὶ τοῦ «ἐόντες» «ἰόντες» ἔγραψαν καὶ τούτους τοὺς ἀστέρας πορεύεσθαι· ἔστι δὲ ὁ λόγος Ἀράτῳ περὶ τῶν Φαινομένων καὶ ἀπλανῶν ἀστέρων, οὐ τῶν πλανητῶν τῶν ἑπτά· οἱ γὰρ ἀπλανεῖς ἀεὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἑστήκασι καὶ μόνον συγκαταφέρονται καὶ ⟨συν⟩αναφέρονται τῷ οὐρανῷ καὶ ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἕλκονται καὶ ἀναφέρονται πᾶσαν ἡμέραν ‖ 6 ἔπετε V ‖ 8 supplevi; ceterum notum hoc fuit prooemium scholiastae Marciano ad v. 733 ‖ 17 ἑβδομηκονταεξαετηρίδα coni Scaliger ‖ 20 supplevi ‖ 23 συναείδεται coni Scaliger ‖ 29 καὶ ante αὐτὸς V: del Wilam.

2. Achilles Isag. p. 139 E Petav. λέγεται δὲ ἐνιαυτὸς ἡ ἀπὸ ζῳδίου ἐπὶ ζῴδιον ἀποκατάστασις αὐτοῦ ἐν ἡμέραις τξε' καὶ ἐλαχίστῳ μορίῳ. ἀπὸ δὲ σημείου ἐπὶ σημεῖον ἀποκαθίσταται ἐν ὀκταετηρίδι, εἴγε γνήσιον τὸ σύγγραμμα (Ἐρατοσθένης γὰρ ἀντέγραψε δεικνύς, ὡς οὐκ εἴη Εὐδόξου), κατὰ δέ τινας ἐν ἑβδομήκοντα ἔτεσιν (ἧς δόξης ἐστὶ καὶ Κάλλιππος), κατὰ δὲ Μέτωνα δι' ἐννεακαιδεκαετηρίδος· ταύτῃ κατηκολούθησεν Ἄρατος· φησὶ γάρ (v. 752—755)·

συναγείρεται ἤδη
ἐννεακαίδεκα κύκλα φαεινοῦ ἠελίοιο,
ὅσσα τ' ἀπὸ ζώνης εἰς ἔσχατον Ὠρίωνα
νὺξ ἐπιδινεῖται, κύνα τε θρασὺν Ὠρίωνος.

1, 2 ἀπὸ ζ. scripsi, cf. supra 1, 18 ἀπὸ σημείου ἐπὶ σημεῖον et infra 2, 3: ἀπὸ τοῦ ζ. V, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ζ. M ‖ 2 ζῴδιον V: τὸ αὐτὸ M ‖ 4 ὀκταετηρίδι corr Scaliger: ὀκτωκαιδεκαετηρίδι VM ‖ Ἐρατοσθένης γὰρ V, cf. supra p. 14: Ἐρατοσθένους οὗτος γὰρ M ‖ 4, 5 ἀντέγραψε V (punctum, quod supra τ additum videtur, chartae vitio ortum est): ἀνέγραψε M ‖ 5 ἕξ post ἑβδ. addit Scaliger ‖ 9 συνεγείρεται V.

De scriptura «συναγείρεται» bis exhibita verba facimus, quae singularitate excellit et discordat a Marciani textu scholiisque συναείδεται offerentibus. In hac lectione explicanda scholiographus ac Vossius in partes diversas discesserunt: hic συναείδεσθαι 'vulgo

celebrari' interpretatus cogitat de tabellis astronomicis per hominum ora id temporis traditis. At illa notio neque dispicitur illo in verbo alibi neque inesse, compositi naturam ac formam si spectaveris, ullo pacto potest. Multo ad linguae consuetudinem convenientius rectiusque scholiis haec adnotantur: «*συναείδεται*» *δὲ ἀντὶ τοῦ συνᾴδεται . . . ὁ δὲ λόγος· γίνωσκε, ὅτι ἀναλογοῦντες ἀλλήλοις καὶ σύμφωνοι γίνονται οἱ τοῦ ἡλίου δρόμοι διὰ ιθ' ἐτῶν ἐπιθεωρούμενοι. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ἀνατολὴ τῆς τοῦ Ὠρίωνος ζώνης μέχρι τῆς παντελοῦς δύσεως αὐτοῦ, ἔτι γε μὴν καὶ ἡ τοῦ Κυνὸς ἀνατολή τε καὶ δύσις διὰ τῶν ἴσων σύμφωνοι γίνονται. τὰς μὲν οὖν ἡμέρας τῆς ἐννεακαιδεκαετηρίδος ἀπὸ τῆς τοῦ ἡλίου ἐνεργείας ὑπέδειξε, τὰς δὲ νύκτας ἀπὸ τῆς τοῦ Ὠρίωνος ἀνατολῆς τε καὶ δύσεως διὰ τὸ ἐκεῖνα τὰ ἄστρα καταληπτὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐν τῇ νυκτὶ μάλα γίνεσθαι.* Neque miramur admodum medialem usum verbi *συναείδεσθαι* pro *συναείδειν* (concinere), neque in structura — *γινώσκεις τάδε καὶ σύ· τὰ γὰρ συναείδεται ἤδη* — haerendum esse putamus. Causam enim cur non ignorare legentem ipse existimet poeta proferre vult. Qualem causam re vera continet illud «*συναείδεται*», i. e. *ὁμολογεῖται*, et scholiastae paraphrasis suppeditat. Etenim tabulae Metonis astronomi significantur calendariae, duodeviginti annorum spatia complexae ac publico usui in urbibus destinatae teste scholiasta ad h. l.: *Μέτων τις γέγονε παλαιὸς ἀστρονόμος, ὃς ἀκριβῶς ἀριθμήσας εἶπε μικρὸν ἐνιαυτὸν ὡς πρὸς σύγκρισιν τοῦ μεγάλου, περὶ οὗ πάλιν* (?) *ἐλέγομεν, ὅταν* (*ὅτε* cod.) *σύνοδος τῶν ζ' ἀστέρων γένηται ἐπὶ ἀπωλείᾳ τοῦ παντός. δεξάμενοι τοίνυν οἱ μετὰ*[17]) *Μέτωνα ἀστρονόμοι πίνακας ἐν ταῖς πόλεσιν ἔθηκαν περὶ τῶν τοῦ ἡλίου περιφορῶν τῶν ἐννεακαιδεκαετηρίδων, ὅτι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν τοιόσδε ἔσται χειμὼν καὶ τοιόνδε θέρος καὶ τοιόνδε φθινόπωρον καὶ τοιοίδε ἄνεμοι καὶ ἄλλα*[18]) *πρὸς βιωφελεῖς χρείας τοῖς ἀνθρώποις. ἐπειδὴ οὖν ἤδη ταῦτα ἐγνώσθη ἐκ τῶν πινάκων καὶ αὐτὸς ἐκεῖθεν ἔγνω τὰ πολλὰ ὁ Ἄρατος, φησὶν ὅτι 'καὶ αὐτὸς γινώσκεις'· πάλαι γὰρ ἀείδεται καὶ φανερὰ τοῖς Ἕλλησι γέγονεν. ἐδέξαντο δὲ αὐτὰ Ἕλληνες παρ' Αἰγυπτίων*

---

[17]) *οἱ περὶ* Idelerus ('Handbuch der Chronol.' I p. 316⁴) et Wachsmuthius in Lydi editione p. LVII mutabant Bekkeri editione decepti, ubi *δεξάμενοι τοίνυν* omissum est.

[18]) ⟨*ἄλλα*⟩ *πολλὰ* supplet Wilamowitzius, *πολλα* Marcianus exhibet.

καὶ Χαλδαίων. Falso igitur Buttmannus p. 34 editionis 'ab hoc' inquit 'verbo (*συναγείρεται*) pendent non solum haec *ἐννεακαίδεκα κύκλα*, sed haec quoque, *ὅσσα τε — νὺξ ἐπιδινεῖται*, et haec (756, 7), *οἵ τε* (h. e. *ὅσα τε οἱ*) *Ποσειδάωνος ὁρώμενοι ἢ Διὸς αὐτοῦ ἀστέρες ἀνθρώποισι τετυγμένα σημαίνουσιν*. Praesens «*συναγείρεται*» de eo quod identidem fit parapegmatis publicandis'. Nunc vide. Lectionem peiorem «*συναγείρεται*» ex testium copia solus propagavit Achilles cum fragmenti *περὶ ἐξηγήσεως* scriptore: quem eundem esse Achillem ex codice Vaticano iamiam discitur.

En iustum libellorum illorum ordinem cum titulis sive inscriptis sive subscriptis:

1. *τῶν Ἀράτου Φαινομένων πρὸς εἰσαγωγὴν ἐκ τῶν Ἀχιλλέως* inscriptum a manu secunda. *τῶν Ἀράτου Φαινομένων πρὸς εἰσήγησιν ἐκ τῶν Ἀχιλλέως* subscriptum a manu prima. Apud Petavium p. 121—164.

2. *αἱ ἐξ ἑτέρων διαιρέσεις* inscriptum a manu prima. Ineditum.

3. *γένος Ἀράτου καὶ βίος* et *περὶ ἐξηγήσεως* inscripta a manu prima. *τῶν Ἀράτου Φαινομένων πρὸς εἰσαγωγὴν ἐκ τῶν Ἀχιλλέως* subscriptum a manu secunda. Apud Petavium p. 268—276.

4. *ἐξ ἑτέρων σχολίων εἰσαγωγή* inscriptum a manu secunda. Apud Petavium p. 165—169.

Errorem porro redarguimus codicis Vaticani notitiam emendatiorem assecuti, quem in definienda Achillis aetate chronologi commiserunt inviti. Commemoravit Ptolemaei Geographiam, ut mittamus alios secundi post Chr. n. saeculi scriptores, Achilles diciturque a Firmico Materno IV 10[19]) 'prudentissimus': ergo tertio saeculo iure eum attribuit Dielesius p. 18. Idem 'accuratiora' inquit 'inveniri vix poterunt, nisi forte Isidorianum (p. 166 E *φησὶ δὲ Διόδωρος καὶ Κοδρᾶτος καὶ ὁ διδάσκαλός μου Ἰσιδωριανὸς διαφέρειν σφαίρας τὸ σφαιροειδὲς ταύτῃ κτλ.*') eundem esse placet atque Hypsiclem a praeceptore Isidoro (Fabricius B. G. IV p. 20 Harless.) cognominatum, quod coniecit Rohdeus, Griech. Rom.

[19]) Editionis Hervagianae p. 48.

p. 471 [2].' Falso haec Rohdeus commentus est, quod illa Isidoriani mentio isagoga 'ex aliis scholiis' et non ex Achille deprompta continetur.

Num Achillis reliquias suum in usum alii converterint, primus et solus inquisivit Dielesius p. 19, qui de scholiis in Basilium Baroccianis exponens 'integro' inquit 'Achille usum esse scholiastam et aliunde discas et illinc, quod scholion hoc (cf. Crameri Anecd. Oxon. III 413): *ὁ δὲ αὐτὸς ἑωσφόρος καὶ ἕσπερος. καίτοι γε τὸ παλαιὸν ἄλλος ἐδόκει εἶναι ὁ ἑωσφόρος καὶ ἄλλος ὁ ἕσπερος. πρῶτος δ' Ἴβυκος ὁ Ῥηγῖνος* (fr. 42) *συνήγαγε τὰς προσηγορίας* ex Achille c. 17 excerptum est, quod mutilatum legitur p. 136 C *πέμπτος ὁ τῆς Ἀφροδίτης παρὰ μὲν Ἕλλησιν ἑωσφόρος* ⟨*καὶ ἕσπερος* suppl. Dielesius⟩· *πρῶτος δὲ Ἴβυκος εἰς ἕνα συνέστειλε τὰς προσηγορίας*[20])'. Adacti venerando viro obloquimur, nec haec nec cetera, de telluris immobilitate et de astronomis in universum quae sunt apud Cramerum, miserrime illa quidem truncata ac perexilia, ita videri comparata, ut prompsisse ex Achille scholiastam certo concludas. Cf. caput III.

Ipse Achilles quibus fontibus hauserit, idem primus indagare feliciter coepit ibidem Dielesius. Coepta ut tuto (ni fallimur) continuari possint ac promoveri aliquatenus, Vaticano codice efficitur. Itaque totum *περὶ ἐξηγήσεως* caput Achilleum servato scriptoris ordine cum scholiis in Aratum Marcianis et commentario in Germanicum Basileensi, a quo ceteri interpretes a Breysigio promulgati vix hic illic differunt, componimus.

ACHILLES.	MARCIANUS.
P. 272 E Petav., postquam diversas de Arati initio sententias percensuit quas supra p. 17 proposuimus, concludit in hunc modum:	
ἄμεινον οὖν τὸ διὰ τῶν πλείστων ἀντιγράφων φερό-	*ἐκ Διός] πάνυ πρεπόντως ὁ Ἄρατος τὴν τῶν ἄστρων διεξ-*

[20]) Cf. Wilamowitzium Herm. XVIII 1883 p. 417.

Achilles.

μενον προσίεσθαι, οὗ ἡ ἀρχή (v. 1)·

ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα· τὸν οὐδέποτ᾽ ἄνδρες ἐῶμεν.

ἁρμόττον γὰρ ἂν εἴη ἀπ᾽ αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ποιήσασθαι τὸν περὶ τῶν οὐρανίων ἐξηγούμενον. πρέπει δὲ καὶ ποιηταῖς μάλιστα αὕτη ἡ ἀρχή, ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς συμποσίοις τρεῖς κρατῆρας ἐκίρνων, καὶ τὸν μὲν πρῶτον Διὸς Ὀλυμπίου, τὸν δὲ δεύτερον Διοσκούρων καὶ ἡρώων, τὸν δὲ τρίτον Διὸς Σωτῆρος. διὸ καὶ ὁ Θεόκριτος (XVII 1)·

ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα — φησί — καὶ ἐς Δία λήγετε Μοῦσαι.

ὁ δὲ Ὀρφεὺς πάντα καιρὸν ἀνατίθησι Διὶ λέγων (p. 457. 460 Herm.)·

Ζεὺς ἀρχή· Ζεὺς μέσ⟨σ⟩α· Διὸς δ᾽ ἐκ πάντα τέτυκται.

ὅθεν ἀκολούθως καὶ τῷ ἔθει τῷ παλαιῷ καὶ τῇ ὑποκειμένῃ ὑποθέσει ἀπὸ Διὸς πεποίηται τὴν ἀρχήν.

ἐγκαλοῦσι δὲ αὐτῷ τὴν 'ἐκ' πρόθεσιν ἀντὶ τῆς ἀπό παρειληφότι. ἔδει γάρ — φασίν — εἰπεῖν 'ἀπὸ Διός'. ἀγνοοῦσι δέ, ὅτι καὶ Πίνδαρος (Nem. II 1—3) κατεχρήσατο τῷ σχήματι τούτῳ λέγων «ὅθενπερ καὶ Ὁμηρίδαι ῥαπτῶν ἐπέων τὰ πόλλ᾽ ἀοιδοὶ ἄρχονται, Διὸς ἐκ προοιμίου» καὶ Ἀλκμὰν (fr. 2 B.) «ἐγὼ δ᾽

Marcianus.

ιέναι μέλλων θέσιν τούτων τὸν πατέρα καὶ δημιουργὸν Δία ἐν πρώτοις προσφωνεῖ. Δία δὲ νῦν τὸν δημιουργὸν ἀκουστέον.

.... ἄλλως. ἐκ Διός] ἀπὸ τοῦ Διὸς ἄρχεται, ἐπειδὴ μέλλει μετεωρολογεῖν. βασιλεὺς δὲ τῶν ὅλων καὶ πατὴρ ὁ Ζεύς.

14. τῷ μιν ἀεὶ πρῶτόν τε] καὶ Πλάτων ἐν Νόμοις (IV 715 E) «ὁ μὲν θεὸς [ἡμῶν] ἀρχὴν καὶ τελευτὴν καὶ μέσα πάντων ἔχων εὐθείᾳ περαίνει κατὰ φύσιν πορευόμενος». ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ τῶν σπονδῶν, τῷ τὴν μὲν πρώτην σπονδὴν εἶναι τῶν θεῶν τῶν Ὀλυμπίων, δευτέραν δὲ ἡρώων, καὶ τρίτην Διὸς Σωτῆρος. Ὅμηρος δὲ (Il. IX 97) ἐπὶ τοῦ βασιλέως· «ἐν σοὶ μὲν λήξω, σέο δ᾽ ἄρξομαι».

τὸ δὲ 'ἐκ Διός' ἀντὶ τοῦ ἀπὸ Διός· Πίνδαρος (Nem. II 3) 'Διὸς ἐκ προοιμίου'.

(Gromaticorum liber Arcerianus s. VI—VII p. 251 Lachm., Haupt 'Op.' III p. 360: «Pyrrhus geometra in 'Arato' [dixit] principium istud 'ex Iove incipiamus' falsum dicit, quoniam a Iove, non ex Iove ordiamur».)

Achilles.

ἀείσομαι ἐκ Διὸς ἀρχομένα›, ἄλλως τε καὶ τὶ ‘ἀπό’ δύσφημόν ἐστιν, ὡς εἴ τις λέγοι ‘ἄπωθεν.’

13 *τῶν* V ‖ 20 *Μοῖσαι* libri Theocritei ‖ 30 *ἐγκαλοῦσι* Wilam: *ἐπικαλοῦσι* V ‖ 35 *σχήματι* scripsi ex Lesbonacte p. 36 Rudolphi Muelleri, *ἔθει* (ut coni Hauptius) V; *τῷ ἐκ οὕτως* coni Wilam ‖ 37 *πολλὰ* V ‖ 38 *ἐκ Διὸς ἐκ* V ‖ 39, 40 *δὲ ἀεί σοι με* V, *δὲ ἀείσοιμι* coni Scaliger: corr Valckenaer ‖ 40 *ἀρχόμενα* V, *ἀρχόμενος* coni Scaliger: corr Bergk ‖ 41 *τε* scripsi: *δὲ* V ‖ 42 *λέγοι ἄπωθεν* Scaliger: *λέγει ἄποθεν* V.

Marcianus.

8 *μέλλει* Par. C (2841 s. XIII): *χαίρει* ‖ 11 *μιν* Marciani textus: *μὲν* lemma ‖ 13 seclusi ut alienum ‖ 15 *πορευόμενος* etiam Pseudoaristoteles ‘De mundo’ c. 7 p. 401[b] Bekker; totum locum ita habent codices Schanzii: *ὁ μὲν δὴ θεός, ὥσπερ καὶ ὁ παλαιὸς λόγος, ἀρχήν τε καὶ τελευτὴν καὶ μέσα τῶν ὄντων ἁπάντων ἔχων εὐθείᾳ περαίνει κατὰ φύσιν περιπορευόμενος;* ceterum deest hic scholiorum locus inter testimonia apud Schanzium ‖ 30 scholion in Marciano propemodum evanuit; relegi recentiorum ope ‖ 35 sqq de emendationibus Lachmannum et Hauptium consulas.

Tantum adparuit, eandem fere materiam poetae explicando utrimque adhiberi doctam et copiosam. Iam pergimus conferendo:

Achilles.

Δία δὲ οἳ μὲν τὸν οὐρανόν, οἳ δὲ τὸν ἥλιον, οἳ δὲ τὸν μυθικὸν ἐξεδέξαντο. οἱ μὲν οὖν τὸν οὐρανὸν λέγοντες παρατίθενται τὸν ποιητὴν λέγοντα (Il. XIX 357)·

ὡς δ' ὅτε ταρφειαὶ
νιφάδες Διὸς ἐκποτόωνται,

10, 1 *ἐκποτέονται* Homeri codices; fugit haec Achillis lectionis diversitas Nauckium haud aspernanda.

Schol. in Germanicum p. 55 Br.

et quaeritur, cuius Iovis meminerit, utrumne fabulosi an naturalis. et philosophorum quidem plurimi naturalis aiunt eum Iovis meminisse, Crates autem (p. 62 *Wachsmuth.*) Iovem dictum caelum, invocatum vero merito aerem et aetherem, quod in his sint sidera. et Homerum Iovem dixisse in aliqua parte (Il. XIX

Marcianus.

commentationem de Iovis vi ac potestate huic quoque scholiastae innotuisse ex hac omissionis significatione ad v. 1 colligitur: *οὐ προσήκει δὲ τὸ νῦν τὴν αἰτίαν ζητεῖσθαι τοῦ Διός.* *Perverso ordine ad v. 14 iterum haec adnotata sunt:* *ἐκ Διός*] *ἐκ Διὸς ἄρχεται, ἐπειδὴ χαίρει* (sic) *μετεωρολογεῖν. βασιλεὺς δὲ*

ACHILLES.

τουτέστιν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ Ἄρατον αὐτὸν ἐν τοῖς ἑξῆς (v. 224) λέγοντα περὶ τοῦ Ἵππου ἐν Διὸς εἱλεῖται ὅ ἐστιν ἐν τῷ οὐρανῷ· οἱ δὲ Δία τὸν αἰθέρα παραλαβόντες παρατίθενται Εὐριπίδην λέγοντα (fr. 941 N.[2])· «ὁρᾷς τὸν ὑψοῦ τόνδ' ἄπειρον αἰθέρα καὶ γῆν πέριξ ἔχονθ' ὑγραῖς ἐν ἀγκάλαις; τοῦτον νόμιζε Ζῆνα, τόνδ' ἡγοῦ θεόν». καὶ ἴσως Ζῆνά τις αὐτὸν καλοίη διὰ τὸ πυρώδη εἶναι τὸν αἰθέρα ἀπὸ μὲν τοῦ αἴθεσθαι αἰθέρα, ἀπὸ δὲ τοῦ ζῆν ἢ παρὰ τὴν ζέσιν Ζῆνα. οἱ δὲ Δία τὸν ἥλιον νοήσαντες λέγουσιν, ὅτι καὶ Σοφο-

11 τὸν ὑ. schol. B ad Il. XIV 200 p. 51, 15 alii, item ex coniectura Scaliger: τόνδ' V ‖ 13 περιεξέχοντα V, cf. schol. Il. ἐπήγαγε κατὰ τί ἄπειρον εἴρηκεν, ὅτι κατα τὸ τὴν γῆν ἔχειν πέριξ ὑγραῖσιν ἀγκάλαις alios ‖ 22 ἢ scripsi: καὶ V ‖ ζέσιν Wil cf. Etymologica: ζήτησιν V. Cf. caput IV.

SCHOL. IN GERMANICUM p. 55 Br.

357) caelum «ὡς δ' ὅτε ταρφειαὶ νεφέλαι Διὸς ἐκποτόωνται» et ipsum Aratum (v. 224) «αὐτὰρ ὁ Ἵππος ἐν Διὸς εἱλεῖται».

2 νιφάδες recte et Achilles et codices Homerici ‖ 3 ἐκποτόαντοι Basileensis, unde -έονται Breysigius, at cf. Achillem.

MARCIANUS.

τῶν ὅλων ὁ Ζεὺς καὶ πατήρ. οὐ προσήκει δὲ τὰ νῦν τὴν οὐσίαν ζητεῖσθαι τοῦ Διός, πότερον σῶμα ἢ πρᾶγμα καὶ πότερά ἐστι ψυχὴ ἢ νοῦς κτλ.'

Achilles.

κλῆς Δία τὸν ἥλιον καλεῖ λέγων (fr. 1017 N.²)· «Ἥλι', οἰκτίροις ἐμέ, ⟨ὃν⟩ οἱ σοφοὶ λέγουσι γεννητὴν θεῶν πατέρα ⟨τε⟩ πάντων» καὶ ἔννοιαν τῆς δόξης ταύτης φασὶν ἔχειν τὸν ποιητήν, ὅταν λέγῃ (Il. XIII 837)

ἠχὴ δ' ἀμφοτέρων
ἵκετ' αἰθέρα καὶ
Διὸς αὐγάς

καὶ τὸ (Il. III 277) «ἠέλιός θ', ὃς πάντ' ἐφορᾷς καὶ πάντ' ἐπακούεις», παρό ἐστι «πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοήσας» (Hesiod. Opp. 267). οἱ δὲ Δία τὸν ἀέρα ἀκούσαντες φέρουσι μάρτυν Φιλήμονα τὸν κωμικόν· φησὶ γὰρ fr. 91 K. «ὃν

3 ἠελίοιο κτείρειε ἐμέ V, ἥλιος οἰκτείρει' ἐμέ coni Scaliger: correxerunt M. Schmidt Bergk Nauck ‖ 4 suppl Petavius ‖ 6 suppl Wagner: ⟨καὶ⟩ πατέρ' ἁπάντων Petavius

18 εἰδὼς ὁ τοῦ Διὸς V: correxi ‖ 20 νοήσας Hesiodi codices: νοῶν V.

Schol. in Germanicum p. 55 Br.

⟨et «πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμός»⟩ cum dicit Hesiodus (Opp. 267), Iovem dictum esse

20, 1 suppl Wil ‖ 22 *Hesiodus* scripsi ex scholiis Marcianis Suringarium secutus, *Heliodorus* coni Robertus in Ps.-Erat. Catast. p. 20[39], *Zenodotus* Kiesslingius: *Herodotus* (quem dici contendit immerito Wachsmuthius 'De Cratete' p. 62 putatque commemorari I 131, ubi de Persis sermo est *τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ Δία* appellantibus).

Marcianus.

2. μεσταὶ δὲ Διός] οὐδὲν γάρ ἐστιν, ὃ μὴ πεπλήρωται ἀέρος. Ἡσίοδος (Opp. 267) «πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμός», Διὸς ὀφθαλμὸν τὸν ἀέρα λέγων.

1. τὸν οὐδέποτ' ἄνδρες ⟨ἐῶμεν⟩] μετέβη ἐπὶ τὸν κατ' ἐπωνυμίαν Δία τὸν φυσικόν, ὅς ἐστιν ἀήρ. καὶ γὰρ τὸν ἀέρα Δία λέγουσιν

'venti sopiuntur. Exspectantur autem maxime, ade nubes discussae adaperuere caelum. Omnium quidem (si libeat observare minimos ambitus) redire easdem vices quadriennio exacto Eudoxus putat, non ventorum modo verum et reliquarum tempestatum magna ex parte. Et est principium lustri eius semper intercalario anno Caniculae ortu'. Cf. Mommseni 'Chronol. rom.'[2] p. 56 et Idelerum 'De Eudoxo' in 'Commentationibus acad. berol.' 1830 p. 62.

Publicari Achillis nomine praefixo haec solent opuscula:

1. τῶν Ἀράτου Φαινομένων πρὸς εἰσαγωγὴν ἐκ τῶν Ἀχιλλέως (quocum primi capitis titulum περὶ παντός temere coaluisse dudum monuit Dielesius p. 18) fol. 194[b] in.—203[a] fin.

2. τῶν Ἀράτου Φαινομένων πρὸς εἰσαγωγὴν ἐκ τῶν Ἀχιλλέως. ἐξ ἑτέρων σχολίων εἰσαγωγή (προοίμιον quod subsequitur in inscriptione ad primum caput spectat) fol. 205[b] fin.—207[a] med. = p. 165—169 Petavii.

Fatemur ignorari a nobis tituli alterius sententiam, quoniam 'ex aliis scholiis' (quam Achilleis scilicet) deprompta eadem simul Achillea esse nequeunt, et animi patientiam ac mentis quandam moderationem demiramur, qua quod cogitando nancisci non possunt tolerare atque adeo credere vel periti et experti critici non desistunt. Quid igitur? Posteriorem titulum oportet solummodo ad ea quae statim succedunt trahi, diremptum hinc priorem non pro inscripto sed pro subscripto haberi et ad commentarium antecedentem reduci. Et sunt haec indubitata, siquidem vel traditionis ipsius fide nituntur. Etenim in Vaticano anterioribus reapse subscriptum est τῶν Ἀράτου Φαινομένων πρὸς εἰσαγωγὴν ἐκ τῶν Ἀχιλλέως, inscriptum proximis ἐξ ἑτέρων σχολίων εἰσαγωγή, ut ratio postulat. Quae cum ita sint, erepta Achilli posteriore isagoga prius illud commentariolum eidem reddendum est necessario. Gerit hoc in fronte pro titulo verba 'περὶ ἐξηγήσεως' (Arati) et ex scholiis in Arati prooemium multo iis, quae ad nos librarii Marciani praesidio pervenerunt, uberioribus etsi nequaquam diversis sumptum est. Iam indagavimus quid sibi titulus 'ἐξ ἑτέρων σχολίων εἰσαγωγή' velit, dummodo 'ex Achillis scholiis' illa quoque 'περὶ ἐξηγήσεως' frustula remansisse statuamus. Adnectitur porro hoc ἐξηγήσεως caput 'Vitae Arati', cui γένος Ἀράτου καὶ βίος inscriptum est, apud

Westermannum inter Arateas primae p. 52 sqq., ut ad iuncturam ne *δέ* quidem copula desit: *τὴν δὲ τῶν Φαινομένων ἐξήγησιν πρῶτον μὲν ἑστώσης τῆς σφαίρας, μετὰ δὲ ταῦτα κινουμένης ἐποιήσατο Ἄρατος*[16]). Ergo rectissime Victorius fecit p. 108 sqq., quod haec separare inter se non ausus est. Nos et primae Arati vitae et *περὶ ἐξηγήσεως* fragmento scriptorem suum ex codice Vaticano tandem restituimus Achillem. Et possumus huius rei quandam confirmationem ex textus Aratei forma et indole afferre. Qua in re diutius commoraturi primum ex Achillis Isagoga et ex fragmento *περὶ ἐξηγήσεως* locos quibus opus est singulos apponimus.

1. Achilles *περὶ ἐξηγήσεως* p. 272 A Petav. *φέρεται δὴ τὰ Φαινόμενα ὑπὸ μὲν τινων ἀπροοιμίαστα* (v. 19)

οἳ μὲν ὁμῶς πολέες τε καὶ ἄλλυδις ἄλλοι ἐόντες

ὑπὸ δέ τινων διάφορα προοίμια ἀρχὴν ἔχοντα·

ἀμφί μοι ἠελίοιο περικλειτοῖο τε μήνης
ἔσπετέ μοι Μοῦσαι.

τινὰ δὲ τῶν ἀντιγράφων·

Ἀγκλείδη, ξείνων ἱερὸν θάλος, εἰ δ' ἄγε σύ⟨ν⟩ μοι
οὐρανίην ψαύσειας ἐπὶ τρίβον.

ἔνια δέ·

Ἀντίγονε, ξείνων ἱερὸν θάλος.

τὸ μὲν οὖν ἀπροοιμίαστον φέρεσθαι τὸ ποίημα παντελῶς ἐστιν ἀπρεπὲς καὶ ἀνάξιον τῆς τοῦ ποιητοῦ ἀρετῆς καὶ τῆς τηλικαύτης ὑποθέσεως (ἄναρχον γὰρ καὶ ἀκέφαλον ἔσται τὸ ποίημα), τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ «Ἀγκλείδη» καὶ τῶν ἑξῆς ἄρχεσθαι πρὸς τῷ διὰ κακοζηλίαν ἐκφυγεῖν ταῦτα τὰ ἔπη τὸν Ἀράτειον χαρακτῆρα ἔτι καὶ ἐναντίωμα ἔχει τὸ οἴεσθαι ἑβδομηκονταετηρίδα εἶναι, ἐν ᾗ ἀποκαθίσταται ὁ ἥλιος ἀπὸ σημείου ἐπὶ σημεῖον. ἔχει γὰρ τὸ κατεψευσμένον προοίμιον οὕτως

ἕπταχα σὺν δεκάδεσ⟨σ⟩ι περιπλομένων ἐνιαυτῶν

τοῦ Ἀράτου ἐννεακαιδεκαετηρίδα εἰδότος ἀποκαταστατικὴν τοῦ ἡλίου διὰ τούτων (v. 752—755)·

τὰ γὰρ συναγείρεται ἤδη
ἐννεακαίδεκα κύκλα φαεινοῦ ἠελίοιο,

---

16) Finxit igitur sphaerae Arateae machinam ac fieri potest, ut recte Dielesius Suid. s. v. *Ἀχιλλεύς* verba *ἔγραψε δὲ περὶ σφαίρας καὶ ἐτυμολογίας καὶ ἱστορίαν σύμμικτον πολλῶν καὶ μεγάλων καὶ θαυμασίων ἀνδρῶν μνημονεύουσαν* ad hunc Achillem grammaticum revocaverit (Doxogr. l. c.).

ὅσσα τ' ἀπὸ ζώνης εἰς ἔσχατον Ὠρίωνα
νὺξ ἐπιδινεῖται, κύνα τε θρασὺν Ὠρίωνος.

ὥστε, εἰ προσδεχθείημεν τὸ προοίμιον, ἐν αὐτῷ μὲν ἑβδομηκονταετηρίδα ἔσται λέγων ὁ ποιητής, ἐν δὲ τοῖς ἑξῆς ἐννεακαιδεκαετηρίδα, αὐτὸς ἑαυτῷ ἐναντιούμενος· ὅπερ ἄτοπον. ἄμεινον οὖν κτλ.' (cf. p. 21).

3. *ἐόντες* V cum Marciani textu lemmate scholiasta, qui ita contra grammaticos disputavit: *ἄλλοι ἐόντες] πολλοὶ τῶν γραμματικῶν ἀντὶ τοῦ «ἐόντες» «ἰόντες» ἔγραψαν καὶ τούτους τοὺς ἀστέρας πορεύεσθαι· ἔστι δὲ ὁ λόγος Ἀράτῳ περὶ τῶν Φαινομένων καὶ ἀπλανῶν ἀστέρων, οὐ τῶν πλανητῶν τῶν ἑπτά· οἱ γὰρ ἀπλανεῖς ἀεὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἑστήκασι καὶ μόνον συγκαταφέρονται καὶ ⟨συν⟩αναφέρονται τῷ οὐρανῷ καὶ ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἕλκονται καὶ ἀναφέρονται πᾶσαν ἡμέραν* ‖ 6 *ἔπετε* V ‖ 8 supplevi; ceterum notum hoc fuit prooemium scholiastae Marciano ad v. 733 ‖ 17 *ἑβδομηκονταεξαετηρίδα* coni Scaliger ‖ 20 supplevi ‖ 23 *συναείδεται* coni Scaliger ‖ 29 *καὶ* ante *αὐτὸς* V: del Wilam.

2. Achilles Isag. p. 139 E Petav. *λέγεται δὲ ἐνιαυτὸς ἡ ἀπὸ ζῳδίου ἐπὶ ζῴδιον ἀποκατάστασις αὐτοῦ ἐν ἡμέραις τξε' καὶ ἐλαχίστῳ μορίῳ. ἀπὸ δὲ σημείου ἐπὶ σημεῖον ἀποκαθίσταται ἐν ὀκταετηρίδι, εἴγε γνήσιον τὸ σύγγραμμα (Ἐρατοσθένης γὰρ ἀντέγραψε δεικνύς, ὡς οὐκ εἴη Εὐδόξου), κατὰ δέ τινας ἐν ἑβδομήκοντα ἔτεσιν (ἧς δόξης ἐστὶ καὶ Κάλλιππος), κατὰ δὲ Μέτωνα δι' ἐννεακαιδεκαετηρίδος· ταύτῃ κατηκολούθησεν Ἄρατος· φησὶ γάρ* (v. 752—755)·

συναγείρεται ἤδη
ἐννεακαίδεκα κύκλα φαεινοῦ ἠελίοιο,
ὅσσα τ' ἀπὸ ζώνης εἰς ἔσχατον Ὠρίωνα
νὺξ ἐπιδινεῖται, κύνα τε θρασὺν Ὠρίωνος.

1, 2 *ἀπὸ ζ.* scripsi, cf. supra 1, 18 *ἀπὸ σημείου ἐπὶ σημεῖον* et infra 2, 3: *ἀπὸ τοῦ ζ.* V. *ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ζ.* M ‖ 2 *ζῴδιον* V: *τὸ αὐτὸ* M ‖ 4 *ὀκταετηρίδι* corr Scaliger: *ὀκτωκαιδεκαετηρίδι* VM ‖ *Ἐρατοσθένης γὰρ* V, cf. supra p. 14: *Ἐρατοσθένους οὗτος γὰρ* M ‖ 4, 5 *ἀντέγραψε* V (punctum, quod supra *τ* additum videtur, chartae vitio ortum est): *ἀνέγραψε* M ‖ 5 *ἓξ* post *ἑβδ.* addit Scaliger ‖ 9 *συνεγείρεται* V.

De scriptura «*συναγείρεται*» bis exhibita verba facimus, quae singularitate excellit et discordat a Marciani textu scholiisque *συναείδεται* offerentibus. In hac lectione explicanda scholiographus ac Vossius in partes diversas discesserunt: hic *συναείδεσθαι* 'vulgo

celebrari' interpretatus cogitat de tabellis astronomicis per hominum ora id temporis traditis. At illa notio neque dispicitur illo in verbo alibi neque inesse, compositi naturam ac formam si spectaveris, ullo pacto potest. Multo ad linguae consuetudinem convenientius rectiusque scholiis haec adnotantur: «*συναείδεται*» *δὲ ἀντὶ τοῦ συνᾴδεται . . . ὁ δὲ λόγος· γίνωσκε, ὅτι ἀναλογοῦντες ἀλλήλοις καὶ σύμφωνοι γίνονται οἱ τοῦ ἡλίου δρόμοι διὰ ιθ' ἐτῶν ἐπιθεωρούμενοι. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ἀνατολὴ τῆς τοῦ Ὠρίωνος ζώνης μέχρι τῆς παντελοῦς δύσεως αὐτοῦ, ἔτι γε μὴν καὶ ἡ τοῦ Κυνὸς ἀνατολή τε καὶ δύσις διὰ τῶν ἴσων σύμφωνοι γίνονται. τὰς μὲν οὖν ἡμέρας τῆς ἐννεακαιδεκαετηρίδος ἀπὸ τῆς τοῦ ἡλίου ἐνεργείας ὑπέδειξε, τὰς δὲ νύκτας ἀπὸ τῆς τοῦ Ὠρίωνος ἀνατολῆς τε καὶ δύσεως διὰ τὸ ἐκεῖνα τὰ ἄστρα καταληπτὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐν τῇ νυκτὶ μάλα γίνεσθαι.* Neque miramur admodum medialem usum verbi *συναείδεσθαι* pro *συναείδειν* (concinere), neque in structura — *γινώσκεις τάδε καὶ σύ· τὰ γὰρ συναείδεται ἤδη* — haerendum esse putamus. Causam enim cur non ignorare legentem ipse existimet poeta proferre vult. Qualem causam re vera continet illud «*συναείδεται*», i. e. *ὁμολογεῖται*, et scholiastae paraphrasis suppeditat. Etenim tabulae Metonis astronomi significantur calendariae, duodeviginti annorum spatia complexae ac publico usui in urbibus destinatae teste scholiasta ad h. l.: *Μέτων τις γέγονε παλαιὸς ἀστρονόμος, ὃς ἀκριβῶς ἀριθμήσας εἶπε μικρὸν ἐνιαυτὸν ὡς πρὸς σύγκρισιν τοῦ μεγάλου, περὶ οὗ πάλιν*(?) *ἐλέγομεν, ὅταν* (*ὅτε* cod.) *σύνοδος τῶν ζ' ἀστέρων γένηται ἐπὶ ἀπωλείᾳ τοῦ παντός. δεξάμενοι τοίνυν οἱ μετὰ*[17]) *Μέτωνα ἀστρονόμοι πίνακας ἐν ταῖς πόλεσιν ἔθηκαν περὶ τῶν τοῦ ἡλίου περιφορῶν τῶν ἐννεακαιδεκαετηρίδων, ὅτι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν τοιόσδε ἔσται χειμὼν καὶ τοιόνδε θέρος καὶ τοιόνδε φθινόπωρον καὶ τοιοίδε ἄνεμοι καὶ ἄλλα*[18]) *πρὸς βιωφελεῖς χρείας τοῖς ἀνθρώποις. ἐπειδὴ οὖν ἤδη ταῦτα ἐγνώσθη ἐκ τῶν πινάκων καὶ αὐτὸς ἐκεῖθεν ἔγνω τὰ πολλὰ ὁ Ἄρατος, φησὶν ὅτι 'καὶ αὐτὸς γινώσκεις'· πάλαι γὰρ ἀείδεται καὶ φανερὰ τοῖς Ἕλλησι γέγονεν. ἐδέξαντο δὲ αὐτὰ Ἕλληνες παρ' Αἰγυπτίων*

---

[17]) *οἱ περὶ* Idelerus ('Handbuch der Chronol.' I p. 316⁴) et Wachsmuthius in Lydi editione p. LVII mutabant Bekkeri editione decepti, ubi *δεξάμενοι τοίνυν* omissum est.

[18]) ⟨*ἄλλα*⟩ *πολλὰ* supplet Wilamowitzius, *πολλα* Marcianus exhibet.

καὶ Χαλδαίων. Falso igitur Buttmannus p. 34 editionis 'ab hoc' inquit 'verbo (*συναγείρεται*) pendent non solum haec *ἐννεακαίδεκα κύκλα*, sed haec quoque, *ὅσσα τε — νὺξ ἐπιδινεῖται*, et haec (756, 7), *οἵ τε* (h. e. *ὅσα τε οἱ*) *Ποσειδάωνος ὁρώμενοι ἢ Διὸς αὐτοῦ ἀστέρες ἀνθρώποισι τετυγμένα σημαίνουσιν*. Praesens «*συναγείρεται*» de eo quod identidem fit parapegmatis publicandis'. Nunc vide. Lectionem peiorem «*συναγείρεται*» ex testium copia solus propagavit Achilles cum fragmenti *περὶ ἐξηγήσεως* scriptore: quem eundem esse Achillem ex codice Vaticano iamiam discitur.

En iustum libellorum illorum ordinem cum titulis sive inscriptis sive subscriptis:

1. *τῶν Ἀράτου Φαινομένων πρὸς εἰσαγωγὴν ἐκ τῶν Ἀχιλλέως* inscriptum a manu secunda. *τῶν Ἀράτου Φαινομένων πρὸς εἰσήγησιν ἐκ τῶν Ἀχιλλέως* subscriptum a manu prima. Apud Petavium p. 121—164.

2. *αἱ ἐξ ἑτέρων διαιρέσεις* inscriptum a manu prima. Ineditum.

3. *γένος Ἀράτου καὶ βίος* et *περὶ ἐξηγήσεως* inscripta a manu prima. *τῶν Ἀράτου Φαινομένων πρὸς εἰσαγωγὴν ἐκ τῶν Ἀχιλλέως* subscriptum a manu secunda. Apud Petavium p. 268—276.

4. *ἐξ ἑτέρων σχολίων εἰσαγωγή* inscriptum a manu secunda. Apud Petavium p. 165—169.

Errorem porro redarguimus codicis Vaticani notitiam emendatiorem assecuti, quem in definienda Achillis aetate chronologi commiserunt inviti. Commemoravit Ptolemaei Geographiam, ut mittamus alios secundi post Chr. n. saeculi scriptores, Achilles diciturque a Firmico Materno IV 10[19]) 'prudentissimus': ergo tertio saeculo iure eum attribuit Dielesius p. 18. Idem 'accuratiora' inquit 'inveniri vix poterunt, nisi forte Isidorianum (p. 166 E *φησὶ δὲ Διόδωρος καὶ Κοδρᾶτος καὶ ὁ διδάσκαλός μου Ἰσιδωριανὸς διαφέρειν σφαίρας τὸ σφαιροειδὲς ταύτῃ κτλ.*') eundem esse placet atque Hypsiclem a praeceptore Isidoro (Fabricius B. G. IV p. 20 Harless.) cognominatum, quod coniecit Rohdeus, Griech. Rom.

[19]) Editionis Hervagianae p. 48.

p. 471 [2].' Falso haec Rohdeus commentus est, quod illa Isidoriani mentio isagoga 'ex aliis scholiis' et non ex Achille deprompta contin'etur.

Num Achillis reliquias suum in usum alii converterint, primus et solus inquisivit Dielesius p. 19, qui de scholiis in Basilium Baroccianis exponens 'integro' inquit 'Achille usum esse scholiastam et aliunde discas et illinc, quod scholion hoc (cf. Crameri Anecd. Oxon. III 413): *ὁ δὲ αὐτὸς ἑωσφόρος καὶ ἕσπερος. καίτοι γε τὸ παλαιὸν ἄλλος ἐδόκει εἶναι ὁ ἑωσφόρος καὶ ἄλλος ὁ ἕσπερος. πρῶτος δ' Ἴβυκος ὁ Ῥηγῖνος* (fr. 42) *συνήγαγε τὰς προσηγορίας* ex Achille c. 17 excerptum est, quod mutilatum legitur p. 136 C *πέμπτος ὁ τῆς Ἀφροδίτης παρὰ μὲν Ἕλλησιν ἑωσφόρος ⟨καὶ ἕσπερος* suppl. Dielesius⟩· *πρῶτος δὲ Ἴβυκος εἰς ἕνα συνέστειλε τὰς προσηγορίας* [20])'. Adacti venerando viro obloquimur, nec haec nec cetera, de telluris immobilitate et de astronomis in universum quae sunt apud Cramerum, miserrime illa quidem truncata ac perexilia, ita videri comparata, ut prompsisse ex Achille scholiastam certo concludas. Cf. caput III.

Ipse Achilles quibus fontibus hauserit, idem primus indagare feliciter coepit ibidem Dielesius. Coepta ut tuto (ni fallimur) continuari possint ac promoveri aliquatenus, Vaticano codice efficitur. Itaque totum *περὶ ἐξηγήσεως* caput Achilleum servato scriptoris ordine cum scholiis in Aratum Marcianis et commentario in Germanicum Basileensi, a quo ceteri interpretes a Breysigio promulgati vix hic illic differunt, componimus.

ACHILLES.	MARCIANUS.
P. 272 E Petav., postquam diversas de Arati initio sententias percensuit quas supra p. 17 proposuimus, concludit in hunc modum:	
ἄμεινον οὖν τὸ διὰ τῶν πλείστων ἀντιγράφων φερό-	*ἐκ Διός] πάνυ πρεπόντως ὁ Ἄρατος τὴν τῶν ἄστρων διεξ-*

[20]) Cf. Wilamowitzium Herm. XVIII 1883 p. 417.

ACHILLES.

μενον προσίεσθαι, οὗ ἡ ἀρχή (v. 1)·

ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα· τὸν οὐδέποτ᾽ ἄνδρες ἐῶμεν.

ἁρμόττον γὰρ ἂν εἴη ἀπ᾽ αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ποιήσασθαι τὸν περὶ τῶν οὐρανίων ἐξηγούμενον. πρέπει δὲ καὶ ποιηταῖς μάλιστα αὕτη ἡ ἀρχή, ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς συμποσίοις τρεῖς κρατῆρας ἐκίρνων, καὶ τὸν μὲν πρῶτον Διὸς Ὀλυμπίου, τὸν δὲ δεύτερον Διοσκούρων καὶ ἡρώων, τὸν δὲ τρίτον Διὸς Σωτῆρος. διὸ καὶ ὁ Θεόκριτος (XVII 1)·

ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα — φησί — καὶ ἐς Δία λήγετε Μοῦσαι.

ὁ δὲ Ὀρφεὺς πάντα καιρὸν ἀνατίθησι Διὶ λέγων (p. 457. 460 Herm.)·

Ζεὺς ἀρχή· Ζεὺς μέσ⟨σ⟩α· Διὸς δ᾽ ἐκ πάντα τέτυκται.

ὅθεν ἀκολούθως καὶ τῷ ἔθει τῷ παλαιῷ καὶ τῇ ὑποκειμένῃ ὑποθέσει ἀπὸ Διὸς πεποίηται τὴν ἀρχήν.

ἐγκαλοῦσι δὲ αὐτῷ τὴν ‘ἐκ’ πρόθεσιν ἀντὶ τῆς ἀπὸ παρειληφότι. ἔδει γάρ — φασίν — εἰπεῖν ‘ἀπὸ Διός’. ἀγνοοῦσι δέ, ὅτι καὶ Πίνδαρος (Nem. II 1—3) κατεχρήσατο τῷ σχήματι τούτῳ λέγων «ὅθενπερ καὶ Ὁμηρίδαι ῥαπτῶν ἐπέων τὰ πόλλ᾽ ἀοιδοὶ ἄρχονται, Διὸς ἐκ προοιμίου» καὶ Ἀλκμὰν (fr. 2 B.) «ἐγὼ δ᾽

MARCIANUS.

ιέναι μέλλων θέσιν τούτων τὸν πατέρα καὶ δημιουργὸν Δία ἐν πρώτοις προσφωνεῖ. Δία δὲ νῦν τὸν δημιουργὸν ἀκουστέον.

. . . ἄλλως. ἐκ Διός] ἀπὸ τοῦ Διὸς ἄρχεται, ἐπειδὴ μέλλει μετεωρολογεῖν. βασιλεὺς δὲ τῶν ὅλων καὶ πατὴρ ὁ Ζεύς.

14. τῷ μιν ἀεὶ πρῶτόν τε] καὶ Πλάτων ἐν Νόμοις (IV 715 E) «ὁ μὲν θεὸς [ἡμῶν] ἀρχὴν καὶ τελευτὴν καὶ μέσα πάντων ἔχων εὐθείᾳ περαίνει κατὰ φύσιν πορευόμενος». ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ τῶν σπονδῶν, τῷ τὴν μὲν πρώτην σπονδὴν εἶναι τῶν θεῶν τῶν Ὀλυμπίων, δευτέραν δὲ ἡρώων, καὶ τρίτην Διὸς Σωτῆρος. Ὅμηρος δὲ (Il. IX 97) ἐπὶ τοῦ βασιλέως· «ἐν σοὶ μὲν λήξω, σέο δ᾽ ἄρξομαι».

τὸ δὲ ‘ἐκ Διός’ ἀντὶ τοῦ ἀπὸ Διός· Πίνδαρος (Nem. II 3) ‘Διὸς ἐκ προοιμίου’.

(Gromaticorum liber Arcerianus s. VI—VII p. 251 Lachm., Haupt ‘Op.’ III p. 360: «Pyrrhus geometra in ‘Arato’ [dixit] principium istud ‘ex Iove incipiamus’ falsum dicit, quoniam a Iove, non ex Iove ordiamur».)

ACHILLES.

ἀείσομαι ἐκ Διὸς ἀρχομένα, *ἄλλως τε καὶ τὸ ‘ἀπό’ δύσφημόν ἐστιν, ὡς εἴ τις λέγοι ‘ἄπωθεν.’*

13 τῶν V ‖ 20 Μοῖσαι libri Theocritei ‖ 30 ἐγκαλοῦσι Wilam: ἐπικαλοῦσι V ‖ 35 σχήματι scripsi ex Lesbonacte p. 36 Rudolphi Muelleri, ἔθει (ut coni Hauptius) V; τῷ ἐκ οὕτως coni Wilam ‖ 37 πολλὰ V ‖ 38 ἐκ Διὸς ἐκ V ‖ 39, 40 δὲ ἀεί σοι με V, δὲ ἀείσοιμι coni Scaliger: corr Valckenaer ‖ 40 ἀρχόμενα V, ἀρχόμενος coni Scaliger: corr Bergk ‖ 41 τε scripsi: δὲ V ‖ 42 λέγοι ἄπωθεν Scaliger: λέγει ἄποθεν V.

MARCIANUS.

8 μέλλει Par. C (2841 s. XIII): χαίρει ‖ 11 μιν Marciani textus: μὲν lemma ‖ 13 seclusi ut alienum ‖ 15 πορευόμενος etiam Pseudoaristoteles ‘De mundo’ c. 7 p. 401^b Bekker; totum locum ita habent codices Schanzii: ὁ μὲν δὴ θεός, ὥσπερ καὶ ὁ παλαιὸς λόγος, ἀρχήν τε καὶ τελευτὴν καὶ μέσα τῶν ὄντων ἁπάντων ἔχων εὐθείᾳ περαίνει κατὰ φύσιν περιπορευόμενος; ceterum deest hic scholiorum locus inter testimonia apud Schanzium ‖ 30 scholion in Marciano propemodum evanuit; relegi recentiorum ope ‖ 35 sqq de emendationibus Lachmannum et Hauptium consulas.

Tantum adparuit, eandem fere materiam poetae explicando utrimque adhiberi doctam et copiosam. Iam pergimus conferendo:

ACHILLES.

Δία δὲ οἳ μὲν τὸν οὐρανόν, οἳ δὲ τὸν ἥλιον, οἳ δὲ τὸν μυθικὸν ἐξεδέξαντο. οἱ μὲν οὖν τὸν οὐρανὸν λέγοντες παρατίθενται τὸν ποιητὴν λέγοντα (Il. XIX 357)·

ὡς δ' ὅτε ταρφειαὶ
νιφάδες Διὸς ἐκποτόωνται,

10, 1 ἐκποτέονται Homeri codices; fugit haec Achillis lectionis diversitas Nauckium haud aspernanda.

SCHOL. IN GERMANICUM p. 55 Br.

et quaeritur, cuius Iovis meminerit, utrumne fabulosi an naturalis. et philosophorum quidem plurimi naturalis aiunt eum Iovis meminisse, Crates autem (p. 62 *Wachsmuth.*) Iovem dictum caelum, invocatum vero merito aerem et aetherem, quod in his sint sidera. et Homerum Iovem dixisse in aliqua parte (Il. XIX

MARCIANUS.

commentationem de Iovis vi ac potestate huic quoque scholiastae innotuisse ex hac omissionis significatione ad v. 1 colligitur: οὐ προσήκει δὲ τὸ νῦν τὴν αἰτίαν ζητεῖσθαι τοῦ Διός. *Perverso ordine ad v. 14 iterum haec adnotata sunt:* ἐκ Διὸς] ἐκ Διὸς ἄρχεται, ἐπειδὴ χαίρει (sic) μετεωρολογεῖν. βασιλεὺς δὲ

Achilles.

τουτέστιν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ Ἄρατον αὐτὸν ἐν τοῖς ἑξῆς (v. 224) λέγοντα περὶ τοῦ Ἵππου ἐν Διὸς εἰλεῖται ὅ ἐστιν ἐν τῷ οὐρανῷ οἱ δὲ Δία τὸν αἰθέρα παραλαβόντες παρατίθενται Εὐριπίδην λέγοντα (fr. 941 N.²)· «ὁρᾷς τὸν ὑψοῦ τόνδ' ἄπειρον αἰθέρα καὶ γῆν πέριξ ἔχονθ' ὑγραῖς ἐν ἀγκάλαις; τοῦτον νόμιζε Ζῆνα, τόνδ' ἡγοῦ θεόν». καὶ ἴσως Ζῆνά τις αὐτὸν καλοίη διὰ τὸ πυρώδη εἶναι τὸν αἰθέρα ἀπὸ μὲν τοῦ αἴθεσθαι αἰθέρα, ἀπὸ δὲ τοῦ ζῆν ἢ παρὰ τὴν ζέσιν Ζῆνα. οἱ δὲ Δία τὸν ἥλιον νοήσαντες λέγουσιν, ὅτι καὶ Σοφο-

Schol. in Germanicum p. 55 Br.

357) caelum «ὡς δ' ὅτε ταρφειαὶ νεφέλαι Διὸς ἐκποτόωνται» et ipsum Aratum (v. 224) «αὐτὰρ ὁ Ἵππος ἐν Διὸς εἰλεῖται».

Marcianus.

τῶν ὅλων ὁ Ζεὺς καὶ πατήρ. οὐ προσήκει δὲ τὰ νῦν τὴν οὐσίαν ζητεῖσθαι τοῦ Διός, πότερον σῶμα ἢ πρᾶγμα καὶ πότερά ἐστι ψυχὴ ἢ νοῦς κτλ.'

11 τὸν ὑ. schol. B ad Il. XIV 200 p. 51, 15 alii, item ex coniectura Scaliger: τόνδ' V ‖ 13 περιεξέχοντα V, cf. schol. Il. ἐπήγαγε κατὰ τί ἄπειρον εἴρηκεν, ὅτι κατα τὸ τὴν γῆν ἔχειν πέριξ ὑγραῖσιν ἀγκάλαις alios ‖ 22 ἢ scripsi: καὶ V ‖ ζέσιν Wil cf. Etymologica: ζήτησιν V. Cf. caput IV.

2 νιφάδες recte et Achilles et codices Homerici ‖ 3 ἐκποτόαντοι Basileensis, unde -έονται Breysigius, at cf. Achillem.

Achilles.

κλῆς Δία τὸν ἥλιον καλεῖ λέγων (fr. 1017 N.²)· «Ἥλι', οἰκτίροις ἐμέ, ⟨ὃν⟩ οἱ σοφοὶ λέγουσι γεννητὴν θεῶν πατέρα ⟨τε⟩ πάντων» καὶ ἔννοιαν τῆς δόξης ταύτης φασὶν ἔχειν τὸν ποιητήν, ὅταν λέγῃ (Il. XIII 837)

ἠχὴ δ' ἀμφοτέρων ἵκετ' αἰθέρα καὶ Διὸς αὐγάς

καὶ τὸ (Il. III 277) «ἠέλιός θ', ὃς πάντ' ἐφορᾷς καὶ πάντ' ἐπακούεις», παρό ἐστι «πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοήσας» (Hesiod. Opp. 267). οἱ δὲ Δία τὸν ἀέρα ἀκούσαντες φέρουσι μάρτυν Φιλήμονα τὸν κωμικόν· φησὶ γὰρ fr. 91 K. «ὃν

3 ἠελίοιο κτείρειε ἐμέ V, ἥλιος οἰκτείρει' ἐμέ coni Scaliger: correxerunt M. Schmidt Bergk Nauck ‖ 4 suppl Petavius ‖ 6 suppl Wagner: ⟨καὶ⟩ πατέρ' ἁπάντων Petavius 18 εἰδὼς ὁ τοῦ Διὸς V: correxi ‖ 20 νοήσας Hesiodi codices: νοῶν V.

Schol. in Germanicum p. 55 Br.

⟨et «πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμός»⟩ cum dicit Hesiodus (Opp. 267), Iovem dictum esse

20, 1 suppl Wil ‖ 22 *Hesiodus* scripsi ex scholiis Marcianis Suringarium secutus, *Heliodorus* coni Robertus in Ps.-Erat. Cataster. p. 20 ³⁹, *Zenodotus* Kiesslingius: *Herodotus* (quem dici contendit immerito Wachsmuthius 'De Cratete' p. 62 putatque commemorari I 131, ubi de Persis sermo est τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ Δία appellantibus).

Marcianus.

2. μεσταὶ δὲ Διός] οὐδὲν γάρ ἐστιν, ὃ μὴ πεπλήρωται ἀέρος. Ἡσίοδος (Opp. 267) «πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμός», Διὸς ὀφθαλμὸν τὸν ἀέρα λέγων.

1. τὸν οὐδέποτ' ἄνδρες ⟨ἐῶμεν⟩] μετέβη ἐπὶ τὸν κατ' ἐπωνυμίαν Δία τὸν φυσικόν, ὅς ἐστιν ἀήρ. καὶ γὰρ τὸν ἀέρα Δία λέγουσιν

ACHILLES.

οὐδὲ εἷς λέληθεν ⟨οὐδὲ ἓν ποιῶν⟩, οὔτε κακὸν οὐδέ γ' ἐσθλόν, οὗτος εἴμ' ἐγὼ Ἀήρ, ὃν ἄν τις ὀνομάσειε καὶ Δία».

διὸ καὶ τὸν Ἄρατον ἐπάγειν (v. 2—3)· «μεσταὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαί,
πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραί.»

πάντῃ γὰρ Διὸς κεχρήμεθα. σπῶντες γὰρ τὸν ἀέρα ἀναπνέομεν. ἀλλὰ μὴν

1, 2 supplevi ex scholiis in Germanicum et Stobaei Eclogis p. 39 et p. 120 editionis Wachsm. ‖ 3 οὔτε ἐσθλόν V, οὔτε γε ἐσθάν scholia in Germanicum, unde οὔτε γ' ἐσθλόν Scaliger: οὐδέ γ' ἐσθλόν ego scripsi ex usu dicendi Platonico, cum οὔτ' ἄρ' ἐσθλόν anteferat cum Meinekio Kockius; οὐδ' αὖ ποιήσων οὐδὲ πεποιηκὼς πάλαι οὔτε θεὸς οὔτ' ἄνθρωπος ex interpolato exemplari Stobaeus bis ‖ 3 οὗτος Stobaeus et scholia in Germanicum: οὔτ V.

SCHOL. IN GERMAN.

aera, et Crates eiusdem est opinionis [et] testemque esse Philemonem comicum dicit (fr. 91 K.): «ὃν οὐδὲ εἷς λέληθεν οὐδὲ ἓν ποιῶν οὔτε κακὸν οὐδέ γ' ἐσθλόν, οὗτος εἴμ' ἐγὼ Ἀήρ, ὃν ἄν τις ὀνομάσειε καὶ Δία.» hinc autem constat et ipsum Aratum dicere (v. 1—2)
«τὸν οὐδέποτ' ἄνδρες ἐῶμεν ἄρρητον».

namque quoniam nihil aliud est vox quam percussus aer, videtur convenienter dixisse, auctoritatemque rei praestat «plenas Iove

e Breysigii codicibus nonnisi necessaria quae mihi viderentur enotavi. — 1 *est* Urbinas: *esse* Basileensis ‖ 2 *et* del Wil ‖ 6 οὔτε γε ἐ. Basileensis et Sangermanensis ‖ 11 *hinc* scripsi: *hoc*.

MARCIANUS.

(οὗτός ἐστι διὰ πάντων διήκων κατὰ Στωικούς· ἔνιοι γοῦν φασι — καὶ γὰρ τὸν ἀέρα Δία λέγουσιν — τὸν Πρωτέα τοῦτον εἶναι τὸν ἀέρα· αἰνίττεται γὰρ Ὅμηρος (Od. IV 458)· «γίνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ καὶ δένδρ⟨ε⟩ον ὑψιπέτηλον») καὶ πῦρ, ὃ πάντα ἐστὶ καὶ ἐξ αὐτοῦ πάντα, ὡς ὁ λόγος.

τὸν Δία δ' οὐδέποτε ἄρρητον καὶ ἀπροσαγόρευτον ἐῶμεν οἱ ἄνθρωποι· εἰκότως· οἱ γὰρ Στωικοὶ ὑποτίθενται, μᾶλλον δὲ πάντες οἱ ὅρον φυ-

14 an οὐ pro καὶ? Wil καὶ — λέγουσιν ante ἔνιοι l. 27 traicit ‖ 19 inter γ et ν in γίνετο una littera evanuit ‖ 22 γὰρ post ὃ omisi.

Achilles.

καὶ ἐν τῷ βίῳ φαμὲν τὸν Δία ὕειν καὶ διοσημείας καλοῦμεν καὶ νεφεληγερέτην παρὰ τοῖς ποιηταῖς εὑρίσκομεν. ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα ἐν τῷ ἀέρι.

οἳ δὲ Δία τὸν μυθικόν, τὸν Κρόνου παῖδα, νοοῦσιν. ἡμῖν δὲ δοκεῖ τριχῶς ὑπὸ τοῦ Ἀράτου τὸν Δία προφέρεσθαι, μυθικῶς μέν, ὡς ὅταν λέγῃ (v. 31—32, quos nunc omittimus adscriptos p. 50) . . *ἔστι γὰρ καὶ φυσικῶς καὶ μυθικῶς ἐξηγήσασθαι τὸ προοίμιον. τὸ δὲ «ὡς δ' ὅτε ταρφειαὶ νιφάδες Διὸς ἐκποτέονται»* (Il.

Schol. in German.

vias» referens et «omnis hominum conventus»: nihil eorum quae in terra sunt sine aere est. ratione etiam «omnes Iovis usum desideramus»: nam cuncti mortales ostendunt usum suspirio, sed per quem vivimus aere indigent. [at quod ait «dextra monstra» ad auguria pertinent avium]. propter quod et Stoici Iovem esse adfirmant, qui per materiam manat spiritus; et similis nostra anima. Zenodotus Aetolus et Diodorus aiunt nec fabuloso Iovi officere eiusmodi opinionem: esse enim talem causam Iovem et convenire omnes vias eo confertas, quas tanquam loco eius describit.

(Arati interpres latinus p. 57 Br. in adn.: «Zenodotus autem Ae-

Marcianus.

νῆς γράψαντες, πεπληγμένον ἀέρα αὐτὴν εἶναι. οὐδέποτε γοῦν (*γὰρ* cod.) *ἄρρητον αὐτὸν ἐῶμεν ἀεὶ γὰρ δι' αὐτοῦ τὰς ῥήσεις ποιούμεθα.*

28 lacunam indicavi ‖ 33 supra p. 23 l. 10 *ἐκποτόωνται* V.

12–14 uncos Pareum secutus (cf. infra p. 36 sq.) posui ‖ 24 *causam* vertit ex graeco *ἀρχή* vel *αἰτία* (i. e. *δύναμις*) ‖ 27 an *quam*?

1, 2 *πεπληρωμένον αὐτόν*.

Achilles.

XIX 357) ‘ἐξ οὐρανοῦ’ νοῆσαι ὅλον ἐστὶ πλάσμα. Ὅμηρος γὰρ οἶδε τὸν Δία ὄμβρων παραίτιον (Il. XII 25. Od. XIV 457). καὶ πάλιν τὸ «ἐν Διὸς εἰλεῖται» (v. 224) ὡσαύτως παραλαβεῖν ἀνόητον. οὐ γὰρ εἶπεν ἐν Διί, ἀλλ' ἐν τῷ τοῦ Διὸς κλίματι ἢ οἰκητηρίῳ, ‘οὐρανῷ’ κατὰ παράλειψιν, ὡς ἐν παιδοτρίβου ἢ κιθαριστοῦ. οἰκειότατα δὲ ἀπὸ Διὸς ἤρξατο ὡς ποιητοῦ καὶ τῶν ὅλων δεσπότου, ὥστε τὰ λοιπὰ προοίμια παραιτητέον. καὶ γὰρ Ἡσίοδος (Opp. 2), οὗ μάλιστα ζηλωτὴν τὸν Ἄρατόν φαμεν γεγονέναι, ἀπὸ Διὸς ἤρξατο.

Schol. in German.

tolus et Diodorus aiunt neque fabulis contendere huiusce modi subministrationem; initium enim omnium rerum Iovis.»)

Marcianus.

ad v. 223 ὁ δὲ Ἵππος ἐν τῷ τοῦ Διὸς οἴκῳ, ἐν τῷ οὐρανῷ· ἤ, ὡς Διόδωρος, «ἔνδιος» ὁ μεσημβρινός· «ἔνδιος δ' ὁ γέρων ἦλθ' ἐξ ἁλός» (Od. IV 450)· κεῖται γὰρ μεταξὺ τοῦ θερινοῦ τροπικοῦ καὶ τοῦ ἰσημερινοῦ. βέβαιον δέ.

Achilles.

ᾐτιάσαντο δέ τινες, ὅτι ἔγκειται τὸ σ τῷ «ἀρχώμεσθα». ὅμοιον δέ ἐστι τῷ παρὰ τῷ ποιητῇ «χαζώμεσθα» (Il. V 34) καὶ «σοὶ πάντες μαχόμεσθα» (Il. V 875). ⟨«ἀρχόμεσθα»⟩ δὲ εἶπεν ὡς κοινὰ πᾶσι γράφων, οὐχ ὡς Ἀπολλώνιος (Arg. I 1) ἐξ ἰδίου

32 supplevi.

Marcianus.

τὸ δὲ «ἀρχώμεσθα» μετὰ τοῦ σίγμα· ἔστι γὰρ καὶ ἀρχαϊσμός. Ὅμηρος· «δόρπον ἐφοπλισόμεσθα» (Il. VIII 503. IX 66).

29 δόρπα τ' loci Homerici, nisi forte Od. XII 292 «δόρπον θ' ὁπλισόμεσθα» respicitur.

ACHILLES.

μόνου προσώπου «ἀρχόμενος σέο, Φοῖβε».

τὸν οὐδέποτε] ἄρθρον προτακτικὸν ἀντὶ ὑποτακτικοῦ ὃν διὰ τὸν συγκρουσμόν.

«ἄνδρες» δὲ ἰδικὸν ἀντὶ γενικοῦ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ ὅμοιον τῷ «ἄλλοι μέν ῥα θεοί τε καὶ ἀνέρες ἱπποκορυσταί» (Il. II 1).

2. μεσταὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαί] ὅτι καὶ οἱ ποιηταὶ πανόπτην καλοῦσιν· «ὦ Ζεῦ πανόπτα πανταχοῦ» (Nauck fr. Tr.² adesp. 43) καὶ «ἠέλιος, ὃς πάντ' ἐφορᾷς» (Il. III 277).

«ἀγυιαί» δὲ τὰ ἄμφοδα, δι' ὧν τὰ γυῖα φέρομεν.

«ἀγοραί» δὲ αἱ ἐκκλησίαι καὶ αἱ σύνοδοι. λέγεται γὰρ καὶ βουλαῖος Ζεὺς καὶ ξένιος καὶ ἑταιρεῖος φίλιος φυτάλμιος ἐπικάρπιος.

3. μεστὴ δὲ θάλασσα καὶ λιμένες] ἐμπόριος καὶ λιμένιος καὶ κερδῷος τοῖς ἐμπόροις.

MARCIANUS.

(Aratus Iovem appellavit omnium regem) ἢ ὅτι δι' ὅλου τοῦ κόσμου ἡ πρόνοια χωρεῖ τοῦ θεοῦ καὶ αὐτὸς διὰ παντὸς ἔρχεται τοῦ κόσμου συνέχων αὐτόν, ἢ κατὰ μέντοι τὰς ἐπωνυμίας αἰνίττεται αὐτόν, ἃς ἐφ' ἑκάστῃ πράξει ⟨ἐτίθεντο⟩ εἰς θεὸν ἀναφέροντες οἱ ἀρχαῖοι τὰ καλῶς γινόμενα, ὥς εἰσι (φησί) γενέτωρ φράτριος ὁμόγνιος ἑταιρεῖος φίλιος ἱκέσιος ξένιος ἀγοραῖος βουλαῖος βρονταῖος καὶ τὰ ὅμοια.

3 lemma separavi ut semper in hoc fragmento ‖ 6 ἄνδρες scripsi: ἀνδρός V ‖ 12, 3 πανταχοῦ ὦ Ζεὺς πανόπτα V: corr Meineke ‖ 20 ὡς ξ.: corr Wil ‖ 21 φίλιος cetera indicis exempla: φίλος V ‖ 22 φυτάλμιος scripsi (item olim Scaliger): φυτάλιμος V ‖ 24 ἐπιπόριος V: em Petavius.

21 θεοῦ Wilam: θείου Marcianus ‖ 23 μέντοι corruptum ‖ 25 supplevi ‖ 27 φησί, scilicet 'is quem exscribo' loquente scholiasta; an ex ΩCΕΙCΙ ΦΗCΙ verbum a me suppletum efficiendumst, velut ἐξεύρισκον? ‖ 27—30 uberiora indicis exempla promulgavit Studemund in 'Anecdotis variis' I p. 264 sqq., quem fugit huius scholiastae memoria.

Achilles.

5. ὃ δ' ἤπιος ἀνθρώποισιν] ἐπεὶ «πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε», διὰ τοῦτο καὶ «ἤπιος»· «πατὴρ δ' ὣς ἤπιος ἦεν» (Od. II 47 al.).

7. λέγει δ' ὅτε βῶλος ἀρίστη] γράφεται καὶ «ἀροστή» ἢ ἀροσίμη, ⟨οὐκ εὖ⟩· ἐπιλέγει γὰρ «βουσί τε καὶ μακέλῃσι». μακέλαις δὲ οὐκ ἀροῦται γῆ.

9. γυρῶσαι] κύκλῳ περισκάψαι· πᾶν γὰρ τὸ κυκλοτερὲς γυρόν· «γυρὸς ἐν ὤμοισιν» (Od. XIX 246).

10. αὐτὸς γὰρ τάδε σήματ' ἐν οὐρανῷ ἐστήριξε] τοὺς ἀστέρας καὶ τὰ εἴδωλα. παρὰ δὲ τὸ ἐστηρίχ-

14 ἢ scripsi: καὶ V ‖ 15 deesse aliquid vidit Petavius; supplevi ‖ 18 γῆ scripsi: τις V.

Schol. in Germ.

dicendo autem «nos etiam genus eius» ostendit animae immortalitatem.

bene praeterea, quod 'lenem' ait: noverat enim virtuti aliquid aemulum futurum, deum igitur adversus delicta 'lenem'. sed quoniam omnium in totum bonorum causast, rationabiliter et omnium parens adfirmatur et non solum hominum sed etiam deorum.

12 *aliquod malum* male coni Pareus, cf. interpr. lat. *sciebat enim adversarium.*

Marcianus.

5. ἤπιος] ἁρμόδιον ἐπίθετον πατρὸς εἶπε τὸ «ἤπιος».

7. βῶλος ἀρίστη] οὐκ «ἀροστή», ὡς Ἀσκληπιάδης· οὐ γὰρ ⟨ἂν⟩ δύναιτο μακέλῃ βῶλος ἀροῦσθαι, ἀλλὰ σκάπτεσθαι.

τὸ δὲ «γυρῶσαι» (9) ἢ φυτεῦσαι ἢ βόθρον ὀρύξαι, ἐν ᾧ τὰ φυτὰ κατατίθενται. . . καὶ φυτὰ γυρῶσαι] καλῶς περισκάψαι· τὰ γὰρ φυτὰ λαμβάνει κύκλῳ τὴν γῆν περὶ τὴν ἐπιφάνειαν πρὸς τὸ μὴ ψύχεσθαι κτλ.'

10. ἐστήριξεν] ὅτι

14 supplevi ‖ 19—24 Etym. M. s. v. γυρῶσαι] «καὶ φυτὰ γυρῶσαι». σημαίνει τὸ φιαλῶσαι καὶ περιφράξαι ἢ βόθρον ὀρύξαι, ἐν ᾧ τὰ φυτὰ κατατίθενται, παρὰ τὸ γῦρον ποιεῖν ἐν τῷ περιφράσσειν, cf. inferius p. 37.

ACHILLES.

θαι ἠτυμολόγησε τῶν ἀστέρων τὸ ὄνομα. ἄλλοι δέ φασιν ἀπὸ Ἀστραίου. διὰ δὲ τοῦ «ἐστήριξε» τὸ ἀκίνητον τῶν ἀπλανῶν ἐδήλωσεν.

12. *τετυγμένα] παρῳχημένου χρόνου ἀντὶ μέλλοντος, ὡς παρὰ τῷ ποιητῇ* (Od. V 90)· *«εἰ δύναμαι τελέσαι γε καὶ εἰ τετελεσμένον ἐστίν» ἀντὶ τοῦ τελεσθησόμενον.*

13. *ἀνδράσιν ὡράων] ἀντὶ τοῦ ὡρῶν.*

ὄφρ' ἔμπεδα πάντα φύωνται] ἀσφαλῶς φυτεύσωσι, παθητικῷ ἀντὶ ἐνεργητικοῦ, ἢ 'ἵνα φαίνηται', ὡς «σπάρτα λέλυνται» (Il. II 135).

15. *χαῖρε πάτερ, μέγα θαῦμα, μέγ' ἀνθρώποισιν ὄνειαρ] «οὖλέ τε καὶ μέγα χαῖρε»* (Od. XXIV 402).

MARCIANUS.

ἀκίνητοί εἰσιν οὗτοι οἱ ἀπλανεῖς καθ' αὑτούς, συμπεριάγονται δὲ τῇ τῶν ὅλων ῥύμῃ.

ACHILLES.

αὐτὸς καὶ προτέρη γενεή] ὦ Ζεῦ, σὺ καὶ ἡ σὴ γενεά, ἤτοι

MARCIANUS.

χαῖρε πάτερ —] ἐπὶ τοῦ Διὸς ἄμφω, 'χαῖρε, ἐπεὶ αὐτὸς εἶ καὶ ἡ προτέρα γενεά' (1). *οἳ δὲ προτέραν γενεὰν τοὺς Τιτᾶνάς φασιν* (2) (*οὓς καλεῖσθαι τὸ νῦν οὐδένα λόγον ἔχει, καταταρταρωθέντας*

1 *ἐτυμολόγησε* V ‖ 4 *τοῦ* scripsi: *τὸ* V ‖ 17 schol. post lin. 20 scriptum in V: traieci ‖ 29 *οὐ λέγει κ.* V: corr Wil.

ACHILLES.

οἱ Τιτᾶνες, ὡς καὶ παρὰ Ἀντιμάχῳ (fr. 42 K.)· «γηγενέας τε θεοὺς προτερηγενέας Τιτῆνας». καὶ Ὅμηρος (Il. XIV 201. 302)· «Ὠκεανόν τε, θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα Τηθύν» (= 2). εἰ δὲ ὡς πρὸς ἀνθρώπους 'προτέρα' νοήσομεν, λέγοι ἂν τὴν τετάρτην ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ γένους τὴν τῶν ἡμιθέων (Hesiod. Opp. 160). ἡμεῖς γὰρ τῆς πέμπτης γενεᾶς (= 5).

«Τιτῆνας» δὲ διὰ τοῦτο λέγει χαίρειν, ἐπειδὴ καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς Ἀστραῖον ἕνα τῶν Τιτάνων ὄντα ὑμνεῖ λέγων (v. 98—99)·

εἴτ' οὖν Ἀστραίου κείνου γένος, ὅν ῥά τέ φασιν
ἄστρων ἀρχαῖον πατέρ' ἔμμεναι.

δύναται δὲ τὸ αὐτὸ καὶ τοῖς προειρημένοις καὶ τοῖς ἐπιφερομένοις συνάπτεσθαι, ὥσπερ καὶ «χαίρετε δὲ Μοῦσαι» (v. 16) καθ' ἑαυτό. εἶτα «μάλα πᾶσαι» (v. 17) ὑφ' ἕν.

ἐμοί γε — ἀστέρας εἰπεῖν ᾗ θέμις εὐχομένῳ τεκμήρατε πᾶσαν ἀοιδήν] τὸ «θέμις» ἀμφίβολον· ἤτοι γὰρ τῷ προτέρῳ συν-

1 ὡς scripsi: ἴσως V ‖ 3 τε ante Τιτ. V: om editores Antimachi ‖ 24 χαίρετε etiam in Marciano eodem vitio metrico affectum, cf. p. 40 ‖ 25 πᾶσαι etiam in Marciano ‖ 27 ᾗ scripsi ex paraphrasi ὡς προσῆκον offerenti; accedit quod verba ἀστέρας εἰπεῖν non a θέμις sed ab εὐχομένῳ suspensa sunt: εἰ V.

MARCIANUS.

ὑπὸ τοῦ Διός), ἄλλοι τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Διός· πρότερον γὰρ γεγόνασι καθ' Ἡσίοδον (Theog. 468) (3). ⟨ἢ⟩ προτέραν [δὲ] ἡμῶν γενεάν, τοὺς πρώτους καὶ πρὸ ἡμῶν ἀστρονόμους (4). βέλτιον δὲ [καὶ] τοὺς ἥρωας τοὺς προτέρους ἡμῶν νοεῖσθαι, ὧν καὶ τὰ πολλὰ τῶν ἄστρων ἐπώνυμα, οἷον Περσεὺς Ὠρίων (5).

4 supplevi et δὲ delevi ‖ 7 καὶ delevi.

ACHILLES.

απτέον ἢ τῷ ἑξῆς, ἤτοι ἀστέρας εἰπεῖν ὡς προσῆκον τεκμήρατε, ἢ εὐχομένῳ ὡς προσῆκον παράσχετε εἰπεῖν, ὦ Μοῦσαι.

τεκμήρατε] μέχρι τέλους εἴπατε· τέκμωρ γὰρ τὸ τέλος.

Subscripta sunt, ut supra diximus: *τῶν Ἀράτου Φαινομένων πρὸς εἰσαγωγὴν ἐκ τῶν Ἀχιλλέως.*

3 *προσῆκον* scripsi: *προσήκοντα* V.

MARCIANUS.

τεκμήρατε] πιστώσασθε ἀπὸ τοῦ τεκμηρίου καὶ εἰς τέλος ἀγάγετε· τὸ γὰρ τέκμαρ τέλος. ἄλλοι δὲ δεῖξατε.

Velim aciem ad ea intendas, in quibus p. 25 sq. interpretes congruunt: Philemonem in hac re iam a Cratete citatum fuisse adparet. Est igitur qui in Achillis verbis *οἱ δὲ — ἀναπνέομεν* delitescit Crates Mallota. Quamquam Hesiodi testimonium in diversam sententiam Achilles — et non scholiasta Germanici — convertisse videtur, ille Solem, aerem hic (ex Cratete, ni fallimur) Iovem interpretatus. Scripsisse Cratetem commentarium Arateum neque hinc cognoscitur nec Marciani codicis scholio ad v. 62 (p. 63 Wachsm.): *ὁ δὲ Κράτης φησίν· ʽὑπὸ τὸν ὁρίζοντα μῖξις ἀμφοτέρων* (ortuum et occasuum) *γίνεται, ὡς καὶ Ὅμηρος* (Od. X 86)·

ἐγγὺς γὰρ νυκτός τε καὶ ἤματός εἰσι κέλευθοι.

ἐπεὶ γὰρ παρ᾽ ἐκείνοις ἡ ἡμέρα ὡρῶν εἴκοσι, ἡ δὲ νὺξ τεσσάρων, συναπτούσης ὅσον οὐδέπω τῆς δύσεως τῇ ἀνατολῇ, εὐλόγως εἶπεν᾽ (uterque locus ad interpretationem Homericam iure eodem referri potest) nec praesto alia sunt testimonia. Crederes, illa cum ita sese habeant, ex aliis quibusdam Cratetis copiis[21]) et scholiastam et Achillem prompsisse: quod praepedimur Asclepiadis Myrleani memoria ab utroque iniecta. Cuius suspicio «*ἀρουστή*» quoniam et Achilli et scholiastae innotuit, post Asclepiadem qui utrique subest Arati interpres fuisse debet. Quem concludi posse putamus Stoicorum recentiorum ordini adscribendum esse. Caecutiret,

[21]) Cf. caput huius libelli IV.

si quis eorum quae ad prooemium Arati explanandum scripta sunt partem potissimam e Stoica disciplina manasse diffiteretur. Stoici quid de Iove senserint, itidem atque interpres Arateus Posidonius *περὶ θεῶν* (Laert. Diog. VII 1, 147—148) et Apollodorus, ut putamus (Cornut. 'Theologiae graecae comp.' c. 2. 9), congruis argumentandi momentis declararunt. Velut iidem Iliadis et Operum de solari Iovis natura vel coniuncti versus apud Macrobium exstant (Homericus solus apud Cornutum c. 11), Iovem caelum esse item exordii Aratei ope demonstratur ib. I 18, 15 ('mundus autem vocatur caelum, quod appellant Iovem, unde Aratus de caelo dicturus ait *ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα*'), epithetorum Iovis eadem collectio eodem Stoicorum consilio in Cornuti capite 9 excerpta est. Quae sufficiunt. Iam vero scholiis in Germanicum (supra p. 27) qui adhibetur Diodorus Alexandrimus[22]), strenuus Posidonianae doctrinae propagator, is interpretamenta Stoica posterioribus poetae enarratoribus, Achilli praesertim, fere consueta sedulo congessit (Diels p. 19—22). Hinc igitur Cratetis quoque mentio repetenda est.

Titanum mentio ab Achille poetae obtrusa est, sublata de medio diversa explicatione a scholiasta, cum absurda (*οὐδένα λόγον ἔχουσα*) videretur. Videmus tamen vel hic persisti utrimque in eadem exhaurienda materia. In qua concordat etiam fragmentum interpretis Aratei, quem ex codice Parisino 2728, C Bekkeri, s. XV per Georgium Gregoropuli fol. 101ᵃ exarato desumpsimus, etsi eadem explicandi supellectile et ille utitur: *προτέρῃ γενεῇ] τινὲς τοὺς περὶ Ὀφίωνα καὶ Εὐρυνόμην καὶ Οὐρανὸν ⟨καὶ⟩ Κρόνον· ἀπὸ γὰρ τῶν πρώτων βασιλευσάντων πεποίηται τὴν κλῆσιν* (= 2). *τινὲς δὲ τοὺς ἥρωας, οὓς Ἡσίοδος 'προτέρῃ γενεῇ κατ' ἀπείρονα γαῖαν'* (Opp. 160) (= 5). *ἄλλοι τὸ χρύσειον γένος, ἐπεὶ δικαιότερον ἐγένετο* (deest). *οἱ δὲ ἀκριβέστεροί φασι τὴν τῶν μαθηματικῶν καὶ ποιητῶν, παρ' ὧν ἔλαβε καὶ τὴν τῶν Φαινομένων πραγματείαν* (= 4). Itaque totum 'interpretis Parisini fragmentum' communicandum est, ne qua Achillis commentarius Arateus inaedificatus sit materia dissimulemur. Quod facilius etiam et acrius perspiciemus, dummodo ad pristinam integritatem quoad fieri potest illud reducatur. Id facturi et in Germanicum scholia et Marciani hausta indidem iuxta locamus.

---

[22]) Simul cum Zenodoti Aetolo, Stoico ut videtur: de quo cf. caput III.

Schol. Paris.

⟨ζ⟩ητεῖται διὰ τί ἐκ τοῦ Διὸς ἤρξατο καὶ οὐκ ἀπὸ τῶν Μουσῶν, ὡς Ὅμηρος. οἰκειότερον ἡγήσατο ἀρχὴν τῶν Φαινομένων ποιήσασθαι ἀπὸ τοῦ Διός, ἐπειδὴ καὶ τῶν Μουσῶν ἀρχηγέτης οὗτός ἐστιν. οὐ φαίνεται δὲ Ἄρατος μόνος οὕτως ἦρχθαι, ἀλλὰ καὶ Κράτης ὁ κωμικὸς εἰπὼν «ἐξ Ἑστίας ἀρχόμενος εὔχομαι θεοῖς» καὶ Σώφρων «ἐξ Ἑστίας ἀρχόμενος καλῶ Δία πάντων ἀρχηγέτη⟨ν⟩».

Schol. in Germanicum p. 54 Br.

ab Iove principium] quaeritur quare ab Iove coepit et non a Musis ut Homerus? conveniens magis hoc aestimavit principium Phaenomenis, uti Iovem invocaret, quoniam et ipsarum Camenarum est origo Iuppiter. non solus autem ita coepisse videtur Aratus, sed et Crates comicus (fr. 52 K.) «a Vesta incipiens profari carmina» et Sophron in mimo, qui Nuntius scribitur, (fr. 51 Botzon) «a Vesta incipiens omnis invoco deos, Iovem omnium principium» *(quae ita vel traiecimus vel correximus in Hermae vol. XIX a.* 1882 *p.* 100: sed et Crates comicus «a Vesta incipiens omnes invoco deos» praefari carmina, et Sophron in mimo, qui Nuntius ⟨in⟩scribitur, «a Vesta incipiens Iovem omnium principem ⟨invoco⟩»).

β. πᾶσαι] τοῦτο ἐνδεικτικὸν τῆς προνοίας, δι' ἣν ἡ ζωή τε ἡμῖν καὶ ἡ εὐζωία. τουτὶ γὰρ τὰ δύο συντιθέμενα δηλοῖ ὀνόματα, τὸ τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ζηνός.

Marcianus.

πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραί] τοῦτο ἐνδεικτικὸν τῆς προνοίας, δι' ἣν ἡ ζωή τε ἡμῶν καὶ ἡ εὐζωία ἀπαντᾷ. τοῦτο γὰρ τὰ δύο ὀνόματα συντεθέντα δηλοῖ, τό τε τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ζηνός.

1 supplevi litteram rubricatori relictam ‖ 7 *αὐτὸς* P(arisinus) ‖ 9 *κρατὴρ* P ‖ 13 *ἀρχηγέτη////* P ‖ 26 *καὶ* ante *δι'* omisi ut Marcianus ‖ 29 discrevi a sequentibus.

25 *ἀνδρῶν* Marcianus.

Schol. Paris.

⟨πάντῃ δὲ Διὸς κεχρήμεθα πάντες⟩] οἳ μὲν πρὸς τὸ πάντα ὑπ' αὐτοῦ ζωογονεῖσθαι, οἳ δὲ ἐπὶ τοῦ δημιουργοῦ ἀπεδέξαντο.

γ. ἴσως μὲν ἐκ ποιητικῆς ταύτης ἀδείας τοὺς προγόνους καὶ προπάτορας ἡμῶν 'θεῶν παῖδας' [ὡς τὸ «πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε» (Il. I 544 alibi)]. δύναιτο δ' ἂν νοεῖν ὁ Ἄρατος τὸ δημιουργεῖσθαι ἡμᾶς ὑπὸ φύσεως καὶ θεῶν διὰ τὴν πρόνοιαν. «ἔργον» δὲ τὸ τῆς γεωργίας νοεῖ ἰδίως, καθὼς καὶ ὁ Ἡσίοδος (Opp. 311)· «ἔργον οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος». 'βιότου' δὲ λέγει κτήσεως καὶ χρημάτων. ἄλλως. [δὲ] παρὰ τὸ «πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε». εἰ γὰρ αὐτὸς ταῦτ' ἐδημιούργησε πρὸς τὸ τοῖς ἀνθρώποις βιωφελές, αὐτὸν ἂν καλέσαιμεν πατέρα καὶ δημιουργόν. δύναται καὶ ἐπὶ τοῦ ἀέρος· αὐτὸν γὰρ ἐπισπώμενοι δι' αὐτοῦ ζῶμεν, καὶ ἔστι ζωτικὸς καὶ τῆς ἀναπνοῆς ἡμῶν αἴτιος.

5. ὁ δ' ἤπιος ἀνθρώποισιν] ἁρμόδιον ἐπίθετον εἶπε τὸ «ἤπιος». «δεξιὰ» δὲ καὶ τὰ αἴσια καὶ

4 ἐπὶ Wil: παρὰ P ‖ ἀπεδέξαντο scripsi, ἐδέξαντο coni Wil: ὑπεδέξαντο P ‖ 5 videtur licentia poetica in proxime antecedentibus fuisse commemorata, nisi forte ταύτης vitiosum ‖ 7 'Euripidem Med. 825 dicere videtur' Wil ‖ 8—9 uncos posuit Wil ‖ 13 νοεῖ scripsi: νοεῖν P ‖ 18 δὲ delet Wil ‖ 21, 22 καλέσοιμεν P ‖ 29 τὰ Marcianus: τὸ P.

Marcianus.

τοῦ γὰρ ⟨καὶ⟩ γένος εἰμέν] Ὅμηρος· «πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε»· εἰ γὰρ αὐτὸς ταῦτ' ἐδημιούργησε πρὸς τὸ τοῖς ἀνθρώποις βιωφελές, αὐτοῦ ἂν κληθείημεν, αὐτὸν πατέρα καὶ δημιουργὸν ἀναγραφόμενοι. δύναται καὶ ἐπὶ τοῦ ἀέρος· αὐτὸν γὰρ ἐπισπώμενοι ἐξ αὐτοῦ ζῶμεν, καὶ ἔστι ζωτικὸς καὶ τῆς ἀναπνοῆς ἡμῶν αἴτιος.

ἤπιος] ἁρμόδιον ἐπίθετον πατρὸς εἶπε τὸ «ἤπιος». «δεξιὰ» δὲ τὰ αἴσια καὶ πρὸς τὸν βίον

Schol. Paris.

συμφέροντα· καὶ 'δεξιοὺς οἰωνοὺς' λέγομεν τοὺς αἰσίους φαινομένους. Cf. schol. in German. supra p. 27 l. 12—14.

δ. ⟨δεξιά⟩] καλὰ καὶ συμφέροντα.

«ἔργον» δὲ κατ' ἐξοχὴν τὸ κατὰ γεωργίαν.

τὸ «γυρῶσαι» ἀντὶ τοῦ φυτεῦσαι ἢ βόθρον ὀρύξαι, ἐν ᾧ τὰ φυτὰ κατατίθεται. οὗτος γὰρ σημαίνει τὰς ὥρας τῆς γεωργίας καὶ τοῦ σπόρου. «λέγει» δὲ ἀντὶ τοῦ σημαίνει. καὶ Ὅμηρος (Il. II 49)· «Ζηνὶ φάος ἐρέουσα καὶ ἄλλοις ἀθανάτοισιν».

ε. γυρῶσαι] περισκάψαι, εὖ γεωργῆσαι· τὰ γὰρ φυτὰ λαμβάνει κύκλῳ τὴν γῆν περὶ τὴν ἐπιφάνειαν κατὰ τὸ μὴ ψύχεσθαι· ἡ γὰρ θερμότης αὐτοῖς συμβάλλεται. ἔστι δὲ καὶ σωρεῦσαι, τουτέστι κύκλῳ τὴν γῆν τῶν φυτῶν σωρεῦσαι.

ζ. τῶν ὡρῶν τὰ σημεῖα ἐποιήσατο τοὺς ἀστέρας. θέλει δὲ τὰς ἀνατολὰς αὐτῶν καὶ τὰς δύσεις δηλοῦν. Πλειάδος ἑῴα ἐπιτολὴ θέρους ἀρχή, δύσις δὲ ἑῴα χειμῶνος.

5—8 *καλὰ γεωργίαν* ante p. 36 l. 27 scripta in P: traieci ‖ 14 *σημαίνει* scripsi: *σημαινομένου* P ‖ 21 *αὐτοῖς* Marcianus: *αὐτῆς* P ‖ 25 *ὁρῶν* P ‖ 27 *αὐτὸν* P ‖ 29, 30 *ἑῴα ἀρχὴ θέρους* P: traiecit et corr Wil ex Marciano ‖ *δύσεις* P.

Marcianus.

συμφέροντα. οὕτω καὶ 'δεξιοὺς οἰωνοὺς' λέγομεν τοὺς αἰσίους.

δεξιὰ σημαίνει] καλά, συμφέροντα. «ἔργον» δὲ λέγει κατ' ἐξοχὴν τὸ τῆς γεωργίας.

καὶ φυτὰ γυρῶσαι] καλῶς περισκάψαι. τὰ γὰρ φυτὰ λαμβάνει κύκλῳ τὴν γῆν περὶ τὴν ἐπιφάνειαν πρὸς τὸ μὴ ψύχεσθαι· ἡ γὰρ θερμασία αὐτοῖς συμβάλλεται. ἢ «γυρῶσαι» τουτέστι κύκλῳ τῶν φυτῶν τὴν γῆν σωρεῦσαι.

αὐτὸς γάρ τά γε σήματα] αὐτὸς τῶν ὡρῶν σημεῖα ἐποιήσατο τοὺς ἀστέρας. θέλει δὲ τὰς ἀνατολὰς αὐτῶν καὶ τὰς δύσεις δηλῶσαι, οἷον Πληιάδων ἑῴαν ἐπιτολὴν ἀρχὴν θέρους γίνεσθαι, δύσιν δὲ ἑῴαν ἀρχὴν χειμῶνος. κακῶς δὲ οἱ γράφοντες «σηματά» τὴν τελευταίαν ὀξύνουσιν, ἵν' ᾖ τὰ δη-

1 *τοὺς* post *δεξιοὺς* omisi ut P ‖ 28 *φύσεις* Marcianus ‖ 30, 1 *ἀρχὴν* W: *ἀρχῇ* Marcianus.

Schol. Paris.

καλῶς σημεῖα εἴρηκε τὰ ἄστρα· καὶ γὰρ ὁ ποιητὴς τὸν κομήτην (σημεῖον) εἶναι πολέμου «ἢ ναύτῃσι τέ(ρας) ἠὲ στρατῷ» (Il. IV 76).

η. «ἐσκέψατο» ἀντὶ τοῦ ἐφρόντισεν ἑκάστου μέρους ἐνιαυτοῦ σημεῖον εἶναι, οἷον Πλειάδας ἀρότου καὶ ἀμήτου, τὸν Κύ(να θέρους).

«ἐστήριξεν» οἷον ἀκίνητοι ἀπλανεῖς. ἄστρον δέ ἐστι κινούμενον· ἔστι δὲ καὶ τὸ ἐκ πλείστων ἄστρων σύστημα, οἷον Καρκίνος Λέων,

καὶ ἡ ἐπιτολή τινος ἀστέρος νεωτε(ρίζουσά) τι τῶν περιγείων, οἷον Ἀρκτούρου ἐπιτολὴ ἢ Κυνός. λέγεται δὲ καὶ ὁ (ἥλιος) ἄστρον, ὡς παρὰ τῷ Πινδάρῳ (fr. 107, 2 Bgk.) «ἄστρον ὑπέρτατον» καὶ («φαεννὸν ἄστρον» Ol. I. 6). σώματα δὲ καὶ οἱ διάτ-

Marcianus.

λούμενα· θέλει γὰρ τοὺς ἀστέρας σημεῖα λέγειν τῶν καιρῶν.

καλῶς δὲ τοὺς αστέρας σημεῖα εἶπεν. καὶ γὰρ ὁ ποιητὴς τὸν κομήτην ἀστέρα σημεῖον εἶναι πολέμου λέγει «ἢ ναύτῃσι τέρας» (Il. IV 76).

τὸ δὲ «ἐσκέψατο» ἀντὶ τοῦ ἐφρόντισεν, ὥστε ἑκάστου μέρους ἐνιαυτοῦ σημεῖον εἶναι, οἷον Πλειάδας ἀρότου καὶ ἀμήτου, Κύνα θέρους.

ἐστήριξεν] ὅτι ἀκίνητοί εἰσιν οὗτοι οἱ ἀπλανεῖς καθ' αὑτούς, συμπεριάγονται δὲ τῇ τῶν ὅλων ῥύμῃ. ἄστρον δέ ἐστι κινούμενον καὶ τὸ ἐκ πλείστων ἀστέρων σύστημα, οἷον Καρκίνος Λέων, καὶ ἡ ἐπιτολὴ δέ τινος ἀστέρος νεωτερίζουσά τι τῶν περιγείων ἄστρον, οἷον Ἀρκτούρου ἐπιτολὴ ἢ Κυνός. λέγεται δὲ καὶ ὁ ἥλιος ἄστρον, ὡς παρὰ Πινδάρῳ (fr. 107, 2 Bgk.) «ἄστρον ὑπέρτατον». νῦν δὲ ὁ Ἄρατος τοὺς ἀστέρας ἄστρα εἴρηκεν.

5 inclusa evanuerunt in P: supplevi ex Marciano ‖ 5, 6 ναύτησιν P ‖ 6 ἢ στρατὸν P ‖ 9 ἑκάστου Marcianus: ἐκ τοῦ P ‖ 10 πλειάδας Marcianus: πλειάδος P ‖ 11 τὸν scripsi: τοῦ P ‖ 11, 12 inclusa evanuerunt in P: supplevi ex Marciano ‖ 15 ἔστι scripsi: ἤδη P ‖ 20 evanida in P: supplevi ex Marciano ‖ τι Marcianus: τῆι P ‖ 22 evanida in P: supplevi ex Marciano ‖ 25 supplevi evanida ‖ 26 διάττοντες scripsi: διαιτῶντες P.

4 καὶ P: καλῶς Marcianus ‖ 21 ἄστρον scripsi: ἄστρων Marcianus ‖ 23 ὡς Parisinus: ἰδίως Marcianus.

SCHOL. PARIS.

τοντες. ὁ δὲ Ἄρατος νῦν ἀστέρας ⟨ἄστρα⟩ εἴρηκεν.

θ. ὄφρ' ἔμπεδα] ἡ διάνοιά ἐστι τοιαύτη· ὁ τὰ πάντα δημιουργῶν θεὸς παρορμᾷ τοὺς ὄχλους κατ' ἀντίληψιν τῶν κατὰ τὸν βίον ἐπιτηδείων, σημαίνων τοὺς οἰκείους χρόνους ἐκ τῶν ἐτησιῶν ὡρῶν ἔαρος θέρους φθινοπώρου χειμῶνος.

ι. προτέρῃ γενεῇ] vide supra p. 34 adscripta.

κ. τοὺς γὰρ λόγων ἐπιμελουμένους πρᾴως ποιοῦσιν αἱ Μοῦσαι διαλέγεσθαι. (?)

οὐ πάνυ αὐτὸ τῷ μύθῳ συντρέχει.

α. τὴν μείζονα Ἄρκτον Ἡσίοδος εἴρηκε Λυκάονος εἶναι θυγατέρα· ἐν Ἀρκαδίᾳ δὲ κατοικοῦσαν ἑλέσθαι μετὰ Ἀρτέμιδος τὴν θήραν ἐν τοῖς ὄρεσι.

2 supplevi ex Marciano ‖ 6 *κατ'* scripsi, cf. Marcianum: *καὶ* P ‖ 8 *τε* ante *τῶν* add P: omisi ut Marcianus ‖ 13-15 conieci: *τοὺς γὰρ λόγων εἱλουμένους πρᾴους ποιοῦντες φύσει διαλεγομένους* P ‖ 16 *αὐτῷ* P: corr Wil ‖ 22 abrupta media oratione exit historiola Hesiodea.

MARCIANUS.

ἔμπεδα] ⟨ὅτι⟩ ὁ τὰ πάντα δημιουργῶν θεός. ἡ δὲ διάνοια τοιαύτη ἐστίν· παρορμᾷ ὁ θεὸς τοὺς ὄχλους πρὸς ἀντίληψιν τῶν εἰς τὸν βίον ἐπιτηδείων, σημαίνων τοὺς οἰκείους χρόνους ἐκ τῶν ἐτησιῶν ὡρῶν ἔαρος θέρους φθινοπώρου χειμῶνος.

μειλίχιαι μάλα πᾶσαι] μειλίχιαι αἱ Μοῦσαι, ὅτι πρὸς πάντας καὶ καθόλου εὐμενεῖς.

Ἡσίοδος δέ φησι Λυκάονος θυγατέρα εἶναι καὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ κατοικοῦσαν ἑλέσθαι μετὰ Ἀρτέμιδος τὴν περὶ τὰς θήρας ἀγωγὴν ἐν τοῖς ὄρεσι ποιεῖσθαι, φθαρεῖσαν δὲ ὑπὸ Διὸς ἐμμεῖναι ἐν ταῖς πρότερον κλέπτουσαν τῇ Ἀρτέμιδι τὸ σύμπτωμα. ἤδη δὲ ἐπίτοκον οὖσαν ὀφθῆναι ὑπ' αὐτῆς λουομένην· ἐφ' ᾧ ὀργισθεῖσαν τὴν Ἄρτεμιν θηριῶσαι αὐτήν. καὶ οὕτω τεκεῖν ἄρκτον οὖσαν τὸν κληθέντα Ἀρκάδα. οὖσαν δὲ ἐν τῷ ὄρει θηρευθῆναι ὑπὸ αἰπόλων τινῶν καὶ παραδοθῆναι Λυκάονι μετὰ τοῦ βρέφους. μετὰ χρόνον δέ τινα δόξαι

24 *λέγουσαν* Marcianus: corr Wilamowitzius in Roberti Catasterismis Pseudoeratosthenicis p. 50.

Schol. Paris.	Marcianus.
	εἰσελθεῖν εἰς τὸ Λυκαῖον (ὅ ἐστι τοῦ Διὸς λεγόμενον ἄβατον) ἀγνοήσασαν τὸν νόμον. ὑπὸ τοῦ ἰδίου ⟨δὲ⟩ υἱοῦ διω⟨κο⟩μένην καὶ αὐτὴν τῶν Ἀρκάδων ἀναιρεῖσθαι μελλόντων διὰ τὸν εἰρημένον νόμον ὁ Ζεὺς διὰ τὴν συγγένειαν αὐτῆς ἐξείλετο καὶ ἐν τοῖς ἄστροις αὐτὴν ἔθηκε κτλ.'

1 *Λυγκαῖον* Marcianus.

Elucet tertio iam p. Chr. saeculo eodem commentario Arateo Achillem quo scholia Marciana vel decimo vel non multo ante usum esse. Alterum addimus, conlatione facta quod consectarium est. Nam se applicasse Achillem textui poetae ratione certa constituto nisi esset ultro manifestum, proderent et lemmata et versus in Isagoga citati. Animadvertimus (ut putamus) Marcianam editionem interno quodam vinculo cum Achillis textu cohaerere. «*ἀροστή*» Asclepiadeam suspiciunculam sprevit uterque. Lectio «*χαίρετε*» Marciana etsi versus decimi sexti metro officit et verissime aliunde *χαίροιτε δὲ Μοῦσαι* scribitur, nihilominus testimonio Achillis p. 32, 24 producto repetita est. Solis his duobus locis non damus multum: casum causaberis. Ergo alterum adicimus, de cuius vi fideque ne detrahatur longiore utendum est commentariolo. Itaque primum illam quam dicimus Achillis de axone particulam p. 151 D ex codicibus recensebimus:

διήκει δὲ ὁ ἄξων ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ ἀρκτικοῦ κύκλου διὰ τοῦ κέντρου τῆς σφαίρας ἕως τοῦ κέντρου τοῦ ἀνταρκτικοῦ. παρείληπται δέ, ἵνα εἰδῶμεν, ὅτι περὶ αὐτὸν καὶ τὰ ἄκρα αὐτοῦ δινεῖται ὁ οὐρανός, ὥσπερ περὶ ἁρμάτειον ἄξονα δινοῦνται οἱ τροχοί. τὴν δὲ ὕλην αὐτοῦ οὐκ ἐδίδαξεν ἡμᾶς Ἄρατος, ἀλλ' ὡς ἐν ποιήσει μυθικώτερον ὥσπερ ὀβελίσκον αὐτὸν εἶπεν· εἰ μὲν οὖν λέγοι τις αὐτοῦ τὴν ὕλην ἐκ πυρὸς ⟨ἢ γῆς⟩, ἐλθὼν ἐπὶ τὴν τοῦ ὕδατος σφαῖραν σβεσθήσεται ἢ ὑπὸ τῆς τοῦ πυρὸς σφαίρας καταφλεχθήσεται· εἰ δὲ ἐκ τῶν λοιπῶν, ἀέρος ἢ ὕδατος, ἀμιγὴς

ἔσται τοῖς ἄλλοις καὶ ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀφανισθήσεται. γεωμέτραι δὲ αὐτὸν ὑποτίθενται γραμμήν τινα λεπτήν, διήκουσαν ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ ἀρκτικοῦ κύκλου μέχρι τοῦ ἀνταρκτικοῦ, καθάπερ εἴρηται· οἱ δὲ φυσικοὶ φιλόσοφοι τὸ μεταξὺ διῆκον πνεῦμα λέγουσιν ἄξονα. μέμνηται δὲ αὐτοῦ Ἐρατοσθένης ἐν τῷ Ἑρμῇ λέγων . . (fr. XVIII Hiller) καὶ ὁ Ἄρατος λέγων (v. 21—23)·

αὐτὰρ ὅ γ' οὐδ' ὀλίγον μετανίσσεται, ἀλλὰ μάλ' αὔτως
ἄξων αἰὲν ἄρηρεν, ἔχει δ' ἀτάλαντον ἁπάντη
μεσσηγὺς γαῖαν, περὶ δ' οὐρανὸς αὐτὸν ἀγινεῖ.

ὠνόμασται δ' ἄξων διὰ τὸ περὶ αὐτὸν ἄγεσθαι καὶ περιδινεῖσθαι τὸν οὐρανόν.

1 ἀνταρκτικοῦ VM: corr Scaliger, item Petavius ‖ post κύκλου add V καθ' ὃν ‖ 3 γνῶμεν M ‖ 7 supplevi e lin. 9, ubi τῆς ante τῶν in γῆς mutavit et traiciendum dixit Wil ‖ ἐ. ὅτι τ. V ‖ 7—8 ἐκ πυρὸς ἐλθὼν — σβ. εἰ δ' ἐκ γῆς ὑπὸ coni Wil ‖ 12. 3 καθὼς V ‖ 16 οὐκ V ‖ μετανίσεται V ‖ αἰεὶ pro αὔτως V ‖ 17 δμὼν pro αἰὲν V; ἄξον' ἀδενάρηρεν Anonymus in Isag. p. 166 Petav.; repetivit versus 22—23 (ἔχει—γαῖαν) p. 128 Petav. idem Achilles ‖ 18 αὐτὸν scripsi ex VM, at non «αὐτὸν» (cf. infra p. 42 l. 1), quia Achilles superius l. 3 utitur paraphrasi 'περὶ αὐτὸν (axonem) καὶ τὰ ἄκρα αὐτοῦ δινεῖται ὁ οὐρανός' κτλ.

V. 23 οὐρανός Achilles recepit consentientibus Etymologo Magno s. v. ἀγινῶ («περὶ δ' οὐρανὸς αὐτὸν ἀγινεῖ» φησὶν Ἄρατος) et Marciano in margine[23]). οὐρανόν in eiusdem codicis textu est, ut dicat poeta 'axis ipse immobilis aequilibrem undique in medio tenet terram et caelum ipsum circumversat'. Addit scholiasta, non Marciani ipsius scripturam 'περὶ δ' οὐρανὸν αὐτὸν ἀγινεῖ', sed alias duas vulgo praeplacuisse, et grammaticis quidem ineptam coniecturam 'περὶ δ' οὐρανὸς αὐτὸν (sc. τὸν ἄξονα) ἀγινεῖ' quasi axem illum immobilem caelum circumvertere posset, verum mathematicis 'περὶ δ' οὐρανὸς αὐτὸν ἀγινεῖ', ut caelum sese ipsum circum axem versare diceretur: πολλὴ καὶ διάφορος ἐνταῦθα ζήτησις περὶ τὴν γραφὴν ἐγένετο μαθηματικοῖς καὶ γραμματικοῖς. οἱ μὲν γὰρ γραμματικοὶ ἀγνοήσαντες εἶπον 'περιάγει ὁ οὐρανὸς τὸν ἄξονα'. ἔστι δὲ τοῦτο τῶν ἀτοπωτάτων· εἰ γὰρ ἀκίνητον αὐτὸν ἀπεδώκαμεν καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀράτου ἀντικρὺς εἰπόντος «ἀλλὰ μάλ' αὔτως ἄξων αἰὲν ἄρηρε», πῶς οὗτοι[24]) περιάγεσθαι αὐτόν

[23]) Alibi Achilles a marginali Marciani adnotatione critica recedit, velut v. 19 (p. 17 sq.) et v. 31 (p. 51).

[24]) αὐτοὶ codex.

SCHOL. PARIS. MA

εἰσελθεῖν εἰς
τοῦ Διὸς
ἀγνοήσασαν
ἰδίου ⟨δὲ⟩
αὐτὴν τῶν
μελλόντων
μον ὁ Ζε
αὐτῆς ἐξει
αὐτὴν ἐ

1 Δι

Elucet tertio iam p. Chr. saeculo e
Achillem quo scholia Marciana vel de
usum esse. Alterum addimus, conlatio
est. Nam se applicasse Achillem text
stituto nisi esset ultro manifestum, pr
in Isagoga citati. Animadvertimus (
nem interno quodam vinculo cum Ac
Asclepiadeam suspiciunculam spre
Marciana etsi versus decimi sexti n
χαίροιτε δὲ Μοῦσαι scribitur, nihil
producto repetita est. Solis his
casum causaberis. Ergo alteru
detrahatur longiore utendum e
illam quam dicimus Achillis d
dicibus recensebimus:

*διήκει δὲ ὁ ἄξων ἀπὸ
τοῦ κέντρου τῆς σφαίρας
εἴληπται δέ, ἵνα εἰδῶμ
δινεῖται ὁ οὐρανός, ὥ
τροχοί. τὴν δὲ ὕλην
ἐν ποιήσει μυθικώτερ
λέγοι τις αὐτοῦ τὴν
ὕδατος σφαῖραν σβ
καταφλεχθήσεται·*

...ην μὲν θέσιν τῶν ὅλων εἰς
...ν καὶ ἔννοιαν εἰς Ἀστραῖον.
...ρει (v. 10—12)·
...ρανῷ ἐστήριξεν
... δ' εἰς ἐνιαυτόν
...τυγμένα σημαίνοιεν —
...—99)·
...) γένος, ὅν ῥά τέ φασιν
...μμεναι.
...οιητὴν τῶν ἀστέρων ὑποβάλλει,
...ι ἱστορεῖ.
... p. 276 B ἐπειδὴ καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς
...τα ὑμνεῖ λέγων (v. 98—99)·
...ου γένος, ὅν ῥά τέ φασιν
...ρ' ἔμμεναι.

... τά γε Marcianus cum lemmate Stobaeus ... κε μάλιστα Marcianus: καὶ μάλα VM; καὶ ...α F p. 206, 17, κε μάλα Plutarchi Plac. II 19 ...7 a) σημαίνουσιν Stobaei codices FP ‖ 19 sup... ...ων V, cf. locum alterum ‖ 23—26 totum locum

...us absurdum est quod in scholiis fertur a ...fuisse «αὐτὸς γὰρ τάγε σηματά», unde Vossius ...γὰρ σηματά γ'» elicere voluit. — «τάδε» apud ...ium recurrit in Plutarchi Placitis II 19 essetque ... Quod quamvis in prooemio ad Iovem fortasse ... nolumus nihilominus de sentiendi ratiunculis de-...

...ctus a Stobaei varia lectione «σημαίνουσιν» Mei-... μάλιστα τετυγμένα σημαίνουσιν» sibi scribendum ...men eo lapsus est, quod male intellectum linguae ...pravavit. Neque enim ex hoc modeste et caute di-...e vices temporum hominibus stellae 'indicant', ὄφρ' ...άντα φύωνται, sed 'indicare possint'.

...s rectius «κείνη» Marcianus. «κείνου» propter sequentia ...ιε τευ ἄλλου si ad Ἀστραῖον redegeris, ea vix defugi ... opinio, quasi Aratus de compluribus Astraeis inepte cogi-...

II.

Achilles p. 151 D (v. 21—23): supra p. 40 sq. tractavimus

III.

Achilles p. 152 C *μέμνηται δὲ αὐτῶν* (polorum) *καὶ Ἄρατος* (v. 24—27)·

καί μιν πειραίνουσι δύω πόλοι ἀμφὶς ἐόντες.
ἀλλ' ὃ μὲν οὐκ ἐπίοπτος, ὃ δ' ἀντίος ἐκ βορέαο
ὑψόθεν Ὠκεανοῖο. δύω δέ μιν ἀμφὶς ἔχουσιν
Ἄρκτοι ἅμα τροχόωσαι.

1 *δὲ* om M ‖ 3 *μὴν π.* V ‖ *δύο* M ‖ *πόλλοι* M ‖ 5 *ὠκεανοῖο* etiam Marcianus inter lineas et in scholio: *ἐκ βορέαο* idem in textu.

V. 26, 7 *ἔχουσαι — τροχόωσι* Marcianus cum lemmatis duobus. Utrumque per se verissimum est, at sequitur vocula a consona incipiens '*τὸ δὴ καλέονται ἅμαξαι*': ergo sequendus Marcianus.

IV.

Achilles p. 161 D *ὅτι δέ, ὡς εἶπον, χρὴ τὴν σφαῖραν κινεῖν* (scil. *ἐπὶ τὰ ἐναντία*), *διδάξει ἡμᾶς αὐτὸς Ἄρατος, ποτὲ μὲν περὶ τῶν Ἄρκτων λέγων* (v. 29—30)·

αἰεὶ δὲ κατωμάδιαι φορέονται
ἔμπαλιν εἰς ὤμους τετραμμέναι.

ποτὲ δὲ ἐπὶ τοῦ Ὀφιούχου λέγων (v. 577—578)·

τὸν δὲ καὶ εἰς ὤμους κατάγει μογερὸν Ὀφιοῦχον
Καρκίνος ἐκ γονάτων, κατάγει δ' Ὄφιν αὐχένος ἐγγύς.

καὶ πάλιν (v. 594—595)·

ἀντέλλει δ' Ὕδρης κεφαλὴ χαροπός τε Λαγωὸς
καὶ Προκύων προτεροί τε Κυνὸς πόδες αἰθομένοιο.

καὶ πάλιν (v. 625—626)·

ἥμισυ δὲ Στεφάνοιο καὶ αὐτὴν ἔσχατον οὐρὴν
Κενταύρου φορέουσιν ἀνερχόμεναι ἔτι Χηλαί.

καὶ περὶ τοῦ Κήτους (v. 632—633)·

καὶ τὸ μὲν εἰς λοφιὴν τετραμμένον ἄχρι παρ' αὐτὴν
δύνει, ἀτὰρ Κηφεὺς κεφαλῇ καὶ χειρὶ καὶ ὤμοις.

καὶ πάλιν (v. 693—695)·

Ἵππος δ' Ὑδροχόοιο νέον περιτελλομένοιο
ποσσί τε καὶ κεφαλῇ ἀνελίσσεται· ἀντία δ' Ἵππου
ἐξ οὐρῆς Κένταυρον ἐφέλκεται ἑσπερίη Νύξ.

5 *ἔμπαλιν* M: *καὶ* V ‖ *ἐς* V ‖ 7 *μογεροῦ* Marciani lemma ‖ 10 *τε* om V ‖ 11 *κυνὸς πόδες* V: *πόδες κυνὸς* M Marcianus ‖ 13 *ἔσχατον* VM ‖ 14 *φορίουσιν* V ‖ 16 *τὰ* V ‖ *ἐς* M Marcianus ‖ 17 *ὤμοις* V: *ὤμῳ* M ‖ 19 *ὑδριχόοιο* M Marcianus, *ὑδροχόο* V ‖ 19, 20 *περιτελλομένοιο ποσσί τε καὶ κεφαλῇ* om V.

V. 625 «*ἔσχατον οὐρήν*» pro *ἐσχάτην* cum Marciano, ut v. 60 «*νειάτῳ οὐρῇ*» pro *νεάτῃ*. Utrumque Vossius coniecturis summovere audacissime conatus est. Idem frustra sollicitavit hymni in Cererem Homerici versum 157 «*κατὰ πρώτιστον ὀπωπήν*» 'primo adspectu'. «*θερμὸς ἀυτμή*», «*κλυτὸς Ἱπποδάμεια*», «*ὀλοώτατος ὀδμή*» (Od. IV 442) congessit Rudolphus Muellerus 'De Lesbonacte grammatico' (Gryph. 1890) p. 57. Mittimus alia exempla. Apertum est, ab epicis quibusdam poetis et positivas et superlativas adiectivorum formas interdum duabus terminationibus contineri, hinc vel vitanda didicisse Aratum.

De versu 633 inter locupletissimos testes tanta exarsit contentio, ut nisi ex auctoritate discernere nequeas. «*ὤμῳ*» cum M Achillis Marcianus, «*ὤμοις*» V et Hipparchi paraphrasis (quos praeferimus), «*χερσὶ καὶ ὤμοις*» latini legebant. More solito, ne iudicium cognitionis impediatur inopia, proponimus ex optimis codicibus (de quibus vide cap. II) Hipparchi de hoc loco commentariolum.

II p. 220 E *κέχρηται δὲ τούτῳ τῷ σχήματι τῆς ἐκφορᾶς ὁ Ἄρατος καὶ ἐπὶ τοῦ Ἐνγόνασι λέγων οὕτως* (v. 618—622)·

τοῦ μὲν ἄρ' οἴη
κνήμη σὺν Χηλῇσι φαείνεται ἀμφοτέρῃσιν·
αὐτὸς δ' εἰς κεφαλὴν ἔτι που τετραμμένος ἄλλῃ
Σκορπίον ἀντέλλοντα μένει καὶ ῥύτορα Τόξου·
οἵ γάρ μιν φορέουσιν.

τῶν γὰρ Χηλῶν ἀρχομένων ἀνατέλλειν τὸν Βοώτην φησὶν ὅλον ἀνατεταλκέναι καὶ τὴν Ἀργώ, τοῦ δὲ Ὕδρου τὰ πρὸς τὴν οὐρὰν μόνον ὑπὸ γῆς εἶναι, ἀνατεταλκέναι δὲ τοῦ Ἐνγόνασι τὴν δεξιὰν κνήμην μόνον ἕως τοῦ γόνατος, τὸ δὲ λοιπὸν αὐτοῦ σῶμα πλὴν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἔτι ὑπὸ γῆς εἶναι τοῦ Σκορπίου πρὸς τῇ

ἀνατολῇ ὄντος, τὴν δὲ ἀριστερὰν χεῖρα καὶ τὴν κεφαλὴν μετέωρον φαίνεσθαι τοῦ Τοξότου ἀνατέλλοντος (v. 623). *ἀνατέλλειν δέ φησιν ἅμα ταῖς Χηλαῖς καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ Στεφάνου καὶ τὴν οὐρὰν τοῦ Κενταύρου* (v. 625—626), *δύνειν δὲ πάλιν τό τε σῶμα τοῦ Ἵππου ὅλον καὶ τὴν οὐρὰν τοῦ Ὄρνιθος καὶ τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀνδρομέδας καὶ τοῦ Κήτους τὸ ἀπὸ τῆς οὐρᾶς ἕως τῆς λοφιᾶς, τοῦ δὲ Κηφέως 'κεφαλήν τε καὶ χεῖρα καὶ ὤμους', καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ Ποταμοῦ* (v. 627—633). *ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τούτοις ὁ Ἄρατος τρόπον τινὰ παραγέγραφε τὰ τοῦ Εὐδόξου.* Deinde de suo addit Aratum correcturus: ..*τοῦ δὲ Κηφέως ἡ κεφαλὴ μόνον δύνει, οἱ δ' ὦμοι αὐτοῦ ἐν τῷ ἀεὶ φανερῷ τμήματι κεῖνται, καθάπερ προειρήκαμεν.*

4 *φαίνεται* om L ‖ 5 *ἐς* Marcianus ‖ *ἔτι που* V Marcianus: *ἐπί του* L ‖ 6 *τόξων* LV ‖ 7 *φορέουσαν* L ‖ 12 *ἔτι* om L ‖ *γῆν* L, cf. l. 10 ‖ 20 *καὶ* ante *ὁ* L ‖ 23 *οἱ δὲ* L ‖ *ἀειφανεῖ* L.

V. 632 de Ceto poetam «*καὶ τὸ μὲν ἐς λοφιὴν τετραμμένον ἄχρι παρ' αὐτὴν δύνει*» rettulisse Achilles et Marcianus codex testantur. Elicuisse Vossius «*ἄχρις ἀπ' οὐρῆς*» ex verbis Hipparchi '*τοῦ Κήτους τὸ ἀπὸ τῆς οὐρᾶς ἕως τῆς λοφιᾶς*' sibi iniuria videtur. Nam versum illum rectissime ita circumscribi iudicamus, ut Hipparchus fecit, et additamento '*ἀπὸ τῆς οὐρᾶς*' (cuius nullum in textu vestigium cernitur) accuratius etiam declarari.

Item Achilles cum Marciano concordat memorabili versus 693 scriptura «*νέον*», quod Attali est inventum (fr. 27 syllogae meae), cum «*μέσον*» omnibus sui temporis codicibus praeberi Hipparchus adseveret. Qui ortum Equi duobus his locis commemoravit:

II p. 224 A *παρέχει δέ τισιν ἐπίστασιν, πῶς ἐπὶ τῶν ἄλλων ζῳδίων ὁ Ἄρατος τὰς ἀρχὰς ἐπὶ τῆς ἀνατολῆς ὑποτιθέμενος καὶ οὕτω τὰς τῶν ἄλλων ἄστρων ἀνατολὰς καὶ δύσεις διασαφῶν τὸν Ὑδροχόον μέσον ἀνατέλλειν ὑποτίθεται λέγων οὕτως* (v. 693—694)·

> *Ἵππος δ' Ὑδροχόοιο μέσον περιτελλομένοιο*
> *ποσσί τε καὶ κεφαλῇ ἀνελίσσεται.*

τούτου δ' ἀπορουμένου ὁ Ἄτταλός φησιν ἁμάρτημα εἶναι (fr. 27) ..*ἐπεὶ οὖν τὰ δωδεκατημόρια τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου ὑποτίθεται ἀναφερόμενα, διὰ τοῦτο ὁ Ἄρατος λέγει 'τοῦ Ὑδροχόου κατὰ μέσον τοῦ σώματος ἀνατέλλοντος ὁ Ἵππος ποσί τε καὶ κεφαλῇ*

ἀνελίσσεται᾿, καὶ οὐχὶ τὸ μέσον τοῦ ἐν τῷ δωδεκατημορίῳ μήκους, ὡς οἵ τε πολλοὶ καὶ ὁ Ἄτταλος ἐκδέχεται. ἀναγκαῖον οὖν εἶναι δοκεῖ μοι μὴ μετατιθέναι τὸν στίχον, ὡς ὁ Ἄτταλος ὑποδεικνύει, ἐν πᾶσί γε δὴ τοῖς ἀντιγράφοις οὕτως αὐτοῦ γραφομένου.

4 *ὑδριχόον* L ‖ 5 *ὑδριχόοιο* L ‖ 7 *τοῦτο δ᾿ ἀπορῶν* L ‖ 9 *ὑδριχόου* L ‖ 12 *παλαιοὶ* L ‖ 13 *μὴ* add L primitus omissum: om V ‖ *μετὰ τὸ τιθέναι* V.

Hinc non dissentire idem nobis videtur Hipparchus II p. 223 E: *τοῦ δὲ Ὑδροχόου ἀρχομένου ἀνατέλλειν φησὶ* (v. 693—698) *συγκατεταλκέναι τῷ Αἰγόκερῳ τοῦ Ἵππου τήν τε κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας, δύνειν δὲ τὰ ὀπίσθια τοῦ Κενταύρου καὶ τοῦ Ὕδρου τὸ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἕως τῆς πρώτης σπείρας.* Sequitur Eudoxi sententia.

1 *ἀρχομένου* scil. *κατὰ μέσον τοῦ σώματος,* ut priore ecloga exponitur ‖ *φησὶν* L ‖ 2 *τὴν κεφ.* L ‖ 4 *σπείρας* LV²: *ἑσπέρας* V.

V.

1. Achilles p. 160 C *ἡ δὲ κατὰ τὰ Φαινόμενα Ἀράτου τῆς σφαίρας θέσις ὀφείλει ἔχειν τὸν ἀρκτικὸν κύκλον τοῦ ὁρίζοντος ἐφαπτόμενον † τήν τε τοῦ Δράκοντος τῆς κεφαλῆς ἐφαπτομένης τοῦ ἀρκτικοῦ κύκλου, αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀρκτικοῦ ἐφαπτομένου τοῦ ὁρίζοντος καὶ ὥσπερ ξύοντος. διὸ καὶ Ἀρατός φησιν* (v. 61—62)·

κείνη που κεφαλὴ τῇ νίσσεται, ἧχί περ ἄκραι
μίσγονται δύσιές τε καὶ ἀντολαὶ ἠελίοιο.

τὸν γὰρ ὁρίζοντα μεταξὺ τοῦ ὑπὲρ γῆν καὶ ὑπὸ γῆν ἡμισφαιρίου εἶναι συμβέβηκεν. τινὲς δὲ οὐκ ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος ἀκούουσιν ἀλλ᾿ ἐπὶ τοῦ μεσημβρινοῦ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀράτου λεχθέν, διότι τοῦ ὑπὲρ γῆν ἡμισφαιρίου τεμνομένου ὑπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ τὸ μέν ἐστι πρὸς τῇ ἀνατολῇ, τὸ δὲ πρὸς τῇ δύσει. ἐμοὶ δὲ οὐ πάνυ τι δοκεῖ τοῦτο λέγειν Ἄρατος. εἰ μὴ ἄρα τις οὕτω λέγοι τὴν κεφαλὴν τοῦ Δράκοντος πορεύεσθαι (v. 61—62)

ἧχί περ ἄκραι
μίσγονται δύσιές τε καὶ ἀντολαὶ ἠελίοιο,

καθὸ τοῦ ὁρίζοντος ἐφαπτομένη ἡ κεφαλὴ τοῦ Δράκοντός ἐστι καὶ πρὸς τῷ μεσημβρινῷ, ἔνθα συμβολὴ γίνεται τοῦ μεσημβρινοῦ καὶ τοῦ ὁρίζοντος καὶ τέμνουσιν ἀλλήλους. καὶ διὰ τοῦ περὶ Κηφέως λόγου τὸν αὐτὸν ἐνέφηνεν ἡμῖν ὁ Ἄρατος (v. 182)· *τούτου*

γὰρ τὰ ἀπὸ τῆς ζώνης ἕως τῶν ποδῶν ἐντός ἐστι τοῦ ἀρκτικοῦ. ἐπεὶ δὲ ὁ ἀρκτικὸς κύκλος οὐδέποτε καταδύεται, ἡ δὲ ζώνη τοῦ Κηφέως ἐν τῇ περιφερείᾳ ἐστὶ τοῦ ἀρκτικοῦ κύκλου, τὸν ὁρίζοντα διὰ τῆς ζώνης αὐτοῦ ἐμφαίνει (v. 649—652)·

ὃ δὲ ζώνῃ τότε Κηφεὺς
γαῖαν ἐπιξύει, τὰ μὲν ἐς κεφαλὴν μάλα πάντα
βάπτων Ὠκεανοῖο, τὰ δ' οὐ θέμις (ἀλλὰ τά γ' αὐταί
Ἄρκτοι κωλύουσι) πόδας καὶ γοῦνα καὶ ἰξύν.

1 supra *ρ* vocis *ἀράτου* superscriptum *ο* ‖ 3 *τήν τε* M, *τῇ τε* V: corruptum ‖ *τῆς κεφαλῆς* V: *κεφαλὴν* M ‖ *ἐφαπτομένης* V: *-ην* M ‖ 5 *ξίοντος* scripsi cf. v. 650: *ξέειν αὐτόν* V; *αὐτοῦ δὲ — ξέειν αὐτόν* om M ‖ 7 *ἀνατολαὶ* V ‖ 8 *ὑπὲρ γῆς* M ‖ 10—11 *ἐπὶ — τεμνομένου* om V; *γῆν* scripsi: *γῆς* M ‖ 12 *π. τοι* M ‖ 16 *ἀνατολαὶ* V ‖ 17 *ἐστιν* post *ἐφαπτ.* M ‖ 18 *μεσημβρηνῷ* M ‖ *ἔνθα* scripsi: *καθὰ* V, *καθὸ* M ‖ *μεσυμβρηνοῦ* M ‖ 19 *τοῦ* scripsi: *τοῦτο* VM ‖ 20 *λόγου* V: *λέγων* M ‖ 22 *ἐπειδὴ ὁ* V ‖ 25 *ἡ* V ‖ *ζώνη* VM ‖ 26 *γαῖαν* M: *τε* V ‖ *ἐπὶ ξύι* V ‖ *ἐν κεφαλῇ* V ‖ 27 *ἀλλὰ τά γ' αὐταί* M: *ἀλλ' ἀτὰρ αὐτοί* V ‖ 28 *ἄρκτου* V ‖ post *ἰξύν* add V *ἀρίστους δειπενύλιον τόν ἀρκτικὸν κύκλον*: om M.

2. Idem p. 143 E *φιλόσοφοι δὲ καὶ γεωμέτραι ὁρίζοντα αὐτὸν* (Oceanum) *καλοῦσιν. οἶδε δὲ Ἄρατος αὐτὸν διορίζοντα τὰ δύο ἡμισφαίρια. φησὶ γάρ* (v. 61—62)·

ἧχί περ ⟨ἄκραι⟩
μίσγονται δύσιές τε καὶ ἀντολαὶ ἠελίοιο.

2 *καὶ* post *δὲ* add M ‖ *ὁρίζοντα* M ‖ 4 supplevi ex superioribus ‖ 5 *ἀνατολαὶ* V.

Ter suis fretus subsidiis «*ἠελίοιο*» Achilles, «*ἀλλήλῃσιν*» Marcianus posuit et legisse Cicero videtur, cuius versum inferius adscripsimus p. 49. Licentius Germanicus v. 62 et Avienus v. 165 sqq. sermonem poetae latine reddiderunt, ut certi nihil de iis nuntiari possit. Nostrum esset dubitare, siquidem a bonitate neutra praecellit scriptura, nisi Marciano opitularetur alterius a. Chr. n. scriptor Hipparchus. Hunc igitur ex codicibus deinceps proponimus, ne alia etiam emendandi opportunitatem dimittamus.

Hipparch. I p. 181 A Petav. *περὶ δὲ τῆς θέσεως τῆς τοῦ Δράκοντος κεφαλῆς οἱ μὲν περὶ τὸν Εὔδοξον καὶ Ἄρατον συμφώνως ἀποφαίνονται τῷ φαινομένῳ, ὁ δὲ Ἄτταλος* (fr. V syllogae meae) *διαφώνως. ὁ μὲν γὰρ Ἄρατος ἀκολουθῶν τῷ Εὐδόξῳ ἐπὶ*

τοῦ ἀεὶ φανεροῦ κύκλου φησὶν αὐτὴν φαίνεσθαι λέγων οὕτως (v. 61—62)·

κείνη που κεφαλὴ τῇ νίσσεται, ἧχί περ ἄκραι
μίσγονται δύσιές τε καὶ ἀντολαὶ ἀλλήλῃσιν.

1 τῆς posterius L in margine et V ‖ 2 τὸν V: om L ‖ 3 τὰ φαινόμενα L ‖ 4 διαφωνεῖ L ‖ 5 ἀεὶ om L ‖ 7 κείνη που κεφαλὴ τῇ νίσσεται Marcianus: κείνῃ που κεφαλῇ τηνείσεται (ῐ ad ει superscripto) V, κείνῃ παρ κεφαλῇ τῇ νείσεται L, unde κείνη γὰρ κεφαλὴ coni Scaliger ‖ 8 μίσγονται LV[2]: μίγονται V[1] ‖ 8 δύσιές τε V Marcianus: δύσις ἐστὶ L ‖ ἀντολαὶ L Marcianus: ἀνατολαὶ V.

V. 61 quae leviter corrupta Hipparchi codicibus insunt ex Marciani et textu et scholio ad v. 497 sanavimus. Cum Marciano vel corruptus facit Hipparchus et obstat paraphrastae ad v. 62 haec scribenti: ὁ δὲ νοῦς· ἐκείνη δὲ ἡ κεφαλὴ ἡ τοῦ Δράκοντος κατὰ τοῦτο τὸ μέρος νήχεται καὶ κολυμβᾷ ἄκρῳ τοῦ Ὠκεανοῦ κτλ.', et anterius: ἡ δὲ τοῦ Δράκοντος κεφαλὴ ὑπὸ τέλμα οὖσα τοῦ Ἐγγούνασι καὶ τοῦ ὑπὸ τὸν πόδα κύκλου ἐπιψαύουσα ἐν τῷ τὸν οὐρανὸν κινεῖσθαι γινομένη περὶ τὸν μεσημβρινὸν κύκλον ἐπ' ἄκροις τοῖς τοῦ Ὠκεανοῦ ὕδασιν ἔρχεται· οὐ γὰρ καταδύεται, ἀλλ' ὥσπερ αὐτοῖς ἐπινήχεται· ὀλίγον γὰρ σφόδρα τοῦ ὁρίζοντος ἐπιψαύει. Itaque «νήχεται» ille legit, quod idem in recentiores libros quosdam pervenit, nec male per se quidem, quoniam quod mare versus declinat nec tamen occidit apte dicitur 'natare'. Iam vero, id si necesse videbitur, adiuvatur Marciani Hipparchique scriptura «νίσσεται» ab Achille, ut res in aprico sit. Et ita Latini: Cicero fr. X «hoc caput hic paullum sese subito aequore condit, ortus ubi atque obitus partem admiscentur in unam»; Germanicus v. 60—61 «hac radiatur serpentis declive caput»; Avienus v. 165 «hac in parte sacri procumbere cernitur axis».

Breviter de versibus 649—652 disputaturi ab Achille adscriptis primum subicienda censemus Hipparchi quae de illis fecit verba et constituenda I p. 193 A:

χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων ἀμφότεροι ἀγνοοῦσιν ὅ τε Ἄρατος καὶ ὁ Ἄτταλος (fr. 26) συναποφαινόμενος αὐτῷ, διότι δύνει ὁ Κηφεὺς τῇ ζώνῃ (v. 650—652)·

γαῖαν ἐπιξύει, τὰ μὲν εἰς κεφαλὴν μάλα πάντα
βάπτων Ὠκεανοῖο, τὰ δ' οὐ θέμις (ἀλλὰ τά γ' αὐτὸν
Ἄρκτοι κωλύουσι) πόδας καὶ γοῦνα καὶ ἰξύν.

Schol. Paris.	Marcianus.
	εἰσελθεῖν εἰς τὸ Λυκαῖον (ὅ ἐστι τοῦ Διὸς λεγόμενον ἄβατον) ἀγνοήσασαν τὸν νόμον. ὑπὸ τοῦ ἰδίου ⟨δὲ⟩ υἱοῦ διω⟨κο⟩μένην καὶ αὐτὴν τῶν Ἀρκάδων ἀναιρεῖσθαι μελλόντων διὰ τὸν εἰρημένον νόμον ὁ Ζεὺς διὰ τὴν συγγένειαν αὐτῆς ἐξείλετο καὶ ἐν τοῖς ἄστροις αὐτὴν ἔθηκε κτλ.'

1 *Λυγκαῖον* Marcianus.

Elucet tertio iam p. Chr. saeculo eodem commentario Arateo Achillem quo scholia Marciana vel decimo vel non multo ante usum esse. Alterum addimus, conlatione facta quod consectarium est. Nam se applicasse Achillem textui poetae ratione certa constituto nisi esset ultro manifestum, proderent et lemmata et versus in Isagoga citati. Animadvertimus (ut putamus) Marcianam editionem interno quodam vinculo cum Achillis textu cohaerere. «ἀροστῇ» Asclepiadeam suspiciunculam sprevit uterque. Lectio «χαίρετε» Marciana etsi versus decimi sexti metro officit et verissime aliunde *χαίροιτε δὲ Μοῦσαι* scribitur, nihilominus testimonio Achillis p. 32, 24 producto repetita est. Solis his duobus locis non damus multum: casum causaberis. Ergo alterum adicimus, de cuius vi fideque ne detrahatur longiore utendum est commentariolo. Itaque primum illam quam dicimus Achillis de axone particulam p. 151 D ex codicibus recensebimus:

διήκει δὲ ὁ ἄξων ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ ἀρκτικοῦ κύκλου διὰ τοῦ κέντρου τῆς σφαίρας ἕως τοῦ κέντρου τοῦ ἀνταρκτικοῦ. παρείληπται δέ, ἵνα εἰδῶμεν, ὅτι περὶ αὐτὸν καὶ τὰ ἄκρα αὐτοῦ δινεῖται ὁ οὐρανός, ὥσπερ περὶ ἁρμάτειον ἄξονα δινοῦνται οἱ τροχοί. τὴν δὲ ὕλην αὐτοῦ οὐκ ἐδίδαξεν ἡμᾶς Ἄρατος, ἀλλ' ὡς ἐν ποιήσει μυθικώτερον ὥσπερ ὀβελίσκον αὐτὸν εἶπεν· εἰ μὲν οὖν λέγοι τις αὐτοῦ τὴν ὕλην ἐκ πυρὸς ⟨ἢ γῆς⟩, ἐλθὼν ἐπὶ τὴν τοῦ ὕδατος σφαῖραν σβεσθήσεται ἢ ὑπὸ τῆς τοῦ πυρὸς σφαίρας καταφλεχθήσεται· εἰ δὲ ἐκ τῶν λοιπῶν, ἀέρος ἢ ὕδατος, ἀμιγὴς

ἔσται τοῖς ἄλλοις καὶ ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀφανισθήσεται. γεωμέτραι δὲ αὐτὸν ὑποτίθενται γραμμήν τινα λεπτήν, διήκουσαν ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ ἀρκτικοῦ κύκλου μέχρι τοῦ ἀνταρκτικοῦ, καθάπερ εἴρηται· οἱ δὲ φυσικοὶ φιλόσοφοι τὸ μεταξὺ διῆκον πνεῦμα λέγουσιν ἄξονα. μέμνηται δὲ αὐτοῦ Ἐρατοσθένης ἐν τῷ Ἑρμῇ λέγων .. (fr. XVIII Hiller) *καὶ ὁ Ἄρατος λέγων* (v. 21—23)·

αὐτὰρ ὅ γ' οὐδ' ὀλίγον μετανίσσεται, ἀλλὰ μάλ' αὔτως
ἄξων αἰὲν ἄρηρεν, ἔχει δ' ἀτάλαντον ἁπάντῃ
μεσσηγὺς γαῖαν, περὶ δ' οὐρανὸς αὐτὸν ἀγινεῖ.

ὠνόμασται δ' ἄξων διὰ τὸ περὶ αὐτὸν ἄγεσθαι καὶ περιδινεῖσθαι τὸν οὐρανόν.

1 *ἀνταρκτικοῦ* VM: corr Scaliger, item Petavius ‖ post *κύκλου* add V *καθ' ὃν* ‖ 3 *γνῶμεν* M ‖ 7 supplevi e lin. 9, ubi *τῆς* ante *τῶν* in *γῆς* mutavit et traiciendum dixit Wil ‖ *ἑ. ὅτι τ.* V ‖ 7—8 *ἐκ πυρὸς ἐλθὼν — σβ. εἰ δ' ἐκ γῆς ὑπὸ* coni Wil ‖ 12, 3 *καθὼς* V ‖ 16 *οὐκ* V ‖ *μετανίσεται* V ‖ *αἰεὶ* pro *αὔτως* V ‖ 17 *διῶν* pro *αἰὲν* V; *ἄξον' ἀδινάρηρεν* Anonymus in Isag. p. 166 Petav.; repetivit versus 22—23 (*ἔχει — γαῖαν*) p. 128 Petav. idem Achilles ‖ 18 *αὐτὸν* scripsi ex VM, at non «*αὑτὸν*» (cf. infra p. 42 l. 1), quia Achilles superius l. 3 utitur paraphrasi '*περὶ αὐτὸν* (axonem) *καὶ τὰ ἄκρα αὐτοῦ δινεῖται ὁ οὐρανός*' *κτλ.*

V. 23 *οὐρανός* Achilles recepit consentientibus Etymologo Magno s. v. *ἀγινῶ* («*περὶ δ' οὐρανὸς αὐτὸν ἀγινεῖ*» *φησὶν Ἄρατος*) et Marciano in margine[23]). *οὐρανόν* in eiusdem codicis textu est, ut dicat poeta 'axis ipse immobilis aequilibrem undique in medio tenet terram et caelum ipsum circumversat'. Addit scholiasta, non Marciani ipsius scripturam '*περὶ δ' οὐρανὸν αὐτὸν ἀγινεῖ*', sed alias duas vulgo praeplacuisse, et grammaticis quidem ineptam coniecturam '*περὶ δ' οὐρανὸς αὐτὸν* (sc. *τὸν ἄξονα*) *ἀγινεῖ*' quasi axem illum immobilem caelum circumvertere posset, verum mathematicis '*περὶ δ' οὐρανὸς αὐτὸν ἀγινεῖ*', ut caelum sese ipsum circum axem versare diceretur: *πολλὴ καὶ διάφορος ἐνταῦθα ζήτησις περὶ τὴν γραφὴν ἐγένετο μαθηματικοῖς καὶ γραμματικοῖς. οἱ μὲν γὰρ γραμματικοὶ ἀγνοήσαντες εἶπον 'περιάγει ὁ οὐρανὸς τὸν ἄξονα'. ἔστι δὲ τοῦτο τῶν ἀτοπωτάτων· εἰ γὰρ ἀκίνητον αὐτὸν ἀπεδώκαμεν καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀράτου ἀντικρὺς εἰπόντος «ἀλλὰ μάλ' αὔτως ἄξων αἰὲν ἄρηρε», πῶς οὗτοι*[24]) *περιάγεσθαι αὐτόν*

[23]) Alibi Achilles a marginali Marciani adnotatione critica recedit, velut v. 19 (p. 17 sq.) et v. 31 (p. 51).

[24]) *αὐτοὶ* codex.

φασιν; ἀλλ᾽ οἱ μὲν μαθηματικοὶ τὸ «αὐτόν» δασύνουσιν, ἵν᾽ ᾖ 'ἑαυτόν'[25]*), ὁ δὲ λόγος 'περὶ δὲ τὸν ἄξονα ἄγει καὶ στρέφει ὁ οὐρανὸς ἑαυτόν'.* His expositis ipse scholiasta eandem lectionem quam textus codicis commendat *'περὶ δ᾽ οὐρανὸν αὐτὸν ἀγινεῖ'* eamque ita explanat: *δύναται δὲ καὶ οὕτως ψιλουμένου τοῦ «αὐτόν», ἵν᾽ ᾖ ὡς πρὸς τὰ προειρημένα 'περὶ δὲ τὸν ἄξονα αὐτὸν πάντα τὰ ἄστρα ὁ οὐρανὸς ἀγινεῖ' [ὡς τὸ προειρημένον] καὶ περιφέρει.*

ἄλλως] αὐτὸν περιάγει (φησίν) ὁ ἄξων, τὸν οὐρανόν· οὐχ οὕτως δὲ ἔχει — ὁ γὰρ οὐρανὸς ἀφ᾽ ἑαυτοῦ στρέφεται — ὥσπερ δὲ λέγομεν, ὅτι ὁ χρόνος πάντα φέρει καὶ τοὺς ὁδοιπόρους ἡ ὁδός, οὕτως ὁ ἄξων τὸν οὐρανὸν φέρει.

Summam faciamus. Cum non modo scripturam Achilles sequatur mathematicis adversam sed interpretando 'fabulariter' tueatur, in universum grammaticis adnumerandus est a scholiasta Marciano commemoratis.

Omnem Arateorum versuum memoriam ex Achille conlectam et quoad potest fieri purgatam deinceps proferemus (pauca commentationi alteri, quae erit de Hipparchi ad crisin in Arato factitandam emolumento, aptius reservaturi) et cum Marciano codice 476 Arati et antiquissimo et longe optimo[26]) componemus.

I.

1. Achilles p. 135 A *ὁ Ἄρατος τῇ τῶν πολλῶν δόξῃ κατακολουθήσας τοὺς ἀπλανεῖς ἐναρηρέναι φησὶ τῷ οὐρανῷ* (v. 10)

> *αὐτὸς γὰρ τάδε σήματ᾽ ἐν οὐρανῷ ἐστήριξεν*

παρὰ τὸ «ἐστήριξεν» ἀστέρας αὐτοὺς παρετυμολογῶν.

2. Idem p. 134 B *ἀστὴρ μέν ἐστιν, ὡσὰν ὁ τοῦ Κρόνου ἢ τοῦ Ἑρμοῦ, εἷς ἀριθμῷ, ἄστρον δὲ τὸ ἐκ πολλῶν ἀστέρων σύστημα, ὡς ἡ Ἀνδρομέδα ἢ ὁ Κένταυρος. οἶδε δὲ τὴν διαφορὰν καὶ Ἄρατος* (v. 11—12)

> *ἄστρα διακρίνας· ἐσκέψατο δ᾽ εἰς ἐνιαυτόν*
> *ἀστέρας*

λέγων.

---

25) *τὸ ἑαυτόν* codex.

26) Cf. 'Analecta' mea 'Eratosthenica' et commentationem 'De Arati Phaenomenis recensendis' Hermae 1884 insertam.

3. Idem p. 123 A *ὁ δὲ Ἄρατος τὴν μὲν θέσιν τῶν ὅλων εἰς Δία ἔοικεν ἀναφέρειν, τὴν δὲ γέννησιν καὶ ἔννοιαν εἰς Ἀστραῖον. περὶ μὲν γὰρ τοῦ Διὸς λέγων ἐπιφέρει* (v. 10—12)·

αὐτὸς γὰρ τάδε σήματ' ἐν οὐρανῷ ἐστήριξεν
ἄστρα διακρίνας· ἐσκέψατο δ' εἰς ἐνιαυτὸν
ἀστέρας, οἵ κε μάλιστα τετυγμένα σημαίνοιεν —

περὶ δὲ τοῦ Ἀστραίου φησὶν (v. 98—99)·

εἴτ' οὖν Ἀστραίου ⟨κείνου⟩ γένος, ὅν ῥά τέ φασιν
ἄστρων ἀρχαῖον πατέρ' ἔμμεναι.

εἰ μὴ ἄρα τὸν μὲν Ἀστραῖον ποιητὴν τῶν ἀστέρων ὑποβάλλει, τὸν δὲ Δία κοσμητὴν γεγενῆσθαι ἱστορεῖ.

4. Idem *περὶ ἐξηγήσεως* p. 276 *B ἐπειδὴ καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς Ἀστραῖον ἕνα τῶν Τιτάνων ὄντα ὑμνεῖ λέγων* (v. 98—99)·

εἴτ' οὖν Ἀστραίου κείνου γένος, ὅν ῥά τέ φασιν
ἄστρων ἀρχαῖον πατέρ' ἔμμεναι.

1 *ὁ* om M ‖ 6 *εἰς ἐν* V ‖ 15 *τά γε* Marcianus cum lemmate Stobaeus Eclog. p. 206, 15 Wachsm. ‖ 17 *κε μάλιστα* Marcianus: *καὶ μάλα* VM; *καὶ μάλιστα* Stobaei codex P *μάλιστα* F p. 206, 17, *κε μάλα* Plutarchi Plac. II 19 codex B (Dielesii Doxogr. p. 347 a) ‖ *σημαίνουσιν* Stobaei codices FP ‖ 19 supplevi ex altero loco ‖ 20 *ἀρχαίων* V, cf. locum alterum ‖ 23—26 totum locum p. 32 exscripsi.

Omnibus nominibus absurdum est quod in scholiis fertur a quibusdam receptum fuisse «*αὐτὸς γὰρ τάγε σηματά*», unde Vossius male sedulus «*αὐτὸς γὰρ σημαντά γ'*» elicere voluit. — «*τάδε*» apud Achillem bis exaratum recurrit in Plutarchi Placitis II 19 essetque positum *δεικτικῶς*. Quod quamvis in prooemio ad Iovem fortasse displicere possit, nolumus nihilominus de sentiendi ratiunculis decertare.

V. 12 profectus a Stobaei varia lectione «*σημαίνουσιν*» Meinekius «*οἵ τε μάλιστα τετυγμένα σημαίνουσιν*» sibi scribendum putavit. Attamen eo lapsus est, quod male intellectum linguae artificium depravavit. Neque enim ex hoc modeste et caute dicendi genere vices temporum hominibus stellae 'indicant', *ὄφρ' ἔμπεδα πάντα φύωνται*, sed 'indicare possint'.

V. 98 rectius «*κείνῃ*» Marcianus. «*κείνου*» propter sequentia verba *εἴτε τευ ἄλλου* si ad *Ἀστραίου* redegeris, ea vix defugi poterit opinio, quasi Aratus de compluribus Astraeis inepte cogitasset.

II.

Achilles p. 151 D (v. 21—23): supra p. 40 sq. tractavimus

III.

Achilles p. 152 C *μέμνηται δὲ αὐτῶν* (polorum) *καὶ Ἄρατος* (v. 24—27)·

καί μιν πειραίνουσι δύω πόλοι ἀμφὶς ἐόντες.
ἀλλ' ὃ μὲν οὐκ ἐπίοπτος, ὃ δ' ἀντίος ἐκ βορέαο
ὑψόθεν Ὠκεανοῖο. δύω δέ μιν ἀμφὶς ἔχουσιν
Ἄρκτοι ἅμα τροχόωσαι.

1 *δὲ* om M ‖ 3 *μὴν π.* V ‖ *δύο* M ‖ *πόλλοι* M ‖ 5 *ὠκεανοῖο* etiam Marcianus inter lineas et in scholio: *ἐκ βορέαο* idem in textu.

V. 26, 7 *ἔχουσαι — τροχόωσι* Marcianus cum lemmatis duobus. Utrumque per se verissimum est, at sequitur vocula a consona incipiens '*τὸ δὴ καλέονται ἅμαξαι*': ergo sequendus Marcianus.

IV.

Achilles p. 161 D *ὅτι δέ, ὡς εἶπον, χρὴ τὴν σφαῖραν κινεῖν* (scil. *ἐπὶ τὰ ἐναντία*), *διδάξει ἡμᾶς αὐτὸς Ἄρατος, ποτὲ μὲν περὶ τῶν Ἄρκτων λέγων* (v. 29—30)·

αἰεὶ δὲ κατωμάδιαι φορέονται
ἔμπαλιν εἰς ὤμους τετραμμέναι.

ποτὲ δὲ ἐπὶ τοῦ Ὀφιούχου λέγων (v. 577—578)·

τὸν δὲ καὶ εἰς ὤμους κατάγει μογερὸν Ὀφιοῦχον
Καρκίνος ἐκ γονάτων, κατάγει δ' Ὄφιν αὐχένος ἐγγύς.

καὶ πάλιν (v. 594—595)·

ἀντέλλει δ' Ὕδρης κεφαλὴ χαροπός τε Λαγωός
καὶ Προκύων προτεροί τε Κυνὸς πόδες αἰθομένοιο.

καὶ πάλιν (v. 625—626)·

ἥμισυ δὲ Στεφάνοιο καὶ αὐτὴν ἔσχατον οὐρήν
Κενταύρου φορέουσιν ἀνερχόμεναι ἔτι Χηλαί.

καὶ περὶ τοῦ Κήτους (v. 632—633)·

καὶ τὸ μὲν εἰς λοφιὴν τετραμμένον ἄχρι παρ' αὐτήν
δύνει, ἀτὰρ Κηφεὺς κεφαλῇ καὶ χειρὶ καὶ ὤμοις.

καὶ πάλιν (v. 693—695)·

Ἵππος δ' Ὑδροχόοιο νέον περιτελλομένοιο
ποσσί τε καὶ κεφαλῇ ἀνελίσσεται· ἀντία δ' Ἵππου
ἐξ οὐρῆς Κένταυρον ἐφέλκεται ἑσπερίη Νύξ.

5 *ἔμπαλιν* M: *καὶ* V ‖ *ἐς* V ‖ 7 *μογεροῦ* Marciani lemma ‖ 10 *τε* om V ‖ 11 *κυνὸς πόδες* V: *πόδες κυνὸς* M Marcianus ‖ 13 *ἔσχατον* VM ‖ 14 *φορίουσιν* V ‖ 16 *τὰ* V ‖ *ἐς* M Marcianus ‖ 17 *ὤμοις* V: *ὤμῳ* M ‖ 19 *ὑδριχόοιο* M Marcianus, *ὑδροχόο* V ‖ 19, 20 *περιτελλομένοιο ποσσί τε καὶ κεφαλῇ* om V.

V. 625 «*ἔσχατον οὐρήν*» pro *ἐσχάτην* cum Marciano, ut v. 60 «*νειάτῳ οὐρῇ*» pro *νεάτῃ*. Utrumque Vossius coniecturis summovere audacissime conatus est. Idem frustra sollicitavit hymni in Cererem Homerici versum 157 «*κατὰ πρώτιστον ὀπωπήν*» 'primo adspectu'. «*θερμὸς ἀυτμή*», «*κλυτὸς Ἱπποδάμεια*», «*ὁλοώτατος ὀδμή*» (Od. IV 442) congessit Rudolphus Muellerus 'De Lesbonacte grammatico' (Gryph. 1890) p. 57. Mittimus alia exempla. Apertum est, ab epicis quibusdam poetis et positivas et superlativas adiectivorum formas interdum duabus terminationibus contineri, hinc vel vitanda didicisse Aratum.

De versu 633 inter locupletissimos testes tanta exarsit contentio, ut nisi ex auctoritate discernere nequeas. «*ὤμῳ*» cum M Achillis Marcianus, «*ὤμοις*» V et Hipparchi paraphrasis (quos praeferimus), «*χερσὶ καὶ ὤμοις*» latini legebant. More solito, ne iudicium cognitionis impediatur inopia, proponimus ex optimis codicibus (de quibus vide cap. II) Hipparchi de hoc loco commentariolum.

II p. 220 E *κέχρηται δὲ τούτῳ τῷ σχήματι τῆς ἐκφορᾶς ὁ Ἄρατος καὶ ἐπὶ τοῦ Ἐνγόνασι λέγων οὕτως* (v. 618—622)·

τοῦ μὲν ἄρ' οἴη
κνήμη σὺν Χηλῇσι φαείνεται ἀμφοτέρῃσιν·
αὐτὸς δ' εἰς κεφαλὴν ἔτι που τετραμμένος ἄλλῃ
Σκορπίον ἀντέλλοντα μένει καὶ ῥύτορα Τόξου·
οἵ γάρ μιν φορέουσιν.

τῶν γὰρ Χηλῶν ἀρχομένων ἀνατέλλειν τὸν Βοώτην φησὶν ὅλον ἀνατεταλκέναι καὶ τὴν Ἀργώ, τοῦ δὲ Ὕδρου τὰ πρὸς τὴν οὐρὰν μόνον ὑπὸ γῆς εἶναι, ἀνατεταλκέναι δὲ τοῦ Ἐνγόνασι τὴν δεξιὰν κνήμην μόνον ἕως τοῦ γόνατος, τὸ δὲ λοιπὸν αὐτοῦ σῶμα πλὴν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἔτι ὑπὸ γῆς εἶναι τοῦ Σκορπίου πρὸς τῇ

ἀνατολῇ ὄντος, τὴν δὲ ἀριστερὰν χεῖρα καὶ τὴν κεφαλὴν μετέωρον φαίνεσθαι τοῦ Τοξότου ἀνατέλλοντος (v. 623). *ἀνατέλλειν δέ φησιν ἅμα ταῖς Χηλαῖς καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ Στεφάνου καὶ τὴν οὐρὰν τοῦ Κενταύρου* (v. 625—626), *δύνειν δὲ πάλιν τό τε σῶμα τοῦ Ἵππου ὅλον καὶ τὴν οὐρὰν τοῦ Ὄρνιθος καὶ τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀνδρομέδας καὶ τοῦ Κήτους τὸ ἀπὸ τῆς οὐρᾶς ἕως τῆς λοφιᾶς, τοῦ δὲ Κηφέως ‘κεφαλήν τε καὶ χεῖρα καὶ ὤμους’, καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ Ποταμοῦ* (v. 627—633). *ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τούτοις ὁ Ἄρατος τρόπον τινὰ παραγέγραφε τὰ τοῦ Εὐδόξου.* Deinde de suo addit Aratum correcturus: ..*τοῦ δὲ Κηφέως ἡ κεφαλὴ μόνον δύνει, οἱ δ' ὦμοι αὐτοῦ ἐν τῷ ἀεὶ φανερῷ τμήματι κεῖνται, καθάπερ προειρήκαμεν.*

4 *φαίνεται* om L ‖ 5 *ἐς* Marcianus ‖ *ἔτι που* V Marcianus: *ἐπί του* L ‖ 6 *τόξων* LV ‖ 7 *φορέουσαν* L ‖ 12 *ἔτι* om L ‖ *γῆν* L, cf. l. 10 ‖ 20 *καὶ* ante *ὁ* L ‖ 23 *οἱ δὲ* L ‖ *ἀειφανεῖ* L.

V. 632 de Ceto poetam «*καὶ τὸ μὲν ἐς λοφιὴν τετραμμένον ἄχρι παρ' αὐτὴν δύνει*» rettulisse Achilles et Marcianus codex testantur. Elicuisse Vossius «*ἄχρις ἀπ' οὐρῆς*» ex verbis Hipparchi ‘*τοῦ Κήτους τὸ ἀπὸ τῆς οὐρᾶς ἕως τῆς λοφιᾶς*’ sibi iniuria videtur. Nam versum illum rectissime ita circumscribi iudicamus, ut Hipparchus fecit, et additamento ‘*ἀπὸ τῆς οὐρᾶς*’ (cuius nullum in textu vestigium cernitur) accuratius etiam declarari.

Item Achilles cum Marciano concordat memorabili versus 693 scriptura «*νέον*», quod Attali est inventum (fr. 27 syllogae meae), cum «*μέσον*» omnibus sui temporis codicibus praeberi Hipparchus adseveret. Qui ortum Equi duobus his locis commemoravit:

II p. 224 A *παρέχει δέ τισιν ἐπίστασιν, πῶς ἐπὶ τῶν ἄλλων ζῳδίων ὁ Ἄρατος τὰς ἀρχὰς ἐπὶ τῆς ἀνατολῆς ὑποτιθέμενος καὶ οὕτω τὰς τῶν ἄλλων ἄστρων ἀνατολὰς καὶ δύσεις διασαφῶν τὸν Ὑδροχόον μέσον ἀνατέλλειν ὑποτίθεται λέγων οὕτως* (v. 693—694)·

Ἵππος δ' Ὑδροχόοιο μέσον περιτελλομένοιο
ποσσί τε καὶ κεφαλῇ ἀνελίσσεται.

τούτου δ' ἀπορουμένου ὁ Ἄτταλός φησιν ἁμάρτημα εἶναι (fr. 27) ..*ἐπεὶ οὖν τὰ δωδεκατημόρια τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου ὑποτίθεται ἀναφερόμενα, διὰ τοῦτο ὁ Ἄρατος λέγει ‘τοῦ Ὑδροχόου κατὰ μέσον τοῦ σώματος ἀνατέλλοντος ὁ Ἵππος ποσί τε καὶ κεφαλῇ*

ἀνελίσσεται', καὶ οὐχὶ τὸ μέσον τοῦ ἐν τῷ δωδεκατημορίῳ μήκους, ὡς οἵ τε πολλοὶ καὶ ὁ Ἄτταλος ἐκδέχεται. ἀναγκαῖον οὖν εἶναι δοκεῖ μοι μὴ μετατιθέναι τὸν στίχον, ὡς ὁ Ἄτταλος ὑποδεικνύει, ἐν πᾶσί γε δὴ τοῖς ἀντιγράφοις οὕτως αὐτοῦ γραφομένου.

4 *ὑδριχόον* L ‖ 5 *ὑδριχόοιο* L ‖ 7 *τοῦτο δ' ἀπορῶν* L ‖ 9 *ὑδριχόου* L ‖ 12 *παλαιοὶ* L ‖ 13 *μὴ* add L primitus omissum: om V ‖ *μετὰ τὸ τιθέναι* V.

Hinc non dissentire idem nobis videtur Hipparchus II p. 223 E: *τοῦ δὲ Ὑδροχόου ἀρχομένου ἀνατέλλειν φησὶ* (v. 693—698) *συνανατεταλκέναι τῷ Αἰγόκερῳ τοῦ Ἵππου τήν τε κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας, δύνειν δὲ τὰ ὀπίσθια τοῦ Κενταύρου καὶ τοῦ Ὕδρου τὸ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἕως τῆς πρώτης σπείρας.* Sequitur Eudoxi sententia.

1 *ἀρχομένου* scil. *κατὰ μέσον τοῦ σώματος*, ut priore ecloga exponitur ‖ *φησὶν* L ‖ 2 *τὴν κεφ.* L ‖ 4 *σπείρας* LV²: *ἑσπέρας* V.

V.

1. Achilles p. 160 C *ἡ δὲ κατὰ τὰ Φαινόμενα Ἀράτου τῆς σφαίρας θέσις ὀφείλει ἔχειν τὸν ἀρκτικὸν κύκλον τοῦ ὁρίζοντος ἐφαπτόμενον † τήν τε τοῦ Δράκοντος τῆς κεφαλῆς ἐφαπτομένης τοῦ ἀρκτικοῦ κύκλου, αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀρκτικοῦ ἐφαπτομένου τοῦ ὁρίζοντος καὶ ὥσπερ ξύοντος. διὸ καὶ Ἀρατός φησιν* (v. 61—62)·

κείνη που κεφαλὴ τῇ νίσσεται, ἧχί περ ἄκραι
μίσγονται δύσιές τε καὶ ἀντολαὶ ἠελίοιο.

τὸν γὰρ ὁρίζοντα μεταξὺ τοῦ ὑπὲρ γῆν καὶ ὑπὸ γῆν ἡμισφαιρίου εἶναι συμβέβηκεν. τινὲς δὲ οὐκ ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος ἀκούουσιν ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μεσημβρινοῦ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀράτου λεχθέν, διότι τοῦ ὑπὲρ γῆν ἡμισφαιρίου τεμνομένου ὑπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ τὸ μέν ἐστι πρὸς τῇ ἀνατολῇ, τὸ δὲ πρὸς τῇ δύσει. ἐμοὶ δὲ οὐ πάνυ τι δοκεῖ τοῦτο λέγειν Ἄρατος. εἰ μὴ ἄρα τις οὕτω λέγοι τὴν κεφαλὴν τοῦ Δράκοντος πορεύεσθαι (v. 61—62)

ἧχί περ ἄκραι
μίσγονται δύσιές τε καὶ ἀντολαὶ ἠελίοιο,

καθὸ τοῦ ὁρίζοντος ἐφαπτομένη ἡ κεφαλὴ τοῦ Δράκοντός ἐστι καὶ πρὸς τῷ μεσημβρινῷ, ἔνθα συμβολὴ γίνεται τοῦ μεσημβρινοῦ καὶ τοῦ ὁρίζοντος καὶ τέμνουσιν ἀλλήλους. καὶ διὰ τοῦ περὶ Κηφέως λόγου τὸν αὐτὸν ἐνέφηνεν ἡμῖν ὁ Ἄρατος (v. 182)· *τούτου*

γὰρ τὰ ἀπὸ τῆς ζώνης ἕως τῶν ποδῶν ἐντός ἐστι τοῦ ἀρκτικοῦ. ἐπεὶ δὲ ὁ ἀρκτικὸς κύκλος οὐδέποτε καταδύεται, ἡ δὲ ζώνη τοῦ Κηφέως ἐν τῇ περιφερείᾳ ἐστὶ τοῦ ἀρκτικοῦ κύκλου, τὸν ὁρίζοντα διὰ τῆς ζώνης αὐτοῦ ἐμφαίνει (v. 649—652)·

ὃ δὲ ζώνῃ τότε Κηφεὺς
γαῖαν ἐπιξύει, τὰ μὲν ἐς κεφαλὴν μάλα πάντα
βάπτων Ὠκεανοῖο, τὰ δ' οὐ θέμις (ἀλλὰ τά γ' αὐταί
Ἄρκτοι κωλύουσι) πόδας καὶ γοῦνα καὶ ἰξύν.

1 supra *ρ* vocis *ἀράτου* superscriptum *ο* ‖ 3 *τήν τε* M, *τῇ τε* V: corruptum ‖ *τῆς κεφαλῆς* V: *κεφαλὴν* M ‖ *ἐφαπτομένης* V: *-ην* M ‖ 5 *ξέοντος* scripsi cf. v. 650: *ξέειν αὐτόν* V; *αὐτοῦ δὲ — ξέειν αὐτόν* om M ‖ 7 *ἀνατολαὶ* V ‖ 8 *ὑπὲρ γῆς* M ‖ 10—11 *ἐπὶ — τεμνομένου* om V; *γῆν* scripsi: *γῆς* M ‖ 12 *π. τοι* M ‖ 16 *ἀνατολαὶ* V ‖ 17 *ἐστιν* post *ἐφαπτ.* M ‖ 18 *μεσημβρηνῷ* M ‖ *ἔνθα* scripsi: *καθὰ* V, *καθὸ* M ‖ *μεσυμβρηνοῦ* M ‖ 19 *τοῦ* scripsi: *τοῦτο* VM ‖ 20 *λόγου* V: *λέγων* M ‖ 22 *ἐπειδὴ ὁ* V ‖ 25 *ἡ* V ‖ *ζώνη* VM ‖ 26 *γαῖαν* M: *τε* V ‖ *ἐπὶ ξύι* V ‖ *ἐν κεφαλῇ* V ‖ 27 *ἀλλὰ τά γ' αὐταί* M: *ἀλλ' ἀτὰρ αὐτοί* V ‖ 28 *ἄρκτου* V ‖ post *ἰξύν* add V *ἀρίστους δειπενύλιον τὸν ἀρκτικὸν κύκλον*: om M.

2. Idem p. 143 E *φιλόσοφοι δὲ καὶ γεωμέτραι ὁρίζοντα αὐτὸν* (Oceanum) *καλοῦσιν. οἶδε δὲ Ἄρατος αὐτὸν διορίζοντα τὰ δύο ἡμισφαίρια. φησὶ γάρ* (v. 61—62)·

ἧχί περ ⟨ἄκραι⟩
μίσγονται δύσιές τε καὶ ἀντολαὶ ἠελίοιο.

2 *καὶ* post *δὲ* add M ‖ *ὁρίζοντα* M ‖ 4 supplevi ex superioribus ‖ 5 *ἀνατολαὶ* V.

Ter suis fretus subsidiis «*ἠελίοιο*» Achilles, «*ἀλλήλῃσιν*» Marcianus posuit et legisse Cicero videtur, cuius versum inferius adscripsimus p. 49. Licentius Germanicus v. 62 et Avienus v. 165 sqq. sermonem poetae latine reddiderunt, ut certi nihil de iis nuntiari possit. Nostrum esset dubitare, siquidem a bonitate neutra praecellit scriptura, nisi Marciano opitularetur alterius a. Chr. n. scriptor Hipparchus. Hunc igitur ex codicibus deinceps proponimus, ne alia etiam emendandi opportunitatem dimittamus.

Hipparch. I p. 181 A Petav. *περὶ δὲ τῆς θέσεως τῆς τοῦ Δράκοντος κεφαλῆς οἱ μὲν περὶ τὸν Εὔδοξον καὶ Ἄρατον συμφώνως ἀποφαίνονται τῷ φαινομένῳ, ὁ δὲ Ἄτταλος* (fr. V syllogae meae) *διαφώνως. ὁ μὲν γὰρ Ἄρατος ἀκολουθῶν τῷ Εὐδόξῳ ἐπὶ*

τοῦ ἀεὶ φανεροῦ κύκλον φησὶν αὐτὴν φαίνεσθαι λέγων οὕτως (v. 61—62)·

κείνῃ που κεφαλὴ τῇ νίσσεται, ἧχί περ ἄκραι
μίσγονται δύσιές τε καὶ ἀντολαὶ ἀλλήλῃσιν.

1 τῆς posterius L in margine et V ‖ 2 τὸν V: om L ‖ 3 τὰ φαινόμενα L ‖ 4 διαφωνεῖ L ‖ 5 ἀεὶ om L ‖ 7 κείνῃ που κεφαλὴ τῇ νίσσεται Marcianus: κείνῃ που κεφαλῇ τηνείσεται (ῑ ad ει superscripto) V, κείνῃ παρ κεφαλῇ τῇ νείσεται L, unde κείνη γὰρ κεφαλὴ coni Scaliger ‖ 8 μίσγονται LV[3]: μίγονται V[1] ‖ 8 δύσιές τε V Marcianus: δύσις ἐστὶ L ‖ ἀντολαὶ L Marcianus: ἀνατολαὶ V.

V. 61 quae leviter corrupta Hipparchi codicibus insunt ex Marciani et textu et scholio ad v. 497 sanavimus. Cum Marciano vel corruptus facit Hipparchus et obstat paraphrastae ad v. 62 haec scribenti: ὁ δὲ νοῦς· ἐκείνῃ δὲ ἡ κεφαλὴ ἡ τοῦ Δράκοντος κατὰ τοῦτο τὸ μέρος νήχεται καὶ κολυμβᾷ ἄκρῳ τοῦ Ὠκεανοῦ κτλ.', et anterius: ἡ δὲ τοῦ Δράκοντος κεφαλὴ ὑπὸ τέλμα οὖσα τοῦ Ἐνγόνασι καὶ τοῦ ὑπὸ τὸν πόδα κύκλου ἐπιψαύουσα ἐν τῷ τὸν οὐρανὸν κινεῖσθαι γινομένη περὶ τὸν μεσημβρινὸν κύκλον ἐπ' ἄκροις τοῖς τοῦ Ὠκεανοῦ ὕδασιν ἔρχεται· οὐ γὰρ καταδύεται, ἀλλ' ὥσπερ αὐτοῖς ἐπινήχεται· ὀλίγον γὰρ σφόδρα τοῦ ὁρίζοντος ἐπιψαύει. Itaque «νήχεται» ille legit, quod idem in recentiores libros quosdam pervenit, nec male per se quidem, quoniam quod mare versus declinat nec tamen occidit apte dicitur 'natare'. Iam vero, id si necesse videbitur, adiuvatur Marciani Hipparchique scriptura «νίσσεται» ab Achille, ut res in aprico sit. Et ita Latini: Cicero fr. X «hoc caput hic paullum sese subito aequore condit, ortus ubi atque obitus partem admiscentur in unam»; Germanicus v. 60—61 «hac radiatur serpentis declive caput»; Avienus v. 165 «hac in parte sacri procumbere cernitur axis».

Breviter de versibus 649—652 disputaturi ab Achille adscriptis primum subicienda censemus Hipparchi quae de illis fecit verba et constituenda I p. 193 A:

χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων ἀμφότεροι ἀγνοοῦσιν ὅ τε Ἄρατος καὶ ὁ Ἄτταλος (fr. 26) συναποφαινόμενος αὐτῷ, διότι δύνει ὁ Κηφεὺς τῇ ζώνῃ (v. 650—652)·

γαῖαν ἐπιξύει, τὰ μὲν εἰς κεφαλὴν μάλα πάντα
βάπτων Ὠκεανοῖο, τὰ δ' οὐ θέμις (ἀλλὰ τά γ' αὐτόν
Ἄρκτοι κωλύουσι) πόδας καὶ γοῦνα καὶ ἰξύν.

ἐν γὰρ τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόποις οὐχ οἷον ἕως τῆς ζώνης δύνει ὁ Κηφεύς, ἀλλ' οὐδ' ἕως τῶν ὤμων.

4 *ἐπιξύει* V Marcianus: *ἐπιξύων* L ‖ 5 *ἀλλὰ τά γ' αὐταί* Marcianus: *ἀλλὰ τά τ' αὐτά* V, *ἀλλ' ἄστατος αὐτόν* L ‖ 7 *τοῖς* L: om V ‖ *οὐχ ἕως* L, *οὐχ οἷον ὡς* V: corr Wil.

Levem maculam *τ'* in V sublaturi v. 651 Marciano auctore scripsimus «*γ'*»: corruptius enim pro ΑΛΛΑΤΑΤ exhibet L ΑΛΛΑCΤΑΤΟC. Porro in Hipparcho dedimus «*αὐτόν*» L secuti et ad Cepheum rettulimus, qui ne in Oceanum totus deferatur pedes genua inguina Ursae impediunt. Duplici accusativo apud poetas iungitur interdum verbum *κωλύω*, velut a Sophocle in Philocteta 1241: *ἔστιν τις ἔστιν, ὅς σε κωλύσει τὸ δρᾶν.* Quo tamen non opus est exemplo: *ἀλλὰ τά γε*, scil. *βάπτειν Ὠκεανοῖο, Ἄρκτοι κωλύουσι* construimus. 'Ipsae' Ursae (*αὐταὶ—Ἄρκτοι*) in Marciano cur efferantur ut oppositionem quandam persentiscas, non dispicimus ac poetae illud *αὐτόν* restituendum existimare possis: nisi forte exemplo Homerico *αὐταὶ* abundat[27]). Denique uncis usi sumus, siquidem verba *πόδας καὶ γοῦνα καὶ ἰξύν* ad *τὰ δ' οὐ θέμις* spectant explicandum. His praemissis facile intellegimus, lectionis «*αὐταί*» (quam nec meliorem nec deteriorem diximus) aequalitate cum Marciano Arati codice Achillem quodammodo coniungi.

VI.

Achilles p. 274 B (cf. supra p. 26) *διὸ καὶ τὸν Ἄρατον ἐπάγειν* (dicit Crates, v. 2—4)·

μεσταὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαί,
πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραί.

«*πάντῃ*» *γὰρ* «*Διὸς κεχρήμεθα*». *σπῶντες γὰρ τὸν ἀέρα ἀναπνέομεν*.. *ἡμῖν δὲ δοκεῖ τριχῶς ὑπὸ τοῦ Ἀράτου τὸν Δία προφέρεσθαι, μυθικῶς μέν, ὡς ὅταν λέγῃ* (v. 30—31)·

εἰ ἐτεὸν δή,
Κρήτηθεν κεῖναί γε Διὸς μεγάλου (*καὶ νήγε Δ. μεγάλοιο* V) *ἰότητι.*

... *καὶ πάλιν τὸ*

ἐν Διὸς εἰλεῖται (v. 224)

ὡσαύτως παραλαβεῖν ἀνόητον· οὐ γὰρ εἶπεν 'ἐν Διί', ἀλλ' 'ἐν

[27]) Haec est Wilamowitzii sententia.

τῷ τοῦ Διὸς κλίματι' ἢ 'οἰκητηρίῳ' (οὐρανῷ κατὰ παράλειψιν), ὡς 'ἐν παιδοτρίβου' ἢ 'κιθαριστοῦ'.

V. 31 tradita Marciani lectio «μεγάλου ἰότητι» firmitudinem Achillis consensu accipit. Adnotatum in illo codice est, fuisse qui «μεγάλοιο ἕκητι» scribere mallent. Et augetur huius varietatis probabilitas loco Hesiodeo (Opp. v. 4), ubi item exstat «Διὸς μεγάλοιο ἕκητι» 'volente Iove'. Res incerta: ergo Marcianus sequendus.

V. 224 cum Marciano et Achille atque adeo cum Cratete Mallota (supra p. 24) diiungendum est «ἐν Διός». Praepositionem ἐν cum stirpe δι quotiescunque copulat Aratus, producta utitur ι vocali, velut v. 498 πέντε μὲν ἔνδια στρέφεται (cf. infra p. 53) et v. 954 πάρος ὕδατος ἐνδίοιο, ex ἐνδιϝ-ιος effecta (W. Schulze 'Quaest. epic.' p. 253 [1]). Recte igitur scholiasta T ad Iliad. XXI 444 πὰρ Διός] τινὲς ἐξ οὐρανοῦ, ἀπὸ τοῦ Διὸς οἴκου. «ἐν Διὸς εἰλεῖται» Ἄρατος (224).

VII.

1. Achilles p. 132 D ἢ ἀπὸ τοῦ αὐτοὺς (planetas) πλανᾶσθαι καὶ μὴ τὴν αὐτὴν πορείαν ποιεῖσθαι τοῖς ἀπλανέσιν (planetae dicti sunt). ὅθεν καὶ Ἄρατος τὴν πορείαν, δι' ἧς φέρεται ὁ ἥλιος, πλάνην εἶπεν αὐτοῦ καὶ ἄλησιν (v. 319)·

καὶ τὰ μὲν οὖν βορέω καὶ ἀλήσιος ἠελίοιο.

2. Idem p. 271 D λέγει δὲ περὶ τῶν μεταξὺ τοῦ ἀρκτικοῦ (circuli) καὶ ζῳδιακοῦ καὶ ἀνταρκτικοῦ οὕτως (v. 319—320)·

καὶ τὰ μὲν οὖν βορέω καὶ ἀλήσιος ἠελίοιο
μεσσηγὺς κέχυται, τὰ δὲ νειόθεν ἄρχεται ἄλλα.

3. Idem p. 145 C ἔστι δ' ὅτε τοῦτον τὸν κύκλον (zodiacum) καὶ ἄλησιν ὀνομάζουσιν ἡλίου, ὡς καὶ Ἄρατος (319—320)·

καὶ τὰ μὲν οὖν βορέω καὶ ἀλήσιος ἠελίοιο
μεσσηγὺς κέχυται.

ἔχει δὲ οὗτος ὁ κύκλος μέγεθος μέγιστον. ἀεὶ δὲ τὸ ἥμισυ ὑπὸ γῆν ἔχει. διὸ καὶ ἓξ ὑπὲρ γῆν ἀεὶ ἐν ἡμέρᾳ ἐστὶ ζῴδια καὶ ἓξ ὑπὸ γῆν ἐν νυκτί. ἐπισημαίνεται δὲ τοῦτο καὶ Ἄρατος λέγων (v. 555)·

ἓξ αἰεὶ δύνουσι δυωδεκάδες κύκλοιο.

1 αὐτοῦ V ‖ 4 ἄλησιν V ‖ 5 κατὰ μὲν VM ‖ οὖν om M ‖ ἀλήσιος M: ἀλήσιον V ‖ 10 ἔστιν ὅτε V ‖ 11 καὶ ante ἄλ. om V ‖ 15 ζῴδια om V ‖ 16 καὶ om V ‖ 17 δυωδεκάδος Marcianus.

De v. 555 dicturi sumus inferius ad Hipparchum capite II.

VIII.

1. Achilles p. 135 B *τὸν δὲ τῶν πλανήτων λόγον παρῃτήσατο ὁ Ἄρατος, ὅταν λέγῃ* (v. 454, 5. 460—462)·

οἳ δ' ἐπιμὶξ ἄλλοι πέντ' ἀστέρες, οὐδὲν ὁμοῖοι,
ἔμπαλιν εἰδώλων δυοκαίδεκα δινεύονται . . .
οὐδ' ἔτι θαρσαλέως κείνων ἐγώ· ἄρκιος εἴην
ἀπλανέων τά τε κύκλα τά τ' αἰθέρι — δινεύουσιν.

παραιτεῖται δὲ διὰ πολλὰς αἰτίας, πρῶτον ὅτι φαινόμενα ἠθέλησε καὶ πᾶσι σύμφωνα δεῖξαι ἄστρα. οὗτοι δὲ πολλὴν διαφωνίαν ἔχουσι καὶ οὐδὲ πᾶσίν εἰσι φανεροί. ἐν δὲ τῷ ἐπιγραφομένῳ αὐτοῦ ʻΚανόνιʼ τὸν περὶ αὐτῶν ποιούμενος λόγον ἁρμονίᾳ τινὶ καὶ συμφωνίᾳ μουσικῇ τὰς κινήσεις αὐτῶν λέγει γεγονέναι.

2. Achilles p. 145 A *καλεῖται δὲ* (signa zodiaci) *καὶ εἴδωλα, ὡς καὶ Ἄρατος* (v. 455)·

ἔμπαλιν εἰδώλοις δυοκαίδεκα δινεύονται.

1 *τὸν πλ.* M.

V. 455 «*ἔμπαλιν εἰδώλων*» (sive «*εἰδώλοις*») ad planetarum motum zodiaco contrarium pertinet. Quod mutatione ortum esse merito voluit Vossius a docto aliquo, cuius interfuisset retro moveri planetas aperte indicare. Ita iam ante Achillem ex suo exemplari (quod nunc demum patescit) Germanicus v. 437 sqq.: «quinque aliae stellae diversa lege feruntur et proprio motu mundo contraria volvunt curricula». Avienus v. 911 sqq. ut assolet cum Germanico congruit: «nullus eas (stellas vagantes) aliquo pacto deprendere certet, nam vaga per totam cunctis via defluit aethram semper et adverso referuntur tramite mundi» (cf. Plato ʻDe re publ.ʼ X p. 617 A, Schaubach ʻGeschichte der griechischen Astronomieʼ p. 404). Nos «*πάντοθεν*» poetae restituere codice Marciano servatum tutius ducimus.

V. 460 «*οὐδέτι*» Marciani textus ac lemma unde «*οὐδ' ἔτι*» Achillis scripturam elicimus repudiato *οὐκέτι* paraphrastae, quod anteposuit Bekkerus. — «*θαρσαλέως*» Achilles cum Marciani textu, «*θαρσαλέος*» lemma: quod comprobandum credimus. Adverbium enim in hac sententiae conformatione qui explicaveris? Cum genetivo «*θαρσαλέος*» ad usitatiorem cupiendi adiectivorum normam conexum est.

V. 461 turbavit compilator poetae versiculos. Scribendum est «τά τ' αἰθέρι σήματ' ἐνισπεῖν» cum Marciano; missis ultimis ad insequentem versum aberrans ἤτοι μὲν τά γε κεῖται ἀλίγκια δινωτοῖσιν (Marcianus) postremam vocem exaravit, quam in Achillis exemplari Arateo fuisse «δινεύουσιν» concludimus intransitivo quoque usu alibi apud hunc poetam adhibitum, velut v. 161, 2 Ἑλίκης δέ οἱ ἄκρα κάρηνα ἀντία δινεύει. Probum igitur utrumque. Sectamur auctoritatem. — Idem hemistichium v. 461 aliter formatum legit Anonymus in 'Isagoga' (de quo p. 11 et 12 diximus) p. 167 Petavii: κύκλοι δέ εἰσι τὸν ἀριθμὸν ια'. μνημονεύων δὲ αὐτῶν Ἄρατος οὐθετέρως αὐτοὺς καλεῖ (v. 460—461)·

ἄρκιος εἴη
ἀπλανέων τά τε κύκλα τά τ' ἠέρι σήματ' ἐνισπεῖν.

Confirmat «σήματ' ἐνισπεῖν», at «ἠέρι» pro «αἰθέρι» ceterorum habet falso. Etenim est ἀήρ Arato 'caligo', ut interdum Homero (Lehrs, De Aristarchi studiis Homericis p. 102): conferas v. 349 sq. καὶ τὰ μὲν ἠερίη καὶ ἀνάστερος ἄχρι παρ' αὐτὸν ἱστὸν ἀπὸ πρῴρης φέρεται, τὰ δὲ πᾶσα φαεινή, item ἠερόεις 'obscurus' v. 276, 317, 385, 630, 988 (ἠερόεσσα νεφέλη). Itaque «αἰθέρι» 'lucis claritati' reponendum est.

IX.

Achilles p. 147 B μέμνηται δὲ αὐτοῦ ὁ Ἄρατος δι' ὧν φησιν (v. 476)·

κεῖνο περίγληνον τροχαλόν· Γάλα μιν καλέουσιν.

Γάλα γὰρ αὐτὸν ὠνόμασε διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἐντεθῆναι εἰς ἔπος τοῦ Γαλαξίου τὸ ὄνομα.

1 καὶ Ἄρ. M ‖ 3 περὶ γλῆνον V ‖ 4 αὐτὸ post δύνασθαι VM: delevi.

Marcianus «περιγληνές». Videtur tamen etiam «περίγληνον» posse defendi compositi περιγληνός exemplo, de quo audacissime Hermannus ad Orphica p. 824 disseruit. Utrum igitur reponamus, in dubio relictum est.

X.

Achilles p. 148 B (v. 498—499) infra in commentatione altera simul cum Gemini et Hipparchi testimoniis tractabitur.

XI.

1. Achilles p. 144 C *πλάτος δὲ ἔχει τῆς θέσεως τὸ ἀπὸ Αἰγόκερω μέχρι Καρκίνου διάστημα. τοῦτο τὸ πλάτος δηλῶσαι βουλόμενος Ἄρατός φησιν* (v. 537—539)·

αὐτὰρ ὅ γ' Ὠκεανοῦ τόσσον παραμείβεται ὕδωρ,
ὅσσον ἀπ' Αἰγοκερῆος ἀνερχομένοιο μάλιστα
Καρκίνον εἰς ἀνιόντα.

2. Idem p. 143 D *ὅθεν καὶ Ἄρατος Ὠκεανὸν αὐτὸν* (horizontem) *καλεῖ διά τε τούτων καὶ ἄλλων* (v. 537—539)·

αὐτὰρ ὅ γ' Ὠκεανοῦ τόσσον παραμείβεται ὕδωρ,
ὅσσον ἀπ' Αἰγοκερῆος ἀνερχομένοιο μάλιστα
Καρκίνον εἰς ἀνιόντα.

2 *αἰγοκέρωτος* M; formas *αἰγοκέρωτος αἰγοκέρωτι* nusquam apud hunc poetam exstare vidit Buttmann in indice. cf. J. Schmidt 'Pluralbildungen' p. 367 ‖ 6 et 11 *εἰσανιόντα* M.

3. Gemini Rhodii[28]) Phaenomena p. 28 B (quem locum ex editione Petaviana nullam consecuti codicum notitiam sumimus) *τούτοις δὲ συμφώνως καὶ ὁ Ἄρατος ἀποφαίνεται λέγων οὕτως* (537—540)·

αὐτὰρ ὅ γ' Ὠκεανοῖο τόσον παραμείβεται ὕδωρ,
ὅσσον ἀπ' Αἰγοκερῆος ἀνερχομένοιο μάλιστα
Καρκίνον εἰς ἀνιόντα κυλίνδεται. ὅσσον ἁπάντῃ
ἀντέλλων ἐπέχει, τόσσον γε μὲν ἄλλοθι δύνων.

4. Hipparchus II p. 212 A Petavii *ὁ δὲ Εὔδοξος οὕτω διήρηται, ὥστε τὰ εἰρημένα σημεῖα μέσα εἶναι, τὰ μὲν τοῦ Καρκίνου καὶ τοῦ Αἰγόκερω, τὰ δὲ τοῦ Κριοῦ καὶ τῶν Χηλῶν. ὁ μὲν οὖν Ἄρατος διὰ τούτων μάλιστα φανερὸς γίνεται τὰ εἰρημένα σημεῖα ἐν ταῖς ἀρχαῖς τιθεὶς τῶν κατὰ ταῦτα δωδεκατημορίων. περὶ γὰρ τῶν τεσσάρων κύκλων λέγων, τῶν δύο τροπικῶν καὶ τοῦ ἰσημερινοῦ καὶ τοῦ ζῳδιακοῦ, τοὺς μὲν τρεῖς φησιν ἀνατέλλειν τε καὶ δύνειν παραλλήλως ἑαυτοῖς καὶ ἕκαστον αὐτῶν καθ' ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον ἀνατέλλειν καὶ πάλιν δύνειν, τὸν δὲ ζῳδιακὸν ἐν*

[28]) Scripsisse Geminum post Posidonium et ante Simplicium exposuerunt Petavius et Boeckhius l. c. p. 8—15. Cf. Blassii 'De Gemino et Posidonio' luculentam commentationem Kiliae 1883 p. 3 sqq., qua 'Meteorologica' Posidoniana a Gemino compilari evicit.

τῇ τοιαύτῃ περιφερείᾳ τοῦ ὁρίζοντος τὰς ἀνατολὰς καὶ δύσεις ποιεῖσθαι, ἡλίκην παραχωρεῖ ἐν αὐτῷ ἀπὸ τῆς τοῦ Αἰγόκερω ἀνατολῆς ἕως τῆς τοῦ Καρκίνου ἀνατολῆς. λέγει δὲ οὕτως (v. 534—539)·

καὶ τὰ μὲν ἀντέλλει τε καὶ ἀντία νειόθι δύνει
πάντα παραβλήδην· μία δέ σφεών ἐστιν ἑκάστου
ἑξείης ἑκάτερθε κατηλυσίη ἄνοδός τε.
αὐτὰρ ὅ γ' Ὠκεανοῖο τόσον παραμείβεται ὕδωρ,
ὅσσον ἀπ' Αἰγοκερῆος ἀνερχομένοιο μάλιστα
Καρκίνου εἰς ἀνιόντα κυλίνδεται.

δῆλον οὖν ἐκ τούτων, ὅτι τὰ τροπικὰ σημεῖα ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὑποτίθεται, τὸ μὲν ἐν τῇ τοῦ Καρκίνου, τὸ δ' ἐν τῇ τοῦ Αἰγόκερω. τὴν γὰρ ὑπὸ τούτων τῶν σημείων ἐν ταῖς ἀνατολαῖς αὐτῶν ἀποτεμνομένην τοῦ ὁρίζοντος περιφέρειαν ὁ ζῳδιακὸς ἀνατέλλων ἐπιπορεύεται. δόξαι δ' ἂν ἐμφαίνειν τοῦτο καὶ ἐξ ὧν περὶ τοῦ Λέοντος λέγων φησίν (v. 149—151)·

ἔνθα μὲν ἠελίοιο θερείταταί εἰσι κέλευθοι·
αἱ δέ που ἀσταχύων κενεαὶ φαίνονται ἄρουραι,
ἠελίου τὰ πρῶτα συνερχομένοιο Λέοντι.

6 δύο τῶν LV: traieci ‖ 14 μὲ V ‖ αὐτίκα ν L ‖ 15 π. ἀμμία δὲ V ‖ 16 κατηλυσίῃ L ‖ 17 τόσον L et eraso altero σ V ‖ 23 κύκλος post ζῳδ. add L ‖ ἀνατέλλων om L ‖ 26 θεραίτατοι L ‖ 27 αἱ V: οὐ L.

V. 537 cum Achille Marciani et textus et lemma «Ὠκεανοῦ τόσσον» propagant, Hipparchus et Geminus cum recentiorum nonnullis offerunt «Ὠκεανοῖο τόσον». Hipparchum amplectimur.

V. 538 «ἀνερχομένοιο» ex recentioribus olim in poetam reductum est, cum «ἐρχομένοιο» mutilum habeat Marcianus: quibus iam Achillis, auctoris prae illorum levitate gravissimi, Gemini atque adeo Hipparchi testimonia accedunt.

His in Achille expeditis de Hipparcho nonnulla iam nunc subiecturi primum v. 534 breviter tractabimus, ubi «ἀντία» V, «αὐτίκα» L, illud secunda Marciani manu interlineari (γράφεται καὶ «ἀντία»), hoc eiusdem textu stabilitum. Nec discrimen potest peti ab usu poetae, qui velut v. 750 dixit quidem τοτὲ μέν τ' ἀνιών, τότε δ' αὐτίκα δύνων nullo testium dissensu, sed v. 571 τοὶ μὲν δύνοντες, τοὶ δ' ἐξ ἑτέρης ἀνιόντες (ubi «ἐξ ἑτέρης» idem valet atque «ἀντία») et v. 725, 6 Διδύμοις ἔπι σῆμα τετύχθω ἐξ

ἑτέρης ἀνιοῦσι. Dictu difficile, utrum anteponas. *αὐτίκα* 'vicissim', quod Buttmanno arrisit (post Aratum p. 56 sq.), soli oppositioni inservit. *ἀντία* 'ex adverso' regionis notam continet: 'oriuntur illa et ex adverso sub terram merguntur'. Abundantiam dictionis facile agnosceres.

V. 151 non inutiliter observamus, inter Hipparchum et Marciani non textum tantum sed scholia quoque convenire, modo perlegas hanc scholiastae notulam: *τινὲς δὲ τολμῶσι γράφειν*

ἠελίῳ (-*ιοιο* codex) *τὰ πρῶτα συνερχομένοιο* (-*ου* codex)

Λέοντος

ἀπαιδεύτως· οὐ γὰρ τὰ ζῴδια συνέρχονται ⟨τῷ ἡλίῳ⟩, ἀλλ' ὁ ἥλιος ἕκαστον ἐπιπορεύεται. Conspirat denique Apollonii interpres Laurentianus ad Argon. II 498 p. 418 Keilii: *οἱ ἐτησίαι ἄρχονται πνεῖν περὶ τὴν ἐσχάτην μοῖραν τοῦ ἡλίου ὄντος ἐν Καρκίνῳ, μέχρις οὗ Λέοντα ⟨ἂν⟩ παρέλθῃ, ὡς καὶ Ἄρατος* (v. 151—153)·

ἠελίου τὰ πρῶτα συνερχομένοιο Λέοντι·
τῆμος καὶ κελάδοντες ἐτησίαι εὐρέι πόντῳ
ἀθρόοι ἐμπίπτουσι.

XII.

Achilles p. 163 B *δηλοῖ γοῦν τοῦτο* (quomodo oriatur et occidat Ingeniculus) *Ἄρατος λέγων* (v. 616—618)·

ὅντινα τοῦτον ἄιστον ὑπουρανίων εἰδώλων
ἀμφότερον δύνοντα καὶ ἐξ ἑτέρης ἀνιόντα
πολλάκις αὐτονυχεὶ θηεύμεθα.

3 *ὑπουρανιων* (sine accentu) Marcianus: *ἐπ' οὐρανίων* M, *ὑπ' οὐρανίων* V ‖ 4 *ἀμφοτέρων* V ‖ *ἑτέρας* V ‖ 5 *αὐτονυχεὶ* M Marcianus cum lemmate: *αὐτονυχὶ* V.

Scripsimus quod a traditione Aratea commendatur. *αὐτονυχεὶ* item duo Laurentiani in Iliade VIII 197, *αὐτονυχὶ* Venetus A ibidem et Apollonii Laurentianus Arg. IV 1130. Illud a stirpe *νυχο* (ut *πάννυχος*), hoc a *νυχ* devenisse vidit W. Schulzius. Titulorum exempla nonnulla G. Meyerus conlegit 'Gramm. graec.'[2] p. 341 sq.

XIII.

Achilles p. 141 E *οἱ δὲ λέγοντες αὐτὴν* (Lunam) *κατόπτρῳ παραπλησίαν εἶναι ἐκλείψεις λέγουσι γίνεσθαι αὐτῆς, αἳ τοῦ ποτὲ μὲν*

πλήρη φαίνεσθαι αὐτὴν αἴτιαι γίνονται ποτὲ δὲ ἐνδεᾶ φωτὸς εἶναι. ὥσπερ γὰρ εἰ κάτοπτρον λαβών τις ἐθέλοι τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀντανάκλασιν τοῦ εἰδώλου θεάσασθαι, ἐξ ἐναντίας τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὴν θέσιν τοῦ κατόπτρου ποιήσεται — τοῦτο γὰρ ποιήσας ὅλον τὸ πρόσωπον αὑτοῦ θεάσεται ἐν τῷ κατόπτρῳ — εἰ δὲ πλαγιάσειε τὸ κάτοπτρον, πρὸς τὸν πλαγιασμὸν ἢ τὴν ἔγκλισιν τοῦ κατόπτρου ἢ τὸ δίμοιρον ἢ τὸ ἥμισυ ἢ βραχύ τι μέρος τούτου θεάσεται ἀντανακλώμενον [τοῦ προσώπου αὐτοῦ], τοῦ κατόπτρου ἐγκλινομένου. οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς σελήνης. ταύτῃ τῇ δόξῃ ἔοικεν Ἄρατος ἀκολουθεῖν· φησὶ γάρ (v. 738)

αἰεὶ δ' ἄλλοθεν ἄλλα παρεκκλίνουσα πρόσωπα

τὸ τοῦ κατόπτρου παράδειγμα αἰνιττόμενος.

3 φωτος M: τῷ φωτὶ V ‖ 4 τις om V ‖ 7 αὑτοῦ M ‖ 10 glossema vidit Wil; τοῦ πρ. — 11 ἐκκλ. om M ‖ 11 ἐκκλινομένου V, cf. l. 8: correxi.

Luna «παρεκκλίνουσα πρόσωπα» 'amovens faciem in aliam partem' cum ineptum futurum esset, possit «παρεγκλίνουσα» scribi, quemadmodum antea dictum reperitur κατόπτρου ἔγκλισις et ἐγκλινομένου. Et «παρεγκλίνουσα» et «παρακλίνουσα» (quod habent Marcianus et Geminus Petavii p. 33) 'inclinans in aliquam partem' significat.

Versu eodem «πρόσωπα» (faciem) Achilles et in paraphrasi scholiasta (αἰεὶ δὲ ἄλλοθεν ἄλλα δεικνῦσα πρόσωπα, ἤγουν εἴδη), «μέτωπα» (frontem) Marciani textus. Utri fidem derogemus, dicere ex veterum sentiendi consuetudine possumus. Faciem in orbe lunae illis sese obtulisse Plutarchi docet libellus. Cf. Roscheri 'Selene' p. 20 sqq.

XIV.

Achilles p. 139 E et περὶ ἐξηγήσεως p. 272 A sqq. (proemium et v. 752—755) supra p. 17 sq. tractavimus.

XV.

Achilles p. 158 D ὅταν δὲ περὶ τὸν ἥλιον ᾖ κύκλος (⟨οἷοι⟩ ἐνίοτε καὶ δύο καὶ τρεῖς γίνονται. ὅθεν καὶ Ἄρατος εἶπε v. 816 'τριέλικτον ἀλωήν'), ἅλως καλεῖται ... οἱ δὲ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μετερχόμενοι καλοῦνται ᾄττοντες καὶ διᾴττοντες. γίνεται δὲ τοῦτο

τῶν ἀστέρων ὑπὸ πνεύματος τινασσομένων καὶ οἱονεὶ σπινθῆρας ἀφιέντων. διὸ καὶ σημεῖον ἀνέμων εἶπεν Ἄρατος τοῦτο (v. 926). *καὶ Φάτνην δὲ νέφος πεφωτισμένον περὶ τὸν Καρκίνον φασίν, ὥς καὶ Ἄρατος* (v. 892).

1—3 parenthesi inlata Achillis orationem a coniecturis tutam reddidi ‖ 1 suppl Wil ‖ 3 *ἀπὸ δὲ* omisso *οἵ* V ‖ 4 *ἅττοντες* et *διάττοντες* VM.

XVI.

Achilles p. 139 B *ἐκλείπει δέ* (Sol), *ὥς μέν τινές φασιν, ἔμπροσθεν αὐτοῦ τῆς σελήνης κατὰ κάθετον αὐτοῦ γιγνομένης, ὃ καὶ μᾶλλον πιθανόν. προσγειοτέρα γὰρ αὐτοῦ ἐστιν ἡ σελήνη καὶ κατωτέρα τοῦ ἡλίου. οὕτω γὰρ καὶ ὁ Ἄρατος λέγει* (v. 864—865)·

κατ' ἰθύ
ἱσταμένη γαίης τε καὶ ἠελίοιο ⟨σελήνη⟩.

1 *ἐκλείπει* M: *ἐκλείπειν* V ‖ 2, 3 *ὧ κ. μ. ὡς πιθανὸν πιστέον* M, *ὧ κ. μ. πιθανόν* V: corr Wil ‖ 4 *λέγει* om V ‖ 6 *ἱσταμένης* M ‖ supplevi omissum ⟨*σελήνη*⟩ et quod post *ἠελίοιο* scriptum est *κατ' ἰθύ* cum Marciano ad antecedentis versiculi exitum reduxi.

Desumpsit Achilles versus Arati circiter 64 ea ex editione ad quam commentarium applicabat. In quibus probae quaedam scripturae diversitates Achilli et Marciani codicis textui cum aliorum testium dissensu levioribus missis non paucis communes sunt octo (12 *σημαίνοιεν* supra p. 43, 19 *ἐόντες* p. 17, 31 *ἰότητι* p. 51, 61 *νίσσεται* p. 49, 460 *οὐδ' ἔτι* p. 52, 461 *αἰθέρι* p. 53, 537 *Ὠκεανοῦ τόσσον* p. 55, 618 *αὐτονυχεί* p. 56), quas falsas iudicavimus tres (16 *χαίρετε* p. 40, 460 *θαρσαλέως* p. 52, 693 *νέον* p. 45 sqq. Attali commentum). Utrum Achilles an Marcianus praestet, non discrevimus sexiens (24 *τάδε* ∼ *τάγε* p. 43, 62 *ἠελίοιο* ∼ *ἀλλήλῃσιν* p. 48, 461 *δινεύουσιν* ∼ *δινωτοῖσιν* p. 53, 476 *περίγληνον* ∼ *περιγληνές* ib., 651 *αὐτόν* ∼ *αὐταί* p. 50, 738 *παρεγκλίνουσα πρόσωπα* ∼ *παρακλίνουσα* p 57). Peiora Achilles habet 27 *ἔχουσιν τροχόωσαι* p. 44, 98 *κείνου* p. 43, 455 *ἔμπαλιν* p. 52, 752 *συναγείρεται* p. 17, meliora Marciano 555 *δυωδεκάδες* p. 51, *μέτωπα* p. 57. Semel praeterea cum Marciani nota marginali v. 23 (*περὶ δ' οὐρανὸς αὐτὸν ἀγινεῖ* p. 41) et cum interlineari glossa scholioque facit totiens (v. 26 *Ὠκεανοῖο* p. 44 pro eo quod in textu inepte

iteratum est *ἐκ βορέαο*). Denique eodem quo utendum censuit Achilles prooemio Arateo librarius Marcianus utitur (supra p. 17)[29]. Quibus omnibus identidem perpensis inde a tertio p. Chr. saeculo (quo Achillem vixisse cognovimus) poetae textum vel mediocriter immutatum esse negamus. Simile quid in quibusdam etiam aliis Graecorum poetis, qui quidem superstites sunt, alii critici observarunt.

[29]) Utebantur etiam latini interpretes: cf. cap. V.

II. DE ARATI CODICE HIPPARCHEO.

Per litterarum graecarum historiam semel accidit in Arato, ut paullo post poetae obitum exoreretur qui tantam carminis partem, quanta facultatem daret textus certa ratione diiudicandi, citando repeteret Hipparchus Rhodius, alterius a. Chr. n. saeculi astronomus celeberrimus. Etenim ex primis poetae versibus 714 Hipparchus 257 suo editionis exemplari in librum 'De Arati et Eudoxi Phaenomenis explicandis' transtulit (in quibus 39 vel bis vel ter exaravit), gravissimos etiam paraphrasi insuper expressit; sola paraphrasi in 100 fere versibus uti maluit. Cuius testimonia accuratissime omnia persequendi negotium instat et necessarium et iucundum. Paucis ante hos octo annos disputatis Hipparchi beneficio salutem quandam poetae adlatum iri cum promissum esset, nunc stabimus promissis ad Marcianum codicem Hipparchea diligenter exacturi. Et ita rem institutam voluimus, ut primum ad codicum fidem Hipparchi orationem recenseremus: quod facientibus longius quam placuit nobis interdum exspatiandum erat. Deserto Hipparchi ordine ad Arateorum versuum seriem huius commentationis capita, quatenus licuit, numeravimus. De codicibus cum in prooemio academico 'De Attali Rhodii fragmentis Arateis' (Gryph. 1888) p. IV expositum sit, nisi pernecessaria non iteramus. Exstant

1. L(aurentianus) XXVIII 39 membranaceus s. XI inde a fol. 40, ad quem librum olim hunc scriptorem edidit Victorius nonnullis ipso in codice mendis emendatis.

2. V(aticanus) 191 bombycinus s. XIV inde a fol. 210, quo eodem Achilles servatur (cf. supra p. 10). Praefatus Victorius est usum se esse etiam hoc codice Florentiam transmisso ad corrigenda Laurentiani sui vitia et lacunas supplendas: cuius studii in Vaticano vestigia patent.

Ceteri codices quid valeant, 'De Attali Rhodii fr. Ar.' p. V dictum est. Scaligeri et Wil(amowitzii) sive emendationes sive coniecturas subscripsimus ut supra, cf. p. 19.

I.

I p. 180 B *ἰδίᾳ δὲ ὁ Ἄρατος ἐπὶ τοῦ Δράκοντος ἀγνοεῖ πρῶτον μὲν τῷ φάσκειν «σπείρῃς ἑκάτερθε» (v. 47) φέρεσθαι τὰς Ἄρκτους. τῆς γὰρ οὐρᾶς ἑκατέρωθέν εἰσι, καὶ οὐ τῆς σπείρας. ἀντεστραμμένων γὰρ αὐτῶν καὶ ὡσανεὶ παραλλήλως κειμένων ἡ οὐρὰ τοῦ Δράκοντος μεταξὺ αὐτῶν διὰ μήκους παρατέταται, ἡ δὲ σπεῖρα τὴν μὲν μικρὰν Ἄρκτον περιλαμβάνει, τῆς δὲ μεγάλης πολὺ κεχώρισται. διὰ τὴν αὐτὴν δὲ αἰτίαν καὶ τὸ «ἀμφί τ' ἑαγώς»* (v. 46) *ἡμαρτημένως λέγεται. συνέβαινε γὰρ ἂν τοῦτο, εἰ ἐξ ἑκατέρου μέρους τῆς σπείρας ἀμφότεραι ἔκειντο αἱ Ἄρκτοι.*

2 *σπείρης* L: *σπείρη* V ‖ 3 *σπείρης* LV ‖ 4 *ω* in *ὡσανεὶ* in rasura scriptum V ‖ 8 *ε* in *ἑαγώς* in rasura scriptum L ‖ 9 *σπείρης* LV.

V. 47 *«σπείρῃς ἑκάτερθε φύονται»* Marcianus textu exhibet, *γράφεται «φέρονται»* inter lineas notavit. Et hoc quidem ab Hipparcho verbis *τῷ φάσκειν «σπείρῃς ἑκάτερθε» φέρεσθαι* firmatur. Accedit quod 'nasci' (*φύεσθαι*) Ursas spirae utrimque vix quisquam cogitando sibi finxerit.

II.

1. I p. 173 D *πρὸς τὰ 'Φαινόμενα' δὲ* (Eudoxi Cnidii Aratus) *τὴν ποίησιν συντέταχεν. ἐν δὴ τούτῳ τῷ συντάγματι Εὔδοξος περὶ μὲν τοῦ Δράκοντος οὕτως γράφει·*

> *μεταξὺ δὲ τῶν Ἄρκτων ἐστὶν ἡ τοῦ Ὄφεως οὐρά, τὸν μικρὸν ἀστέρα ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς ἔχουσα τῆς μεγάλης Ἄρκτου· καμπὴν δὲ ἔχει παρὰ τὴν κεφαλὴν τῆς μικρᾶς Ἄρκτου καὶ παρατέταται ὑπὸ τοὺς πόδας· ἑτέραν δὲ καμπὴν ἐνταῦθα ποιησάμενος πάλιν ἀνανεύων ἔμπροσθεν ἔχει τὴν κεφαλήν.*

ὁ δὲ Ἄρατος, ὡς ἂν παραγράφων ταῦτα, φησίν (v. 49—54)·

αὐτὰρ ὅ γ' ἄλλην μὲν νεάτῃ ἐπιτείνεται οὐρῇ,
ἄλλην δὲ σπείρῃ περιτέμνεται. ἡ μέν οἱ ἄκρη
οὐρὴ παρ κεφαλὴν Ἑλίκης ἀποπαύεται Ἄρκτου.
σπείρῃ δ' ἐν Κυνόσουρα κάρη ἔχει· ἡ δὲ κατ' αὐτήν

εἱλεῖται κεφαλήν, καί οἱ ποδὸς ἔρχεται ἄχρις,
ἐκ δ' αὖτις παλίνορσος ἀνατρέχει.

2. I p. 180 A ἐχομένως δὲ διαμαρτάνουσι πάντες ἐν τῇ τοῦ Δράκοντος θέσει, ὑπολαμβάνοντες τὴν καμπὴν αὐτὸν ποιεῖσθαι περὶ τὴν κεφαλὴν τῆς μικρᾶς Ἄρκτου. οἱ γὰρ λαμπρότατοι καὶ ἡγούμενοι τῶν ἐν τῷ πλινθίῳ ταύτης ἀστέρων (ὧν ὁ μὲν βορειότερός ἐστι κατ' αὐτοὺς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὁ δὲ νοτιώτερος ἐπὶ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν) παραλλήλως ἔγγιστα κεῖνται τῇ οὐρᾷ τοῦ Δράκοντος. ψεῦδος οὖν ἐστι (v. 52—53) τὸ

σπείρῃ δ' ἐν Κυνόσουρα κάρη ἔχει· ἡ δὲ κατ' αὐτήν
εἱλεῖται κεφαλήν.

ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Εὔδοξος γράφει.

3. I p. 184 E ὁμολογουμένως γὰρ ἐπ' ἐκείνης (Ursae Minoris) ἥ τε κεφαλὴ καὶ οἱ πόδες ἐν τοῖς τέσσαρσιν ὑπ' αὐτῶν τίθενται τοῖς τὸ πλινθίον περιέχουσιν ... ὥστε συσχηματίσαι τὴν κεφαλὴν αὐτῆς καὶ τοὺς πόδας περιλαμβανομένους ὑπὸ τῆς σπείρας τοῦ Δράκοντος, ὥς φησιν (v. 52—53)·

σπείρῃ δ' ἐν Κυνόσουρα κάρη ἔχει· ἣ δὲ κατ' αὐτήν
εἱλεῖται κεφαλήν, καί οἱ ποδὸς ἔρχεται ἄχρις.

14 καὶ post δὲ add L ‖ 17 αὐτὸν V ο in rasura scripto: αὐτοῦ L ‖ 20 κατ' αὐτοὺς corr Petavius, κατ' αὐτὸν coni Scaliger: κατὰ τοῦ LV ‖ 23 κυνὸς οὐρακάρη V ‖ 29 σπείρης LV ‖ 30 φησι V.

Versu 49 Marcianus Arati scripsit «ἀποτείνεται» et hac paraphrasi firmavit: λέγει δέ· 'ὁ Δράκων ἑτέρα⟨ν⟩ μὲν τῶν Ἄρκτων τῇ ἐσχάτῃ αὐτοῦ οὐρᾷ ἀποτείνεται'. Quae subiunxit, fidem haec faciunt dubitatum ab antiquis criticis fuisse de lectionis integritate: γράφεται δὲ καὶ «ἐπιτέλλεται»· κατὰ γὰρ τὴν οὐρὰν ἀποτέταται ὁ Δράκων. ἔστιν οὖν περὶ τὴν κεφαλὴν τῆς Ἑλίκης ἡ οὐρά — ὥς φησιν — ἐξ ἧς περιτέμνεται (ἀντὶ τοῦ περιλαμβάνει) τὴν Κυνόσουραν. Nihilo tamen secius ἀποτείνεσθαι 'extendi' (v. 242) vel 'sibi extendere' in versu Arateo ita conlocatur, ut sanum esse ob ἄλλην accusativum nequeat. Neque enim Ursam alteram extendit, sed usque ad illud sidus ipse extenditur: ἐπιτείνεται Ἄρκτον, οὐκ ἀποτείνεται. Ita fere Eudoxus (τὸν μικρὸν ἀστέρα ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς ἔχουσα τῆς μεγάλης Ἄρκτου), ita codex Hipparchi seu codices (cf. infra V). Exemplo sint: ἣ δ' αὔτως ὀλίγων ἀποτείνεται ὤμων ὀργυιήν (v. 194—195), ἴση οἱ στάθμη

νεάτης ἀποτείνεται οὐρῆς εἰς πόδας ἀμφοτέρους (v. 184—185), ἀμφοτέρων δέ σφεων ἀποτείνεται ἠύτε δεσμὰ οὐραίων ἑκάτερθεν ἐπισχερὼ εἰς ἓν ἰόντων (v. 242—243). Denique transitivum «ἐπιτέλλεται», quod pro varia scriptura in Marciano adnotatum est supra lineam, si ad consuetudinem cum ceterorum tum Arati redegeris, nihil significat aliud nisi 'facit exorientem'. Prorsus eodem modo antiquitus in ἐπιτείνασθαι et ἐπιτείλασθαι v. 641 sqq., qui sunt de Diana et Orione, variabatur ἡ δέ οἱ ἐξαυτῆς (ἐξ αὐτῆς Marcianus) ἐπετείλατο θηρίον ἄλλο νήσου ἀναρρήξασα μέσας ἑκάτερθε κολώνας Σκορπίον: ubi «ἐπετείνατο» et textus et lemma Marciani habet, paraphrasis «ἐπετείλατο» usu factitivo 'exorientem facit'. Et huic quidem sententiae convenientius est «ἐπετείλατο», illi unde profecti sumus «ἐπιτείνεται» aptissimum videtur.

III.

I p. 180 C ἔτι δὲ ἀγνοεῖ περὶ τοῦ Δράκοντος λέγων οὕτως (v. 58—60)·

λοξὸν δ' ἐστὶ κάρη, νεύοντι δὲ πάμπαν ἔοικεν
ἄκρην εἰς Ἑλίκης οὐρήν. μάλα δ' ἔστι κατ' ἰθὺ
καὶ στόμα καὶ κροτάφοιο τὰ δεξιὰ νειάτῳ οὐρῇ.

οὐ γὰρ ὁ δεξιὸς κρόταφος τοῦ Ὄφεως, ἀλλ' ὁ ἀριστερὸς ἐπ' εὐθείας ἐστὶ τῇ γλώσσῃ καὶ τῇ ἄκρᾳ οὐρᾷ τῆς μεγάλης Ἄρκτου. Sequitur Attali fr. 4.

4 ἑλίκης V Marcianus: ἑλίκην L ‖ μάλιστα δ' ἐστὶ Marcianus ‖ 6 τοῦ ὄφεως post γλώσσῃ l. 7 LV: traiecit Scaliger ‖ 7 καὶ V: om L ‖ οὐρᾷ V (et ita supplevit olim Scaliger): om L.

V. 59 Marcianus emendatur opem ferente Hipparcho. «μάλιστα» enim ille repugnante metro, «μάλα» cum recentioribus Hipparchus conservavit.

IV.

I p. 181 A (v. 61—62): cf. Achill. IV supra p. 48 sq.

V.

1. I p. 174 B ἐπὶ δὲ τοῦ Ἐνγούνασιν ὁ μὲν Εὔδοξός φησιν· παρὰ δὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὄφεως ὁ Ἐνγούνασίν ἐστιν, ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς τὸν δεξιὸν πόδα ἔχων·

ὁ δὲ Ἄρατος (v. 69—70)·

μέσσῳ δ' ἐφύπερθε καρήνῳ
δεξιτεροῦ ποδὸς ἄκρον ἔχει σκολιοῖο Δράκοντος.

ἐξ οὗ καὶ μάλιστα φανερὸν γίνεται τὸ προκείμενον (παρ' ἑκατέρῳ γὰρ αὐτῶν ἠγνόηται)· τὸν γὰρ ἀριστερὸν ἔχει πόδα ὁ Ἐνγούνασιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Δράκοντος, καὶ οὐ τὸν δεξιόν.

2. I p. 181 C male Attalum (fr. 6) scripsisse v. 69 «*μέσσου δ' ἐφύπερθε καρήνου*» Hipparchus dicit cum alias ob causas tum quod *ἐν πᾶσι τοῖς βιβλίοις γράφεται* (v. 69—70)·

μέ⟨σ⟩σῳ δ' ἐφύπερθε καρήνῳ
δεξιτεροῦ ποδὸς ἄκρον ἔχει σκολιοῖο ⟨Δράκοντος⟩.

1 *ἐν γούνασι* LV et solent ita ‖ *φησί* V ‖ 8 *πόδα ἔχει* L ‖ 13 supplevi ex Marciano: *μέσῳ* etiam lemma Marciani ‖ *ἐφ' ὕπερθε* V, *ἐφήπερθε* L ‖ 14 suppl Scaliger.

Summi momenti est, quod scripturam Hipparcho teste antiquissimam et certe genuinam, quamvis scientiae astronomicae Arati officientem, Marcianus propagavit. Egimus copiosius de hac re Herm. XIX a. 1884 p. 107: quae nolumus iterare.

VI.

1. I p. 181 E *πρὸς δὲ τούτῳ καὶ τὸν σχηματισμὸν ἡμῖν τοῦ Ἐνγούνασι καὶ τὴν θέσιν διασαφεῖν βουλόμενος ὁ Ἄρατος εὐλόγως ἂν σημαίνοι καὶ ποῖος αὐτοῦ πούς κεῖται ἐπὶ τῆς τοῦ Δράκοντος κεφαλῆς· οὐ γὰρ ἄλλως παρατίθησι τὴν τοῦ Δράκοντος κεφαλήν, ἀλλ' ἵνα τῇ θέσει τοῦ Ἐνγούνασι παρακολουθῶμεν. ὅπερ καὶ ἐπ' ἄλλων πλειόνων ποιεῖ· καθάπερ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἐνγούνασι τὰ ἄλλα αὐτοῦ μέρη φησίν* (v. 74—75)·

νώτῳ μὲν Στέφανος πελάει, κεφαλῇ γε μὲν ἄκρῃ
σκέπτεο πὰρ κεφαλὴν Ὀφιούχεον.

καὶ ἔτι τῇ Λύρᾳ φησίν (v. 272)·

γούνατί οἱ σκαιῷ πελάει (= XXI).

καὶ ὡς ἐπὶ τοῦ Περσέως (v. 254—255)·

ἄγχι δέ οἱ σκαιῆς ἐπιγουνίδος ἤλιθα πᾶσαι
Πληιάδες φορέονται.

1 *τούτῳ* Petavius: *τοῦτο* L, *τοῦτον* V ‖ 2 *ἐν γούνασι* LV ‖ *εὐλόγοις* V ‖ 5 post *ἐν γούνασι* expunxit quae primitus ipse scripserat *τὰ ἄλλα αὐτοῦ μέρη φησίν* L ‖ 6 *ἐπὶ* prius L ‖ *πλειόνων* om L ‖ *ἐν γόνασι* L ‖ 7 *φησί* V ‖ 8 *γέ μιν* L ‖ 9 *σκέπτετο* L ‖ 10 *φησί* V.

καὶ πάλιν (v. 251—252)·

καί οἱ δεξιτερὴ μὲν ἐπὶ κλισμὸν τετάνυσται
πενθερίου δίφροιο.

καὶ ὡς ἐπὶ τοῦ Ὄρνιθός φησιν (v. 279—280)·

κατὰ δεξιὰ χειρός
Κηφείης ταρσοῖο τὰ δεξιὰ πείρατα φαίνων.

καὶ ἐπ' ἄλλων δὲ πλειόνων τὰς παραθέσεις τῶν ἄστρων διασαφῶν σημαίνει, πότερον τὰ δεξιὰ ἢ τὰ ἀριστερὰ παράκειται.

2. I p. 174 C *τὸν δὲ Στέφανον ὁ μὲν Εὔδοξός φησιν ὑπὸ τὸν νῶτον τοῦ Ἐνγούνασι κεῖσθαι, ὁ δὲ Ἄρατος* (v. 74—75)·

νώτῳ μὲν Στέφανος πελάει, κεφαλῇ γε μὲν ἄκρῃ
σκέπτεο πὰρ κεφαλὴν Ὀφιούχεο⟨ν⟩.

περὶ ὧν καὶ ὁ Εὔδοξός φησιν·

πλησίον δ' ἐστὶ τῆς τούτου κεφαλῆς ἡ τοῦ Ὀφιούχου κεφαλή.

3. I p. 176 A *ἐπὶ δὲ τοῦ Περσέως ὁ μὲν Εὔδοξος οὕτως λέγει·*

παρὰ δὲ τοὺς πόδας τῆς Ἀνδρομέδας ὁ Περσεὺς ἔχει τοὺς ὤμους, τὴν δεξιὰν χεῖρα πρὸς τὴν Κασσιέπειαν ἀποτείνων, τὸ δὲ ἀριστερὸν γόνυ πρὸς τὰς Πλειάδας.

ὁ δὲ Ἄρατος περὶ τῆς Ἀνδρομέδας φησίν (v. 248—249)·

ἀμφότεροι δὲ πόδες γαμβροῦ ἐπισημαίνοιεν
Περσέως· οἵ ῥά οἱ αἰὲν ἐπωμάδιοι φορέονται.

καὶ πάλιν (v. 251—252)·

καί οἱ δεξιτερὴ μὲν ἐπὶ κλισμὸν τετάνυσται
πενθερίου δίφροιο.

καὶ μετ' ὀλίγον (v. 254—255)·

ἄγχι δέ οἱ σκαιῆς ἐπιγουνίδος ἤλιθα πᾶσαι
Πληιάδες φορέονται· ὃ δ' οὐ μάλα πολλὸς ἁπάσας
⟨χῶρος ἔχει⟩.

4. I p. 189 D *ἐν δὲ τοῖς ἑξῆς ἀγνοεῖ ὁ Ἄρατος λέγων περὶ τοῦ Περσέως* (v. 254—255)·

ἄγχι δέ οἱ σκαιῆς ἐπιγουνίδος ἤλιθα πᾶσαι
Πληιάδες φορέονται.

18 *φησί* LV ‖ 20 *ταρσοῖ* L ‖ 22 *παράκεινται* V ‖ 23 *δὲ* L et assolet ita Hipparchus: *τε* V ‖ 23—27 verba *ὑπὸ* — *φησίν* om L spatio vacuo relicto ‖ 26 ex priore testimonio supplevi congruente Marciano ‖ 35 *πληιάδας* L ‖ 35 *ἐπιδινεύονται* L falsum ob insequentem versum et fortasse ex glossemate ad *ἐπωμάδιοι φορέονται* adscripto coortum ‖ 36 *περσῆος* L ‖ 42 *πολλὰς* L ‖ 43 suppl ex Arato Petavius ‖ 46 *ἐπὶ γουνίδος* V.

πολὺ γὰρ ἀπέχει τὸ ἀριστερὸν γόνυ τοῦ Περσέως ἀπὸ τῶν Πλειάδων. Sequitur Attali fr. 12. Deinde pergit: οἱ γὰρ ἐν τῷ ἀριστερῷ ποδὶ τοῦ Περσέως δύο λαμπροὶ καὶ ἔτι ⟨οἱ⟩ ἐν τῇ ἀριστερᾷ κνήμῃ πολλῷ ἐγγιονές εἰσι τῶν Πλειάδων ἤπερ τὸ ἀριστερὸν γόνυ.

5. I p. 176 C ἐπὶ δὲ τοῦ Ὄρνιθος ὁ μὲν Εὔδοξος·

> παρὰ δὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα τοῦ Κηφέως ἡ δεξιὰ πτέρυξ ἐστὶ τοῦ Ὄρνιθος, παρὰ δὲ τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα οἱ πόδες τοῦ Ἵππου.

ὁ δὲ Ἄρατός φησιν ἐπὶ τοῦ Ὄρνιθος (v. 279—281)

> κατὰ δεξιὰ χειρὸς
> Κηφείης ταρσοῖο τὰ δεξιὰ πείρατα φαίνων·
> λαιῇ δὲ πτέρυγι σκαρθμὸς παρακέκλιται Ἵππου.

6. I p. 202 B ἑξῆς δὲ λέγει (v. 487—488)·

> ὁπλαὶ δ' Ἵππειοι καὶ ὑπαύχενον Ὀρνίθειον
> ἄκρῃ σὺν κεφαλῇ.

τίνας μὲν οὖν ἀστέρας ἐτίθει ἐπὶ ταῖς ὁπλαῖς τοῦ Ἵππου, ἄδηλον· ἐκ μέντοι τῶν ἐπὶ τοῦ Ὄρνιθος λεγομένων οὕτως (v. 279—281)

> κατὰ δεξιὰ χειρὸς
> Κηφείης ταρσοῖο τὰ δεξιὰ πείρατα φαίνων·
> λαιῇ δὲ πτέρυγι σκαρθμὸς παρακέκλιται Ἵππου

δόξει⟨εν⟩ ἂν συνεγγίζειν τῇ ἀληθείᾳ.

7. I p. 176 E περὶ δὲ τῶν ἀστέρων τῶν ἐπὶ τοῦ θερινοῦ καὶ χειμερινοῦ τροπικοῦ φερομένων, ἔτι δὲ ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ, ὁ μὲν Εὔδοξός φησιν ἐπὶ τοῦ θερινοῦ οὕτως·

> ἔστι δὲ ἐν τούτῳ τὰ μέσα τοῦ Καρκίνου καὶ τὰ διὰ τοῦ σώματος κατὰ μῆκος τοῦ Λέοντος, τῆς δὲ Παρθένου μικρὸν ἄνωθεν καὶ ὁ αὐχὴν τοῦ ἐχομένου Ὄφεως καὶ ἡ δεξιὰ χεὶρ τοῦ Ἐνγούνασι καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ Ὀφιούχου καὶ ὁ αὐχὴν τοῦ Ὄρνιθος καὶ ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ καὶ οἱ τοῦ Ἵππου πόδες, ἔτι δὲ καὶ ἡ δεξιὰ χεὶρ τῆς Ἀνδρομέδας καὶ τὸ μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ Περσέως καὶ ὁ ἀριστερὸς ὦμος καὶ ἡ ἀριστερὰ κνήμη, ἔτι δὲ τὰ γόνατα τοῦ Ἡνιόχου καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν Διδύμων. εἶτα συμπίπτει πρὸς τὰ μέσα τοῦ Καρκίνου.

48, 51 πλημάδων L ‖ 50 suppl Wil ‖ 51 ἐγγίοντες L ‖ 54 ἐστὶν L ‖ 62 ἄκρη Marcianus ut assolet ‖ 68 supplevi: δόξειαν σ. V, δόξει ἂν σ. L ‖ 72 ἔστιν L ‖ 79 γούνατα L ‖ τὰ ante τοῦ add V.

ὁ δὲ Ἄρατος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἀρξάμενός φησιν (v. 481—488)·

ἐν δέ οἱ ἀμφότεραι κεφαλαὶ Διδύμων φορέονται,
ἐν δὲ τὰ γούνατα κεῖται ἀρηρότος Ἡνιόχοιο.
λαιῇ δὲ κνήμῃ καὶ ἀριστερὸς ὦμος ἐπ' αὐτῷ
Περσέως· Ἀνδρομέδης δὲ μέσην ἀγκῶνος ὕπερθεν
δεξιτερὴν ἐπέχει· τὸ μέν οἱ θέναρ ὑψόθι κεῖται
ἀσσότερον βορέαο· νότῳ δ' ἐπικέκλιται ἀγκών.
ὁπλαὶ δ' Ἵππειοι καὶ ὑπαύχενον Ὀρνίθειον
ἄκρῃ σὺν κεφαλῇ καλοί τ' Ὀφιούχεοι ὦμοι.

83 *δέοι* Marcianus ‖ 84 *οἱ* ante *τὰ* add V ‖ 85 *αὐτῷ* (sic) Marcianus: *αὐτοῦ* LV ‖ 86 *Περσέως* LV ut Marcianus ‖ *Ἀνδρομέδης* LV ut Marcianus cum lemmate ‖ *μέσον* L ‖ 88 *νώτῳ* L, *νότω* Marcianus.

V. 74 priore loco Laurentianus idem vitium continet ac Marcianus «*γέ μιν*». Laurentiani archetypus quid altero loco habuerit, dispicere librarius cum non posset, defectum notavit. Primum quidem «*μιν*» illud non haberet quo referretur, deinde particulae «*μέν*» membri praegressi respondere accurate «*γε μέν*», non simplex *γε*, rectissime ostendit Buttmannus post Aratum p. 53.

V. 254 in diversas scripturas olim discessum esse scholiasta monuit: *Νίκανδρος μὲν οὖν* (Ther. 123) *ἐπὶ τῆς οὐρᾶς τοῦ Ταύρου τίθησιν αὐτάς* (Pliades) — «*αἵ θ' ὑπὸ Ταύρου ὁλκαίην ψαίρουσαι ὀλίζωνες* (libri Nicandrei: «*ὀλίζονες*») *φορέονται*» — *Ἵππαρχος δὲ* ⟨*οὐκ*⟩ *ἐπὶ τοῦ Ταύρου* (*καὶ γὰρ αὐτὸς ἡμίτομον τὸν Ταῦρον ποιεῖ*), *φησὶ δὲ τῷ μὲν* ⟨*ἀριστερῷ*⟩ *ποδὶ τοῦ Περσέως μᾶλλον αὐτὰς πλησιάζειν, πόρρω δὲ εἶναι τοῦ ἀριστεροῦ γόνατος. πρὸς ὃ Διόδωρος μὲν* «*ὑπογουνίδος*» *γράφει, ὅπως ἡ κνήμη σημαίνοιτο, Μηνόφαντος δὲ* '*ἐπιγουνίδα*' *τὴν κνήμην ἀκούει διὰ τὸ εἶναι ἐπ' αὐτῆς τὸ γόνυ. δύναιτο δ' ἂν καὶ ἀπὸ μέρους ὅλον τὸ σκέλος ἀκούεσθαι. παρ' Ὁμήρῳ δὲ ἐπιγουνὶς τὸ ἄνω τοῦ γόνατος ὡς Ἀρίσταρχος, ὡς δὲ Κράτης ἐπωμίς, ὡς δὲ Χάρης ἡ ἐφ' ὅλου τοῦ σώματος εὐσαρκία.* Menophanti ignoti hominis lectionem ter Hipparchei libri et Marcianus contra Diodorum, quo de conferas disputata a me in Hermae volumine XVI (1881) p. 388 (supra p. 34), approbarunt.

V. 280 «*φαίνων*» Hipparchus ter, «*τείνων*» Marcianus. Avem intellegimus et tendentem alas et manifestantem, nec multum conqtroversia eo iuvatur, uod poeticum magis «*φαίνων*» Vossio visum

est. Ob vetustatem testimonii lectionem Hipparcheam anteponendam ducimus.

V. 281 fidem Hipparchus addit Marciani manui recentiori alteri, quae et «*πτέρυγι*» a librario praetermissum supplevit et «*παρακέκληται*» itacismo deformatum emendavit.

Versus 481—496, ex quibus nonnullos Hipparchus adsumpsit, in recentissimis codicibus novicio Maximi Planudis interpolamento (de quo cf. Herm. XIX p. 96) expulsi perierunt. Adparet Hipparchi opera, in antiquissimis libris illos reapse exstitisse.

VII.

I p. 183 B *δοκεῖ δέ μοι καὶ περὶ τῶν ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Ὀφιούχου ἀστέρων ⟨τὰ⟩ κατὰ τὸ μέγεθος αὐτῶν ἀγνοεῖν· τοὺς γὰρ ἐν τοῖς ὤμοις τοῦ Ὀφιούχου φήσας λαμπροὺς εἶναι, ὥστε καὶ ἐν πολυσελήνῳ ἂν θεωρεῖσθαι, ἐπιφέρει* (v. 79—80)·

ἀτὰρ χέρες οὐ μάλα ἶσαι
† λεπτὴ γὰρ τῇ καὶ τῇ ἐπιδέδρομεν αἴγλη.

ἀλλ' οἱ ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Ὀφιούχου ἀστέρες κοινοί εἰσι καὶ τοῦ Ὄφεως, καθάπερ καὶ αὐτὸς ὁ Ἄρατος λέγει (v. 82)·

ἀμφότεραι δ' Ὄφιος πεπονείαται.

2 suppl Wil ‖ *αὐτοῦ* L ‖ 4 *ἂν* om L ‖ 5 *χερσ'* L, *χεῖρες* Marcianus ‖ *μάλα ἶσαι* (sic) V: *μάλ' ἔισαι* L ‖ 6 *γὰρ τῇ καὶ τῇ ἐπιδέδρομεν* L: *γὰρ καὶ τῇ ἐξεπιδέδρομεν* V ‖ 8 *ὁ αὐτὸς Ἄρατος* L ‖ 9 *ἀμφότεραι* Marcianus: *-οι* LV ‖ *ὄφιος* L Marcianus: *ὄφεως* V ‖ *πεπονείαται* ut Marciani textus et lemma.

Edidi v. 79 «*μάλα ἶσαι*» Vaticanum Hipparchi secutus, quoniam auctoritate Marciani («*μάλ' ἶσαι*») haec scriptura quadamtenus defenditur.

V. 80 adeo depravatus traditur in utroque codice, ut medela opus esse concessa res sit. Cumque Marcianus Arati Hipparchi libro Laurentiano hac in re prorsus adstipuletur et in textu (nisi quod «*τῇ*» prius inter lineas exaravit) et in lemmate scholii («*λεπτὴ γὰρ τῇ καὶ τῇ*»), magis etiam quaerimus utra scriptura plus ad locum emendandum momenti conferat. Rectissime iam Vossius exemplum Homericum Od. VI 45 *λευκὴ δ' ἐπιδέδρομεν αἴγλη* et Apollonii Arg. II *λεπτὸν δ' ἐπιδέδρομε νυκτὶ φέγγος, ὅτ' ἀμφιλύκην μιν ἀνεγρόμενοι καλέουσιν* comparavit, ut «*ἐξεπιδέδρομεν*» incertius altera illa lectione esse aperta imitatione Homeri

patefaceret. Scholiasta quid habuerit paraphrasi expressit: *καὶ τῇ ἀριστερᾷ γὰρ χειρὶ καὶ τῇ ἄλλῃ (ἤγουν δεξιᾷ) λεπτοτέρα καὶ ἀμυδροτέρα (ὡς πρὸς σύγκρισιν τῶν ὤμων) ἐπίκειται λαμπηδών.* Neque enim solummodo «*τῇ καὶ τῇ ἐπιδέδρομεν αἴγλη*» interpretatur, verum in eo textu, cui adaptavit paraphrasin, fuisse comparativum prodit certissime. Ergo «*λεπτοτέρη γὰρ τῇ καὶ τῇ ἐπιδέδρομεν αἴγλη*» illum suo exemplari scriptum invenisse censemus et pedis quarti structuram versu 366 (omissis scienter aliis) inlustramus: *Κήτεος, ὅς κείνου πρώτη ἐπίκειται ἀκάνθῃ.* Mirandum esset, quod idem illud vitium «*λεπτή*» et Marciani textum et archetypum Hipparcheum infecit, nisi aliunde eandem communis depravationis originem et causam pluriens cognosceremus.

V. 82 in vetustissimis Arati libris iam ante Hipparchi memoriam «*πεπονείαται*» exaratum fuisse fidem facit Marciani consensus, neque adimere hoc poetae conamur, tametsi forma insolenti ac perversa ratione formata est et '*πεπονήαται*' cum M. Schneidero, Ottonis f., requireres ('Curae criticae in epicos graecos' Gothae 1891, p. 15). Idem Apollonium contulit Arg. I 752, ubi «*πεπονείατο*» Laurentianus, et II 263, ubi parum sibi constans idem «*πεπονήατο*» exhibet. Item «*πεπονήατο*» ex Antimachi fr. 52 (= Herod. II p. 909 L.) addidit W. Schulze. Seduci Aratus exemplis quibusdam Homericis potuit, velut «*εἴαται*», aliis. Res utique dubitabilis.

VIII.

I p. 183 A *ἑξῆς δὲ περὶ τοῦ Ὀφιούχου λέγων ἰδίως ὁ Ἄρατος ὀρθόν φησι κεῖσθαι αὐτὸν τῇ θέσει βεβηκότα ἔν τε τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦ Σκορπίου καὶ τῷ στήθει* (v. 85—86)· *τῇ δὲ ἀριστερᾷ μόνον κνήμῃ βέβηκεν ἀποτεταμένῃ μεταξὺ κειμένῃ τοῦ τε μετώπου καὶ τοῦ στήθους τοῦ Σκορπίου, τὸ δὲ δεξιὸν σκέλος ἔχει συνεσταλμένον. οὐδὲ ὁ Εὔδοξος δὲ διασαφεῖ, ὅτι ἐστὶν ὀρθός· τὸν γὰρ δεξιὸν πόδα αὐτοῦ ὑπὲρ τὸ σῶμα κεῖσθαί φησι τοῦ Σκορπίου (ὡς καὶ ἔχει τῇ ἀληθείᾳ) καὶ οὐκ ἐπὶ τοῦ στήθους.*

4 *ἀποτεταμένῃ* scripsi: *ἀποτετμημένῃ* LV ‖ 7 *φησὶ κεῖσθαι* L.

«*ὀφθαλμοῖς*» igitur legit Hipparchus v. 85 de Serpentario, qui versus ita fertur sine discrepantiae adnotatione in Marciano: *Σκορπίον ὀφθαλμῷ τε καὶ ἐν θώρηκι βεβηκὼς ὀρθός.* Cumque frustra

dubitari de praestantia debeat, textui Hipparcheam scripturam reddi oportet.

IX.

1. I p. 183 D *ἑξῆς δὲ περὶ τῶν Χηλῶν ὁ Ἄρατος λέγει* (v. 90)·

ἀλλ' αἳ μὲν φαέων ἐπιμεμφέες, οὐδὲν ἀγαυαί.

φησὶ δὲ ὁ Ἄτταλος (fr. 8) *μὴ διὰ τὸ μικροὺς εἶναι τοὺς ἐν ταῖς Χηλαῖς ἀστέρας λέγειν τὸν Ἄρατον 'φαέων ἐπιμεμφέας' αὐτὰς εἶναι, ἀλλὰ διὰ τὸ δ' μόνον εἶναι τοὺς πάντας, οὓς μὴ συμπληροῦν τὴν ὁμοιότητα αὐτῶν, τὸ δὲ 'μηδὲν ἀγαυάς' λέγειν αὐτὸν διὰ τὸ μηδὲ ὁμοίας αὐτὰς ὑπάρχειν. οὐ δοκεῖ δέ μοι διὰ τοῦτο λέγειν αὐτὰς 'φαέων ἐπιμεμφέας καὶ μηδὲν ἀγαυάς', ἀλλ' ὡς ἂν μὴ λαμπράς. καὶ γὰρ ἐν ταῖς 'Συνανατολαῖς' οὕτω λέγει περὶ αὐτῶν* (v. 607—608)·

οὐδ' ἂν ἐπερχόμεναι Χηλαὶ καὶ λεπτὰ φάουσαι
ἄφραστοι παρίοιεν.

ἐπιφέρει γοῦν εὐθύς (v. 608—609)

ἐπεὶ μέγα σῆμα Βοώτης
ἀθρόος ἀντέλλει βεβλημένος Ἀρκτούροιο,

ὡς ἂν ἐκ τοῦ Ἀρκτούρου ἡμῶν δυναμένων σημειώσασθαι τὰς Χηλάς, καθ' αὐτὰς δὲ μὴ ῥᾳδίως διὰ τὴν μικρότητα αὐτῶν, οὕτως ὑπολαμβάνων· τὰ ⟨γὰρ⟩ ἀμαυροὺς ἀστέρας ἔχοντα τῶν ἄστρων εἴθισται καλεῖν ὡς ἐπὶ ⟨τὸ⟩ πολὺ 'λεπτά' καὶ 'οὐδὲν ἀγαυά'.

2. II p. 216 C *διαληπτέον δέ, ὅτι περὶ τοῦ Ἀρκτοφύλακος ὁ Ἄρατος συμφώνως λέγει τοῖς φαινομένοις, εἰ καὶ ὅλως ἠγνόηται τὶ τέσσαρσι ζῳδίοις αὐτὸν ἀντικαταδύνειν. τοῦ γὰρ Κριοῦ ἀνατεταλκότος καὶ τοῦ Ταύρου καὶ τῶν Διδύμων, τοῦ δὲ Καρκίνου ἀρχομένου ἀνατέλλειν (ὅς ἐστι λοιπὸς τῶν δ' ζῳδίων, οἷς ἀντικαταδύνει καὶ κατ' αὐτὸν* — Aratum — *ὁ Ἀρκτοφύλαξ) εὐλόγως αὐτός φησι μηκέτι πολὺ αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ γῆν καὶ ὑπὸ γῆν ὑπὸ τοῦ ὁρίζοντος ἀπολαμβάνεσθαι, καθάπερ ἐγίνετο τῶν Διδύμων*

2 *ἄλλοι μὲν* L ‖ *ἐπιμεμφέες* Hipparchus l. 4 et 8: *ἐπιδευέες ἢ ἐπιμεμφέες* LV, *ἐπιδευέες* Marcianus ‖ 3 *φησιν* L ‖ 4 *λέγειν* om L ‖ 5 *μόνον* V: *μόνους* L ‖ 6 *τὸ δὲ μηδὲν ἀγαυὰς* corr Victorius in L (= L[3]) et in editione, *τῷ δὲ* coni Scaliger: *τὸν δὲ μηδένα αὐγὰς* L, *τὸ δὲ μηδὲν αὐτὰς* V ‖ 7 *δὲ* L: *δὴ* V ‖ 8 *ἀγαυὰς* V: *αὐγὰς* L ‖ 9 *καὶ γὰρ* om L ‖ 13 *γ' οὖν* L ut saepius ‖ 17 *οὕτως* scripsi: *ὡς* ‖ 18 *ὑπολαμβάνειν τὰ* coni Petavius, *-νω* Wil; *ὑπολαμβάνει τε* L, *ὑπολαμβανεῖται* V ‖ *ἔχοντα τ.* L: *ἔχων τὰ τ.* V ‖ 22 *γὰρ* post *τοῦ* om L ‖ 24,5 *ἀντικαταδύνειν* V ‖ 27 *καὶ καθ.* V.

ἀνατελλόντων, ἀλλὰ τὸ μὲν πλεῖον ὑπὸ γῆν, τὸ δὲ ἔλασσον ὑπὲρ γῆν φαίνεσθαι. τὸ μὲν γὰρ 'ἠμάτιον' (v. 580) *σημαίνει τὸ ὑπὲρ γῆν τοῦ κόσμου, τὸ δὲ 'ἔννυχον'* (ib.) *τὸ ὑπὸ γῆν. φανερὸν δὲ τοῦτο διὰ πλειόνων αὐτὸς ποιεῖ, καθάπερ εὐθέως ἐπὶ τοῦ Ἐνγο⟨ύ⟩νασι λέγων οὕτως* (v. 575—576)·

αὐτὰρ ὅ γ' ἐξόπιθεν τετραμμένος ἄλλα μὲν οὔπω
γαστέρι νειαίρῃ, τὰ δ' ὑπέρτερα νυκτὶ φορεῖται.

τὰ μέντοι γε ἐπιφερόμενα οὐδὲν ἔτι πρὸς αὐτὴν τὴν δύσιν αὐτοῦ τείνοντα λέγει, ἀλλ' ὡς συμβεβηκὸς αὐτῷ (v. 582—583)·

ὃ δ' ἐπὴν φάεος κορέσηται,
βουλυτῷ ἐπέχει πλεῖον δίχα νυκτὸς ἰούσης.

ὅταν γὰρ ταῖς Χηλαῖς ἄρχηται συγκαταδύνειν, τοῦ ἡλίου ἐν αὐταῖς ὄντος ἐν ᾧ καταδύνει καιρῷ, αἱ νύκτες ἐπ' Ἀρκτούρῳ λέγονται· ὃ δὲ ὅλην τε τὴν ἡμέραν ὑπὲρ γῆς φέρεται διὰ τὸ τῇ Παρθένῳ αὐτὸν συνανατέλλειν καὶ δύνει πλείονα χρόνον ἢ τὸ ἥμισυ τῆς νυκτός, ἐπεὶ τοῖς τέσσαρσι ζῳδίοις συγκαταδύνει. ὅτι δὲ τῇ Παρθένῳ κατ' αὐτὸν (Aratum) *συνανατέλλει, φανερὸν ποιεῖ ἐν τούτοις* (v. 607—609)·

οὐδ' ἂν ἐπερχόμεναι Χηλαὶ καὶ λεπτὰ φάουσαι
ἄφρασται παρίοιεν, ἐπεὶ μέγα σῆμα Βοώτης
ἀθρόος ἀντέλλει βεβολημένος Ἀρκτούροιο.

οὐ μόνον δὲ ὁ Ἄρατος καὶ ὁ Εὔδοξος, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ μαθηματικοὶ πάντες σχεδόν, ὅσοι περὶ τοῦ Βοώτεω λόγον πεποίηνται, ὁμοίως τούτοις ἀποπεπλάνηνται νομίζοντες τέσσαρσι ζῳδίοις αὐτὸν συγκαταδύνειν. Sequitur Attali fr. 24.

29 *ἱμάτιον* V ‖ 33 *τετραμένος* Marcianus ‖ *ἀλλ' ὁ μὲν* V, *ἀλλα* (sic) *μὲν* L ‖ 34 *νειέρῃ* V ‖ *νυκτοφορεῖται* L ‖ 37 *ἐπ' ἦν* L ‖ *κορέσσηται* V Marcianus ‖ 38 *βουλοιτῷ* V ‖ 41 *δὲ* Wil: *τε* LV ‖ 42 *δύνει* V: *δύνειν εἰ* L ‖ 43 *ἐπεὶ* Petavius: *ἐπὶ* LV ‖ 46 *ἄρ* V.

V. 90 Hipparchi testimonio refellitur Marciani «*ἐπιδευέες*». Quod postquam more consueto in Hipparchi archetypum penetravit, genuinum «*ἐπιμεμφέες*» non excidit quidem, sed pro discrepantia scripturae notatum exstat.

V. 609 «*βεβλημένος*», ut infra XXXIII, Hipparchus; «*βεβολημένος*» Marcianus. Ergone «*βεβλημένος*» scribendumst? Non credimus, siquidem non perspicimus quo quis consilio alteram illam remotiorem a volgari usu formam eamque Homericam (Od. X 247.

Il. IX 3. 9) inducere voluerit. Nec quicquam refert, quod ceteroquin vel Marcianus vacillat: nam v. 492 (XXXIII) «*βεβολημένοι*» (ubi tamen libri Hipparchei item «*βεβλημένοι*»), in versibus praeter pedem tertium mere dactylicis 311 et 358 «*βεβλημένος*» propagavit.[1])

Ceterum '*Συνανατολαί*' altera carminis Aratei pars in Hipparchi codice (sive codicibus) inscripta erat: cf. caput III s. v. Boethus.

X.

I p. 174 A *περὶ δὲ τοῦ Βοώτου ὁ μὲν Εὔδοξός φησιν·*
ὄπισθεν δὲ τῆς μεγάλης ἐστὶν Ἄρκτου ὁ Ἀρκτοφύλαξ.
ὁ δὲ Ἄρατος (v. 91—92)·
ἐξόπιθεν δ' Ἑλίκης φέρεται ἐλάοντι ἐοικὼς
Ἀρκτοφύλαξ.

XI.

I p. 174 A *καὶ πάλιν ὁ μὲν Εὔδοξος·*
ὑπὸ δὲ τοὺς πόδας ἡ Παρθένος ἐστίν·
ὁ δὲ Ἄρατος (v. 96—97)·
ἀμφοτέροισι δὲ ποσσὶν ὑποσκέπτοιο Βοώτεω
Παρθένον.

4 *ποσσὶν* L: *ποσὶν* V.

Summi momenti est, quod Hipparchus sui libri vel librorum fide scripturam Marciani «*ὑποσκέπτοιο*» stabilivit: quae quantum torserit et librarios et criticos dici vix potest. Nam cum optativum male interpretarentur, factum est ut ad coniecturas res deveniret. Pessimam fere propinavit in editione Buttmannus «*ὑποσκέπτειο*», cum ad exempla in 'Grammatica maiore' (1830) § 87, 10 composita relegaret *ἔρειο σπεῖο* Homerica, sed admodum diversa, et mirificum quoddam Brunckii ad Apollonium III 1035 commentum «*μειλίσσειο*». Missa imperativi forma inaudita optativum dicimus vicem gerere imperativi, ut mitigatius poeta 'conspiceris velim sub ambobus pedibus Bubulci Virginem' legentem adhortetur, et conferimus v. 247 *ἀμφότεροι δὲ πόδες γαμβροῦ ἐπισημαίνοιεν Περσέος* 'sint pedes ambo Cephei Persei indicium' et ipsum illum

[1]) Homerum '*βεβόλημαι*' de animo laeso, '*βέβλημαι*' de corpore usum esse Aristarchi sententia erat (Lehrs[2] p. 64).

Apollonii locum frustra a Brunckio tentatum, ubi emendata poetae ex codice Laurentiano nunc ita fertur oratio v. 1033 sqq.: *ἀρνειὸν σφάζειν καὶ ἀδαίετον ὠμοθετῆσαι .. μουνογενῆ δ' Ἑκάτην Περσηίδα μειλίσσοιο .. ἂψ δ' ἀπὸ πυρκαϊῆς ἀναχάζεο κτλ.*'*) Procedimus amplius. Verba enim «*ποσσὶν ὑποσκέπτοιο Βοώτην*» abhorrent ab Arati loquendi consuetudine, qui dicit quidem velut v. 55 *κεφαλῇ ἐπιλάμπεται ἀστήρ*, v. 84 *ποσσὶν ἐπιθλίβει μέγα θηρίον*, v. 140 *οὐρὴν ὑποφαίνεται*, et sic saepe, sed semper ita, ut ex his exemplis tutam regulam conficias: v. 74 *νώτῳ μὲν Στέφανος πελάει, κεφαλῇ γε μὲν ἄκρῃ σκέπτεο πὰρ κεφαλὴν Ὀφιούχεον*, i. e. *παρ' ἄκρῃ κεφαλῇ σκέπτου κεφαλὴν Ὀφιούχου*, v. 167 *πὰρ ποσὶ δ' Ἡνιόχου κεραὸν πεπτηότα Ταῦρον μαίεσθαι*. Ergo scribimus «*ὕπο σκέπτοιο*», tametsi caesuram ante *ὕπο* agnoscimus Lehrsianae regulae memores (De Aristarchi studiis Homericis² p. 414 sqq.). Conferas v. 935 *δὴ τότε τις πελάγει | ἔνι δείδιε ναυτίλος ἀνήρ*, ubi «*ἐνιδείδιε*» itidem male coniuncta exhibet Marcianus, ut hoc loco «*ὑποσκέπτοιο*».

*) 'Videtur mihi Aratus *ἂν* in optativo omisisse, licet aegre feram. Sed verus optativus vix explicatur' Wilamowitzius.

XII.

II p. 212 A (v. 149—151, v. 534—539): cf. Achill. XI supra p. 54 sqq.

XIII.

1. I p. 174 E *ἐπὶ δὲ τοῦ Ἡνιόχου ὁ μὲν Εὔδοξός φησιν· κατέναντι δὲ τῆς κεφαλῆς τῆς μεγάλης Ἄρκτου ὁ Ἡνίοχος ἔχει τοὺς ὤμους λοξὸς ὤν, ὑπὲρ τοὺς πόδας τῶν Διδύμων ἔχων τὸν δεξιὸν πόδα κοινὸν τῷ ἐν ἄκρῳ τῷ ἀριστερῷ κέρατι τοῦ Ταύρου* (scilicet *ἀστέρι*).

ὁ δὲ Ἄρατος ἐπ' αὐτοῦ φησιν οὕτως (v. 161—162)·

Ἑλίκης δέ οἱ ἄκρα κάρηνα
ἀντία δινεύει.

καὶ πάλιν (174—176)·

λαιοῦ δὲ κεράατος ἄκρον
καὶ πόδα δεξιτερὸν παρακείμενον Ἡνιόχοιο
εἷς ἀστὴρ ἐπέχει.

1 *φησιν* L: *φησι* V ‖ 2 *κατέναντι δὲ* om L ‖ 10 *λαιοῦ* L: *λαοῦ* V.

2. I p. 201 C ὅ γε μὴν Ἡνίοχος οὐδὲ ἔχει ἐπὶ τῶν γονάτων ἀστέρας. εἰ δὲ τῶν μικρῶν τινας ἀμαυροὺς τίθησιν, ἀγνοεῖ . . . οὐδὲ μὴν τοῦτ' ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι τοὺς ὑφ' ἡμῶν λεγομένους ἀστέρας ἐπὶ τῶν ποδῶν ἐκεῖνος ἐπὶ τῶν γονάτων τίθησιν· ὃ γὰρ ἡμεῖς φαμεν εἶναι ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός, κἀκεῖνος λέγει ἐν τούτοις (v. 174—176)·

λαιοῦ δὲ κεράατος ἄκρον
καὶ πόδα δεξιτερὸν παρακειμένου Ἡνιόχοιο
εἷς ἀστὴρ ἐπέχει.

ἑξῆς δέ φησιν (v. 483—484)·

λαιὴ δὲ κνήμη καὶ ἀριστερὸς ὦμος ἐπ' αὐτοῦ
Περσέως.

πολὺ δὲ καὶ ἐν τούτοις ἀποσφάλλεται τῆς ἀληθείας.

13 γε scripsi: τε LV ‖ 15 τοῦτο L ‖ 17 κἀκείνοις V ‖ 22 φησί V.

Cum inter se pugnent v. 175 codices operis Hipparchei scripta priore loco «παρακείμενον» forma ut Marcianus, altero «παρακειμένου» videndum est, utra anteponatur. Ac discimus ex caeli tabula Aratea dextrum Aurigae pedem non 'iuxta situm' cornui Tauri sed communem esse. Et ita Eudoxus quoque existimavit, Arati auctor. Abiecta igitur scriptura «παρακείμενον» quod unum superest «παρακειμένου Ἡνιόχοιο» amplectimur, quoniam excepta stella illa communi reapse iuxta cornu Tauri Auriga porrigitur. Praeivit in sequenda hac sententia Ioannes Henricus Vossius, fide tamen argumentorum certa deficiente, tulitque Immanuelis Bekkeri assensum. Casu diceremus et pusilla mutatione ita depravatum esse alterum Hipparchi testimonium, ut nunc circumfertur («παρακείμενον»), nisi idem vitium obsideret Marcianum. Ergo hoc potius statuimus, illud «παρακείμενον» in codicum Hipparcheorum archetypum ex exemplari quodam Arati traductum esse: quod non semel accidisse et animadvertimus in ecloga VI et sumus posthac animadversuri.

In bisyllabo «Περσέως» (v. 484) et Hipparchi codices et Marcianum (qui iidem v. 249 «Περσέως», cf. p. 70 l. 86) adversus recentiores concordare scitu dignumst. Substantivorum formae atticae in -εύς exeuntium cum in Arati carmine alibi non reperiantur, sed aut -ῆος -ῆα (velut 179 Κηφῆος, 538 Αἰγοκερῆος al.) aut -έος (711 Περσέος in ipso Marciano), res libero arbitrio exempta est. Tri-

syllabi igitur «Περσέος» optima ceteroquin traditione nunc quidem dimissa suscipiendum esse patrocinium sentimus. Fieri potest, ut falsus ille genetivus posteriore demum tempore indidem, unde «παρακείμενον», in Hipparcheorum codicum archetypum irrepserit.

XIV.

I p. 185 E πάλιν δ' ὁ Ἄρατος περὶ τοῦ Ἡνιόχου λέγων ἐπιφέρει ταυτί (v. 177—178)·

ἀλλ' αἰεὶ Ταῦρος προφερέστερος Ἡνιόχοιο
εἰς ἑτέρην καταβῆναι, ὁμηλυσίῃ περ ἀνελθών.

διαφωνεῖν οὖν μοι δοκεῖ πρὸς τὰ φαινόμενα καὶ ἐν τούτοις. τοῦ γὰρ Ἡνιόχου οἱ πόδες μόνον ἅμα τῷ Ταύρῳ συναναφέρονται, τὸ δὲ λοιπὸν αὐτοῦ σῶμα τοῖς Ἰχθύσι καὶ τῷ Κριῷ συνανατέλλει. καὶ αὐτὸς δὲ ἐν τοῖς ἑξῆς φησιν (v. 718—719)·

ἀλλ' Ἔριφοι λαιοῦ τε θέναρ ποδὸς Αἰγὶ σὺν αὐτῇ
Ταύρῳ συμφορέονται.

1,2 λέγει ἐπιφέρων οὕτως L ‖ 4 ὁμηλισίῃ L, ὁμηλυσία lemma Marciani ‖ 6 συναναφαίνονται L, at cf. συμφορέονται Arati ‖ 10 ταύρω Marcianus (qui ι mutum praetermittere consuevit).

XV.

I p. 186 D ἑξῆς ἀγνοοῦσι πάντες περὶ τοῦ Κηφέως, ὅτι οἱ πόδες αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐν ἄκρᾳ τῇ οὐρᾷ τῆς Ἄρκτου τρίγωνον ἰσόπλευρον περιέχουσιν, ὡς καὶ ὁ Ἄρατός φησιν (v. 184—185)·

ἴση οἱ στάθμη νεάτης ἀποτείνεται Ἄρκτου
εἰς πόδας ἀμφοτέρους, ὅσση ποδὸς εἰς πόδα τείνει.

ἡ γὰρ μεταξὺ τῶν ποδῶν ἐλάσσων ἐστὶν ἑκατέρας τῶν λοιπῶν, ὥστε ἰσοσκελὲς τρίγωνον γίνεσθαι, καὶ μὴ ἰσόπλευρον.

5 ἐς Marcianus ‖ ὅσῃ Marcianus ‖ 6 ἐλάσσων corr Victorius: ἐλάσσω L, ἔλασσον V.

V. 184 «Ἄρκτου» Hipparcheum cum a Marciani «οὐρῆς» discordet, concinit cum lectione interlineari a prima manu sic interposita: γράφεται «Ἄρκτου». In qua iudicanda neque eo sollicitari nos sinimus, quod eodem orationis exitu «Ἄρκτου» etiam versus 182 terminatur (Arato certe nequaquam offensioni erant talia in fine perbrevi spatio intercedente repetita male nobis sonantia, cf. v. 175 et 177), et inculcari casu potuisse alterum ex altero contendimus.

Certius vero «*οὐρῆς*» esse hac Hipparchi ecloga Aratea efficitur:

2. I p. 175 B *ἐπὶ δὲ τοῦ Κηφέως ὁ μὲν Εὔδοξος οὕτως·*

ὑπὸ δὲ τὴν οὐρὰν τῆς μικρᾶς Ἄρκτου τοὺς πόδας ὁ Κηφεὺς ἔχει πρὸς ἄκραν τὴν οὐρὰν τρίγωνον ἰσόπλευρον ποιοῦντας, τὸ δὲ μέσον αὐτοῦ πρὸς τῇ καμπῇ τοῦ διὰ τῶν Ἄρκτων Ὄφεως.

ὁ δὲ Ἄρατός φησιν (v. 184—187)·

ἴση οἱ στάθμη νεάτης ἀποτείνεται οὐρῆς
εἰς πόδας ἀμφοτέρους, ὅσση ποδὸς εἰς πόδα τείνει.
αὐτὰρ ἀπὸ ζώνης ὀλίγον κε μεταβλέψειας
πρώτης ἱέμενος καμπῆς σκολιοῖο Δράκοντος.

παρ' ἑκατέρῳ δὲ αὐτῶν τὸ πλεῖστόν ἐστι ψεῦδος. τὸ γὰρ μεταξὺ τῶν ποδῶν τῶν τοῦ Κηφέως διάστημα ἔλασσόν ἐστιν ἑκατέρου τῶν πρὸς τὴν οὐρὰν διαστημάτων.

10 *πρώτης* L: *πρώτη* V ‖ 11 *δὲ* V: *δ'* L ‖ *τὸ* ante *πλ.* V: om L ‖ 13 *τῶν* V: *τοῦ* L ‖ *διαστημάτων* V: -*ος* L.

Quod Marcianus «*μεγάλοιο Δράκοντος*» v. 187 exhibet, admonet hoc versiculi 46 *εἱλεῖται μέγα θαῦμα Δράκων* ac verum esse potest, potest tamen etiam «*σκολιοῖο Δράκοντος*» Hipparchi, ut non differat haec clausula a versu 70 *δεξιτεροῦ ποδὸς ἄκρον ἔχει σκολιοῖο Δράκοντος*. Itaque petito ex antiquitate scripturae discrimine Arato reddamus auctore Hipparcho «*σκολιοῖο*»? Res incerta.

XVI.

1. I p. 175 C *πάλιν ἐπὶ τῆς Κασσιεπείας ὁ μὲν Εὔδοξος·*

τοῦ μὲν Κηφέως ἔμπροσθέν ἐστιν ἡ Κασσιέπεια· ταύτης δὲ ἔμπροσθεν ἡ Ἀνδρομέδα, τὸν μὲν ἀριστερὸν ὦμον ἔχουσα τῶν Ἰχθύων ὑπὲρ τοῦ πρὸς βορρᾶν, τὴν δὲ ζώνην ὑπὲρ τοῦ Κριοῦ (πλὴν τὸ Τρίγωνόν ἐστι μεταξύ)· τὸν δ' ἐν τῇ κεφαλῇ ἀστέρα κοινὸν ἔχει τῷ τῆς κοιλίας τοῦ Ἵππου.

ὁ δὲ Ἄρατος (v. 188—189)·

τοῦ δ' ἄρα δαιμονίη προκυλίνδεται οὐ μάλα πολλή
νυκτὶ φαεινομένη παμμήνιδι Κασσιέπεια.

καὶ μετ' ὀλίγον (v. 197—198)·

αὐτοῦ γὰρ κἀκεῖνο κυλίνδεται αἰνὸν ἄγαλμα
Ἀνδρομέδης, ὑπὸ μητρὶ κεκασμένον.

5 *τὸ* V: *καὶ* L ‖ *ὅ* post *Τρ.* LV: delevi ‖ 9 *φαεινομένη* L: *φαινομένη* V.

καὶ πάλιν (v. 206—207)·

ξυνὸς δ' ἐπιλάμπεται ἀστὴρ
τοῦ μὲν ἐπ' ὀμφαλίῳ, τῆς δ' ἐσχατόωντι καρήνῳ.

καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ Κριοῦ (v. 229—230)·

ζώνῃ δ' ἂν ὅμως ἐπιτεκμήραιο
Ἀνδρομέδης· ὀλίγον γὰρ ὑπ' αὐτὴν ἐστήρικται.

καὶ ἔτι (v. 246—247)·

Ἀνδρομέδης δέ τοι ὦμος ἀριστερὸς Ἰχθύος ἔστω
σῆμα βορειοτέρου· μάλα γάρ νύ οἱ ἐγγύθεν ἐστίν.

2. I p. 187 A *ψευδῶς δὲ καὶ τοῦτο ὁ Ἄρατος περὶ τῆς Κασσιεπείας λέγει* (v. 188—190), *ὅτι ἐστὶν*

οὐ μάλα πολλὴ
νυκτὶ φαεινομένη παμμήνιδι Κασσιέπεια·
οὐ γάρ μιν πολλοὶ καὶ ἐπημοιβοὶ γανόωσιν.

οἱ γὰρ πλεῖστοι τῶν ἐν αὐτῇ δεικνυμένων λαμπρότεροί εἰσι τῶν ἐν τοῖς ὤμοις τοῦ Ὀφιούχου, οὓς φησι καὶ ἐν τῇ πανσελήνῳ ἐκφανεῖς εἶναι λέγων οὕτως (v. 77—79)·

τοῖοί οἱ κεφαλῇ ὑποκείμενοι ἀγλαοὶ ὦμοι
εἴδονται· κεῖνοί γε καὶ ἂν διχόμηνι σελήνῃ
εἰσωποὶ τελέθοιεν.

σχεδὸν δὲ καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνδρομέδᾳ λαμπρότεροί εἰσι πλὴν τοῦ ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ τοῦ ἑπομένου τῶν ἐν τῇ ζώνῃ, περὶ ἧς φησιν (v. 198—201)·

οὔ σε μάλ' οἴω
νύκτα περισκέψασθαι, ἵν' αὐτίκα μᾶλλον ἴδηαι.
τοίη οἱ κεφαλή, τοῖοι δέ οἱ ἀμφοτέρωθεν
ὦμοι καὶ πόδες ἀκρότατοι καὶ ζώματα πάντα.

26 *μιν* V: *μοι καὶ* L ‖ post *ἐπημοιβοί* et ante *γαν.* rasura 2 litterarum in L ‖ *γανόωσι* L ‖ 28 *φησιν* L ‖ 29 *εἶναι* om L ‖ 31 *ἄν* V: *ἐν* L ‖ 33 *εἰσιν* L ‖ 33, 4 *τῶν ἐν* L ‖ 34 *ἑ. τοῦ ἐν* V ‖ 38 *τοῖοί οἱ κ.* L ‖ *οἱ* ante *ἀμφ.* om L.

Primum de versibus 188—190 dicemus, quos et scripsit bis Hipparchus et vituperavit acerbe. Neque enim paene obscurum sed lucidum Cassiepeae sidus, at ex parte tantum. Hipparchi scripturas «*οὐ μάλα πολλή*» (v. 188) et «*οὐ γάρ μιν πολλοί*» (v. 190) Marciani textus confirmat et scholiorum lemmata et paraphrases defendunt huncce in modum: *προκυλίνδεται οὐ μάλα πολλή*] *καὶ γὰρ σμικρὸν ἐπέχει τοῦ οὐρανοῦ τόπον· καὶ οὐ πάντῃ ἐν*

νυκτὶ πανσελήνῳ λαμπρὰ φαίνεται· οὐ (*οὔτε* codex)[1]) *γὰρ πολλοὶ αὐτὴν λαμπρύνουσιν ἀστέρες. — οὐ γάρ μιν πολλοί] ἡ Κασσιέπεια ἀστέρας ἔχει ἐπὶ τοῦ σώματος ἐκ διαστήματος ἀλλήλων κατ᾽ εὐθεῖαν ὡς ἔγγιστα κειμένους, ὧν ὁ βορειότατος ἐπὶ τῆς καθέδρας ἐστίν, ὁ δὲ νοτιώτατος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, οἱ δὲ τούτων μεταξὺ δύο τὸ τῆς Λακωνικῆς δικλίδος σχῆμα ποιοῦσι τοιοῦτον, ὧν ἡ μὲν πρώτη γραμμή ἐστι τὸ σῶμα, ἡ δὲ πλαγία τὰ γόνατα* (?Bekk. p. 68, 69). Patet igitur iam ante Hipparchum paullo post Arati ipsius tempus scripturas illas per exemplaria poetae traditas fuisse. Iteramus quae in Hermae volumine XIX p. 122 de omni hac quaestione professi sumus: 'Cum multa ac gravia Aratum errasse ex Hipparcho satis constet, non traditionis certissimae et pervetustae vitium sed neglegentiam poetae vel rerum astronomicarum inscitiam incusabimus. Frustra igitur, ut Aratum purgaret, mihi sua (p. 9 edit.) disputasse Buttmannus videtur, quae adponenda sunt: 'Istud mihi haud persuadetur, lapsum esse Aratum ignoratione signi omnium notissimi, cuius quinque tertiae magnitudinis stellae eaeque si quae aliae *ἐπημοιβοί* et, ut videmus, ob formam singularem digitis olim quottidie monstratae parvum illud signum totum opplent. Illo igitur ipso «*ἐπημοιβοί*» evincitur, affirmative hunc versum lectitatum fuisse in antiquissimis, quae Hipparchus non viderit, exemplis; et commode a Vindobonensi offertur scriptura «*ἦ γάρ*» (scil. pro «*οὐ γάρ*»): quo tamen efficitur in iis, quae hunc versum praecedunt, ut fulgens praedicatum esse hoc signum' etc. Mittamus Vindobonensem; nulla emendandi necessitas'. Iniquius de Arato olim haec a nobis dicta nunc dolemus. Splendet enim particula quidem Cassiepeae dilucide, quae ex parte iure obscura dicetur nonnullis figurae membris stellarum fulgore orbatis. Rem intelleximus ipsi, cum tradita antiquorum de Arato iudicia persequeremur (cf. cap. VIII); monuit etiam Wilamowitzius.

V. 198 «*κεκασμένον*» Hipparchi corroboratur Marciani et textu et scholii lemmatis ac paraphrasi *Ἀνδρομέδης ὑπὸ μητρὶ κεκασμένον] ὡς πρὸς σύγκρισιν τῆς μητρός. τὸ δὲ «κεκασμένον» κεχωρισμένον. οὐ γὰρ πάνυ πλησίον αὐτῆς ἐστιν. γράφεται δὲ καὶ «κεκομμένον», ἵν᾽ ᾖ τεθρηνημένον*: quamquam scholii explicationem improbandam censemus. Nam *καίνυσθαί τινα* est 'praestare alicui',

1) *οὐ* codex Parisinus A 2403 s. XIII—XIV (cf. infra 973). Insequens scholium prorsus corruptum.

κεκασμένος 'praeminens' 'ornatus', poetis potissimum consuetum. Ergo dicitur Andromedae figura sub matre excellens vel splendore distincta volvi nec referri potest «*κεκασμένον*» illud ad intervallum quo dirimitur a filia Cassiepea. Recte ante nos Vossius verborum sententiam percepit, ut tamen de integritate et genuina forma dubitationes movere quam acquiescere in traditis mallet. Etenim opperiri se fatetur, quid virgini coram matre accidat tam extimescendum, ut «*αἰνὸν ἄγαλμα*» dicatur, et quaerere tale quid in participio «*κεκασμένον*». Respondemus scivisse de nobilissimo Andromedae infortunio lectores quantum satis esset neque opus fuisse accuratiore quadam notitia sive ex mala Vossii coniectura «*τετασμένον*» 'passis manibus' sive ex antiqua quadam suspiciuncula «*κεκομμένον*» 'plangens' haurienda.

V. 79 et codices Hipparchei et paraphrasis (*καὶ ἐν τῇ πανσελήνῳ ἐκφανεῖς*) scripturam Marciani «*εἰσωποί*» tutantur, item scholii Marciani lemma, nisi quod enarrator quasi praescriptum esset «*ἰσωποί*» explicare pergit: *τὸ δὲ «εἰσωποί» ἴσοι κατὰ τὴν λαμπρότητα.* Est *εἰσωπός* 'sub oculos cadens', *εἰς ὦπα πίπτων.*

XVII.

I p. 189 E *ψευδῶς δὲ λέγεται ὑπὸ τοῦ Ἀράτου καὶ τὸ τὰς Πλειάδας ἓξ μόνον ἀστέρας περιέχειν· «ἑπτά» γάρ φησιν* (v. 261—262)

ἐκεῖναι ἐπιρρήδην καλέονται,
ἓξ οἶαί περ ἐοῦσαι ἐπόψιαι.

λανθάνει δ' αὐτόν· τῷ γὰρ ἀτενίσαντι ἐν αἰθρίῳ καὶ ἀσελήνῳ νυκτὶ φαίνονται ἀστέρες ἑπτὰ ἐν αὐτῇ περιεχόμενοι. Sequitur Attali fr. 13.

1 ψεῦδος V ‖ 2 πληιάδας L.

XVIII.

1. I p. 174 D *περὶ δὲ τῆς θέσεως τῆς μεγάλης Ἄρκτου ὁ μὲν Εὔδοξός φησιν·*

ὑπὸ δὲ τὴν κεφαλὴν τῆς μεγάλης Ἄρκτου οἱ Δίδυμοι κεῖνται, ὑπὸ δὲ τοὺς ὀπισθίους πόδας ὁ Λέων, πρὸ δὲ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν τῆς Ἄρκτου ἀστήρ ἐστι ⟨λαμπρός⟩, λαμπρότερος δὲ ὑπὸ τὰ ὀπίσθια γόνατα, καὶ ἄλλος ὑπὸ τοὺς ὀπισθίους πόδας.

ὁ δὲ Ἄρατος (v. 147—148)·

> κρατὶ δέ οἱ Δίδυμοι, μέσσῃ δ' ὑπὸ Καρκίνος ἐστίν,
> ποσσὶ δ' ὀπισθοτέροισι Λέων ὕπο καλὰ φαείνει.

ἐπὶ δὲ τῶν εἰρημένων ἀστέρων (143—145)·

> τοῖός οἱ πρὸ ποδῶν φέρεται καλός τε μέγας τε,
> εἷς μὲν ὑπωμαίων, εἷς δ' ἰξυόθεν κατιόντων,
> ἄλλος δ' οὐραίοις ὑπὸ γούνασιν.

5 suppl Scaliger ‖ 13 ὑπ' ὠμαίων LV ut infra: correxi ex Marciano; item olim Scaliger ‖ 14 οὐραίοις Marcianus: οὐραίαις V, οὐράις L.

2. I p. 184 A ἐν δὲ τοῖς ἑξῆς περὶ τῆς Ἄρκτου παντελῶς δοκοῦσί μοι ἀγνοεῖν, ὁ μὲν Εὔδοξος οὕτω λέγων·

> ὑπὸ δὲ τὴν κεφαλὴν τῆς μεγάλης Ἄρκτου οἱ Δίδυμοι κεῖνται, κατὰ μέσον δὲ ὁ Καρκίνος, ὑπὸ δὲ τοὺς ὀπισθίους πόδας ὁ Λέων.

ὁ δὲ Ἄρατος (v. 147—148)·

> κρατὶ δέ οἱ Δίδυμοι, μέσσῃ δ' ὕπο Καρκίνος ἐστίν,
> ποσσὶ δ' ὀπισθοτέροισι Λέων ὕπο καλὰ φαείνει.

Sequitur Attali fr. 9.

2 οὕτως V ‖ 4 μέσην V ‖ 7 μέσσῃ δ' L: μέσῃ δ' V, μέσῃ (sine δ') Marcianus ‖ ὑπὸ LV ‖ ἐστί V ‖ 8 ὑπὸ LV.

3. I p. 184 D ὅτι δὲ ἐπὶ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν κεῖται ὁ νοτιώτερος τῶν ἡγουμένων ἐν τῷ πλινθίῳ (Magnae Ursae), φανερὸν ποιεῖ ὁ μὲν Εὔδοξος λέγων οὕτως·

> πρὸ δὲ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν τῆς Ἄρκτου ἀστὴρ ἐστι λαμπρός.

ὁ δὲ Ἄρατος (v. 143—144)·

> οἷός οἱ πρὸ ποδῶν φέρεται καλός τε μέγας τε,
> εἷς μὲν ὑπωμαίων, εἷς δ' ἰξυόθεν κατιόντων.

8 ὑπ' ὠμαίων LV.

Pusilla emendatiuncula Marciano Arati v. 147 ex Hipparcho et recentioribus codicibus obtingit «μέσσῃ δ'» pro «μέσῃ».

Gravius mihi poeta emolumentum ex altero Hipparchi testi-

monio v. 143 capere videtur. Qua re totum locum adscribimus (v. 137—143):

> τῆς ὑπὲρ ἀμφοτέρων ὤμων εἰλίσσεται ἀστήρ,
> τόσσος μὲν μεγέθει, τοίῃ δ' ἐγκείμενος αἴγλῃ,
> οἷος καὶ μεγάλης οὐρὴν ὑποφαίνεται Ἄρκτου·
> δεινὴ γὰρ κείνη, δεινοὶ δέ οἱ ἐγγύθεν εἰσὶν
> ἀστέρες. οὐκ ἂν τούς γε ἰδὼν ἐπιτεκμήραιο.
> οἷός οἱ πρὸ ποδῶν φέρεται καλός τε μέγας τε κτλ.'

Scribi posse et «οἷος» admirativum et «τοῖος» quoque demonstrativum patet. Utrumque Hipparchi codices diversis locis exhibent, «οἷος» Marcianus lemmate insuper scholiastae sublevatus. Ergo dicimus alterum illud quod idem est in Marciano («οἷος») ex simili aliquo codice in archetypum librorum Hipparcheorum interpolatum esse ac «τοῖος» restituendum.

XIX.

I p. 188 B ἐπὶ δὲ τοῦ Κριοῦ ὁ Ἄρατος ἀγνοεῖν μοι δοκεῖ λέγων αὐτὸν ἀφανῆ γίνεσθαι ἐν τῇ πανσελήνῳ διὰ τὴν μικρότητα τῶν ἀστέρων, δεῖν δὲ σημειοῦσθαι τὴν θέσιν αὐτοῦ ἔκ τε τῶν ἐν τῇ ζώνῃ τῆς Ἀνδρομέδας ἀστέρων καὶ ἐκ τοῦ παρακειμένου αὐτῷ ἀπ' ἄρκτου Τριγώνου· λέγει γὰρ οὕτω περὶ αὐτοῦ (v. 225)·

> αὐτοῦ καὶ Κριοῖο θοώταταί εἰσι κέλευθοι.

καὶ μετ' ὀλίγον ἐπιφέρει (v. 228—230)·

> αὐτὸς μὲν νωθὴς καὶ ἀνάστερος οἷα σελήνῃ
> σκέψασθαι, ζώνῃ δ' ἂν ὅμως ἐπιτεκμήραιο
> Ἀνδρομέδης· ὀλίγον γὰρ ὑπ' αὐτὴν ἐστήρικται.

καὶ πάλιν (v. 233. 235—238)·

> ἔστι δέ τοι καὶ ἔτ' ἄλλο τετυγμένον ἐγγύθι σῆμα . . .
> Δελτωτὸν πλευρῇσιν ἰσαιομένῃσιν ἐοικὸς
> ἀμφοτέρῃσ'· ἡ δ' οὔ τι τόση, μάλα δ' ἔστιν ἑτοίμη
> εὑρέσθαι· περὶ γὰρ πολέων εὐάστερός ἐστιν.
> τῶν ὀλίγον Κριοῦ νοτιώτεροι ἀστέρες εἰσίν.

1 ἐπὶ δὲ τοῦ κριοῦ om L ‖ 3 δεῖ L ‖ 8 σελήνῃ ut Marcianus cum paraphrasi: σελήνη lemma Marciani ‖ 9 ἐπιτεκνμήραιο V ‖ 10 ἐστήρικται L Marcianus: -το V ‖ 14 ἀμφοτέρῃσ' ἡ δ' Marcianus, ἀμφοτέρῃσι δ' V: ἀμφοτέραις ἡ δ' L.

I p. 189 C ἀλλὰ τὸ παρεπόμενον τῷ Κριῷ διασαφῶν ἐπιλέγει οὕτως (v. 231—232)·

> μεσσόθι δὲ τρίβει μέγαν οὐρανόν, ἧχί περ ἄκραι
> Χηλαὶ καὶ ζώνη περιτέλλεται Ὠρίωνος.

V. 233 «ἔτι» omissum Marciani textu paraphrasi lemmate ab Hipparcho Arato redditur, ne vitium prosodiacum inesse pergat.

XX.

I p. 188 E ψευδῶς δὲ λέγεται καὶ ταῦτα ὑπὸ τοῦ Ἀράτου (v. 239—240)·

οἳ δ' ἄρ' ἔτι προτέρω, ἔτι δ' ἐν προβολῇσι νότοιο
Ἰχθύες.

οὐ γὰρ ἀμφότεροι νοτιώτεροί εἰσι τοῦ Κριοῦ, ἀλλ' ὁ εἷς αὐτῶν.

3 προτέρω V Marcianus: προτέρῳ L.

«προβολῇσι» Hipparchus cum recentiorum nonnullis, «προμολῇσι» Marcianus cum lemmate et scholiasta. Et hoc quidem cum facile intellegatur de Africo 'prodeunte', illud ad 'vim venti proicientem' pertinet. Et meminimus Od. V 331 sq.: ἄλλοτε μέν τε Νότος Βορέῃ προβάλεσκε φέρεσθαι, ἄλλοτε δ' αὖτ' Εὖρος Ζεφύρῳ εἴξασκε διώκειν. Haesitantes de reponenda scriptura antiquissimum testem sectamur.

XXI.

I p. 182 C ὅτι δὲ παρόραμά ἐστι τοῦ Εὐδόξου καὶ τοῦ Ἀράτου τὸ περὶ τὸν πόδα (cf. VI) καὶ οὐχ ἁμάρτημα, δῆλον γίνεται ἐκ τῶν λοιπῶν τῶν λεγομένων ὑφ' ἑκατέρου περὶ τοῦ Ἐνγούνασιν. περὶ μὲν γὰρ τῆς Λύρας ὁ Ἄρατος λέγων (v. 271—273)

καδ δ' ἔθετο — φησὶν αὐτήν — προπάροιθεν ἀπευθέος Εἰδώλοιο
οὐρανὸν εἰσαγαγών· τὸ δ' ἐπὶ σκελέεσσι πέτηλον
γούνατί οἱ σκαιῷ πελάει.

τὸ δὲ πρὸς τῇ Λύρᾳ σκέλος ἐστὶ κείμενον ἐπὶ τῆς τοῦ Δράκοντος κεφαλῆς. πάλιν δὲ περὶ τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἐνγούνασι λέγων φησί (v. 612—614)·

μούνην δ' ἐπὶ Χηλαὶ ἄγουσι
δεξιτερὴν κνήμην αὐτῆς ἐπιγουνίδος ἄχρις
αἰεὶ γνύξ, αἰεὶ δὲ Λύρῃ παραπεπτηῶτος.

ἀλλ' ἡ πρὸς τῇ δύσει κνήμη ἐστὶν ἡ προανατέλλουσα, καὶ οὐκ ἔστιν αὕτη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Δράκοντος. δῆλον οὖν, ὅτι ἐκείνην ἀρι-

στερὰν λέγει. συμφωνῶν δὲ τούτοις καὶ ἐπὶ τῆς ἀνατολῆς τοῦ Λέοντός φησιν (v. 591—593)·

αὐτὰρ ὅ γε γνὺξ
ἥμενος ἄλλα μὲν ἤδη, ἀτὰρ γόνυ καὶ πόδα λαιόν
οὔπω κυμαίνοντος ὑποστρέφει Ὠκεανοῖο.

φανερὸν οὖν ἐκ πάντων γίνεται, διότι τὸ ἀριστερὸν σκέλος φησὶ καθήκειν ἐπὶ τὴν τοῦ Δράκοντος κεφαλήν.

1 ὅτε V ‖ 4 ὁ Ἄρατος λέγων om L ‖ 5 κατα δ' V ‖ 7 σκελέεσι V ‖ 10 λέγων om L ‖ 12 ἄγουσιν L ‖ 14 γνὺξ αἰεὶ δὲ V Marcianus: γνύξαι ηδε L ‖ λύρη Marcianus ‖ 15 ἄλλη LV ‖ παρανατέλλουσα L.

2. I p. 186 E καὶ ἐπὶ τῆς Λύρας δὲ ὁμοίως λέγει ὁ Ἄρατος (v. 271)·

καδ δ' ἔθετο — φησὶν 'αὐτὴν ὁ Ἑρμῆς' — προπάροιθεν ἀπευθέος Εἰδώλοιο.

3 καδδέθετο L, καδ' ἔθετο V ‖ 4 ἀπ' εὐθέος V.

3. II p. 214 C ὑποθέμενος τοίνυν ὁ Ἄρατος ἐπὶ τῆς ἀνατολῆς τὴν ἀρχὴν τοῦ Καρκίνου φησὶ (v. 572—598) τοῦ μὲν Στεφάνου δεδυκέναι τὸ ἥμισυ, τοῦ δὲ νοτίου Ἰχθύος τὸ ἕως τῆς ῥάχεως, τοῦ δ' Ἐνγο⟨ύ⟩νασιν τὰ ὑπὲρ τὴν γαστέρα, τὸν δὲ Ὀφιοῦχον ἕως τῶν ὤμων, τὸν δὲ Ὄφιν ὃν ἔχει ὁ Ὀφιοῦχος ἕως τοῦ αὐχένος, τοῦ δὲ Ἀρκτοφύλακος πλέον μέρος ἢ τὸ ἥμισυ· ἀνατέλλειν δέ φησι τοῦ Ὠρίωνος τὴν ζώνην καὶ τοὺς ὤμους. τὰ εἰρημένα τοίνυν ἄστρα τοῖς Διδύμοις κατ' αὐτὸν (Aratum) ἃ μὲν συνανατέλλει ἃ δὲ ἀντικαταδύνει. ὁ δὲ Εὔδοξος ἐξαριθμούμενος, ὅσα ἐστὶν ὑπὲρ γῆς, τοῦ Καρκίνου ἀρχομένου ἀνατέλλειν φησὶ τὸν Ἐνγο⟨ύ⟩νασιν ὅλον εἶναι φανερόν, τοῦ δὲ Στεφάνου τὸ ἥμισυ καὶ τὴν τοῦ Ἀρκτοφύλακος κεφαλὴν καὶ τὴν τοῦ Ὀφιούχου κεφαλὴν καὶ τὴν οὐρὰν τοῦ ἐχομένου Ὄφεως, τῶν δὲ πρὸς νότον Ὠρίωνα ὅλον καὶ τοῦ νοτίου Ἰχθύος τὸ πρὸς τὴν κεφαλήν. ὁ μὲν οὖν Στέφανος (v. 572) κατὰ τὸν Ἄρατον ἔγγιστα συμφωνεῖ . . . κατὰ μέντοι γε τὸν Εὔδοξον δηλονότι διαφωνεῖ . . . ἵνα δὲ μὴ διὰ παντὸς ἐπισημαινώμεθα τοῦτο, διαληπτέον καθόλου, διότι μὴ ὁμοίως ἀναγράφουσιν ἀμφοτέροις οὐ δυνατὸν ἑκατέρῳ αὐτῶν συμφωνεῖν τὸ φαινόμενον κτλ.'

4 δὲ L ‖ 5 τὸν δὲ Ὄφιν — αὐχένος om L ‖ 6 πλεῖον V ‖ φησιν L ‖ 7 καὶ scripsi: κατὰ LV ‖ 12 ὀφίου V ‖ 13 τῶν corr Scaliger: τὸν LV ‖ νότ' ὠρίωνα V ‖ 17 διότι μάμη ὁ. V, διότι ||||| μὴ ὁ. L ‖ 17, 18 ἀμφοτέροις scripsi: ἀμφότεροι LV ‖ 18 τὸν V.

4. II p. 218 E τοῦ δὲ Λέοντος ἀρχομένου ἀνατέλλειν ὁ μὲν Ἄρατός φησι (v. 590—595) τά τε σὺν τῷ Καρκίνῳ δεδυκέναι καὶ τὸν Ἀετόν, τοῦ δὲ Ἐνγο⟨ύ⟩νασιν ἔτι τὸν ἀριστερὸν πόδα καὶ γόνυ ἀπολείπεσθαι, τὰ δὲ λοιπὰ δεδυκέναι, ἀνατέλλειν δὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὕδρου καὶ τὸν Λαγωὸν καὶ τὸν Πρόκυνα καὶ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας τοῦ Κυνός. τῷ δὲ Ἀράτῳ ὁμοίως καὶ Εὔδοξος ἀποφαίνεται. Cf. Achill. IV supra p. 44.

2 φησὶν L ‖ 2, 3 καὶ τὸν Ἀετόν scripsi ex Arato v. 591: καὶ τόνδε τόν V, δεδυκέναι (sequente 14 fere litterarum lacuna) τοῦ ἐνγ. (sine δέ) L.

Inter v. 612 et 613 in recentibus codicibus insertus est hic versiculus (μόνον-) δεινὸν ἐφεστηῶτ' Ὀφιούχεα· τοῦ μὲν ἔπειτα vel insolenti nominis forma, quae nisi Ὀφιοῦχος nunquam est apud Aratum[1]), suspectus. Omittunt rectissime cum Marcianus tum Hipparchus.

V. 593 Ingeniculus sinistrum pedem dicitur nondum subvertere κυμαίνοντος — Ὠκεανοῖο. Quod cum perperam interpretaretur Vossius 'ex Oceano spumanti', laborare locum et medela procurandum esse nuntiavit. Nam etsi verissime dixit θάμνων ὑπεδύσετο Od. VI 127 esse 'ex virgultis submersit', noluit tamen attendere factitivam verbi finiti structuram Arateam, qua cognita ita potius vertendum esse patet: 'sub spumante Oceano vertit genu et pedem sinistrum'[2]). Denique κῦμ' οἰδοῦντος Vossianum perdita opera procusum esse probatorum testium consensus demonstrat.

[1]) Extra carmen Arateum num falsae formae Ὀφιουχεύς patrocinari possis exemplo ἡνίοχος-ἡνιοχεύς, haesitamus admodum.

[2]) Monuit Wilamowitzius.

XXII.

I p. 190 B πάλιν τε ὁ Ἄρατος ἐν τοῖς ἑξῆς ἀγνοεῖ ἐπὶ τοῦ Ὄρνιθος λέγων (v. 276—277)·

ἀλλ' ὅ μὲν ἠερόεις, τὰ δέ οἱ ἔπι τετρήχυνται
ἀστράσιν οὔτι λίην μεγάλοις, ἀτὰρ οὐ μὲν ἀφαυροῖς.

καὶ γὰρ πολλοὺς καὶ λαμπροὺς ἀστέρας ἔχει ὁ Ὄρνις.

3 ἔπι τετρήχυνται Vossius: ἐπιτετρήχυνται L[2] Marcianus, ... χαται L, ἐπιτετρήχηνται V.

Contra recentiorum scripturam »πτερὰ τετρήχυνται« Hipparchi et Marciani efficit concordia, ut «ἐπί» v. 276 edendum sit. Natum

esse «πτερά» illud ex loci interpretatione paraphrasis in scholio monstrat haec: ἀλλ' ὃ μὲν ἠερόεις] ἀλλ' ὁ μὲν Κύκνος ἀμυδρός πώς ἐστι, τὰ δὲ πτερὰ αὐτοῦ τετράχυνται καὶ αὐτὰ οὐ πάνυ λαμπρά. Rectissime igitur Vossius «τά δέ οἱ ἔπι» diremit, ut sententia sit: 'ipse quidem obscurus, quae autem in eius superficie exstant stellis nec lucidis nec languidis exasperata sunt'.

XXIII.

I p. 193 D ἀγνοεῖ δὲ ὁ Ἄρατος καὶ ἐν τῷ ἀστερισμῷ τῆς Ἀργοῦς. φησὶ γὰρ αὐτῆς τὸ ἀπὸ τῆς πρῴρας μέρος ἕως τοῦ ἱστοῦ ἀναστέριστον εἶναι λέγων οὕτως (v. 349—350)·

καὶ τὰ μὲν ἠερίη καὶ ἀνάστερος ἄχρι παρ' αὐτόν
ἱστὸν ἀπὸ πρῴρης φέρεται, τὰ δὲ πᾶσα φαεινή.

οἱ γὰρ ἐπὶ τῆς ἀποτομῆς τοῦ Πλοίου κείμενοι λαμπροὶ ἀστέρες... πολὺ πρὸς ἀνατολὴν παραλλάσσουσιν.

5 φαεινή L Marcianus: φαείνει V; probat L Marciani scripturam manifesta membrorum oppositio τὰ μὲν ἠερίη — τὰ δὲ φαεινή ‖ 6 ἐπὶ corr Scaliger: ἐκ LV.

XXIV.

1. I p. 190 C ἐν δὲ τοῖς ἑξῆς ὁ Ἄρατος εἰπὼν περὶ τοῦ μηκέτι δεῖν πυκνοπλοεῖν, ὅταν τὸν Τοξότην ὁ ἥλιος ἄρξηται διαπορεύεσθαι, σημεῖα βουλόμενος ὑποδεῖξαι τοῦ καιροῦ τούτου φησίν (v. 303—310)·

σῆμα δέ τοι κείνης ὥρης καὶ μηνὸς ἐκείνου
Σκορπίος ἀντέλλων εἴη πυμάτης ἐπὶ νυκτός.
ἤτοι γὰρ μετὰ Τόξον ἀνέλκεται ἐγγύθι Κέντρου
Τοξευτής· ὀλίγον δὲ παροίτερος ἵσταται αὐτοῦ
Σκορπίος ἀντέλλων, ὃ δ' ἀνέρχεται αὐτίκα μᾶλλον.
τῆμος καὶ κεφαλὴ Κυνοσουρίδος ἀκρόθι νυκτός
ὕψι μάλα τροχάει· ὃ δὲ δύεται ἠῶθι πρό
ἀθρόος Ὠρίων, Κηφεὺς δ' ἀπὸ χειρὸς ἐπ' ἰξύν.

Sequitur Attali fr. 14.

2 ὅτ' ἂν L ‖ 6 καὶ ante Σκ. V ‖ 7 μετὰ LV: μέγα L^{3} ‖ 8 παροίτερον superscripto ς Marcianus ‖ 10 καὶ ante κεφ. LV ut Marcianus inter lineas: om Marciani textus ‖ κεφαλὴ V Marcianus: κεφαλὴν L ‖ 12 ἀθρόος L Marcanus: ἀθρόως V, cf. 'De Attal. Rhod.' p. XII.

2. I p. 191 D *πρὸ τῆς ἀνατολῆς οὖν τοῦ ἡλίου, ἔτι τῆς νυκτὸς ἐνεστηκυίας καὶ βλεπομένων τῶν ἀστέρων, ‘σημεῖον’ (φησίν) ‘ἔστω Σκορπίος ἀνατέλλων ληγούσης τῆς νυκτός’. εὔλογον τοίνυν καὶ τὰ λοιπὰ σημεῖα ἔτι νυκτὸς οὔσης ὑπογράφειν αὐτὸν ἡμῖν, εἰ μέλλει σημεῖα εἶναι. δῆλον δὲ τοῦτο γίνεται καὶ ἐκ τοῦ αὐτὸν τὸν Ἄρατον ἐπὶ μὲν τῆς Ἄρκτου λέγειν* (v. 308)

τῆμος καὶ κεφαλὴ Κυνοσουρίδος ἀκρόθι νυκτός

ὡς ἂν περὶ τὰ ἔσχατα τῆς νυκτός, ἐπὶ δὲ τοῦ Ὠρίωνος (v. 309)

ὃ δὲ δύεται ἠῶθι πρό·

ὅπερ ἐστὶ πρὸ τῆς ἠοῦς καὶ οὐ μὰ Δία πρὸ τοῦ ἡλίου ἤδη ἀνατέλλοντος ἐν τῇ ἀρχῇ τούτου. Cf. Attali fr. 15.

2 *ἄστρων* L ‖ 3 *τοίνυν* om L ‖ 4 *σημεῖα* bis scriptum in L ‖ *ἔστι ν.* V ‖ 5 *μέλλοι* L ‖ *γίνεται* om L.

V. 304 «*πυμάτης ἐπὶ νυκτός*» ‘per noctis finem’, ‘versus solis ortum’, ut scholiasta, constat Hipparchi et Marciani fide et tentatum frustra a Vossio est, cui «*ἔτι*» novare praeplacuit quam bene tradita agnoscere.

V. 305 «*μετὰ Τόξον*» praebent Hipparchi codices, ut putamus corrupti ex «*μέγα*» quod Marciano offertur. Neque enim apte dicitur ‘post arcum extrahitur Sagittarius prope aculeum’, sed ‘simul cum arcu’. Et voluisse poetam tale quid ostendunt sequentia: *ὀλίγον δὲ παροίτερος ἵσταται αὐτοῦ Σκορπίος ἀντέλλων, ὃ δ’ ἀνέρχεται αὐτίκα μᾶλλον.* Nam «*αὐτοῦ*» et «*ὃ δέ*» ad Sagittarium spectant simul cum arcu unam figurae speciem complentem. Sin minus ita censuisset Aratus, necessario non Sagittarium sed arcum proxime ad stimulum Scorpii accedere dixisset, quos inter se paene cohaerere antiqui homines credebant: schol. v. 304 *ὁ Σκορπίος μικρὸν πρὸ τῆς τοῦ ἡλίου ἀνατολῆς θεωρεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ὁρίζοντος· τότε γὰρ συμβαίνει τὸ Κέντρον τοῦ Σκορπίου ἀνατέλλον θεωρεῖσθαι καὶ τὴν τοῦ Τοξότου κορωνίδα* (partem extremam i. e. arcum) *συνάπτουσαν τῷ Κέντρῳ.* Cf. v. 505, 6. Corruptela igitur etsi non gravis archetypum Hipparchi obsedisse existimanda est.

XXV.

1. I p. 193 E *ἐν δὲ τοῖς ἑφεξῆς ὁ Ἄρατος ἐπελθὼν τὰ λοιπὰ τῶν νοτιωτέρων ἄστρων τοῦ ζῳδιακοῦ ἐπιφέρει ταυτί* (v. 367—369)·

οἳ δ' ὀλίγῳ μέτρῳ, ὀλίγῃ δ' ἐγκείμενοι αἴγλῃ
μεσσόθι πηδαλίου καὶ Κήτεος εἱλίσσονται,
γλαυκοῦ πεπτηῶτες ὑπὸ πλευρῇσι Λαγωοῦ.

ἐν δὲ τούτοις παρεωρακέναι μοι δοκεῖ (οὕτως γὰρ δεῖ λέγειν) ὑπολαβὼν μεταξὺ τοῦ πηδαλίου καὶ τοῦ Κήτους κεῖσθαι τοὺς ἀνωνύμους ἀστέρας. δεῖ γὰρ αὐτοὺς μεταξὺ τοῦ Ποταμοῦ καὶ τοῦ πηδαλίου κεῖσθαι . . . αὐτὸς δὲ ὁ Ἄρατος τὸ Κῆτός φησι κεῖσθαι (v. 358)

βαιὸν ὑπὲρ Ποταμοῦ βεβλημένον ἀστερόεντος.

δῆλον οὖν, ὅτι τοὺς ὑπὸ τῷ Λαγωῷ ἀστέρας δεῖ κεῖσθαι μεταξὺ τοῦ Ποταμοῦ καὶ τοῦ πηδαλίου. καὶ Εὔδοξος δέ, ὡς ἡμεῖς φαμεν, οὕτω λέγει.

3 μετρίῳ L ‖ 5 λαγωοῦ L ‖ 9 φησὶν L ‖ 12 λαγῷ L.

2. I p. 195 E βούλεται γὰρ λέγειν (v. 367—385 Aratus), ὅτι μεταξὺ τοῦ πηδαλίου καὶ τοῦ Κήτους ὑπὸ τὸν Λαγωὸν κεῖνται ἀστέρες ἀνώνυμοι, ὀλίγοι τῷ πλήθει καὶ τῷ μεγέθει. οὐ γὰρ οὕτω κεῖνται, ὥστε ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν ὁμοίως διαμορφωθῆναι ζῷα ἢ κατασκεύασμά τι, οἷά ἐστι τὰ λοιπὰ ἄστρα ἃ διετύπωσέ τις τῶν ἀρχαίων. οὐκέτι δὲ ἐπεβάλετο πάντα διαμορφῶσαι· πολλῶν γὰρ ὄντων ἀστέρων τῶν κατ' ἰδίαν διερριμμένων οὐκ ἂν ἐδυνήθη ἑνὶ σχήματι περιλαβεῖν αὐτοὺς «ἤλιθα μορφώσας» (v. 375)· δι' ἣν αἰτίαν ἔδοξεν αὐτῷ τοὺς παρακειμένους πως ἀλλήλοις ἀστέρας καὶ «ὁμηγερέας» (v. 379) τῷ σχήματι διαπλάσαι καὶ ὀνοματοποιῆσαι.

8 περιλαβεῖν Wil: μεταλαβεῖν L, μεταβαλεῖν V ‖ 10 σχήματι scripsi, cf. v. 380 sqq.: ὀνόματι LV.

XXVI.

1. I p. 196 A ἑξῆς δέ φησιν ὁ Ἄρατος περὶ τοῦ Θυμιατηρίου (v. 402—407)·

αὐτὰρ ὑπ' αἰθομένῳ Κέντρῳ τέραος μεγάλοιο
Σκορπίου ἄγχι νότοιο Θυτήριον αἰωρεῖται.
τοῦ δ' ἤτοι ὀλίγον μὲν ἐπὶ χρόνον ὑψόθ' ἐόντος
πεύσεαι· ἀντιπέρην γὰρ ἀείρεται Ἀρκτούροιο·
καὶ τοῦ μὲν μάλα πάγχυ μετήοροί εἰσι κέλευθοι
Ἀρκτούρου, τὸ δὲ θᾶσσον ὑφ' ἑσπερίην ἅλα νεῖται.

4 αἰωρεῖται L Marcianus: αἰωρῆται V ut infra ‖ 5 δ' ἤτοι V Marcianus: δή τοι L ‖ 6 πεύσεε V.

ἐν δὲ τούτοις δοκεῖ μοι ἀγνοεῖν ὁ Ἄρατος ὑπολαμβάνων, ὅσον ἀπέχει ὁ Ἀρκτοῦρος ἀπὸ τοῦ ἀεὶ φανεροῦ πόλου, τοσοῦτον ἀπέχειν καὶ τὸ Θυμιατήριον ἀπὸ τοῦ νοτίου πόλου. Sequitur Attali fr. 18.

2. I p. 198 A *ἀκολούθως δὲ τούτοις ἠγνόηται καὶ τὸ ἐπιφερόμενον παρ' αὐτοῦ* (v. 439—440)·

αὐτὰρ ὅ δεξιτερὴν αἰεὶ τανύοντι ἔοικεν
ἀντία δινωτοῖο Θυτηρίου.

μεταξὺ γὰρ τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ τοῦ Θυτηρίου τό τε Θηρίον ὅλον κεῖται καὶ τοῦ Σκορπίου τὰ πλεῖστα μέρη· ἡ μὲν γὰρ δεξιὰ χεὶρ περὶ τὰ ⟨πρῶτα⟩ μέρη τῶν Χηλῶν κεῖται, τὸ δὲ Θυμιατήριον ὑπὸ τοῖς ἐσχάτοις μέρεσι τοῦ Σκορπίου, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Ἄρατος λέγει (v. 402—403)·

αὐτὰρ ὑπ' αἰθομένῳ Κέντρῳ τέραος μεγάλοιο
Σκορπίου ἄγχι νότοιο Θυτήριον αἰωρεῖται.

2 *παρ'* L: *ὑπὲρ* V ‖ 4 *δηνωτοῖο* L (unde *δὴ νώτοιο* Victorius), *δεινωτοῖο* V ut Marcianus et hoc loco et v. 440: corr recentiores et Scaliger ‖ 7 supplevi ‖ 11 *αἰωρῆται* V.

V. 406, 7 «*τοῦ — Ἀρκτούρου*» Hipparchus, «*τῷ* (i. e. *τῷ*) — *Ἀρκτούρῳ*» Marcianus. Utrumque cogitabile. Hipparchum sectamur.

V. 440 «*δινωτοῖο Θυτηρίου*» 'rotundae Arae' ex «*δεινωτοῖο*» et «*δηνωτοῖο*», quorum utrumque nihili est (etsi *δεινωτοῖο* ex posteriore aliqua editione repetitum esse Athenaei de poculo *δεῖνος* quod vocatur ecloga docet monente Wilamowitzio), recte mihi effectum recentiorum subsidio videtur.

XXVII.

1. I p. 198 B *ἐν δὲ τοῖς ἑξῆς περὶ τῶν τροπικῶν καὶ τοῦ ἰσημερινοῦ καὶ τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου λέγων φησίν* (v. 467—468)·

αὐτοὶ δ' ἀπλατέες καὶ ἀρηρότες ἀλλήλοισι
πάντες· ἀτὰρ μέτρῳ γε δύω δυσὶν ἀντιφέρονται.

γραφομένου δὴ διχῶς, καὶ ἐν οἷς μὲν «αὐτοὶ δ' ἀπλατέες» ἐν οἷς δὲ «αὐτοὶ δὲ πλατέες» ὁ Ἄτταλός φησι βέλτιον εἶναι «αὐτοὶ δὲ πλατέες» (καὶ γὰρ οἱ ἀστρολόγοι, φησί, 'πλατεῖς' ὑποτίθενται τούς τε τροπικοὺς καὶ τὸν ἰσημερινὸν καὶ τὸν ζῳδιακόν) καὶ τὸν ἥλιον τὰς τροπὰς μὴ ἀεὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κύκλου ποιεῖσθαι, ἀλλὰ

2 *κύκλου* V: om L ‖ 3 *δ' ἀπλατέες* V: *δὲ πλατέες* L ‖ 6—7 verba *ὁ Ἄτταλος — πλατέες* V: om L.

ποτὲ μὲν νοτιώτερον, ποτὲ δὲ βορειότερον· καὶ ὅτι γίνεται τοῦτο, καὶ Εὔδοξός φησιν. Sequitur Eudoxi et Attali (fr. 20) sententia; deinde pergit Hipparchus p. 199 D ὅτι δὲ καὶ Ἄρατος τοῖς μαθηματικοῖς ἀκολούθως 'ἀπλατεῖς' αὐτοὺς νοεῖ ὑπάρχοντας, μάθοι ἄν τις ἔκ τε τοῦ περὶ τοῦ ἰσημερινοῦ λέγειν (v. 513—514)

ἐν δέ οἱ ἤματα νυξὶν ἰσαίεται ἀμφοτέρῃσιν
φθίνοντος θέρεος, τοτὲ δ' εἴαρος ἱσταμένοιο

— οὐ γὰρ ἐπὶ μίαν μόνον ἡμέραν ἰσημερίαν ἂν ἦγεν ἔν τε τῷ ἔαρι καὶ τῷ φθινοπώρῳ, ἀλλὰ καὶ πλείονας, εἰ πλάτος εἶχεν — καὶ πάλιν ἐκ τοῦ ἐπὶ τοῦ τροπικοῦ λέγειν (v. 497—499)·

τοῦ μέν, ὅσον τε μάλιστα, δι' ὀκτὼ μετρηθέντος,
πέντε μὲν ἔνδια στρέφεται καὶ ὑπέρτερα γαίης,
τὰ τρία δ' ἐν περάτῃ.

πλάτος γὰρ ἔχοντος αὐτοῦ καὶ διαιρεθέντος εἰς ὀκτὼ ⟨ἀ⟩δύνατον εἶναι ὅλα τμήματα ἄνω τε καὶ κάτω, ἐγκεκλιμένου τοῦ κόσμου. ἀλλὰ μὴν καὶ περὶ τοῦ ζῳδιακοῦ λέγων ὁτὲ μὲν οὕτως (541—543)

ὅσσον δ' ὀφθαλμοῖο βολῆς ἀποτείνεται αὐγή,
ἑξάκις ἂν τόσση μιν ὑποδράμοι. αὐτὰρ ἑκάστη
ἴση μετρηθεῖσα δύω περιτέμνεται ἄστρα

ὁτὲ δὲ οὕτως (v. 553—558)

τοῦ δ' ὅσσον κοίλοιο κατ' Ὠκεανοῖο δύηται
τόσσον ὑπὲρ γαίης φέρεται, πάσῃ δ' ἐπὶ νυκτί
ἓξ αἰεὶ δύνουσι δυωδεκάδες κύκλοιο.
τόσσαι δ' ἀντέλλουσι· τόσον δ' ἐπὶ μῆκος ἑκάστη
νὺξ αἰεὶ τετάνυσται, ὅσον τέ περ ἥμισυ κύκλου
ἀρχομένης ἀπὸ νυκτὸς ἀείρεται ὑψόθι γαίης

οὐ πλάτος ἔχοντα, ἀλλὰ τοὐναντίον ἀπλατῆ διειληφέναι μοι δοκεῖ. ἥ τε γὰρ βολὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ εὐθεῖά ἐστι, καὶ αὕτη ἑξάκις καταμετρεῖ τὸν μέγιστον καὶ ἀπλατῆ κύκλον, ἀλλ' οὐχὶ τὸν πλάτος ἔχοντα, τοῦ τε ζῳδιακοῦ καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ νύκτα ἡμικύκλιον ἀνατέλλει καὶ δύνει, τοῦ ἡλίου ἐπὶ τοῦ ἀπλατοῦς καὶ διὰ μέσου

12 ὁ add L ‖ 13, 14 ὑπ. ὅταν τι ἐκ V ‖ 15 ἰσαίνεται L, cf. Arati v. 235 ἰσαιομένῃσιν ‖ ἀμφοτέρῃσι Marcianus ‖ 16 τοτὲ Marcianus: τότε LV ‖ ἀρχομένοιο L ‖ 17 ἂν om L ‖ 18 πλείονος V ‖ 21 ἐνδιαστρέφεται LV ‖ 22 τὰ V: κατ L ‖ 23 suppl Wil ‖ 25 ὅτε L ‖ 27 ἂν τόσση μιν L: ἀντοσ ἡμῖν V ‖ 30 κώλοιο L ‖ δύνται (i. e. δύηται) Marcianus ‖ 31 ἐπὶ V Geminus p. 28 E: ἐνὶ L ‖ 33 τόσσον V ut Marcianus ‖ 34 τετάνυσται Marcianus (et ex coniectura Scaliger): τετάνυται V, τάνυται L ‖ τόσσον V ‖ 37 αὕτη scripsi: αὐτὴ LV ‖ 40 μέσον L.

τῶν ζῳδίων φερομένου· ἐπὶ γὰρ τοῦ πλάτος ἔχοντος οὐ δυνατὸν τοῦτο συμβαίνειν. καὶ ἐξ ἄλλων δὲ πλειόνων φανερός ἐστιν ὁ Ἄρατος ἀπλατεῖς τοὺς κύκλους ὑποτιθέμενος ἀκολούθως τοῖς μαθηματικοῖς.

43 *τοὺς* om L ‖ 44 *μαθη* ante *μαθηματικοῖς* iteravit L.

2 I p. 178 D *πρῶτον μὲν οὖν ὁ Ἄρατος ἀγνοεῖν μοι δοκεῖ τὸ ἔγκλιμα τοῦ κόσμου νομίζων ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόποις τοιοῦτον εἶναι, ὥστε τὴν μεγίστην ἡμέραν λόγον ἔχειν πρὸς τὴν ἐλαχίστην τὸν αὐτόν, ὃν ἔχει τὰ πέντε πρὸς τὰ τρία. λέγει γὰρ ἐπὶ τοῦ θερινοῦ τροπικοῦ* (v. 497—499)·

τοῦ μέν, ὅσον τε μάλιστα, δι᾽ ὀκτὼ μετρηθέντος,
πέντε μὲν ἔνδια στρέφεται καὶ ὑπέρτερα γαίης,
τὰ τρία δ᾽ ἐν περάτῃ.

4 *τὸν αὐτόν* om L ‖ *τρόπον* post *αὐτόν* add V ‖ *ἔχειν* V ‖ 7 *ἐνδιαστρέφεται* LV.

V. 467 Attali et Hipparchi exemplaria Aratea praeter varietatem «*δ᾽ ἀπλατέες*» et «*δὲ πλατέες*» nihil habuisse patet. Quodsi «*δ᾽ ἀπλανέες*» Marciani textus scholiaque offerunt, hanc discrepantiam postea succrevisse non certo quidem verum probabiliter suspicamur. Qua repudiata ad Hipparchum recurrendum esse rati «*ἀπλατέες*» poetae praegresso Bekkero vindicamus.

V. 498 cum duplici Hipparchi testimonio Marcianus facit superscripta ab ipso librario hac discrepantia: *γράφεται καὶ* «*ὑπέρτατα*». Veri dissimile, quoniam quod supra terram idem non necessario dici 'sublime' merebitur. Et succurrit textui Marciani Achilles p. 148 B: *εἰ δέ τις αὐτὸν* (tropicum aestivum circulum) *διέλοι εἰς ὀκτὼ μέρη κατὰ τὸν Ἄρατον, ἔσται μὲν αὐτῶν πέντε μὲν ὑπὲρ γῆν, τρία δὲ ὑπὸ γῆν. φησὶ δὲ περὶ αὐτοῦ οὕτως Ἄρατος* (v. 498—499)

πέντε μὲν ἔνδια στρέφεται καθ᾽ ὑπέρτερα γαίης,
τὰ τρία δ᾽ ἐν περάτῃ· θέρεος δέ οἱ ἐν τροπαί εἰσιν

ἀπὸ τῶν ὀκτὼ μερῶν δηλῶν τὰ πέντε ὑπὲρ γῆν ἔχειν, τὰ δὲ τρία ὑπὸ γῆν.

4 *καὶ* V ‖ 5 *τὰ* om V ‖ *ἐντροπαὶ* V, *ἀντροπαὶ* M ‖ 6 *δηλῶν* om V ‖ *ἔχειν* L: *ἔχει* V.

Succurrunt praeterea, nisi fallimur, Gemini Phaenomena p. 16 Petavii: *πρὸς δὲ τοῦτο τὸ κλῖμα δοκεῖ καὶ ὁ Ἄρατος συντεταχέναι τὴν τῶν Φαινομένων πραγματείαν. περὶ γὰρ τοῦ θερινοῦ τροπικοῦ κύκλου διαλεγόμενός φησιν οὕτως* (v. 497—499)·

τοῦ μέν, ὅσον τε μάλιστα, δι' ὀκτὼ μετρηθέντος,
πέντε μὲν ⟨ἔνδια⟩ στρέφεται καθ' ὑπέρτερα γαίης,
τὰ τρία δ' ἐν περάτῃ· θέρεος δέ οἱ ἐν τροπαί εἰσιν.

5 om Ambrosianus ‖ *ὕπερθεν* Ambrosianus ‖ 6 *πέρατι τῇ* Ambrosianus.

Nam ex «*ὕπερθεν*» facilius multo «*ὑπέρτερα*» quam «*ὑπέρτατα*» elicitur. Denique opitulatur Anonymus 'Isag.' p. 168 Petav., cuius testimonium ex Vaticano Marciani et ceterorum auctorum opera ita constituimus:

τοῦ μέν, ⟨ὅσον⟩ τε ⟨μάλιστα⟩, δι' ὀκτὼ μετρηθέντος,
πέντε μὲν ἔνδια στρέφεται καθ' ὑπέρτερα γαίης,
τὰ τρία δ' ἐν περάτῃ· θέρεος δέ οἱ ἐν τροπαί εἰσιν.

1 supplevi ‖ *μετρηθέντας* V ‖ 2 *ἐνδιαστρέφεται* coniungit V.

Eodem versu (498) «*πέντε μὲν ἐνδιαστρέφεται καὶ ὑπέρτερα γαίης*» vitio mensura verbi solitarii «*ἐνδιαστρέφεται*» (‒ ‒ ‒ ⏑⏑ ‒) aegrotat neque potest nisi adhibita Marciani et Achillis codicis Medicei medela ad sanitatem perduci «*ἔνδια στρέφεται καθ' ὑπέρτερα γαίης*», 'quinque particulae in divo et superioribus terrae regionibus versantur'. Ita cum edidissent quorum erat poetam, Hilbergius ('Das Princip der Silbenwägung in der griechischen Poesie' p. 92) legi cuidam metricae cautissime observatae repugnare traditam scripturam edixit habuitque qui adsentirentur, veluti M. Schneiderum p. 16. Exemplorum enim acervo Hilbergius docuisse reapse videtur, breves syllabas finales quae in vocalem exeunt in hexametri arsi ab epicis poetis (Homero et Hesiodo exceptis, qui huic legi non sunt obsecuti) plerumque non poni nisi in vocabulis quorum mensura sit ⏑⏑⏑ ‒ ⏑⏑⏑ ⏑ ‒ ‒ ⏑, deinde in pedibus pyrrhichiis, tum cum a tali vocabulo in vocalem brevem exeunte incipit versus, ut tamen discedentia hac regula exempla et norma Homerica formata propulsare coniecturis infelicibus (velut *ἔνδι' ἀεὶ στρέφεται*) non debuerit. Adde quod contulit ipse Hilbergius, quae ad regulam illam accommodari facile nequeunt, velut v. 1024 *καὶ σπίνος ἦρα σπίζων καὶ ὄρτεα πάντα* (ubi contra poetae

usum et constantiam *ἠόια* suspicatus est Hilbergius), v. 599 *σὺν τοῖς Ὄρνιθος πρῶτα πτερὰ μέσφα παρ' αὐτήν* (ubi male idem *πρότερα*), v. 348 *ὡς ἥ γε πρύμνηθεν Ἰησονὶς ἕλκεται Ἀργώ* (quod particula liberius usurpata excusandum censet), 1060 *αὔτως δ' ἀνθέρικος τριχθὰ σκίλλης ὑπεράνθεῖ*, quem versum commento *τρίχθ' ὁ* beare voluit criticus ille audacissimus. Iam fac haec quae in medium protulimus vel omnia mutando feliciter sustulisse Hilbergium: remanet ac manebit haud exiguus aliorum versuum alexandrinorum numerus normae Hilbergianae aperte refragantium. Etiamne has copias iisdem armis repellendas putabimus? Repellat Hilbergius et siquis a se impetraverit: tutius cautiusque certam semitam traditionis insistentes servare, quae exemplis ab eodem poeta petitis et ceterorum eiusdem aevi analogia commendari videntur, intacta.

V. 541 cum inter difficiliores numerari soleat omni coniecturarum et explicationum genere vexatus est. Quare pedetemptim progredientes a concessis (vel concedendis potius) initium capiamus. Genetivum «*βολῆς*» Hipparcheum Marciani textus et lemma consensu suo stabilirunt[2]). At Sporum in paraphrasi dissentire aiunt et «*βολίς*» testari. Quid igitur Sporus in scholiis? *ὁ Σπόρος οὕτω φησίν· 'ὅσον δὲ τῆς ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ βολίδος (τῆς ἀκτῖνος) ἀποτέμνεται καὶ ἀφαιρεῖται* [*καὶ* delemus] *ἡ αὐγὴ τοῦ αἰθέρος, ἑξάκις ἂν τοσαύτη ἀκτὶς ὑποδράμοι τὸν ζῳδιακὸν ἀπηρτισμένον· ἑκάστη δὲ οὕτως ὑποδραμοῦσα ἴση δύο ἂν περιτέμοι καὶ περιλάβοι ζῴδια'*. Legit «*ὅσσον δ' ὀφθαλμοῖο βολῆς ἀποτέμνεται αὐγή*» qui ita circumscribit, nec licet «*βολίς*» ex Spori interpretatione Buttmanno suasore pro lectionis varietate afferre. Porro «*ἀποτείνεται*» Hipparchus, «*ἀποτέμνεται*» Marciani et textus et lemma et Sporus paraphrasta. Quid scholiasta alter legerit, vix certo idem statuit Buttmannus: *ἀνάγκη οὖν ἐκβαλλομένας ἀπὸ τῆς ὄψεως ἐπὶ τὸν οὐρανὸν εὐθείας, συμβεβηκότων ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τοῦ σχή-*

[2]) Cf. Musaeus v. 94 *ἀπ' ὀφθαλμοῖο βολάων κάλλος ὀλισθαίνει καὶ ἐπὶ φρένας ἀνδρὸς ὁδεύει* (ubi Diltheyum immerito *δι' ὀφθαλμοῖο πυλάων* commentum esse Schwabius 'De Musaeo Nonni imitatore', Tubingae 1876, p. 23 recte statuit), Triphiodorus v. 116 *ὄμματος ἀστρέπτοιο βολὴν ἐπὶ γαῖαν ἐρείσας*, denique quos congessit Creuzerus ad Plotinum 'De pulchritudine' p. 162 infimi aevi scriptores. Omnibus Homerus praeivit Od. IV 149 sq.: *κείνου γὰρ τοιοίδε πόδες τοιαίδε τε χεῖρες ὀφθαλμῶν τε βολαὶ κεφαλή τ' ἐφύπερθέ τε χαῖται.*

ματος τυγχάνοντος σφαιροειδοῦς, ἴσας (Bekker: *ἴσως ἴσαις* codex) *εἶναι. ὅση οὖν (φησίν) ὄψεως γίνεται εὐθεῖα ἀναβλεπόντων ἡμῶν πρὸς τὸν οὐρανόν, τοσαῦται ὀφείλουσιν ἓξ νοεῖσθαι δι' ὅλης τῆς περιφερείας κτλ.'* Sive enim «*ἀποτέμνεται*» sive «*ἀποτείνεται*» praeoptaveris, agi de recta linea ab oculo sursum ducenda largieris: *ἡ γὰρ βολὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ εὐθεῖά ἐστιν* Hipparchus. Verum merito scribi «*ἀποτέμνεται*» infitiamur. Quis enim facile cogitatione huius versiculi sententiam assequetur: 'quantum sibi radius vel splendor desecabit inde ab oculi iactu, sexiens hoc intervallum subiret illum', scilicet Zodiaci circulum? Contra percipitur «*ἀποτείνεται*»: 'quantum ab oculi iactu radius extenditur in altum' etc.

V. 542 «*τόσση μιν*» Laurentianus Hipparchi, «*τόσ⟨σ⟩' ἡμῖν*» si emendaveris Vaticanus, quorum utrumque in Marciano est: «*τόσσ' ἡμῖν*» in textu, «*τόσση μιν*» interlineare (*γράφεται καὶ «τόσση μιν»*). 'Sexiens nobis hoc intervallum subiret', scil. Zodiacum. Quid Sporus quidque Hipparchus paraphrasi circumscribant, tuto vix dixeris, quamquam «*τόσση μιν*» probabilius videtur. Sic enim ille: *ἑξάκις ἂν τοσαύτη ἀκτὶς ὑποδράμοι τὸν ζῳδιακὸν ἀπηρτισμένον.* «*ἡμῖν*» cum non expresserit, verbis *τὸν ζῳδιακὸν ἀπηρτισμένον* voluisse «*μιν*» exprimere existimamus paraphrastam; item Laurentianum Hipparchi, cum verbis *ἑξάκις καταμετρεῖ τὸν μέγιστον καὶ ἀπλατῆ κύκλον* utatur. Iam Vaticanum perpessum esse interpolationem «*τόσσ' ἡμῖν*» ex libro Marciano affini ductam putabimus. «*τόσση μιν*» Hipparcheum.

Versu eodem «*ὑποδράμοι*» Vossio adeo displicuit, ut expellendum censeret et «*ἐπιδράμοι*» legendum, quod magis Hipparcheo '*καταμετρεῖ*' responderet. Misso Hipparcho, e cuius paraphrasi discrimen nullo pacto peti potest, breviter dicimus *ὑποτρέχειν* intellegendum esse de terra Zodiaco subiacenti. Hinc, quae ad caelum educitur recta, inferior est ideoque *ἑξάκις ἂν τόσση μιν ὑποδράμοι*, „sie würde sich sechsmal über den höher gelegenen Thierkreis erstrecken.“ «*ὑπεκδράμοι*» dubia recentiorum fide nititur, unde etiam in Cleomedis 'De motu corporum caelestium' librum Norimbergensem (II 1, 82 p. 150 Ziegleri) penetravit, cum antiquissimus Cleomedis codex Mediceus «*ὑποδράμοι*» offerat. Neque aliter in ceteris modo concinit modo dissentit versuum 541—543 in Cleomede textus Arateus. Habet ille *βολῆς ἀποτείνεται αὐγή — τόσσ' ἡμιν* (*τόσση μιν* Parisinus codex editori ignotus) — *δύω* (*δύο* Mediceus)

— περιτέλλεται[3]). «περιτέλλεται» cum redeat in recentioribus, a Marciani textu scholiisque atque adeo ab Hipparcho distat «περιτέμνεται» exhibentibus, quod vertas 'pari spatio bina signa sibi illarum sex partium unaquaeque circumcidit', id est utrimque desecat (cf. v. 50). Quantum perspicua hac imagine recedit «περιτέλλεται» 'circumvolutat'? Sidera, Zodiaci particulas, circumverti poeta dixit v. 509 sq. (καί οἱ τρία μὲν περιτέλλεται ὑψοῦ τῶν ὀκτώ, τὰ δὲ πέντε κατώρυχα δινεύονται). Admodum vero dubitamus, meritone dicatur linea curva circulo desecta sidera circumversari. Sequimur igitur duplicem Hipparchi et Marciani auctoritatem.

V. 553 «κοίλοιο — Ὠκεανοῖο» cum Hipparcho Marcianus scholiaque Marciana, nisi quod secunda Marciani manus superscripsit varietatem lectionis: γράφεται καὶ «κοινοῖο». κοινός Oceanus vocari potest, quia circa totum terrae orbem fluitans omnibus terrae regionibus communis credebatur, κοῖλος est, siquidem occidentia pone horizontem mari definitum sidera spectantur (cf. v. 407 τὸ δὲ (Ara) θᾶσσον ὑφ' ἑσπερίην ἅλα νεῖται et scholia ad h. l.). Praeferimus «κοίλοιο».

Ibidem «δύηται» indubitata omnium testium scriptura est. Nec erit qui coniunctivum sine ἄν vel κέν ad ὅσσον adpositum cum Vossio repudiet, modo poeticum hac in re sermonis usum vel potius primarium (velut ἐσθλὸν καὶ τὸ τέτυκται, ὅ τ' ἄγγελος αἴσιμα εἰδῇ, alia) in memoriam revocemus.

V. 554 «πάσῃ δ' ἐπὶ νυκτί» 'per noctem' Hipparchi codex Vaticanus cum Marciano et Gemino astronomo p. 28 Petav., «ἐνί» Laurentianus. At noluit poeta aliquod temporis nocturni momentum sed universam noctem dicere. Ergo statuendum est a genuina archetypi scriptura Laurentiani librarium pravi Arati exemplaris culpa defecisse. Illud enim addimus in recentissimis quibusdam poetae codicibus ferri «ἐνί».

V. 555 «ἓξ αἰεὶ δύνουσι δυωδεκάδες κύκλοιο» Hipparchus addicentibus Gemino p. 28 E Petavii et Achille (supra VII). δυωδεκάς esse idem atque δωδεκατημόριον probat versus 703. Ergo dicit Aratus, circuli duodenarii sex semper occidere per noctem partes.

---

[3]) Cleomedem usum esse Posidonii 'Meteorologicis' vel in afferendis testibus egregie exposuit Blassius l. c. p. 16. Parisinum Cleomedis codicem s. XIII — XIV oblivione obrutum — caret enim titulo — in libro manuscripto no. 2403 fol. 1—15 nos redinvenimus. Habet ὑποδρόμοι cum Mediceo.

Male «δυωδεκάδος κύκλοιο» Marcianus, ut careat numerale ἕξ relatione necessaria. Quid enim esset 'sex duodenarii illius circuli occidunt'?

V. 557 «ὅσον» Hipparchi codex Laurentianus et Marciani manus altera et Gemini editio p. 29 A necessario, quoniam refertur ad *τόσον δ' ἐπὶ μῆκος κτλ'.* Quod praebet Vaticanus «τόσσον» corruptum ex «τόσον» est fluxitque ex Arati exemplari Marciano, qui idem illud recepit, cognato.

XXVIII.

I p. 197 A *εἰπὼν δὲ ὁ Ἄρατος περὶ τοῦ Θυμιατηρίου, διότι, ἐπὰν συμφανὲς γένηται ἀπ' ἄρκτου 'νεφέλῃ πεπιεσμένον'* (v. 416), *τότε δεῖ νότον προσδέχεσθαι, ἐπιφέρει ἑξῆς περὶ τοῦ Κενταύρου τὸν τρόπον τοῦτον* (v. 431—438)·

εἰ δέ τοι ἑσπερίης μὲν ἁλὸς Κενταύρου ἀπείη
ὦμος ὅσον προτέρης, ὀλίγη δέ μιν εἰλύοι ἀχλὺς
αὐτόν, ἀτὰρ μετόπισθεν ἐοικότα σήματα φαίνοι
νὺξ ἐπὶ παμφανόωντι Θυτηρίῳ, οὔ σε μάλα χρὴ
εἰς νότον, ἀλλ' εὔροιο περισκοπέειν ἀνέμοιο.
δήεις δ' ἄστρον ἐκεῖνο δύω ὑποκείμενον ἄλλοις·
τοῦ γάρ τοι τὰ μὲν ἀνδρὶ ἐοικότα νειόθι κεῖται
Σκορπίου, ἱππούραια δ' ὑπὸ σφίσι Χηλαὶ ἄγουσιν.

ἐν δὲ τούτοις πρῶτον μέν, ποῖον ὦμον τοῦ Κενταύρου σημειοῦται, ἔστιν εἰπεῖν, ὡς οὐδαμῶς χωρὶς τοῦ ἑτέρου ὁ εἷς αὐτῶν ἠστέρισται, ἀλλὰ ἀμφότεροι ἅμα μεσουρανοῦσιν, ὥστε ἀδιάφορον ἢ ἐπὶ τοῦ ἑνὸς εἰπεῖν ἢ ἐπ' ἀμφοτέρων οὕτως. ἐὰν δὲ ὁ ὦμος τοῦ Κενταύρου ἴσον ἀπὸ ἀνατολῆς καὶ δύσεως ἀπέχῃ — ὅπερ ἐστὶ τὸ αὐτὸ τῷ «ἀπὸ ἑσπερίης» (v. 431) *— ὃ δὴ γίνεται μεσουρανοῦντος αὐτοῦ, κἂν ἐπιγένηται τὰ ὅμοια σημεῖα τοῖς ἐπὶ τοῦ Θυτηρίου, τότε εὖρον, ἀλλ' οὐ νότον δεῖ προσδέχεσθαι κτλ'.*

χωρὶς δὲ τούτων ὁλοσχερῶς ἀγνοεῖ λέγων τὸν Κένταυρον ὑπὸ τῷ Σκορπίῳ καὶ ταῖς Χηλαῖς κεῖσθαι· ὅλος γὰρ σχεδὸν ὑπὸ τῇ

5 *τοι* LV: *κεν* Marcianus ‖ 6 *εἰλύοι* Marcianus (et olim Scaliger): *εἰλύει* V, *ἰλύι* L ‖ 7 *φαίνοι* L: *τεύχοι* Marcianus, *τεῦχε* V ‖ 8 *ἐπιπαμφανόωντι θυτηρίω* Marcianus ‖ 9 *ἐς* Marcianus ‖ *περισκοπεύειν* Marcianus ‖ 11 *γάρ* V: *δή* L ‖ 12 *ἱπποίραια* L: *ἱππουραῖα* V ‖ *ἄγχουσιν* V ‖ 13 *σημειοῦται* L: *σημείου τε γὰρ* V, unde 13, 14 *σημειοῦται πάρεστιν* coni Wil ‖ 14 *χωρὶς* om V ‖ *ὑστέρισται* V ‖ 16 *εἰπεῖν* om L ‖ 17 *ἀπέχῃ* L: *ἀπέχει* V.

Παρθένῳ κεῖται, πλὴν ὅσον ὁ δεξιὸς ὦμος καὶ ἡ δεξιὰ χεὶρ καὶ τὰ ἐμπρόσθια σκέλη τοῦ Ἵππου ὑπὸ τὰς Χηλὰς τέτανται. ὁ γὰρ ἑπόμενος μάλιστα τῶν ἐν τῇ κεφαλῇ ἀστὴρ ἐπέχει Παρθένου μοίρας κθʹ, ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου ἐπέχει Χηλῶν μοίρας ζʹ, ὁ δὲ νοτιώτερος τῶν ἐν τοῖς ὀπισθίοις σκέλεσιν ἀπέχει Παρθένου περὶ μοίρας ιγʹ. πῶς οὖν δυνατόν, τὰ μὲν ὅμοια τῷ ἀνθρώπῳ μέρη τοῦ Κενταύρου ὑπὸ τῷ Σκορπίῳ κεῖσθαι, τὰ δ' ἱππούραια ὑπὸ ταῖς Χηλαῖς; παραπέμπει δὲ καὶ τοῦτο ὁ Ἄτταλος (fr. 19) *ὡς εὖ εἰρηκότος αὐτοῦ.*

29 *δὲ* L ‖ 31 *ὡς εὑρηκότος* L.

V. 431 «*κεν*» Marcianus, «*τοι*» multo ad linguae integritatem rectius Hipparchus, etsi falsum illud ex imitatione Homerica ortum esse potest, velut Il. IX 445 *οὐδ' εἴ κεν ὑποσταίη θεὸς αὐτός* (ubi tamen *ὑποστήῃ* corrigas) et quae congessit Krueger 'Gr. Sprachlehre' II 2² (Berol. 1859) p. 108. Res incerta.

V. 433 «*φαίνοι*» restituimus ex L: 'si faciat nox, ut splendeant signa similia'. «*τεύχοι*» Marcianus, et ita Vaticani scriptura «*τεῦχε*» emendanda est, quamquam ne hoc quidem a probabilitate abhorrere reputanti patescet.

Quod v. 438 «*χεῖλε'*» pro varia lectione ad «*Χηλαί*» adscripsit secunda Marciani manus, contra triplicem Hipparchi et Attali et Marciani societatem non valet hilum. Neque unquam 'de labris', sed 'de forficibus' loquuntur astronomi.

XXIX.

I p. 200 E *ἐν δὲ τοῖς ἑξῆς περὶ τοῦ Γαλαξίου κύκλου εἰπὼν ἐπιφέρει, ὅτι τῶν τεσσάρων κύκλων δύο ἴσοι εἰσίν, οἱ δὲ δύο πολλῷ ἐλάσσονες, λέγων οὕτως* (v. 477—479)·

τῷ δ' ἤτοι χροιὴν μὲν ἀλίγκιος οὐκέτι κύκλος
δινεῖται, τὰ δὲ μέτρα τόσοι πισύρων περ ἐόντων
οἱ δύο, τοὶ δέ σφεων μέγα μείονες εἱλίσσονται.

οὐκ εὖ δέ μοι δοκεῖ λέγεσθαι οὐδὲ τοῦτο, ὅτι 'πολλῷ ἐλάσσονές' εἰσιν οἱ τροπικοὶ τοῦ ἰσημερινοῦ καὶ τοῦ ζῳδιακοῦ· ἔλασσον γὰρ ἢ τῷ ιαʹ μέρει λείπονται αὐτῶν.

2 *τούτων* ante *ἴσοι* add LV: delevi ‖ *ἴσοι* LV ‖ 3 *πολὺ* L ‖ 4 *δ' ἤτοι* V: *δή τοι* L, *δῆτοι* Marcianus ‖ *οὐκ ἔτι* L ‖ 5 *παρ'* V ‖ 6 *σφων* L ‖ *μεγα μείονος* L, *μέγ' ἀμείνονος* V.

7*

V. 479 scripsimus «*μέγα μείονες*» cum Laurentiano et Marciani scholio interlineari ac paraphrasi, quod insequentibus ipsius Hipparchi verbis *οὐκ εὖ δέ μοι δοκεῖ λέγεσθαι οὐδὲ τοῦτο, ὅτι 'πολλῷ ἐλάσσονές' εἰσι* confirmatur. Hipparchi vituperium ut irritum fieret, inventa coniectura est «*μέγ' ἀμείνονες*» inductaque in Marciani textum atque Hipparchi codicem Vaticanum.

XXX.

I p. 202 A *περὶ δὲ τῆς Ἀνδρομέδας φησὶν* (v. 484—485)·

Ἀνδρομέδης — μέσην ἀγκῶνος ὕπερθεν
δεξιτερὴν ἐπέχει.

ἀγνοεῖ δὲ καὶ κατὰ τοῦτο. καὶ γὰρ οἱ ἐν τῷ δεξιῷ αὐτῆς ὤμῳ βορειότεροί εἰσι τοῦ τροπικοῦ . . . δῆλον οὖν ἐκ τούτων, ὅτι ὁ ἀγκὼν βορειότερός ἐστιν ἱκανῶς τοῦ τροπικοῦ, καὶ οὐ νοτιώτερος, ὡς Ἄρατός φησιν.

2 *μὲν ἀγκ.* L ‖ *ὑπένερθε* L ‖ 5 *εἰσιν* L.

XXXI.

I p. 201 B *περὶ δὲ τῶν ἀστέρων, οἳ κεῖνται ἐφ' ἑκατέρου τῶν τροπικῶν καὶ ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ, γράφει ὁ Ἄρατος τοῦτον τὸν τρόπον* (v. 480—482)·

τῶν ὃ μὲν ἐγγύθεν ἐστὶ κατερχομένου βορέαο.
ἐν δέ οἱ ἀμφότεραι κεφαλαὶ Διδύμων φορέονται.
ἐν δὲ τὰ γούνατα κεῖται ἀρηρότος Ἡνιόχοιο.

αἱ μὲν οὖν κεφαλαὶ τῶν Διδύμων οὐ κεῖνται ἐπὶ τοῦ θερινοῦ τροπικοῦ κτλ'.

1 *τε* post *ἑκατ.* add V ‖ 4 *βορέοιο* L ‖ 6 *τὰ* etiam Marcianus.

V. 482 «*ἐν δέ τε γούνατα*» ex recentioribus codicibus emendandum esse videri possit poetae consuetudinem persequenti, qui ubi enumerationem enuntiatis similiter formatis comprehendit alterum tertiumve membrum *δέ τε* particulis subnectit omisso articulo, velut v. 504 *ἐν δέ οἱ Ἀργὼ καὶ μέγα Κενταύροιο μετάφρενον, ἐν δέ τε κέντρον Σκορπίου, ἐν καὶ τόξον κτλ.'*, v. 515 sqq. *σῆμα δέ οἱ Κριὸς Ταύροιό τε γούνατα κεῖται — ἐν δέ τέ οἱ ζώνη εὐφεγγέος Ὠρίωνος*, v. 1051 *τριπλόα δὲ σχῖνος κυέει, τρισσαὶ δέ οἱ αὖξαι γίνονται καρποῖο, φέρει δέ τε σήμαθ' ἑκάστη ἑξείης ἀρότῳ κτλ.'*, v. 1059 *τῷ δέ γ' ἀφαυροτέρῳ ὀλίγη, μέσσῳ δέ τε μέσση*, alia.

XXXII.

I p. 202 D ἑξῆς δέ φησιν (v. 488—489)·

καλοί τ' Ὀφιούχεοι ὦμοι
αὐτὸν δινεύονται ἐληλαμένοι περὶ κύκλον.

ἐν δὲ τούτοις τελέως ἀγνοεῖ.

V. 489 «αὐτόν» confirmat textu Marcianus, dissentiente paraphrasi scholiastae ad v. 487: ὁπλαὶ δ' Ἵππειοι] αἱ δὲ τοῦ Ἵππου (φησίν) ὁπλαὶ καὶ ὁ τοῦ Ὄρνιθος αὐχὴν σὺν αὐτῇ τῇ ἄκρᾳ κεφαλῇ καὶ οἱ λαμπροὶ τοῦ Ὀφιούχου ὦμοι αὐτοῦ περὶ τὸν κύκλον κινοῦνται περιελαθέντες καὶ ἐγκείμενοι. Recurrit in quibusdam recentiorum idem illud «αὐτοῦ» nec absonum videtur, modo ne antiquius certiusque Hipparchi testimonium obstaret: 'eodem vestigio circa Cancri circulum agitati' dici eodem iure potest quam αὐτοῦ ἐνὶ Τροίῃ, αὐτοῦ τῷδ' ἐνὶ δήμῳ, alia Homerica.

XXXIII.

I p. 202 E ἑξῆς δέ φησιν (v. 490—496)·

ἣ δ' ὀλίγον φέρεται νοτιωτέρη οὐδ' ἐπιβάλλει,
Παρθένος, ἀλλὰ Λέων καὶ Καρκίνος. οἳ μὲν ἅμ' ἄμφω
ἑξείης κέαται βεβλημένοι, αὐτὰρ ὁ κύκλος
τὸν μὲν ὑπὸ στῆθος καὶ γαστέρα μέχρι παρ' αἰδῶ
τέμνει, τὸν δὲ διηνεκέως ὑπένερθε χελείου
Καρκίνον, ἧχι μάλιστα διχαιόμενόν κε νοήσαις
ὀρθόν, ἵν' ὀφθαλμοὶ κύκλου ἑκάτερθεν ἴοιεν.

ταῦτά μοι δοκεῖ συμφώνως τοῖς φαινομένοις εἰρηκέναι.

4 βεβολημένοι Marcianus, cf. supra p. 75[1] ‖ 7 νοήσαις etiam lemma Marciani: νοήσεις textus Marciani ‖ 8 ὀφθαλμοῖο L.

V. 491 οἳ μὲν ἅμ' ἄμφω ἑξείης κέαται βεβλημένοι 'hi quidem (Leo et Cancer) ordine cubant icti'. Neque enim ita iacent, ut in universum alter sit pone alterum, sed ut nihil vacui spatii interponatur. Accedit imitatio Homerica, ubi in versus exitu saepius ἅμ' ἄμφω coniungitur (Od. XXI 188. Il. VII 225. XXIII 686). Itaque facere cum Hipparcho praeplacet, etsi «οἳ μὲν ἄρ' ἄμφω» recte diceretur inserta continuandi (ut ita dicamus) particula «ἄρα» vere epica.

XXXIV.

1. I p. 177 C *ἐπὶ δὲ τοῦ χειμερινοῦ τροπικοῦ ὁ μὲν Εὔδοξός φησιν οὕτως·*

> *ἔστι δ' ἐν αὐτῷ τὰ μέσα τοῦ Αἰγόκερω καὶ οἱ πόδες τοῦ Ὑδροχόου καὶ τοῦ Κήτους ἡ οὐρὰ καὶ τοῦ Ποταμοῦ ἡ καμπὴ καὶ ὁ Λαγωὸς καὶ τοῦ Κυνὸς οἱ πόδες καὶ ἡ οὐρὰ καὶ τῆς Ἀργοῦς ἡ πρύμνα καὶ Ὀιστὸς καὶ τοῦ Κενταύρου ὁ νῶτος καὶ τὰ στήθη καὶ τὸ Θηρίον καὶ τοῦ Σκορπίου τὸ κέντρον. εἶτα διὰ τοῦ Τοξότου πρὸς τὰ μέσα τοῦ Αἰγόκερω συνάπτει.*

ὁ δὲ Ἄρατός φησιν οὕτως (v. 501—506)·

> *ἄλλος δ' ἀντιόωντι νότῳ μέσον Αἰγοκερῆα*
> *τέμνει καὶ πόδας Ὑδροχόου καὶ Κήτεος οὐρήν.*
> *ἐν δέ οἵ ἐστι Λαγωός· ἀτὰρ Κυνὸς οὐ μάλα πολλήν*
> *αἴνυται, ἀλλ' ὁπόσην ἐπέχει ποσίν· ἐν δέ οἱ Ἀργώ*
> *καὶ μέγα Κενταύροιο μετάφρενον, ἐν δὲ τὸ κέντρον*
> *Σκορπίου· ἐν καὶ τόξον ἐλαφροῦ Τοξευτῆρος.*

3 *δὲ* L ‖ 3, 4 *τοῦ* ante *Ὑδρ.* om L ‖ 4 *ὑδρηχόου* V Marcianus ‖ 11 *αἰγοκερῆσι* L ‖ 12 *ὑδροχόου* superscripto *ι* (*ὑδριχόου*) L ‖ 13 *λαγφός* L ‖ *αὐτὰρ* Marcianus ‖ *πολὺν* V ‖ 16 *ἐν* om L.

2. I p. 204 A *περὶ δὲ τῶν ἐπὶ τοῦ χειμερινοῦ τροπικοῦ ὁ μὲν Ἄρατός φησιν οὕτως* (v. 501—506)·

> *ἄλλος δ' ἀντιόωντι νότῳ μέσον Αἰγοκερῆα*
> *τέμνει καὶ πόδας Ὑδροχόου καὶ Κήτεος οὐρήν.*
> *ἐν δέ οἵ ἐστι Λαγωός· ἀτὰρ Κυνὸς οὐ μάλα πολλήν*
> *αἴνυται, ἀλλ' ὁπόσην ἐπέχει ποσίν· ἐν δέ οἱ Ἀργώ*
> *καὶ μέγα Κενταύροιο μετάφρενον, ἐν δὲ τὸ κέντρον*
> *Σκορπίου· ἐν καὶ τόξον ἀγαυοῦ Τοξευτῆρος.*

τὰ μὲν οὖν ἄλλα πάντα συμφωνεῖ τοῖς φαινομένοις, οἱ μέντοι γε ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ Σκορπίου νοτιώτεροί εἰσι τοῦ χειμερινοῦ τροπικοῦ πλέον ἢ μοίρας η' κτλ'.

2 *φησιν* om L ‖ 4 *ὑδριχόου* L ‖ 5 *λαγφός* L ‖ 6 *ἀλλὰ ποσὶν ν* in rasura scripto L, *ἀλλὰ ὁπόσον* V ‖ *σιν* in *ποσὶν* in rasura scriptum L.

V. 505 «*ἐν δέ τε κέντρον*» Marcianus, «*τὸ κ.*» Hipparchus bis. Solet abesse a siderum nominibus articulus, nisi demonstrativus est. Cuius consuetudinis sexcenta in promptu sunt exempla. Cf. etiam XXXI.

V. 506 modo «ἐλαφροῦ Τοξευτῆρος» modo «ἀγαυοῦ» Hipparchi codices, cum alterum utrum suo in exemplari astronomum habuisse necesse sit. Nam usus adiectivi ἐλαφρός stellis sideribusque adpositi is est, ut levem et splendore vacantem significet, velut 81 ἀλλ' ἔμπης κἀκεῖναι ἐπόψιαι· οὐ γὰρ ἐλαφραί, 335 sq. οἱ δὲ δὴ ἄλλοι, σῆμ' ἔμεναι μελέεσσιν (Canis), ἐλαφρότεροι περίκεινται, v. 518 ἐνί οἱ καὶ ἐλαφρὸς Κρητήρ, i. e. obscurus. Posse fieri negamus, ut in eodem carmine Sagittarius modo splendidus praedicetur modo obscurus, et alterum utrum eo studio et consilio interpolatum dicimus, quo novata multa esse in Arato iam veteres conquesti sunt, poeta ut ab inscitiae crimine purgaretur. Itaque illud praeoptabimus, quod a rerum natura et veritate aberrare videatur. Cumque stellas vel secundae et tertiae magnitudinis hoc sidus complectatur, 'obscurum' non iure vocaveris. «ἐλαφροῦ» igitur scripturam praestare in Hipparcho contendimus. Et quoniam non modo alterum Hipparchi locum, verum etiam Marciani textum (addito tamen nota marginali: γράφεται καὶ «ἐλαφροῦ Τοξευτῆρος») interpolatio commaculavit, ex codice Arateo illi persimili depravatum esse Hipparchum tuto vel hinc adseveramus.

XXXV.

I p. 204 D περὶ δὲ τοῦ ἰσημερινοῦ ὁ μὲν Ἄρατος οὕτως λέγει (v. 515—517)·

σῆμα δέ οἱ Κριὸς Ταύροιό τε γούνατα κεῖται.
Κριὸς μὲν κατὰ μῆκος ἐληλαμένος διὰ κύκλου,
Ταύρου δὲ σκελέων ὅσση περιφαίνεται ὀκλάξ.

ἐν δὲ τούτοις ἠγνόηται τὰ περὶ τὸν Κριόν.

3 οἱ Marcianus: τοι LV ‖ 5 ὀκλάξ Marcianus Apollonius Arg. III 1308 alii: ὀκλάς LV.

Dativus «οἱ» v. 515 necessario requiritur, quia signum 'circulo aequatori' sunt Aries et genua Tauri. Itaque hoc versu (et 517) ex Marciano in Hipparchum emendatio redundat.

XXXVI.

I p. 204 E ἑξῆς δέ φησιν (v. 518—520)·

ἐν δέ τέ οἱ ζώνη ἐνφεγγέος Ὠρίωνος

2 ζώνης L ‖ ἐνφεγγέος etiam Marciani manus recentior.

καμπή τ' αἰθομένης Ὕδρης, ἐνί οἱ καὶ ἐλαφρός
Κρητήρ, ἐν δὲ Κόραξ.

ἡ μὲν οὖν τοῦ Ὠρίωνος ζώνη κεῖται ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ, ἡ δὲ σπεῖρα τοῦ Δράκοντος καὶ ὁ Κρατὴρ καὶ ὁ Κόραξ πολλῷ νοτιώτεροί εἰσι τοῦ ἰσημερινοῦ.

4 *κρατήρ* Marciani lemma.

XXXVII.

I p. 205 A *ἐνὶ δέ — φησίν* (v. 520—521) —

ἀστέρες οὐ μάλα πολλοί
Χηλάων· ἐν τῷ δ' Ὀφιούχεα γούνατα κεῖται.

τῶν μὲν οὖν Χηλῶν ὁ ἐν τῇ βορείᾳ Χηλῇ λαμπρὸς ἀστὴρ μόνος συνεγγίζει τῷ ἰσημερινῷ, οἱ δὲ λοιποὶ πολλῷ νοτιώτεροί εἰσιν αὐτοῦ· τὰ δὲ γόνατα τοῦ Ὀφιούχου νοτιώτερά ἐστι τοῦ ἰσημερινοῦ.

6 *εἰσιν* L.

V. 521 pro «*γούνατα κεῖται*» Marcianus cum habeat «*γοῦνα φορεῖται*», dictu difficile est, utrum verius sit. Verum utrumque. Sed «*γοῦνα φορεῖται*» insolentius ideoque praeferendum, quamvis dissentientem habeamus Hipparchum. Inde *γούνατα φορεῖται*, inde «*γούνατα κεῖται*» ortum esse monuit Wilamowitzius. Cf. v. 515.

XXXVIII.

I p. 205 B *ἑξῆς δέ φησιν* (v. 522—524)·

οὐ μὴν Αἰητοῦ ἀπαμείρεται, ἀλλὰ μάλ' ἐγγύς
Ζηνὸς ἀητεῖται μέγας ἄγγελος. ἡ δὲ κατ' αὐτόν
Ἱππείη κεφαλὴ καὶ ὑπαύχενον εἱλίσσονται.

συνεγγίζει δὲ καὶ ταῦτα τῇ ἀληθείᾳ.

2 *αἴειτοι* L ‖ 4 *ὑπαυχένιον* V.

V. 522 «*ἀπαμείρεται*» conspirantibus Marciano et Hipparcho in textum poetae expulso recentiorum «*ἀπομείρεται*» revocamus. Quae vox cum significet 'carere aliqua re', 'non participem fieri alicuius rei' (ex. gr. Il. XXII 58 *φίλης αἰῶνος ἀμερθῇς*), in hunc versum apprime convenit: 'circulus nequaquam caret Aquilae societate, sed illi vicinus volitat magnus Iovis nuntius'. More suo duobus enuntiati membris modo negando modo adfirmando eandem expressit

sententiam. Conferas v. 21 sq. *αὐτὰρ ὅ γ' οὐδ' ὀλίγον μετανίσσεται, ἀλλὰ μάλ' αὔτως ἄξων αἰὲν ἄρηρεν*, v. 54 sq. *οὐ μὲν ἐκείνῃ οἰόθεν, οὐδ' οἶος κεφαλῇ ἐπιλάμπεται ἀστήρ, ἀλλὰ δύο κροτάφοις, δύο δ' ὄμμασιν*, v. 81 *ἀλλ' ἔμπης κἀκεῖναι ἐπόψιαι· οὐ γὰρ ἐλαφραί*, v. 102 sq. *ἤρχετο δ' ἀνθρώπων κατεναντίη, οὐδέ ποτ' ἀνδρῶν οὐδέ ποτ' ἀρχαίων ἠνήνατο φῦλα γυναικῶν, ἀλλ' ἀναμὶξ ἐκάθητο καὶ ἀθανάτη περ ἐοῦσα*, alia multa. Aliter explicavit scholiasta *οὐ μὴν Αἰητοῦ] τοῦ μὲν ἀητοῦ οὐκ ἀπολαμβάνει τι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐγγὺς αὐτοῦ ἐστιν ὁ τοῦ Διὸς ἄγγελος*. Explicasse scholiastam quod in textu Marciani fertur «*ἀπαμείρεται*» (non «*ἀπομείρεται*») vel Hesychius docet s. v. *ἀπαμείρεται] ἀφαιρεῖται*.

V. 523 «*κατ' αὐτόν*», scil. circulum aequatorem, Hipparchus rectissime, dissentiente improbabiliter Marciano «*κατ' αὐτούς*», scil. tres circulos antea v. 510 breviter nominatos: nam ceteroquin hac in parte de solo aequatore exposuit Aratus.

XXXIX.

II p. 209 B *πρῶτον μὲν οὖν ὁ Ἄρατος ὑποδεῖξαι βουλόμενος, πῶς διὰ τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως τῶν ἄστρων ἐπιγνωσόμεθα τὴν ὥραν τῆς νυκτός, λέγει ταυτί* (v. 559—568)·

οὔ κεν ἀπόβλητον δεδοκημένῳ ἤματος εἴη
μοιράων σκέπτεσθαι, ὅτ' ἀντέλλωσιν ἕκασται·
αἰεὶ γὰρ τάων γε μιῇ συνανέρχεται αὐτός
ἠέλιος. τὰς δ' ἄν κε περισκέψαιο μάλιστα
εἰς αὐτὰς ὁρόων· ἀτὰρ εἰ νεφέεσσι μέλαιναι
γίνοιντ' ἢ ὄρεος κεκρυμμέναι ἀντέλλοιεν,
σήματ' ἐπερχομένῃσιν ἀρηρότα ποιήσασθαι.
αὐτὸς δ' ἂν μάλα τοι κεράων ἑκάτερθε διδοίη
Ὠκεανός (τὰ δὲ πολλὰ περιστρέφεται ἑοῖ αὐτῷ),
νειόθεν ὁππῆμος κείνων φορέῃσιν ἑκάστην.

φησὶν οὖν ἐν τούτοις, μάλιστα μὲν ἡμᾶς ἐπιγνώσεσθαι τὴν ὥραν, ἐὰν αὐτῶν τι τῶν δώδεκα ζῳδίων θεωρῶμεν ἀνατέλλον. τὸν γὰρ γινώσκοντα, ἐν ᾧ ἐστι ζῳδίῳ ὁ ἥλιος καὶ καθ' ὃ μέρος αὐτοῦ καὶ διότι ἐν πάσῃ νυκτὶ ἓξ ζῴδια ἀνατέλλει, ῥᾳδίως ὑπελάμβανεν

4 *οὐκ ἐν* V ‖ *δεδοκημένον* V, *δεδόκειμεν* L ‖ 5 *σκέπτονται* V ‖ *ὀταντέλλωσιν* V ‖ 7 *δ' ἄγ κε* L, *δ' ἂν καὶ* V; *δ' αὖ κε* coni Scaliger ‖ 8 *εἰ* V: *ἢν* L ‖ *νεφέεσι μελαίνει* V ‖ 9 *κεκρυμμέναι* Marcianus ‖ *ἀντέλλοιε* V ‖ 10 *ἐπερχομένῃσιν* L: *-οισιν* V Marcianus cum scholio ‖ 14 *ἐν τοῖς* V ‖ 16 *ζῳδίῳ* LV[2]: om V.

συνήσειν ἐκ τοῦ ἀνατέλλοντος ζῳδίου τὴν τῆς νυκτὸς ὥραν. εἰ μέντοι γε ἢ διὰ ὄρη ἢ διὰ νέφη μὴ εἴη φανερὸν τὸ ἀνατέλλον ζῴδιον, ἐκ τῶν λοιπῶν ἀστέρων τῶν ἐκτὸς τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου κειμένων δ' ἐγγὺς τοῦ ὁρίζοντος ἐπιγνώσεσθαι ἡμᾶς τὸ ἀνατέλλον ζῴδιον, ἐὰν ἴδωμεν ποῖα τῶν ἄστρων ἑκάστῳ ζῳδίῳ συνανατέλλει ἢ συγκαταδύνει. Sequitur Attali fr. 23.

V. 560 «*ἀντέλλωσιν ἕκασται*» Hipparchus, «*ἀντέλλῃσιν ἑκάστῃ*» Marcianus: recte uterque.

V. 565 rectissime reposuit «*ἐπερχομένῃσι*» ex recentioribus Vossius accedente nunc L Hipparchi codice; hanc enim esse poetae sententiam 'schaffe Dir Zeichen, die den ankommenden Teilen des Tierkreises verbunden sind, d. h. bei ihrer Ankunft teils aufgehn, teils untergehn'.

V. 567 quae uncis saepsi, paullulum deflectunt in Marciano: «*τά τε*» relativum Marcianus cum lemmate exhibet, «*τὰ δέ*» Hipparchus. Utrumque probabile.

Item scriptura «*περιστρέφεται*» v. 567 cum corroboretur ab Hipparcho Marciano scholii Marciani lemmate (*τὸ γὰρ «περιστρέφεται» ἀντὶ ἐνεργητικοῦ κτλ'*.), ignota mansit alteri scholio ⟨*κεράων ἑκάτερθε διδοίη Ὠκεανός,*⟩ *τά τε πολλά* —] *ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τοῦ ὁρίζοντος, ἔκ τε τοῦ ὑπὲρ γῆν ἡμισφαιρίου καὶ τῶν λοιπῶν μορίων, λέγει δὲ τῶν ἄστρων. αὐτὸς* (*τοῦτο* Marcianus) *δὲ ὁ Ὠκεανὸς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἄστρων* (an *μερῶν*?) *παρέχοι τεκμήρια δι' ἄστρων, ἅπερ — ἕκαστον* (*ἐκ* addit Marcianus) *τούτων — πολλὰ ἐπιστεφανοῦται ἑαυτῷ καὶ ἐπίκειται.* Ex paraphrasi '*ἐπιστεφανοῦται*' Buttmannus feliciter huius scholii lectionem «*περιστέφεται*» recuperavit. Alterum monstrat Oceanum quasi sibi ipsi sidera circumvertentem, alterum coronam sibi ex sideribus ipsi quodammodo nectentem. Antiquiori et certiori testimonio nos ex consueto obtemperamus.

XL.

1. II p. 219 C *τῆς δὲ Παρθένου ἀρχομένης ἀνατέλλειν* (v. 597—606)

Δύρη τότε (*φησί*) *Κυλληναίη*
καὶ Δελφὶς δύνουσι καὶ εὐποίητος Ὀιστός.

3 *κυλληναίη* L Marcianus, *κυλήνη* V.

σὺν τοῖς δ' Ὄρνιθος πρῶτα πτερὰ μέχρι παρ' αὐτήν
οὐρὴν καὶ Ποταμοῖο παρηορίαι σκιόωνται.
δύνει δ' Ἱππείη κεφαλή, δύνει δὲ καὶ αὐχήν·
ἀντέλλει δ' Ὕδρη μὲν ἐπὶ πλέον ἄχρι παρ' αὐτόν
Κρητῆρα· φθάμενος δὲ Κύων πόδας αἴνυται ἄλλους
ἕλκων ἐξόπιθεν πρύμναν πολυτειρέος Ἀργοῦς.
ἡ δὲ θέει γαίης ἱστὸν διχόωσα κατ' αὐτόν,
Παρθένος ἦμος ἅπασα περαιόθεν ἄρτι γένηται.

τῷ δὲ Ἀράτῳ τὰ αὐτὰ καὶ ὁ Εὔδοξος λέγει· καὶ μάλιστά γε ἐκ τούτων φανερός ἐστιν ὁ Ἄρατος ὡσανεὶ παραγράφων τὰ ὑπὸ τοῦ Εὐδόξου εἰρημένα. Cf. Attali fr. 25.

5 *δ'* post *τοῖς* V: om L Marcianus ‖ *μέχρι* LV: *μέσφα* Marcianus ‖ 10 *πρύμναν* LV Marcianus ‖ 11 *θαίει* Marcianus ‖ 13 *ὁ* V: om L.

2. II p. 220 D castigato Attali errore (fr. 25) ita desinit Hipparchus: *δοκεῖ οὖν μοι πεπλανῆσθαι ὁ Ἄτταλος οὐ συνιείς, ὅτι ἐπιθέτως λέγεται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ τὸ «ἱστὸν διχόωσα κατ' αὐτόν» καὶ οὐχ ὅτι ἀνατέλλει ἕως μέσου τοῦ ἱστοῦ. ὅ τε ἑξῆς λόγος ἐστὶ τοιοῦτος* (v. 603—606)· *τῆς Παρθένου ἀρχομένης ἀνατέλλειν ὅ τε Κύων ἀνατέταλκε καὶ ἡ πρύμνα τῆς Ἀργοῦς. αὐτὴ μέντοι ἡμίσεια οὖσα ἕως τοῦ ἱστοῦ ἀναφέρεται, ἕως ἂν ὅλη ἡ Παρθένος ἀνατείλῃ.*

3. II p. 213 E *ἔτι δὲ αὐτὸ τοῦτο* (signorum initia in oriente versari) *φανερὸν ποιεῖ καὶ ἐπὶ τῆς Ἀργοῦς* (Aratus). *τῆς γὰρ Παρθένου ἀνατελλούσης φησὶ τὴν πρύμναν αὐτῆς ἀνατέλλειν ὅλην, τὰ δὲ λοιπὰ αὐτῆς ἕως τοῦ ἱστοῦ ἀνατέλλειν, ὅταν ὅλη ἡ Παρθένος ἀνατείλῃ. προειπὼν γάρ* (v. 596—597)

οὐ μὲν θην ὀλίγους γαίης ὑπὸ νείατα βάλλει
Παρθένος ἀντέλλουσα

μετ' ὀλίγον φησίν (v. 603—606)·

φθάμενος δὲ Κύων πόδας αἴνυται ἄλλους
ἕλκων ἐξόπιθεν πρύμναν πολυτειρέος Ἀργοῦς.
ἡ δὲ θέει γαίης ἱστὸν διχόωσα κατ' αὐτόν,
Παρθένος ἦμος ἅπασα περαιόθεν ἄρτι γένηται.

καὶ ὁ Εὔδοξος δέ, ᾧ κατηκολούθηκεν ὁ Ἄρατος, τὸν αὐτὸν τρόπον ὑποτίθεται ἐν ταῖς 'Συνανατολαῖς' τὰς ἀρχὰς τῶν ζῳδίων ἐπὶ τῆς ἀνατολῆς, ὥστε καὶ ἐκ τούτου φανερὸν γίνεσθαι τὸ προκείμενον.

4 *ὅτ' ἂν* L ‖ 5 *ἀνατείλῃ* L: *ἀνατέλλῃ* V ‖ 6 *ὑπονείατα* Marcianus ‖ 7 *ἀνατέλλουσα* V ‖ 8 *φησί* V ‖ 10 *ἐξόπισθεν* V ‖ 12 *ἀντιφέρηται* (i. e. *ἄρτι φέρηται*) V.

V. 599 «*μέχρι*» Hipparcheum rarae ac poeticae voci cedat «*μέσφα*» Marciano oblatae necesse est, cuius illud videtur interpretamentum. *μέσφα* haud insolens Arato praepositio: cf. infra LI, alia.

V. 604 «*πρύμναν*», in qua forma afferenda testes consentiunt, non in «*πρυμνήν*» (Od. XIII v. 84) ex sermonis Aratei proprietate commutandum est *γαῖα* sed *δεξιτερή οὐρή Λύρη Ὕδρη Κυλληναίη* constanter terminantis.

XLI.

II p. 220 E (v. 618—622 adscripti, v. 627—633 paraphrasi expressi): cf. Achill. IV supra p. 45.

XLII.

I p. 193 A (v. 650—652): cf. Achill. V supra p. 49.

XLIII.

II p. 224 A (v. 693—694 adscripti, v. 693—698 paraphrasi expressi): cf. Achill. IV supra p. 46.

XLIV.

1. II p. 213 C *εἰπὼν γὰρ περὶ τοῦ Ὕδρου, ὅτι τὰ μὲν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἕως τῆς πρώτης σπείρας τοῦ Ὑδροχόου ἀναφερομένου μετέωρά ἐστι, τὸ δὲ λοιπὸν αὐτοῦ σῶμα οἱ Ἰχθύες ἀνάγουσιν, ἐπιφέρει* (v. 704—709)·

οὕτω καὶ μογεραὶ χεῖρες καὶ γοῦνα καὶ ὦμοι
Ἀνδρομέδης δίχα πάντα, τὰ μὲν πάρος ἄλλα δ' ὀπίσσω
τείνεται, Ὠκεανοῖο νέον ὁπότε προγένωνται
Ἰχθύες ἀμφότεροι. τὰ μέν οἱ κατὰ δεξιὰ χειρός
αὐτοὶ ἐφέλκονται, τὰ δ' ἀριστερὰ νειόθεν ἕλκει
Κριὸς ἀνερχόμενος.

διὰ γὰρ τοῦ «νέον ὁπότε προγένωνται Ἰχθύες» δηλοῖ οὐκ ἄλλο τι ἢ 'ὅταν ἄρχωνται οἱ Ἰχθύες ἀνατέλλειν'.

2 *ἕως* om L ‖ *ὑδριχόου* L ‖ 5 *οὔτω* V Marcianus: *οὗτοι* (sic) L ‖ *γοῦνα καὶ* V Marcianus: *γούνατα* L ‖ 8 *δεξιᾶς* Marcianus cum lemmate ‖ 11, 12 *ἄλλοτε ἢ* coni Scaliger ‖ 12 *ἄρχονται* V.

2. II p. 225 D *περὶ δὲ τῆς τοῦ Κριοῦ ἀνατολῆς ὁ Ἄρατος λέγων* ‘*τὰ μὲν δεξιά*’ (*φησι*) ‘*τῆς Ἀνδρομέδας οἱ Ἰχθύες*’ (v. 707—713)

αὐτοὶ ἐφέλκονται, τὰ δ' ἀριστερὰ νειόθεν ἕλκει
Κριὸς ἀνερχόμενος. τοῦ καὶ περιτελλομένοιο
ἑσπερόθεν κεν ἴδοιο Θυτήριον, αὐτὰρ ἐν ἄλλῃ
Περσέος ἀντέλλοντος ὅσον κεφαλήν τε καὶ ὤμους·
αὐτὴ δὲ ζώνη καί κ' ἀμφήριστα πέλοιτο
ἢ Κριῷ λήγοντι φαείνεται ἢ ἐπὶ Ταύρῳ.

γράφεται μὲν οὕτως ὁ ἔσχατος στίχος· εἰκὸς μέντοι γε ἠγνοῆσθαι τὸ «λήγοντι»· ἐξ ἀρχῆς γὰρ πάντων τῶν ζῳδίων τὰς ἀρχὰς ἐπὶ τῆς ἀνατολῆς ὑποτίθεται καὶ οὐχὶ μεσοῦντα ἢ λήγοντα, ἐπεὶ οὕτω γε καὶ τῶν ἄλλων ἄστρων τινὰ μὲν μέρη μεσούντων τῶν ζῳδίων τινὰ δ' ἀρχομένων ἢ ληγόντων δύνει ἢ ἀνατέλλει. ὅθεν καὶ ὁ Ἄτταλος (fr. 28) *κατὰ μὲν τοῦτο ὀρθῶς συνεώρακε τὸ ἀγνόημα . . . καὶ δεῖ τοι ἤ, ὡς ἐκεῖνός φησι, γράφεσθαι*

ἢ Κριῷ ἀνιόντι φαείνεται ἢ ἐπὶ Ταύρῳ

ἢ νὴ Δία οὕτως·

ἢ Κριῷ λήγουσα φαείνεται,

ὥστε τὸ «λήγουσα» ἐπὶ τὴν ζώνην ἀναφέρεσθαι. λέληθε μέντοι γε αὐτὸν τὸ βούλημα τοῦ ποιητοῦ κτλ'. Sequitur Attali sententia et Hipparchi refutatio; dein pergit p. 227 C: *δοκεῖ δέ μοι διηπορῆσθαι ὁ Ἄρατος παρὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, παρ' ἣν καὶ Εὔδοξος, ᾧ κατηκολούθηκεν ὁ Ἄρατος· ἐν μὲν γὰρ τῷ συντάγματι τῷ περὶ τῶν Φαινομένων γράφει, ὅτι τοῖς Ἰχθύσι συνανατέλλει τὰ δεξιὰ τοῦ Περσέως, ὥστε τῆς ἀρχῆς τοῦ Κριοῦ πρὸς τῇ ἀνατολῇ οὔσης τὰ δεξιὰ μόνον τοῦ Περσέως μέρη κατ' αὐτὸν ὑπὲρ γῆς φαίνεσθαι, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ συντάγματι, ὃ ἐπιγράφεται* ‘*Ἔνοπτρον*’, *τοῖς Ἰχθύσι φησὶν αὐτὸν ὅλον πλὴν ὀλίγου συνανατέλλειν. ἐν πᾶσιν οὖν σχεδὸν τοῖς περὶ τὰς ἀνατολὰς τῶν ἄστρων συμφωνούντων ἀλλήλοις τῶν δύο συνταγμάτων, περὶ δὲ τοῦ Περσέως διαφόρου τῆς ἀναγραφῆς οὔσης, εὐλόγως ὁ Ἄρατος διαπορῶν, ποίᾳ τις κατακολου-*

2 *φησὶ* V: *φησὶν* L ‖ 3 *τάδ'* Marcianus ‖ *νειόθεν ἕλκει* V Marcianus: *εἴωθεν ἕλκειν* L ‖ 4 *ἀνερχόμενος* V Marcianus: *ἀνελκόμενος* L ‖ 5 *ἐν* V Marcianus: om L ‖ 6 *Περσέος* L Marcianus: *Περσέως* V ‖ *ἀντέλλοντος* L Marcianus: *ἀνατέλλοντος* V ‖ 7 *αὐτὴ* L Marcianus: *αὐτῇ* V ‖ *κ' ἀμφήριστα* Marcianus: *καμφήριστα* V, *ἀμφήριστα* L ‖ *γένοιτο* LV, at cf. l. 42—44 ‖ 8 *λήγοντι* etiam Marcianus cf. Herm. XIX p. 103 ‖ 10 *τὸ* L: *τῷ* V ‖ 11, 12 *ἐπεὶ οὕτω γε καὶ* V: *ἐπὶ γὰρ* L ‖ 13 *ληγόντων* LV²: *γόντων* V ‖ 19 *λήγουσα* L: *λήγουσαν* V ‖ 26 *τοῦ Περσέως μέρη* V: *μέρη τοῦ Περσέως* L.

θήσει ἀποφάσει, ἀμφήριστόν φησιν εἶναι καὶ δισταζόμενον, πότερον καὶ ἡ ζώνη τοῦ Περσέως μετὰ τῶν ὤμων καὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Κριοῦ ἀνατέλλοντος μετέωρος φαίνεται ἢ τοῦ Ταύρου ἀναφερομένου, ὡς τὸ ἕτερον τῶν τοῦ Εὐδόξου συνταγμάτων περιέχει. οὐ παρὰ τὸ τῇ αἰσθήσει οὖν δύσκριτον εἶναι διὰ μικρότητα τῆς διαφορᾶς, ὡς ὁ Ἄτταλος ὑπέλαβεν, ἀμφήριστόν φησιν εἶναι, πότερον ἡ ζώνη τοῦ Περσέως ὑπὲρ γῆς ἤδη φαίνεται τῆς ἀρχῆς τοῦ Κριοῦ πρὸς τῷ ὁρίζοντι οὔσης ἢ ἀρχομένου ἤδη ἀνατέλλειν τοῦ Ταύρου τότε καὶ αὐτὴ ἀναφέρεται, ἀλλὰ ⟨παρὰ⟩ τὸ μὴ ἔχειν εἰπεῖν διὰ τὸ ἑκατέρως παραδίδοσθαι.

διχῶς δὲ γραφομένου ἐν μέν τισιν ἀντιγράφοις «καί κ᾽ ἀμφήριστα πέλοιτο» ἐν δέ τισι «καί κ᾽ ἀμφήριστα πέλονται», δεῖ γράφειν «πέλοιτο» καὶ οὐχ, ὡς ὁ Ἄτταλος, «πέλονται»· τῷ γὰρ ʻἄνʼ συνδέσμῳ τὸ «πέλοιτο» καταλλήλως λέγεται· οὐδὲ γὰρ περισπᾶσθαι δεῖ διὰ τὸ πληθυντικῶς ἐκφέρεσθαι τὸ «ἀμφήριστα»· σύνηθες γάρ ἐστι τὸ σχῆμα τοῦτο τῆς ἐκφορᾶς.

38 *γῆν* LV ‖ 41 *παραδίδοσθαι* V: *παραδεδόσθαι* L ‖ 42, 3 *κ᾽ ἀμφήριστα πέλοιτο* Marcianus: *καμφήστατο* V, *καμφίστατο* L ‖ 43 *καμφήριστα* LV ‖ 44 *ἄν* V: om L ‖ 45 *περισπᾶσθαι* LV, i. e. cedere, converti.

V. 707 Godofredus ita sollicitavit Hermannus in Orphicis p. 782: ʻhic si genuina lectio est vulgata, mutato accentu *τὰ μὲν οἵ* significabit ʻhiʼ. Sed . . . conicias fuisse olim *τοὶ μέν οἱ δεξιὰ χειρός*ʼ. At nulla emendandi necessitas, quoniam quo laborare versus et Hermanno et Vossio videbatur vitio minime aegrotat. Littera *Ϝ* in initio pronominis *οἷ* exstitisse vel apud alexandrinos poetas cum Hermanno existimantes nihilo tamen secius tres Arati locos excipimus, quos patet persimiles inter se ac cognatos adeo esse: v. 50 *ἡ μέν οἱ ἄκρη οὐρὴ παρ κεφαλὴν Ἑλίκης ἀποπαύεται Ἄρκτου*, v. 485 *τὸ μέν οἱ θέναρ ὑψόθι κεῖται*, denique v. 707 *τὰ μέν οἱ κατὰ δεξιὰ χειρός*. Item Apollonius III 1204 *τὸ μέν οἱ πάρος ἐγγυάλιζεν Λημνιὰς Ὑψιπύλη*. Diffitemur haec emendatricem manum exposcere, quoniam Homerici textus, qualis erat tertio a. Chr. saeculo, imitatione intempestiva invitabantur poetae ut exceptiones admitterent. Dimicare nolumus, quo quis iure constantiam in adhibendo pronomine *οἷ* in Homerum inferat; id certi dicimus, et Apollonium et Aratum[3]) Homeri manifestam in hac re inconstan-

[3]) Et si qui alii sunt aevi alexandrini poetae, quorum testimonia non vacat nunc conquirere.

tiam animadvertere debuisse. Locos collegit Hermannus in immortali opere 'De aetate scriptoris Argonauticorum' p. 775 sqq. Iam novum hoc addimus, verba Hermanno immerito suspecta iam innotuisse centum fere post Aratum annos Hipparcho. Denique cave ne paraphrasi Hipparchi (*τὰ μὲν δεξιὰ τῆς Ἀνδρομέδας οἱ Ἰχθύες αὐτοὶ ἐφέλκονται*) seducaris: quod accidit Vossio scholiastae explicatione abutenti. Hoc igitur poeta: 'dextram Andromedae (*οἱ*) manum Pisces ipsi attrahunt, sinistram ab imo trahit Aries emergens.'

V. 713 «*λήγοντι*» scribendum esse Hipparchus evicit. Conspirat Marciani scriptura, item scholium: *φησίν, ὅτι ἀμφίβολα ⟨ἂν⟩ γένοιτο, πότερόν ποτε 'λήγοντι' τῷ Κριῷ ὁ πᾶς συνανέρχεται ἢ τοῖς πρώτοις μέρεσι τοῦ Ταύρου.*

XLV.

II p. 228 B *τῆς δὲ ἀρχῆς τοῦ Ταύρου ἀνατελλούσης φησὶν ὁ Ἄρατός τε* (v. 714—720) *καὶ ὁ Εὔδοξος τὸν Περσέα ὅλον φαίνεσθαι ὑπὲρ γῆν καὶ τοῦ Ἡνιόχου τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, ἐν ᾗ οἱ Ἔριφοι κεῖνται, καὶ τὸν ἀριστερὸν πόδα καὶ τοῦ Κήτους τὸ ἀπὸ τῆς οὐρᾶς ἕως τῆς λοφιᾶς· δεδυκέναι δέ φησι τοῦ Βοώτου τι μέρος. ἀγνοοῦσιν οὖν, τὰ ἀριστερὰ μόνον ὑπολαμβάνοντες τοῦ Ἡνιόχου τῷ Κριῷ συνανατέλλειν ... ὁμοίως δὲ κατὰ δύο τρόπους καὶ τὰ περὶ τοῦ Κήτους ἠγνοήκασιν· οὔτε γὰρ τῷ Κριῷ ἄρχεται συνανατέλλειν, ὥς φασιν, ἀλλὰ τοῖς Ἰχθύσιν, οὔτε ἕως τῆς λοφιᾶς μόνον ἀναφέρεται σὺν τῷ Κριῷ, ἀλλ' ὅλον σχεδὸν πλὴν τῶν ἐν τῇ κεφαλῇ οἱ ἐν ἄκρῳ τῷ χελωνίῳ λαμπροί. ὅτι γε μὴν οὐδὲ ὁ Βοώτης τῷ Κριῷ ἄρχεται συναναφέρεσθαι, ὥς φασιν, ἀλλὰ τῷ Ταύρῳ, προειρήκαμεν ἀνωτέρω.*

2 *ὁ* om L ‖ 5 *φησιν* V ‖ 8 *κήτους* V: *ἡνιόχου* L ‖ '*Ταύρῳ. σφάλμα μνημονικόν*' in ora ad *Κριῷ* adnotavit Scaliger ‖ 9 post *λοφιᾶς* inseruit Scaliger *τοῦ Κήτεος* ‖ 10 '*Ταύρῳ. σφάλμα μνημονικόν*' in ora ad *Κριῷ* adnotavit Scaliger ‖ *ἀλλὰ ὅλος* L ‖ 11 *χελυνίῳ* V ‖ *οὐδὲ* scripsi: *οὔτε* LV.

XLVI.

II p. 215 D *περὶ δὲ τοῦ Ἀρκτοφύλακος ὁλοσχερῶς δοκοῦσί μοι ἀγνοεῖν* (Aratus et Eudoxus). *φασὶ γὰρ αὐτὸν δ' ζῳδίοις ἀντικαταδύνειν Κριῷ τε καὶ Ταύρῳ καὶ Διδύμοις καὶ Καρκίνῳ. ὁ μὲν γὰρ Ἄρατος τοῦ Ταύρου πρὸς τῇ ἀνατολῇ ὄντος φησίν* (v. 721—722)·

δύνει δ' Ἀρκτοφύλαξ ἤδη πρώτῃ ἐπὶ μοίρῃ
τάων, αἵ πίσυρές μιν ἄτερ χειρὸς κατάγουσιν,

ὥστε τῷ Κριῷ ἀνατέλλοντι ἄρχεσθαι αὐτὸν ἀντικαταδύνειν. ἀκολούθως δὲ ταύτῃ τῇ ὑποθέσει καὶ τοῦ Καρκίνου ἀρχομένου ἀνατέλλειν λέγει ταυτί (v. 579—582)·

οὐδ' ἂν ἔτ' Ἀρκτοφύλαξ εἴη πολὺς ἀμφοτέρωθεν,
μείων ἠμάτιος, τὸ δ' ἐπὶ πλέον ἔννυχος ἤδη.
τέτρασι γὰρ μοίραις ἄμυδις κατιόντα Βοώτην
Ὠκεανὸς δέχεται.

ὁ δὲ Εὔδοξος γράφει οὕτως·

ὅταν ὁ Κριὸς δύνῃ, τῶν μὲν πρὸς Ἄρκτους τοῦ Ἀρκτοφύλακος οἱ πόδες δύνουσι, τῶν δὲ πρὸς νότον τοῦ Θηρίου τὸ λοιπὸν κτλ.'.

5 *πρώτη — μοίρῃ* Marcianus ‖ 6 *πίσσυρες* Marcianus. ‖ *μιν* L: *μὲν* V Marcianus ‖ *ἄτερ* Marcianus: *ἀτὰρ* LV ‖ *κατάγουσι* L ‖ 11 *μεῖον* L | 14 *οὕτω* V ‖ 15 *ὅτ' ἂν* L ‖ 16 *δύνουσιν* L.

V. 721 'mergitur' inquit 'iam in (*ἐπί*) duodecim Zodiaci partium prima Bootes'. Item v. 716 *μοίρῃ γε μὲν οὐκ ἐπὶ ταύτῃ ἀθρόος ἀντέλλει*, et sic alibi. Sed ne Marcianus quidem, etsi secus Vossio visum est, male habet «*ἤδη πρώτῃ τότε μοίρῃ*», quasi parte prima tunc ut occidere incipiat Bootes efficiatur.

V. 722 «*μιν*» rectissime L, quoniam obiectum requirimus, «*μέν*» V Marcianus.

V. 581 «*ἄμυδις κατιόντα*», i. e. *συγκατιόντα*, Hipparchus suffragante paraphrasta Marciano: *ὁ δὲ λόγος· τέτρασι ζῳδίοις ὁμοῦ καταφερόμενον αὐτὸν δέχεται ὁ ὁρίζων.* Marcianus ipse «*ἤδη*» scripturam recepit, ut *τέτρασι — μοίραις* ablativus instrumenti sit.

XLVII.

II p. 222 C *τοῦ δὲ Τοξότου μέλλοντος ἀνατέλλειν ὁ Ἄρατός φησι* (v. 669—682) *τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἐνγο⟨ύ⟩νασι καὶ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἀνατεταλκέναι καὶ τὸ σῶμα τοῦ Ὀφιούχου καὶ τὴν οὐρὰν τοῦ Ὄφεως, ὃν ἔχει ὁ Ὀφιοῦχος, καὶ τὴν Λύραν καὶ τοῦ Κηφέως τὰ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἕως τοῦ στήθους. δύνειν δέ φησι τόν τε Κύνα ὅλον καὶ τὸν Ὠρίωνα καὶ τὸν Λαγὼ καὶ τοῦ Ἡνιόχου τὰ ἀπὸ τῶν ποδῶν ἕως τῆς ζώνης μέρη. τὴν δ' Αἶγά φησι καὶ τοὺς Ἐρίφους — ὧν ἐστιν ἡ μὲν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, οἱ δ' ἐν τῇ*

6 *λαγωὸν* L.

ἀριστερᾷ χειρί — ἔτι δὲ τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα τῷ Τοξότῃ ἀντικαταδύνειν, τὰ δὲ πρὸς τοὺς πόδας τῷ Σκορπίῳ. δύνειν δέ φησι καὶ τὸν Περσέα χωρὶς τοῦ δεξιοῦ γόνατος καὶ τοῦ ποδὸς καὶ τῆς Ἀργοῦς τὴν πρύμναν. ἐν δὲ τούτοις τὰ μὲν ἄλλα συμφωνεῖ τοῖς φαινομένοις, ἡ δὲ ἀριστερὰ χεὶρ τοῦ Ἐνγο⟨ύ⟩νασι ταῖς Χηλαῖς συνανατέλλει, καὶ οὐ τῷ Σκορπίῳ. καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ ἀριστερὸς ὦμος αὐτοῦ πολὺ προηγούμενος τῆς χειρός, ὡσανεὶ διωργυιωμένου αὐτοῦ, καθάπερ καὶ αὐτὸς ὁ Ἄρατός φησι (v. 621), τῇ γ' μοίρᾳ τοῦ Σκορπίου συνανατέλλει. οὐχ ἡ κεφαλὴ οὖν μόνον αὐτοῦ τῷ Σκορπίῳ συναναφέρεται. διὸ καὶ ἐν τοῖς πρότερον περὶ τὴν τοῦ Σκορπίου ἀνατολὴν ἀγνοεῖ λέγων (v. 672—673)·

κάρη δ' ἑτέρης μετὰ χειρός
τόξῳ ἀνέλκονται.

κατηκολούθηκε δὲ καὶ κατὰ τοῦτο τῷ Εὐδόξῳ.

10 παντικαταδύνειν L ‖ 14 συνανατέλλειν V ‖ 15, 16 διοριγνωμένου V ‖ 16 ὁ αὐτὸς LV: traiecit Wil ‖ φησὶν L ‖ 18 αὐτοῦ om L ‖ 21 ἀνέρχονται L.

V. 673 Laurentiani «ἀνέρχονται» facit cum Marciano adversus Vaticanum codicem («ἀνέλκονται»). Et hoc quidem omnino non habet quo displicere possit, si quidem amat poeta hoc verbum in talem sententiam convertere, velut v. 305 μέγα τόξον ἀνέλκεται, v. 137 τῆς ὑπὲρ ἀμφοτέρων ὤμων εἱλίσσεται ἀστήρ, v. 693 Ἵππος — ποσσί τε καὶ κεφαλῇ ἀνελίσσεται, v. 714 σὺν τῷ πασσυδίῃ ἀνελίσσεται. Item a structura vix minus commendatur «ἀνέρχονται», ut v. 591 Καρκίνῳ ὅσσ' ἐδύοντο 'quaecunque per Cancrum occidebant', v. 684 sq. τὰ δὲ νείατα πάντα αὐτῷ Τοξευτῆρι κατέρχεται, alia. Quamquam fieri potest, ut L ex Arato correctus sit. Ne id quidem mirum esset, si Hipparchus ipse per memoriae errorem «ἀνέλκονται» dedisset ob v. 305, at sciri nequit.

III.

1. II p. 222 A τοῦ δὲ Σκορπίου ἀρχομένου ἀνατέλλειν ⟨ὁ⟩ θάτερός φησι (Aratus scilicet v. 647—668) δύνειν μὲν τὰ λοιπὰ μέρη [τοῦ Ποταμοῦ καὶ τὰ λοιπὰ μέρη] τῆς Ἀνδρομέδας καὶ τοῦ Κήτους καὶ τοῦ Κηφέως τὸ ἀπὸ τῶν ὤμων μέχρι τῆς ζώνης καὶ τὴν Κασσιέπειαν ὅλην, πλὴν τὸ ἀπὸ τῶν ποδῶν ἕως τῶν γονάτων.

2 φησιν L ‖ τά τε λοιπὰ L ‖ 2, 3 uncos posuit Wil ‖ 4 τὰ ἀπο V ‖ 5 δὲ scripsi: τε LV.

ἀνατέλλειν δέ φησι τό τε λοιπὸν τοῦ Στεφάνου καὶ τὴν οὐρὰν τοῦ Ὕδρου καὶ τοῦ Κενταύρου τὸ λοιπὸν σῶμα πλὴν τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν. ἀνατέλλειν δέ φησι καὶ τὸ Θηρίον, ⟨ὃ⟩ ἔχει ὁ Κένταυρος, καὶ τοῦ Ὀφιούχου τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοῦ Ὄφεως, ὃν ἔχει ὁ Ὀφιοῦχος, τὴν κεφαλὴν ἕως τῆς πρώτης σπείρας καὶ τοῦ Ἐνγο⟨ύ⟩νασι τὰ λοιπὰ πλὴν τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρός. Sequitur Eudoxi partim congruens partim discrepans sententia.

6 *φησιν* L ‖ 8 suppl Petavius.

2. II p. 222 C *ὁ δὲ Ἄρατος ἀγνοεῖ ἐν τοῖς περὶ τὸν Ὀφιοῦχον* (v. 667—668). *ἡ γὰρ ἀριστερὰ χεὶρ αὐτοῦ μόνον ταῖς Χηλαῖς συνανατέλλει, ἡ δὲ κεφαλὴ καὶ ἡ δεξιὰ χεὶρ τῷ Σκορπίῳ.*

1 *τὸν ὀφιοῦχον* LV, cf. IL 2 l. 1 ‖ 2 *τας χηλὰς* V.

IL.

1. II p. 223 C *πάλιν δὲ τοῦ Αἰγόκερω πρὸς τῇ ἀνατολῇ ὄντος τῷ Τοξότῃ φασὶν* (Eudoxus et Aratus v. 685—692) *ἀντικαταδύνειν τήν τε Ἀργὼ ὅλην καὶ τὸν Πρόκυνα, συνανατέλλειν δὲ τόν τε Ὄρνιθα καὶ τὸν Ἀετὸν καὶ τὸν Οἰστὸν καὶ τὸ Θυμιατήριον. τὰ μὲν οὖν ἄλλα συμφώνως ὑπ' αὐτῶν λέγεται τοῖς φαινομένοις, τὰ δὲ κατὰ τὸν Ὄρνιθα ἠγνόηται μὲν ὑπ' ἀμφοτέρων, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀράτου.* Sequitur Eudoxi sententia; deinde pergit: *ὁ δὲ Ἄρατός φησι τῷ Τοξότῃ μόνον συνανατέλλειν αὐτόν* (Scorpium).

1 *τὴν ἀνατολὴν* L ‖ 8 *συνανατέλλει* V.

2. II p. 223 B *ἠγνοήκασι δὲ* (Aratus et Eudoxus) *καὶ τὰ περὶ τὴν Ἀργώ. ἄρχεται γὰρ ἀντικαταδύνειν οὐ τῷ Σκορπίῳ, ἀλλὰ μέσαις ταῖς Χηλαῖς. ἔδει οὖν ἀρχομένου τοῦ Σκορπίου ἀνατέλλειν λέγειν τῆς Ἀργοῦς τὴν πρύμναν δεδυκέναι, καὶ μὴ τοῦ Τοξότου ἀναφερομένου* (v. 686).

4 *τὴν τῆς Ἀργοῦς πρ.* L

L.

II p. 224 E *τῆς δὲ ἀρχῆς τῶν Ἰχθύων ἀνατελλούσης ὁ μὲν Ἄρατός φησι δεδυκέναι τά τε λοιπὰ τοῦ Ὕδρου καὶ τὸν Κένταυρον, ἀνατεταλκέναι δὲ τὸν νότιον Ἰχθὺν* (*οὐχ ὅλον, ἀλλὰ παρὰ μικρόν*)

2 *φησιν* L.

καὶ τῆς Ἀνδρομέδας τὰ δεξιὰ μέρη κατὰ μῆκος . . . ὁ δὲ Ἄρατος ἀγνοεῖ, τὸν Ὕδρον ὅλον τῷ Ὑδροχόῳ ὑπολαμβάνων ἀντικαταδύνειν (v. 694 sqq.).

5 *ὑδριχόῳ* L.

LI.

II p. 228 *τῶν δὲ Διδύμων ἀρχομένων ἀνατέλλειν ὁ Ἄρατος* (v. 724—729) *δύνειν μέν φησι τοὺς πόδας τοῦ Ὀφιούχου «μέσφ' αὐτῶν γονάτων»* (v. 725), *ἀνατέλλειν δὲ τὸ Κῆτος καὶ τοῦ Ποταμοῦ τὰ πρῶτα. ταῦτα δὲ συμφώνως τοῖς φαινομένοις ὑπ' αὐτῶν εἴρηται.*

2,3 *μέχρι τῶν* L.

Redactis ad fidem codicum Hipparchi testimoniis quae singillatim persecuti sumus comprehendimus. Inde ab initio quod pertimescendum videbatur, ne quid libri Hipparchei (vel librorum) facies priscae et genuinae integritatis amisisset labemve contraxisset, evenisse illud reapse certissimis exemplis cognovimus. Maxime idonea inde selecturi (quae omittenda hoc loco censuimus, in totius libri indice invenies) duo genera distinguimus, prius eos versus continens, qui in Laurentiano Hipparchi codice (VI 74 *μιν*, XXVII 554 *ἐνί*) et qui in Vaticano (XXVII 542 *τόσσ' ἡμιν*, ib. 557 *τόσον*, XXIX 479 *μέγ' ἀμείνονες*, XXXIX 565 *ἐπερχομένοισιν*), denique qui in altero utro corrupti feruntur: VII 79 *μάλ' ἔισαι* L *μάλα ἶσαι* V, XII 534 *αὐτίκα* L *ἀντία* V, XXVIII 433 *φαίνοι* L *τεύχοι* V, XLVII 673 *ἀνέρχονται* L *ἀνέλκονται* V. Altero genere eos locos componimus, qui infectum iam fuisse archetypum ostendunt: XIII 175 *παρακείμενον*, ib. 484 *Περσέως*, XVIII 143 *οἶος*, XXXIV 506 *ἀγανοῦ*. Verum ne quis irrito hac serie perlustranda laborem consumptum opinetur: commodo poetae vel illinc identidem consultum est, cum aut oblitteratae quaedam scripturae Marciano invito non sine probabilitatis specie instaurarentur aut perspiceretur saltem beneficio Hipparchi, vel antiquissimam lectionis varietatem codicibus qui supersunt offerri. Quibus nunc neglectis ordine cetera videamus.

1. Primam igitur eam versuum ponimus copiam, ubi Hipparchus Marciani codicis contextum auctoritate sua adversus criticorum et

nostratium et antiquorum conamina ac librorum recentiorum dissensum vindicat et tutatur: IV 61 *νίσσεται* ∼ *νήχεται* paraphrastae, V 69 *μέσσῳ καρήνῳ* ∼ Attali *μέσσον καρήνου*, VI 254 *ἐπιγουνίδος* ∼ Diodori *ὑπογουνίδος*, ib. 481—496 ∼ Planudis interpolamentum, XI 96 *ὑποσκέπτοιο* ∼ *ὑποσκέπτειο* Buttmanni, XII 151 *ἠελίου Λέοντι* ∼ *ἠελίῳ Λέοντος* in scholiis, XVI 190 *οὐ* ∼ *ἠ* Buttmanni, ib. 198 *κεκασμένον* ∼ *κεκομμένον* in scholiis, ib. 79 *εἰσωποί* ∼ *ἰσωποί* in scholiis, XXI inter v. 612 et 613 omisit cum Marciano Hipparchus versum interpolatum quem recentes praebent codices, ib. 593 *κυμαίνοντος* ∼ *κῦμ' οἰδοῦντος* Vossii, XXII 276 *ἐπί* ∼ recentium *πτερά*, XXIV 304 *ἐπί* ∼ Vossii *ἔτι*, XXVII 541 *βολῆς* ∼ recentium *βολίς*, ib. 542 *ὑποδράμοι* ∼ recentium *ὑπεκδράμοι* et Vossii *ἐπιδράμοι*, 543 *περιτέμνεται* ∼ Cleomedis et recentium *περιτέλλεται*, 553 *κοίλοιο* ∼ recentis in Marciano manus *κοινοῖο*, ib. *δύηται* ∼ Vossii *δινεῖται*, XXVIII 438 *Χηλαί* ∼ secundae in Marciano manus *χεῖλε'*, XXXII 489 *αὐτόν* ∼ paraphrastae *αὐτοῦ*, XXXVIII 522 *ἀπαμείρεται* ∼ recentium *ἀπομείρεται*, XXXIX 567 *περιστρέφεται* ∼ paraphrastae *περιστέφεται*, XLIV 707 *τὰ μέν οἱ κατὰ δεξιά* ∼ Hermanni *τοὶ μέν οἱ δεξιά*, ib. 713 *λήγοντι* ∼ Attali *λήγουσα* vel *ἀνιόντι*.

2. Sunt vero etiam versus eadem quidem sed falsa forma et apud Hipparchum et in Marciano praediti: VII 80 *λεπτή*, fortasse ib. 82 *πεπονείαται*, XIII 484 *Περσέως*, XXVI 440 *δεινωποῖο* (Hipparchi V), XXVII 498 *ἐνδιαστρέφεται*, XXXI 482 *τά*.

3. Deinde discrepantias Hipparchi et Marciani dignitate pretioque per se aequabiles proferimus VI 280 *φαίνων* Hipp. *τείνων* Marc., VIII 85 *ὀφθαλμοῖς* Hipp. *ὀφθαλμῷ* Marc., IX 90 *ἐπιμεμφέες* Hipp. *ἐπιδευέες* Marc., XII 537 *Ὠκεανοῖο τόσον* Hipp. *Ὠκεανοῦ τόσσον* Marc., XV 187 *σκολιοῖο* Hipp. *μεγάλοιο* Marc., XX 239 *προβολῇσι* Hipp. *προμολῇσι* Marc., XXVI 406—407 *τοῦ Ἀρκτούρου* Hipp. *τῷ Ἀρκτούρῳ* Marc., XXVIII 431 *τοι* Hipp. *κεν* Marc., XXXIII 491 *ἅμ'* Hipp. *ἄρ'* Marc., XXXIX 560 *ἀντέλλωσιν ἕκασται* Hipp. *ἀντέλλῃσιν ἑκάστη* Marc., ib. 567 *τὰ δέ* Hipp. *τά τε* Marc., XLVI 721 *ἐπί* Hipp. *τότε* Marc., ib. 581 *ἄμυδις* Hipp. *ἤδη* Marc.

4. Anteferendus Marcianus est XXIV 305 *μέγα* ∼ *μετά* Hipp., XXVII 498 *καθ'* ∼ *καί* Hipp., XXXIV 505 *τε* ∼ *τό* Hipp., XXXV 515 *οἱ* ∼ *τοί* Hipp., ib. 517 *ὀκλάξ* ∼ *ὀκλάς* Hipp., XXXVII *γοῦνα φορεῖται* ∼ *γούνατα κεῖται* Hipp., XL 599 *μέσφα* ∼ *μέχρι* Hipp.

5. Praestat Hipparchus Marciani contextui his locis: I 47 *φέρονται* Hipp. et Marcianus inter lineas ∾ *φύονται*, II 49 *ἐπιτείνεται* Hipp. ∾ *ἀποτείνεται*, III 59 *μάλα* Hipp. ∾ *μάλιστα*, VI 281 *πτέρυγι* Hipp. et Marciani manus recentissima ∾ omissum, XII 538 *ἀνερχομένοιο* Hipp. ∾ *ἐρχομένοιο*, XVIII 147 *μέσσῃ δ'* Hipp. ∾ *μέσῃ*, XIX 233 *ἔτι* Hipp. ∾ omissum, XXVII 467 *ἀπλατέες* Hipp. ∾ *ἀπλανέες*. ib. 541 *ἀποτείνεται* Hipp. ∾ *ἀποτέμνεται*, ib. 555 *δυωδεκάδες* Hipp. ∾ *δυωδεκάδος*, XXIX 479 *μέγα μείονες* Hipparchi L ∾ *μέγ' ἀμείνονες*. XXXVIII 523 *κατ' αὐτόν* Hipp. ∾ *και' αὐτούς*. fortasse XLII 651 *αὐτόν* Hipp. ∾ *αὐταί*, XLIII 693 *μέσον* Hipp. ∾ *νέον* Attali et Marciani.

6. Multi denique versus ne pusillo quidem intercedente scripturae discrimine in codice Hipparcheo (sive codicibus Hipparcheis) et in Marciano iidem exhibentur.

III. DE ARATI INTERPRETUM QUI FERTUR CATALOGO.

'Interpretum Arati' laterculum falso inscriptum ex codice Vaticano 191 s. XIV[1]), ubi post isagogam Arateam modo Eratostheni modo Hipparcho tributam legitur, a Victorio in calce operis p. 9 sqq. commemorati editum esse Herm. vol. XVI p. 385 sqq. exposuimus. Quem indicem (AA*) novo teste invento Vaticano 381 s. XV (B) supplere et ad formam integram aliquatenus redigere potuimus ibidem. Verum in illa commentatione nonnulla corrigenda reperiuntur, quae et alii monuerunt et ipsi dudum cognovimus, nec scitu digna desunt, aegre quae desideres. Quae omnia quoniam multifariam cum litteris Arateis conexa sunt, iterare de integro quaestionem ad res quasdam, ni fallimur, gravissimam hoc libello decrevimus.

En catalogum Vaticanum in duas partes discretum, quod idem alibi factum animadvertimus aliquotiens.

οἱ περὶ τοῦ ποιητοῦ συνταξάμενοι.

A: *Ἄτταλος Ῥόδιος. Ἀρίσταρχος Σάμιος. Ἀπολλώνιος γεωμέτρης. Ἀντίγονος γραμματικός. Ἀγησιάναξ. Ἀρίστυλλοι δύο γεωμέτραι. Βόηθος. Γεμῖνος. Διόδοτος. Δίδυμος Κνίδιος. Ἐρατοσθένης. Ἕρμιππος. Εὐαίνετος. Ζήνων. Ἡλιόδωρος στωικός. Θαλῆς. Ἵππαρχος Βιθυνός. Κράτης. Πύρρος Μάγνης. Παρμενίσκος γραμματικός. Σμίνθης. Τιμόθεος* [= 23].

A*: *Ἀπολλώνιος γραμματικός. Ἀρίστυλλος μέγας. Ἀρίστυλλος μικρός. Ἀρίσταρχος γραμματικός. Ἀριστοφάνης. Ἀλέξανδρος Αἰτωλός. Ἀλέξανδρος Ἐφέσιος. Δίδυμος πονηρός. Εὐαίνετος ἕτερος. Ἕρμιππος περιπατητικός. Καλλίμαχος Κυρηναῖος. Κλεόστρατος Τενέδιος. Νουμήνιος γραμματικός. Παρμενίδης* [= 14].

4 *θάλλης* codex ‖ 5 *πύρος* codex ‖ 7—9 nomina *Ἀπολλώνιος — Δίδυμος* post *Παρμενίδης* scripta sunt in codice: traiecit Boehmius 'Mus. rhen.' 1887 p. 307 sqq. ‖ 8 supra *Ἀρίσταρχος* altera manus scripsit *λαμπ* addito abbreviandi signo; an *λαμπρός*? ‖ 10, 1 *καλλίστρατος* codex: corr Bergk 'Zeitschr. f. d. Alterthumswissenschaft' 1843 p. 926 et Meineke 'Philol. exercit. in Athen.' I (progr. Joachim. 1843) p. 23.

[1]) Diximus de hoc codice p. 11.

δύνει δ' Ἀρκτοφύλαξ ἤδη πρώτῃ ἐπὶ μοίρῃ
τάων, αἵ πίσυρές μιν ἄτερ χειρὸς κατάγουσιν,

ὥστε τῷ Κριῷ ἀνατέλλοντι ἄρχεσθαι αὐτὸν ἀντικαταδύνειν. ἀκολούθως δὲ ταύτῃ τῇ ὑποθέσει καὶ τοῦ Καρκίνου ἀρχομένου ἀνατέλλειν λέγει ταυτί (v. 579—582)·

οὐδ' ἂν ἔτ' Ἀρκτοφύλαξ εἴη πολὺς ἀμφοτέρωθεν,
μείων ἠμάτιος, τὸ δ' ἐπὶ πλέον ἔννυχος ἤδη.
τέτρασι γὰρ μοίραις ἄμυδις κατιόντα Βοώτην
Ὠκεανὸς δέχεται.

ὁ δὲ Εὔδοξος γράφει οὕτως·

ὅταν ὁ Κριὸς δύνῃ, τῶν μὲν πρὸς Ἄρκτους τοῦ Ἀρκτοφύλακος οἱ πόδες δύνουσι, τῶν δὲ πρὸς νότον τοῦ Θηρίου τὸ λοιπόν κτλ'.

5 *πρώτη — μοίρη* Marcianus ‖ 6 *πίσσυρες* Marcianus. ‖ *μιν* L: *μὲν* V Marcianus ‖ *ἄτερ* Marcianus: *ἀτὰρ* LV ‖ *κατάγουσι* L ‖ 11 *μεῖον* L ‖ 14 *οὕτω* V ‖ 15 *ὅτ' ἂν* L ‖ 16 *δύνουσιν* L.

V. 721 'mergitur' inquit 'iam in (*ἐπί*) duodecim Zodiaci partium prima Bootes'. Item v. 716 *μοίρῃ γε μὲν οὐκ ἐπὶ ταύτῃ ἀθρόος ἀντέλλει*, et sic alibi. Sed ne Marcianus quidem, etsi secus Vossio visum est, male habet «*ἤδη πρώτῃ τότε μοίρῃ*», quasi parte prima tunc ut occidere incipiat Bootes efficiatur.

V. 722 «*μίν*» rectissime L, quoniam obiectum requirimus, «*μέν*» V Marcianus.

V. 581 «*ἄμυδις κατιόντα*», i. e. *συγκατιόντα*, Hipparchus suffragante paraphrasta Marciano: *ὁ δὲ λόγος· τέτρασι ζῳδίοις ὁμοῦ καταφερόμενον αὐτὸν δέχεται ὁ ὁρίζων.* Marcianus ipse «*ἤδη*» scripturam recepit, ut *τέτρασι — μοίραις* ablativus instrumenti sit.

XLVII.

II p. 222 C *τοῦ δὲ Τοξότου μέλλοντος ἀνατέλλειν ὁ Ἄρατός φησι* (v. 669—682) *τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἐνγο⟨ύ⟩νασι καὶ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἀνατεταλκέναι καὶ τὸ σῶμα τοῦ Ὀφιούχου καὶ τὴν οὐρὰν τοῦ Ὄφεως, ὃν ἔχει ὁ Ὀφιοῦχος, καὶ τὴν Λύραν καὶ τοῦ Κηφέως τὰ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἕως τοῦ στήθους. δύνειν δέ φησι τόν τε Κύνα ὅλον καὶ τὸν Ὠρίωνα καὶ τὸν Λαγὼ καὶ τοῦ Ἡνιόχου τὰ ἀπὸ τῶν ποδῶν ἕως τῆς ζώνης μέρη. τὴν δ' Αἶγά φησι καὶ τοὺς Ἐρίφους — ὧν ἐστιν ἡ μὲν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, οἳ δ' ἐν τῇ*

6 *λαγωὸν* L.

ἀριστερᾷ χειρί — ἔτι δὲ τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα τῷ Τοξότῃ ἀντικαταδύνειν, τὰ δὲ πρὸς τοὺς πόδας τῷ Σκορπίῳ. δύνειν δέ φησι καὶ τὸν Περσέα χωρὶς τοῦ δεξιοῦ γόνατος καὶ τοῦ ποδὸς καὶ τῆς Ἀργοῦς τὴν πρύμναν. ἐν δὲ τούτοις τὰ μὲν ἄλλα συμφωνεῖ τοῖς φαινομένοις, ἡ δὲ ἀριστερὰ χεὶρ τοῦ Ἐνγο⟨ύ⟩νασι ταῖς Χηλαῖς συνανατέλλει, καὶ οὐ τῷ Σκορπίῳ. καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ ἀριστερὸς ὦμος αὐτοῦ πολὺ προηγούμενος τῆς χειρός, ὡσανεὶ διωργυιωμένου αὐτοῦ, καθάπερ καὶ αὐτὸς ὁ Ἄρατός φησι (v. 621), *τῇ γ' μοίρᾳ τοῦ Σκορπίου συνανατέλλει. οὐχ ἡ κεφαλὴ οὖν μόνον αὐτοῦ τῷ Σκορπίῳ συναναφέρεται. διὸ καὶ ἐν τοῖς πρότερον περὶ τὴν τοῦ Σκορπίου ἀνατολὴν ἀγνοεῖ λέγων* (v. 672—673)·

κάρῃ δ' ἑτέρης μετὰ χειρός
τόξῳ ἀνέλκονται.

κατηκολούθηκε δὲ καὶ κατὰ τοῦτο τῷ Εὐδόξῳ.

10 *παντικαταδύνειν* L ‖ 14 *συνανατέλλειν* V ‖ 15, 16 *διοριγνωμένου* V ‖ 16 *ὁ αὐτὸς* LV: traiecit Wil ‖ *φησὶν* L ‖ 18 *αὐτοῦ* om L ‖ 21 *ἀνέρχονται* L.

V 673 Laurentiani «*ἀνέρχονται*» facit cum Marciano adversus Vaticanum codicem («*ἀνέλκονται*»). Et hoc quidem omnino non habet quo displicere possit, si quidem amat poeta hoc verbum in talem sententiam convertere, velut v. 305 *μέγα τόξον ἀνέλκεται*, v. 137 *τῆς ὑπὲρ ἀμφοτέρων ὤμων εἱλίσσεται ἀστήρ*, v. 693 *Ἵππος — ποσσί τε καὶ κεφαλῇ ἀνελίσσεται*, v. 714 *σὺν τῷ πασσυδίῃ ἀνελίσσεται*. Item a structura vix minus commendatur «*ἀνέρχονται*», ut v. 591 *Καρκίνῳ ὅσσ' ἐδύοντο* 'quaecunque per Cancrum occidebant', v. 684 sq. *τὰ δὲ νείατα πάντα αὐτῷ Τοξευτῆρι κατέρχεται*, alia. Quamquam fieri potest, ut L ex Arato correctus sit. Ne id quidem mirum esset, si Hipparchus ipse per memoriae errorem «*ἀνέλκονται*» dedisset ob v. 305, at sciri nequit.

III.

1. II p. 222 A *τοῦ δὲ Σκορπίου ἀρχομένου ἀνατέλλειν ⟨ὁ⟩ θάτερός φησι* (Aratus scilicet v. 647—668) *δύνειν μὲν τὰ λοιπὰ μέρη [τοῦ Ποταμοῦ καὶ τὰ λοιπὰ μέρη] τῆς Ἀνδρομέδας καὶ τοῦ Κήτους καὶ τοῦ Κηφέως τὸ ἀπὸ τῶν ὤμων μέχρι τῆς ζώνης καὶ τὴν Κασσιέπειαν ὅλην, πλὴν τὸ ἀπὸ τῶν ποδῶν ἕως τῶν γονάτων.*

2 *φησιν* L ‖ *τά τε λοιπὰ* L ‖ 2, 3 uncos posuit Wil ‖ 4 *τὰ ἀπο* V ‖ 5 *δὲ* scripsi: *τε* LV.

ἀνατέλλειν δέ φησι τό τε λοιπὸν τοῦ Στεφάνου καὶ τὴν οὐρὰν τοῦ Ὕδρου καὶ τοῦ Κενταύρου τὸ λοιπὸν σῶμα πλὴν τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν. ἀνατέλλειν δέ φησι καὶ τὸ Θηρίον, ⟨ὃ⟩ ἔχει ὁ Κένταυρος, καὶ τοῦ Ὀφιούχου τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοῦ Ὄφεως, ὃν ἔχει ὁ Ὀφιοῦχος, τὴν κεφαλὴν ἕως τῆς πρώτης σπείρας καὶ τοῦ Ἐνγο⟨ύ⟩νασι τὰ λοιπὰ πλὴν τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρός. Sequitur Eudoxi partim congruens partim discrepans sententia.

6 φησιν L ‖ 8 suppl Petavius.

2. II p. 222 C ὁ δὲ Ἄρατος ἀγνοεῖ ἐν τοῖς περὶ τὸν Ὀφιοῦχον (v. 667—668). ἡ γὰρ ἀριστερὰ χεὶρ αὐτοῦ μόνον ταῖς Χηλαῖς συνανατέλλει, ἡ δὲ κεφαλὴ καὶ ἡ δεξιὰ χεὶρ τῷ Σκορπίῳ.

1 τὸν ὀφιοῦχον LV, cf. IL 2 l. 1 ‖ 2 τας χηλὰς V.

IL.

1. II p. 223 C πάλιν δὲ τοῦ Αἰγόκερω πρὸς τῇ ἀνατολῇ ὄντος τῷ Τοξότῃ φασὶν (Eudoxus et Aratus v. 685—692) ἀντικαταδύνειν τήν τε Ἀργὼ ὅλην καὶ τὸν Προκύνα, συνανατέλλειν δὲ τόν τε Ὄρνιθα καὶ τὸν Ἀετὸν καὶ τὸν Ὀιστὸν καὶ τὸ Θυμιατήριον. τὰ μὲν οὖν ἄλλα συμφώνως ὑπ' αὐτῶν λέγεται τοῖς φαινομένοις, τὰ δὲ κατὰ τὸν Ὄρνιθα ἠγνόηται μὲν ὑπ' ἀμφοτέρων, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀράτου. Sequitur Eudoxi sententia; deinde pergit: ὁ δὲ Ἄρατός φησι τῷ Τοξότῃ μόνον συνανατέλλειν αὐτόν (Scorpium).

1 τὴν ἀνατολὴν L ‖ 8 συνανατέλλει V.

2. II p. 223 B ἠγνοήκασι δὲ (Aratus et Eudoxus) καὶ τὰ περὶ τὴν Ἀργώ. ἄρχεται γὰρ ἀντικαταδύνειν οὐ τῷ Σκορπίῳ, ἀλλὰ μέσαις ταῖς Χηλαῖς. ἔδει οὖν ἀρχομένου τοῦ Σκορπίου ἀνατέλλειν λέγειν τῆς Ἀργοῦς τὴν πρύμναν δεδυκέναι, καὶ μὴ τοῦ Τοξότου ἀναφερομένου (v. 686).

4 τὴν τῆς Ἀργοῦς πρ. L.

L.

II p. 224 E τῆς δὲ ἀρχῆς τῶν Ἰχθύων ἀνατελλούσης ὁ μὲν Ἄρατός φησι δεδυκέναι τά τε λοιπὰ τοῦ Ὕδρου καὶ τὸν Κένταυρον, ἀνατεταλκέναι δὲ τὸν νότιον Ἰχθύν (οὐχ ὅλον, ἀλλὰ παρὰ μικρόν)

2 φησιν L.

καὶ τῆς Ἀνδρομέδας τὰ δεξιὰ μέρη κατὰ μῆκος . . . ὁ δὲ Ἄρατος ἀγνοεῖ, τὸν Ὕδρον ὅλον τῷ Ὑδροχόῳ ὑπολαμβάνων ἀντικαταδύνειν (v. 694 sqq.).

5 *ὑδριχόῳ* L.

LI.

II p. 228 *τῶν δὲ Διδύμων ἀρχομένων ἀνατέλλειν ὁ Ἄρατος* (v. 724—729) *δύνειν μέν φησι τοὺς πόδας τοῦ Ὀφιούχου «μέσφ' αὐτῶν γονάτων»* (v. 725), *ἀνατέλλειν δὲ τὸ Κῆτος καὶ τοῦ Ποταμοῦ τὰ πρῶτα. ταῦτα δὲ συμφώνως τοῖς φαινομένοις ὑπ' αὐτῶν εἴρηται.*

2, 3 *μέχρι τῶν* L.

Redactis ad fidem codicum Hipparchi testimoniis quae singillatim persecuti sumus comprehendimus. Inde ab initio quod pertimescendum videbatur, ne quid libri Hipparchei (vel librorum) facies priscae et genuinae integritatis amisisset labemve contraxisset, evenisse illud reapse certissimis exemplis cognovimus. Maxime idonea inde selecturi (quae omittenda hoc loco censuimus, in totius libri indice invenies) duo genera distinguimus, prius eos versus continens, qui in Laurentiano Hipparchi codice (VI 74 *μιν*, XXVII 554 *ἐνί*) et qui in Vaticano (XXVII 542 *τόσσ' ἡμιν*, ib. 557 *τόσον*, XXIX 479 *μέγ' ἀμείνονες*, XXXIX 565 *ἐπερχομένοισιν*), denique qui in altero utro corrupti feruntur: VII 79 *μάλ' ἔισαι* L *μάλα ἶσαι* V, XII 534 *αὐτίκα* L *ἀντία* V, XXVIII 433 *φαίνοι* L *τείχοι* V, XLVII 673 *ἀνέρχονται* L *ἀνέλκονται* V. Altero genere eos locos componimus, qui infectum iam fuisse archetypum ostendunt: XIII 175 *παρακείμενον*, ib. 484 *Περσέως*, XVIII 143 *οἶος*, XXXIV 506 *ἀγανοῦ*. Verum ne quis irrito hac serie perlustranda laborem consumptum opinetur: commodo poetae vel illinc identidem consultum est, cum aut oblitteratae quaedam scripturae Marciano invito non sine probabilitatis specie instaurarentur aut perspiceretur saltem beneficio Hipparchi, vel antiquissimam lectionis varietatem codicibus qui supersunt offerri. Quibus nunc neglectis ordine cetera videamus.

1. Primam igitur eam versuum ponimus copiam, ubi Hipparchus Marciani codicis contextum auctoritate sua adversus criticorum et

nostratium et antiquorum conamina ac librorum recentiorum dissensum vindicat et tutatur: IV 61 *νίσσεται* ∾ *νήχεται* paraphrastae, V 69 *μέσσῳ καρήνῳ* ∾ Attali *μέσσου καρήνου*, VI 254 *ἐπιγουνίδος* ∾ Diodori *ὑπογουνίδος*, ib. 481—496 ∾ Planudis interpolamentum, XI 96 *ὑποσκέπτοιο* ∾ *ὑποσκέπτειο* Buttmanni, XII 151 *ἠελίου Λέοντι* ∾ *ἠελίῳ Λέοντος* in scholiis, XVI 190 *οὐ* ∾ *ἡ* Buttmanni, ib. 198 *κεκασμένον* ∾ *κεκομμένον* in scholiis, ib. 79 *εἰσωποί* ∾ *ἰσωποί* in scholiis, XXI inter v. 612 et 613 omisit cum Marciano Hipparchus versum interpolatum quem recentes praebent codices, ib. 593 *κυμαίνοντος* ∾ *κῦμ' οἰδοῦντος* Vossii, XXII 276 *ἐπί* ∾ recentium *πτερά*, XXIV 304 *ἐπί* ∾ Vossii *ἔτι*, XXVII 541 *βολῆς* ∾ recentium *βολίς*, ib. 542 *ὑποδράμοι* ∾ recentium *ὑπεκδράμοι* et Vossii *ἐπιδράμοι*, 543 *περιτέμνεται* ∾ Cleomedis et recentium *περιτέλλεται*, 553 *κοίλοιο* ∾ recentis in Marciano manus *κοινοῖο*, ib. *δύηται* ∾ Vossii *δινεῖται*, XXVIII 438 *Χηλαί* ∾ secundae in Marciano manus *χεῖλε'*, XXXII 489 *αὐτόν* ∾ paraphrastae *αὐτοῦ*, XXXVIII 522 *ἀπαμείρεται* ∾ recentium *ἀπομείρεται*, XXXIX 567 *περιστρέφεται* ∾ paraphrastae *περιστέφεται*, XLIV 707 *τὰ μέν οἱ κατὰ δεξιά* ∾ Hermanni *τοὶ μέν οἱ δεξιά*, ib. 713 *λήγοντι* ∾ Attali *λήγουσα* vel *ἀνιόντι*.

2. Sunt vero etiam versus eadem quidem sed falsa forma et apud Hipparchum et in Marciano praediti: VII 80 *λεπτή*, fortasse ib. 82 *πεπονείαται*, XIII 484 *Περσέως*, XXVI 440 *δεινωποῖο* (Hipparchi V), XXVII 498 *ἐνδιαστρέφεται*, XXXI 482 *τά*.

3. Deinde discrepantias Hipparchi et Marciani dignitate pretioque per se aequabiles proferimus VI 280 *φαίνων* Hipp. *τείνων* Marc., VIII 85 *ὀφθαλμοῖς* Hipp. *ὀφθαλμῷ* Marc., IX 90 *ἐπιμεμφέες* Hipp. *ἐπιδευέες* Marc., XII 537 *Ὠκεανοῖο τόσον* Hipp. *Ὠκεανοῦ τόσσον* Marc., XV 187 *σκολιοῖο* Hipp. *μεγάλοιο* Marc., XX 239 *προβολῇσι* Hipp. *προμολῇσι* Marc., XXVI 406—407 *τοῦ Ἀρκτούρου* Hipp. *τῷ Ἀρκτούρῳ* Marc., XXVIII 431 *τοι* Hipp. *κεν* Marc., XXXIII 491 *ἅμ'* Hipp. *ἄρ'* Marc., XXXIX 560 *ἀντέλλωσιν ἕκασται* Hipp. *ἀντέλλῃσιν ἑκάστη* Marc., ib. 567 *τὰ δέ* Hipp. *τά τε* Marc., XLVI 721 *ἐπί* Hipp. *τότε* Marc., ib. 581 *ἄμυδις* Hipp. *ἤδη* Marc.

4. Anteferendus Marcianus est XXIV 305 *μέγα* ∾ *μετά* Hipp., XXVII 498 *καθ'* ∾ *καί* Hipp., XXXIV 505 *τε* ∾ *τό* Hipp., XXXV 515 *οἱ* ∾ *τοί* Hipp., ib. 517 *ὀκλάξ* ∾ *ὀκλάς* Hipp., XXXVII *γοῦνα φορεῖται* ∾ *γούνατα κεῖται* Hipp., XL 599 *μέσφα* ∾ *μέχρι* Hipp.

5. Praestat Hipparchus Marciani contextui his locis: I 47 *φέρονται* Hipp. et Marcianus inter lineas ∾ *φύονται*, II 49 *ἐπιτείνεται* Hipp. ∾ *ἀποτείνεται*, III 59 *μάλα* Hipp. ∾ *μάλιστα*, VI 281 *πτέρυγι* Hipp. et Marciani manus recentissima ∾ omissum, XII 538 *ἀνερχομένοιο* Hipp. ∾ *ἐρχομένοιο*, XVIII 147 *μέσσῃ δ'* Hipp. ∾ *μέσῃ*, XIX 233 *ἔτι* Hipp. ∾ omissum, XXVII 467 *ἀπλατέες* Hipp. ∾ *ἀπλανέες*, ib. 541 *ἀποτείνεται* Hipp. ∾ *ἀποτέμνεται*, ib. 555 *δυωδεκάδες* Hipp. ∾ *δυωδεκάδος*, XXIX 479 *μέγα μείονες* Hipparchi L ∾ *μέγ' ἀμείνονες*, XXXVIII 523 *κατ' αὐτόν* Hipp. ∾ *κατ' αὐτούς*, fortasse XLII 651 *αὐτόν* Hipp. ∾ *αὐταί*, XLIII 693 *μέσον* Hipp. ∾ *νέον* Attali et Marciani.

6. Multi denique versus ne pusillo quidem intercedente scripturae discrimine in codice Hipparcheo (sive codicibus Hipparcheis) et in Marciano iidem exhibentur.

III. DE ARATI INTERPRETUM QUI FERTUR CATALOGO.

'Interpretum Arati' laterculum falso inscriptum ex codice Vaticano 191 s. XIV[1]), ubi post isagogam Arateam modo Eratostheni modo Hipparcho tributam legitur, a Victorio in calce operis p. 9sqq. commemorati editum esse Herm. vol. XVI p. 385 sqq. exposuimus. Quem indicem (AA*) novo teste invento Vaticano 381 s. XV (B) supplere et ad formam integram aliquatenus redigere potuimus ibidem. Verum in illa commentatione nonnulla corrigenda reperiuntur, quae et alii monuerunt et ipsi dudum cognovimus, nec scitu digna desunt, aegre quae desideres. Quae omnia quoniam multifariam cum litteris Arateis conexa sunt, iterare de integro quaestionem ad res quasdam, ni fallimur, gravissimam hoc libello decrevimus.

En catalogum Vaticanum in duas partes discretum, quod idem alibi factum animadvertimus aliquotiens.

οἱ περὶ τοῦ ποιητοῦ συνταξάμενοι.

A: *Ἄτταλος Ῥόδιος. Ἀρίσταρχος Σάμιος. Ἀπολλώνιος γεωμέτρης. Ἀντίγονος γραμματικός. Ἀγησιάναξ. Ἀρίστυλλοι δύο γεωμέτραι. Βόηθος. Γεμῖνος. Διόδοτος. Δίδυμος Κνίδιος. Ἐρατοσθένης. Ἕρμιππος. Εὐαίνετος. Ζήνων. Ἡλιόδωρος στωικός. Θαλῆς. Ἵππαρχος Βιθυνός. Κράτης. Πύρρος Μάγνης. Παρμενίσκος γραμματικός. Σμίνθης. Τιμόθεος* [= 23].

A*: *Ἀπολλώνιος γραμματικός. Ἀρίστυλλος μέγας. Ἀρίστυλλος μικρός. Ἀρίσταρχος γραμματικός. Ἀριστοφάνης. Ἀλέξανδρος Αἰτωλός. Ἀλέξανδρος Ἐφέσιος. Δίδυμος πονηρός. Εὐαίνετος ἕτερος. Ἕρμιππος περιπατητικός. Καλλίμαχος Κυρηναῖος. Κλεόστρατος Τενέδιος. Νουμήνιος γραμματικός. Παρμενίδης* [= 14].

4 *θάλλης* codex ‖ 5 *πύρος* codex ‖ 7—9 nomina *Ἀπολλώνιος — Δίδυμος* post *Παρμενίδης* scripta sunt in codice: traiecit Boehmius 'Mus. rhen.' 1887 p. 307 sqq. ‖ 8 supra *Ἀρίσταρχος* altera manus scripsit *λαμπ* addito abbreviandi signo; an *λαμπρός*? ‖ 10, 1 *καλλίστρατος* codex: corr Bergk 'Zeitschr. f. d. Alterthumswissenschaft' 1843 p. 926 et Meineke 'Philol. exercit. in Athen.' I (progr. Joachim. 1843) p. 23.

[1]) Diximus de hoc codice p. 11.

Sexto vel septimo saeculo fuit qui geometrarum nomina congereret agrimensorum Bobbiensium librarius, cuius codex a possessoribus Ioanne et Sixto Arceriis Ultraiectinis hodie nuncupari assolet, in bibliothecam Guelferbitanam delatus. Arceriani excerpta perpurgavit in 'Gromaticis veteribus' a. 1852 editis p. 251 adn. Lachmannus, Hauptius 'Opusc.' III p. 360 cum indice A composuit verissime. Publicata correctaque a Lachmanno adscribimus:

> *fiunt n XXXII. geometra. pyrrus magnus* (leg. *Magnes*) *arestyllydes* (leg. *Aristylli duo*) *apollonius pyrrus geometra in atro* (leg. *Arato*) *dixit principium stum* (i. e. *istud*) *a iovem* (immo *ex Iove*) *incipiamus falsum dicit. quoniam ex iovem non ad iovem ordinamus* (i. e. *quoniam a Iove, non ex Iove ordiamur*) *euclydis siculus arismetica scribsit.*

Tres laciniae inter se primo obtutu conglutinatae censebuntur, quarum primae praefixum erat '*fiunt numero XXXII geometra⟨e⟩*' (ita enim supplendum esse censemus, quia Pyrrhus Aristylli Apollonius — Pergaeus, recte ut putat Hauptius — erant geometrae) aut, si minus numerus XXXII ad '*geometra⟨e⟩*', sed ad antecedentia quaedam ab Arceriani librario praetermissa trahendus videbitur, solummodo '*geometra⟨e⟩*'. Posterior ratio cum sit aliquanto difficilior, haec reficimus distinctis eclogae portiunculis:

> *Fiunt numero XXXII geometra⟨e⟩. Pyrrhus Magnes, Aristylli duo, Apollonius.*
>
> *Pyrrhus geometra 'in Arato' [dixit] principium istud 'ex Iove incipiamus' falsum dicit, quoniam a Iove, non ex Iove ordiamur.*
>
> *Euclides Siculus 'Arithmetica' scripsit.*

1 et 2 mentione Pyrrhi cohaerent, neque a geometris dissociandus Euclides Siculus est, qui et ipse inter agrimensores codice Arceriano comprehensos habetur p. 376 sqq. Lachm. Vehementer vero dolemus, quod geometrarum indicem incompletum scriba reliquisse videtur, ac nisi novo oblato exemplo genuinam illius formam cognosci posse desperamus. Certe hinc procul habenda sunt 'nomina agrimensorum' in 'Demonstratione artis geometricae' p. 403 Lachm. enumerata, latina maxime, etsi Euclides Siculus et hic apparet. Iam vide: Pyrrhus Aristylli duo Apollonius (inverso ordine, quod casu accidisse dixeris) in A ita occurrunt: *Πύρρος Μάγνης· Ἀρι-*

στιλλοι δύο γεωμέτραι· Ἀπολλώνιος γεωμέτρης. 'Geometrae' significatio deest in Pyrrho, deest Pyrrhi de suppositicio Arati prooemio iudicium, prorsus deest Euclides. Ergo id quidem dispicimus, indici A affinem esse Arceriani eclogam, sed rem divinando posse confici negamus.

Deinceps catalogum B adponimus. Quem ordinem ille secutus esset cum ante hos decem annos fugisset nos, recte interim Boehmius l. c. p. 308 has distribuit columnas:[2])

B *οἱ περὶ τοῦ πόλου συντάξαντες.*

1. *Ἀπολλόδωρος*	2. *Γεμῖνος*	3. *Εὐαίνετος*	4. *Κράτης*
5. *Ἀρίστυλλος*	6. *Διόδοτος*	7. *Μηνόδοτος*	8. *Ζηνόδοτος*
9. *Ἄτταλος*	10. *Δίδυμος*	11. *Ζηνόδωρος*	12. *Πύρρος*
13. *Ἀρίσταρχος*	14. *Διόδωρος*	15. *Ἡγησιάναξ*	16. *Παρμενίσκος*
17. *Ἀπολλώνιος*	18. *Εὔδωρος*	19. *Θεόδωρος*	20. *Σμίνθης*
21. *Ἀντίγονος*	22. *Ἐρατοσθένης*	23. *Θαλῆς*	24. *Τιμόθεος*
25. *Βόηθος*	26. *Ἕρμιππος*	27. *Ἵππαρχος*	*ὁμοῦ εἴκοσι ἑπτά.*

Modo ne dextrorsum legas, sicuti fecit codicis scriba, sed deorsum, ultro patescit ordine litterarum nisi semel in 8 et 7 transponendis non violato archetypum processisse. Immerito de titulo B *οἱ περὶ τοῦ πόλου συντάξαντες* nos olim dubitasse et esse ex *ποιητοῦ* in A quoque '*πόλου*' restituendum Wilamowitzius edixit recte in 'Antigono Carystio' p. 339, etsi '*περὶ τοῦ πόλου*' quid sibi vellet ne ille quidem declaravit. Opperiremur '*περὶ τῶν πόλων*', si de polaribus mundi terminis agitur scriptumque ita ceteroquin deprehendimus nec rationem extricamus probabilem, cur quis 'de septentrionali' potissimum 'polo qui memoriae prodiderint' examine instituto seligere voluerit. His missis vidimus *πόλον* esse posse horologium: verum de horologio omnes istos exposuisse quis a se impetrabit ut credat? Alia et rectior ratio artis Pseudoeudoxeae praefatione acrosticha monstratur ('Notices et extraits des manuscrits de la bibliothèque impériale' Parisiis a. 1865 vol. XVIII 2 p. 46):

[2]) De codicis scripturis ac de mutationibus a nobis factis diximus 'Herm'. l. c. Quae quoniam hodieque retinendae videntur, nihil iterari praeplacuit.

Ἐν τῷδε δείξω πᾶσιν ἐκμαθεῖν σοφὴν
Ὑμῖν πόλου σύνταξιν ἐν βραχεῖ λόγῳ
Δοὺς τῆσδε τέχνης εἰδέναι σαφῆ περί.
Οὐδεὶς γάρ ἐστιν ἐνδεὴς γνώμης, ὅτῳ
Ξένον φανεῖται, τῷδ' ἐὰν ξυνῇ καλῶς.
Ὁ μὲν στίχος μείς ἐστι, γράμμα δ' ἡμέρα.
Ὑμῖν ἀριθμὸν δ' ἴσον ἔχει τὰ γράμματα
Ταῖς ἡμέραισιν, ἃς ἄγει μέγας χρόνος,
Ἐνιαύσιον βροτοῖσι περίοδόν τ' ἔχει
Χρόνος διοικῶν ἀστέρων γνωρίσματα.
Νικᾷ δὲ τούτων οὐθεὶς ἕτερον, ἀλλ' ἀεί
Ἥκει τὰ πάντα ἐς τὸ αὐτὸ ὅτ' ἀνέλθῃ ὁ χρόνος.

Inlustravit acrostichi sententiam recte perceptam ita fere editor Francogallus: 'Dicit scriptor, singulos versus esse menses, singulas litteras dies. Atque re vera 12 sunt versus, quorum unusquisque 30 litteras continet, ultimus 35, elisas si adsumpseris. Quibus computatis annus solaris (*μέγας χρόνος*) efficitur 12 mensium, 365 dierum'. Subnectitur disputationi astronomicae parapegmatis fragmentum, quod Calendariis Gemini et Ptolemaei maxime aequiparari possit, iteratum a Wachsmuthio post Lydi 'Ostenta' p. 273 sqq. 'Caeli' igitur 'compositionem' acrostichi scriptor *πόλου σύνταξιν* intellexit nec defecit a vetusta quadam huius vocabuli significatione: *πόλον γὰρ οἱ παλαιοὶ οὐχ ὡς οἱ νεώτεροι σημεῖόν τι καὶ πέρας ἄξονος, ἀλλὰ τὸ περιέχον ἅπαν* (schol. in Aristoph. 'Av.' 179 p. 214, 32 Dind.)[3]). Animadvertere licet haec non ex omni parte recte esse dicta: *πόλος* 'antiquis' quoque (etsi ultra saeculum quintum nobis ut vocem persequeremur non contigit) et punctum polare et caelum erat et aliud insuper. Testimoniis abundamus assidua lectione a nobis conquisitis, unde proferemus potissima, ne discrimen quoddam ignoretur: quo fit, ut duo exemplorum quasi genera distinguas. Aeschylus 'Prometh.' v. 429 sq. de Atlante *ὃς αἰὲν ὑπέροχον σθένος κραταιὸν γᾶς οὐράνιόν τε πόλον νώτοις ὑποστενάζει*. Euripides 'Orest.' v. 1683 sqq. de Apolline *ἐγὼ δ' Ἑλένην Ζηνὸς μελάθροις πελάσω λαμπρῶν ἄστρων πόλον ἐξανύσας*, 'Ion.' v. 1168 de tela varia

[3]) Macrobius 'Saturn.' I 17, 9 *Cornificius arbitratur Apollinem nominatum ἀπὸ τοῦ ἀναπολεῖν, i. e. quia intra circuitum mundi, quem Graeci πόλον appellant, impetu latus ad ortus refertur.* Patet ex scholio Aristophaneo *quem* ad *circuitum* pertinere. Cf. p. 128[2].

ὕπερθε δὲ Ἄρκτος στρέφουσ' οὐραῖα χρυσήρει πόλῳ[4]), 'Chrysipp.' fr. 839. 10—11 N². τὰ δ' ἀπ' αἰθερίου βλαστόντα γονῆς εἰς οὐράνιον πάλιν ἦλθε πόλον, 'Pirith.' fr. 594 . . δίδυμοί τ' Ἄρκτοι τοῖς ὠκυπλάνοις πτερύγων ῥιπαῖς τὸν Ἀτλάντειον φρουροῦσι πόλον, 'Epigr.' 2 (Athen. II p. 61 B = I p. 265 Bergk.) ὦ τὸν ἀγήρατον πόλον αἰθέρος, Ἥλιε, τέμνων. Alexis fr. 261 K. de mensa cibos portanti ὑπερηφάνως ὄζουσα τῶν Ὡρῶν λοπάς, τὸ τοῦ πόλου τοῦ παντὸς ἡμισφαίριον· ἅπαντ' ἐνῆν τἀκεῖ γὰρ ἐν ταύτῃ καλά, ἰχθῦς ἔριφοι, διέτρεχε τούτων σκορπίος, ὑπέφαινεν ᾠῶν ἡμίτομα τοὺς ἀστέρας: ubi ὁ πόλος universus mundi globus subauditur ex earum rerum quae insunt enumeratione, ἡμισφαίριον globus dimidiatus, cuius figuram Pisces Haedi Scorpius ceteris cibariis inserti simulabant. Probe ita olim Schoemannus noster, cuius perpetuam nos recolimus memoriam, interpretatus est[5]); mirifice nunc labitur Kockius, cum Gerytadis Aristophanei versiculum p. 13 a nobis propositum explanaturus, qui est de horologio, quattuor ista poetarum exempla congerit toto ut aiunt caelo distantia FCG I p. 431. Porro Timotheum fr. 13 B. σύ τ' ὦ τὸν ἀεὶ πόλον οὐράνιον λαμπραῖς ἀκτῖσι Ἅλιε βάλλων et ignotum Alexandrinum adducimus ab O. Schneidero post Callimachum (II p. 728) e tenebris protractum, qui ut detritum inde ab Homero adiectivum ἀστερόεις effugeret[6]) πόλῳ ἀστροχίτωνι confinxit egregie[7]). Simili dictione Duris utitur (Ath. XII p. 535 F): τὸ δὲ πᾶν ὁ πόλος ἐνύφαντο χρυσοῦς ἀστέρας ἔχων καὶ τὰ δώδεκα ζῴδια in paludamento Demetrii Oppugnatoris (idem eodem teste γινομένων τῶν Δημητρίων Ἀθήνησιν ἐγράφετο ἐπὶ τοῦ προσκηνίου ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ὀχούμενος). Pseudoeudoxum p. 123 exhibuimus. Quibus latini quidam

---

[4]) '*De maiore Ursa sermonem esse, ut per se probabile est, ita confirmatur eo, quod ea est super Orionem. Quare* πόλος *non stella est, quae sic dicitur, infima ad caudam minoris Ursae, sed caelum ad circulum polarem(?), et* οὐραῖα *dictum pro* οὐράν' G. Hermannus in 'Ionis' editione p. XIX.

[5]) 'Aeschylus gefesselter Prometheus' p. 305, ubi pauca de vocis πόλος significatu conlecta invenies.

[6]) Eadem de causa Theocritus in 'Heraclisco' v. 77 fecit ἐς οὐρανὸν ἄστρα φέροντα.

[7]) Ad 'Comam' Callimachi sine causa idonea revocavit O. Schneiderus. Monstravit idem crebram illius epitheti memoriam in carminibus infimae aetatis. Μήνη ἀστροχίτων 'Argonauticorum' Orphicorum scriptor ausus est v. 513 Abel.

accensendi et poetae (Accius, Augustei)[8]) et prosae orationis scriptores[9]). Inter seriores Graecos commemorandi Dionysius Periegeta[10]), saec. II p. Chr. poeta, v. 236 *πρῶτοι δὲ γραμμῇσι πόλον διεμετρήσαντο θυμῷ φρασσάμενοι λοξὸν δρόμον ἠελίοιο*, cantor Isiacus[11]), Sibyllistae[12]), Orphici[13]), Manetho[14]), Nonnus[15]). Ex prosaicis Lucianum[16]) afferimus, Pausaniam[17]), Pseudoapollodorum[18]), sive ipsos seu auctores ignotos, Stephanum ('Apotelesm.' p. 18 a 22 Usener.).

---

[8]) Attius 'Achill.' fr. XXII Ribb. *pervade polum, splendida mundi sidera binis continuis picti spoliis.* Hor. 'Carm.' I 28, 4 *aerias temptasse domos animoque rotundum percurrisse polum.* II 28, 43 *cras vel atra nube polum pater occupato vel sole puro.* 'Epod.' 17, 77 *polo deripere lunam vocibus possim meis.* Vergilius 'Aen.' III v. 585. V v. 721. C. I. L. VI 537.

[9]) De Seneca infra dicetur. Ammianus (alios de industria mittimus) XXV 10, 2 *Maximiani statua Caesaris, quae locata est in vestibulo regiae, amisit repente sphaeram aeream formatam in speciem poli, quam gestabat.* Rem imperatores romani a diadochis, diadochi a Persarum regibus mutuati sunt. Cf. Lajarde 'Comptes rendus de l'acad. des inscriptions' 1835 p. 10 et Sittl in 'Annal. philol. Fleckeis. suppl.' 1885 p. 43.

[10]) Idem Dionysius voce Pythagorea *κόσμος* abstinuit pro mundo. Cf. Naekii splendidam de isto termino disputationem 'Opusc.' I p. 24.

[11]) Epigr. graec. ed. Kaibel p. 438 v. 31 *καὶ πυροέντων Ἀέλιον πώλων ἀγήτορα φαίνοπα κύκλων ἐς πόλον εὐθύνεσκον.*

[12]) Ex. gr. I v. 12. II v. 40.

[13]) 'Hymn.' 27, 4. 34, 16 et 19. 83, 7. 'Argon'. v. 563. 'Hierostol.' v. 7 p. 213 Abel.

[14]) I v. 277 (p. 92 Did.) *ἡ Κερόεσσα μέσον πόλον ἀμφιβεβῶσα κτλ.*'

[15]) Schoemannus ad Nonnum recte quidem quaesituros relegavit, sed diversa ipse confudit. I v. 177 *εἰς νότον ἐκ βορέαο λιπὼν πόλον ἐς πόλον ἔστη* de polis meridionali et septentrionali sermo fit, non de caelo. I v. 145 *πόλος ἑπτάζωνος* quo tendat adiectivo proditur. At I v. 240 *καὶ πόλος ἐσμαράγησε* de caelo est. Cetera missa facimus.

[16]) 'Charon.' c. 4. p. 495: (Atlas) *τὸν πόλον αὐτὸν εἷς ὢν φέρει, ἀνέχων ἡμᾶς ἅπαντας.* Scriptor 'Astrologiae' Lucianeae c. 15 p. 367: (Icarus) *ἐς πόλον ἀερθεὶς τῷ νῷ ἐξέπεσε τῆς ἀληθηίης.* Paulus Silentiarius 'Anth. Pal.' IX 782 quae de horologio procudit: *ὕδασι δ' ἠελίοιο ταλαντεύουσι κελεύθους, ἐς πόλον ἐκ γαίης μῆτιν ἐρεισάμενοι*: polum septentrionalem spectant.

[17]) VI 19, 5 *ἔχει μὲν πόλον ἀνεχόμενον ὑπὸ Ἄτλαντος* (thesaurus Epidamniorum), II 10, 5 *πεποίηται δὲ* (Venus Canachi Sicyone) *ἔκ τε χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος, φέρουσα ἐπὶ τῇ κεφαλῇ πόλον κτλ.*'. Cf. p. 133 sq.

[18]) II 5, 11, 11 sq. *Ἄτλας ἐπὶ γῆς καταθεὶς τὰ μῆλα τὸν πόλον διεδέξατο.* De Atlante caelum sustentante usurpari *πόλος* solet, cf. p. 124 et adn. 16 et 17.

Seposuimus philosophos. Pythagorei[19]), Plato[20]), Aristoteles, Epicurus[21]) vocem *πόλος* de caelo evitabant. Stoici vero in duas partes discessisse videntur. Neque enim in Chrysippeis Gerckii *πόλος* invenimus sed *οὐρανός* semper (cf. fr. 17), verum habet Cleanthes Assius in hymno in Iovem (II p. XVIII Wachsm.) *οὐδέ τι γίγνεται ἔργον ἐπὶ χθονὶ σοῦ δίχα, δαῖμον, οὔτε κατ' αἰθέριον θεῖον πόλον οὔτ' ἐνὶ πόντῳ.* Quamquam magni facimus quod ne Cleanthes quidem definitionis ope nudare vocem generaliorem voluit. Ac constitit in isto more Seneca stoicus 'Epistul.' XVIII 4 Iovem Cleantheum ita affatus: *duc, o parens celsique dominator poli.* Idem 'Thyest'. v. 49 *cur micant stellae polo flammaeque servant debitum mundo decus*, 'Phaedr.' v. 1092 *Phaethonta currus devio excussit polo*, v. 663 *quacunque siderei poli in parte fulges* (Ariadne). Imbutus Stoicorum quoque placitis 'Axiochi' pseudoplatonici scriptor c. 12 p. 371 A: *μετὰ τὴν τοῦ σώματος λύσιν τὴν ψυχὴν εἰς τὸν ἄδηλον χωρεῖν τόπον κατὰ τὴν ὑπόγειον οἴκησιν, ἐν ᾗ βασίλεια Πλούτωνος οὐχ ἥττω τῆς τοῦ Διὸς αὐλῆς, ἅτε τῆς μὲν γῆς ἐχούσης τὰ μέσα τοῦ κόσμου, τοῦ δὲ πόλου ὄντος σφαιροειδοῦς, οὗ τὸ μὲν ἕτερον ἡμισφαίριον θεοὶ ἔλαχον οἱ οὐράνιοι, τὸ δὲ ἕτερον οἱ ὑπένερθεν*[22]) (didicisse se dicit Gobryas magus ex Hyperboreorum tabulis aeneis Deli positis)[23]). Ad cuius

---

[19]) Plato 'Tim'. p. 28 B ∾ 'Epinomis' Philippi p. 977 B, qui Philolai sententiam amplectitur: Zeller I[5] p. 440, Praetorius in 'Tirocinio phil. Bonn'. p. 4 sqq.

[20]) Cf. inferius p. 128.

[21]) Deest terminus etiam apud Lucretium.

[22]) Vix credideris *πόλον* isto loco ad caeli punctum septentrionale relatum esse a Stephaniani Thesauri editoribus s. v.

[23]) Axiochus post saeculum a. Chr. IV ortus esse summo criticorum consensu iure iudicatur. Quibus novum addimus argumentum e libelli exitu depromptum, simul ut temporis notam accuratiorem nanciscamur. Gobryam magum illa Socrates secum communicasse dicit. Avum enim Gobryae iussu Xerxis dum bellum Graeciae infert, Delum postquam occupasset, e tabellis quibusdam aeneis, quas ex Hyperboreorum terra attulissent Opis et Hecaerge, cognovisse animam ad inferos in alterum caeli (*τοῦ πόλου*) semicirculum degressam in ius vocari. Quod quomodo fieret, secundum Orphicorum rationem illum accurate enarrasse. Mirum tamen illud scriptor, ut est consilii artisque inops admodum, declarare omisit, qui explicaretur quod ante barbari adventum tabellae istae in media Graeciae luce positae ac graece scriptae Graecorum nulli innotuerunt: ita enim apertum est voluisse narrationis compositorem. Multo igitur

formam loquendi proxime Pseudoheraclitus stoicus accedit, quem a recentiorum licentia vindicamus 'Allegoriarum Homericarum' c. 45: *ἥ τε θοὴ νὺξ οὐκ ἄλλο τι σημαίνει πλὴν τὸ σφαιροειδὲς ὅλου τοῦ πόλου σχῆμα*, ubi invitis codicibus Schowius et Galeus *κόσμου* pro *πόλου* reponebant, obstante tamen Mehlero editore novissimo.

Tantum de 'caelo'. Ad aliam *πόλου* significationem transimus. *γῆν δὲ τροφὸν μὲν ἡμετέραν, ἰλλομένην δὲ περὶ τὸν διὰ παντὸς πόλον τεταμένον, φύλακα καὶ δημιουργὸν νυκτός τε καὶ ἡμέρας ἐμηχανήσατο* Plato loco celeberrimo 'Tim.' p. 40 B, quem egregie nuper Zellerus explanavit ('Abh. der Berl. Akad.' 1888 p. 1337). Vides *πόλον* Platoni esse axem mundi, quasi *τὸν πολοῦντα.*[24]) Aliter philosophus in 'Cratylo' p. 405 C: . . *ὅτι τὸ α σημαίνει πολλαχοῦ τὸ ὁμοῦ, καὶ ἐνταῦθα τὴν ὁμοῦ πόλησιν καὶ περὶ τὸν οὐρανὸν (οὓς δὴ πόλους καλοῦσι) καὶ περὶ τὴν ἐν τῇ ᾠδῇ ἁρμονίαν (ἣ δὴ συμφωνία καλεῖται), ὅτι ταῦτα πάντα, ὥς φασιν οἱ κομψοὶ περὶ μουσικὴν καὶ ἀστρονομίαν* (Pythagorae dicit sectatores, Zeller 'Philosophie der Griechen' I[5] p. 429sqq.), *ἁρμονίᾳ τινὶ πολεῖται (Ast: πολεῖ BT) ἅμα πάντα. ἐπιστατεῖ δὲ οὗτος ὁ θεὸς τῇ ἁρ-*

---

imprudentius hic quam qui sepulcretis tabellas veris historiis refertas sese eruisse simulabant (Hercher in Fleckeisenii 'Annal. philol. suppl.' I p. 12[2], Rohde 'Griech. Roman' p. 252). Vide nunc celebre Euhemeri inventum de Panchaea insula et ipsa sacra Oceano indico finitima ac de columna deorum historiam Aegyptiorum lingua scriptam continenti, quam sese ipsum imperante Cassandro cum in ista regione navigaret appulsum lectitasse gloriabatur (Sieroka 'De Euhemero' p. 12): male quod interpretem habet in 'Axiochi' fabula, id ipsum concedes optime procedere apud Euhemerum, quem vel inter philosophos erant qui probarent (cf. Hartfelder 'Mus. rhen.' 1881 p. 234). Respexit etiam Persaeus stoicus (Diels 'Doxogr.' 544[b]). Hinc ad Euhemeri exemplum Axiochus compositus esse arguitur non ante annum ± 290 (Sieroka p. 29), idque Athenis. si in hanc sententiam convertere singularem urbis cognitionem licebit. Cum his coeunt perbene, quae Wilamowitzius in 'Antigono' p. 294[6] et Susemihlius 'Hist. litt. alex.' I p. 21[65] (contra Bureschium 'Stud. Lips.' IX 1887 p. 9sqq.) obtulerunt. Rationes Axiochi philosophicas e Platonis Epicuri Stoicorum lectione confusas optime inlustravit P. Corssenus 'Mus. rhen.' 1881 p. 516sqq. Posidonii *Περὶ πένθους*' exemplo, tametsi Axiochi scriptori nulla cum Posidonio affinitas (Gercke in 'Tirocinio phil. Bonn.' p. 31). De Aeschinis Axiocho ultra C. Fr. Hermannum ('Aeschin. Socr. rel'. p. 20) aegre proceditur.

[24]) Cf. Macrobius 'Saturn'. I 17, 9 (supra p. 124[3]), qui Platonis 'Timaeo p. 40 C inlustratur. 'Timaeum' spectat Hesychius s. v. *πόλος*] . . *ἄξων*. Perperam M. Schmidtius rettulit ad Aeschyli Prometheum (p. 124).

μονίᾳ ὁμοπολῶν αὐτὰ (*BT, ταῦτα coniecit Ast*) *πάντα καὶ κατὰ θεοὺς καὶ κατ' ἀνθρώπους.* Is locus mendo inquinatur, cum nemo unquam astronomus[25]) caelum 'polos' nec dixerit nec ulla ratione dicere possit, si quid sapimus. Platoni *οὗ* pro *οὓς* reddendum esse censemus in poetis praesertim, verum etiam in iis scriptoribus, qui semotius dicendi genus neque excolunt neque affectant, bene memores talia lectitari: 'Il.' XI v. 757 *πέτρης τ' Ὠλενίης καὶ Ἀλεισίου ἔνθα κολώνη κέκληται,* Pind. 'Nem.' IX v. 41 (Helorus) *ἔνθ' Ἀρέας πόρον ἄνθρωποι καλέοισι,* Sophocles 'Trachin.' v. 636 (Malis) *ἔνθ' Ἑλλάνων ἀγοραὶ Πυλάτιδες κλέονται* i. e. ubi Pylaea quae appellantur concilia sunt, Plato ipse in 'Phaedone' c. 57 p. 107 C *ἀλλὰ τόδε γ', ἔφη, ὦ ἄνδρες, δίκαιον διανοηθῆναι, ὅτι, εἴπερ ἡ ψυχὴ ἀθάνατος, ἐπιμελείας δὴ δεῖται οὐχ ὑπὲρ τοῦ χρόνου τούτου μόνον, ἐν ᾧ καλοῦμεν τὸ ζῆν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ παντός.* Quae versus Empedoclis de sanguine mentis origine in memoriam revocant: *αἵματος ἐν πελάγεσσι τεθραμμένη ἀντιθορόντος, τῇ τε νόημα μάλιστα κικλήσκεται ἀνθρώποισιν· αἷμα γὰρ ἀνθρώποις περικάρδιόν ἐστι νόημα* (Stob. 'Ecl.' I p. 424 ex Porphyrio). Ubi *κικλίσκεται* post Heerenium Wachsmuthius induxit invitis librariis, invito etiam Meinekio, qui verbum *κικλίσκεται* prorsus insolens coniectando procreari vetuit FCG II p. 18. Nec respuit eandem structuram Xenopho in 'Oeconomico' IV 6 (II p. 149 Sch.) *πάντας ἅμα συνάγων* (rex) *πλὴν τοὺς ἐν ταῖς ἀκροπόλεσιν, ἔνθα δὴ «Ὁ σύλλογος» καλεῖται, τοὺς μὲν ἀμφὶ τὴν ἑαυτοῦ οἴκησιν αὐτὸς ἐφορᾷ κτλ.'* neque Hipparchus astronomus, unde p. 77, 15 adscripsimus

[25]) Inter poetas conatus est Valerius Flaccus in 'Argonauticis' I v. 616 sqq. procellam describens:

Vasto pariter ruit igneus aether
cum tonitru piceoque premit nox omnia caelo.
Excussi manibus remi conversaque frontem
puppis in obliquum resonos latus accipit ictus . . .
Qui tum Minyis trepidantibus horror,
cum picei fulsere poli pavidamque coruscae
ante ratem cecidere faces!

Sentimus tamen facile, quid inter Platonis locum intersit et Valerium: ille secundum lectionem traditam loqueretur, quasi *πόλοι* vulgaris esset astronomorum de caelo terminus, hic non sine licentia poetae concessa a duobus punctis sibi oppositis totum caeli globum significavit. Cavendum igitur est quam maxime, ne ad tuendam codicum Platonicorum auctoritatem Valerio abutaris.

οὐδὲ μὴν τοῦτ' ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι τοὺς ὑφ' ἡμῶν λεγομένους ἀστέρας ἐπὶ τῶν ποδῶν ἐκεῖνος ἐπὶ τῶν γονάτων τίθησιν. Alterum Hipparchi locum p. 74, 40 invenies. Denique qui peculiaribus oblectari assolet Pausaniam aliis missis meminimus in isto genere per esse multum. Iam Platoni emendando vel emendato potius satactum erit.[26]) Cf. p. 137.

Aliquid indagavimus, nec tamen satis. Platonem indagavimus duplici (ut primo visum est adspectu) significatione vocem *πόλος* et de axe et de polis axem terminantibus usurpasse. Quod nec primus nec solus Plato fecit sed physicae cuiusdam vel quorundam doctrinae obsecutus. Anaxagoram primum conferimus Hippolyt. 'Philosophum.' 8, 10 ('Doxogr.' p. 563): *τοὺς δὲ μεταβαίνοντας ἀστέρας ὡσεὶ σπινθῆρας ἀφαλλομένους γίνεσθαι ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ πόλου.* Septentrionalem polum hoc loco designari mero captus errore Dielesius p. 806 adnotavit. Vetaret vel singularis numerus nunc cogitari de polis, vetant moveri polos astronomi antiqui[27]), vetat ipse quem adscripsit Dielesius quasi adiutorem Epicurus Epiphan. 'Adv. haeres.' (III 2, 9 p. 589 Diels) *τὰ δὲ ὅλα ἀφ' ἑαυτῶν κινεῖσθαι καὶ δι' ἑαυτῶν ἐν τῇ περιδινήσει τοῦ πόλου [καὶ τῶν ἄστρων], ὡς ἀπὸ τοῦ δρακοντοειδοῦς ἔτι τὰ πάντα ἐλαύνεσθαι πνεύματος.*

[26]) Haec postquam ipsi non sine labore undique comportavimus, R. Ungeri doctus nos amicus admonuit 'Paradox. Theb.' p. 304—307. Auxit ille Wyttenbachii ad Platonis Phaedonem l. c. (p. 285) conlecta tanta optimorum exemplorum copia, ut sollertiam viri admireris. Ne comicis quidem illa structura neque in lyricis partibus (Cratin. 'Archil.' fr. 7 K.) neque in senariis displicuit (cf. p. 137). Transiit etiam in Romanorum prosam orationem (velut in Livium et Plinium, cf. W. Schulzium 'Quaest. epic.' p. 286). Lucem inde impeditis quibusdam locis Ungerus attulit. Quae non iteraremus, nisi mira constantia emendantis auxilio editores novissimi resisterent. Liv. VIII 19, 4 *aedes fuere in Palatio eius, qua Vacci prata diruto aedificio publicatoque solo appellata:* qua *Ungerus,* quae *codices et Madvigius.* Plin. 'N. H' VII 195 *puteos Danaus ex Aegypto advectus in Graeciam, qua vocabatur Argos Dipsion:* qua *Ungerus,* quae *codices et Detlefsenus.* Serv. Verg. 'Aen.' XII v. 412 p. 612 Thilo: cf. cap. V. [Madvigius 'Emend. Liv.' p. 462.]

[27]) Senecam 'Phaedr.' v. 961 non veremur ob pluralem ut quis advocet: *cursusque vagos rapis astrorum celerique polos cardine versas.* Varro apud Gell. III 10 *duos minimos* (circulos), *qui axem extimum tangunt, πόλους appellari dixit, sed eos in sphaera quae κρικωτή vocatur propter brevitatem non inesse.* Hinc lineam circularem Schaubachius ('Geschichte der griech. Astr.' p. 135 sq.) conclusit perperam '*πόλον*' primitus fuisse. Idem Varro 'De lingua latina' VII 14 M.: *polus graecum; id significat circum caeli.*

Seclusimus interpolamentum: *τῶν ὅλων* sive *τοῦ κόσμου* pars est caelum (*πόλος*), caeli particulae quodammodo astra affixa illic pleraque, nec dixeris nisi inepte totum mundum moveri, dum circuitus et quasi involucrum mundi et astra circumcursant. Axem potius, ni fallimur, cum Anaxagora et Platone Epicurus dicere voluit. Idem vero Anaxagoras borealem quoque polum prorsus ut Plato (p. 128) suo nomine appellavit Laert. Diog. II 9, 5: *τὰ δὲ ἄστρα κατ' ἀρχὰς μὲν θολοειδῶς ἐνεχθῆναι* (placet Anaxagorae), *ὥστε κατὰ κορυφὴν τῆς γῆς τὸν ἀεὶ φανερὸν εἶναι πόλον· ὕστερον δὲ τὴν ἔγκλισιν λαβεῖν*[28]). Sive Anaxagoras sive Plato sive alius nescio quis 'Testamenti' Orphici compilatorem, similia ut fingeret, adduxit (Aristobul. in Eusebii 'Praep. ev.' XIII 12, 5 v. 25):

καὶ σφαίρης κίνημ' ἀμφὶ χθόνα ὡς περιτέλλει,
κυκλοτερές γ' ἐν ἴσῳ, κατὰ δὲ σφέτερον κνώδακα.

κνώδαξ dens sive cardo masculus est, ut architecti loquuntur, globi et axis terminus. Ergo *κατὰ κνώδακας σφαῖρα περιτέλλει.* Ac dixit sic Sextus 'Adv. math.' X 93 *οἱ γὰρ περὶ τοῖς κνώδαξιν εἱλούμεναι σφαῖραι καὶ οἱ περιδινούμενοι ἄξονες* (et alia) *κινεῖται μέν, ἐν ᾧ δέ ἐστι τόπῳ κινεῖται* et 50 (*κατὰ κυκλοφορητικὴν κίνησιν*) *ὁ κεραμεικὸς τροχὸς στρέφεται καὶ ἡ σφαῖρα τοῖς κνώδαξι περιδινεῖται· ὡσαύτως δὲ καὶ ⟨οἱ⟩ ἄξονες καὶ τὰ τύμπανα.*

Tria quinto ante Chr. saeculo *πόλος* indicabat, caeli globum, axem, axi terminos. Haec duo certe Ionum sunt, primum illud quo referatur haereri potest; Atheniensibus extrinsecus adlatum

[28]) 'Dox.' p. 563 *ἀνέμους δὲ γίνεσθαι λεπτυνομένου τοῦ ἀέρος ὑπὸ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἐκκαιομένων πρὸς τὸν πόλον ὑποχωρούντων καὶ ἀποφερομένων* (placet Anaxagorae). Hoc loco septentrionalem polum dici intellegitur e fr. 19 syllogae Schaubachianae. Dixit etiam Democritus. Inter cuius mathematica scripta Thrasyllus rettulit *Οὐρανογραφίην Γεωγραφίην Πολογραφίην Ἀκτινογραφίην*, inter physica *Κοσμογραφίην* (Laert. Diog. IX 7, 47—48). Monstrant ceteri tituli, *Πολογραφίην* de poli septentrionalis vel de utriusque poli situ fuisse. Hinc pendet de epistula pseudodemocritea iudicium p. 305 'Epistolographorum' Hercheri: *ἐπῆλθες ἡμῖν, ὦ Ἱππόκρατες, ὡς μεμηνόσιν . . . ἐτυγχάνομεν δὲ περὶ κόσμου διαθέσιος καὶ πολογραφίης, ἔτι τε ἄστρων οὐρανίων ξυγγράφοντες.* Cf. p. 128. Certe aberravit Schoemannus l. c.: *Auch findet sich πόλος bei allen älteren Schriftstellern immer nur vom Himmel . . gesagt.*

Quod in nummis recentioris notae philosophi physici (Anaxagoras, Pythagoras) *πόλον* manu tenent, cave in vocis historia explicanda ne abutaris (Sittl 'Annal. philol. Fleckeis.' 1885 p. 44).

esse longe veri simillimum. Quarta accessit heliotropii significatio p. 13 sq., quae item crevit apud Iones. Quod instrumentum per Milesios[29]) ex Assyria in Graecorum continentem pervenit Herod. II 109 *πόλον μὲν γὰρ καὶ γνώμονα καὶ τὰ δυώδεκα μέρεα τῆς ἡμέρης παρὰ Βαβυλωνίων ἔμαθον οἱ Ἕλληνες* (Ideler 'Chronol.' I p. 234).

Subsistamus parumper. Primum enim Epinomis PHILIPPI Opuntii astronomi p. 986 B desiderat commentariolum. Enumeratis octo caeli potentiis Sole Luna fixorum siderum ordine quinque planetis Philippus subicit: *ταύτας δὴ πάσας καὶ τούτους τοὺς ἐν ταύταισιν εἴτε αὐτοὺς ἰόντας εἴτε φερομένους ἐν ὀχήμασι πορεύεσθαι ταύτῃ μηδεὶς ἄλλως ποτὲ νομίσῃ πάντων ἡμῶν, ὡς οἱ μὲν θεοί εἰσιν αὐτῶν, οἳ δ' οὔ . . . πάντες δὲ δὴ πάντας λέγωμέν τε καὶ φῶμεν ἀδελφούς τ' εἶναι καὶ ἐν ἀδελφαῖς μοίραις καὶ τιμὰς ἀποδιδῶμεν μὴ τῷ μὲν ἐνιαυτόν, τῷ δὲ μῆνα, τοῖς δὲ μήτε τινὰ μοῖραν τάττωμεν μήτε τινὰ χρόνον, ἐν ᾧ διεξέρχεται τὸν αὑτοῦ πόλον, ξυναποτελῶν κόσμον, ὃν ἔταξε λόγος ὁ πάντων θειότατος ὁρατόν.* Interpretes *πόλον* lineam circularem esse contendunt deficiente quod poscimus astronomorum usu et patrocinio. Secundum scriptoris morem «*πόρον*» exspectares[30]). Consulto Philippus vocem *πόλος* etiam de caelo declinabat, ut philosophorum plurimi atque etiam astronomi, velut Eudoxus Aratus Hipparchus, alii.

Adnectimus APOLLONIUM Rhodium 'Argon'. III v. 161—163:

δοιὼ δὲ πόλοι ἀνέχουσι κάρηνα
οὐρέων ἠλιβάτων, κορυφαὶ χθονός, ἧχί τ' ἀερθείς
ἠέλιος πρώτῃσιν ἐρεύθεται ἀκτίνεσσιν.

ἐρεύγεται Laurentianus, *ἐρεύθεται* recentiores codices fortasse ex coniectura. Quibus obtemperandum censemus Merkelii mutationem *ἐρείδεται* aspernati, quae in hoc nexu ne intellegi quidem potest. Nam *ἐρείδει* utique exspectares et obiectum requireres, quemadmodum ipse Apollonius IV v. 113 exhibet immerito ab editore subsidio vocatus *μὴ πρὶν ἀμαλδύνῃ (φάος ἠοῦς) θηρῶν*

[29]) 'Invenisse' fertur Anaximander Laert. Diog. II 1, 3. Suid. s. v. Ἀναξ.

[30]) P. 982 BE, 983 C, 984 E, 986 B, 987 B, 990 BC. Plato 'Legg.' IV p. 716 A. Cleanthes II p. X Wachsm. (= Clem. Alex 'Strom.' V p. 674, 11) *ἀντικρὺς πλῆκτρον τὸν ἥλιον καλεῖ· ἐν γὰρ ταῖς ἀνατολαῖς ἐρείδων τὰς αὐγὰς οἷον πλήσσων τὸν κόσμον εἰς τὴν ἐναρμόνιον πορείαν τὸ φῶς ἄγει* (Laert. Diog. VII 1, 144).

στίβον ἠδὲ καὶ ὀδμὴν θηρείην. λευκῇσιν ἐνισκίμψασα βολῇσιν. scilicet *στίβον ἠδὲ ὀδμήν*[31]). et Cleanthes (cf. p. 132[30]). At quid dicat poeta percontamur. Nam nec de caelo nec de caeli punctis cogitari potest. Quodsi aliquid in Apollonio tentandum est, globosa summorum montium cacumina contendimus attingi[32]). Cuius interpretationis haec tria argumenta proferimus. (1) Hesych. s. v. *πόλος*] . . *κύκλος· καὶ τόπος κορυφῆς κυκλοειδής*. Scripsit *τύπος* Henricus Stephanus et Schwenckii consensum nanctus est rectissime, quoniam certam collis formam lexicographus indicare voluit. Hinc *Πόλος ὀνομαζόμενον χωρίον* ad Tanagram unde nomen habuerit intellegitur (Paus. IX 20, 3)[33]). (2) Caput humanum a forma — rotunda nimirum — *πόλος* audiebat Poll. II 38. (3) *πόλον*, i. e. globum, statuae gestabant Fortunae ex. gr. apud Smyrnaeos[34]), Minervae ex. gr. apud Erythraeos[35]) et Ilienses[36]).

[31]) III v. 823. IV v. 885. 981 al. Aratus v. 1107 *ἀμνοὶ εἰνόδιοι παίζουσιν ἐρειδόμενοι κεράεσσιν* docet, quid sit *ἐρείδεσθαί τινι*. Ceterum nihil nisi Merckeli interpretationem coniecturae ab ipso propositae redarguere voluimus. Quam qui retinendam censet Wilamowitzius *ἐρείδεσθαι* ita accipit, ut 'niti primis radiis solem in duobus illis fastigiis' censeat.

[32]) Simplicius aliquanto Dionysius, qui multa habet ex Apollonio, v. 150 *μέσσαι δ' ἔνθα καὶ ἔνθα δύω ἀνέχουσι κολῶναι κτλ.*'

[33]) *ἐνταῦθα Ἄτλαντα καθήμενον πολυπραγμονεῖν τά τε ὑπὸ γῆν φασι καὶ τὰ οὐράνια.* Quae qui de Atlante primus finxit, *πόλον* caelum esse significavit.

[34]) Paus. IV 30, 6. Pacuvius fr. inc. XIV Ribb. Fortunae *πόλον* ex fonte graeco describit: *Fortunam insanam esse et caecam et brutam perhibent philosophi saxoque instare in globoso praedicant volubilei.*

[35]) Paus. ~~IX~~ VII 5, 9. Schol. Il. VI v. 92, ubi *πόλιν* codices ABT, *πίλον* Eustathius. *πόλον* emendavit O. Jahnius.

[36]) Furtwaengler in Roscheri Lexico s. v. I p. 690. Mittimus alia multa, velut de Venere; suppetit ampla quaerendi materia. Perdigna res etiam post Lajardium et Eduardum Gerhard ('Prodromus mythol. Kunsterklärung' p. 6sqq.), quam per artis et litterarum monumenta persequaris. Tantum dispicimus, antiquos non idem ac recentiores de 'polo' statuarum sensisse. '*Der Polos, den die ephesische Göttin auf Marmorbildern als bilderreiche Scheibe unter der Thurmkrone zu zeigen pflegt, erscheint gleichgeformt auf Münztypen ebenfalls mit der Thurmkrone oder mit dem Modius . . Aber auch als eine Kugel, wie auf Ammons- und Saturnusköpfen (Anm 46) . . kommt der zum Hauptschmucke gewordene Polos vor, so über dem Doppelmond der samischen Here*'. P. 24[17] '*Wie der Polos in den regelmässigen Kunstgebrauch, namentlich der Marmorwerke, als Stephane übergegangen ist, so findet er sich auch an dem ephesischen und ähnlichen Idolen meist verändert, bald in halb-*

Antrum solare significare Apollonius videtur montium contagio effectum[37]). Et Merkelio rectius olim Valerius Flaccus 'Argon.' IV v. 90—97 in Apollonii sententiam sese insinuavit commentarii fortasse auxilio[38]), quamquam scholia nunc quidem deficiunt, auxitque exaggerando:

Interea magni iamiam subeuntibus astris
Oceani genitale caput Titania frenis
antra sonant; Sol auricomis urgentibus Horis
multifidum iubar et bis seno sidere textam
loricam induitur; ligat hanc qui nubila contra
balteus undantem variat mortalibus arcum.
Inde super terras et eoi cornua montis
emicuit traxitque diem candentibus undis[39]).

Diutius in Aristophane immorandum est. Facit is Upupam et Pithetaerum, cum rerum humanarum taedio oppressus in montis fastigium avibus habitatum aegre erêpsisset, de condenda urbe ita sermocinantes 'Av.' v. 173—192:

ΕΠ. ποίαν δ' ἂν οἰκίσαιμεν ὄρνιθες πόλιν;
Π. ἄληθες; ὦ σκαιότατον εἰρηκὼς ἔπος,
βλέψον κάτω. ΕΠ. καὶ δὴ βλέπω. Π. βλέπε νῦν ἄνω.
ΕΠ. βλέπω. Π. περίαγε τὸν τράχηλον. ΕΠ. νὴ Δία,
ἀπολαύσομαί τί δ', εἰ διαστραφήσομαι;
Π. εἶδές τι; ΕΠ. τὰς νεφέλας γε καὶ τὸν οὐρανόν.
Π. οὐχ οὗτος οὖν δήπου 'στὶν ὀρνίθων πόλος;

zirkliger Form oder in Mondesgestalt' etc. Vides misceri inter se a Gerhardo quae prorsus diversa sunt. Oblocutus est in quibusdam Schwenckius 'Etymol. mythol. Andeutungen' p. 87–89.

37) Endymionis, qui Solis instar habendus est, cavernam Latmiam apte conferes.

38) Ed. Schwartz 'De Dion. Scyt.' p. 34 sqq.

39) A veriloquii periculo nos retinemus Errarunt G. Curtius 'Griech. Etym.'[5] p. 470 *câras Gang Bewegung, auch der Gestirne, vergleicht sich mit πόλος;* et J. Schmidt 'K. Z'. XXV p. 138, postquam τέλλω et πέλω ad eandem quam Curtius stirpem reduxit: *Der Zusammenhang beider Sippen wird namentlich durch die abgesehen von dem verschiedenen Tempus vollständige Synonymität von περιτελλομένων ἐνιαυτῶν und περιπλομένων ἐνιαυτῶν bei Homer klar.* At πόλος non cursum nec πέλειν currere significat. Esse audimus qui πόλος et κύκλος voces eodem redigant adsumpta reduplicatione. Gauderemus, id si fieri posset. Videant tamen ipsi.

ΕΠ. πόλος; τίνα τρόπον; Π. ὥσπερ εἴποι τις τόπος.
ὅτι δὲ πολεῖται τοῦτο καὶ διέρχεται
ἅπαντα διὰ τούτου, καλεῖται νῦν πόλος.
ἢν δ' οἰκίσητε τοῦτο καὶ φράξηθ' ἅπαξ,
ἐκ τοῦ πόλου τούτου κεκλήσεται πόλις.
ὥστ' ἄρξετ' ἀνθρώπων μὲν ὥσπερ παρνόπων,
τοὺς δ' αὖ θεοὺς ἀπολεῖτε λιμῷ Μηλίῳ.
ΕΠ. πῶς; Π. ἐν μέσῳ δήπουθεν ἀήρ ἐστι γῆς.
εἶθ' ὥσπερ ἡμεῖς, ἢν ἰέναι βουλώμεθα
Πυθῶδε, Βοιωτοὺς δίοδον αἰτούμεθα,
οὕτως, ὅταν θύσωσιν ἄνθρωποι θεοῖς,
ἢν μὴ φόρον φέρωσιν ὑμῖν οἱ θεοί,
τῶν μηρίων τὴν κνῖσαν οὐ διαφρήσετε.

Interpres antiquus, cuius verba p. 124 adscripsimus, *πόλον* explicavit *τὸ περιέχον τὸ ἅπαν*. Nec videtur Kockius, modo sententiam eius haud ita manifesto declaratam perspiciamus, dissentire velle[40]). At quid? Avium *πόλος* si medius est inter caelum (*οὐρανόν* v. 178)[41]) et tellurem, si conspici inde non modo nubes possunt sed superior caeli regio: quo tandem ratiocinandi artificio, ne fraudem dicamus, caelum ipsum esse *ὀρνίθων πόλον* contendunt? Immo diversus a caelo, diversus a terra. Suspexit Upupa in altum, despexit deorsum, nubes observavit ac caeli circuitum, tanquam in observatorio conlocata: *οὐχ οὗτος οὖν δήπου 'στὶν ὀρνίθων πόλος;* Particulam *οὖν* intendas: 'quae cum ita observitaveris, non hoc avium certe — observatorium'. Poscit hoc necessario sententiae decursus. Suadet vero etiam dicendi usus Aristophaneus. Etenim duobus praeterea locis *πόλον* exstare apud comicum animadvertimus p. 13 et utrobique heliotropium vel observatorium Metonis significare in Colono forensi erectum, quo «*σκοποῦσι τὰ μετέωρα ταυτὶ καὶ τὰ πλάγια ταυτί*». Quid? quod in alia 'Avium' scena Aristophanes apertius etiam quam factum est hoc loco instrumenti Metoniani non sine cavillatione reminiscitur, cum novam avium urbem in sublimi dimensurum ipsum Metonem intro-

[40]) *πόλος von πέλεσθαι, πολεῖσθαι (?), locus ubi aves versantur. Vom Himmel Aesch. Prom.* 430 *οὐράνιον πόλον. Eurip. Erechth.* 6 (? An Chrysipp.? cf. p. 125). Item fallitur vel Schoemannus p. 205 et lexicographi (cf. Passowium s. v. *πόλος*).

[41]) Cf. etiam v. 264, 551, 843 sqq., 1234.

ducit *ὃν οἶδεν Ἑλλὰς χὠ Κολωνός*[42]). Quae omnia superius satis explanata esse speramus. Sed ultimus nondum scrupulus exemptus. Aristophanem alibi '*ἡ πόλος*' de instrumento dixisse Achilles adnotavit (p. 13), et ita Lucianus atticissans 'Lexiph.' c. 4: *καὶ γὰρ ὁ γνώμων σκιάζει τὴν πόλον* (Ideler 'Chronol.' I p. 233)[43]). Quid in tanta grammaticae discordia faciemus? Miscendo lusisse comicus videtur, qui *πόλον* observatorium esse vellet, ut vero 'circuli', ubi aves circulantur, significationem ludibundus efficeret pellucentem: hoc articulo masculo, copulatione et sententiis illud facile assecutus est. Cf. p. 133.

Attamen statim intra contiguorum versuum fines in devia ac discrepantia adeo incidit oratio, si modo credimus codicibus et vetusto qui omnia eadem iam habuit enarratori. Nam sciscitanti Upupae, quid tandem *πόλος* sit, Pithetaerus respondet quasi nihil nisi 'caelum' hoc ipso vocabulo vel 'caeli pars' subindicaretur. Nam *τόπος πολούμενος* quorsus alio spectat, quam ad caelum rotans? An ad heliotropium vel observatorium? At illud neutiquam *πολεῖται*! In codicum scriptura «*καὶ διέρχεται ἅπαντα διὰ τοῦτο*» senarii vitium ut effugeret Bergkius genetivum *τούτου* ex scholio recepit[44]) de sententia securus. Sine dubio Bergkius ad ultima ea respexit, quae v. 188—192 et v. 557 subiciuntur, nec cepisse tamen videtur quam illa essent ipso veriloquio de quo agitur aliena ac perabsurda neque facile ferenda. Genuinum esse «*τοῦτο*» paene crederes ob sententiam 'quia hoc rotatur et omnia permeat, propterea vocatur *πόλος*' et cogitavisse quamvis perverse scriptorem de aere omnia implente ob v. 187 al. Res utut est: dictionis consensu codicum, non criticorum opera male sedula, propositae 'vitium immane' subiungimus postremo. Soloecum esse v. 180 *ὥσπερ εἴποι τις* optime Cobetus monuit 'Variarum lectionum' p. 112 et

---

42) Nihil attinet persequi, quomodo poeta Diogenis Apolloniatae placita suis ipsius festive inventis immiscuerit. Viam in hac quaestione Dielesius commentatione de Leucippo et Democrito scripta patefecit, qua nihil nos hoc in genere novimus praeclarius ('Verhandlungen der XXXV. Versammlung deutscher Philologen in Stettin' 1881 p. 106 sqq.). Cf. p. 138[48]. Blaydesianae editiunculae palude nihil expiscaberis.

43) Extra Atticam *ὁ πόλος* dicebatur de instrumento (cf. p. 13). E Pollucis VI 110 descriptione semiglobum nanciscimur.

44) (*πόλος*) *ὡς αὐτοῦ τε περιπολουμένου καὶ δι' αὐτοῦ πάντων ἐρχομένων*. Ex cetera scholii eruditione grammaticum bonae antiquitatis latere putares.

reponi haud cunctanter iussit ὥσπερ εἰ λέγοις. Sed prohibenda ab hoc corpusculo omnis secandi violentia. Quid igitur? Interpretamentumne tenemus in numeros iambicos 180—182, vel 181 et 182 tantummodo[45]), coactum idque eo consilio, ut obscuritas loci si posset veriloquii quasi face discuteretur? 'Fac πόλον de observatorio et de circulo legenti fabulam vel agenti ignotum fuisse — ac facile potuit —: ad explicandi nugas ab usitatiore caeli significatu petitas delabi debuit. Athenienses nullo ipsi egebant interprete. Qui si verendum erat ut facetias istas caperent facile, poetam talia non credimus adsciturum fuisse. Igitur illi quidem rem ceperunt e vestigio ut res alias nonnullas in 'Avibus' lepidissimas sed quae non modo recentioribus[46]) sed iam antiquis enarratoribus multum negotii facesserent.' Audimus, at haeremus increduli. Nam ad v. 184 «ἐκ τοῦ πόλου τούτου κεκλήσεται πόλις», oppositio, i. e. v. 182 «καλεῖται νῦν πόλος», flagitatur nec careri responso v. 180 sqq. oblato potest, cum interrogatio insit versui 179. Itaque tertiam quoque vocis πόλος notionem 'caeli' Aristophanes adscivit in ipsa varietate inter paucos facetus. Conferas v. 1000 sqq. inferius adscriptos.

Sed nondum finita de Aristophane quaestio. Restant v. 183—184:

ἢν δ' οἰκίσητε τοῦτο καὶ φράξηθ' ἅπαξ,
ἐκ τοῦ πόλου τούτου κεκλήσεται πόλις.

Upupae interest non quo ad urbis nomen modo, sed quo ad ipsam urbem perventura sit. Proinde in posteriore versiculo eandem construendi agnoscimus audaciam quam fusius p. 129 tractavimus, et vertendum esse arbitramur 'ex orbe urbs quae nominatur fiet'. Sed haec in transcursu. Deinde poeta in vocum πόλις et πόλος assonantium similitudine iocatur, verum imprudenter nequaquam[47]).

---

[45]) Voluit ita Cobetus l. c. et Meinekius in editione. — Tuetur Wilamowitzius verba «ὥσπερ εἴποι τις» exemplis nonnullis, ut Eur. 'Andr.' v. 929.

[46]) V. 670 ὅσον δ' ἔχει τὸν χρυσόν, ὥσπερ παρθένος (luscinia quae in scenam prodiit) a Kockio cum Iliade II v. 872 comparatur: ὃς καὶ χρυσὸν ἔχων πόλεμόνδ' ἴεν, ἠΰτε κούρη (Antimachus). Demiratur Pithetaerus non quod aliquid aurei gestat avicula, sed quod tantum. Ergo Παρθένος pro aurea Minervae Virginis statua dictum accipiendum esse dubitanter coniectatur in Prelleri 'Mythologia' I^4 p. 197^1.

[47]) Stoici mundum (κόσμον) cum hominum urbe conferre amabant: cf. Diels 'Dox.' p. 464 et L. Cohn ad Philonis Alexandrini libellum 'De opificio mundi' 54, 9 p. 82.

Circulare enim spatium antiquorum urbibus consuetum, ipsae Athenae *τροχοειδεῖς*. Ac Meto cum prodiisset regulis metiendi instructus, ut futuram avium urbem per regiones distribueret, quid pollicetur v. 1000 sqq.?

αὐτίκα γὰρ ἀήρ ἐστι τὴν ἰδέαν ὅλος
κατὰ πνιγέα μάλιστα· προσθεὶς οὖν ἐγὼ
τὸν κανόν', ἄνωθεν τουτονὶ τὸν καμπύλον
ἐνθεὶς διαβήτην — μανθάνεις; Π. οὐ μανθάνω.
Μ. ὀρθῷ μετρήσω κανόνι προστιθείς, ἵνα
ὁ κύκλος γένηταί σοι τετράγωνος, κἂν μέσῳ
ἀγορά, φέρουσαι δ' ὦσιν εἰς αὐτὴν ὁδοὶ
ὀρθαὶ πρὸς αὐτὸ τὸ μέσον, ὥσπερ δ' ἀστέρος
αὐτοῦ κυκλοτεροῦς ὄντος ὀρθαὶ πανταχῇ
ἀκτῖνες ἀπολάμπωσιν. Π. ἄνθρωπος Θαλῆς[49]).

Tandem unde profecti sumus reversi titulum *οἱ περὶ τοῦ πόλου συντάξαντες* ex usu vocis stoico de caeli scriptoribus intellegimus. Quam sententiam fortiter alterum par indicum adiuvat vel invictam potius reddit. Alterius (D) commonefecit Dielesius, cum Diodori stoici Alexandrini memoriam resuscitaret in 'Doxographis', ut

---

[49]) Super saxorum fastigio ac solitudine, medio fere in aere (v. 1217), Nephelococcygiam suam Aristophanes probe quiete feliciter victuris receptaculum locavit. *ἔστι τις λόγος τὰν ἀρετὰν ναίειν δυσαμβάτοις ἐπὶ πέτραις* Simonides fr. 58 B, *ὀρέων ἐπεμαίετο, τοὺς δ' ἄρα λαοὺς εἰς αὐτὴν ἔτι πάντας ἐλίμπανε παπταίνοντας* Virgo Aratea v. 127. Ergo simile illud fabulae Aristophaneae quasi elementum ante poetae tempora per Graecorum ora divulgatum fuisse cognoscitur. — Ceterum Simonidis corrupit orationem Bergkius, qui post *λόγος* inseruit *ποτέ* contiguorum verborum depravatione seductus (Clem. 'Strom.' IV p. 585 P.): *νῦν δέ μιν θεῶν* (*θοὰν*: *corr.* Bergkius) *χορον* (Wilamowitzius: *χῶρον* codices) *ἁγνὸν ἀμφέπειν· οὐδὲ πάντων βλεφάροις θνατῶν ἔσοπτος, ᾧ κε μὴ δακέθυμος ἱδρὼς ἔνδοθεν μόλῃ ἵκῃ τ' ἐς ἄκρον ἀνδρείας.* Sensit Gratius 'Stud. Lips.' VIII p. 49 in ultimis Hesiodi imitationem 'Opp.' v. 291 et recte Simonidi dixit Virtutem in montibus etiamtunc habitare. Itaque tentamus *πέτραισ' οὐδέ μιν* e *πέτραις νῦν δέ μιν*. Negavit *λόγος* Simonideus, partim ille faciens cum Hesiodo partim discrepans, Virtutem inter homines habitare aut in caelo: in montibus versari. — Breviter monemus in transcursu, de avium natura et vivendi ratione ante Aristophanem egisse Diogenem Apolloniatam (*τοὺς δὲ ὄρνιθας ἀναπνεῖν μὲν καθαρόν, φύσιν δὲ ὁμοίαν ἔχειν τοῖς ἰχθύσι κτλ.*' Cf. Chr. Petersen 'Hippocratis nomine quae circumferuntur scripta ad temp. rat. disp.' I p. 33 [Hamb. 1839]). P. 136[42].

tamen tollere verborum depravationem nequiret. Exstat indiculus in Crameri 'Anecdotis Oxoniensibus' III p. 413 ex scholiis in Basilii '*Περὶ γενέσεως*' orationem Baroccianis (85 fol. 118) descriptus. Alterum (C) ex Achillis vita Aratea p. 55 Westermanni iam pridem 'Herm'. XVI adsumpsimus p. 386. Catalogos componimus.

C

ἐπιτετευγμένως δ' αὐτῷ (Arato) *ἐγράφη τὰ Φαινόμενα, ὡς παρευδοκιμηθῆναι πάντας ὑπ' Ἀράτου. καὶ γὰρ Εὔδοξος ὁ Κνίδιος ἔγραψε Φαινόμενα καὶ Λᾶσος ὁ Μάγνης (οὐχὶ ὁ Ἑρμιονεύς, ἀλλ' ὁμώνυμος ἄλλος Λάσῳ τῷ Ἑρμιονεῖ), καὶ Ἕρμιππος καὶ Ἡγησιάναξ καὶ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος καὶ ἄλλοι πολλοί, ὧν καὶ Πτολεμαῖος μέμνηται ὁ βασιλεὺς Ἰδιοφυέσιν οὕτως· «πάνθ' Ἡγησιάναξ καὶ Ἕρμιππος ⟨τὰ⟩ κατ' αἰθέρη τείρεα καὶ πολλοὶ ταῦτα τὰ φαινόμενα βίβλοις ἐγκατέθεντο» κτλ.*

12 titulum iniuria in suspicionem vocavit Robertus 'Catast'. p. 221 [2].

D

οἱ περὶ Εὔδοξον καὶ Ἵππαρχον καὶ Διόδωρον τὸν Ἀλεξανδρέα μαθηματικοὶ πόλου σύνταξιν ἐπραγματεύσαντο καὶ Λᾶσος (οὐχ ὁ Ἑρμιονεύς, ἀλλ' ἕτερος) καὶ Ἐρατοσθένης ὁ γραμματικὸς καὶ Μέτων ὁ γεωμέτρης.

1 *εὐδέξιον* codex: corr Cramer ‖ 3 *πόλου σύνταξιν* ex artis pseudoeudoxeae acrosticho (supra p. 124) correxi: *ἐπλεύσαντο οἶον* codex ‖ 4 *καὶ Λᾶσος* corr Cramer: *ἰχέλαος* codex ‖ 5 *οὐκ* codex.

Duo concludimus, (1) *Φαινόμενα* et *Πόλου σύνταξιν* esse de eodem argumento accipienda, (2) efferendi Arati gratia olim in certam quandam Arati vitam indicis exemplum fragmentis C et D commune inductum fuisse. Hoc assecuti etiam secundae apud Westermannum vitae Arateae (p. 57) catalogum E, quamquam una Hipparchi mentione similitudo continetur, ad eundem biographum revocare non haesitamus[49]. Animadvertas enim et in rationem ducas non

[49]) Vitarum Arati scriptores iam Naekius ('Opusc.' I p. 13 [11]) cum indice AA* comparavit, ut tamen prorsus de eclogae utilitate aberraret ac iure a Meinekio 'Anal. Alex.' p. 241 sqq. castigaretur. Novit indicem (ex eodem quo ceteri vitarum scriptores fonte) etiam Theo mathematicus, cuius tertiam vitam esse apud Westermannum ex codice Ambrosiano demonstravimus 'Anal. Erat'

minus quattuor nomina in A* reperiri stellulis a nobis notata:

> E: πολλοὶ γὰρ καὶ ἄλλοι Φαινόμενα ἔγραψαν καὶ Κλεόστρατος * καὶ Σμίνθης * καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Ἐφέσιος * καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Λυκαΐτης καὶ Ἀνακρέων καὶ Ἀρτεμίδωρος καὶ Ἵππαρχος καὶ ἄλλοι πολλοί. ἀλλ' ὅμως πάντων λαμπρότερον Ἄρατος ἔγραψεν.

1 δὲ vel οὖν coni Westermann ‖ 1, 2 κλεοπάτρης codices: corr Bergk et Meineke, Λᾶσος ὁ Μάγνης male coni Nauck 'Aristoph.' p. 283 ‖ 2 ὁ pro καὶ male coni M. Schmidt.

---

p. 38. Commemorato enim Callimachi epigrammate haec scripsit Theo: πολλοὶ δὲ μετ' αὐτὸν ἐγένοντο Φαινόμενα γράψαντες καὶ οὐδεμιᾶς ἀξιοῦνται φροντίδος.

Genuinus fere eorum 'qui de caelo scripserunt' laterculus, certe plenior etsi vix totus etiamnunc, ex AA*BCDE fragmentis hic recuperatur (vide p. 141 et 142).

CDE ex vita Arati saeculo p. Chr. tertio (quo fuit Achilles) anteriore provenisse ut manifestum, ita cave in exemplorum AA*B archetypum id transferas, quamvis AA* 'Isagogae Arateae' falso Eratostheni vel Hipparcho tributae adhaereat et posuerint ita etiam Victorius in Hipparchi et Achillis editione Florentina et Petavius in 'Uranologio' Parisino. Nihil enim huic dandum ordini esse ostendit index B post Phaenomena Gemini conlocatus: quem eundem ordinem in proecdosi operis 'De doctrina temporum' volumini tertio inserta idem adsumpsit Petavius. Sic effectum est, ut errati cuiusdam Zelleriani, quod alios in communionem traxit, origo ac fons intellegatur 'scholium Geminianum' illum indicem dicentis ('Philos. graec.' III 1^3 p. 46[1]). Momentum vero scriptorum de fastis catalogus facit in codice Vaticano statim post B adiunctus, quem 'Herm.' XVI p. 389 nos primi promulgavimus, additis anni computationibus excellens:

ΚΑΝΟΝΟΓΡΑΦΟΙ.

> τξε' δι' ε' Εὐκτήμων Φίλιππος Ἀπολ⟨λ⟩ινάριος. τξε' δι' δ' Ἀρίσταρχος Σάμιος. τξε' δε' ζ Βαβυλώνιος. τξε' δγ' ε' Σωδίνων. τξε' δρ' σ' . . .

1 supplevi ‖ 'ι aut ρ' enotavi ‖ 2 Σάμιος scripsi: σαβῖνος codex ‖ 3 numerus (ut praecedentes) corruptus, exitus mutilus.

ΟΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΟΛΟΥ (*sive* ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ) ΣΥΝΤΑΞΑΝΤΕΣ.

A	B	C (Arati Biographus)	D (Arati Biographus)	E (Arati Biographus)
1 *Ἄτταλος Ῥόδιος*	9 *Ἄτταλος*			
2 *Ἀρίσταρχος Σαμιος*	13 *Ἀρίσταρχος*			
3 *Ἀπολλώνιος γεωμέτρης*	17 *Ἀπολλώνιος*			
4 *Ἀντίγονος γραμματικός*	21 *Ἀντίγονος*			
5 *Ἀγησιάναξ*	15 *Ἡγησιάναξ*	4 *Ἡγησιάναξ*		
6, 7 *Ἀρίστυλλοι δύο γεωμέτραι*	5 *Ἀρίστυλλος*			
8 *Βόηθος*	25 *Βόηθος*			
9 *Γεμῖνος*	2 *Γεμῖνος*			
10 *Διόδοτος*	6 *Διόδοτος*			
11 *Δίδυμος Κνίδιος*	10 *Δίδυμος*			
12 *Ἐρατοσθένης*	22 *Ἐρατοσθένης*		5 *Ἐρατοσθένης ὁ γραμματικός*	
13 *Ἕρμιππος*	26 *Ἕρμιππος*	3 *Ἕρμιππος*		
14 *Εὐαίνετος*	3 *Εὐαίνετος*			
15 *Ζήνων*				
16 *Ἡλιόδωρος στωικός*				
17 *Θαλῆς*	23 *Θαλῆς*			
18 *Ἵππαρχος Βιθυνός*	27 *Ἵππαρχος*		2 *Ἵππαρχος*	7 *Ἵππαρχος*
19 *Κράτης*	4 *Κράτης*			
20 *Πύρρος Μάγνης*	12 *Πύρρος*			
21 *Παρμενίσκος γραμματικός*	16 *Παρμενίσκος*			
22 *Σμίνθης*	20 *Σμίνθης*			2 *Σμίνθης*
23 *Τιμόθεος* (= 23).	24 *Τιμόθεος*			

esse longe veri simillimum. Quarta accessit heliotropii significatio p. 13sq., quae item crevit apud Iones. Quod instrumentum per Milesios[29]) ex Assyria in Graecorum continentem pervenit Herod. II 109 *πόλον μὲν γὰρ καὶ γνώμονα καὶ τὰ δυώδεκα μέρεα τῆς ἡμέρης παρὰ Βαβυλωνίων ἔμαθον οἱ Ἕλληνες* (Ideler 'Chronol.' I p. 234).

Subsistamus parumper. Primum enim Epinomis PHILIPPI Opuntii astronomi p. 986 B desiderat commentariolum. Enumeratis octo caeli potentiis Sole Luna fixorum siderum ordine quinque planetis Philippus subicit: *ταύτας δὴ πάσας καὶ τούτους τοὺς ἐν ταύταισιν εἴτε αὐτοὺς ἰόντας εἴτε φερομένους ἐν ὀχήμασι πορεύεσθαι ταύτῃ μηδεὶς ἄλλως ποτὲ νομίσῃ πάντων ἡμῶν, ὡς οἱ μὲν θεοί εἰσιν αὐτῶν, οἳ δ' οὔ . . . πάντες δὲ δὴ πάντας λέγωμέν τε καὶ φῶμεν ἀδελφούς τ' εἶναι καὶ ἐν ἀδελφαῖς μοίραις καὶ τιμὰς ἀποδιδῶμεν μὴ τῷ μὲν ἐνιαυτόν, τῷ δὲ μῆνα, τοῖς δὲ μήτε τινὰ μοῖραν τάττωμεν μήτε τινὰ χρόνον, ἐν ᾧ διεξέρχεται τὸν αὑτοῦ πόλον, ξυναποτελῶν κόσμον, ὃν ἔταξε λόγος ὁ πάντων θειότατος ὁρατόν.* Interpretes *πόλον* lineam circularem esse contendunt deficiente quod poscimus astronomorum usu et patrocinio. Secundum scriptoris morem «*πόρον*» exspectares[30]). Consulto Philippus vocem *πόλος* etiam de caelo declinabat, ut philosophorum plurimi atque etiam astronomi, velut Eudoxus Aratus Hipparchus, alii.

Adnectimus APOLLONIUM Rhodium 'Argon'. III v. 161—163:

δοιὼ δὲ πόλοι ἀνέχουσι κάρηνα
οὐρέων ἠλιβάτων, κορυφαὶ χθονός, ἧχί τ' ἀερθείς
ἠέλιος πρώτῃσιν ἐρεύθεται ἀκτίνεσσιν.

ἐρεύγεται Laurentianus, *ἐρεύθεται* recentiores codices fortasse ex coniectura. Quibus obtemperandum censemus Merkelii mutationem *ἐρείδεται* aspernati, quae in hoc nexu ne intellegi quidem potest. Nam *ἐρείδει* utique exspectares et obiectum requireres, quemadmodum ipse Apollonius IV v. 113 exhibet immerito ab editore subsidio vocatus *μὴ πρὶν ἀμαλδύνῃ* (*φάος ἠοῦς*) *θηρῶν*

[29]) 'Invenisse' fertur Anaximander Laert. Diog. II 1, 3. Suid. s. v. *Ἀναξ.*

[30]) P. 982 BE, 983 C, 984 E, 986 B, 987 B, 990 BC. Plato 'Legg.' IV p. 716 A. Cleanthes II p. X Wachsm. (= Clem. Alex 'Strom.' V p. 674, 11) *ἀντικρὺς πλῆκτρον τὸν ἥλιον καλεῖ· ἐν γὰρ ταῖς ἀνατολαῖς ἐρείδων τὰς αὐγὰς οἷον πλήσσων τὸν κόσμον εἰς τὴν ἐναρμόνιον πορείαν τὸ φῶς ἄγει* (Laert. Diog. VII 1, 144).

στίβον ἠδὲ καὶ ὀδμὴν θηρείην, λευκῇσιν ἐνισκίμψασα βολῇσιν. scilicet *στίβον ἠδὲ ὀδμήν*[31]). et Cleanthes (cf. p. 132[30]). At quid dicat poeta percontamur. Nam nec de caelo nec de caeli punctis cogitari potest. Quodsi aliquid in Apollonio tentandum est, globosa summorum montium cacumina contendimus attingi[32]). Cuius interpretationis haec tria argumenta proferimus. (1) Hesych. s. v. *πόλος*] . . *κύκλος· καὶ τόπος κορυφῆς κυκλοειδής.* Scripsit *τύπος* Henricus Stephanus et Schwenckii consensum nanctus est rectissime, quoniam certam collis formam lexicographus indicare voluit. Hinc *Πόλος ὀνομαζόμενον χωρίον* ad Tanagram unde nomen habuerit intellegitur (Paus. IX 20, 3)[33]). (2) Caput humanum a forma — rotunda nimirum — *πόλος* audiebat Poll. II 38. (3) *πόλον*, i. e. globum, statuae gestabant Fortunae ex. gr. apud Smyrnaeos[34]), Minervae ex. gr. apud Erythraeos[35]) et Ilienses[36]).

[31]) III v. 823. IV v. 885. 981 al. Aratus v. 1107 *ἀμνοὶ εἰνόδιοι παίζουσιν ἐρειδόμενοι κεράεσσιν* docet, quid sit *ἐρείδεσθαί τινι.* Ceterum nihil nisi Merckeli interpretationem coniecturae ab ipso propositae redarguere voluimus. Quam qui retinendam censet Wilamowitzius *ἐρείδεσθαι* ita accipit, ut 'niti primis radiis solem in duobus illis fastigiis' censeat.

[32]) Simplicius aliquanto Dionysius, qui multa habet ex Apollonio, v. 150 *μέσσαι δ' ἔνθα καὶ ἔνθα δύω ἀνέχουσι κολῶναι κτλ.*'

[33]) *ἐνταῦθα Ἄτλαντα καθήμενον πολυπραγμονεῖν τά τε ὑπὸ γῆν φασι καὶ τὰ οὐράνια.* Quae qui de Atlante primus finxit, *πόλον* caelum esse significavit.

[34]) Paus. IV 30, 6. Pacuvius fr. inc. XIV Ribb. Fortunae *πόλον* ex fonte graeco describit: *Fortunam insanam esse et caecam et brutam perhibent philosophi saxoque instare in globoso praedicant volubilei.*

[35]) Paus. IX 5, 9. Schol. Il. VI v. 92, ubi *πόλιν* codices ABT, *πῖλον* Eustathius. *πόλον* emendavit O. Jahnius. VII.

[36]) Furtwaengler in Roscheri Lexico s. v. I p 690. Mittimus alia multa, velut de Venere; suppetit ampla quaerendi materia. Perdigna res etiam post Lajardium et Eduardum Gerhard ('Prodromus mythol. Kunsterklärung' p. 6sqq.), quam per artis et litterarum monumenta persequaris. Tantum dispicimus, antiquos non idem ac recentiores de 'polo' statuarum sensisse. '*Der Polos, den die ephesische Göttin auf Marmorbildern als bilderreiche Scheibe unter der Thurmkrone zu zeigen pflegt, erscheint gleichgeformt auf Münztypen ebenfalls mit der Thurmkrone oder mit dem Modius . . Aber auch als eine Kugel, wie auf Ammons- und Saturnusköpfen (Anm 46) . . kommt der zum Hauptschmucke gewordene Polos vor, so über dem Doppelmond der samischen Here*'. P. 24[17] '*Wie der Polos in den regelmässigen Kunstgebrauch, namentlich der Marmorwerke, als Stephane übergegangen ist, so findet er sich auch an dem ephesischen und ähnlichen Idolen meist verändert, bald in halb-*

Antrum solare significare Apollonius videtur montium contagio effectum[37]). Et Merkelio rectius olim Valerius Flaccus 'Argon.' IV v. 90—97 in Apollonii sententiam sese insinuavit commentarii fortasse auxilio[38]), quamquam scholia nunc quidem deficiunt, auxitque exaggerando:

Interea magni iamiam subeuntibus astris
Oceani genitale caput Titania frenis
antra sonant; Sol auricomis urgentibus Horis
multifidum iubar et bis seno sidere textam
loricam induitur; ligat hanc qui nubila contra
balteus undantem variat mortalibus arcum.
Inde super terras et coi cornua montis
emicuit traxitque diem candentibus undis[39]).

Diutius in Aristophane immorandum est. Facit is Upupam et Pithetaerum, cum rerum humanarum taedio oppressus in montis fastigium avibus habitatum aegre erepsisset, de condenda urbe ita sermocinantes 'Av.' v. 173—192:

ΕΠ. ποίαν δ' ἂν οἰκίσαιμεν ὄρνιθες πόλιν;
Π. ἄληθες; ὦ σκαιότατον εἰρηκὼς ἔπος,
βλέψον κάτω. ΕΠ. καὶ δὴ βλέπω. Π. βλέπε νῦν ἄνω.
ΕΠ. βλέπω. Π. περίαγε τὸν τράχηλον. ΕΠ. νὴ Δία,
ἀπολαύσομαί τί δ', εἰ διαστραφήσομαι;
Π. εἶδές τι; ΕΠ. τὰς νεφέλας γε καὶ τὸν οὐρανόν.
Π. οὐχ οὗτος οὖν δήπου 'στὶν ὀρνίθων πόλος;

zirkliger Form oder in Mondesgestalt' etc. Vides misceri inter se a Gerhardo quae prorsus diversa sunt. Oblocutus est in quibusdam Schwenckius 'Etymol. mythol. Andeutungen' p. 87-89.

[37]) Endymionis, qui Solis instar habendus est, cavernam Latmiam apte conferes.

[38]) Ed. Schwartz 'De Dion. Scyt.' p. 34sqq.

[39]) A veriloquii periculo nos retinemus Errarunt G. Curtius 'Griech. Etym.'[5] p. 470 *câras Gang Bewegung, auch der Gestirne, vergleicht sich mit πόλος* et J. Schmidt 'K. Z'. XXV p. 138, postquam τέλλω et πέλω ad eandem quam Curtius stirpem reduxit: *Der Zusammenhang beider Sippen wird namentlich durch die abgesehen von dem verschiedenen Tempus vollständige Synonymität von περιτελλομένων ἐνιαυτῶν und περιπλομένων ἐνιαυτῶν bei Homer klar.* At πόλος non cursum nec πέλειν currere significat. Esse audimus qui πόλος et κύκλος voces eodem redigant adsumpta reduplicatione. Gauderemus, id si fieri posset. Videant tamen ipsi.

ΕΠ. *πόλος; τίνα τρόπον;* Π. *ὥσπερ εἴποι τις τόπος.*
ὅτι δὲ πολεῖται τοῦτο καὶ διέρχεται
ἅπαντα διὰ τούτου, καλεῖται νῦν πόλος.
ἢν δ' οἰκίσητε τοῦτο καὶ φράξηθ' ἅπαξ,
ἐκ τοῦ πόλου τούτου κεκλήσεται πόλις.
ὥστ' ἄρξετ' ἀνθρώπων μὲν ὥσπερ παρνόπων,
τοὺς δ' αὖ θεοὺς ἀπολεῖτε λιμῷ Μηλίῳ.
ΕΠ. *πῶς;* Π. *ἐν μέσῳ δήπουθεν ἀήρ ἐστι γῆς.*
εἶθ' ὥσπερ ἡμεῖς, ἢν ἰέναι βουλώμεθα
Πυθώδε, Βοιωτοὺς δίοδον αἰτούμεθα,
οὕτως, ὅταν θύσωσιν ἄνθρωποι θεοῖς,
ἢν μὴ φόρον φέρωσιν ὑμῖν οἱ θεοί,
τῶν μηρίων τὴν κνῖσαν οὐ διαφρήσετε.

Interpres antiquus, cuius verba p. 124 adscripsimus, *πόλον* explicavit *τὸ περιέχον τὸ ἅπαν*. Nec videtur Kockius, modo sententiam eius haud ita manifesto declaratam perspiciamus, dissentire velle[40]). At quid? Avium *πόλος* si medius est inter caelum (*οὐρανόν* v. 178)[41]) et tellurem, si conspici inde non modo nubes possunt sed superior caeli regio: quo tandem ratiocinandi artificio, ne fraudem dicamus, caelum ipsum esse *ὀρνίθων πόλον* contendunt? Immo diversus a caelo, diversus a terra. Suspexit Upupa in altum, despexit deorsum, nubes observavit ac caeli circuitum, tanquam in observatorio conlocata: *οὐχ οὗτος οὖν δήπου 'στὶν ὀρνίθων πόλος;* Particulam *οὖν* intendas: ʻquae cum ita observitaveris, non hoc avium certe — observatoriumʼ. Poscit hoc necessario sententiae decursus. Suadet vero etiam dicendi usus Aristophaneus. Etenim duobus praeterea locis *πόλον* exstare apud comicum animadvertimus p. 13 et utrobique heliotropium vel observatorium Metonis significare in Colono forensi erectum, quo «*σκοποῦσι τὰ μετέωρα ταυτὶ καὶ τὰ πλάγια ταυτί*». Quid? quod in alia ʻAviumʼ scena Aristophanes apertius etiam quam factum est hoc loco instrumenti Metoniani non sine cavillatione reminiscitur, cum novam avium urbem in sublimi dimensurum ipsum Metonem intro-

40) *πόλος von πέλεσθαι, πολεῖσθαι* (?), *locus ubi aves versantur. Vom Himmel Aesch. Prom.* 430 *οὐράνιον πόλον. Eurip. Erechth.* 6 (? An Chrysipp.? cf. p. 125). Item fallitur vel Schoemannus p. 205 et lexicographi (cf. Passowium s. v. *πόλος*).

41) Cf. etiam v. 264, 551, 843 sqq., 1234.

ducit *ὃν οἶδεν Ἑλλὰς χὠ Κολωνός*[42]). Quae omnia superius satis explanata esse speramus. Sed ultimus nondum scrupulus exemptus. Aristophanem alibi '*ἡ πόλος*' de instrumento dixisse Achilles adnotavit (p. 13), et ita Lucianus atticissans 'Lexiph.' c. 4: *καὶ γὰρ ὁ γνώμων σκιάζει τὴν πόλον* (Ideler 'Chronol.' I p. 233)[43]). Quid in tanta grammaticae discordia faciemus? Miscendo lusisse comicus videtur, qui *πόλον* observatorium esse vellet, ut vero 'circuli', ubi aves circulantur, significationem ludibundus efficeret pellucentem: hoc articulo masculo, copulatione et sententiis illud facile assecutus est. Cf. p. 133.

Attamen statim intra contiguorum versuum fines in devia ac discrepantia adeo incidit oratio, si modo credimus codicibus et vetusto qui omnia eadem iam habuit enarratori. Nam sciscitanti Upupae, quid tandem *πόλος* sit, Pithetaerus respondet quasi nihil nisi 'caelum' hoc ipso vocabulo vel 'caeli pars' subindicaretur. Nam *τόπος πολούμενος* quorsus alio spectat, quam ad caelum rotans? An ad heliotropium vel observatorium? At illud neutiquam *πολεῖται*! In codicum scriptura «*καὶ διέρχεται ἅπαντα διὰ τοῦτο*» senarii vitium ut effugeret Bergkius genetivum *τούτου* ex scholio recepit[44]) de sententia securus. Sine dubio Bergkius ad ultima ea respexit, quae v. 188—192 et v. 557 subiciuntur, nec cepisse tamen videtur quam illa essent ipso veriloquio de quo agitur aliena ac perabsurda neque facile ferenda. Genuinum esse «*τοῦτο*» paene crederes ob sententiam 'quia hoc rotatur et omnia permeat, propterea vocatur *πόλος*' et cogitavisse quamvis perverse scriptorem de aere omnia implente ob v. 187 al. Res utut est: dictionis consensu codicum, non criticorum opera male sedula, propositae 'vitium immane' subiungimus postremo. Soloecum esse v. 180 *ὥσπερ εἴποι τις* optime Cobetus monuit 'Variarum lectionum' p. 112 et

[42]) Nihil attinet persequi, quomodo poeta Diogenis Apolloniatae placita suis ipsius festive inventis immiscuerit. Viam in hac quaestione Dielesius commentatione de Leucippo et Democrito scripta patefecit, qua nihil nos hoc in genere novimus praeclarius ('Verhandlungen der XXXV. Versammlung deutscher Philologen in Stettin' 1881 p. 106 sqq.). Cf. p. 138[48]. Blaydesianae editiunculae palude nihil expiscaberis.

[43]) Extra Atticam *ὁ πόλος* dicebatur de instrumento (cf. p. 13). E Pollucis VI 110 descriptione semiglobum nanciscimur.

[44]) (*πόλος*) *ὡς αὐτοῦ τε περιπολουμένου καὶ δι' αὐτοῦ πάντων ἐρχομένων*. Ex cetera scholii eruditione grammaticum bonae antiquitatis latere putares.

reponi haud cunctanter iussit *ὥσπερ εἰ λέγοις*. Sed prohibenda ab hoc corpusculo omnis secandi violentia. Quid igitur? Interpretamentumne tenemus in numeros iambicos 180—182, vel 181 et 182 tantummodo[45]), coactum idque eo consilio, ut obscuritas loci si posset veriloquii quasi face discuteretur? 'Fac *πόλον* de observatorio et de circulo legenti fabulam vel agenti ignotum fuisse — ac facile potuit —: ad explicandi nugas ab usitatiore caeli significatu petitas delabi debuit. Athenienses nullo ipsi egebant interprete. Qui si verendum erat ut facetias istas caperent facile, poetam talia non credimus adsciturum fuisse. Igitur illi quidem rem ceperunt e vestigio ut res alias nonnullas in 'Avibus' lepidissimas sed quae non modo recentioribus[46]) sed iam antiquis enarratoribus multum negotii facesserent.' Audimus, at haeremus increduli. Nam ad v. 184 «*ἐκ τοῦ πόλου τούτου κεκλήσεται πόλις*», oppositio, i. e. v. 182 «*καλεῖται νῦν πόλος*», flagitatur nec careri responso v. 180 sqq. oblato potest, cum interrogatio insit versui 179. Itaque tertiam quoque vocis *πόλος* notionem 'caeli' Aristophanes adscivit in ipsa varietate inter paucos facetus. Conferas v. 1000 sqq. inferius adscriptos.

Sed nondum finita de Aristophane quaestio. Restant v. 183—184:

ἢν δ' οἰκίσητε τοῦτο καὶ φράξηθ' ἅπαξ,
ἐκ τοῦ πόλου τούτου κεκλήσεται πόλις.

Upupae interest non quo ad urbis nomen modo, sed quo ad ipsam urbem perventura sit. Proinde in posteriore versiculo eandem construendi agnoscimus audaciam quam fusius p. 129 tractavimus, et vertendum esse arbitramur 'ex orbe urbs quae nominatur fiet'. Sed haec in transcursu. Deinde poeta in vocum *πόλις* et *πόλος* assonantium similitudine iocatur, verum imprudenter nequaquam[47]).

---

[45]) Voluit ita Cobetus l. c. et Meinekius in editione. — Tuetur Wilamowitzius verba «*ὥσπερ εἴποι τις*» exemplis nonnullis, ut Eur. 'Andr.' v. 929.

[46]) V. 670 *ὅσσον δ' ἔχει τον χρυσόν, ὥσπερ παρθένος* (luscinia quae in scenam prodiit) a Kockio cum Iliade II v. 872 comparatur: *ὃς καὶ χρυσὸν ἔχων πόλεμόνδ' ἴεν, ἠΰτε κούρη* (Antimachus). Demiratur Pithetaerus non quod aliquid aurei gestat avicula, sed quod tantum. Ergo *Παρθένος* pro aurea Minervae Virginis statua dictum accipiendum esse dubitanter coniectatur in Prelleri 'Mythologia' I⁴ p. 197¹.

[47]) Stoici mundum (*κόσμον*) cum hominum urbe conferre amabant: cf. Diels 'Dox.' p. 464 et L. Cohn ad Philonis Alexandrini libellum 'De opificio mundi' 54, 9 p. 82.

Circulare enim spatium antiquorum urbibus consuetum, ipsae Athenae *τροχοειδεῖς*. Ac Meto cum prodiisset regulis metiendi instructus, ut futuram avium urbem per regiones distribueret, quid pollicetur v. 1000 sqq.?

αὐτίκα γὰρ ἀήρ ἐστι τὴν ἰδέαν ὅλος
κατὰ πνιγέα μάλιστα· προσθεὶς οὖν ἐγώ
τὸν κανόν᾽, ἄνωθεν τουτονὶ τὸν καμπύλον
ἐνθεὶς διαβήτην — μανθάνεις; Π. οὐ μανθάνω.
Μ. ὀρθῷ μετρήσω κανόνι προστιθείς, ἵνα
ὁ κύκλος γένηταί σοι τετράγωνος, κἂν μέσῳ
ἀγορά, φέρουσαι δ᾽ ὦσιν εἰς αὐτὴν ὁδοί
ὀρθαὶ πρὸς αὐτὸ τὸ μέσον, ὥσπερ δ᾽ ἀστέρος
αὐτοῦ κυκλοτεροῦς ὄντος ὀρθαὶ πανταχῇ
ἀκτῖνες ἀπολάμπωσιν. Π. ἄνθρωπος Θαλῆς[46]).

Tandem unde profecti sumus reversi titulum *οἱ περὶ τοῦ πόλου συντάξαντες* ex usu vocis stoico de caeli scriptoribus intellegimus. Quam sententiam fortiter alterum par indicum adiuvat vel invictam potius reddit. Alterius (D) commonefecit Dielesius, cum Diodori stoici Alexandrini memoriam resuscitaret in 'Doxographis', ut

[46]) Super saxorum fastigio ac solitudine, medio fere in aere (v. 1217). Nephelococcygiam suam Aristophanes probe quiete feliciter victuris receptaculum locavit. *ἔστι τις λόγος τὰν ἀρετὰν ναίειν δυσαμβάτοις ἐπὶ πέτραις* Simonides fr. 58 B, *ὀρέων ἐπεμαίετο, τοὺς δ᾽ ἄρα λαοὺς εἰς αὐτὴν ἔτι πάντας ἐλίμπανε παπταίνοντας* Virgo Aratea v. 127. Ergo simile illud fabulae Aristophaneae quasi elementum ante poetae tempora per Graecorum ora divulgatum fuisse cognoscitur. — Ceterum Simonidis corrupit orationem Bergkius, qui post *λόγος* inseruit *ποτέ* contiguorum verborum depravatione seductus (Clem. 'Strom.' IV p. 585 P.): *νῦν δέ μιν θεῶν* (*θοὰν*: *corr.* Bergkius) *χορον* (Wilamowitzius: *χῶρον* codices) *ἁγνὸν ἀμφέπειν· οὐδὲ πάντων βλεφάροις θνατῶν ἔσοπτος, ᾧ κε μὴ δακέθυμος ἱδρὼς ἐνδόθεν μόλῃ ἵκῃ τ᾽ ἐς ἄκρον ἀνδρείας.* Sensit Grafius 'Stud. Lips.' VIII p. 49 in ultimis Hesiodi imitationem 'Opp.' v. 291 et recte Simonidi dixit Virtutem in montibus etiamtunc habitare. Itaque tentamus *πέτραισ᾽ οὐδέ μιν* e *πέτραις νῦν δέ μιν*. Negavit *λόγος* Simonideus, partim ille faciens cum Hesiodo partim discrepans, Virtutem inter homines habitare aut in caelo: in montibus versari. — Breviter monemus in transcursu, de avium natura et vivendi ratione ante Aristophanem egisse Diogenem Apolloniatam (*τοὺς δὲ ὄρνιθας ἀναπνεῖν μὲν καθαρόν, φύσιν δὲ ὁμοίαν ἔχειν τοῖς ἰχθύσι κτλ.*' Cf. Chr. Petersen 'Hippocratis nomine quae circumferuntur scripta ad temp. rat. disp.' I p. 33 [Hamb. 1839]). P. 136[42].

tamen tollere verborum depravationem nequiret. Exstat indiculus in Crameri 'Anecdotis Oxoniensibus' III p. 413 ex scholiis in Basilii '*Περὶ γενέσεως*' orationem Baroccianis (85 fol. 118) descriptus. Alterum (C) ex Achillis vita Aratea p. 55 Westermanni iam pridem 'Herm'. XVI adsumpsimus p. 386. Catalogos componimus.

C

ἐπιτετευγμένως δ' αὐτῷ (Arato) *ἐγράφη τὰ Φαινόμενα, ὡς παρευδοκιμηθῆναι πάντας ὑπ' Ἀράτου. καὶ γὰρ Εὔδοξος ὁ Κνίδιος ἔγραψε Φαινόμενα καὶ Λᾶσος ὁ Μάγνης (οὐχὶ ὁ Ἑρμιονεύς, ἀλλ' ὁμώνυμος ἄλλος Λάσῳ τῷ Ἑρμιονεῖ), καὶ Ἕρμιππος καὶ Ἡγησιάναξ καὶ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος καὶ ἄλλοι πολλοί, ὧν καὶ Πτολεμαῖος μέμνηται ὁ βασιλεὺς Ἰδιοφυέσιν οὕτως· «πάνθ' Ἡγησιάναξ καὶ Ἕρμιππος ⟨τὰ⟩ κατ' αἰθρὴν τείρεα καὶ πολλοὶ ταῦτα τὰ φαινόμενα βίβλοις ἐγκατέθεντο» κτλ.*

12 titulum iniuria in suspicionem vocavit Robertus 'Catast'. p. 221[2].

D

οἱ περὶ Εὔδοξον καὶ Ἵππαρχον καὶ Διόδωρον τὸν Ἀλεξανδρέα μαθηματικοὶ πόλου σύνταξιν ἐπραγματεύσαντο καὶ Λᾶσος (οὐχ ὁ Ἑρμιονεύς, ἀλλ' ἕτερος) καὶ Ἐρατοσθένης ὁ γραμματικὸς καὶ Μέτων ὁ γεωμέτρης.

1 *εὐδέξιον* codex: corr Cramer ‖ 3 *πόλου σύνταξιν* ex artis pseudoeudoxeae acrosticho (supra p. 124) correxi: *ἐπλεύσαντο οἷον* codex ‖ 4 *καὶ Λᾶσος* corr Cramer: *ἰκέλαος* codex ‖ 5 *οὐκ* codex.

Duo concludimus, (1) *Φαινόμενα* et *Πόλου σύνταξιν* esse de eodem argumento accipienda, (2) efferendi Arati gratia olim in certam quandam Arati vitam indicis exemplum fragmentis C et D commune inductum fuisse. Hoc assecuti etiam secundae apud Westermannum vitae Arateae (p. 57) catalogum E, quamquam una Hipparchi mentione similitudo continetur, ad eundem biographum revocare non haesitamus[49]). Animadvertas enim et in rationem ducas non

[49]) Vitarum Arati scriptores iam Naekius ('Opusc.' I p. 13[11]) cum indice AA* comparavit, ut tamen prorsus de eclogae utilitate aberraret ac iure a Meinekio 'Anal. Alex.' p. 241 sqq. castigaretur. Novit indicem (ex eodem quo ceteri vitarum scriptores fonte) etiam Theo mathematicus, cuius tertiam vitam esse apud Westermannum ex codice Ambrosiano demonstravimus 'Anal. Erat.'

minus quattuor nomina in A* reperiri stellulis a nobis notata:

E: *πολλοὶ γὰρ καὶ ἄλλοι Φαινόμενα ἔγραψαν καὶ Κλεόστρατος * καὶ Σμίνθης * καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Ἐφέσιος * καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Λυκαΐτης καὶ Ἀνακρέων καὶ Ἀρτεμίδωρος καὶ Ἵππαρχος καὶ ἄλλοι πολλοί. ἀλλ' ὅμως πάντων λαμπρότερον Ἄρατος ἔγραψεν.*

1 *δὲ* vel *οὖν* coni Westermann ‖ 1, 2 *κλεοπάτρης* codices: corr Bergk et Meineke, *Λᾶσος ὁ Μάγνης* male coni Nauck 'Aristoph.' p. 283 ‖ 2 *ὁ* pro *καὶ* male coni M. Schmidt.

---

p. 38. Commemorato enim Callimachi epigrammate haec scripsit Theo: *πολλοὶ δὲ μετ' αὐτὸν ἐγένοντο Φαινόμενα γράψαντες καὶ οὐδεμιᾶς ἀξιοῦνται φροντίδος.*

Genuinus fere eorum 'qui de caelo scripserunt' laterculus, certe plenior etsi vix totus etiamnunc, ex AA*BCDE fragmentis hic recuperatur (vide p. 141 et 142).

CDE ex vita Arati saeculo p. Chr. tertio (quo fuit Achilles) anteriore provenisse ut manifestum, ita cave in exemplorum AA*B archetypum id transferas, quamvis AA* 'Isagogae Arateae' falso Eratostheni vel Hipparcho tributae adhaereat et posuerint ita etiam Victorius in Hipparchi et Achillis editione Florentina et Petavius in 'Uranologio' Parisino. Nihil enim huic dandum ordini esse ostendit index B post Phaenomena Gemini conlocatus: quem eundem ordinem in proecdosi operis 'De doctrina temporum' volumini tertio inserta idem adsumpsit Petavius. Sic effectum est, ut errati cuiusdam Zelleriani, quod alios in communionem traxit, origo ac fons intellegatur 'scholium Geminianum' illum indicem dicentis ('Philos. graec.' III 1³ p. 46¹). Momentum vero scriptorum de fastis catalogus facit in codice Vaticano statim post B adiunctus, quem 'Herm.' XVI p. 389 nos primi promulgavimus, additis anni computationibus excellens:

ΚΑΝΟΝΟΓΡΑΦΟΙ.

τξε' θι' ε' Εὐκτήμων Φίλιππος Ἀπολ⟨λ⟩ινάριος. τξε' δι' δ' Ἀρίσταρχος Σάμιος. τξε' δε' ζ Βαβυλώνιος. τξε' δγ' ε' Σωδίνων. τξε' δρ' σ' . . .

1 supplevi ‖ 'ι aut ρ' enotavi ‖ 2 *Σάμιος* scripsi: *σαβῖνος* codex ‖ 3 numerus (ut praecedentes) corruptus, exitus mutilus.

ΟΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΟΛΟΥ (*sive* ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ) ΣΥΝΤΑΞΑΝΤΕΣ.

A	B	Arati Biographus C	Arati Biographus D	Arati Biographus E
1 *Ἄτταλος Ῥόδιος*	9 *Ἄτταλος*			
2 *Ἀρίσταρχος Σαμιος*	13 *Ἀρίσταρχος*			
3 *Ἀπολλώνιος γεωμέτρης*	17 *Ἀπολλώνιος*			
4 *Ἀντίγονος γραμματικός*	21 *Ἀντίγονος*			
5 *Ἀγησιάναξ*	15 *Ἡγησιάναξ*	4 *Ἡγησιάναξ*		
6} 7} *Ἀρίστυλλοι δύο γεωμέτραι*	5 *Ἀρίστυλλος*			
8 *Βόηθος*	25 *Βόηθος*			
9 *Γεμῖνος*	2 *Γεμῖνος*			
10 *Διόδοτος*	6 *Διόδοτος*			
11 *Δίδυμος Κνίδιος*	10 *Δίδυμος*			
12 *Ἐρατοσθένης*	22 *Ἐρατοσθένης*		5 *Ἐρατοσθένης ὁ γραμματικός*	
13 *Ἕρμιππος*	26 *Ἕρμιππος*	3 *Ἕρμιππος*		
14 *Εὐαίνετος*	3 *Εὐαίνετος*			
15 *Ζήνων*				
16 *Ἡλιόδωρος στωικός*				
17 *Θαλῆς·*	23 *Θαλῆς*			
18 *Ἵππαρχος Βιθυνός*	27 *Ἵππαρχος*		2 *Ἵππαρχος*	7 *Ἵππαρχος*
19 *Κράτης*	4 *Κράτης*			
20 *Πύρρος Μάγνης*	12 *Πύρρος*			
21 *Παρμενίσκος γραμματικός*	16 *Παρμενίσκος*			
22 *Σμίνθης*	20 *Σμίνθης*			2 *Σμίνθης*
23 *Τιμόθεος* (= 23).	24 *Τιμόθεος*			

A	B	Arati Biographus C	Arati Biographus D	Arati Biographus E
A*				
1 Ἀπολλώνιος γραμματικός				
2 Ἀρίστυλλος μέγας				
3 Ἀρίστυλλος μικρός				
4 Ἀρίσταρχος γραμματικός				
5 Ἀριστοφάνης		5 Ἀριστοφάνης ὁ		
6 Ἀλέξανδρος Αἰτωλός		Βυζάντιος		
7 Ἀλέξανδρος Ἐφέσιος				3 Ἀλέξανδρος ὁ
8 Δίδυμος πονηρός				Ἐφέσιος
9 Εὐαίνετος ἕτερος				
10 Ἕρμιππος περιπατητικός				
11 Καλλίμαχος Κυρηναῖος				
12 Κλεόστρατος Τενέδιος				1 Κλεόστρατος
13 Νουμήνιος γραμματικός				
14 Παρμενίδης (= 14).				
	1 Ἀπολλόδωρος			
	14 Διόδωρος		3 Διόδωρος ὁ Ἀλε-	
	18 Εὔδωρος		ξανδρεύς	
	8 Ζηνόδοτος			
	11 Ζηνόδωρος			
	19 Θεόδωρος			
	7 Μηνόδοτος	1 Εὔδοξος Κνίδιος	1 Εὔδοξος	
	(= 27).	2 Λᾶσος ὁ Μάγνης	4 Λᾶσος	
		(= 5).	6 Μέτων ὁ γεω-	4 Ἀλέξανδρος ὁ
			μέτρης (= 6).	Λυκαίτης
				5 Ἀνακρέων
				6 Ἀρτεμίδωρος
				(= 7).

Euctemo et Philippus, saeculi quarti astronomi et fastorum correctores, non modo inter praecipuos vetusti parapegmatis Geminiani (Blass. p. 7)[50]) et Ptolemaei 'Apparentiarum' auctores habentur (Wachsmuth. 'Lydus De ostentis' p. LI. 173), sed accuratius de illis haec idem exposuit Geminus p. 37 D Pet.: *γίνεται οὖν ὁ ἐνιαυτὸς κατ' αὐτοὺς* (Euctemonem, Philippum, Callippum) *ἡμερῶν τξε' καὶ ε' ἐννεακαιδεκάτων.* Apollinarius et Arati scholiis innotuit[51]) et ab Achille appellatur[52]). Babylonius, qui nomine caret, cum proximo canonographo vix sociandus (fuerunt multi per illa saecula astrologi Babylonii), sociandus vero fortasse Sodinon cum 'Sudine', cuius mentionem iniecit XVI p. 739 Strabo: *ἔστι δὲ καὶ τῶν Χαλδαίων τῶν ἀστρονομικῶν γένη πλείω . . . μέμνηνται δὲ καὶ τῶν ἀνδρῶν ἐνίων οἱ μαθηματικοί, καθάπερ Κιδηνᾶ τε καὶ Ναβουριανοῦ καὶ Σουδίνου.* Sudines iste Pergami apud Attalum I vates erat publicus[53]).

Enumeratis Canonographis duae in codice subsequuntur notulae de zonarum numero et de terrae apud Aratum magnitudine 'Herm'. XVI p. 389 adn. editae a nobis, deinde hoc excerptum:

> *ὅτι οὔτε κοίλη ἡ γῆ, ὡς Δημόκριτος, οὔτε πλατεῖα, ὡς Ἀναξαγόρας, ἀλλ', ὡς εἴρηται, σφαιροειδής. — τὸ δὲ μέγεθος* (*μέρος* codex) *τῆς γῆς, ὡς Ἐρατοσθένης, σταδίων μυριάδων κε' καὶ β'.*

---

[50]) Demonstravit Boeckhius 'Ueber die vierjährigen Sonnenkreise' p. 25 ante Hipparchum et Dositheum exeunte saeculo a. Chr. III illud compositum esse calendarium: ergo cur ipsi Hipparcho adsignaverit Th. Mommsenus ('Chron. rom.'[2] p. 57[78]) ignoramus. Citantur his fastis: Meto Euctemo Democritus Eudoxus Callippus Dositheus. De Ptolemaei 'Apparentiis' vide infra. Recurrunt in papyro artis Pseudoeudoxeae saeculo a. Chr. altero ineunte confectae Euctemo Democritus Eudoxus Callippus. Similem Pliniani parapegmatis ('N. H.' XVIII 312) ex Varrone hausti laterculum tractavit Boehme 'De Theophrasteis quae feruntur *Περὶ σημείων* excerptis' Halis 1884 p. 71 et alia nonnulla ex deserto hoc litterarum campo petita explicavit haud inutiliter. Quamquam de opusculo illo 'Theophrasteo' ita argumentatur, ut in summa rei graviter dissentiendum videatur. Cf. caput ultimum.

[51]) Schol. ad v. 1051 et 1068 ex Diosemiarum commentario. Diels 'Doxogr.' p. 18.

[52]) P. 139 D *ἐπραγματεύσαντο δὲ πολλοὶ περὶ ἐκλείψεως ἡλίου κατὰ ἑπτὰ κλίματα, ὥσπερ Ὠρίων ὁ Ἀπολλινάριος Πτολεμαῖος Ἵππαρχος.* Diels 'Dox.' p. 18 similes catalogos de suo addidisse Achillem censet, velut p. 136 A.

[53]) Oder in Susemihlii 'Hist. litt. alex.' I p. 861 sq.

Ubi de globosa terrae forma dictum sit, celat codex: nihilo secius constare rem largieris, dummodo haec tecum pensitaveris. Sub finem vitae secundae Arateae absoluto astronomorum indiculo, quem tractavimus p. 140, in universum nonnulla de Arati cosmographia adnexa sunt, quae in duas de figura et ambitu terrae observationes, ut factum in istis notulis videmus, terminantur:

> *λέγει δὲ καὶ τὴν γῆν σφαιροειδοῦς σημείου τάξιν ἐπέχειν πρὸς ὅλον τὸν κόσμον ἀκίνητόν τε ὑπάρχειν, οὖσαν σταδίων μυριάδων κε΄ καὶ β΄* (iudice Eratosthene).

Tenemus igitur ex integriore vitae Arateae exemplo excerpta ista in codicem Vaticanum esse perlata[54]).

Quorsum haec? Laterculi meminimus GEOGRAPHORUM, qui iuxta tabellam modo propositam non absone reponitur, duobus locis traditi:[55])

AGATHEMERUS 'Geogr. gr. min.' II p. 471.

Ἀναξίμανδρος ὁ Μιλήσιος, ἀκουστὴς Θάλεω, πρῶτος ἐτόλμησε τὴν οἰκουμένην ἐν πίνακι γράψαι· μεθ' ὃν Ἑκαταῖος ὁ Μιλήσιος, ἀνὴρ πολυπλανής, διηκρίβωσεν ὥστε θαυμασθῆναι τὸ πρᾶγμα· Ἑλλάνικος γὰρ ὁ Λέσβιος, ἀνὴρ πολυΐστωρ, ἀπλάστως παρέδωκε τὴν ἱστορίαν. εἶτα Δαμάστης ὁ Σιγειεὺς τὰ

10 *χητιεύς*: corr Creuzer.

SCHOL. in DIONYS. PERIEG. 'Geogr. gr. min.' II 428.

τίνες πρότερον ἐν πίνακι τὴν οἰκουμένην ἔγραψαν; πρῶτος Ἀναξίμανδρος. δεύτερος Μιλήσιος Ἑκαταῖος.

1 sqq. legit haec item in scholiorum fronte Eustathius II p. 84 Bernh.

[54]) Ceterum codex quoque Baroccianus, e cuius fol. 118 (supra p. 139) Cramerus edidit D, fol. 122 de immobilitate terrae 'A. O.' III p. 413 haec habet: *τὴν γῆν ἀκίνητον ἔφη Παρμενίδης ὁ Ἐλεάτης ⟨καὶ⟩ Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος.* Sequuntur Platonis Aristotelis Stoicorum Stratonis *τοῦ φυσικοῦ* praecepta. Possunt etiam haec ex vita (et isagoga) Aratea provenisse ut excerpta in E.

[55]) Ex Artemidoro Ephesio haec hausta censet Muellenhoffius 'Deutsche Altertumskunde' I² p. 254. De re cf. Max C. P. Schmidt 'Zur Geschiche der geographischen Litteratur der Griechen und Roemer' (Berolini 1887) p. 12 sq.

πλεῖστα ἐκ τῶν Ἑκαταίου μεταγράψας περίπλουν ἔγραψεν.
ἑξῆς Δημόκριτος καὶ Εὔδοξος καὶ ἄλλοι τινὲς γῆς περιόδους καὶ περίπλους ἐπραγματεύσαντο.
οἱ μὲν οὖν παλαιοὶ τὴν οἰκουμένην ἔγραφον στρογγύλην, μέσην δὲ κεῖσθαι τὴν Ἑλλάδα, καὶ ταύτης Δελφούς· τὸν ὀμφαλὸν γὰρ ἔχειν τῆς γῆς.
πρῶτος δὲ Δημόκριτος, πολύπειρος ἀνήρ, συνεῖδεν, ὅτι προμήκης ἐστὶν ἡ γῆ, ἡμιόλιον τὸ μῆκος τοῦ πλάτους ἔχουσα (συνήνεσε τούτῳ καὶ Δικαίαρχος ὁ περιπατητικός)·
Εὔδοξος δὲ τὸ μῆκος διπλοῦν τοῦ πλάτους·
ὁ δὲ Ἐρατοσθένης πλεῖον τοῦ διπλοῦ·
Κράτης δὲ ὡς ἡμικύκλιον·
Ἵππαρχος δὲ τραπεζοειδῆ·
ἄλλοι οὐροειδῆ·
Ποσειδώνιος δὲ ὁ στωικὸς σφενδονοειδῆ καὶ μεσόπλατον ἀπὸ νότου εἰς βορρᾶν, στενὴν δὲ πρὸς ἕω καὶ δύσιν, τὰ πρὸς εὖρον δ' ὅμως πλατυτέραν τὰ πρὸς τὴν Ἰνδικήν.

38 *πλατύτερα*: corr C. Müllerus.

τρίτος Δημόκριτος, Θαλοῦ (?) μαθητής, τέταρτος Εὔδοξος.
οὗτοι μὲν στρογγυλοειδῆ ἔγραψαν,
Δημόκριτος προμήκη,
Κράτης ἡμικύκλιον,
⟨Ἵππαρχος⟩ τραπεζοειδῆ.
ἄλλοι δὲ οὐροειδῆ.

19 *οἱ* post *οὗτοι* delevi ‖ 34 suppl Bernhardy 'Dionys. Perieg.' I p. 977 ‖ 35 *εὐροειδῆ*: corr C. Müllerus conlato Strabone p. 112.

Conlocatur scholiorum index post vitam Dionysii, ut vel inde quaedam cum 'Caeli' vel 'Phaenomenorum' scriptoribus necessitudo aperiatur.

Ecce novum exemplum! Tertullianus 'De anima' c. 46 (I p. 376 Reiff.) *revelantur* inquit *et honores et ingenia per quietem, praestantur et medelae, produntur et furta, conferuntur et thesauri.* Exemplis enumeratis pergit: *Quanti autem commentatores et*

affirmatores in hanc rem! Artemon Antiphon Straton Philochorus Epicharmus Serapion Cratippus [et] Dionysius Rhodius Hermippus, tota sacculi litteratura! Solum, si forte, ridebo, qui se existimavit persuasurum, quod prior omnibus Saturnus somniarit; nisi si et prior omnibus vixit Aristoteles. Ignosce ridenti. Ceterum Epicharmus etiam summum apicem inter divinationes somniis extulit cum Philochoro Atheniensi. Nam et oraculis hoc genus stipatus est orbis, ut Amphiarai apud Oropum, Amphilochi apud Mallum, Sarpedonis in Troade, Trophonii in Boeotia, Mopsi in Cilicia, Hermionae in Macedonia, Pasiphaae in Laconica. Cetera cum suis et originibus et ritibus et relatoribus, cum omni deinceps historia somniorum HERMIPPUS *Berytensis quinione voluminum satiatissime exhibebit.* Incognitum hoc Berytii iacet scriptum haud contemnendum, postquam operarum errato in C. Muelleri FHG III p. 35* '*Philo*' pro '*Hermippus*' impressum est[55]). Minutatim omnia non praestamus, verum pleraque Tertullianum Hermippo, saeculi p. Chr. alterius scriptori, accepta referre perspicuum est.

Eiusmodi laterculos ex inferioris aetatis scriptoribus protraxit D. Volkmannus ('Symbola philol. Bonn.' II p. 719 sqq.). Halieutici: Ath. I 13 B (vol. I p. 28 Kaib.) *οὕτω καὶ ταύτην τὴν τέχνην ἀκριβοῖ μᾶλλον τῶν ταῦτα προηγουμένως ἐκδεδωκότων ποιήματα ἢ συγγράμματα, Καίκαλον (?) λέγω τὸν Ἀργεῖον καὶ Νουμήνιον τὸν Ἡρακλεώτην, Παγκράτην τὸν Ἀρκάδα, Ποσειδώνιον τὸν Κορίνθιον καὶ τὸν ὀλίγῳ πρὸ ἡμῶν γενόμενον Ὀππιανὸν τὸν Κίλικα. τοσούτοις γὰρ ἐντετύχομεν ἐποποιοῖς Ἁλιευτικὰ γεγραφόσιν. καταλογάδην δὲ τοῖς Σελεύκου τοῦ Ταρσέως καὶ Λεωνίδου τοῦ Βυζαντίου ⟨καὶ Ἀγαθοκλέους τοῦ Ἀτρακίου⟩.* Symposiaci: Ath. I 5 A *ὅτι*

[55]) Artemidorus 'Onirocriticorum' I p. 2 Hercher. (*σχεδὸν γὰρ οἱ μικρὸν ἡμῶν πρεσβύτεροι δόξαν συγγραφικὴν ἀπενέγκασθαι βουλόμενοι καὶ διὰ τοῦτον ἡγούμενοι ἔνδοξοι ἔσεσθαι, εἰ συγγράμματα καταλίποιεν ὀνειροκριτικά, ἀντίγραφα ἀλλήλων πεποίηνται ἢ τὰ καλῶς εἰρημένα ὑπὸ τῶν παλαιῶν κακῶς ἐξηγησάμενοι ἢ καὶ ὀλίγοις τῶν παλαιῶν πολλὰ προσθέντες οὐκ ἀληθῆ. οὐ γὰρ ἀπὸ πείρας ἀλλ' αὐτοσχεδιάζοντες, ὅπως ἕκαστος αὐτῶν ἐκινεῖτο περί τινος, οὕτως ἔγραφον, καὶ οἳ μὲν πᾶσιν ἐντυχόντες τοῖς τῶν παλαιῶν βιβλίοις, οἳ δὲ οὐ πᾶσιν· ἔνια γὰρ αὐτοὺς δι' ἀρχαιότητα σπάνια ὄντα καὶ διεφθαρμένα διέλαθεν*) comprehendere — praeter Alexandri Myndii 'Onirocritica' (Oder 'Mus. rhen.' 1890 p. 637 sq. Wellmann 'Herm.' 1891 p. 554) alios — Hermippum Berytium paullo antiquiorem videtur.

δείπνων ἀναγραφὰς πεποίηνται ἄλλοι τε καὶ Τιμαχίδας ὁ Ῥόδιος δι' ἐπῶν ἐν ἕνδεκα βιβλίοις ἢ καὶ πλείοσι καὶ Νουμήνιος ὁ Ἡρακλεώτης, ὁ Διεύχους τοῦ ἰατροῦ μαθητής, καὶ Ματρέας ὁ Πιταναῖος ὁ παρῳδός, καὶ Ἡγήμων ὁ Θάσιος, ὁ ἐπικληθεὶς Φακῆ, ὃν τῇ ἀρχαίᾳ κωμῳδίᾳ τινὲς ἐντάττουσιν. De hetaeris scriptores: Ath. XIII 567 A *σὺ δέ, ὦ σοφιστά, ἐν τοῖς καπηλείοις συναναφύρῃ . . . περιφέρων ἀεὶ τοιαυτὶ βιβλία Ἀριστοφάνους καὶ Ἀπολλοδώρου καὶ Ἀμμωνίου καὶ Ἀντιφάνους, ἔτι δὲ Γοργίου τοῦ Ἀθηναίου, πάντων τούτων συγγεγραφότων ʽΠερὶ τῶν Ἀθήνησι ἑταιρίδων'.* Phlyacographos Hesychius in Sotadis vitam intulit hoc ordine (Suid. s. v.): Alexandrum Aetolum, Pyrrhum Milesium, Theodoram, Timocharidam, Xenarchum[56]); Strabo XIV p. 648 Sotadem, Alexandrum Aetolum, Lysin, Simum consociavit. Recte haec omnia iudicavit Volkmannus et ad tabulas litterarias reduxit, quales inde a Callimachi *πίναξιν* exstabant procedente tempore magis magisque amplificatae: velut Ath. XIV 643 E *οἶδα δὲ καὶ Καλλίμαχον ἐν τῷ τῶν ʽΠαντοδαπῶν συγγραμμάτων' πίνακι ἀναγράψαντα πλακουντοποιικὰ συγγράμματα Αἰγιμίου καὶ Ἡγησίππου καὶ Μητροβίου, ἔτι δὲ Φαίτου* et VI 244 A *τοῦ Χαιρεφῶντος καὶ σύγγραμμα ἀναγράφει Καλλίμαχος ἐν τῷ τῶν ʽΠαντοδαπῶν' πίνακι οὕτως· «δεῖπνα ὅσοι ἔγραψαν· Χαιρεφῶν Κυρηβίωνι».* Ambigere per se possis, utrum *οἱ ʽΠερὶ τοῦ πόλου' συντάξαντες* ex bibliothecae catalogo an ex indice a scriptore aliquo compilato originem traxerint: at duplex laterculi exemplum perpendas consulto. Nam produci queunt nunc demum persimilia. Rei culinariae compositores Athenaeus XII p. 516 C ita recensuit:

> *πρῶτοι δὲ Λυδοὶ καὶ τὴν καρύκην ἐξεῦρον, περὶ ἧς τῆς σκευασίας οἱ τὰ Ὀψαρτυτικὰ συνθέντες εἰρήκασιν,*
> *Γλαῦκός τε ὁ Λοκρὸς καὶ [Μίθαικος καὶ] Διονύσιος Ἡρακλεῖδαί τε δύο γένος Συρακόσιοι*
> *καὶ Ἆγις καὶ Ἐπαίνετος [καὶ Διονύσιος, ἔτι δὲ Ἡγήσιππος] καὶ Ἐρασίστρατος καὶ Εὐθύδημος καὶ Κρίτων, πρὸς τούτοις δὲ Στέφανος*
> *Ἀρχύτας Ἀκέστιος Ἀκεσίας Διοκλῆς Φιλιστίων. τοσούτους γὰρ οἶδα γράψαντας Ὀψαρτυτικά.*

Ordinem si spectas quo trium indiculorum nomina sese excipiant,

[56]) Meineke 'Anal. alex.' p. 244 sqq.

non iam integra videbis omnia servata esse, quamquam non dubium est quin ad litteras singulae columnae olim dispositae fuerint. Demptis enim nominibus Mithaeci Dionysii Hegesippi vel transpositis genuinas albi series recuperaveris auctore Volkmanno.

Clemens Alexandrinus postquam 'Strom.' I c. 16 p. 364 P. inventionum copiam ad ordinem litterarum coactam sed pluriens intrusis alienis turbatam congessit, ex enchiridio aliquo hos heurematographos adiciendos putavit (Kremmer 'De catalogis heurematum', Lipsiae 1890, p. 20):
1) *Σκάμων μὲν οὖν ὁ Μιτυληναῖος καὶ Θεόφραστος ὁ Ἐρέσιος Κύδιππός τε ὁ Μαντινεύς,*
2) *ἔτι τε Ἀντιφάνης καὶ Ἀριστόδημος καὶ Ἀριστοτέλης,*
3) *πρὸς τούτοις δὲ Φιλοστέφανος,*
4) *ἀλλὰ καὶ Στράτων ὁ περιπατητικὸς ἐν τοῖς 'Περὶ εὑρημάτων' ταῦτα ἱστόρησαν.*

Scriptores 'De Homeri vita ac poesi' e Tatiani addimus 'Ad Graecos' oratione c. 31 p. 32 Schw.: *περὶ γὰρ τῆς Ὁμήρου ποιήσεως γένους τε αὐτοῦ καὶ χρόνου, καθ' ὃν ἤκμασεν, προηρεύνησαν*
1) *οἱ πρεσβύτατοι Θεαγένης τε ὁ Ῥηγῖνος κατὰ Καμβύσην γεγονὼς καὶ Στησίμβροτος ὁ Θάσιος καὶ Ἀντίμαχος ὁ Κολοφώνιος Ἡρόδοτός τε ὁ Ἁλικαρνασσεὺς καὶ Διονύσιος ὁ Ὀλύνθιος,*
2) *μετὰ δὲ ἐκείνους Ἔφορος ὁ Κυμαῖος καὶ Φιλόχορος ὁ Ἀθηναῖος Μεγακλείδης τε καὶ Χαμαιλέων οἱ περιπατητικοί,*
3) *ἔπειτα γραμματικοὶ Ζηνόδοτος Ἀριστοφάνης Καλλίμαχος Κράτης Ἐρατοσθένης Ἀρίσταρχος Ἀπολλόδωρος.* Subsequuntur tripertitam seriem ad tempora ordinatam Cratetis Eratosthenis Aristarchi Philochori Apollodori aliorum, qui diserte non nominantur, de Homeri tempore opiniones recensae. Gemellum hoc quoque exemplum duplici *τῶν 'Περὶ τοῦ πόλου' συνταξάντων* laterculo, alter ut adaugeatur altero, comprehensum. De bibliothecae vero catalogo cur cogitemus, causa nulla[57]). Erunt fortasse qui conten-

[57]) Librorum Theophrasteorum indicem Laertianum non minus quattuor partibus constare inter se dirimendis Usenerus ostendit: quarum duae priores ad litteras ordinatae sunt, ut tamen primae tantummodo litterae habeatur ratio, tertiae ordo nullus sit, quarta denique in universum litterarum legem sectetur singillatim discordans ('Anal. Theophr.' p. 13). Nihilominus patet discrimen. Nam *τῶν 'Περὶ τοῦ πόλου' συνταξάντων* indiculis viri litterati consociantur, quot sive peculiari opere sive non peculiari de caelo egerint. Quod consilium a bibliothecariis libros in tabulas referentibus plane alienum.

dant: quod quibus argumentis demonstraturi sint opperimur curiosi.

Novum sed longius iter insistendum. Personas indice ad ordinem litterarum commemoratas percensebimus.

1. Alexander Aetolus, qui cum Arato Pellae apud Antigonum versabatur, *περὶ τοῦ πόλου* egisse solummodo A* indiculo — non vita quoque Arati altera, quemadmodum dixit Meinekius in 'Analectis Alexandrinis' p. 241 — perhibetur. Rectissime vero Naekium idem falli pronuntiavit Meinekius, quod Alexandri ingenium poeticum a tali argumento alienissimum fuisse eumque 'Phaenomena' scripsisse se crediturum adfirmavit nunquam 'Opusc. phil'. I p. 13". Diserte enim Sextus Empiricus 'Adversus mathem'. VIII p. 331 Bekk. *τὸ δὲ σημεῖον ὡς σημεῖον μετὰ πολλῶν, ὥς φασι, μόχθων διδάσκεται, οἷον τὸ κατὰ κυβερνητικήν, ὅτι ἀνέμων ἐστὶ δηλωτικὸν καὶ χειμώνων καὶ* (*ἢ codd.*) *εὐδίας. ὡσαύτως δὲ καὶ παρὰ τοῖς τὰ οὐράνια πραγματευσαμένοις, καθάπερ Ἀράτῳ καὶ Ἀλεξάνδρῳ τῷ Αἰτωλῷ.* Cuius ex verbis conicias reapse Alexandri 'Phaenomena' Arateis haud fuisse dissimilia. Versus viginti quattuor ex Aetoli carmine Theo Smyrnaeus adfert de stellarum errantium ordine p. 138—141 Hiller., Ephesio adsignat Pseudoheraclitus 'Alleg.' c. 12 Mehler. Fuit cum docti cederent Naekio haec Ephesii esse frustula mordicus tenenti (Meineke p. 244. 372; Hiller 'Mus. rhen.' XXVI p. 586). Argumenta Naekii neutiquam sufficiunt. Ergo *ἐπέχομεν*.

2. Alexander Ephesius, 'Lychnus' cognominatus, Strabonis tempore poema condidit de caelo: Strab. XIV p. 642 (inter claros Ephesios est) *Ἀλέξανδρος ῥήτωρ, ὁ Λύχνος προσαγορευθείς, ὃς καὶ ἐπολιτεύσατο καὶ συνέγραψεν ἱστορίαν καὶ ἔπη κατέλιπεν, ἐν οἷς τά τε οὐράνια διατίθεται καὶ τὰς ἠπείρους γεωγραφεῖ, καθ' ἑκάστην ἐκδοὺς ποίημα.* Neglegentem hominem et non bonum poetam Cicero dicit in 'Epistulis ad Atticum' II 22. De titulo conveniri nequit. Meinekius p. 372 ex vita Arati altera p. 57 W. *Φαινόμενα* suspicatur carmini astronomico inscriptum fuisse. Quin alium aliquem?

3. Alexander Lycaita, si recte appellatur, ab oppido vel vico nobis ignoto Lycaea nomen traxit[58]). Homo obrutus oblivionis

[58]) Cf. Strab. XIV p. 674 (Athenodorus Tarsensis) *ὃν καὶ Καναν{ί}την φασὶν ἀπὸ κώμης τινός.*

tenebris, nec divinari potest utrum de carmine an prosae orationis opere astronomico agatur. Verbo monemus in Hygini 'Astrologia' XXI p. 63 Bunte qui de Hyadum catasterismo dixit Alexandrum omni cognomine destitutum posse esse et Aetolum et Ephesium et Lycaitam. Quodsi Meinekius et Robertus p. 224 ultimum in hac re praetergrediuntur, mero illud fecerunt errore.

4. Anacreontem a Teio poeta discernendum esse Meinekius exposuit in 'Analectis' p. 243: '*mihi quoque*' — ut Naekio p. 13" — '*semper mirabile visum est, inter Phaenomenon scriptores recenseri hominem a caelestium rerum contemplatione alienissimum, et eo quidem loco, ubi minime exspectabas, h. e. medium inter Alexandrum Lycaitam et Artemidorum*'. At locus iste vix primarius ac genuinus (cf. tabellam p. 142). Nisi omnia fallunt, eundem Hyginus II 6 de Lyra iuxta Ingeniculum locata versu elegiaco narrantem adlegavit. Accedit haud leve firmamentum, '*quod qua Teius Anacreo vixit aetate neque quod Engonasin vocabant astrum neque Thesei Lyra in caelestibus signis commemorari potuit, de quo acute disseruit O. Muellerus* '*Prol. Myth.*' *p.* 201'. Haec fere Meinekius. Alexandrini aevi poetam Anacreontem et ipsi existimamus.

5. Antigonus grammaticus diiungendus ab A. poeta est, etsi consociare voluit Wilamowitzius ('Antigonus Carystius' p. 177 *Add.*). Theriacorum Nicandri interpres, Didymi aequalis, num huc pertineat, ignoratur (cf. indicem O. Schneideri).

6. Apollodorus. Sunt qui in censum veniant tres: Apollodorus Babylonius, cuius compendium physicum (*Φυσικὴν τέχνην*) Aetius excerpsit (Diels 'Doxographi' p. 400 et 664), Ap. stoicus Atheniensis (Diels p. 664), denique Ap. grammaticus, cuius nomine iam Strabonis tempore falso inscriptus liber metricus ferebatur '*Περὶ γῆς*' sive '*Γῆς περίοδος*' (XIV p. 677. Cf. Dielesii 'De Apollodori Chronicis' commentationem 'Mus. rhen.' 1876 p. 9 sqq.). Geographiae et astronomiae nexum qualem veteres censuerint, ab Hipparcho discas Strab. I p. 7 Casaub.

7. Apollonius geometra Pergaeus (suadente Hauptio l. c.) s. III exeunte non modo scriptis mathematicis sed etiam opere 'De planetarum et motu et statione' confecto gloriam consecutus est. Ptolem. 'Magna Synt.' p. 312 Halma, Susemihl. I p. 756.

8. Apollonius grammaticus vix Rhodius fuerit, etsi studiis

ille grammaticis haud minus incubuit quam poeticis. Scripsit '*Πρὸς Ζηνόδοτον*' fr. XI (ed. Michaelis, Halis 1875). Grammaticus erat etiam Ap. Archibii f., et grammaticus et rhetor Ap. Molo (Schrader 'Porph.' I p. 126).

9. ARISTARCHUS SAMIUS celeberrimus et astronomus et rerum caelestium scriptor. Reliquit ille '*Περὶ μεγεθῶν καὶ ἀποστημάτων ἡλίου καὶ σελήνης*' libellum. Inter canonographos, i. e. calendariorum compositores, ab eclogae Vaticanae auctore relatus est (supra p. 140).

10. ARISTARCHUS GRAMMATICUS Alexandrinus, disciplinae grammaticae conditor clarissimus. Cf. caput IV fin.

11. ARISTOPHANES BYZANTIUS. '*Verba Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος* (in C) *non dubito quin corruptela laborent, quamquam quem substituam astronomum non habeo; cogitabam de Arati magistro quem tradit vita ed. Bekk. p.* 48, 20: *ἔνιοι δέ φασι τὸν Ἄρατον Μνασέου πατρὸς γεγονέναι, Ἀριστοθήρου δέ τινος μαθηματικοῦ διακοῦσαι: sed de patria huius viri mihi nihil constat*' Nauckius in 'Aristophanis Byzantii fragmentis' p. 283. Egregie vir praeclarus erravit, quamvis Wachsmuthii tulit consensum 'Mus. rhen.' XX p. 456: cur quaeso librum 'De caelo' vel 'parte caeli' antiquitus probe traditum demamus Aristophani?[59]) Versibus argumentum illud complexum esse Aristophanem Susemihlius arbitratur suo periculo ('Historia litt. alex.' I p. 448). Tacent antiqui.

12. 13. ARISTYLLI DUO GEOMETRAE. Testes ceteri unum appellant Aristyllum saeculi a. Chr. III nobilem observato caelo astronomum: cf. Ptolem. 'Magn. Synt.' VII (II p. 2 Halma) Haupt 'Opusc.' l. c. 'Anal. Erat.' p. 14. Scripta pedestri sermone Plutarchus attingit 'De Pyth. or.' c. 18: *οὐδ' ἀστρολογίαν ἀδοξοτέραν ἐποίησαν οἱ περὶ Ἀρίσταρχον* (Samium) *καὶ Τιμόχαριν καὶ Ἀρίστυλλον καὶ Ἵππαρχον καταλογάδην γράφοντες*. In A* *Ἀρίστυλλος μέγας* et *Ἀρίστυλλος μικρός* adferuntur, ut eum, qui supplendi catalogi A gratia A* composuit, semel credas defecisse a se ipso suaque ratione, quae nequaquam in explicando priore, sed, ut diximus identidem, in augendo consistit. Cf. tres ALEXANDROS.

---

[59]) Perversa M. Schmidtius molitus est in 'Philologo' IX p. 185 *Ἀριστο . . . . τοῦ Θηραίου* in Vita II hallucinando. Intempestiva idem diligentia Aristophanis infimae aetatis astrologi admonuit 'Anth. Planud.' p. 133 commemorati. D. Volkmannus 'Symbol. phil.' II p. 721 *Ἀριστόμαχον* in indice novare frustra voluit pro Aristophane.

14. Artemidorus idem ac geographus saeculi a. Chr. II exeuntis Ephesius, amplissimus 'Geographicorum' (sive *Περίπλου*) scriptor, unde permulta Strabo, nonnulla prompsit Pausanias, alii.

15. Attalus Rhodius. Fuisse eum non modo mathematicum sed etiam grammaticum ac Rhodi docuisse in prooemio academico 'De Attali fragmentis Arateis' dictum est p. XIX. Arato adversus enarratores tuendo operam navabat obloquente Hipparcho. Num stoicus fuerit, obscurum etsi cogitabile.

16. Boethus Sidonius, saeculi a. Chr. alterius Stoicus, Diogenis Babylonii discipulus[60]) pluribus voluminibus Arati Phaenomena commentatus est, quorum quartum loco propemodum oblitterato Geminus Rhodius p. 61 A commemoravit. Qui postquam ex siderum ortu et occasu capi posse tempestatum signa fidemque mereri parapegmatum genus vulgare auctorem suum secutus pernegavit, in hanc rationem disputatiunculam conclusit: *ὥστε εἶναι φανερὸν ἐκ πάντων, ὅτι οὔθ' οὗτος ὁ ἀστὴρ* (Canicula) *οὔτ' ἄλλος οὐδεὶς τηλικαύτην τινὰ δύναμιν ἔχει, ὥστε μεταβολὰς περὶ τὸν ἀέρα κατασκευάζειν· ἀλλ' ἔστι τὸ ἡγεμονικὸν αἴτιον περὶ τὸν ἥλιον. αἱ δὲ τούτων ἐπιτολαὶ καὶ δύσεις ἐπὶ τὴν ἐπίγνωσιν τῶν περὶ τὸν ἀέρα μεταβολῶν παράκεινται· δι' ἣν αἰτίαν οὐδὲ διὰ παντὸς συμφωνοῦσιν. ὅθεν βελτίοσιν ἄν τις σημείοις χρήσαιτο τοῖς ὑπὸ τῆς φύσεως ἡμῖν διδομένοις, οἷς καὶ Ἄρατος κέχρηται. τὰς μὲν γὰρ ἐκ τῶν ἐπιτολῶν καὶ δύσεων τῶν ἄστρων γινομένας μεταβολὰς τοῦ ἀέρος ᾠήθη εἶναι διεψευσμένας, τὰς δὲ φυσικῶς γινομένας καὶ μετά τινος αἰτίας κατεχώρισεν ἐν τῇ τῶν Φαινομένων πραγματείᾳ ἐπὶ πᾶσι τῆς ὅλης συντάξεως*[61]). *λαμβάνει γὰρ τὰς προγνώσεις ἀπὸ τῆς τοῦ ἡλίου ἀνατολῆς καὶ δύσεως καὶ ἀπὸ ⟨τῶν⟩ τῆς σελήνης ἀνατολῶν καὶ δύσεων καὶ ἀπὸ τῆς ἅλω τῆς γινομένης περὶ*

[60]) Zeller III² 1 p. 45. Ubi scripserit latet, fortasse Tarsi. Dolendum, quod Schmekelius in libro perbono 'Philosophie der mittleren Stoa' p. 9sqq. Boetho locum suum concedere noluit. De divinatione Boethi breviter Wachsmuthius 'Stoiker über Mantik und Daemonen' p. 28 exposuit.

[61]) Patet *Φαινόμενα* fuisse totum Arati opus Gemini tempore inscriptum. Item Gemini *Φαινόμενα* caput *περὶ ἐπισημασιῶν τῶν ἄστρων* continent. Codices Arati superstites eandem totius libri sive inscriptionem sive subscriptionem exhibent: Parisinus A fol. 49b toto carmine absoluto *τέλος τῶν Φαινομένων Ἀράτου* (fol. 19a nihil nisi *Ἄρατος*). Similia Achillis verba c. 19 p. 138 D Pet (*περὶ ἡλίου καὶ σελήνης πρὸς τῷ τέλει τῆς ποιήσεως εἶπεν*) interpretando pervertit Grauertus 'Mus. rhen.' 1827 p. 343.

τὴν σελήνην καὶ ἀπὸ τῶν διᾳσσόντων ἀστέρων καὶ ἀπὸ τῶν ἀλόγων ζῴων. αἱ γὰρ ἀπὸ τούτων προγνώσεις μετά τινος φυσικῆς αἰτίας γινόμεναι κατηναγκασμένα ἔχουσι τὰ ἀποτελέσματα. ὅθεν καὶ Βόηθος ὁ φιλόσοφος ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ τῆς Ἀράτου ἐξηγήσεως φυσικὰς τὰς αἰτίας ἀποδέδωκε τῶν τε πνευμάτων καὶ ὄμβρων ἐκ τῶν προειρημένων εἰδῶν[62]) *τὰς προγνώσεις ἀποφαινόμενος· τούτοις δὲ τοῖς σημείοις καὶ Ἀριστοτέλης κέχρηται ὁ φιλόσοφος καὶ Εὔδοξος καὶ ἕτεροι πλείονες τῶν ἀστρολόγων*[63]). Fecit Boethus Prognostica Arati enarrando, quod ipse suo exemplo Aratus commendaverat. Quae igitur de Arato ante Boethi mentionem iniciuntur, haec e Boethi mente dicta sunt inde a verbis *τὰς δὲ φυσικῶς*

[62]) Boethus quo consilio 'de fato' disputaverit, hinc quadamtenus desumpseris. Reliquias illuc referendas frustra circumspeximus praeter ipsum Diogenem Laertium VII 74, ubi Cobetus definitionem Boethi a compilatoris sermone dinoscere supersedit traxitque in erroris communionem Gerckium in perutili 'Chrysippeorum' sylloga ('Suppl. ann. philol.' XIV a. 1885 p. 716). Quapropter verba Diogenis apponimus ut opus est distincta a Boethi oratione: *καθ' εἱμαρμένην δέ φασι τὰ πάντα γίνεσθαι Χρύσιππος ἐν τοῖς 'Περὶ εἱμαρμένης' καὶ Ποσειδώνιος ἐν δευτέρῳ 'Περὶ εἱμαρμένης' καὶ Ζήνων. Βόηθος δ' ἐν τῷ πρώτῳ 'Περὶ εἱμαρμένης'· «ἔστι δ' εἱμαρμένη αἰτία τῶν ὄντων εἰρομένη* (nota etymologiam) *ἢ λόγος, καθ' ὃν ὁ κόσμος διεξάγεται». καὶ μὴν καὶ μαντικὴν ὑφεστάναι πᾶσάν φασιν, εἰ καὶ πρόνοιαν εἶναι κτλ.'* Latuit haec definitio Boethi eos, qui novissime Stoicorum 'fatum' tractaverunt. Si fides Laertio, duplicem Boethus definitionem proposuit (ex Chrysippo fr. 49 G., ni fallimur), ut fecit 'Plutarchus' 'De fato' III p. 466 Bernad.: *πρῶτον τοίνυν ἴσθι, ὅτι εἱμαρμένη διχῶς καὶ λέγεται καὶ νοεῖται. ἡ μὲν γάρ ἐστιν ἐνέργεια, ἡ δὲ οὐσία.* Laudatis deinde Platonis 'Phaedro' p. 248 C et 'Timaeo' p. 41 E pergit: *εἰ δὲ κοινότερον ἐθέλοι τις ταῦτα μεταλαβὼν ὑπογράψαι, ὡς μὲν ἐν Φαίδρῳ λέγοιτ' ἂν ἡ εἱμαρμένη λόγος θεῖος ἀπαράβατος δι' αἰτίαν ἀνεμπόδιστον, ὡς δ' ἐν τῷ Τιμαίῳ νόμος ἀκόλουθος τῇ παντὸς φύσει, καθ' ὃν διεξάγεται τὰ γιγνόμενα.* Loci Plutarchei particulam ultimam Gerckius adscripsit monuitque p. 695 Chrysippeam videri hanc 'Plutarchi' doctrinam. — Boethi reliquias ex Cicerone Aetio Diogene Laertio etc. nemodum composuit.

[63]) Quos omiserit, ex simili Vitruvii loco cognoscimus IX. 7 p. 232 Rose: *De naturalibus autem rebus Thales Milesius, Anaxagoras Clazomenius, Pythagoras Samius, Xenophanes Colophonius, Democritus Abderites rationes, quibus eae res natura rerum gubernarentur, quemadmodum cumque effectus habeant, excogitatas reliquerunt. Quorum inventa secuti siderum ortus et occasus tempestatiumque significatus Eudoxus Euctemon Callippus Meto Philippus Hipparchus Aratus ceterique ex astrologia parapegmatorum disciplinis invenerunt et eas posteris explicatas reliquerunt.*

γινομένας et illi reddantur oportet[64]). Eidem porro consilio totum animadvertimus de astrorum significationibus caput Geminianum succurrere, succurrit elogium Arati prae nuda Aristotelis et Eudoxi memoria excellens, vix ut ambigas. Posidonius, quo uti ceteroquin assolet Geminus, cum 'multum esset astrologiae deditus' (Augustin. 'De civ. dei' V 2), aliter prorsus de omnigenus signorum vi divinatoria praecepit. Concordat de libri argumento alter testis (Vita Arati II p. 57 West.): *ζηλωτὴς δ' ἐγένετο τοῦ Ὁμηρικοῦ χαρακτῆρος κατὰ τὴν τῶν ἐπῶν σύνθεσιν. ἔνιοι δ' αὐτὸν λέγουσιν Ἡσιόδου μιμητὴν γεγονέναι· καθάπερ γὰρ ὁ Ἡσίοδος Ἔργων καὶ Ἡμερῶν ἀρχόμενος τῶν ὕμνων ἀπὸ Διὸς ἤρξατο λέγων «Μοῦσαι, Πιερίηθεν ἀοιδῆσι κλείουσαι», οὕτω καὶ Ἄρατος τῆς ποιήσεως ἀρχόμενος ἔφη «ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα», τά τε περὶ τοῦ χρυσοῦ γένους ὁμοίως τῷ Ἡσιόδῳ. Βόηθος δ' ὁ Σιδόνιος ἐν τῷ α' περὶ αὐτοῦ φησιν οὐχ Ἡσιόδου, ἀλλ' Ὁμήρου ζηλωτὴν γεγονέναι· τὸ γὰρ πλάσμα τῆς ποιήσεως μεῖζον ἢ καθ' Ἡσίοδον.* Quae exscripsimus, Boethi omnia sunt. Qui si non Hesiodi, quemadmodum Callimachus et alii voluerunt, sed Homeri imitatorem Aratum mon-

[64]) Cave Gemini verba *ἐπὶ πᾶσι τῆς ὅλης συντάξεως* de voluminum Arateorum serie interpreteris, ut est schol. Eur. Or. v. 872 p. 185 Schwartz *Δευνίας ἐν τῷ θ' τῆς πρώτης συντάξεως, ἐκδόσεως δὲ δευτέρας.* Zenonis et Chrysippi scripta in series distributa enumeravit Apollonius Tyrius (Laert. Diog. VII 7, 13; Wilamowitz 'Philol. Unters.' IV p. 106—111). Idem de Cleanthe monstravit Wachsmuthius 'De Zenone Citieo et Cleanthe Assio' Gottingae 1874/5), qui tamen nonnulla intacta in quibus haereas reliquit. Velut Cleanthes p. XVI W. bis affertur *ἐν τοῖς Μυθικοῖς* et *ἐν πέμπτῳ τῶν Μυθικῶν*, hic de fabula Pythagorea (Porph. 'Vita Pyth.' p. 14, 5 Nauck), illic de Venere Abydena (Ath. XIII p. 572 E) locutus. At desideratur *Μυθικῶν* titulus in catalogo Laertiano, sed exstat quae quodammodo quadret *Περὶ θεῶν* inscriptio. Ipse Wachsmuthius Cleanthis de Venere Lesbia fragmentum non *Μυθικοῖς* sed libris *Περὶ θεῶν* suo arbitratu haud male inseruit, cum discrimen certum (opinor) inter duo illa opera dispici non posse recte sentiret. Itaque *Μυθικά* ut *Λογικά* et *Ἠθικά* scriptionum genera, quibus singula subiungerentur volumina, significabant. Ac patere huius rei videtur vestigium apud Laertium, cuius hic est eiusdem (ut putamus) seriei ordo: *Περὶ θεῶν, Περὶ γιγάντων, Περὶ Ὑμεναίου.* Plutarchus De Stoic. rep.' p. 1034 F (= p. XVII W.) *ὁ δὲ Κλεάνθης ἐν Ὑπομνήμασι Φυσικοῖς εἰπών, ὅτι πληγὴ πυρὸς ὁ τόνος ἐστί κτλ.* e *Φυσικῶν* syntaxi hausit, cuius praeterea erant *συγγράμματα Φυσικά.* Cf. E. Koepke in progr. Berol. Werder. 1842 p. 2sq. Birt 'Antikes Buchwesen' p. 35. *σύνταξις = μονόβιβλος*: Pseudo-Scymnus v. 103, Hipparchus p. 172 DE (*ἐμπειρότερον δὲ Εὔδοξος τὴν αὐτὴν τῷ Ἀράτῳ περὶ τῶν φαινομένων σύνταξιν ἀναγέγραφεν*), alii.

straturus erat, et ipse prius debebat proferre argumenta et prolata ab adversariis seu diiudicare aliqua ratione seu refellere. Sed hic diligentissimi viri et in litteris Arateis praeclari error, ne serpat altius, statim confutandus est. Breysigius in programmate Erfurtensi 1870 p. 28' *Boethus* inquit *haud scio an libris suis inscripserit Βίος Ἀράτου sive Γένος Ἀράτου.* Primo potius ἐξηγήσεως volumine poetae vitam, quarto Diosemias enarravit. Iam solemnis apud antiquos erat tripertita carminis Aratei, quod a prima parte 'Phaenomena' nuncupatum putabant, distributio, consueta Hipparcho, qui item libro primo *περὶ τῶν ὑπ' Ἀράτου καὶ Εὐδόξου καταγεγραμμένων ἐν τοῖς Φαινομένοις*, libro altero *περὶ συνανατολῆς καὶ συγκαταδύσεως τῶν ἄστρων* disseruit ac bis alteram Aratei carminis partem citavit *ἐν ταῖς 'Συνανατολαῖς'* supra p. 75 et p. 171 Petavii (*τά τε γὰρ φυσικὰ τῶν ἐπιζηθέντων ὑπὸ σοῦ καὶ τὰ περὶ τῶν παρὰ Ἀράτῳ λεγομένων ἐν ταῖς 'Συνανατολαῖς' ἱκανωτέραν ἐνέφαινέ μοι φιλοτεχνίαν*), tradita in Vita secunda p. 56 W. proxime ante Boethi memoriam a nobis modo appositam: *ἔστι δὲ τριχῶς Φαινομένων αὐτοῦ πραγματεία· Καταστέρωσις, καὶ Συνανατολαὶ καὶ Συγκαταδύσεις, καὶ Προγνώσεις διὰ σημείων.* Ubi ex Hipparcho emendavimus quod depravatum legitur *συνανατελλόντων καὶ συνδυόντων*[65]). Veras scripturas si exaraverat abbreviatas librarius, abire perfacile in perversa poterant. Igitur tripertito coniceres tribus posterioribus scriptionis Arateae voluminibus Boethum stoicum enarrasse Phaenomena[66]). Nec tamen fidimus nimium huic ratiunculae, quoniam quot omnino libros de Arato Boethus composuerit dissimulamur. Id probabilius, eum solis Phaenomenis operam explicandi navasse omissis ceteris Arati carminibus: quamquam ne hoc quidem indubitatum est. Haec utut sunt, *περὶ τοῦ πόλου* scripsisse ipso commentario Arateo Boethum firmo iudicio pronuntiamus[67]).

---

[65]) Westermannus ⟨*τάξις*⟩ supplevit.

[66]) Sapere interpretem stoicum recte videbatur Schleiermachero ('Werke' III 2 p. 25 sqq.), quod Heracliti librum in tres particulas distributum esse Laertius Diogenes IX 9, 5 dixit *εἴς τε τὸν περὶ παντὸς (λόγον) καὶ τὸν πολιτικὸν καὶ θεολογικόν.* Accedit quod termini Stoicorum sunt. Stoice *περὶ τοῦ παντός* inscriptum est Achillis, qui totus a Stoicis pendet, primo capitulo. Cf. p. 33 sq.

[67]) Videtur de caelo alibi quoque disseruisse: Aetius II 31, 5 p. 363 Diels *Βόηθος δὲ πρὸς τὴν φαντασίαν δέχεται τὸ ἀναπεπταμένον* (caeli), *οὐ κατὰ τὴν ὑπόστασιν.* Id. III 2, 7 p. 367 D *Βόηθος ἀέρος ἀνημμένου φαντασίαν* (dicit cometam).

Sciri de Arateis Boethi possunt plura Ciceronis beneficio. Ille cum 'De divinatione' libros compilaret, Boethi novit de Prognosticis disputationem. I 7, 13 sqq. enim Quintum fratrem haec facit dicentem:

Age ea, quae, quamquam ex alio genere sunt, tamen divinationi sunt similiora, videamus.

Atque etiam ventos praemonstrat saepe futuros
inflatum mare, cum subito penitusque tumescit,
saxaque cana salis niveo spumata liquore
tristificas certant Neptuno reddere voces,
aut densus stridor cum celso e vertice montis
ortus adaugescit scopulorum saepe repulsus ('Progn.' fr. III B.).

Atque his rerum praesensionibus «Prognostica» tua referta sunt. Quis igitur elicere causas praesensionum potest? Etsi video Boethum stoicum esse conatum, qui hactenus aliquid egit, ut earum rationes rerum explicaret, quae in mari caelove fierent. Illa vero cur eveniant, quis probabiliter dixerit?

Cana fulix itidem fugiens e gurgite ponti
nuntiat horribilis clamans instare procellas,
haud modicos tremulo fundens e gutture cantus (fr. IV).

Saepe etiam pertriste canit de pectore carmen
et matutinis acredula vocibus instat,
vocibus instat et adsiduas iacit ore querelas,
cum primum gelidos rores aurora remittit;
fuscaque nonnunquam cursans per litora cornix
demersit caput et fluctum cervice recepit (fr. VI).

Videmus haec signa nunquam fere mentientia, nec tamen cur ita fiat videmus ... Quid scammoneae radix ad purgandum, quid aristolochia ad morsus serpentium possit — quae nomen ex inventore repperit, rem ipsam inventor ex somnio — video, quod satis est: cur possit nescio. Sic ventorum et imbrium signa, quae dixi, rationem quam habeant non satis perspicio: vim et eventum agnosco scio approbo etc.

Tangi a Cicerone Boethi stoici Prognostica secundum commentarium Arateum tractata Geminus l. c. evincit. Respondet Quinto Tullio Marcus II 20, 47:

> *Et eo quidem loco et «Prognostica» nostra pronuntiabas et genera herbarum, scammoniam aristolochiamque radicem, quarum causam ignorares, vim et effectum videres. Dissimile totum. Nam et prognosticorum causas persecuti sunt et Boethus stoicus, qui est a te nominatus, et noster etiam Posidonius; et si causae non reperiantur istarum rerum, res tamen ipsae observari animadvertique potuerunt.*

Tandem inventus, qui Romanis Arati Phaenomena expediverit interpres! Adde quod in ipsis 'De divinatione' libris 'Prognosticorum' ex Arato translatorum Cicero excerpta proposuit. Vel titulum tertiae partis 'Prognostica' ex Boethi distributione Aratea recepisse Ciceronem prona est suspicio. Neque igitur causam cognoscimus, cur, de Ciceronis fontibus si quaeritur, Boethus semoveatur: semoverunt cum ceteri tum Hartfelderus 'Die Quellen von Ciceros zwei Büchern De divinatione' (Freiburg i/Br. 1878) p. 9. Velut II 70, 145, ubi Stoicum se compilare Cicero dicit, Boethum nobis audire videmur de lolliginibus, quod apud Plinium XVIII 87, 361 redit[68]), et de delphinis:

> *Gubernatores, cum exsultantis lolligines viderunt aut delphinos se in portum conicientes, tempestatem signi-*

---

[68]) '*Praesagiunt et animalia: delphini tranquillo mari lascivientes flatum ex qua venient parte, item spargentes aquam, idem turbato tranquillitatem. Lolligo volitans, conchae adhaerescentes, echini adfigentes sese aut arena saburrantes tempestatis signa sunt*'. Plinii Prognostica ex Varronis 'Ephemeride navali' hausta (Boehme p. 30. 36 sqq.). Lolligo volitans in excerptis 'Theophrasteis' c. 40 commemoratur (*κολοιοὶ ἐκ τοῦ νότου πετόμενοι καὶ τευθίδες χειμέριαι*) et apud Suetonium (Isid. Hispal. XXXVIII, Boehme p. 42). Accedit quod et gubernatoris exemplum et medici, quod in Ciceronianis antecedit (*medici signa quaedam habent ex venis et ex spiritu aegroti, multisque ex aliis futura praesentiunt*), simili modo a Sexto Empirico coniunguntur, ut solemnis haec iunctura ad eundem auctorem revocanda videatur. Propositis enim, quae Alexandri Aetoli causa attulimus p. 149, pergit Sextus: *κατὰ ταὐτὰ δὲ καὶ τοῖς ἐμπειρικῶς ἰατρεύουσιν, οἷον τὸ ἔρευθος καὶ ἡ κυρτότης τῶν αἰτίων καὶ τὸ δίψος καὶ τὰ ἄλλα, ὧν ὁ μὴ διδαχθεὶς οὐκ ἀντιλαμβάνεται ὡς σημείων. οὐκ ἄρα αἰσθητόν ἐστι τὸ σημεῖον.*

> *ficari putant. Haec ratione explicari et ad naturam revocari facile possunt. Ea vero, quae paullo ante dixi* (scil. de mulieris gravidae somnio, alia), *nullo modo.*

Nam nec de Panaetio nec de Posidonio cogitari posse videtur: ille ausus quidem non est negare vim esse divinandi, sed 'dubitare se dixit' (I 3, 6), hic vel scientiam esse voluit rerum futurarum a deo, deinde a fato, deinde a natura repetendam (I 64. 125). Cf. Wachsmuth 'Die Ansichten der Stoiker über Mantik' p. 15 sqq. Hartfelder p. 8. Inter poetas Stoici Aratum, doctrinae stoicae non sectatorem sed affinem, adamabant adeo, ut unum praetulisse Homerum[69]), ceteros velut Hesiodum et Euripidem postposuisse videantur[70]).

17. Callimachum Cyrenensem miraberis inter caeli scriptores enumerari. Carmen fecit, quo, si non simul alia, Thaletis de rebus caelestibus merita praedicaret (fr. 83a et 94 Schn.). Egit de caeli parte copiosius in 'Coma Berenicae'.

18. Cleostratus Tenedius tempore satis vetusto poemate, quod *Ἀστρολογίαν* ferunt, res caelestes complexus est. Schol. Rhesi v. 524; Plin. NH II 8, 31; Meineke libello p. 121 citato p. 23.

19. Crates Mallota: cf. cap. IV.

20. Didymus Cnidius et M. Schmidtio ('Didymi Chalcenteri frg.' p. 310) et nobis ignotus. Si quid licet hariolari, astronomorum scholae Cnidiae, quam Eudoxus instituit, tribuendus videtur. Illud caveas utique, ne de corrupto ex *Κλαύδιος* ethnico cogites (Suid. s. v.).

21. Didymus *πονηρός* M. Schmidtio grammaticus Alexandrinus est 'laboriosus' dictus vel *Χαλκέντερος* (Suid. s. v.). Nos de interpretatione cognominis *πονηρός* haeremus, quod 'maleficus' significare solet; 'laboriosus' est apud Hesiodum fr. 159 Rz., ubi Hercules *πονηρότατος καὶ ἄριστος*. Sed ne hinc quidem proficeremus

---

69) Zeno *Προβλήματα Ὁμηρικά* quinque libris conscripsit, Cleanthes *Περὶ τοῦ ποιητοῦ* condidit opusculum (Wachsmuth. I p. III, II p. XVII), alia alii.

70) Multa passim Zeno ad Hesiodum contulit interpretamenta (Flach 'Glossen und Scholien' p. 29; Wachsmuth. I p. VII). Philodemus 'De pietate' col. VI v. 16 sqq. de Chrysippo: *ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ* (scil. '*Περὶ θεῶν*') *τά τε εἰς Ὀρφέα καὶ Μουσαῖον ἀναφερόμενα καὶ τὰ παρ' Ὁμήρῳ καὶ Ἡσιόδῳ καὶ Εὐριπίδῃ καὶ ποιηταῖς ἄλλοις, ὡς καὶ Κλεάνθης* (I p. XVI W.), *πειρᾶται συνοικειοῦν ταῖς δόξαις*. Vide infra de Pseudoheracliti 'Allegoriis' (p. 49 Mehler.) cap. IV.

hilum, quoniam hoc de quo agitur studiorum genus in Didymo Alexandrino incognitum. Cf. M. Schmidt. p. 351 sq. De Ario Didymo stoico Alexandrino, qui idem procul habendus est, praeclare egit Dielesius p. 86 sqq.

22. Diodorus Alexandrinus stoicus Arati Phaenomena inlustravit, cf. p. 34. Cuius commentarium dicere apte poterat pinacographus '*περὶ πόλου*' scriptionem. Item Achillis isagogam in Aratum '*περὶ σφαίρας*' appellavit biographus (Suid. s. v. et supra p. 17[16]). Idemne ad quem Dositheus quidam de Arato librum misit? Theo Vita III p. 58 W. *Δωσίθεος δ' ὁ πολιτικὸς ἐν τῷ 'Πρὸς Διόδωρον' ἐλθεῖν φησιν αὐτὸν καὶ πρὸς Ἀντίοχον τὸν Σελεύκου καὶ διατρῖψαι παρ' αὐτῷ χρόνον ἱκανόν;* Achilles Vita I p. 54 *τινὲς δ' αὐτὸν εἰς Συρίαν ἐληλυθέναι φασὶ καὶ γεγονέναι παρ' Ἀντιόχῳ καὶ ἠξιῶσθαι ὑπ' αὐτοῦ, ὥστε τὴν Ἰλιάδα διορθώσασθαι διὰ τὸ ὑπὸ πολλῶν λελυμάνθαι;* Versio latina p. 32 Breysig. (progr. Erfurt. 1870) *Dositheus autem Pelusinus in quo apud Diodorum venire inquit et apud Antiochum Seleucium et permanere ad eum tempore sufficiente.* '*πολιτικόν*' 'Pelusino' posthabuerunt Boeckhius ('Ueber die vierjährigen Sonnenkreise der Alten' p. 28 sqq.), Wachsmuthius ('Lydus De ostentis' p. LV), Susemihlius (I p. 290); *Ποντικός* suspicatus est Heckerus ('Philol.' V p. 421) consentiente R. Koepkio 'De Arati Solensis aetate' (progr. Guben. 1867) p. 5[9]. Videtur vero *πολιτικός* illud indidem posse intellegi unde Strab. XIV p. 642 *Ἀλέξανδρος ῥήτωρ ὁ 'Λύχνος' προσαγορευθείς, ὅς καὶ ἐπολιτεύσατο καὶ συνέγραψεν ἱστορίαν κτλ.'*[71]). «*Ἀξίοχε πολιτικέ*» Axiochum Socrates adloquitur p. 368 D multum in gerenda republica versatum. Schol. Aristoph. 'Av.' v. 790: *δοκεῖ ὁ Πατροκλείδης πολιτικὸς εἶναι καὶ λόγιος.* Quae cum ita sint, hic Dositheus ab astronomo, quem p. 14[11] strinximus, fortasse discernendus est, tametsi neminem novimus quin consociaverit (cf. Boeckh. l. c.). Unus ante nos incertus haerebat quodammodo Wachsmuthius p. LVI. Cf. cap. VIII.

23. Diodotus stoicus, Ciceronis praeceptor. Scripta quae quadrent nulla alioquin innotuerunt. Cf. Zeller 'Philosophie der Griechen' III[3] p. 585[1] et Hillscher p. 391[72]).

---

[71]) Supra p. 149 Meineke. l. c. p. 371.

[72]) Diodotus 'grammaticus', Heracliti interpres allegoreta, *ὅς οὔ φησι περὶ φύσεως εἶναι τὸ σύγγραμμα* (Heracliti) *ἀλλὰ περὶ πολιτείας, τὸ δὲ περὶ*

24. Eratosthenes grammaticus Idem geometra astronomus geographus erat, sed grammatici vel philologi cognomine delectabatur imprimis; hoc Suetonius 'De grammaticis' c. 10, illud Clemens Alexandrinus 'Strom.' I p. 309 A prodidit iniuria impugnatus a Bernhardyo in 'Eratosthenicis' p. XIV: *Ἀπολλόδωρος δ' ὁ Κυμαῖος πρῶτος τοῦ κριτικοῦ εἰσηγήσατο τοὔνομα καὶ γραμματικὸς προσηγορεύθη. ἔνιοι δὲ Ἐρατοσθένη τὸν Κυρηναῖόν φασιν, ἐπειδὴ ἐξέδωκεν οὗτος βιβλία δύο 'Γραμματικά' ἐπιγράψας.* Cf. Luciani 'Macrob.' c. 27.

25. Euaenetus. 26. Euaenetus alter nobis aliunde ignoti.

27. Eudorus alexandrinus, philosophus academicus, Strabonis aetate excerptum Diodori librum Arateum posteris suppeditavit simul commodiore ut videtur condito poetae commentario. Diels p. 22; Zeller p. 611 sqq.

28. Eudoxus: cf. cap. VII.

28. Geminus Rhodius Caesarianae aetatis: cf. p. 54[38]. Liber de caelo inscribitur in codice astronomorum Ambrosiano (C 263 inf.) s. XV fol. 71 a *Γεμίνου τὰ Φαινόμενα.* Mirifice Blassius p. 8 erravit, qui ad Arati interpretationem Geminum sua rettulisse contendit. Quamquam Aratea insunt. Cf. p. 54 al.

29. Hegesianax cur *Ἀγησιάναξ* in A sonet nescitur, tametsi personas frustra dissociavit Boehmius 'Mus. rhen.' l. c. Carminis de caelo mentionem Ptolemaeus rex epigrammati illi iniecit nobilissimo p. 139 a nobis adscripto. Aemulum idem Arati sed inferiorem Hegesianactem descripsit. Servavit duo fragmenta Plutarchus ('De facie in orbe lunae' p. 920 E sqq. Meineke 'Anal.' p. 244). Liber prosa oratione confectus 'De ortu' a nonnullis Arati dicebatur Vit. II p. 56 W.: *καὶ ἔστιν αὐτῷ* (Arato) *ἕτερα συντάγματα … τέταρτον τὸ Περὶ ἀνατολῆς, ὅ φασί τινες μὴ εἶναι Ἀράτου, ἀλλ' Ἡγησιάνακτος.* Erat Hegesianax saeculo ante Chr. altero (Mueller FHG III p. 68).

30. Heliodorum stoicum Neronis aulicum Fabricius (Bibl. gr. II p. 404, cf. 'Herm.' XVI p. 391) ex scholio in Iuvenalem 'Sat.' I 33 (Jahn-Buecheler p. 61) protraxit: *Heliodorum dicit stoicum*

φύσεως ἐν παραδείγματος εἴδει κεῖσθαι, a stoico vix segregandus est (Diog. Laert. IX 1, 15. Schleiermacher 'Werke' III 2 p. 26 sqq. Cf. cap. V), segregandus fortasse D. Boethi peripatetici frater (Strab. XVI p. 757).

philosophum, qui L. Iunium Silanum discipulum suum, cum argueretur coniurationis, infitiatum domesticam delationem etiam testimonio oppressit. Deest Heliodorus apud Zellerum (in indice p. 51).

31. HERMIPPUS. 32. HERMIPPUS PERIPATETICUS. Eundem esse putant invito pinacographo et duplicem mentionem ita expediunt, ut initio nonnisi nudum Hermippi nomen scriptum fuisse censeant: huic ab alio 'Hermippum peripateticum' esse additum, cuius memoriam apud Suetonium (Hieronym. 'De scriptor. eccles.' 1) vel alibi repperisset. Disputavit ita Prellerus (Jahnii 'Annal.' XVII 1836 p. 163 sq.) et fidem assecutus est[73]). Ut vero est huius catalogi natura, certe duo de caelo egerint Hermippi oportet, alter peripateticus — qui idem erat Callimacheus Suetonio teste: *fecerunt quidem hoc* (tabellas biographicas) *apud Graecos Hermippus peripateticus, Antigonus Carystius, Satyrus* etc. — alter deficiente nota incognitus. Nec meminit Nicomachus, etsi videtur, Ath. XI p. 478 A: *Νικόμαχος δ' ἐν πρώτῳ 'Περὶ ἑορτῶν Αἰγυπτίων' φησίν· 'τὸ δὲ κόνδυ ἐστὶ μὲν Περσικόν, τὴν δὲ ἀρχὴν ἦν Ἕρμιππος* (FHG III p. 54) *ἀστρολογικὸς ὡς ὁ κόσμος, ἐξ οὗ τῶν θεῶν τὰ θαύματα καὶ τὰ καρπώσιμα γίνεσθαι ἐπὶ γῆς. διὸ ἐκ τούτου σπένδεσθαι'*. Sunt haec corrupta misere, ut de procurandis verbis desperemus. At sentire nobis videmur, quantum ad propositam quaestionem sufficiat. Comparavit globosam poculi figuram cum caelo sive mundo et dixit insuper libari ex tali vasculo caeli mundive formam simulanti, quia ex caelo ipso pulchra bonaque omnia in terram devenirent. Sane haec petita sunt ex longinquo et *ἀστρολογικῶς* dicta, ac fieri possit ut adverbium *ἀστρολογικῶς* ex *ἀστρολογικός* iure efficias[74]). Plura non periclitamur, illud postquam manifestum est de altero Hermippo rerum caelestium scri-

---

[73]) *Hermippus kommt in den Aratscholien selbst* — unde conflatum Prellerus indicem Vaticanum putat — *immer bloss mit diesem Namen vor, und unten wird wahrscheinlich gemacht werden* (? p. 175), *dass dieser H. nicht der Kallimacheer, sondern der Berytier ist. Es ist also zu vermuthen, dass die Wiederholung 'Hermippus Peripateticus' eine später und bei der Lectüre des Hieronymus* (?) *veranlasste und hinzugefügte Notiz ist* (?). *Uebrigens ist dasselbe (Ritschl 'De Oro' p. 12) von dem indiculus vor den Scholien zur Ilias p III. Bekker. zu halten* etc.

[74]) Animadvertas H. Callimacheum magiae deditum fuisse. Erravit Prellerus l. c. p. 178. Cf. Diels p. 151.

ptore nihil sciri posse. Berytium quod accivit Prellerus, nihili est. Iam vero carmen de caelo ferebatur Hermippeum aetate alexandrina: quod nec cur demas peripatetico Callimachi discipulo nec cur tribuas, pro explorato habetur, etsi Lozinskius assentientibus Roberto p. 223 et Susemihlio I p. 495 ad illum sibi redeundum existimarunt.

33. Hipparchus Bithynus de Arati Phaenomenis tres libros confecit, fastos emendavit (Ptolem. 'Magn. Synt.' III 2, p. 163 sqq.), omnino ad caeli notitiam gravissima contulit.

34. Lasus Magnes ignotus.

35. Menodotus diversus ab historico Samio (de quo cf. Susemihl. I p. 640) et empirico saeculi post Chr. II: Zeller III[3] p. 5[2].

36. Meto geometra: cf. supra p. 13 sq. 134 sqq.

37. Numenius grammaticus ab Heracleota medico, qui ante Nicandrum 'Theriaca' composuit, dissociandus est (Susemihl I p. 813, Rohde 'Mus. rhen.' 1873 p 275).

38. Parmenides. *πρῶτος οὗτος τὴν γῆν ἀπέφηνε σφαιροειδῆ καὶ ἐν μέσῳ* (mundi) *κεῖσθαι* Diog. Laert. IX 3, 2. Plura habes apud Dielesium 'Doxogr.' p. 688 sq.

39. Parmeniscus grammaticus saeculo altero egit de fastis ac fabulas siderum et post Eudemum proximus historiam astronomiae explicavit. Quod consilium persequendo multorum et astronomorum et poetarum testimonia ut afferret commotus est. Robert. p. 225 sqq.

40. Pyrrhus Magnes geometres, Arati interpres: p. 22, 35.

41. Sminthes carmen de sideribus condidit teste Rufo Festo Avieno 'Aratea' v. 582 (de Pliadibus), quod *Φαινομένων* titulo in catalogo E designatur. Fugit nos, cur Robertus p. 29 huius testimonii fidem in suspicionem vocaverit.

42. Thales, astronomiae peritissimus (Herod. I 74), *Ναυτικὴν ἀστρολογίαν* carmen, ut videtur, haud ita antiquum composuisse Alexandrinorum aevo ferebatur immerito (Plutarch. 'De Pyth. or.' c. 18; Diels 'Philos. Aufs. für Ed. Zeller' p. 244[1]): *κατά τινας δὲ δύο μόνα συνέγραψε 'Περὶ τροπῆς καὶ ἰσημερίας', τὰ ἄλλα ἀκατάληπτα εἶναι δοκιμάσας* Diog. Laert. I 23 (cf. Callim. fr. 83 A et 94, supra s. v.). In Plin. N. H. XVIII 57, 213 (*occasum matutinum Vergiliarum Hesiodus — nam huius quoque nomine exstat «Astrologia» — tradidit fieri, cum aequinoctium auctumni conficeretur, Thales XXV die ab aequinoctio, Anaximander XXX, Eu-*

ctemon XLIV, Eudoxus XLVIII. Nos sequimur observationem Caesaris maxime, haec erit Italiae ratio) 'Nauticam' Thaletis 'astrologiam' cur Boehmius intellegendam esse negarit, nihil causae est. Ipse quam protulit, ea pernova quidem opinio sed futtilis (p. 74).

43. Theodorus Cyrenensis, nobilis et astronomus et mathematicus, docendo ac scribendo gloriam consecutus est. Praedicatur a Platone tribus dialogis, Theaeteto Sophista Politico.

44. Timotheum ab apotelesmatico distinximus 'Herm.' XVI p. 391². Iacet ignotus.

45. Zeno sectae stoicae auctor. Nam non modo in universum Stoici habitabant in hoc studiorum genere (Diog. Laert. VII 145 alibi), sed ipse Zeno libro '*Περὶ τοῦ ὅλου*' de astris disputavit (ib. 136 sqq. 144 sqq.).

46. Zenodorus fortasse mathematicus est s. III, qui post Archimedem '*Περὶ ἰσομέτρων σχημάτων*' scripsit. Cf. Susemihl. I p. 761.

47. Zenodotus. 'Stoicus' affertur, Diogenis discipulus, Diog. Laert. VII 30, idem fortasse Alexandrinus (Zeller III³ 1 p. 48; Suid. s. v.); 'Aetolus' de Iove Arateo in scholiis Germanici supra p. 27[75]); denique, nihil iam ut sapias, 'Mallota' idemque ut videtur stoicus in censum venit, Cratetis discipulus, cf. schol. Marc. ad Arati v. 33 *δίκτῳ ἐν εὐώδει*] *Ζηνόδοτος δὲ ὁ Μαλλώτης 'δίκτον' ἤκουσε τὸ καλούμενον δίκταμνον. διὰ τοῦτο καὶ εὐῶδες τοῦτο εἰρῆσθαι*[76]). Recte Schraderus ('Porphyr.' I p. 431¹) hoc interpretamentum Arateum a libro '*Πρὸς τὰ ἀθετούμενα*' (etsi scholio ad v. 28 vel Aristarchus impugnatur) separavit, Puschius ad commentarium Arateum rettulit recte in 'Quaestionibus Zenodoteis' (diss. Hal. XI p. 157). Itaque commentario in hunc poetam scripto *περὶ τοῦ πόλου* Mallota Zenodotus agere perbene potuit.

Perlustrato scriptorum de caelo ordine rei summam in Stoicorum frequentia deputamus. Decem arcessivit Stoicos cum ipso disciplinae conditore, unum praeterea Peripateticum; contra deesse reputa Platonicos et Epicureos, deesse omnem quoque astrologorum

[75]) Absurde Grauertus in scholio Germanici e verbis *Zenodotus Aetolus et Diodorus aiunt* efficere voluit *Zenodotus Attalus Diodorus aiunt* 'Mus. rhen.' 1827 p. 345*.

[76]) Cf. de 'dictamno' Zenodoteo cap. VI.

qui proprie vocantur memoriam. Accedit quod commentationis exordio vocis *πόλος* in titulo usum demonstravimus stoicum. Abundat porro index etiam grammaticis, abundat poetis. Hinc grammaticum aliquem, qui saeculo primo p. Chr. exeunte vel altero fuit, sectae stoicae addictum, poetarum Homeri et Arati potissimum interpretem (quales erant Boethus et Zenodotus Mallota, ipse denique Achilles) catalogi compositorem agnoscere nobis videmur.

IV. DE CRATETE MALLOTA.

Cratetis Mallotae in Arati 'Phaenomena' commentarium exstitisse nullo indicio comperiri dimissa Wachsmuthii sententia ('De Cratete Mallota' p. 32) supra p. 33 monuimus. Ita ille argumentatur: '*Arati enim interpretum in catalogo apud Petavium Uranolog. p. 267 Crates ipse commemoratur et identidem laudatur in Arati scholiis.*' Illud iamiam rectius edocti facile praetermittimus. Cratetis de Iove opinionem, quam e scholiis Arateis attulimus, cum non modo poetae exordio ac v. 224 sed etiam Iliadis XIX v. 357 subsidio fulciatur, iure eodem ad commentarium Homericum revocare possis, ut diximus. Quid? quod in scholiis Arateis interpretamenti a Cratete in Homerum conlati apertum inest vestigium v. 254, recte etiam a Wachsmuthio p. 54 reliquiis Homericis et non Arateis insertum:[1]) *παρ' Ὁμήρῳ δὲ* (Od. XVII 225, XVIII 74) *ἐπιγουνίς τὸ ἄνω τοῦ γόνατος, ὡς Ἀρίσταρχος· ὡς δὲ ΚΡΑΤΗΣ, ἐπωμίς.* Restat de horizonte scholium Arati p. 33 a nobis adscriptum et ipsum ad Odysseae X v. 86 «*ἐγγὺς γὰρ νυκτός τε καὶ ἤματός εἰσι κέλευθοι*» tendens: de quo quod nunc quidem satis est actumst ibidem. Omnino intuenti facile adparebit scholiis Arateis Homerica scholia haud pauca comprehendi. Quo de genere cum multa possint et utilia proferri, uno sed luculento et quod et ipsum cum Cratetis memoria cohaerere nobis videatur exemplo utemur. Cui scholium addemus Iliadis Lipsiense, quod nusquam alibi reperire potuimus[2]), et Eustathium ceteris testibus in quibusdam copiosiorem.

---

[1]) Praeivit Bekkerus in indice post Aratum p. 158.

[2]) Scholiographum Lipsiensem praeter TB Eustathium codicem bonae notae generi D affinem adhibuisse hodie sive deperditum sive nondum redinventum ex iis consectarium est, quae et nos ipsi et Schraderus ('Herm.' 1884 p. 285 sqq. 1886 p. 206 sqq.) disputavimus.

SCHOL. LIPS. Il. III v. 190 p. 169 Bachm.

ἑλίκωπες] ἡ εὐθεῖα ἑλίκωψ. γίνεται οὖν ἐκ τοῦ Ἑλίκη, ὃ σημαίνει τὴν μεγάλην Ἄρκτον, ὡς καὶ Ἄρατος (v. 37) «Ἑλίκῃ γε μὲν ἄνδρες — εἰν ἁλὶ τεκμαίρονται»[3]). δύο οὖν εἰσιν Ἄρκτοι, καὶ ἡ μὲν μεγάλη καλεῖται Ἑλίκη, πρὸς ἣν ἀποβλέποντες καὶ ἀπευθύνοντες τὴν πορείαν ἐποιοῦντο· ἐκ τούτου οὖν ἐκλήθησαν «ἑλίκωπες». ἡ δὲ μικρὰ Κυνόσουρα.
ἑλίκωπες Ἀχαιοί] ἀξιοθέατοι· εὐγενεῖς τὴν θέαν.

EUST. p. 56, 41—57,3 (= p. 120, 39—45).

ὅτι «ἑλίκωπες» μὲν Ἀχαιοὶ οἱ τὰς κώπας ἑλίσσοντες (ἤγουν ναυτικοί) ἤ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ δηλοῦται, οἱ πρὸς τὴν Ἑλίκην τὸ ἄστρον, τὴν καὶ μεγάλην Ἄρκτον λεγομένην, τοὺς ὦπας ἔχοντες καὶ ἀφορῶντες καὶ πρὸς ἐκείνην πλέοντες, ἢ οἱ ἀξιοθέατοι καὶ ἑλίσσοντες τοὺς ὦπας τῶν βλεπόντων εἰς ἑαυτούς[4]).

SCHOL. MARC. Arat. v. 39.

πεπίστευνται δὲ ὡς ἀκριβέστεροι ⟨οἱ⟩ Φοίνικες τὰ ναυτικὰ καὶ ἐμπειρότεροι τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἐλάσσω βλέποντες. ὁ γὰρ εὑρετὴς αὐτῆς Θαλῆς εἰς Φοίνικας ἀνάγει τὸ γένος. οἱ δὲ Ἕλληνες ἐν ἀγνωσίᾳ τῆς μικρᾶς ὄντες πρὸς τὴν Ἑλίκην ὁρῶντες ὡς μείζονα διέπλεον καὶ πλέουσιν. ὅθεν αὐτοὺς Ὅμηρος «ἑλίκωπες Ἀχαιοί», ὡς εἰς αὐτὴν τοὺς ὦπας ἀνατείνοντες. οἱ δὲ λέγοντες εὐοφθάλμους τοὺς ἑλίκωπας ἁμαρτάνουσιν. παρθένων γὰρ τὸ ἐπίθετον (Il. I v. 98).

Patet astronomica ratio Homero admota. CRATETEM videbimus in hoc genere quasi habitasse. Res utut diiudicabitur: quin ex interpretatione Homerica Arati scholiasta hauserit, quis dubitabit? Actum crederes de opinione Wachsmuthii: at defensor nuper Usenerus exortus est in 'Epicureis' p. 410 protractum a se e voluminum Herculanensium vol. XI fol. 147[2] novum CRATETIS titulum quem putat 'Περὶ τῆς σφαιροποιΐας' ad 'commentarium Arati' spectare contendens. Admitti hoc posset, si modo de illo opere con-

[3]) τεκμαίροντες e Lipsiensi Bachmannus: correximus.

[4]) Cetera, quae habet hoc loco Eustathius, cum e scholio ATB simillimo ad Il. I v. 98 desumpta sint, consulto omisimus.

staret. Quod quoniam secus est, alia via tentanda. Nec privari videmur frustuli illius Herculanensis quamvis lacerati auxilio. Hoc igitur adponimus paucis supplementis auctum a nobis litteris minusculis perscriptis. Verba *σφαιροποΐας ὁ ΚΡΑΤΗΣ* Usenerus refecit. Abscissa punctis notavimus.

ΤШΝCΑΦΙCΙΙΟ . . . .
ΛΟΥCΙΠΡΟЄΙ . . . .
ΦЄΡΟ ΛΙ . . . ΟΥ . . . .
ЄΥΘ(ε)ШCΤΗCΜΗΝΙ . . . . . .
ΤΑCΗΜΑΙΝΟΝ(τα πολ)
ΛΑΚΙCΟΓ ΟΓ ΟΥΓ . . . . . .
ΠΑΡΙCΤΑΝЄΙΝΑ ΜΑ . . Υ . .
ΤΑΙΤΟΝ ΠΟΗΤΗΝ Ш(ς) ΚΑΙ ΤΑ
ΠЄΡΙΤΗCЄΦΑΙΡΟΠΟΙ ΑCΟΚΡ(α)
ΤΗCЄΝΙΟΙΔ(ε)ΚΑΙΤ . . ͿЄΡШ .
ΜΑΙΝΟΝΤΑΙΚΑΘ . . . . ЄΡΟ .
ΤΑCΔΥ ΟΠΟΗC (ε ι ς Ο μ) ΗΡ (ο υ)
ΠЄΡΙΤЄΤΟΥΚ(ο)CΜ(ο υ) ΛЄ (γ) ΟΝ
⟨τος⟩

Cratetis in Aratum commentarii ne ita quidem nec vola cernitur nec vestigium, modo Homerica poemata iuxta Cratetis 'globi conformationem' in papyro commemorata reputes. Hinc, si quid omnino, 'de Homeri sphaera' illum conligitur exposuisse. Cratetis 'sphaera' celebris erat Strab. II p. 116 Casaub.: *καὶ δεῖ τὸν ἐγγυτάτω διὰ τῶν χειροκμήτων σχημάτων μιμούμενον τὴν ἀλήθειαν ποιήσαντα σφαῖραν τὴν γῆν, καθάπερ τὴν ΚΡΑΤΗΤΕΙΟΝ, ἐπὶ ταύτης ἀπολαβόντα τὸ τετράπλευρον ἐντὸς τούτου τιθέναι τὸν πίνακα τῆς γεωγραφίας. ἀλλ' ἐπειδὴ μεγάλης δεῖ σφαίρας, ὥστε πολλοστημόριον αὐτῆς ὑπάρχον τὸ λεχθὲν τμῆμα ἱκανὸν γενέσθαι δέξασθαι σαφῶς τὰ προσήκοντα μέρη τῆς οἰκουμένης καὶ τὴν οἰκείαν παρασχεῖν ὄψιν τοῖς ἐπιβλέπουσι, τῷ μὲν δυναμένῳ κατασκευάσασθαι τηλικαύτην οὕτω ποιεῖν βέλτιον. ἔστω δὲ μὴ μείω δέκα ποδῶν ἔχουσα τὴν διάμετρον κτλ.'* (Lübbert 'Mus. rhen.' XI 1857 p. 429). Terrae globo explicando '*Περὶ τῆς σφαιροποΐας*' opus Cratetem destinasse nuperrime voluit Wachsmuthius ('Mus. rhen.' 1891 p. 556). Videtur tamen iure posse dubitari, cum praeter globum decempedalem planam terrae tabulam designatam reliquerit teste pinacographo supra p. 145. Quam tabulam ad inlustran-

dam Homeri geographiam pertinuisse recte observavit Muellenhoffius ('Deutsche Alterthumskunde' I² p. 254)[5]. Rem ita expediendi facultas suppetit nec deest probabilitatis species. Sitne omni iam exempta scrupulo an non sit, id nunc refert nihil.

Cratetis apud Geminum et Strabonem perlegenti fragmenta, modo Wachsmuthii ordinem deseras (quem deserendum esse ingenue ipse vir doctissimus pronuntiavit l. c.), facile certiora de libro Cratetis utrimque excerpto offerri docebimus. Ac primum quidem Blassius ('De Gemino et Posidonio' p. 23) ea, quae de zona usta Oceano Aethiopibus Geminus prodidit, ex Posidonii 'De Oceano' libro manasse, Posidonium Cleanthe Polybio Cratete usum esse ostendit. Cratetea, quae per hanc Gemini disputationem leguntur, immerito a Wachsmuthio p. 46 et p. 55 dissecta et diversis 'commentarii in Odysseam' locis, I v. 23 et incerto, adscripta esse, etsi arctissime cohaerent inter se non modo apud Geminum haec omnia sed unam in Strabone quoque ac iustam efficiunt narrationem, verissime obvertit Muellenhoffius p. 250* ac nuper publice concessit ipse Wachsmuthius. A quibus solummodo de libro Crateteo sed graviter dissentimus. Ita enim p. 248 ille: '*Ausser dem Globus wird Krates seine ganze Astronomie und Geographie in dem Commentar zu Aratos Phaenomenis* (de hoc nunc actum) *und in den acht* (?) *Büchern der Diorthose des Homer niedergelegt haben*' et sic etiam Wachsmuthius 'Mus. rhen.' 1891 p. 553 novem libris crisin et interpretationem Homericam pertractasse Cratetem ratus, quorum altero de cosmogonia disputatum fuisset. Quasi fundamento haec ratio in Suidae verbis s. v. *ΚΡΑΤΗΣ* posita est: *συνέταξε Διόρθωσιν Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας ἐν βιβλίοις θ' καὶ ἄλλα. Non dubito* — idem inquit

[5]) Commiscuit inter se planam sphaeram Homericam et globum universum H. Berger in libro percommodo 'Geschichte der wissenschaftl. Erdkunde der Griechen' III (1891) p. 127. — [Idem fere ac Müllenhoffius eodem captus errore nuperrime edixit Gomperzius ('Philodem und die aesthetischen Schriften der herculanensischen Bibliothek' Sitzungsb. der Wiener Ak. d. Wiss. 1891 p. 52 sq.): '*Gemeint ist ohne Zweifel sein Homercommentar* (!), *in welchem er zu Stellen wie α* 23 ff. *die Lehre von der Kugelgestalt der Erde dem Dichter aufdrängen wollte. Vgl. Geminus p. 66 67 Halma.* Supplementa fragmenti Herculanensis nonnulla proposuit Gomperzius ibidem sed incerta].

Wachsmuthius conspirante Dielesio 'Relat. ac. berol.' 1891 p. 579[6]) — *quin Suidas eundem intellexerit librum, quem alias* Διορθωτικά ('*Anecd. Roman.*' *p.* 5 *ed. Osann*) τὰ Περὶ διορθώσεως (*schol.* μ 89) Ὁμηρικά (*schol.* Ο 193) *laudari comperimus commentarium Homeri. Namque quamquam* διόρθωσις *vocabulum de critica sola opera in emendandis libris posita dicitur* (*cf. Ritschl* '*Coroll. disp. bibl. alex.*' *p.* 19) *tamen de editione ut cum Luebberto p.* 428 *cogites*[7]) *non est quod persuadeat.*' At Διόρθωσις editio critica et est et erit, Περὶ διορθώσεως seu Διορθωτικά liber de hac editione scriptus, quemadmodum rectissime olim Villoisonius 'Proleg. Iliad.' p. XVII, nuper Hillscherus 'Hominum litteratorum graecorum ante Tiberii mortem in urbe Roma commoratorum hist. crit.' ('Suppl. ann. philol.' 1891 p. 358 sqq.) statuerunt. Commentarius ille erat; ac congruit cum interpretis consilio Cratetis de ἄωροι vocis significatu sententia (p. 53 W.), congruunt quae in 'Anecdoto Osanniano' (p. 40 W.) de diversis prooemii Iliadis recensionibus Crates disseruit. Seductus Hillscherus operum quorundam ad novenarium numerum distributorum exemplis, de quibus erudite exposuit, novenos libros et Iliadem complexam esse arbitratur et Odysseam. At qui superest unicus testis ita interpretandus est, ut vim non verbis inferas, quamvis ipse fidei admodum sit dubiae. Iam vero Suidas de novem voluminibus loquitur duo illa carmina iuncta continentibus. Proximum igitur erit, etsi non certum, alterum carmen habuisse quinque, quattuor alterum existimare. Dici per se nequit, utrius fuerit pentas

---

[6]) Conspirat Ludwichius 'Berl. phil. Wochenschrift' 1888 p. 1427[2]: *Dass jenes Fragment des Krates* (de quo mox dicetur) *einem seiner neun Bücher, die Suidas als* Διόρθωσις Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας *bezeichnet, angehörte, darf wol als selbstverständlich* (?!) *angesehen werden.*

[7]) '*Nach allem was wir von des Krates von Mallos Bemühungen um Homer wissen, scheinen dieselben im Wesentlichen bestanden zu haben erstlich in einer Textesrecension beider Epen, zum Andren in einem exegetisch-kritischen Commentar, der eine Rechtfertigung jener Textesgestaltung enthielt und in neun Bücher getheilt war: zwei Arbeiten, über welche Suidas mit ungenauer Kürze berichtet:* συνέταξε Διόρθωσιν Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας ἐν βιβλίοις θ!' Immo Suidas de editione verba facit, de commentario non item. Inesse vero potest commentarii memoria iis quae sequuntur verbis 'καὶ ἄλλα'. Ne Schraderus quidem 'Porph.' I p. 405 praeter Διορθωτικά ullum Cratetis de Homero exstitisse librum credere videtur.

probabiliter, tetras utrius. Licebit vero fortasse inferius in hac re pedem proferre aliquantulum.

Diximus quid *Διόρθωσις* et quid *Περὶ διορθώσεως* sive *Διορθωτικά* sibi velit. Num *Ὁμηρικά* CRATETIS, quae bis citantur, idem fuerint ac commentarius in Homerum (quae est Luebberti sententia p. 428), iam explorandum est. Ad Il. XXI v. 193sqq. CRATES *ἐν β' Ὁμηρικῶν* 'Magnum mare' ipsum esse Oceanum nonnullis argumentis copiosius demonstrasse scholio Genevensi ab J. Nicolio recens edito et a Wachsmuthio 'Mus. rhen.' 1891 p. 553 emendatius proposito narratur. Idem ad Il. XV v. 193 *ἐν β' Ὁμηρικῶν* de quattuor elementis Homero non incognitis disputavit. Patet constantia quaedam citandi, patet etiam argumenti affinitas, quod ad mundum Homeri explanandum refertur. Nec latuit hoc Wachsmuthium p. 553: '*Da es sich dort um die vier Elemente handelt, hier um den Okeanos, so darf man wol schliessen, dass Crates in dem zweiten der neun Bücher, die er der Kritik und Exegese Homers widmete, die kosmogonischen Lehren Homers darlegte.* Posteriora quidem non recte dicta esse intelleximus, prioribus subscribendum est necessario. Contendimus igitur

1. tria CRATETIS scripta Homerica discernenda esse *Διόρθωσιν*, *Περὶ διορθώσεως* sive *Διορθωτικά*, *Ὁμηρικά*: non aliter atque Aristarchus editionem (vel editiones), commentarios, denique peculiarem '*Περὶ Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας*' librum confecit;
2. *Ὁμηρικοῖς* CRATETEM perpetua argumentatione cosmographiam geographiam philosophiam Homeri tractavisse;
3. ampla CRATETIS apud Geminum et Strabonem fragmenta commentario Homerico demenda sine dubio et *Ὁμηρικοῖς* restituenda esse ac nova etiam posse ex Pseudoheraclito Allegoreta, Pseudoplutarcho 'De vita et poesi Homeri', Porphyrii 'Quaestionibus Homericis', denique e scholiis proferri.

Diu haesitavimus, utrum consulere brevitati praestaret an singula percensere argumentandi momenta. Iam vide quid ac quo successu fecerimus.

Edidimus p. 23sqq. e scholiis in Aratum et graecis et latinis de Iovis notione commentariolum utrobique truncatum, verum materiae

bonitate insigne. Enumerantur ab Achille ordine 1. *οἱ τὸν οὐρανὸν λέγοντες Δία*, 2. *οἱ δὲ Δία τὸν αἰθέρα παραλαβόντες*, 3. *οἱ δὲ Δία τὸν ἥλιον νοήσαντες*, 4. *οἱ δὲ Δία τὸν ἀέρα ἀκούσαντες*, 5. *οἱ δὲ Δία τὸν μυθικόν*. Quibus peractis suam Achilles (si est Achilles) sententiam proponit p. 27, 21 sqq.: '*ἡμῖν δὲ δοκεῖ τριχῶς ὑπὸ τοῦ Ἀράτου προφέρεσθαι κτλ.*' Quinque igitur interpretationis exempla congesta videmus, cum non amplius tria Achilles ipse commentatiunculae exordio p. 23 pollicitus sit: *Δία δὲ οἳ μὲν τὸν οὐρανόν* (= 1), *οἳ δὲ τὸν ἥλιον* (= 3), *οἳ δὲ τὸν μυθικὸν ἐξεδέξαντο* (= 5). Patet aut excidisse duas in initio explicandi rationes aut in subsequentibus totidem fraude abundare. Utrum verius sit, scholiorum latinorum adiumento facile assequimur: *Et quaeritur, cuius Iovis meminerit, utrumne fabulosi an naturalis.* Ergo duo in universum interpretamenta enarrator ille quisquis fuit primarius sectabatur, ita tamen ut 'naturalem' Iovem tripliciter divisum esse diceret certo quodam modo: '*Et philosophi quidem plurimi naturalis aiunt eum Iovis meminisse, ΚΡΑΤΗΣ autem Iovem dictum caelum, invocatum vero merito aerem et aetherem, quod in his sint sidera.*' Subnectit latinus e Cratete eadem Homeri Arati Philemonis comici de Iovis vi caelesti et de Iovis vi aerea dicta, quae apud Achillem legimus. Iovem esse aetherem, ut hodie res est mutilato commentarii textu, testimoniis non declarari fatendum, sed confidenter dicimus exstitisse olim ibidem fere ea, quae p. 24, 7—23 in Achille occurrunt. Quid igitur concordante cum Achillis initio interprete latino statuemus? Non plus tres Ioves discrevisse eum qui primus haec scripsit, sed dissolutum a Cratete Iovem physicum item tres in notiones, caelum aetherem aerem, addidisse. Narraverat ita Achilles quoque nec culpandus, si librarius aliquis, accuratus qui sibi videretur, dissecando et traiciendo quinque Ioves ex tribus effecit. His expositis id tenemus, etiam Achillea omnia quae de Iove physico sunt reddenda esse Mallotae: p. 23, 5—24, 23. p. 25, 21—26, 20. Est hoc aliquid, quoniam quae p. 24, 7—23 ad aethereum Iovis vim pertinent iisdem etymologiis eodemque Euripidis ornata frustulo in 'Heracliti' allegoriis Homericis revertuntur c. 23 p. 49 Mehler.: *εἴη δ' ἂν (οἶμαι) τοῦτο Ζεὺς ἐπώνυμος ἤτοι τὸ ζῆν παρεχόμενος ἀνθρώποις ἢ παρὰ τὴν ἔμπυρον ζέσιν οὕτως ὠνομασμένος. ἀμέλει δὲ καὶ ὁ Εὐριπίδης τὸν ὑπερτεταμένον αἰθέρα φησίν* (fr. 941 N.^{2})·

ὁρᾷς τὸν ὑψοῦ τόνδ' ἄπειρον αἰθέρα
καὶ γῆν πέριξ ἔχονθ' ὑγραῖς ἐν ἀγκάλαις;
τοῦτον νόμιζε Ζῆνα, τόνδ' ἡγοῦ θεόν.

Inserta haec sunt interpretationi Iliadis I v. 399—404, quibus de lite deorum agitur, allegoricae: *ἐν τούτοις τοῖς στίχοις ἄξιός ἐστιν Ὅμηρος οὐκ ἐκ μιᾶς τῆς Πλάτωνος ἐλαύνεσθαι πολιτείας, ἀλλ' ὑπὲρ Ἡρακλέους (φασίν) ἐσχάτας στήλας καὶ τὴν ἄβατον Ὠκεανοῦ θάλασσαν.* Ultima (*καὶ — θάλασσαν*) uncis Mehlerus saepsit praepropere; neque enim manifestum iudicavit quid esset *ὑπὲρ τὴν Ὠκεανοῦ θάλασσαν* neque feliciter excogitatum illud esse maris epithetum, nec liquere quid *Ὠκεανοῦ θάλασσα* esset. Responsa in promptu: *Ὠκεανοῦ θάλασσα* dictum, ne fluvius sed mare Oceanus existimaretur; *ἄβατον*, quoniam superari vix posset; *ὑπὲρ τὴν θάλασσαν* extremum terminum exaggerando significat. Patescit artificium scriptoris et certa ratio, dummodo Oceanum pro mari Atlantico haberi concedas: quod ob columnas Herculis concedendumst. Haec vero ipsa CRATETIS opinio. Ergo e CRATETIS mente vel oratio 'Heracliti' formata adparet. *ταύτης τοίνυν τῆς ἀσεβείας ἕν ἐστιν ἀντιφάρμακον, ἐὰν ἐπιδείξωμεν ἠλληγορημένον τὸν μῦθον· ἡ γὰρ ἀρχέγονος ἁπάντων καὶ πρεσβιτάτη φύσις ἐν τούτοις τοῖς ἔπεσι θεολογεῖται, καὶ τῶν φυσικῶν κατὰ τὰ στοιχεῖα δογμάτων εἰς ἀρχηγὸς Ὅμηρος, ἑκάστῳ τινὶ τῶν μετ' αὐτὸν ἧς ἔδοξεν εὑρεῖν ἐπινοίας γεγονὼς διδάσκαλος. Θάλητα μέν γε τὸν Μιλήσιον*[8]) — *ἀλλ' ὁ Κλαζομένιος Ἀναξαγόρας — τοῖς Κλαζομενίοις δόγμασιν ἑπόμενος Εὐριπίδης — ὁ γοῦν σκοτεινὸς Ἡράκλειτος — τί δ' ὁ Ἀκραγαντῖνος Ἐμπεδοκλῆς κτλ.'*

---

[8]) Thaleti suggessisse Homerum placitum de aqua CRATES dixit atque adeo negavit (Diels p. 91) de Hesiodo cogitandum esse auctore, quemadmodum Zeno Citiensis voluisset. Res memorabilis. Prob. in Vergil. p. 21 K.: *Hanc quidem Thaletis opinionem ab Hesiodo putant manare, qui dixerit: «ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα». Nam Zeno Citieus* (p. XI W.) *sic interpretatur, aquam χάος adpellatam ἀπὸ τοῦ χέεσθαι. Quamquam eandem opinionem ab Homero possumus intellegere etc.* Latet igitur Zeno schol. in Hes. 'Theog.' v. 116 p. 220 Fl.: *καὶ Φερεκύδης δὲ ὁ Σύριος καὶ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος ἀρχὴν τῶν ὅλων τὸ ὕδωρ φασὶν εἶναι τὸ ῥητὸν τὸ τοῦ Ἡσιόδου ἀναλαβόντες*, et ib.: *οἳ δὲ (χάος) τὸ ὕδωρ λέγουσιν ἐκ τοῦ οὐρανίου ὕδατος ἀναδιδόμενον.* Statim inferius p. 221 Zeno citatur (p. XI W.) in hanc sententiam: *Ζήνων δὲ ὁ στωικὸς ἐκ τοῦ ὑγροῦ τὴν ὑποστάθμην γῆν γεγενῆσθαί φησιν, τρίτον δὲ Ἔρωτα γεγονέναι κτλ.'*

Demonstravit p. 91—94 Heracleonis subsidio Dielesius vetustiorem Pseudoheraclito illam quam adscripsimus philosophorum esse seriem. Crates amabat placitorum ex Homero efferre originem (Wachsmuth. 'Mus. rhen.' 1891 p. 554). Ergo quae hoc 'Heracliti' capite explicatur disputandi materia — dictionis tumorem cave 'Heraclito' adimas coloribus rhetoricis fucato — Cratetis esse veri iam nunc simillimum. Veritatem ipsam ut nancisci possimus, longius exspatiandum est. Pertinent enim huc 'Heraclitea' nonnulla (c. 23 p. 50 Mehler) adversus Peripateticos effusa, quae eadem in Pseudoplutarchi 'De Homeri vita et poësi' libello c. 104 p. 1141 Wytt. de Aristotele eodem prorsus rerum narratarum conexu leguntur, omissa tamen omni, ille quam immiscuit, irrisione:

'Heraclitus'.

τί οὖν τὸ πέμπτον ὁ Ἥλιος; ἵνα τι καὶ περιπατητικοῖς φιλοσόφοις χαρίσηται, Ὅμηρος ἐπεκαλέσατο καὶ τοῦτον· ἀξιοῦσι γὰρ ἑτέραν τοῦ πυρὸς εἶναι ταύτην τὴν φύσιν, ἣν κυκλοφορητικὴν ὀνομάζουσι, πέμπτον εἶναι τοῦτο στοιχεῖον ὁμολογοῦντες· ὁ μὲν γὰρ αἰθὴρ διὰ τὴν κουφότητα πρὸς τοὺς ἀνωτάτω χωρεῖ τόπους, ἥλιος δὲ καὶ σελήνη καὶ τῶν ὁμοδρόμων αὐτοῖς ἕκαστον ἄστρων τὴν ἐν κύκλῳ φορὰν δινούμενα διατελεῖ, τῆς πυρώδους οὐσίας ἄλλην τινὰ δύναμιν ἔχοντα.

'Plutarchus.'

ὅπως δὲ καὶ περὶ Ἡλίου γινώσκει, οὐκ ἄδηλον, ὅτι κυκλοφορ⟨ητ⟩ικὴν ἔχων δύναμιν ποτε μὲν ὑπὲρ γαίης φαίνεται, αὖθις δὲ ὑπὸ γῆν ἄπεισιν . . . καὶ ἐπὶ τούτῳ ὁ Ζεὺς αὐτὸν παρακαλεῖ (Od. XII v. 385—386)·

Ἠέλι᾽, ἦτοι μὲν σὺ μετ᾽ ἀθανάτοισι φάεινε
καὶ θνητοῖσι βροτοῖσιν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν.

ἐξ ὧν δηλοῖ, ὅτι οὐ πῦρ ἐστιν ὁ Ἥλιος, ἀλλ᾽ ἑτέρα τις κρείσσων οὐσία· ὅπερ καὶ Ἀριστοτέλης ὑπέλαβεν, εἴγε τὸ μὲν πῦρ ἐστιν ἀνωφερὲς καὶ ἄψυχον καὶ εὐδιάλειπτον καὶ φθαρτόν, ὁ δὲ Ἥλιος κυκλοφορητικὸς καὶ ἔμψυχος καὶ ἀΐδιος καὶ ἄφθαρτος ('Meteor.' p. 339a 11 sqq. Zeller II 2^{3} p. 434).

Prompsisse utrumque ex eodem allegoriarum Homericarum corpusculo, quod antea exscripserunt, manifestum. Quid vero? Cratetis esse illud nonne impedit quod non plus quattuor elementa Homero idem ille reliquit? Reliquit, Wachsmuthii cuidam si fidis supple-

mento, quattuor: sin minus, ne quinarium quidem numerum ab Homero alienum opinatus est. Rem explicabimus accuratius. Ad Iliadis XV v. 189sqq. *τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται, ἕκαστος δ' ἔμμορε τιμῆς· ἤτοι ἐγὼν ἔλαχον πολιὴν ἅλα ναιέμεν αἰεὶ παλλομένων, Ἀίδης δ' ἔλαχε ζόφον ἠερόεντα, Ζεὺς δ' ἔλαχ' οὐρανὸν εὐρὺν ἐν αἰθέρι καὶ νεφέλῃσιν· γαῖα δ' ἔτι ξυνὴ πάντων καὶ μακρὸς Ὄλυμπος* Venetus A hanc proposuit CRATETIS e Stesimbroto solutionem: *πῶς δέ φησι «γαῖα δ' ἔτι ξυνὴ — καὶ μακρὸς Ὄλυμπος»; ΚΡΑΤΗΣ ἐν δευτέρῳ Ὁμηρικῶν καὶ Στησίμβροτος «πάντα οὕτως δέδασται»*. Testium verba ut intellegi saltem possent, ante *πάντα* inseruit ⟨*ὅτι κατὰ στοιχεῖα*⟩ e scholio T (II p. 117, 22—24) Wachsmuthius p. 26[5] 44sq. et adfirmando rem transigere quam argumentationis gravitate profligare maluit[9]). Quid enim? Nulla opus est medela, dummodo litterulas in A traditas aliter ac rectius distinguas. Stesimbrotus Smyrnaeum natione dixit Homerum (Vit. V p. 31 West. = fr. 18 FHG II p. 58): quid? si psilosin aeolicam adhibendo *«πάντ' ἂ δέδασται»* scribi iussit Stesimbrotus plaudente, illum qui sectabatur, CRATETE Mallota?[10]) Cuius sententiae augetur scholio T probabilitas adeo, ut certam et indubitatam praedicemus, ad Il. XV v. 189: *τινὲς «πάντ' ἂ δέδασται»· εἴασε δὲ τὸ τ. ὡς ἐν τῷ «ἐπίστιόν ἐστιν ἑκάστῳ»* (Od. VI v. 265). Ergo totam ita redintegramus adnotatiunculam e CRATETE petitam: *ΚΡΑΤΗΣ ἐν δευτέρῳ Ὁμηρικῶν καὶ Στησίμβροτος «πάντ' ἂ» (οὕτως) «δέδασται»*. Intercalatum *οὕτως*, ut scripturae novitas more solito efferretur. Negavit igitur CRATES, 'omnia' elementa inter tres Saturni filios distributa esse: quot Homero probata fuisse ipse censeret, ista notula ille non prodidit. Liberum hac de re nobis iudicium. Empedoclem fuit qui quattuor ex Homero sumpsisse elementa diceret, alios unum indidem, etc.: idem quin Peripateticorum pentadem ab Homero acceptam potuit dicere? Dixerit percommode. Ergo Aristoteles (sive Peripatetici) philosophorum seriei 'Heracliteae' modo adscriptae accensendus est.

Quae si nondum sufficere momenta existimaveris, proxima perpendas quantum valitura sint. Semel enim 'Heraclitus' per

---

[9]) Fisus est Wachsmuthio Schraderus 'Porphyr.' I p. 204. Cf. ib. p. 405[2].

[10]) In vitam Homeri V Stesimbroti de patria poetae testimonium per CRATETEM, qui et ipse de tempore citatur ibidem, pervenisse censendum est. Item alia.

allegoriarum syllogam CRATETEM adpellavit c. 27 p. 58 sq.: *καὶ ταῦτα μὲν περὶ Ἡφαίστου* (de re Lemnia primo Iliadis libro narrata) *φιλοσοφητέον. ἐῶ γὰρ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὡς τερατείαν τινὰ τὴν ΚΡΑΤΗΤΟΣ φιλοσοφίαν, ὅτι Ζεὺς ἀναμέτρησιν τοῦ παντὸς ἐσπουδακὼς γενέσθαι δύο πυρσοῖς ἰσοδρομοῦσιν, Ἡφαίστῳ τε καὶ Ἡλίῳ, διετεκμήρατο τοῦ κόσμου τὰ διαστήματα, τὸν μὲν ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ βήλου καλουμένου ῥίψας*[11]*, τὸν δ' ἀπ' ἀνατολῆς εἰς δύσιν ἀφεὶς φέρεσθαι. διὰ τοῦτ' ἀμφότεροι καὶ συνεχρόνισαν· ἅμα γὰρ Ἠελίῳ καταδύντι κάππεσεν Ἥφαιστος ἐν Λήμνῳ· τοῦτο τοίνυν, εἴτε κοσμική τις ἀναμέτρησις, εἴθ' (ὅ τι μᾶλλον ἀληθές) ἐστιν ἀλληγορικὴ τοῦ καθ' ἡμᾶς πυρὸς ἀνθρώποις παράδοσις, οὐδὲν ἀσεβὲς περὶ Ἡφαίστου παρ' Ὁμήρῳ λέλεκται*[12]. Vides quomodo cum CRATETE egerit 'Heraclitus': etiamsi mirificum viri interpretamentum improbet atque derideat adeo, nihilominus non propulsat sed dubitanter cohibet iudicium. Multum CRATES apud illum auctoritate valuisse censendus. Proinde exspectamus firmiter, alibi etiam pluriens Heraclitum CRATETIS allegorias Homericas expilasse.

Ipsum illud quod modo absolvimus caput interno vinculo cum praecedenti conligatur. *δύο πυρσοὺς ἰσοδρομοῦντας* Vulcanum et Solem CRATES esse voluit c. 27, idem hoc per disputationem c. 26 sparsum esse ultro intellegitur. Claudicat Vulcanus Homericus (Il. I v. 592 sqq.); *καὶ τούτοις δ' ὑποκρύπτεταί τις Ὁμήρῳ φιλόσοφος νοῦς· οὐ γὰρ πλάσμασι ποιητικοῖς τοὺς ἀκούοντας τέρπων αὐτίκα χωλὸν ἡμῖν παραδέδωκεν Ἥφαιστον, τὸν ἐξ Ἥρας καὶ Διὸς μυθούμενον παῖδα — τοῦτο γὰρ ἀπρεπὲς ὄντως ἱστορεῖν περὶ θεοῦ — ἀλλ', ἐπεὶ ἡ τοῦ πυρὸς οὐσία διπλῆ, καὶ τὸ μὲν αἰθέριον (ὡς ἔναγχος εἰρήκαμεν* c. 23) *ἐπὶ τῆς ἀνωτάτω τοῦ παντὸς αἰώρας οὐδὲν ὑστεροῦν ἔχει πρὸς τελειότητα, τοῦ δὲ παρ' ἡμῖν πυρὸς ἡ ὕλη πρόσγειος οὖσα φθαρτὴ καὶ διὰ τῆς ὑποτρεφούσης παρ' ἕκαστα ζωπυρουμένη, διὰ τοῦτο τὴν μὲν συνεχῶς ὀξυτάτην φλόγα Ἥλιόν τε καὶ Δία προσαγορεύει, τὸ δ' ἐπὶ γῆς πῦρ Ἥφαιστον,*

---

[11]) Quintus Smyrnaeus sese Crateti addixit XIII v. 483: *βῆλον ἐς ἀστερόεντα θυτήριον ἀντέλλῃσιν.*

[12]) Crateti istam allegoriam componenti obversabatur fabula de aquilarum pari ad metiendum mundi spatium emisso delphica. Ad Pindari 'Pyth.' IV v. 6 *χρυσέων Διὸς αἰητῶν πάρεδρος* (Pythia) scholiasta notavit: *λόγος τις τοιοῦτος περιηχεῖ, ὅτι ὁ Ζεὺς τὸ μεσαίτατον τῆς οἰκουμένης καταμετρήσασθαι βουληθεὶς ἴσους κατὰ τὸ τάχος ἀετοὺς ἐκ δύσεως καὶ ἀνατολῆς ἀφῆκεν κτλ.'*

ἑτοίμως ἁπτόμενόν τε καὶ σβεννύμενον· ὅθεν εἰκότως κατὰ σύγκρισιν ἐκείνου τοῦ ὁλοκλήρου τοῦτο νενόμισται χωλὸν εἶναι τὸ πῦρ.[13]) Idem vero etiam per 'Deorum proelium' c. 57 sqq. p. 117 Mehl. dissipatum est: Vulcanum ignem mortalem, Solem esse Apollinem. Quae ita inter se cohaerent, ut eripi CRATETI nullo pacto inde quicquam possit.

Ad aliud transimus. CRATETEM 'Heraclitus' de mundi mensura hariolantem redarguit cavillando, nec vero ipse a persimili ineptiarum genere cavit aliunde accepto c. 36 p. 73 sq.:

HERACLITUS.	SCHOL. VEN. A in Il. VIII v. 16.
σειρὰν δ' ἀπήρτησεν ἀπὸ τοῦ αἰθέρος (Il. VIII v. 19—27) *ἐπὶ πάντα χρυσῆν. οἱ γὰρ δεινοὶ τῶν φιλοσόφων περὶ ταῦτα*[14]) *ἀνάμματα πυρὸς εἶναι τὰς τῶν ἀστέρων περιόδους νομίζουσιν·*	
τὸ δὲ σφαιρικὸν ἡμῖν τοῦ κόσμου σχῆμα δι' ἑνὸς ἐμέτρησε στίχου «τόσσον ἔνερθ' Ἀίδεω, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης» (ib. v. 16).	*διὰ δὲ τούτων σφαιροειδῆ τὸν κόσμον συνίστησι*
μεσαιτάτη γὰρ ἁπάντων ἑστία τις οὖσα καὶ δύναμιν κέντρου ἐπέχουσα καθίδρυται βεβαίως ἡ γῆ πᾶσα,	*κέντρου λόγον ἐπέχουσαν εἰσαγαγὼν τὴν γῆν*
κύκλῳ δ' ὑπὲρ αὐτὴν ὁ οὐρανὸς ἀπαύστοις περιφοραῖς εἱλούμενος ἀπ' ἀνατολῆς εἰς δύσιν τὸν ἀεὶ δρόμον ἐλαύνει, συγκαθέλκεται δ' ἡ τῶν ἀπλανῶν σφαῖρα. πᾶσαί γε μὴν αἱ ἀπὸ τοῦ περιέχοντος	
ἄνω καὶ κάτω κύκλου φορούμεναι πρὸς τὸ κέντρον εὐθεῖαι κατ' ἀναγωγάς εἰσιν ἀλλήλαις ἴσαι. διὰ τοῦτο γεωμετρικῇ θεωρίᾳ τὸ σφαιρικὸν σχῆμα διεμέτρησεν εἰπὼν «τόσσον ἔνερθ' Ἀίδεω, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης».	*καὶ τὰς ἀπ' αὐτῆς ἐκβαλλομένας εὐθείας εἰς ἑκάτερα τὰ πέρατα ἴσας λέγων εἶναι*[15]).

[13]) Exscripsit 'Heraclitum' schol. Ven. B* ad Il. I v. 591 (III p. 80 sq. Dind.).

[14]) Cf. c. 7 p. 12 M. *Ἀπολλοδώρῳ περὶ πᾶσαν ἱστορίαν ἀνδρὶ δεινῷ.*

[15]) Verba *διὰ τούτων — ἴσας εἶναι* in scholia Hesiodea p. 274 Fl. (ad 'Theog.' v. 721) transierunt (nisi quod *τοῦτο* male et scribitur et editur) simul cum schol. Townleyano infra exscripto. Nec haec nec alia pariter inter se

Auctorem Heraclito et scholiastae communem Aristarchus refutavit schol. T ad l. c.: *ὡς ⟨τὰ⟩ οὐράνια τρία διαστήματα ἔχει, ἀέρα μέχρι νεφελῶν, εἶτα αἰθέρα μέχρι τῶν φαινομένων καὶ τῆς Διὸς ἀρχῆς, οὕτω καὶ ἀπὸ γῆς εἰς Ἅιδου, ἀπὸ δὲ Ἅιδου εἰς Τάρταρον. δῆλον δέ, ὅτι οὐ σφαιροειδὴς ἡ γῆ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, ἀλλ' ἐπίπεδος* (Lehrs p. 174). Ambigi ne vix quidem potest, quin CRATETIS commentum adepti simus: globosam ille terram ab Homero creditam esse mordicus defendit (cf. ex. gr. p. 42 Wachsm.)

Ad insignem 'Heracliti' eclogam c. 43—51 pergimus. Achillis clipeo libro XVIII Iliadis descripto mundi effigiem exprimere poetam voluisse demonstraturus ab elementis incipit: *νῦν δὲ τὰ τέτταρα στοιχεῖα κίρναται· καὶ χρυσὸν μὲν ὠνόμασε τὴν αἰθεριώδη φύσιν, ἄργυρον δὲ τὸν αὐτῇ τῇ χροιᾷ συνομοιούμενον ἀέρα· χαλκὸς δὲ καὶ κασσίτερος ὕδωρ τε καὶ γῆ προσαγορεύεται διὰ τὴν ἐν ἀμφοτέροις βαρύτητα.* Furatum illa esse 'Heraclitum' adsumpto Probo aperitur comm. in Verg. 'Georg.' I v. 244 p. 42 sq. Keil.: *Si tamen velimus omnem diligentiam in examinandis Homeri carminibus adhibere, fortassis ibi quoque descriptionis huius ordinem possimus invenire. Clipeus enim Achillis quinque orbibus intextus fuit, quorum sic meminit* (Il. XX v. 269—272):

αἳ δ' ἄρ' ἔτι τρεῖς
ἦσαν, ἐπεὶ πέντε πτύχας ἤλασε Κυλλοποδίων,
τὰς δύο χαλκείας, δύο δ' ἔνδοθι κασσιτέροιο,
τὴν δὲ μίαν χρυσέην· τῇ ῥ' ἔσχετο χάλκεον ἔγχος.

Nam examinemus colorem metallorum et conditionem zonarum, et poterimus recte comparare, ut cassiterinas (id est plumbi albi) zonas dixerit septentrionalem et australem, ut scilicet frigidas

---

repugnantia distinguere editori novissimo placuit. Homero explicando (Il. VIII v. 13) adscriptum etiam scholium fuit ad Hesiodi 'Theog.' v. 119 *Τάρταρά τ' ἠερόεντα] τὰ διήκοντα μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς γῆς. «ἠερόεντα» δὲ σκοτεινά . . . ἀπὸ τοῦ ταράττεσθαι, ἐπειδὴ (ὥς φασιν) ἕως ὧδε εἶπε τὰ δ' στοιχεῖα. ἐν πρώτῳ γὰρ* (scil. in Scuto v. 255, quod conlectionis cuiusdam Hesiodeae apud Tzetzam p. 17 Gaisf. indicatae primum fasciculum effecit) *Τάρταρα τὰ ὑπόγεια μέρη λέγει, τὰ ῥιγηλά, ἀπὸ τοῦ τρόμον ἐμποιεῖν.* Quocum componas Stephanum s. v. *Τάρταρος] ΚΡΑΤΗΣ τὸν ὑπὸ τοῖς πόλοις ἀέρα παχύν τε καὶ ψυχρόν τινα καὶ ἀφώτιστον, Ὅμηρος δὲ τόπον εἶναι συνέχοντα τοὺς περὶ Κρόνον . . . λέγεται δὲ* (*καὶ* codd.) *παρὰ τὸ ταράσσειν ταρταρίζειν τὸ ταράσσεσθαι.* Adscripsimus Stephanum, quia ultima de veriloquio atque scholium Hesiodeum praetermisit Wachsmuthius p. 41.

et cana nive oppletas, aereas autem, quae refulgent, habentes temperaturam candoris et rutili coloris dixerit aestivalem et hiemalem, auream autem sine dubio igneam. Nam est sic dictum «ferit aurea sidera clamor» ('Aen.' II v. 488) et a Pindaro (Olymp. I v. 1) «ὁ δὲ χρυσὸς αἰθόμενον πῦρ», et Vulcanus ut ignis deus virium suarum beneficium in illa zona involverit, ut aurum clipeo superponeret. Quid plura? Ratio illa, etsi fortasse non inventa, at omnium certe maxime a Cratete adhibita Crateteae fabricae documento est. Agamemnonis scutum et ipsum mundi Crates simulacrum dixit et versibus Il. XI 32 sq. «ἂν δ' ἕλετ' ἀμφιβρότην πολυδαίδαλον ἀσπίδα θοῦριν καλήν, ἣν πέρι μὲν κύκλοι δέκα χάλκεοι ἦσαν» quinque cingulos *ἀρκτικὸν θερινὸν τροπικόν ἰσημερινόν χειμερινὸν τροπικόν ἀνταρκτικόν* et *κολούρους γαλαξίαν ζῳδιακόν ὁρίζοντα* significatos esse contendit (Eustath. p. 828, 39; Wachsmuth. p. 42). Talia qui admisit, eum de prorsus eiusdem modi interpretamento illo Homerico, a quo profecti sumus, interrogari oportet. Sed scrutemur cetera[16]).

Πρώτη δ' ἀπὸ τούτων τῶν στοιχείων — pergit c. 43 p. 92 'Heraclitus' — *ἀσπὶς ὑπ' αὐτοῦ χαλκεύεται σφαιροειδὲς ἔχουσα τὸ σχῆμα, ὑφ' οὗ τὸν κόσμον ἡμῖν ἐμφανῶς ἐσήμηνεν· ὃν οὐκ ἀπὸ τῆς ὁπλοποιίας μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων τεκμηρίων ὑφίσταται κυκλοειδῆ. συντόμως δ' ἐν παρεκβάσει τὰς ὑπὲρ τούτων φιλοτεχνοῦντες ἀποδείξεις δηλώσομεν.* Ac primum quidem Solis et noctis epithetis Homericis utitur ad perversa veriloquia revocatis, deinde motibus ventorum (c. 44—47). Solaria mittamus: quae de nocte 'veloci'

---

16) Quae cum ita sint, quaerimus an Cratetis sit, quod Sextus Empiricus 'Adv. math.' IX p. 399 Bekk. servavit: *καὶ τοὺς Τυνδαρίδας δέ φασι τὴν τῶν Διοσκούρων δόξαν ὑπελθεῖν πάλιν νομιζομένων εἶναι θεῶν· τὰ γὰρ δύο ἡμισφαίρια, τό τε ὑπὲρ γῆν καὶ τὸ ὑπὸ γῆν, Διοσκούρους οἱ σοφοὶ τῶν τότε ἀνθρώπων ἔλεγον. διὸ καὶ ὁ ποιητὴς τοῦτο αἰνιττόμενός φησιν ἐπ' αὐτῶν* (Od. XI v. 303—304)·

ἄλλοτε μὲν ζώουσ' ἑτερήμεροι, ἄλλοτε δ' αὖτε
τεθνᾶσιν, τιμὴν δὲ λελόγχασιν ἶσα θεοῖσιν.

πίλους τ' ἐπιτιθέασιν αὐτοῖς, καὶ ἐπὶ τούτοις ἀστέρας, αἰνισσόμενοι τὴν τῶν ἡμισφαιρίων κατασκευήν· οἱ μὲν δὴ οὕτως ὑποδραμόντες τὴν τῶν θεῶν τιμὴν ἐκράτησάν πως τῆς προθέσεως κτλ.' Aliter scholia in Odysseam (= Pseudoeratosth. 'Catast.' p. 86 ab editore omissum) II p. 502 Dind.: *ἑτερήμεροι*] .. *τοῦτο δέ φησιν, ἐπεὶ οὗτοί* (*αὐτοί* codices) *εἰσιν οἱ Δίδυμοι καὶ γινόμενοι ὑπὸ γῆν δοκοῦσι τεθνάναι, ἀνατέλλοντες δὲ δοκοῦσι ζῆν κτλ.*' — Suidas s. v. *ἀστήρ* Homeri *ἐπαιγίζων* refert ad Capellae sidus, cf. Schraderi 'Porph.' I p. 40[4].

profert, eadem in scholiis in Iliadem Parisinis addito Cratetis nomine leguntur. Mirandum esset, quod res non manifesta tantum sed et ad 'Heraclitum' et ad Cratetem gravissima ignorari videtur, nisi a Wachsmuthio fragmentum Parisinum contractum nimis esset et obscuratum. Integrum frustulum cum 'Heraclito' componimus:

Heraclitus c. 45.

ἥ τε 'θοὴ νύξ' οὐκ ἄλλο τι σημαίνει πλὴν τὸ σφαιροειδὲς ὅλου τοῦ πόλου σχῆμα· τὸν γὰρ αὐτὸν ἡλίῳ δρόμον ἡ νὺξ ἀνύει, καὶ πᾶς καταλειφθεὶς ὑπ' ἐκείνου τόπος ὑπὸ ταύτης εὐθὺς ἐκμελαίνεται. σαφῶς γοῦν ἑτέρωθί που τοῦτο μηνύων φησίν (Il. VII v. 485 sq.)·

ἐν δ' ἔπεσ' Ὠκεανῷ λαμπρὸν φάος ἠελίοιο
ἕλκον νύκτα μέλαιναν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν.

ὥσπερ γὰρ ἀπηρτημένην ἑαυτοῦ τὴν νύκτα κατόπιν ἐφέλκεται συγχρονοῦσαν (*συγχωροῦσαν* vel *σύγχρονον οὖσαν* testes: corr. Schow) *τοῖς ἡλίου τάχεσιν. εἰκότως οὖν αὐτὴν Ὅμηρος εἴρηκε «θοήν».*

δύναταί γε μὴν πιθανώτερόν τις ἐπιχειρῶν 'θοήν' ὀνομάζειν μεταληπτικῶς, οὐ τὴν κατὰ κίνησιν ὀξεῖαν, ἀλλὰ τὴν κατὰ σχῆμα· καὶ γὰρ ἑτέρωθί που (Od. XV v. 299) *φησίν «ἔνθεν δ' αὖ νήσοισιν ἐπιπροέηκε θοῇσιν», οὐ τὸ τάχος τῶν ἐρριζωμένων νήσων ἠλιθίως δηλῶσαι ἐσπουδακώς, ἀλλὰ τὸ σχῆμα πρὸς ὀξὺ ἀπολήγουσαν ἀποτελοῦν γραμμήν. εἰκὸς οὖν 'θοὴν νύκτα' λέγεσθαι τὴν ἐπ' ὀξὺ τέλος τῆς ἐσχάτης σκιᾶς ἀποτερματίζουσαν. φυσικῶς δὲ διὰ τούτου τοῦ λόγου ἀποδείκνυσιν, ὅτι σφαιροειδής ἐστιν ὁ κόσμος. τριχῇ γὰρ οἱ μαθηματικοὶ* (velut cf. Cleomedes p. 216 Ziegler) *τὰ*

Schol. Par. Il. X v. 394 (Cramer III p. 13).

ὁ δέ γε ΚΡΑΤΗΣ καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ φιλοσοφίᾳ τὸ 'θοή' ἐπὶ ταχείας τίθησι, λέγων ὡς ἡ νὺξ σκιὰ τῆς γῆς οὖσα ἰσοταχῶς κινεῖται τῷ ἡλίῳ διώκουσα οἷον καὶ διωκομένη.

Schol. Od. XV v. 299.

θοῇσιν] μεταληπτικὸν ἐκ τοῦ κατὰ κίνησιν ὀξέος ἐπὶ τὸ κατὰ σχῆμα HV.

SCHOL. PAR.

ἢ μάλιστα φιλοσόφως τὴν κωνοειδῆ καὶ εἰς θοὸν ἤτοι εἰς ὀξὺ λήγουσαν.

σχήματα τῶν σκιῶν φασιν ἀποπίπτειν. ἐπειδὰν ἔλαττον ᾖ τὸ καταλάμπον φῶς τοῦ καταλαμπομένου τόπου, τὴν σκιὰν συμβέβηκε καλαθοειδῶς ἐπὶ τὴν ὑστάτην πλατύνεσθαι βάσιν ἀπὸ λεπτῆς ἀνισταμένην τῆς κατὰ κορυφὴν ἀρχῆς. ὅταν δὲ μεῖζον ᾖ τὸ καταλάμπον φῶς τοῦ καταλαμπομένου τόπου, κωνοειδῆ συμβέβηκε τὴν σκιὰν ἀπὸ πλατείας τῆς ἀρχῆς εἰς λεπτὸν ἀποστενοῦσθαι πέρας. ἐπειδάν γε μὴν ἴσον ᾖ τῷ καταλαμπομένῳ τὸ καταλάμπον, κυλίνδρου δίκην ἡ σκιὰ πρὸς ἴσον ἐν ταῖς ἑκατέρωθεν ἔχει γραμμαῖς. βουλόμενος οὖν Ὅμηρος τὸν ἥλιον ἀλληγορικῶς μείζονα τῆς γῆς κατὰ τὴν τῶν πλείστων φιλοσόφων ἔννοιαν ἀποδεῖξαι εὐλόγως «θοὴν» τὴν νύκτα προσηγόρευσεν εἰς ὀξὺ τὸ πρὸς τῷ πέρατι σχῆμα λήγουσαν, ἅτ' (οἶμαι) μήτε κυλινδροειδῶς μήτε καλαθοειδῶς τῆς σκιᾶς πίπτειν δυναμένης, ἀλλὰ τὸν λεγόμενον κῶνον ἀποτελούσης. ὃ δὴ πρῶτος Ὅμηρος ἐκ μιᾶς λέξεως ὑπαινιξάμενος τὰς μυρίας τῶν φιλοσόφων ἁμίλλας ὑποτέτμηκεν. Hactenus ille. Hinc adparet liquido, compilatum cum alio allegoriarum scriptore stoico[17]) (vel pluribus etiam) Cratetem praesto fuisse et scholiastae Parisino et 'Heraclito'. Quatenus iudicare est, de suo hic nihil omnino adiecit, ut, quod male de allegoretae indole existimaverunt Dielesius et Muenzelius ('De Apoll. *περὶ θεῶν*' p. 6 sqq.), novo argumento stabilitum sit.

ἐπεὶ γὰρ (φασίν) ὁ φωτίζων ἥλιος μείζων ἐστὶ τῆς φωτιζομένης γῆς, κωνοειδὴς γίνεται ἡ αὐτόθεν σκιά, ὅ ἐστιν ἡ νύξ· καθόλου γάρ, εἰ τὸ φωτίζον μεῖζον τοῦ φωτιζομένου, κωνοειδὴς ἀποτελεῖται σκιά, ὥσπερ, ἐὰν ἀνάπαλιν, καλαθοειδής, ἐὰν δὲ ἄμφω ἴσα, κυλινδροειδής.

Alterum globosae telluris formae quod produxit indicium 'Heraclitus' ad contrariorum ventorum motum pertinet. Consentaneum est ne hoc quidem esse ab 'Heraclito' inventum et confirmatur, ut obloqui nequeas, a Porphyrio (ad Il. XIV v. 200 I p. 190 Schrader), ubi vel ipsa Ephesii Heracliti verba, quae circumscripsisse falsarius satis habuit (c. 48 p. 101 Mehler), integra ita proferuntur: *ταυτὶ μὲν οὖν ἀθρόα τεκμήρια τοῦ σφαιροειδῆ τὸν κόσμον εἶναι παρ' Ὁμήρῳ*[18]). *τὸ δ' ἐναργέστατόν ἐστι σύμβολον ἡ τῆς*

[17]) Cf. c. 7 p 12, ubi idem usu venit. De Apollodoro 'Heracliti' auctore cf. Muenzelii libellum p. 1 sqq.

[18]) Certe omisit haud pauca. Velut Porphyrius I p. 152 ad Il. X 252—3 *ἄστρα δὲ δὴ προβέβηκε, παρῴχηκεν δὲ πλέων νὺξ τῶν δύο μοιράων*] .. *το*

Ἀχιλλέως ἀσπίδος κατασκευή. κυκλοτερὲς γὰρ τῷ σχήματι κεχάλκευκεν ὅπλον Ἥφαιστος ὥσπερ εἰκόνα τῆς κοσμικῆς περιόδου ... νῦν δ' Ὅμηρος ἰδίᾳ τινὶ φιλοσοφίᾳ δημιουργῶν τὸν κόσμον εὐθὺς τὰ μέγιστα τῆς προνοίας ἔργα μετὰ τὴν ἀδιευκρίνητον καὶ κεχυμένην ὕλην ἐχάλκευσεν (Il. XVIII v. 483 sq.)·

ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανόν, ἐν δὲ θάλασσαν
ἠέλιόν τ' ἀκάμαντα σελήνην τε πλήθουσαν.

ἡ τῆς κοσμικῆς γενέσεως εἱμαρμένη πρῶτον θεμελιοῦχον ἐκρότησε τὴν γῆν· εἶτα ἐπὶ ταύτῃ, καθάπερ τινὰ θείαν στέγην, τὸν οὐρανὸν ἐπωρόφωσε, καὶ κατὰ τῶν ἀναπεπταμένων αὐτῆς κόλπων ἀθρόαν ἔχεε τὴν θάλατταν, εὐθύς θ' ἡλίῳ καὶ σελήνῃ τὰ διακριθέντα τῶν στοιχείων ἀπὸ τοῦ πάλαι χάους ἐφώτισεν (ib. v. 485)·

ἐν δὲ τὰ τείρεα πάντα, τά τ' οὐρανὸς ἐστεφάνωται.

δι' οὗ μάλιστα σφαιροειδῆ παραδέδωκεν ἡμῖν τὸν κόσμον. ὥσπερ γὰρ ὁ στέφανος κυκλοτερὴς τῆς κεφαλῆς κόσμος ἐστίν, οὕτω τὰ διεζωκότα τὴν οὐράνιον ἀψῖδα κατὰ σφαιροειδοῦς ἐπηρμένα σχήματος εἰκότως οὐρανοῦ στέφανος ὠνόμασται. Scriptura versus 485 defenditur et Zenodoto et Aristarcho adversa: Ζηνόδοτος «οὐρανὸν ἐστήρικται», Ἀρίσταρχος «οὐρανὸν ἐστεφάνωκεν» Venetus A, cui fidem perperam Wolfius ('Prol.'[2] p. 146) et Ludwichius ('Aristarchs homerische Textkritik' I p. 434) abrogarunt. Deducti in castra crisi Aristarcheae hostilia iam intueamur, si placet, quid de Oceano auctor censeat 'Heracliti.' Mare dicit ille (non fluvium, ut Aristarchus: Lehrs[2] p. 174) sinus quosdam emittens: Cleantheum hoc[19]), verum etiam CRATETEUM Macrobio teste (comm. in 'Somn. Scip.' II 9, 1 sqq.)[20]) novo codicis Genevensis insuper scholio firma-

δὲ «προβέβηκε» δηλοῖ 'προκεχώρηκεν εἰς δύσιν' .. εἰ δέ τις ἐπιζητεῖ, πῶς οὐκ ὠνόμασε τὰ ἄστρα, ἴστω ὅτι τῷ ἐπειγομένῳ ἐπὶ ἔργον οὐχ ἥρμοζεν ἀδολεσχεῖν (consimile dictum alicubi a CRATETE notavimus). φαίνεται δὲ ἐκ τούτων Ὅμηρος καὶ σφαιροειδῆ τὸν κόσμον εἰδώς· οὐ γὰρ οἷόν τε τὰ μὲν δύνειν τὰ δὲ ἀνατέλλειν, μὴ οὐχὶ ὑπὸ γῆν τοῦ ἡλίου φερομένου καὶ ὑπὲρ γῆν ἀνίσχοντος. εἰδὼς δὲ καὶ ἡμερῶν καὶ νυκτῶν μέγεθος καὶ ἡλίου κίνησιν οἶδεν ἀκριβῶς, ὅτι κατὰ τὰς τούτου δύσεις καὶ ἀνατολὰς ἡ νὺξ ὁρίζεται κατὰ τὴν ἡμέραν. Quantum ex antecedentibus CRATETIS sit, non dixerimus. Alia id genus CRATETEA, cum omnia conquirere non huius loci sit, praeteribimus consulto.

19) Gemin. p. 53 Pet., Wachsmuth 'De Zenone Citiensi et Cleanthe Assio' II (Gottingae a. 1875) p. XIV.

20) '*Nunc de Oceano quod promisimus adstruamus, non uno sed gemino eius ambitu terrae corpus omne circumflui, cuius verus et primus meatus est*

tum ad Il. XXI v. 193 sqq.: *ἀλλ' οὐκ ἔστι Διὶ Κρονίωνι μάχεσθαι, τῷ οὐδὲ κρείων Ἀχελώιος ἰσοφαρίζει, οὐδὲ βαθυρρείταο μέγα σθένος Ὠκεανοῖο, ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα καὶ πᾶσαι κρῆναι καὶ φρείατα μακρὰ νάουσιν*] *ΚΡΑΤΗΣ δ' ἐν β' Ὁμηρικῶν δεικνύει, ὅτι Ὠκεανὸς 'Μεγάλη θάλασσα'·*

> *'ταῦτα γὰρ ἂν μόνως ἂν ἁρμόττοι ῥηθῆναι περὶ τῆς ἐκτὸς θαλάσσης, ἣν ἔτι καὶ νῦν οἳ μὲν 'Μεγάλην θάλατταν', οἳ δὲ 'Ἀτλαντικόν' προσαγορεύουσιν. ποταμὸς δὲ ποῖος ἂν δύναιτο ταύτην ἔχειν δύναμιν; καίτοι γ' ἔνιοι* (Zenodotus et Megaclides paullo antea commemorati) *ἐξαιροῦντες τὸν περὶ τοῦ Ὠκεανοῦ στίχον τῷ Ἀχελῴῳ περιτιθέασι ταῦτα, ὃς οὐχ ὅτι τῆς θαλάσσης μείων ἐστίν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κόλπων, λέγω δὴ Τυρρηνικοῦ καὶ Ἰονίου. εἶπε δ'* (Homerus) *⟨ἐν⟩ τῷ γ'* (*φησί* scil. CRATES) — *ὅ τι καὶ οἱ μετὰ ταῦτα φυσικοὶ συνεφώνησαν — τὸ περιέχον τὴν γῆν κατὰ τὸ πλεῖστον Ὠκεανὸν εἶναι. ἐξ οὗπερ τὸ πότιμον. Ἵππων· «τὰ γὰρ ὕδατα πινόμενα πάντα ἐκ τῆς θαλάσσης ἐστίν . . .» οὕτως τὰ αὐτὰ εἴρηκεν Ὁμήρῳ'.*

Alterum adiungimus. Merito eclogam laudarunt et Dielesius in 'Relationibus acad. berol.' 1891 p. 575 et Wachsmuthius l. c., nec tamen tollere difficultatem et ne intellegere quidem valuerunt. *εἶπε δὲ ἐν τῷ γ'*, 'Homerus nimirum in tertio post Acheloum antea citatum versiculo' Wachsmuthius, *εἶπε δέ, ἐν τῷ γ' φησι* 'CRATES tertio *Ὁμηρικῶν* volumine' Dielesius explicavit. Et hoc fieri nequit, siquidem altero *Ὁμηρικῶν* libro haec CRATETEA comprensa fuisse praefixum est neque morem citandi talem per haec scholia cognosci iure obvertit Wachsmuthius. Illud quo laboret vitio apertum est. Velimus enim ostendat Wachsmuthius, quando et ubi poetarum testimonia ista ratione numerentur. Duo relicta: aut «γ'»

---

qui ab indocto hominum genere nescitur. Is enim, quem solum Oceanum plures opinantur, de sinibus ab illo originali refusis secundum ex necessitate ambitum fecit. Ceterum prior eius corona per zonam terrae calidam meat superiora terrarum et inferiora cingens, flexum circi aequinoctialis imitata. Ab oriente vero duos sinus refundit unum ad extremitatem septentrionis, ad australis alterum, rursusque ab occidente duo pariter enascuntur sinus, qui usque ad ambas quas supra diximus extremitates refusi occurrunt ab oriente demissis. Et dum vi summa et impetu immaniore miscentur invicemque se feriunt, ex ipsa aquarum collisione nascitur illa famosa Oceani accessio pariter et recessio' etc. Cf. Muellenhoff. 'Deutsche Alt.' I² p. 251 sqq.

illud corruptum est aut aliam quam Aristarchei carminum Homericorum partitionem Crates comprobavit. Meministi quid ex Suida s. v. *ΚΡΑΤΗΣ* didicerimus p. 171: novem voluminibus complexum esse Cratetem Iliadem et Odysseam coniunctas. Ergo non corruptela litterulae numeralis «γ'» sed vestigium distributionis Crateteae delitescit. Exquirentes ubinam dixerit Homerus sive in Odyssea sive in Iliade *τὸ περιέχον τὴν γῆν κατὰ τὸ πλεῖστον Ὠκεανὸν εἶναι* — hac enim de re nunc agitur, non de aqua potabili ex Oceano haurienda — frustra pervolutare poetam videmur. Catullus quidem 64 v. 30 «*Oceanusque, mari totum qui amplectitur orbem*», Orpheus qui dicitur (fr. 220 Abel.) «*κύκλον τ' ἀκαμάτου καλλιρρόου Ὠκεανοῖο, ὃς γαῖαν δίνῃσι πέριξ ἔχει ἀμφιελίξας*», Neoptolemus Parianus «*Ὠκεανός, τῷ* (vel *ᾧ*) *πᾶσα περίρρυτος ἐνδέδεται χθών*», Herodotus IV 36 Anaximandrum Hecataeum alios cavillans *γελέω δὲ ὁρέων γῆς περιόδους γράψαντας πολλοὺς ἤδη, καὶ οὐδένα νόον ἐχόντως ἐξηγησάμενον. οἳ Ὠκεανόν τε ῥέοντα γράφουσι πέριξ τὴν γῆν ἐοῦσαν κυκλοτερέα ὡς ἀπὸ τόρνου κτλ.*[21]) Simile cum in Homero desit, videndum est, num forte Crateteo explicandi artificio queat inferri. Patiuntur tale quid facile Iliadis XVIII versus 606—7[22]), ubi finita clipei descriptione legimus haecce:

ἐν δ' ἐτίθει ποταμοῖο μέγα σθένος Ὠκεανοῖο
ἄντυγα παρ πυμάτην σάκεος πύκα ποιητοῖο.

Cui clipeus iste exprimere mundi globosi imaginem videretur, is cingi et mundum et terram in medio mundo positam Oceano conligere paene debuit. Ita olim Porphyrius ad h. l. (I p. 239) in codice Veneto A: *διὰ ποίαν αἰτίαν μόνος ὁ Ὠκεανὸς οὐ πάρεστι τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν θεῶν; ῥητέον δὲ ὅτι ἐπεὶ συνεκτικὸν ἔχει τὸ τοῦ κόσμου ῥεῦμα. φησὶ γὰρ . . . .* «*Ὠκεανός, ᾧ πᾶσα περίρρυτος ἐνδέδεται χθών*». Deesse Neoptolemi nomen vidit Meineke p. 156 'Analectorum'. Ergo supplemus, quoniam facilius quam nomen proprium viri post *γάρ* excidisse potest, ⟨*ὁ Παριανός*⟩. Ita etiam

---

[21]) Aliter paullo comparata sunt adiectiva *ἀλιστέφανος*, i. e. *περίρρυτος*, cf. Musaeus v. 45 *ἀλιστεφέων σφυρὰ νήσων* al.

[22]) Achilles 'Isag.' p. 143 D Aratum dicit, ut horizontem eundem esse atque Oceanum contenderet, Iliadis et Odysseae exemplo perductum esse: «*ἠέλιος δ' ἀνόρουσε λιπὼν περικαλλέα λίμνην οὐρανὸν ἐς πολύχαλκον*» (Od. III v. 1), «*ἐν δ' ἔπεσ' Ὠκεανῷ λαμπρὸν φάος ἠελίοιο ἕλκον νύκτα μέλαιναν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν*» (Il. VIII v. 485—6). Cf. schol. Arati p. 186 et epimetrum.

Posidonius Platonis Timaeum interpretans apud Macrobium Sat. I 23, 2: *Ideo enim, sicut et Posidonius et Cleanthes adfirmant, solis meatus a plaga, quae usta dicitur, non recedit, quia sub ipsa currit Oceanus, qui terram et ambit et dividit, omnium autem physicorum adsertione constat calorem humore nutriri. Nam quod ait «θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἕποντο»* (Il. I v. 424) *sidera intelleguntur, quae cum eo ad occasus ortusque quotidiano impetu caeli feruntur eodemque aluntur humore. Θεοὺς enim dicunt sidera et stellas ἀπὸ τοῦ θέειν* etc. Denique aliud de eadem re ex ipso Cratete excerptum proponimus schol. Arati v. 26 *ἄλλως*] *Ὠκεανὸν λέγει ὁ Ἄρατος τὸν ὁρίζοντα ποιητικῶς· ἔστι δὲ ὁρίζων, μεθ' ὃν οὐδὲν ἔτι ἐστίν, ἐπειδὴ ἡ ἐκτὸς θάλασσα καὶ μεγάλη Ὠκεανὸς καλεῖται,. παρ' ὅσον ὠκέως ῥεῖ. κύκλῳ μὲν γὰρ τὴν καθ' ἡμᾶς περίκειται οἰκουμένην· ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ εἰς αὐτὸν αἵ τε δύσεις καὶ ἀνατολαὶ γίνονται, καθάπερ καὶ Ὅμηρος πολλαχοῦ εἴρηκεν. παρηκολούθηκε δὲ αὐτῷ εἰπόντι Ὠκεανὸν τὸν ὁρίζοντα· δημιουργῷ γὰρ τῷ Ἡφαίστῳ χρησάμενος τῆς Ἀχιλλέως ἀσπίδος, ἣν ὑπέθετο κόσμου μίμημα, τελευταῖον τὸν Ὠκεανὸν ἐποίησεν* (Il. XVIII v. 606—7). *ὁ δὲ Ἡρόδοτος* (IV 36) *οὐ παραδέχεται τὸν Ὠκεανόν, τὸ σύμπαν λέγων τι πλάσμα εἶναι ποιητικόν· Ἀτλαντικὸν δὲ αὐτὸ πέλαγος ⟨καλεῖ⟩.* Fabricam Crateteam ista de clipeo Achilleo iamiam demonstrat allegoria. Crates igitur est qui ex Iliadis XVIII v. 606—7 Homero Oceanum idem fuisse atque horizontem conlegit. Proinde, ni fallax species, in tertio Crateteae editionis volumine cum alia secundum ordinem alexandrinum tum duodevicesimum inerat. Constabit ratio, quattuor libris Iliadem Odysseam quinque complexum Cratetem esse si arbitrabimur. Odysseam, quae aliquanto minor ambitu est Iliade, ut non quattuor sed quinque partibus divideret — ita enim statuendum videtur —, Telemachiae fortasse continuum et quasi unum ac per se constans corpus effecit: aliam enim causam quae verisimilis sit non extricamus. Igitur singula volumina Iliadis Cratetea circiter 4000 versus, Odysseae 3000 fere habuerint. Telemachia 2222 comprehendit[23]). Quae tametsi omnia in coniectura nituntur, proponenda nihilo minus erant, rem fingi saltem ita posse ut perspiceretur.

[23]) Composuit similia Birtius 'Antikes Buchwesen' p. 162 sqq.

Id vero demiramur, quod 'Ilias parva' Proclo teste (p. 36 Kinkel) quattuor libros complevit, 'Nosti' quinque: nam hoc CRATETIS Odysseae, illud Iliadi, qualem nobis animo informabamus, plane responderet[24]). Quid? quod sanctus enneadis numerus in CRATETE altius videtur esse repetendus. Homero enim singillatim interpretando lucem adferre ista de novenario numero existimatione fuit qui conaretur Pseudoplutarchi 'De Homeri vita ac poesi' II c. 145 p. 1185 W. auctor: *καὶ τοῖς μὲν οὐρανίοις δαίμοσι τὰ περισσὰ ἀπονέμει* (Homerus)· *ὅ τε γὰρ Νέστωρ Ποσειδῶνι θύει ἐννεάκις ἐννέα ταύρους* (Od. III v. 7) .... *καὶ ἐννέα κυνῶν ὄντων τοὺς δύο ἐμβάλλει τῇ πυρᾷ* (Achilles Il. XXIII v. 173), *ἵνα τοὺς ἑπτὰ ἑαυτῷ ἀπολίπηται .. μάλιστα δὲ τῷ τῶν ἐννέα (ἀριθμῷ χρῆται)· «ὡς νείκεσσ' ὁ γέρων· τοὶ δ' ἐννέα πάντες ἀνέσταν»* (Il. VII v. 161) *καὶ «ἐννέωροι γὰρ τοί γε καὶ ἐννεαπήχεες ἦσαν εὖρος, ἀτὰρ μῆκός γε γενέσθην ἐννεόργυιοι»* (Od. XI v. 311—312) *καὶ «ἐννῆμαρ μὲν ἀνὰ στρατὸν ᾤχετο κῆλα θεοῖο»* (Il. I v. 53) *καὶ «ἐννῆμαρ ξείνισσε καὶ ἐννέα βοῦς ἱέρευσεν»* (Il. VI v. 174). *τί δήποτ' οὖν ἐστιν ὁ τῶν ἐννέα ἀριθμὸς τελειότατος; ὅτι ἐστὶν ἀπὸ τοῦ πρώτου περισσοῦ τετράγωνος καὶ περισσάκις περισσὸς εἰς τρεῖς διαιρούμενος τριάδας· ὧν ἑκάστη πάλιν εἰς τρεῖς μονάδας διαιρεῖται*[25]). CRATETE (quo Pseudoplutarchum usum esse demonstravimus p. 175) perdigna haec ratiuncula. Sed nolumus certi quicquam sine argumentorum adiumento adfirmare. Legas Ioannis Laurentii Lydi 'De mensibus' caput 78: *θεῖος ὁ τῆς ἐννεάδος ἀριθμὸς ἐκ τριῶν τριάδων πληρούμενος καὶ τὰς ἀκρότητας τῆς θεολογίας κατὰ τὴν Χαλδαϊκὴν φιλοσοφίαν, ὥς φησι Πορφύριος, ἀποσῴζων.* CRATES Chaldaeorum scientia astrologica imbutum Homerum esse voluit (Wachsmuth. p. 41), vel natione Chaldaeum mirifice contendit Zenodotus Crateteus: sanctam Chaldaeorum enneada applicasse ut Porphyrium Plotino[26]) ita Homero CRATETEM num incredibile omnino?

Pergimus ad 'Heracliti' c. 49: *διακριβολογησάμενος δ' ὑπὲρ*

[24]) De carminum Homericorum divisione cf. Birt p. 470 et 444 (ubi *τὴν πολύστιχον*, scil. *μονόβιβλον*, dictam docet ut libris duodequinquaginta *ὀλιγοστίχοις* opposita sit) et Wilamowitz 'Hom. Unters.' p. 369[17].

[25]) Notavit Aristonicus schol. Ven. A ad Il. VI v. 174: *ἡ διπλῆ, ὅτι εὐεπίφορός ἐστι πρὸς τὸν ἐννέα ἀριθμόν.*

[26]) 'Vita Plotini' c. 24 I p. 24 Müller *οὕτω δὴ καὶ ἐγὼ πεντήκοντα τέσσαρα ὄντα ἔχων τὰ τοῦ Πλωτίνου βιβλία διεῖλον μὲν εἰς ἓξ ἐννεάδας τῇ τελειότητι τοῦ ἓξ ἀριθμοῦ καὶ ταῖς ἐννεάσιν ἀσμένως ἐπιτυχών.*

τῶν ὁλοσχερῶν ἀστέρων τὰ κατὰ μέρος ἐπιφανέστατα δεδήλωκεν. οὐ γὰρ ἠδύνατο πάντ' ἀστρολογεῖν (*πάντΑ ΘΕολογεῖν* codices: correxi), *ὥσπερ Εὔδοξος ἢ Ἄρατος, Ἰλιάδα γράφων.* Ne in tanta quidem brevitate desiderantur quae arguant extrinsecus ad 'Heraclitum' illa pervenisse. Attendas in Pseudoplutarchi 'De vita et poesi Homeri' commentatione II c. 106 p. 1142 W., cum praedicatur Homeri cognitio astrorum, in haec verba exiri: *εἰ δὲ μὴ πάντα τὰ περὶ τῶν ἄστρων θεωρούμενα διεξῆλθεν, ὡς Ἄρατος ἢ ἄλλος τις, οὐ χρὴ θαυμάζειν· οὐ γὰρ τοῦτο προέκειτο αὐτῷ.* Denique, ne certo auctore nobis carendum esset, Achilles grammaticus in 'Isagogae Arateae' prooemio de Homeri astronomia verba faciens CRATETIS protulit sententiam p. 123 D Petavii: *ἥρμοττε δὲ μεγάλῳ ποιητῇ περὶ μεγάλων εἰπεῖν Ὁμήρῳ. ἀλλ' ἐπειδὴ κατήπειγε τὰ Ἰλιακὰ γράψαι εἰς ἐπιστροφὴν τῶν Ἑλλήνων διὰ τὰς συνεχεῖς ἐπαναστάσεις, ἐπ' ἐκείνην* (*ἐκείνων* codices) *ὥρμησε τὴν ὑπόθεσιν· περιέσπειρε δέ τι καὶ περὶ τῶν ὅλων καὶ περὶ τῶν ἄστρων τινά, λέγων περὶ μὲν τῶν ὅλων . . . «ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανόν, ἐν δὲ θάλασσαν» . . . περὶ δὲ ἄστρων . . . «ἠέλιον — Ὠρίωνος»* (Il. XVIII v. 484—486) . . . *ἐκ γὰρ τούτων τὰς προφάσεις ἔλαβον οἱ ὕστερον περὶ τούτων πραγματευσάμενοι. ὡς γὰρ τοῖς τραγικοῖς παρέσχεν ἱστοριῶν ἀφορμάς, οὕτω καὶ διὰ τούτων ὑποθέσεις τοῖς περὶ ἀστρολογίας γράψασιν. μαρτυροῦσι δὲ ΚΡΑΤΗΣ καὶ Ἀπίων ὁ Πλειστονείκης, ὅτι ἀστρονόμος Ὅμηρος*[27]).

Quinque clipei oris totidem cingula exprimi porro exponit c. 50 p. 108 'Heraclitus': . . *τὰς μὲν ἀνωτάτω κατὰ τοὺς ἀλαμπεῖς μυχοὺς τοῦ κόσμου κειμένας δύο ζώνας χαλκῷ προσεικάσας* (*ψυχρὰ γὰρ ἡ ὕλη καὶ κρύους μεστή· λέγει γοῦν ἑτέρωθί που* Il. XX v. 270 *«ψυχρὸν δ' ἕλε χαλκὸν ὀδοῦσι»*), *τὴν δὲ μίαν χρυσῆν τὴν διακεκαυμένην, ἐπειδήπερ ἡ πυρώδης οὐσία κατὰ τὴν χρόαν ἐμφερεστάτη χρυσῷ, «δύο δ' ἔνδοθι κασσιτέροιο», τὰς εὐκράτους ὑποσημαίνων· ὑγρὰ γὰρ ἡ ὕλη καὶ τελέως εὔτηκτος ἡ τοῦ κασσιτέρου, δι' ἧς τὸ περὶ τὰς ζώνας εὐαφὲς ἡμῖν καὶ μαλθακὸν δεδήλωκεν.* Adscrip-

[27]) De Apione quae Bywater in 'Heracliti Ephesii reliquiis' p. IX exposuit conferas adsumpto Schradero 'Porphyr.' I p. 405[3]. — Clemens Alexandrinus 'Strom.' VI p. 741 Pott. ad CRATETIS rationem exigendus est: *αὖθίς τε Ὁμήρου ἐπὶ τῆς Ἡφαιστοτεύκτου ἀσπίδος εἰπόντος «ἐν μὲν γαῖαν — μέγα σθένος Ὠκεανοῖο»* (sic) *Φερεκύδης ὁ Σύριος λέγει «Ζὴς ποιεῖ φᾶρος μέγα τε καὶ καλόν, καὶ ἐν αὐτῷ ποικίλλει γῆν καὶ Ὠγῆνον καὶ τὰ Ὠγήνου δώματα».*

simus geminum Probi locum p. 179, unde ne tantillum quidem in 'Heracliti' ipsius agello crevisse patefactum est. Reddimus Crateti.

Deinceps de 'Homeri geographicis' quid Crates censuerit, exponimus. Qua in re Strabonis potissimum legimus vestigia. Is p. 3 C (Wachsmuth. p. 46) *ὅτι δὲ* — inquit — *καὶ ἡ πρὸς ταῖς Ἄρκτοις ἐσχατιὰ παρωκεανῖτίς ἐστιν, οὕτως ᾐνίξατο εἰπὼν περὶ τῆς Ἄρκτου* (Il. XVIII v. 489, Od. V v. 275)·

οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο.

διὰ μὲν γὰρ τῆς Ἄρκτου καὶ τῆς Ἁμάξης (v. 487) *τὸν ἀρκτικὸν δηλοῖ· οὐ γὰρ ἂν τοσούτων ἀστέρων ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ περιφερομένων τῷ ἀεὶ φανερῷ 'οἴην ἄμμορον' εἶπε 'λοετρῶν Ὠκεανοῖο'. ὥστ' οὐκ εὖ ἀπειρίαν αὐτοῦ καταγινώσκουσιν, ὡς μίαν Ἄρκτον ἀντὶ δυεῖν εἰδότος. οὐδὲ γὰρ εἰκὸς ἦν πω τὴν ἑτέραν ἠστροθετῆσθαι, ἀλλ', ἀφ' οὗ οἱ Φοίνικες ἐσημειώσαντο καὶ ἐχρῶντο πρὸς τὸν πλοῦν, παρελθεῖν καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν διάταξιν ταύτην, ὥσπερ καὶ τὸν Βερενίκης πλόκαμον καὶ τὸν Κάνωβον ἐχθὲς καὶ πρῴην κατωνομασμένον, πολλοὺς δ' ἔτι νῦν ἀνωνύμους ὄντας, καθάπερ καὶ Ἄρατός φησιν* (v. 145). *οὐδὲ ΚΡΑΤΗΣ οὖν ὀρθῶς γράφει «οἶ· ἥ*[28]*) δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν», φεύγων τὰ μὴ φευκτά. βελτίων δ' Ἡράκλειτος* (fr. XXX Byw.) . . . *διὰ μὲν δὴ τῆς Ἄρκτου, ἣν καὶ Ἅμαξαν καλεῖ καὶ τὸν Ὠρίωνα δοκεύειν φησί, τὸν ἀρκτικὸν δηλοῖ. διὰ δὲ τοῦ Ὠκεανοῦ τὸν ὁρίζοντα, εἰς ὃν καὶ ἐξ οὗ τὰς δύσεις καὶ τὰς ἀνατολὰς ποιεῖται* (e Posidonio: supra p. 170. Cf. p. 192).

Scripsimus *«οἶ· ἥ»* ex Apollonii Sophistae lexico Homerico s. v. *ἄμμορος* (p. 29, 14 sqq.)· *ὁ δὲ ΚΡΑΤΗΣ οὕτως ἀναγινώσκει «ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται καί τ' Ὠρίωνα δοκεύει» μέχρι τούτου καταλέγων «ἣ δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο», ἵνα τὸ συμβεβηκὸς αὐτῇ καὶ* ⟨*ἐφ'* add. Wachsmuthius⟩ *ἑτέροις τῶν ἄστρων ἀκούηται.* Extremis, quae adnotavit Apollonius, consectarium est, de tradita scriptura a novissimis criticis inscienter esse dubitatum. Omnium vero superavit commenta et longo post se intervallo reliquit Arthurius Ludwichius Regimontanus, cum *«οἶμος δέ»* obtrudendum Cra-

---

28) *οἶος* Strabonis codices: emendavi; *οἴη* coni. Thierschius adstipulante Wachsmuthio p. 46, *ἦ τέ κεν* Tollius, *ἥ τε καὶ* Heynius, *ἠδὲ καὶ* Spitznerus, *οἶμος δ'* (sic) Ludwichius.

TETI invito esse praesagiret ('Aristarchs Homerische Textkritik' I p. 435). Quid? Usum citandi penitus illi ignorabant antiquis hominibus neutiquam insolentem, velut ad Arati v. 956 *καὶ κοίλης μύρμηκες ὀχῆς ἐξ ὤεα πάντα θᾶσσον ἀνηνέγκαντο* haec scholiasta Marcianus supra «*ἐξ ὤεα*» attulit inter lineas: *γράφεται καὶ* «*ἐά*», i. e. «⟨*ἔξω*⟩ *ἐά*». Cf. cap. VI. Et meminimus scholia Homerica conferentes nos idem illud concisae brevitatis studium haud ita raro animadvertisse. Schol. T ad Il. XXIV v. 663 *Δίδυμος* «*μάλα γάρ*», *οὐ* «*δέ*»: plenius Venetus A «*μάλα δέ*», sed rectius minime.[29]) Apage iam mutationes! CRATES «*Ὠρίωνα δοκεύει οἱ*» 'sibi Orionem speculatur' male sed fidenter interpretatus est praeiudicato de Homeri scientia siderali iudicio. Iam Porphyrium inspicias Schraderianum (I p. 225 sq.) altera Veneti B manu servatum ad Il. XVIII v. 489 *οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο*] *ἀνιστόρητόν ἐστι τοῦτο. κατηγοροῦσι μὲν γὰρ κατὰ τὸν περὶ τῆς Ἄρκτου λόγον φάσκοντος* «*οἴη — Ὠκεανοῖο*»· *καθόλου γὰρ πάντα τὰ ἐν τῷ ἀρκτικῷ μὴ δύνειν. λύοιτο δ' ἂν ἐκ τῆς ἀναφορᾶς τῶν πρὸς ἃ εἴρηται διὰ τῆς λέξεως· εἰρημένου γὰρ* «*Πληιάδας — δοκεύει*» *τὸ* «*οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν*» *πρὸς ταῦτα τὰ ῥηθέντα ἄστρα καὶ τὰ συγκαταλεχθέντα ἔχει τὴν ἀναφοράν. κἂν διαιρῆται δὲ* «*οἶ*·», *εἶτα* «*ἣ δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο*», *κατὰ λέξιν ἡ λύσις ὑπάρχει.*

Omnino CRATETIS *Ὁμηρικά* inter praecipuos Porphyrii fontes numeramus. Quamquam non videtur ipsa suis manibus trivisse. Proferimus novum Porphyrii exemplum adsumpta copiosiore Strabonis ecloga CRATETEA:

STRAB. I p. 43.	PORPHYR. ad Od. XII v. 105 (II p. 110)[30]).	SCHOL. Od. XII v. 105. (Cf. Schrader l. c. adn. 3 et 4).
εἰ δὲ δὶς τῆς παλιρροίας γινομένης καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ νύκτα ἐκεῖνος «*τρίς*» *εἴρηκε —* «*τρὶς μὲν γάρ τ' ἀνίησιν ἐπ' ἤματι, τρὶς δ'*	*τρὶς μὲν γάρ τ' ἀνίησι —*] *ἐναντίον τοῦτο τῷ αὖθις δὴ συμβαίνειν τὴν ἀναρροίβδησιν ἐπὶ τῆς τοῦ Ὀδυσσέως παρ-*	

[29]) Townleyani scholium cur 'mirificum et obscure dictum' Ludwichius vituperarit, nunc edoctus videat ipse. Vituperandi nulla nec causa nec facultas.

[30]) Porphyrium misere contraxit scholiasta HQ in Od. XII v. 439 p. 555, ubi l. 4 ⟨*γ'*⟩ ante *γενέσθαι* recte expulit Ludwichius l. c.

Strab. I p. 43.

ἀναροιβδεῖ» (Od. XII v. 105) — λέγοιτ' ἂν καὶ οὕτως· οὐ γὰρ κατ' ἄγνοιαν τῆς ἱστορίας ὑποληπτέον λέγεσθαι τοῦτο, ἀλλὰ τραγῳδίας χάριν καὶ φόβου, ὃν ἡ Κίρκη πολὺν τοῖς λόγοις προστίθησιν ἀποτροπῆς χάριν, ὥστε καὶ τὸ ψεῦδος παραμίγνυσθαι . . . καὶ μὴν παρέτυχέ τε τῇ ἀναρροιβδήσει ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ οὐκ ἀπώλετο, ὥς φησιν αὐτὸς «ἡ μὲν ἀνερροίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ — ὡς νυκτερίς» (Od. XII v. 431—433)· εἶτα περιμείνας τὰ ναυάγια καὶ λαβόμενος πάλιν αὐτῶν σῴζεται, ὥστ' ἐψεύσατο ἡ Κίρκη. ὡς οὖν τοῦτο, κἀκεῖνο τὸ «τρὶς μὲν γάρ τ' ἀνίησιν ἐπ' ἤματι» ἀντὶ τοῦ δίς, ἅμα καὶ τῆς ὑπερβολῆς τῆς τοιαύτης συνήθους πᾶσιν οὔσης, τρισμακαρίους καὶ τρισαθλίους λεγόντων· καὶ ὁ ποιητὴς «τρισμάκαρες Δαναοί» (Od. VI v. 154) καὶ «ἀσπασίη τρίλλιστος» (Il. VIII v. 488) «τριχθά τε καὶ τετραχθά» (Il. III v. 363. Od. IX v. 71). ἴσως δ' ἄν τις καὶ ἀπὸ τῆς ὥρας τεκμήραιτο, ὅτι ὑπαινίττεταί πως τὸ ἀληθές· μᾶλλον γὰρ ἂν

Porphyr. ad Od. XII v. 105 (II p. 110).

ουσίας φάναι (v. 431). ΚΡΑΤΗΣ μὲν οὖν· «τρὶς μὲν γάρ τ' ἀνίησιν ἐπ' ἤματι, τρὶς δ' ἀναροιβδεῖ ἔφησεν ⟨ἀντὶ τοῦ πολλάκις Homerus⟩». μᾶλλον δ' ἂν ἀπὸ τῆς λέξεως λύοιτο, οὐχ ὅτι τὸ τρίς ⟨οὐ⟩ δύναται δηλοῦν πολλάκις[31]),

Schol. Od. XII v. 105. (Cf. Schrader l. c. adn. 3 et 4).

τινὲς τὸ «τρίς» ἀντὶ τοῦ πολλάκις. ἄμεινον δὲ τὸ «ἐπ' ἤματι» ἀντὶ τοῦ νυχθημέρου. δι' ὀκτὼ γὰρ ὡ-

[31]) Schol. Ven. A Il. VIII v. 488 τρίλλιστος] ὅτι τὰ τρία ἐπὶ πλήθους τάσσει. «τρίλλιστος» οὖν πολυλιτάνευτος.

Strab. I p. 43.	Porphyr. ad Od. XII v. 105 (II p. 110).	Schol. Od. XII v. 105.
ἐφαρμόττοι τῷ δὶς γενέσθαι τὴν παλίρροιαν κατὰ τὸν συνάμφω χρόνον, τὸν ἐξ ἡμέρας καὶ νυκτός, ἢ τῷ τρὶς ⟨τὸ⟩ τοσοῦτον χρόνον μεῖναι τὰ ναυάγια ὑποβρύχια κτλ.'	ἀλλ' ὅτι ἦμαρ λέγεται τὸ σὺν τῇ νυκτί, οἷον «ἕνδεκα δ' ἤματα θυμὸν ἐτέρπετο» (Il. XXI v. 45). δι' ὀκτὼ δ' ὡρῶν, ἔοικε, γίνεται ὁ ἀνασπασμός.	ρῶν γίνεται ὁ σπασμὸς τοῦ ὕδατος, ὡς Ὀδυσσεύς φησιν (Od. XII v. 431 sqq.).

Recte Schraderus in Porphyrio post *οὖν* Cratetis ipsius verba incipi sed deficere post *ἔφησε* statuit. Lacunam vero insertis ⟨*ἀποτροπῆς χάριν*⟩ e Strabonis loco a nobis adlato explere vix recte conatus est. Quid enim? Addita, quae ante *δύναται* excidere potuit perfacile, negatione ⟨*οὐ*⟩ ob enuntiati sententiam pernecessaria (cf. cap. V adn. 4) haud improbari ex omni quidem parte patet verbis *οὐχ ὅτι τὸ τρίς* ⟨*οὐ*⟩ *δύναται δηλοῦν* '*πολλάκις*' praemissam interpretationem, sed alteram quae statim subiungitur praestare simul contendi. Ergo in solutione Cratetis inerat idem fere quod in priore Strabonis particula et Crates iam a communi Strabonis et Porphyrii auctore[32]) fuerat desertus[33]).

Plura si cupias, evolvas quae R. Schmidtius programmate scholastico berolinensi a. 1850 'De Plutarchea vita Homeri' ex scriptis Porphyrianis et 'Allegoriis Heracliteis' inter se scite composuit p. 21—24. Quae augenda esse sylloga Dielesii p. 95 sqq. adparet.

Alterum eclogarum Cratetearum genus, quod ad geographiam Homericam pertinet, adumbrabimus. Ac cum insignis notae fragmentum et quod propemodum omnibus ceteris anteferendum sit dilaceraverit Wachsmuthius, fontium par iuxta adponimus:

[32]) Apollodorum dicit Schraderus II p. 111[3]. Cogitare eodem vel meliore iure possis de Posidonio.

[33]) Ludwichius, illud Cratetis frustulum quod et interpretando corrupit et corrigendo ('Berliner philol. Wochenschrift' 1888 p. 1425 sq.), satis a Schradero refutatus est.

Strab. I p. 30 Cas. . . . τοὺς δὲ γραμματικοὺς (Apollodorum Atheniensem impugnat, cf. VII p. 298) μηδὲ λέγοντος ἐκείνου (φημί) αἰσθάνεσθαι ἀπὸ Ἀριστάρχου καὶ ΚΡΑΤΗΤΟΣ τῶν κορυφαίων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ταύτῃ. εἰπόντος γὰρ τοῦ ποιητοῦ «Αἰθίοπας, τοὶ διχθὰ δεδαίαται, ἔσχατοι ἀνδρῶν» (Od. I v. 23) περὶ τοῦ ἐπιφερομένου ἔπους διαφέρονται, ὁ μὲν Ἀρίσταρχος γράφων «οἳ μὲν δυσομένου Ὑπερίονος, οἳ δ' ἀνιόντος» ὁ δὲ ΚΡΑΤΗΣ «ἠμὲν δυσομένου Ὑπερίονος, ἠδ' ἀνιόντος» οὐδὲν διαφέρον πρὸς τὴν ἑκατέρου ὑπόθεσιν οὕτως ἢ ἐκείνως γράφειν. ὁ μὲν γὰρ ἀκολουθῶν τοῖς μαθηματικῶς λέγεσθαι δοκοῦσι τὴν διακεκαυμένην ζώνην κατέχεσθαί φησιν ὑπὸ τοῦ Ὠκεανοῦ· παρ' ἑκάτερον δὲ ταύτης εἶναι τὴν εὔκρατον, τήν τε καθ' ἡμᾶς καὶ τὴν ἐπὶ θάτερον μέρος. ὥσπερ οὖν οἱ παρ' ἡμῖν Αἰθίοπες οὗτοι λέγονται οἱ πρὸς μεσημβρίαν κεκλιμένοι παρ' ὅλην τὴν οἰκουμένην ἔσχατοι τῶν ἄλλων παροικοῦντες τὸν Ὠκεανόν, οὕτως οἴεται δεῖν καὶ πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ νοεῖσθαί τινας Αἰθίοπας ἐσχάτους τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῇ ἑτέρᾳ εὐκράτῳ, παροικοῦντας τὸν αὐτὸν τοῦτον Ὠκεανόν· διττοὺς δὲ εἶναι καὶ διχθὰ δεδάσθαι ὑπὸ τοῦ Ὠκεανοῦ. προσκεῖσθαι δὲ τὸ «ἠμὲν δυσομένου Ὑπερίονος, ἠδ' ἀνιόντος», ὅτι τοῦ ζῳδιακοῦ κατὰ κορυφὴν ὄντος ἀεὶ τῷ ἐν τῇ γῇ ζῳδιακῷ, τούτου δ' οὐκ ἐκβαίνοντος ἔξω τῆς Αἰθιόπων ἀμφοῖν τῇ λοξώσει, ἀνάγκη καὶ τὴν πάροδον τοῦ ἡλίου πᾶσαν ἐν τῷ πλάτει τούτῳ νοεῖσθαι, καὶ τὰς ἀνατολὰς καὶ τὰς δύσεις συμβαίνειν ἐνταῦθα ἄλλας ἄλλοις καὶ κατ' ἄλλα ἢ ἄλλα σημεῖα. εἴρηκε μὲν οὖν οὕτως ἀστρονομικώτερον νομίσας . . . . πρὸς μὲν οὖν ΚΡΑΤΗΤΑ μακροῦ λόγου δεῖ καὶ ἴσως οὐδὲν ὄντος πρὸς τὰ νῦν. Noverat

I Gemin. p. 53 A — p. 54 Petav. ὑπὸ δὲ τὴν διακεκαυμένην ζώνην τινὲς τῶν ἀρχαίων ἀπεφήναντο (ὧν ἐστι καὶ Κλεάνθης ὁ στωικὸς φιλόσοφος II p. XIV W.) ὑποκεχύσθαι μεταξὺ τῶν τροπικῶν τὸν Ὠκεανόν. οἷς ἀκολούθως καὶ ΚΡΑΤΗΣ ὁ γραμματικὸς τὴν πλάνην τοῦ Ὀδυσσέως διατάσσων καὶ τὴν ὅλην σφαῖραν τῆς γῆς καταγράφων τοῖς ὁριζομένοις κύκλοις, καθὼς προειρήκαμεν, ποιεῖ μεταξὺ τῶν τροπικῶν τὸν Ὠκεανὸν κείμενον, λέγων ἀκολούθως τοῖς μαθηματικοῖς ⟨τὴν⟩ τῆς ὅλης γῆς διάταξιν ποιεῖσθαι. ἡ δὲ τοιαύτη διάταξις ἀλλοτρία ἐστὶ καὶ τοῦ μαθηματικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ λόγου, καὶ παρ' οὐδενὶ τῶν ἀρ-

32 supplevi.

Posidonii argumenta adversus Cratetem prolata Strabo II p. 103 *διὸ καὶ Ὅμηρον πάντας λέγοντα Αἰθίοπας δίχα διελεῖν «οἳ μὲν δυσομένου Ὑπερίονος, οἳ δ' ἀνιόντος», ΚΡΑΤΗΤΑ δ' εἰσάγοντα τὴν ἑτέραν οἰκουμένην, ἣν οὐκ οἶδεν Ὅμηρος, δουλεύειν ὑποθέσει* (dicit Posidonius '*Περὶ Ὠκεανοῦ*')· *καὶ ἔδει — φησί — μεταγράφειν οὕτως· «ἠμὲν ἀπερχομένου*[34]) *Ὑπερίονος», οἷον ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ παρακλίνοντος κτλ.*'

χαίων μαθηματικῶν κατακεχωρισμένη, ὡς ἀποφαίνεται ΚΡΑΤΗΣ, μεταξὺ τῶν τροπικῶν. ἐν γὰρ τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἤδη καὶ κατώπτευται καὶ εὕρηται τὰ πλεῖστα οἰκήσιμα καὶ οὐ πελάγει πάντοθεν περιεχόμενα . . . καὶ ἡ περὶ τούτων ἱστορία ἀναγέγραπται διὰ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βασιλέων ἐξητασμένη. ὅθεν ψευδοδοξοῦσιν οἱ νομίζοντες τὸν Ὠκεανὸν ὑποκεχύσθαι μεταξὺ τῶν τροπικῶν. ἐκ δὲ τούτων φανερόν, ὅτι καὶ τὸ δοξαζόμενον, ὅτι ἀοίκητός ἐστιν ἡ μεταξὺ τῶν τροπικῶν κειμένη χώρα διὰ τὴν τοῦ καύματος ὑπερβολὴν καὶ μάλιστα ἡ περὶ μέσην τὴν διακεκαυμένην ζώνην, ψεῦδός ἐστιν. οἱ μὲν γὰρ τὰ πέρατα τῆς διακεκαυμένης ζώνης οἰκοῦντες Αἰθίοπές εἰσι κατὰ κορυφὴν ἔχοντες ἐν ταῖς τροπαῖς τὸν ἥλιον. δύο γὰρ Αἰθιοπίας τῇ φύσει ὑποληπτέον ὑπάρχειν, περί τε τὸν θερινὸν τροπικὸν τὸν παρ' ἡμῖν κύκλον οἰκούντων ⟨τῶν⟩ Αἰθιόπων καὶ περὶ τὸν ἡμῖν μὲν χειμερινὸν τροπικόν, τοῖς δὲ ἀντίποσι θερινόν. τοῦτο δέ φησι ΚΡΑΤΗΣ καὶ τὸν Ὅμηρον λέγειν, ἐν οἷς φησιν (Od. I v. 23–24)·

Αἰθίοπες, τοὶ διχθὰ δεδαίαται, ἔσχατοι ἀνδρῶν,
οἳ μὲν δυσομένου Ὑπερίονος, οἳ δ' ἀνιόντος.

ΚΡΑΤΗΣ μὲν οὖν παραδοξολογῶν τὰ ὑφ' Ὁμήρου ἀρχαϊκῶς καὶ ἰδικῶς εἰρημένα μετάγει πρὸς τὴν κατ' ἀλήθειαν σφαιροποιίαν. Ὅμηρος μὲν γὰρ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ σχεδὸν ὡς εἰπεῖν πάντες ἐπίπεδον ὑφίστανται τὴν γῆν καὶ συνάπτουσι τῷ κόσμῳ καὶ τὸν Ὠκεανὸν κύκλῳ περικείμενον καὶ τὴν τοῦ ὁρίζοντος ἐπέχοντα τάξιν καὶ τὰς ἀνατολὰς ἐκ τοῦ Ὠκεανοῦ ⟨γίνεσθαι⟩ καὶ τὰς δύ-

57 *περιοικούντων* editio Petaviana: *ὑπεροικούντων* coni Petavius ‖ supplevi ‖ 63 *ἰδικῶς* dictum ut alibi *οἰκείως*: male Usenerus coni *ἰδιωτικῶς*, quod 'imperite' significat apud Geminum p. 60 D Petav. ‖ 66 *κύκλῳ* ante *τὸν Ὠ.* editio Petavii: traieci ‖ 67 supplevi.

[34]) *δυσομένου* altero loco Strabo. Omisit hanc varietatem paullo inferius iteratam a Strabone Wachsmuthius p. 47.

σεις εἰς τὸν Ὠκεανόν· ὥστε τοὺς πλησιάζοντας τῇ ανατολῇ καὶ τῇ δύσει Αἰθίοπας ὑπελάμβανον γίνεσθαι καταιθομένους ὑπὸ τοῦ ἡλίου. αὕτη δὲ ἡ πρόληψις τῇ μὲν προκειμένῃ διατάξει ἀκόλουθός ἐστι, τῆς δὲ κατὰ φύσιν σφαιροποιίας ἀλλοτρία. ἡ γὰρ γῆ μέση κεῖται τοῦ σύμπαντος κόσμου σημείου τάξιν ἐπέχουσα, αἱ δὲ ἀνατολαὶ τοῦ ἡλίου γίνονται καὶ αἱ δύσεις ἐκ τοῦ αἰθέρος καὶ εἰς τὸν αἰθέρα, διὰ παντὸς τοῦ ἡλίου ἴσον ἀπέχοντος τῆς γῆς. ὅθεν αἱ μὲν προειρημέναι Αἰθιοπίαι ἀδιανόητοί εἰσιν, αἱ δὲ ὑπὸ τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ τροπικοὺς κείμεναι, αἵτινες ὑπάρχουσιν ἐπὶ τὰ πέρατα τῶν διακεκαυμένων ζωνῶν, κατὰ φύσιν ἔχουσιν.

Cratetis non globum decempedalem sed sphaerographiam Homericam tabula expressam diserte Posidonius (is enim communis auctor) significavit, ut nullus dubitationi locus relinquatur. Nam ubi 'Magnum' Oceani Homerici 'mare' inter circulos tropicos posuit, ibidem errores Ulixis ordinavit aptissime[35]). Ergo Homericam terrae formam isto libro spectabat, quo rerum scilicet naturam, qualem animo sibi ipse confinxerat, nequaquam discrepare evinceret. Iam vero 'Ὁμηρικά cum alia tum Cratetis de Oceano sententiam argumentis fultam continuisse supra novo fragmento Genevensi probatum est. 'Ὁμηρικά igitur Cratetis sunt, quae Posidonius ex Strabone et Gemino quadamtenus restitutus impugnavit. Item papyri verbis '*ὡς τὰ περὶ σφαιροποΐας ὁ ΚΡΑΤΗΣ*' cum Homeri memoria conexis 'Ὁμηρικά eadem tangi et non globi decempedalis descriptionem, ut Wachsmuthius arbitratur, satis tuto nunc statuimus. —

Oceani situm ab Ulixis itinere diiungi non posse iure antiquis visum est, utpote Cimmeriis Aeae Tartaro denique Aethiopibus propinquum. Ab Aethiopibus profectus Ulixi Neptunus naviganti occurrit, alia. Hinc de nonnullis etiam aliis Cratetis

[35]) Quod Geminus *τὴν Ὀδυσσέως πλάνην* a Cratete in sphaeram traductam esse dixit, suspectum reddidit Muellenhoffius p. 250*: '*Uebrigens leuchtet ein, dass der Ocean zwischen den Wendekreisen nicht, wie Geminus faselt, für die Irren des Odysseus in Betracht kommt, wohl aber für die des Menelaos. Nach Strabo p. 38 ist mit Recht von Lübbert angenommen, dass KRATES sich Menelaos als Weltumsegler dachte, der von Iberien nach Westen schiffend über Indien und durch das rote Meer heimkehrte.*' Cf. quae p. 183sqq. disputavimus.

fragmentis recte iudicandi datur facultas. Nam firmiter dicimus, non commentario in Homerum continuo sed *Ὁμηρικοῖς* haec omnia adsignanda esse.

Strab. III p. 157, 4 *οὐ δὴ θαυμάζοι τις ἂν οὔτε τοῦ ποιητοῦ τὰ περὶ τὴν Ὀδυσσέως πλάνην μυθογραφήσαντος τοῦτον τὸν τρόπον, ὥστ᾽ ἔξω στηλῶν ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ πελάγει* (id CRATES voluisse dicitur apud Gellium XIV 6 = p. 55 Wachsm.) *τὰ πολλὰ διαθέσθαι τῶν λεγομένων περὶ αὐτοῦ (τὰ γὰρ ἱστορούμενα ἐγγὺς ἦν καὶ ⟨τοῖς* add. Meineke⟩ *τόποις καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ὑπ᾽ ἐκείνου πεπλασμένων, ὥστε οὐκ ἀπίθανον ἐποίει τὸ πλάσμα), οὔτ᾽ εἴ τινες αὐταῖς τε ταύταις ταῖς ἱστορίαις πιστεύσαντες καὶ τῇ πολυμαθείᾳ τοῦ ποιητοῦ καὶ πρὸς ἐπιστημονικὰς ὑποθέσεις ἔτρεψαν τὴν Ὁμήρου ποίησιν, καθάπερ ΚΡΑΤΗΣ τε ὁ Μαλλώτης ἐποίησε καὶ ἄλλοι τινές. οἳ δ᾽ οὕτως ἀγροίκως ἐδέξαντο τὴν ἐπιχείρησιν τὴν τοιαύτην, ὥστε οὐ μόνον τὸν ποιητὴν σκαπανέως ἢ θεριστοῦ δίκην ἐκ πάσης τῆς τοιαύτης ἐπιστήμης ἐξέβαλον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἁψαμένους τῆς τοιαύτης πραγματείας μαινομένους ὑπέλαβον* (Aristarchei, ut Aristonicus, cf. infra p. 203)[36]). Atlanticum igitur mare ipsum esse Oceanum Homericum CRATES *Ὁμηρικῶν* libro altero locorum et argumentorum copia monstraverat. —

P. 23 A commemorata ex CRATETE (Wachsmuth. 'Mus. rhen.' 1891 p. 554) Pytheae de plagis brumalibus opinione Geminus pergit: *ΚΡΑΤΗΣ δὲ ὁ γραμματικός φησι τῶν τόπων τούτων καὶ Ὅμηρον μνημονεῦσαι, ἐν οἷς φησιν Ὀδυσσεύς* (Od. X v. 82—86)·

Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην, ὅθι ποιμένα ποιμήν
ἠπύει εἰσελάων, ὃ δέ τ᾽ ἐξελάων ὑπακούει.
ἔνθα κ᾽ ἄυπνος ἀνὴρ δοιοὺς ἐξήρατο μισθούς,
τὸν μὲν βουκολέων, τὸν δ᾽ ἄργυφα μῆλα νομεύων.
ἐγγὺς γὰρ νυκτός τε καὶ ἤματός εἰσι κέλευθοι.

περὶ γὰρ τοὺς τόπους τούτους γινομένης μεγίστης ἡμέρας ὡρῶν κγ´ ἰσημερινῶν ἡ νὺξ μικρὰ παν-

SCHOL. in ODYSS.

τοῦ γὰρ ἡλίου ὄντος ἐν θερινῷ τροπικῷ τοὺς ἀρκτῴους ἀνθρώ-

E codice Ambr(osiano) C 263 inf. s. XV, quem usque ad p. 26 D fin. Petavii contulimus, haec enotamus: 5 *καὶ ἄ.* Ambr ‖ 6 *ἄργυφα* codices Od.: *ἄργυρα* Ambr et Petavii editio ‖ 8 *τούτους* add Petavii editio: om Ambr ‖ 10 *κγ´* Ambr et ex coniectura Petavius: *κα´* Petavii editio.

[36]) Strabonis de Homeri scientia iudicium Polybianum est: C. J. Neumann Hermes' XXI (1886) p. 136 sqq. Zimmermann ib. XXIII (1888) p. 125 sq.

τάπασιν εἶναι ἀπολείπεται ὥρας, ὥστε πλησιάζειν τὴν δύσιν τῇ ἀνατολῇ, μικρᾶς παντάπασι τῆς περιφερείας ὑπὸ τὸν ὁρίζοντα ἀπολαμβανομένης ὑπὸ τοῦ θερινοῦ τροπικοῦ. εἴ τις οὖν, φησί, δύναιτο διαγρυπνεῖν τὰς τηλικαύτας ἡμέρας, διπλοῦς ἐξοίσεται μισθοὺς «τὸν μὲν βουκολέων, τὸν δ' ἄργυφα μῆλα νομεύων». εἶτα ἐπιφέρει τὴν αἰτίαν μαθηματικὴν οὖσαν καὶ σύμφωνον τῷ σφαιρικῷ λόγῳ·

ἐγγὺς γὰρ νυκτός τε καὶ ἤματός εἰσι κέλευθοι.

τοῦτο δ' ἐστίν, ὅτι ἡ δύσις παράκειται τῇ ἀνατολῇ.

11 *ὥρας* Ambr, *ὥρας μιᾶς* coni Petavius: *ὡρῶν τριῶν* Petavii editio || 20 *ἄργυφα* codices Od.: *ἄργυρα* Ambr et Petavii editio.

πους μεγίστην τὴν ἡμέραν ἔχειν, καὶ μὴ ἔχειν νύκτα. τὴν γὰρ νύκτα μόνον μιᾶς ὥρας διάστημα εἶναι, τουτέστι τὴν ἡμέραν εἶναι κγ' ὡρῶν ... περὶ τούτων καὶ Ὅμηρος τῶν τόπων μνημονεύει νῦν. φησὶ γὰρ ὅτι «Τηλέπυλον — νομεύων» (Od. X v. 82—85)· *(κα)ὶ γὰρ δύναταί τις δουλεῦσαι (ἀν)ὰ δύο ἡμέρας* (P). — *ΚΡΑΤΗΣ δέ φησι κατὰ τὴν τοῦ Δράκοντος αὐτοὺς κατηστερίσθαι κεφαλήν, περὶ ἧς Ἄρατος* (v. 62) *λέγει· «κείνη που κεφαλὴ τῇ νίσσεται* (*νείσεται* codices, cf. supra p. 47—49), *ἧχί περ ἄκραι μίσγονται δύσιές τε καὶ ἀντολαὶ ἀλλήλῃσιν» κτλ.'* (HV).

13 Luebbertus cum hunc scholiastam ignoraret, *κγ'* et *ὥρας* Gemini depravata esse ex *κ'* et *δ'* scholiastae Aratei scripturis infra adscripti censuit iniuria 'Mus. rhen.' l. c. p. 435 || 19, 20 supplevi evanida.

Est Posidoniana haec argumentatio non integra e CRATETE excerpta (quae Wachsmuthii sententia fuisse videtur, certe fuit Muellenhoffii p. 248), sed commutata. Aliter enim CRATES ipse quam Geminus et scholiasta[37]) sensit de ista diei noctisque divisione schol. ad Arati 'Phaen.' v. 62: *ὁ δὲ ΚΡΑΤΗΣ φησίν·*

ὑπὸ τὸν ὁρίζοντα μῖξις ἀμφοτέρων (*δύσεων καὶ ἀνατολῶν*) *γίνεται, ὡς καὶ Ὅμηρος «ἐγγὺς γὰρ νυκτός τε καὶ ἤματός*

[37]) Turbas illud scholium excitavit Muellenhoffio l. c. et Bergero p. 117. Quid? quod illinc vel de tempore, quo commentarius in Aratum CRATETEUS compositus esset, coniecturam tentarunt? *Auch würde sich dann die Annahme Muellenhoffs empfehlen, dass zwei verschiedene Auffassungen des KRATES, die eine aus dem früher geschriebenen Aratcommentar* (?), *die andere aus der nach Kenntnissnahme von den Werken des Pytheas und Hipparch bearbeiteten Homerexegese, vorhanden gewesen wären.*

εἰσι κέλευθοι» (Od. X v. 86). *ἐπεὶ γὰρ παρ' ἐκείνοις ἡ ἡμέρα ὡρῶν κ', ἡ δὲ νὺξ δ', συναπτούσης ὅσον οὐδέπω τῆς δύσεως τῇ ἀνατολῇ, εὐλόγως εἴρηκεν.*

Directam orationem Marcianus servavit, cum apud Bekkerum *ὡς* post *φησίν* iniectum sit. Diximus p. 33 sq. in universum ab interpretatione Homerica illam CRATETIS eclogam dirimi non posse. Cuius libri sit, tuto nunc demum perspectum est[39]). —

De Oceano eclogam adibimus, emendatiorem simul propositurі quam edidit p. 52 Wachsmuthius Strab. I p. 4 Cas.: *Ποσειδώνιος δὲ καὶ ἐκ τοῦ σκοπέλους* (Scyllam et Charybdin Od. XII v. 101) *λέγειν τοτὲ μὲν καλυπτομένους τοτὲ δὲ γυμνουμένους καὶ ἐκ τοῦ ποταμὸν φάναι τὸν Ὠκεανὸν εἰκάζει τὸ ῥοῶδες αὐτοῦ τὸ περὶ τὰς πλημμυρίδας ἐμφανίζεσθαι. τὸ μὲν οὖν πρῶτον εὖ, τὸ δὲ δεύτερον οὐκ ἔχει λόγον (οὔτε γὰρ ποταμίῳ ῥεύματι ἔοικεν ἡ τῆς πλημμυρίδος ἐπίβασις, πολὺ δὲ μᾶλλον ἡ ἀναχώρησις οὐ τοιαύτη). ὁ δὲ τοῦ ΚΡΑΤΗΤΟΣ λόγος διδάσκει τι πιθανώτερον· 'βαθύρρουν' μὲν γὰρ καὶ 'ἄψορρον' λέγει, ὁμοίως δὲ καὶ 'ποταμὸν' τὸν ὅλον Ὠκεανόν. λέγει δὲ καὶ μέρος τοῦ Ὠκεανοῦ τι 'ποταμὸν' καὶ 'ποταμοῖο ῥόον' οὐ τοῦ ὅλου ἀλλὰ τοῦ μέρους, ὅταν οὕτω φῇ* (Od. XII v. 1—2)·

αὐτὰρ ἐπεὶ ποταμοῖο λίπεν ῥόον Ὠκεανοῖο
νηῦς, ἀπὸ δ' ἵκετο κῦμα θαλάσσης εὐρυπόροιο.

οὐ γὰρ τὸν ὅλον, ἀλλὰ τὸν ἐν τῷ Ὠκεανῷ τοῦ ποταμοῦ ῥόον, μέρος ὄντα τοῦ Ὠκεανοῦ, ὅν φησιν ὁ ΚΡΑΤΗΣ ἀνάχυσίν τινα καὶ κόλπον ἐπὶ τὸν νότιον πόλον ἀπὸ τοῦ χειμερινοῦ τροπικοῦ διήκοντα. τοῦτον γὰρ δύναιτ' ἄν τις ἐκλιπὼν ἔτι εἶναι ἐν τῷ Ὠκεανῷ, τὸν δὲ ὅλον ἐκλιπόντα ἔτι εἶναι ἐν τῷ ὅλῳ οὐχ οἷόν τε. Ὅμηρος δέ γε οὕτω φησὶ «ποταμοῖο λίπεν ῥόον ⟨Ὠκεανοῖο νηῦς⟩, ἀπὸ δ' ἵκετο κῦμα θαλάσσης» (ib.), *ἥτις οὐκ ἄλλη τίς ἐστιν ἀλλ' ἢ Ὠκεανός. γίνεται οὖν, ἐὰν ἁπλῶς δέχῃ, 'ἐκβὰς ἐκ τοῦ Ὠκεανοῦ ἦλθεν εἰς τὸν Ὠκεανόν'. ἀλλὰ ταῦτα μὲν μακροτέρας ἐστὶ διαίτης.* Egisse etiam CRATETEM de accessu et recessu, quorum causam

8 *δὲ* scripsi: *τε* codices ‖ 20 supplevi ‖ 21 *ἀλλ' ἢ* scripsi: *ἀλλὰ* codices ‖ 22 *ἁπλῶς* scripsi: *ἄλλως* codices.

[39]) Scripsit contra CRATETIS de Oceano sententiam Seleucus mathematicus Stob. 'Ecl.' I p. 253. Cf. Muellenhoff. I[2] p. 249**

maris *ἀντισπασμόν* esse voluit, Stobaeus 'Ecl.' I p. 253 W. auctor est[39]). Liber idem erat, *Ὁμηρικά* inscriptus. —

Ubi de zona tosta ab Aethiopibus acculta, ibidem de frigida zona et de septentrionalibus Cimmeriorum sedibus a Cratete scriptum exstitisse quis diffitebitur? Per Posidonium illud quoque, quod huc facit, fragmentum num in Gemini 'Phaenomena' penetraverit, dubitamus. Erravit certe et ipse et alios in errandi communionem traxit p. 51 Wachsmuthius, cum de commentariolo Cratetis ad Od. XI v. 14 sqq. proposito cogitaret. Deinde cum Gemino totum componere Eustathii frustulum, quo adversarius nescio quis Crateti obloquens inducitur, Wachsmuthius debebat ad Od. p. 1671, 56. En Gemini excerptum p. 23 E Petav.: *πέρας δ' ἐστί τις χώρα ἐσχάτη πρὸς ἄρκτον κειμένη, ἐν ᾗ ὁ μὲν πόλος κατὰ κορυφὴν γίνεται, τοῦ δὲ ζῳδιακοῦ κύκλου τὰ ϛ' ζῴδια ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα ἀπολαμβάνεται, ἓξ δὲ ὑπὸ τὸν ὁρίζοντα ὑποτέμνεται. ἡ μεγίστη δὲ ἡμέρα παρ' αὐτοῖς ἑξαμηνιαία γίνεται, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ νύξ. καὶ τούτων δὲ τῶν τόπων δοκεῖ μνημονεύειν καὶ ὁ Ὅμηρος, ὥς φησι ΚΡΑΤΗΣ ὁ γραμματικός, ὅταν περὶ τῆς Κιμμερίων οἰκήσεως λέγῃ «ἔνθα δὲ — βροτοῖσι»* (Od. XI v. 14—19). *τοῦ γὰρ πόλου κατὰ κορυφὴν ὑπάρχοντος ἑξαμηνιαίαν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα γίνεσθαι συμβαίνει. τρίμηνος μὲν γὰρ γίνεται, ἐν ὅσῳ ὁ ἥλιος χρόνῳ ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ κύκλου (ὃς δὴ τὴν τοῦ ὁρίζοντος ἐπέχει τάξιν) ἐπὶ τὸν θερινὸν τροπικὸν κύκλον παραγίνεται, ἑτέρα δὲ τρίμηνος, ἐν ᾗ ἀπὸ τοῦ θερινοῦ τροπικοῦ ἐπὶ τὸν ὁρίζοντα καταντᾷ. καὶ πάντα τοῦτον τὸν χρόνον κατὰ τοὺς ὑπὲρ γῆν κύκλους παραλλήλους ἐνεχθήσεται. ἐπεὶ δὲ συμβαίνει τὴν οἴκησιν ταύτην ἐν μέσῃ τῇ κατεψυγμένῃ καὶ ἀοικήτῳ ζώνῃ ὑπάρχειν, ἀνάγκη διὰ παντὸς νέφεσι κατέχεσθαι τὸν τόπον, καὶ ἐπὶ πολὺ*

Eustath.

... ὅτι νὺξ καὶ ἡ πυκνὴ νέφωσις, ἣν καὶ «ἠέρα» φησὶν Ὅμηρος

2 *δ'* Ambr: *δέ* Petavii editio ‖ 4 *ἓξ δὲ — ὑποτέμνεται* om Ambr ‖ 6 *δὲ τῶν* Ambr: *μὲν τῶν* Petavii editio ‖ 10 *γίνεσθαι* Ambr: *γενέσθαι* Petavii editio ‖ 14 *κατάντα* (sic) Ambr ‖ 18 *νεφέσσι* Ambr.

---

[39]) Macrobii de hac re excerptum (comm. in 'Somnium Scipionis' II 9, 1) Cratetis sententiam (putamus ex Posidonio) referre observarunt Luebbertus l. c. et Wachsmuthius 'De Cratete' p. 24[1], pluribus persecuti sunt Muellenhoffius p. 251 sq. et Berger p. 124 sqq.

βάθος ἀέρος συνεστηκέναι τὰ νέφη καὶ μὴ δύνασθαι τὰς τοῦ ἡλίου αὐγὰς διακόπτειν τὰ νέφη, ὥστε εὐλόγως νύκτα διὰ παντὸς εἶναι παρ' αὐτοῖς ⟨καὶ⟩ σκότος.

κατὰ τὸ «Ζεῦ πάτερ, ἀλλὰ σὺ ῥῦσαι ὑπ' ἠέρος υἷας Ἀχαιῶν» (Il. XVII 645), *οἱ παλαιοὶ δηλοῦσι, λέγοντες ὅτι καὶ τοῖς Κιμμερίοις τοιαύτη νὺξ τέταται, ἤγουν ζοφώδης κατάστασις, ἀὴρ ἀνέφελος, οὐ καθαρῷ ἡλίῳ λαμπόμενος. οὐ μὴν αὐτόχρημα νὺξ καθόλου, ὡς ὁ ΚΡΑΤΗΣ ὑποτίθεται. πῶς γὰρ (φασίν) εἶχον ζῆν; ὅταν μὲν γὰρ ὑπὲρ γῆς ὑπάρχῃ ὁ ἥλιος, σκότος ἐστὶ παρ' αὐτοῖς διὰ τὴν παχυμέρειαν τῶν νεφῶν. ὅταν δὲ ὑπὸ τὸν ὁρίζοντα ὁ ἥλιος ᾖ, διὰ τὴν φυσικὴν ἀνάγκην νὺξ ἐστι παρ' αὐτοῖς, ὥστε διὰ παντὸς ἀφώτιστον αὐτῶν εἶναι τὴν οἴκησιν. τοῦτο οὖν (φησί) τὸ λεγόμενόν ἐστι ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ* (Od. XI v. 15—16)·

οὐδέ ποτ' αὐτούς
ἠέλιος φαέθων ποτιδέρκεται ἀκτίνεσσιν.

23 *νυκτὸς* coni Petavius ‖ 24 suppl Wachsmuthius ‖ 31 *γῆς* Ambr: *γῆν* Petavii editio ‖ 32 *παχυμέρειαν* Ambr: *παχυμερίαν* Petavii editio ‖ 36 *αὐτοῖς* Ambr.

Procedimus amplius. Aethiopes etiam Menelaus adiit Homericus. *ζητοῦσι δέ, πρὸς τίνας ἦλθεν Αἰθίοπας πλέων ἐξ Αἰγύπτου . . τίνες τε οἱ Σιδόνιοι . . τίνες τε οἱ Ἐρεμβοί* (Od. IV v. 84) . . *Ἀριστόνικος μὲν οὖν, ὁ καθ' ἡμᾶς γραμματικός, ἐν τοῖς 'Περὶ τῆς Μενελάου πλάνης' πολλῶν ἀναγέγραφεν ἀνδρῶν ἀποφάσεις περὶ ἑκάστου τῶν ἐκκειμένων κεφαλαίων· ἡμῖν δ' ἀρκέσει, κἂν ἐπιτέμνοντες λέγωμεν. οἱ μὲν δὴ πλεῦσαι φήσαντες εἰς τὴν Αἰθιοπίαν οἳ μὲν περίπλουν τὸν* (*τῶν* codices) *διὰ Γαδείρων μέχρι τῆς Ἰνδικῆς εἰσάγουσιν* (Crates: cf. Luebbert p. 436—438; Berger p. 118 sqq.), *ἅμα καὶ τὸν χρόνον τῇ πλάνῃ συνοικειοῦντες, ὅν φησιν ὅτι «ὀγδοάτῳ ἔτει ἦλθον»* (v. 82) . . . . *οὔτε δ' ὁ περίπλους ἀναγκαῖος, ὃν ΚΡΑΤΗΣ εἰσάγει, οὐχ ὡς ἀδύνατος εἶναι (καὶ γὰρ ⟨οὐδ'⟩ ἡ Οδυσσέως πλάνη,* a Cratete scilicet constituta, *ἀδύνατος), ἀλλ' ὅτι οὔτε πρὸς τὰς ὑποθέσεις τὰς μαθηματικὰς χρήσιμος οὔτε πρὸς τὸν χρόνον τῆς πλάνης. καὶ γὰρ ἀκούσιοι διατριβαὶ κατέσχον αὐτὸν ὑπὸ δυσπλοίας κτλ'.* Strab. I

p. 37—38 Cas. Iter Menelai CRATETEUM adeo displicuit Aristonico Aristarchi discipulo, ut librum conderet refutaturus. In quo vel Ulixis navigationem respexit secundum CRATETIS placita nec incredibilem quidem verum improbabilem iudicavit. Et divinamus ex opere de Aristarchi signis, Aristarchi maxime interpretamentis insistentem spretis CRATETEIS Homeri etiam geographica Aristonicum pertractasse. Semel Aristarchum de Aethiopibus Strabo antestatus est CRATETI obsistentem, recte ut Niesius unicam hanc summi viri commemorationem aliunde fluxisse concluserit ('Mus. rhen.' 1877 p. 270[2]). Principium disputatiunculae illius p. 193 sqq. CRATETIS gratia adposuimus. Nunc ARISTARCHEA sequantur Strab. I p. 31: *ὁ δ' ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ ταύτην μὲν ἐκβάλλει τὴν ὑπόθεσιν* (CRATETIS), *δίχα δὲ μεμερισμένους οἴεται λέγεσθαι τοὺς καθ' ἡμᾶς Αἰθίοπας τοὺς τοῖς Ἕλλησι πρὸς μεσημβρίαν ἐσχάτους. τούτους δὲ μὴ μεμερίσθαι δίχα ὥστε εἶναι δύο Αἰθιοπίας, τὴν μὲν πρὸς ἀνατολήν, τὴν δὲ πρὸς δύσιν, ἀλλὰ μίαν μόνην τὴν πρὸς μεσημβρίαν κειμένην τοῖς Ἕλλησιν, ἱδρυμένην δὲ κατ' Αἴγυπτον· τοῦτο δὲ ἀγνοοῦντα τὸν ποιητήν (ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα εἴρηκεν Ἀπολλόδωρος ἐν τῷ 'Περὶ νεῶν καταλόγου' δευτέρῳ) καταψεύσασθαι τῶν τόπων τὰ μὴ ὄντα.* Copiosam ac dedita opera institutam ARISTARCHI illam fuisse quaestionem haec Strabonis dicta probare videntur ibidem: *πρὸς μὲν οὖν ΚΡΑΤΗΤΑ μακροῦ λόγου δεῖ καὶ ἴσως οὐδὲν ὄντος πρὸς τὰ νῦν. ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΥ δὲ τοῦτο μὲν ἐπαινῶμεν, διότι τὴν ΚΡΑΤΗΤΕΙΟΝ ἀφεὶς ὑπόθεσιν δεχομένην πολλὰς ἐνστάσεις περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Αἰθιοπίας ὑπονοεῖ γεγονέναι τὸν λόγον* (cf. Chrestom. Strab. I vol. III p. 457 Kram., p. 47 Wachsm.). Laudabiliter egit ARISTARCHUS, si accurate quantis CRATETEA opinatio difficultatibus ac vitiis laboraret aut interpretatione scholastica, ut discipulorum per ora eius placita ferrentur, aut edito in Homerum commentario aut peculiari de hac re dissertatione dinumeravit. Homeri certe et geographica et astronomica commentario data occasione attigit. Scholium ad Arati v. 28 *αἳ δ' ἤτοι κεφαλὰς μὲν ἐπ' ἰξύας αἰὲν ἔχουσιν ἀλλήλων, αἰεὶ δὲ κατωμάδιαι φορέονται, ἔμπαλιν εἰς ὤμους τετραμμέναι*] *αἵτινες ἐπὶ τὰς ἀλλήλων ἰξύας (ἤγουν τὰς πλευράς) τὰς κεφαλὰς ἔχουσι τετραμμένας, οὐκ ἐπὶ τὰς αὐτῶν, ὡς ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ ὁ γραμματικὸς φήθη τὰς κεφαλὰς αὐτῶν πρὸς τὴν ἰδίαν ἰξὺν ἀποστρέφεσθαι παρὰ τὸ φαινόμενον· ὁρῶσι γὰρ καὶ εἰς τοὔμπροσθεν*

καὶ οὐκ εἰσὶν ἀλλήλαις ἀντεστραμμέναι (*ἀνατετραμμέναι* codex) non e commentario Arateo (quod Schraderus 'Porph.' I p. 431[1] velle videtur, voluit certe I. Bekker post Aratum p. 158, alii), sed non aliter quam scholia Aratea p. 168 et 186 commemorata e scriptione aliqua Homerica provenit ad Od. V v. 273 vel ad Il. XVIII v. 487, ubi hodieque ad Aratum relegatur. Patet Aratum explicando Homero, Homerum vel in hoc genere Arato servivisse invicem. Potuit fieri facillime, ut CRATETIS studia in geographiam et astronomiam Homeri conlata continuo disputationum filo ARISTARCHUS redargueret. Nobis hoc paene certum videtur. Librum ARISTARCHI novimus '*Περὶ Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας*' e scholio Veneto A ad Il. IX v. 34 sq. *καὶ δὴ τεῖχος ἔδειμε καὶ ἤλασε τάφρον ἐπ' αὐτῷ εὐρεῖαν μεγάλην, ἐν δὲ σκόλοπας κατέπηξεν*] *ἐν τῷ 'Περὶ Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας' ὁ ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ προφέρεται «καὶ ἤλασεν ἔκτοθι τάφρον» καὶ ἐν τῷ ἑξῆς «περὶ δὲ σκόλοπας κατέπηξεν». εἰσὶ δὲ οὐκ ἄτοποι αἱ γραφαί.* Quae, cum spectent ad castrorum navalium munimenta, putares a commentatione '*Περὶ ναυστάθμου*' ARISTARCHEA diagrammate inlustrata (Lehrs[2] p. 224—227) non esse segreganda, qua acriter ille contra CRATETEM dimicavit[40]. Adparet quo tendamus, quamvis ultra probabilitatem emergere non liceat[41]).

Novit Strabo qui ARISTARCHO de Aethiopibus disserenti prorsus assentirentur I p. 33: *ταῦτά τε δὴ πρὸς τὸν ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΝ λέγοι ἄν τις καὶ πρὸς τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ καὶ ἄλλα τούτων ἐπιεικέστερα, ἀφ' ὧν τὴν πολλὴν ἄγνοιαν ἀφαιρήσεται τοῦ ποιητοῦ κτλ.*' In quibus Posidonium non numerat, unde pleraque ipse habet CRATETIS excerpta. Nam etiamsi in Posidonii argumentatione insint quaedam ex ARISTARCHI mente scripta — ex. gr. quod de plana orbis facie et de sole sive terram subeunti sive occidenti dixit, quod CRATETIS scripturam aspernatus cum ARISTARCHO agnoscit «*οἳ μὲν δυσομένου Ὑπερίονος, οἳ δ' ἀνιόντος*» —, nihilominus ceteroquin se ARISTARCHEAE explicationi non addixit: hic finxisse poetam Aethiopes duplices, ARISTARCHUS de iis qui reapse

[40]) Pleraque fragmenta illinc deprompta Aristonicus exhibet '*Περὶ σημείων*': cf. Lehrs l. c.

[41]) Noluimus omnes CRATETIS reliquias Homericas deserta Wachsmuthii dispositione ad nostram rationem exigere, ne etiam longius haec commentatiuncula suo itinere digrediatur. Neque enim paucis nec facile res confici potest.

Africam meridionalem tenerent cogitavit. Contra adstipulatum esse ARISTARCHO Aristonicum etiam in re ipsa, non modo CRATETEM refellenti, e scholiis in Odyss. IV v. 556 V v. 55 (*πρὸς τὰ 'Περὶ τῆς πλάνης Ὀδυσσέως'*) X v. 190 (Lehrs[2] p. 247 sqq.) exploratum est. CRATETEM, quae continua disputatione sphaerographica probasse sibi videretur, per commentarios Homericos posuisse pro concessis vel concedendis consentaneum est.

Exstant inter *τοὺς 'Περὶ τοῦ πόλου' συντάξαντας* et CRATES et ARISTARCHUS grammaticus. CRATETIS *'Ὁμηρικά'* tenemus. Cui ARISTARCHUM de Homeri mundo terraque adversantem ista indicis memoria significari necessario concludimus.

De CRATETIS in Hesiodum et Rhesum pseudoeuripideum commentariis et de 'Boeotiacis' quatenus nobis dissentiendum a vulgari opinione videatur, capite V declarabimus.

Epimetrum: De Neoptolemo Pariano.

Neoptolemi fragmentum p. 185 commemoratum Meinekius 'Anal. Alex.' p. 357 e Fulvii Ursini 'Comp. Verg.' p. 325 (quod opus ipsi inspicere non potuimus), is haud dubie ex Achillis codice Vaticano 191 desumpsit. Ubi haec leguntur p. 143 C Petav.:

λέγεται δὲ ὁρίζων, διότι ὁρίζει τὸ ὑπὸ γῆν καὶ ⟨τὸ⟩ ὑπὲρ γῆν ἡμισφαίριον. περὶ γὰρ τὴν σφαῖραν ἔξωθεν ὧν τάξιν ἔχει τοῦ Ὠκεανοῦ, ὅς ἔξωθεν περικλύζει τὴν γῆν, ἀφ' οὗ ἀνατέλλειν (ἀνατέλειν M) *καὶ εἰς ὃν δύνειν δοκεῖ τὰ ἄστρα. ὅθεν καὶ Νεοπτόλεμος ὁ Παριανὸς ἐν τῇ 'Τριχθονίᾳ' φησίν· «τῷ πᾶσα περίρρυτος ἐνδέδεται χθών». ὅθεν καὶ Ἄρατος Ὠκεανὸν αὐτὸν καλεῖ διά τε τούτων καὶ ἄλλων κτλ'.*

Torsit 'Terra triplex' Meinekium: '*Interim suspicari licet, inscripsisse id Neoptolemum Ἐριχθονὶς sive malis Ἐριχθονιάς*'. Apage misellam coniecturam, etsi imposuit aliis etiam de hoc litterarum genere optime meritis, velut Susemihlio I p. 405 et Passowio in Lexico s. v. Titulus '*Τριχθονία*', scil. *γῆ* (ut *Τρίπολις Τριφυλία*), haud dedecet poetam geographum (scripsit Hecataeus *Εὐρώπην καὶ Ἀσίην*, Mnaseas Patarensis *Περὶ Εὐρώπης Ἀσίης Λιβύης*; versibus Alexander Ephesius et Dionysius Periegeta omnes tres continentes complexi sunt) et adprime ille de Oceano versiculus in carmen geographicum quadrat. *Διονυσιάδα* alibi (Ath. III p. 82 D, Meineke 'Anal.' p. 357) confecisse Neoptolemus cum traditus sit, *Βασσαρικά* idem (ut putamus) Dionysius scripsit ('Geogr. gr. min.' III p. XXVI sqq., Ruehl. 'Mus. rhen.' 1874 p. 85 sq.). Dionysius tametsi semovit in universum historiam fabularem opere geographico orbem terrarum comprehendens, non minus sexiens[42])

---

[42]) Cf. Ruehl. l. c. V. 570—579 de brumalibus Bacchi cultoribus Britanniae propinquis, v. 622—626 et v. 1143—1165 de Bacchi Thebani expeditione indica, v. 700—706 de Caspiis Baccho deditis, v. 839—846 de Lydis Maeandri accolis, v. 935—955 de Baccho ex Iovis femore in Arabia edito (cf. hymnum 'Homericum' apud Diod. III c. 66, 3; 'Herm.' 1891 p. 178).

accurate Dionysiaca narrat nonnulla et ad Asiam et ad Europam spectantia. Alia cum deficiant inquirendi argumenta, notabilis hic duplex in materia consensus.

Fatum suum habuit Neoptolemi memoria. Nam Athenaei epitoma secundum Meinekium p. 337 'Analectorum' *Κυπριανός* e *Παριανός* effecit[43]): quo utimur depravationis genere ad Probi interpretamentum Vergilianum emendandum. Is ad 'Georg.' I v. 244 p. 42 K. citatis Mercurii Eratosthenici versibus nonnullis '*nam quidam*' — inquit — '*orbem terrarum descripserunt in formam litterae* ⊙ *et in lineamentis, quae per circuitum ambiunt litteram, formam referunt Oceani quem recte* ζωστῆρα τοῦ κόσμου *dixerunt, ut Parianus* (*Cyrillus* codd.) *cum ait* «Ὠκεανός, ᾧ πᾶσα περίρρυτος ἐνδέ⟨δε⟩ται χθών». *In media autem parte linea quae deducitur Atlanticum Oceanum fertur transmittere, quod mare traditur subiectum plagae aequinoctiali, et sic divisas esse duas partes orbis, quarum nos habitemus eam quae sit ab oriente dexterior, atque esse verisimile, ut adversam pari tractu solidam gens alia hominum inhabitet*'. Sequuntur adscripta p. 179. ΠΑΡΙΑΝΟϹ et ΚΥΡΙΛΛΟϹ (et ΚΥΠΡΙΑΝΟϹ) quantillum distent, manifestum. Eget correctione etiam Anonymus, quem falso dicunt Achillem (cf. p. 16), p. 168 Petavii: ὁ δὲ ὁρίζων λέγεται μέν, ἐπειδὴ διορίζει κατὰ πλάτος τὰ δύο ἡμισφαίρια διάζωσμα ὢν τοῦ οὐρανοῦ· κεῖται δὲ ἔξω τῆς σφαίρας, ὡς πρὸς τὴν ἡμετέραν ὄψιν, τῷ δ' ἀληθεῖ (τῷ δ' ἀληθὲς codex) τῷ νῷ αὐτὸν ἔσω δεῖ παραλαβεῖν κείμενον. οἱ δὲ ποιηταὶ Ὠκεανὸν αὐτὸν καλοῦσιν. ὁ γοῦν Εὐφορίων (fr. 108 p. 155 M.) φησίν· «Ὠκεανός, τῷ πᾶσα περίρρυτος ἐνδέδεται (ἐνδέδυται codex) χθών».

In tanta Anonymi cum Achille similitudine Ο ΠΑΡΙΑΝ͂ pro ΕΥΦΟΡΙϢΝ exspectamus. [Sero hanc coniecturam vidimus ab Hillero ('Eratosthenis carminum reliquiae' p. 78) occupatam.]

Quaerenti, quid velit sibi «ἐνδέδεται» imago, fortasse videbitur Homerica ob Od. XIII v. 163 sq., ubi Neptunus Phaeacum navem «λᾶαν ἔθηκε καὶ ἐρρίζωσεν ἔνερθεν χειρὶ καταπρηνεῖ ἐλάσας». Qua imagine utebantur Homerum secuti Callimachus 'Hymn. in Delum' v. 53 sq. «ἐνὶ πόντῳ κύμασιν Αἰγαίοιο ποδῶν ἐνεθήκαο

---

[43]) In Rhesi scholio ad v. 342 non *Καρίᾳ* (quod Gaedius 'De Dem. Scepsio' p. 25 in *Παριανῇ* mutabat) sed *Ἀσίᾳ* codicibus offerri Schwartzii editio monstrat.

ῥίζας», tanquam pedes insulae (qui etiam v. 192 commemorantur) radicibus vel vinculis in fundo maris alligati essent, idem v. 34 sq. *«καὶ τὰς μὲν κατὰ βυσσόν, ἵν' ἠπείροιο λάθωνται, πρυμνόθεν ἐρρίζωσε*[44])». Apoll. 'Arg.' II v. 731 sq. *«τῇ δ' ὕπο πέτραι λισσάδες ἐρρίζωνται ἁλίβροχοι»*, Dionysius Periegeta v. 491 *«ἑξείης δ' ἐπὶ νήσοι* (Apsyrti insulis) *Λιβυρνίδες ἐρρίζωνται»*, denique *«τῶν ἐρριζωμένων νήσων»* 'Heraclitus' c. 45 p. 96 Mehler. Hinc monumentum Africanum in 'Annalibus instituti archaeologici germanici' 1890 p. 220 editum putamus inlustrari, in quo deus marinus ancoram gestans sub aqua conspicitur Delum insulam, ut nobis quidem videtur[45]), affixurus. Attamen secus sentimus de Neoptolemo et a corona, non a radice, metaphoram esse sumptam arbitramur ac vertimus 'coronae quasi medium tellus universa obtinet Oceano circumfusa'. Rem ipsam nihil nunc curamus — rotundum multi Oceanum dixerunt —: imaginem illam a Neoptolemo usurpatam persequentes ita iteratam videmus apud Periegetam Dionysium, ut provectiorem geographiae scientiam ostentans studio aperto corrigeret quodammodo v. 3—9. 41—42 (Geogr. graeci min. II p. 104. 106 Didot.):

μνήσομαι Ὠκεανοῖο βαθυρρόου· ἐν γὰρ ἐκείνῳ
πᾶσα χθών, ἅτε νῆσος ἀπείριτος, ἐστεφάνωται[46]).
5 *οὐ μὲν πᾶσα διαπρὸ περίδρομος, ἀλλὰ διαμφὶς*
ὀξυτέρη βεβαυῖα πρὸς ἠελίοιο κελεύθους,
σφενδόνῃ εἰοικυῖα· μίαν δέ ἑ καίπερ ἐοῦσαν
ἄνθρωποι τρισσῇσιν ἐπ' ἠπείροισι δάσαντο,
9 *πρώτην μὲν Λιβύην, μετὰ δ' Εὐρώπην Ἀσίην τε.* —
41 *οὕτως Ὠκεανὸς περιδέδρομε γαῖαν ἅπασαν*
τοῖος ἐών.

Fundae similem Posidonius mundum praedicavit (Eustath. ad h. l. Agathem. I 2 [Geogr. gr. min. II p. 471])[47]), Posidonii auctoritate poetice effatum Neoptolemi Dionysius redarguit. Percontaberis,

[44]) Imitatur Callimachum Orphicus 'Argon.' v. 710: *«βυσσόθεν ἐρρίζοῦντο»* (Cyaneae). Terrae radices: Diels 'Archiv für Geschichte der Philosophie' I p. 15.

[45]) Improbabiliter monumenti editor deum portui praesidentem intellegendum credit. Sunt alia quoque, quae minus dextre ille administraverit.

[46]) De geographicis Dionysii auctoribus passim disputarunt Muellenhoffius 'Deutsche Altertumskunde' I² et A. Goethe 'De fontibus Dionysii Periegetae', Gottingae 1875, p. 5 sqq.

num Dionysiaca sua ex Neoptolemo sumpserit Dionysius. Responderi quaestioni nequit omni fere argumentandi materia destitutae praeter hoc unum, indicam Bacchi expeditionem etiam Neoptolemum videri enarrasse. Hinc veremur ne decipiantur, qui inde ab Euphorione demum Chalcidensi cani coeptam esse Bacchi de Indis victoriam nuntiaverint. Cautius A. Dieterichius 'De hymnis orphicis' (Marpurgi 1891) p. 52 iudicavit, Neoptolemum et ipse sive non curans consulto sive ignorans.

[47]) Cf. v. 555 *ἄλλαι* (insulae) *δ' Ὠκεανοῖο παρὰ ῥόον ἐστεφάνωνται.* Verbum eadem versus sede Ilias habet XVIII v. 485 *ἐν δὲ τὰ τείρεα πάντα, τά τ' οὐρανὸς ἐστεφάνωται.* Cuius versiculi meminit qui 'Phaen.' v. 567 (cf. p. 105) «*Ὠκεανός, τά τε πολλὰ περιστέφεται ἑοῖ αὐτῷ*» scripsit pro «*περιστρέφεται*». — «*οὐρανὸς ἐνδέδεται*» fecit Leonidas Tarentinus 'Anth. Pal.' IX 25.

V. DE ARATI SCRIPTIS DEPERDITIS.

1. ΑΣΤΡΙΚΑ.

Aratum *ΑΣΤΡΙΚΑ* composuisse Tzetza testis est. Cuius testimonium et probae notae esse et antiquae Cornutus monstrabit iuxta locatus.

TZETZES in Hesiodi 'Opp.' p. 23 G.

ἐννέα εἰσὶν αἱ Μοῦσαι, ὅτι τετράγωνος καὶ στερεὸς ὁ ἐννέα ἐστὶν ἀριθμός. τοιαῦται δὲ καὶ αἱ γνώσεις, διότι ὁ ἐννέα πολλάκις πολλά ἐστιν . . . ἀλλ' Εὔμηλος μὲν ὁ Κορίνθιος (fr. 17 K.) *τρεῖς φησιν εἶναι Μούσας, θυγατέρας Ἀπόλλωνος, Κηφισοῦν Ἀπολλωνίδα Βορυσθενίδα, Ἄρατος δὲ ἐν τῇ πέμπτῃ τῶν ΑΣΤΡΙΚΩΝ τέσσαρας λέγει, Διὸς τοῦ αἰθέρος καὶ Πιερίας νύμφης, «Ἀρχὴν ⟨καὶ⟩ Μελέτην ⟨καὶ⟩ Θελξινόην καὶ Ἀοιδήν». τινὲς δὲ πέντε αὐτὰς εἶναί φασι καὶ ὀνόματα ἔχειν τῶν πέντε αἰσθήσεων. Ἐπίχαρμος δὲ ἐν τῷ τῆς Ἥβης Γάμῳ* (fr. p. 129 a Lorenzio tractatum) *ἑπτὰ λέγει, θυγατέρας Πιέρου καὶ Πιμπληΐδος νύμφης, Νει-*

CORNUTUS 'Theol.' p. 14 L.

ἐννέα δ' εἰσὶ διὰ τὸ τετραγώνους, ὥς φησί τις, καὶ περιττοὺς τοὺς προσέχοντας αὐταῖς ἀποτελεῖν· τοιοῦτος γάρ ἐστιν ὁ τῶν ἐννέα ἀριθμός, συνιστάμενος κατὰ τὸ ἐφ' ἑαυτὸν γενέσθαι τὸν πρῶτον ἀπὸ τῆς μονάδος τελειότητός τινος μετέχειν δοκοῦντα ἀριθμόν. λέγονται δὲ παρά τισι καὶ δύο μόναι εἶναι, παρ' οἷς δὲ τρεῖς, παρ' οἷς δὲ τέτταρες,

7 *κηφισοῦν* vel *κηφιδοῦν* Gaisfordii codices, *κηφισιοῦν* Ruhnkenii codex 'Opusc.' II p. 609 ‖ *θορυσθενίδα* vel *ἐρυσθενίδα* vel *ὠρυσθενίδα* Gaisfordii codices. Ceterum hinc alterum Eumeli fragmentum 16 K. discreparet, si modo nudum Eumeli nomen ibi intactum est ‖ 8, 9 *Ἰατρικῶν* male coni C. Frey 'Mus. rhen.' 1858 p. 134 ‖ 10 *Πιερίας* tentavi cf. Hesiod. 'Opp.' v. 1: *πλουσίας*, quod hexametro respuitur, Tzetzes ‖ inserto ⟨*καὶ*⟩ duplici versum refecit Grauertus 'Mus. rhen.' 1827 p. 343 ‖ 16 accusativos ionicos *Κηφισοῦν Ἀσωποῦν Νειλοῦν* neque Eumelo neque Epicharmo (qui finxisse ipse ista Musarum nomina videtur ut Empedocles Siculus Genios v. 393 sqq. p. 81 Stein, Diels 'Sitzungsb. der Berl. Ak.' 1884 p. 363, Preller 'Griech. Mythol.' I^3 p. 407, cf. G. Hermanni et Buttmanni commentationes ad l. 17 citatas) sed ei vindicamus auctori, unde totus ille de Musis commentariolus originem duxit, cf. infra.

λοῦν Τριτώνην Ἀσωποῦν Ἑπταπόρην Ἀχελωίδα Ἁλιακμοῦν καὶ Ῥοδίαν. παρὰ δὲ Ἡσιόδῳ ἐν Θεογονίᾳ (v. 76 sqq.) ἐννέα λέγονται εἶναι Κλειὼ Θάλεια Εὐτέρπη Τερψιχόρη Ἐρατὼ Πολύμνια Μελπομένη Οὐρανία καὶ Καλλιόπη.

παρ' οἷς δὲ ἑπτὰ κτλ.

17 ἑπταπόρην vel ἑπταπόλην Gaisfordii codices: illud scribendum Bergkius ad Pindari 'Olymp.' III 4 (I p. 70) censuit; cf. G. Hermanni 'Op.' II p. 290 et Buttmanni 'Myth.' I p. 274 ‖ 18 tentavi ex Hesiodi 'Theogonia' v. 349, ut aliquid fieret, *Πακτωλοῦν* coni G. Hermannus, *Τιτωποῦν* coni Bergkius: *τιπόπλουν* vel *τιτόπλουν* Gaisfordii codices.

Pergit Tzetzes p. 24 G.: *καί τινες μὲν πάσας, ἃς ἔφασαν Μούσας, παρθένους εἶναί φασιν, τινὲς δὲ τὰς λοιπὰς μόνας χωρὶς τῶν παρ' Ἡσιόδῳ ἐννέα.* Sequitur Musarum progenies, in qua Linus Orpheus Sirenes comparent. Eodem igitur fonte qui hauserit tertius scholiasta Vergilianus accedit ad 'Aen.' I v. 8: *Sane Musas multi novem, multi septem dixerunt ... Has alii virgines perhibent (nam ideo et porcam eis sacrificari aiunt, quod multum pariat), alii eis etiam filios dant, Orpheum Linum Sirenes, alii has octo, ut Athenis visuntur, alii quattuor dicunt. alias Boeotias, alias Atthidas, alias Siculas. Has Musas Siculus Epicharmus non Musas, sed ὁμονοούσας dicit* (fr. inc. 131 p. 292 Lor.). Aratus cur quattuor Musas numeraverit, incognitum. Nec tamen putandus est arbitrio suo indulsisse: Paus. IX 29, 2 *οἱ δὲ τοῦ Ἀλωέως παῖδες ἀριθμόν τε Μούσας ἐνόμισαν εἶναι τρεῖς καὶ ὀνόματα αὐταῖς ἔθεντο Μελέτην καὶ Μνήμην καὶ Ἀοιδήν.* Post Aratum Mnaseas Musarum numerum quaternarium dicitur constituisse ab Arnobio ('Patrol. lat.' I 5 p. 988 Migne), attamen immerito, schol. in 'Iliad.' II v. 671 ('Anecd. Oxon.' I ed. Cramer. p. 277 = fr. 15 Mehler.): *ἀπὸ μιᾶς αἱ πᾶσαι* (Musae) *λέγονται. Μνασέας δέ φησιν, ὅτι αἱ πᾶσαι τρεῖς εἰσιν, Μοῦσα Θεὰ Ὑμνώ. ἐν μὲν οὖν Ἰλιάδι μεμνῆσθαι τῆς Θεᾶς — «μῆνιν ἄειδε Θεά» — ἐν δὲ τῇ Ὀδυσσείᾳ τῆς Μούσης — «ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα» — ἐν δὲ τῇ Παλαμηδείᾳ τῆς Ὑμνοῦς* (p. 32 K.). Hinc, etsi magnopere verendum est ne ipsum scriptorem vitio commisso liberemus, periclitanda in Arnobio correctio est: *Musas Mnaseas est auctor* (fr. 16 M.) *filias esse Telluris et Caeli,*

Iovis ceteri praedicant ex Memoria uxore vel Mente. Has quidem virgines, alii matres fuisse conscribunt. Libet enim iam paucis etiam illas partes attingere, quibus alius aliud eadem de re dicere opinionum diversitate monstramini. Ephorus (fr. 162 *Muell.) has igitur numero esse tres effert ⟨item* vel *et⟩ Mnaseas*[1]*), quem supra diximus. ⟨Aratus⟩*[2]*) quattuor, Myrtilus inducit septem, octo asseverat Crates (p.* 71 *Wachsm.), ad extremum Hesiodus ('Theog.' v.* 76*) novem cum nominibus prodit, diis caelum et sidera locupletans*[3]*)*. Confidenter Arnobium enarratori Hesiodeo et Cornuto et scholiastae Vergiliano quartum adnumeramus. Scriptorem stoicum indoles eclogae, tempus illud monstrare videtur, quod Cratetem Mallotam citari vidit Wachsmuthius, quamvis obloquente Hillschero[4]); commonstrat praeterea

[1]) Praeter Patarensem Mnaseas exstitit rerum et astronomicarum et aliarum scriptor, cf. titulum saec. p. Chr. I Corcyraeum 185 in Kaibelii 'Epigrammatis', qui *ᾁ μὲν τὰ κόσμου σεμνὰ καὶ δι' ἀστέρων διῆλθε τὰν πυρωπὸν αἰθεροδρόμων κέλευθον, ᾁ δὲ καὶ γεωμόρον τέχναν γραμμαῖσιν ἰχνεύτειραν· εὐδαεῖ νοῒ κατεῖδ' Ὁμήρου δέλτον κτλ.'* Mehler 'Mnaseae fragmenta' (Bonn. 1846) p. 7.

[2]) Supplevimus conlatis ceteris testibus.

[3]) Alia testimonia comportavit Kalkmannus nec vero recte in usum Pausaniae convertit ('Pausanias der Perieget' p. 258). Nobis Pausanias IX 29, 1–4 cum iis sociandus videtur, quae congessimus '*Deutsche Litteraturzeitung*' 1887 p. 55.

[4]) Potuit Crates in 'Boeotiacis' (quem librum eripere Crateti non debebant nec Wachsmuthius p. 71 nec Muellenhoffius I p. 248) Musas enumerare. Dixit utique alio fragmento ibidem de Permesso fluvio Crates proxime a nemore Musarum distanti (Paus. X 29, 5). Dummodo tutus esset a dubitatione Cratetis in Hesiodum commentarius, posset eodem iure de scribendi opportunitate Hesiodea cogitari (cf. Nicander 'Ther.' v. 12). At secus credimus. Neque enim nominatur unquam titulo proprio tale quid Cratetis nec cogunt ulla ratione quattuor quae adferuntur frustula, ad illud scribendi genus ut referas. Primum (p. 55 et 56 W.), de mundi forma quod est, ex cosmographia Homerica apte derivabitur (schol. ad 'Theog.' v. 126), alterum de divina Cyclopum natura item cum explicatione Homerica cohaerere potest (ib. ad v. 142), tertium (schol. ad 'Opp.' v. 528 de frigore hiemali) Boeotiacis forsitan debeatur, quarto (Ruehl 'Mus. rhen.' XXIX p. 82sq.) prooemia Homerica Hesiodeis praestare dicuntur et haec reapse esse Hesiodeae fabricae negantur. Vides vel talia in commentatione aliqua Homerica potuisse exponi. Poterant vero etiam in Boeotiacis haud absone, quoniam 'Theogoniae' exordio ad loca nonnulla Boeotica spectatur. Locum adscribimus: *ἀρετὴ δὲ μὴ παντὶ ἁρμόζειν δύνασθαι (προοίμιον), ἀλλὰ ἰδίως ἐκείνῳ τῷ τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ὑποθέσεως ὄντι κυρίῳ.* Adsumpto

auctor Ciceronis 'De natura deorum' III 54, qui cognitum eundem de Musis habuit commentariolum: *Iam Musae primae quattuor natae Iove altero, Thelxinoe Aoide Arche Melete; secundae Iove tertio et Mnemosyne procreatae novem; tertiae Piero natae et Antiopa, quas Pieridas et Pierias solent poetae appellare, iisdem nominibus, eodem numero, quo proxime superiores.* Ne plura: ad Apollodorum Atheniensem quae patent vestigia omnia reducunt. Quem iniecta Arati mentione in libro '*Περὶ θεῶν*' de Musis scripsisse existimamus. Altero igitur ante Chr. saeculo *ΑΣΤΡΙΚΑ* Arati circumferebantur.

Idem esse *ΑΣΤΡΙΚΑ* atque *Ἀστρολογίαν καὶ Ἀστροθεσίαν* a Suida nominata fuerunt qui suspicarentur, etsi de voluminum numero definite nihil enuntiatur. Alii primam 'Phaenomenorum' partem, quam *Ἀστροθεσίαν* Marciani librarius scholio ad v. 450 vocavit, cum *ΑΣΤΡΙΚΟΙΣ* copulare maluerunt (cf. Buhleum II p. 457):

Antimachi exemplo quod vitetur pergit ita enarrator ille Chisianus: *Ὅμηρος δὲ* (*γε male coni. Ruehl*) *οὐ* (*scripsi: ὁ codex*) *τοιοῦτος, ἀλλὰ τὸ προοίμιον ἐκ τῶν πραγμάτων λαβὼν εὐθέως τά τε κεφάλαια τῆς ποιήσεως περιγράφει· τὸ* (*τὰ codices*) *δὲ τῶν Ἔργων καὶ Ἡμερῶν Ἡσιόδου* [*καὶ τῆς Θεογονίας*] *πάσης ἔστι προτάξαι ποιήσεως. διὸ καὶ ὁ Κράτης* [*αὐτὰ*] *κατὰ λόγον ἠθέτει.* Saepta a mente Cratetis abhorrent. Initium 'Operum' (praeter v. 10 haud dubie genuinum) unicuique praefigere possis poemati, 'Theogoniae' non item: ibi quae exstant personam Hesiodi et peculiare scribendi consilium tangunt aliquo modo ideoque destinata esse ipsi illi loco putanda sunt (cf. caput VI et Arthurius Meyer 'De comp. Theog. Hes.', Berolini 1887, p. 84 sqq.). Cratetis sententia eadem erat Aristarchi et antea iam Praxiphanis (Proclus apud Gaisfordium 'Poetae min. graeci' III p. 3, Rzachius in editione Hesiodi p. 97); eandem postea Pausanias e doctissimo auctore IX 31, 4 recepit solito more obscuratam ('D. L. Z.' l. c.): *Βοιωτῶν δὲ οἱ περὶ τὸν Ἑλικῶνα οἰκοῦντες παρειλημμένα δόξῃ λέγουσιν, ὡς ἄλλο Ἡσίοδος ποιήσαι οὐδὲν ἢ τὰ Ἔργα· καὶ τούτων δὲ τὸ ἐς τὰς Μούσας ἀφαιροῦσι προοίμιον, ἀρχὴν τῆς ποιήσεως τὸ ἐς τὰς Ἔριδας λέγοντες· καί μοι μόλιβδον ἐδείκνυσαν, ἔνθα ἡ πηγή, τὰ πολλὰ ὑπὸ τοῦ χρόνου λελυμασμένον. ἐγγέγραπται δὲ αὐτῷ τὰ Ἔργα.* — Etiam Rhesi commentarium Crateteum addubitari posse sentimus. Scholia ad v. 3 et v. 524 (vol. II p. 340 Schwartz, p. 59 Wachsm.) versantur tota in explanandis rebus astronomicis et in mensura temporis. Quid? quod carmen illud choricum v. 527 sqq. in celeberrimis veterum de caelo testimoniis vulgo numerabatur eratque a Parmenisco scriptione quadam astronomica tractatum (cf. cap. III s. v.). Quodsi Homeri Odysseae XIV v. 483 in priore Rhesi scholio habetur ratio: quin versa vice Rhesi tragoediae ex. gr. in Cratetis '*Ὁμηρικοῖς*' potuisse saltem rationem haberi infitiemur praefracte? Itaque *ἐπέχομεν* de Cratetis in Hesiodum Rhesumque commentariis.

at quinque ac pluribus adeo partibus dissecta unquam fuisse 'Phaenomena' Arati quis audivit, nedum ratiunculis demonstrare conatus est? Futtilia sunt, quae Grauertus 'Mus. rhen.' 1827 excogitavit, tanto opere, ut Boeckhium mirari subeat virum summum, quinam conlaudare effrenatam Grauerti audaciam potuerit ('Kleine Schriften' IV p. 301). 'Canonem' post primam 'Phaenomenorum' partem vi intrusit ille p. 341 sqq. numeravitque praeterea integri carminis duas particulas, alteram περὶ συνανατελλόντων καὶ συγκαταδυόντων (quam eandem *ΑΝΑΤΟΛΗΝ* esse dixit perperam p. 340, cf. p. 160): '*Wenn wir nun, wie gezeigt(?!), den Umfang des Arateischen Gedichtes als ursprünglich viel grösser annehmen, so erklärt sich eine Anführung des Tzetzes, die sonst höchst auffallend ist ... Sehr willkommen ist uns nun hier eine Nachricht des Achilles in der Einleitung c. 19 Ἄρατος --- περὶ ἡλίου καὶ σελήνης πρὸς τῷ τέλει τῆς ποιήσεως εἶπεν. Denn dadurch (?) werden die Diosemien, worin die Anzeichen an Sonne und Mond genannt sind, zum letzten Theile der ΑΣΤΡΙΚΑ und, was wir oben der sehr ungelenken (?) Verbindung wegen wünschten, von den Φαινομένοις getrennt. Dafür folgten auf diese unmittelbar andre, jetzt untergegangene Bücher, worin über den Lauf der Sonne und des Mondes, die Bahnen und Bewegungen der Planeten, ihre Relationen mit den andern Sternen und den Einfluss aller gesammt auf die verschiedenen Jahreszeiten gehandelt wurde, kurz der Kanon (?): und hieran schlossen sich recht passend die Wetterzeichen.*' Coniectaneorum cumulavit acervum, quorum ne unum quidem nec per se probabile est nec comprobatum a Grauerto. Neque omnino opus est pannoso Grauerti apparatu, quoniam certissima aliunde iamiam suppeditatur nobis discriminis ratio ac facultas[5]). *ΑΣΤΡΙΚΑ* unam de compluribus seriem (σύνταξιν) efficiebant, quibus scripta Arati praeter Phaenomena, ut videtur, inclusa conicimus (cf. p. 223 sqq.). Seriei titulum tenemus. Quinto συντάξεως astronomicae i. e. *ΑΣΤΡΙΚΩΝ* volumine, quod cum ceteris fere

[5]) *Les preuves abondent en faveur de la thèse de Grauert* Couat 'La poésie alexandrine' p. 457². Addidit Couatius rationes quasdam, Grauerto ut opitularetur, aeque perversas. Omnino adparet facile, infeliciter in Arato rem Couatio cecidisse: quod semel monemus submolestam singula refellendi operam gravati.

omnibus hodie deperiit, Aratus per carmen aliquod Musas compellaverat. Quinque igitur ad minimum monobibla 'Arateorum series astronomica' continebat. Et hodieque possumus — quod casui largimur — quinque opuscula iuxta Phaenomenorum carmen, fortasse sex, ad sidera pertinentia ex laciniis indiculi adferre: 1. *Ἀστροθεσίαν* 2. *Ἀστρολογίαν* 3. *Διοσημίας* 4. *Κανόνα* vel *Κανόνος κατατομήν* 5. *Ἀνατολήν*.

Iam ipsa videamus fragmenta, num catalogi fidem adiutura sint.

I

> *Hunc* (Equum) *Aratus et alii complures Pegasum, Neptuni et Medusae Gorgonis filium, dixerunt. Qui in Helicone Boeotiae monte ungula feriens saxum fontem aperuit, qui ex eius nomine Hippocrene est adpellatus* (Hygin. 'Astron.' I 18).

Hoc quoniam in 'Phaenomenis' desit (cf. v. 216), rettulit inter fragmenta Arati Buhlius II p. 456. Boeckhius in calce carminis servati periisse epilogum quendam poematis coniecit, in quem et Hygini de Equo narrationem ex Arato desumptam et Musarum recensum Pegaso coniunctarum transtulit perperam in commentatione 'De Arati canone' ('Kleine Schriften' IV p. 307). *ΑΣΤΡΟΘΕΣΙΑΙ* erunt fortasse qui inserant, etsi Aratea libri origo sponderi nequit. Cf. caput VIII. Titulum e librorum tabulis huic commentationi subnexis ut plerosque prompsimus. Possit vero etiam fieri, ut testimonium illud Hygini non satis accuratum et ad 'Phaenomena', ut ceterae Arati in Hygino memoriae, revocandum sit.

II

ΑΣΤΡΟΛΟΓΙΑΝ de siderum ad homines effectu fuisse inde concluseris, quod iuxta *Ἀστροθεσίαν* commemoratur. Id si verum est, scriptionem negamus Arateam esse. Nam quid ex ipsis 'Phaenomenis' poetae apertius quam omne rationum astrologicarum fastidium?[6]) Fragmenta novimus nulla.

[6]) De *Ἀνθρωπογονίᾳ* cf. p. 226 *Ὀστολογίαν* Arati ut recentiores fingerent, vox *Ἀστρολογία* a Victorio p. 108 male lecta ansam dedit. Couat 'La poésie alexandrine' p. 456 sq.

III

ΔΙΟΣΗΜΙΑΣ pinacographus commemoravit Achill. p. 55 W. Cuius libri nullum vestigium deprehendimus. Ne ipsam esse 'Phaenomenorum' partem ultimam iudicemus, ea obstant quae p. 215 disputavimus. Ergo nihil reliquum, nisi ut pravam Buhlii opinionem quandam refutemus e Suida procreatam s. v. *χειμὼν ὀρνιθίας* (= s. v. *ὀρνιθίας*)] *ὁ ἐπὶ τὴν γῆν τὰ ὄρνεα στορεννὺς ὑπὸ τῆς ψυχρᾶς πνοῆς, τουτέστιν ὁ σφοδρός, ἐν ᾧ καὶ τὰ ὄρνεα φθείρεται — λέγεται δὲ καὶ «ἄνεμος ὀρνιθίας» — ἢ ὅτι τὰ ὄρνεα ταῦτα χειμῶνος φαίνεται, ὡς Ἄρατός φησιν.* Desiderari haec in 'Phaenomenorum' parte ultima ideoque deperdito alicui libro Arateo retribuenda esse Buhlius speciosius quam verius edixit II p. 462. Verum si dixisset, cogitares sive de *ΔΙΟΣΗΜΙΑΙΣ* seu de scriptione *ΠΕΡΙ ΟΡΝΕΩΝ*, cuius memoria e Pselli versibus politicis 190—197 vel e commentario potius in Dionysium Thracem ('Anecdota graeca' ed. Boissonade III p. 210) cognita est. Praeplacuit hoc et Boissonadio et Bernhardyo (ad Suidae l. c.), quamvis haesitaret. Quid vero? Errarunt omnes, quia adnotationis Suidianae fontem neglexerunt. Scholio enim ad Aristophanis 'Acharn.' v. 876 sq. *ὡσπερεὶ χειμὼν ἄρα ὀρνιθίας ἐς τὴν ἀγορὰν ἐλήλυθας* haec adferuntur: *οὕτως ὁ σφοδρὸς χειμών, ἐν ᾧ καὶ τὰ ὄρνεα διαφθείρεται· οὕτω δὲ καὶ «ἄνεμος ὀρνιθίας» ὁ ἐπὶ τὴν γῆν τὰ ὄρνεα στορεννὺς ὑπὸ τῆς ψυχρᾶς πνοῆς* (*τῆς τοῦ ψύχους* codices, cf. Suid. l. c.). *ὁ δὲ Σύμμαχος «χειμῶνα ὀρνιθίαν» ἀποδίδωσι διὰ τὸ χειμῶνος τὰ ὄρνεα ταῦτα ἐπιφαίνεσθαι, ὡς παρὰ Ἀράτῳ.* Symmachus Aristophanem interpretans signis Arateis in extremam Phaenomenorum partem conlatis per scholia uti assolet, velut ad 'Pac.' v. 1067 *εὐήθες ζῷον ὁ κέπφος, οὗ μέμνηται καὶ Νίκανδρος* ('Alex.' v. 170) *καὶ Ἄρατος* (v. 916) *περὶ τῶν διοσημιῶν διαλεγόμενος καὶ Καλλίμαχος ἐν τοῖς Ἰάμβοις* et 'Vesp.' v. 262, ubi Arati v. 976, 977 citavit; denique ad 'Pac.' v. 778 *Καρκίνος* correpta vocali *ι* ex Arati 'Phaenomenis' in universum adsumpsit. Instat igitur, ut intra carminis eiusdem fines illud de avibus dictum circumspiciamus. Et redinveniri potest v. 1021 sqq., de quo loco dubitanter (ut alia tamen simul temere iaceret s. v. *Ἀρ.*) cogitavit Bernhardyus l. c.:

καὶ χῆνες κλαγγηδὸν ἐπειγόμεναι βρωμοῖο
χειμῶνος μέγα σῆμα, καὶ ἐννεάγηρα κορώνη
νύκτερον ἀείδουσα, καὶ ὀψὲ βοῶντε κολοιοί,

καὶ σπίνος ἠῷα σπίζων, καὶ ὄρνεα πάντα
ἐκ πελάγους φεύγοντα κτλ.

His expeditis fatemur libere istas Arati 'DIOSEMIAS' peculiari libro comprehensas in suspicionem a nobis vocari eam ob causam, quod *διοσημία*, vox attica[7]), ab usu Arateo discordat. *σῆμα* constanter Aratus terminum ionicum[8]) secutus fere quinquagiens nulla exceptione admissa. Ergo vix *Διοσημίας* sed *Σήματα* (*οὐράνια, αἰθέρια, χειμώνων ὑδάτων* al.) Arateum futurum fuisse titulum opperimur. Ita v. 460 et ipse Aratus, cum absoluta siderum descriptione, priusquam ad circulos — quibuscum coortus coocasusque cohaerent — et ad diosemias transgrederetur, dispositionem carminis futuram disertis verbis communicaret: *οὐκέτι θαρσαλέος κείνων ἐγώ* (quinque planetarum)· *ἄρκιος εἴην ἀπλανέων τά τε κύκλα τά τ' αἰθέρι σήματ' ἐνισπεῖν*[9]). *διοσημία* voce Dicaeopolis in 'Acharnensibus' utitur, ut in vulgi ore viguisse videatur et hinc, ut tam multa, in communem sermonis posterioris copiam traducta esse. Dionysius Periegeta scripsit *Διοσημίας*[10]), eodem fere tempore tertia carminis Aratei pars, cum antea dici consuevisset '*Προγνώσεις διὰ σημείων*', vocari coepit *Διοσημίαι*[11]): hinc Symmachus modo commemoratus. Diffidimus igitur aliquammultum *Διοσημίας* istas integrum Arati fuisse opusculum, tametsi

7) 'Theophrastus' *σημεῖον* dicit et *σημαίνειν*, item *προσημαίνειν* et *προγιγνώσκειν*. *προγνώσεις* Boethus (supra p. 155). Inde *Prognostica* latini.

8) 'Il.' XXII v. 30sq. *κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται* (Sirius exoriens), *καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσιν*. Archilochus fr. 54 B. *ἀμφὶ δ' ἄκρα — ὀρθὸν ἵσταται νέφος σῆμα χειμῶνος*. Parmenides: vide adn. 11. Sophocles in 'Nauplio' fr. 399, 3 N.² *οὗτος δ'* (Nauplius) *ἐφεῦρε τεῖχος Ἀργείων στρατῷ σταθμῶν ἀριθμῶν καὶ μέτρων εὑρήματα τάξεις τε ταύτας οὐράνιά τε σήματα* i. e. non astra (male ita enarratores) sed signa caelestia vel diosemias sive ab astris sive aliunde petitas.

9) Sectari Parmenidem videtur v. 133 Mullach: *εἴσῃ δ' αἰθερίην τε φύσιν τά τ' ἐν αἰθέρι πάντα σήματα καὶ καθαρᾶς εὐηγέος ἠελίοιο λαμπάδος ἔργ' ἀΐδηλα κτλ.*' — Sero vidimus Hugonem Grotium in idem incidisse p. 24 'Notarum' dubitantem: *Quare dubito an non haec Signa (diosemias) intellexerit supra, cum dixit τά τ' αἰθέρι σήματ' ἐνισπεῖν, ut uno versu et ea, quae ex Phaenomenis restabant, circulorum nempe tractationem et obiter quibus signis in Zodiaco orientibus quae oriantur quae occidant, et ipsa Diosemeia praesignificarit.*

10) Ruehl 'Mus. rhen.' 1874 p. 85.

11) Schol. Marc. ad Arati v. 733.

certi nihil sponderi posse facile intellegimus. Boethus nihil utique praeter signa Arati superstitia cognovit, cf. p. 155.

IV

1. Achilles 'Isag.' p. 135 B τὸν δὲ τῶν πλανήτων λόγον παρῃτήσατο ὁ Ἄρατος, ὅταν λέγῃ (v. 454, 5. 460—462).

οἳ δ' ἐπιμὶξ ἄλλοι πέντ' ἀστέρες, οὐδὲν ὁμοῖοι,
ἔμπαλιν εἰδώλων δυοκαίδεκα δινεύονται . . .
οὐδ' ἔτι θαρσαλέως κείνων ἐγώ· ἄρκιος εἴην
ἀπλανέων τά τε κύκλα τά τ' αἰθέρι — δινεύουσιν.

παραιτεῖται δὲ διὰ πολλὰς αἰτίας, πρῶτον ὅτι φαινόμενα ἠθέλησε καὶ πᾶσι σύμφωνα δεῖξαι ἄστρα, οὗτοι δὲ πολλὴν διαφωνίαν ἔχουσι καὶ οὐδὲ πᾶσίν εἰσι φανεροί. ἐν δὲ τῷ ἐπιγραφομένῳ αὐτοῦ 'ΚΑΝΟΝΙ' τὸν περὶ αὐτῶν ποιούμενος λόγον ἁρμονίᾳ τινὶ καὶ συμφωνίᾳ μουσικῇ τὰς κινήσεις αὐτῶν λέγει γεγονέναι.

Idem p. 136 A περὶ δὲ τῆς ἐναρμονίου κινήσεως αὐτῶν (septem sphaerarum) εἶπεν, ὡς ἔφην, Ἄρατος ἐν τῷ 'ΚΑΝΟΝΙ' καὶ Ἐρατοσθένης ἐν τῷ 'Ἑρμῇ' καὶ Ὑψικλῆς καὶ Θράσυλλος καὶ Ἄδραστος Ἀφροδισιεύς· ἤρξαντο δὲ τοῦ λόγου τούτου οἱ Πυθαγορικοί· πάντα γὰρ ἁρμονίᾳ καὶ τάξει λέγουσι κινεῖσθαι, καθὰ καὶ ἰατροὶ τοὺς σφυγμούς, καὶ ὑγιαίνειν μέν, ὅταν εὐτακτῶσι, νοσεῖν δέ, ὅτε ἀτάκτως κινοῦνται.

1 τὸν πλ. M ‖ 15 Πυθαγορικοί V: — ειοι L.

2. Idem p. 138 C πολλοὶ τῶν ἐπιφανεστέρων περὶ ἡλίου καὶ σελήνης ἐπραγματεύσαντο, ἰδίᾳ δὲ καὶ περὶ τῶν πέντε scil. πλανήτων. διὸ καὶ Ἄρατος ἰδίως μὲν περὶ ἡλίου καὶ σελήνης πρὸς τῷ τέλει τῆς ποιήσεως εἶπεν, ἰδίᾳ δὲ περὶ τῶν πέντε ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ 'ΚΑΝΟΝΙ'.

2 ἴδια L.

Canonis fragmenta qui nobis servavit Achilles simul argumentum quale fuisset declaravit. Quod ne intellegeretur primo obtutu, impedivit Boeckhianae 'De Arati Canone' commentationis defectus, cum ibi omissa sint verba Achillis καὶ Θράσυλλος. Thrasyllo enim usus est Theo Smyrnaeus 'De musica' (p. 47 sqq. Hiller.) eo in capite, quod est περὶ τῆς τοῦ κανόνος κατατομῆς.

Itaque Aratum in CANONE sonorum musicorum designationem et cum hac sphaerarum concentum et aliquid fortasse de motu docuisse liquet ait recte Boeckhius p. 303 multa de Arati harmonia apud scriptores musicos adhibita coniciens. Versibus CANONEM conceptum fuisse non patet diserto testimonio et praepropere a Boeckhio e Germanici 'Arateis' conclusum est, qui de planetis se velle posthac dicturum v. 444 sq. subindicavit:

Hoc opus arcanis si credam postmodo Musis,
tempus et ipse labor, patiantur fata, docebit.

Incredibile, haec quoque Germanicum ex Arato vertisse, cum de illo tertia ut par est utatur persona v. 1 sq.:

Ab Iove principium magno deduxit Aratus:
carminis at nobis, genitor, tu maximus auctor.

Opus per se constans Achilles CANONEM fr. 1 et 2 dixit, adnectere 'Phaenomenis' velle irrita opera erat Grauerti l. c. p. 341 sqq. iudice etiam Boeckhio p. 306 sq. Recte hic *Aratus* inquit *ipse v. 460 se de planetis in hoc opere* (quod superest) *non dicturum profitetur:*

οὐδ' ἔτι θαρσαλέος κείνων ἐγώ· ἄρκιος εἴην
ἀπλανέων τά τε κύκλα τά τ' αἰθέρι σήματ' ἐνισπεῖν.

Itaque Aratus, cum 'Phaenomena' condebat, imparem se CANONIS argumento fassus est, neque is hoc potuit in eodem opere tractare, nisi obloqui sibi ipse volebat. Putaverat Grauertus p. 342 duo Germanici 'Prognosticorum' fragmenta, in quibus de tempestatibus sub singulis Zodiaci signis accidentibus agitur et de propriis viribus quas planetarum quisque illa signa tenens exerceat (p. 43 sq. Breys.), e CANONE translata esse. *Sed postquam CANONIS argumentum prorsus aliud et maxime musicum esse docuimus, quis non probabilius dixerit, Caesarem illa de suo addidisse, non vertisse ex Arato?* Boeckhius.

V

Τέταρτον τὸ περὶ ΑΝΑΤΟΛΗΣ, ὅ φασί τινες μὴ εἶναι Ἀράτου, ἀλλ' Ἡγησιάνακτος (Vit. II p. 56 W.). Itaque quod apud Suidam legitur *Ανατομή* emendamus in *ΑΝΑΤΟΛΗ*, non contra, quod Buhlio placuit. An illa inscriptione singulare Arati opus denotetur, valde dubitans partem potius 'Phaenomenorum' alteram ad ortus siderum inde a versu 553 spectantem sic adpellari Buh-

lius p. 458 falsissime arbitratur. Hegesianacti tribuere 'Phaenomenorum' partem cui sano venire in mentem potuit?[12]) Quapropter titulo illo peculiarem librum comprehensum fuisse consectarium est.

Tantum de fragmentis. Ad Achillis de prooemio Arateo commentariolum tandem aliquando revertimur p. 17 ex codice Vaticano editum. Altius haec docti interpretis excerpta repetenda esse quamvis constet abunde, muniri tamen illud insuper scholio Marciano ad v. 733 *οὐχ ὁράᾳς; ὀλίγη μέν] ἡ δοκοῦσα εἶναι πρός τινα τοῦ λόγου ἀπότασις ἐπλαγίασε πρὸς τὸ «οὐχ ὁράᾳς» ἐνθεῖναι τὸ εἰς Ἀγκλείδην προοίμιον ἀναφερόμενον. ἀλλ' ἠγνόησαν, ὅτι ποιητικόν ἐστιν ἔθος, ὡς καὶ Ὅμηρος κτλ.'* subindicavimus. Ita qui primus de prooemio Arati exposuit, is complura poetae antigrapha examinaverat seu nullo seu diversis exordiis instructa. Ex uno praeterea versiculum de magno anno adscripsit interpres. Haec igitur illinc relicta sunt:

I. *ἀμφί μοι ἠελίοιο περικλειτοῖό τε μήνης*
ἔσπετέ μοι, Μοῦσαι.
II. 1) *Ἀγκλείδη, ξείνων ἱερὸν θάλος, εἰ δ' ἄγε σύν μοι*
οὐρανίην ψαύσειας ἔπι τρίβον[13]).
2) *ἕπταχα σὺν δεκάδεσσι περιπλομένων ἐνιαυτῶν.*
III. *Ἀντίγονε, ξείνων ἱερὸν θάλος*[14]).

Ab altero incipiamus. Negavit verissime p. 17 interpres, illud ad Anclidem prooemium 'Phaenomenis' primitus praefixum fuisse,

---

[12]) Frey ('Mus. rhen' 1858 p. 132sqq.): *Es (Περὶ ἀνατολῆς) ist nichts Anderes als die besondere Ueberschrift des dritten Theiles der Phaenomena von Vers* 553 *an .. denn auf den Zusatz der Vita ὅ φασί τινες μὴ εἶναι Ἀράτου, ἀλλ' Ἡγησιάνακτος dürfte wol nicht viel* (?) *zu geben sein.* In tota Freyi commentatione Aratea vix quod probum sit indagaveris. Cf. supra p. 155. Quod schol. Eurip. 'Phoen.' v. 1116 inter *ἐπιτολήν* et *ἀνατολήν* distinxisse Aratus dicitur, ad 'Phaenomena' pertinet.

[13]) Oppianus 'De venatione' Dianam facit ad poetam v. 20sqq. dicentem:
ἔγρεο, καὶ τρηχεῖαν ἐπιστείβωμεν ἀταρπόν,
τὴν μερόπων οὔπω τις ἐῇς ἐπάτησεν ἀοιδαῖς.
Manilius 'Astronomicorum' exordio Caesarem adlocutus *ire per ipsum aera* instituit, *ire per alta astra* Pythagoras apud Ovidium 'Met.' XV v. 147 (Schmekel 'De Ovidiana Pythag. doctr. adumbr.' p. 3sqq.), alia nonnulla. Casui vero hae dandae similitudines, nec credimus Romanorum ulli aliam quam nobis patuisse Phaenomenorum formam et editionem.

[14]) Oppianus l. c. v. 3 *Αὐσονίου Ζηνὸς γλυκερὸν θάλος, Ἀντωνῖνε.*

quandoquidem in ipso hoc carmine magnus annus duodevicennalis non sine aperto quodam studio ac consilio effertur. Intra eiusdem poematis terminos tantam admisisse differentiam vel nescium astronomiae aliquem absurde cogitatum foret. Alione igitur carmine ante 'Phaenomena' scripto ita censuisse Aratum putemus? Hac utique ratione versuum 751 sqq. quo tendat sententia declararetur:

ἄλλος δ' ἀλλοίην ἀστὴρ ἐπιδέρκεται ἠῶ.
γινώσκεις τάδε καὶ σύ· τὰ γὰρ συναείδεται ἤδη
ἐννεακαίδεκα κύκλα φαεινοῦ ἠελίοιο,
ὅσσα τ' ἀπὸ ζώνης εἰς ἔσχατον Ὠρίωνα
νὺξ ἐπιδινεῖται. Cf. p. 18 sqq.

Si post edita 'Phaenomena' carmen ad Anclidem prodiit, mirari satis nequires, quid esset quod a re dudum et aliis probata et ab ipso libentissime concessa Aratus in errorem reclinasset. Iam rem invertas. Ille quod non iam dubitari de Metonis anno solari duodevicennali et summam esse inter astronomiae studiosos concordiam dixit, dictumne ita accipiamus, ut erratum a sese ipso esse tacite fateretur correcturus? Haud facile credimus. Nihil omnino de se sed, ni fallunt omnia, in universum de astronomis Metoniano cyclo iamiam assentientibus loquitur poeta. Ergo quid reliquum nisi ut illud carmen, unde sumpti isti versiculi sunt, pro subditicio iudicetur? Idem satis antiquum fuisse videtur, si modo ex opinionis quarto iam saeculo derelictae antiquitate discrimen capere licebit. Eratne *ΑΣΤΡΟΘΕΣΙΑ* (p. 216)?

Venimus ad tertium prooemii exemplum «*Ἀντίγονε, ξείνων ἱερὸν θάλος*». Antigonum versu compellatum regem esse cognomine nondum explicato Gonatam, Demetrii Poliorcetae filium, haud cunctanter et succincte edixit Meinekius 'Philol.' 1859 p. 19. Et ipsi ita iudicamus, non quia Gonatae memoria cum 'Phaenomenis' conficiendis arcte copulata fuit (cf. cap. VII et VIII), sed quod «*ξείνων ἱερὸν θάλος*» summo ille iure conlaudatur. Experti Pellae hospitium regis cum alii homines litterati tum Aratus. Verum id est absurdum, et regem et Anclidem eodem hospitalitatis elogio ne verbis quidem dissonantibus, diversis tamen exordiis, ab eodem efferri poeta. Iam quadrat quod eum, qui Anclidem affatus est, minime Aratum fuisse adparuit. Iam vero de Antigoni memoria ac versu quid fiet? Cum fecerit Aratus «*εἰς Ἀντίγονον*» teste Suidae biographo infra adscripto carmen, illud libenter eidem

relinqueremus Arato: nisi id ipsum obstaret, quod versu «*Ἀντίγονε, ξείνων ἱερὸν θάλος*» prooemium illud ad Anclidem missum exprimi videtur[15]). Nam apta etiam cetera prooemii Anclidei particula est, ut fidenter suppleas *Ἀντίγονε, ξείνων ἱερὸν θάλος, ⟨εἰ δ' ἄγε, σὺν μοι οὐρανίην ψαύσειας ἔπι τρίβον⟩*.

Quod primo loco attulimus prooemii frustulum, id dubitavit Hugo Grotius p. 14 'an non ad Diosemeia servata pertineret.' Itaque sibi finxit alteram partem Arateorum peculiari olim exordio, quod tamen differret a forma tradita, in aliqua editione instructam fuisse. Quod cum obstet diserto interpretis testimonio de toto 'Phaenomenorum' carmine dicentis, incredibile. Cf. cap. VI et VIII.

[15]) *Ἀγκλείδης* = *Ἀνακλείδης* auctore Meinekio l. c. Nomen corruptum putat Wilamowitzius ex *Ἀλκείδης* vel *Ἀγκαΐδης* vel simili aliquo. Patronymica vel gentilicia poetis certas personas adloquentibus usitata. *Κηρυκίδης Βατουσιάδης Αἰσιμίδης Ἐρασμονίδης Χαρίλαος* Archilochus.

2. ΙΑΤΡΙΚΑ.

Testis est Pollux II 37 sq.[16]) *ἐκάλουν δ' αὐτὰς (τὰς τῆς κεφαλῆς ῥαφάς) ἰατρῶν παῖδες στεφανίτιδάς τε καὶ λαβδοειδεῖς καὶ λεπιδοειδεῖς καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὀνόματα, καὶ ἐφιλονείκουν περὶ τοῦ πλήθους αὐτῶν, εἴτε πέντε χρὴ τὰς ῥαφὰς ἀριθμεῖν εἴτε πλείους εἴτε ἐλάττους, πάντων μὲν ὁμολογούντων ἐλάττους εἶναι τὰς τῶν γυναικείων κεφαλῶν ῥαφάς, Ἡροδότου δὲ φάσκοντος* (IX c. 83) *μετὰ τὸν ἐν Πλαταιαῖς φόνον ἐν τοῖς Περσικοῖς νεκροῖς εὑρεθῆναι*

[16]) Nihil de Pollucis auctore adfirmamus, sed Rufum Ephesium '*Περὶ ὀνομασίας τῶν τοῦ ἀνθρώπου μορίων*', quem in altero libro concinnando expilabat (M. Haupt. 'Opusc.' III 2 p. 429 praeeunte Casaubono), posse fuisse putamus quamvis cum alia tum ipsum Arati testimonium in Darembergii et Ruellii editione Parisina p. 135 sqq. desideretur. At probaverunt Rhodius ('De Pollucis fontibus' p. 86 sqq.) et Voigtius ('De Sorano Ephesio' p. 29) Rufum non integrum sed bis excerptum ad nos pervenisse.

κεφαλὴν μηδεμίαν ἔχουσαν ῥαφῆς συμβόλησιν. λέγει δέ που καὶ Ἄρατος ἐν τοῖς *ΙΑΤΡΙΚΟΙΣ*·

ἤδη γάρ ποτ' ὄπωπα καρήατα πολλὰ μὲν αὔτως
μεσσατίης κορυφῆς μούνῃ συνεερμένα ῥαμμῇ,
πολλαὶ δ' ἀρραφέες κεφαλαὶ πάγεν ἀνθρώποισιν.

11 συνεεργμένα codices Pollucis: correxi ‖ γραμμῇ codices Pollucis et ob sententiam (cf. Phaen. v. 465) et ob laesam productionis ante mutam cum liquida regulam Arati corruptum (Frey 'Mus. rhen.' 1858 p. 136): correximus et Vertunianus et ego etsi voce insolenti novata; at conferas γράμμα ∾ γραμμή, στίγμα ∾ στιγμή, ἅρμα ∾ ἁρμός, κάθαρμα ∾ καθαρμός, alia.

Idem opus dixit Bublius II p. 455 *ΙΑΤΡΙΚΑ* et *ΙΑΤΡΙΚΑΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ*, quae a biographis et alibi commemorantur, satis inconsiderate: illa isto loco ad hominis anatomiam spectasse fragmentum evincit, hae pharmacologicam rationem peculiari scriptione sectabantur. σύνταξιν significari vel seriem medicinalem titulo generali nobis persuasimus in monobibla nonnulla digestam, quae deinceps recensebuntur.

I

Vita III p. 59 W. συναγορεύει δὲ αὐτῷ (Hipparcho, qui negabat astronomum Aratum esse) καὶ Διονύσιος ἐν τῷ 'Περὶ συγκρίσεως Ἀράτου καὶ Ὁμήρου' περὶ τῶν μαθηματικῶν, ὥσπερ γέ φησιν·

οὐ τίθεμεν αὐτὸν ἰατρὸν εἶναι γράψαντα τὰς *ΙΑΤΡΙΚΑΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ*, οὐδὲ μαθηματικὸν θήσομεν οὐδὲν ξένον εἰπόντα τῶν Εὐδόξου.

Vita II iuxta 'Phaenomena' 'Canonem' 'Ortum' (Ἀνατολήν) enumerantur *ΙΑΤΡΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ*, ut peculiarem hanc scriptionem, et non seriei titulum, fuisse adpareat.

II

Suidae codices *ΣΥΝΘΕΣΙΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ ΘΗΡΙΑΚΩΝ ΕΠΙΤΗΔΕΙΑΝ* (sive ἐπιτήδεια) offerunt in librorum indice. Distinxit post φαρμάκων Westermannus, tanquam verba θηριακῶν ἐπιτήδεια novum titulum efficerent et 'ex theriacis quae sunt salubria' remedia designarent. Supplemento si careri potest — et φαρμάκων proxime ante scriptum exstat — quis supplere maluerit? 'Antidota' Galeni inspicias (vol. XIV Kuehn.): discerni intelleges

(quod ultro elucet cur fieri consueverit) inter *φάρμακα θηριακά* quae *θανάσιμα* sunt vel *δηλητήρια* et quae *ἀγαθὰ καλὰ ἐπιτετευγμένα* (cf. ex. gr. p. 151. 161. 171. 174). Tamen ne cognita quidem tituli sententia statim patent omnia. At patescent. Unam certamque dixerit Aratus mixturam an in universum de remediis salubriter miscendis exposuerit, quamvis provisum primitus fuerit ne haesitari quiret, nunc, res utut se habet, per se dubitabile. Namque iterum Galeni 'Antidota' evolvas: p. 32 *Ἀνδρομάχου πρεσβυτέρου θηριακὴ δι' ἐχιδνῶν, ἡ καλουμένη 'Γαλήνη'* — multa nimirum ex viperis alioquin fiebant medicamina — p. 149 *'Ἀμβροσία' Φιλίππου Μακεδόνος πρὸς τὰ θανάσιμα τῶν φαρμάκων καὶ παντὸς ἰοβόλου πληγήν· ποιεῖ καὶ πρὸς τὰς ἐντὸς διαθέσεις,* p. 159 *'Ἀμβροσία' Ἀρχιβίου ἱερά, πρὸς πάντα τὰ ἐντὸς ποιοῦσα ᾗ χρῶμαι* (Galenus ipse)[17]. Et sic fere omnia certo nomine indicantur remedia sive proprio sive inventoris sive eius, qui uti illis assolebat. Itaque '*σύνθεσις φαρμάκων θηριακῶν ἐπιτηδεία*' inscriptum fuerit seriei medicinalis alicui volumini, quo istiusmodi mixturae (*σύνθετα*) comprehendebantur. Idque corroborat Galenus 'De Antidotis' (vol. XIV p. 144sq. K.): *περὶ δὲ τῶν συνθέτων* (*θανασίμων φαρμάκων* scil.) *λεχθήσεται. ἐκτίθεσθαι δὲ τὰς τούτων*

[17]) Epigrammati Callimacheo ab editoribus, quoad scimus, non prorsus intellecto LIII Wil. salutem parabimus:

Καὶ πάλιν, Εἰλείθυια, Λυκαινίδος ἐλθὲ καλεύσης
εὔλοχος ὠδίνων ὧδε σὺν εὐτοκίῃ.
ἧς τόδε νῦν μέν, ἄνασσα, κόρης ὑπέρ· ἀντὶ δὲ παιδός
ὕστερον εὐώδης ἄλλο τι νηὸς ἔχοι.

Cf. Nossin 'Anth Pal.' VI 273. Partu filiae gravidae instante Ilithyiam Lycaenis mater implorat, ut subveniat dolores levatura *σὺν εὐτοκίῃ* Quod cum putarent idem atque *εὔλοχος ὠδίνων*, praepropere abstulerunt coniectando et Heckerus ('Comm. crit. in Anth.' p. 112) et Meinekius post editionem p. 291. Nobis *Εὐτοκίη* proprium nomen est nec differt ab herba medicinali ad partum idonea vel remedio *Ἀριστολοχία* vel *Ὠκυτόκιον* alias dicto. Exempla inferius alia occasione capite VI propositurі sumus. Callimachum vero inlustrare possumus 'Aeneide' XII v. 411—419 Venus Aeneam vulnere defessum dictamno Idaeo — immixtis Ambrosia et Panacea, quae certa id temporis erant remedia a Galeno in 'Antidotis' totiens et a scholiasta Vergiliano etiam commemorata, quidquid recentiores Aeneidis enarratores moliuntur — curat ipsa et reficit: *dictamnum genetrix Cretaea carpit ab Ida . . . detulit . . . inficit occulte medicans spargitque salubris Ambrosiae sucos et odoriferam Panaceam.* Denique favet *σύν* praepositionis usus: cf. 'Il.' XVI v. 864 *ξὺν δουρὶ-βεβήκει.* Ib. II v. 787, alia. Simile invocationis exemplum exhibet Tibulli elegia II 5.

auctor Ciceronis 'De natura deorum' III 54, qui cognitum eundem de Musis habuit commentariolum: *Iam Musae primae quattuor natae Iove altero, Thelxinoe Aoide Arche Melete; secundae Iove tertio et Mnemosyne procreatae novem; tertiae Piero natae et Antiopa, quas Pieridas et Pierias solent poetae appellare, iisdem nominibus, eodem numero, quo proxime superiores.* Ne plura: ad Apollodorum Atheniensem quae patent vestigia omnia reducunt. Quem iniecta Arati mentione in libro '*Περὶ θεῶν*' de Musis scripsisse existimamus. Altero igitur ante Chr. saeculo *ΑΣΤΡΙΚΑ* Arati circumferebantur.

Idem esse *ΑΣΤΡΙΚΑ* atque *Ἀστρολογίαν καὶ Ἀστροθεσίαν* a Suida nominata fuerunt qui suspicarentur, etsi de voluminum numero definite nihil enuntiatur. Alii primam 'Phaenomenorum' partem, quam *Ἀστροθεσίαν* Marciani librarius scholio ad v. 450 vocavit, cum *ΑΣΤΡΙΚΟΙΣ* copulare maluerunt (cf. Bubleum II p. 457):

Antimachi exemplo quod vitetur pergit ita enarrator ille Chisianus: *Ὅμηρος δὲ* (*γε male coni. Ruehl*) *οὐ* (*scripsi: ὁ codex*) *τοιοῦτος, ἀλλὰ τὸ προοίμιον ἐκ τῶν πραγμάτων λαβὼν εὐθέως τά τε κεφάλαια τῆς ποιήσεως περιγράφει· τὸ* (*τὰ codices*) *δὲ τῶν Ἔργων καὶ Ἡμερῶν Ἡσιόδου* [*καὶ τῆς Θεογονίας*] *πάσης ἔστι προτάξαι ποιήσεως. διὸ καὶ ὁ Κράτης* [*αὐτὰ*] *κατὰ λόγον ἠθέτει.* Saepta a mente Cratetis abhorrent. Initium 'Operum' (praeter v. 10 haud dubie genuinum) unicuique praefigere possis poemati, 'Theogoniae' non item: ibi quae exstant personam Hesiodi et peculiare scribendi consilium tangunt aliquo modo ideoque destinata esse ipsi illi loco putanda sunt (cf. caput VI et Arthurius Meyer 'De comp. Theog. Hes.', Berolini 1887, p. 84 sqq.). Cratetis sententia eadem erat Aristarchi et antea iam Praxiphanis (Proclus apud Gaisfordium 'Poetae min. graeci' III p. 3, Rzachius in editione Hesiodi p. 97); eandem postea Pausanias e doctissimo auctore IX 31, 4 recepit solito more obscuratam ('D. L. Z.' l. c.): *Βοιωτῶν δὲ οἱ περὶ τὸν Ἑλικῶνα οἰκοῦντες παρειλημμένα δόξῃ λέγουσιν, ὡς ἄλλο Ἡσίοδος ποιῆσαι οὐδὲν ἢ τὰ Ἔργα· καὶ τούτων δὲ τὸ ἐς τὰς Μούσας ἀφαιροῦσι προοίμιον, ἀρχὴν τῆς ποιήσεως τὸ ἐς τὰς Ἔριδας λέγοντες· καί μοι μόλιβδον ἐδείκνυσαν, ἔνθα ἡ πηγή, τὰ πολλὰ ὑπὸ τοῦ χρόνου λελυμασμένον. ἐγγέγραπται δὲ αὐτῷ τὰ Ἔργα.* — Etiam Rhesi commentarium Cratateum addubitari posse sentimus. Scholia ad v. 3 et v. 524 (vol. II p. 340 Schwartz, p. 59 Wachsm.) versantur tota in explanandis rebus astronomicis et in mensura temporis. Quid? quod carmen illud choricum v. 527 sqq. in celeberrimis veterum de caelo testimoniis vulgo numerabatur eratque a Parmenisco scriptione quadam astronomica tractatum (cf. cap. III s. v.). Quodsi Homeri Odysseae XIV v. 483 in priore Rhesi scholio habetur ratio: quin versa vice Rhesi tragoediae ex. gr. in Cratetis '*Ὁμηρικοῖς*' potuisse saltem rationem haberi infitiemur praefracte? Itaque *ἐπέχομεν* de Cratetis in Hesiodum Rhesumque commentariis.

at quinque ac pluribus adeo partibus dissecta unquam fuisse 'Phaenomena' Arati quis audivit, nedum ratiunculis demonstrare conatus est? Futtilia sunt, quae Grauertus 'Mus. rhen.' 1827 excogitavit, tanto opere, ut Boeckhium mirari subeat virum summum, quinam conlaudare effrenatam Grauerti audaciam potuerit ('Kleine Schriften' IV p. 301). 'Canonem' post primam 'Phaenomenorum' partem vi intrusit ille p. 341 sqq. numeravitque praeterea integri carminis duas particulas, alteram *περὶ συνανατελλόντων καὶ συγκαταδυόντων* (quam eandem *ΑΝΑΤΟΛΗΝ* esse dixit perperam p. 340, cf. p. 160): '*Wenn wir nun, wie gezeigt(?!), den Umfang des Arateischen Gedichtes als ursprünglich viel grösser annehmen, so erklärt sich eine Anführung des Tzetzes, die sonst höchst auffallend ist ... Sehr willkommen ist uns nun hier eine Nachricht des Achilles in der Einleitung c.* 19 *Ἄρατος --- περὶ ἡλίου καὶ σελήνης πρὸς τῷ τέλει τῆς ποιήσεως εἴπεν. Denn dadurch (?) werden die Diosemien, worin die Anzeichen an Sonne und Mond genannt sind, zum letzten Theile der ΑΣΤΡΙΚΑ und, was wir oben der sehr ungelenken(?) Verbindung wegen wünschten, von den Φαινομένοις getrennt. Dafür folgten auf diese unmittelbar andre, jetzt untergegangene Bücher, worin über den Lauf der Sonne und des Mondes, die Bahnen und Bewegungen der Planeten, ihre Relationen mit den andern Sternen und den Einfluss aller gesammt auf die verschiedenen Jahreszeiten gehandelt wurde, kurz der Kanon(?): und hieran schlossen sich recht passend die Wetterzeichen.*' Coniectaneorum cumulavit acervum, quorum ne unum quidem nec per se probabile est nec comprobatum a Grauerto. Neque omnino opus est pannoso Grauerti apparatu, quoniam certissima aliunde iamiam suppeditatur nobis discriminis ratio ac facultas[5]). *ΑΣΤΡΙΚΑ* unam de compluribus seriem (*σύνταξιν*) efficiebant, quibus scripta Arati praeter Phaenomena, ut videtur, inclusa conicimus (cf. p. 223 sqq.). Seriei titulum tenemus. Quinto *συντάξεως* astronomicae i. e. *ΑΣΤΡΙΚΩΝ* volumine, quod cum ceteris fere

---

[5]) *Les preuves abondent en faveur de la thèse de Grauert* Couat 'La poésie alexandrine' p. 457[2]. Addidit Couatius rationes quasdam, Grauerto ut opitularetur, aeque perversas. Omnino adparet facile, infeliciter in Arato rem Couatio cecidisse: quod semel monemus submolestam singula refellendi operam gravati.

omnibus hodie deperiit, Aratus per carmen aliquod Musas compellaverat. Quinque igitur ad minimum monobibla 'Arateorum series astronomica' continebat. Et hodieque possumus — quod casui largimur — quinque opuscula iuxta Phaenomenorum carmen, fortasse sex, ad sidera pertinentia ex laciniis indiculi adferre: 1. *Ἀστροθεσίαν* 2. *Ἀστρολογίαν* 3. *Διοσημίας* 4. *Κανόνα* vel *Κανόνος κατατομήν* 5. *Ἀνατολήν*.

Iam ipsa videamus fragmenta, num catalogi fidem adiutura sint.

I

> *Hunc* (Equum) *Aratus et alii complures Pegasum, Neptuni et Medusae Gorgonis filium, dixerunt. Qui in Helicone Boeotiae monte ungula feriens saxum fontem aperuit, qui ex eius nomine Hippocrene est adpellatus* (Hygin. 'Astron.' I 18).

Hoc quoniam in 'Phaenomenis' desit (cf. v. 216), rettulit inter fragmenta Arati Buhlius II p. 456. Boeckhius in calce carminis servati periisse epilogum quendam poematis coniecit, in quem et Hygini de Equo narrationem ex Arato desumptam et Musarum recensum Pegaso coniunctarum transtulit perperam in commentatione 'De Arati canone' ('Kleine Schriften' IV p. 307). *ΑΣΤΡΟΘΕΣΙΑΙ* erunt fortasse qui inserant, etsi Aratea libri origo sponderi nequit. Cf. caput VIII. Titulum e librorum tabulis huic commentationi subnexis ut plerosque prompsimus. Possit vero etiam fieri, ut testimonium illud Hygini non satis accuratum et ad 'Phaenomena', ut ceterae Arati in Hygino memoriae, revocandum sit.

II

ΑΣΤΡΟΛΟΓΙΑΝ de siderum ad homines effectu fuisse inde concluseris, quod iuxta *Ἀστροθεσίαν* commemoratur. Id si verum est, scriptionem negamus Arateam esse. Nam quid ex ipsis 'Phaenomenis' poetae apertius quam omne rationum astrologicarum fastidium?[6]) Fragmenta novimus nulla.

[6]) De *Ἀνθρωπογονίᾳ* cf. p. 226 *Ὀστολογίαν* Arati ut recentiores fingerent, vox *Ἀστρολογία* a Victorio p. 108 male lecta ansam dedit. Couat 'La poésie alexandrine' p. 456 sq.

III

ΔΙΟΣΗΜΙΑΣ pinacographus commemoravit Achill. p. 55 W. Cuius libri nullum vestigium deprehendimus. Ne ipsam esse 'Phaenomenorum' partem ultimam iudicemus, ea obstant quae p. 215 disputavimus. Ergo nihil reliquum, nisi ut pravam Buhlii opinionem quandam refutemus e Suida procreatam s. v. *χειμὼν ὀρνιθίας* (= s. v. *ὀρνιθίας*)] *ὁ ἐπὶ τὴν γῆν τὰ ὄρνεα στορεννὺς ὑπὸ τῆς ψυχρᾶς πνοῆς, τουτέστιν ὁ σφοδρός, ἐν ᾧ καὶ τὰ ὄρνεα φθείρεται — λέγεται δὲ καὶ «ἄνεμος ὀρνιθίας» — ἢ ὅτι τὰ ὄρνεα ταῦτα χειμῶνος φαίνεται, ὡς Ἄρατός φησιν.* Desiderari haec in 'Phaenomenorum' parte ultima ideoque deperdito alicui libro Arateo retribuenda esse Buhlius speciosius quam verius edixit II p. 462. Verum si dixisset, cogitares sive de *ΔΙΟΣΗΜΙΑΙΣ* seu de scriptione *ΠΕΡΙ ΟΡΝΕΩΝ*, cuius memoria e Pselli versibus politicis 190—197 vel e commentario potius in Dionysium Thracem ('Anecdota graeca' ed. Boissonade III p. 210) cognita est. Praeplacuit hoc et Boissonadio et Bernhardyo (ad Suidae l. c.), quamvis haesitaret. Quid vero? Errarunt omnes, quia adnotationis Suidianae fontem neglexerunt. Scholio enim ad Aristophanis 'Acharn.' v. 876 sq. *ὥσπερεὶ χειμὼν ἄρα ὀρνιθίας ἐς τὴν ἀγορὰν ἐλήλυθας* haec adferuntur: *οὕτως ὁ σφοδρὸς χειμών, ἐν ᾧ καὶ τὰ ὄρνεα διαφθείρεται· οὕτω δὲ καὶ «ἄνεμος ὀρνιθίας» ὁ ἐπὶ τὴν γῆν τὰ ὄρνεα στορεννὺς ὑπὸ τῆς ψυχρᾶς πνοῆς* (*τῆς τοῦ ψύχους* codices, cf. Suid. l. c.). *ὁ δὲ Σύμμαχος «χειμῶνα ὀρνιθίαν» ἀποδίδωσι διὰ τὸ χειμῶνος τὰ ὄρνεα ταῦτα ἐπιφαίνεσθαι, ὡς παρὰ Ἀράτῳ.* Symmachus Aristophanem interpretans signis Arateis in extremam Phaenomenorum partem conlatis per scholia uti assolet, velut ad 'Pac.' v. 1067 *εὐήθες ζῷον ὁ κέπφος, οὗ μέμνηται καὶ Νίκανδρος* ('Alex.' v. 170) *καὶ Ἄρατος* (v. 916) *περὶ τῶν διοσημιῶν διαλεγόμενος καὶ Καλλίμαχος ἐν τοῖς Ἰάμβοις* et 'Vesp.' v. 262, ubi Arati v. 976, 977 citavit; denique ad 'Pac.' v. 778 *Καρκίνος* correpta vocali *ι* ex Arati 'Phaenomenis' in universum adsumpsit. Instat igitur, ut intra carminis eiusdem fines illud de avibus dictum circumspiciamus. Et redinveniri potest v. 1021 sqq., de quo loco dubitanter (ut alia tamen simul temere iaceret s. v. *Ἄρ.*) cogitavit Bernhardyus l. c.:

καὶ χῆνες κλαγγηδὸν ἐπειγόμεναι βρωμοῖο
χειμῶνος μέγα σῆμα, καὶ ἐννεάγηρα κορώνη
νύκτερον ἀείδουσα, καὶ ὀψὲ βοῶντε κολοιοί,

καὶ σπίνος ἠῷα σπίζων, καὶ ὄρνεα πάντα
ἐκ πελάγους φεύγοντα κτλ'.

His expeditis fatemur libere istas Arati 'DIOSEMIAS' peculiari libro comprehensas in suspicionem a nobis vocari eam ob causam, quod *διοσημία*, vox attica[7]), ab usu Arateo discordat. *σῆμα* constanter Aratus terminum ionicum[8]) secutus fere quinquagiens nulla exceptione admissa. Ergo vix *Διοσημίας* sed *Σήματα* (*οὐράνια, αἰθέρια, χειμώνιων ὑδάτων* al.) Arateum futurum fuisse titulum opperimur. Ita v. 460 et ipse Aratus, cum absoluta siderum descriptione, priusquam ad circulos — quibuscum coortus coocasusque cohaerent — et ad diosemias transgrederetur, dispositionem carminis futuram disertis verbis communicaret: *οὐκέτι θαρσαλέος κείνων ἐγώ* (quinque planetarum)· *ἄρκιος εἴην ἀπλανέων τά τε κύκλα τά τ' αἰθέρι σήματ' ἐνισπεῖν*[9]). *διοσημία* voce Dicaeopolis in 'Acharnensibus' utitur, ut in vulgi ore viguisse videatur et hinc, ut tam multa, in communem sermonis posterioris copiam traducta esse. Dionysius Periegeta scripsit *Διοσημίας*[10]), eodem fere tempore tertia carminis Aratei pars, cum antea dici consuevisset '*Προγνώσεις διὰ σημείων*', vocari coepit *Διοσημίαι*[11]): hinc Symmachus modo commemoratus. Diffidimus igitur aliquammultum *Διοσημίας* istas integrum Arati fuisse opusculum, tametsi

---

7) 'Theophrastus' *σημεῖον* dicit et *σημαίνειν*, item *προσημαίνειν* et *προγιγνώσκειν*. *προγνώσεις* Boethus (supra p. 155). Inde *Prognostica* latini.

8) 'Il.' XXII v. 30sq. *κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται* (Sirius exoriens), *καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσιν*. Archilochus fr. 54 B. *ἀμφὶ δ' ἄκρα — ὀρθὸν ἵσταται νέφος σῆμα χειμῶνος*. Parmenides: vide adn. 11. Sophocles in 'Nauplio' fr. 399, 3 N.² *οὗτος δ'* (Nauplius) *ἐφεῦρε τεῖχος Ἀργείων στρατῷ σταθμῶν ἀριθμῶν καὶ μέτρων εὑρήματα τάξεις τε ταύτας οὐράνιά τε σήματα* i. e. non astra (male ita enarratores) sed signa caelestia vel diosemias sive ab astris sive aliunde petitas.

9) Sectari Parmenidem videtur v. 133 Mullach: *εἴσῃ δ' αἰθερίην τε φύσιν τά τ' ἐν αἰθέρι πάντα σήματα καὶ καθαρᾶς εὐηγέος ἠελίοιο λαμπάδος ἔργ' ἀίδηλα κτλ.'* — Sero vidimus Hugonem Grotium in idem incidisse p. 24 'Notarum' dubitantem: *Quare dubito an non haec Signa (diosemias) intellexerit supra, cum dixit τά τ' αἰθέρι σήματ' ἐνισπεῖν, ut uno versu et ea, quae ex Phaenomenis restabant, circulorum nempe tractationem et obiter quibus signis in Zodiaco orientibus quae oriantur quae occidant, et ipsa Diosemeia praesignificarit.*

10) Ruehl 'Mus. rhen.' 1874 p. 85.

11) Schol. Marc. ad Arati v. 733.

certi nihil sponderi posse facile intellegimus. Boethus nihil utique praeter signa Arati superstitia cognovit, cf. p. 155.

IV

1. Achilles 'Isag.' p. 135 B *τὸν δὲ τῶν πλανήτων λόγον παρῃτήσατο ὁ Ἄρατος, ὅταν λέγῃ* (v. 454, 5. 460—462).

οἳ δ' ἐπιμὶξ ἄλλοι πέντ' ἀστέρες, οὐδὲν ὁμοῖοι,
ἔμπαλιν εἰδώλων δυοκαίδεκα δινεύονται . . .
οὐδ' ἔτι θαρσαλέως κείνων ἐγώ· ἄρκιος εἴην
ἀπλανέων τά τε κύκλα τά τ' αἰθέρι — δινεύουσιν.

παραιτεῖται δὲ διὰ πολλὰς αἰτίας, πρῶτον ὅτι φαινόμενα ἠθέλησε καὶ πᾶσι σύμφωνα δεῖξαι ἄστρα, οὗτοι δὲ πολλὴν διαφωνίαν ἔχουσι καὶ οὐδὲ πᾶσίν εἰσι φανεροί. ἐν δὲ τῷ ἐπιγραφομένῳ αὐτοῦ 'ΚΑΝΟΝΙ' τὸν περὶ αὐτῶν ποιούμενος λόγον ἁρμονίᾳ τινὶ καὶ συμφωνίᾳ μουσικῇ τὰς κινήσεις αὐτῶν λέγει γεγονέναι.

Idem p. 136 A *περὶ δὲ τῆς ἐναρμονίου κινήσεως αὐτῶν* (septem sphaerarum) *εἶπεν, ὡς ἔφην, Ἄρατος ἐν τῷ 'ΚΑΝΟΝΙ' καὶ Ἐρατοσθένης ἐν τῷ Ἑρμῇ καὶ Ὑψικλῆς καὶ Θράσυλλος καὶ Ἄδραστος Ἀφροδισιεύς· ἤρξαντο δὲ τοῦ λόγου τούτου οἱ Πυθαγορικοί· πάντα γὰρ ἁρμονίᾳ καὶ τάξει λέγουσι κινεῖσθαι, καθὰ καὶ ἰατροὶ τοὺς σφυγμούς, καὶ ὑγιαίνειν μέν, ὅταν εὐτακτῶσι, νοσεῖν δέ, ὅτε ἀτάκτως κινοῦνται.*

1 *τὸν πλ.* M ‖ 15 *Πυθαγορικοί* V: — *ειοι* L.

2. Idem p. 138 C *πολλοὶ τῶν ἐπιφανεστέρων περὶ ἡλίου καὶ σελήνης ἐπραγματεύσαντο, ἰδίᾳ δὲ καὶ περὶ τῶν πέντε* scil. *πλανήτων. διὸ καὶ Ἄρατος ἰδίως μὲν περὶ ἡλίου καὶ σελήνης πρὸς τῷ τέλει τῆς ποιήσεως εἶπεν, ἰδίᾳ δὲ περὶ τῶν πέντε ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ 'ΚΑΝΟΝΙ'.*

2 *ἰδία* L.

Canonis fragmenta qui nobis servavit Achilles simul argumentum quale fuisset declaravit. Quod ne intellegeretur primo obtutu, impedivit Boeckhianae 'De Arati Canone' commentationis defectus, cum ibi omissa sint verba Achillis *καὶ Θράσυλλος*. Thrasyllo enim usus est Theo Smyrnaeus 'De musica' (p. 47 sqq. Hiller.) eo in capite, quod est *περὶ τῆς τοῦ κανόνος κατατομῆς*.

Itaque Aratum in CANONE sonorum musicorum designationem et cum hac sphaerarum concentum et aliquid fortasse de motu docuisse liquet ait recte Boeckhius p. 303 multa de Arati harmonia apud scriptores musicos adhibita coniciens. Versibus Canonem conceptum fuisse non patet diserto testimonio et praepropere a Boeckhio e Germanici 'Arateis' conclusum est, qui de planetis se velle posthac dicturum v. 444 sq. subindicavit:

Hoc opus arcanis si credam postmodo Musis,
tempus et ipse labor, patiantur fata, docebit.

Incredibile, haec quoque Germanicum ex Arato vertisse, cum de illo tertia ut par est utatur persona v. 1 sq.:

Ab Iove principium magno deduxit Aratus:
carminis at nobis, genitor, tu maximus auctor.

Opus per se constans Achilles Canonem fr. 1 et 2 dixit, adnectere 'Phaenomenis' velle irrita opera erat Grauerti l. c. p. 341 sqq. iudice etiam Boeckhio p. 306 sq. Recte hic *Aratus* inquit *ipse v. 460 se de planetis in hoc opere* (quod superest) *non dicturum profitetur:*

οὐδ' ἔτι θαρσαλέος κείνων ἐγώ· ἄρκιος εἴην
ἀπλανέων τά τε κύκλα τά τ' αἰθέρι σήματ' ἐνισπεῖν.

Itaque Aratus, cum 'Phaenomena' condebat, imparem se CANONIS argumento fassus est, neque is hoc potuit in eodem opere tractare, nisi obloqui sibi ipse volebat. Putaverat Grauertus p. 342 duo Germanici 'Prognosticorum' fragmenta, in quibus de tempestatibus sub singulis Zodiaci signis accidentibus agitur et de propriis viribus quas planetarum quisque illa signa tenens exerceat (p. 43 sq. Breys.), e Canone translata esse. *Sed postquam CANONIS argumentum prorsus aliud et maxime musicum esse docuimus, quis non probabilius dixerit, Caesarem illa de suo addidisse, non vertisse ex Arato?* Boeckhius.

V

Τέταρτον τὸ περὶ ἈΝΑΤΟΛΗΣ, ὅ φασί τινες μὴ εἶναι Ἀράτου, ἀλλ' Ἡγησιάνακτος (Vit. II p. 56 W.). Itaque quod apud Suidam legitur *Ἀνατομή* emendamus in *ἈΝΑΤΟΛΗ*, non contra, quod Buhlio placuit. An illa inscriptione singulare Arati opus denotetur, valde dubitans partem potius 'Phaenomenorum' alteram ad ortus siderum inde a versu 553 spectantem sic adpellari Buh-

lius p. 458 falsissime arbitratur. Hegesianacti tribuere 'Phaenomenorum' partem cui sano venire in mentem potuit?[12]) Quapropter titulo illo peculiarem librum comprehensum fuisse consectarium est.

Tantum de fragmentis. Ad Achillis de prooemio Arateo commentariolum tandem aliquando revertimur p. 17 ex codice Vaticano editum. Altius haec docti interpretis excerpta repetenda esse quamvis constet abunde, muniri tamen illud insuper scholio Marciano ad v. 733 *οὐχ ὁράᾳς; ὀλίγη μέν] ἡ δοκοῦσα εἶναι πρός τινα τοῦ λόγου ἀπόστασις ἐπλαγίασε πρὸς τὸ «οὐχ ὁράᾳς» ἐνθεῖναι τὸ εἰς Ἀγκλείδην προοίμιον ἀναφερόμενον. ἀλλ' ἠγνόησαν, ὅτι ποιητικόν ἐστιν ἔθος, ὡς καὶ Ὅμηρος κτλ.'* subindicavimus. Ita qui primus de prooemio Arati exposuit, is complura poetae antigrapha examinaverat seu nullo seu diversis exordiis instructa. Ex uno praeterea versiculum de magno anno adscripsit interpres. Haec igitur illinc relicta sunt:

I. *ἀμφί μοι ἠελίοιο περικλειτοῖό τε μήνης*
ἔσπετέ μοι, Μοῦσαι.

II. 1) *Ἀγκλείδη, ξείνων ἱερὸν θάλος, εἰ δ' ἄγε σύν μοι*
οὐρανίην ψαύσειας ἔπι τρίβον[13]).

2) *ἕπταχα σὺν δεκάδεσσι περιπλομένων ἐνιαυτῶν.*

III. *Ἀντίγονε, ξείνων ἱερὸν θάλος*[14]).

Ab altero incipiamus. Negavit verissime p. 17 interpres, illud ad Anclidem prooemium 'Phaenomenis' primitus praefixum fuisse,

---

[12]) Frey ('Mus. rhen' 1858 p. 132sqq.): *Es (Περὶ ἀνατολῆς) ist nichts Anderes als die besondere Ueberschrift des dritten Theiles der Phaenomena von Vers* 553 *an . . denn auf den Zusatz der Vita ὅ φασί τινες μὴ εἶναι Ἀράτου, ἀλλ' Ἡγησιάνακτος dürfte wol nicht viel* (?) *zu geben sein.* In tota Freyi commentatione Aratea vix quod probum sit indagaveris. Cf. supra p. 155. Quod schol. Eurip. 'Phoen.' v. 1116 inter *ἐπιτολήν* et *ἀνατολήν* distinxisse Aratus dicitur, ad 'Phaenomena' pertinet.

[13]) Oppianus 'De venatione' Dianam facit ad poetam v. 20sqq. dicentem:
ἔγρεο, καὶ τρηχεῖαν ἐπιστείβωμεν ἀταρπόν,
τὴν μερόπων οὔπω τις ἑῇς ἐπάτησεν ἀοιδαῖς.
Manilius 'Astronomicorum' exordio Caesarem adlocutus *ire per ipsum aera* instituit, *ire per alta astra* Pythagoras apud Ovidium 'Met.' XV v. 147 (Schmekel 'De Ovidiana Pythag. doctr. adumbr.' p. 3sqq.), alia nonnulla. Casui vero hae dandae similitudines, nec credimus Romanorum ulli aliam quam nobis patuisse Phaenomenorum formam et editionem.

[14]) Oppianus l. c. v. 3 *Αὐσονίου Ζηνὸς γλυκερὸν θάλος, Ἀντωνῖνε.*

quandoquidem in ipso hoc carmine magnus annus duodevicennalis non sine aperto quodam studio ac consilio effertur. Intra eiusdem poematis terminos tantam admisisse differentiam vel nescium astronomiae aliquem absurde cogitatum foret. Alione igitur carmine ante 'Phaenomena' scripto ita censuisse Aratum putemus? Hac utique ratione versuum 751 sqq. quo tendat sententia declararetur:

ἄλλος δ' ἀλλοίην ἀστὴρ ἐπιδέρκεται ἠῶ.
γινώσκεις τάδε καὶ σύ· τὰ γὰρ συναείδεται ἤδη
ἐννεακαίδεκα κύκλα φαεινοῦ ἠελίοιο,
ὅσσα τ' ἀπὸ ζώνης εἰς ἔσχατον Ὠρίωνα
νὺξ ἐπιδινεῖται. Cf. p. 18 sqq.

Si post edita 'Phaenomena' carmen ad Anclidem prodiit, mirari satis nequires, quid esset quod a re dudum et aliis probata et ab ipso libentissime concessa Aratus in errorem reclinasset. Iam rem invertas. Ille quod non iam dubitari de Metonis anno solari duodevicennali et summam esse inter astronomiae studiosos concordiam dixit, dictumne ita accipiamus, ut erratum a sese ipso esse tacite fateretur correcturus? Haud facile credimus. Nihil omnino de se sed, ni fallunt omnia, in universum de astronomis Metoniano cyclo iamiam assentientibus loquitur poeta. Ergo quid reliquum nisi ut illud carmen, unde sumpti isti versiculi sunt, pro subditicio iudicetur? Idem satis antiquum fuisse videtur, si modo ex opinionis quarto iam saeculo derelictae antiquitate discrimen capere licebit. Eratne *ΑΣΤΡΟΘΕΣΙΑ* (p. 216)?

Venimus ad tertium prooemii exemplum «*Ἀντίγονε, ξείνων ἱερὸν θάλος*». Antigonum versu compellatum regem esse cognomine nondum explicato Gonatam, Demetrii Poliorcetae filium, haud cunctanter et succincte edixit Meinekius 'Philol.' 1859 p. 19. Et ipsi ita iudicamus, non quia Gonatae memoria cum 'Phaenomenis' conficiendis arcte copulata fuit (cf. cap. VII et VIII), sed quod «*ξείνων ἱερὸν θάλος*» summo ille iure conlaudatur. Experti Pellae hospitium regis cum alii homines litterati tum Aratus. Verum id est absurdum, et regem et Anclidem eodem hospitalitatis elogio ne verbis quidem dissonantibus, diversis tamen exordiis, ab eodem efferri poeta. Iam quadrat quod eum, qui Anclidem affatus est, minime Aratum fuisse adparuit. Iam vero de Antigoni memoria ac versu quid fiet? Cum fecerit Aratus «*εἰς Ἀντίγονον*» teste Suidae biographo infra adscripto carmen, illud libenter eidem

relinqueremus Arato: nisi id ipsum obstaret, quod versu «*Ἀντίγονε, ξείνων ἱερὸν θάλος*» prooemium illud ad Anclidem missum exprimi videtur[15]). Nam apta etiam cetera prooemii Anclidei particula est, ut fidenter suppleas *Ἀντίγονε, ξείνων ἱερὸν θάλος, ⟨εἰ δ' ἄγε, σύν μοι οὐρανίην ψαύσειας ἔπι τρίβον⟩*.

Quod primo loco attulimus prooemii frustulum, id dubitavit Hugo Grotius p. 14 'an non ad Diosemeia servata pertineret.' Itaque sibi finxit alteram partem Arateorum peculiari olim exordio, quod tamen differret a forma tradita, in aliqua editione instructam fuisse. Quod cum obstet diserto interpretis testimonio de toto 'Phaenomenorum' carmine dicentis, incredibile. Cf. cap. VI et VIII.

15) *Ἀγκλείδης* = *Ἀνακλείδης* auctore Meinekio l. c. Nomen corruptum putat Wilamowitzius ex *Ἀλκείδης* vel *Ἀγκαΐδης* vel simili aliquo. Patronymica vel gentilicia poetis certas personas adloquentibus usitata. *Κηρυκίδης Βατουσιάδης Αἰσιμίδης Ἐρασμονίδης Χαρίλαος* Archilochus.

2. ΙΑΤΡΙΚΑ.

Testis est Pollux II 37 sq.[16]) *ἐκάλουν δ' αὐτὰς (τὰς τῆς κεφαλῆς ῥαφάς) ἰατρῶν παῖδες στεφανίτιδάς τε καὶ λαβδοειδεῖς καὶ λεπιδοειδεῖς καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὀνόματα, καὶ ἐφιλονείκουν περὶ τοῦ πλήθους αὐτῶν, εἴτε πέντε χρὴ τὰς ῥαφὰς ἀριθμεῖν εἴτε πλείους εἴτε ἐλάττους, πάντων μὲν ὁμολογούντων ἐλάττους εἶναι τὰς τῶν γυναικείων κεφαλῶν ῥαφάς, Ἡροδότου δὲ φάσκοντος* (IX c. 83) *μετὰ τὸν ἐν Πλαταιαῖς φόνον ἐν τοῖς Περσικοῖς νεκροῖς εὑρεθῆναι*

16) Nihil de Pollucis auctore adfirmamus, sed Rufum Ephesium '*Περὶ ὀνομασίας τῶν τοῦ ἀνθρώπου μορίων*', quem in altero libro concinnando expilabat (M. Haupt. 'Opusc.' III 2 p. 429 praeeunte Casaubono), posse fuisse putamus quamvis cum alia tum ipsum Arati testimonium in Darembergii et Ruellii editione Parisina p. 135 sqq. desideretur. At probaverunt Rhodius ('De Pollucis fontibus' p. 86 sqq.) et Voigtius ('De Sorano Ephesio' p. 29) Rufum non integrum sed bis excerptum ad nos pervenisse.

κεφαλὴν μηδεμίαν ἔχουσαν ῥαφῆς συμβόλησιν. λέγει δέ που καὶ Ἄρατος ἐν τοῖς ΙΑΤΡΙΚΟΙΣ·

ἤδη γάρ ποτ' ὄπωπα καρήατα πολλὰ μὲν αὔτως
μεσσατίης κορυφῆς μούνῃ συνεερμένα ῥαμμῇ,
πολλαὶ δ' ἀρραφέες κεφαλαὶ πάγεν ἀνθρώποισιν.

11 *συνεεργμένα* codices Pollucis: correxi ‖ *γραμμῇ* codices Pollucis et ob sententiam (cf. Phaen. v. 465) et ob laesam productionis ante mutam cum liquida regulam Arati corruptum (Frey 'Mus. rhen.' 1858 p. 136): correximus et Vertunianus et ego etsi voce insolenti novata; at conferas *γράμμα* ∾ *γραμμή*, *στίγμα* ∾ *στιγμή*, *ἅρμα* ∾ *ἁρμός*, *κάθαρμα* ∾ *καθαρμός*, alia.

Idem opus dixit Buhlius II p. 455 *ΙΑΤΡΙΚΑ* et *ΙΑΤΡΙΚΑΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ*, quae a biographis et alibi commemorantur, satis inconsiderate: illa isto loco ad hominis anatomiam spectasse fragmentum evincit, hae pharmacologicam rationem peculiari scriptione sectabantur. *σύνταξιν* significari vel seriem medicinalem titulo generali nobis persuasimus in monobibla nonnulla digestam, quae deinceps recensebuntur.

I

Vita III p. 59 W. *συναγορεύει δὲ αὐτῷ* (Hipparcho, qui negabat astronomum Aratum esse) *καὶ Διονύσιος ἐν τῷ 'Περὶ συγκρίσεως Ἀράτου καὶ Ὁμήρου' περὶ τῶν μαθηματικῶν, ὅσπερ γέ φησιν·*

οὐ τίθεμεν αὐτὸν ἰατρὸν εἶναι γράψαντα τὰς ΙΑΤΡΙΚΑΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ, οὐδὲ μαθηματικὸν θήσομεν οὐδὲν ξένον εἰπόντα τῶν Εὐδόξου.

Vita II iuxta 'Phaenomena' 'Canonem' 'Ortum' (*Ἀνατολήν*) enumerantur *ΙΑΤΡΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ*, ut peculiarem hanc scriptionem, et non seriei titulum, fuisse adpareat.

II

Suidae codices *ΣΥΝΘΕΣΙΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ ΘΗΡΙΑΚΩΝ ΕΠΙΤΗΔΕΙΑΝ* (sive *ἐπιτήδεια*) offerunt in librorum indice. Distinxit post *φαρμάκων* Westermannus, tanquam verba *θηριακῶν ἐπιτήδεια* novum titulum efficerent et 'ex theriacis quae sunt salubria' remedia designarent. Supplemento si careri potest — et *φαρμάκων* proxime ante scriptum exstat — quis supplere maluerit? 'Antidota' Galeni inspicias (vol. XIV Kuehn.): discerni intelleges

(quod ultro elucet cur fieri consueverit) inter *φάρμακα θηριακά* quae *θανάσιμα* sunt vel *δηλητήρια* et quae *ἀγαθά καλά ἐπιτετευγμένα* (cf. ex. gr. p. 151. 161. 171. 174). Tamen ne cognita quidem tituli sententia statim patent omnia. At patescent. Unam certamque dixerit Aratus mixturam an in universum de remediis salubriter miscendis exposuerit, quamvis provisum primitus fuerit ne haesitari quiret, nunc, res utut se habet, per se dubitabile. Namque iterum Galeni 'Antidota' evolvas: p. 32 *Ἀνδρομάχου πρεσβυτέρου θηριακὴ δι' ἐχιδνῶν, ἡ καλουμένη 'Γαλήνη'* — multa nimirum ex viperis alioquin fiebant medicamina — p. 149 *''Ἀμβροσία' Φιλίππου Μακεδόνος πρὸς τὰ θανάσιμα τῶν φαρμάκων καὶ παντὸς ἰοβόλου πληγήν· ποιεῖ καὶ πρὸς τὰς ἐντὸς διαθέσεις*, p. 159 *'Ἀμβροσία' Ἀρχιβίου ἱερά, πρὸς πάντα τὰ ἐντὸς ποιοῦσα ᾗ χρῶμαι* (Galenus ipse)[17]. Et sic fere omnia certo nomine indicantur remedia sive proprio sive inventoris sive eius, qui uti illis assolebat. Itaque '*σύνθεσις φαρμάκων θηριακῶν ἐπιτηδεία*' inscriptum fuerit seriei medicinalis alicui volumini, quo istiusmodi mixturae (*σύνθετα*) comprehendebantur. Idque corroborat Galenus 'De Antidotis' (vol. XIV p. 144sq. K.): *περὶ δὲ τῶν συνθέτων* (*θανασίμων φαρμάκων* scil.) *λεχθήσεται. ἐκτίθεσθαι δὲ τὰς τούτων*

[17]) Epigrammati Callimacheo ab editoribus, quoad scimus, non prorsus intellecto LIII Wil. salutem parabimus:

Καὶ πάλιν, Εἰλείθυια, Λυκαινίδος ἐλθὲ καλεύσης
εὔλοχος ὠδίνων ὧδε σὺν εὐτοκίῃ.
ἧς τόδε νῦν μέν, ἄνασσα, κόρης ὑπέρ· ἀντὶ δὲ παιδός
ὕστερον εὐώδης ἄλλο τι νηὸς ἔχοι.

Cf. Nossin 'Anth Pal.' VI 273. Partu filiae gravidae instante Ilithyiam Lycaenis mater implorat, ut subveniat dolores levatura *σὺν εὐτοκίῃ* Quod cum putarent idem atque *εὔλοχος ὠδίνων*, praepropere abstulerunt coniectando et Heckerus ('Comm. crit. in Anth.' p. 112) et Meinekius post editionem p. 291. Nobis *Εὐτοκίῃ* proprium nomen est nec differt ab herba medicinali ad partum idonea vel remedio *Ἀριστολοχία* vel *Ὠκυτόκιον* alias dicto. Exempla inferius alia occasione capite VI propositari sumus. Callimachum vero inlustrare possumus 'Aeneide' XII v. 411—419 Venus Aeneam vulnere defessum dictamno Idaeo — immixtis Ambrosia et Panacea, quae certa id temporis erant remedia a Galeno in 'Antidotis' totiens et a scholiasta Vergiliano etiam commemorata, quidquid recentiores Aeneidis enarratores moliuntur — curat ipsa et reficit: *dictamnum genetrix Cretaea carpit ab Ida . . . detulit . . . inficit occulte medicans spargitque salubris Ambrosiae sucos et odoriferam Panaceam.* Denique favet *σύν* praepositionis usus: cf 'Il.' XVI v. 864 *ξὺν δουρὶ-βεβήκει.* Ib. II v. 787, alia. Simile invocationis exemplum exhibet Tibulli elegia II 5.

σκευασίας μοχθηρόν μοι δοκεῖ, καίπερ πολλῶν ἐπιχειρησάντων ταῖς τούτων συγγραφαῖς, ὧν ἐστιν Ὀρφεὺς ὁ ἐπικληθεὶς θεολόγος (fr. 174 Abel) *καὶ Βῶλος* (*Ὦρος* editio Kuehnii: corr nescio quis in exemplari Gryphiensi; cf. Susemihl. I p. 482) *ὁ Μενδήσιος ὁ νεώτερος καὶ Ἡλιόδωρος ὁ Ἀθηναῖος τραγῳδιῶν ποιητὴς καὶ ΑΡΑΤΟΣ καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν τοιούτων συγγραφεῖς. τούτους μὲν οὖν ἄν τις θαυμάσειεν ἐμμέτρως ἐπιχειρήσαντας ταῖς περὶ τούτων πραγματείαις, μέμψαιτο δ' ἂν εὐλόγως διὰ τὰ πράγματα· διδάσκειν γάρ μᾶλλόν ἐστι καὶ προσάγειν τοὺς βουλομένους ἐπὶ καιρῷ τοῦ* (scripsi: *τὸ* Kuehnius) *πλησίον ἐπιχειρεῖν ταῖς τούτων σκευασίαις. οἱ γοῦν τῶν καλῶν τούτων ποιημάτων συγγραφεῖς τὴν παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐλαβούμενοι καταδρομὴν ἐναρχόμενοι τῆς τούτων παραδόσεως τοὺς ἐντευξομένους πείθειν ἐπιχειροῦσιν, ὡς οὐκ ἂν εἴησαν φαῦλοι τὸ ἦθος οὐδὲ τῶν τοιούτων φθοροποιῶν διδάσκαλοι, ὥσπερ καὶ Ἡλιόδωρον ἐν τοῖς 'Πρὸς Νικόμαχον Ἀποτελεστικοῖς' ἐναρχόμενον ἔστιν εὑρεῖν οὕτω γράφοντα κτλ.'* (Meineke 'Anal. Alex.' p. 384 sq.).

III

ΑΝΘΡΩΠΟΓΟΝΙΑΝ Suidas. Ergo hominis originem poeta medicus descripsit, ut alii medici '*Περὶ γονῆς*' commentati sunt. Pythagoreorum ratione Varro *in libro, qui vocatur 'Tubero' et intus subscribitur 'De origine humana'* egit, astrologorum in modum 'De ratione puerperii matura' Ausonius (p. 95 Peiper), multa idem ille Censorinus, unde Varronis opusculum modo notavimus, in libro 'De die natali' c. 9 p. 15 H. *Ἀνθρωπογονίαν* Orphicam Orphicorum corpore comprehensam Lobeckius inlustravit 'Aglaoph'. I p. 579 (A. Dieterich 'De hymnis Orphicis' p. 6 sqq.). Denique Vitruvii de astrologis Chaldaeis locum corruptum adferimus 'De architectura' IX 7, 2: . . . *primusque Berosus in insula et civitate Co consedit ibique aperuit disciplinam, post ei studens Antipater iterumque † Achinapolus, qui etiam non e nascentia sed ex conceptione genethlialogiae rationes explicatas reliquit.* Attulimus locum, quia Coos quosdam astrologos continet in insula illa eodem atque Aratum tempore secundum Berosum ratiocinantes. Nam summa iniuria suspectum reddere Berosi apud Coos mansionem, quotquot de loco Vitruviano verba fecerunt, conati sunt: qui causam proferret non dicimus verisimilem

sed omnino causam vel e longinquo speciosam, nemodum exstitit[18]). Quorum astrologorum unus '*Περὶ Ἀνθρωπογονίας*' ut Aratus librum divulgavit. Si modo de Arateo libro constaret liquido, quaerendum esset, num quo vinculo ac relatione Aratus cum Chaldaico isto astrologo omnis astrologiae ipse contemptor iungeretur. Ceterum *Athenodorus* Roseus mero arbitrio e nominis depravatione elicuit. Cf. caput VIII.

3. ΚΑΤΑ ΛΕΠΤΟΝ.

'*ΚΑΤΑ ΛΕΠΤΟΝ ἄλλα*', scilicet poemata, Aratum scripsisse legitur in Suidae indice. Quod quid esset, explorare nec Meinekius in 'Vindiciis Strabonianis' p. 180 sq. neque Ungerus in 'Annalibus philologicis' a. 1876 p. 430 sq. valebant[1]). Ita ille: *Mirus sane et mihi quidem vix explicabilis Aratei carminis titulus est τὰ 'ΚΑΤΑ ΛΕΠΤΟΝ' .. Receptum dicendi usum si sequimur, τὰ 'ΚΑΤΑ ΛΕΠΤΟΝ' carmina esse possint subtiliter et accurate elaborata. In hunc fere sensum ipse Strabo dixit libro XVII p. 787 ἐδέησε δὲ τῆς ἐπ' ἀκριβὲς καὶ κατὰ λεπτὸν διαιρέσεως, et Cicero 'Epist. ad Attic.' II 18: 'Ne forte quaeras κατὰ λεπτὸν de singulis rebus'. Sed praestat doctiorum hominum exspectare sententiam.* Nihil electa haec ad

[18]) J. D. W. Richter 'De Beroso Chaldaeorum historiae et astronomiae veteri scriptore' Lips. 1825 p. 17. Magnum de Beroso confusaneae doctrinae volumen Franciscus Lenormant Parisiis anno 1871 publicavit ('Fragments cosmogoniques de Bérose'): p. 410 quid de Vitruvio? *Il est difficile de dire, quelle est la valeur réelle de ce récit.* Patonius 'Inscriptions of Cos' p. 359 *if we may trust the testimony of Vitruvius X 7, 9, Berosus in his latter years established a school of astrology here* etc — Plinius 'N. H.' VII 37 (= 'F. H. G.' II fr. 25) *ob divinas praedictiones Athenienses publice in gymnasio statuam inaurata lingua* statuisse Beroso narravit. Addubitarunt cum ceteri tum iidem Richter et Lenormant l. c. Cf. cap. VIII.

[1]) Omiserunt cum alia haud pauca tum Artemidorum in 'Onirocriticis' I p. 5, 20 sqq. Hercb.: *ἡμεῖς δ' ἑκόντες παρήκαμεν τὴν περὶ αὐτῶν εἰς λεπτὸν ἐξήγησιν κτλ.*' Arato *λεπτός* est 'debilis' 'exiguus', ex. gr. v. 607 *Χηλαὶ καὶ λεπτὰ φάουσαι.*

Aratum (docebunt reliquiae): gravissima vero quae pergit Meinekius exponere: *Interim hoc unum addo; memini enim nescio quem scriptorem citari alicubi ἐν τοῖς 'Κατὰ βραχύ', quod non multum differret ab Aratei carminis titulo*[2]). Exciderant Meinekio ex memoria Aristoxeni 'Commentarii minuti' Athen. XIV p. 619 E (Unger. p. 430): ἐν δὲ τοῖς 'Κατὰ βραχὺ ὑπομνήμασιν' ('F. H. G.' II p. 291) ὁ Ἀριστόξενος «Ἶφικλος (φησίν) 'Ἁρπαλύκην ἐρασθεῖσαν ὑπερεῖδεν. ἡ δὲ ἀπέθανεν· καὶ γίνεται ἐπ' αὐτῇ παρθένοις ἀγὼν ᾠδῆς, ἥτις 'Ἁρπαλύκη (φησίν) καλεῖται». Aristoxeni exemplum nemodum, ne Ungerus quidem, qui amissum a Meinekio tandem redinvenit, in Arati usum adhibuit, quamvis sit non modo luculentum sed etiam facile demonstratu. Etenim opponuntur 'τὰ Κατὰ βραχὺ ὑπομνήματα' aliis hypomnematum speciebus, 'Ἱστορικοῖς ὑπομνήμασι et Συμμίκτοις ὑπομνήμασιν (cf. Muelleri F. H. G. II p. 290), quorum argumenta ampliore ambitu utebantur: unam seriem explevisse tres istos hypomnematum libros cogitaveris. Sunt igitur τὰ 'Κατὰ λεπτόν' exili corpusculo sive minuta carmina, de ambitus parvitate et non de qualitate dicta. 'Vergilii' opuscula quae 'Κατὰ λεπτόν' vocantur ab isto Arati genere nomen accepisse Ungerus feliciter suspicatus est assentiente subtili harum rerum iudice Knaackio (Susemihl. I p. 292).

Complures 'minutorum carminum' species Aratum reliquisse librorum tabulae commonstrant. Quorum seriem *ΚΑΤΑ ΛΕΠΤΟΝ* num recte vocabimus? Epigrammata Hymnos Elegias Epicedia Paegnia suntne κατὰ λεπτόν omnia an non sunt? Quaestionem provehet Strabo X p. 486: δηλοῖ δὲ τὰς ἀπορίας αὐτῶν (Gyariorum) καὶ Ἄρατος ἐν τοῖς '*ΚΑΤΑ ΛΕΠΤΟΝ*'·

ὦ Λητοῖ, σὺ μὲν ἤ με σιδηρείῃ Φολεγάνδρῳ
δειλὴν ἢ Γυάρῳ παρελεύσεαι αὐτίχ' ὁμοίην[3]).

[2]) Diverso sensu Callimachus 'Epigr.' XXVII de 'Phaenomenorum' subtilitate dicens 'χαίρετε' inquit 'λεπταὶ ῥήσιες'. Hinc item de 'Phaenomenis' et Ptolemaeus rex ἀλλὰ τὸ 'λεπτολόγων' σκῆπτρον Ἄρατος ἔχει (Achill. p. 55 West.) et Leonidas Tarentinus 'Anth. Palat.' IX 25, 1 γράμμα τόδ' Ἀρήτοιο δαήμονος, ὅς ποτε λεπτῇ φροντίδι δηναιοὺς ἀστέρας ἐφράσατο (Dilthey 'De Callim. Cyd.' p. 11[2]; Knaack 'Herm.' 1883 p. 28sq.). Sensit Meinekius a genere *ΚΑΤΑ ΛΕΠΤΟΝ* aliena haec esse. Ungerus denuo omnia permutavit.

[3]) Iteravit haec Strabo p. 484: ἀπὸ δὲ τῆς Ἴου πρὸς ἑσπέραν ἰόντι Σίκινος καὶ Λαγοῦσα καὶ Φολέγανδρος, ἣν Ἄρατος 'σιδηρείην' ὀνομάζει διὰ τὴν τραχύτητα.

Priore versu fluctuant codices inter *σὺ μένῃ με, σὺ μένεις με, σὺ μὲν οἶμαι*, altero inter *δειλῇ* et *δειλήν*, fluctuabat Meinekius. Qui in 'Vindiciis' *σὺ μὲν οὔ με σιδηρείῃ Φ. ἢ δειλῇ Γ. π. αὐτίχ' ὁμοίην* commendavit, in editione praetulit *ἤ με*; illic ita sese ipse interpretatur: *quae Deli insulae verba esse mihi fingebam Latonam obtestantis, ut partum apud se deponat; quod ni faciat, Pholegandro et Gyaro se similem fore. Quod altero loco scripsi ἢ δειλῇ Γυάρῳ, satis certum videbitur reputanti, qua causa istos versus attulerit.* Verisimile et nobis videtur illas hymni reliquias esse. Id si pro explorato haberi posset, Callimachi gratia gauderemus impense. Commemoravit Suidas 'Hymnorum' syllogam in laterculo, ubi perverse tamen editur *ὕμνους εἰς τὸν Πᾶνα σπονδοφόρους*, quamvis Achilles habeat *εἰς Πᾶνα ὕμνον* p. 55 West. et Theo (Vita III) *ἐπισταθεὶς*[4]) *δὲ τῷ βασιλεῖ πρῶτον μὲν αὐτοῦ ποίημα ἀνέγνω τὸ εἰς τὸν Πᾶνα τῆς Ἀρκαδίας*. Diiuncta scribas Suidiana: *ΥΜΝΟΥΣ. Εἰς τὸν Πᾶνα· Σπονδοφόρους*[5]). De his nihil compertum, hymnum in Panem Arcadem a Macedonibus inter deos relatum devictis anno 276 Gallis ab Antigono, vix cum in Macedoniam venisset, Aratus composuit[6]). Attigit illud Theocritus in 'Thalysiis' v. 99[7]). An *τῶν ΚΑΤΑ ΛΕΠΤΟΝ* liber 'Hymnorum' portiuncula fuit?

Idem de ELEGIIS quaerimus. Sed prius fragmenta conligenda sunt.

I

1. Stephanus Byz. s. v. *Γάργαρα*] *πόλις τῆς Τρῳάδος ἐπὶ τῇ ἄκρᾳ τῆς Ἴδης . . ἐκεῖ καὶ Διότιμος ὁ Ἀδραμυττηνὸς ἐδίδασκε γράμματα, εἰς ὃν Ἄρατος εἶπεν·*

αἰάζω Διότιμον, ὃς ἐν πέτρῃσι κάθηται
Γαργαρέων παισὶν βῆτα καὶ ἄλφα λέγων.

---

[4]) *συσταθεὶς* coni. Hemsterhusius.

[5]) Vel Usenerus in Suida *ὕμνους εἰς τὸν Πᾶνα* dispescuit 'Mus. rhen.' XXIX (1874) p. 43[1].

[6]) Usener p. 44 sqq.

[7]) Hauler 'De Theocriti vita' p. 13 sq. Wilamowitz 'Antigonos von Karystos' p. 340.

2. Enarrator Vergilii 'Georgicorum' apud Macrob. 'Saturn'. II 20, 8 *Arati etiam liber fertur 'ΕΛΕΓΕΙΩΝ', in quo de Diotimo quodam poeta sic ait «αἰάζω — λέγων». Ex his versibus etiam civium nomen innotuit, quia Gargares (Γαργαρῆς) vocantur.* Exstat praeterea idem in 'Anthologia Palatina' XI 437 e Corona Meleagri sumptum epigramma (cf. IV 50). Discrepantias adscribimus:

4 *Διότιμον ὅς* Macrobii et Anthologiae codices: *ὅτι μοῦνος* Stephani codices ‖ 5 *Γαργαρέων παισὶν* etiam Anthologiae codices: *παισὶν Γαργαρέων* Stephanus.

Videtur Aratus hos versus in convivio ex tempore iecisse, ut Diotimum obscuro loco latentem Antigono regi commendaret post Heckerum audacissime Duebnerus II p. 394. Nihil enim ne divinari quidem hodie de consilio carminis potest. Antiquitus quid cognitum fuerit, praeter unam patriae Diotimi significationem deperiit. Adramytenum enim e carmine vix agnoscere quisquam potuit.

Ceterum Meleager haecce poematia quasi 'primitias' Arati praedicat diserte 'Anthol. Pal.' IV 1 v. 49 sq.:

ἄστρων τ' ἴδριν Ἄρατον ὁμοῦ βάλεν, οὐρανομάκευς
φοίνικος κείρας πρωτογόνους ἕλικας,

(Meleager in 'Coronam'). Utique, antequam 'Phaenomena' componerentur, exstitisse pusilla ista, si trutina Meleagri dictum examinares, largiendum esset. Sed tamen excedit hoc omnem probabilitatem.

II

Ἀράτου.

«Ἀργεῖος Φιλοκλῆς Ἄργει καλός» αἵ τε Κορίνθου
στῆλαι καὶ Μεγαρέων ταὔτα βοῶσι τάφοι.
γέγραπται καὶ μέχρι λοετρῶν Ἀμφιαράου,
ὡς καλός. ἀλλ' ὀλίγον γράμμασι πειθόμεθα.
τῷδ' οὐ γὰρ πέτραι ἐπιμάρτυρες, ἀλλὰ Πριηνεύς
αὐτὸς ἰδών· ἑτέρου δ' ἐστὶ περισσότερος.

'Anth. Pal.' XII 129 e Stratoclis 'Musa puerili'. Petitum forsitan ex Elegiarum libro illud videbatur Buhlio II p. 458. Potuit vero etiam Epigrammatis adnumerari. Conscripsit igitur Aratus carmen in Philoclem formosum simul celebrato 'Prienensi' accuratissimo

pulchritudinis spectatore, cuius iudicium in hac causa longe praefert omnibus testimoniis, quae alibi prolata sunt. Nec Prienensis, qui proprio nomine caret, nec Philocles iste Argivus aliunde cognitus. — V. 2, 3 quas dicit columnas Corinthias sepulcra Megarensium Oropiorum lavacra, haec omnia versu quinto communi lapidum (πέτραι) significatione complectitur; neque enim testes producit lapides, sed 'Prienensem' oculatum. Non putamus epigrammatographum et 'Prienensem' esse eandem personam: si esset, necessario poematium ab Arato Solensi scribi non potuisset. — V. 4 *ὀλίγοι* codex Palatinus, *ὀλίγοις* editores. Nos *ὀλίγον* scripsimus et cum Jacobsio *πειθόμεθα* pro *λειπόμεθα* 'parum credimus litteris incisis'. Negat se satis confidere litterulis poeta: oculis fidendum. Igitur alterum quendam Philoclem Argivi cognominem, sed diversa urbe oriundum, formae virtute praestare, cuius pulchritudinem spectaverit Prienensis. De 'Prienensi' cf. caput VIII.

Arati amores Theocritus 'Thalysiorum' v. 105 attingit *εἴτ' ἄρ' ὅ γ' ἐστὶ Φιλῖνος ὁ μαλθακός**), *εἴτε τις ἄλλος* ac Moloni Arati aemulo v. 125 diras imprecatur, ut sese suspendat: *εἰς δ' ἀπὸ τᾶσδε, φέριστε, Μόλων ἄγχοιτο παλαίστρας.* Ubi scholiasta Ambrosianus: *Μόλων ἢ Σίμων Ἀράτου ἀντεραστής.* Inferri in textum ob quantitatem non potest *Σῖμων*, tametsi haud defuerunt qui tam lubricum et fallax interpretandi iter ingrederentur. Concludimus potius doctum quendam poetae enarratorem antiquum non Molonem sed Simonem aemulum in probo quodam litterarum monumento nominatum repperisse. Cumque Aratum in 'Carminibus minutis', sive Elegiis sive Epigrammatis, constet de amoribus suis et rebus ipsum locutum esse, haud esse incredibile largieris, illinc Simonis provenisse memoriam. Irrita igitur Hilleri dubitatio in H. Fritzschii editione p. 129: *Entweder wurde Simon als Nebenbuhler Arats in dessen kleinen Gedichten genannt, sodass man vermuthen könnte, er sei mit dem hier erwähnten Molon identisch, oder (wie Meineke annahm* [p. 261 editionis]) *Simon war eine Corruptel im Texte unsrer Stelle.* Ceterum *Μόλων* breviata nominis alicuius forma, cuius pars altera a stirpe *μολ* deveniat. Altera

*) '*Hier ist der Name wol mit Bezug auf φιλεῖν gewählt*' Fritzschius p. 127 perperam coniecit. Non dubium, quin certa persona sit (Haeberlin 'Carm. fig.' p. 54).

dissimulatur quidem, sed recuperari poterit. Nominis ita compositi exemplum adhuc pluriens innotuit Ἀγχίμολος sive Ἀγχιμόλιος, item Ἀγχίπολις Ἀγχίαλος. Iam poetam memento in nominum usu ludere libenter et veriloquia captare iocantem, velut v. 99 sq. οἶδεν Ἄριστις (Arati delicias), ἐσθλὸς ἀνήρ, μέγ' ἄριστος. Quid igitur, si in versu εἷς δ' ἀπὸ τᾶσδε, φέριστε, Μόλων ἄγχοιτο παλαίστρας[9]) occultatur Ἀγχίμολος quidam vel Ἀγχιμόλιος integro nomine vocatus[10])? Breviata personarum nomina diligit Theocritus: Ἄριστις Θύρσις Χρόμις Χάλκων Αἴγων alia.

Epigrammatum conlectionem uno fortasse volumine conditam Vergiliano exemplo inter τὰ ΚΑΤΑ ΛΕΠΤΟΝ reponimus. Ac videtur ita Suidas dispescendus: ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ. 1) Εἰς Φίλαν τὴν θυγατέρα Ἀντιπάτρου, γυναῖκα (?) δ' Ἀντιγόνου· [Ἀνατομήν, scribe Ἀνατολήν, cf. p. 220], 2) Εἰς Παυσανίαν τὸν Μακεδόνα. Cetera omissa compilatorum vitio, quorum manibus tradita haec ad Suidam usque pervenerunt. Erratum vero est, Antigoni uxorem patre usam fuisse Antipatro — Seleuco Nicatoris filio utebatur, cf. Achillem p. 53 West., R. Koepkium 'De Arati Solensis aetate' progr. Guben. 1867 p. 2[2], Usenerum 'Mus. rhen.' 1874 p. 42 — ideoque μητέρα olim pro γυναῖκα exstitisse opinamur, quoniam Phila Antipatri filia mater Antigoni erat: quod excerptor nescio quis, cum unam solummodo Philam Antigoni regis novisset uxorem, suo Marte propulsavit. Aliter ac difficilius Usenerus passum esse lacunam locum Suidianum ratus post Ἀντιπάτρου censuit tale quid addendum ⟨μητέρα δὲ Ἀντιγόνου, καὶ εἰς τὴν ὁμώνυμον, θυγατέρα μὲν Σελεύκου⟩ γυναῖκα δ' Ἀντιγόνου.

Item addimus Paegnia (Suid.) eodem exemplo permoti, cum vel 'Priapea' inter τὰ 'Κατὰ λεπτόν' Vergiliana legantur. Constat Philetam et ipsum edidisse 'Παίγνια'[11]).

---

[9]) *Scholiasta:* ἔξωθεν τοῦτο ἐπιφωνοῦσιν. *At poeta, ne* ἔξωθεν *esset infesta aemulo exclamatio, dederat operam interserta appellatione amici. Scriptor* 'Περὶ ὕψ.' 33, 4 *cum in bucolicis* πλὴν ὀλίγων τῶν ἔξωθεν *Theocritum felicissimum iudicavit, num talia habuit in animo?* Buecheler 'Mus. rhen.' XXXIX (1884) p. 276.

[10]) 'Molonis' nomen etiam in Coorum historia fabulari exstat, cf. Dibbelt 'Quaestiones Coae mythologae' (Gryph. 1891) p. 19. 29.

[11]) Cf. Bach 'De Phileta' p. 14. Terminus παίγνιον rhetoribus debetur: Hermes' 1887 p. 575 sq.

Denique Epicedia inserimus, i. e. 'carmina funebria', unde haec supersunt vestigia.

I

ΕΙΣ ΜΥΡΙΝ ΤΟΝ ΑΔΕΛΦΟΝ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΝ Achill. p. 55 West.

II

ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΝ ΚΛΕΟΜΒΡΟΤΟΥ Suid.

III

ΕΙΣ ΘΕΟΠΡΟΠΟΝ Suid. Quod carmen epicedium vocat enarrator Arati ex scholio Marciano ad 'Phaen.' v. 257 sqq. et Veneto A ad 'Il.' XVIII v. 486 a nobis refectus in 'Analectis Eratosthenicis' p. 49:

ἑπτάποροι δή ταί γε (Pliades) *μετ' ἀνθρώπους*[12]) *ὑδέονται,*
ἓξ οἶαί περ ἐοῦσαι ἐπόψιαι ὀφθαλμοῖσιν.
οὐ μέν πως ἀπόλωλεν ἀπευθὴς ἐκ Διὸς ἀστήρ,
ἐξ οὗ καὶ γενεῆθεν ἀκούομεν, ἀλλὰ μάλ' αὔτως
εἴρεται. ἑπτὰ δ' ἐκεῖναι ἐπιρρήδην καλέονται.

Schol. Arat.

τοῦτο (v. 259) *πρὸς τοὺς εἰπόντας (ὧν ἐστι καὶ αὐτὸς ἐν τῷ ΕΙΣ ΘΕΟΠΡΟΠΟΝ ποιήματι) τὴν Ἠλέκτραν φυγεῖν καὶ μὴ ὑπομεῖναι ἰδεῖν τὴν Ἴλιον ἁλισκομένην καὶ τοὺς ἐκγόνους δυστυχοῦντας. τὸν γὰρ Δάρδανον παῖδα Διὸς καὶ Ἠλέκτρας εἰρήκασιν.*

Schol. Hom.

τῶν δὲ Πλειάδων οὐσῶν ἑπτὰ πάνυ ἀμαυρὸς ὁ ἕβδομος ἀστήρ ἐστιν, ὥς μὲν Ἄρατος ἐν τῷ ΕΙΣ ΘΕΟΠΡΟΠΟΝ ΕΠΙΚΗΔΕΙΩΙ φησί, ⟨διὰ τὸ⟩ Τροίας πορθουμένης τὴν Δαρδάνου Ἠλέκτραν μίαν οὖσαν τῶν Πλειάδων φυγεῖν τε τὴν τῶν ἀδελφῶν σύνοδον καὶ τὰς κόμας λύσασαν ἐνίοτε κομήτην ἀστέρα φαίνεσθαι κτλ.'

1 *εἰς* scripsi: *προς* Venetus ‖ 3 *θεόπροπον* Venetus et Suidas: *θεόπρομον* Marcianus ‖ 4 *φυγεῖν* Venetus: *φεύγειν* Marcianus ‖ 8 *εἰρήκ*ᵃ Marcianus, quod esse potest et *εἰρήκαμεν* et *εἰρήκασιν*.

---

[12]) *μετ' ἀνθρώπους* Marcianus cum scholiis: *μετ' ἀνθρώποισι* Parisinus A. Utrumque in Arato ferendum, illud utique Homericis exemplis confirmatur. Cf. T. Mommsen 'Beiträge zu den griech. Präpositionen' 1886 p. 191.

δύναιτο δ' ἂν καὶ ὑπέρβατον εἶναι. 'ἑπτάποροι οὖσαι καὶ ἐπόψιαι ὀφθαλμοῖσιν ἓξ οἶαι — παρ' ἀνθρώποις ὑδέονται'· τῶν γὰρ ζ' ὀνομάτων λέγων τὸν κατάλογον σύνδηλός ἐστι σημαίνων τῷ ἀριθμῷ τούτῳ καὶ συντιθέμενος.

Excerptoris oratio non ita accipienda est, quasi quae in epicedio fecisset antea ea corrigere voluisset Aratus. Itaque obstaret nihil, quominus post 'Phaenomena' demum in Theopropum Aratus carmen lugubre scripsisse putaretur. Non quaesivimus, Theopropus iste quisnam fuisset, sed ultro oblatam coniecturam peritorum existimationi committimus. Menedemum philosophum Eretriensem Arati consuetudine gavisum esse per Antigonum Carystium constat Diog. Laert. II 17, 10 (= p. 97 Wilam.): *ἦν δὲ καὶ φιλυπόδοχος καὶ διὰ τὸ νοσῶδες τῆς Ἐρετρίας πλείω συνάγων συμπόσια, ἐν οἷς καὶ ποιητῶν καὶ μουσικῶν. ἠσπάζετο δὲ καὶ Ἄρατον καὶ Λυκόφρονα τὸν τῆς τραγῳδίας ποιητὴν καὶ τὸν Ῥόδιον Ἀνταγόραν.* Hinc posteriores magistrum Arati Menedemum scripserunt (Suid. s. v. *Ἄρατος*). Iam vero Menedemus Clisthenis erat filius *τοῦ τῶν Θεοπροπιδῶν καλουμένων, ἀνδρὸς εὐγενοῦς μέν, ἀρχιτέκτονος δὲ καὶ πένητος* (Diog. Laert. l. c.). Quid multa? Gentilis Menedemi Theopropus fuisse videtur inde a convictione Eretriensi Arato cognitus[13]). Gentiles nomen conditoris interdum filiis indidisse numero exemplorum haud parvo stabiliri potest. Veluti Alcmaeonida erat Alcmaeo Atheniensis, Lycomedes Lycomida (interponas **Λύκομος* abbreviatum). Ceterum comparaveris non inepte, quod Lycophro fabula quadam satyrica *Μενέδημος* inscripta ipsius Menedemi memoriam celebravit (Ath. X p. 420 A).

ΕΙΣ ΑΝΤΙΓΟΝΟΝ (Suid.) cui carminum generi adscribatur, obscurum. Quod p. 222 e prooemio quodam Arateo frustulum attulimus «*Ἀντίγονε, ξείνων ἱερὸν θάλος*», hinc segregandum esse nobis persuasimus. Cf. caput VIII.

Gratiarum libri aut duo aut plures in Helladii 'Chrestomathia' (Phot. 'Bibl.' cod. 279 p. 531 a 13 sqq.) commemorantur, postquam in iis quae antecedunt grammaticus de vocula «*τέττα*»

---

[13]) *Θεόπροπος*, fabularis gentis auctor, 'vates' fuit: cf. *Εὐμολπίδας κήρυκας* atticos. Nomen compositum est, ut *Λαόπροπος-Πρεπέλαος*. Quod monemus ob Windischium 'Sitzungsber. der sächs. Gesellschaft der Wiss.' Lipsiae 1892 p. 202 sq.

('Il.' IV v. 412) disputavit: *καὶ ἄλλα δέ ἐστι ξενίζοντα ἐν τοῖς Ὁμήρου, μεθ' Ὅμηρον δὲ σαφῆ τῇ χρήσει γεγονότα καὶ τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας ἐπιδεξάμενα. τὸ δὲ «τέττα» οὐδὲν τοιοῦτον τῆς ἀγνωσίας καὶ τοῦ μὴ διημαρτῆσθαι ἐξείλετο. οὐ τοίνυν «τέττα» δεῖ γράφειν ἀλλὰ «τέτλα», τῆς ἐπὶ τέλους συλλαβῆς ἀποκοπείσης τοῦ 'τέτλαθι'. καὶ γὰρ ἔστιν εὑρεῖν τὸ «τέτλα» λεγόμενον παρὰ διαφόροις, ὡς καὶ Ἄρατός φησιν ἐν ΧΑΡΙΤΩΝ πρώτῃ «τέτλα —»*. Pertinet eodem Hesychius s. v. *τέτλα] ὑπόμεινον, ἀνέχου* monente M. Schmidtio. Quid *ΧΑΡΙΤΕΣ* illae sibi vellent, nec Meinekius 'Vind. Strab.' p. 180* nec Knaackius 'Herm.' 1883 p. 28 assecuti sunt[14]). Rettulimus ad 'Minutorum' seriem de argumento e Theocriti 'Gratiis' ad Hieronem missis aliquid divinari posse existimantes. Item Meleagrum adhibemus 'Anth. Pal.' IV 3 sq. *ἄνυσε μὲν Μελέαγρος, ἀριζάλῳ δὲ Διοκλεῖ μναμόσυνον ταύταν ἐξεπόνησε χάριν* et Crinagorae in 'Anacreonteorum' volumen effatum XXIX Rub. *βίβλων ἡ γλυκερὴ λυρικῶν ἐνὶ τεύχεϊ τῷδε πεντὰς ἀμιμήτων ἔργα φέρει Χαρίτων*[15]).

[14]) 'Musas' historiae Herodoteae aevo alexandrino inscriptas ne neglegas neve 'Bacchas' Philolai (Boeckh 'Philolaos des Pythagoreers Lehren' p. 36).

[15]) Scripsit '*Περὶ χάριτος*' Dionysius Transfuga Laert. Diog. IX 4, 5. Cleanthem idem fecisse mala Casauboni suspicio est e depravata Laertii VII 1, 14 (I p. XIX W.) scriptura *χαλκοῦ* derivata: *ἐξέκλινε δέ φασι* (Zeno) *καὶ τὸ πολυδημῶδες, ὡς ἐπ' ἄκρου καθίζεσθαι τοῦ βάθρου κερδαίνων τὸ γοῦν ἕτερον μέρος τῆς ἐνοχλήσεως. οὐ μὴν οὐδὲ μετὰ πλειόνων τῶν δύο ἢ τριῶν περιεπάτει. ἐνίοτε δὲ καὶ χαλκὸν εἰσέπραττε τοὺς παρισταμένους, ὥστε δεδιότας τὸ διδόναι μὴ ἐνοχλεῖν, καθάπερ φησὶ Κλεάνθης ἐν τῷ 'Περὶ χαλκοῦ'. πλειόνων τε περιστάντων αὐτὸν δείξας ἐν τῇ στοᾷ κατ' ἄκρον τὸ ξύλινον περιφερὲς τοῦ βωμοῦ ἔφη κτλ.*' Menagius pro *χαλκοῦ* posuit *χρόνου*, Wachsmuthius sine causa *χρειῶν* coniecit. Probabilius *ΗΡΑ*$\overset{\Lambda}{K}$ i. e. *Ἡρακλείτου* e *ΧΑ*$\overset{K}{\Lambda}$ elicueris. *τῶν Ἡρακλείτου ἐξηγήσεων τέσσαρα βιβλία* Laertius VII 1, 174 IX 1, 15 attulit. Neque aliter liber Boethi Arateus modo '*Περὶ Ἀράτου*' modo '*τῆς Ἀράτου ἐξηγήσεως βιβλία*' citatur (p. 152 sqq.). Pronum erat, Stoicum praesertim — Heraclitum Stoici amabant — Heracliti in plebeculam effata interpretantem Zenoneum vulgi despicatum conferre, sicut physica utriusque eo consilio idem Cleanthes (II p. XII W.) composuit, ut Zenonem ab Heracliteis placita sua derivasse monstraret. Wilamowitz 'Antigonos von Karystos' p. 115[25]. U. Koehler 'Mus. rhen.' 1884 p. 297.

4. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

Duo Epistularum volumina Suidas distinxit 1. *Ἐπιστολάς* 2. *Ἐπιστολὰς ὁμοίως, καταλογάδην.*

Prior igitur Epistularum sylloga versibus continebatur, ac possit fieri ut quod in lexicographi articulo antecedit *ΗΘΟΠΟΙΙΑΣ* ad *ΕΠΙΣΤΟΛΑΣ* spectet quodammodo (cf. Bentley 'Phalaridea' p. 81 Ribb.). Nihil hinc hodie relictum. *Ignotum hoc aliis ille novavit opus* de Heroidum suarum epistulis, ad Latinos videlicet a se propagatis, Ovidius 'Artis amatoriae' III v. 346 gloriatur.

Epistulas prosa oratione scriptas fraudis coarguit Apollonides, Nicaenus natione, cognomine Cepheus, dixitque Sabidii Pollionis esse. Quem Pollionem apud Eusebium ('Praep. ev.' X 3, 23 p. 467 Dind.) Marcksius repperit in 'Symbola critica ad Epistolographos graecos' (Bonnae 1883) p. 7: *Πολλίωνος ἐπιστολὴ πρὸς Σωτηρίδαν 'Περὶ τῆς Κτησίου κλοπῆς'· τοῦ δ' αὐτοῦ καὶ 'Περὶ τῆς Ἡροδότου κλοπῆς' ἐστι βιβλίον, καὶ ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ 'Ἰχνευταί' πολλὰ περὶ Θεοπόμπου λέγεται.* Soteridas, parens Pamphilae, sub Augusto Romae effloruit. Iam locos qui supersunt commemoramus.

1. Theo Vita III p. 58 West. *ἐκέχρητο δ' ὁ Ἄρατος Ζήνωνι τῷ στωικῷ φιλοσόφῳ, καὶ γέγραπται αὐτῷ ΕΠΙΣΤΟΛΗ πρὸς τοῦτον.*

2. Achill. p. 52 W. *ἀδελφοὺς δ' ἔσχε τρεῖς, Μύριν ⟨καὶ⟩ Καλώνδαν* (*καλιώνδαν* codex) *καὶ Ἀθηνόδωρον ὁμώνυμον τῷ πατρί. μέμνηται δ' αὐτοῦ τῶν ἀδελφῶν ἐν ταῖς εἰς αὐτὸν ἀναφερομέναις ΕΠΙΣΤΟΛΑΙΣ.*

3. Achill. p. 53 sq. W. (Antigonus rex) *φιλόλογος δὲ γενόμενος καὶ περὶ ποιητικὴν ἐσπουδακὼς περὶ πολλοῦ ἐποιήσατο πολλοὺς μὲν καὶ ἄλλους τῶν πεπαιδευμένων ἔχειν παρ' αὐτῷ καὶ δὴ καὶ τὸν Ἄρατον. ὃς παρὰ τῷ βασιλεῖ γενόμενος καὶ εὐδοκιμήσας ἔν τε τῇ ἄλλῃ πολυμαθείᾳ καὶ ⟨τῇ⟩ ποιητικῇ προετράπη ὑπ' αὐτοῦ τὰ Φαινόμενα γράψαι, τοῦ βασιλέως Εὐδόξου ἐπιγραφόμενον βιβλίον 'Κάτοπτρον' δόντος αὐτῷ καὶ ἀξιώσαντος τὰ ἐν αὐτῷ*

1 *φιλόλογος δὲ γεν.* Meineke: *ἦν δὲ φιλόλογος γεν.* codex ‖ 7 *κατόπτρον* codex: corr Scaliger; *Ἔνοπτρον* Theo Vit. III p. 59, 31 West. et constanter Hipparchus, cf. cap. VII.

καταλογάδην λεχθέντα περὶ τῶν φαινομένων μέτρῳ ⟨ἐντ⟩εῖναι καὶ ἅμ' εἰπόντος ὡς «εὐδοξότερον ποιεῖς τὸν Εὔδοξον ἐντείνας τὰ παρ' αὐτῷ κείμενα μέτρῳ». Sequitur temporis definitio. *μέμνηται δὲ τοῦ 'Κατόπτρου' Εὐδόξου καὶ Ἀντιγόνου καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Αἰτωλοῦ καὶ ὡς ἠξιώθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως γράψαι ἐν ταῖς ἰδίαις ΕΠΙΣΤΟΛΑΙΣ Ἄρατος.*

8 suppl Westermannus e l. 9 sq., *ἐκθεῖναι* coni Scaliger, *εἶναι* O. Schneider 'Nicandrea' p. 9; *ἔμμετρα εἶναι* scripsit Petavius ‖ 9 *ἐνδοξότερον* scripsit Buhle II p. 464 ‖ *ποιήσεις* coni Scaliger, *ποιῇς* O. Schneider ‖ *ἐκτείνας* codex, *ἐκθεὶς* coni Scaliger: corr Westermann.

Omnia quae exscripsimus, ex Arati 'propriis epistulis' provenisse ultima verba ostendunt.

4. Ib. *τὰς δ' Ἀράτου ΕΠΙΣΤΟΛΑΣ, ὧν ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, πάντων σχεδὸν συμφωνούντων τὰς εἰς αὐτὸν ἀναφερομένας αὐτοῦ εἶναι καὶ ὁμολογούντων γνησίας αὐτάς, μόνος Ἀπολλωνίδης ὁ Κηφεὺς ἐν τῷ η' 'Περὶ κατεψευσμένης ἱστορίας' οὐκ εἶναι αὐτὰς Ἀράτου φησίν, ἀλλὰ Σαβιδίου Πολλίωνος· τοῦ δ' αὐτοῦ τούτου φησὶν εἶναι ⟨τὰς⟩ ἐπιγεγραμμένας Εὐριπίδου Ἐπιστολάς.* Attendas: liber Eudoxi, rex Antigonus, Alexander Aetolus, 'Phaenomenorum' scriptio — omnia haec Arati commorationem Pellaeam attingunt. De rebus igitur Pellaeis accuratiora cum aliquo communicasse poetam intellegitur una fortasse epistula, fortasse vero etiam compluribus. Iam epistulam quandam reputes ab Arato ad Zenonem datam Athenas esse (cf. 1). Zenonis quanti interfuerit qua ratione Pellae degeretur apud regem cognovisse, propter Persaeum, quem in Macedoniam Aratus comitatus erat, et Philonidem apertum est, praesertim cum altero certe a. Chr. saeculo exstiterit epistula ad Zenonem Antigoni itemque Zenonis ad regem responsum (Apollonius Tyrius Diog. Laert. VII 8 sqq.). Quae quidem scriptiones num indubitata fide utantur, iurare nolumus[1]; at non credimus Aratum Pellae epistulam, quam Theo indicavit in Vita tertia, (sive epistulas) Zenoni scripsisse (cf. 4). Potuit vero *ἐν ταῖς ἰδίαις ΕΠΙΣΤΟΛΑΙΣ* Achilles de una epistula sylloga inclusa dicere percommode.

Hipparchum epistulam istam Pellaeam aut non vidisse aut pro ficticia habuisse capite VI expondituri sumus. Quam rem fac con-

[1]) Cf. Susemihl. I p. 288[11].

cessam esse (concessit inter antiquos Apollonides): iam notam temporis requirimus. Ac suppeditavit materiam quaerendi quamvis exiguam idem Apollonides. Is epistulas Euripideas ab eodem falsario quo Arateas Tiberii fere aetate confectas esse asseveravit. Deficientibus causis impeditur iudicium, nisi quod Euripidearum epistularum una cum Arateo argumento epistolico manifesta similitudine continetur. Pella et illa Athenas mittitur, dum apud Archelaum versatur Euripides, ut Aratus apud Antigonum. At quae a personato Euripide narrantur Cephisophonti (p. 277 'Epistologr.' ed. Hercher.)! Specimen dabimus gustaturis. *καὶ ἀφικόμεθα εἰς Μακεδονίαν, ὦ βέλτιστε Κηφισοφῶν, τό τε σῶμα οὐ μοχθηρῶς διατεθέντες καὶ ὡς οἰόντε μάλιστα ἦν ἐπιεικῶς κομιζόμενοι συντόμως, καὶ ἀπεδέξατο ἡμᾶς Ἀρχέλαος, ὡς εἰκός τε ἦν καὶ προσεδοκῶμεν ἡμεῖς, οὐ δωρεαῖς μόνον, ὧν οὐδὲν ἐχρῄζομεν ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ φιλοφροσύναις, ὧν οὐδ' ἂν εὔξαιτό τις μείζους παρὰ βασιλέωr. καὶ κατελάβομεν Κλείτωνα*[2]) *ἐρρωμένον, καὶ ἔστιν ἡμῖν σὺν ἐκείνῳ τὰ πολλὰ καί, ὅταν τύχῃ, σὺν Ἀρχελάῳ ἄμεμπτος ἡ διαγωγή, πρός τε τοῖς ἔργοις οὐδὲν κωλυόμεθα τοῖς τούτων γίγνεσθαι. ἀλλὰ πολὺς μὲν ἔγκειται ὁ Κλείτων, πολὺς δὲ καὶ ὁ Ἀρχέλαος, ἑκάστοτε φροντίζειν τι καὶ ποιεῖν τῶν εἰωθότων ἀναγκάζοντες, ὥστε ἔμοιγε μισθὸν οὐκ ἀηδῆ μὲν οὐδὲ ἄπονον δοκεῖ Ἀρχέλαος ἀναπράσσεσθαι τῶν τε δωρεῶν, ὧν ἔδωκέ μοι εὐθὺς ἀφικομένῳ, καὶ ὅτι εἱστία με λαμπρότερον ἢ ἐμοὶ φίλον ἦν ἑκάστης ἡμέρας.* Vix erit, qui talibus oblectetur subabsurdis. Proxima perinepta omnia esse luculenta interpretatione edocuit Bentleyus in 'Phalarideis' p. 557—574. Fabrica eadem atque in litteris Arateis proditur inde, quod tenor et momenta narrandi concordant. Igiturne commenticia ista de Arato? Nihildum contendimus praeter hoc: sola epistolographi fide (quae non dubia sed prorsus nulla est) eorum inniti sententiam, qui Arato 'Phaenomenorum' ex Eudoxo vertendorum facultatem et imperium detulisse Antigonum regem ad taedium usque recoquunt. In Buhlii 'Arateis' inopia iudicii et confusio etiam materiae vituperatur haud immerito. At ille quanto ceteris rectius dubitare de epistulae veritate coepit saltem![3]) Vellemus in coeptis perrexisset!

---

[2]) *Κλίτωνα* codices.

[3]) II p. 464 *An verum sit in epistulis olim sub Arati nomine circumferri solitis traditum et ab auctore vitae Arati a Victorio et Petavio editae repetitum,*

Videamus porro. Ne inde quidem accrescit epistulae auctoritatis aliquantulum, quod in Arati 'Phaenomena' lepide Leonidae Tarentini dictum, ni fallimur, suum in usum epistolographus convertit. Nam cum scribit de Arato *ὃς παρὰ τῷ βασιλεῖ γενόμενος καὶ εὐδοκιμήσας ἔν τε τῇ ἄλλῃ πολυμαθείᾳ καὶ ⟨τῇ⟩ ποιητικῇ προετράπη ὑπ' αὐτοῦ τὰ Φαινόμενα γράψαι . . ὡς «εὐδοξότερον ποιεῖς τὸν Εὔδοξον, ἐντείνας τὰ παρ' αὐτῷ κείμενα μέτρῳ»*, et scientiam Arati et virtutem poeticam, denique dictionis facetiam sumpsisse ex epigrammate Leonidae existimabitur 'Anth. Pal.' IX 25[4]):

Γράμμα τόδ' Ἀρήτοιο δαήμονος, ὅς ποτε λεπτῇ
  φροντίδι δηναιοὺς ἀστέρας ἐφράσατο,
ἀπλανέας τ' ἄμφω καὶ ἀλήμονας[5]), *οἷσιν ἐναργὴς*
  ἰλλόμενος κύκλοις οὐρανὸς ἐνδέδεται[6]).
αἰνείσθω δὲ καμὼν ἔργον μέγα καὶ Διὸς εἶναι
  δεύτερος, ὅστις ἔθηκ' ἄστρα φαεινότερα.

Iam vero ex commenticia epistulae narratione quid ad Arati carmen indicandum consequeretur? Esset consectarium, ne tantillum quidem in 'Phaenomenis' reperiri, quod ab Eudoxi libro alienum esset et, si quae poeta immiscuit e fabulari caeli memoria, Eudoxea ea quoque omnia. Persequi nolumus haec, cum sint haud mediocriter ridicula. An re vera credendumst, etsi credidere nonnulli, Virginis historiolam Eudoxum in libro mere astronomico fere ut in carmine Aratum enarrasse et alia insuper? Quae capite

---

Antigonum iussisse Aratum Eudoxi librum prosa oratione scriptum metro condere atque ita Eudoxum ἐνδοξότερον reddere, nostra parum refert (?) *Licet interim de fide narratiunculae huius dubitare, quoniam Eudoxi in 'Phaenomenis' suis plane nullam mentionem Aratus iniecit: quam tamen poetam facturum fuisse suspicari possumus, si 'Phaenomena' quodammodo in honorem Eudoxi condita essent.* Patonius 'Inscriptions of Cos' p. 359 'Phaenomena' Arati apud Coos scripta esse nullo addito argumento edixit.

[4]) Cf. Laert. Diog. VIII 91 *τοῦτον ἀντὶ Εὐδόξου Ἔνδοξον ἐκάλουν διὰ τὴν λαμπρότητα τῆς φήμης.*

[5]) Planetas obiter tetigit in 'Phaenomenis' Aratus. Non ponderavit aurificis statera, quae praedicaret de Arato, Leonidas.

[6]) Ad *ἐνδέδεται* Jacobsius in 'Delectu epigrammatum' p. 113 Vergilii adscripsit 'Aen.' IV v. 482 *maximus Atlas axem humero torquet stellis ardentibus aptum* (ubi 'axis' ut *πόλος* pro caelo est, cf. p. 128). Nobis Homericum *τά τ' οὐρανὸς ἐστεφάνωται* convertere uterque voluisse videtur (cf. p. 207[47])

VI composuimus[7]). Nunc prooemium in rationem ducimus. Etenim si quis quae alius conscripsit translaturus tantae et gravitatis et pietatis quantae Aratus prooemium promeret, levis impius absurdus esset quam maxime. In isto vero prooemio quid ille? *ἐμοί γε μὲν ἀστέρας εἰπεῖν ᾗ θέμις εὐχομένῳ τεκμήρατε πᾶσαν ἀοιδήν* Musas invocat. A musis edoctum sese dicit. Hinc posterior aetas Uraniam Musam Arateam effecit: ita est in monumento Trevirensi nuper reperto 'Antike Denkmaeler' I tab. 47—49, ita in veteri ac probo de Musis excerpto (Studemund 'Jahrbuch des d. Instituts' V p. 1 sqq.). Sua igitur canturus est Aratus (etsi prompto auctorum quorundam — inter quos praeminebat Eudoxus utique — auxilio sublevatus), ipse suapte sponte cyclum Metonianum, et non Eudoxus, praedicavit versibus p. 18 sqq. adpositis, alia.

Quantas vero turbas in Diosemiis illud epistolographi commentum excitaverit, ex iis metiaris quae Boehmius nuper 'De Theophrasteis quae feruntur *Περὶ σημείων* excerptis' Halis 1884 p. 2 sqq. suo Marte periclitatus est. Ipsius verba proferimus: *Tanta enim intercedit similitudo inter Arati Diosemias et illum Theophrasti librum, ut, cum fere omnibus persuasum sit Theophrasti non genuinum librum sed excerpta tantum exstare, Arati editores Diosemias ad excerptorum illorum normam castigarint rati ex integro Theophrasti libro nunc deperdito Aratum petiisse, quae Diosemiis illustraret. Verum per ea, quae de Arati vita et scriptis nobis tradita sunt, minime licet credere e Theophrasti peripatetici opere Aratum poetam uni (?) Stoicorum familiae adscriptum prompsisse quae versibus ornaret, immo verisimile est eundem Eudoxum, qui in Phaenomena introduxit poetam, etiam Diosemiarum materiam suppeditasse. In prima enim Arati Vita haec sunt* etc[8]). Omnia haec concidunt. Cadit vero etiam Boehmii de Eudoxea Signorum

---

[7]) Posuit hoc Grafius loco infra citando, repudiavit Franzius 'Stud. Lips.' 1890 p. 358. Cf. cap. VII.

[8]) Buhle II p. 467 recte: *probari nequit Aratum praeter Eudoxum veterum astronomorum consuluisse neminem, praesertim cum ille, quod Hipparchus monuit, saepius cum Eudoxo non conspiret.* Temere Salmasius 'Exercitationes Plinianae ad Solinum' p. 828 Phaini vestigiis institisse putavit Aratum. Cf. Petavius l. c. VI 9. Geminus l. p. 153 c. non dicit iisdem quibus Aratum signis instructum fuisse librum Eudoxi, sed eodem signorum genere. Male igitur Boehmius p. 4.

'Theophrasteorum' origine argumentatio. Nam quae causatur ille argumenta! Vocis *ἐπιτολή* absentiam, Eudoxeum terminum *ἀκρόνυχος* (at iam Hesiodus *ἀκροκνεφαῖος* 'Opp.' v. 567), anni mensis diei bipertitiones Eudoxo notas, eiusdem farinae consimilia Boehmius comportavit non frustra quidem, si singula persequentem examinaveris, sed neutiquam ita ut in peripateticam Signorum 'Theophrasteorum' originem iactari levissimam suspicionis umbram existimandum sit[9]). Peripateticus igitur is, qui 'Theophrasti' Signa conlegit, cum aliis regionibus graecis, insularibus potissimum, tum continenti atticae excerpta sua et proprie etiam observata accommodavit. Utraque enim dicimus ideo, quod ita ipse voluit scriptor in 'Signorum' praefatiuncula ('*Περὶ σημείων ὑδάτων καὶ πνευμάτων καὶ χειμώνων καὶ εὐδιῶν*' p. 389 Wimmer.), unde haec delibamus: *διὸ καὶ ἀγαθοὶ γεγένηνται κατὰ τόπους τινὰς ἀστρονόμοι ἔνιοι, οἷον Ματρικέτας ἐν Μηθύμνῃ*[10]) *ἀπὸ τοῦ Λεπετύμνου, καὶ Κλεόστρατος ἐν Τενέδῳ ἀπὸ τῆς Ἴδης, καὶ Φαεινὸς Ἀθήνησιν ἀπὸ τοῦ Λυκαβηττοῦ· ⟨ὃς⟩ τὰ περὶ τὰς τροπὰς συνεῖδε, παρ' οὗ Μέτων ἀκούσας τὸν τοῦ ἑνὸς δέοντα εἴκοσιν ἐνιαυτὸν συνέταξεν. ἦν δὲ ὁ μὲν Φαεινὸς μέτοικος Ἀθήνησιν, ὁ δὲ Μέτων Ἀθηναῖος. καὶ ἄλλοι δὲ τὸν τρόπον τοῦτον ἠστρολόγησαν*[11]). Quae hi ipsi singillatim observitaverant, Peripateticus (immixtis suis § 1) complexus est quadamtenus. At desideramus inter enumeratos Eudoxum! Quem oppressum silentio demiraremur, si modo omnium praecipuus fuit scriptoris fons, et fraudis Peripateticum fas esset inculpari. Vides quo Boehmii trahat opiniuncula![12])

---

9) Assentiri non debebat Susemihlius I p. 299[76].

10) *Ματρ(ο)-ικέτας*, ut *Διϝ(ο)-ικέτας* = *Διικέτας* (aliter Wilamowitzius 'Eur. Herakles' I p. 63[25]) **Ἀπελλ(ο)-ικέτας* (= *Ἀπελλικῶν*: Fick 'Griech. Eigennamen' p. XVII) **Πυθ(ο)-ικέτης Πυθίκων* Dittenberger 'Sylloge' 370, 68 in titulo Erythraeo. [W. Schulze 'Quaest. ep.' p. 525].

11) Sensit Boehmius recti aliquid p. 63: *Certe offensio quaedam inest, quod de obscuris illis hominibus praedicat scriptor, astronomum omnium illustrissimum Eudoxum omittit* At si non adhibuit Eudoxum?

12) Diximus 'Herm.' l. c. criticam Arati e 'Theophrasti *Περὶ σημείων*' libello fructum haud mediocrem percipere. Exemplum proferimus, ea ut suppleantur quae diximus p. 190, Plutarchi simul locum ad hunc usque diem et coniecturis et interpretandi ratiunculis vexatum emendaturi 'De sollertia animalium' p. 967 Wytt. *τὰς δὲ τῶν σπερμάτων διαθέσεις καὶ διαψύξεις ἐκτὸς* (formicarum) *ὑετοῦ ποιεῖται σημεῖον ὁ Ἄρατος* (v. 956 sq.)·

Egebat olim, unde capessi iudicium posset, epistularum Aratearum reliquiis Bentleyus p. 558. Unum nunc fragmentum innotuit: de quo quid dicturus fuisset vir summus, si cognosset et ipse, praesagire videmur.

Absolutis scriptionum seriebus quae nobis videbantur scrutemur monobibla.

Ac primum quidem de *ΘΥΤΙΚΩΙ* dicendum est. Mentionem iniecit Psellus l. c. (cf. p. 217).

ἔστι καὶ κρίσις ἀκριβὴς αὕτη τῶν ποιημάτων·
οὐ κρίνει δ', εἰ συγγέγραπται κρειττόνως ἢ χειρόνως,
ἀλλὰ τίνα νενόθευται, τίνα γνησίως ἔχει·
πολλὰ γὰρ ἀμφιβάλλεται τῶν προσυγγεγραμμένων,
Ὁμήρου μὲν τὰ Κύπρια, πρὸς δὲ καὶ ὁ Μαργίτης,
Ἀράτου δὲ τὰ ΘΥΤΙΚΑ καὶ τὰ περὶ Ὀρνέων.
κρίνεται δὲ ποιήματα χρόνῳ καὶ ἱστορίᾳ,
οἰκονομίᾳ λέξει τε, πλάσματι καὶ συνθέσει.

194 *μαργαρίτης* codices Paris. ABC ‖ 195 *θηλυκά* C ‖ *τῶν ὀρνέων* A

ἢ κοίλης μύρμηκες ὀχῆς ἐξ ὤεα πάντα
θᾶσσον ἀνηνέγκαντο.

καί τινες οὐκ 'ᾠά' γράφουσιν, ἀλλ' 'ἅ' (*scripsi: ἀλλά sive ἀλλ' ἵνα codices*), *'τους ἀποκειμένους καρποὺς ὅταν εὐρῶτα συνάγοντας αἴσθωνται καὶ φοβηθῶσι φθορὰν καὶ σῆψιν, ἀναφέρονται'* (*scripsi: ἀναφέρειν vel ἀναφερόντων codices*). Cui libeat, molem is sententiolarum (titubavit mirifice vel Reiskius) adeat a Buhlio exhibitam I p. 464. Ex Buhlii conlectis unum id commodo lucramur, quod teste Leopardo 'Emendat.' VII c. 26 monet *ἵνα* a quibusdam codicibus abesse. Unde «*ἀλλ' ἅ*» distraximus cetera quae sequuntur interpretationis instar habentes. Rectius fuisset «*ὤεα*» et «*ἑά*», sed nota veterum in citando libertas. De supplementorum omissione cf. p. 190. Formicae quotiens aeruginem praesentiscunt et ob id ipsum putredinem verentur, sive ova (*σπέρματα, ὤεα*) sive grana condita (*ἑά*) aeri exponere solent. Utramque lectionem ex Arati editione sua Plutarchus, poetae interpres, cum didicisset, paraphrasi expressit. Marcianus eandem servavit scripturam «*ἐξ ὤεα*» in textu (convertit etiam Varro Atacinus in 'Ephemeride' fr. 22 Baehrens *nec tenuis formica cavis non evehit ova*, qui a Vergilio 'Georg.' I v. 379 adhibitus est *saepius et tectis penetralibus extulit ova angustum formica terens iter*), «*⟨ἔξω⟩ ἑά*» inter lineas. A simplicitate genuinius illud, et ita 'Theophrastus', Arati auctor, § 22: *μύρμηκες ἐν κοίλῳ χωρίῳ ἐὰν τὰ ᾠὰ ἐκφέρωσιν ἐκ τῆς μυρμηκιᾶς ἐπί τι* (*τὸ codd.*) *ὑψηλὸν χωρίον, ὕδωρ σημαίνουσιν, ἐὰν δὲ καταφέρωσιν, εὐδίαν.*

ΕΠΙΘΥΤΙΚΟΝ Suidas de eodem opusculo, si dis placet, Arateo. Esset hoc de ture cremando (cf. *Ὠοθυτικά* Suid. s. v. *Ὀρφ.*). *ΘΥΤΙΚΟΝ* est de sacrificiis mactandis. Habet Plato nonnulla de libellis in circulatorum usum sacra administrantium compilatis ('De rep.' II p. 364 E; Lobeck 'Agl.' I p. 355. 371)[13]). Ipsam hieroscopiam intellegimus, quam optime inlustravit Georgius Schoemannus ('Griech. Alt.' II³ p. 286)[14]).

ΔΙΟΡΘΩΣΙΝ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ Theonis et Suidae Vitae. *ΔΙΟΡΘΩΣΙΝ ΙΛΙΑΔΟΣ* Achilles p. 54 W.: *τινὲς δὲ* (velut Dositheus, cf. p. 159) *αὐτὸν εἰς Συρίαν ἐληλυθέναι φασὶ καὶ γεγονέναι παρ' Ἀντιόχῳ καὶ ἠξιῶσθαι ὑπ' αὐτοῦ ὥστε τὴν Ἰλιάδα διορθώσασθαι διὰ τὸ ὑπὸ πολλῶν λελυμάνθαι.* Versio latina p. 32 Breysig.: *didicit quidem et Odysseam; et Gecraustius inquit quasi praesidens ab imperatore et Iliadem scripsisse seu Homerum dirigere.* Hoc fere est: *διώρθωσε μὲν καὶ Ὀδύσσειαν· ὅ γε* (vel *ὁ δὲ*) *Καρύστιος λέγει, ὅτι ἠξιωμένος ὑπὸ ⟨Ἀντιόχου⟩ τοῦ βασιλέως ἔγραψε καὶ Ἰλιάδος διόρθωσιν.* Susemihlius *ὁ δὲ Δωσίθεος* praetulit propter Achillis testimonium. Quae coniectura cum nimis a traditarum litterularum facie discedat, est aliud tentandum. Et meminimus Antigonum Carystium narrasse in Timonis sceptici vita persequenda, quod facete Arato olim Timo de emendandis Homeri carminibus interrogatus responderat Laert. Diog. IX 113 (p. 43 Wilamowitz.)[15]): *φασὶ δὲ καὶ Ἄρατον πυθέσθαι αὐτοῦ, πῶς τὴν Ὁμήρου ποίησιν ἀσφαλῆ κτήσαιτο· τὸν δὲ εἰπεῖν, εἰ τοῖς ἀρχαίοις ἀντιγράφοις ἐντυγχάνοι καὶ μὴ τοῖς ἤδη διωρθωμένοις.* Ergo

---

[13]) *βίβλων δὲ ὅμαδον παρέχονται* (circulatores) *Μουσαίου καὶ Ὀρφέως, Σελήνης τε καὶ Μουσῶν ἐκγόνων, ὥς φασι, καθ' ἃς θυηπολοῦσι, πείθοντες οὐ μόνον ἰδιώτας ἀλλὰ καὶ πόλεις, ὡς ἄρα λύσεις τε καὶ καθαρμοὶ ἀδικημάτων διὰ θυσιῶν καὶ παιδιᾶς ἡδονῶν εἰσι μὲν ἔτι ζῶσιν, εἰσὶ δὲ καὶ τελευτήσασιν, ἃς δὴ τελετὰς καλοῦσιν, αἳ τῶν ἐκεῖ κακῶν ἀπολύουσιν ἡμᾶς, μὴ θύσαντας δὲ δεινὰ περιμένει.* Cf. Empedoclis '*Καθαρμούς.*' — *Θυηπολικόν* Suid. s. v. *Ὀρφ.* *Ἐξηγητικά*: 'F. H. G.' I p. 412, Plutarch. 'Nic.' c. 23. Terminatio *-ικός* in titulis frequens (*Ὀνειροκριτικά*; *Ἀρχιτεκτονικός*; Lobeck 'Agl.' I p. 354 sq.; Laert. Diog. IX 7, 46).

[14]) De fastis non cogitamus. Si cogites, ne neglegas Geminum p. 33 B. 35 B Petavii.

[15]) Wachsmuth. 'Sillogr.' p. 18.

rescripsimus *Καρύστιος* et Antigonum illum statuimus iuxta Dositheum in vitae tertiae exemplari pleniore nominatum fuisse, unde biographus alter alterum testem descripsit.

Ex 'Phaenomenis' de dictionis et syntaxeos Homericae proprietatibus quid in editione Aratus secutus sit, hic illic extricare licet. Proposuimus pauca passim per caput II, plura Loebius congessit in utili libello 'De Arati Solensis elocutione' Halis 1864.

Vocavit non ante annum ± 270 Aratum ex aula Antigoni regis sibi adfinis Antiochus Seleuci filius, ut apud se Homeri recensionem curaret, Ptolemaeorum exemplo — nisi omnia fallunt — commotus. *καὶ καλεῖταί τις διόρθωσις οὕτως Ἀράτειος, ὡς Ἀριστάρχειος καὶ Ἀριστοφάνειος.* Editionem igitur perfecit adparatu critico inaedificatam, quae cum alexandrinis recensionibus quadamtenus comparari posset. Quod non valuisset Aratus, nisi doctrinae et edendi supellectile commode parata. Et cum bibliotheca Antiochena ante medium alterum a. Chr. saeculum non sit condita, Antiochiae vix dixeris Aratum regis iusso sategisse. Probabilius vero huc trahendum erit, quod in Achillis vita Aratea p. 52 West. occurrit: *Ἀσκληπιάδης δ' ὁ Μυρλεανὸς ἐν τῷ ια' 'Περὶ γραμματικῶν' Ταρσέα φησὶ γεγονέναι* (Aratum), *ἀλλ' οὐ Σολέα, Καλλιμάχου πολυΐστορος ἀνδρὸς καὶ ἀξιοπίστου Σολέα λέγοντος αὐτὸν γεγονέναι διὰ τούτων «ἀλλ' ὀκνέω μὴ τὸ μελιχρότατον τῶν ἐπέων ὁ Σολεὺς ἀπεμάξατο» καὶ τῶν ἄλλων σχεδὸν πάντων*[16]). Item Alexander Milesius de Chrysippo Solensi statuit Diog. Laert. VII 179. *Das muss in den kilikischen Verhältnissen der Zeit, welcher beide angehören, irgend welchen Grund haben* olim edixit Wilamowitzius ('Antigonus von Kar.' p. 111[16]).

---

[16]) Pomponius Mela I 71 p. 20 Parthey: *Deinde urbs est olim a Rhodiis Argivisque, post piratis Pompeio adsignante possessa, nunc Pompeiopolis, tunc Soloe. Iuxta in parvo tumulo Arati poetae monumentum ideo referendum, quia (ignotum quam ob causam) iacta in id saxa dissiliunt.* Isaaccus Vossius ad h. l. (editionis Gronovianae, Lygd. Bat. 1722, p. 379): *Hoc miraculum nemo quod sciam alius prodidit. In vita tamen inedita Arati Solis sepultus esse traditur. Hinc forsan factum, ut Solensis creditus sit, nisi potius hoc contigit, quia Solis habitarit.* Nos Vossii vitam ignoramus, quae fuerit. Aratus apud Antigonum regem mortuus est (Suid.), cum e Syria esset redux, incertum quo anno. Nummi Solensium Arati fortasse capite ornati: Head 'Historia nummorum' p. 612. Cf. inferius cap. VI.

Verum tale quid incompertum. Quid? si Tarsi potius per aliquod uterque tempus degebat, philosophiae hic ille edendi Homeri studiosus? Quamquam de solo Chrysippo sufficeret quod legitur in Strabonis libro XIV p. 671 patrem eius Tarso Solos transmigrasse. Tarsi litterarum omne genus iam tertio saeculo Seleucidarum opera ac favore effloruerat. In illud enim tempus haud cunctanter transferendum censemus, quod de primo ante Chr. saeculo ita Strabo adfirmavit XIV p. 673, 13: *τοσαύτη δὲ τοῖς ἐνθάδε ἀνθρώποις σπουδὴ πρός τε φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἄλλην παιδείαν ἐγκύκλιον ἅπασαν γέγονεν, ὥστε ὑπερβέβληνται καὶ Ἀθήνας καὶ Ἀλεξάνδρειαν καὶ εἴ τινα ἄλλον τόπον δυνατὸν εἰπεῖν, ἐν ᾧ σχολαὶ καὶ διατριβαὶ φιλοσόφων γεγόνασιν.* De grammaticis quod fere sufficiat Ahrensius 'Bucol.' II p. XXXV—XL docuit[17]). Addimus ipsi Aristophaneos et scholae et praeceptoris infortunio ut Tarsum emigrarent nobis videri compulsos, ubi etiam Caesaris et Pompei aetate Artemidorus Aristophaneus bucolicis recensendis operam impendebat. Aristophaneorum nonnulli si Tarsum petiverunt, fecerunt id, ut studiis pergerent incumbere. Ideoque debebant esse certi, nec facultatem neque instrumenta ad grammaticam excolendam ibi sese defectura. Exstabat igitur Tarsi tertio iam saeculo schola grammatica[18]). Ac possumus aliunde quoque eiusdem rei documentum nancisci. Zenodotus Mallota e Cilicia oriundus Chaldaeum fuisse Homerum voluit, scientia Chaldaeorum praeditum eundem dixerat etiam Crates et ipse Mallota. Ridebant Alexandrini Crateteae disciplinae adversarii, rident hodierni: nemodum aut inquisivit aut quaestione dixit dignum, qua ratiociuandi via ac quibus momentis ad tam mirificam atque adeo inauditam sententiam par illud criticorum perductum esset. At intra Seleucidarum regnum Chaldaei cum permagna Graecorum Asiaticorum parte confusi, graeca studia in Babyloniam, Chaldaica ad Graecos id temporis translata. Historiam Assyriae graece scriptam eidem,

[17]) De ceteris litteratorum generibus cf. Strab. l. c. Alios addidit Cless in Paulyi 'Encyclopaedia reali' s. v. p. 1624. J. Fr. Breithauptii 'De claris Tarsensibus' (Gottingae 1748) disputatiuncula nullius pretii est.

[18]) Arati frater Athenodorus stoicus erat idemque grammaticus, qui contra Zoilum '*Περὶ Ὁμήρου*' scripsit poetam defensurus (Diog. Laert. VIII 1, 72). Ubi scripserit, non liquet. An Tarsi? — Dignum mentione, quod Lyconem peripateticum frustra ad se Antiochus arcessebat Diog. Laert. V 67 (Wilamowitz 'Antigonos' p. 85, Meineke 'Analecta' p. 10).

qui Homericam editionem Aratum poposcit, Antiocho Berosus Beli sacerdos dedicavit. Tarsi maxime inde a proelio ad Ipsum commisso paulatim evenisse videtur, ut graecae litterae cum Asiaticis concurrerent ne Iudaeis quidem exclusis. Quodsi Pergami Cratetem et Zenodotum de Homero illud arbitrio finxisse putamus, rem absurdam stupere satis nequibimus; sin aut fictam in patria (et quid prohibet, quominus Crates, antequam Pergamum evocaretur, Tarsi docuerit et ibi habuerit inter discipulos Zenodotum, praesertim cum stoica fere utriusque philosophia non Pergami sed Tarsi vigeret?)[19]) aut acceptam ibi statuemus illos recoluisse tantummodo sive in ipsa patria sive apud Pergamenos: ratio constabit[20]). Disciplina Aristophanis Tarso intermedia Pergamum usque penetravit, non integra tamen, sed novis aucta elementis, nonnullis etiam remissis. Totum de litteris Tarsicis locum non possumus adpendicis instar tractare quamvis necessarium et vel ad infimae aetatis studia percommodum[21]).

Arati editio mox obscurata cum ceterorum Alexandrinorum laude tum Aristophanis, cuius Homerum attulerant Tarsum discipuli.

Porro Aratus Achille teste p. 55 '*ΠΕΡΙ ΟΜΗΡΟΥ*' peculiari commentatione egit nescio quid. Conturbata enim Achillis oratio est: *ἔγραψε δὲ καὶ ἄλλα ποιήματα· 'Περί τε Ὁμήρου καὶ Ἰλιάδος, οὐ μόνον τὰ Φαινόμενα, καὶ Ἀστρολογίαν κτλ.'* Aliena quidem Westermannus hoc loco contendit *Περὶ — Ἰλιάδος*. Nos aliter sentimus, postquam optimae notae portiunculam istam esse inserto ⟨*διόρθωσιν*⟩ vocabulo cognovimus, et ita locum redintegrari eiectis interpolamentis censemus: *ἔγραψε δὲ καὶ ἄλλα [ποιήματα]·*

---

19) Ubi Cratetem Panaetius audiverit, Tarsi an Pergami, dubitabile. Schmekel ('Philosophie der mittleren Stoa' p. 3) Pergamum adfirmavit, cuius iudicium nihil a Strabone accipit firmamenti XIV p. 676: *ἐντεῦθεν* (Mallo) *δ' ἦν Κράτης ὁ γραμματικός, οὗ φησι γενέσθαι μαθητὴς Παναίτιος.*

20) Philosophorum graecorum (Democriti et Pythagorae) ad Chaldaeos Magos Indos usque itinera si non commenta est haec aetas regioque, effecit certe, ut fidem facilius adipiscerentur. Cf. Fr. Schaefer 'Quid Graeci de origine philosophiae a barbaris ducenda existimaverint' (Lipsiae 1877) p. 31 sqq. 47. 50, a quo de Alexandrinorum studiis placitisque ad originem philosophiae barbaris vindicandam pertinentibus dissentimus.

21) E Tarsensi litterarum sede Sextus Empiricus provenit, Herodoti Tarsensis sectator (Diog. Laert IX 12, 116).

Περί τε Ὁμήρου καὶ Ἰλιάδος ⟨διόρθωσιν⟩ [οὐ μόνον τὰ Φαινόμενα] καὶ Ἀστρολογίαν κτλ.' Scripsit *ΠΕΡΙ ΟΜΗΡΟΥ*, ut Athenodorus frater, Cleanthes (*Περὶ τοῦ ποιητοῦ*), Zeno (*Προβλήματα Ὁμηρικά*)[22]). An mirum hoc, in editore praesertim?

Librorum Arati laterculos adponimus aperta, quatenus id fieri potest, dispositione. Maiusculis titulos serierum designamus. Unum, quippe quod tollat cohaerentiam ceterorum, uncis [] inclusimus ut illa sede adventicium.

1. Suidas s. v. *Ἄρατος*.

Συνέταξε δὲ βιβλία ταῦτα. τὰ Φαινόμενα, ὧν θαυμάσιος ἡ εἰσβολὴ καὶ ὁ ζῆλος Ὁμηρικός. — ΥΜΝΟΥΣ· Εἰς Πᾶνα. Σπονδοφόρους. — ΠΑΙΓΝΙΑ. — Ἀστρολογίαν καὶ Ἀστροθεσίαν. — Σύνθεσιν φαρμάκων θηριακῶν ἐπιτηδείαν. Ἀνθρωπογονίαν. — Ἐπιθυτικόν. — Εἰς Θεόπροπον. Εἰς Ἀντίγονον. — Ἠθοποιίας. — ΕΠΙΣΤΟΛΑΣ. — ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ· Εἰς Φίλαν τὴν θυγατέρα Ἀντιπάτρου, μητέρα (?) δ' Ἀντιγόνου. [Ἀνατολήν.] Εἰς Παυσανίαν τὸν Μακεδόνα. — Ἐπικήδειον Κλεομβρότου. — Διόρθωσιν Ὀδυσσείας. — (ΕΠΙΣΤΟΛΑΣ ὁμοίως καταλογάδην).

Ordo priscus quadamtenus dispicitur, etsi misere confusus. Quae ad 'Phaenomena' notantur de imitatione Homeri, Boethum stoicum redolent (cf. p. 152sqq.); 'admirabilem exordii artem' apud antiquissimos Arati interpretes stoicos p. 21 sqq. (cf. cap. VI) deprehendimus. Possit Boethus catalogi librorum esse compositor, epistularum seriem posteriorem si exemeris.

2. Achilles p. 55 W.

Ἔγραψε δὲ καὶ ἄλλα [ποιήματα]· Περί τε Ὁμήρου καὶ Ἰλιάδος ⟨διόρθωσιν; Odysseam p. 54 commemoraverat⟩ *[οὐ μόνον τὰ Φαινόμενα] καὶ Ἀστρολογίαν καὶ Ἰατρικὰς δυνάμεις καὶ Εἰς Πᾶνα ὕμνον καὶ Εἰς Μύριν τὸν ἀδελφὸν ἐπικήδειον καὶ Διοσημίας καὶ Θυτικὸν καὶ ΚΑΤΑ ΛΕΠΤΟΝ ἄλλα. ἐπιτετευγμένως δ' αὐτῷ ἐγράφη τὰ Φαινόμενα . . . (τὰς δ' Ἀράτου ΕΠΙΣΤΟΛΑΣ . . πάντων σχεδὸν συμφωνούντων τὰς εἰς αὐτὸν ἀναφερομένας αὐτοῦ εἶναι καὶ*

---

[22]) Krische 'Lehren der griech. Denker' p. 433, Wachsmuth. I p. XVII.

ὁμολογούντων γνησίας αὐτάς, μόνος Ἀπολλωνίδης ὁ Κηφεὺς ἐν τῷ η' 'Περὶ κατεψευσμένης ἱστορίας' οὐκ εἶναι αὐτὰς Ἀράτου φησίν, ἀλλὰ Σαβιδίου Πολλίωνος. τοῦ δ' αὐτοῦ τούτου φησὶν εἶναι ⟨τὰς⟩ ἐπιγεγραμμένας Εὐριπίδου Ἐπιστολάς).

Ultima in 1 et 2 cur simus cancellis complexi, p. 238 sqq. legitur. Multo magis quam in Suida intellegis genuinum ordinem in Achillea congerie evanuisse.

3. Vita II p. 56 W.

Καὶ ἔστιν αὐτοῦ ἕτερα συντάγματα, ἄξια δὲ μνήμης δ'· ἓν μὲν Ἰατρικῶν δυνάμεων, δεύτερον δὲ Κανόνος κατατομή, τρίτον τὰ Φαινόμενα, τέταρτον τὸ Περὶ Ἀνατολῆς, ὅ φασί τινες μὴ εἶναι Ἀράτου, ἀλλ' Ἡγησιάνακτος.

Tria ultima esse e serie *ΑΣΤΡΙΚΩΝ* attendas.

VI. MEMORIAE ARATEAE ET HESIODEAE.

I

Prooemium Arateum translatores LATINI [1]) ASCLEPIADES Myrleanus CRATES Mallota (p. 33) noverant. Legit MANETHO. VI (III) v. 737 *τόνδε γε μῦθον ἔχων ἄρρητον ἐάσω* ∼ 1, 2 *τὸν οὐδέποτ' ἄνδρες ἐῶμεν ἄρρητον* contulit Buhlius ad h. l. Quibus addere multa possis, velut Man. II (I) v. 3 *ἄστρα δ' ἄρ' ἤλιθα μυρί' ἐν οὐρανῷ ἐστήρικται* [2]) ∼ 10 *αὐτὸς γὰρ τά γε σήματ' ἐν οὐρανῷ ἐστήριξεν* [3]). Legit etiam et expressit Aratum quadamtenus oratione pedestri et garrula insuper ARISTIDES rhetor in 'Iovis hymno', qui syllogae Aristideae praefigitur. Nescimus an primi rem perspexerimus, perspectam vero confidimus certissime. Una quasi

---

[1]) Lucretio Arati prooemium obversatum esse Kiesslingii opinio est, cf. Susemihlii commentationem academicam Gryph. 1884 p. V.

[2]) Per se quidem si spectas unum illum locum, possit ex imitatione Hesiodea provenisse, cf. infra.

[3]) Repetitur hemistichium II (I) v. 109 *θοοῦ οὐρανοῦ ἐστήρικται.* Tenendum omnino a 'MANETHONE' Aegyptio expilari Aratum, velut 'Man.' v. 9 *δι' αἰθέρος αἰὲν ἄρηρεν ἀπλανέα* ∼ 22 *ἄξων αἰὲν ἄρηρεν*, 'Man.' ib. v. 24 *Κυνοσουρίδος Ἄρκτον* ∼ 182, 'Man.' v. 134 sq. *στάχυάς τ' ἐν χερσὶ φέρουσα Παρθένος ἀνθρώπων γενεὴν ποθέουσα παλαιῶν* ∼ 97 *Παρθένον, ἥ ῥ' ἐν χερσὶ φέρει στάχυν αἰγλήεντα* et 116 *ποθέουσα παλαιῶν ἤθεα λαῶν.* MANETHONIS refert similitudines Arateas quotquot sunt — et multae sunt — congeri, Arati non item. Magnopere poetae Aegyptii natione exeunte antiquitatis tempore 'Phaenomena' dilexerunt. DIONYSIUM Periegetam Pharium infra tractaturi sumus, in NONNO Panopolitano rem monstravimus 'Anal. Erat.' p. 100 sqq. Quae nihil nunc Arati gratia attinet augeri. NONNI vero narratiunculae ut recte aestimentur, summi sunt momenti flores Aratei. — LUCILLIUM 'Anthol. Pal.' XI 136 v. 1 ∼ Arat. v. 131 et GREGORIUM Nazianzenum IV v. 101 (p. 211 Dr.) ∼ Arat. v. 70 M. Schneideri diligentia p. 94 notavit. Cf. 'Berl. philol. Wochenschrift' 1888 p. 1462. — Denique MAXIMUM commemoramus '*Καταρχαί*' v. 25 (cf. v. 232. 551 et supra p. 104) *Τοξευτῆρος ἐλαφροῦ* ∼ 506, Max. v. 467 *πάντα φέρει κλυτὰ ἔργα φυτευέμεν ἠδὲ βαλέσθαι σπέρματα καὶ σηκοὺς εὐερκέας ἀμφιπένεσθαι* et v. 499 *σὺ δέ κ' ἐν νειοῖσι βάλοιο σπέρματα θαρσαλέως θεῖναί τ' ἐνὶ κλήματα γύροις πάντα τε δένδρεα καλά* ∼ 9 *καὶ φυτὰ γυρῶσαι καὶ σπέρματα πάντα βαλέσθαι.*

nota fontem ipse notavit. Dixerat enim Aratus loco celebri *μεσταὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαί, πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραί, μεστὴ δὲ θάλασσα καὶ λιμένες, πάντῃ δὲ Διὸς κεχρήμεθα πάντες.* Aristides ita p. 10: *καὶ πάντα δὲ πανταχοῦ Διὸς μεστά, καὶ πᾶσιν ἐφ' ἑκάστης πράξεως παρίδρυται, ὥσπερ οἱ διδάσκαλοι τοῖς παισὶ καὶ οἱ παραβάται τοῖς ἡνιόχοις.* Totum Aristidis elogium ex Stoicorum et theologia et physica haustum est, ut Cornuti de Iove commentariolum vel quodlibet stoice scriptum, imprimis scholia Arati p. 21 sqq. a nobis adaucta et Firmiani Lactantii 'Divinas institutiones' I ad explicandum apte et utiliter usurpaverimus. Iovis et veriloquia et epitheta I p. 9 et 10 Dind. copiosius et in scholiis et Cornuto c. 2 et 9 (p. 3. 9 Lang) et Lactantio I c. 11 (p. 39 Brandt) adferuntur. Denique allegoriae studium denotamus, etsi occultatum, p. 3 de insidiis a Saturno Iovi paratis. Locum memoria Arati insignem et alia de causa fere unicum adscribimus: *ἐποίησε δὲ πρῶτος αὐτὸς ἑαυτόν, οὐ Κρήτης ἐν εὐώδεσιν ἄντροις τραφείς, οὐδ' ἐμέλλησεν αὐτὸν Κρόνος καταπιεῖν, οὐδ' ἀντ' ἐκείνου λίθον κατέπιεν, οὐδ' ἐκινδύνευσε Ζεὺς οὐδὲ μή ποτε κινδυνεύσῃ, οὐδ' ἔστι πρεσβύτερον οὐδὲν Διός, οὐ μᾶλλόν γε ἢ υἱεῖς τε πατέρων πρεσβύτεροι γένοιντ' ἂν καὶ τὰ γιγνόμενα τῶν ποιούντων, ἀλλ' ὅδε ἐστὶ πρῶτός τε καὶ πρεσβύτατος καὶ ἀρχηγέτης τῶν πάντων, αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ γενόμενος κτλ.'* Imitationem Arateam v. 33 sq. reperimus: *δίκτῳ ἐν εὐώδει — ἄντρῳ ἐγκατέθεντο.* Delectabilem vero de Iove ex se ipso progenito sententiolam, ut tam multa in illo elogio, stoicam et ipsam dicimus. Obstupuimus, cum stoicam istam opinionem explicando Arato admotam in commentario videremus. Hincne Aristides surripuit? Surripuit utique AVIENUS v. 25 sqq. itidem in prooemio Aratum transferens iuvante eodem, cuius in Marciano patefecimus vestigium, Iovis Aratei enarratore:

Hic digestorum speciem dedit, iste colorem
imposuit rebus sexuque immixtus utroque
atque aevi pariter gemini, simul omnia lustrans,
sufficit alterno res semine.

Aevum geminum et *sexuque immixtus utroque* stoica sunt et ad «*προτέρῃ γενεῇ*» referenda: *deus ipse se fecit*[1]. Iam confidentius aliquanto stoicum Aristidis Iovem ex Arati commentario provenisse

[1]) Sunt Senecae verba apud Lactantium I l. c. ('Exhortationum' fr. 3 Haase).

contendimus[5]). Iustam versus de Iove Aratei interpretationem capiti VIII inseremus.

Dionysius Periegeta saeculo p. Chr. altero ieiunam geographici carminis simplicitatem variis Arateae poeseos flosculis decorare et distinguere studuit. Ac primum quidem prooemii usum in 'Periegesi' animadvertimus:

Dionysius v. 1170—1183.

αὐτοὶ γὰρ καὶ πρῶτα θεμείλια τορνώσαντο (dii) *καὶ βαθὺν οἶμον ἔδειξαν ἀμετρήτοιο θαλάσσης· αὐτοὶ δ' ἔμπεδα πάντα βίῳ διετεκμήραντο ἄστρα διακρίναντες· ἐκληρώσαντο δ' ἑκάστῳ μοῖραν ἔχειν πόντοιο καὶ ἠπείροιο βαθείης. τῷ ῥα καὶ ἀλλοίην ῥυσμοῦ φύσιν ἔλλαχ' ἑκάστη . . . . ἄλλαι δ' ἀλλοῖαι· τὼς γὰρ μέγας ἐφράσατο Ζεύς*[6]).

Aratus v. 10—16.

αὐτὸς γὰρ τά γε σήματ' ἐν οὐρανῷ ἐστήριξεν ἄστρα διακρίνας· ἐσκέψατο δ' εἰς ἐνιαυτόν ἀστέρας, οἵ κε μάλιστα τετυγμένα σημαίνοιεν ἀνδράσιν ὡράων, ὄφρ' ἔμπεδα πάντα φύωνται. τῷ μιν ἀεὶ πρῶτόν τε καὶ ὕστατον ἱλάσκονται.

Idem prooemium altero ante Chr. saeculo Aristobulus Iudaeus, vel si quis alius 'Testamentum Orphei' conflavit ab Aristobulo primo ac solo lectum, imitatus est. Elucet rei quid sit, tametsi ne Valckenario[7]) quidem nec Freudenthalio ('Stud. hellenist.' I

[5]) Fugit verum quod est vel Hugonem Grotium, praeclarum Arati interpretem. *Non male* inquit *eo possit referri, quod Juppiter sit Sol nonnullis et πρωτογόνος. Capellae* (Martiani versum significat II 185 p. 48 Eyss. hinc prorsus abhorrentem) *dicitur 'prima propago', hoc est ad verbum προτέρα γενεά.* Immo *prior propago* fuisset!

[6]) Dudum est, cum Dionysii imitationem Arateam persecuti sumus. Interim et Anhutius Regimontanus ('In Dionysium Periegetam' 1888 p. 12) et M. Schneiderus ('Berliner philol. Wochenschrift' 1888 p. 1462) exempla nonnulla Dionysiana ad Aratum exegerunt. Nihilo tamen secius protulimus, quae ipsi congesseramus, etsi sunt quae docti illi viri et de Dionysio haud dubie meritissimi occupaverint. Velut Anhutius v. 1173 Dionysii cum prooemio Arati p. 12 contulit quidem, sed quod inde consectarium esset noluit concludere.

[7]) 'De Aristobulo' p. 13 sqq. Aristobulum fraudem non fecisse ipsum sed facta fraude deceptum esse inde quispiam opinatus erit, quod Orphici carminis auctorem Aratum suapte sponte Aristobulus attulit. Non solent ita falsarii nisi aut stulti aut protervi. Denuo Aristobulus exspectat iudicium. Reliquias viri conligi et enarrari oportet.

p. 167), harum litterarum investigatoribus impigerrimis — quorum coeptis utinam insisteret aliquis! — suboluit, e fr. 6 Abel. (= Euseb. 'Praep. evang.' XIII c. 12, 5 p. 191 v. 29 Dind.): *αὐτὸς δὴ μέγαν αὖτις ἐπ' οὐρανὸν ἐστήρικται χρυσέῳ εἰνὶ θρόνῳ* de Deo Aristobulus ∾ *αὐτὸς γάρ τά γε σήματ' ἐν οὐρανῷ ἐστήριξεν ἄστρα διακρίνας* de Iove Aratus. Praeterea primos novem Arati versiculos Aristobulus excerpsit Orphicorum cum fonte similitudinem quasi oculis subiecturus (Euseb. l. c.). Ceterum poesin stoicam adamabant cantores Orphici. De Cleanthe rem adn. 10 notavimus. Aratum 'Argonauticorum' poeta, quem tertio fere post Chr. saeculo vixisse G. Hermannus evicit, balbutiente sermone huncce in modum exprimere instituit v. 305 sqq.:

τῆμος ἐνὶ πραπίδεσσιν ἐμήτιεν Αἴσονος υἱός
πίστιν ἐφ' ἡρώεσσι καὶ ὅρκια συνθεσιάων
θέσθαι, ὄφρ' ἔμπεδα πάντα φυλασσόμενοι πεπί-
θοιντο.

Torsit commentatores *φυλάσσεσθαι* ad accusativum obiecti quod aiunt adplicatum et traxit in absurda, ac praeteriit quod poetam adlexit Arati de Iove prooemium v. 11 sqq.

ἐσκέψατο δ' εἰς ἐνιαυτὸν
ἀστέρας, οἵ κε μάλιστα τετυγμένα σημαίνοιεν
ἀνδράσιν ὡράων, ὄφρ' ἔμπεδα πάντα φύωνται.

Quod suffuratus est, adaptare carminis sui argumento homo misellus non valuit[8]). Porro THEOCRITUS in 'Ptolemaeo' (XVII v. 1) utitur exordio Arateo «*ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα καὶ ἐς Δία λήγετε Μοῖσαι*»[9]), denique — quod fere unicum dixeris — CLEANTHES in suum de Iove stoico carmen convertit II p. XVII W.: «*ἐκ σοῦ γὰρ γένος ἐσμέν*» ille, «*τοῦ γὰρ καὶ γένος εἰμέν*» Aratus[10]). Utrumque poetam stoicum PAULUS APOSTOLUS, cum a philosophis potissimum Atheni-

[8]) Cave v. 1135 *νύκτας τε καὶ ἤματα συνεχὲς αἰεί* ex Arati v. 20 derives. Utrique praeivit Odyssea IX v. 74.

[9]) Observavit enarrator Ambrosianus in scholio *Ἀρατείᾳ δὲ κέχρηται εἰσβολῇ*, item Hugo Grotius

[10]) Plura quae Phaenomenorum usum proderent indagare in reliquiis Cleanthis non potuimus, nisi forte quis hymni v. 7 sq.

σοὶ δὴ πᾶς ὅδε κόσμος ἑλισσόμενος περὶ γαῖαν
πείθεται, ᾗ κεν ἄγῃς, καὶ ἑκὼν ὑπὸ σεῖο κρατεῖται

ensibus in Areopagi iudicium vocatus sese defenderet, his verbis designavit 'Act.' cap. XVII 28: *ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν, ὡς καί τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασιν· «τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν».* Qui non Aratum tantummodo sed Cleanthem quoque tangi ab apostolo verissime iudicaverit, unum scimus Fabricium Hamburgensem, cuius sententiam a posterioribus obscuratam magis quam provectam [11]) ipsius verbis adponimus: '*Neque forte erraverit qui dixerit S. Paulum apostolum, cum versiculum οὐ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν commendavit Atheniensibus* 'Actor.' *XVII* 28 *addiditque ὡς καί τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι, non respexisse ad solum popularem Aratum Cilicem sed etiam ad Cleanthem, qui Athenis vixerat*' ('Bibl. graec.' III c. 14 p. 397 Harl.). Hinc artificium Pauli et rationem dimicandi ab isto poetarum pari repetita declarari putamus. Stoicos nempe poetas elegit ipsos accusatores suis quasi armis propulsaturus (*τινὲς καὶ τῶν Ἐπικουρείων καὶ Στωικῶν φιλοσόφων συνέβαλλον αὐτῷ . . ἐπιλαβόμενοί τε αὐτοῦ ἐπὶ τὸν Ἄρειον πάγον ἤγαγον*) nec dissimulavit ipse, modo apostoli orationem Luthero accuratius interpreteris, Stoicos cur elegerit: *ὡς καί τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασιν* i. e. poetae vestram

---

ad Arati v. 265 sqq. de Pliadibus scriptos referat:

ἦρι καὶ ἑσπέριαι (Ζεὺς δ' αἴτιος) εἱλίσσονται,
ὅς σφισι καὶ θέρεος καὶ χείματος ἀρχομένοιο
σημαίνειν ἐκέλευσεν ἐπερχομένου τ' ἀρότοιο:

qua de re ad liquidum perveniri vix possit. Nec tamen sine industria effertur *πᾶς ὅδε κόσμος ἑλισσόμενος περὶ γαῖαν*: Aristarchi astronomi Samii adversarium tenemus. — Cf. porro Cleanthis v. 40 sq. ∾ Callim. Hymn. I initium. Ceterum Cleanthis v. 7 sq. a poeta Orphico expressi sunt III 3: *Οὐρανέ . . κοσμόκρατορ, σφαιρηδὸν ἑλισσόμενος περὶ γαῖαν.* De hymnorum Orphicorum elementis stoicis cf. Dieterich. 'Abraxas' p. 83 sqq.

[11]) Wetstenius in 'Novi Testamenti' editione Amstelodamensi anno 1752 post Fabricii bibliothecae editionem principem emissa (vol. II p. 571), qua se ditare solent scripturae sacrae enarratores, Cleanthis versiculum notavit quidem, ut tamen obrutus rudi et inepta exemplorum mole delitesceret. Nam qui '*Cleanthes ἐκ σοῦ γὰρ γένος ἐσμέν. Hieronymus in Galatas IV*' scribit, eum crederes Hieronymum antestari velle Cleanthis causa. Quod secus est et p. 389 Mignei (Patrolog. lat. ser. I vol. XXVI) et p. 573. Item exscripto Fabricio contenti erant H. A. W. Meyer et Weiss 'Kritisch-exegetischer Kommentar zum N. T.' III[5] p. 320 IV[7] p. 3*.

rationem ac quasi fidem professi[12]). Ergo per se haec tendere aut in universum ad Atheniensium poetas aut Stoicorum aut Epicureorum aut omnium illorum possent. Vides nunc ad solos tendere Stoicos manifesto. Tandem locus expeditus. Apologetis vero christianis illud eruditi apostoli[13]) consilium tantopere arrisit, aegre ut queat reperiri qui deseruerit. Ita Tatianus 'Ad Graecos' c. 31 (p. 31 Schw.): *μάρτυρας δὲ οὐ τοὺς οἴκοι παραλήψομαι, βοηθοῖς δὲ μᾶλλον Ἕλλησι καταχρήσομαι. τὸ μὲν γὰρ ἄγνωμον, ὅτι μηδὲ ὑφ' ὑμῶν παραδεκτόν, τὸ δ' ἂν ἀποδεικνύηται θαυμαστόν, ὁπόταν ὑμῖν διὰ τῶν ὑμετέρων ὅπλων ἀντερείδων ἀνυπόπτους παρ' ὑμῶν τοὺς ἐλέγχους λαμβάνω.* Quodsi vetustissimi testes atque adeo coaevi poetae 'Phaenomenorum' prooemium non modo cognoverunt sed admirantur, de origine genuina dubitare serio nemo audebit[14]).

Quid? quod ipse ad v. 6—15 tam liquido relegavit quasi digito Aratus v. 768—772

πάντα γὰρ οὔπω
ἐκ Διὸς ἄνθρωποι γινώσκομεν, ἀλλ' ἔτι πολλά
κέκρυπται, τῶν εἴ κ' ἐθέλῃ καὶ ἐσαυτίκα δώσει
Ζεύς· ὃ γὰρ οὖν γενεὴν ἀνδρῶν ἀναφανδὸν ὀφέλλει
πάντοθεν εἰδόμενος, πάντῃ δ' ὅ γε σήματα φαίνων,

ut a depravandi conamine prooemii versum 11 sq. tutari possis

[12]) Interpretes paulo aliter. *Der euch betreffenden, d. i. Eurer dichter* Meyer p. 321.

[13]) Doctum dicimus Paulum invitis theologis. Nam philosophia ac poesi Stoicorum imbutus adeo erat, ut de improviso Stoicis Atheniensibus respondere stoice ac poetice simul posset, et Menandrum pernoverat, quamvis ne id quidem tanti aestiment quanti debeant theologi. 'Ad Cor.' I 15, 33 Paulus *μὴ πλανᾶσθε· «φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί»* ex comici Thaide citavit fr. 218 K. Perspexit hoc Hieronymus. Quid hodierni interpretes? *Dass Paulus den Spruch I. Kor. 15, 33 nicht in der 'Thais' des Menander gelesen, erhellt schon daraus, dass er in der Wiedergabe das Metrum zerstört* (!!), *also sichtlich nicht weiss* (!), *dass es ein Vers ist* (!) Meyer-Weiss IV[7] p. 3*! Tarsi in urbe, ubi Paulus educatus est, grammaticorum studia primo a. Chr. saeculo floruisse notum est. Hinc aliquantum ad Paulum quoque redundasse, etsi omnis Graecorum scientiae expertem identidem sese non sine studio et consilio praedicavit, statuimus, quidquid moliuntur interpretes (Meyer-Weiss l. c. p 2sq.). Graeciensibus Judaeis accensendus apostolus.

[14]) In Hesiodeo 'Operum' exordio simile quid factum est atque in Arateo: quod item erant qui resecare vellent. Kirchhoff. 'Hesiods Mahnlieder an Perses' p. 38—40. Infra hac de re paullo uberius dicetur. Cf. p. 213 sq adn. 4.

ἐσκέψατο δ' εἰς ἐνιαυτὸν ἀστέρας, οἵ κε μάλιστα τετυγμένα σημαίνοιεν κτλ.' Ubi «ἐστέψατο» irrepsit in Clementis codices (LV Dindorfii III p. 81 p. 709 Pott.)[15] 'non male', quemadmodum male censet Grotius. Nunc satis est monuisse verbis πάντοθεν εἰδόμενος initii ἐσκέψατο κτλ.' commonefieri. Item v. 742 sq. ad initium respicitur. Denique poetica ars quae per totum carmen eadem in prooemio conspicua: anaphora, ἀπὸ κοινοῦ structura, adlitteratio, enuntiatorum membra aequaliter conformata, alia[16]).

II

Dionysium Periegetam persequentes lumina Aratea conligimus:[17])

Dionysius.	Aratus.
584 λοξοτέρη γὰρ τῆμος ἐπιστρέφεται στροφάλιγγι (cf. v. 618 ∼ 42).	43 μειοτέρη γὰρ πᾶσα περιστρέφεται στροφάλιγγι.
298 Ῥήνῳ δ' ἑξείης ἐπιτέλλεται ἱερὸς Ἴστρος,	214 μεσσόθεν ἡμιτελὴς περιτέλλεται ἱερὸς Ἵππος.
299 Ἴστρος ἐς ἀντολίην τετραμμένος ἄχρι θαλάσσης. 926 τυτθὸν ἐπ' ἀντολίην τετραμμένος ἄχρις Ἐλάνων. 1034 τόσσον ἐπ' ἀντολίην τετραμμένοι ἄχρι πυλάων.	632 καὶ τὸ μὲν ἐς λοφιὴν τετραμμένον ἄχρι παρ' αὐτὸν δύνει.

15) Eodem 'Stromatum' loco Clemens «τάδε» ut Achilles supra p. 42 sq.

16) Criticae Arateae subsidium haud leve ex figurarum usu petendum est. Vide 387 ∼ 405—7, 417, alia.

17) Homerum consulto omittimus (cf. 'Il.' XXI v. 151 δυστήνων δέ τε παῖδες ἐμῷ μένει ἀντιόωσιν ∼ 600 sq. de monstris marinis δυσμενέων τοι παῖδες ἐλισσόμενοι περὶ πόντον κείνοις ἀντιάσειαν ἀλώμενοι), item Callimachum, de quo composuit nonnulla O. Schneiderus. Etiam Theocritus in Dionysii auctorum numero habendus est. Cuius est quod Arato addixit Buechelerus ('Mus. rhen.' XXXIX 1884 p. 276 sq.) v. 130 φράζεο δ' ἐκ κείνου τετραμμένος αὖθις ἐπ' Ἄρκτους Αἰγαίου πόντοιο πλατὺν πόρον ∼ 'Thalys.' v. 112 Ἕβρον πρὸς ποταμὸν τετραμμένος ἐγγύθεν ἄρκτω. Propius enim ad Theocritum quam ad Arati eos, qui huc spectant, versus accedit Dionysius. Aliorum inventa quae sibi placerent iterum ac saepius, nonnulla ad taedium usque (Callimachea potissimum et Homerica), Dionysius repetivit. Cf. p. 206.

170 sqq. *νῦν δέ τοι ἠπείρου μυθήσομαι εἶδος ἁπάσης, ὄφρα καὶ οὐκ ἐσιδών περ ἔχῃς εὔφραστον ὀπωπήν. ἐκ τοῦδ' ἂν γεραρός τε καὶ αἰδοιέστερος εἴης, ἀνδρὶ παρ' ἀγνώσσοντι πιφαυσκόμενος τὰ ἕκαστα.*	758 sqq. *τῷ κείνων πεπόνησο … μόχθος μέν τ' ὀλίγος, τὸ δὲ μυρίον αὐτίκ' ὄνειαρ. αὐτὸς μὲν τὰ πρῶτα σαώτερος, εὖ δὲ καὶ ἄλλον παρειπὼν ὤνησεν, ὅτ' ἐγγύθεν ὤρορε χειμών.*
176 *. . ἠχί περ ἄκρη.*	61. 231. *. . ἠχί περ ἄκραι.*

Nec desunt alioquin, quae cognita iam Dionysii imitatione Aratea adipiscamur cognitionis adiumenta. Ita v. 354 Dionysius de Tiberi *ἱμερτὴν ἀποτέμνεται ἄνδιχα Ῥώμην* praeeunte Arato, codicem Parisinum A solum si sequimur, ceteris in diversa omnia abeuntibus, v. 49. Nam cum draconem fluvii sectionem ob flexus praedicasset v. 45 sq. (*τὰς δὲ δι' ἀμφοτέρας οἵη ποταμοῖο ἀπορρὼξ εἰλεῖται, μέγα θαῦμα, Δράκων*), semel incohatam imaginem Parisinus ita continuavit: *αὐτὰρ ὅ γ' ἄλλην μὲν νεάτῃ ἀποτέμνεται οὐρῇ κτλ.*'[18]) — V. 440 sqq. Dionysius 'Cephiso', inquit, 'adiacent Delphi, ubi serpentis spirae in templo augusto tripodi advolvuntur. Ibi saepenumero Apollo Mileto vel Claro relicta pharetram solvit quieturus, *ἀλλ' ὃ μὲν ἱλήκοι· σὺ δέ μοι Διὸς ἔννεπε Μοῦσα κτλ.*' (v. 447)[19]). Propitium Apollinem hoc loco cur invocet poeta, neutiquam e poemate liquebit. At vide Aratum. V. 637 Orionis scelus adversus Dianam commissum dum narrare instituit, ne tantam referenti impietatem dea irasceretur comprecans excusansque in haec verba erupit[20]): *Ἄρτεμις ἱλήκοι· προτέρων λόγος, οἵ μιν ἔφαντο*

[18]) Cf. p. 65. — Anhutius l. adn. 6 c. Arati v. 115 *ἀργυρέῳ δ' ὀλίγῃ τι καὶ οὐκέτι πάμπαν ὁμοίῃ ὡμίλει* cum v. 329 Dionysii composuit *λύχνις τε πυρὸς φλογὶ πάμπαν ὁμοῖος.* At *ἑτοίμῃ* Marcianus, recentiores *ὁμοίῃ* (Aratus v. 210: *οὐδὲν ὁμοίη*)

[19]) Hymnus in Apoll. Homericus v. 165 *ἀλλ' ἄγεθ' ἱλήκοι μὲν Ἀπόλλων Ἀρτέμιδι ξύν.* Verbum *ἱληκέναι* perquam rarum. Cf. Naeke 'Opusc.' II p. 90 sqq. M. Schneider 'Berl. philol. Wochenschrift' 1888 p. 1462.

[20]) Fortasse dixerit quispiam ad eundem Arati locum referendum esse Callimachum 'Lavacr. Pallad.' v. 55 sq. Qui posteaquam cavendum feriantibus esse monuit, ne deae simulacrum, dum nudatur, aspicerent, invitam Tiresiae impietatem narraturus adfirmat *μῦθος δ' οὐκ ἐμός, ἀλλ' ἑτέρων* — nam si rem ipse de suo excogitasse videretur, culpam commissurum sese fuisse innuit et poenam meriturum — deinde ex Pherecyde fabulam proponit. Conformavit

κτλ.' Praecessit eadem excusandi formula adsumpta Aratus etiam Apollonio IV v. 983 sqq. Sub insula Drepana

κεῖσθαι δρέπανον φάτις — ἵλατε Μοῦσαι,
οὐκ ἐθέλων ἐνέπω προτέρων ἔπος — ᾧ ἀπὸ πατρὸς
μήδεα νηλειῶς ἔταμε Κρόνος.

Sequitur alia fabula pio poeta magis digna. At invocari fas erat non Musas, sed Saturnum, quippe cuius scelus referre poeta inciperet; conferas (IV v. 1381 sq.)[21]):

Μουσάων ὅδε μῦθος· ἐγὼ δ' ὑπακουὸς ἀείδω
Πιερίδων, καὶ τήνδε πανατρεκὲς ἔκλυον ὀμφὴν κτλ.'

Bene igitur Aratus, perperam illo quidem loco Apollonius. Accedit, quod verba Aratea idem aucupatus est Apollonius. Hinc res patefacta.

Theocritum diximus modo ad Aratum respexisse. Misso nunc in Panem hymno 'Phaenomenorum' v. 898 sqq.

καὶ τοὶ μὲν καλέονται Ὄνοι, μέσση δέ τε Φάτνη,
ἥ τε καὶ ἐξαπίνης πάντῃ Διὸς εὐδιάοντος
γίνετ' ἄφαντος ὅλη· τοὶ δ' ἀμφοτέρωθεν ἰόντες
ἀστέρες ἀλλήλων αὐτοσχεδὸν ἰνδάλλονται.
οὐκ ὀλίγῳ χειμῶνι τότε κλύζονται ἄρουραι

obversabantur Theocrito Dioscurorum tutelam maritimam celebranti XXII v. 19 sqq. Qui simulatque nautis comparuerunt periclitantibus,

αἶψα δ' ἀπολήγοντ' ἄνεμοι, λιπαρὰ δὲ γαλάνα
ἀμ πέλαγος, νεφέλαι δὲ διέδραμον ἄλλυδις ἄλλαι,

---

igitur in eadem re pari consilio seriem cogitatorum Callimachus atque Aratus. Sed ne hic quidem artificii auctor: Eurip. 'Hel.' v. 513 λόγος γάρ ἐστιν οὐκ ἐμός, σοφῶν δ' ἔπος, δεινῆς Ἀνάγκης οὐδὲν ἰσχύειν πλέον. Idem 'Melanipp.' fr. 484 κοὐκ ἐμὸς ὁ μῦθος, ἀλλ' ἐμῆς μητρὸς πάρα, ὡς οὐρανός τε γαῖά τ' ἦν μορφὴ μία. Philippus Opuntius 'Epinom.' c. 2 p. 975 A ἔστω δὴ πρῶτον μὲν ἡ τῆς ἀλληλοφαγίας τῶν ζῴων ἡμᾶς τῶν μέν, ὡς ὁ μῦθός ἐστι, τὸ παράπαν ἀποστήσασα, τῶν δὲ εἰς τὴν νόμιμον ἐδωδὴν καταστήσασα (ἐπιστήμη). ἵλεῳ δ' ἡμῖν οἱ πρόσθεν (homines) εἴησάν τε καί εἰσιν· οἵτινες μὲν γὰρ οὖν ⟨? οὓς add. Winckelmann⟩ ἐλέγομεν πρῶτοι χαιρέτωσαν. Formula igitur solemnis. — Ceterum M. Schneiderus docta adnotatione l. c. formam ἰλήκοι ex Arato habere et ipsam putat Dionysium.

[21]) Prior exstabat in Aetiis Callimachi: Reitzenstein 'Index lectionum Rostoch.' 1890/91 p. 13.

ἐκ δ' Ἄρκτοι τ' ἐφάνησαν Ὄνων τ' ἀνὰ μέσσον ἀμαυρὴ
Φάτνη, σημαίνουσα τὰ πρὸς πλόον εὔδια πάντα.

Sidus illud non vulgi ore[22]) sed ab astronomis nomen accepisse scholium Arateum tradidit (ὑπὸ τῶν προτέρων φιλοσόφων οὕτω Φάτνη προσηγόρευται): hinc in 'Theophrasti' quae dicuntur 'Signa' § 23 transiit[23]). Profuit Theocrito quaedam Buecheleri observatio ('Mus. rhen.' XXXIX 1884 p. 276 sq.). *Quod in Edonis Pan hibernare dicitur versu 'Thalysiorum' 112 prope Hebrum* τετραμμένος *ex vicinia Ursae, aut valde fallor aut imitatus Theocritus Aratum ludit; certe quidem tam frequens huius vocis est in 'Phaenomenis' usus, ut Aratum asseverare audeam commodasse eam ceteris poetis.* Quamquam participium ne ab Hesiodo quidem alienum 'Opp.' v. 727 ἀντ' ἠελίου τετραμμένος. Idem de vocibus quibusdam astronomorum orationi pariter propriis Anhutius iure existimavit, velut εἱλεῖται ἐστήρικται (tametsi Il. IV v. 443 legitur οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη; cf. Hesiod. 'Theog.' v. 799, Hymn. in Merc. v. 11), aliis p. 13. Repetitum pluriens in LIBRIS SIBYLLINIS hemistichium «αὐτὸς ἐστήριξε» (III v. 27, fr. V p. 238 Rz., al.) ad prooemium Arateum tuto revocamus v. 10: «αὐτὸς γὰρ τά γε σήματ' ἐν οὐρανῷ ἐστήριξεν».

In CALLIMACHO Ottonis Schneideri insignis error refellendus. Qui II p. 785 novum Callimachi sese eruisse e Plutarcho 'De Iside' c. 38 p. 366 versiculum gavisus est: τῶν τ' ἄστρων τὸν Σείριον Ἴσιδος νομίζουσι ὑδραγωγὸν ὄντα καὶ τὸν Λέοντα τιμῶσι καὶ χάσμασι λεοντείοις τὰ τῶν ἱερῶν θυρώματα κοσμοῦσιν, ὅτι πλημμυρεῖ Νεῖλος «ἠελίου τὰ πρῶτα συνερχομένοιο Λέοντι». Quae verba Schneiderus ut redderet Callimachea, subscripsit: *In Leone quamdiu Sol sit, Nilum evagari etiam Plin. 'N. H.' 18, 167 testatur. Versum autem si ex Callimacho petitum affirmo, causa haec est, quod de Nilo eiusque inundatione idem poeta etiam fr. 445 et 182 dixit.* Arati versus est 'Phaenomenorum' 151 (supra p. 56) ac novo argumento Hipparchi et Marciani codicis in scriptura consensum confirmat.

---

[22]) Voluit ita Vossius p. 157. Cf. Boehme l. c.

[23]) Ἐν τῷ Καρκίνῳ δύο ἀστέρες εἰσὶν οἱ καλούμενοι Ὄνοι, ὧν τὸ μεταξὺ τὸ νεφέλιον ἡ Φάτνη καλουμένη.

Fr. 111 Schn. mercator effert naufragus maris expertes

ἦ παύρων ὄλβιος ἐσσὶ μέτα,
ναυτιλίης εἰ νῆστιν ἔχεις βίον. ἀλλ' ἐμὸς αἰών
κύμασιν αἰθυίης μᾶλλον ἐσωκίσατο.[24])

Item de mercatoribus nec tempestatem nec frigus brumale extimescentibus loco pulcherrimo Aratus v. 291 sqq.:

οἵ δ' ἀλεγεινοί
τῆμος ἐπιρρήσσουσι νότοι, ὁπότ' Αἰγοκερῆι
συμφέρετ' ἠέλιος· τότε δὲ κρύος ἐκ Διός ἐστι
ναύτῃ μαλκιόωντι κακώτερον· ἀλλὰ καὶ ἔμπης
ἤδη πάντ' ἐνιαυτὸν ὑπὸ στείρῃσι θάλασσα
πορφύρει· ἴκελοι δὲ κολυμβίσιν αἰθυίῃσιν
πολλάκις ἐκ νηῶν πέλαγος περιπαπταίνοντες
ἥμεθ' ἐπ' αἰγιαλοὺς τετραμμένοι· οἵ δ' ἔτι πόρσω
κλύζονται· ὀλίγον δὲ διὰ ξύλον Ἄιδ' ἐρύκει.

Quibus versibus scholiasta aptissime Callimachi frustulum adscripsit. Neque enim consimile dicimus Callimacheum, sed ad egregiam Arati imaginem expressum. Uterque in re eadem eandem comparandi occasionem a mergo repetivit. Subsistimus paullisper. Loci enim Aratei admirator etiam QUINTUS exstitit SMYRNAEUS VII v. 296 sqq. Lycomedes Scyrius Achillem adfatur proficiscentem[25]):

καὶ πόλεμον δείδοικα πικρὸν καὶ κῦμα θαλάσσης
λευγαλέον· ναῦται γὰρ ἀεὶ σχεδόν εἰσιν ὀλέθρου.
ἀλλὰ σὺ δείδιε, τέκνον, ἐπὴν πλόον εἰσαφίκηαι
ὕστερον[26]) ἢ Τροίηθεν ἢ ἄλλοθεν, οἷά τε πολλά,
τῆμος, ὅτ' Αἰγοκερῆι συνέρχεται ἠερόεντι
ἠέλιος μετόπισθε βαλὼν ῥυτῆρα βελέμνων
Τοξευτήν, ὅτε χεῖμα λυγρὸν κλονέουσιν ἄελλαι,
ἢ ὁπότ' Ὠκεανοῖο κατὰ πλατὺ χεῦμα φέρονται
ἄστρα κατερχομένοιο ποτὶ κνέφας Ὠρίωνος.

---

[24]) Meinekius (post Callimachum p. 297) de mercatoris nautae, qui naufragio iam periit, umbra cogitat. Posses etiam morientem intellegere. Et ita Propertius, impiger Callimachi sectator, in descriptione persimili IV 7. — Fr. 515 ‹μέσον ἐπὶ ναύταις› cum v. 299 supra adscripto scholiasta Townleyanus ad 'Il.' XV v. 628 (vol. VI p. 144) comparavit, ut lucem ab Arato corrupta illa verba accipiant. Attamen de restituendo hemistichio desperamus.

[25]) Adscripsit Quinti memoriam Buhlius, sed praetermisso versu 297 non integram. De simili Homeri versiculo cf. 'Περὶ ὕψους' p. 22 Jahn.

[26]) An Σκυρόθεν pro ὕστερον?

Sagittarii memoriam alii cuidam Arati versiculo debet 301: (in mari sufferes multa,) *Τόξον ὅτ' ἠέλιος καίει καὶ ῥύτορα Τόξου.* Sed ad CALLIMACHUM redimus. Dixerat de Ursa sive Plaustro minore Aratus v. 39 *τῇ δ' ἄρα Φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν* ∼ Callimachus fr. 94 Schn. (= Achill. p. 123 Petav.) de Thalete *καὶ τῆς Ἀμάξης ἐλέγετο σταθμήσασθαι τοὺς ἀστερίσκους, ᾗ πλέουσι Φοίνικες.* Nec mirum: *μέμνηται γοῦν αὐτοῦ καὶ Καλλίμαχος ὡς πρεσβυτέρου οὐ μόνον ἐν τοῖς 'Ἐπιγράμμασιν' ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς 'Πρὸς Πραξιφάνην', πάνυ ἐπαινῶν αὐτὸν ὡς πολυμαθῆ καὶ ἄριστον ποιητήν* (Achill. p. 54 West. = fr. 100g Schn.)[27]).

Imitatus etiam APOLLONIUS est Aratum in 'Argonauticis'. Non modo III v. 138 hemistichium *περιηγέες εἱλίσσονται* ille ex Arati v. 401 transsumpsit integrum et I v. 84 sq.

τόσσον ἑκὰς Κόλχων, ὅσσον τέ περ ἠελίοιο
μεσσηγὺς δύσιές τε καὶ ἀντολαὶ εἰσορόωνται

aperte reddidit 'Phaenomenorum' v. 62 *μίσγονται δύσιές τε καὶ ἀντολαὶ ἠελίοιο* (sive *ἀλλήλῃσιν*, cf. p. 48), sed v. 134 de Iovis nutritione loquens in proxime antecedentibus *ἄντρῳ ἐν Ἰδαίῳ ἔτι νήπια κουρίζοντι* (scilicet *ἄθυρμα ποίησε φίλη τροφὸς Ἀδρήστεια*) ad 'Phaenomenorum' v. 32 sqq. sese adplicavit. Ibi Iovis nutrices

Κρήτηθεν κεῖναί γε Διὸς μεγάλου ἰότητι
οὐρανὸν εἰσανέβησαν, ὅ μιν τότε κουρίζοντα
δίκτῳ ἐν εὐώδει ὄρεος σχεδὸν Ἰδαίοιο
ἄντρῳ ἐγκατέθεντο καὶ ἔτρεφον εἰς ἐνιαυτόν
Δικταῖοι Κούρητες[28]).

Legit igitur *ὄρεος σχεδὸν Ἰδαίοιο* Apollonius haud ita multo post edita 'Phaenomena'. Legit praeterea Apollodorus, Strabonis auctor X p. 478.[29]) Id si reputasset Grotius, non dubitamus quin omni mutatione abstinuisset in sana praesertim sententia. Quid enim ille? *Δίκτῳ ἐν εὐώδει ὄρεος σχεδὸν Αἰγαίοιο* ex Hesiodo 'Theog.'

---

[27]) Fuerunt qui testimonium illud in suspicionem vocarent immerito, velut Bureschius 'Stud. Lips.' IX 1887 p. 42: cf. Susemihl I p. 285.

[28]) Oppianus 'Cyneg.' III v. 8 sqq. Arati admonet: *Ζηνὸς ἔσαν θρεπτῆρες . . νηπιαχοῦ Κούρητες, ὅτε . . Ῥείη κόλποις ἐνικάτθετο Κρήτης.*

[29]) (Praesi) *τὸ τοῦ Δικταίου Διὸς ἱερόν· καὶ γὰρ ἡ Δίκτη πλησίον, οὐχ ὡς Ἄρατος «ὄρεος σχεδὸν Ἰδαίοιο». καὶ γὰρ χιλίους ἡ Δίκτη τῆς Ἴδης ἀπέχει.* Idem Strabonis auctor in scholio Arateo inferius proposito invenitur (cf. cap. IX).

v. 484 effecit, quamvis videre facile esset nullam Hesiodeae narratiunculae cum Arato communionem esse aut vinculum. Tellus apud Hesiodum gestavit Iovem *πρώτην ἐς Λύκτον· κρύψεν δέ ἑ χερσὶ λαβοῦσα ἄντρῳ ἐν ἠλιβάτῳ, ζαθέης ὑπὸ κεύθεσι γαίης. Αἰγαίῳ ἐν ὄρει πεπυκασμένῳ ὑλήεντι.* Partem coniecturae Grotianae criticus antiquus nescio quis itidem ex Hesiodo occupavit in scholiis: *σχεδὸν Ἰδαίοιο] τινὲς γράφουσι «σχεδὸν Αἰγαίοιο» παρ' Ἡσιόδου λαβόντες φάσκοντος τραφῆναι τὸν Δία «Αἰγαίῳ ἐν ὄρει πεπυκασμένῳ ὑλήεντι».* Saepius vero accidit, ut ex Hesiodeis carminibus Aratus interpolaretur. Quarum interpolationum nonnullae etiam in Marciano reliquiae inveniuntur. Velut v. 31 «*Διὸς μεγάλοιο ἕκητι*», quod pro varia lectione in margine iuxta «*Δ. μεγάλου ἰότητι*» exstat, Hesiodeum est ('Opp.' v. 4), alia. Praeterea fuerunt, qui v. 33 *λίκνῳ* mutare mallent Callimachi quam putant imitatione ('In Iov.' v. 47 sq.) permoti, Lennepius et I. H. Vossius: *σὲ δ' ἐκοίμισεν Ἀδρήστεια λίκνῳ ἐνὶ χρυσέῳ.* At nulla hoc quidem loco similitudo dispicitur Callimachi, immo, quod denuntiavit ipse, discrimen (hymnum potius in Mercurium v. 358 sq. conferas: *ἐν λίκνῳ κατέκειτο . . ἄντρῳ ἐν ἠερόεντι*), neque adiuvat coniecturiolam Germanicus v. 34 sq. *quod fidae comites prima incunabula magni foverunt Iovis:* an etiam pro «*Δικταῖοι Κούρητες*» Arati substituendi «*Dictaei Corybantes*» Germanicei? Interpretatione potius expeditur quae offendit difficultas. *Δίκτον* esse posse montem suo iure negarunt enarratores quidam antiqui schol. ad h. l. (*ζητοῦσι δέ, τίνος χάριν τὴν Δίκτην φασὶν εἶναι πλησίον τοῦ Ἰδαίου ὄρους. ἔστι γὰρ πολὺ τὸ διάστημα . . ἔδει δὲ εἰπεῖν «Δίκτῃ»*), etsi perversam solutionem proposuerunt. Porro duplex regionis significatio *Δίκτῳ — ὄρεος σχεδὸν Ἰδαίοιο* in monte probe noto utique supervacanea esset admodum. Dudum omnem haerendi facultatem nobis Zenodotus Mallota in commentario (cap. III p. 163) sustulisse videtur schol. l. c.: *Ζ. δὲ ὁ Μαλλώτης 'δίκτον' ἤκουσε τὸ καλούμενον δίκταμνον· διὰ τοῦτο καὶ εὐῶδες τοῦτο εἰρῆσθαι*[30]). Concisam substantivi formam iuxta longiorem doctissimus Strabonis grammaticus Aristarcheus — Apollodorum putamus — apud Strabonem VIII p. 364 comprobavit exemplis *Μέσση ∾ Μεσσήνη, βρῖ ∾ βριαρόν, ῥᾴ ∾ ῥᾴδιον, λῖ ∾ λίαν, ἄλφι ∾ ἄλφιτον, ἧλ ∾ ἧλος, ἔρι ∾*

[30]) Grotius propter *εὐώδει* adiectivum non plane sese improbare Zenodoti interpretationem fassus *Λύκτῳ* pro *δίκτῳ* nihilominus suspicatur.

ἔριον. «εἰς ἄνεμον δὲ τὰ πηδά» τὰ πηδάλια Ἄρατός φησιν (v. 155). Olebat autem dictamnum gratissime et vim salubrem ac purgatoriam habere videbatur[31]). Plane igitur ut Mercurius hymni

[31]) Herbam δίκταμνον sive δίκτον ob vim partus sublevandi laudibus extulit Apollodorus Atheniensis e duabus eclogis reficiendus:

Schol. Arati l. c.

δοκεῖ δὲ πρὸς εὐτοκίαν συμβάλλεσθαι αὐτό· ᾧ καὶ τὴν Εἰλείθυιαν στέφουσιν. καί που ἐπ' αὐτῆς Εὐφορίων (fr. 79 Mein.) «στεψαμένη θαλεροῖσι συνήντετο δικτάμνοισιν».

Schol. Eur. Hipp. v. 73.

Ἀπολλόδωρος δὲ (in libro 'De diis') παρὰ Κρησὶν δίκταμνον ἢ σχῖνον εἶναί φησιν αὐτῆς (scil. τῆς Ἀρτέμιδος) τὰ στεφανώματα. φύεσθαι δὲ τὸ δίκταμνον ἐν Κρήτῃ μόνῃ. τοῦτο καὶ ὠκυτόκιον εἶναι· διὸ καὶ ταῖς δυστοκούσαις δίδοσθαι χάριν τοῦ ταχέως ἀποτίκτειν.

Alibi vocatur ἀριστολοχία, velut a Theophrasto 'Hist. Plant.' IX 13, 3 ἡ δὲ ἀριστολοχία τῇ ὀσφρήσει μὲν εὔοδμος, τῇ δὲ γεύσει πικρὰ σφόδρα, τῇ χροιᾷ δὲ μέλαινα. φύεται δὲ ἐν τοῖς ὄρεσιν ἡ βελτίστη et a Galeno (XIV p. 204 Kuehn.) in antidoto quodam ἀριστολοχίας Κρητικῆς μακρᾶς α' (idem medicus alibi de dictamni Cretensis vi loquitur sexcenties). Quodsi puerperae parturitionem simulanti maritus Aristophaneus περιήρχετ' ὠκυτόκι' ὠνούμενος ('Thesmophor.' v. 504), aut dictamnum subindicari putamus aut radicem cyclamini (Theophr. 9, 3 ἀγαθὴν δὲ τὴν ῥίζαν — cyclamini — καὶ ὠκυτόκιον περίαπτον). Quae subiecit scholiasta cum ceteris testimoniis coniuncta adponimus:

Schol. Arati l. c.

καὶ ταῖς αἰξὶ προσφιλὴς ἡ βοτάνη· βέλει γὰρ τρωθεῖσαι [καὶ] ὀρύττουσαι αὐταὶ ἀποβάλλονται τὸ βέλος.

Plut. 'De soll. an.' c. 20 p. 974 W.

αἱ δὲ Κρητικαὶ αἶγες, ὅταν τὸ δίκταμνον φάγωσιν, ἐκβάλλουσαι τὰ τοξεύματα ῥᾳδίως καταμαθεῖν ταῖς ἐγκύοις τὴν βοτάνην παρέσχον ἐκτρωτικὴν δύναμιν ἔχουσαν· ἐπ' οὐδὲν γὰρ ἄλλο τρωθεῖσαι φέρονται καὶ ζητοῦσι καὶ διώκουσιν ⟨ἢ⟩ τὸ δίκταμνον (= 'Gryll.' c. 9 p. 991 W.).

Aelian. 'V. H.' I c. 10.

οἱ Κρῆτές εἰσι τοξεύειν ἀγαθοί· καὶ οὖν καὶ τὰς αἶγας βάλλουσιν ἐπ' ἄκροις νεμομένας τοῖς ὄρεσιν. αἱ δὲ βληθεῖσαι παραχρῆμα τῆς δικτάμνου βοτάνης διέτραγον· καὶ ἅμα τῷ γεύσασθαι ὅλα ἐκείναις τὰ βέλη ἐκπίπτει.

Schol. Verg. 'Aen.' XII v. 412.

dictamnum] haec herba, licet ubique nascatur, melior in Creta est, qua Dicta dicitur, unde proprium herbae nomen. Haec admota vulneri, in quo ferrum est, extrahit ferrum in tantum, ut animalia apud Cretam, cum fuerint vulnerata, ad hanc herbam currant eaque depasta tela corpore dicantur excutere. Haec herba hausta etiam venena corpore exigere dicitur.

Homerici versibus modo commemoratis *ἐν Κυλλήνῃ — ἐν ἄντρῳ — ἐν λίκνῳ* iacens Iuppiter Arateus *δίκτῳ ἐν εὐώδει* (quod est quasi pro incunabulis) — *ὄρεος σχεδὸν Ἰδαίοιο — ἐν ἄντρῳ* describitur. Accedit, quod anaphora *δίκτῳ — Δικταῖοι* in versuum sive membrorum exordio posita figurae studio Arateo convenit adprime.

'Argonauticorum' III v. 1001 sqq., qui sunt de Ariadna, ex imitatione Aratea provenisse contendimus:

πάτρην λίπεν· οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
ἀθάνατοι φίλαντο, μέσῳ δέ οἱ αἰθέρι τέκμαρ
ἀστερόεις Στέφανος, τόν τε κλείουσ' Ἀριάδνης,
πάννυχος οὐρανίοις ἐνελίσσεται εἰδώλοισιν.

Ante Apollonium de Corona ita Aratus scripserat:

αὐτοῦ κἀκεῖνος Στέφανος, τὸν ἀγαυὸν ἔθηκεν
σῆμ' ἔμεναι Διόνυσος ἀποιχομένης Ἀριάδνης,
νώτῳ ὑποστρέφεται κεκμηότος εἰδώλοιο.

Adsumendus praeterea Arati v. 616 *ὑπουρανίων εἰδώλων*. Vox enim Arati propria *εἴδωλον* de astris figuram conformantibus fere deciens usurpata.[32]) «*ἀγαυόν*» (*Στέφανον*) respondet adiectivo Apollonii «*ἀστερόεις*», ac facit hoc momentum, cum varia lectio in Marciano offeratur «*ἀγαυός*», Bacchus nimirum. Adnotavit Apollonii scholiasta doctissimus versus Arateos, recta scriptura «*ἀγαυόν*» ille quoque instructus, ad v. 997 p. 472 Keil.

'Argonauticorum' III v. 658 maeret Medea *οὐδέ τί πω πάσαις ἐπιμίσγεται ἀμφιπόλοισιν.* Flaccet *πάσαις* tanto opere, quanto in 'Iliadis' prooemio *αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν οἰωνοῖσί*

(Novit ipse Vergilius idem illud Apollodoreum l. c.). Plutarchi Aeliani scholiastae Vergiliani fontem ex iis, quae insigni commentatione M. Wellmannus nuper exposuit 'Herm.' 1891 p. 531 sqq., facile adipiscimur Alexandrum Myndium Tiberii coaevum. Addendus Arati scholiasta eorum numero, qui Alexandro '*Περὶ ζῴων*' usi sunt. Ceterum in scholio *qua* scripsimus auctore Ungero (supra p. 130[26]), cum *quae* et codices et editor etiam recentissimus intactum reliquerint. Certe in graeca oratione, quam latinam scholiasta reddidit ut potuit, *ᾗ* lectum fuisse putamus (cf. quae l. c. exposuimus): reddidit *ἥ*. Cf. p. 225[17].

[32]) *εἴδωλον* Arato et ipse obtemperans Maximus (vide huius capitis adn. 3) de sidere utitur vv. 24, 56, 143, 150, 293, 547, item *Διάγνωσις τῆς ἡλιακῆς σφαίρας τῶν ιβ' εἰδώλων ὅπως ἐν ἑκάστῳ μηνὶ ἀκριβῶς χρὴ διαιτᾶσθαι* in J. Camerarii 'Astrologicis' Norimbergae 1532 p. 1 sqq. promulgata, alii id genus scriptores. Maximum haud pauca ex Arati dictione suscepisse dilucidum est, velut *δινεύειν* de motu siderum usurpatum.

τε πᾶσι. Famularum enim omnem societatem defugere Medeam potuisse haud ita verisimile[33]. Quanto autem aptius Virgo Aratea antiquam morum simplicitatem requirens ambibat sola *οὐδέ τεῳ ἐπεμίσγετο μειλιχίοισιν* v. 119!

Argonautas IV v. 995 sqq.

Ἀλκίνοος λαοί τε θυηπολίῃσιν ἰόντας
δειδέχατ' ἀσπασίως· ἐπὶ δέ σφισι καγχαλάασκεν
πᾶσα πόλις· φαίης κεν ἑοῖς ἐπὶ παισὶ γάνυσθαι.
καὶ δ' αὐτοὶ ἥρωες ἀνὰ πληθὺν κεχάροντο.

Gestiebant Phaeaces de Argonautis: ob filios suos exsultare crederes! Convenientius quanto Aratus de Cassiepea passis bracchiis in caelo adparente v. 196:

φαίης κεν ἀνιάζειν ἐπὶ παιδί.

IV v. 1415 sqq. Argonautae sitientes Nymphas aquatiles precantur:

δείξατ' ἐελδομένοισιν ἐνωπαδὶς ἄμμι φανεῖσαι
ἤ τινα πετραίην χύσιν ὕδατος ἤ τινα γαίης
ἱερὸν ἐκβλύοντα, θεαί, ῥόον.

χύσιν ὕδατος eadem versus sede Aratus v. 393 locavit, ubi sub Aquario obscurarum stellarum seriem sitam descripsit:

οἵη τίς τ' ὀλίγη χύσις ὕδατος ἔνθα καὶ ἔνθα
κιδναμένου.

Selegit Aratus imaginem propter Aquarium (*Ὑδροχόον*), ab Arato Apollonius deprompsit. M. Schneiderum miramur inversa relatione Apollonium sua suppeditasse Arato edixisse l. c.[34])

---

[33]) Imitatoris inopia insignis Apollonius. Hymni Callimachei v. 17 in Argonauticis IV v. 1311 convertit imprudenter. Heroinas Libycas inducit, *αἵ ποτ' Ἀθήνην, ἦμος ὅτ' ἐκ πατρὸς κεφαλῆς θόρε παμφανόωσα, ἀντόμεναι Τρίτωνος ἐφ' ὕδασι χυτλώσαντο.* Splendidam, i. e. splendidis armis indutam secundum Stesichorum (schol. ad h. l.), cur tandem laverint nymphae nobis non liquet et laborat insuper grammatica. *χυτλώσασθαι λούσασθαι καθαίρεσθαι* sim. est 'se lavare, purgare'. Abduxit Apollonium a vero Callimachi auctoritas. Etenim post partum Rhea circumspexit *ῥόον ὕδατος, ᾧ κε τόκοιο λύματα χυτλώσαιτο, τεὸν δ' ἐνὶ χρῶτα λοέσσαι.* Sese pariendi luto purgatura est, infantis corpusculum lautura.

[34]) Omittimus incerta, velut Apollonium IV v. 1198 ∾ 796. Ursam maiorem inter poetas praeter Epimenidem (cf. cap. IX) Aratus dixit 'Helicen': dixit Arato (ut putamus) obsecutus Apollonius quoque II v. 360 III v. 745. 1195. Eudoxus et Hipparchus *μεγάλην Ἄρκτον* vocant. Exempla videas in cap. II et VII. —

Quater Aratus (v. 442. 606. 645. 720) *περαιόθεν* 'ab imo horizonte orientali' ante caesuram bucolicam locavit, semel ibidem Apollonius IV v. 71 in sententia discrepans, quam voluit esse 'a continenti'. Idem vero paullo ante v. 54 Lunam *ἀνερχομένην περάτηθεν* facit, ut Aratus v. 645 *περαιόθεν ἐρχομένοιο Σκορπίου*, v. 670 *περάτης ἐξέρχεται*, v. 821 *ἐκ περάτης ἀνιόντι* (cf. v. 499. 869)[35]).

Subnectimus Nicandrum. Nam cum dixisset Aratus v. 148sq.

> *ποσσὶ δ' ὀπισθοτέροισι* (Virginis) *Λέων ὕπο καλὰ φαείνει.*
> *ἔνθα μὲν ἠελίοιο θερείταταί εἰσι κέλευθοι,*

id Nicander 'Ther.' v. 469sq. imitatus est:

> *ἦτοι ὅτ' ἠελίοιο θερειτάτη ἵσταται ἀκτίς,*
> *οὔρεα μαιμώσσων ἐπινίσσεται ὀκριόεντα*

(serpens leoninus Thracius). Tenenda haec, ne aliis duobus exemplis Nicandreis iniuria fiat. Locos componimus praeeunte Buhlio: Arat. v. 921 *λευκῆς γήρειον ἀκάνθης* ∾ Nic. 'Ther.' v. 329 *γήρεια καταψηχθέντος ἀκάνθης*, Arat. v. 947 *αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοόωσι γυρίνων* ∾ Nic. ib. v. 620 *ἀλλ' ἦτοι γερύνων καναχοὶ περίαλλα τοκῆες βάτραχοι κτλ.*' Gravissimum autem studii Aratei documentum in Nicandro est 'Theriacorum' exordium.

Ceterum Apollonius III v. 1195 etiam alia vocula Aratea insignis: *αὐτίκ' ἐπεὶ ῥ' Ἑλίκης ἐυφεγγέος ἀστέρες Ἄρκτον ἔκλιθεν* ∾ Ar. v. 518 *ζώνη ἐυφεγγέος Ὠρίωνος*. Eandem adiectivi in versu sedem animadvertas. — Sero in Susemihlii quaedam exempla incidimus I v. 30 *ἐξείης στιχόωσιν* ∾ Ar. v. 372 *ἐξείης στιχόωντα* et IV v. 1374 ∾ Ar. v. 445, ubi adverbium *ἠνεκές* uterque in hexametri fronte posuit. Incertum in Apollonio illud, num Arateum sit. Paullo certior eodem Apollonii loco Callimachea fortasse imitatio. Versus conferimus: Ap. *μητέρα δ' οὐκ ἄλλην προτιόσσομαι ἠέ περ αὐτὴν νῆα πέλειν· ἦ γὰρ κατὰ νηδύος ἄμμε φέρουσα ἠνεκὲς ἀργαλέοισιν ὀιζύει καμάτοισιν* ∾ Call. Hymn. in Dianam v. 24sqq. *ὅττι με καὶ τίκτουσα καὶ οὐκ ἤλγησε φέρουσα μήτηρ, ἀλλ' ἀμόγητι φίλων ἀπεθήκατο γυίων.*

35) In titulo vasculi Corinthii ad urbem Corinthum effossi ('I. G. A.' 20, 5) legitur *περαϝόθεν* (i. e. *περαιόθεν*: Kretzschmerus immerito dubitabat 'K. Z.' N. F. IX p. 155) *ἵκομες* e poeta aliquo; *ex portu cui vulgo nomen Πειραιός seu Πείραιον* Roehlius. Immo: 'e transversa parte' vel 'e continenti'.

36) Omittimus hic quoque nonnulla. Velut *δήεις φράζεο* Arateae transitum faciendi formae et *εἰ ἐτεόν* dubitativum frequentia per Nicandrum sunt, sed in Arato convenientius plerumque occurrunt adhibita.

Arat. v. 637 sqq.

προτέρων λόγος, οἵ μιν ἔφαντο
ἑλκῆσαι πέπλοιο, Χίῳ ὅτε θηρία πάντα
καρτερὸς Ὠρίων στιβαρῇ ἐπέκοπτε κορύνῃ,
θήρης ἀρνύμενος κείνῳ[37]) χάριν Οἰνοπίωνι.
ἡ δέ οἱ ἐξαυτῆς ἐπετείλατο θηρίον ἄλλο,
νήσου ἀναρρήξασα μέσας ἑκάτερθε κολώνας,
σκορπίον, ὅς ῥά μιν οὖτα καὶ ἔκτανε πολλὸν ἐόντα
πλειότερος προφανείς, ἐπεὶ Ἄρτεμιν ἤκαχεν αὐτήν.

Nicander 'Ther.' v. 13 sqq.

τὸν δὲ χαλαζήεντα κόρη Τιτηνὶς ἀνῆκε
σκορπίον, ἐκ κέντροιο τεθηγμένον, ἦμος ἐπέχρα
Βοιωτῷ τεύχουσα κακὸν μόρον Ὠαρίωνι,
ἀχράντων ὅτε χερσὶ θεῆς ἐδράξατο πέπλων·
αὐτὰρ ὅ γε στιβαροῖο κατὰ σφυρὸν ἤλασεν ἴχνευς,
σκορπίος ἀπροϊδὴς ὀλίγῳ ὑπὸ λᾶι λοχήσας·
τοῦ δὲ τέρας περίσημον ὑπ' ἀστέρας ἀπλανὲς αὔτως
οἷα κυνηλατέοντος ἀείδελον ἐστήρικται.

Chiam de Scorpio fabulam uterque ita sectatur, ut possis e Nicandro Arateam scripturam «ἐπετείλατο», i. e. «ἀνῆκε» exorientem fecit, tutari: qua de re diximus p. 66. Accedit «ἐστήρικται», quam proprie Arateam verbi formam, etsi alibi quoque reperitur, recte designavit Anhutius p. 13. In uno dereliquit Aratum poeta Colophonius, ut vero vel in dissensu auctorem persentiscas. Ingentem beluam hiante monte exortam alter, alter invisibilem fere sub exiguo lapillo latitantem Scorpium repraesentavit.

Ultimo loco 'Hesiodi' quae fertur Astronomiam tractabimus. Nam Pseudohesiodeum carmen illud dicimus non sine criticorum quorundam consensu. Quod vero ulterius progressi Astronomiam fortasse post Arati demum tempus conditam esse contendimus, id discordare scimus tantum quantum potest a recepta nunc sententia communi. Etenim non modo 'Eratosthenem' in 'Catasterismis'

[37]) «κείνῳ» cum ceteri codices tum Marcianus. *Pro «κείνῳ» quod reponam haesito, «Χίῳ» an «κλεινῷ», quod utique cum «κείνῳ» et alibi confunditur* Buhlius ad h. l. Sed perperam: «κείνῳ» est 'ei qui illic versabatur', i. e. in Chio insula antea commemorata. «Χείῳ» (potius Χίῳ) Scaliger coniecerat probante Hugone Grotio.

aiunt, sed iam Callimachum et Opuntium Philippum poematis antiquitatem testificari. Quibus obvertimus 'Catasterismos' ne hodie quidem factos esse Eratosthenicos; Callimachum vero et Philippum, epigrammate in Aratum illum, hunc p. 990 A. ad Hesiodi 'Opera' et non ad 'Astronomiam' respexisse. De Callimacho capite VIII videbimus. Philippum vero interpretando Franzius pervertit 'Stud. Lips.' 1890 p. 348—359. Quapropter locum adscribimus: . . *σοφώτατον ἀνάγκη τὸν ἀληθῶς ἀστρονόμον εἶναι, μὴ τὸν καθ' Ἡσίοδον ἀστρονομοῦντα καὶ πάντας τοὺς τοιούτους, οἷον δυσμάς τε καὶ ἀνατολὰς ἐπεσκεμμένον, ἀλλὰ τὸν τῶν ὀκτὼ περιόδων τὰς ἑπτὰ περιόδους, διεξιούσης τὸν αὐτὸν κύκλον ἑκάστης, οὕτως ὡς οὐκ ἂν ῥᾳδίως ποτὲ πᾶσα φύσις ἱκανὴ γένοιτο θεωρῆσαι, μὴ θαυμαστῆς μετέχουσα φύσεως. Quae ad Opera spectare propterea non credam, quod in illis, etsi ortus et occasus paucorum siderum commemorati sunt, non tractantur astronomica, sed oblata tantummodo occasione tanguntur, ut non facile liceat ad illorum tanquam exemplum ac principem eorum provocare, qui data opera, quamquam sine interiore qualem philosophus flagitat cognitione, de sideribus scripserint. Qua de causa carmen astronomicum a Philippo designari mihi persuasi.* Omnia haec funditus caduca, cum vel Franzio, cur perbene ad 'Opera' referantur Philippi verba, suboluerit. Nec debebat idem recte sensa novarum rerum cupiditate interficere. Quid ortuum et occasuum observatio emolumenti habeat, suo exemplo in 'Operibus' ita praeiverat Hesiodus, ut a posterioribus 'Signorum' scriptoribus quasi signifer et princeps praedicaretur. Id Philippus sine ulla dubitatione voluit, voluit nostro aevo Idelerus ('Abh. der Berliner Akad.' 1830 p. 49), cui vix quisquam assensus est.[38]) Praeplacuit plerisque hariolari, etsi exacto ad

[38]) *Philippus . . unterscheidet unter denen, die bloss nach Art des Hesiodus astronomisieren (er meint die Auf- und Untergänge der Fixsterne beobachten, um sie für den Landmann und Seefahrer in Kalendern zusammenzustellen) von den wahren Astronomen, die sich mit Erforschung der Bewegungen der Wandelsterne beschäftigen.* — Buhlius II p. 463 Hesiodi 'Opera' Arati fuisse exemplum putat quidem — at quomodo! *Placuit poetis illius aetatis imitari Homerum praecipue et Hesiodum, eoque libentius versati sunt in argumento quodam docto ad exemplum Hesiodi poetice exprimendo, quo promptior et frequentior inde enasceretur illis opportunitas non solum indolem poeticam ostendendi, sed etiam exquisitam et elegantem doctrinam.*

Hesiodi 'Opera' Arato rem conficiendi nulli defuit facultas. Verum de his postmodo.

Primus Asclepiades Myrleanus saeculo ante Chr. primo 'Astronomiam Hesiodeam' testatus est, sed scriptorem addubitavit verbis *ὁ τὴν εἰς Ἡσίοδον ἀναφερομένην ποιήσας Ἀστρονομίαν.* Ceteros auctores praetermittimus, quoniam commode omnes consociavit Franzius. Carminis aetatem ut arctius definiret, novam ille viam ingressus est. Quid enim? Aratum contendit ex ista 'Astronomia' nonnulla hausisse. Quid porro? quod iam veteres interpretes, qui identidem de Arati imitatione Hesiodea loquuntur, ad eundem librum legentes advertere voluisse Franzio videntur? Tota de hac re disputatio in duobus Arati locis consistit cum 'Astronomia' componendis. Etenim cum Vergilius 'Georg.' I v. 244 sq.

> *maximus hic flexu sinuoso elabitur Anguis*
> *circum perque duas in morem fluminis Arctos*

Aratum expressisset v. 45 sqq.[39]

> *τὰς δὲ δι' ἀμφοτέρας οἵη ποταμοῖο ἀπορρώξ*
> *εἵλεῖται, μέγα θαῦμα, Δράκων, περί τ' ἀμφί τ' ἑαγώς,*
> *μυρίος κτλ.',*

Vergilii enarrator ad verba *in morem fluminis* adnotavit: *Hesiodus «ποταμῷ ῥε⟨ί⟩οντι ἐοικώς».* 'Hesiodum' ubicunque scripsit versiculum de Dracone caelesti intellexisse recte fortasse Franzius existimavit ac iure eatenus ratiocinatus est, quod fragmentum ex uberiore caeli descriptione censuit depromptum et 'Astronomiae' haud male retribuit. Ceteroquin obsistimus neque extricamus, quomodo sibi ille tantum ipse placuerit, si Aratum faceret 'Hesiodeo' illo hemistichio utentem. Consimile fluvio Draconis sidus 'Hesiodus' ob anfractum duobus flexibus effectum ('Phaen.' v. 49 sqq.)

---

[39]) Cum Vergilius et Aratum habuerit et Varronem Atacinum, qui Aratum in multis reddidit, non sponderi semper queat singillatim, utrum adsciverit. De Atacini 'Ephemeride' p. 242 adn. exposuimus quantum sufficit. Verum etiam in 'Chorographia' memoriae Arateae insunt. Velut fr. 12 (Baehrens) *vidit et aetherio mundum torquerier axe.* 'Aetherius' identidem Romanis pro 'caelestis' est (cf. ex. gr. Lucilii fr. 1: *aetheris et terrae genitabile quaerere tempus*). Quodsi caeli axe dicit Varro verti mundum, ex Platonis Timaeo (cf. p. 128. 130) discere id potuit, multo potuit facilius ex interpretatione Aratea ad v. 22 *ἄξων αἰὲν ἄρηρεν, ἔχει δ' ἀτάλαντον ἁπάντῃ μεσσηγὺς γαῖαν, περὶ δ' οὐρανὸν αὐτὸν ἀγινεῖ.* Sic Marciani et textus et lemma scholii, ipse denique scholiasta. Cf. p. 42—44.

vix probe vocavit, quoniam multifariam fluvii curvantur ac perpetuo. Quanto Aratus verius *οἵη ποταμοῖο ἀπορρώξ*, tanquam desecta amnis portiuncula! Consensum igitur, qui Hesiodum inter et Aratum interest reapse, nisi pulchre Arati effatum non bene ab 'Hesiodo' redditum esse concluseris, expediri nequit. Quae si recte disputata sunt, Odofredi Muelleri de alexandrina 'Astronomiae Hesiodeae' origine sententiam fere redintegravimus. Arrisit vero illud Vergilio, ut vidimus, arrisit Senecae 'Thyest.' v. 870 sq. *qui medias dividit Ursas fluminis instar lubricus Anguis*, at eodem uterque vitio nativae Arati veritati offecit. Vellemus considerasset Franzius enarratoris Marciani scholium ad v. 45 'Phaenomenorum' adscriptum quam fecit p. 358[1] diligentius: *ὡς καὶ Ὅμηρος* ('Il.' II v. 755) *«Στυγὸς ὕδατός ἐστιν ἀπορρώξ», ἀπόρροια καὶ ἀπόσπασμα. τὸ δὲ «ποταμοῖο» ἅμα καὶ πρὸς τὸ πολυκαμπὲς τῶν ποταμίων ὑδάτων καὶ πρὸς τὸ τοῦ Δράκοντος μέγεθος. καὶ ἐν τούτῳ δὲ Ἡσιόδου*[40]) *ζηλωτὴς φαίνεται· οὗτος γὰρ ποταμὸν εἴκασε δράκοντι εἰπών· «καί τε δι' Ἐρχομενοῦ*[41]) *εἰλιγμένος*[42]) *εἶσι δράκων ὥς»* ('Catalog.' fr. 65 Rz.). *οὗτος δὲ τοὐναντίον δράκοντι ποταμὸν ἀπείκασεν*. Perspicua scholiastae notula est, utpote qui Aratum e 'Catalogorum' fragmento derivasse suam similitudinem denuntiet. Adparet vero, ne hac quidem ratione imitationi 'Hesiodeae', quam cogitatione satis inconsiderata Franzius effecit, locum relinqui. Quod ille damnum ut repararet quomodocunque, immanem coniecturam insuper tentavit, cum post *φαίνεται* alterius alicuius interpretis adnotationem incipi et a praecedentibus, quae ad 'Astronomiam' tenderent, esse dirimendam suspicaretur. Quae sibi teneat, si libuerit!

Deinde 'Astronomiae Hesiodeae' e mera coniectura eodem plaudente Franzio Marckscheffelius tres de Pliadibus versus adsignavit in scholiis Pindaricis ad 'Nem.' II v. 17 (fr. 12 Rz.) traditos:

---

[40]) Vidit Ruhnkenius locum 'Hesiodeum' observatum Apollonio Rhodio esse IV v. 1541 sqq.

ὡς δὲ δράκων σκολιὴν εἰλιγμένος ἔρχεται οἶμον . . .
ὣς Ἀργὼ λίμνης στόμα ναύπορον ἐξερέουσα
ἀμφεπόλει δηναιὸν ἐπὶ χρόνον.

Cf. Marckscheffel. 'Hesiodi fragm.' p. 299.

[41]) *διερχομένου* Marcianus: cf. Strab. IX p. 424

[42]) *ἠπειγμένως* Marcianus: cf. Strab. l. c.

Τηϋγέτη τ' ἐρόεσσα καὶ Ἠλέκτρη κυανῶπις
Ἀλκυόνη τε καὶ Ἀστερόπη δίη τε Κελαινὼ
Μαῖά τε καὶ Μερόπη, τὰς γείνατο φαίδιμος Ἄτλας.

Eadem Pliadum nomina Aratus v. 262 sq. induxit:

Ἀλκυόνη Μερόπη τε Κελαινώ τ' Ἠλέκτρη τε
καὶ Στερόπη καὶ Τηϋγέτη καὶ πότνια Μαῖα.

His praemissis cum Aratum ex 'Astronomia Hesiodea' sese ditasse praeoccupata opinione nuntiasset Franzius, carmen illud Arato esse vetustius porro edixit protinus. Scire vellemus, unde illa Pliadum nomina non ex aliis scriptis 'Hesiodi' (velut 'Eoeis' sive 'Catalogis') traxisse originem Franzius cognoverit. Redeunt cum progenie sua Pliades et in 'Catasterismis' Pseudoeratosthenicis p. 143 et in 'Bibliotheca' quae fertur Apollodori III 10, 1, 1 una solummodo iniecta differentia: quo fit, ut antiquum Atlantidarum recensum additamentis nonnullis postea adauctum dicamus. Neque ignoravit laterculum Dionysius Scytobrachio.[43]) Suscepit igitur Pliades Aratus e proba et prisca memoria, fortasse 'Hesiodea', dummodo ne 'Astronomiam' obtendas.

Delapsa ad Arati fontes scriptione nonnulla de Hesiodo subicimus longius repetita. 'Operibus' vero statim addemus 'Theogoniam'. Monstrant enim usum et imitationem Hesiodeam 'Opera', commonstrat 'Theogonia' cum Arati 'Phaenomenis' comparata. *Ἡσιόδου τό τ' ἄεισμα καὶ ὁ τρόπος.*

Ernestius hymni in Dianam Callimachei versus 19 sq. Arato obversatos fuisse v. 115 sqq. de Virgine scribenti suspicatus est. Misso mirifico Ernestii de tempore errore ipsa testimonia examinemus.

CALLIMACHUS.	ARATUS.
σπαρνὸν γάρ, ὅτ' Ἄρτεμις ἄστυ κάτεισιν.	*ἀργυρέῳ δ' ὀλίγη τε καὶ οὐκέτι πάμπαν ἑτοίμη*
οὔρεσιν οἰκήσω, πόλεσιν δ' ἐπιμείξομαι ἀνδρῶν,	*ὡμίλει, ποθέουσα παλαιῶν ἤθεα λαῶν.*

---

[43]) Diodor. III 60. Ab eodem V 52 Hyades enumerantur: *ΦιΛία Κορωνίς ΚλεῖΔΗ.* An *ΦΑία — ΚλεῖΑ*? Cf. 'Astron.' Hes. fr. 14 Rz. *Φαία*: *Φαιώ* = *Ἵππη* : *Ἱππώ.*

μοῦνον ὅτ' ὀξείῃσιν ὑπ' ὠδίνεσσι γυναῖκες
τειρόμεναι καλέουσι βοηθόον.

ἀλλ' ἔμπης ἔτι κεῖνο κατ' ἀργύρεον γένος ἦεν.
ἤρχετο δ' ἐξ ὀρέων ὑποδείελος ἠχηέντων
μουνάξ, οὐδέ τεῳ ἐπεμίσγετο μειλιχίοισιν.

Indicent lectores. Nobis cognatae dictionis parum occurrit: in argumento dissentiunt. Virgo Aratea cur e montium solitudine veniat, diximus p. 138[46]: Diana per saltus venatur. Deest in Callimacho, quod apud Aratum momenti summi esse nobis videtur, crepusculum. Ac recte deest. *ὅτε οὐδεὶς αὐτὴν ἑώρα* interpres antiquus Marcianus male explicavit, quoniam crepusculum non idem atque nox est tenebricosa. Meminimus in tempore proverbii Hesiodei: «*μακάρων τοι νύκτες ἔασιν*» ('Opp.' v. 730) 'noctu ambiunt dii'. Memoriam igitur ex Arato demptam quaesivimus frustra in Callimacho. Margaritam Hesiodeam lucrabimur.

'Theogoniae' Hesiodeae prooemium e versibus 1—4. 9—10. 22—35 Ellgerus ('De prooem. Theog. Hes.', Berolini 1873) ita reconlegit, ut unam solam rem desereret infectam. Invocat Hesiodus Ascraeus v. 9 sqq. Musas in Helicone degentes,

ἔνθεν ἀπορνύμεναι, κεκαλυμμέναι ἠέρι πολλῇ,
ἐννύχιαι στεῖχον περικαλλέα ὄσσαν ἱεῖσαι.
αἵ νύ ποθ' Ἡσίοδον καλὴν ἐδίδαξαν ἀοιδήν,
ἄρνας ποιμαίνονθ' Ἑλικῶνος ὑπὸ ζαθέοιο.

'Noctu in Helicone incedere solebant Musae. Hac enim re sola intellegimus, quomodo fieri potuerit, ut cum Hesiodo sub Heliconis iugo greges pascente congrederentur' Ellgerus ait p. 29 ipse secum idemque cum Hesiodo discrepans. Musae enim si incedunt in Helicone, a pastore ad montis pedes cum pecore commorante mirum quantum seiunguntur. Sententia postulat, ut decesserint ad Hesiodum deae nocturno tempore, artem poeticam docturae: admittit poetae oratio[44]). Ita enim duce Arato interpretamur: 'ab

[44]) Mox accidit — fortasse tertio iam saeculo — ut non modo aliter narraretur Musarum apud Hesiodum commoratio, sed ipsius Hesiodi dicta inverterentur. Epigramma enim 'Anth. Pal.' IX 64. modo Asclepiadi modo Archiae tributum, utitur materia Hesiodea, sed quomodo!

αὐταί ποιμαίνοντα μεσημβρινὰ μῆλά σε Μοῦσαι
ἔδρακον ἐν κραναοῖς οὔρεσιν, Ἡσίοδε κτλ.'

Helicone sede sua[45]) profectae noctu tenebris tectae ire solebant' — extra Heliconem aliquo. Definitius poeta quo iverint e vestigio subicit v. 22:

αἵ νύ ποϑ' Ἡσίοδον καλὴν ἐδίδαξαν ἀοιδήν,
ἄρνας ποιμαίνονϑ' Ἑλικῶνος ὕπο ζαϑέοιο.

Ad homines, dum advesperasceret, meabant: *μακάρων τοι νύκτες ἔασιν.*[46]) Bacchi Cithaeronii orgia *νύκτωρ τὰ πολλά· σεμνότητ' ἔχει σκότος* (Eurip. 'Bacch.' v. 486). Latona *Νυχία* Plataeensium erat[47]); Nycteus, Celaenus filius, pater Nycteidis — nomina animadvertito caliginem omnia indicantia — item Cithaeronius (O. Mueller. 'Orchom.' p. 222).[48]) Itaque per Parasopiam regionem

---

Praepedivit ne intellegeretur sententiam Jacobsius adnotando: *ductum ex Hesiodo 'Theog.' v. 21. 'Opp' v. 658.* Nam non sub Helicone sed in ipso monte, non noctu sed meridie Musae Hesiodo iamiam adparuerunt. Novavit vero 'meridiem' epigrammatographus sive anterior aliquis vitae scriptor (cf. Vit. I W.), cum illo diei tempore deos crederet inter homines versari (cf. testes a nobis 'De Lenaeo et Delphinio' Gryph. 1891 p. 12³ citatos), novavit locum, cum ne hac quidem in re Hesiodea perspiceret. Maximus Tyrius biographo utitur Hesiodi 'Diss.' XXII p. 224 Davisii.

'Operum' exordio Pierides Musas Hesiodus invocavit. In Pieria enim natae Heliconiae sunt matre Cithaeronia 'Theog.' v. 53 sq.: *τὰς ἐν Πιερίῃ Κρονίδῃ τέκε πατρὶ μιγεῖσα Μνημοσύνη, γουνοῖσιν Ἐλευϑῆρος μεδέουσα.* — Aequius de 'Operum' exordio recentioribus plerisque antiqui quidam critici (ut Callimachus, qui figuram v. 3—4 expressit eadem occasione in hymni in Iov. epilogo *τεὰ δ' ἔργματα τίς κεν ἀείδοι; οὐ γένετ', οὐκ ἔσται· τίς καὶ Διὸς ἔργματ' ἀείσει;*) iudicabant; recte Kirchhoffius 'Hesiods Mahnlieder an Perses' p. 38 sq. — Mnemosyna Musarum mater etiam Athenis: Polemo in schol. Soph. 'Oed. Col.' *νηφάλια μὲν ἱερὰ ϑύουσι Μνημοσύνῃ Μούσαις Ἠοῖ κτλ.*' Laurentianus «*Μούσαις*», quod inde a Prellero 'Polem. fr.' p. 73 expellunt inducta «*Μούσῃ*» coniectura. Iovis Mnemosynae Musarum statuas Eubulides sacravit Paus. I 2, 5.

45) Cf. p. 138⁴⁸. 'Theog.' v. 129 *γείνατο δ' Οὔρεα μακρά, ϑεῶν χαρίεντας ἐναύλους.* Cui versui qui addidit *Νυμφέων, αἳ ναίουσιν ἀν' οὔρεα βησσήεντα* poetae vim intulit.

46) [Haec postquam dudum scripta sunt, Schoemannum vidimus 'Die Hesiodische Theogonie' p. 300 eundem 'Operum' v. 730 adscivisse.]

47) Plutarch. 'Daed.' V 1 p. 757 Reiske.

48) Soph. 'Antig.' v. 1146—1152. Pausan I 40, 5. Dianae *Προσηῴας* ('De Lenaeo' l. c.) iuvat breviter meminisse. *νὺξ ἱερή* epicum est 'sacra nox' (dissentimus enim a G. Schulzii 'Quaest. epicae' p. 215 docta disputatione. Cf. quae ipsi de *ἱερός* in Brugmanni 'Studiis indogermanicis' I p. 157 sqq. disseruimus).

Hesiodi patriam[49]) nocturnam deorum praesentiam concreditam fuisse elucet. In istorum itinerum aliquo noctu initorum Musae cum Hesiodum ad montis radices petivissent, maledicunt ei prisca et genuina morum rusticitate, deinde gloriatae artem baculo laureo in manus dato inspiratum deos carmine celebrare iubent. Eminet exordium illud propria quadam simplicitatis virtute et citata narratione — quod vetustatis indicium nuntiamus auctore Lachmanno — et se admodum antiquis hominibus commendavit (Ellger. p. 9). At quid haec ad Aratum? Noctu etiam Virgo homines argenteos frequentat, sed quid factura! Attendas iteratam referri actionem v. 120 sqq.:

ἀλλ᾽ ὁπότ᾽ ἀνθρώπων μεγάλας πλήσαιτο κολώνας[50]),
ἠπείλει δὴ ἔπειτα καθαπτομένη κακότητος,
οὐδ᾽ ἔτ᾽ ἔφη εἰσωπὸς ἐλεύσεσθαι καλέουσιν·
«οἵην χρύσειοι πατέρες γενεὴν ἐλίποντο
χειροτέρην. ὑμεῖς δὲ κακώτερα τεξείεσθε.
καὶ δή που πόλεμοι, καὶ δὴ καὶ ἀνάρσιον αἷμα
ἔσσεται ἀνθρώποισι, κακὸν δ᾽ ἐπικείσεται ἄλγος».
ὣς εἰποῦσ᾽ ὀρέων ἐπεμαίετο, τοὺς δ᾽ ἄρα λαοὺς
εἰς αὐτὴν ἔτι πάντας ἐλίμπανε παπταίνοντας.

Quottidie Virgo Aratea illud conviciandi consilium singillatim exsecuta est a morum malignitate revocatura — ad satietatem usque et fastidium! Simplicius pulchriusque Musae Hesiodeae. Descendunt illae quoque e montium secretis quottidie, ad semel comparuisse Hesiodo satis habent. Hesiodi studio et admiratione adductum si Aratum sumpseris, ut superfluum illud et intempestivum deformitatis exemplum ipse componeret: plana erunt omnia. Iam vero ipsum paene prooemium Hesiodeum Aratus citavit v. 220 *οἱ δὲ νομῆες πρῶτοι κεῖνο ποτὸν διεφήμισαν Ἱπποκρήνην*: hoc enim Arati loco ipsi Heliconii pastores nobilitantur. Sensit etiam scholiasta ad v. 215.[51]) Ergo statuendum ita esse censemus, ut

[49]) Multo plura, quam primo obtutu putaveris putantque enarratores Hesiodi ac mythologi, in utroque carmine conficiendo religioni patriae Hesiodus accepta refert. Puella 'Theog.' v. 570 sqq. a Minerva et Vulcano ex argilla efficta et quasi ad nuptias ornata semper nobis in mentem Daedalorum Plataeensium consueta et caerimonias vocavit (Plut. l. c. p. 759 sqq.). An fallimur?

[50]) *κολώνας* Aratus dicit 'urbem in collibus sitam.' Cf. v. 989.

[51]) *εἴληφε δὲ τὴν ἱστορίαν παρ᾽ Ἡσιόδου· διό φησιν 'οἱ νομῆες πρῶτοι ἐκεῖνο τὸ ποτὸν Ἱππουκρήνην ὠνόμασαν.'*

significavimus.[52]) Profecto *Ἡσιόδου τό τ' ἄεισμα καὶ ὁ τρόπος*!

Ultima Iustitiae verba 'Operibus' Hesiodeis v. 201 sq., qui de quinto genere sunt, adeo adpropinquant, ut veriorem scripturam e varietate lectionis in codicibus obvia eligere possis: «*κακῶν δ' ἐπικείσεται ἄλγος*» Marcianus in textu, «*κακόν*» supra lineam idem liber, «*κακῶν δ' οὐκ ἔσσεται ἀλκή*» recentior in Parisino A manus. Quae textus variatio et ipsa ex Hesiodo manavit (v. 201), ac perfacile potest fieri, ut «*κακῶν*» illud Marciani, quippe quod sensu cassum sit ideoque scripturae «*κακόν*» postbabendum, e memoria ista Hesiodo erepta remanserit. Arateum «*κακὸν-ἄλγος*» respondet Hesiodo «*ἄλγεα-λυγρά*» dicenti atque aliquantum inde firmamenti accipit (cf. p. 263).

Patent alia quoque Hesiodea in eadem Arati narratione. V. 102 *ἤρχετο δ' ἀνθρώπων κατεναντίη, οὐδέ ποτ' ἀνδρῶν οὐδέ ποτ' ἀρχαίων ἠνήνατο φῦλα γυναικῶν, ἀλλ' ἀναμὶξ ἐκάθητο καὶ ἀθανάτη περ ἐοῦσα* ∾ fr. 216 Rz. *ξυναὶ γὰρ τότε δαῖτες ἔσαν, ξυνοὶ δὲ θόωκοι ἀθανάτοισι θεοῖσι καταθνητοῖς τ' ἀνθρώποις*. Monuit scholiasta *παρὰ τὸ Ἡσιόδειον* Aratum sua formasse. — Raro per argenteam aetatem vesperi homines adibat Iustitia *ποθέουσα παλαιῶν ἤθεα λαῶν* v. 116 ∾ 'Operum' v. 222: eadem male tractata *ἕπεται κλαίουσα πόλιν καὶ ἤθεα λαῶν ἠέρα ἑσσαμένη κακὸν ἀνθρώποισι φέρουσα, οἵ τέ μιν ἐξελάσωσι καὶ οὐκ ἰθεῖαν ἔνειμαν*. — Praeterea 'Opp.' v. 236, qui sunt de iustis hominibus, *τοῖσι φέρει μὲν γαῖα πολὺν βίον . . . θάλλουσιν δ' ἀγαθοῖσι διαμπερές· οὐδ' ἐπὶ νηῶν νίσσονται, καρπὸν δὲ φέρει ζείδωρος ἄρουρα* contulit Grafius 'Stud. Lips.' VIII (1885) p. 48 cum Arati v. 111 *καὶ βίον οὔπω νῆες ἀπόπροθεν ἠγίνεσκον, ἀλλὰ βόες καὶ ἄροτρα καὶ αὐτὴ πότνια λαῶν μυρία πάντα παρεῖχε Δίκη δώτειρα δικαίων* (quibus in versibus adlitterationem attendas nonnunquam, ut dixi-

---

[52]) Quamquam hac quidem in parte carmen auctum est memoria Simonidea (cf. supra p. 138[48]) et Empedoclea: Empedocles v. 417 Stein. *οὐδέ τις ἦν κείνοισιν Ἄρης θεὸς οὐδὲ Κυδοιμός . . . ἀλλὰ Κύπρις βασίλεια* ∾ Aratus v. 108-9 *οὔπω λευγαλέου τότε Νείκεος ἠπίσταντο οὐδὲ Διακρίσιος πολυμεμφέος οὐδὲ Κυδοιμοῦ*. Vidit Mullachius p. 75. Clausula «*ἀτάλαντον ἁπάντη*» Empedoclea v. 79 Stein. ∾ Arat. v. 22. — Empedocleum (supra p. 129) «*κιχήσκεται ἀνθρώποισιν*» transiit in Eratosthenem 'Mercur.' fr. IV Hill. et in anonymum poetam, sive Musaeus fuit ille sive alius aliquis, in 'Catasterismis' citatum p. 102 «*Αἰγίοχος κιχήσκεται ἀνθρώποισιν*»: cf. cap. IX.

mus, in 'Phaenomenis' conspicuam). Vides, quam non male (etsi non ex omni parte verum est) scholiasta 'totam historiolam' de Virgine Aratum accepisse ab Hesiodo pronuntiaverit! — Dissident de Virginis origine, vel potius ne hac quidem in re dissidere dicendi, v. 99 sq. *εἴτ' οὖν Ἀστραίου κείνη γένος . . . εἴτε τευ ἄλλου*, i. e. Iovis e Themide nata secundum Hesiodi 'Opera' v. 256 et 'Theog.' v. 902.

Aliae succedant similitudines V. 5 *ὃ δ' ἤπιος ἀνθρώποισι δεξιὰ σημαίνει* (Iuppiter) ∾ 'Theog.' v. 407 *ἤπιον ἀνθρώποισι καὶ ἀθανάτοισι θεοῖσιν* (Latonam). — V. 6 *λαοὺς δ' ἐπὶ ἔργον ἐγείρει* (Iuppiter) ∾ 'Opp.' v. 20 *ἥ τε* (Eris) *καὶ ἀπάλαμόν περ ὅμως ἐπὶ ἔργον ἐγείρει*. — V. 10 *αὐτὸς γὰρ τά γε σήματ' ἐν οὐρανῷ ἐστήριξεν* ∾ 'Theog.' v. 779 (Stygis domus) *κίοσιν ἀργυρέοισιν πρὸς οὐρανὸν ἐστήρικται*. — V. 15 *μέγ' ἀνθρώποισιν ὄνειαρ* ∾ 'Opp.' v. 822 (41) *ἐπιχθονίοις μέγ' ὄνειαρ*. V. 118 sq. *ἤρχετο . . . μουνάξ, οὐδέ τεῳ ἐπεμίσγετο μειλιχίοισιν* (Virgo) ∾ 'Theog.' v. 801 sqq. *εἰναετὲς δὲ θεῶν ἀπαμείρεται . . οὐδέ ποτ' ἐς βουλὴν ἐπιμίσγεται οὔτ' ἐπὶ δαῖτας* (Styx). — V. 154 *εὔρεῖαί μοι ἀρέσκοιεν τότε νῆες* ∾ 'Opp.' v. 643 *νῆ' ὀλίγην αἰνεῖν, μεγάλῃ δ' ἐνὶ φορτία θέσθαι*, si obtemperas scholiastae Arati. — V. 427 *βορέω δὲ παρατρέψῃ*[53]) *ἀνέμου ἴς* ∾ 'Opp.' v. 517 sq. *πώεα . . . οὐ διάησιν ἴς ἀνέμου βορέω*. — 'Chironis praecepta' fr. 183 *ἐννέα τοι ζώει γενεὰς λακέρυζα κορώνη ἀνδρῶν γηράντων· ἔλαφος δέ τε τετρακόρωνος*:[54]) ubi *γηρώντων* aut *φθινόντων* aut *ἡβώντων* testes a Rzachio subscripti. Septem igitur viros senescentes cornix videt, quattuor cornices cervus. «*γηράντων*» et ipsi anteponimus Arato freti v. 1022 *χειμῶνος μέγα σῆμα . . ἐννεάγηρα κορώνη*, ubi *πολύγηρα* scholium explicavit. Quod compositum fores propulsavit Lobeckius ('Phrynich.' p. 538) iuvante Bekkero in editione iussitque «*ἐννεάνειρα*» novo procuso vocabulo inferri. Nobis invicem

---

[53]) «*παραστρέψῃ ἀνέμοιο*» Marcianus, «*παραστράψῃ* (alii recentiorum «*παρατρέψῃ*») *ἀνέμου ἴς*» Parisinus A. *τοῦ βορέου ἡ δύναμις ἐναντίως τῷ νότῳ πνεύσασα διασκορπίσῃ τὰ νέφη* paraphrasta Marcianus.

[54]) Ad Hesiodi exemplum *γραῦς τρικόρωνος* fictum est, sim. Horatius Od. III 17, 11 *aquae nisi fallit augur annosa cornix* magis prodit colorem Arateum quam sive Euphorioneum (fr. 65 M. *ὑετόμαντις ὅτε κρώξειε κορώνη*) sive Nicandreum ('Ther.' v. 406 *κόραξ τ' ὀμβρήρεα κρώζων*). Minus recte Arnold-Fries 'Griech. Stud. des Horaz' p. 33 sq.

sese tutari 'Hesiodus' et Aratus videntur. Ausus ille est creare seu protrahere e tenebris vocem insolitam.

Fallax Hesiodi similitudo 'Opp.' v. 747 *μή τοι ἐφεζομένη κρώζῃ λακέρυζα κορώνη* ~ v. 1002 *ὥρῃ ἐν ἑσπερίῃ κρώξῃ (Marcianus: κρώζῃ recentiores) πολύφωνα κορώνη*. Quapropter ratione ac via singillatim corruptum locum persequamur v. 999 sqq.

καὶ φλόγες ἡσύχιαι λύχνων καὶ νυκτερίη γλαὺξ
ἥσυχον ἀείδουσα μαραινομένου χειμῶνος
γινέσθω τοι σῆμα, καὶ ἥσυχα ποικίλλουσα
ὥρῃ ἐν ἑσπερίῃ κρώζῃ πολύφωνα κορώνη,
καὶ κόρακες μοῦνοι μὲν ἐρημαῖοι βοόωντες κτλ.'

Indiget «*κρώξῃ*» coniunctivus ex quo pendeat. Idcirco Stephanus «*ἡνίκα*» effecit ex «*ἥσυχα*» violenter, violentius et etiam absurde Hugo Grotius «*κρώζων*» e «*κρώζῃ*» iuxta «*ποικίλλουσα*» (*nam et apud Homerum saepe* (?) *masculinum pro feminino reperias. κλυτὸς Ἱπποδάμεια et θῆλυς ἐέρση*), Lobeckius probante Bekkero pag. 41 ed. «*καὶ εἰ λίγα κωτίλλουσα*» excogitavit, eleganter quidem attamen vitiose. Optime Vossius obtendit et scholiastae paraphrasin, qua confirmatur «*ἥσυχα ποικίλλουσα*» scriptura, et 'Theophrasti' exemplum § 52 sq. *γλαὺξ ἡσυχαῖον φθεγγομένη ἐν χειμῶνι εὐδίαν προσημαίνει καὶ νύκτωρ χειμῶνος ἡσυχαῖον ᾄδουσα .. καὶ κόραξ δὲ μόνος μὲν ἡσυχαῖον κράζων .. καὶ κορώνη ἕωθεν εὐθὺς ἐὰν κράξῃ τρὶς εὐδίαν καὶ ἑσπέρας χειμῶνος ἡσυχαῖον ᾄδουσα.* Nihil restat nisi ut depravatus ipse sit coniunctivus «*κρώζῃ*». Et adparet inde efficiendum esse accusativum obiecti a «*ποικίλλουσα*» suspensum, ut 'Theophrastus' § 16 *κόραξ, πολλὰς μεταβάλλειν εἰωθὼς φωνάς, τούτων ἐὰν ταχὺ δὶς φθέγξηται καὶ ἐπιρροιζήσῃ καὶ τινάξῃ τὰ πτερὰ ὕδωρ σημαίνει. καὶ ἐὰν ὑετῶν ὄντων πολλὰς μεταβάλλῃ φωνὰς .. καὶ ἐὰν κόραξ, εὐδίας μὴ τὴν εἰωθυῖαν φωνὴν ἱῇ καὶ ἐπιρροιβδῇ, ὕδωρ σημαίνει.* Quae cum ita sint, *ΚΡΑΥΓΗΝ* e *ΚΡΩΞΗΙ* vel *ΚΡΩΖΗΙ* restituimus. Fortasse locus Hesiodeus in causa fuit, ut «*κρώζῃ*» rescriberetur (cf. p. 263 et 276).

VII. EUDOXI CNIDII FRAGMENTA EX HIPPARCHO CONLECTA.

Eudoxus Cnidius caelum pedestri oratione descripsit. At recens exstitit, qui carmen de sideribus Eudoxum condidisse argumentaretur, Grafius 'Stud. Lips.' VIII 1885 p. 52: *Credo* . . (de Virgine) *fabulam ibi invenisse Aratum, unde totam de astris scientiam eum hausisse 'antiquissimi et doctissimi interpretes, imprimis Hipparchus Bithynus, affirmant' (vide Arat. ed. Buhle vol. II p.* 464), *in Eudoxi Cnidii 'Enoptro'. Nam carmen hoc fuisse Plutarchi ('De Pythiae or.'* 18) *et Suidae (s. v.* Εὔδοξος) *testimoniis constat; itaque eiusmodi fabula inter astronomica apud hunc quoque bene inseri poterat.* Oculis aegre concredimus: Meursiorum Menagiorumque commenta de improviso revixerunt dudum ab Idelero 'Abh. der Berl. Akad.' 1828 p. 198 profligata. *καὶ ἔσχε πρὸς ἀστρολογίαν ὑπερφυῶς* (Eudoxus) *ἔγραψέ τε πλεῖστα τοῦ εἴδους τούτου· καὶ Ὀκταετηρίδα· ἔτι δὲ δι' ἐπῶν Ἀστρονομίαν* Suidas. Plutarchus: *οὐδ' ἀστρολογίαν ἀδοξοτέραν ἐποίησαν οἱ περὶ Ἀρίσταρχον καὶ Τιμόχαριν καὶ Ἀρίστυλλον καὶ Ἵππαρχον καταλογάδην γράφοντες, ἐν μέτροις πρότερον Εὐδόξου καὶ Ἡσιόδου καὶ Θαλοῦ γραφόντων*[1]), *εἴγε Θαλῆς ἐποίησεν, ὡς ἀληθῶς εἰπεῖν, τὴν εἰς αὐτὸν ἀναφερομένην Ἀστρολογίαν.* Certe altero post Chr. saeculo inscriptum ferebatur Eudoxi nomine poeticum 'de caelo' opusculum ac restat hodieque e papyro aegyptio editum, sed spurium haud dubie, quamquam iam altero ante Chr. saeculo confectum. Supersunt 'Phaenomenorum' Eudoxeorum, quae Arato suppetebant, fragmenta non pauca eaque ad verbum descripta: nonnulla cap. II proposuimus (propositurı iam sumus cetera Hipparchea): an adulterina haec ad unum omnia? Tam ignotus et ignoratus ille litterarum campus iacet!

Item de Eudoxei libri, quem in usum suum Aratus convertit, titulo Grafius protulit falsissima, tametsi hoc quidem facilius con-

---

[1]) *γεγραφότων* coni Robertus p 237. At cf. ex. gr. ecl. VI.

donamus in tanta errati propagine. Etenim mirari satis non possumus, quod limpidos adire fontes litterarum alexandrinarum studiosi recusant. Epistolographus is, qui Arati personam induit, '*Κάτοπτρον*' Eudoxi in versus ab Arato redactum esse duplici fallacia contendit. Quid enim Hipparchus?[2]) Eclogae quaecunque huc faciunt, ut sive apertae fraudis sive fraudulentae inscitiae epistolographum coarguamus, adponendae sunt ad fidem codicum recognitae. *μόχθος μέν τ' ὀλίγος, τὸ δὲ μυρίον αὐτίκ' ὄνειαρ.*

Seriem reliquiarum Eudoxi quanta ex Hipparchi commentariis Arateis capitur confecturi sumus. Nihil enim nunc quidem attinebat omnem molem adportari, quoniam genuinam Eudoxi orationem et quae ad Aratum pertinerent fragmenta omnia paene unus servavit Hipparchus.

De partitione operis Eudoxei dicemus ad eclogas XIX et XXXV.

I

I 173 C *ὅτι μὲν οὖν τῇ ΕΥΔΟΞΟΥ περὶ τῶν φαινομένων ἀναγραφῇ κατηκολούθηκεν ὁ Ἄρατος, μάθοι μὲν ἄν τις διὰ πλειόνων, παρατιθεὶς τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ περὶ ἑκάστου τῶν λεγομένων τὰς παρὰ τῷ ΕΥΔΟΞΩΙ λέξεις. οὐκ ἄχρηστον δὲ καὶ νῦν δι' ὀλίγων ὑπομνῆσαι διὰ τὸ διστάζεσθαι τοῦτο παρὰ τοῖς πολλοῖς. ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸν ΕΥΔΟΞΟΝ δύο βιβλία περὶ τῶν φαινομένων σύμφωνα κατὰ πάντα σχεδὸν ἀλλήλοις πλὴν ὀλίγων σφόδρα. τὸ μὲν οὖν ἓν αὐτῶν ἐπιγράφεται ΕΝΟΠΤΡΟΝ, τὸ δὲ ἕτερον ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ. πρὸς τὰ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ δὲ τὴν ποίησιν συντέταχεν. ἐν δὴ τούτῳ τῷ συντάγματι ΕΥΔΟΞΟΣ περὶ μὲν τοῦ Δράκοντος οὕτω γράφει.* Sequitur ecloga II p. 64 adscripta.

4 *παρὰ τῷ Εὐδόξῳ* scripsi, cf. ecloga III: *περὶ τοῦ εὐδόξου* LV; *περὶ* del Victorius.

Liquido adparet (etsi nemodum, ne Idelerus quidem nec Boeckhius, pronuntiavit) duabus editionibus Eudoxum de caelo opus divulgasse, ut 'Chronica' Apollodorum Atheniensem[3]), altera

[2]) Hipparchum sequitur Theo (Vit. III p. 59, 31 West.)

[3]) Annis 144 et 129: cf. Diels 'Mus. rhen.' 1876 p. 5. Notae Aristarchi *προέκδοσις* et *ἐπέκδοσις* Homericae. Cf. de Dinone p. 154[84], alia.

ΕΝΟΠΤΡΟΝ inscripta i. e. Speculum, qua nos et ipsi utimur imagine[4]), altera *ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ*, quae vox in universum valet de omnibus caeli adparentiis. Confirmatur Hipparchi in hac re testimonium iis eclogis, quae eadem utrimque excerpta continent, velut III. Eudoxi *ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ* Aratus usurpavit Hipparcho, qui unus comparationem instituit, iudice gravissimo.[5]) Hinc constat etiam de harum eclogarum ratione:

II

II p. 225 A Hipparchus de oriente Piscium initio dicens *ὁ δὲ ΕΥΔΟΞΟΣ*, inquit, *ἐν μὲν τῷ ἑνὶ συντάγματι* (*ᾧ δὴ καὶ ὁ Ἄρατος κατακολουθεῖ* v. 707, i. e PHAENOMENIS) *καὶ τοῦ Περσέως τὴν δεξιὰν χεῖρά φησιν ἀνατέλλειν, ἐν δὲ τῷ ΕΝΟΠΤΡΩΙ ὅλον αὐτὸν ἀνατεταλκέναι, πλὴν μικροῦ τινος, τοῦ δὲ Ὕδρου τὸ μέχρι πρὸς τὸν Κόρακα δύνειν. δοκεῖ δέ μοι ὁ ΕΥΔΟΞΟΣ περὶ τοῦ Περσέως κατὰ τοῦτο μόνον διαφωνεῖν πρὸς τὸ φαινόμενον, καθ᾿ ὅσον φησὶν αὐτοῦ μόνον τὴν δεξιὰν χεῖρα συνανατέλλειν τῷ Ὑδροχόῳ . . . βέλτιον οὖν ὁ ΕΥΔΟΞΟΣ* (quam Aratus, qui porro totum Hydrum cum Aquario occidere dicit) *ἀποφαίνεται λέγων τοῦ Ὕδρου τὴν οὐρὰν ἔτι ὑπολείπεσθαι.*

5 *πλὴν* V: *παρὰ* L ‖ 8 *αὐτὴν* LV: correxi ‖ *ὑδριχόῳ* L.

III

I p. 187 D *πάλιν δὲ παρὰ τῷ ΕΥΔΟΞΩΙ ἀναστρέφεται διημαρτημένως περὶ τῆς κεφαλῆς τῆς μεγάλης Ἄρκτου, ἐν μὲν τῷ ἑνὶ συντάγματι, ὃ ἐπιγράφεται ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ, τὸν τρόπον τοῦτον·*

1 *ἀναστρέφεται* est 'res invertitur' ‖ 3 *ὃ* L: *ᾧ* V.

---

[4]) '*Sachsenspiegel*'. Similiter Heracliti '*Περὶ φύσεως*' liber a Diodoto interprete inscriptus erat: *ἀκριβὲς οἰάκισμα πρὸς σταθμὸν βίου* Diog. Laert. IX 1, 7.

[5]) Miro errore lapsus est Letronnius 'Sur les écrits et les travaux d' Eudoxe de Cnide' ('Oeuvres' II p. 5): *Aratus, qui n'était point observateur, n'avait fait que traduire en vers l'un et l'autre ouvrages* (ENOPTRUM et PHAENOMENA), *principalement le second.* Hipparchus dixit aliter; neque quicquam in suam sententiam attulit Letronnius, etsi p. 13 iteravit. Ne Scaliger quidem (ad Manilium p. 54) tulerat recte sententiam: *Φαινόμενα Arati nihil aliud sunt, quam aut Φαινόμενα aut Ἔνοπτρον Eudoxi.*

> ὑπὸ δὲ τὸν Περσέα καὶ τὴν Κασσιέπειαν οὐ πολὺ διέχουσά ἐστιν ἡ κεφαλὴ τῆς μεγάλης Ἄρκτου· οἱ δὲ μεταξὺ τούτων ἀστέρες εἰσὶν ἀμαυροί.

ἐν δὲ τῷ ἐπιγραφομένῳ ΕΝΟΠΤΡΩΙ οὕτως·

> ὄπισθεν δὲ τοῦ Περσέως καὶ παρὰ τὰ ἰσχία τῆς Κασσιεπείας οὐ πολὺ διαλείπουσα ἡ κεφαλὴ τῆς μεγάλης Ἄρκτου κεῖται· οἱ δὲ μεταξὺ ἀστέρες εἰσὶν ἀμαυροί.

οὔτε γὰρ κατὰ τὴν Κασσιέπειαν καὶ τὸν Περσέα κεῖται ἡ κεφαλὴ τῆς μεγάλης Ἄρκτου οὔτε μικρὸν αὐτῶν ἀπέχει. ἡ μὲν γὰρ Κασσιέπειά ἐστι κατὰ τὴν τῶν Ἰχθύων μοῖραν ιβ΄, ὁ δὲ Περσεὺς κατὰ τὸν Κριόν, ἡ δὲ κατὰ τὸν ΕΥΔΟΞΟΝ κεφαλὴ τῆς μεγάλης Ἄρκτου κατὰ τὴν ιβ΄ μοῖραν τοῦ Λέοντος. ἔγγιον οὖν ἦν εἰπεῖν τὸν Περσέα καὶ τὴν Κασσιέπειαν κεῖσθαι κατὰ ἄκραν τὴν οὐρὰν τῆς μικρᾶς Ἄρκτου. ταύτης γὰρ ὁ ἔσχατος καὶ λαμπρότατος ἀστὴρ κεῖται κατὰ τὴν ιη΄ μοῖραν τῶν Ἰχθύων, ὡς δὲ ΕΥΔΟΞΟΣ διαιρεῖ τὸν ζῳδιακὸν κύκλον, κατὰ τὴν τρίτην μοῖραν τοῦ Κριοῦ.

16 τὸ ιβ΄ μόριον coni Petavius ‖ ἦν V: om L ‖ 18 καὶ λαμπρότατος V: om L ‖ 19 ιβ΄ L ‖ ὡς Petavius: ὁ LV.

IV

II p. 227 C: δοκεῖ δέ μοι διηπορῆσθαι ὁ Ἄρατος (cf. ecl. XLIV 2 p. 109) παρὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, παρ' ἣν καὶ ΕΥΔΟΞΟΣ ᾧ κατηκολούθηκεν ὁ Ἄρατος· ἐν μὲν γὰρ τῷ συντάγματι τῷ περὶ τῶν ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ γράφει, ὅτι τοῖς Ἰχθύσι συνανατέλλει τὰ δεξιὰ τοῦ Περσέως, ὥστε τῆς ἀρχῆς τοῦ Κριοῦ πρὸς τῇ ἀνατολῇ οὔσης τὰ δεξιὰ μόνον τοῦ Περσέως μέρη κατ' αὐτὸν ὑπὲρ γῆς φαίνεσθαι, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ συντάγματι, ὃ ἐπιγράφεται ΕΝΟΠΤΡΟΝ, τοῖς Ἰχθύσι φησὶν αὐτὸν ὅλον πλὴν ὀλίγου συνανατέλλειν. ἐν πᾶσιν οὖν σχεδὸν τοῖς περὶ τὰς ἀνατολὰς τῶν ἄστρων συμφωνούντων ἀλλήλοις τῶν δύο συνταγμάτων, περὶ δὲ τοῦ Περσέως διαφόρου τῆς ἀναγραφῆς οὔσης, εὐλόγως ὁ Ἄρατος διαπορῶν, ποίᾳ τις κατακολουθήσει ἀποφάσει, ἀμφήριστόν φησιν εἶναι καὶ διστάζόμενον, πότερον καὶ ἡ ζώνη τοῦ Περσέως μετὰ τῶν ὤμων καὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Κριοῦ ἀνατέλλοντος μετέωρος φαίνεται ἢ τοῦ Ταύρου ἀναφερομένου, ὡς τὸ ἕτερον τῶν τοῦ ΕΥΔΟΞΟΥ συνταγμάτων περιέχει.

Adnotationem criticam supra p. 109 exhibuimus. De re ipsa ab Hipparcho dissentiri potest. Nam cum diversis temporibus ac

locis etiam distantibus contraria Eudoxus de eadem adparentia docuerit, dubitabilem hanc ipsam fuisse reapse perspicitur. Cederemus Hipparcho nihilosecius, modo utramque editionem Eudoxei operis usurpasse Aratum aliunde patefactum esset ab Hipparcho. Quod secus est[6]. Quapropter eclogas V et VI protinus subicimus.

V

I p. 198 D Attali fr. 20 p. XVI his Hipparchi verbis excipitur: *καὶ ὅτι γίνεται τοῦτο* (solem non in eodem circulo conversionem facere perpetuo, sed alias australiorem alias borealiorem), *καὶ ΕΥΔΟΞΟΣ φησίν· λέγει γοῦν [ἐν τῷ ΕΝΟΠΤΡΩΙ] οὕτως·*

> *φαίνεται δὲ διαφορὰν τῶν κατὰ τὰς τροπὰς τόπων καὶ ὁ ἥλιος ποιούμενος, ἀδηλοτέραν δὲ πολλῷ καὶ παντελῶς ὀλίγην.*

4 *φησί* LV ‖ *γ' οὖν* L ‖ 5 *τὰς* post *κατὰ* om V.

E Phaenomenis Eudoxi quoniam hausit Aratus, emblema eiecimus. Cf. ecl. I et II. Eiusdem interpolatoris manum deprehendemus iterum in ecloga VI. Nec tegitur interpolandi causa et origo. Versus Arateos in codicum Hipparcheorum archetypo memento e 'Phaenomenorum' codice aliquo Marciano adfini, prout iudicaveris, sive correctos esse sive corruptos, quantumvis paraphrases Hipparcheae, si quae forte sunt, repugnent. Simile quid in addendo Enoptri titulo accidisse arbitramur. Fingas e vita aliqua Aratea 'Phaenomenorum' exemplari praefixa librarium certiorem factum esse de epistolographi quod p. 237 sqq. tractavimus (cf. cap. VIII) commento: poterat idem ille, obstante quidem diserto Hipparchi ipsius testimonio ecl. I sqq., Enoptrum Eudoxi pro fonte Arati adferre[7].

---

[6]) Quamquam et Fabricius ('Bibl. graec.' ed. Harless. III p. 453) et Buhlius (II p. 466) Fabricium secutus adfirmant.

[7]) Etiam in numerorum computationibus Hipparcheis manum interpolatricem deprehendi Manitius nuperrime pronuntiavit 'Zu Hipparchos Commentar der Phainomena des Aratos und des Eudoxos' in Jahnii 'Annal.' vol. CXLIII a. 1891 p. 792.

VI

1 I p. 177 E *χωρὶς δὲ τούτων* (de circulis) *καὶ τὸ κλῖμα τοῦ κόσμου ταὐτὸ τῷ ΕΥΔΟΞΩΙ ὑποτίθεται ὁ Ἄρατος· καὶ γὰρ ὁ ΕΥΔΟΞΟΣ [ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ ΕΝΟΠΤΡΩΙ] τὸν τροπικὸν τέμνεσθαί φησιν οὕτως, ὥστε λόγον ἔχειν τὰ τμήματα πρὸς ἄλληλα τὸν αὐτόν, οἷον ἔχει τὰ πέντε πρὸς τὰ τρία* (= 40° 54′ altitudinis polaris sive latitudinis geographicae, cf. Ideler 'Abh. d. Berl. Akad.' 1830 p. 53). *ὅτι μὲν οὖν ΕΥΔΟΞΩΙ ἐπακολουθήσας ὁ Ἄρατος συντέταχε τὰ 'Φαινόμενα', ἱκανῶς οἶμαι δεικνύναι διὰ τῶν προειρημένων.* Sequitur Attali fr. 1 p. V.

2 *τὸ αὐτὸ τῷ* em Petavius: *τούτῳ* V, *τῷ* L; *καὶ ταὐτὸ κλῖμα τῷ* coni Scaliger ‖ 3 primitus pro *ὁ Εὔδοξος* L scripserat *ὁ Ἄρατος*, sed ipse expunxit ‖ uncos posui.

2) I p. 179 A *δῆλον τοίνυν* (argumentis prolatis), *ὅτι οὐ δυνατὸν ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα τὸν προειρημένον εἶναι λόγον* (5 : 3) *τῆς μεγίστης ἡμέρας πρὸς τὴν ἐλαχίστην, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν τοῖς περὶ τὸν Ἑλλήσποντον τόποις. καίτοι γε ὁ μὲν Ἄρατος οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ κρίσιν περὶ τῶν τοιούτων προφερόμενος γέγραφεν, ἀλλὰ τῷ ΕΥΔΟΞΩΙ καὶ περὶ τούτου κατακολουθήσας. εἰ δὲ καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ γέγραφεν, οὐ διασαφήσας ἐν ποίοις ἐστὶν ἡ προειρημένη ἔγκλισις τοῦ κόσμου, τάχα ἂν κατά γε τοῦτο διακρούοιτο τὸ ἔγκλημα. ὁ μέντοι γε Ἄτταλος ὁμολογουμένως ἠγνόει, λέγων ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόποις τὴν μεγίστην ἡμέραν πρὸς τὴν ἐλαχίστην λόγον ἔχειν, ὃν τὰ πέντε πρὸς τὰ τρία.* Sequitur fr. 21 (p. XVI) Attali. *ἔτι δὲ μᾶλλον θαυμάσειεν ἄν τις, πῶς ποτε οὐκ ἐπέστησε* (Attalus) *τοῦ ΕΥΔΟΞΟΥ ἐν τῷ ἑτέρῳ συντάγματι* (Enoptro nimirum) *διαφόρως ἐκθεμένου καὶ γράφοντος, ὅτι τὸ ὑπὲρ γῆν τοῦ τροπικοῦ τμῆμα πρὸς τὸ ὑπὸ γῆν λόγον ἔχει ὃν τὰ ιβ′ πρὸς τὰ ζ′* (= 42° 15′), *ὁμοίως δὲ τούτῳ καὶ τῶν περὶ Φίλιππον ἀναγραφόντων καὶ ἄλλων πλειόνων. πλὴν ἐπισυντετάχασι μὲν τὰς συνανατολάς τε καὶ συγκαταδύσεις τῶν ἄστρων ὡς ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόποις τετηρημένων, κατὰ δὲ τὸ ἔγκλιμα τῶν τόπων τούτων διημαρτήκασιν. παραπέμψαντες ⟨οὖν⟩ τοῦτο τὸ ἀγνόημα τὴν ὅλην αὐτῶν σύνταξιν ἐπεσκεψάμεθα πρὸς τὸν ἐν τῇ Ἑλλάδι ὁρίζοντα· οὐδὲ γὰρ φιλαλήθους ἀλλὰ κενοσπούδου.*

13 *ἐπέστησεν* L ‖ 16 *τούτων* V ‖ 18 *ὡς* om L ‖ 19 *ἔγκλημα* V ‖ 20 supplevi; ⟨*ἡμεῖς οὖν*⟩ ante *παραπ.* supplet Petavius.

τὸ κατὰ πάντα μαχόμενον τῇ διεψευσμένῃ ὑποθέσει ἐπιλαμβάνεσθαι αὐτῶν, κἂν τύχῃ ⟨οὐ⟩ συμφώνως λεγόμενα τοῖς ἐν τῇ Ἑλλάδι φαινομένοις. ὑποκείσθω δὲ ἡμῖν ὁρίζων πρὸς τὴν ἐπίσκεψιν ὁ ἐν Ἀθήναις, οὗ ἐστιν ἡ μεγίστη ἡμέρα ὡρῶν ἰσημερινῶν ιδ΄ καὶ γ΄ πεμπτημορίων, τὸ δὲ ἔξαρμα τοῦ πόλου περὶ μοίρας λζ΄. Cf. p. 193 Pet.

24 *ἄλλα* ante *κἂν* add V, om L ‖ suppl Scaliger.

Interpolatum esse putamus quod cancellis saepsimus. Neque enim 'ENOPTRO' sed 'PHAENOMENIS' Aratum sese adplicavisse Hipparchus ipse ostendit. Cf. ecl. I II et inferius. Ergo ex Eudoxi 'PHAENOMENIS' altitudinem polarem (5 : 3) Aratus habet, ut consentaneum est, et *τὸ ἕτερον σύνταγμα* est 'ENOPTRUM', ubi si ita discessit Eudoxus, ut 42° 15′ metiretur, cum altero libro 40° 54′ numerasset, australiorem eum fuisse locum consequitur, quo PHAENOMENA, altero, quo edidit ENOPTRUM. Porro si et Posidonius, Cleomedis (p. 40, 20 Ziegl.) auctor[*]), et Attalus mathematicus 'regionibus graecis' Arati altitudinem polarem satis respondisse adfirmabant fortiter, dissentiente quidem provectiore Hipparchi scientia, e Graecia ipsa PHAENOMENA Eudoxi cur emittamus nullam rationem proferre possis. Indidem ultro derivaveris septentrionaliori alicui regioni ENOPTRUM aptum esse: cui sese Aratus non addixit, Hipparchum si audiveris. Scholam Cyzici Eudoxus aperuit ac postea Cnidi observitavit. Nonne Cyzici ENOPTRUM, alteram editionem cui PHAENOMENA inscripsit Cnidi promulgasse censendus Eudoxus in paucis ad mutati domicilii et regionem et condicionem accommodatam? Aliter de hac re Idelerus cogitavit interpolato Hipparchi textu deceptus 'Abh. der Berl. Akad.' 1830 p. 53. Nihilominus inventum quoddam Ideleri concordat: *Was Arat übereinstimmig mit Eudoxus (Hipp. I c. 6) von der Lage des Kopfes des Drachens im ἀρκτικός sagt, passt mehr auf die Polhöhe von Cnidos*[*]). Quibuscum egregie Avienus conspirat. Bis ille in 'Ara-

*) Cf. cap. VIII et quae M. C. P. Schmidt 'Philol.' XLII p. 113 sqq. disputavit.

*) Repugnat Balforeus apud Bakium in Cleomedis 'Circulari doctrina' p. 322 de Draconis capite: *Hoc etiam arguit non esse graecum clima, cum maiorem hic quam in graeco climate poli elevationem esse oporteat. Ubi enim Draconis caput et Helices pedes priores finientem tangunt, polus supra eum uno et*

teis' Eudoxi meminit, semel, nihil ut discas, v. 102 *sic astrum* (Ursam) *dici Cnidius dedit*, iterum v. 53 *Cnidium senem* Eudoxum, cum 'librum ab Arato postea translatum' scriberet, fuisse significans. Porro Avienus 'Cariae' clavem dixit v. 455 sq. in Cassiepeae sidere conspicuam (de qua cf. p. 81) innotuisse *favens memoriae Eudoxi Cnidii. Nam 'Cnidus Cariae accensebatur* monente Scaligero ad Manilium p. 54 editionis Argentoratensis:

lux hebes est matri, vix qualem Caria quondam
noverat intrantem per claustra tenacia clavem.

Haec quamvis ab Arato acceperit, non Eudoxo, tamen meminerat Avienus Aratum ab Eudoxo accepisse rectissime Scaliger. Quam Eudoxi rerum notitiam ex Arati Vita aliqua haurire Avienus eo potuit facilius, quo ferventius in prooemio Eudoxi merita conlaudare ipse instituit (cf. cap. VIII). Cnidi[10]) igitur iam provectus aetate 'PHAENOMENA' Eudoxus promulgavit[11]).

---

quadraginta plus minus gradibus tollitur. Vide praeter Hipparchum etiam Leontium in 'Sphaera Arati' et p. 321: *Non tam ad Graeciae quam ad Hellesponti clima 'Phaenomena' sua scripsisse videtur Aratus.* Statuit ita propter Hipparchi dicta.

[10]) Diog. Laert. VIII 8, 2 *ἐντεῦθέν τε* (ex Aegypto) *γενέσθαι ἐν Κυζίκῳ καὶ τῇ Προποντίδι σοφιστεύοντα . . ἀπεδείχθη δὴ ἐν τῇ πατρίδι μεγαλοτίμως, ὡς τό γε περὶ αὐτοῦ ψήφισμα γενόμενον δηλοῖ . . γράψας τοῖς ἰδίοις πολίταις νόμους, ὡς Ἕρμιππος ἐν τετάρτῃ 'Περὶ τῶν ἑπτὰ σοφῶν.'*

[11]) Ideleri verba etsi e falsa de textu Hipparcheo existimatione dicta ob Idelerum adscribimus 'Abh. d. Berl. Ak.' 1830 p. 53: *Hipparchus sagt I 3 und 5, Eudoxus habe in seinem Enoptron (?) die Neigung des Himmels — ἔγκλιμα τοῦ κόσμου — grade so bestimmt, wie Aratus v. 497, indem er nämlich das Verhältniss der Segmente der vom Horizont getheilten Wendekreise durch 5 : 3 ausgedrückt. Wie er diess gefunden, wissen wir nicht; vermuthlich vermittelst der Dauer des längsten Tages, die er durch eine Art von Clepsydra gemessen haben muss. Es folgt hieraus, wie Hipparch bemerkt, eine Polhöhe von 41° (genauer von 40° 54'). Eudoxus muss diess also (?) in Cyzikus geschrieben haben, wo er lange lehrte; auch gilt es für Macedonien, wo Aratus schrieb (?). Was letzterer dagegen, übereinstimmig mit dem ersteren, wie Hipparch I 6 versichert, von der Lage des Kopfes des Drachens im ἀρκτικός sagt (v. 61, 2), passt mehr auf die Polhöhe von Cnidus (36° 42'); denn γ, der vom Pol entfernteste dieses Bildes, hatte damals 38° 8' Polarabstand, musste mithin den Horizont eines Ortes streifen, dessen Polhöhe um die Horizontalrefraction geringer war. Sollte also Eudoxus vielleicht sein Ἔνοπτρον in Cyzicus und seine Phaenomena in Cnidus geschrieben und Aratus aus letzterem Werke entlehnt haben, was er über die Lage des Drachenkopfes sagt? Dieser*

Haec omnia si solida criticam exercendi ratione enucleata sunt, circumspicienda causa est, qua Aratus ut Cnidiam ac non Cyzicenam Eudoxi editionem sequeretur commotus sit. Iure id demiraremur, Pellae si scripsisset in urbe sub eadem propemodum altitudine polari qua Hellespontus sita; si vero per Graeciam scripsit alicubi, nulla iam relicta miratio. Ac dixit illud Attalus fr. 21 p. XVI: *διὰ δὲ τούτου φανερὸν ποιεῖ, διότι τὴν ὅλην πραγματείαν ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόποις πεποίηται· παρ' ἐκείνοις γάρ ἐστιν ἡ μακροτάτη ἡμέρα πρὸς τὴν μικροτάτην ὡς τὰ ε' πρὸς τὰ γ'*. Ex quo cum cetera tum hoc Attali fragmentum cognovimus, de Aratei carminis origine ac patria a vulgari traditione discedendum esse firmiter nobis persuasimus. Reliquiae Attaleae olim a nobis conlectae vel ea de causa dignae quae percenseantur. Dixit idem Hipparchus l. c., ut disertius non potuerit; innuit fortasse duabus eclogis etiam Posidonius apud Cleomedem l. c.[12]) (*καὶ ἂν τοῦτον τὸν τρόπον ἀπὸ μεσημβρίας πρὸς ἄρκτον ἰὼν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν τῆς γῆς ἀφίκηται κλῖμα, πρὸς ὃ καὶ τὰ Φαινόμενα τῷ Ἀράτῳ πεποίηται, ἐφάψεται αὐτῷ τοῦ ὁρίζοντος ἡ τοῦ Δράκοντος κεφαλὴ καὶ οἱ τῆς Ἑλίκης πόδες*) et apud Geminum p. 16 C Pet.: *καὶ πέρας ἐστὶ χώρα τις πρὸς μεσημβρίαν ἡμῖν κειμένη, ἐν ᾗ διχοτομεῖται ὁ θερινὸς τροπικὸς κύκλος ὑπὸ τοῦ ὁρίζοντος. ἐνταῦθα δὲ τέμνεται οὕτως, ὥστε τοῦ ὅλου κύκλου διαιρουμένου εἰς η' μέρη πέντε μὲν τμήματα ὑπὲρ γῆν ἀπολαμβάνεσθαι, τρία δὲ ὑπὸ γῆν. πρὸς δὲ τοῦτο τὸ κλῖμα δοκεῖ καὶ ὁ Ἄρατος συντεταχέναι τὴν τῶν Φαινομένων πραγματείαν κτλ.*' Cf. cap. II p. 94. E sequentibus consectarium istum locum, cui adaptavisse 'Phaenomena' Posidonius Aratum indicabat, Rhodo fuisse borealiorem. Denique eandem rem vel invitus confirmavit interpres Arati, cum adsumpta epistolographi fraude novam sed discrepantem in se ipsam efficeret narratiunculam e tribus reliquiis nobis reficiendam:

Hypothese ist freilich der Umstand nicht günstig, dass er in den Phaenomenis (?), wie Hipparch bemerkt, jenes Verhältniss durch 12 : 7 ausgedrückt hatte; denn hieraus würde gar eine Polhöhe von 42° 15' folgen. Recte haec refutavit Letronnius p. 19 eadem de causa qua sibi ipse diffidit Idelerus. Quod vero idem addit Francogallus *il est donc encore plus sûr de rejeter toutes ses différences sur l'erreur des observations*, nihili est.

[12]) Tertia apud Strabonem exstat l. p. 194 c. Res in Posidonio non certa ob ea, quae M. C. P. Schmidt l. c. disseruit.

ACHILLES p. 159 B.

θέσις τίς ἐστι κατὰ τὸ Ἑλλησποντιακὸν καὶ τῆς Μακεδονίας κλίμα· παρὰ γὰρ Ἀντιγόνῳ διατρίβων Ἄρατος, τῷ τῆς Μακεδονίας βασιλεῖ, πρὸς τὸ αὐτόθι κλίμα καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν φαινομένων πεποίηται.

SCHOL. MARC. in 'Phaen.' v. 497.

τοῦ μὲν ὅσον τε] πρὸς τὸ κλίμα Ἑλλησπόντου καὶ Μακεδονίας δοκεῖ εἰπεῖν τὴν τῶν φαινομένων πραγματείαν· καὶ ἦν πιθανόν, ἔνθα καὶ διέτριβεν, ἐκεῖ τοὺς λόγους ποιεῖσθαι. ἀντιπίπτει ⟨δὲ⟩ τὸ ῥηθὲν αὐτῷ «κείνη που κεφαλὴ τῇ νίσσεται» (v. 61), *τουτέστιν 'ὑπὸ τοῦ ἀρκτικοῦ φέρεται κύκλου', καθ' ὃ κλίμα ἡ μεγίστη ἡμέρα ὡρῶν ἰσημερινῶν ιδ' καὶ γ' πεμπτημορίων ὥρας — τουτέστι, καθ' ὃ τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἔφεσον κεῖσθαι λέγουσι — καὶ ὁ πόλος ἐξήρτηται μοίρας ζ' καὶ δ' (corr. μ').*

τῷ δὲ «ὅσον τε μάλιστα» προσεκτέον, ὡς ὀρθῶς ἔχει· δηλοῖ γὰρ μὴ διηκριβῶσθαι ἐν πλάτει δὲ λέγεσθαι τὸν ἀριθμὸν τῆς διαιρέσεως, ὅπως μὴ ἐνοχλῆται ὁ Ἄρατος ὡς ἀγνοήσας καὶ τὸ δι' Ἑλλησπόντου κλῖμα τὸ δι' Ἀθηνῶν γράψας.

Ad ficticiam Arati epistulam revertimur quaestionem ibi continuaturi, ubi p. 238 desivimus. Erravisse de libri Eudoxei titulo dupliciter epistolographum apertum est, primum quod non 'PHAENOMENA dixit sed alteram editionem, deinde quod '*Κάτοπτρον*' et non *ΕΝΟΠΤΡΟΝ*. Ipse Aratus ita errare potuit nunquam. Quodsi suo arbitrio illud Sabidius Pollio contra rerum veritatem non occlusam sed facile apertam comminisci ausus est, nihil fidei in ceteris narrationis sive elementis sive ornamentis meretur. Apage Antigonum regem Eudoxeum opus Pellae Arato, ut versibus iteraret, tradentem!

VII

I p. 194 B *δῆλον οὖν, ὅτι τοὺς ὑπὸ τῷ Λαγωῷ ἀστέρας δεῖ κεῖσθαι μεταξὺ τοῦ Ποταμοῦ καὶ τοῦ Πηδαλίου. καὶ* ΕΥΔΟΞΟΣ *δέ, ὡς ἡμεῖς φαμεν, οὕτω λέγει ἐν μὲν τῷ ἑνὶ συντάγματι τὸν τρόπον τοῦτον·*

> *ὑπὸ δὲ τὸ Κῆτος ὁ Ποταμὸς κεῖται ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς τοῦ Ὠρίωνος. μεταξὺ δὲ τοῦ Ποταμοῦ καὶ τοῦ Πηδαλίου τῆς Ἀργοῦς ὑπὸ τὸν Λαγωὸν τόπος ἐστὶν οὐ πολὺς ἀμαυροὺς ἀστέρας ἔχων.*

ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ συντάγματί φησιν οὕτως·

> *μεταξὺ δὲ ⟨τοῦ Ποταμοῦ καὶ⟩ τοῦ τῆς Ἀργοῦς Πηδαλίου ὑπὸ τὸν Λαγωὸν ἀμαυροὺς ἀστέρας ἔχων ἐστὶν οὐρανὸς οὐ μέγας.*

Cf. v. 367—370. Sequitur Attali fr. 17 p. XIV.

1 *λαγῷ* L ‖ 3 *τὸν* om V ‖ 7 *λαγὼ* V ‖ 8 *πολὺ* L ‖ 10 supplevi; itidem olim Scaliger.

Non certum est, quo ordine duas Eudoxi editiones Hipparchus posuerit. Sed videntur priorem tenere locum PHAENOMENA: cf. eclogas II III IV VI. — Aratus 'Fluvio' Eudoxi substituit Cetum v. 368 refragante Hipparcho.

Succedant ceterae eclogae Hipparcheae.

VIII

I p. 172 D *ἐμπειρότερον δὲ* ΕΥΔΟΞΟΣ *τὴν αὐτὴν τῷ Ἀράτῳ περὶ τῶν 'Φαινομένων' σύνταξιν ἀναγέγραφεν. εὐλόγως οὖν καὶ ἐκ τῆς τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων μαθηματικῶν συμφωνίας ἀξιόπιστος ἡ ποίησις αὐτοῦ διαλαμβάνεται. καίτοι γε τοῦ Ἀράτου μὲν ἴσως οὐκ ἄξιον ἐφάπτεσθαι καὶ ἐὰν ἔν τισι διαπίπτων τυγχάνῃ· τῇ γὰρ* ΕΥΔΟΞΟΥ *συντάξει κατακολουθήσας τὰ 'Φαινόμενα' γέγραφεν, ἀλλ' οὐ κατ' ἰδίαν παρατηρήσας ἢ μαθηματικὴν κρίσιν ἐπαγγελλόμενος ἐν τοῖς οὐρανίοις προφέρεσθαι καὶ διαμαρτάνων ἐν αὐτοῖς. χωρὶς δὲ τῶν ἠγνοημένων ἐν τοῖς 'Φαινομένοις' ὑπό τε*

5 *ἐὰν* om L ‖ 8 *ἐπαγγελλομένων* L ‖ *προφέρεσθαι* scripsi ex ecl. VI: *προσφέρεσθαι* LV ‖ 8, 9 *διαμαρτάνων τῶν ἐν* V, *διαμαρτανόντων ἐν* L; *καὶ διαμαρτανόντων τῶν ἐν αὐτοῖς* coni Victorius et Petavius, *κρίσιν τῶνδε ἐπαγγελλομένων μὲν ἐν τοῖς οὐρανίοις προφέρεσθαι, διαμαρτανόντων δὲ ἐν αὐτοῖς* Scaliger.

ΕΥΔΟΞΟΥ καὶ τοῦ Ἀράτου καὶ τοῦ συνεπιγραφομένου ταῖς φάσεσιν αὐτῶν (Attali fr. 3 p. VI) *ἀναγέγραφά σοι καὶ τὰς κατ' ἀλήθειαν γινομένας ἑκάστου τῶν ἀπλανῶν ἄστρων σὺν αὐτοῖς τοῖς κατηστερισμένοις ιβ' ζῳδίοις συνανατολὰς καὶ συγκαταδύσεις κτλ.'* Cf. eclogam XLVIII.

10 *ἐπιγραφομένου* L ‖ 12, 3 *κατηστηρισμένοις* V.

Erat Hipparchi opinio in astronomorum modum Aratum nunquam observasse, ceterorum de poeta 'Phaenomenorum' iudiciis ad unum omnibus prorsus adversis. Cf. cap. VIII.

IX

I p. 174 A De Ursae custode: X p. 75.

X

I p. 174 A De Virgine: XI p. 75.

XI

I p. 174 B De Ingeniculo: V p. 66.

XII

I p. 174 C De Corona: VI 2 p. 68.

XIII

I p. 174 D De Magna Ursa: XVIII 1 p. 82.

XIV

I p. 174 E De Auriga: XIII p. 76.

XV

I p. 175 B De Cepheo: XV 2 p. 79.

XVI

I p. 175 C De Cassiepea et Andromeda: XVI 1 p. 79.

XVII

I p. 176 A De Perseo: VI 3 p. 68.

XVIII

I p. 176 C De Avi: VI 5 p. 69.

XIX

1. I p. 176 D *χωρὶς δὲ τούτων* (consensum descriptionis dicit multis exemplis in anterioribus demonstratum)' *καὶ ἡ διαίρεσις τῶν ἄστρων φανερὸν ποιεῖ τὸ προκείμενον. καὶ γὰρ ΕΥΔΟΞΟΣ, ὡς καὶ Ἄρατος, πρῶτον ἀναγράφει τὰ βορειότερα ἄστρα τοῦ Ζῳδιακοῦ, ἔπειθ' οὕτως τὰ νοτιώτερα. καὶ τὰς συνανατολὰς δὲ καὶ συγκαταδύσεις τοῖς δώδεκα ζῳδίοις τῶν ἄλλων ἄστρων ὁμοίως τέταχεν ὁ Ἄρατος τῷ ΕΥΔΟΞΩΙ· περὶ δὲ τῶν ἀστέρων τῶν ἐπὶ τοῦ θερινοῦ καὶ χειμερινοῦ τροπικοῦ φερομένων, ἔτι δὲ ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ ὁ μὲν ΕΥΔΟΞΟΣ κτλ.'* Cf. ecl. Hipp. VI 7 p. 69, XXXIV 1 p. 102.

2. II p. 209 A *τοῖς προειρημένοις, ὦ Αἰσχρίων, περὶ τῶν ὑπὸ Ἀράτου καὶ ΕΥΔΟΞΟΥ καταγεγραμμένων ἐν τοῖς 'Φαινομένοις' συνάψωμεν νυνὶ τὸν 'Περὶ τῆς συνανατολῆς καὶ συγκαταδύσεως' τῶν ἄστρων λόγον, ὑποδεικνύντες ὅσα τε δεόντως ὑπ' αὐτῶν εἴρηται καὶ ἐν οἷς διασαφοῦντες οὐ πρὸς τὰ φαινόμενα τὰς ἀποφάσεις πεποίηνται.*

3. II p. 228 E *ἃ μὲν οὖν ἐδόκει μοι χρήσιμα εἶναι τῶν ὑπὸ Ἀράτου καὶ ΕΥΔΟΞΟΥ λεγομένων ἐν τοῖς 'Φαινομένοις' ἐπισκέψασθαί τε καὶ ὑπογράψαι, ταῦτ' ἔστιν. ἑξῆς δὲ ὑποτάξω περὶ ἑκάστου τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων ἐπὶ κεφαλαίου, τίνι τε τῶν ιβ' ζῳδίων συνανατέλλει καὶ συγκαταδύνει κτλ.'*

4 ὁ ante Ἄρ. add L ‖ 6 *ἀστέρων* L ‖ 7 *τεταχὼς* L ‖ 13 *τῆς* om L ‖ 17 *χρησίμων* V ‖ 19 *ταῦτα* L.

Aeschrio frater erat Hipparchi studiis Arateis deditus. Cf. prooemium libri I. — '*Φαινόμενα*' in utraque ecloga non libro sed primae libri parti inscriptum erat, neque id solum Arati sed etiam Eudoxi. Tertio loco accessisse ibidem, si parapegmatis Gemini Varronis Ptolemaei fides habenda, '*Σήματα*' videntur (cf. p. 218). Altera pars etiam in Eudoxi PHAENOMENIS '*Περὶ τῆς συνανατολῆς καὶ συγκαταδύσεως*' vel brevius '*Συνανατολαί*' dicebatur, quemadmodum vidimus p. 155 in Arato.

XX

I p. 179 E *περὶ μὲν οὖν τοῦ βορείου πόλου ΕΥΔΟΞΟΣ ἀγνοεῖ λέγων οὕτως·*

ἔστι δέ τις ἀστὴρ μένων ἀεὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον. οὗτος δὲ ὁ ἀστὴρ πόλος ἐστὶ τοῦ κόσμου.

ἐπὶ γὰρ τοῦ πόλου οὐδὲ εἷς ἀστὴρ κεῖται κτλ.'

XXI

I p. 180 A De Dracone: II 2 p. 65. I p. 181 A: IV p. 66.

XXII

I p. 181 C *ἐπὶ δὲ τοῦ Ἐγγόνασι παρεωρακέναι μοι δοκοῦσιν ὅ τε ΕΥΔΟΞΟΣ καὶ ὁ Ἄρατος ἀλλ' οὐ διημαρτηκέναι, εἰπόντες τὸν δεξιὸν πόδα ἐπὶ μέσης τῆς κεφαλῆς τοῦ Δράκοντος κεῖσθαι.* Sequitur Attali fr. 6 p. VIII et eclogae Hipparcheae VI 1 p. 67 XXI p. 85.

XXIII

I p. 183 A De Anguitenente: VIII p. 72.

XXIV

I p. 184 A De Ursa: XVIII 2. 3 p. 83.

XXV

I p. 185 B *δεῖ οὖν ὑπὸ μὲν τὴν Ἄρκτον τὸν Λέοντα μόνον τετάχθαι . . . λέγω δὲ ὡς τῶν τροπικῶν καὶ ἰσημερινῶν σημείων ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν ζῳδίων ὑπαρχόντων. εἰ μέντοι γε τὰ εἰρημένα κατὰ μέσα τὰ ζῴδια κεῖται, ὡς ΕΥΔΟΞΟΣ φησίν, ὑπὸ μὲν τοὺς ὀπισθίους πόδας τῆς Ἄρκτου οὐ τὸν Λέοντα ἔδει τιθέναι, ἀλλὰ τὴν Παρθένον. . . δῆλον δὲ καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων καὶ διότι ἐφ' ὅλην τὴν Ἄρκτον κατὰ τὸν ΕΥΔΟΞΟΝ δεῖ κεῖσθαι τὸν Καρκίνον καὶ τὸν Λέοντα καὶ τὴν Παρθένον καὶ τὰς Χηλάς.*

XXVI

I p. 186 D De Cepheo: XV p. 78.

XXVII

I p. 203 D διαληπτέον μέντοι γε, ὅτι τὰ περὶ τοῦ Καρκίνου καὶ τοῦ Λέοντος καὶ Παρθένου καὶ τοὺς τοῦ Ἵππου πόδας, ἔτι δὲ καὶ τὰ περὶ τὸν Περσέα καὶ τὰ γόνατα τοῦ Ἡνιόχου καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν Διδύμων ἔτι πρότερον Ἀράτου ΕΥΔΟΞΟΣ ἀναγέγραφεν, ᾧ καὶ νομίζομεν κατηκολουθηκέναι τὸν Ἄρατον. τοῦ μέντοι γε Ὀφιούχου τὴν κεφαλήν, καὶ οὐχὶ τοὺς ὤμους (ut Aratus v. 488), φησὶν ΕΥΔΟΞΟΣ ἐπὶ τοῦ τροπικοῦ κεῖσθαι· ὅπερ ἐστὶ μὲν καὶ αὐτὸ ψεῦδος. συνεγγίζει μέντοι τῷ τροπικῷ ἡ κεφαλὴ μᾶλλον ἢ οἱ ὦμοι. νοτιωτέρα γάρ ἐστι τοῦ θερινοῦ τροπικοῦ μοίρας ὡς ἔγγιστα ζ'. τοῦ δὲ Ὄρνιθος ὁ ΕΥΔΟΞΟΣ φησὶ τὸν αὐχένα καὶ τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα κεῖσθαι ἐπὶ τοῦ τροπικοῦ, τῆς δὲ Ἀνδρομέδας τὴν δεξιὰν χεῖρα. δῆλον οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων, ἐφ' ὅσον καὶ ἐν τούτοις μᾶλλον ὁ ἕτερος αὐτῶν παρὰ τὸν ἕτερον διαλλάττει. ἰδίᾳ δὲ ὁ ΕΥΔΟΞΟΣ τὸν αὐχένα τοῦ Ὄφεως, ὃν ἔχει ὁ Ὀφιοῦχος, καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα τοῦ Ἐγγόνασί φησιν ἐπὶ τοῦ τροπικοῦ κεῖσθαι· ὅπερ καὶ συνεγγίζει τῷ φαινομένῳ.

2 παρθένον L ‖ 7 Εὔδοξος L²V: εὐδόξως L ‖ 8 ἢ V: καὶ L ‖ 9 οἱ V: om L ‖ νοτιώτερος L ‖ 10 φησιν post Ὄρνιθος L ‖ 15 ἐν γούνασι L, ἐν γόνασι V ‖ 16 ὅπερ ἐγγίζει L.

Si Aratus nihil nisi transferre Eudoxum instituit, cur tandem manifestam illius descriptionem in re mere astronomica derelictam commutavit? Si autem commutavit, quid quaesumus in causa fuisse aliud potest quam certa caeli cognitio ac sui fiducia? Cur Eudoxum ita deseruit, ut factum est ecl. XIX in circulis caelestibus describendis, nisi re ipsa commotus?

XXVIII

I p. 204 C post eclogam XXXIV 2 (supra p. 102) statim haec subiciuntur: μᾶλλον οὖν τὰ μέσα τοῦ Σκορπίου ἐπὶ τοῦ χειμερινοῦ τροπικοῦ κεῖται κύκλου. ὁ δὲ ΕΥΔΟΞΟΣ τὰ μὲν ἄλλα ὁμοίως τούτῳ (Arato) ἀποφαίνεται, τοῦ δὲ Ποταμοῦ τὴν καμπὴν φησι κεῖσθαι ἐπὶ τοῦ τροπικοῦ καὶ τοῦ Κυνὸς τοὺς πόδας καὶ τὴν οὐράν. κεῖσθαι δ' ἐπ' αὐτοῦ φησι καὶ τὸ Θηρίον, ὃ ἔχει ὁ Κένταυρος. ἀγνοεῖ δὲ κατὰ τοῦτο· πολλῷ γὰρ νοτιώτερόν ἐστι τὸ Θηρίον τοῦ χειμερινοῦ τροπικοῦ.

4 φησι om L ‖ 5 καὶ posterius corr Scaliger: ἐπὶ LV ‖ 6 φησιν L ‖ 7 κατὰ V: καὶ L ‖ ἐστιν L.

XXIX

I p. 205 C Post eclogam XXXVIII supra p. 104 pergit Hipparchus: *ὁ δὲ ΕΥΔΟΞΟΣ τὰ μὲν ἄλλα ὁμοίως εἴρηκε* (de Aquila Aratea), *τῶν δὲ Χηλῶν τὰ μέσα φησὶν ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ κεῖσθαι τοῦ τ' Ἀετοῦ τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα, τοῦ δὲ Ἵππου καὶ τὴν ὀσφῦν, καὶ ἔτι τῶν Ἰχθύων τὸν βορειότερον αὐτῶν.*

2 *εἴρηκεν* L ‖ 4 *τε* L ‖ *αἰετοῦ* L, ut saepius.

Non dixeris differre Aratum (v. 522 sqq.) ab Eudoxi placito, sed accuratius signorum quorundam aequatorem occupantium partes et membra definivisse.

XXX

I p. 206 A *χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων τριῶν κύκλων ὁ ΕΥΔΟΞΟΣ καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ ἀρκτικοῦ κύκλου κειμένους ἀστέρας διασαφεῖ καί φησιν ἐπ' αὐτοῦ κεῖσθαι τόν τε ἀριστερὸν ὦμον τοῦ Ἀρκτοφύλακος καὶ τὰ ἄνωθεν τοῦ Στεφάνου καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ διὰ τῶν Ἄρκτων Ὄφεως, τῆς δὲ Λύρας καὶ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τοῦ Ὄρνιθος τὰ ἄνωθεν, τοῦ δὲ Κηφέως τὸ στῆθος, τῆς δὲ Κασσιεπείας τὰ ἄνωθεν, εἶτα ⟨τὸ⟩ ὑπὸ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας τῆς μεγάλης Ἄρκτου καὶ τοῦ Λέοντος ἄχρι πρὸς τὸν ὦμον τοῦ Ἀρκτοφύλακος.*

7 supplevi ‖ 9 in sequentibus, quae corrupta sunt, Hipparchi ipsius oratio continuari videtur.

XXXI

I p. 207 B *πάλιν δὲ ὁ ΕΥΔΟΞΟΣ διασαφεῖ καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν κολούρων λεγομένων κύκλων κειμένους ἀστέρας καί φησιν ἐπὶ μὲν τοῦ ἑνὸς αὐτῶν κεῖσθαι τὸ μέσον τῆς μεγάλης Ἄρκτου καὶ τοῦ Καρκίνου τὸ μέσον καὶ τὸν αὐχένα τοῦ Ὕδρου καὶ τῆς Ἀργοῦς τὸ μεταξὺ τῆς τε πρύμνης καὶ τοῦ ἱστοῦ, εἶτα μετὰ τὸν ἀφανῆ πόλον τὴν οὐρὰν τοῦ νοτίου Ἰχθύος καὶ τὸ μέσον τοῦ Αἰγόκερω καὶ τὸ μέσον τοῦ Ὀιστοῦ· τοῦ δὲ Ὄρνιθος διὰ τοῦ αὐχένος καὶ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τοῦ Κηφέως γράφεσθαι αὐτὸν καὶ διὰ τῆς καμπῆς τοῦ Ὄφεως καὶ παρὰ τὴν οὐρὰν τῆς μικρᾶς Ἄρκτου. περὶ μὲν οὖν τῆς Ἄρκτου ὁλοσχερῶς ἀγνοεῖ.* Sequitur refutatio Hipparchi; deinde p. 208 A: *περὶ μέν-*

3 *τοῦ* ante *ἑνὸς* om V ‖ 6, 7 *τὸ μέσον* L: *τομὴν* V.

τοι τῆς καμπῆς τοῦ Ὄφεως καὶ τῆς οὐρᾶς τῆς μικρᾶς Ἄρκτου ὀρθῶς ἀπεφήνατο (Eudoxus). ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ κολούρῳ φησὶ κεῖσθαι πρῶτον μὲν τὴν ἀριστερὰν χεῖρα τοῦ Ἀρκτοφύλακος καὶ ⟨τὰ⟩ μέσα αὐτοῦ κατὰ μῆκος, εἶτα τὰ μέσα τῶν Χηλῶν κατὰ πλάτος καὶ τοῦ Κενταύρου τὴν δεξιὰν χεῖρα καὶ τὰ ἐμπρόσθια γόνατα, μετὰ δὲ τὸν ἀφανῆ πόλον καμπήν τε τοῦ Ποταμοῦ καὶ Κήτους τὴν κεφαλὴν καὶ τοῦ Κριοῦ τὰ νῶτα κατὰ πλάτος καὶ τοῦ Περσέως τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα. ἡ μὲν οὖν ἀριστερὰ χεὶρ τοῦ Ἀρκτοφύλακος ὑπολείπεται τοῦ εἰρημένου κύκλου, ὡς ἥμισυ μέρος ζῳδίου, καὶ οὐκ ἐπ' αὐτοῦ φέρεται τοῦ διὰ τῶν ἰσημερινῶν σημείων κύκλου, ὡς ΕΥΔΟΞΟΣ φησίν· ὁ γὰρ ἡγούμενος τῶν ἐν αὐτῇ ἐπέχει Χηλῶν πλεῖον ἢ μοίρας ιγ'. ἀγνοεῖ δὲ καὶ μέσον αὐτοῦ τὸ σῶμα κατὰ μῆκος ὑπὸ τοῦ εἰρημένου κύκλου τέμνεσθαι λέγων.

15 suppl Petavius ‖ *μέσα* prius V: *μέσως* L.

Coluros circulos omisit Aratus: quod qui poterat, si modo transferendi negotio fungebatur?

XXXII

II p. 211 E *προδιειλήφθω δὲ πρῶτον, ὅτι τὴν διαίρεσιν τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου ὁ μὲν Ἄρατος πεποίηται ἀπὸ τῶν τροπικῶν τε καὶ ἰσημερινῶν σημείων ἀρχόμενος, ὥστε ταῦτα τὰ σημεῖα ἀρχὰς εἶναι ζῳδίων, ὁ δὲ* ΕΥΔΟΞΟΣ *οὕτω διῄρηται, ὥστε τὰ εἰρημένα σημεῖα μέσα εἶναι, τὰ μὲν τοῦ Καρκίνου καὶ τοῦ Αἰγόκερω, τὰ δὲ τοῦ Κριοῦ καὶ τῶν Χηλῶν. ὁ μὲν οὖν Ἄρατος διὰ τούτων μάλιστα φανερὸς γίνεται τὰ εἰρημένα σημεῖα ἐν ταῖς ἀρχαῖς τιθεὶς τῶν κατὰ ταῦτα δωδεκατημορίων* .... p. 212 E *ὅτι δὲ* ΕΥΔΟΞΟΣ *τὰ τροπικὰ σημεῖα κατὰ μέσα τὰ ζῴδια τίθησι, δῆλον ποιεῖ διὰ τούτων·*

> *δεύτερος δέ ἐστι κύκλος, ἐν ᾧ θεριναὶ τροπαὶ γίνονται·*
> *ἔστι δ' ἐν τούτῳ τὰ μέσα τοῦ Καρκίνου.*

καὶ πάλιν φησίν·

> *τρίτος δ' ἐστὶ κύκλος, ἐν ᾧ αἱ ἰσημερίαι γίνονται· ἔστι*
> *δὲ ἐν τούτῳ τά τε τοῦ Κριοῦ μέσα καὶ τὰ τῶν Χηλῶν.*

14, 5 *ἔστιν δ'* L ‖ 15 pergit post *τούτῳ* L iterando: *τὰ μέσα τοῦ Καρκίνου· καὶ πάλιν φησίν· τρίτος δ' ἐστὶ κύκλος, ἐν ᾧ αἱ ἰσημερίαι γίνονται· ἔστιν δ' ἐν τούτῳ τά τε τοῦ Κριοῦ μέσα καὶ τὰ τῶν Χηλῶν κτλ.'*

> *τέταρτος δέ, ἐν ᾧ χειμεριναὶ τροπαὶ γίνονται· ἔστι δ' ἐν τούτῳ τὰ μέσα τοῦ Αἰγόκερω.*

ἐκφανέστερον δ' ἔτι διὰ τούτων ἀποδίδωσιν· περὶ γὰρ τῶν κολούρων λεγομένων κύκλων, οἳ γράφονται διά τε τῶν πόλων καὶ διὰ τῶν τροπικῶν καὶ ἰσημερινῶν σημείων, φησὶν οὕτως·

> *ἕτεροι δ' εἰσὶ δύο κύκλοι τέμνοντες ἀλλήλους δίχα καὶ πρὸς ὀρθὰς διὰ τῶν πόλων τοῦ κόσμου. ἔστι δ' ἐν τούτοις ἄστρα τάδε· πρῶτος ὁ πόλος ὁ ἀεὶ φανερὸς τοῦ κόσμου, εἶτα τὸ μέσον τῆς Ἄρκτου κατὰ πλάτος καὶ τοῦ Καρκίνου τὸ μέσον.*

καὶ μετ' ὀλίγον φησίν·

> *ἥ τε οὐρὰ τοῦ νοτίου Ἰχθύος καὶ τὸ μέσον τοῦ Αἰγόκερω.*

ἐν δὲ τοῖς ἑξῆς φησιν, ἐν τῷ ἑτέρῳ τῶν διὰ τῶν πόλων κύκλων κεῖσθαι σὺν τοῖς ἄλλοις, οἷς ἐξαριθμεῖται (EUDOXUS), *καὶ τὰ μέσα τῶν Χηλῶν κατὰ πλάτος καὶ τοῦ Κριοῦ τὰ νῶτα κατὰ πλάτος.*

16 *ἔστιν* LV ‖ 18 *ἀποδίδωσι* V ‖ 19 *τε* L: *τῆς* V ‖ 22 post *ὀρθὰς* lacuna 4 litterarum in L ‖ *ἔστιν δ'* L ‖ 24 *τὸ* ante *πλ.* add V.

XXXIII

II p. 214 B Signorum initia in oriente versari: XL 3 p. 107.

XXXIV

II p. 214 D *ὁ δὲ* ΕΥΔΟΞΟΣ *ἐξαριθμούμενος, ὅσα ἐστὶν ὑπὲρ γῆς τοῦ Καρκίνου ἀρχομένου ἀνατέλλειν, φησὶ τὸν Ἐγγο⟨ύ⟩νασιν ὅλον εἶναι φανερόν, τοῦ δὲ Στεφάνου τὸ ἥμισυ καὶ τὴν τοῦ Ἀρκτοφύλακος κεφαλὴν καὶ τὴν τοῦ Ὀφιούχου κεφαλὴν καὶ τὴν οὐρὰν τοῦ ἐχομένου Ὄφεως, τῶν δὲ πρὸς νότον Ὠρίωνα ὅλον καὶ τοῦ νοτίου Ἰχθύος τὸ πρὸς τὴν κεφαλήν. ὁ μὲν οὖν Στέφανος κατὰ τὸν Ἄρατον ἔγγιστα συμφωνεῖ . . . κατὰ μέντοι γε τὸν* ΕΥΔΟΞΟΝ *δηλονότι διαφωνεῖ, ἐπείπερ ἡ ἀρχὴ τοῦ Καρκίνου κατ' αὐτὸν κατὰ μέσον ἐστὶ τὸ τῶν Διδύμων δωδεκατημόριον. ἵνα δὲ μὴ διὰ παντὸς ἐπισημαινώμεθα τοῦτο, διαληπτέον καθόλου, διότι μὴ*

4 *ὀφίου* V ‖ 5 *τὸν δὲ* LV: correxi; itidem olim Scaliger ‖ *νότον* L: *νότ'* V ‖ 9 *ἐστὶν* L ‖ *τὸ* V: *τοῦ* L; *μέσον ἐστὶ τοῦ Καρκίνου* coni Scaliger; *δωδεκατημόριον* V: — *ίου* L ‖ 10 *μὴ* Petavius: *μάμη* V, ante *μὴ* lacuna 4 litterarum in L.

ὁμοίως ἀναγράφουσιν ἀμφοτέροι⟨ς⟩ οὐ δυνατὸν ἑκατέρῳ αὐτῶν συμφωνεῖν τὸ φαινόμενον. δεῖ δὲ κἀκεῖνο διειληφέναι, διότι πάντα μὲν πλὴν ὀλίγων τινῶν ὁμοίως ἀμφότεροι ἀναγράφουσι τὰ περὶ τὰς ἀνατολάς (ὁ γὰρ Ἄρατος τοῖς ὑπὸ τοῦ ΕΥΔΟΞΟΥ λεγομένοις ἠκολούθηκεν), συμφωνοῦσι μέντοι γε αἱ ὑπ' αὐτῶν ἀναγεγραμμέναι συνανατολαὶ τῇ κατὰ τὸν Ἄρατον μᾶλλον τοῦ Ζῳδιακοῦ διαιρέσει ἤπερ κατὰ τὸν ΕΥΔΟΞΟΝ. ἔσται δὲ τοῦτο φανερὸν ἐκ τοῦ κατὰ μέρος περὶ αὐτῶν ῥηθησομένων.

11 suppl Victorius ‖ 12 *τὸν* V ‖ 17 *εἴπερ* L.

XXXV

II p. 215 C *τὰ δὲ περὶ τὸν Ὀφιοῦχον συμφώνως ἀποδιδόασι τῷ φαινομένῳ ὅ τε Ἄρατος* (v. 577) *καὶ ὁ ΕΥΔΟΞΟΣ. οἱ μὲν γὰρ ὦμοι τοῖς Διδύμοις ἀντικαταδύνουσιν, ὁ δὲ ἐν τῇ κεφαλῇ δύνει ἀνατελλούσης τῆς ια' μοίρας τοῦ Καρκίνου. τοῦ δ' Ὄφεως, ὃν ἔχει ὁ Ὀφιοῦχος, ἡ οὐρὰ μόνον ὑπὲρ γῆς ἐστιν, ὡς ὁ ΕΥΔΟΞΟΣ φησίν, καὶ οὐχ ἡ κεφαλή, ὡς ὁ Ἄρατος. ἡ μὲν γὰρ κεφαλὴ αὐτοῦ δύνει ἀνατελλόντων μέσων μάλιστα τῶν Διδύμων, ὁ δὲ ἐν ἄκρᾳ τῇ οὐρᾷ δύνει ἀνατελλούσης τῆς ἐνάτης μοίρας τοῦ Καρκίνου.*

2 *ὁ* posterius om L ‖ 4 *δὲ* L ‖ 8 *ἐννάτης* V.

XXXVI

II p. 215 D *περὶ δὲ τοῦ Ἀρκτοφύλακος ὁλοσχερῶς δοκοῦσί μοι ἀγνοεῖν· φασὶ γὰρ αὐτὸν τέσσαρσι ζῳδίοις ἀντικαταδύνειν Κριῷ τε καὶ Ταύρῳ καὶ Διδύμοις καὶ Καρκίνῳ. ὁ μὲν γὰρ Ἄρατος . . .* (cf. eclogam XLVI p. 111), *ὁ δὲ ΕΥΔΟΞΟΣ γράφει οὕτως·*

> *ὅταν ὁ Κριὸς δύνῃ, τῶν μὲν πρὸς ἄρκτους τοῦ Ἀρκτοφύλακος οἱ πόδες δύνουσιν, τῶν δὲ πρὸς νότον τοῦ Θηρίου τὸ λοιπόν.*

ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ 'Περὶ τῶν ἀνατολῶν' λόγου διελθὼν ὅσα ἐπὶ δύσεως καὶ ἀνατολῆς ἐστιν ἀρχομένου τοῦ Καρκίνου ἀνατέλλειν ἑξῆς φησιν·

> *ὅταν δ' ὁ Καρκίνος ἀνατέλλῃ, τῶν μὲν πρὸς ἄρκτους οὐθὲν ἀνίσχει, τῶν δὲ πρὸς νότον ὁ Λαγὼς καὶ τοῦ Κυνὸς τὰ*

5 *οὕτω* V ‖ 6 *ὅτ' ἂν* L, ut infra ‖ 12 *ὅθεν* V ‖ 13 *λαγῳὸς* L ‖ *καὶ* ante *τὰ* add V.

ἐμπρόσθια καὶ ὁ Προκύων καὶ τοῦ Ὕδρου ἡ κεφαλή. δύνει δὲ τῶν μὲν πρὸς ἄρκτους ἡ τοῦ Ἀρκτοφύλακος κεφαλή. δῆλον οὖν, ὅτι κατὰ τὸν ΕΥΔΟΞΟΝ τὰ μὲν πρῶτα μέρη τοῦ Ἀρκτοφύλακος ἀντικαταδύνει τῷ Κριῷ, τὰ δὲ ἔσχατα τῷ Καρκίνῳ κτλ.' P 217 B οὐ μόνον δὲ ὁ Ἄρατος καὶ ὁ ΕΥΔΟΞΟΣ, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ μαθηματικοὶ πάντες σχεδόν, ὅσοι περὶ τοῦ Βοώτεω λόγον πεποίηνται, ὁμοίως τούτοις ἀποπεπλάνηνται, νομίζοντες τέσσαρσι ζῳδίοις αὐτὸν συγκαταδύνειν. Sequitur Attali fr. 24 p. XIX.

Quodsi 'omnes astronomos' de Ursae custode errasse Hipparchus cognovisse sibi videtur, Arato, utpote qui a communi errore non immunis esset, Hipparchus non debebat exscribendi imprudentiam exprobrari. — ἐν ἀρχῇ τοῦ 'Περὶ τῶν ἀνατολῶν' λόγου alteram 'Phaenomenorum' tripertitorum partem significat. Cf. ecl. XIX.

XXXVII

II p. 218 E De Leonis ortu: XXI 4 p. 87.

XXXVIII

II p. 219 C D De ortu Virginis, cf. XL p. 106. Deinde pergit Hipparchus ib. E: ἐν μὲν οὖν τοῖς ἄλλοις συμφωνοῦσι τοῖς φαινομένοις (Aratus et Eudoxus), ὁ δὲ Ὀιστὸς οὐ τῷ Λέοντι ἀντικαταδύνει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ Καρκίνῳ. ἄρχεται μὲν γὰρ δύνειν ἀνατελλούσης μέσης τῆς ἑβδόμης καὶ εἰκοστῆς μοίρας τοῦ Καρκίνου. λέγει δὲ δύνειν ἀνατελλούσης μέσης τῆς δευτέρας μοίρας τοῦ Λέοντος· ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ Ὠρίωνος Ποταμὸς οὐ τῷ Λέοντι ἄρχεται ἀντικαταδύνειν, ὡς οἱ περὶ τὸν ΕΥΔΟΞΟΝ φασίν, ἀλλὰ τῇ Παρθένῳ.

6 δύνων LV.

XXXIX

II p. 221 B De Forficum ortu (cf. supra p. 45 sq.). Deinde pergit Hipparchus C: τὰ μὲν οὖν λοιπὰ ὑπ' αὐτῶν ὑγιῶς εἴρηται (Arato et Eudoxo), περὶ δὲ τοῦ Κενταύρου ὁλοσχερῶς ἠγνοήκασιν. οὔτε γὰρ ἡ οὐρὰ αὐτοῦ οὔτε καθόλου τὰ ὀπίσθια πάντα ἀνατέλλει, ἀλλὰ ὁ ἀριστερὸς ὦμος ... τὸ δὲ Κῆτος οὐ τῇ Παρθένῳ ἄρχεται

4 οὔτε κ. L: καὶ κ. V.

ἀντικαταδύνειν, ὡς οὗτοί φασιν, ἀλλὰ τῷ Λέοντι . . . οὐ μόνον δὲ κατὰ τοῦτ' ἀγνοοῦσιν, ἀλλὰ καθ' ὅ φασι τῇ Παρθένῳ ἀντικαταδύνειν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κτλ.'

6 *αὐτοὶ* L ‖ 7 *κατὰ τοῦτ'* scripsi: *κατ' αὐτοῦ* V, *κατ' αὐτὸ* L.

XL

II p. 222 B De Scorpii ortu post eclogam IIL p. 114 adscriptam: *ὁ δὲ ΕΥΔΟΞΟΣ τὰ μὲν λοιπὰ ὁμοίως* (Arato) *ἀναγράφει, τὴν δὲ κεφαλὴν τοῦ Ὀφιούχου γράφει ἀνατέλλουσαν καὶ τὴν ἀριστερὰν μόνον χεῖρα, τὴν δὲ ἄλλην καὶ τὸ Θηρίον οὐ τοῦ Σκορπίου ἀλλὰ τοῦ Τοξότου ἀνατέλλοντος ὑπὲρ γῆν ἤδη φαίνεσθαι. καὶ τὰ μὲν ἄλλα συμφώνως ἀναγράφουσι τοῖς φαινομένοις, τὸ δὲ Θηρίον οὐδὲ ταῖς Χηλαῖς, τὸ δὲ λοιπὸν* (Anguitenentis) *τῷ ⟨τε⟩ Σκορπίου σώματι ⟨καὶ⟩ ταῖς Χηλαῖς συναναφέρεται, ὡς καὶ ὁ ΕΥΔΟΞΟΣ φησίν. δῆλον ὅτι καὶ ταῖς Χηλαῖς μέρος τι αὐτοῦ δεῖ κατὰ τὸν ΕΥΔΟΞΟΝ συνανατέλλειν.*

5 *ἤδη* scripsi: *καὶ* LV ‖ 6 *παραγράφουσι* L ‖ *οὐδὲ* scripsi: *οὔτε* LV ‖ 7, 8 supplevi; itidem olim Scaliger ‖ 7 *σκορπίῳ* V ‖ 8 *ὁ* om L ‖ 9 *ἀεὶ* ed Victorius, hinc *συνανατέλλει* coni Scaliger.

XLI

II p. 222 C De Sagittarii ortu: XLVII p. 112 sq.

XLII

II p. 223 A *διαφωνοῦσι δὲ* (Aratus et EUDOXUS) *πρὸς τὸ φαινόμενον καὶ ἐν τοῖς περὶ τοῦ Κηφέως. ἥ τε γὰρ κεφαλὴ αὐτοῦ μόνον δύνει καὶ ἀνατέλλει, οἱ δὲ ὦμοι καὶ τὸ στῆθος ἐν τῷ ἀεὶ φανερῷ τμήματι φέρονται, χωρίς τε τούτων τῶν ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ἀστέρων ὁ μὲν προηγούμενος τῇ ὀγδόῃ καὶ εἰκοστῇ μοίρᾳ τοῦ Σκορπίου συνανατέλλει . . . ὁ δὲ Περσεὺς ὅλος τῷ Σκορπίῳ συναντικαταδύνει, καὶ οὐχ, ὡς οὗτοί φασιν* (Aratus v. 687 et EUDOXUS), *ὁ δεξιὸς πούς καὶ τὸ δεξιὸν γόνυ τῷ Τοξότῃ ἀντικαταφέρεται.*

6 *ὅλῳ* V.

XLIII

II p. 223 B De Argus ortu: II 2 p. 114.

XLIV

II p. 223 D *τὰ δὲ κατὰ τὸν Ὄρνιθα ἠγνόηται μὲν ὑπ' ἀμφοτέρων, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀράτου. ὁ μὲν γὰρ ΕΥΔΟΞΟΣ τῷ Σκορπίῳ φησὶ συνανατέλλειν τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ Ὄρνιθος, τῷ δὲ Τοξότῃ τὸ λοιπὸν αὐτοῦ σῶμα. ἐξ ὧν δῆλον, ὅτι τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ Ὄρνιθος κατὰ τὸν ΕΥΔΟΞΟΝ δεῖ τοῖς ἐσχάτοις μέρεσι τοῦ Σκορπίου συναναφέρεσθαι. ὁ δὲ Ἄρατός φησι τῷ Τοξότῃ μόνον συνανατέλλειν αὐτόν. τῇ δὲ ἀληθείᾳ οἱ μὲν ἐν ἄκρᾳ τῇ δεξιᾷ πτέρυγι τοῦ Ὄρνιθος τοῖς ἐσχάτοις μέρεσι τῶν Χηλῶν συνανατέλλουσιν κτλ.'*

4 *δηλονότι* V ‖ 7 *συνανατέλλει* V.

XLV

II p. 223 E *τοῦ δὲ Ὑδροχόου ἀρχομένου ἀνατέλλειν φησὶ* (Aratus v. 693 sqq.) *συνανατεταλκέναι τῷ Αἰγόκερῳ τοῦ Ἵππου τήν τε κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας, δύνειν δὲ τὰ ὀπίσθια τοῦ Κενταύρου καὶ τοῦ Ὕδρου τὰ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἕως τῆς πρώτης σπείρας. ὁ δὲ ΕΥΔΟΞΟΣ φησι* (Aquario exoriente) *καὶ τὴν Κασσιέπειαν ἀνατέλλειν καὶ τὸν Δελφῖνα. ἃ μὲν οὖν κοινῇ εἰρήκασι, σχεδὸν συμφωνεῖ τοῖς φαινομένοις, πλὴν ὅτι κτλ.'* Deinde Attali sequitur fr. 27 p. XXII, qui recte Arati dicta interpretando Hipparcho iudice pervertit. P. 224 D *ὁ δὲ ΕΥΔΟΞΟΣ ἀγνοεῖ περί τε τῆς Κασσιεπείας καὶ τοῦ Δελφῖνος.* Sequitur Hipparchi refutatio.

2 *τε* om L | 4 *σπείρας* LV^2: *ἑσπέρας* V.

Adparet melius Eudoxo Aratum istis versibus de Cassiepea et Delphino existimasse ipso auctore Hipparcho. Rem pro nostra astronomiae inscitia perquirere nec licet neque opus est. Sufficit ne Hipparchum quidem tantum, quantum videri possit, a laude Aratea abfuisse. Cf. cap. VIII.

XLVI

II p. 225 B *περὶ δὲ τοῦ Κενταύρου ἀμφότεροι ἀγνοοῦσιν* (Aratus et EUDOXUS). *οὐ γὰρ ὅλος ἀντιδέδυκε τῶν Ἰχθύων ἀρχομένων ἀναφέρεσθαι, ἀλλ' ἔτι αὐτοῦ τὰ ἐμπρόσθια ὑπὲρ τὸν*

2 *ἂν δέδυκεν* LV: corr Petavius.

ὁρίζοντά ἐστιν. ἡ γὰρ κεφαλὴ καὶ ὁ δεξιὸς ὦμος αὐτοῦ τοῖς Ἰχθύσιν ἀντικαταδύνει. διαφωνοῦσι δ' ἀμφότεροι πρὸς τὸ φαινόμενον καὶ περὶ τοῦ νοτίου Ἰχθύος, ὅλον αὐτὸν ἔγγιστα τῷ Ὑδροχόῳ ὑπολαμβάνοντες συνανατέλλειν. τοὐναντίον γὰρ τὸ πλεῖον αὐτοῦ μέρος τοῖς Ἰχθύσι συναναφέρεται κτλ. — περὶ δὲ τῆς Ἀνδρομέδας ὁλοσχερῶς ἠγνοήκασιν ἀμφότεροι· οὐ γὰρ τῷ Ὑδροχόῳ καὶ τοῖς Ἰχθύσι συνανατέλλει, ὡς οὗτοί φασιν, ἀλλὰ τῷ Αἰγόκερῳ καὶ τῷ Ὑδροχόῳ κτλ.

5 *ἀντικαταδύνειν* coni Petavius ‖ 7, 10, 11 *ὑδριχόῳ* L.

XLVII

II p. 228 B De Tauri ortu: XLV p. 111.

XLVIII

II p. 228 D De Geminorum ortu: LI p. 115. Deinde concludit: *ἃ μὲν οὖν ἐδόκει μοι χρήσιμα εἶναι τῶν ὑπὸ Ἀράτου καὶ ΕΥΔΟΞΟΥ λεγομένων ἐν τοῖς 'Φαινομένοις' ἐπισκέψασθαί τε καὶ ὑπογράψαι, ταῦτ' ἔστιν.* Cf. ecl. VIII.

2 *χρησίμων* V ‖ 4 *ταῦτα* L

XLIX

II p. 206 E *ἐπὶ δὲ τοῦ ἀεὶ ἀφανοῦς κύκλου τὰ μὲν ἐπ' αὐτοῦ φερόμενα ἄστρα οὐχ ὁρᾶται·*

> *ἐγγυτάτω δέ*, *φησίν* (Eudoxus), *αὐτοῦ ἐστι τοῦ τε ὕδατος τοῦ Ποταμοῦ τὰ ἄκρα καὶ τῆς Ἀργοῦς τὸ ἔδαφος καὶ τὸ Πηδάλιον, εἶτα τὸ Θηρίον καὶ τὸ Θυμιατήριον, ἔτι δὲ τοῦ Τοξότου τὰ δεξιὰ σκέλη. ὁ δὲ ἐξ Αἰγύπτου ὁρώμενος ἀστὴρ ἐστιν ἐν αὐτῷ.*

*τούτων δὲ τὰ μὲν ἄλλα, ἐπεὶ κατὰ συνεγγισμὸν εἴρηται, οὐκ ἂν διστάζοιτο, ὁ δὲ καλούμενος 'Κάνωπος' οὐκ ὀρθῶς λέγεται ἐν αὐτῷ τῷ ἀφανεῖ κύκλῳ φέρεσθαι. ἔστι γὰρ οὗτος ὁ νοτιώτερος τῶν ἐν τῷ Πηδαλίῳ καὶ λαμπρός. ἀπέχει δὲ οὗτος ἀπὸ τοῦ πόλου περὶ μοίρας λη*S*', ὁ δὲ ἐν Ἀθήναις ἀειφανὴς κύκλος ἀπέχει ἀπὸ τοῦ πόλου περὶ μοίρας λζ', ὁ δὲ ἐν Ῥόδῳ περὶ μοίρας λϛ'.*

3 *ἐστιν* L ‖ 10 *ἐστὶν* L.

δῆλον οὖν, ὅτι ὁ ἀστὴρ οὗτος βορειότερός ἐστι τοῦ ἐν τῇ Ἑλλάδι ἀφανοῦς κύκλου καὶ δύναται ὑπὲρ γῆς φερόμενος βλέπεσθαι. καὶ δὴ καὶ θεωρεῖται ἐν τοῖς περὶ τὴν Ῥόδον τόποις.

De Canobo (cuius nomen non habuisse videtur Eudoxus) capite X dicetur uberius.

VIII. DE COO POETARUM SODALICIO.

De Arati scientia ac facultate astronomica quid Hipparchus indicaverit, constat. *ἡ γὰρ τῶν ποιημάτων χάρις ἀξιοπιστίαν τινὰ τοῖς λεγομένοις περιτίθησιν· καὶ πάντες σχεδὸν οἱ τὸν ποιητὴν τοῦτον ἐξηγούμενοι προστίθενται τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις* ille professus est p. 172 D. Indicavit Hipparchus perinique operae nihil nisi transferendo Eudoxo consumpsisse Aratum. Attamen semel Hipparchus a sese ipse defecit (cf. cap. VII ecl. XLV). Nam si vel melius Eudoxo Aratum et scivisse aliquid et dixisse asseveravit, quid aliud ei quam caeli haud mediocrem tribuit peritiam? Hipparcho etiam iniquius asseclae Hipparchei existimabant. Cognovimus Dionysium p. 224 et Avienum cap. VII ecl. VI. Excepit tale quid vel M. Tullius 'De oratore' I 15, 69 (e Vita Arati nescio qua): *Qua re hic locus de vita et moribus totus est oratori perdiscendus. Cetera si non didicerit, tamen poterit, si quando opus erit, ornare dicendo, si modo ad eum erunt delata et ei tradita. Etenim si constat inter doctos, hominem ignarum astrologiae ornatissimis atque optimis versibus Aratum de caelo stellisque dixisse, si de rebus rusticis hominem ab agro remotissimum, Nicandrum Colophonium, poetica quadam facultate, non rustica, scripsisse praeclare: quid est, cur non orator de rebus iis eloquentissime dicat, quas ad certam causam tempusque cognorit?* Eandem sententiam M. Tullius repetivit in librorum 'De rep.' primo c. XIV 22. Addimus Leontium mechanicum 'De sphaera Aratea' (Buhle I p. 257 sq.): *ἰστέον δέ, ὅτι τὰ περὶ τῶν ἄστρων τῷ Ἀράτῳ εἰρημένα οὐ πάνυ καλῶς εἴρηται, ὡς ἔστιν ἔκ τε τῶν Ἱππάρχῳ καὶ Πτολεμαίῳ συντεταγμένων περὶ τούτων μαθεῖν. αἴτιον δὲ πρῶτον μέν, ἐπεὶ καὶ τὰ Εὐδόξου (οἷς μάλιστα ἠκολούθησεν ὁ Ἄρατος) οὐ λίαν ὀρθῶς εἴληπται, ἔπειτα δέ, ὅτι καὶ οὐ πρὸς τὸ ἀκριβές, ὥς φησι Σπόρος ὁ ὑπομνη-*

ματιστής, ἀλλὰ πρὸς τὸ χρήσιμον τοῖς ναυτιλλομένοις ταῦτα οὕτω διαγέγραπται. εἰκότως τε ὁλοσχερέστερον περὶ τούτων διαλαμβάνει κτλ'. Hipparcho recentiores omnes[1]) inde a Scaligero (ad Manil. p. 53) usque ad Buhlium II p. 465 et ultra — in paucis enim ac modeste per editionem passim oblocutus est Buttmannus — cum assentiri soleant: inter veteres longe gravissimi auctores nec pauci, qui et ante Hipparchum et postea fuerunt, aliter censebant. Iacent hodie aut contempti aut ignorati aut perperam intellecti, ut nunc et congerendi et interpretandi de integro labor nobis suscipiendus sit necessario.

Hipparchum ipse, acriter si aggressus eris, non tam male, quam videri et consuevit et voluit, re vera de Arati cognitione caeli sensisse, si quidem vel accuratius Eudoxo nonnulla ille scivisset, breviter monuimus. Praeterea idem Hipparchus frequenter significavit omnes ante se 'Phaenomenorum' interpretes Aratum putasse siderum peritissimum. Quodsi ille translatorem dixit Eudoxi et ne erroribus quidem vertendi immunem Aratum, hoc novum primus suo fecit et periculo et auctoritate. Percipi non posset tanta Hipparchi in scribendo copia et tam industrie quaesita accuratio, nisi pervulgata erat iam tum laus Arati et in rebus astronomicis existimatio. Vel usum Eudoxi Arateum primus Hipparchus exstitit qui contenderet. Non perdimus operam: eclogas, si diffidis, cap. II et VII prolatas inspicias. Ergo, ante Hipparchum quotquot de 'Phaenomenorum' argumento sententiam tulerunt, eos omnes exspectamus poetae scientiam caeli reliquisse. Sed de his postea pluribus.

In eandem sententiam Theo astronomus discessit p. 59 W.: *ὅθεν τινὲς τῶν ἁπαλωτέρως προσερχομένων ταῖς ἐξηγήσεσιν ἔδοξαν μὴ μαθηματικὸν εἶναι τὸν Ἄρατον· ὑπέλαβον γὰρ μηδὲν ἕτερον τῶν Εὐδόξου Φαινομένων ποιήσαντα αὐτὸν εἰς τὸ σύγγραμμα θεῖναι. ταύτης δὲ τῆς γνώμης ἔχεται καὶ Ἵππαρχος ὁ Βιθυνός· ἐν γὰρ τοῖς 'Πρὸς Εὔδοξον καὶ Ἄρατον' πειρᾶται τοῦτο ἀπο-*

[1]) Semel etiam Scaliger adnotavit inique Hipparchum de Arato sensisse ad p. 196 B Petavii (cap. II p. 90 sq.) de Ara: *Hipparchus hic non assequitur mentem Arati: non enim de distantia earum stellarum ab Arctico loquitur, sed ait diutius Arcturum esse supra terram quam Aram, quae statim, ut orta est, occidit, utpote quae sit propior intersectioni meridianae i. e. τῷ σημείῳ ἀνταρκτικωτάτῳ.*

δεικνύναι. συναγορεύει δὲ αὐτῷ καὶ Διονύσιος ἐν τῷ 'Περὶ συγκρίσεως Ἀράτου καὶ Ὁμήρου περὶ τῶν μαθηματικῶν', ὅσπερ γέ φησιν «οὐ τίθεμεν αὐτὸν ἰατρὸν εἶναι γράψαντα τὰς 'Ἰατρικὰς δυνάμεις', οὐδὲ μαθηματικὸν θήσομεν οὐδὲν ξένον εἰπόντα τῶν Εὐδόξου». βιάζονται δ' οὐ μετρίως· ἦν γὰρ καὶ τὸ εἰδέναι μεταφράσαι ἐμπειρίας μαθηματικῆς. εὑρήσομεν δὲ αὐτὸν καὶ ἐπιμελέστερον τὰ πλεῖστα τοῦ Εὐδόξου ἐπιστάμενον. Item Achilles Vit. I p. 55 W.: *ἐπιτετευγμένως δ' αὐτῷ ἐγράφη τὰ 'Φαινόμενα', ὡς παρευδοκιμηθῆναι πάντας ὑπ' Ἀράτου· καὶ γὰρ Εὔδοξος ὁ Κνίδιος ἔγραψε 'Φαινόμενα' κτλ'.* Longius etiam stoicus Vitae alterius auctor processit p. 57: *πολλοὶ γὰρ καὶ ἄλλοι 'Φαινόμενα' ἔγραψαν* (sequitur indiculus E p. 141 sq. editus, in quo comparet ipse Hipparchus)· *ἀλλ' ὅμως πάντων λαμπρότερον ὁ Ἄρατος ἔγραψεν κτλ.'* Vel Hipparcho 'splendidius' rem suam Aratum gessisse adfirmat biographus!

Vitruvii astronomus egregius, quem iam p. 153[63] tractavimus, anteriorum physicorum *inventa*, inquit IX c. 7, *secuti siderum ortus et occasus tempestatiumque significatus Eudoxus Euctemon Callippus Meto Philippus Hipparchus Aratus ceterique ex astrologia parapegmatorum disciplinis invenerunt et eas posteris explicatas reliquerunt. Quorum scientiae sunt hominibus suspiciendae, quod tanta cura fuerunt, ut etiam videantur divina mente tempestatium significatus post futuros ante pronuntiare. Quas ob res haec eorum curis studiisque sunt concedenda.* Quodsi in excellentissimorum astronomorum numero Aratus conspicitur, certe is, cui placuit hic ordo, noluit artis expertem iudicare.

Idem in Vergilium nobis cadere videtur 'Ecl.' III v. 40 (cf. p. 270):

in medio duo signa, Conon et — quis fuit alter,
descripsit radio totum qui gentibus orbem,
tempora quae messor, quae curvos arator haberet?

Similiter de Arato Cinna verba fecit: cf. inferius.

Porro refert Vita altera e fonte optimo p. 56, 5 West. *ἐν τοῖς χρόνοις δ' ἐγένετο κατὰ Φιλάδελφον τὸν βασιλέα· συνήκμαζε δ' Ἀλεξάνδρῳ τῷ Αἰτωλῷ καὶ Φιλητᾷ καὶ Διονυσίῳ τῷ φιλοσόφῳ, ⟨τῷ⟩ εἰς ἡδονὰς μεταθεμένῳ, οὗ καθηγήσατο τὰ μαθηματικὰ ὁ Ἄρατος.* Si Aratus in astronomia Dionysii exstitit praeceptor,

scire ipse quod satis esset debebat. Quocum concordat Aristotheri, probati astronomi, magisterium Vit. IV p. 60, 22: *ἔνιοι δέ φασι τὸν Ἄρατον Μνασέου πατρὸς γεγονέναι, Ἀριστοθήρου δέ τινος μαθηματικοῦ διακοῦσαι.* Ac notum est contra Aristotherum de planetis librum edidisse Autolycum (Wachsmuth. 'Mus. rhen.' 1865 p. 455 sq.).[2]) De Aristotheri et disciplina Arati et domicilio utinam constaret! Quod cum secus sit, ratiocinando expleri defectum posthac necesse erit.

Paucis interiectis idem pergit biographus scientissimus l. 26: *συνήκμασε δὲ Νικάνδρῳ, μαθηματικῷ καὶ αὐτῷ, Κολοφωνίῳ, θεραπεύοντι ἅμα αὐτόν.* Quoniam 'mathematicum' ille dicit Nicandrum, ne per errorem quidem poeta saeculi alterius Colophonius intellegi potest, quidquid contra molitur O. Schneiderus 'Nicandrea' p. 8. Praeterea paullo ante eum locum, quem adscripsimus, haec leguntur: .. *ὥστε καὶ θρυλούμενόν ἐστιν ὑπό τινων, ὡς ἦν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Νικάνδρῳ τῷ Κολοφωνίῳ τῷ τὰ Θηριακὰ γράψαντι. λέγονταί τε προτεῖναι ἀλλήλοις ὃ μὲν Ἀράτῳ σκέψασθαι τὰ 'Φαινόμενα', ὃ δὲ Νικάνδρῳ τὰ 'Θηριακά'. τοῦτο δὲ καταφανῶς ἐστι ψεῦδος· ὁ γὰρ Νίκανδρος ιβ' ὅλαις Ὀλυμπιάσι νεώτερος φαίνεται.* Ergo cogitari vel hac de causa nequit Nicandrum mathematicum et eum, qui Theriaca composuit, esse posse eandem personam. Quodsi occurrit alicubi tale quid dictum, personae falso inter se commutatae sunt, praesertim cum uterque Colophonius fuerit natione. Iam legas Vit. II p. 56, 12: *ἐνίοις δὲ ἀρέσκει Ἄρατον ἰατρὸν γεγονέναι τῇ ἐπιστήμῃ, φίλον τε (ὅλον τε codices: corr. O. Schneiderus) γεγονότα γνήσιον Νικάνδρῳ τῷ μαθηματικῷ γράψαι τὰ Θηριακὰ καὶ δοῦναι Νικάνδρῳ λαβεῖν τε παρ' αὐτοῦ τὰ Φαινόμενα καὶ ἰδιογραφῆσαι.*[3]) Adparet Nicandrorum homonymiam cetera errata procreasse. Iam

---

[2]) Susemihl. I p. 703. — Vel una Aristotheri mentione praeter ceteros biographus excellit quartus, ut aestimare possis, quantilli G. Buschii de biographo illo commenta facienda sint 'De bibliothecariis alexandrinis' p. 11. Cui male adstipulatus est Susemihl. I p. 286[7]. Verum fere dixerat dudum Wachsmuthius l. c.

[3]) Recte ante nos Buhlius II p. 453: *aequalis Arato .. Nicander mathematicus Colophonius, diversus a Nicandro poeta itidem Colophonio, qui Arato erat recentior.* Ceterum scripsimus *ἰδιογραφῆσαι*, *ἴδια πρᾶξαι* vel *ἰδιάσασθαι* coni Westermannus, *ὡς ἴδια γράψαι* Iriartius: *ἴδια γράψαι* codex Matritensis.

vero si Nicandros duos Colophonios litteris deditos habemus quadraginta fere vel quinquaginta annos inter se diremptos, verisimile illos fuisse avum et nepotem ab avo denominatum. Innotuit de Nicandrorum gente nihildum praeter Anaxagoram iunioris patrem [4].

Attalus astronomus Rhodius, paullo Hipparcho antiquior, omnibus propemodum Arati de caelo placitis subscripsit tanquam eximiis et e perfecta et consummata siderum scientia deductis. Plura in prooemio academico 'De Attali Rhodii fragmentis Arateis' disputavimus.

Leonidas Tarentinus, Arati fere aequalis, non modo poeticam illius facultatem sed etiam rerum cognitionem extulit non sine studio quodam et admiratione 'Anth. Pal.' I. p. 239 c.:

Γράμμα τόδ' Ἀρήτοιο δαήμονος, ὅς ποτε λεπτῇ
φροντίδι δηναιοὺς ἀστέρας ἐφράσατο.

'Cura subtilis' versiculi sunt, Callimacheo exemplo (de quo statim locuturi sumus) praedicati; item productio in *Ἄρητος* Callimachea. *δαήμονος* igitur aliorsum spectabit. Quid multa? Astronomum designat Leonidas Aratum 'caeli peritum' non aliter atque Meleager 'Anth. Pal.' IV v. 49 *ἄστρων ἴδριν Ἄρατον* postea nominavit. Cf. p. 230.

Denique Callimachum producimus. Instat enim nobilissimi in Aratum epigrammatis explicatio ab errati noxa vindicandi. Ecce versiculorum Achillis codice Vaticano oblatorum exitus p. 54 W.: *χαίρετε λεπταὶ ῥήσιες Ἀρήτου σύγγονος ἀγρυπνίης.* Ubi «*σύντονος*» Anthologiae liber Palatinus. «*σύγγονοι*» simplicissime in Achille immutavit Scaliger, sed cum omnium criticorum dissensu. Ruhnkenii potius editoribus etiam novissimis coniectura arrisit: «*σύμβολον*». De qua priusquam disseratur, fata traditarum scripturarum et historia recensenda sunt. Utraque enim scriptura ex altiore antiquitate repetitur. «*σύντονος ἀγρυπνίη*» 'intenta lucubratio' sive

---

[4]) E titulo delphico (Cauer 'Delectus'[2] p. 209). Ergo aliquo modo *ΔΑΜΑΙΟΥ* depravatum esse ex *ΑΝΑΞΑΓΟΡΟΥ* iudicavit Susemihlius I p. 891. At quid de versu Nicandri «*αἰνήσεις υἷα πολυμνήστοιο Δαμαίου*» statuendum, qui quinque nominis proprii syllabas respuit, in scholiorum Vita p. 3 Schn. fr. 110 p. 131? Breviatam formam *ΑΝΑΞΟΥ* pro *ΔΑΜΑΙΟΥ* restituimus. Cf. Alexos ∾ Alexandros, alia.

'quod intenta lucubratione effectum est' Cinna imitante confirmatur (post Catullum L. Muelleri p. 87; 'F. P. R.' ed. Baehrens p. 324):[5])

Haec Tibi Arateis multum vigilata lucernis
carmina, quis ignes novimus aerios,
levis in aridulo malvae descripta libello
Prusiaca vexi munera navicula.

Vel nocturno ad lucernam studio elaborasse Aratum et elimasse 'Phaenomena' ingenti industria et Cinna credidit et Anthologus, qui ad communem fontem revocandi sunt, sed vix ad 'Coronam' Meleagri. Caeli scientem observatorem necessario negare is, qui ita scriptos versus proferret, et Hipparcheae de Arato opinioni accedere debuit. Iam alteram lectionem examinemus, num aequius iudicium et laudem Arati contineat. «*σύγγονοι ἀγρυπνίης*» (vel «*ἀγρυπνίη*») Aratei versus tunc probe dicentur, si modo *ἀγρυπνίη* est (et potest perbene) 'nocturna caeli observatio'. Callimachus si astronomiam Arati iuxta poesin celebrare voluit, tanquam gemellas et quae dissolvi inter se nequirent viri hasce virtutes an praedicasset perverse?[6]) *συνήθης* in simili cogitato Hesiodus adhibet 'Theog.' v. 229sq. Peperit Eris illic

Νείκεά τε Ψευδέας τε λόγους Ἀμφιλογίας τε
Δυσνομίην Ἄτην τε, συνήθεας ἀλλήλοισιν.

Quicquid igitur dicere vel scribere in astronomia Aratus temptabat, versus erat: *sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos.* Iam relegas Theonem (Vit. III) post verba modo proposita ita pergentem: *ἤδη καὶ ὁ Καλλίμαχος συνεγγίζων*[7]) *αὐτῷ κατὰ τοὺς χρόνους*· «*⟨λεπ⟩ταὶ*[8]) *⟨ῥήσιες⟩*[9]) *Ἀρήτου*[10]) *σύγγονοι ἀγρυπνίης*»[11]) *τῆς τῶν Φαινομένων θεωρίας*[12]), *διὰ τὴν παρατήρησιν.* Editores cum ista verba corrupta darent coniecturis, factum est ut hodieque nesciatur Achilleam epigrammatis scripturam Theonis consensu

[5]) Coutulerunt Cinnam Hugo Grotius p. 1 'Notarum' et Diltheyus 'De Call. Cyd.' p. 12², nec tamen recte usurparunt.

[6]) *Ἀγρυπνία* iuxta *Ἐπιμέλειαν* persona est apud Martianum Capellam II 145.

[7]) *συνεκίζων* A(mbrosianus) B(aroccianus 119 fol. 116 s. XV).

[8]) [9]) supplevi et -*ταὶ* feci ex *τοῦ* codicum.

[10]) *Ἰράτου* codices.

[11]) *σύντονον ἀγρυπνίην* coni Westermannus pessime.

[12]) *τῆς — θεωρίας* AB: *τὴν — θεωρίαν* codices nescio qui apud Westermannum p. 59.

adprobari. Unde certissime concludimus iam in vetustiore Vita utrique communi *σύγγονος(-οι)* et non *σύντονος* lectum fuisse et ad caeli cognitionem revocatum. Tertium testem adiungimus. In fronte 'Isagogae ex aliis scholiis depromptae' p. 165 Petav. — de qua cf. p. 12 — idem Callimachi epigramma huncce in modum attingitur: *καλὸν κατὰ τὸν Κυρηναῖον ἀμείψασθαι τῷ λόγῳ τὸν Ἀράτου πόνον, ὃν ἐπόνησεν*[13])

ἥμενος (οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτεν
Πληάδας εἰσορόωντι[14]) *καὶ ὀψὲ δύοντα Βοώτην*
Ἄρκτον θ', ἣν καὶ Ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν)

ὑπὲρ τὸν Ἰθακήσιον[15]) *κυβερνήτην* (Od. V v. 271—273). *τῷ μὲν γὰρ Ἁλικαρνασσεῖ*[16]) *ὦτα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν τυγχάνει* (I, 8), *Ἄρατος δὲ τὴν μάθησιν ἅμα τοῖς ὠσὶν ἐπιδείκνυσι τοῖς ὄμμασιν.* Quodsi hunc audiveris, accuratissime noctu observitabat Aratus, ut versuum faciendorum ars ac diligentia studiis astronomicis aequipararetur. Callimachi Cyrenensis versiculum in hanc sententiam adsciscere Anonymus non potuit, nisi idem et legit in epigrammate et intellexit atque auctor Theoni et Achilli communis: «*σύγγονοι ἀγρυπνίης*».

Diximus de scripturae varietate. In qua id ipsum anteponendum est, quod nativa ac primaria specie excellit, reiculum illud, quod secundarium esse possit et ex altero effectum de consilio. Tale mutandi consilium capessi potuit ex Hipparchi de Arato iudicio. Hanc igitur causam fuisse arbitramur, quod genuinum «*σύγγονοι*» in «*σύντονος*» exeunte altero aut ineunte primo ante Chr. saeculo commutaretur, ne tam nobili ac probato astronomo refragari videretur Callimachus.[17]) Quamquam qui illud instituit

---

[13]) *ἐποίησεν* codex: correxi.

[14]) *πληιάδας εἰσορόωντι* codex ut alii testes, cf. Nauckii editionem p. 86.

[15]) *τὸν ἰθάκης τὸν* codex: correxi.

[16]) *ἁλικαρνασσῖ* codex.

[17]) Eadem Hipparchi opinione se passus est infici epistolographus. Cuius fabula novas fraudes progenuit. Illinc enim ficticium illud prooemium fluxisse, cuius initialis versus erat «*Ἀντίγονε, ξείνων ἱερὸν θάλος*» nunc pro explorato est. Arato qui hoc allevit, vixerit post Sabidium oportet; allitum qui repudiavit interpres, habendus vel posterior: hinc Achilles et scholiasta Marcianus notitiam suam hauserunt. Denique monemus in Germanici 'Arateorum' codicibus nonnullis nobis picturam sese obtulisse, qua Antigonus repraesentatur Arato vertendi Eudoxi deferens negotium. Quae pictura num e graecis Arati

minime id curavit, quod 'multifariam eruditum' (*πολυμαθῆ καὶ ἄριστον ποιητήν*), non modo *φιλογράμματον* ut Antigonus Carystius, alibi ipse Aratum laudaverat Callimachus p. 54 W. Qua laude etiam haud mediocris continetur siderum cognitio. Neque igitur abnuit sed ipse flagitat Callimachus eam epigrammatis interpretationem, quam et veteres plerique et nos defensitamus.

II

Attalus et Hipparchus non in Macedonia sed in regionibus graecis Arati 'Phaenomena' esse condita adfirmabant. Neutrius tenemus omnia argumenta, quibus ad illam sententiam perducti sunt, verum iis quae innotuerunt plaudere possis. Inde plausibile, ante iter Macedonicum iam confecta fuisse 'Phaenomena'. Cui rei adiungit fidei aliquid Antigonus Carystius Laert. Diog. VII 167 (= Wilamowitz. p. 126): *καὶ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν φιλογράμματος ὢν παντοδαποῖς ἐπεχείρησε ποιήμασιν, ἔπειτα δὲ καὶ Ἄρατον ἀπεδέχετο ζηλῶν αὐτόν.* Genus litterarium Carystius dixit illud, in quo postmodo sese exercuisset Dionysius Transfuga stoicus Arati exemplo commotus. 'Phaenomena' quantum Stoici adamaverint, manifestum (cf. p. 163). Adde quod in rebus astronomicis Dionysium Aratus et ipse erudivit. Inde aut fallunt omnia aut editis, priusquam Dionysium institueret, 'Phaenomenis' gloriam Aratus erat consecutus. Et subvenit Avienus v. 46 sqq. in prooemio (quo prooemio facile est videre Lucretianum Epicuri elogium imitando effingi):

46 *Denique ne longum marcentia corda iacerent*
mundanique ortus mens immemor omnia sensim
vilia conciperet neque se subduceret unquam
49 *fontis in aeterni primordia . . .:*
53 *hic* (Iuppiter) *primum Cnidii radium senis intulit astris*
mortalemque loqui docuit convexa deorum,
55 *cur Hyperionios nepa circumflecteret ignes,*

---

libris in Germaniceos translata sit, dubitamus. Per epistolographi enim tempus posset aevi romani id fuisse exemplar, unde hæc manarunt, et Germanico inlustrando destinatum. — In Monni monumento Trevirensi quod senex Aratus ab Urania globi caelestis dispositionem discit, nihili hoc esse videtur et ab Eudoxo sumptum, qui provectus aetate divulgavit 'Phaenomena': cf. cap. VII et inferius.

auctumni reditu cur sub gelido Capricorno
bruma pruinosi iuga tristia solveret anni,
cur spatium lucis, madidae cur tempora noctis
Libra celerque Aries demenso pondere Olympi
aequarent, qua parte polus sublimior alto
cardine caeruleas Thetidis non tangeret undas,
quis polus umbrifero lateat declivis in axe
et vaga palanti cur signa errore ferantur.
Quae rursum ingenio numerisque Solensibus idem[18])
Iuppiter efferri melius dedit, incola Tauri
Musa ut Cecropios raperetur et Aonas agros.
Me quoque nunc similis stimulat furor edere versu
tempora, cum duris versare ligonibus arva
conveniat etc.

Poscit narratio Avieni, ut Athenis aliquis Aratum sive aemulatus sit sive expresserit 'Phaenomena'. Unus ibi Dionysius — quatenus sciri potest — Arateo more modoque astronomiae poesin sociavit. Dicimus igitur tangi ab Avieno Dionysium praecipue. Ac vide, quam nullo negotio Avienus illam de Dionysio notitiam sibi comparare potuerit, cum vel hodie proposita in Arati Vita inveniatur. Multum vero in isto Avieni versu contra codicum concordiam sibi criticorum permisit audacia. Hugo Grotius *raperetur* non intellectum in *superaret* deflexit, Ungerus peius etiam *repararet* coniecit. Quos iure refutavit Breysigius p. XVI editionis, sed rectam interpretationis semitam ne ille quidem incessit.

Delectatum esse Eretriae Menedemum cum Lycophronis et Antagorae tum Arati et versibus et consuetudine convivali prodidit Antigonus Carystius (cf. p. 234). Ergo nobilis iam poeta erat Aratus, cum Menedemum Eretriae conveniret, 'Phaenomenis' (ut didicimus aliunde) nobilitatus. Factum id esse patet ante annum ± 272, quo fere anno Menedemus Eretria excidit[19]), vel defini-

[18]) Numeros 'Solenses' dicit, quia Aratus Cilix erat. Quocum apte contulit Scaliger (ad Manil. p. 53) locum Manilii formosum de Canicula I v. 401 sq.: *Hanc quam surgentem primo cum redditur ortu montis ab excelso speculantur vertice Tauri* etc. Substituit poeta romanus pro 'Ceis' Apollonii Rhodii II v. 526 'incolas Tauri montis', Cilices, in gratiam Arati monente Scaligero.

[19]) Wilamowitzius 'De Lyc. Alex.' p. 4.

tius etiam ante annum 276, quo Athenis in Macedoniam demigravit Aratus. Itaque post commorationem apud Coos ac studia, dum Athenis victum litteris erudiendo quaerit, pluriens Aratum devertisse Eretriam contendimus.

Proximum est, ut Athenas de medio tollamus. Cuius rei ipso carmine facultas ac materia suppeditatur. Versibus 1051—1059 a lentisco signa tempestatis peti iubet Aratus:

τριπλόα δὲ σχῖνος κυέει, τρισσαὶ δέ οἱ αὖξαι
γίνονται καρποῖο, φέρει δέ τε σήμαθ' ἑκάστη
ἑξείης ἀρότῳ. καὶ γάρ τ' ἀροτήσιον ὥρην
τριπλόα μείρονται, μέσσην καὶ ἐπ' ἀμφότερ' ἄκρα.
πρῶτος μὲν πρώτην ἄροσιν, μέσσος δέ τε μέσσην
καρπὸς ἀπαγγέλλει, πυμάτην γε μὲν ἔσχατος ἄλλων.
ὅντινα γὰρ κάλλιστα λοχαίη σχῖνος ἄρηται,
κείνῳ γ' ἐξ ἄλλων ἄροσις πολυλήιος εἴη,
τῷ δέ γ' ἀφαυροτέρῳ ὀλίγη, μέσσῳ δέ τε μέσση.

Planta ista per Atticam et continentem rara[20]), creberrima per maris aegaei et insulas et oram orientalem. Scatebat Chius[21]), Schinussa (quae nomen inde acceperat)[22]), regio Halicarnassia.[23]) Quid igitur reliquumst, quam ut lentisci signum tam pulchre et copiose descripti e rerum natura receperit poeta sive in insula aegaea scriptitans sive in ora asiatica? Macedoniam atque Atticam plantae Arateae abundantia et bonitas excipiunt. Ulterius penetrabimus, unum si adiecerimus. Nihil enim fatemur referre, quod in 'Theophrasti' de signis sylloga § 55 Aratea fere insunt praecepta: *ὁ τῆς σχίνου καρπὸς σημαίνει τοὺς ἀρότους· ἔχει δὲ τρία μέρη· καὶ ἔστιν ὁ πρῶτος τοῦ πρώτου ἀρότου σημεῖον, ὁ δεύτερος τοῦ δευτέρου, ὁ τρίτος τοῦ τρίτου· καὶ ὡς ἂν τούτων κλίνῃ κάλλιστα*

[20]) *σχῖνος* iuxta *σκόροδα Τήνια* Aristoph. 'Plut.' v. 720. 'Theophrasti' de lentisco disputatiuncula nihil ad Athenas.

[21]) Dioscorides 'De materia medica' I 51, 90 Sprengel. Hehn 'Culturpfl.' p. 343.

[22]) Bursian 'Geographie von Griechenland' II 3 p. 510. Alias insulas, Cyprum praesertim, Rossius 'Inselreisen' lentisco plenas passim commemorat.

[23]) Herodoto planta patria et adeo consueta erat, ut lotum libycum ad lentisci similitudinem exigeret IV 177. Cicero de lentisco (quae per Italiam meridionalem mediocri bonitate est: Hehn p. 340) multis modis edoceri potuit, velut e Boethi Sidonii commentario Arateo.

καὶ γένηται ἁδρότατος, οὕτως ἕξει καὶ ὁ κατὰ τοῦτον ἄροτος. In laudem plantae longam Arati exire descriptionem sentimus: legas modo versus formosissimos ac relegas. Hinc tantum conligitur, ubi carmen fecit Aratus ibi lentiscum abundasse.

Solensis erat Aratus, ac sive Solis sive alibi videtur, antequam apud Coos variis vacare studiis pergeret, primordiis litterarum eruditus esse. Menecratem Ephesium ubi audiverit et poetam et grammaticum, pro certo nemo facile dixerit.[24]) Hugo Grotius sedecim annorum adulescentulus Arati 'Phaenomena' latine convertit et partem explanavit praeclare. Aratus quidni ante mansionem Coam argumentum astronomicum versibus tractare potuit adulescens? Nam ne id quidem in propatulo est, quo Aristotherus terrarum referendus videatur.

Tandem ipsa prodeant 'Phaenomena' ubi scripta sint ipsa testificatura! Originis notas et vestigia, nisi omnia callide sustulit poeta, nos redinventuros confidimus. Certa vero dabit prooemii interpretatio. A cuius exitu incipiendumst v. 15 sq.:

χαῖρε πάτερ, μέγα θαῦμα, μέγ' ἀνθρώποισιν ὄνειαρ,
αὐτὸς καὶ προτέρη γενεή.

Missa facimus recentiorum commenta[25]), mittimus pleraque etiam antiquorum recte iam a scholiasta refutata (cf. p. 22. 32). *ἴσως ἀπὸ τῶν σπονδῶν, τῷ τὴν μὲν πρώτην σπονδὴν εἶναι ⟨Διὸς Ὀλυμπίου καὶ⟩*[26]) *τῶν θεῶν τῶν Ὀλυμπίων, δεύτερον δὲ ἡρώων καὶ τρίτην Διὸς Σωτῆρος* unus e veteribus existimavit, modeste ille quidem sed omnium verissime. Heroes ab hominibus non diversi humanum quod nunc est genus aetate praecesserunt! Dicit hoc Aratus; neque aliter Hesiodus 'Theog.' v. 99—101 et 'Opp.' 160 sq.[27]):

---

[24]) Cf. epimetrum I.

[25]) Hugo Grotius perperam Solem adscivit p. 2 commentarii (cf. supra cap. VI). Buhle I p. 380 de Grotiana coniectura: *mihi non sufficit, sed potius arbitror locum esse corruptum et pro vulgato legendum esse αὐτοῖς καὶ προτέρῃ γενεῇ, ita ut totum commatium iungatur cum antecedenti ἀνθρώποισι . . 'qui sunt et qui ante fuerunt'.*

[26]) Supplevimus ex Achille l. c. et Polluce VI 15, quod non licuit in editiuncula.

[27]) Ante deos Olympios Titanes fuisse itidem expressit Hesiodus 'Theog.' v. 424 sq.: *Τιτῆσι μετὰ προτέροισι θεοῖσιν.* Hinc Antimachus fr. 42 K. (supra

αὐτὰρ ἀοιδὸς
Μουσάων θεράπων κλέεα προτέρων ἀνθρώπων
ὑμνήσῃ μάκαράς τε θεούς, οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν. —
ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, οἳ καλέονται
ἡμίθεοι, προτέρη γενεὴ κατ' ἀπείρονα γαῖαν.

Recoluit ita heroum memoriam Theocritus XVII v. 5 sq. 136 sq., XVI v. 80 sq.:

ἥρωες, τοὶ πρόσθεν ἀφ' ἡμιθέων ἐγένοντο,
ῥέξαντες καλὰ ἔργα σοφῶν ἐκύρησαν ἀοιδῶν. —
χαῖρε, ἄναξ Πτολεμαῖε· σέθεν δ' ἐγὼ ἶσα καὶ ἄλλων
μνάσομαι ἡμιθέων. —
ἐν δ' αὐτοῖς Ἱέρων προτέροις ἴσος ἡρώεσσι
ζώννυται. —

Apollonius 'Argonaut.' IV v. 268 similiter:

μήτηρ Αἴγυπτος προτερηγενέων αἰζηῶν.

Denique Sibyll. III v. 109 attendas:

ἐξ οὗπερ κατακλυσμὸς ἐπὶ προτέρους γένετ' ἄνδρας.

Coacervare possis multa id genus. Ac convenit Arati v. 14: τῷ μιν ἀεὶ πρῶτόν τε καὶ ὕστατον ἱλάσκονται, non semper quidem et ubivis terrarum (haec cogitatio esset inepta), sed sive supplicantes[28]) sive iurantes[29]) sive in conviviis libantes.[30]) Conviviis praemisso in Iovem hymno Aratus 'Phaenomena' recitavit!

---

p. 32) γηγενέας τε θεοὺς προτερηγενέας Τιτῆνας, ex Antimacho fortasse Callimachus ('Hymn. in Iov.' v. 58 sqq., cf. cap. IX) vocem sumpsit:

τῷ τοι καὶ γνωτοὶ προτερηγενέες περ ἐόντες
οὐρανὸν οὐκ ἐμέγηραν ἔχειν ἐπιδαίσιον οἶκον.

Dicit fratres natu maiores, quibuscum fama ferebat Iovem de mundi partibus sortitum esse. Cf. cap. IX.

[28]) Precantur Supplices Aeschyleae v. 25 sqq. ὕπατοί τε θεοὶ καὶ βαρύτιμοι χθόνιοι θήκας κατέχοντες καὶ Ζεὺς Σωτὴρ τρίτος οἰκοφύλαξ ὁσίων ἀνδρῶν, δέξαιθ' ἱκέτην τὸν θηλυγενῆ στόλον αἰδοίῳ πνεύματι χώρας.

[29]) 'Revue des études grecques' IV 1891 p. 388 in titulo Chersonesi Tauricae sacramentum legitur magistratuum munus ineuntium: ὀμνύω Δία Γᾶν Ἅλιον Παρθένον (Tauricam deam: Dittenberger 'Syll.' 252, Strabo VII p. 308) θεοὺς Ὀλυμπίους καὶ Ὀλυμπίας καὶ ἥρωας, ὅσοι πόλιν καὶ χώραν καὶ τείχη ἔχοντι Χερσονιτᾶν.

[30]) De convivarum libatione: cf. Plat. 'Symp.' c. 4, Xen. ib. II 1; 'Hermes' 1890 p. 402. 410. Multo de illa melius Beckero ('Char.' II p. 262) egit Hugius ad Plat. l. c. p. 176.

In ultimis hymni verbis *ἔμοιγε μὲν ἀστέρας εἰπεῖν ᾗ θέμις εὐχομένῳ τεκμήρατε πᾶσαν ἀοιδήν* non forte fortuna accidit, ut de recitatione agatur: *εἰπεῖν* Aratus, *scribere versus* ex. gr. in simili similis poematis exordio Lucretius. Ad *εἰπεῖν* pertinere *ᾗ θέμις* et res ipsa monstrat et Cleanthei in Iovem versus (ambigunt interpretes): *ὑμνοῦντες τὰ σὰ ἔργα διηνεκές, ὡς ἐπέοικε θνητὸν ἐόντ', ἐπεὶ οὔτε βροτοῖς γέρας ἄλλο τι μεῖζον οὔτε θεοῖς ἢ κοινὸν ἀεὶ νόμον ἐν δίκῃ ὑμνεῖν.* Cum recitandi consilio etiam congruit adlocutio audientium v. 1:

ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα· τὸν οὐδέποτ', ἄνδρες, ἐῶμεν ἄρρητον.

Quid multa? Post libationem in convivio olim cum sodalibus 'Phaenomena' Aratus communicavit! Cui rei elogio in Iovem et Musarum invocatione praelusit, ut Callimachus item in Iovem hymnum tali recitandi destinavit occasioni ('Hermes' 1890 p. 402 sqq.). Dicitur Apollonius Rhodius poetis propinavisse alexandrinis 'Argonautica' priora praesente Callimacho[31]) Vit. I p. 50 W.: *τοῦτον δὲ λέγεται ἔτι ἔφηβον ὄντα ἐπιδείξασθαι τὰ Ἀργοναυτικὰ καὶ κατεγνῶσθαι, μὴ φέροντα δὲ τὴν αἰσχύνην τῶν πολιτῶν καὶ τὴν διαβολὴν καὶ τὸ ὄνειδος τῶν ἄλλων ποιητῶν καταλιπεῖν τὴν πατρίδα.*[32]) Poetarum igitur sodalicium tertio ante Chr. saeculo exstitit Alexandriae. Porro Sophoclis 'thiasum' poeticum Atheniense quis ignorat?[33]) Quis denique Coos poetas conlegio socia-

[31]) Callimachus anno ± 260 in hymni Apollinei exitu 'Argonauticorum' III v. 932 utrum traduxerit, an versa vice, quemadmodum et Merkelius 'Proleg.' p. XVIII et O. Schneiderus 'Call.' I p. 189 opinantur, ex epimetro III fortasse secreveris. Alia mittimus.

[32]) Item Vit. II p. 51 W. Ludi litterarii publice Alexandriae Aristophanis demum aetate instituti sunt: Vitruv. 'De arch.' VII praef.

[33]) Vita Soph. p. 130 W. *ταῖς δὲ Μούσαις θίασον ἐκ τῶν πεπαιδευμένων συναγαγεῖν* (Sophoclem dicit Ister). Sauppe 'De collegio artificum scen. att.' p. 4 (Gott. 1874), U. Koehler 'Mus. rhen.' 1884 p. 295. — Vel Romae eiusmodi florebant sodalicia inde a Livii Andronici tempore. Refert de Accio Valerius Maximus III 7, 11 (O. Jahn 'Ber. der sächs. Gesellschaft' 1856 p. 293): *Is Iulio Caesari* (Straboni), *amplissimo ac florentissimo viro, in conlegium poetarum venienti nunquam adsurrexit, non maiestatis eius immemor, sed quod in comparatione communium studiorum aliquanto se superiorem esse confideret. Quapropter insolentiae crimine caruit, quia ibi voluminum, non imaginum, certamina exercebantur.*

tos? Quae cum ita sint, in Co insula scripta esse 'Phaenomena' et coram sodalibus solemniter recitata efficitur.[34])

Instituit Aratum rebus astronomicis Aristotherus. Ubi erudiverit iste, ne nunc quidem apertum est. Possis enim de Co cogitare, possis de Solis: quidni in Cilicia Aristotherum audiverit Aratus? Theocritum consulamus. Qui ita de Arato, cum apud Coos degeret, narravit 'Thalysiorum' v. 98 sqq.:

ὥρατος δ', ὁ τὰ πάντα φιλαίτατος ἀνέρι τήνῳ,
παιδὸς ὑπὸ σπλάγχνοισιν ἔχει πόθον. οἶδεν ΑΡΙΣΤΙΣ,
ἐσθλὸς ἀνήρ, μέγ' ἄριστος, ὃν οὐδέ κεν αὐτὸς ἀείδειν
Φοῖβος σὺν φόρμιγγι παρὰ τριπόδεσσι μεγαίροι,
ὡς ἐκ παιδὸς Ἄρατος ὑπ' ὀστέον αἴθετ' ἔρωτι.

ΑΡΙΣΤΙΝ verum amici Arati nomen fuisse p. 232 intelleximus[35]), sed e composito decurtatum more consueto. Quem patet in Apollinem carmen sive carmina panxisse. Id vero non necessario per se quidem poscitur, ut ipso poetae ille quasi munere apud Coos vel alibi functus sit. Nam et Aratus poeta grammaticus astronomus medicus erat et Nicias Milesius poeta medicus et Callimachus Zenodotus Menecrates Rhianus poetae grammatici, item alii. Ergo Aristin Arati amicum eundemque poetam ab astronomo Aristothero praeceptore seiungi non posse putamus. Novum poetam gaudemus poetico Coorum sodalicio retributum esse. Fieri queat, ut Nicander mathematicus Colophonius, de quo huius capitis principio dictum est, apud Coos habuerit cum Arato convictionem et astronomiae et ipse apud Aristotherum studuerit. Accuratius vero Meinekii beneficio et acumine de Alexandro Aetolo edocti sumus. Qui cum in Daphnin cecinerit (schol. Ambr. Theocr. VIII 1), sub Tityri nomine in Thalysiis delitescit. Erat igitur cum Arato

---

[34]) Musae apud Coos cultae: 'Revue des études grecques' 1891 p. 361, 'Mittheilungen' 1891 p. 406. Idem titulus in Co insula repertus de speculis (*σκοπαῖς*) nonnulla habet ad observandos thynnos ibi erectis. Quod ad carmen Theocriti tertium admovemus v. 26 *θύννως σκοπιάζεται Ὄλπις ὁ γριπεύς*, cum Fritzschius et Hillerus de Sicilia cogitandum ob thynnos esse edixerint. Vel Tityri persona (quam induit Alexander Aetolus) suadet, ut regionem carminis apud Coos quaeramus.

[35]) Cf. Hilleri adnotata ad h. l.

inter sodales bucolicos. Idem ALEXANDER versibus sive *Φαινόμενα* sive *Περὶ τοῦ πόλου* scripsit (cap. III s. v.). Hinc adparet ALEXANDRUM quoque astronomiae operam navavisse — putamus apud ARISTOTHERUM Arati magistrum. Quodsi ineunte tertio effloruit ante Chr. saeculo schola astronomorum in Co insula, vestigia etiam postmodo crederes esse relicta ac memoriam manifestam. Redimus igitur ad Ptolemaei laterculum p. 14[11] non satis recte tractatum (Lydus 'De Ostentis' p. 259 Wachsm.): *ἀνέγραψα τὰς ἐπισημασίας καὶ κατέταξα κατά τε Αἰγυπτίους καὶ Δωσίθεον Φίλιππον Κάλλιππον Εὐκτήμονα Μέτωνα Κόνωνα Μητρόδωρον Εὔδοξον Καίσαρα Δημόκριτον Ἵππαρχον. τούτων δὲ Αἰγύπτιοι ἐτήρησαν παρ' ἡμῖν, ΔΩΣΙΘΕΟΣ δὲ ἐν Κολωνείᾳ, Φίλιππος ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Λοκρίδι καὶ Φωκίδι, Κάλλιππος ἐν Ἑλλησπόντῳ, Μέτων καὶ Εὐκτήμων Ἀθήνησι καὶ ταῖς Κυκλάσι καὶ Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ, Κόνων δὲ καὶ Μητρόδωρος ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ, Εὔδοξος ἐν Ἀσίᾳ, Καῖσαρ ἐν Σικελίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, Ἵππαρχος ἐν Βιθυνίᾳ, Δημόκριτος ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ.* Pro «*Κολωνείᾳ*», quod nihili est, Bonaventura translator e codice nunc deperdito assentientibus Boeckhio et Wachsmuthio invenit «*Κῷ*». Quodsi DOSITHEUS in Co insula observitabat, ibi durasse astronomorum scholam et disciplinam sive ab ARISTOTHERO sive iam ante eum apertam perspicuum est.[36]) Ac vel de astronomiae apud Coos initiis sciri possunt accuratiora. Quinto enim certe saeculo signorum caelestium cognitionem a medicis Cois fuisse excultam Cous Hippocrates fidem facit 'De aeribus aquis locis' c. 2 (p. 58 Reinh.): *εἰδὼς γὰρ τῶν ὡρέων τὰς μεταβολὰς καὶ τῶν ἄστρων ἐπιτολάς τε καὶ δύσιας, καθότι ἕκαστον τούτων γίγνεται, προειδείη ἂν τὸ ἔτος, ὁκοῖόν τι μέλλει γίγνεσθαι. οὕτως ἄν τις ἐρευνώμενος καὶ προγιγνώσκων τοὺς καιροὺς μάλιστ' ἂν εἰδείη περὶ ἑκάστου καὶ τὰ πλεῖστα τυγχάνοι τῆς ὑγιείης καὶ κατ' ὀρθὸν φέροιτο οὐκ ἐλάχιστα ἐν τῇ τέχνῃ. εἰ δὲ δοκέοι τις ταῦτα μετεωρολόγα εἶναι, μετασταίη ἂν τῆς γνώμης, εἰ μάθοι, ὅτι οὐκ*

[36]) Possit hic Dositheus is esse qui mentionem Arati fecit (p. 159). Quod sero perspeximus, quamvis ne nunc quidem omnis erepta nobis sit dubitatio. Ceterum eodem fere tempore, quo Dositheus apud Coos observabat, Herondas ibidem 'astrorum speculatores' commemoravit III 53 sq.: *τὰς ἑβδόμας τ' ἄμεινον εἰκάδας τ' οἶδε τῶν ἀστροδιφέων* (puer maleficus).

'quod intenta lucubratione effectum est' Cinna imitante confirmatur (post Catullum L. Muelleri p. 87; 'F. P. R.' ed. Baehrens p. 324):[5])

Haec Tibi Arateis multum vigilata lucernis
carmina, quis ignes novimus aerios,
levis in aridulo malvae descripta libello
Prusiaca vexi munera navicula.

Vel nocturno ad lucernam studio elaborasse Aratum et elimasse 'Phaenomena' ingenti industria et Cinna credidit et Anthologus, qui ad communem fontem revocandi sunt, sed vix ad 'Coronam' Meleagri. Caeli scientem observatorem necessario negare is, qui ita scriptos versus proferret, et Hipparcheae de Arato opinioni accedere debuit. Iam alteram lectionem examinemus, num aequius iudicium et laudem Arati contineat. «*σύγγονοι ἀγρυπνίης*» (vel «*ἀγρυπνίη*») Aratei versus tunc probe dicentur, si modo *ἀγρυπνίη* est (et potest perbene) 'nocturna caeli observatio'. Callimachus si astronomiam Arati iuxta poesin celebrare voluit, tanquam gemellas et quae dissolvi inter se nequirent viri hasce virtutes an praedicasset perverse?[6]) *συνήθης* in simili cogitato Hesiodus adhibet 'Theog.' v. 229 sq. Peperit Eris illic

Νείκεά τε Ψευδέας τε λόγους Ἀμφιλογίας τε
Δυσνομίην Ἄτην τε, συνήθεας ἀλλήλοισιν.

Quicquid igitur dicere vel scribere in astronomia Aratus temptabat, versus erat: *sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos.* Iam relegas Theonem (Vit. III) post verba modo proposita ita pergentem: *ἤδη καὶ ὁ Καλλίμαχος συνεγγίζων*[7]) *αὐτῷ κατὰ τοὺς χρόνους· «⟨λεπ⟩ταὶ*[8]) *⟨ῥήσιες⟩*[9]) *Ἀρήτου*[10]) *σύγγονοι ἀγρυπνίης»*[11]) *τῆς τῶν Φαινομένων θεωρίας*[12]), *διὰ τὴν παρατήρησιν.* Editores cum ista verba corrupta darent coniecturis, factum est ut hodieque nesciatur Achilleam epigrammatis scripturam Theonis consensu

---

[5]) Contulerunt Cinnam Hugo Grotius p. 1 'Notarum' et Diltheyus 'De Call. Cyd.' p. 12^2, nec tamen recte usurparunt.

[6]) *Ἀγρυπνία* iuxta *Ἐπιμέλειαν* persona est apud Martianum Capellam II 145.

[7]) *συνεκίζων* A(mbrosianus) B(aroccianus 119 fol. 116 s. XV).

[8]) [9]) supplevi et -*ταί* feci ex *τοῦ* codicum.

[10]) *Ἀράτου* codices.

[11]) *σύντονον ἀγρυπνίην* coni Westermannus pessime.

[12]) *τῆς — θεωρίας* AB: *τὴν — θεωρίαν* codices nescio qui apud Westermannum p. 59.

adprobari. Unde certissime concludimus iam in vetustiore Vita utrique communi *σύγγονος(-οι)* et non *σύντονος* lectum fuisse et ad caeli cognitionem revocatum. Tertium testem adiungimus. In fronte 'Isagogae ex aliis scholiis depromptae' p. 165 Petav. — de qua cf. p. 12 — idem Callimachi epigramma huncce in modum attingitur: *καλὸν κατὰ τὸν Κυρηναῖον ἀμείψασθαι τῷ λόγῳ τὸν Ἀράτου πόνον, ὃν ἐπόνησεν*[13])

ἥμενος (οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτεν
Πληάδας εἰσορόωντι[14]) *καὶ ὀψὲ δύοντα Βοώτην*
Ἄρκτον θ', ἣν καὶ Ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν)

ὑπὲρ τὸν Ἰθακήσιον[15]) *κυβερνήτην* (Od. V v. 271—273). *τῷ μὲν γὰρ Ἁλικαρνασσεῖ*[16]) *ὦτα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν τυγχάνει* (I, 8), *Ἄρατος δὲ τὴν μάθησιν ἅμα τοῖς ὠσὶν ἐπιδείκνυσι τοῖς ὄμμασιν.* Quodsi hunc audiveris, accuratissime noctu observitabat Aratus, ut versuum faciendorum ars ac diligentia studiis astronomicis aequipararetur. Callimachi Cyrenensis versiculum in hanc sententiam adsciscere Anonymus non potuit, nisi idem et legit in epigrammate et intellexit atque auctor Theoni et Achilli communis: «*σύγγονοι ἀγρυπνίης*».

Diximus de scripturae varietate. In qua id ipsum anteponendum est, quod nativa ac primaria specie excellit, reiculum illud, quod secundarium esse possit et ex altero effectum de consilio. Tale mutandi consilium capessi potuit ex Hipparchi de Arato iudicio. Hanc igitur causam fuisse arbitramur, quod genuinum «*σύγγονοι*» in «*σύντονος*» exeunte altero aut ineunte primo ante Chr. saeculo commutaretur, ne tam nobili ac probato astronomo refragari videretur Callimachus.[17]) Quamquam qui illud instituit

[13]) *ἐποίησεν* codex: correxi.

[14]) *πληιάδας εἰσορόωντι* codex ut alii testes, cf. Nauckii editionem p. 86.

[15]) *τὸν ἰθάκης τὸν* codex: correxi.

[16]) *ἁλικαρνασσοῖ* codex.

[17]) Eadem Hipparchi opinione se passus est infici epistolographus. Cuius fabula novas fraudes progenuit. Illinc enim ficticium illud prooemium fluxisse, cuius initialis versus erat «*Ἀντίγονε, ξείνων ἱερὸν θάλος*» nunc pro explorato est. Arato qui hoc allevit, vixerit post Sabidium oportet; allitum qui repudiavit interpres, habendus vel posterior: hinc Achilles et scholiasta Marcianus notitiam suam hauserunt. Denique monemus in Germanici 'Arateorum' codicibus nonnullis nobis picturam sese obtulisse, qua Antigonus repraesentatur Arato vertendi Eudoxi deferens negotium. Quae pictura num e graecis Arati

minime id curavit, quod 'multifariam eruditum' (*πολυμαθῆ καὶ ἄριστον ποιητήν*), non modo *φιλογράμματον* ut Antigonus Carystius, alibi ipse Aratum laudaverat Callimachus p. 54 W. Qua laude etiam haud mediocris continetur siderum cognitio. Neque igitur abnuit sed ipse flagitat Callimachus eam epigrammatis interpretationem, quam et veteres plerique et nos defensitamus.

II

Attalus et Hipparchus non in Macedonia sed in regionibus graecis Arati 'Phaenomena' esse condita adfirmabant. Neutrius tenemus omnia argumenta, quibus ad illam sententiam perducti sunt, verum iis quae innotuerunt plaudere possis. Inde plausibile, ante iter Macedonicum iam confecta fuisse 'Phaenomena'. Cui rei adiungit fidei aliquid Antigonus Carystius Laert. Diog. VII 167 (= Wilamowitz. p. 126): *καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν φιλογράμματος ὢν παντοδαποῖς ἐπεχείρησε ποιήμασιν, ἔπειτα δὲ καὶ Ἄρατον ἀπεδέχετο ζηλῶν αὐτόν.* Genus litterarium Carystius dixit illud, in quo postmodo sese exercuisset Dionysius Transfuga stoicus Arati exemplo commotus. 'Phaenomena' quantum Stoici adamaverint, manifestum (cf. p. 163). Adde quod in rebus astronomicis Dionysium Aratus et ipse erudivit. Inde aut fallunt omnia aut editis, priusquam Dionysium institueret, 'Phaenomenis' gloriam Aratus erat consecutus. Et subvenit Avienus v. 46 sqq. in prooemio (quo prooemio facile est videre Lucretianum Epicuri elogium imitando effingi):

46 *Denique ne longum marcentia corda iacerent*
mundanique ortus mens immemor omnia sensim
vilia conciperet neque se subduceret unquam
49 *fontis in aeterni primordia . . .:*
53 *hic* (Iuppiter) *primum Cnidii radium senis intulit astris*
mortalemque loqui docuit convexa deorum,
55 *cur Hyperionios nepa circumflecteret ignes,*

---

libris in Germaniceos translata sit, dubitamus. Per epistolographi enim tempus posset aevi romani id fuisse exemplar, unde haec manarunt, et Germanico inlustrando destinatum. — In Monni monumento Trevirensi quod **senex** Aratus ab Urania globi caelestis dispositionem discit, nihili hoc esse videtur et ab Eudoxo sumptum, qui provectus aetate divulgavit 'Phaenomena': cf. cap. VII et inferius.

auctumni reditu cur sub gelido Capricorno
bruma pruinosi iuga tristia solveret anni,
cur spatium lucis, madidae cur tempora noctis
Libra celerque Aries demenso pondere Olympi
aequarent, qua parte polus sublimior alto
cardine caeruleas Thetidis non tangeret undas,
quis polus umbrifero lateat declivis in axe
et vaga palanti cur signa errore ferantur.
Quae rursum ingenio numerisque Solensibus idem[18])
Iuppiter efferri melius dedit, incola Tauri
Musa ut Cecropios raperetur et Aonas agros.
Me quoque nunc similis stimulat furor edere versu
tempora, cum duris versare ligonibus arva
conveniat etc.

Poscit narratio Avieni, ut Athenis aliquis Aratum sive aemulatus sit sive expresserit 'Phaenomena'. Unus ibi Dionysius — quatenus sciri potest — Arateo more modoque astronomiae poesin sociavit. Dicimus igitur tangi ab Avieno Dionysium praecipue. Ac vide, quam nullo negotio Avienus illam de Dionysio notitiam sibi comparare potuerit, cum vel hodie proposita in Arati Vita inveniatur. Multum vero in isto Avieni versu contra codicum concordiam sibi criticorum permisit audacia. Hugo Grotius *raperetur* non intellectum in *superaret* deflexit, Ungerus peius etiam *repararet* coniecit. Quos iure refutavit Breysigius p. XVI editionis, sed rectam interpretationis semitam ne ille quidem incessit.

Delectatum esse Eretriae Menedemum cum Lycophronis et Antagorae tum Arati et versibus et consuetudine convivali prodidit Antigonus Carystius (cf. p. 234). Ergo nobilis iam poeta erat Aratus, cum Menedemum Eretriae conveniret, 'Phaenomenis' (ut didicimus aliunde) nobilitatus. Factum id esse patet ante annum ± 272, quo fere anno Menedemus Eretria excidit[19]), vel defini-

---

[18]) Numeros 'Solenses' dicit, quia Aratus Cilix erat. Quocum apte contulit Scaliger (ad Manil. p. 53) locum Manilii formosum de Canicula I v. 401 sq.: *Hanc quam surgentem primo cum redditur ortu montis ab excelso speculantur vertice Tauri* etc. Substituit poeta romanus pro 'Ceis' Apollonii Rhodii II v. 526 'incolas Tauri montis', Cilices, in gratiam Arati monente Scaligero.

[19]) Wilamowitzius 'De Lyc. Alex.' p. 4.

tius etiam ante annum 276, quo Athenis in Macedoniam demigravit Aratus. Itaque post commorationem apud Coos ac studia, dum Athenis victum litteris erudiendo quaerit, pluriens Aratum devertisse Eretriam contendimus.

Proximum est, ut Athenas de medio tollamus. Cuius rei ipso carmine facultas ac materia suppeditatur. Versibus 1051—1059 a lentisco signa tempestatis peti iubet Aratus:

τριπλόα δὲ σχῖνος κυέει, τρισσαὶ δέ οἱ αὖξαι
γίνονται καρποῖο, φέρει δέ τε σήμαθ᾽ ἑκάστη
ἑξείης ἀρότῳ. καὶ γάρ τ᾽ ἀροτήσιον ὥρην
τριπλόα μείρονται, μέσσην καὶ ἐπ᾽ ἀμφότερ᾽ ἄκρα.
πρῶτος μὲν πρώτην ἄροσιν, μέσσος δέ τε μέσσην
καρπὸς ἀπαγγέλλει, πυμάτην γε μὲν ἔσχατος ἄλλων.
ὅντινα γὰρ κάλλιστα λοχαίη σχῖνος ἄρηται,
κείνῳ γ᾽ ἐξ ἄλλων ἄροσις πολυλήιος εἴη,
τῷ δέ γ᾽ ἀφαυροτέρῳ ὀλίγη, μέσσῳ δέ τε μέσση.

Planta ista per Atticam et continentem rara[20]), creberrima per maris aegaei et insulas et oram orientalem. Scatebat Chius[21]), Schinussa (quae nomen inde acceperat)[22]), regio Halicarnassia.[23]) Quid igitur reliquumst, quam ut lentisci signum tam pulchre et copiose descripti e rerum natura receperit poeta sive in insula aegaea scriptitans sive in ora asiatica? Macedoniam atque Atticam plantae Arateae abundantia et bonitas excipiunt. Ulterius penetrabimus, unum si adiecerimus. Nihil enim fatemur referre, quod in 'Theophrasti' de signis sylloga § 55 Aratea fere insunt praecepta: *ὁ τῆς σχίνου καρπὸς σημαίνει τοὺς ἀρότους· ἔχει δὲ τρία μέρη· καὶ ἔστιν ὁ πρῶτος τοῦ πρώτου ἀρότου σημεῖον, ὁ δεύτερος τοῦ δευτέρου, ὁ τρίτος τοῦ τρίτου· καὶ ὡς ἂν τούτων κλίνῃ κάλλιστα*

[20]) *σχῖνος* iuxta *σκόροδα Τήνια* Aristoph. 'Plut.' v. 720. 'Theophrasti' de lentisco disputatiuncula nihil ad Athenas.

[21]) Dioscorides 'De materia medica' I 51, 90 Sprengel. Hehn 'Culturpfl.' p. 343.

[22]) Bursian 'Geographie von Griechenland' II 3 p. 510. Alias insulas, Cyprum praesertim, Rossius 'Inselreisen' lentisco plenas passim commemorat.

[23]) Herodoto planta patria et adeo consueta erat, ut lotum libycum ad lentisci similitudinem exigeret IV 177. Cicero de lentisco (quae per Italiam meridionalem mediocri bonitate est: Hehn p. 340) multis modis edoceri potuit, velut e Boethi Sidonii commentario Arateo.

καὶ γένηται ἁδρότατος, οὕτως ἕξει καὶ ὁ κατὰ τοῦτον ἄροτος. In laudem plantae longam Arati exire descriptionem sentimus: legas modo versus formosissimos ac relegas. Hinc tantum conligitur, ubi carmen fecit Aratus ibi lentiscum abundasse.

Solensis erat Aratus, ac sive Solis sive alibi videtur, antequam apud Coos variis vacare studiis pergeret, primordiis litterarum eruditus esse. Menecratem Ephesium ubi audiverit et poetam et grammaticum, pro certo nemo facile dixerit.[24]) Hugo Grotius sedecim annorum adulescentulus Arati 'Phaenomena' latine convertit et partem explanavit praeclare. Aratus quidni ante mansionem Coam argumentum astronomicum versibus tractare potuit adulescens? Nam ne id quidem in propatulo est, quo Aristotherus terrarum referendus videatur.

Tandem ipsa prodeant 'Phaenomena' ubi scripta sint ipsa testificatura! Originis notas et vestigia, nisi omnia callide sustulit poeta, nos redinventuros confidimus. Certa vero dabit prooemii interpretatio. A cuius exitu incipiendumst v. 15 sq.:

χαῖρε πάτερ, μέγα θαῦμα, μέγ' ἀνθρώποισιν ὄνειαρ,
αὐτὸς καὶ προτέρη γενεή.

Missa facimus recentiorum commenta[25]), mittimus pleraque etiam antiquorum recte iam a scholiasta refutata (cf. p. 22. 32). *ἴσως ἀπὸ τῶν σπονδῶν, τῷ τὴν μὲν πρώτην σπονδὴν εἶναι ⟨Διὸς Ὀλυμπίου καὶ⟩*[26]) *τῶν θεῶν τῶν Ὀλυμπίων, δεύτερον δὲ ἡρώων καὶ τρίτην Διὸς Σωτῆρος* unus e veteribus existimavit, modeste ille quidem sed omnium verissime. Heroes ab hominibus non diversi humanum quod nunc est genus aetate praecesserunt! Dicit hoc Aratus; neque aliter Hesiodus 'Theog.' v. 99—101 et 'Opp.' 160 sq.[27]):

---

[24]) Cf. epimetrum I.

[25]) Hugo Grotius perperam Solem adscivit p. 2 commentarii (cf. supra cap. VI). Buhle I p. 380 de Grotiana coniectura: *mihi non sufficit, sed potius arbitror locum esse corruptum et pro vulgato legendum esse αυτοῖς καὶ προτέρῃ γενεῇ, ita ut totum commatium iungatur cum antecedenti ἀνθρώποισι . . 'qui sunt et qui ante fuerunt'.*

[26]) Supplevimus ex Achille l. c. et Polluce VI 15, quod non licuit in editiuncula.

[27]) Ante deos Olympios Titanes fuisse itidem expressit Hesiodus 'Theog.' v. 424 sq.: *Τιτῆσι μετὰ προτέροισι θεοῖσιν.* Hinc Antimachus fr. 42 K. (supra

αὐτὰρ ἀοιδός
Μουσάων θεράπων κλέεα προτέρων ἀνθρώπων
ὑμνήσῃ μάκαράς τε θεούς, οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν. —
ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, οἳ καλέονται
ἡμίθεοι, προτέρῃ γενεῇ κατ' ἀπείρονα γαῖαν.

Recoluit ita heroum memoriam Theocritus XVII v. 5 sq. 136 sq., XVI v. 80 sq.:

ἥρωες, τοὶ πρόσθεν ἀφ' ἡμιθέων ἐγένοντο,
ῥέξαντες καλὰ ἔργα σοφῶν ἐκύρησαν ἀοιδῶν. —
χαῖρε, ἄναξ Πτολεμαῖε· σέθεν δ' ἐγὼ ἶσα καὶ ἄλλων
μνάσομαι ἡμιθέων. —
ἐν δ' αὐτοῖς Ἱέρων προτέροις ἴσος ἡρώεσσι
ζώννυται. —

Apollonius 'Argonaut.' IV v. 268 similiter:

μήτηρ Αἴγυπτος προτερηγενέων αἰζηῶν.

Denique Sibyll. III v. 109 attendas:

ἐξ οὗπερ κατακλυσμὸς ἐπὶ προτέρους γένετ' ἄνδρας.

Coacervare possis multa id genus. Ac convenit Arati v. 14: *τῷ μιν ἀεὶ πρῶτόν τε καὶ ὕστατον ἱλάσκονται*, non semper quidem et ubivis terrarum (haec cogitatio esset inepta), sed sive supplicantes[28]) sive iurantes[29]) sive in conviviis libantes.[30]) Convivis praemisso in Iovem hymno Aratus 'Phaenomena' recitavit!

---

p. 32) *γηγενέας τε θεοὺς προτερηγενέας Τιτῆνας*, ex Antimacho fortasse Callimachus ('Hymn. in Iov.' v. 58 sqq., cf. cap. IX) vocem sumpsit:

τῷ τοι καὶ γνωτοὶ προτερηγενέες περ ἐόντες
οὐρανὸν οὐκ ἐμέγηραν ἔχειν ἐπιδαίσιον οἶκον.

Dicit fratres natu maiores, quibuscum fama ferebat Iovem de mundi partibus sortitum esse. Cf. cap. IX.

[28]) Precantur Supplices Aeschyleae v. 25 sqq. *ὕπατοί τε θεοὶ καὶ βαρύτιμοι χθόνιοι θήκας κατέχοντες καὶ Ζεὺς Σωτὴρ τρίτος οἰκοφύλαξ ὁσίων ἀνδρῶν, δέξαιθ' ἱκέτην τὸν θηλυγενῆ στόλον αἰδοίῳ πνεύματι χώρας.*

[29]) 'Revue des études grecques' IV 1891 p. 388 in titulo Chersonesi Tauricae sacramentum legitur magistratuum munus ineuntium: *ὀμνύω Δία Γᾶν Ἅλιον Παρθένον* (Tauricam deam: Dittenberger 'Syll.' 252, Strabo VII p. 308) *θεοὺς Ὀλυμπίους καὶ Ὀλυμπίας καὶ ἥρωας, ὅσοι πόλιν καὶ χώραν καὶ τείχη ἔχοντι Χερσονιτᾶν.*

[30]) De convivarum libatione: cf. Plat. 'Symp.' c. 4, Xen. ib. II 1; 'Hermes' 1890 p. 402. 410. Multo de illa melius Beckero ('Char.' II p. 262) egit Hugius ad Plat. l. c. p. 176.

In ultimis hymni verbis *ἔμοιγε μὲν ἀστέρας εἰπεῖν ᾗ θέμις εὐχομένῳ τεκμήρατε πᾶσαν ἀοιδήν* non forte fortuna accidit, ut de recitatione agatur: *εἰπεῖν* Aratus, *scribere versus* ex. gr. in simili similis poematis exordio Lucretius. Ad *εἰπεῖν* pertinere *ᾗ θέμις* et res ipsa monstrat et Cleanthei in Iovem versus (ambigunt interpretes): *ὑμνοῦντες τὰ σὰ ἔργα διηνεκές, ὡς ἐπέοικε θνητὸν ἐόντ', ἐπεὶ οὔτε βροτοῖς γέρας ἄλλο τι μεῖζον οὔτε θεοῖς ἢ κοινὸν ἀεὶ νόμον ἐν δίκῃ ὑμνεῖν.* Cum recitandi consilio etiam congruit adlocutio audientium v. 1:

ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα· τὸν οὐδέποτ', ἄνδρες, ἐῶμεν ἄρρητον.

Quid multa? Post libationem in convivio olim cum sodalibus 'Phaenomena' Aratus communicavit! Cui rei elogio in Iovem et Musarum invocatione praelusit, ut Callimachus item in Iovem hymnum tali recitandi destinavit occasioni ('Hermes' 1890 p. 402 sqq.). Dicitur Apollonius Rhodius poetis propinavisse alexandrinis 'Argonautica' priora praesente Callimacho[31]) Vit. I p. 50 W.: *τοῦτον δὲ λέγεται ἔτι ἔφηβον ὄντα ἐπιδείξασθαι τὰ Ἀργοναυτικὰ καὶ κατεγνῶσθαι, μὴ φέροντα δὲ τὴν αἰσχύνην τῶν πολιτῶν καὶ τὴν διαβολὴν καὶ τὸ ὄνειδος τῶν ἄλλων ποιητῶν καταλιπεῖν τὴν πατρίδα.*[32]) Poetarum igitur sodalicium tertio ante Chr. saeculo exstitit Alexandriae. Porro Sophoclis 'thiasum' poeticum Atheniense quis ignorat?[33]) Quis denique Coos poetas conlegio socia-

[31]) Callimachus anno ± 260 in hymni Apollinei exitu 'Argonauticorum' III v. 932 utrum traduxerit, an versa vice, quemadmodum et Merkelius 'Proleg.' p. XVIII et O. Schneiderus 'Call.' I p. 189 opinantur, ex epimetro III fortasse secreveris. Alia mittimus.

[32]) Item Vit. II p. 51 W. Ludi litterarii publice Alexandriae Aristophanis demum aetate instituti sunt: Vitruv. 'De arch.' VII praef.

[33]) Vita Soph. p. 130 W. *ταῖς δὲ Μούσαις θίασον ἐκ τῶν πεπαιδευμένων συναγαγεῖν* (Sophoclem dicit Ister). Sauppe 'De collegio artificum scen. att.' p. 4 (Gott. 1874), U. Koehler 'Mus. rhen.' 1884 p. 295. — Vel Romae eiusmodi florebant sodalicia inde a Livii Andronici tempore. Refert de Accio Valerius Maximus III 7, 11 (O. Jahn 'Ber. der sächs. Gesellschaft' 1856 p. 293): *Is Iulio Caesari* (Straboni). *amplissimo ac florentissimo viro, in conlegium poetarum venienti nunquam adsurrexit, non maiestatis eius immemor, sed quod in comparatione communium studiorum aliquanto se superiorem esse confideret. Quapropter insolentiae crimine caruit, quia ibi voluminum, non imaginum, certamina exercebantur.*

scire ipse quod satis esset debebat. Quocum concordat Aristotheri, probati astronomi, magisterium Vit. IV p. 60, 22: *ἔνιοι δέ φασι τὸν Ἄρατον Μνασέου πατρὸς γεγονέναι, Ἀριστοθήρου δέ τινος μαθηματικοῦ διακοῦσαι.* Ac notum est contra Aristotherum de planetis librum edidisse Autolycum (Wachsmuth. 'Mus. rhen.' 1865 p. 455 sq.).[2] De Aristotheri et disciplina Arati et domicilio utinam constaret! Quod cum secus sit, ratiocinando expleri defectum posthac necesse erit.

Paucis interiectis idem pergit biographus scientissimus l. 26: *συνήκμασε δὲ Νικάνδρῳ, μαθηματικῷ καὶ αὐτῷ, Κολοφωνίῳ, θεραπεύοντι ἅμα αὐτόν.* Quoniam 'mathematicum' ille dicit Nicandrum, ne per errorem quidem poeta saeculi alterius Colophonius intellegi potest, quidquid contra molitur O. Schneiderus 'Nicandrea' p. 8. Praeterea paullo ante eum locum, quem adscripsimus, haec leguntur: .. *ὥστε καὶ θρυλούμενόν ἐστιν ὑπό τινων, ὡς ἦν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Νικάνδρῳ τῷ Κολοφωνίῳ τῷ τὰ Θηριακὰ γράψαντι. λέγονταί τε προτεῖναι ἀλλήλοις ὃ μὲν Ἀράτῳ σκέψασθαι τὰ 'Φαινόμενα', ὃ δὲ Νικάνδρῳ τὰ 'Θηριακά'. τοῦτο δὲ καταφανῶς ἐστι ψεῦδος· ὁ γὰρ Νίκανδρος ιβ' ὅλαις Ὀλυμπιάσι νεώτερος φαίνεται.* Ergo cogitari vel hac de causa nequit Nicandrum mathematicum et eum, qui Theriaca composuit, esse posse eandem personam. Quodsi occurrit alicubi tale quid dictum, personae falso inter se commutatae sunt, praesertim cum uterque Colophonius fuerit natione. Iam legas Vit. II p. 56, 12: *ἐνίοις δὲ ἀρέσκει Ἄρατον ἰατρὸν γεγονέναι τῇ ἐπιστήμῃ, φίλον τε* (*ὅλον τε codices: corr. O. Schneiderus*) *γεγονότα γνήσιον Νικάνδρῳ τῷ μαθηματικῷ γράψαι τὰ Θηριακὰ καὶ δοῦναι Νικάνδρῳ λαβεῖν τε παρ' αὐτοῦ τὰ Φαινόμενα καὶ ἰδιογραφῆσαι.*[3]) Adparet Nicandrorum homonymiam cetera errata procreasse. Iam

---

[2]) Susemihl. I p. 703. — Vel una Aristotheri mentione praeter ceteros biographus excellit quartus, ut aestimare possis, quantilli G. Buschii de biographo illo commenta facienda sint 'De bibliothecariis alexandrinis' p. 11. Cui male adstipulatus est Susemihl. I p. 286[7]. Verum fere dixerat dudum Wachsmuthius l. c.

[3]) Recte ante nos Buhlius II p. 453: *aequalis Arato .. Nicander mathematicus Colophonius, diversus a Nicandro poeta itidem Colophonio, qui Arato erat recentior.* Ceterum scripsimus *ἰδιογραφῆσαι*, *ἴδια πρᾶξαι* vel *ἰδιάσασθαι* coni Westermannus, *ὡς ἴδια γράψαι* Iriartius: *ἴδια γράψαι* codex Matritensis.

vero si Nicandros duos Colophonios litteris deditos habemus quadraginta fere vel quinquaginta annos inter se diremptos, verisimile illos fuisse avum et nepotem ab avo denominatum. Innotuit de Nicandrorum gente nihildum praeter Anaxagoram iunioris patrem [4]).

Attalus astronomus Rhodius, paullo Hipparcho antiquior, omnibus propemodum Arati de caelo placitis subscripsit tanquam eximiis et e perfecta et consummata siderum scientia deductis. Plura in prooemio academico 'De Attali Rhodii fragmentis Arateis' disputavimus.

Leonidas Tarentinus, Arati fere aequalis, non modo poeticam illius facultatem sed etiam rerum cognitionem extulit non sine studio quodam et admiratione 'Anth. Pal.' I. p. 239 c.:

Γράμμα τόδ' Ἀρήτοιο δαήμονος, ὅς ποτε λεπτῇ
φροντίδι δηναιοὺς ἀστέρας ἐφράσατο.

'Cura subtilis' versiculi sunt, Callimacheo exemplo (de quo statim locuturi sumus) praedicati; item productio in *Ἄρητος* Callimachea. *δαήμονος* igitur aliorsum spectabit. Quid multa? Astronomum designat Leonidas Aratum 'caeli peritum' non aliter atque Meleager 'Anth. Pal.' IV v. 49 *ἄστρων ἴδριν Ἄρατον* postea nominavit. Cf. p. 230.

Denique Callimachum producimus. Instat enim nobilissimi in Aratum epigrammatis explicatio ab errati noxa vindicandi. Ecce versiculorum Achillis codice Vaticano oblatorum exitus p. 54 W.: *χαίρετε λεπταὶ ῥήσιες Ἀρήτου σύγγονος ἀγρυπνίης.* Ubi «*σύντονος*» Anthologiae liber Palatinus. «*σύγγονοι*» simplicissime in Achille immutavit Scaliger, sed cum omnium criticorum dissensu. Ruhnkenii potius editoribus etiam novissimis coniectura arrisit: «*σύμβολον*». De qua priusquam disseratur, fata traditarum scripturarum et historia recensenda sunt. Utraque enim scriptura ex altiore antiquitate repetitur. «*σύντονος ἀγρυπνίη*» 'intenta lucubratio' sive

---

[4]) E titulo delphico (Cauer 'Delectus'[2] p. 209). Ergo aliquo modo *ΔΑΜΑΙΟΥ* depravatum esse ex *ΑΝΑΞΑΓΟΡΟΥ* iudicavit Susemihlius I p. 891. At quid de versu Nicandri «*αἰνήσεις υἷα πολυμνήστοιο Δαμαίου*» statuendum, qui quinque nominis proprii syllabas respuit, in scholiorum Vita p. 3 Schn. fr. 110 p. 131? Breviatam formam *ΑΝΑΞΟΥ* pro *ΔΑΜΑΙΟΥ* restituimus. Cf. Alexos ∾ Alexandros, alia.

'quod intenta lucubratione effectum est' Cinna imitante confirmatur (post Catullum L. Muelleri p. 87; 'F. P. R.' ed. Baehrens p. 324):[5])

Haec Tibi Arateis multum vigilata lucernis
carmina, quis ignes novimus aerios,
levis in aridulo malvae descripta libello
Prusiaca vexi munera navicula.

Vel nocturno ad lucernam studio elaborasse Aratum et elimasse 'Phaenomena' ingenti industria et Cinna credidit et Anthologus, qui ad communem fontem revocandi sunt, sed vix ad 'Coronam' Meleagri. Caeli scientem observatorem necessario negare is, qui ita scriptos versus proferret, et Hipparcheae de Arato opinioni accedere debuit. Iam alteram lectionem examinemus, num aequius iudicium et laudem Arati contineat. «*σύγγονοι ἀγρυπνίης*» (vel «*ἀγρυπνίῃ*») Aratei versus tunc probe dicentur, si modo *ἀγρυπνίη* est (et potest perbene) 'nocturna caeli observatio'. Callimachus si astronomiam Arati iuxta poesin celebrare voluit, tanquam gemellas et quae dissolvi inter se nequirent viri hasce virtutes an praedicasset perverse?[6]) *συνήθης* in simili cogitato Hesiodus adhibet 'Theog.' v. 229 sq. Peperit Eris illic

Νείκεά τε Ψευδέας τε λόγους Ἀμφιλογίας τε
Δυσνομίην Ἄτην τε, συνήθεας ἀλλήλοισιν.

Quicquid igitur dicere vel scribere in astronomia Aratus temptabat, versus erat: *sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos.* Iam relegas Theonem (Vit. III) post verba modo proposita ita pergentem: *ἤδη καὶ ὁ Καλλίμαχος συνεγγίζων*[7]) *αὐτῷ κατὰ τοὺς χρόνους· «⟨λεπ⟩ταὶ*[8]) *⟨ῥήσιες⟩*[9]) *Ἀρήτου*[10]) *σύγγονοι ἀγρυπνίης»*[11]) *τῆς τῶν Φαινομένων θεωρίας*[12]), *διὰ τὴν παρατήρησιν.* Editores cum ista verba corrupta darent coniecturis, factum est ut hodieque nesciatur Achilleam epigrammatis scripturam Theonis consensu

---

[5]) Contulerunt Cinnam Hugo Grotius p. 1 'Notarum' et Diltheyus 'De Call. Cyd.' p. 12², nec tamen recte usurparunt.

[6]) *Ἀγρυπνία* iuxta *Ἐπιμέλειαν* persona est apud Martianum Capellam II 145.

[7]) *συνεκίζων* A(mbrosianus) B(aroccianus 119 fol. 116 s. XV).

[8]) [9]) supplevi et -*ταὶ* feci ex *τοῦ* codicum.

[10]) *Ἰράτου* codices.

[11]) *σύντονον ἀγρυπνίην* coni Westermannus pessime.

[12]) *τῆς — θεωρίας* AB: *τὴν — θεωρίαν* codices nescio qui apud Westermannum p. 59.

adprobari. Unde certissime concludimus iam in vetustiore Vita utrique communi *σύγγονος(-οι)* et non *σύντονος* lectum fuisse et ad caeli cognitionem revocatum. Tertium testem adiungimus. In fronte 'Isagogae ex aliis scholiis depromptae' p. 165 Petav. — de qua cf. p. 12 — idem Callimachi epigramma huncce in modum attingitur: *καλὸν κατὰ τὸν Κυρηναῖον αμείψασθαι τῷ λόγῳ τὸν Ἀράτου πόνον, ὃν ἐπόνησεν*[13])

ἥμενος (οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτεν
Πληϊάδας εἰσορόωντι[14]) *καὶ ὀψὲ δύοντα Βοώτην*
Ἄρκτον θ', ἣν καὶ Ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν)

ὑπὲρ τὸν Ἰθακήσιον[15]) *κυβερνήτην* (Od. V v. 271—273). *τῷ μὲν γὰρ Ἁλικαρνασσεῖ*[16]) *ὦτα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν τυγχάνει* (I, 8), *Ἄρατος δὲ τὴν μάθησιν ἅμα τοῖς ὠσὶν ἐπιδείκνυσι τοῖς ὄμμασιν.* Quodsi hunc audiveris, accuratissime noctu observitabat Aratus, ut versuum faciendorum ars ac diligentia studiis astronomicis aequipararetur. Callimachi Cyrenensis versiculum in hanc sententiam adsciscere Anonymus non potuit, nisi idem et legit in epigrammate et intellexit atque auctor Theoni et Achilli communis: «*σύγγονοι ἀγρυπνίης*».

Diximus de scripturae varietate. In qua id ipsum anteponendum est, quod nativa ac primaria specie excellit, reiculum illud, quod secundarium esse possit et ex altero effectum de consilio. Tale mutandi consilium capessi potuit ex Hipparchi de Arato iudicio. Hanc igitur causam fuisse arbitramur, quod genuinum «*σύγγονοι*» in «*σύντονος*» exeunte altero aut ineunte primo ante Chr. saeculo commutaretur, ne tam nobili ac probato astronomo refragari videretur Callimachus.[17]) Quamquam qui illud instituit

---

[13]) *ἐποίησεν* codex: correxi.

[14]) *πληιάδας εἰσορόωντι* codex ut alii testes, cf. Nauckii editionem p. 86.

[15]) *τὸν ἰθάκης τὸν* codex: correxi.

[16]) *ἀλικαρνασσῖ* codex.

[17]) Eadem Hipparchi opinione se passus est infici epistolographus. Cuius fabula novas fraudes progenuit. Illinc enim ficticium illud prooemium fluxisse, cuius initialis versus erat «*Ἀντίγονε, ξείνων ἱερὸν θάλος*» nunc pro explorato est. Arato qui hoc allevit, vixerit post Sabidium oportet; allitum qui repudiavit interpres, habendus vel posterior: hinc Achilles et scholiasta Marcianus notitiam suam hauserunt. Denique monemus in Germanici 'Arateorum' codicibus nonnullis nobis picturam sese obtulisse, qua Antigonus repraesentatur Arato vertendi Eudoxi deferens negotium. Quae pictura num e graecis Arati

minime id curavit, quod 'multifariam eruditum' (*πολυμαθῆ καὶ ἄριστον ποιητήν*), non modo *φιλογράμματον* ut Antigonus Carystius, alibi ipse Aratum laudaverat Callimachus p. 54 W. Qua laude etiam haud mediocris continetur siderum cognitio. Neque igitur abnuit sed ipse flagitat Callimachus eam epigrammatis interpretationem, quam et veteres plerique et nos defensitamus.

II

Attalus et Hipparchus non in Macedonia sed in regionibus graecis Arati 'Phaenomena' esse condita adfirmabant. Neutrius tenemus omnia argumenta, quibus ad illam sententiam perducti sunt, verum iis quae innotuerunt plaudere possis. Inde plausibile, ante iter Macedonicum iam confecta fuisse 'Phaenomena'. Cui rei adiungit fidei aliquid Antigonus Carystius Laert. Diog. VII 167 (= Wilamowitz. p. 126): *καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν φιλογράμματος ὢν παντοδαποῖς ἐπεχείρησε ποιήμασιν, ἔπειτα δὲ καὶ Ἄρατον ἀπεδέχετο ζηλῶν αὐτόν.* Genus litterarium Carystius dixit illud, in quo postmodo sese exercuisset Dionysius Transfuga stoicus Arati exemplo commotus. 'Phaenomena' quantum Stoici adamaverint, manifestum (cf. p. 163). Adde quod in rebus astronomicis Dionysium Aratus et ipse erudivit. Inde aut fallunt omnia aut editis, priusquam Dionysium institueret, 'Phaenomenis' gloriam Aratus erat consecutus. Et subvenit Avienus v. 46 sqq. in prooemio (quo prooemio facile est videre Lucretianum Epicuri elogium imitando effingi):

46 *Denique ne longum marcentia corda iacerent*
mundanique ortus mens immemor omnia sensim
vilia conciperet neque se subduceret unquam
49 *fontis in aeterni primordia . . .:*
53 *hic* (Iuppiter) *primum Cnidii radium senis intulit astris*
mortalemque loqui docuit convexa deorum,
55 *cur Hyperionios nepa circumflecteret ignes,*

---

libris in Germaniceos translata sit, dubitamus. Per epistolographi enim tempus posset aevi romani id fuisse exemplar, unde haec manarunt, et Germanico inlustrando destinatum. — In Monni monumento Trevirensi quod **senex** Aratus ab Urania globi caelestis dispositionem discit, nihili hoc esse videtur et ab Eudoxo sumptum, qui provectus aetate divulgavit 'Phaenomena': cf. cap. VII et inferius.

auctumni reditu cur sub gelido Capricorno
bruma pruinosi iuga tristia solveret anni,
cur spatium lucis, madidae cur tempora noctis
Libra celerque Aries demenso pondere Olympi
aequarent, qua parte polus sublimior alto
cardine caeruleas Thetidis non tangeret undas,
quis polus umbrifero lateat declivis in axe
et vaga palanti cur signa errore ferantur.
Quae rursum ingenio numerisque Solensibus idem[18])
Iuppiter efferri melius dedit, incola Tauri
Musa ut Cecropios raperetur et Aonas agros.
Me quoque nunc similis stimulat furor edere versu
tempora, cum duris versare ligonibus arva
conveniat etc.

Poscit narratio Avieni, ut Athenis aliquis Aratum sive aemulatus sit sive expresserit 'Phaenomena'. Unus ibi Dionysius — quatenus sciri potest — Arateo more modoque astronomiae poesin sociavit. Dicimus igitur tangi ab Avieno Dionysium praecipue. Ac vide, quam nullo negotio Avienus illam de Dionysio notitiam sibi comparare potuerit, cum vel hodie proposita in Arati Vita inveniatur. Multum vero in isto Avieni versu contra codicum concordiam sibi criticorum permisit audacia. Hugo Grotius *raperetur* non intellectum in *superaret* deflexit, Ungerus peius etiam *repararet* coniecit. Quos iure refutavit Breysigius p. XVI editionis, sed rectam interpretationis semitam ne ille quidem incessit.

Delectatum esse Eretriae Menedemum cum Lycophronis et Antagorae tum Arati et versibus et consuetudine convivali prodidit Antigonus Carystius (cf. p. 234). Ergo nobilis iam poeta erat Aratus, cum Menedemum Eretriae conveniret, 'Phaenomenis' (ut didicimus aliunde) nobilitatus. Factum id esse patet ante annum ± 272, quo fere anno Menedemus Eretria excidit[19]), vel defini-

[18]) Numeros 'Solenses' dicit, quia Aratus Cilix erat. Quocum apte contulit Scaliger (ad Manil. p. 53) locum Manilii formosum de Canicula I v. 401 sq.: *Hanc quam surgentem primo cum redditur ortu montis ab excelso speculantur vertice Tauri* etc. Substituit poeta romanus pro 'Ceis' Apollonii Rhodii II v. 526 'incolas Tauri montis', Cilices, in gratiam Arati monente Scaligero.

[19]) Wilamowitzius 'De Lyc. Alex.' p. 4.

tius etiam ante annum 276, quo Athenis in Macedoniam demigravit Aratus. Itaque post commorationem apud Coos ac studia, dum Athenis victum litteris erudiendo quaerit, pluriens Aratum devertisse Eretriam contendimus.

Proximum est, ut Athenas de medio tollamus. Cuius rei ipso carmine facultas ac materia suppeditatur. Versibus 1051—1059 a lentisco signa tempestatis peti iubet Aratus:

τριπλόα δὲ σχῖνος κυέει, τρισσαὶ δέ οἱ αὖξαι
γίνονται καρποῖο, φέρει δέ τε σήμαθ' ἑκάστη
ἑξείης ἀρότῳ. καὶ γάρ τ' ἀροτήσιον ὥρην
τριπλόα μείρονται, μέσσην καὶ ἐπ' ἀμφότερ' ἄκρα.
πρῶτος μὲν πρώτην ἄροσιν, μέσσος δέ τε μέσσην
καρπὸς ἀπαγγέλλει, πυμάτην γε μὲν ἔσχατος ἄλλων.
ὅντινα γὰρ κάλλιστα λοχαίη σχῖνος ἄρηται,
κείνῳ γ' ἐξ ἄλλων ἄροσις πολυλήιος εἴη,
τῷ δέ γ' ἀφαυροτέρῳ ὀλίγη, μέσσῳ δέ τε μέσση.

Planta ista per Atticam et continentem rara[20]), creberrima per maris aegaei et insulas et oram orientalem. Scatebat Chius[21]), Schinussa (quae nomen inde acceperat)[22]), regio Halicarnassia.[23]) Quid igitur reliquumst, quam ut lentisci signum tam pulchre et copiose descripti e rerum natura receperit poeta sive in insula aegaea scriptitans sive in ora asiatica? Macedoniam atque Atticam plantae Arateae abundantia et bonitas excipiunt. Ulterius penetrabimus, unum si adiecerimus. Nihil enim fatemur referre, quod in 'Theophrasti' de signis sylloga § 55 Aratea fere insunt praecepta: *ὁ τῆς σχίνου καρπὸς σημαίνει τοὺς ἀρότους· ἔχει δὲ τρία μέρη· καὶ ἔστιν ὁ πρῶτος τοῦ πρώτου ἀρότου σημεῖον, ὁ δεύτερος τοῦ δευτέρου, ὁ τρίτος τοῦ τρίτου· καὶ ὡς ἂν τούτων κλίνῃ κάλλιστα*

---

20) *σχῖνος* iuxta *σκόροδα Τήνια* Aristoph. 'Plut.' v. 720. 'Theophrasti' de lentisco disputatiuncula nihil ad Athenas.

21) Dioscorides 'De materia medica' I 51, 90 Sprengel. Hehn 'Culturpfl.' p. 343.

22) Bursian 'Geographie von Griechenland' II 3 p. 510. Alias insulas, Cyprum praesertim, Rossius 'Inselreisen' lentisco plenas passim commemorat.

23) Herodoto planta patria et adeo consueta erat, ut lotum libycum ad lentisci similitudinem exigeret IV 177. Cicero de lentisco (quae per Italiam meridionalem mediocri bonitate est: Hehn p. 340) multis modis edoceri potuit, velut e Boethi Sidonii commentario Arateo.

καὶ γένηται ἁδρότατος, οὕτως ἕξει καὶ ὁ κατὰ τοῦτον ἄροτος. In laudem plantae longam Arati exire descriptionem sentimus: legas modo versus formosissimos ac relegas. Hinc tantum conligitur, ubi carmen fecit Aratus ibi lentiscum abundasse.

Solensis erat Aratus, ac sive Solis sive alibi videtur, antequam apud Coos variis vacare studiis pergeret, primordiis litterarum eruditus esse. Menecratem Ephesium ubi audiverit et poetam et grammaticum, pro certo nemo facile dixerit.[24]) Hugo Grotius sedecim annorum adulescentulus Arati 'Phaenomena' latine convertit et partem explanavit praeclare. Aratus quidni ante mansionem Coam argumentum astronomicum versibus tractare potuit adulescens? Nam ne id quidem in propatulo est, quo Aristotherus terrarum referendus videatur.

Tandem ipsa prodeant 'Phaenomena' ubi scripta sint ipsa testificatura! Originis notas et vestigia, nisi omnia callide sustulit poeta, nos redinventuros confidimus. Certa vero dabit prooemii interpretatio. A cuius exitu incipiendumst v. 15 sq.:

> *χαῖρε πάτερ, μέγα θαῦμα, μέγ' ἀνθρώποισιν ὄνειαρ,*
> *αὐτὸς καὶ προτέρη γενεή.*

Missa facimus recentiorum commenta[25]), mittimus pleraque etiam antiquorum recte iam a scholiasta refutata (cf. p. 22. 32). *ἴσως ἀπὸ τῶν σπονδῶν, τῷ τὴν μὲν πρώτην σπονδὴν εἶναι ⟨Διὸς Ὀλυμπίου καὶ⟩*[26]) *τῶν θεῶν τῶν Ὀλυμπίων, δεύτερον δὲ ἡρώων καὶ τρίτην Διὸς Σωτῆρος* unus e veteribus existimavit, modeste ille quidem sed omnium verissime. Heroes ab hominibus non diversi humanum quod nunc est genus aetate praecesserunt! Dicit hoc Aratus; neque aliter Hesiodus 'Theog.' v. 99—101 et 'Opp.' 160 sq.[27]):

---

[24]) Cf. epimetrum I.

[25]) Hugo Grotius perperam Solem adscivit p. 2 commentarii (cf. supra cap. VI). Buhle I p. 380 de Grotiana coniectura: *mihi non sufficit, sed potius arbitror locum esse corruptum et pro vulgato legendum esse αὐτοῖς καὶ προτέρῃ γενεῇ, ita ut totum commatium iungatur cum antecedenti ἀνθρώποισι . . 'qui sunt et qui ante fuerunt'.*

[26]) Supplevimus ex Achille l. c. et Polluce VI 15, quod non licuit in editiuncula.

[27]) Ante deos Olympios Titanes fuisse itidem expressit Hesiodus 'Theog.' v. 424 sq.: *Τιτῆσι μετὰ προτέροισι θεοῖσιν.* Hinc Antimachus fr. 42 K. (supra

αὐτὰρ ἀοιδὸς
Μουσάων θεράπων κλέεα προτέρων ἀνθρώπων
ὑμνήσῃ μάκαράς τε θεούς, οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν. —
ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, οἳ καλέονται
ἡμίθεοι, προτέρη γενεὴ κατ' ἀπείρονα γαῖαν.

Recoluit ita heroum memoriam Theocritus XVII v. 5 sq. 136 sq., XVI v. 80 sq.:

ἥρωες, τοὶ πρόσθεν ἀφ' ἡμιθέων ἐγένοντο,
ῥέξαντες καλὰ ἔργα σοφῶν ἐκύρησαν ἀοιδῶν. —
χαῖρε, ἄναξ Πτολεμαῖε· σέθεν δ' ἐγὼ ἶσα καὶ ἄλλων
μνάσομαι ἡμιθέων. —
ἐν δ' αὐτοῖς Ἱέρων προτέροις ἶσος ἡρώεσσι
ζώννυται. —

Apollonius 'Argonaut.' IV v. 268 similiter:

μήτηρ Αἴγυπτος προτερηγενέων αἰζηῶν.

Denique Sibyll. III v. 109 attendas:

ἐξ οὗπερ κατακλυσμὸς ἐπὶ προτέρους γένετ' ἄνδρας.

Coacervare possis multa id genus. Ac convenit Arati v. 14: τῷ μιν ἀεὶ πρῶτόν τε καὶ ὕστατον ἱλάσκονται, non semper quidem et ubivis terrarum (haec cogitatio esset inepta), sed sive supplicantes[28]) sive iurantes[29]) sive in conviviis libantes.[30]) Conviris praemisso in Iovem hymno Aratus 'Phaenomena' recitavit!

---

p. 32) γηγενέας τε θεοὺς προτερηγενέας Τιτῆνας, ex Antimacho fortasse Callimachus ('Hymn. in Iov.' v. 58 sqq., cf. cap. IX) vocem sumpsit:

τῷ τοι καὶ γνωτοὶ προτερηγενέες περ ἐόντες
οὐρανὸν οὐκ ἐμέγηραν ἔχειν ἐπιδαίσιον οἶκον.

Dicit fratres natu maiores, quibuscum fama ferebat Iovem de mundi partibus sortitum esse. Cf. cap. IX.

[28]) Precantur Supplices Aeschyleae v. 25 sqq. ὕπατοί τε θεοὶ καὶ βαρύτιμοι χθόνιοι θήκας κατέχοντες καὶ Ζεὺς Σωτὴρ τρίτος οἰκοφύλαξ ὁσίων ἀνδρῶν, δέξαιθ' ἱκέτην τὸν θηλυγενῆ στόλον αἰδοίῳ πνεύματι χώρας.

[29]) 'Revue des études grecques' IV 1891 p. 388 in titulo Chersonesi Tauricae sacramentum legitur magistratuum munus ineuntium: ὀμνύω Δία Γᾶν Ἅλιον Παρθένον (Tauricam deam: Dittenberger 'Syll.' 252, Strabo VII p. 308) θεοὺς Ὀλυμπίους καὶ Ὀλυμπίας καὶ ἥρωας, ὅσοι πόλιν καὶ χώραν καὶ τείχη ἔχοντι Χερσονιτᾶν.

[30]) De convivarum libatione: cf. Plat. 'Symp.' c. 4, Xen. ib. II 1; 'Hermes' 1890 p. 402. 410. Multo de illa melius Beckero ('Char.' II p. 262) egit Hugius ad Plat. l. c. p. 176.

In ultimis hymni verbis *ἔμοιγε μὲν ἀστέρας εἰπεῖν ἢ θέμις εὐχομένῳ τεκμήρατε πᾶσαν ἀοιδήν* non forte fortuna accidit, ut de recitatione agatur: *εἰπεῖν* Aratus, *scribere versus* ex. gr. in simili similis poematis exordio Lucretius. Ad *εἰπεῖν* pertinere *ἢ θέμις* et res ipsa monstrat et Cleanthei in Iovem versus (ambigunt interpretes): *ὑμνοῦντες τὰ σὰ ἔργα διηνεκές, ὡς ἐπέοικε θνητὸν ἐόντ', ἐπεὶ οὔτε βροτοῖς γέρας ἄλλο τι μεῖζον οὔτε θεοῖς ἢ κοινὸν ἀεὶ νόμον ἐν δίκῃ ὑμνεῖν.* Cum recitandi consilio etiam congruit adlocutio audientium v. 1:

> *ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα· τὸν οὐδέποτ', ἄνδρες, ἐῶμεν ἄρρητον.*

Quid multa? Post libationem in convivio olim cum sodalibus 'Phaenomena' Aratus communicavit! Cui rei elogio in Iovem et Musarum invocatione praelusit, ut Callimachus item in Iovem hymnum tali recitandi destinavit occasioni ('Hermes' 1890 p. 402 sqq.). Dicitur Apollonius Rhodius poetis propinavisse alexandrinis 'Argonautica' priora praesente Callimacho[31]) Vit. I p. 50 W.: *τοῦτον δὲ λέγεται ἔτι ἔφηβον ὄντα ἐπιδείξασθαι τὰ Ἀργοναυτικὰ καὶ κατεγνῶσθαι, μὴ φέροντα δὲ τὴν αἰσχύνην τῶν πολιτῶν καὶ τὴν διαβολὴν καὶ τὸ ὄνειδος τῶν ἄλλων ποιητῶν καταλιπεῖν τὴν πατρίδα.*[32]) Poetarum igitur sodalicium tertio ante Chr. saeculo exstitit Alexandriae. Porro Sophoclis 'thiasum' poeticum Atheniense quis ignorat?[33]) Quis denique Coos poetas conlegio socia-

---

[31]) Callimachus anno ± 260 in hymni Apollinei exitu 'Argonauticorum' III v. 932 utrum traduxerit, an versa vice, quemadmodum et Merkelius 'Proleg.' p. XVIII et O. Schneiderus 'Call.' I p. 189 opinantur, ex epimetro III fortasse secreveris. Alia mittimus.

[32]) Item Vit. II p. 51 W. Ludi litterarii publice Alexandriae Aristophanis demum aetate instituti sunt: Vitruv. 'De arch.' VII praef.

[33]) Vita Soph. p. 130 W. *ταῖς δὲ Μούσαις θίασον ἐκ τῶν πεπαιδευμένων συναγαγεῖν* (Sophoclem dicit Ister). Sauppe 'De collegio artificum scen. att.' p. 4 (Gott. 1874), U. Koehler 'Mus. rhen.' 1884 p. 295. — Vel Romae eiusmodi florebant sodalicia inde a Livii Andronici tempore. Refert de Accio Valerius Maximus III 7, 11 (O. Jahn 'Ber. der sächs. Gesellschaft' 1856 p. 293): *Is Iulio Caesari* (Straboni), *amplissimo ac florentissimo viro, in conlegium poetarum venienti nunquam adsurrexit, non maiestatis eius immemor, sed quod in comparatione communium studiorum aliquanto se superiorem esse confideret. Quapropter insolentiae crimine caruit, quia ibi voluminum, non imaginum, certamina exercebantur.*

tos? Quae cum ita sint, in Co insula scripta esse 'Phaenomena' et coram sodalibus solemniter recitata efficitur.[34])

Instituit Aratum rebus astronomicis ARISTOTHERUS. Ubi erudiverit iste, ne nunc quidem apertum est. Possis enim de Co cogitare, possis de Solis: quidni in Cilicia ARISTOTHERUM audiverit Aratus? Theocritum consulamus. Qui ita de Arato, cum apud Coos degeret, narravit 'Thalysiorum' v. 98 sqq.:

ὥρατος δ', ὁ τὰ πάντα φιλαίτατος ἀνέρι τήνῳ,
παιδὸς ὑπὸ σπλάγχνοισιν ἔχει πόθον. οἶδεν ΑΡΙΣΤΙΣ,
ἐσθλὸς ἀνήρ, μέγ' ἄριστος, ὃν οὐδέ κεν αὐτὸς ἀείδειν
Φοῖβος σὺν φόρμιγγι παρὰ τριπόδεσσι μεγαίροι,
ὡς ἐκ παιδὸς Ἄρατος ὑπ' ὀστέον αἴθετ' ἔρωτι.

ΑΡΙΣΤΙΝ verum amici Arati nomen fuisse p. 232 intelleximus[35]), sed e composito decurtatum more consueto. Quem patet in Apollinem carmen sive carmina panxisse. Id vero non necessario per se quidem poscitur, ut ipso poetae ille quasi munere apud Coos vel alibi functus sit. Nam et Aratus poeta grammaticus astronomus medicus erat et Nicias Milesius poeta medicus et Callimachus Zenodotus Menecrates Rhianus poetae grammatici, item alii. Ergo ARISTIN Arati amicum eundemque poetam ab astronomo ARISTOTHERO praeceptore seiungi non posse putamus. Novum poetam gaudemus poetico Coorum sodalicio retributum esse. Fieri queat, ut NICANDER mathematicus Colophonius, de quo huius capitis principio dictum est, apud Coos habuerit cum Arato convictionem et astronomiae et ipse apud ARISTOTHERUM studuerit. Accuratius vero Meinekii beneficio et acumine de ALEXANDRO AETOLO edocti sumus. Qui cum in Daphnin cecinerit (schol. Ambr. Theocr. VIII 1), sub Tityri nomine in Thalysiis delitescit. Erat igitur cum Arato

---

[34]) Musae apud Coos cultae: 'Revue des études grecques' 1891 p. 361, 'Mittheilungen' 1891 p. 406. Idem titulus in Co insula repertus de speculis (*σκοπαῖς*) nonnulla habet ad observandos thynnos ibi erectis. Quod ad carmen Theocriti tertium admovemus v. 26 *θύννως σκοπιάζεται Ὄλπις ὁ γριπεύς*, cum Fritzschius et Hillerus de Sicilia cogitandum ob thynnos esse edixerint. Vel Tityri persona (quam induit Alexander Aetolus) suadet, ut regionem carminis apud Coos quaeramus.

[35]) Cf. Hilleri adnotata ad h. l.

inter sodales bucolicos. Idem ALEXANDER versibus sive *Φαινόμενα* sive *Περὶ τοῦ πόλου* scripsit (cap. III s. v.). Hinc adparet ALEXANDRUM quoque astronomiae operam navavisse — putamus apud ARISTOTHERUM Arati magistrum. Quodsi ineunte tertio effloruit ante Chr. saeculo schola astronomorum in Co insula, vestigia etiam postmodo crederes esse relicta ac memoriam manifestam. Redimus igitur ad Ptolemaei laterculum p. 14'' non satis recte tractatum (Lydus 'De Ostentis' p. 259 Wachsm.): *ἀνέγραψα τὰς ἐπισημασίας καὶ κατέταξα κατά τε Αἰγυπτίους καὶ Δωσίθεον Φίλιππον Κάλλιππον Εὐκτήμονα Μέτωνα Κόνωνα Μητρόδωρον Εὔδοξον Καίσαρα Δημόκριτον Ἵππαρχον. τούτων δὲ Αἰγύπτιοι ἐτήρησαν παρ' ἡμῖν, ΔΩΣΙΘΕΟΣ δὲ ἐν Κολωνείᾳ, Φίλιππος ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Λοκρίδι καὶ Φωκίδι, Κάλλιππος ἐν Ἑλλησπόντῳ, Μέτων καὶ Εὐκτήμων Ἀθήνησι καὶ ταῖς Κυκλάσι καὶ Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ, Κόνων δὲ καὶ Μητρόδωρος ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ, Εὔδοξος ἐν Ἀσίᾳ, Καῖσαρ ἐν Σικελίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, Ἵππαρχος ἐν Βιθυνίᾳ, Δημόκριτος ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ.* Pro «*Κολωνείᾳ*», quod nihili est, Bonaventura translator e codice nunc deperdito assentientibus Boeckhio et Wachsmuthio invenit «*Κῷ*». Quodsi DOSITHEUS in Co insula observitabat, ibi durasse astronomorum scholam et disciplinam sive ab ARISTOTHERO sive iam ante eum apertam perspicuum est.[36]) Ac vel de astronomiae apud Coos initiis sciri possunt accuratiora. Quinto enim certe saeculo signorum caelestium cognitionem a medicis Cois fuisse excultam Cous Hippocrates fidem facit 'De aeribus aquis locis' c. 2 (p. 58 Reinh.): *εἰδὼς γὰρ τῶν ὡρέων τὰς μεταβολὰς καὶ τῶν ἄστρων ἐπιτολάς τε καὶ δύσιας, καθότι ἕκαστον τούτων γίγνεται, προειδείη ἂν τὸ ἔτος, ὁκοῖόν τι μέλλει γίγνεσθαι. οὕτως ἄν τις ἐρευνώμενος καὶ προγιγνώσκων τοὺς καιροὺς μάλιστ' ἂν εἰδείη περὶ ἑκάστου καὶ τὰ πλεῖστα τυγχάνοι τῆς ὑγιείης καὶ κατ' ὀρθὸν φέροιτο οὐκ ἐλάχιστα ἐν τῇ τέχνῃ. εἰ δὲ δοκέοι τις ταῦτα μετεωρολόγα εἶναι, μετασταίη ἂν τῆς γνώμης, εἰ μάθοι, ὅτι οὐκ*

---

[36]) Possit hic Dositheus is esse qui mentionem Arati fecit (p. 159). Quod sero perspeximus, quamvis ne nunc quidem omnis erepta nobis sit dubitatio. Ceterum eodem fere tempore, quo Dositheus apud Coos observabat, Herondas ibidem 'astrorum speculatores' commemoravit III 53 sq: *τὰς ἑβδόμας τ' ἄμεινον εἰκάδας τ' οἶδε τῶν ἀστροδιφέων* (puer maleficus).

ἐλάχιστον μέρος ξυμβάλλεται ἀστρονομίη ἐς ἰητρικήν, ἀλλὰ πάνυ πλεῖστον. ἅμα γὰρ τῇσιν ὥρῃσι καὶ αἱ κοιλίαι μεταβάλλονται τοῖσιν ἀνθρώποισιν. —

Revertimur ad sodalicium. Rhianus poeta Cretensis puerorum quorundam formositatem lascive quidem sed lepide simul et ornate descripsit ut assolet 'Anth. Pal.' XII 93 (p. 207 'Analectorum' Meinekii):

Οἱ παῖδες λαβύρινθος ἀνέξοδος· ᾗ γὰρ ἂν ὄμμα
ῥίψῃς, ὡς ἰξῷ τοῦτο προσαμπέχεται.
τῇ μὲν γὰρ Θεόδωρος ἄγει ποτὶ πίονα σαρκός
ἀκμὴν καὶ γυίων ἄνθος ἀκηράσιον,
τῇ δὲ Φιλοκλῆος χρύσεον ῥέθος, ὅστε καθ' ὕψος
οὐ μέγας, οὐρανίη δ' ἀμφιτέθηλε χάρις.
ἢν δ' ἐπὶ Λεπτίνεω στρέψῃς δέμας, οὐκέτι γυῖα
κινήσεις, ἀλύτῳ δ' ὡς ἀδάμαντι μένεις κτλ'.

Ipsius Veneris epitheto solemni 'auream' Philoclis pulchritudinem Rhianus ut extulit cupide, ita puerorum amori et admirationi omnino ferebatur deditus inter paucos ac studiosus. Philocles vero etiam Arato erat in deliciis, et provocavit ille ad experti cuiusdam iudicis sententiam iocabundus. Qui homo Aratei carminis p. 230 adscripti codice Palatino perperam vocatur *Πριηνεύς*: immo proprium nomen requirimus. Et postquam aetas Rhiani nuper ad priorum Ptolemaeorum tempus feliciter evecta est[37]), facile facto periculo *Ῥιηνός* reposuimus[38]) ionice[39]), utpote in sermonis ionici poemate, ac provocasse Aratum vel respexisse existimamus ad ipsa illa Rhiani de Philocle effata.[40]) Si licebit proferre gressum et Philinum *τὸν μαλθακόν* Arati in 'Thalysiis' amores statuere a Philocle non diversum (quod per nominis formam

---

[37]) Wilamowitzius 'Eurip. Herakles' I p. 310[80] (obloquente Susemihlio I p. 399[141]).

[38]) Saepe *Ῥιανός* corruptum abiit in *Ἀρριανός* vel *Ἀριανός* alia: cf. Meinekii syllogam.

[39]) *α* producto utitur Meleager 'Anth. Pal.' IV 1, 11: *σάμψυχον ἀφ' ἀδυπνόοιο Ῥιανοῦ*.

[40]) Etiam Diotimum poetam epigrammate Aratus commemoravit (p. 299): cf. Wilamowitzius ib. I p. 310[78].

hypocoristicam concessum est)[41]): in Co insula olim Rhianum cum Arato vixisse adparet. Sin minus licebit, ne tunc quidem Coa amborum convictio per se veri dissimilis. Quamquam Alexandriae Meinekio Rhianus aliquamdiu degisse videbatur p. 174: *Nam cum eius studia grammatica maxime ad crisin carminum Homericorum pertinerent, non potuit alio facile loco ea sibi comparare subsidia doctrinae studiorumque adminicula, quae, nisi eum sine veteribus exemplis temerario quodam arbitrio in Homero recensendo grassatum esse credas, prorsus necessaria erant.* Potuit ille apud Coos egregie (praetervidit hoc Meinekius) et paravit ibi, si non simul alia, magistro Phileta sibi criticam utique et etiam poeticam fortasse facultatem. —

Sollicitavit editores Vitae Arateae IV ecloga p. 60 W.: *συνήκμασε δ' Ἀλεξάνδρῳ τῷ Αἰτωλῷ καὶ Καλλιμάχῳ καὶ Μενάνδρῳ καὶ Φιλητᾷ* (Aratus). In Vita II Alexander Aetolus Philetas Dionysius Transfuga componuntur, et habet consimilia Achilles. Proinde manifestum non modo coaevos sed, quibuscum consuetudinem Aratus habuerit sive in Co insula sive Athenis seu alibi, recenseri. Edidit «*Μενάνδρῳ*» e Palatino libro Westermannus obstantibus et codicibus Matritensibus N 67 (J Westermanni) et 61[42]), quorum ille «*μελαγχρίῳ*», hic «*μελανχρίῳ*» exhibet, et Menandri comici tempore. Quapropter «*Μαιανδρίῳ*» Meinekius in Westermanni editiuncula mutavit et historicum intellexit Maeandrium Milesium Callimacho anteriorem, cuius fragmenta Muellerus congessit 'F. H. G.' II.[43]) Viri summi coniectura libri Parisini A 2403 varietate «*μελανδρίῳ*» stabilitur aliquammultum. Nam codicis bonitas vel inde elucet, quod post verba *ὠνόμασται δ' ἡ πόλις* (Soli) *ἀπὸ Σόλωνος τοῦ Λινδίου* in eo additum invenitur: *ὥς φησιν Ἀριστοτέλης*. Postremo monemus Milesium natione Niciam quoque medicum fuisse, Theocriti (et Arati) in Co insula commilitonem et ipsum.

---

[41]) Cf. *Στασῖνος Ἀρκτῖνος Πεισῖνος Καλλῖνος Μακρῖνος* hypocoristica ∾ velut *Στησίχορος Ἀρκτοφύλαξ Πείσανδρος Καλλισθένης Μακρόβιος. Κτησικλῆς Κτησίνου*: Bechtel 'Thasische Inschr.' p. 3. [Philoclem Arati et Theocriti Philinum coniunxit ante nos Knaackius in 'Ann. phil.' 1891 p. 770].

[42]) Hanc Vitam nobis contulit Bethius.

[43]) *Νίκανδρος* Ritschelius et O. Schneiderus 'Nicandrea' p. 11 sq. At *συνήκμασε δὲ Νικάνδρῳ* succedit l. 26.

III

Vestigia Coa si quae sive in Arato patent sive in cetera astronomorum memoria fabulari persecuturi Hyginum ('Astr.' II 16 p. 55 Bunte) primum accedimus, qui de Aquilae sidere ita exposuit: *Nonnulli etiam dixerunt Meropem quendam fuisse, qui Con insulam tenuerit regno et a filiae nomine Con et homines ipsos a se Meropes adpellaret. Hunc autem habuisse uxorem quandam nomine Echemeam*[44]) *genere Nympharum procreatam. Quae cum desierit colere Dianam, ab ea sagittis figi coepit. Tandem a Proserpina vivam ad inferos abreptam esse. Meropem autem desiderio uxoris permotum mortem sibi consciscere voluisse. Iunonem autem misertam eius in aquilam corpus eius convertisse et inter sidera constituisse, ne, si hominis effigie eum constitueret, hominis memoriam tenens coniugis desiderio moveretur.* A Coo aliquo astronomiae perito putare licebit Coam narrationem ad caelum relatam esse. Schol. T ad 'Il.' XXIV v. 293. —

Aratus v. 30 sqq. de Ursis: *εἰ ἐτεὸν δή, Κρήτηθεν κεῖναί γε Διὸς μεγάλου ἰότητι οὐρανὸν εἰσανέβησαν.* Haesitando Cretica Iovis incunabula Aratus adscivit, cum altera pariter probabilia novisset. An Arcadicam fabulam mente tenuit, ut primo hymno Callimachus? Refelli id nequiret nec comprobari. Sed alterum in promptu per se haud improbabilius. Coam enim de Iovis natalibus fabulam felici successu nuperrime Dibbeltius noster resuscitavit.[45]) Quid? si Coam reminiscebatur illa scribens Aratus?[46])

Etiam incertius aliud exemplum. Aevi alexandrini titulo quodam Coo p. 320[34] commemorato Neptunus una cum Coe et Rhodo insularum heroinis sacris publicis colebatur. Quod religione insulae constabat, id olim fabularum memoria sustentatum fuisse opperimur. Ac fertur Rhodus Amphitritae e Neptuno filia

[44]) De nominis forma in codicibus plerumque corrupta cf. Dibbeltii 'Quaest. Coae myth.' (Gryph. 1891) p. 16.

[45]) Ibidem p. 10 sq.

[46]) Inter sodales Coos Cretensis Dosiades erat: cf. Wilamowitzius 'De Lyc. Al.' p. 13.

(Apollod. I 4, 6).[47]) Quodsi nuptiae Amphitritae et Neptuni (si non prius iam, quod ob Solis religionem credere par est) tertio utique a. Chr. saeculo ad Coos perlatae sunt, potuit evenire — nihil dicimus ultra —, ut Delphini sidus ad nuptias istas nobilitandas a Coorum nescio quo sive astronomo seu poeta caeli studioso advocaretur. Iam 'Catasterismi' ita fere p. 158 de Delphino: 'Amphitritam, ut virginitati provideret, Neptuni coniugium ad Atlantem usque defugisse, sed a delphino dei iussu redinventam esse. Qua ad suam voluntatem perducta maximos delphino honores et in mari tribuisse Neptunum et astris piscem intulisse.' *ὅσοι δ' ἂν αὐτῷ τῷ Ποσειδῶνι χαρίσασθαι θέλωσιν, ἐν τῇ χειρὶ ποιοῦσιν ἔχοντα τὸν δελφῖνα, τῆς εὐεργεσίας μεγίστην δόξαν αὐτῷ ἀπονέμοντες. λέγει δὲ περὶ αὐτοῦ καὶ Ἀρτεμίδωρος ἐν ταῖς Ἐλεγείαις ταῖς περὶ τοῦ Ἔρωτος αὐτῷ πεποιη-*

---

[47]) Alibi Solis et Amphitritae filia Rhodus dicitur. Sol apud Coos cultus: Asclepiades schol. Pind. 'Ol.' VII v. 24, Dibbelt. p. 4 sqq. 68. — *Ἀμφιτρίτη* 'dea utriusque maris' est: *τριτώ] ῥεῦμα* Hesych. Neque igitur recte 'Circumfluam' Schoemannus vertit 'Op.' II p. 167 sq., quod esset *περίρρυτος*. Significationem nominis si spectas, nihil differt *Ἀμφιρώ* Oceanina (Hesiod. 'Theog.' v. 360). Praeterea *ἀμφίαλος* comparamus Ithacae epithetum in Odyssea solemne 'utrimque mari circumfusae', 'bimarem Corinthum' Horatii, «*ἀμφιάλοισι Ποτειδᾶνος τεθμοῖσιν*» Pindari 'Ol.' XIII v. 57, *Ἀμφίπολιν* Thucyd. IV 102, alia. In Isthmo Corinthio simul cum Neptuno illa dea colebatur (Paus. II 1, 7); in vasculis vetustis Corinthiis Amphitrita et Neptunus frequentissimi ('Antike Denkmaeler' I tab. 7—8). Hinc et Rhodum et Lesbum et alio perducta. Hinc Solis quoque et Amphitritae coniugium perbene potest repeti (schol. Pind. l. c.), indidem artium litterarumque memoria (erravit Schoemannus p. 168 de Odysseae usu *Ἀμφιτρίτης* metonymico). Iudicamus igitur *Ἀμφιτρίτην* primitus ac proprie 'Saronici et Corinthii maris' potissimum deam fuisse. Erat vero in templo Isthmio iuxta Amphitritam *Γαλήνης* statua. Quid Hesiodus 'Theog.' v. 252? . . *Κυμοδόκη θ', ἣ κύματ' ἐν ἠεροειδέι πόντῳ πνοιάς τε ζαέων ἀνέμων σὺν Κυματολήγῃ ῥεῖα πρηΰνει καὶ ἐυσφύρῳ Ἀμφιτρίτῃ.* Adde quod Trito, Neptuni et Amphitritae filius apud Hesiodum ('Theog.' v. 930), Palaemoni 'luctatori marino', quem item in Isthmo Corinthii venerabantur, respondet, quodque Hesiodus l. c. Tritonem narravit 'apud parentes' habitare. — In simili nomine erratum nuperrime esse videmus. *Ἄμφιος*, qui modo ad Percotam modo ad Paesum locatur in Iliade, is est 'qui utrimque versatur' (Hellesponti?), ut *Ἀμφίνομος* 'qui utrimque possidet' (cf. *Πουλυνόμη, Εὐρυνόμη*). Exsultavit frustra Bethius 'Thebanische Heldenlieder' p. 65 Useneri quodam commento. Consimile *Ἀγχίμολος* 'qui in vicinia habitat' (*Ἄγχιμος* Ulixis comes Pherecyd. schol. 'Od.' XII v. 257), *Ἄγχιος* Centaurus in Pholoa monte item 'vicinus'. Male Roscher 'Lex.' s. v. mutabat *Ἄρκτος*.

μέναις. Artemidorum quendam inter 'Phaenomenorum' sive scriptores sive poetas rettulit biographus supra p. 142. Itaque praeter notum geographum hunc elegiarum amatoriarum poetam prorsus ignotum omittere non debebamus p. 152. Quid? si forte in Coorum poetarum numero Artemidorus habendus erit?

IV

Bipertito vel hodie Aratus ita divisisse 'Phaenomena' putatur, ut siderum positionem adpendicis instar excipiant Diosemiae. Ista opinione nihil iniustius aut perversius fingitur. Poeticam carminis Aratei facultatem copiamque veteres admirati sunt: quid? tolerasse illos, quod manifesto vitiosum est, 'Phaenomena' in partes duas dilabentia vel tenui filo consuta? Credi hoc in Callimacho, iudice subtili, nequit neque aliter de ordine deque relatione partium existimasse illum arbitramur, ut nos ipsi facimus. *Ἡσιόδου τό τ' ἄεισμα καὶ ὁ τρόπος· οὐ τὸν ἀοιδῶν ἔσχατον, ἀλλ' ὀκνέω, μὴ τὸ μελιχρότατον τῶν ἐπέων ὁ Σολεὺς ἀπεμάξατο.* 'Astronomiam' Pseudohesiodeam tetigisse Callimachum fortiter nuntiant hodierni. Quos redarguere quid attinet? Multo id aptius fore Franzius 'Stud. Lips.' 1890 p. 358, qui omnium audacissime Callimachi epigramma aggressus est, edixit, si non ad 'Opera' referretur: 'Astronomiam' dici. *Nam tum demum ἄεισμα et τρόπος vocabula suam utrumque habent vim.* Cui respondemus breviter quod verum est: et singillatim (quod exposuimus cap. VI) et generatim 'Opera' Hesiodi, in singulis nonnullis etiam 'Theogoniam', expressisse 'Phaenomenis' Aratum. Quod 'Signis' Aratus, id 'Operibus' Hesiodus erat exsecutus; caelum vero antea Aratus eo descripsit consilio, ut signa ibi et inveniri facilius et percipi possent. [48]) Pudet de re aperta et quae recentiore demum litterarum Aratearum aetate [49]) oblitterari coepta est disputare pluribus velle. —

---

[48]) Geminus *ἐπὶ πᾶσι τῆς ὅλης συντάξεως* 'post finitum totum opus' 'Signa' Aratea exstare cum dicit (p. 152), adpendicis instar et ipse subnexa illa esse falso (ut omnes ceteri) putavit.

[49]) Vossius post Melam Gronovii (Lugd. Bat. 1722) p. 379: *Carmen illud* (Callimachi) *scriptum est non in Aratum sed in Hesiodum, cuius* Ἀστρικὴ βίβλος *hic laudatur. Dicit vero Callimachus difficilia illa minimeque florida, quae Hesiodus omisisset, Aratum perfecisse, ideoque iubet valere tetricas istas et*

Aratum opinor, ut de sideribus scriberet, praeter Antigoni iussum imprimis Stoicorum, quorum disciplinae illum deditum fuisse constat, illud movit καλὸς δὲ ὁ κόσμος· δῆλον δ' ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ χρώματος καὶ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς περὶ τὸν κόσμον τῶν ἀστέρων ποικιλίας .. ἐπιτελεῖ τὸ κάλλος τοῦ κόσμου καὶ τὰ φαινόμενα .. ἐλάβομεν δ' ἐκ τούτου ἔννοιαν θεοῦ Robertus ait 'Cataster.' p. 246. Actumst de Antigono. Disciplina Arati proprie stoica si quae est e 'Phaenomenis' quadamtenus perspicua, quandoquidem in Co insula ante commorationem atticam carmen perfecit: non licebit in posterum Stoicorum Atheniensium usum et consuetudinem arguere. Dummodo in describendo caelo substitisset neve signa potissimum ad vitam hominum salutaria spectasset, in Roberti opinione nobis acquiescendum putaremus, nisi quod etiamtunc rationes stoicas e patria Aratum Stoicorum quasi provinciae et origini vicina reportasse existimaretur. Nunc vero alia et diversa fuerint oportet scribendi consilium Arati ac momenta. Semper summum est in litteris ac primum quid quis toto scripto voluerit explorasse. Quo explorato, quousque nobis adnitendum sit, quantum et interpretando et arte critica factitanda possit auderi, ultro patescit. Nihil vero ne tantillum quidem rationum astrologicarum per Arati carmen unquam observatum est. Diximus p. 216 et 227, cum tacet, clamare poetam omnem astrologiam abominatum. Qui dum in Co insula litteris vacat, scholam astrologicam Berosus Chaldaeus ibidem aperuerat haud ignobilem. Nihil magis inter se hostile mente fingi possit et abhorrens quam Arati ratio et Berosi. Hostilis igitur Aristotheri disciplina astrologis Berosianis eoque fuerit hostilior oportet, quo hi magis in Graeciam sese insinuarent et sectatores multos (velut inter Stoicos) adipiscerentur.[50]) Athenienses statua Berosum ornarunt: inde auctoritatem viri aestimamus. Hinc originem et ansam 'Phaenomenorum' Arati (et fortasse Alexandri Aetoli) nobis persuasimus esse petendam. Nec videntur omnia Chaldaicae disciplinae vestigia in Co insula prorsus exstincta esse. Ab 'Assyrio' hospite mulier-

---

iniucundas vigilias (!). Salmasius 'Exerc. Plin. ad Solinum' p. 747: *Totum opus Arati* τῶν Φαινομένων *veteres critici ex libro Hesiodi 'De astris' imitatum fuisse testati sunt. Certe Callimachus id testatum reliquit* (!).

[50]) Schoemann. 'Griech. Alterthuemer' II³ p. 286sqq.

cula Theocritea venenum quaesitura est (II v. 159): magiae et veneficio astrologia sociata[51]).

Epimetrum I: De Menecrate Ephesio.

Aratus v. 257 de Pliadibus ἑπτάποροι δή, inquit, ταί γε μετ' ἀνθρώπους ὑδέονται. Septem mulierum nomina unde accepisset, non sine veri specie statuere nobis videbamur cap. VI. ἑπτάποροι adiectivum insolitum cum item de Pliadibus celeberrimo apud astronomos loco 'Rhesus' pseudoeuripideus habeat v. 527 sqq. τίνος ἁ φυλακά; τίς ἀμείβει τὰν ἐμάν; πρῶτα δύεται σημεῖα καὶ ἑπτάποροι Πλειάδες αἰθέριαι, μέσα δ' Αἰετὸς οὐρανοῦ ποτᾶται. ἔγρεσθε, τί μέλλετε vix dubium quin e 'Rheso' illud Aratus mutuatus sit.*) Diu ac multum iidem 'Rhesi' versus et interpretes et lectores cruciaverunt. Velut MENECRATES illud nascentis diei signum ('Rheso' ut putamus invitatus) tractavit alicubi schol. II p. 341, 7—11 Schw. τῶν περὶ ΜΕΝΕΚΡΑΤΗΝ ἐν Διδύμοις τὸν ἥλιον λεγόντων, ἐν ᾧ τὰ τῆς καταστάσεως τῶν φαινομένων ὅπως ἔχει πρόκειται[1]), εἰσὶν οἵ φασι περὶ τὰς ἐσχάτας μοίρας τοῦ Καρκίνου εἶναι τότε τὸν ἥλιον κτλ'. Contendimus hunc ipsum esse Ephesium MENECRATEM, Arati praeceptorem. Qui et grammaticus erat (Suid.) et poeta epicus: Etym. Magn. s. v. ἠθμός p. 422, 84 ΜΕΝΕΚΡΑΤΗΣ ἐν Ἔργων α΄· «ἠθμῷ δὲ προπάροιθεν ἀφαρπάζει νέον αἰεὶ ἀφρόν». 'Operibus' igitur ille Hesiodeo exemplo compositis cum alia complexus est tum apum nutrien-

---

[51]) 'Anchimolum' si recte e 'Thalysiis' elicuimus Arati aemulum, apud Vitruvium IX 7 (p. 231 sq.) pro *Achinapolus* tentare possis *Anchimolus* et litterarias Arati inimicitias 'Thalysiorum' certamine amatorio expressas suspicari. ΑΓΧΙΜΟΛΟΝ apud Eleos sophistam, Arati coaevum Ath. II p. 44 C, codices Diog. II 17, 2 ΑΓΧΙΠΥΛΟΝ exarant mendose. Haesitabat de anteferenda scriptura Wilamowitzius 'Antigonos' p. 95 adn.

*) ἑπταπόρου — Πελειάδος Eurip. 'Or.' 1005.

[1]) ὅπως πρόκειται εἶχε codd.: corr. Wilamowitzius in Schwartzii editione.

dorum praecepta explicavit (O. Jahn 'Philol.' I p. 649).[2]) Addidit Oder scholium ad Nicandri 'Alexipharmaca' v. 172 *ὅτι δὲ δουλεύει ἡ θάλασσα καὶ τὸ πῦρ ἀνέμοις, κατὰ θεῖον νόμον δηλονότι, τοῦτο καὶ Ἡράκλειτος καὶ ΜΕΝΕΚΡΑΤΗΣ εἴρηκεν.* Hinc Menecrates Ephesius et ipse Heracliti placito physico sese addixisse in carmine arguitur monente Odero. Poeticam Menecratis rationem ac studium Hesiodi[3]) sua fecit Aratus discipulus. Ac memoria teneas Zenodotum et ipsum fuisse et Ephesium natione et epicum poetam[4]) et Hesiodi editorem.[5])

Novum Menecratis fragmentum 'e Rhesi' scholiis protractum 'Operibus' reddendum censemus, ubi de mature surgendi signis aptissime exponi potuit. Item paucis antea Cleostrati Tenedii carmen astronomicum ab eodem scholiastae auctore (fortasse Parmenisco cf. p. 162) excitatur.

---

[2]) Varro 'De re rustica' III 16, 18. Plin. XI 17, alibi. Oder apud Susemihl. I p. 284[2].

[3]) Varro in scriptorum catalogo de 'Re rustica' I 1, 9. Ille catalogus exemplis p. 144—148 conlectis necessario addendus est. Ita enim Varro: *Qui graece scripserunt dispersim alius de alia re, sunt plus L. Hi sunt, quos Tu habere in consilio poteris, cum quid consulere voles:*

1. *Hieron Siculus et Attalus Philometor;*
2. *de philosophis: Democritus physicus, Xenophon Socraticus, Aristoteles et Theophrastus peripatetici, Archytas Pythagoreus;*
3. *item Amphilochus Atheniensis, Anaxipolis Thasius, Apollodorus Lemnius, Aristophanes Mallotes, Antigonus Cymaeus, Agathocles Chius, Apollonius Pergamenus, Aristandros Atheniensis, Bacchius Milesius, Bion Soleus, Chaeresteus et Chaereas Athenienses, Diodorus Prieneus, Dion Colophonius, Diophanes Nicaeensis, Epigenes Rhodius, Euagon Thasius, Euphronii duo, unus Atheniensis, Amphipolites* ⟨*alter*⟩, *Hegesias Maronites, Menandri duo, unus Prieneus, alter Heracleotes, Nicesius Maronites, Pythion Rhodius;*
4. *de reliquis, quorum quae fuerit patria non accepi, sunt Androtion, Aeschrion, Aristomenes, Athenagoras, Crates, Dadis, Dionysius, Euphiton, Euphorion, Eubulus, Lysimachus, Mnaseas, Menestratus, Plentiphanes* (?), *Persis, Theophilus.*

Hi quos dixi omnes soluta oratione scripserunt;

5. *easdem res etiam quidam versibus, ut Hesiodus Ascraeus, MENECRATES Ephesius* etc Oder apud Susemihlium I p. 829sqq.

[4]) Schol. Hesiod. 'Theog.' v. 5, Susemihl. I p. 333.

[5]) Suid. s. v. *Ζηνόδοτος*.

Epimetrum II: De Rhiano.

Postquam non Alexandriae sed apud Coos Rhianum studiis vacasse compertum est, omnis simul causa nobis sublata videtur, cur quis Rhianum et carmina sua fecisse et editionem Homericam Alexandriae existimare cum Meinekio pergat. Ubi fecerit, dissimulamur, nisi argumenti quid e 'Messeniacorum' forte consilio erit capessendum. Ubi quoniam de rebus quibusdam Rhodiis Rhianum liquet exposuisse[1]), verissime id cum praecipua Aristomenis in carmine persona cum alii tum Meinekius copulavit et ad Rhianum rettulit Pausanianae narrationis exitum IV 24: *Δαμαγήτῳ δὲ Ῥοδίῳ βασιλεύοντι ἐν Ἰαλυσῷ, τότε δὲ ἥκοντι παρὰ τὸν Ἀπόλλωνα καὶ ἐρωτῶντι, ὁπόθεν ἀγαγέσθαι χρὴ γυναῖκα, ἔχρησεν ἡ Πυθία θυγατέρα ἀνδρὸς τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἀρίστου λαβεῖν. ὃ δέ — ἦν γὰρ καὶ τρίτη Ἀριστομένει θυγάτηρ — γαμεῖ ταύτην, Ἑλλήνων τῶν τότε ἐκεῖνον μακρῷ δή τινι ἄριστον νομίζων. Ἀριστομένης δὲ ἐς μὲν τὴν Ῥόδον ἀφίκετο σὺν τῇ θυγατρί . . . τελευτήσαντι δὲ αὐτῷ Δαμάγητος καὶ οἱ Ῥόδιοι μνῆμά τε ἐπιφανὲς ἐποίησαν καὶ ἔνεμον ἀπὸ ἐκείνου τιμάς. τὰ μὲν δὴ λεγόμενα ἐς τοὺς Διαγορίδας καλουμένους ἐν Ῥόδῳ, γεγονότας δὲ ἀπὸ Διαγόρου τοῦ Δαμαγήτου τοῦ Δωριέως τοῦ Δαμαγήτου τε καὶ τῆς Ἀριστομένους θυγατρός, παρῆκα, μὴ οὐ κατὰ καιρὸν δοκοίην γράφειν* (quae hoc loco Pausanias omisit, ea ex parte VI 7 inseruit). Quodsi Rhodi mortuum esse Aristomenem voluit Rhianus, est manifestum, quid de altera traditionis Aristomeneae conformatione idem ille indicaverit Steph. s. v. *Ἀνδανία*] . . *ἐκ ταύτης Ἀριστομένης ἐγένετο, ἐπιφανέστατος στρατηγός. τοῦτον οἱ Λακεδαιμόνιοι πολλάκις αὐτοὺς νικήσαντα θαυμάσαντες, ὡς μόλις ἐκράτησαν ἐν τοῖς Μεσσηνιακοῖς, ἀνατεμόντες ἐσκόπουν, εἰ παρὰ τοὺς λοιποὺς ἐστί τι. καὶ εὗρον σπλάγχνον ἐξηλλαγμένον καὶ τὴν καρδίαν δασεῖαν, ὡς Ἡρόδοτος καὶ Πλούταρχος καὶ Ῥιανός* (Meineke p. 195 sqq.). Nulla vero alia de causa alterum illud memorasse Rhianum, quam ut id falsum esse doceret, merito coniecit Naekius (apud Saalium 'Rhiani quae supersunt', Bonnae 1831, p. 29). Cuius interfuerit si quaerimus, refutata de occiso Aristomene 'fabella' ad Rhodum in-

[1]) Steph. s. v. *Ἀταβύριον*.

sulam eius transferri et mortem et memoriam: ipsi Rhodii vel accuratius Diagoridae Ialysii ultro offeruntur, quae gens ab Aristomene, 'Graecorum et fortissimo et optimo', perpetua continuitate sese deduci gloriabatur. Rhodi si non pepigisse carmina, certe versatus esse per temporis aliquantum Rhianus nobis videtur. E servo ille et liber et apud Coos litteratus vir cum prospere evasisset, qua ratione postmodo quaesierit victum, divinamus. Ac praestantissimum quod superest fragmentum (p. 199 M.) nonne obtuenti incertam poetae prodit condicionem vitae atque inopiam?

βιότοιο μὲν ὅς κ' ἐπιδευὴς
στρωφᾶται, μακάρεσσιν ἐπὶ ψόγον αἰνὸν ἰάπτει
ἀχνύμενος, σφετέρην δ' ἀρετὴν καὶ θυμὸν ἀτίζει,
οὐδέ τι θαρσαλέος νοέειν ἔπος οὐδέ τι ῥέξαι[2]),
ἐρριγώς, ὅθι τ' ἄνδρες ἐχεκτέανοι παρέωσιν·
καί οἱ θυμὸν ἔδουσι κατηφείη καὶ ὀιζύς.

Ithomae, Messeniae in urbe, degit fortasse aliquando Rhianus, siquidem Ithomatam, civem Messeniacum, eum sive alii sive se ipse (nescimus ubi) nominaverat. Alius porro domicilii vestigium in biographi Vita delitescit:

SUID. s. v.	STEPH. s. v. *Βήνη.*
Ῥιανός, ὁ καὶ Κρής, ὢν Βηναῖος. τινὲς δὲ Κεραΐτην, ἄλλοι δὲ Ἰθώμης τῆς Μεσσήνης αὐτὸν ἱστόρησαν.	*τὸ ἐθνικὸν Βηναῖος. Ῥιανὸς γὰρ ὁ ποιητὴς Βηναῖος ἦν ἢ Κερεάτης ἢ Κρής.*

Quid de *Κεραΐτης* sive *Κερεάτης ἢ Κρής* faciendum esset, sibi suboluisse Meinekius dixit p. 172sq. *Ex gentiliciis illis Κεραΐτης et Κερεάτης, alterum ad Κερέα, illud autem ad Κεραία ducit . . Κερέα nomen non iniuria dixerit quispiam commendari et fulciri eo quod Pausanias VIII* 34, 5 *Apollinem Κερεάτην commemorat, deum ab Arcadibus cultum, quibus cum Cretensibus mirum ut in aliis rebus ita etiam in eis, quae ad deorum cultum spectant, consensum fuisse scimus.* Lubricum illud Meinekii argumentum et mirifice incertum. Quid enim Pausanias? *τούτῳ μὲν δὴ* (Carnioni fluvio) *αἱ πηγαὶ γῆς εἰσι τῆς Αἰγύτιδος ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Κερεάτα τὸ ἱερόν.* His pro certo nemo elicuerit *Κερεάτας* cognomen deo ab urbe inditum fuisse. Quid?

[2]) Cf. Arat. v. 460 *οὐδ' ἔτι θαρσαλέος κείνων ἐγώ* (supra p. 52).

si nihil subest aliud quam *Κε⟨δ⟩ρεάτης*? Diana *Κεδρεᾶτις* erat Orchomeniorum Arcadiae (Paus. VIII 13, 2 *ἵδρυται δὲ ἐν κέδρῳ μεγάλῳ, καὶ τὴν θεὸν ὀνομάζουσιν ἀπὸ τῆς κέδρου Κεδρεᾶτιν*). Pergit Meinekius: *Neque veri dissimile est apud Polybium, qui lib. IV cap. 53 inter Arcadum socios praeter Polyrrhenos et Lampaeos etiam Κερέτας adfert, fortasse Κερεᾶται scribendum esse.* Immo *Κεραῖται*, monente Schweighaeusero neque ipso nimium refragante Meinekio. Qui cum *Κεραίαν* urbem Cretae in nummis inveniri vidisset (cf. Headii 'Historia nummorum' p. 388), *Κεραΐτης* Suidianum in Stephanum inferendum esse censuit. Duobus autem incommodis Meinekii coniectura laborare nobis visa est, primum quod in Suida nititur, Stephano posthabito, deinde quod verba *ἢ Κρής* in Stephano sequentia non simul eadem curantur medela. Itaque «*Κε⟨δ⟩ρεάτης τῆς Καρίας*» tentavimus ipsi et de urbe ad sinum Ceramium sita cogitamus: Xenoph. Hellen. II 1, 15 (de Lysandro) *ἀνήχθη τῆς Καρίας εἰς τὸν Κεράμειον κόλπον. καὶ προσβαλὼν πόλει τῶν Ἀθηναίων συμμάχῳ ὄνομα Κεδρείαις τῇ ὑστεραίᾳ κατὰ κράτος αἱρεῖ καὶ ἐξηνδραπόδισεν. ἦσαν δὲ μιξοβάρβαροι οἱ ἐνοικοῦντες.* Fingi possit, non natu fuisse Rhianum Benaeum, sed factum civitate postea accepta, cum Cedreis Cariae esset oriundus.

Epimetrum III: De Argonauticorum recitatione.

Apollonii et Callimachi discidium tot et tam eximii critici tractarunt, ut verendum paene sit, ne rem et actam et satis perspicuam iteratione supervacanea returbare velle censeamur. Perferemus vero, si quid imminebit, donec quaerentibus nobis responsum erit. Quae quaeramus primum explicaturi proficiscimur quasi a concessis inde, 1. quod poeta Callimachus Apollonio poetae acerbus exstitit adversarius ac contempsit 'Argonautica', 2. quod Apollonius duas 'Argonauticorum' editiones haud valde discrepantes paravit, 3. quod carminum in sodaliciis recitandorum consuetudo cum alibi tum Alexandriae id temporis increbuerat. Comperiuntur haec non ex Apollonii biographo, sed ex ipsis quae manibus teruntur utriusque poematis et scholiis antiquis et aliunde. Iis, quae quasi nova e biographo adsciscuntur, conciliari fides a recen-

tioribus aevi alexandrini investigatoribus idcirco consuevit, quia illinc haec non modo non discedant sed tantum concordent quantum possint omnino. Non liceret, etsi vellemus, esse brevibus et succincto uti genere disputandi. Itaque Vitarum eclogas ad unum eundemque fontem revocandas consociamus:

A Vita I p. 50 W.	B Vita II p. 51 W.	C Suidas.
τοῦτον δὲ λέγεται ἔτι ἔφηβον ὄντα ἐπιδείξασθαι τὰ Ἀργοναυτικὰ καὶ κατεγνῶσθαι, μὴ φέροντα δὲ τὴν αἰσχύνην τῶν πολιτῶν καὶ τὴν διαβολὴν καὶ τὸ ὄνειδος τῶν ἄλλων ποιητῶν καταλιπεῖν τὴν πατρίδα καὶ ἀπεληλυθέναι εἰς Ῥόδον, κἀκεῖ αὐτὰ ἐπιξέσαντα διορθῶσαι καὶ οὕτως ἐπιδείξασθαι καὶ ὑπερευδοκιμῆσαι. διὸ καὶ Ῥόδιον ἑαυτὸν ἐν τοῖς ποιήμασιν ἀναγράφει. ἐπαίδευσέ τε λαμπρῶς ἐν αὐτῇ καὶ τῆς Ῥοδίων πολιτείας καὶ τιμῆς ἠξιώθη.	. . συντάξας ταῦτα τὰ ποιήματα ('Arg.') ἐπεδείξατο. σφόδρα δ' ἀποτυχὼν καὶ ἐρυθριάσας παρεγένετο ἐν Ῥόδῳ κἀκεῖ ἐπολιτεύσατο. καὶ σοφιστεύει ῥητορικοὺς λόγους· ὅθεν καὶ Ῥόδιον αὐτὸν ἀπεκάλεσαν. ἐνταῦθα τοίνυν διάγων καὶ ἐπιξέσας αὐτοῦ τὰ ποιήματα, εἶτ' ἐπιδειξάμενος σφόδρα εὐδοκίμησεν, ὡς καὶ τῆς Ῥοδίων ἀξιωθῆναι πολιτείας καὶ τιμῆς.	
	τινὲς δέ φασιν, ὅτι ἐπανῆλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ αὖθις ἐκεῖσε ἐπιδειξάμενος εἰς ἄκρον εὐδοκίμησεν, ὡς καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν τοῦ Μουσείου ἀξιωθῆναι αὐτὸν καὶ ταφῆναι δὲ σὺν αὐτῷ τῷ Καλλιμάχῳ.	. . . καὶ διάδοχος Ἐρατοσθένους γενόμενος ἐν τῇ προστασίᾳ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης.

Quae e laciniis conglutinavimus, ea unius eiusdemque historiae tenorem censenda sunt efficere. Adulescentulus poeta inlusus ab Alexandrinis ex urbe secedit iratus, Rhodi cum secundis curis deinde elimasset ac recitasset 'Argonautica' conlaudatus et civitate donatus est; denique facto iterum periculo Alexandriam redux ab iisdem poetis tam est honorifice exceptus, ut non modo praeponeretur bibliothecae administrandae sed etiam cum Callimacho sepulcreti communionem nancisceretur. Gradatim a summa Apollonii contumelia ad extremam laudem et vel apud invidos celebritatem ita sentimus paullatim procedi, ut ex tam arcta membrorum cohaerentia removere neque ultimum permittatur nec primum nec ceterorum quodlibet. Fidem iis quae traduntur habeas aut omnibus aut omnia repudies. Simplex haec nostra et iusta sententia est, sed sumus soli. Dissecare, etsi illud indissecabile est et unum, omnibus quotquot verba fecerunt praeplacuit. Etenim exeunti quidem narrationi (inde a *τινὲς δέ*) nescimus qui assentetur. Immo tribus de causis reiciendam esse iure conspirant, 1) cogitari non posse eosdem, qui despicatui 'Argonauticorum' carmen habuissent, tempore interposito, postquam de gravissimis poematis sive incommodis seu vitiis fere nihil sublatum est, non suspexisse tantum sed summo honore idem illud prosecutos esse, 2) ob temporis differentiam certius nihil esse quam Apollonium Alexandrinae bibliothecae praefuisse nunquam, 3) prorsus esse incredibile, acerrimorum inimicorum par eodem sepulcro esse conditos. Quodsi ultima biographi particula recte sine dubio commenticia indicatur, de tota Vita actum est pernecessario.

Sed condonabimus aliquid et ceteris narrationis elementis partibusve singillatim auctoritatem derogabimus. Quod perfici potest facillime. Nam vide: eo inclinat fabula biographi, ut poema ab Alexandrinis contemptum Apollonius censeatur intento studio funditus renovasse. Id vero nequaquam praestitit ille, quatenus e relictis vestigiis dispicitur. Redeunt partim haec ad ea quae modo tetigimus. Sed novum accedit. Voluntas est scriptoris, unde duplex 'Argonauticorum' editio explicanda sit, monstrare. Priorem contendit semel Alexandriae recitatam fuisse, alteram et Rhodi postea et etiam posterius Alexandriae. Qua in re mendum ratiocinandi non latet sed apertum est. Si enim tam male res illi ceciderat recitato carmine, cur edidit quaeso e vestigio, antequam accurate

retractasset? Editum — inquies — et iam divulgatum recitavit carmen, ut nequiret emissa exemplaria revocare. Conveniret ne id quidem in consilium scriptoris, quippe qui non nota sed illuc usque inaudita cum Alexandrinis communicasse liquido vellet Apollonium. Manet igitur quod diximus, carminis nondum editi recitationem 'editionis' nomine perperam significari. Immo cum 'elimatum' carmen Rhodi promulgaret, prima haec fuit editio, et non secunda.

Denique biographi ingens vitium repperit Diltheyus.[1]) Nam quod artem oratoriam Apollonius Rhodi exercuisse fertur in B, Molonis Apollonii, primi a. Chr. saeculi rhetoris Rhodii, id esse luce clarius est. Sive inscienter commiscuit seu proterve narratiunculae compositor, quae vel pueri inter se sciunt abhorrere. Abhorret et universa historiola et singulae eius particulae a veritate tantum, quantum capi mente vix potest. Itaque ad inferiorem aetatem impostoris tempus detrudimus. Si quid hariolari licet, biographus Apollonii carmine interpretando occupatus rerum ad vitam viri pertinentium inopiam ita explere fidenter conatus est, ut e quibusdam quae diximus elementis sed paucis fabellam de suo conficeret penitus noviciam.

Satis actumst de biographi fraudibus. At habent Vitae, quod excellat bonitate, in initio:

Vita I W.	Vita II W.
Ἀπολλώνιος, ὁ τῶν Ἀργοναυτικῶν ποιητής, τὸ μὲν γένος Ἀλεξανδρεύς, υἱὸς δὲ Σιλλέως, ὡς δέ τινες Ἰλλέως, φυλῆς Πτολεμαΐδος. ἐγένετο δ' ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων, Καλλιμάχου μαθητής, τὸ μὲν πρῶτον συνὼν Καλλιμάχῳ τῷ ἰδίῳ διδασκάλῳ, ὀψὲ δὲ ἐπὶ τὸ ποιεῖν ποιήματα ἐτράπετο.	*Ἀπολλώνιος ὁ ποιητὴς τὸ μὲν γένος ἦν Ἀλεξανδρεύς, πατρὸς δὲ Σιλλέως ἢ Ἰλλέως, μητρὸς δὲ Ῥόδης. οὗτος ἐμαθήτευσε Καλλιμάχῳ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὄντι γραμματικῷ*[2]).

Quae diductis litteris impressa sunt ea ferebant aegerrime inter-

---

[1]) Linde 'De diversis recensionibus Apollonii Rhodii Argonauticon', Gottingae 1885, p. 51.

[2]) *μαθητὴς Καλλιμάχου* etiam Suidas.

pretes, quotquot exstiterunt. Cur vero? Quoniam neque ad ea, quae de ephebi recitatione postea leguntur, neque ad ea, quae antecedunt, adgregari possent. *Sunt ineptissima, quibus novi omnino nihil additur, ut in brevius esse contracta a biographo videantur, quae ipse integra legerit apud auctorem suum* (Busch 'De bibliothecariis Alexandrinis' diss. Rostoch. 1884 p. 31). Seducti semel ad hanc sententiam certatim operam novissimi dederunt critici, ut quid primitus exaratum fuisset in communi Vitarum archetypo definirent accuratius. Ac cum diutius in diversa omnia discessissent, hodie valet fere et impense commendatur Lindii quaedam suspiciuncula, velut a Susemihlio I p. 384[81]: *Dass das ἔτι ἔφηβον ὄντα richtig, das ὀψέ falsch ist, liegt auf der Hand. Aber erst Linde hat wahrscheinlich gemacht, woher der Widerspruch stammt, nämlich aus der Flüchtigkeit des Excerpierens, indem in der ursprünglichen Biographie vielmehr etwa folgendes gestanden haben dürfte: ἐγένετο δὲ ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων τὸ μὲν πρῶτον συνὼν Καλλιμάχῳ τῷ ἰδίῳ διδασκάλῳ, ἐπειδὴ δὲ ὕστερον ἐπὶ τὸ ποιεῖν ποιήματα ἐτρέπετο ἀπ' αὐτοῦ ἀφιστάμενος, καὶ πολλὴν εἰς ἔχθραν ἦλθον ἀλλήλοις. λέγεται δὲ τοῦτον ἔτι ἔφηβον κτλ.'* Facile et libenter haec praetermittimus et invadi in traditorum verborum integritatem vetamus atque acquiescimus in ipso eo, quod duorum testium facile dinosci dissensum adparet. Id fieri ita in hoc litterarum genere consuevit. Postquam igitur a Callimacho grammaticam, non poesin, Alexandriae didicit Apollonius[3]), intermisso longiore temporis spatio digressus iam a praeceptore in Rhodiorum rempublicam litteris tunc florentissimam ad carmina Rhianeo[4]) fere exemplo pangenda sese

---

[3]) Poeticam artem Callimachus tradidisse Apollonio in Vitis non dicitur: grammaticam dicitur. Erravit igitur Gerckius in hac quidem re, sed cetera multo omnibus fere rectius iudicavit nec meretur tam iniquam quam ei contigit censuram: 'Mus. rhen.' 1889 p. 240 sqq.

[4]) Cf. Meinekii 'Anal. Alex.' p. 200. Cui novum aliquid addere in animo est. Apollonius in 'Argonauticis' Boreadas ab Hercule in Teno insula idcirco occisos esse narravit, quia ille cum quaereret Hylam ut desereretur in Mysia auctores exstitissent I v. 1298 sqq.:

καί νύ κεν ἄψ ὀπίσω Μυσῶν ἐπὶ γαῖαν ἵκοντο
λαῖτμα βιησάμενοι ἀνέμου τ' ἄλληκτον ἰωήν,
εἰ μὴ Θρηικίοιο δύω υἷες Βορέαο
Αἰακίδην χαλεποῖσιν ἐρητύεσκον ἔπεσσιν,

convertit. Circumspiciendum erit deinceps, quale potissimum consilium Apollonius faciendis 'Argonauticis' sit Rhodi persecutus. Id ex ipso carmine exploraturo opus est altiore, quam institui nunc quidem possit, indagine.

σχέτλιοι· ἦ τέ σφιν στυγερὴ τίσις ἔπλετ' ὀπίσσω
χερσὶν ὑφ' Ἡρακλῆος, ὅ μιν δίζεσθαι ἔρυκον.
ἄθλων γὰρ Πελίαο δεδουπότος ἂψ ἀνιόντας
Τήνῳ ἐν ἀμφιρύτῃ πέφνεν, καὶ ἀμήσατο γαῖαν
ἀμφ' αὐτοῖς, στήλας τε δύω καθύπερθεν ἔτευξεν,
ὧν ἑτέρη, θάμβος περιώσιον ἀνδράσι λεύσσειν,
κίνυται ἠχήεντος ὑπὸ πνοιῇ Βορέαο.
καὶ τὰ μὲν ὣς ἤμελλε μετὰ χρόνον ἐκτελέεσθαι κτλ.'

At continuo post vel Glaucus deus marinus emergens admonet Minyas, ne amplius Herculem anxii desiderent v. 1316 sqq.:

Ἄργει οἱ μοῖρ' ἐστὶν ἀτασθάλῳ Εὐρυσθῆι
ἐκπλῆσαι μογέοντα δυώδεκα πάντας ἀέθλους,
ναίειν δ' ἀθανάτοισι συνέστιον, εἴ κ' ἔτι παύρους
ἐξανύσῃ. τῷ μή τι ποθὴ κείνοιο πελέσθω.

Duplex igitur consilium erat sine Hercule proficiscendi, alterum Boreadarum, Glauci vatis alterum idque gravius multo: hoc in futurarum rerum scientia nitebatur, illud fortuitum et inops rationis eo magis putandumst, quod neci tale quid in quempiam decernendae non sufficit. Nex Zethi et Calaidis e Teniorum fabula provenit, qui adgressos esse quondam Herculem Boreadas ferebant (schol. Apollon. l. c.). Causam et originem inimicitiae manifestum est Apollonium de suo perperam novavisse, ut assolet. Genuinam narrationis formam exquirenti Knaackius fortiter succurrit 'Herm.' 1888 p. 136[1]: *Man hat noch nicht beachte', dass die Verfolgung des Hylas durch die Boreaden bei Properz I 20, 25 ff. deswegen erfunden ist, um die spätere Bestrafung derselben durch Herakles zu motivieren: das war also in der Vorlage des Properz erzählt, und die Verse sind nur im Zusammenhang mit andern Heraklestaten verständlich.* Amplius procedere licebit, postquam Propertii versus cognovimus. Ita enim ille, cum asseverasset se relata referre v. 17, perrexit:

Hunc (Hylam) *duo sectati fratres, Aquilonia proles,*
hunc super et Zetes, hunc super et Calais,
oscula suspensis instabant carpere palmis,
oscula et alterna ferre supina fuga.
ille sub extrema pendens secluditur ala
et volucres ramo submovet insidias.

Osculando amorem puero testabantur Boreadae! Accedit quod dodecathlum recte Knaackius ab eo poeta enarratum fuisse conclusit, a quo et Apollonius et Propertius sua mutuati essent. Rhiani 'Heracleam' utrique conicimus praesto fuisse ob puerilem amorem vel in heroum vita moribusque a Rhiano expressum. Cf. Wilamowitz 'Herakles' I p. 310[30] et supra p. 322.

Epimetrum IV: De picturis Arateis.

Diximus de picturis Arateis adn. 17. Sed interea obtigit bibliothecae Basileensis liberalitate, ut Germanici vetustus codex A. N. IV 18 Gryphiswaldiam nobis transmitteretur: unde de picturis Arateis promere nonnulla statuimus, ne pergant sive in libris manuscriptis latere sive in Hugonis Grotii (cuius codex nondum innotuit) 'Syntagmate Arateo', perraro libro, obscuratae. Et ea quidem exempla Basileensia, quae Zodiaco inserviunt inlustrando, vix differunt a pictis calendariis: vide Strzygowskii librum 'Die Calenderbilder des Chronographen vom Jahre 354' Berolini 1888 emissum. In ceteris quoque facile indagaveris, quae e vetere artis conformatione desumpta sint. Omnium vero luculentissima Ingeniculi Basileensis pictura est Herculem exprimentis, dum anguem interficit, in sinistrum genu prolapsum. Vasculi Cyrenaei antiquissimi imaginem intueri nobis videbamur: cf. Studniczkae 'Kyrene' p. 33. Nonnulla picturarum Basileensium exempla arte photographica nobis reddidit prompta voluntate Victor Schulze conlega. Exoptamus vehementer, ut quanta Calendariis tanta Arateis picturis mox cura impertiatur. Enumeravit Germanici codices pictos Breysigius in 'Arateorum' praefatione. Item ζωγράφους, qui multum sphaerae Arateae nocuissent, identidem per Arateas litteras meminimus memoratos.[1]) Denique in libro Germanici Matritensi cum cetera monemus tum Antigonum regem Arato scriptionem 'Phaenomenorum' demandantem conspici teste Bethio. Cf. supra l. c.

[1]) Exscripsimus potissima 'Analectorum Eratosthenicorum' p. 33 sq.

IX. EPIMENIDEA ET ARCHILOCHEA.

Reviviscere nuper e diuturna oblivione Epimenidis coepit memoria. Novum testem producimus:

εἰ δέ τοι Ἡνίοχόν τε καὶ ἀστέρας Ἡνιόχοιο
σκέπτεσθαι δοκέει καί τοι φάτις ἤλυθεν Αἰγός,
αὐτῆς ἠδ' Ἐρίφων, οἵ τ' εἰν ἁλὶ πορφυρούσῃ
πολλάκις ἐσκέψαντο κεδαιομένους ἀνθρώπους,
αὐτὸν μέν μιν ἅπαντα μέγαν Διδύμων ἐπὶ λαιά
κεκλιμένον δήεις· Ἑλίκης δέ οἱ ἄκρα κάρηνα
ἀντία δινεύει. σκαιῷ δ' ἐπελήλαται ὤμῳ
Αἲξ ἱερή, τὴν μέν τε λόγος Διὶ μαζὸν ἐπισχεῖν·[1])
ὠλενίην δέ μιν Αἶγα Διὸς καλέουσ' ὑποφῆται.
ἀλλ' ἡ μὲν πολλή τε καὶ ἀγλαή, οἳ δέ οἱ αὐτοῦ
λεπτὰ φαείνονται Ἔριφοι καρπὸν κάτα χειρός

Aratus v. 156—166. Haedos Cleostratus demum nominavit. Proinde Capram iam antea notam fuisse Robertus conclusit p. 245 rectissime. Quod sidus qui primi in caelo investigarent — pendet ab illis aliquo modo etiam Cleostratus — *Αἶγα* non de 'Capra' sed de 'Procella' a radice *αικ* (*ἀίσσω*) dictum existimarunt. Merito ita olim statuit Buttmannus.[2]) Quam cum 'cubitalem' (*ὠλενίην*), in Aurigae cubito sitam, 'Iovis sacerdotes' scripsissent, correcturus Aratus sinistro Aurigae humero attribuere maluit provectiore scilicet caeli scientia sibi visus adiuvari. Sacerdos is quem correxit

---

[1]) «*ἐπισχεῖν*» etiam Strabo p. 387 (i. e. Apollodorus): *Αἴγιον* (Achaiae) *δὲ ἱκανῶς οἰκεῖται· ἱστοροῦσι δ' ἐνταῦθα τὸν Δία ὑπ' αἰγος ἀνατραφῆναι, καθάπερ φησὶ καὶ Ἄρατος «Αἲξ ἱερή, τὴν μέν τε λόγος Διὶ μαζὸν ἐπισχεῖν». ἐπιλέγει δὲ καὶ ὅτι «Ὠλενίην δέ μιν Αἶγα Διὸς καλέουσ' ὑποφῆται» δηλῶν τὸν τόπον, διότι πλησίον Ὠλένη . . . Αἰγιέων δέ ἐστι καὶ . . . Ἑλίκη καὶ τὸ τοῦ Διὸς ἄλσος τὸ Ἀμάριον κτλ.'* Vossius «*ὑποσχεῖν*» ex Etonensi (n) et Parisiensi (o) codicibus protraxit (cf. Krameri praef. vol. I). Cetera quoque Aratea Strabo aliunde accepit: II p. 103 (cf. p. 194) X p. 478 (cf. p. 262). Pag. 228.

[2]) 'Entstehung der Sternnamen auf der griechischen Sphaere' ('Abh. der Berl. Akad.' 1826) p. 28.

Iovis infantiam enarrans capram induxerat dei nutricem: exspectamus, in sacerdote potissimum, fabulam e certa religione depromptam. Eandem iterum Aratum, si modo Iovis denuo attigit memoriam fabularem, respexisse per se consentaneum est. Ac tetigit reapse initio v. 30 sqq.:

εἰ ἐτεὸν δή,
Κρήτηθεν κεῖναί γε Διὸς μεγάλου ἰότητι
οὐρανὸν εἰσανέβησαν, ὅ μιν ποτὲ κουρίζοντα
δίκτῳ ἐν εὐώδει ὄρεος σχεδὸν Ἰδαίοιο
ἄντρῳ ἐγκατέθεντο καὶ ἔτρεφον εἰς ἐνιαυτόν,
Δικταῖοι Κούρητες ὅτε Κρόνον ἐψεύδοντο.
καὶ τὴν μὲν Κυνόσουραν ἐπίκλησιν καλέουσιν,
τὴν δ' ἑτέρην Ἑλίκην.

Aratum Creticam de Iovis pueritia famam dubitanter secutum esse diximus cap. VIII. Quadrat illuc capra lac praebens quod infanti daretur, ni fallimur, eximie. Sacerdoti igitur, cui Capram, eidem Cynosuram et Helicen puerulum in monte Ida deberi educantes persuasissimum est. Hinc Idaei Iovis sacerdos is, de quo agitur, scriptor fuerit necesse fit. Age Capricorni historiolam 'Catast.' XXVII p. 148 R. proferamus: *ἐτιμήθη δὲ διὰ τὸ σύντροφον εἶναι τῷ Διί, καθάπερ Ἐπιμενίδης ὁ τὰ Κρητικὰ ἱστορῶν φησιν, ὅτι ἐν τῇ Ἴδῃ συνῆν αὐτῷ, ὅτε ἐπὶ τοὺς Τιτᾶνας ἐστράτευσεν, ἐν ᾧ τοὺς συμμάχους καθώπλιζεν. παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν ἐν τοῖς ἄστροις αὐτὸν ἔθηκε καὶ τὴν Αἶγα τὴν μητέρα.*[3]) Ceteros testes adposuit Robertus. Epimenides igitur Cretensis, Cretici — 'Idaei' nunc dicemus accuratius — Iovis et Rheae sacerdos, Capram Capricorni matrem simul cum filio in sideribus constitutam narraverat. In Epimenidem vero etiam convenit, ut melius non possit, dictamni mentio Aratea *δίκτῳ ἐν εὐώδει*, de cuius salubritate et vi purgatoria cap. VI expositum est accuratius. Lustrationes ('*Καθαρμούς*') ferebatur ille inde a quinto saeculo conscripsisse; dicitur idem *ῥιζοτόμος*.[4]) Itaque Epimenidem Aratus

[3]) Fidem Kernius p. 78 Epimenidis fragmentis iis, quae in 'Catasterismis' servata sunt, derogavit. Cui iure refragati sunt Bethius (Hermes 1889 p. 410) et Wilamowitzius (Eurip. Hippolyt. p. 224).

[4]) Schultess 'De Epimenide' p. 19. Dormivit in antro Idaeo: cf. infra et Suidas s. v. *διεκπατῆσαι] τοῦ πάτου παρεξελθεῖν. λέγουσιν Ἐπιμενίδην χρόνον ἕνα διεκπατῆσαι ἀσχολούμενον περὶ ῥιζοτομίαν. χρόνον ἕνα* 'unum annum'

usurpavit certissime. Quaerimus librum Epimenideum: 'Theogonia' ultro offertur. Quae inde a quinto ineunte saeculo vel exeunte sexto adscribi Epimenidi coepta est[5]).

Dubitaverat de Epimenideae fabulae fide ac veritate Aratus. Nullum dubitationi locum relinquendum esse et fraudem adgnoscendam professus est item in pueritia Iovis describenda Callimachus. At quo ille auxilio et firmamento! Haud inlepide ipsius Epimenidis sententiolam adsumpsit suis adversarium armis repulsurus:

Ζεῦ, σὲ μὲν Ἰδαίοισιν ἐν οὔρεσί φασι γενέσθαι,
Ζεῦ, σὲ δ' ἐν Ἀρκαδίῃ· πότεροι, πάτερ, ἐψεύσαντο;
«Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται».

Epimenidis gratia (fr. 5 K.) si quis Callimachum putaret hymni exordium ita constituisse ut fecit, vim et iniuriam subtili poetae ingenio inferret ac consilio. Subtilitas vero cogitandi patefacta nobis videtur, dummodo Aratum perpendas iam et ipsum haesitasse (*εἰ ἐτεὸν δή*). 'Phaenomena' amici Cretensium castigans mendacia strinxit Callimachus.

'Oraculis' perperam Kinkelius versum inseruit. Quo facile refutato ad 'Catharmos' potius sibi redeundum Dielesius ratus, vir summus, ubi civibus abstinentiam commendavisset, ibidem Epimenidem iecisse in Cretenses vituperium illud p. 395 ita docebat: *Auf diese Enthaltsamkeitspredigt beziehe ich auch den berühmt gewordenen Vers Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. Ein Orakel ist es nicht, die starke Invective passt auch kaum in den Orakelton. Dagegen lässt sich wol verstehn, wenn der Epimenides der 'Katharmen' seine in Sünde verstockten Landsleute durch die Empfehlung der orphischen*

---

significat (Valckenarius 'Diatriba' p. 140 et supra p. 124): male *ad aliquod tempus* Bernhardyus, deceptus fortasse Laertii Diogenis loco I 10, 7: *εἰσὶ δ' οἵ μὴ κοιμηθῆναι αὐτὸν λέγουσιν, ἀλλὰ χρόνον τινὰ ἐκπατῆσαι ἀσχολούμενον περὶ ῥιζοτομίαν.* Hinc est, quod herbae nonnullae vocantur *Ἐπιμενίδειοι*: Theophr. 'Hist. plant.' VII 12, 1 (*ἐδώδιμοι*) *ἡ τοῦ ἀσφοδέλου ῥίζα καὶ ἡ τῆς σκίλλης, πλὴν οὐ πάσης ἀλλὰ τῆς Ἐπιμενιδείου καλουμένης. ἣ ἀπὸ τῆς χρήσεως ἔχει τὴν προσηγορίαν.* De trochiscis Epimenideis: Schultess. p. 50[5]. Cf. Wilamowitz. l. c.

[5]) O. Kern 'De Orphei Epimenidis Pherecydis Theogoniis' p. 67 sqq., Diels 'Sitzungsber. der Berliner Akad.' 1891 p. 387—403, Wilamowitz l. c.

Askese wie Empedokles auf den Pfad der Tugend lenken und wie jener (v. 444 St.) vermahnen will: νηστεῦσαι κακότητος. Dielesii series cogitatorum incerta condicione laborat. Nam si res ad coniecturam semel devenit, e pluribus seligemus eam quae ab expressi exempli vadimonio ac fide ceteris tutius commendatur. Imitatus est Epimenides utique Hesiodeum Theogoniae exordium v. 26 sqq.

ποιμένες ἄγραυλοι, κάκ᾽ ἐλέγχεα, γαστέρες οἶον.
ἴδμεν ψεύδεα πολλὰ λέγειν ἐτύμοισιν ὁμοῖα.
ἴδμεν δ᾽, εὖτ᾽ ἐθέλωμεν, ἀληθέα γηρύσασθαι.

Subrustica impudentia pastores vel unum potius pastorem Hesiodum adfatae instruunt Musae deorum origines carmine explicaturum. Quid? si in Epimenide consimilis adloquendi erat occasio, una intercedente ea differentia, ut verax apud Epimenidem persona adlocutrix (vel personae) videri vellet, Musae Hesiodeae simul etiam 'mendaces'? Prona suspicio, deum nescio quem (vel deos) Epimenidi non aliter atque est in Hesiodo scribendi negotium detulisse de certis rebus tunc ipsum edocto. Consopitum se facias Epimenidem, ut esse solet in fabulis, finxisse et ad deos ductum per somnum[6]) didicisse nova mira inaudita! Finxit re vera tale quid Epimenides in 'Catharmis'. Quod cum bene coniecisset Dielesius[7]), nuntiari vidimus idem postea ab eo biographo, cui sua

[6]) Profundi somni documentum mirifica diuturnitas (cf. Cic. 'Somnium Scipionis' c. 10). Spatium quinquaginta septem annorum, quae est Theopompi numeratio (Schultess. p. 53), e ternario magni anni undevicennalis numero explicatur ($3 \times 19 = 57$). Quod cum iure conclusissent cum alii tum Schultessius p. 52, illud hic omnino neglexit, quod non Meto demum, sed iam Phainus Metonis magister circa a. 450 solarem annum undeviginti annis lunaribus circumscripsit. Cf. p. 241 et huius capitis adn. 4, ubi 'unum' annum dormivisse Epimenidem comperimus. 'Unum' annum Iuppiter Callimacheus a Curetibus educatur.

[7]) *Wie Kallimachos im Prolog der Aitien seine Dichtung als Traumeingebung dargestellt hatte, wie es ferner die allgemein und officiell geübte Sitte der Incubation griechischem Denken nahe legte, so begreift man leicht, auch ohne dass man die Legende der Siebenschläfer und andere zahlreiche Varianten bemüht (Rohde 'Rhein. Mus.' 35, 157), dass auch dieser Epimenides redivivus sich als erwacht aus langem Schlafe und nun mit wunderbarer Weissagungskunst behaftet ausgibt und seines Geistes Reichthum auszustellen beginnt So stellt sich auch Lukian (Timon c. 6) . . das Werden des Propheten vor.* Lucianus nihil nisi diuturnam dormitionem commemoravit e narrationis conexu solutam. De Callimacho cf. 'Anth. Pal.' VII 42.

debet Maximus Tyrius 'Diss.' c. 22 p. 224 Davisii (Cantabr. 1703) *ἦλθεν Ἀθήναζε καὶ ἄλλος, Κρὴς ἀνήρ, ὄνομα Ἐπιμενίδης· οὐδὲ οὗτος ἔσχεν εἰπεῖν αὐτῷ διδάσκαλον· ἀλλ' ἦν μὲν δεινὸς τὰ θεῖα, ὥστε τὴν τῶν Ἀθηναίων πόλιν κακουμένην λοιμῷ καὶ στάσει διεσώσατο ἐκθυσάμενος· δεινὸς δὲ ἦν ταῦτα οὐ μαθών, ἀλλ' ὕπνον αὐτῷ διηγεῖτο μακρὸν καὶ ὄνειρον διδάσκαλον* et c. 28 p. 286 *ἀφίκετό ποτε ἀνὴρ Κρὴς Ἀθήναζε ὄνομα Ἐπιμενίδης κομίζων λόγον οὑτωσὶ ῥηθέντα, πιστεύεσθαι χαλεπόν. ἡμέρας ἐν Δικταίου* (immo *Ἰδαίου*: Rohde 'Psyche' p. 120[3]) *Διὸς τῷ ἄντρῳ κείμενος ὕπνῳ βαθεῖ ἔτη συχνὰ ὄναρ ἔφη ἐντυχεῖν αὐτὸς θεοῖς καὶ θείων λόγοις καὶ Ἀληθείᾳ καὶ Δίκῃ. τοιαῦτα ἄττα διαμυθολογῶν ᾐνίττετο, οἶμαι, ὁ Ἐπιμενίδης, ὡς ἄρα ὁ ἐν γῇ βίος ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ὀνείρατι ἔοικε καὶ πολυετεῖ.* Esse vidimus, qui non dormiisse sed herbis salutaribus occupatum fuisse conligendis Epimenidem asseverarent (adn. 4). Novo igitur testimonio id ipsum, quod pragmatice interpretando conatur tollere, Maximus stabilit invitus.[8]) Addimus breviter de persona adlocutrice ex eodem Maximo nonnulla. Deos enim universos, Veritatem et Iustitiam imprimis, se vidisse 'Catharmorum' exordio et audivisse rettulit Epimenides. Illud «*Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται*» si ad Veritatem revocaveris adfantem, acrimoniam singularem persentisces; si minus, in *ψεῦσται* rationem et relationem requires. Statuimus igitur ita probabiliter, sed nihil certi spondemus. Quid ergo? Arati causa Callimachus Epimenideam fabellam Epimenidis ipsius versu redarguit. Hymnus in Iovem Callimacheus cum ± 280 confectus sit, iam ante illud tempus 'Phaenomena' Alexandriae innotuisse

[8]) Wilamowitzius in Epimenidis 'Theogoniam' convicium illud relegavit Eurip. 'Hippolytos' p. 224[1]) '*Den Hesiod weihen die Musen auf dem Helikon* (immo ad radices montis, cf. p. 274) *und beginnen mit dem Scheltwort «ποιμένες ἄγραυλοι, κάκ' ἐλέγχεα, γαστέρες οἶον». Epimenides war bei den letaeischen Nymphen gewesen und verkündigte die Wahrheit mit dem Scheltwort «Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί».* Pag. 224: *Die Theogonie führte als poetisches Motiv den Schlaf in der Grotte ein.* Opponimus quae supra prolata sunt. Nymphis templum exstruere Epimenidem voluisse sed voce e caelo audita Iovi dicasse Theopompus (Laert. Diog. l. c.) narravit. Nihil de Nymphis exstat amplius, quoad scimus. — Etiam de Callimacho paullo aliter Wilamowitzius iudicavit. De quibus ambigere licet, postquam Callimacheae relationis acumen, ni fallimur, dispeximus.

consequitur. Vel hinc quaestio de 'Phaenomenis' chronologa profligata est.

«Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται»· καὶ γὰρ τάφον, ὦ ἄνα, σεῖο
Κρῆτες ἐτεκτήναντο· σὺ δ' οὐ θάνες, ἐσσὶ γὰρ αἰεί.

Efficitur copulatione causali, Epimenidem ipsum, utpote cuius fraus et fallacia reprehendatur, de Iovis et morte et sepulcro locutum esse in 'Theogonia' [9]) et proinde humanam quadamtenus deorum summo addixisse naturam.

Altius Cretensium de Iove fabulam repetentibus narratio occurrit Anonymi Ambrosiani in Studemundii 'Analectis variis' I p. 224 sq. impressi genuinae antiquitatis laude et raritate excellens:

δάκτυλος δὲ ἐκλήθη ἀπὸ τῶν Δακτύλων, οὓς ἐπιλαβομένη τῆς γῆς ἀνῆκεν ἡ Ῥέα. ἡ δὲ ἱστορία τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. μαντευόμενος ὁ Κρόνος περὶ τῶν μελλόντων αὐτῷ συμβῆναι ἤκουσε παρὰ τοῦ μάντεως, ὅτι εἷς τῶν παίδων αὐτοῦ μέλλει τῆς βασιλείας αὐτὸν ἐκβαλεῖν· εὐλαβούμενος οὖν τὰ τικτόμενα βρέφη κατέπινεν. λυπουμένη δὲ πρὸς τοῦτο ἡ τοῦ Κρόνου γυνή, ὅτε ἔλαβεν ἐν γαστρὶ τὸν Δία, ἔφυγεν εἰς τὴν Ἴδην (ὄρος δὲ τοῦτο τῆς Κρήτης) κἀκεῖσε διέτριβε τὴν ὥραν τοῦ τοκετοῦ περιμένουσα. ὡς δ' ἧκεν ἡ προθεσμία καὶ αἱ τῶν ὠδίνων ἐπέκειντο βάσανοι, μὴ φέρουσα τὰς ἀλγηδόνας ἐπεστήριξε κατὰ τοῦ ὄρους τὰς χεῖρας· τὸ δὲ ὄρος εὐθὺς ἰσαρίθμους τῶν δακτύλων ἐγέννησε δαίμονας, οἵτινες περιστάντες αὐτὴν ἐμαιώσαντο. ἡ δὲ γεννήσασα λίθον μὲν ἀντὶ τοῦ παιδὸς σπαργανώσασα τῷ Κρόνῳ προσήνεγκεν (ὃ δὲ καὶ τοῦτον κατέπιεν), τῷ δὲ βρέφει δίδωσι τροφὸν αἶγα καλουμένην Ἀμάλθειαν, καὶ τοὺς εἰρημένους δὲ περιέστησε δαίμονας· οὗτοι οὖν ἔσκεπόν τε τὸ βρέφος καὶ περὶ αὐτὸ χορεύοντες ἔτυπτον τὰς ἀσπίδας

---

[9]) *Auf dasselbe Gedicht* (Epimenidis 'Theogoniam') *möchte ich auch die Tradition vom Zeusgrabe beziehn, denn nicht wol könnte Kallimachos sie den Kretern zuschreiben, wenn erst Euhemeros sie erfunden hätte, wie Rohde meint (Psyche p. 122); dagegen ist der Witz viel besser, wenn Kallimachos den Spruch des Epimenides von der kretischen Verlogenheit gegen ihn selbst wendet* Wilamowitzius l. c.

εὐκόσμως καὶ ἀπετέλουν ῥυθμὸν ἐναρμόνιον ᾄδοντες καὶ μέλη τινά, καὶ οὐ συνεχώρουν ἀκοῦσαι τὸν Κρόνον κλαίοντος τοῦ παιδός. τοῦτο δέ φησι Καλλίμαχος (v. 53 sq.)·

ἵνα Κρόνος οὔασιν ἠχὴν
ἀσπίδος εἰσαΐοι καὶ μή σεο κουρίζοντος,

ὅ ἐστι τοῦ Διός. τὸ αὐτὸ δὲ εἶπε καὶ Ἄρατος (v. 35)·

Δικταῖοι Κούρητες ὅτε Κρόνον ἐψεύδοντο.

. . ἦσαν δὲ οἱ προειρημένοι δαίμονες δέκα τὸν ἀριθμὸν καὶ ἐκαλοῦντο Δάκτυλοι Ἰδαῖοι καὶ Κούρητες καὶ Κορύβαντες, Δάκτυλοι μὲν Ἰδαῖοι ἀπὸ τῆς Ἴδης τοῦ ὄρους τοῦ Κρητικοῦ καὶ τῶν τῆς Ῥέας δακτύλων, Κούρητες δὲ διὰ τὸ περὶ τὸν Δία κοῦρον ὄντα εἰλεῖσθαι, Κορύβαντες δὲ διὰ τὸ περιβαίνειν τῷ κούρῳ καὶ ἀπατᾶν τὸν Κρόνον τοῖς ᾄσμασιν.

Indidem prompsit Nonnus XIV v. 23—35, ut vero plus exhibeat:

καὶ βλοσυροὶ Κρήτηθεν ἀολλίζοντο μαχηταὶ
Δάκτυλοι Ἰδαῖοι κραναῆς ναετῆρες ἐρίπνης
γηγενέες Κορύβαντες ὁμήλυδες, ὧν ποτε Ῥείη
ἐκ χθονὸς αὐτοτέλεστος ἀνεβλάστησε γενέθλη·
οἵ βρέφος ἀρτιλόχευτον ἀεξιτόκῳ παρὰ πέτρῃ
Ζῆνα φερεσσακέεσσιν ἐμιτρώσαντο χορείαις,
κῶμον ἀνακρούοντες ὀρίκτυπον ἠπεροπῆα,
ἠέρα βακχεύοντες· ἀρασσομένοιο δὲ χαλκοῦ
ἀγχινεφὴς Κρονίοισιν ἐπέβρεμεν οὔασιν ἠχὼ
κουροσύνην Κρονίωνος ὑποκλέπτουσα βοείαις·
καὶ πρόμος ἡγεμόνευε χοροπλεκέων Κορυβάντων
Πύρριχος Ἰδαῖός τε σακέσπαλος, οἷς ἅμα βαίνων
Κνώσσιος αἰόλα φῦλα παρώνυμος ὥπλισε Κύρβας.

Recens quidem testium memoria, at fabulae elementa vetustissima. Quae res Stesimbroti adiumento monstrari potest. Nam cum Apollonius 'Argonauticorum' I v. 1126 sqq. Minyas narrasset et Rheam Dindymenam evocasse

Τιτίην θ' ἅμα Κύλληνόν τε,
οἳ μοῦνοι πολέων μοιρηγέται ἠδὲ πάρεδροι
Μητέρος Ἰδαίης κεκλήαται, ὅσσοι ἔασιν
Δάκτυλοι Ἰδαῖοι Κρηταιέες, οὕς ποτε νύμφη
Ἀγχιάλη Δικταῖον ἀνὰ σπέος ἀμφοτέρῃσι
δραξαμένη γαίης Οἰαξίδος ἐβλάστησεν

scholiasta ad h. l. notavit: *ὅτι δὲ νύμφη τις Οἰαξίδος γῆς δραξαμένη τοὺς καλουμένους Ἰδαίους Δακτύλους ἐποίησε, παρὰ Στησιμβρότου εἴληφεν.* Diiunxit igitur a Rhea Anchialam praeeunte Stesimbroto Apollonius. Sive idem ille sive Maeandrius Milesius (quem praetulit doctissimus Apollonii interpres) Apollonio nomina Dactylorum e religione Milesiorum profecta suppeditavit. Sunt autem in ista narratione quae attendas duo. Ac primum quidem quod deae Cyzicenae sive Milesiae Cretenses Dactyli famulantur, id e vetere ac nota iam Mileti cum Creta insula relatione apte ni fallimur expediveris.[10]) *Ἀγχιάλην* vero Dactylorum matrem 'mari propinquam' vocatam putamus eadem de causa, qua *Ἁλίας* 'feminas marinas' Placianae Rheae et comites et cultrices 'C. I. G.' II 3657 (cf. Kirchneri 'Att. et Pelop.' p. 45[1]). Quae eo consilio disseruimus paullo uberius, ne ante Milesiacam fabulam quinto saeculo antiquiorem exstitisse Creticae narrationis elementa ignoraretur[11]).

In Idam montem parturiens Rhea sese confert (Anonymus), partum *ὄρεος σχεδὸν Ἰδαίοιο* Curetes custodiunt cum nutricibus, Rheae matri scilicet vicini (Aratus). Inter se haec vides arcte conexa esse. Itaque obstare vix quicquam dixeris, quin Epimenidi hoc quoque retribuas. Et ne Dactylorum quidem significatio abhorret. 'Idaei' Anonymo illi sunt, Arato 'Dictaei', etsi mille stadia inter Idam et Dictam montes interiacent (cf. p. 262[29]). Res ita se habebit. «*Δικταῖοι Κούρητες*» Aratus versum exordiens, cum deberet «*Ἰδαῖοι*», dixit anaphorae studio ductus ob versus antecedentis initium «*δίκτῳ ἐν εὐώδει*» quaesitae, idque eo facilius

[10]) Simile quid Olympiae accidit. Iovem in Elide natum Rhea commisit Olympiae *τοῖς Ἰδαίοις Δακτύλοις, καλουμένοις δὲ τοῖς αὐτοῖς τούτοις καὶ Κούρησιν. ἀφικέσθαι δ' αὐτοὺς ἐξ Ἴδης τῆς Κρητικῆς κτλ.*' Cf. 'Hermes' 1890 p. 400 sqq.

[11]) Fortasse redundabit alterum. Epimenidem *καὶ παῖδα νύμφης ὄνομα Βάλτης καὶ Κούρητα νέον* coaevi adpellabant (Plut. 'Sol.' c. 12). Depravatum et *Βάλτης* et *Βλάστας* Suidianum s. v. *Ἐπιμ.* Cum de Cretica nympha biographus quisquis fuit utrique communis loquatur, subabsurde *Βλαύτας* (quae Attica erat) fuit qui excogitaret. Fac vero hac quoque in fabula Curetes — inter quos Epimenides numerabatur — fuisse eosdem ac Dactylos Idaeos: 'Anchialae' nymphae et Haliarum memineris et e *Βλάστας-Βάλτης* eliciendum forte esse *Ἁλίας* censebis. Sed ambiguam fatemur nobis et ipsis propositae coniecturae fidem videri, dummodo rationem redinveniendi veri ac regionem monstraverimus, contenti.

potuit, quod in aliis narrationibus Creticis ne Dicta quidem a Iovis natalibus seiuncta erat.[12]) Denique Dactylos Idaeos Rheae dixit obstitores Anonymus: *περιστάντες αὐτὴν ἐμαιώσαντο*. Medici igitur dii putabantur illi; et innuunt tale aliquid etiam propria Dactylorum nomina: Hercules (nimirum *Ἀλεξίκακος*)[13]), *Παιώνιος*, *Ἐπιμήδης*, *Ἴασιος*, *Ἴδας*. Proinde obstetricium Dactylorum officium inter genuinae religionis Creticae vestigia censemus nec demimus Epimenidi. Ac fortasse de Dactylorum etymo hac eadem ratione edocebimur quid sibi velit. Quid? si *χειρογόνοι* credebantur et digitis placide ventri immissis contrectando efficere, ut parerent parturientes? Essent igitur *Δάκτυλοι* = *Δακτυλογόνοι*, ut *Κούρητες* = *Κουροτρόφοι* ('De Aeschyli Supplicibus' p. III sqq.). Coniectura haec est, nihil amplius.

Composuimus Epimenidea quae in Anonymo Ambrosiano nobis inesse viderentur elementa. A quo quod alienum sit, nobis nihildum sese obtulit. Iam faciamus periculum num satis tuto argumentati simus, et Pseudoeratosthenem et Diodorum, qui nonnulla habent ex eodem Epimenide, ad Anonymum exigamus. Quod ut bene cadat, pro explorato tenendum est, Diodorea libri V capita 70 et 71 e duobus utique scriptoribus contaminata esse, quorum alter ad Callimachi hymnum primum, alter proxime ad ipsum accedat Anonymum. En Callimachus v. 57—67:

ἀλλ' ἔτι παιδνὸς ἐὼν ἐφράσσαο πάντα τέλεια·
τῷ τοι καὶ γνωτοὶ προτερηγενέες περ ἐόντες
οὐρανὸν οὐκ ἐμέγηραν ἔχειν ἐπιδαίσιον οἶκον.
δηναιοὶ δ' οὐ πάμπαν ἀληθέες ἦσαν ἀοιδοί·
φάντο πάλον Κρονίδῃσι διάτριχα δώματα νεῖμαι·
τίς δέ κ' ἐπ' Οὐλύμπῳ τε καὶ Ἄιδι κλῆρον ἐρύσσαι,
ὃς μάλα μὴ νενίηλος; ἐπ' ἰσαίῃ γὰρ ἔοικε
πήλασθαι· τὰ δὲ τόσσον ὅσον διὰ πλεῖστον ἔχουσιν.
ψευδοίμην, αἴοντος ἅ κεν πεπίθοιεν ἀκουήν.
οὔ σε θεῶν ἐσσῆνα πάλοι θέσαν, ἔργα δὲ χειρῶν,
σή τε βίη τό τε κάρτος, ὃ καὶ πέλας εἵσαο δίφρου.

Quibus si admoveris Diodorum V c. 70, 1 *περὶ δὲ τῆς τοῦ Διὸς γενέσεώς τε καὶ βασιλείας διαφωνεῖται· καί τινες μέν φασιν αὐτὸν*

[12]) Lobeck. 'Aglaophamus' II p. 1121.
[13]) Lobeck. ib. p 1169.

μετὰ τὴν ἐξ ἀνθρώπων τοῦ Κρόνου μετάστασιν εἰς θεοὺς διαδέξασθαι τὴν βασιλείαν, οὐ βίᾳ κατισχύσαντα τὸν πατέρα, νομίμως δὲ καὶ δικαίως ἀξιωθέντα ταύτης τῆς τιμῆς et praeterea capitis 71 initium: has certe Diodoreae narrationis partes segregandas a ceteris esse liquebit. Cetera enim, si non omnia utique nonnulla, ita comparata sunt, ut Anonymum nobis iteratum audire videamur: *τινὲς δὲ μυθολογοῦσι τῷ Κρόνῳ γενέσθαι λόγιον περὶ τῆς τοῦ Διὸς γενέσεως, ὅτι παραιρήσεται τὴν βασιλείαν αὐτοῦ βιαίως ὁ γεννηθεὶς παῖς. διόπερ τὸν μὲν Κρόνον τὰ γεννώμενα παιδία πλεονάκις ἀφανίζειν, τὴν δὲ Ῥέαν ἀγανακτήσασαν καὶ μὴ δυναμένην μεταθεῖναι τὴν προαίρεσιν τἀνδρός, τὸν Δία τεκοῦσαν ἐν τῇ προσαγορευομένῃ Δίκτῃ, κλέψαι καὶ δοῦναι λάθρᾳ τοῖς Κούρησιν ἐκθρέψαι τοῖς κατοικοῦσι πλησίον ὄρους τῆς Ἴδης· τούτους δὲ ἀπενέγκαντας εἴς τι ἄντρον παραδοῦναι ταῖς Νύμφαις . . . αὗται δὲ μέλι καὶ γάλα μίσγουσαι τὸ παιδίον ἔθρεψαν καὶ τῆς αἰγὸς τῆς ὀνομαζομένης Ἀμαλθείας τὸν μαστὸν εἰς διατροφὴν παρείχοντο κτλ.'* Pseudoeratosthenem superius adscripsimus. Quem recte olim, quamvis Bethius 'Herm.' 1889 p. 410 dissentiat, cum Diodoro V 70, 6 Robertus comparavit p. 241: *τῇ θρεψάσῃ δ' αἰγὶ τιμάς τέ τινας ἄλλας ἀπονεῖμαι καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἀπ' αὐτῆς λαβεῖν, Αἰγίοχον ἐπονομασθέντα*: ad caelum nimirum Capram rettulit Iuppiter.

Factum nobis est periculum, ni fallimur, feliciter.

Coronam Aratus v. 71 commemoravit:

αὐτοῦ κἀκεῖνος Στέφανος, τὸν ἀγαυὸν ἔθηκεν
σῆμ' ἔμεναι Διόνυσος ἀποιχομένης Ἀριάδνης,
νώτῳ ὑποστρέφεται κεκμηότος Εἰδώλοιο.

Historiolam illam esse Epimenideam 'Catasterismi' p. 67 et 243 testantur diserte.

Leonidas Tarentinus, paullo iunior Arato, in 'Phaenomena' epigramma ita incohavit:

Γράμμα τόδ' Ἀρήτοιο δαήμονος, ὅς ποτε λεπτῇ
φροντίδι δηναιοὺς ἀστέρας ἐφράσατο,
ἀπλανέας τ' ἄμφω καὶ ἀλήμονας.

Aeternitatem stellarum extulit poeta ornamenti causa[14]), nec dicendum erit Arati versum 99 obversatum esse Tarentino (de Virgine):

εἴτ' οὖν Ἀστραίου κείνη γένος, ὅν ῥά τέ φασιν
ἄστρων ἀρχαῖον πατέρ' ἔμμεναι, εἴτε τευ ἄλλου.

«*ἀρχαῖον*» Marcianus servavit et scholio firmatus et Hesiodeae 'Theogoniae' v. 378, ubi Astraeo Aurora peperisse astra fertur. Recentiores vero codices «*ἀρχαίων*» habent, ut Parisini AC a nobis conlati. Superflua autem coniectura «*ἀρχαίων*» illud novatum esse concludimus. Adde quod Nox, quippe quae 'signa siderum posuerit', «*ἀρχαίη*» est v. 408; «*ἀρχαίων γυναικῶν*» v. 103.

Prior originatio cuius sit, adhuc nescitur. *Ἀστέριος* — *Ἀστερίων* et heros pernobilis Cretensis et Cretici Iovis quoque epithetum solemne (Preller II³ p. 116, Roscher s. v.)[15]). Ostendi nequit sed verisimile admodum est, Creticam fabulam esse illam et eodem Epimenidis scripto propagatam. Artifices pergameni cum non modo *Δίκην-Παρθένον*, ut Aratus coniunctis Eudoxi et Hesiodi denominationibus, sed etiam quasi diversam personam *Θέμιν-Παρθένον* inter deos siderales referrent, hanc aliunde eos mutuatos esse patet. Vix igitur admittitur, eum qui iuxta *Θέμιν* in gigantomachiae pergamenae anaglyphis proelians repraesentatur Hesiodeo nomine velle adficere: quemadmodum Puchsteinius, longe omnium felicissimus et ingeniosus arae pergamenae interpres, instituit. Cuius

---

[14]) Sensit rem in Leonida Jacobsius. Arati v. 116 ne opponas *ποθέουσα παλαιῶν ἤθεα λαῶν* aut Asclepiadis (sive Archiae) de Hesiodo versum *γένος ἀρχαίων ἔγραφες ἡμιθέων* 'Anth. Pal.' IX 64 aut Rhiani (p. 186 Meinekii 'Analectorum') *Πύρρης Δευκαλίωνος ἀπ' ἀρχαίης ἀλόχοιο* aut Euphorionis fr. dub. V *ὑμείων κοκύῃσι καθειμένη ἀρχαίῃσιν.* — In Leonidae carminibus nihil invenimus, quod Arateam imitationem redoleat, nisi forte 'Anth. Pal.' IX 107 (quod Antipatri Thessalonicensis dixit esse Planudes) ad 'Phaenomenorum' v. 154 sq. spectat. Sole cum Leone coeunte

εὔρεῖαί μοι ἀρέσκοιεν τότε νῆες,
εἰς ἄνεμον δὲ τὰ πηδὰ κυβερνητῆρες ἔχοιεν

Aratus. Leonidas tanquam oblocuturus v. 3—6:

βραχὺ μὲν σκάφος, ἀλλὰ θαλάσσῃ
πᾶν ἴσον· οὐ μέτρων ἡ κρίσις, ἀλλὰ τύχης.
ἔστω πηδαλίοις ἑτέρῃ πλέον (ἄλλο γὰρ ἄλλῃ
θάρσος), ἐγὼ δ' εἴην δαίμοσι σῳζομένη.

[15]) *Ἀστήρ* gigas atticus a Minerva necatus: Aristoteles schol. Aristid. p. 105 Frommelii.

disputatorum haec fere summa ('Sitzungsber. der Berl. Ak.' 1889 p. 339): Alatum quendam et barbatum deum aetate provectum, miti facie insignem, iuxta *Θέμιν Φοίβην Ἀστερίην* 'caeli quasi reginam' repositum esse. In cuius ala sinistra (refracta enim dextra est) oculum conspici. '*Alle diese Eigenschaften des fraglichen Gottes, sein Platz, seine Formen, die Augen auf den Flügeln, führen mit grösster Wahrscheinlichkeit darauf, dass es der ἠλιωπός, bez. ἀστερωπός Uranos sei, freilich nicht der Sohn von Aither und Hemera, sondern der Vater von Themis und Phoibe* [Hesiod. 'Theog.' v. 133] *und all der andern von den erdgebornen Giganten bedrohten Titanen und Olympier, der als Pendant der Ge auf Seiten der Götter um so weniger fehlen kann, als ihm besonders der Angriff der übermüthigen Erdensöhne gilt.*' An Astraeus, quem vetustum astrorum parentem Hesiodus v. 378 praedicavit, dicendus ille et ex Epimenidis 'Theogonia' aevo alexandrino notissima repetendus est? Certe ionica vel poetica potius nominis *Ἀστερίη* terminatio in anaglyphis pergamenis iuxta formas atticas conspicua sic apte explicaretur. Sed res incerta est ac fortasse manebit.

II

I. Bekkerus p. 144 editionis Archilochi frustulum nescimus e quo libro divulgavit: *καὶ παρ' Ἀρχιλόχῳ* (fr. 120 B.) «*ὑφ' ἡδονῆς σαλευομένη κορώνη*». Quantum vero exsultabamus, cum in Marciano et eius apographis tres fere Archilochi versus primi investigaremus hucusque incognitos! Sed antea Arati locum totum adponimus v. 1003 sqq. Signum igitur sunto auctore Arato

καὶ κόρακες μοῦνοι μὲν ἐρημαῖοι βοόωντες
δισσάκις, αὐτὰρ ἔπειτα μέγ' ἀθρόα κεκλήγοντες·
πλειότεροι δ' ἀγεληδόν, ἐπὴν κοίτοιο μέδωνται,
φωνῆς ἔμπλειοι· χαίρειν κέ τις ὠΐσαιτο,
οἷα τὰ μὲν βοόωσι λιγαινομένοισιν ὁμοῖα,
πολλὰ δὲ δενδρείοιο κατὰ φλόον, ἄλλοτ' ἐπ' αὐτοῦ,
ἧχί τε κείουσιν καὶ ὑπότροποι ἀπτερύονται.

Adscripsit v. 1009 scholiasta Marcianus: *ἦχί τε κείουσιν-] ἐν ᾧ αὐλίζονται καὶ καθέζονται, ἀπ' αὐτοῦ πάλιν αἴρονται, καὶ περιπετασθέντα πάλιν ἐπ' αὐτὸ εἰ ὑποστρέφοιεν εὐδινὸν τὸ περὶ τὸν ἀέρα κατάστημα γίνωσκε· χαιρόντων γὰρ αἱ τοιαῦται φωναὶ καὶ κινήσεις, ἐκθαρσησάντων τῇ καθαρότητι τοῦ ἀέρος.§ οὕτως*[16]). *δηλῶσαι ἠθέλησε, ποῖον δένδρον εἴρηκεν. λέγει γὰρ 'ὅπου τίκτουσιν', ἀπὸ τοῦ τεκείω ῥήματος [ὅπου τίκτουσιν]*[17]). *ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μᾶλλον «κείουσιν»*[18]) *ἀντὶ τοῦ κοιμῶνται, ἀπὸ τοῦ κείω· ὁ δὲ τέ σύνδεσμος, ἵν' ᾖ 'ὅπου καὶ τὴν κοίτην ἔχουσι καὶ [ὅπου] αὐλίζονται καὶ τῆς πτήσεως παύονται'. τὸ γὰρ «ἀπτερύονται» οἱονεὶ ⟨πέτονται⟩*[19]) *τὰ πτερὰ χαλάσαντες.§ ἢ τὸ «ἀπτερύονται» ἀντὶ τοῦ διασείουσι τὰς πτέρυγας ὑποστρέψαντες· διακινοῦσι γὰρ τὰς πτέρυγας ἤτοι ὑφ' ἡδονῆς, τὴν κοίτην καταλαβόντες, ἢ τὴν ἐκ τοῦ ἀέρος διατινάσσοντες ἰκμάδα. καὶ παρ' Ἀρχιλόχῳ ἡ ὑφ' ἡδονῆς σαλευομένη κορώνη, ὥσπερ*

κηρύλος,
πέτρης ἐπὶ προβλῆτος ἀπτερύσσετο[20]).

τὸ δὲ «ὑπότροποι» ἀπὸ τοῦ νομοῦ πάλιν ὡς ἐπὶ τὴν κοίτην.§ ἀπτερύονται][21]) *προσέθηκε τὸ α διὰ τὸ μέτρον. πτερύσσειν δὲ ἐτυμολογεῖται οἱονεὶ πτεροσείειν.* Coniecit 'in Archilocho' «*σαλευμένη*» Meinekius inutiliter, qui nonnisi Bekkerianum noverat frustulum plaudente Bergkio. Nos ferendam orationem esse rati nihil traditae verborum faciei detrahere voluimus. Id autem confestim patescit, Archilochi fragmento 141 Bergkii ipsam eam quam felicissime recuperavimus attingi memoriam. Exstat illud in erudita Aeliani disputatiuncula 'H. A.' XII 9: *ὁ δὲ κίγκλος ζῷόν ἐστι πτηνὸν ἀσθενὲς τὰ κατόπιν . . . κινεῖ δὲ τὰ οὐραῖα πτερά, ὥσπερ οὖν ὁ παρὰ τῷ Ἀρχιλόχῳ κηρύλος.* Praeterea apud Hesychium post glossam *ἀπταντίτας* haec ordine leguntur: *ἀπταρύσσεται] πέτε-*

16) *οὕτως* scripsi et a sequentibus discrevi: *οὗτος* Marcianus.
17) Interpolata seclusi.
18) Addendum hoc exemplum est iis, quae p. 190 et 241 [12] persecuti sumus.
19) Supplevi ex Hesychio s. v.: cf. inferius.
20) Cf. Archilochi epigr. XIX B.:

συκῆ πετραίη πολλὰς βόσκουσα κορώνας,
εὐήθης ξείνων δέκτρια Πασιφίλη.

21) Seiunxi lemma.

ται. — Ἀπταρεύς] ὁ ἀπὸ Κρήτης. Ἄπτ⟨ερ⟩α[22]) γὰρ πόλις Κρήτης. — ἄπτερα] ἰσόπτερα etc. Corrigimus ἀπτερύσσεται et Ἀπτερεύς[23]) atque Archilochi esse glossam arbitramur, unde praesens «ἀπτερύσσεται» nescimus utrum sit in poetae versu an contra rescribendum. Denique 'Theophrastum' dicimus e carmine Archilocheo prompsisse § 16 p. 391 Wimmer.: *κορώνη ἐπὶ πέτρας κορυσσομένη, ἣν κῦμα κατακλύζει, ὕδωρ σημαίνει· καὶ κολυμβῶσα πολλάκις καὶ περιπετομένη ὕδωρ σημαίνει.* Emendes «πτερυσσομένη», quoniam «κορυσσομένη» nihili videtur: Archilochi habes sive verba ipsa sive verborum eius paraphrasin. Hinc tuto conligas Archilochum et ipsum a cornicis natura tempestatis finiendae signum petivisse. Saepius autem per carmina Archilochus maris pericula descripsit, velut fr. 23 B ψυχὰς ἔχοντες κυμάτων ἐν ἀγκάλαις. Etiam saepius idem poeta a 'Theophrasto' ad concinnandam 'Signorum' syllogam videtur adhibitus esse, quamquam diserte semel commemoratur § 45 p. 396 W. (= fr. 54 B., supra p. 218*).

Accepto novo Archilochi fragmento simul nacti sumus egregium Aratei loci et auctorem et exemplum. Obsoletum enim verbum Archilocheum «ἀπτερύσσετο» Aratus continet, nisi quod numerorum causa non ἀπτερύσσονται sed «ἀπτερύονται» scribere ille debuit, et eodem praeeunte Archilocho de cornice, quae e pastu redux prae laetitia alas quasset[24]), loquitur ibidem. Porro haud contemnendum indidem redundat rei criticae emolumentum. Nam cum Marcianus ἀπτερρύονται exhibeat et rectius paullo ἀπτερύονται et lemma et scholium Marciani (quae attulimus), αὖτ' ἐρύονται recentiores propagant nonnulli codices et etiam editoribus praeter Bekkerum et Buttmannum male imposuerunt, praesertim Vossio. Structuram vero oblitteravit Buttmannus, postquam '*καί* copulae

---

[22]) Supplevi: Ἄπταρα editores.

[23]) Nomen urbis in nummis et Ἄπτερα et Ἄπταρα scribitur (Head 'H. N.' p. 386). Ἀπτεραῖοι a πτερόν derivati: Pausan. X 5, 9 sq. Strab. X p. 479, 13.

[24]) Aliter Leutschius 'Philol.' II p. 22: *Es muss wohl der χηρύλος von Archilochos ähnlich dem κίγκλος angewandt sein, und da liegt bei der aus den Komikern (cf. Aeliani l. c.) bekannten Weise des κίγκλος nichts näher, als es habe Archilochos in den Schmähgedichten auf Neobule den χηρύλος zu irgend einer obscoenen Bezeichnung benutzt.* Liebelius 'Arch. fr.' p. 245 de Ceycis fabula ab Archilocho expressa cogitabat.

in versu 1009 commodam rationem reddi posse' negavit praepropere, et καὶ κείουσιν pro κείουσι καὶ substituit: *e pastu ad cubile reduces circa arborem, et in illa ipsa considentes, alas concutiunt.* Mutandi periculo absterrere debebat vel ea res Buttmannum, quod antiqui interpretes scripturam traditam consensu suo firmaverunt. Itaque iusta opus est interpretatione. En loci partitio: gregatim cubitum advolantes cornices Aratus cum monstrasset, partem iamiam per arboris frondem dicit latitantem (*δενδρείοιο κατὰ φλόον*), partem in ramis considentem (*ἐπ' αὐτοῦ*); huc *ὑπότροποι* (reversae) *ἀπτερύονται*, illuc *ᾗχι κείουσι* pertinet. Neque aliter quondam Vergilius Aratum intellexit 'Georg.' I v. 411 sqq.

(corvi) *saepe cubilibus altis*
nescio qua praeter solitum dulcedine laeti
inter se in foliis strepitant; iuvat imbribus actis
progeniem parvam dulcisque revisere nidos.

Qua re cognita exspectamus alterum quoque Archilochi signum celebre et ipsum Arato placuisse adeo, ut aliquo modo in carmine respiceret. Itaque 'Theophrastum' l. c. *ἐὰν ἐπὶ κορυφῆς ὄρους νέφος ὀρθὸν στῇ, χειμῶνα σημαίνει· ὅθεν καὶ Ἀρχίλοχος ἐποίησεν·*

Γλαῦχ', ὅρα· βαθὺς γὰρ ἤδη κύμασιν ταράσσεται
πόντος, ἀμφὶ δ' ἄκρα Γυρέων ὀρθὸν ἵσταται νέφος,
σῆμα χειμῶνος· (κιχάνει δ' ἐξ ἀελπτίης φόβος)

conferimus cum his Arati versibus:

σῆμα δέ τοι ἀνέμοιο καὶ οἰδαίνουσα θάλασσα
γινέσθω (909 . 910).
ἢ νεφέλη ὄρεος μηκύνεται ἐν κορυφῇσιν (920)[25]).

Hactenus Archilochea.

---

[25]) Callimachum Archilochi imitatorem ostendit nuper Reitzensteinius 'Ind. lect. Rostoch.' 1890/1 p. 12[9].

X. DE APOLLONII CANOBO.

Videtur demonstrari posse Apollonium Rhodium, quem eundem et fuisse grammaticum et nominatum esse constat, *περὶ πόλου* carmine quodam *Κάνωβος* inscripto singillatim nonnulla protulisse. Nec tamen ampliore commentatione supersedebitur.

Duo 'Canobi' Apolloniani fragmenta Stephanus servavit Byzantius, quae quo spectarent non divinavit nec Meinekius (post Lachmanni Babrium p. 169 sq.) nec Michaelis ('De Apollonii Rhodii fragmentis' p. 6 sqq.). Et alteri quidem fragmento geographus subscripsit *Ἀπολλώνιος ἐν τῷ Κανώβῳ*, alteri autem *Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος Κανώπῳ δευτέρῳ*, i. e. *βῳ* ad corrigendam nominis terminationem adiectum, quemadmodum feliciter extricavit Meinekius. «*Κτίσεων*» syllogae Apollonianae perperam illud quoque carmen inseri paene consuevit. Qua de re Michaelis '*nihil*' inquit '*obstare mihi videtur, quominus Κτίσιν fuisse hunc quoque librum iudicemus; laudatur quoque ἐν Καύνῳ pro ἐν Καύνου κτίσει.*' At non modo favet nihil, sed impedimento esse diversitatem numerorum firmiter contendimus. Urbium conditiones et Argonautica hexametris dactylicis, choliambis 'Canobum', ut Herondas sua et nonnulla Callimachus sed pusilla[1]), tractavit Apollonius.

Canobi herois fata sibi narranda Apollonius proposuerat. Vidit hoc nemodum: at manifestam rem probabimus adiutore Nicandro. Nam cum serpentis cuiusdam, qui *αἱμορροΐς* vocabatur, morsum Nicander hisce verbis descripsisset 'Theriacorum' v. 298 sqq.

νύχματι δ' ἀρχομένῳ μὲν ἐπιτρέχει ἄχροον οἶδος
κυάνεον· κραδίῃ δὲ κακὸν περιτέτροφεν ἄλγος·
γαστὴρ δ' ὑδατόεσσα διέσσυτο, νυκτὶ δὲ πρώτῃ
αἷμα διὲκ ῥινῶν τε καὶ αὐχένος ἠδὲ δι' ὤτων
πιδύεται, χολόεντι νέον πεφορυγμένον ἰῷ·

---

[1]) Egit ex. gr. Callimachus carmine choliambico de Thalete astronomo: cf. supra p. 262.

οὖρα δὲ φοινίσσοντα παρέδραμεν· αἱ δ' ἐπὶ γυίοις
ὠτειλαὶ ῥήγνυνται ἐπειγόμεναι χροὸς ἄτῃ.
μή ποτέ τοι θήλει' αἱμορροῒς ἰὸν ἐνείη·
τῆς γὰρ ὀδαξαμένης τὰ μὲν ἀθρόα πίμπραται οὖλα
ῥιζόθεν, ἐξ ὀνύχων δὲ κατείβεται ἀσταγὲς αἷμα.
οἳ δὲ φόνῳ μυδόεντες ἀναπλείουσιν ὀδόντες

scholiasta ad v. 303 adnotavit *αἱ δ' ὑπὸ γυίοις*] *αἱ δὲ ὑπὸ τοῖς μέλεσιν ὠτειλαὶ ῥήγνυνται· εἶπε γάρ, ὅτι ὅλον τὸ σῶμα πελιδνοῦται καὶ ὠτειλῶν πληροῦται. ὠτειλαὶ δὲ αἱ πληγαί εἰσιν. καὶ Ἀπολλώνιος δέ φησι τῶν πληγέντων ὑπὸ αἱμορροΐδος ῥήγνυσθαι καὶ τὰς ὠτειλάς.* Itaque idem iisdem verbis de re eadem Nicander scripsit quam ille quisquis fuit Apollonius. *Apollonium scholiasta Nicandri alium non nominat nisi eum, qui Περὶ βοτανῶν scripsit (ad 'Theriacorum' v.* 559, ubi codices modo *Ἀπολλᾶς* modo *Ἀπολλώνιος*). *Itaque quoniam Apollonii et Apollodori nomina saepius inveniuntur confusa, exorta mihi suspicio est scholiastam καὶ Ἀπολλόδωρος δέ φησι scripsisse.* Conlabitur suspiciunculae fundamentum: Rhodii Apollonii carminibus, in quibus data occasione etiam de animalium quorundam proprietatibus expositum fuit, scholiasta quoque Nicandreus utitur, velut ad 'Ther.' v. 11: *περὶ γοῦν τῆς τῶν δακνόντων θηρίων γενέσεως, ὅτι ἐστὶν ἐκ τῶν Τιτάνων τοῦ αἵματος, παρὰ μὲν τῷ Ἡσιόδῳ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν .. Ἀπολλώνιος δὲ ὁ Ῥόδιος ἐν τῇ τῆς Ἀλεξανδρείας κτίσει ἀπὸ τῶν σταγόνων τοῦ τῆς Γοργόνος αἵματος (φησὶ πάντα τὰ δάκνοντα γενέσθαι).* Dummodo locus et facultas de *αἱμορροΐδος* morsu scribendi idonea ex aliquo Apollonii carmine proferatur, Rhodius Apollonius retinendus est omni mutandi misso conamine. Ergo proximos 'Theriacorum' versus cum alio quodam testimonio paullo longius adscito iunctos subicimus 309—319:

εἰ δ' ἔτυμον, Τροίηθεν ἰοῦσ' ἐχαλέψατο φύλοις
Αἰνελένη, ὅτε νῆα πολύστροιβον παρὰ Νεῖλον
ἔστησαν βορέαο κακὴν προφυγόντες ὀμοκλήν,
ἦμος ἀποψύχοντα κυβερνητῆρα Κάνωβον
Θώνιος ἐν ψαμάθοις ἀθρήσατο. τύψε γὰρ εὐνῇ
αὐχέν' ἀποθλιφθεῖσα καὶ ἐν βαρὺν ἤρυγεν ἰόν
αἱμοροῒς θήλεια, κακὸν δέ οἱ ἔχραε κοῖτον.
τῷ δ' Ἑλένη μέσον ὁλκὸν ἐνέθλασε, θραῦσε δ' ἀκάνθης

δεσμὰ πέριξ νωταῖα, ῥάχις δ' ἐξέδραμε γυίων.
ἐξόθεν αἱμορόοι σκολιοπλανέες τε κεράσται
οἷοι χωλεύουσι κακηπελίῃ βαρύθοντες.

Aegerrime tulisse Helenam Canobi necem etiam alio auctore constat:

Et. M. s. v. *Ἑλένειον.*

βοτάνη ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένη. εἴρηται, ὅτι ἐκ τῶν δακρύων τῆς Ἑλένης ἀνεφύη, ὅτε ἐπὶ Κανώβῳ τῷ κυβερνήτῃ Μενελάου (correxi: — ος codd.) ἐδάκρυσεν ὑπὸ αἱμορροΐδος ἀποθανόντι.

Plin. N. H. XXI 59.

Helenium e lacrimis Helenae dicitur natum et ideo in Helena insula laudatissimum (scil. ad oram Aegypti).

'Canobi' Apolloniani nos meminimus in tempore. Ex quo argumenti aliquantum offerri a Nicandro concludimus, quoniam, quod scholiastae beneficio ex Apollonio cognitum est, id ipsum fere ad verbum in Nicandreis versibus iteratur: *ὠτειλαὶ ῥήγνυνται.*[2]) Accedit confirmatio ab eodem Nicandri interprete, qui Apollonii illud servavit fragmentum, suppeditata. Is enim ad v. 309 hanc historiolam recepit:

> *ἰστέον δέ, ὅτι ἀπὸ Τροίας ὑποστρέφων ὁ Μενέλαος σὺν τῇ Ἑλένῃ ἐπλανήθη καὶ ἦλθεν εἰς Αἴγυπτον. ὁ γοῦν κυβερνήτης αὐτοῦ Κάνωβος ἐξελθὼν [κοιμηθῆναι]*[3]) *ἐν τῷ αἰγιαλῷ ἄκων ἀπεκοιμήθη καὶ ἐπιπέπτωκεν αἱμορροΐδι, ἥτις θλιφθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τὸν αὐχένα καὶ ὀδυνηθεῖσα ἐξελθοῦσα ἔδακεν αὐτόν. θνήσκοντα οὖν ὑπ' αὐτῆς τὸν κυβερνήτην θεωρήσασα ἡ Ἑλένη καὶ ὀργισθεῖσα ταῖς αἱμορροΐσιν ἔκλασε τὴν ἄκανθαν αὐτῆς καὶ ἐξέβαλε τοὺς τῆς ῥάχεως αὐτῆς σπονδύλους· καὶ ἔκτοτε αἱ αἱμορροΐδες καὶ οἱ σκολιοὶ καὶ οἱ πλάγιοι κατὰ τὴν πορείαν κεράσται κεκλασμένοι εἰσὶ τὰς ῥάχεις. καὶ ἡ μὲν ἱστορία οὕτως.*

Non recte Wellmannus[4]) nihil isti historiolae inesse nisi Nicandrea

[2]) A Wellmanno ('Hermes' 1891 p. 323—325) discedimus, qui haud recte Apollodori iologi copiis isto loco Nicandrum sese ditasse credit. Quantum (si forte) nostra ratio ad Apollodorea valeat non augenda sed minuenda, ipse viderit Wellmannus. Aelianus nobis, quae de *αἱμορροΐδι* habet, e Nicandro et scholiis Nicandreis consuisse videtur 'H. A.' XV 13.

[3]) Seclusimus interpolamentum.

[4]) Cf. locum adn. 2 citatum.

putavit, si quidem invitum obdormivisse Canobum tacet Nicander. Nec superfluum aut leve id censemus Canobi gesta persequenti, poetae praesertim, qui illud theriacum sectaretur non ipsius causa, ut Nicander fecit, sed eum ad finem, ne mortis Canobi causa accurate descripta requireretur. Qui si invitus in littore cepit somnum, negotio aliquo, quod in gubernatorem conveniat, defatigatum arbitramur: Palinurum modo Vergilii reminiscere. Fingi mente plura possunt: reficiendis navium fracturis occupatum novo infra testimonio sumus cognituri. Denique, ne amplius quid dubites, in eandem iterum atque saepius incidimus historiolam, sed copiosius excerptam. Ecce Cono Photii VIII p. 8 editionis Hoeferi (Gryph. 1890):

Κάνωβος ἢ Θεονόη.

ἡ ὀγδόη διηγεῖται τὰ περὶ Πρωτέως τοῦ Αἰγυπτίου μάντεως, οὗ ἡ θυγάτηρ Θεονόη ἐρασθεῖσα Κανώβου (ἦν δ' οὗτος κυβερνήτης Μενελάου τοῦ Ἀτρέως) ἀποτυγχάνει. καὶ ὡς ὁ Κάνωβος καλὸς καὶ νέος ἀπαίροντος Μενελάου ἀπ' Αἰγύπτου καὶ Ἑλένης καὶ προσορμισαμένων τῇ γῇ ὑπὸ ἐχίδνης δηχθεὶς καὶ σαπεὶς τὸ σκέλος μετ' οὐ πολὺ θνήσκει. καὶ Μενέλαος καὶ Ἑλένη θάπτουσιν αὐτὸν ἐπ' Αἰγύπτου, οὗ νῦν ἐπώνυμος ᾤκισται πόλις. καὶ τῶν τοῦ Νείλου στομάτων τὸ τελευταῖον ὁ Κάνωβος ἢ Κανωβικὸν ἐκ τοῦ κυβερνήτου τὴν ὀνομασίαν ἕλκει.

Apollonii carmini utramque vindicamus eclogam eo libentius, quod et Cono[5]) et Nicandri interpres aliorum Apollonii carminum sive argumenta sive fragmenta exhibent. Canobum igitur Apollonianum Theonoe Protei filia adamavit. Quod credimus contra disertum Euripidis testimonium non sine consilio potuisse obverti, qui 'Helenae' v. 1006 sqq. Theonoam ipsam haec dicentem inducit:

ἡ Κύπρις δ' ἐμοί
ἵλεως μὲν εἴη, συμβέβηκε δ' οὐδαμοῦ·
πειράσομαι δὲ παρθένος μένειν ἀεί[6]).

Amavit frustra Theonoe, vel potius — acriter si intueare Cononis verba — tulit repulsam (*ἀποτυγχάνει*). Numinis igitur vel mulieris

[5]) Knaack 'Callimachea' (Progr. d. Marienstiftsgymn. zu Stettin) 1887 p. 14—16; Hermes 1888 p. 141.

[6]) Ultimus versiculus pro spurio haberi solet.

ipsius vindictam quis est quin exspectet? Solent dii bestiarum in nocentes uti sive morsu sive ictu, velut Diana contra Orionem excitat scorpium. Ergo anguem Canobo aut numinis alicuius aut ipsius Theonoae voluntate et iussu immissum efficiendum esse facile nobis persuasimus.

Verum ad Apollonii, inquies, 'grammatici' *περὶ πόλου* scriptionem quid Apollonii Canobus quamvis ex parte restitutus? Canobus etiam stellae nomen! De qua quid fabulati sint, Posidonius (hunc enim auctorem statuimus) subindicat:

GEMINUS p. 13 D.

ὁ δὲ ἐν ἄκρῳ τῷ Πηδαλίῳ τῆς Ἀργοῦς κείμενος λαμπρὸς ἀστὴρ Κάνωβος ὀνομάζεται. οὗτος μὲν ἐν Ῥόδῳ δυσθεώρητός ἐστιν, ἢ παντελῶς ἀφ' ὑψηλῶν τόπων ὁρᾶται· ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δέ ἐστι παντελῶς ἐμφανής· σχεδὸν γὰρ τέταρτον μέρος τοῦ ζῳδίου ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος μετεωρισμένος φαίνεται.

SCHOL. MARC. ARAT. v. 351.

ἐπ' ἄκρου δὲ τοῦ Πηδαλίου κεῖται μέγας ἀστὴρ ἐπώνυμος τοῦ Κανώβου τοῦ κυβερνήτου Μενελάου. οὐ μνημονεύει δὲ τοῦ ἀστέρος ὁ Ἄρατος· οὐδὲ γὰρ κατὰ τοὺς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόπους, οὐδὲ τοὺς ἔτι βορειοτέρους ἐπέχει τόπους, ἀλλ' ἐστὶν ἀφανής, ὑπὸ γῆν φερόμενος. φαίνεται δὲ πρῶτον ἀπὸ Ῥόδου τοῖς ἐπ' Αἴγυπτον πλέουσι καὶ τοῖς ἤδη καταίρουσιν ἔτι μᾶλλον [τοῖς] διὰ τοῦ Νείλου πρὸς Αἰθίοπας ἀνιοῦσιν.

EUSTATH. ad Dionys. v. 11 p. 219 M.

ἐκ δὲ τοῦ Κανώβου ἐκείνου τοῦ κυβερνήτου καὶ ἀστὴρ ἐκεῖ που φαινόμενος Κάνωβος ἐπωνόμασται, ἀφανὴς μὲν τοῖς ἐν τῷ Ἑλλαδικῷ κλίματι, ἀπὸ δὲ Ῥόδου ἀρχόμενος φαίνεσθαι, ὃς ἐν τῷ μεσουρανεῖν τρίτον (corrigas *τέταρτον*, cf. Gemini eclogam et adn. 7) *λέγεται ζῳδίου μέρος ἐπέχειν.*

Quibus ipsius Posidonii subicimus eclogam Strab. II p. 119, 14: *Ποσειδώνιος δ' ἔκ τινος ὑψηλῆς οἰκίας ἐν πόλει* (Rhodiorum) *διεχούσῃ τῶν τόπων τούτων ὅσον τετρακοσίους σταδίους φησὶν ἰδεῖν ἀστέρα, ὃν τεκμαίρεσθαι τὸν Κάνωβον αὐτὸν ἐκ τοῦ τε μι-*

χρὸν ἐκ τῆς Ἰβηρίας προελθόντας ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν ὁμολογεῖν ἀφορᾶν αὐτὸν καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ἐν Κνίδῳ. τὴν γὰρ Εὐδόξου σκοπὴν οὐ πολὺ τῶν οἰκήσεων ὑψηλοτέραν εἶναι, λέγεσθαι δ' ὅτι ἐντεῦθεν ἐκεῖνος ἀφεώρα τὸν Κάνωβον ἀστέρα, εἶναι δ' ἐπὶ τοῦ Ῥοδιακοῦ κλίματος τὴν Κνίδον, ἐφ' οὗ καὶ τὰ Γάδειρα καὶ ἡ ταύτῃ παραλία. Accuratius paullo quam Eudoxus et Posidonius de huius stellae regione Hipparchus exposuit: cf. cap. VII ecl. XLIX[7]. Canobus igitur iam et Cnidi visibilis erat Graecis et Rhodi, sed circa Aegyptum notissimus. Inde est, quod heros ille aegyptius a Graecis loca ista incolentibus susceptus et ad caelum (nescimus quando, sed non ante Eudoxi tempora: cf. ecl. XLIX) relatus est. Quae cum ita sint, catasterismum Canobi nonne carmine patescit Apollonium tractavisse?

Tandem ad Dionysii Periegetae interpretem accedimus:

SCHOL. p. 432 M.

ὁ δὲ Κάνωβος κυβερνήτης ἦν Μενελάου. μετὰ γὰρ τὴν τῆς Τροίας ἅλωσιν τοῦ Μενελάου ἀποπλανηθέντος [πρὸς τὰ τῆς Αἰγύπτου μέρη][8]) καὶ τοῦ αὐτοῦ κυβερνήτου ἀποπνιγέντος, τοῦ Φρόν-

EUST. p. 219 M.

ὅτι μετὰ Φρόντιδος θάνατον (κυβερνήτης δὲ ἄριστος Μενελάου ὁ Φρόντις, υἱὸς Ὀνήτορος) ἐξωσθέντες ἀνέμῳ βορρᾷ οἱ περὶ τὸν Μενέλαον προσίσχουσι τῇ Ῥόδῳ ὑπὸ κυβερνήτῃ ὄντες τῷ Ἀμυκλαίῳ Κανώβῳ. τῶν δὲ Ῥοδίων τῆς Ἑλένης καταδραμόντων (περιῆλθε γὰρ αὐτοὺς μνήμη ὧν ἐν τῇ Τροίᾳ κακῶν

---

[7]) Falso igitur Manilius quoque I v. 215 sqq.:

idcirco terris non omnibus omnia signa
conspicimus. nusquam invenies fulgere Canopum,
donec Niliacas per pontum veneris oras.

[Sero altera ipsius Posidonii ecloga nobis sese obtulit apud Cleomedem p. 92 Ziegl.: . . *φησὶν ὁ Ποσειδώνιος, ὅτι ⟨ὁ⟩ Κάνωβος καλούμενος ἀστὴρ λαμπρότατός ἐστι πρὸς μεσημβρίαν ὡς ἐπὶ τῷ Πηδαλίῳ τῆς Ἀργοῦς. οὗτος ἐν Ἑλλάδι οὐδ' ὅλως ὁρᾶται· ὅθεν οὐδ' ὁ Ἄρατος ἐν τοῖς Φαινομένοις μιμνήσκεται αὐτοῦ. ἀπὸ δὲ τῶν ἀρκτικῶν ὡς πρὸς μεσημβρίαν ἰοῦσιν ἀρχὴν τοῦ ὁρᾶσθαι ἐν Ῥόδῳ λαμβάνει καὶ ὀφθεὶς ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος εὐθέως κατὰ τὴν στροφὴν τοῦ κόσμου καταδύεται. ὁπόταν δὲ τοὺς ἀπὸ Ῥόδου πεντακισχιλίους σταδίους διαπλεύσαντες ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενώμεθα, εὑρίσκεται ὁ ἀστὴρ οὗτος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὕψος ἀπέχων τοῦ ὁρίζοντος, ἐπειδὰν ἀκριβῶς μεσουρανήσῃ, τέταρτον ζῳδίου κτλ.* Addidit alia testimonia Bakius 'Posid. Rhodii reliquiae' p. 75 sq.]

[8]) Seclusimus interpolamentum.

τιδος, διαδέχεται τὴν ναῦν Κάνωβος, ὅστις καὶ πολλὰ διατρίψας ἐν Αἰγύπτῳ ναυπηγῶν τὰ σκάφη ὑπὸ ὄφεως πληγεὶς τελευτᾷ. ὃν θάψας ὁ Μενέλαος πόλιν εἰς ὄνομα αὐτοῦ ἱδρύσατο, ἐάσας τὸ ἀχρειότατον τοῦ στρατοῦ μέρος οἰκεῖν τὴν πόλιν καί τινας Αἰγυπτίους.

ἔπαθον δι' αὐτήν) φεύγουσι μὲν ἐκ τῆς Ῥόδου οἱ ἀμφὶ τὸν Μενέλαον, κατάγονται δὲ εἰς Φοινίκην, ὅθεν εἰς Αἴγυπτον. οἳ δὴ ἀκεσάμενοι τὰ σκάφη καμόντα τῇ δυσχερείᾳ τοῦ πλοῦ διέτριβον χρόνον τινά, ἐν ᾧ Κάνωβος ἀποθνήσκει. ὃν θάψας ἐντίμως ὁ Μενέλαος συνοικίζει πόλιν ἐπὶ τῷ μνήματι τοὺς ἀχρειοτάτους τοῦ στόλου ἀφεὶς μένειν ἐκεῖ καὶ τὴν πόλιν ἐπ' αὐτῷ Κάνωβον ὀνομάζει.

Canobum elucet non inde ab ora Troiana sed haud ita multum ante Rhodi portum mortuo in ipso itinere Phrontide navem gubernandam accepisse. Phrontin ubi amissum fecerit eclogae auctor, non liquet. Odysseam vix fuerit secutus, quippe quae prorsus aliam Menelai itineris regionem contineat III v. 278 sqq.[9]) Gubernavit Canobus, donec in littore Aegyptio (serpentis morsu haud dubie, etsi non dictum est) moritur repente. Iam vide: plane ut gubernator Menelai navem inde a regione Rhodia in Aegyptum direxit, ita quasi dux Canobus stella eos comitatur, qui Rhodi relicta petunt Aegyptum. Contendimus igitur fabellam interpretis Dionysiani e stellae positione caelesti et natura effictam et in catasterismum primitus terminatam fuisse (quae subiecit ipse Eustathius de stella, ea, etsi egregie quadrarent, videntur referenda tamen esse ad Posidonium; vide superius) nec dubitari posse putamus, quin coniungendae hae eclogae sint cum ceteris, quas adposuimus. Hinc igitur Apolloniani carminis narratio quadamtenus redintegratur[10]).

---

[9]) ἀλλ' ὅτε Σούνιον ἱρὸν ἀφικόμεθ', ἄκρον Ἀθηνέων,
ἔνθα κυβερνήτην Μενελάου Φοῖβος Ἀπόλλων
οἷς ἀγανοῖς βελέεσσιν ἐποιχόμενος κατέπεφνεν,
πηδάλιον μετὰ χερσὶ θεούσης νηὸς ἔχοντα,
Φρόντιν Ὀνητορίδην.

Sunii Phrontin sepelivit Menelaus. Hecataeus unum Canobum inde a littore Troiano exstitisse Menelai gubernatorem videtur dixisse: cf. Diels l. infra c. De stella apud Hecataeum nihil erat dictum.

[10]) Plut. 'De Iside et Osiride' c. 22 p. 359 E κυβερνήτην Κάνωβον (ὀνομάζουσιν), οὗ φασιν ἐπώνυμον γεγονέναι τὸν ἀστέρα. Ceteros de Canobo

Tantum de excerptis. Iam vero tentandum, ut tres 'Canobi' versiculos a Stephano traditos videamus quo pertineant. Et primus quidem de herois fortasse sacro dictum erit Steph. s. v. *Κόρινθος*] . . *καὶ σύνθετον κορινθιουργής, ὡς ἀττικουργής. Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος 'Κανώβῳ'· «κορινθιουργές ἐστι κιόνων σχῆμα».* Nam monumentum Canobi in ea insula, cui dedisse nomen ferebatur, exstitisse et in ipsius Apollonii eclogis et in Dionysio, Periegeta Phario, v. 13 legitur: *«καὶ τέμενος περίπυστον Ἀμυκλαίοιο Κανώβου».* Ceteros versus ad stellam nautarum ducem ab Aegypto septentrionem versus in regionem Rhodiam vectantium spectare dixerimus: Steph. s. v. *χώρα*] . . *χωρίτης, ὡς ἀπὸ τοῦ ἕδρα ἑδρίτης . . καὶ Ἀπολλώνιος ἐν τῷ 'Κανώβῳ'*

τέρψει δὲ νηῶν ὁ γλυκύς σε χωρίτης
πλόος κομίζων δῶρα πλουσίου Νείλου.

«χωρίτης» codices, emendavit Meineke, quamvis suam ipse emendationem nobis videtur non recte interpretatus esse. *χωρίτης* 'terrestris' oppositus ei est, qui in mari versatur. Is igitur quem delectat *ὁ γλυκὺς χωρίτης πλόος κομίζων δῶρα πλουσίου Νείλου* navigat neque immoratur in terra amplius. Hinc Meinekii explicationem aberrare a probabilitate iudicabis: *Oblectabit te, inquit, in continenti littore versantem iucunda navium transvectio Nili adportans munera. Describere videtur Canobici ostium prospectum navigiorum transvectione prae ceteris Nili ostiis frequentati. V. Strabon. p.* 801. Si quis *«χωρίτης»* retinere maluerit, is *χωρίτην πλοῦν*, eum qui in Nilo fit, opponat necesse est *τῷ θαλασσίῳ* et de Canobi cogitet non stella sed persona in urbe cognomine constituta.

---

locos (unde nihil discas) Noackius indicavit 'Iliupersis', Gissae 1890, p. 93 adn. Fabulae formam quae apud Hecataeum fuerit, Dielesius 'Hermes' 1887 quaesivit. — Disci ictu Menelai culpa occubuit Heraclidi leschographo Canobus: quod ad Hyacinthi exemplum novatum esse vidit Meinekius 'Anal. Alex.' p. 380. — Quae Et. M. s. v. *Φάρος* tradidit (*ὁ δὲ Ὧρος λέγει, ὅτι τῇ Καρίᾳ προσπλεύσαντος Ἀλεξάνδρου ἡ Ἑλένη παρεκάλει Φάρον τινὰ κυβερνήτην, Κᾶρα τῷ γένει, διασῶσαι αὐτὴν εἰς Λακεδαίμονα· καὶ τοῦτον ἀναλαβόντα αὐτὴν ἀπορριφῆναι εἰς Αἴγυπτον· ἔνθα ὑπ' ὄφεως πληγέντα ἀποθανεῖν. θάψασα δ' αὐτὸν ἀπ' αὐτοῦ Φάρον ὠνόμασεν*) dempta Canobo et ad Pharum translata videntur. Fortasse cum Etymologo Aelianus 'H. A.' IX cap. 21 et Hesychius s. v. *Ἑλένιον* copulandi sunt. Cf. Wellmann. p. 343.

Canobus nominari stella non potuit, antequam fluvii sidus, cuius illa est, Nilus adpellaretur: 'Catast.' p. 178 ὑπόκειται δὲ αὐτῷ καὶ ὁ καλούμενος ἀστὴρ Κάνωβος, ὃς ἐγγίζει τῶν πηδαλίων τῆς Ἀργοῦς. τούτου δὲ οὐδὲν ἄστρον κατώτερον φαίνεται· διὸ καὶ Περίγειος καλεῖται. ἔχει δὲ ἀστέρας ... ἐπὶ τῆς τρίτης (καμπῆς) ἕως τῶν ἐσχάτων ζ', ἅ φασιν εἶναι τὰ στόματα τοῦ Νείλου[11]. Eudoxus non Nilum sed Fluvium (Ποταμόν) cum illud sidus vocaret (cf. cap. VII), ne 'Canobi' quidem cognovisse significationem censendus est. Ac reapse dixit in ecloga XLIX cap. VII exscripta proprio nimirum nomine deficiente: «ὁ ἐξ Αἰγύπτου ὁρώμενος ἀστήρ». Vel hinc manifestum, quod elucet ultro, Aegyptiorum sive ipsorum sive graecissantium vel Rhodiorum solemnem sed recens ortam denominationem Apollonium excepisse. Probabilius vero auctores dicemus Rhodios, si quidem per Rhodios fere scriptores ad posteros nomen illud propagatum est: Apollonium Hipparchum Posidonium. Alexandrini 'Πτολεμαῖον' potius vocasse stellam videntur: cf. schol. German. p. 175 Breys., Martian. Capell. VIII 838 p. 310 Eyss.

Sed insunt in narratione, quae ipse de suo periclitatus esse iudicabitur. Aegyptum Helenam cum Menelao adiisse notum est ex Odyssea, at Rhodo profectam nemo praeter Apollonium est qui noverit. Quid? quod Rhodia quaedam ferebat fabula, necatam Helenam a Rhodiis obiisse in insula. Id ex parte retinuit ipse Apollonius. Ita ille in ecloga Eustathiana: τῶν δὲ Ῥοδίων τῆς Ἑλένης καταδραμόντων (περιῆλθε γὰρ αὐτοὺς μνήμη ὧν ἐν τῇ Τροίᾳ κακῶν ἔπαθον δι' αὐτήν) φεύγουσι μὲν ἐκ τῆς Ῥόδου οἱ ἀμφὶ τὸν Μενέλαον κτλ.' Iam vero Pausaniam conferas III 19, 9 sqq.: 'Ῥόδιοι δὲ οὐχ ὁμολογοῦντες Λακεδαιμονίοις φασὶν Ἑλένην Μενελάου τελευτήσαντος, Ὀρέστου δὲ ἔτι πλανωμένου, τηνικαῦτα ὑπὸ Νικοστράτου καὶ Μεγαπένθους διωχθεῖσαν ἐς Ῥόδον ἀφικέσθαι Πολυξοῖ τῇ Τληπολέμου γυναικὶ ἔχουσαν ἐπιτηδείως· εἶναι γὰρ καὶ Πολυξὼ τὸ γένος Ἀργείαν, Τληπολέμῳ δὲ ἔτι πρότερον συνοικοῦσαν φυγῆς μετασχεῖν τῆς ἐς Ῥόδον καὶ τῆς νήσου τηνικαῦτα ἄρχειν ὑπολειπομένην ἐπὶ ὀρφανῷ παιδί. ταύτην τὴν Πολυξὼ φασιν ἐπιθυμοῦσαν τιμωρήσασθαι τελευτῆς τῆς Τληπολέμου τότε, ὡς ἔλαβεν ὑποχείριον, ἐπιπέμψαι οἱ λουομένῃ θεραπαίνας Ἐρι-

[11]) Cf. 'Analecta Eratosthenica' p. 136[120].

νύσιν εἰκασμένας. καὶ αὗται διαλαβοῦσαι δὴ τὴν Ἑλένην αἱ γυναῖκες ἀπάγχουσιν ἐπὶ δένδρου. καὶ ἐπὶ τούτῳ Ῥοδίοις Ἑλένης ἱερόν ἐστι Δενδρίτιδος.[12]) Novicia narrationis involucra si detraxeris: Polyxena (Orci ut putamus regina) non personatis sed ipsis Erinysi interficiendam Helenam Rhodi olim curavit. Mortuam Rhodii et *Ἀπαγχομένης* et *Δενδρίτιδος* nomine colebant religiose.[13]) Sed haec in transcursu. Rhodiam fabulam cum epica Apollonius ita commiscuit, ut tertiam crearet eamque ad inlustrandum Canobi catasterismum aptissimam. Rhodi igitur cum ille versaretur, putandus est choliambicum de Canobo carmen composuisse. Poterat ei praeter Aratum exemplo esse Berenica Callimachi. Erigonam vero Eratosthenis insequens demum tulit aetas. Ignoti poetae Phaethontem Apollonii fere tempori recte vindicavit Knaackius[14]).

Illud penitus compertum est, inter *τοὺς περὶ τοῦ πόλου συντάξαντας* 'Apollonium grammaticum' Rhodium posse iure recenseri. Ergo catalogi a nobis capite III refecti fidem denuo sumus experti luculenter.

Argumentum Canobi Apolloniani erat hocce: Phrontide Menelai gubernatore undis hausto Canobus Amyclaeus suffectus Rhodi navem adpellit, ubi Helenae Rhodii instigatrice Polyxena Tlepolemi uxore insidiati in mare reiciunt advenas. Post varios illi errores oram Phoeniciam transvecti tenente gubernaculum Canobo tandem Nili ostia nanciscuntur. Egressi in terram apud Thonin Aegyptiorum regem sese e diuturno labore recipiunt. Tum Canobi amore, perpulchri iuvenis sed fastidiosi, Theonoe, Protei vatis filia, capitur: nec tamen voti fit compos, sed superbe repellitur. Hinc numinis

---

[12]) Ptolemaeus Chennus cum dicit IV p. 189 West. *περὶ τῆς Ἑλενείου βοτάνης, ἣ ἐν Ῥόδῳ φύεται, ὅτι τε ἀπὸ τῆς Ἑλένης ἐπωνομάσθη (παρὰ γὰρ τὴν δρῦν ὤφθη φυεῖσα, ἀφ' ἧς ἑαυτὴν ἀπῆγξεν Ἑλένη) καὶ ὡς οἱ φαγόντες αὐτῆς πάντως εἰς ἔριν καθίστανται,* praeter solitum fere tradidisse verum hoc certe loco putandus est. Perraro id ille fecit.

[13]) *Ἀπαγχομένην* quid sibi velle dicant recentiores, exposuit Immerwahrius 'Die Kulte und Mythen Arcadiens' I p. 159. Nobis et Helena et Diana 'suffocata' vocari videtur ideo, quod 'suffocatrix' utraque credebatur. Erravit Immerwahrius l. c.

[14]) 'Quaestiones Phaethonteae' p. 65sq. Sol Phaethontis pater Rhodius videtur esse. Itaque Apollonium *Ῥόδου κτίσιν* versibus confecisse in tempore fortasse meminimus.

ira oborta. Itaque Canobus, dum reparandis navibus operam in littore impendit, opificio defessus indormiens αἱμοῤῥοΐδος morsu occumbit repente. Vehementi autem dolore Helena oppressa spinam fregit serpenti, ne moveri in posterum citatius posset. Evenit insuper, ut helenium herba e lacrimis Helenae tunc enata remedium veneno fieret idoneum. Monumentum Menelaus gubernatori exstruxit in ea insula, cui ille nomen commodavit, columnis ornatum; ipsum Canobum Iuppiter — vel si quis fuit alter — inter stellas constituit, ut lucem praeferret Rhodo Aegyptum petentibus, non aliter quam Canobus iter Menelao et Helenae per easdem olim regiones monstraverat gubernans.

XI. ANECDOTA BASILEENSIA ET LAURENTIANA.

putavit, si quidem invitum obdormivisse Canobum tacet Nicander. Nec superfluum aut leve id censemus Canobi gesta persequenti, poetae praesertim, qui illud theriacum sectaretur non ipsius causa, ut Nicander fecit, sed eum ad finem, ne mortis Canobi causa accurate descripta requireretur. Qui si invitus in littore cepit somnum, negotio aliquo, quod in gubernatorem conveniat, defatigatum arbitramur: Palinurum modo Vergilii reminiscere. Fingi mente plura possunt: reficiendis navium fracturis occupatum novo infra testimonio sumus cognituri. Denique, ne amplius quid dubites, in eandem iterum atque saepius incidimus historiolam, sed copiosius excerptam. Ecce Cono Photii VIII p. 8 editionis Hoeferi (Gryph. 1890):

Κάνωβος ἢ Θεονόη.

ἡ ὀγδόη διηγεῖται τὰ περὶ Πρωτέως τοῦ Αἰγυπτίου μάντεως, οὗ ἡ θυγάτηρ Θεονόη ἐρασθεῖσα Κανώβου (ἦν δ' οὗτος κυβερνήτης Μενελάου τοῦ Ἀτρέως) ἀποτυγχάνει. καὶ ὡς ὁ Κάνωβος καλὸς καὶ νέος ἀπαίροντος Μενελάου ἀπ' Αἰγύπτου καὶ Ἑλένης καὶ προσορμισαμένων τῇ γῇ ὑπὸ ἐχίδνης δηχθεὶς καὶ σαπεὶς τὸ σκέλος μετ' οὐ πολὺ θνήσκει. καὶ Μενέλαος καὶ Ἑλένη θάπτουσιν αὐτὸν ἐπ' Αἰγύπτου, οὗ νῦν ἐπώνυμος ᾤκισται πόλις. καὶ τῶν τοῦ Νείλου στομάτων τὸ τελευταῖον ὁ Κάνωβος ἢ Κανωβικὸν ἐκ τοῦ κυβερνήτου τὴν ὀνομασίαν ἕλκει.

Apollonii carmini utramque vindicamus eclogam eo libentius, quod et Cono[5]) et Nicandri interpres aliorum Apollonii carminum sive argumenta sive fragmenta exhibent. Canobum igitur Apollonianum Theonoe Protei filia adamavit. Quod credimus contra disertum Euripidis testimonium non sine consilio potuisse obverti, qui 'Helenae' v. 1006 sqq. Theonoam ipsam haec dicentem inducit:

ἡ Κύπρις δ' ἐμοί
ἵλεως μὲν εἴη, συμβέβηκε δ' οὐδαμοῦ·
πειράσομαι δὲ παρθένος μένειν ἀεί[6]).

Amavit frustra Theonoe, vel potius — acriter si intueare Cononis verba — tulit repulsam (*ἀποτυγχάνει*). Numinis igitur vel mulieris

[5]) Knaack 'Callimachea' (Progr. d. Marienstiftsgymn. zu Stettin) 1887 p. 14—16; Hermes 1888 p. 141.

[6]) Ultimus versiculus pro spurio haberi solet.

ipsius vindictam quis est quin exspectet? Solent dii bestiarum in nocentes uti sive morsu sive ictu, velut Diana contra Orionem excitat scorpium. Ergo anguem Canobo aut numinis alicuius aut ipsius Theonoae voluntate et iussu immissum efficiendum esse facile nobis persuasimus.

Verum ad Apollonii, inquies, 'grammatici' *περὶ πόλου* scriptionem quid Apollonii Canobus quamvis ex parte restitutus? Canobus etiam stellae nomen! De qua quid fabulati sint, Posidonius (hunc enim auctorem statuimus) subindicat:

GEMINUS p. 13 D.

ὁ δὲ ἐν ἄκρῳ τῷ Πηδαλίῳ τῆς Ἀργοῦς κείμενος λαμπρὸς ἀστὴρ Κάνωβος ὀνομάζεται. οὗτος μὲν ἐν Ῥόδῳ δυσθεώρητός ἐστιν, ἢ παντελῶς ἀφ' ὑψηλῶν τόπων ὁρᾶται· ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δέ ἐστι παντελῶς ἐμφανής· σχεδὸν γὰρ τέταρτον μέρος τοῦ ζῳδίου ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος μετεωρισμένος φαίνεται.

SCHOL. MARC. ARAT. v. 351.

ἐπ' ἄκρου δὲ τοῦ Πηδαλίου κεῖται μέγας ἀστὴρ ἐπώνυμος τοῦ Κανώβου τοῦ κυβερνήτου Μενελάου. οὐ μνημονεύει δὲ τοῦ ἀστέρος ὁ Ἄρατος· οὐδὲ γὰρ κατὰ τοὺς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόπους, οὐδὲ τοὺς ἔτι βορειοτέρους ἐπέχει τόπους, ἀλλ' ἐστὶν ἀφανής, ὑπὸ γῆν φερόμενος. φαίνεται δὲ πρῶτον ἀπὸ Ῥόδου τοῖς ἐπ' Αἴγυπτον πλέουσι καὶ τοῖς ἤδη καταίρουσιν ἔτι μᾶλλον [τοῖς] διὰ τοῦ Νείλου πρὸς Αἰθίοπας ἀνιοῦσιν.

EUSTATH. ad Dionys. v. 11 p. 219 M.

ἐκ δὲ τοῦ Κανώβου ἐκείνου τοῦ κυβερνήτου καὶ ἀστὴρ ἐκεῖ που φαινόμενος Κάνωβος ἐπωνόμασται, ἀφανὴς μὲν τοῖς ἐν τῷ Ἑλλαδικῷ κλίματι, ἀπὸ δὲ Ῥόδου ἀρχόμενος φαίνεσθαι, ὃς ἐν τῷ μεσουρανεῖν τρίτον (corrigas *τέταρτον*, cf. Gemini eclogam et adn. 7) *λέγεται ζῳδίου μέρος ἐπέχειν.*

Quibus ipsius Posidonii subicimus eclogam Strab. II p. 119, 14: *Ποσειδώνιος δ' ἔκ τινος ὑψηλῆς οἰκίας ἐν πόλει* (Rhodiorum) *διεχούσῃ τῶν τόπων τούτων ὅσον τετρακοσίους σταδίους φησὶν ἰδεῖν ἀστέρα, ὃν τεκμαίρεσθαι τὸν Κάνωβον αὐτὸν ἔκ τοῦ τε μι-*

κρὸν ἐκ τῆς Ἰβηρίας προελθόντας ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν ὁμολογεῖν ἀφορᾶν αὐτὸν καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ἐν Κνίδῳ. τὴν γὰρ Εὐδόξου σκοπὴν οὐ πολὺ τῶν οἰκήσεων ὑψηλοτέραν εἶναι, λέγεσθαι δ' ὅτι ἐντεῦθεν ἐκεῖνος ἀφεώρα τὸν Κάνωβον ἀστέρα, εἶναι δ' ἐπὶ τοῦ Ῥοδιακοῦ κλίματος τὴν Κνίδον, ἐφ' οὗ καὶ τὰ Γάδειρα καὶ ἡ ταύτῃ παραλία. Accuratius paullo quam Eudoxus et Posidonius de huius stellae regione Hipparchus exposuit: cf. cap. VII ecl. XLIX[7]). Canobus igitur iam et Cnidi visibilis erat Graecis et Rhodi, sed circa Aegyptum notissimus. Inde est, quod heros ille aegyptius a Graecis loca ista incolentibus susceptus et ad caelum (nescimus quando, sed non ante Eudoxi tempora: cf. ecl. XLIX) relatus est. Quae cum ita sint, catasterismum Canobi nonne carmine patescit Apollonium tractavisse?

Tandem ad Dionysii Periegetae interpretem accedimus:

SCHOL. p. 432 M.

ὁ δὲ Κάνωβος κυβερνήτης ἦν Μενελάου. μετὰ γὰρ τὴν τῆς Τροίας ἅλωσιν τοῦ Μενελάου ἀποπλανηθέντος [πρὸς τὰ τῆς Αἰγύπτου μέρη][8]) *καὶ τοῦ αὐτοῦ κυβερνήτου ἀποπνιγέντος, τοῦ Φρόν-*

EUST. p. 219 M.

ὅτι μετὰ Φρόντιδος θάνατον (κυβερνήτης δὲ ἄριστος Μενελάου ὁ Φρόντις, υἱὸς Ὀνήτορος) ἐξωσθέντες ἀνέμῳ βορρᾷ οἱ περὶ τὸν Μενέλαον προσίσχουσι τῇ Ῥόδῳ ὑπὸ κυβερνήτῃ ὄντες τῷ Ἀμυκλαίῳ Κανώβῳ. τῶν δὲ Ῥοδίων τῆς Ἑλένης καταδραμόντων (περιῆλθε γὰρ αὐτοὺς μνήμη ὧν ἐν τῇ Τροίᾳ κακῶν

---

7) Falso igitur Manilius quoque I v. 215 sqq.:

idcirco terris non omnibus omnia signa
conspicimus. nusquam invenies fulgere Canopum,
donec Niliacas per pontum veneris oras.

[Sero altera ipsius Posidonii ecloga nobis sese obtulit apud Cleomedem p. 92 Ziegl.: . . *φησὶν ὁ Ποσειδώνιος, ὅτι ⟨ὁ⟩ Κάνωβος καλούμενος ἀστὴρ λαμπρότατός ἐστι πρὸς μεσημβρίαν ὡς ἐπὶ τῷ Πηδαλίῳ τῆς Ἀργοῦς. οὗτος ἐν Ἑλλάδι οὐδ' ὅλως ὁρᾶται· ὅθεν οὐδ' ὁ Ἄρατος ἐν τοῖς Φαινομένοις μιμνήσκεται αὐτοῦ. ἀπὸ δὲ τῶν ἀρκτικῶν ὡς πρὸς μεσημβρίαν ἰοῦσιν ἀρχὴν τοῦ ὁρᾶσθαι ἐν Ῥόδῳ λαμβάνει καὶ ὀφθεὶς ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος εὐθέως κατὰ τὴν στροφὴν τοῦ κόσμου καταδύεται. ὁπόταν δὲ τοὺς ἀπὸ Ῥόδου πεντακισχιλίους σταδίους διαπλεύσαντες ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενώμεθα, εὑρίσκεται ὁ ἀστὴρ οὗτος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὕψος ἀπέχων τοῦ ὁρίζοντος, ἐπειδὰν ἀκριβῶς μεσουρανήσῃ, τέταρτον ζῳδίου κτλ.* Addidit alia testimonia Bakius 'Posid. Rhodii reliquiae' p. 75 sq.]

8) Seclusimus interpolamentum.

τιδος, διαδέχεται τὴν ναῦν Κάνωβος, ὅστις καὶ πολλὰ διατρίψας ἐν Αἰγύπτῳ ναυπηγῶν τὰ σκάφη ὑπὸ ὄφεως πληγεὶς τελευτᾷ. ὃν θάψας ὁ Μενέλαος πόλιν εἰς ὄνομα αὐτοῦ ἱδρύσατο, ἐάσας τὸ ἀχρειότατον τοῦ στρατοῦ μέρος οἰκεῖν τὴν πόλιν καί τινας Αἰγυπτίους.	ἔπαθον δι' αὐτήν) φεύγουσι μὲν ἐκ τῆς Ῥόδου οἱ ἀμφὶ τὸν Μενέλαον, κατάγονται δὲ εἰς Φοινίκην, ὅθεν εἰς Αἴγυπτον. οὗ δὴ ἀκεσάμενοι τὰ σκάφη καμόντα τῇ δυσχερείᾳ τοῦ πλοῦ διέτριβον χρόνον τινά, ἐν ᾧ Κάνωβος ἀποθνήσκει. ὃν θάψας ἐντίμως ὁ Μενέλαος συνοικίζει πόλιν ἐπὶ τῷ μνήματι τοὺς ἀχρειοτάτους τοῦ στόλου ἀφεὶς μένειν ἐκεῖ καὶ τὴν πόλιν ἐπ' αὐτῷ Κάνωβον ὀνομάζει.

Canobum elucet non inde ab ora Troiana sed haud ita multum ante Rhodi portum mortuo in ipso itinere Phrontide navem gubernandam accepisse. Phrontin ubi amissum fecerit eclogae auctor, non liquet. Odysseam vix fuerit secutus, quippe quae prorsus aliam Menelai itineris regionem contineat III v. 278 sqq.[9] Gubernavit Canobus, donec in littore Aegyptio (serpentis morsu haud dubie, etsi non dictum est) moritur repente. Iam vide: plane ut gubernator Menelai navem inde a regione Rhodia in Aegyptum direxit, ita quasi dux Canobus stella eos comitatur, qui Rhodi relicta petunt Aegyptum. Contendimus igitur fabellam interpretis Dionysiani e stellae positione caelesti et natura effictam et in catasterismum primitus terminatam fuisse (quae subiecit ipse Eustathius de stella, ea, etsi egregie quadrarent, videntur referenda tamen esse ad Posidonium; vide superius) nec dubitari posse putamus, quin coniungendae hae eclogae sint cum ceteris, quas adposuimus. Hinc igitur Apolloniani carminis narratio quadamtenus redintegratur[10]).

---

[9]) *ἀλλ' ὅτε Σούνιον ἱρὸν ἀφικόμεθ', ἄκρον Ἀθηνέων,*
ἔνθα κυβερνήτην Μενελάου Φοῖβος Ἀπόλλων
οἷς ἀγανοῖς βελέεσσιν ἐποιχόμενος κατέπεφνεν,
πηδάλιον μετὰ χερσὶ θεούσης νηὸς ἔχοντα,
Φρόντιν Ὀνητορίδην.

Sunii Phrontin sepelivit Menelaus. Hecataeus unum Canobum inde a littore Troiano exstitisse Menelai gubernatorem videtur dixisse: cf. Diels l. infra c. De stella apud Hecataeum nihil erat dictum.

[10]) Plut. 'De Iside et Osiride' c. 22 p. 359 E *κυβερνήτην Κάνωβον (ὀνομάζουσιν), οὗ φασιν ἐπώνυμον γεγονέναι τὸν ἀστέρα.* Ceteros de Canobo

Tantum de excerptis. Iam vero tentandum, ut tres 'Canobi' versiculos a Stephano traditos videamus quo pertineant. Et primus quidem de herois fortasse sacro dictum erit Steph. s. v. *Κόρινθος*] . . *καὶ σύνθετον κορινθιουργής, ὡς ἀττικουργής. Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος 'Κανώβῳ'· «κορινθιουργές ἐστι κιόνων σχῆμα»*. Nam monumentum Canobi in ea insula, cui dedisse nomen ferebatur, exstitisse et in ipsius Apollonii eclogis et in Dionysio, Periegeta Phario, v. 13 legitur: *«καὶ τέμενος περίπυστον Ἀμυκλαίοιο Κανώβου»*. Ceteros versus ad stellam nautarum ducem ab Aegypto septentrionem versus in regionem Rhodiam vectantium spectare dixerimus: Steph. s. v. *χώρα*] . . *χωρίτης, ὡς ἀπὸ τοῦ ἕδρα ἑδρίτης* . . *καὶ Ἀπολλώνιος ἐν τῷ 'Κανώβῳ'·*

τέρψει δὲ νηῶν ὁ γλυκὺς σε χωρίτης
πλόος κομίζων δῶρα πλουσίου Νείλου.

«χωρίτης» codices, emendavit Meineke, quamvis suam ipse emendationem nobis videtur non recte interpretatus esse. *χωρίτης* 'terrestris' oppositus ei est, qui in mari versatur. Is igitur quem delectat *ὁ γλυκὺς χωρίτης πλόος κομίζων δῶρα πλουσίου Νείλου* navigat neque immoratur in terra amplius. Hinc Meinekii explicationem aberrare a probabilitate iudicabis: *Oblectabit te, inquit, in continenti littore versantem iucunda navium transvectio Nili adportans munera. Describere videtur Canobici ostium prospectum navigiorum transvectione prae ceteris Nili ostiis frequentati. V. Strabon. p.* 801. Si quis *«χωρίτης»* retinere maluerit, is *χωρίτην πλοῦν*, eum qui in Nilo fit, opponat necesse est *τῷ θαλασσίῳ* et de Canobi cogitet non stella sed persona in urbe cognomine constituta.

---

locos (unde nihil discas) Noackius indicavit 'Iliupersis', Gissae 1890, p. 93 adn. Fabulae formam quae apud Hecataeum fuerit, Dielesius 'Hermes' 1887 quaesivit. — Disci ictu Menelai culpa occubuit Heraclidi leschographo Canobus: quod ad Hyacinthi exemplum novatum esse vidit Meinekius 'Anal. Alex.' p. 380. — Quae Et. M. s. v. *Φάρος* tradidit (*ὁ δὲ Ὧρος λέγει, ὅτι τῇ Καρίᾳ προσπλεύσαντος Ἀλεξάνδρου ἡ Ἑλένη παρεκάλει Φάρον τινὰ κυβερνήτην, Κᾶρα τῷ γένει, διασῶσαι αὐτὴν εἰς Λακεδαίμονα· καὶ τοῦτον ἀναλαβόντα αὐτὴν ἀπορριφῆναι εἰς Αἴγυπτον· ἔνθα ὑπ' ὄφεως πληγέντα ἀποθανεῖν. θάψασα δ' αὐτὸν ἀπ' αὐτοῦ Φάρον ὠνόμασεν*) dempta Canobo et ad Pharum translata videntur. Fortasse cum Etymologo Aelianus 'H. A.' IX cap. 21 et Hesychius s. v. *Ἑλένιον* copulandi sunt. Cf. Wellmann. p. 343.

Canobus nominari stella non potuit, antequam fluvii sidus, cuius illa est, Nilus adpellaretur: 'Catast.' p. 178 *ὑπόκειται δὲ αὐτῷ καὶ ὁ καλούμενος ἀστὴρ Κάνωβος, ὃς ἐγγίζει τῶν πηδαλίων τῆς Ἀργοῦς. τούτου δὲ οὐδὲν ἄστρον κατώτερον φαίνεται· διὸ καὶ Περίγειος καλεῖται. ἔχει δὲ ἀστέρας ... ἐπὶ τῆς τρίτης (καμπῆς) ἕως τῶν ἐσχάτων ζ', ἅ φασιν εἶναί τὰ στόματα τοῦ Νείλου*[11]). Eudoxus non Nilum sed Fluvium (*Ποταμόν*) cum illud sidus vocaret (cf. cap. VII), ne 'Canobi' quidem cognovisse significationem censendus est. Ac reapse dixit in ecloga XLIX cap. VII exscripta proprio nimirum nomine deficiente: «*ὁ ἐξ Αἰγύπτου ὁρώμενος ἀστήρ*». Vel hinc manifestum, quod elucet ultro, Aegyptiorum sive ipsorum sive graecissantium vel Rhodiorum solemnem sed recens ortam denominationem Apollonium excepisse. Probabilius vero auctores dicemus Rhodios, si quidem per Rhodios fere scriptores ad posteros nomen illud propagatum est: Apollonium Hipparchum Posidonium. Alexandrini '*Πτολεμαῖον*' potius vocasse stellam videntur: cf. schol. German. p. 175 Breys., Martian. Capell. VIII 838 p. 310 Eyss.

Sed insunt in narratione, quae ipse de suo periclitatus esse indicabitur. Aegyptum Helenam cum Menelao adiisse notum est ex Odyssea, at Rhodo profectam nemo praeter Apollonium est qui noverit. Quid? quod Rhodia quaedam ferebat fabula, necatam Helenam a Rhodiis obiisse in insula. Id ex parte retinuit ipse Apollonius. Ita ille in ecloga Eustathiana: *τῶν δὲ Ῥοδίων τῆς Ἑλένης καταδραμόντων (περιῆλθε γὰρ αὐτοὺς μνήμη ὧν ἐν τῇ Τροίᾳ κακῶν ἔπαθον δι' αὐτήν) φεύγουσι μὲν ἐκ τῆς Ῥόδου οἱ ἀμφὶ τὸν Μενέλαον κτλ.*' Iam vero Pausaniam conferas III 19, 9 sqq.: '*Ῥόδιοι δὲ οὐχ ὁμολογοῦντες Λακεδαιμονίοις φασὶν Ἑλένην Μενελάου τελευτήσαντος, Ὀρέστου δὲ ἔτι πλανωμένου, τηνικαῦτα ὑπὸ Νικοστράτου καὶ Μεγαπένθους διωχθεῖσαν ἐς Ῥόδον ἀφικέσθαι Πολυξοῖ τῇ Τληπολέμου γυναικὶ ἔχουσαν ἐπιτηδείως· εἶναι γὰρ καὶ Πολυξὼ τὸ γένος Ἀργείαν, Τληπολέμῳ δὲ ἔτι πρότερον συνοικοῦσαν φυγῆς μετασχεῖν τῆς ἐς Ῥόδον καὶ τῆς νήσου τηνικαῦτα ἄρχειν ὑπολειπομένην ἐπὶ ὀρφανῷ παιδί. ταύτην τὴν Πολυξὼ φασιν ἐπιθυμοῦσαν τιμωρήσασθαι τελευτῆς τῆς Τληπολέμου τότε, ὡς ἔλαβεν ὑποχείριον, ἐπιπέμψαι οἱ λουομένῃ θεραπαίνας Ἐρι-*

[11]) Cf. 'Analecta Eratosthenica' p. 136 [120].

νύσιν εἰκασμένας. καὶ αὗται διαλαβοῦσαι δὴ τὴν Ἑλένην αἱ γυναῖκες ἀπάγχουσιν ἐπὶ δένδρου. καὶ ἐπὶ τούτῳ Ῥοδίοις Ἑλένης ἱερόν ἐστι 'Δενδρίτιδος'.[12]) Novicia narrationis involucra si detraxeris: Polyxena (Orci ut putamus regina) non personatis sed ipsis Erinysi interficiendam Helenam Rhodi olim curavit. Mortuam Rhodii et *Ἀπαγχομένης* et *Δενδρίτιδος* nomine colebant religiose.[13]) Sed haec in transcursu. Rhodiam fabulam cum epica Apollonius ita commiscuit, ut tertiam crearet eamque ad inlustrandum Canobi catasterismum aptissimam. Rhodi igitur cum ille versaretur, putandus est choliambicum de Canobo carmen composuisse. Poterat ei praeter Aratum exemplo esse Berenica Callimachi. Erigonam vero Eratosthenis insequens demum tulit aetas. Ignoti poetae Phaethontem Apollonii fere tempori recte vindicavit Knaackius[14]).

Illud penitus compertum est, inter *τοὺς περὶ τοῦ πόλου συντάξαντας* 'Apollonium grammaticum' Rhodium posse iure recenseri. Ergo catalogi a nobis capite III refecti fidem denuo sumus experti luculenter.

Argumentum Canobi Apolloniani erat hocce: Phrontide Menelai gubernatore undis hausto Canobus Amyclaeus suffectus Rhodi navem adpellit, ubi Helenae Rhodii instigatrice Polyxena Tlepolemi uxore insidiati in mare reiciunt advenas. Post varios illi errores oram Phoeniciam transvecti tenente gubernaculum Canobo tandem Nili ostia nanciscuntur. Egressi in terram apud Thonin Aegyptiorum regem sese e diuturno labore recipiunt. Tum Canobi amore, perpulchri iuvenis sed fastidiosi, Theonoe, Protei vatis filia, capitur: nec tamen voti fit compos, sed superbe repellitur. Hinc numinis

[12]) Ptolemaeus Chennus cum dicit IV p. 189 West. *περὶ τῆς Ἑλενείου βοτάνης, ἣ ἐν Ῥόδῳ φύεται, ὅτι τε ἀπὸ τῆς Ἑλένης ἐπωνομάσθη (παρὰ γὰρ τὴν δρῦν ὤφθη φυεῖσα, ἀφ' ἧς ἑαυτὴν ἀπῆγξεν Ἑλένη) καὶ ὡς οἱ φαγόντες αὐτῆς πάντως εἰς ἔριν καθίστανται,* praeter solitum fere tradidisse verum hoc certe loco putandus est. Perraro id ille fecit.

[13]) *Ἀπαγχομένην* quid sibi velle dicant recentiores, exposuit Immerwahrius 'Die Kulte und Mythen Arcadiens' I p. 159. Nobis et Helena et Diana 'suffocata' vocari videtur ideo, quod 'suffocatrix' utraque credebatur. Erravit Immerwahrius l. c.

[14]) 'Quaestiones Phaethonteae' p. 65 sq. Sol Phaethontis pater Rhodius videtur esse. Itaque Apollonium *'Ῥόδου κτίσιν'* versibus confecisse in tempore fortasse meminimus.

ira oborta. Itaque Canobus, dum reparandis navibus operam in littore impendit, opificio defessus indormiens *αἱμοῤῥοΐδος* morsu occumbit repente. Vehementi autem dolore Helena oppressa spinam fregit serpenti, ne moveri in posterum citatius posset. Evenit insuper, ut helenium herba e lacrimis Helenae tunc enata remedium veneno fieret idoneum. Monumentum Menelaus gubernatori exstruxit in ea insula, cui ille nomen commodavit, columnis ornatum; ipsum Canobum Iuppiter — vel si quis fuit alter — inter stellas constituit, ut lucem praeferret Rhodo Aegyptum petentibus, non aliter quam Canobus iter Menelao et Helenae per easdem olim regiones monstraverat gubernans.

XI. ANECDOTA BASILEENSIA ET LAURENTIANA.

Libro absoluto latinas in Germanici Aratea praefatiunculas nondum impressas e membrana vetusta Basileensi tandem cognovimus. Deterruerat antea ab his opusculis et editores Germanici et codicum conlatores ad unum omnes hodieque deterret sermo non latinus sed barbare balbutiens, ac ne id quidem adlexit, quod pretiosam Arati Vitam in eandem fere barbariem conversam primum Iriartius bibliothecarius Matritensis e Matritensi Germanici libro, post eum optime aliis quoque codicibus adsumptis Breysigius in programmate Erfordiano a. 1870 promulgarunt. Invasimus nos illud translationis monstrum imperterriti et omnia tria capita Basileensia ad finem usque descripsimus primum taedio victi et fastidio, exhilarati paullo post quodam impensi laboris eventu, postremum novis nonnullis repertis obstupefacti et paene oppressi. Promimus ex apographo nunc ea, quae longe gravissima sunt et huius libri argumento apta omnino, ut simul codicum Germanici quoscunque simile quid complecti constat — enumeravit plerosque in editione Breysigii diligentia — facilius perscrutandorum aliis praebeamus materiam. Rogamus enim vehementer, ne amplius ista, qui in bibliothecis conferendis codicibus occupantur, contempta praetereant.

Codicem Germanici Basileensem saeculo octavo olim tribuit M. Hertzius, cum et carmen Caesaris et scholia tractaret.[1]) Praefixa haec sunt carmini: 1) Fol. 2[a] *Alia descriptio praefationis.* Continet alternam siderum positionem. Qua fol. 3[a] absoluta Erato-

[1]) Cf. Breysigii 'De P. Nigidii Figuli fragmentis apud scholiastam Germanici servatis' diss. p. 6 et editionis Germaniceae praefationem p. XIII sqq., denique Eyssenhardt. Martian. Capell. praef. p. LXII sqq.

sthenica et Hipparchea siderum enumerationes adhuc ineditae ex parte subiciuntur. 2) Fol. 3[b] Praefatio in Aratum titulo destituta a verbis *ostensionem quoque de quibus videntur oportet fieri* incipiens. Initium Breysigius adscripsit p. XIV sq. et cum graeco exemplari e codice Vaticano 191 (V; cf. p. 9 sqq.) fol. 207 apud Victorium et Petavium edito comparavit[2]) *Ἐρατοσθένους, ἐν ἄλλῳ Ἱππάρχου εἰς τὰ Ἀράτου Φαινόμενα* inscripto. Sed facile perspicitur, interpretem latinum ob argumenti copiam iis praestare, quae publici iuris facta sunt[3]). Ineditum igitur adhibebimus graecae disputatiunculae exitum compluribus recentis memoriae codicibus servatum:

1. Laurentiano LXXXVII 10 (L[b]) saec. XIV fol. 182—183[a]; sine titulo libellum exhibet. Cf. 'Hermes' 1884 p. 108.
2. Laurentiano XXVIII 37 (L[c]) saec. XV fol. 1; *τῶν Ἀράτου Φαινομένων προοίμιον* titulus.
3. Barocciano 119 (B) saec. XV fol. 113[a]—116[a]; *εἰς τὰ τοῦ Ἀράτου Φαινόμενα* titulus.
4. Matritensem 67 Iriartii ('Catalogus codicum graecorum bibliothecae Matritensis' p. 239) ipsi non vidimus: cf. Westermanni 'Biogr.' p. IX et Bergkii 'P. L. G.'[4] III p. 175.

ergo in id ipsum totam terram stadiorum dena milia XXV. et hoc «verbum a patribus terminatum» secundum Alcaicum, et ita habere constat.

quae ergo demonstrata sunt mihi de quibus videntur mei

συνάγεσθαι οὖν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὅλης τῆς γῆς σταδίων μυριάδας κε' καὶ β'· καὶ τάδ', «ὡς λόγος ἐκ πατέρων ὄρωρε» κατὰ τὸν Ἀλκαῖον (fr. 71 B.), *καὶ οὕτως ἔχοντα τυγχάνει:* —

τὰ μὲν οὖν ὑπεσχημένα μοι

3 ,β ͅκ ε L[b] ‖ *τὰ σ' ὡ λόγος* L[b] ‖ 7 *ὑπεσχηματισμένα* L[b].

[2]) Duo errata Breysigii apographum obsident: p. XV l. 4 post *terminat* inseras *circuit autem sub quo terminatur* (quod graecis respondet *περιέχεται δὲ ὑπὸ τοῦ ὁρίζοντος*) et l. 12 *caput* scribas pro *capud*.

[3]) Vitam Vossianam in aliquo Germanici codice nos latere putamus, fortasse in Puteaneo, qui Parisiis asservatur. Cf. p. 244[16] et Breysigii de Nigidio libellum p. 373 adnotatiuncula 1 commemoratum. Apographum Puteanei Heinsianum Berolinense (inter Dizianos codices B Sant. 94) 'Arati Genere' Puteaneo caret.

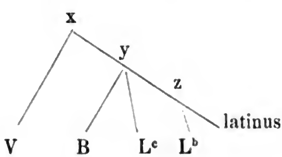
collectio haec est. si autem constiterit ratio, et caeterorum huius facturae adimplebo verbum, ut dixi, secundum factoris fundamentum, ut nihil te latere possit, quorum ab eo dicta sunt.

περὶ τῆς τῶν Φαινομένων εἰσαγωγῆς ταῦτ' ἔστιν. εἰ δὲ προσπέσοι τὸ συνταξίδιον, καὶ τὸν ἑξῆς τοῦ ποιήματος προσαποδώσω λόγον, ὥς ἔφην, κατὰ τὸ τοῦ ποιητοῦ θεμέλιον, ὅπως μηθέν σε λανθάνῃ τῶν παρ' αὐτοῦ εἰρημένων.

8, 9 συναγωγῆς L^b ‖ 9, 10 προσπέσει L^b ‖ 10 συνταξείδιον BL^c, συντάξει δέον L^b ‖ 12 τὸν BL^b L^c ‖ 14 λανθάνη BL^c ‖ 14, 5 αὐτῷ L^b.

His verbis olim interpretis Aratei opusculum conclusum est. Nam pollicetur scriptor, si modo placuerit Isagoga (εἰ προσπέσοι τὸ συνταξίδιον), ordine postmodo sese carmen ipsum enarraturum. Recte igitur in verba ista cum graeca exeunt in iis, quos enumeravimus, quattuor codicibus, tum latine translata. Praeterea quae proxime subinduntur in libro Basileensi, etsi ne linea quidem interrupta continuantur, aperte tamen ceteris aliena sunt. Atque exstant eadem praemissis longe aliis quibusdam iterata in prioris praefatiunculae Basileensis fine: vel hinc manifesto res confecta. Unus Vaticani librarius non modo semovit quae modo adposuimus sed adiunxit quoque bene nexo disputandi filo capita nonnulla in ceteris codicibus praetermissa, quae apud Victorium et Petavium illinc impressa invenies. Quibus perpensis existimamus

1) duo esse genera codicum discernenda, quorum tamen neutro opusculum continetur plane integrum;
2) alterius generis (quod multis est codicibus traditum) esse quidem interpretem latinum, sed propius ad L^b libri varietatem scripturae quam ad ceteros accedere, ut hoc fere stemma tuto conficias:

Isagogam Anonymi falso sive Eratostheni sive Hipparcho inscriptam genuinae et eximiae quaedam Eratosthenis et Hipparchi eclogae ($I^{a\,b}$) excipiunt,[4] deinde varia Aratea itidem, ut leguntur in codice, simul cum prioris praefationis excerpto (II) nobis edenda. Solam mutavimus interpunctionem. Quibus fontes et graeca exempla si quae noveramus addidimus. Nonnulla cum alibi nusquam reperiantur, ut sunt scripta barbare, non valuimus intellegere. In his igitur opperiendum erit, dum nova interpretationis adminicula contigerint.

Singulare vero et unicum nobis edendi prioris anecdoti subsidium in codice occurrit Laurentiano LXXXVII 10 (L^b). Ubi cum post absolutam de Arato disputatiunculam, ex qua nonnulla modo attulimus, fol. 183^a subnecti olim enotassemus nullo spatio interposito nomina siderum in utroque hemisphaerio visibilium, sed non exscripsissemus: inventis nunc Eratosthenis et Hipparchi catalogis statim oborta nobis est suspicio, sive cum altero utro indice sive cum utroque L^b aliquo modo coniungendum esse. Igitur sine mora rogatus a nobis Susemihlius, dum Florentiae versatur nuperrime, Hieronymi Vitellii, viri inter paucos experti prompti officiosi, apographum transmisit diligentissime confectum. Ne plura: mutilam Basileensis barbariem supplevimus emendavimus intelleximus Laurentiani adiumento. Sed etiam Basileensis vel utilior nunc quidem nobis videtur, quam visus est antea, quoniam non modo habet quae socordia scribarum hodie patet illic suppressa esse sidera, verum unus idem praescripta Eratosthenis et Hipparchi nomina et auctoritatem servavit. Consociatis Basileensibus et Laurentiano anecdotis siderum indices Eratosthenis et Hipparchi genuini quadamtenus renovabuntur.

[4]) Hinc falsa fortasse explicatur Vaticani inscriptio. De qua mira molitus est C. Manitius 'Des Geminos Isagoge' in 'Commentationibus Fleckeisenianis' p. 103. Scriptor 'Isagogae' mathematicus erat Arateis studiis deditus recentioris aetatis, Theoni aequiparandus: cf. Herm. l. c. 'Analecta Eratosth.' cap. I passim.

Laurentianus.

βόρεια·

Ἄρκτος μεγάλη, Ἄρκτος μικρά, Ὄφις ὁ δι' ἀμφοτέρων τῶν Ἄρκτων, 4. Κηφεύς, Περσεύς, Ἀνδρομέδα, Κασσιέπεια, Ὄρνις, 9. Λύρα, Ἐνγόνασι, Στέφανος, Ἀρκτοφύλαξ, Ἡνίοχος ἐφ' ᾧ Αἶξ Ἔριφοι, Δελτωτόν, Ἵππος, Ὀιστός, Ἀετός, Ὀφιοῦχος, Προκύων, Καρκίνος, Λέων, Παρθένος, Χηλαί, Σκορπίος, Τοξότης, Αἰγόκερως, Ὑδροχόος, Ἰχθύες, Ταῦρος, Κριός, Δίδυμοι.

νότια δέ·

Ὠρίων, Κῆτος, Δελφίς, Ὕδρος ἐφ' ᾧ Κρατὴρ καὶ ὁ Κόραξ, Κύων, Θυτήριον, Κένταυρος ἐφ' ᾧ Θηρίον, Λαγωός, Ἀργώ, Ποταμός, Ἰχθύες, ἀστέρες πέντε πλανῆται.

16, 7 ἰχθῦες codex ‖ 24 ἰχθῦς codex.

Basileensis I^a fol. 6^a.

Eratosthenis 'De circa exornatione stellarum et ethymologia de quibus videntur'.

haec autem sunt ad aquilonem:

1. *Septentrio maior, Septentrio minor, Serpens inter Ursas que Septentriones,* 4. *Caepheus, Perseus, Andromeda, Cassiepia, Cycnus,* 9. *Fidicula, Ingenu, Corona, Arcturi custus, Agitator, Deltoton, Equus, Tela, Aquila, Serpentarius, Antecanis, Cancer, Leo, Virgo, Librem, Scorpio, Sagittarius, Capricornum, Aquarius, Pisces, Taurus, Gemini.*

favonii:

Incolo, Caetus, Delfinus, Hydrus in qua Urceus et Corvus, Canis, Bestia, Centaurus, Laepus, Navis, Fluvius, Pisces, V stellae erraticae.

1 *erat osthenis* ‖ 4 vertit τάδε ‖ 5 *septentrione* transfixis *ne* litterulis ‖ 10, 11 dicit Arcturum ‖ 12 *Tela* est Ὀιστός cum ὁ ἱστός confusum ‖ 19 *Incolo:* cf. p. 379[34] ‖ 19, 20 *ylidris*.

1. Laurentianus.

κεῖται δ' ἐν μὲν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ τάδε·
Ἄρκτος μείζων, Ἄρκτος ἐλάσσων, Ὄφις δι' ἀμφοτέρων τῶν Ἄρκτων, Βοώτης, Στέφανος, Ἐνγόνασιν, Ὀφιοῦχος.
ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἡμισφαιρίοις·
Λύρα, Ὄρνις, Ὀιστός, Αἰετός, Δελφίς, Ἵππος.
ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἡμισφαιρίοις·
Κηφεύς, Κασσιέπεια, Ἀνδρομέδα, Τρίγωνον, Περσεύς, Ἡνίοχος.

23 'incohaverat librarius περ, scil. Περσεύς, tum ex περ fecit Κασσιέπεια' Vitelli.

2. Basileensis I[b] fol. 6[a].

IPPARCHUS 'De magnitudine et positione ⟨in⟩errantium stellarum'.

constat autem in aquilonio semisphaerio haec:
Septentrio maior, Septentrio minor, Coluber inter ambas Septentriones, Bootes, Corona, Ingenu, Serpentarius.
ambabus semispheriis:

Caepheus, Cassiepia, Andromeda, Triangulum, Perseus, Agitator.

18 sqq. omisit librarius nonnulla homoeoteleuto seductus, cf. I.[b].

3. Basileensis II fol. 3[a].

ERATOSTHENES 'De exornatione et proprietate sermonum quibus videntur' et IPPARCHI 'De magnitudine et positione de inerrantium stellarum'.
secundum qualiter sunt circumvenientia secundum IPPARCHUM [et ERATOSTHENEM].

Septentrio maior, Septentrio minor, Serpens inter ambas Septentriones, Bootes, Corona, Ingeniculo, Serpentarius.
inter amba semispheria:

Caepheus, Cassiepia, Andromeda, Triangulum, Perseus, Agitatorem.

6 index Eratosthenis omissus; pergitur ne linea quidem interrupta ‖ 9, 10 seclusi interpolata ‖ 18 sqq. eadem lacuna atque in I[b].

ἐν δὲ τῷ νοτίῳ τοῦ Ζῳδιακοῦ· Ὑδροχόος.	*in favonio autem signale: Aquarius.*	*in favonio signale: Aquarius.*
ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἡμισφαιρίοις· Κρατήρ, Κόραξ, Ἀργώ, Κένταυρος, τὸ Θηρίον ὃ ἔχει ὁ Κένταυρος ἐν τῇ δεξιᾷ χειρί, Θυτήριον, ὁ ὑπὸ τὸν Τοξότην Στέφανος Ἀριάδνης, Ἰχθύς, Κῆτος, Ὠρίων.	*in utraque semispheria: Urceus, Corvus, Centaurus, Bestia quam habet Centaurus in manu dextera, Sacrarium, sub Sagittario Corona inrigator, Piscis, Caetus, Incolo.*	*inter ambobus semissfheriis: Urceus, Corbus, Navis, Centaurus et Bestia quam tenet in dextera, Sacrarium, necnon Sagittarium, Pisces, Caetus, Orionem.*
ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἡμισφαιρίοις· Λαγωός, Προκύων.	*in utraque semispheria: Laepus, Antecanis.*	
ἐν δὲ τῷ βορείῳ τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου. βόρεια· Καρκίνος, Λέων, Παρθένος, Κριός, Ταῦρος, Δίδυμοι.	*in aquilonio autem et in signale circulo. aquilo: Cancer, Leo, Virgo.*	
νότια· Χηλαί, Σκορπίος, Τοξότης, Αἰγόκερως, Ὑδροχόος, Ἰχθύες.	*favonium: Librem, Scorpio, Sagittarius, Capricornem.*	
ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἡμισφαιρίοις·	*in amba semispheria. aquilo: Aries, Taurus, Gemini.*	

26 τῷ νοτίῳ sine ι ut pluriens codex ‖ 35 ἰχθῦς codex ‖ 42 κακεῖνος codex ‖ 48, 9 post ἡμισφαιρίοις: — quae desiderentur, e Basileensi I[b] suppleas.

30 omissa est *Argo*, cf. L[b] ‖ 34 *inrigator* i. e. ἀρδευτής (cf. Corp. gloss. II p. 86) ex Ἀριάδνης provenit ‖ 34, 5 cf. p. 377, 19 '*Incolo* an summeiulus?' W. Schulze ‖ 41 48 *aquilo* est βόρεια in L[b].

32,3 pro *necnon Sagittarium* scribere debebat *Corona sub Sagittario.*

Titulos librorum facile recuperamus, dummodo barbaram vertendi consuetudinem anxie secteris. *quae videntur* graece est *φαινόμενα*, *de exornatione περὶ κόσμου*. Quid semel dixerit *ethymologiam*, iterum *proprietatem*, potest per se dubitari: *ποιότητα οἰκειότητα ἰδιότητα* proponimus. *sermonum* nobis monstri instar est, et accidit prospere ut non repetitum sit. Ergo scriba videtur exprimere voluisse liberius quod accurate et ad verbum nequiret Totam inscriptionem iamiam ita refingimus:

> *ἐκ τῶν Ἐρατοσθένους «Περὶ κόσμου καὶ ποιότητος τῶν φαινομένων» καὶ Ἱππάρχου «Περὶ μεγέθους καὶ συντάξεως τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων».*

Haec in universum scito copiosiori quondam eclogarum ex utroque astronomo excerptarum syllogae praefixa fuisse. Quod hodie subsequitur, id solummodo ad primam quae una remansit in II particulam pertinet Hipparcheam. Manifesta igitur seclusa interpolatione haec assecuti sumus:

> *Περὶ τῶν περιεχομένων*[5]) *καθ' Ἵππαρχον [καὶ Ἐρατοσθένη].*

Miros primum nos habuit Eratosthenis titulus «*Περὶ κόσμου κτλ.*», sed mirari mox desivimus exemplis edocti. Neque enim nudam sed, ut ad primarium et latiorem significatum accederet propius, genetivo auctam *κόσμος* vocem posuit Eratosthenes. Solent ex parte ita antiqui. *ἐνθάδ' ὁ πλεῖστον ἀληθείας ἐπὶ τέρμα περήσας οὐρανίου κόσμου κεῖται Ἀναξαγόρας* poeta apud Aelianum 'V. H.' VIII 19. *In quo si accurate rem perpendas, vox κόσμου non tam mundum quam sensu antiquo ordinem significare potest, sicut in Euripidis fr. inc. p. 26 Valck.* (= fr. 910 N.², quod est de eodem Anaxagora): *ἀθανάτου καθορῶν φύσεως κόσμον ἀγήρων, πῇ τε συνέστη καὶ ὅπῃ καὶ ὅπως* Naekius 'Opusc.' I p. 21. *Mundus caeli vastus constitit silentio* Ennius fr. 467 B. Operis nobilissimi, quod de caelo condidit Eratosthenes, titulum adhuc ignorabamus: tandem e tenebris luci redditus lucem et ipse adferendo litteras adiuvabit. Inferius praeter voluntatem nobis ad vindicanda 'Analecta' nostra venien-

[5]) *περιερχομένων* convertit latinus, cum ante oculos haberet *περιεχομένων*. Fecit id identidem, velut adn. 2. Ita legendo commiscuit *ὀιστός* et *ὁ ἱστός* alia.

dum est, si de latina Hipparchei libri inscriptione pauca dixerimus. De qua ita Ptolemaeus VII 1 (p. 164 ed. Basil. 1538): *τὰς τοῦ Ἱππάρχου περὶ τῶν ἀπλανῶν ἀναγραφάς, πρὸς ἃς μάλιστα πεποιήμεθα τὰς συγκρίσεις.* Argumentum igitur adumbrasse Ptolemaeo suffecit. Accuratius Suidae biographus, sed ut ne ille quidem plane cum anecdoto Basileensi concordet: «*Περὶ τῆς τῶν ἀπλανῶν συντάξεως καὶ τοῦ καταστερισμοῦ*». Utile est videre quod *κόσμον* Eratosthenem idem Hipparchum *σύνταξιν* vocasse: unde exortus postmodo Ptolemaei titulus «*Μεγάλη Σύνταξις*». Sed haec hactenus.

Eratosthenem stellarum catalogum, qualem Catasterismi pseudoeratosthenici continent, non confecisse ante hos decem annos abunde diximus ita, ut ne hodie quidem nec detrahere quicquam neque adiungere commentationi illi velimus. Ordinem siderum et seriem ratione certa constitutam in genuino Eratosthenis opere, quo praeivit ille et Hipparcho et Ptolemaeo, fuisse probabile est suapte sponte, nec nos debebamus hoc simul cum priore illo avertere cupidius: hanc unam rem nos tunc scripsisse in 'Analectis' paenituit. Quodsi de Cepheo in 'Catasterismis' legitur XVum locum obtinenti *οὗτος ἐν τάξει τέτακται τέταρτος* et de Lyra, quae est XXIVa, *αὕτη ἐνάτη κεῖται ἐν τοῖς ἄστροις*, per se quidem possit prior ad quem bis provocatur ordo verus esse Eratosthenicus, poterat idem vero etiam pro tanta iudicandi supellectilis quanta tunc tenebamur penuria Hipparcho accenseri. Cum igitur optione data nos non sine consilio posterius illud praeoptavissemus p. 29, vel apud adversarium quendam, qui cetera nostra despicatui haberet, plausum non meritum tulimus inopinati. Audacule vero alii abutebantur adparatu nostro a nobis laboriose conlecto, cum usque ad hunc diem quod esset aliquid ipsi elicere non valerent. Veterem controversiam interim cum ira et studio sed irrito disceptatam ipsi nunquam — nos moveat cimex Pantilius? — repetivissemus, nisi ineditae eclogae Basileensis auxilio iustis simul exsequiis persolutis sepeliri nullo posse negotio videremus haud inviti. Genuinus igitur Eratosthenis liber est is habendus, cuius siderum ordinem spectant 'Catasterismi': Lyra ibi nono loco, quarto Cepheus conlocatur. Nec mirabile: 'Catasterismis' enim genuina inesse Eratosthenica nonnulla Erigonae elegiae exemplo ipsi nobis videmur hodieque probavisse, nec curamus hominis

nescio cuius tumultum perditam reficiendo Eratosthenis poematio operam a nobis insumptam vociferantis. Ipse nempe iste cum de suo nihil haberet quod propinaret, disputatiunculae inopiam et tristem exilitatem sublevare si posset in aliena involando et distinguere apud se constituerat. Neque fecit quicquam aliud, nisi ut copiam nostram diuturno studio ordinatam violenter et temere discinderet denuo in pristinamque perturbationem intentis nervis omnia reiceret. Assecuti nunc genuini Eratosthenis libri titulum genuinum actumst (aestimabis ipse) in sempiternum de 'Catalogis' et constabit quod in 'Analectis' dudum contendimus, 'Catalogorum' significatione, quae semel in scholiis Homericis obvia est, consueta veterum citandi licentia ipsam superstitem indicari 'Catasterismorum' syllogam. Tantae frugis insperato excerptum illud Basileense!

Deinceps 'varia Aratea' adscribimus Basileensia cum fontibus, quatenus fieri id potest, comparata.

Basileensis fol. 6ᵃ.

quibus Arati videntur quedam sunt secundum caelum stellarum ecce sic videntur dicta sunt, de sub caelo autem et quibus olim dicta sunt transgrediamur item videntur secundum astronomicum poni locum de quibus et recensare consideravi.

quum mathematicis constat in duobus conditoris conscriptio quaedam in quibus videntur et in stellarum ratione exposita, quaedam in alia, mittere tibi proveni haec quae videntur Arati derigere et meam conscientientiam, umquam de

3 *sic* ‖ 8 sequentia diiunxi.

Laur. 87, 10 saec. XIV fol. 183ᵇ.

τῶν Ἀράτου Φαινομένων τὰ μέν ἐστι περὶ τῶν κατ᾽ οὐρανὸν ἄστρων καὶ ἰδίως Φαινόμενα λέγεται, τὰ δὲ περὶ τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ τῶν πάλαι λεγομένων μεταρσίων [ἐστὶ] φαινόμενα κατὰ τὸν ἀστρονομικὸν τέτακται τόπον, ὑπὲρ ὧν καὶ τὰ ἐξηγητικὰ πεπραγμάτευται:

ὅτι τῷ μαθηματικῷ εἰς δύο προσήκει τὸ τοῦ ποιητοῦ σύγγραμμα τὸ μὲν εἰς τὰ φαινόμενα καὶ ἀστρολογικῶς ἐξενηνεγμένα, τὸ δὲ εἰς τὰ ἕτερα, πέμψαι σοι προήχθην τὰ Φαινόμενα Ἀράτου διορθωθῆναι καὶ τὴν ἐμὴν

16 *διορθωθέντα κατὰ* emendavi Herm.' 1884 p. 108.

hac directione tradita. exemplum vero utens me signis quoque et indiens de sexcentesimo et duplo et utrum et stellantium pavimento. scriptum autem si videris versum minus positum aliquid de quibus praedictum est signorum. et sub paginem hoc in fronte ||||| scire oportet, quia secundum signum scriptae scripturae ad alias quasque creditas. horum autem expositio in memoria veniunt et tamquam non in peccato. in quo autem est secundum pavimento intuenda adque narranda hyemalium, quae quidem melius secus pavimento ferentur. Hoc adducitur in praefatione illius ipso incoante ad Anclidem[6]), *unum de socios, qui verbum fecerat. quidam autem putaverunt sic. quidam vero non aestimant hoc Arati esse proverbium, quod principium «a Iove incoamus», sed haec auferentes proverbia alia praecipiunt. ista sunt autem «Anclidis ostensio sacrum praepositum itaque caelestem vitam peragens» et cetera.*[7]) *quidam tamen sic et alii aliter profanant.*[8]) *hii quidem ut apatus faciunt per totam creaturam ad quendam locum depinxerunt hos versiculos, ut cognoscatur, ad quem est eorum suggestio. hoc quidem est bene compositum factura consuetudo. etenim Homerus ubi dicit nuncupare hos apices altero tris hoc est vocare et malus in quibus non est manifestum scire prout scias quisnam. quantum enim potest nunc hoc scire quisnam et rursus nuncupare et Zacynthum extentum*[9])

γνώμην, οὐδέπω τῆς διορθώσεως ταύτης ἐκδεδομένης. ἴσθι δὲ χρώμενόν με σημείοις τέτταρσι τῷ τε χ καὶ τῇ διπλῇ καὶ τῷ ἀμφὶ καὶ τῷ ἀστέρι ἐν τῷ ἐδάφει· γραφὴν δ' ἂν ἴδῃς στίχῳ παρακείμενον ἕν τι τῶν προειρημένων σημείων.

5, 6 corrupta: cf. ibidem.

---

[6]) cf. p. 17; *andidem* scripsit semper.

[7]) Ib. *Ἀγκλείδη, ξείνων ἱερὸν θάλος, εἰ δ' ἄγε σύν μοι οὐρανίην ψαύσειας ἐπὶ τρίβον.* Hemistichium *εἰ δ' ἄγε σύμ μοι* etiam Callimacheum 'Epigr.' I 5.

[8]) Achill. p. 272 A Petav. *ἐλίμηναν δὲ πολλοὶ τοῦτο τὸ ποίημα ζωγράφοι καὶ ἀστρονόμοι καὶ γραμματικοὶ καὶ γεωμέτραι.*

[9]) Cf. schol. in Dionys. Thrac. p. 815, 29 . . *ὁ Ὅμηρος τὸ ζ οὐ κατ' ἐπέκτασιν λαμβάνει, οἷον «οἵ τε Ζάκυνθον ἔναιον»* ('Il.' II v. 634) et scholium Theonis Marcianum a nobis 'Herm.' 1884 p. 107 sq. editum ad v. 413 *τῷ μή μοι πελάγει νεφέων εἰλυμένον ἄλλων*] '*τῷ μή μοι εἰλυμένων*' *ἦν· ἀλλὰ διὰ τὸ μέτρον ου ἐστίν· διὸ τὸ σημεῖον ἔχει ὁ στίχος.* De aliis editionis 'signatae' in Marciano vestigiis ibidem diximus quod satis est.

decorum esse prout nuncupatur quisnam absque nisi et Homerum nuncupare quidem clamare aliquem quia et nuntiatio praefationis quid faciat adloquitur ante septuaginta annos dicit adnuntiatum, quasi nihil dicat. quom ergo recalumniantes inquiet apud nos praefationem habens quaedam litigiosa quid facit. Dicit enim in ipsa praefatione quia Iuppiter stellas hominibus signa constituit sic quoque et facturam iudicio fugiens hominis malitiam veniens in caelum stella fieri, unde iam non Iuppiter omnes stellas constituit. sunt quidem bene composita eorum verba. stellas enim constituit et fundavit deus, nomina vero et signa postea et astrologiam peritissimi addiderunt eis et fabulas condiderunt |||||||||||||||||| *proprias. nihil tamen prohibet conditorem et factorem dicere deum. dicionem autem quadam ab ipsis nuncupari, quibus stellarum rationem dixerunt quia sic fabulas hoc dicit Aratus «verbum quidem currit sed humanus»*[11]. *simili modo et de Corona*[12] *Ariadnes. hanc enim per Dionysum quasi exornatam in carmine suo et ille Coronam manifeste, quod fabulationem primus reddidit. talem constitutionem stellarum homines committunt, non qualem Iuppiter praecipit. istas enim appellationes et significationes stellarum postea aliquando BEROSSUS ait in 'Procreatione'*[13])

τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ' «Ἀγκλείδη» καὶ τῶν ἑξῆς ἄρχεσθαι πρὸς τῷ διὰ κακοζηλίαν ἐκφυγεῖν ταῦτα τὰ ἔπη τὸν Ἀράτειον χαρακτῆρα ἔτι καὶ ἐναντίωμα ἔχει τὸ οἴεσθαι ἑβδομηκονταετηρίδα εἶναι, ἐν ᾗ ἀποκαθίσταται ὁ ἥλιος ἀπὸ σημείου ἐπὶ σημεῖον· ἔχει γὰρ τὸ κατεψευσμένον προοίμιον οὕτως· «ἕπταχα σὺν δεκάδεσσι περιπλομένων ἐνιαυτῶν» Achill. p. 17.

6 *inquid* primitus scripserat ‖ 21 *si ē* ut p. 382 l. 3 ‖ 22 *hᵘomanus* ‖ 24 *et alem.*

---

11) 'Phaen. v. 100 *λόγος γε μὲν ἐντρέχει ἄλλος ἀνθρώποις.*

12) V. 71 sq. *Στέφανος, τὸν ἀγανὸν ἔθηκεν σῆμ' ἔμεναι Διόνυσος ἀποιχομένης Ἀριάδνης.*

13) Nimirum '*Περὶ κοσμογονίας*': cf. p. 226; Mueller 'F. H. G.' II. Fortasse huc adhibendus Achilles p. 163 E sq.: *διὸ καὶ ἐν διαφόροις ἔθνεσι διάφορα καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἄστρων* (L: *ἀστέρων* V) *ἔστιν εὑρεῖν. ἐν γοῦν τῇ τῶν Αἰγυπτίων σφαίρᾳ οὔτε ὁ Δράκων ἐστὶ νομιζόμενος ἢ ὀνομαζόμενος οὔτε Ἄρκτοι οὔτε Κηφεύς, ἀλλ' ἕτερα σχήματα εἰδώλων καὶ ὀνόματα τεθειμένα. οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ τῶν Χαλδαίων. Ἕλληνες δὲ ταῦτα τὰ ὀνόματα ἔθεντο τοῖς ἄστροις ἀπὸ ἐπισήμων ἡρώων πρὸς τὸ εὐκατάληπτα εἶναι καὶ εὔγνωστα.*

ita significans exposuit nihil ad constitutionem mundi ab eo factam. talia quippe aliqua EUDORUS dicit.[14]) *amplius quidem nos artificiose exposuimus anni creationem.*

dicitur autem simili modo, quo quasi praefatur Antigonus hanc expositionem Arati traditam nondum esse et astrologus refert dare Eudoxu rescriptu. et iubet hoc per carmine adnuntiare quasi factorem manentem inperitum autem astrologiae. hanc excepit gloriam IPPARCHUS quoque Bithyneus 'Apud Aratum et Eudoxum' et DIONYSUM, manifeste potius Thrax, et POSITONIUS in 'Praedicatione Homeri et Arati de mathematicis'. sunt quidem omnes benivoli. efficeret enim Aratum demonstrare perfectum astrologum, etsi nihil differri dixisse de Eudoxum, qui ea ipsa communicanti per commentum dianae nihil aratione excessisse. impossibile enim quendam hoc facere non praeceptorem esse.

Theo Vit. III p. 59 West. *τὴν δὲ τῶν Φαινομένων ὑπόθεσιν παρέβαλεν αὐτῷ ὁ Ἀντίγονος δοὺς τὸ Εὐδόξου σύγγραμμα καὶ κελεύσας ἕπεσθαι αὐτῷ. ὅθεν τινὲς τῶν ἁπαλωτέρως προσερχομένων ταῖς ἐξηγήσεσιν ἔδοξαν μὴ μαθηματικὸν εἶναι τὸν Ἄρατον. ὑπέλαβον γὰρ μηδὲν ἕτερον τῶν Εὐδόξου Φαινομένων ποιήσαντα αὐτὸν εἰς τὸ σύγγραμμα θεῖναι. ταύτης δὲ τῆς γνώμης ἔχεται καὶ Ἵππαρχος ὁ Βιθυνός. ἐν γὰρ τοῖς 'Πρὸς Εὔδοξον καὶ Ἄρατον' πειρᾶται τοῦτο ἀποδεικνύναι. συναγορεύει δὲ αὐτῷ καὶ Διονύσιος ἐν τῷ 'Περὶ συγκρίσεως Ἀράτου καὶ Ὁμήρου περὶ τῶν μαθηματικῶν'* . . . (cf. p. 309). *βιάζονται δ' οὐ μετρίως· ἦν γὰρ καὶ τὸ εἰδέναι μεταφράσαι ἐμπειρίας μαθηματικῆς. εὑρήσομεν δὲ αὐτὸν καὶ ἐπιμελέστερον τὰ πλεῖστα τοῦ Εὐδόξου ἐπιστάμενον.*

tanta quidem apud eos, qui sine praefatione conantur facturam declarare. quidam autem aiunt et hoc postea repositum ab eodem praenominato Antigono imperatori priori amico Arati. de praefatione autem quod esset Arati et quum in Macedoniam est inventum in Antigoni bibliothecam quidam in membranis,

9, 10 ⸗ *carmine.*

[14]) Cf. p. 160.

quidam in tabulas, alii vero in Samo de carmine hoc inventum esse ubi et illud aliud quia simili modo in ipsum suggerunt (fol. 7b)[15]).

Theonis Vitam Arati novis nonnullis rebus insignem translator usurpavit latinus. Et primum quidem *Dionysum* ille scripsit perperam, cum deberet *Dionysius*; deinde *manifeste potius Thrax* nihil graece potest esse nisi *δηλονότι ὁ Θρᾷξ*. Iam vide, quantum simus lucrati. In graeco enim exemplari praeter proprium 'Dionysii' nomen nihil traditum est nec supplebile per se neque unquam suppletum. Si quis tentare aliquid coniectando nihilo secius decresset, in 'Thracem' Dionysium ille ne tunc quidem incidisset facile. 'THRAX' iam DIONYSIUS, qui ut antea Hipparchus Rhodi docebat, Hipparcheo de Phaenomenis iudicio subscripserat, fortasse in libro '*Περὶ Ῥόδου*', quem Stephanus Byzantius s. v. *Ταρσός* commemoravit: *ἐπισημοτάτη πόλις Κιλικίας . . . Διονύσιος δὲ ὁ Θρᾷξ ἐν τῷ 'Περὶ Ῥόδου' ἀπὸ τῆς τοῦ Βελλεροφόντου πτώσεως. μέρος γάρ τι τοῦ ποδὸς ταρσὸν καλεῖσθαι, τῆς ἐκείνου χωλείας ὑπόμνημα ποιουμένων τῶν ἀρχαίων.* Quoniam Solensium urbs Arati patria Lindiorum colonia erat,[16]) adparet quemadmodum liber de Rhodo scriptus celeberrimi Solensis memoria ornari potuerit aptissime. Dionysii verba adferri adhuc credidimus non arbitratu nostro sed perspicua Theoneae orationis sententia coacti. Nunc demum intellegimus mutilam Theonis Vitam esse deficiente Posidonii mentione nec mediocriter illinc sollicitamur. POSIDONII enim sunt e commentatione '*Περὶ συγκρίσεως Ἀράτου καὶ Ὁμήρου περὶ τῶν μαθηματικῶν*' verba proxime subiecta, non Thracis Dionysii, ac propter studiorum rationem magis multo tale quid fidimus in Posidonium convenire quam in grammaticum Dionysium. Id tamen improbamus, si quis peculiare Posidonii opus opinabitur designari, sed in libris sive '*Περὶ κόσμου*' sive '*Περὶ μετεώρων*' accurate vetustiorum placita et dicta inter se comparasse eum putamus et iudicavisse, ut Polybium de histo-

[15]) Sequitur spatium vacuum imagini, qua Antigonus rex ad Aratum Eudoxeum opus deferens conspiciebatur (cf. p. 313 [17]), ut putamus adpingendae olim relictum

[16]) Cf. Vit. II et III (p. 323), Strab. XIV p. 671, 8.

ricis, de omnigenus scriptoribus Dionysium Halicarnassensem et Quintilianum. Aliae Posidonii indidem reliquiae num exstent, indagare nunc quidem non vacat. Sed id luce clarius, Hipparchi de Arato iniquitatem, cum Dionysius et Posidonius facti et ipsi Rhodii tantaeque auctoritatis viri adprobassent, sensim esse ad alios quoque perlatam.

Dabamus in Universitate Gryphiensi, 23. VI. 1892.

ERNESTUS MAASS.

XII. INDICES.

Titulos librorum facile recuperamus, dummodo barbaram vertendi consuetudinem anxie secteris. *quae videntur* graece est *φαινόμενα, de exornatione περὶ κόσμου.* Quid semel dixerit *ethymologiam*, iterum *proprietatem*, potest per se dubitari: *ποιότητα οἰκειότητα ἰδιότητα* proponimus. *sermonum* nobis monstri instar est, et accidit prospere ut non repetitum sit. Ergo scriba videtur exprimere voluisse liberius quod accurate et ad verbum nequiret Totam inscriptionem iamiam ita refingimus:

> *ἐκ τῶν Ἐρατοσθένους «Περὶ κόσμου καὶ ποιότητος τῶν φαινομένων» καὶ Ἱππάρχου «Περὶ μεγέθους καὶ συντάξεως τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων».*

Haec in universum scito copiosiori quondam eclogarum ex utroque astronomo excerptarum syllogae praefixa fuisse. Quod hodie subsequitur, id solummodo ad primam quae una remansit in II particulam pertinet Hipparcheam. Manifesta igitur seclusa interpolatione haec assecuti sumus:

> *Περὶ τῶν περιεχομένων*[5]) *καθ' Ἵππαρχον* [*καὶ Ἐρατοσθένη*].

Miros primum nos habuit Eratosthenis titulus «*Περὶ κόσμου κτλ.*», sed mirari mox desivimus exemplis edocti. Neque enim nudam sed, ut ad primarium et latiorem significatum accederet propius, genetivo auctam *κόσμος* vocem posuit Eratosthenes. Solent ex parte ita antiqui. *ἐνθάδ' ὁ πλεῖστον ἀληθείας ἐπὶ τέρμα περήσας οὐρανίου κόσμου κεῖται Ἀναξαγόρας* poeta apud Aelianum 'V. H.' VIII 19. *In quo si accurate rem perpendas, vox κόσμου non tam mundum quam sensu antiquo ordinem significare potest, sicut in Euripidis fr. inc. p. 26 Valck.* (= fr. 910 N.[2], quod est de eodem Anaxagora): *ἀθανάτου καθορῶν φύσεως κόσμον ἀγήρων, πῇ τε συνέστη καὶ ὅπῃ καὶ ὅπως* Naekius 'Opusc.' I p. 21. *Mundus caeli vastus constitit silentio* Ennius fr. 467 B. Operis nobilissimi, quod de caelo condidit Eratosthenes, titulum adhuc ignorabamus: tandem e tenebris luci redditus lucem et ipse adferendo litteras adiuvabit. Inferius praeter voluntatem nobis ad vindicanda 'Analecta' nostra venien-

[5]) *περιερχομένων* convertit latinus, cum ante oculos haberet *περιεχομένων*. Fecit id identidem, velut adn. 2. Ita legendo commiscuit *ὀιστός* et *ὁ ἱστός* alia.

dum est, si de latina Hipparchei libri inscriptione pauca dixerimus. De qua ita Ptolemaeus VII 1 (p. 164 ed. Basil. 1538): *τὰς τοῦ Ἱππάρχου περὶ τῶν ἀπλανῶν ἀναγραφάς, πρὸς ἃς μάλιστα πεποιήμεθα τὰς συγκρίσεις.* Argumentum igitur adumbrasse Ptolemaeo suffecit. Accuratius Suidae biographus, sed ut ne ille quidem plane cum anecdoto Basileensi concordet: «*Περὶ τῆς τῶν ἀπλανῶν συντάξεως καὶ τοῦ καταστερισμοῦ*». Utile est videre quod *κόσμον* Eratosthenem idem Hipparchum *σύνταξιν* vocasse: unde exortus postmodo Ptolemaei titulus «*Μεγάλη Σύνταξις*». Sed haec hactenus.

Eratosthenem stellarum catalogum, qualem Catasterismi pseudoeratosthenici continent, non confecisse ante hos decem annos abunde diximus ita, ut ne hodie quidem nec detrahere quicquam neque adiungere commentationi illi velimus. Ordinem siderum et seriem ratione certa constitutam in genuino Eratosthenis opere, quo praeivit ille et Hipparcho et Ptolemaeo, fuisse probabile est suapte sponte, nec nos debebamus hoc simul cum priore illo avertere cupidius: hanc unam rem nos tunc scripsisse in 'Analectis' paenituit. Quodsi de Cepheo in 'Catasterismis' legitur XV^{um} locum obtinenti *οὗτος ἐν τάξει τέτακται τέταρτος* et de Lyra, quae est XXIV^{a}, *αὕτη ἐνάτη κεῖται ἐν τοῖς ἄστροις*, per se quidem possit prior ad quem bis provocatur ordo verus esse Eratosthenicus, poterat idem vero etiam pro tanta iudicandi supellectilis quanta tunc tenebamur penuria Hipparcho accenseri. Cum igitur optione data nos non sine consilio posterius illud praeoptavissemus p. 29, vel apud adversarium quendam, qui cetera nostra despicatui haberet, plausum non meritum tulimus inopinati. Audacule vero alii abutebantur adparatu nostro a nobis laboriose conlecto, cum usque ad hunc diem quod esset aliquid ipsi elicere non valerent. Veterem controversiam interim cum ira et studio sed irrito disceptatam ipsi nunquam — nos moveat cimex Pantilius? — repetivissemus, nisi ineditae eclogae Basileensis auxilio iustis simul exsequiis persolutis sepeliri nullo posse negotio videremus haud inviti. Genuinus igitur Eratosthenis liber est is habendus, cuius siderum ordinem spectant 'Catasterismi': Lyra ibi nono loco, quarto Cepheus conlocatur. Nec mirabile: 'Catasterismis' enim genuina inesse Eratosthenica nonnulla Erigonae elegiae exemplo ipsi nobis videmur hodieque probavisse, nec curamus hominis

nescio cuius tumultum perditam reficiendo Eratosthenis poematio operam a nobis insumptam vociferantis. Ipse nempe iste cum de suo nihil haberet quod propinaret, disputatiunculae inopiam et tristem exilitatem sublevare si posset in aliena involando et distinguere apud se constituerat. Neque fecit quicquam aliud, nisi ut copiam nostram diuturno studio ordinatam violenter et temere discinderet denuo in pristinamque perturbationem intentis nervis omnia reiceret. Assecuti nunc genuini Eratosthenis libri titulum genuinum actumst (aestimabis ipse) in sempiternum de 'Catalogis' et constabit quod in 'Analectis' dudum contendimus, 'Catalogorum' significatione, quae semel in scholiis Homericis obvia est, consueta veterum citandi licentia ipsam superstitem indicari 'Catasterismorum' syllogam. Tantae frugis insperato excerptum illud Basileense!

Deinceps 'varia Aratea' adscribimus Basileensia cum fontibus, quatenus fieri id potest, comparata.

Basileensis fol. 6[a].

quibus Arati videntur quedam sunt secundum caelum stellarum ecce sic videntur dicta sunt, de sub caelo autem et quibus olim dicta sunt transgrediamur item videntur secundum astronomicum poni locum de quibus et recensare consideravi.

quum mathematicis constat in duobus conditoris conscriptio quaedam in quibus videntur et in stellarum ratione exposita, quaedam in alia, mittere tibi proveni haec quae videntur Arati derigere et meam conscientientiam, umquam de

3 *sic̄* ‖ 8 sequentia diiunxi.

Laur. 87, 10 saec. XIV fol. 183[b].

τῶν Ἀράτου Φαινομένων τὰ μέν ἐστι περὶ τῶν κατ' οὐρανὸν ἄστρων καὶ ἰδίως Φαινόμενα λέγεται, τὰ δὲ περὶ τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ τῶν πάλαι λεγομένων μεταρσίων [ἐστὶ] φαινόμενα κατὰ τὸν ἀστρονομικὸν τέτακται τόπον, ὑπὲρ ὧν καὶ τὰ ἐξηγητικὰ πεπραγμάτευται:

ὅτι τῷ μαθηματικῷ εἰς δύο προσήκει τὸ τοῦ ποιητοῦ σύγγραμμα τὸ μὲν εἰς τὰ φαινόμενα καὶ ἀστρολογικῶς ἐξενηνεγμένα, τὸ δὲ εἰς τὰ ἕτερα, πέμψαι σοι προήχθην τὰ Φαινόμενα Ἀράτου διορθωθῆναι καὶ τὴν ἐμὴν

16 *διορθωθέντα κατὰ* emendavi Herm.' 1884 p. 108.

hac directione tradita. exemplum vero utens me signis quoque et indiens de sexcentesimo et duplo et utrum et stellantium pavimento. scriptum autem si videris versum minus positum aliquid de quibus praedictum est signorum. et sub paginem hoc in fronte ||||| scire oportet, quia secundum signum scriptae scripturae ad alias quasque creditas. horum autem expositio in memoria veniunt et tamquam non in peccato. in quo autem est secundum pavimento intuenda adque narranda hyemalium, quae quidem melius secus pavimento ferentur. Hoc adducitur in praefatione illius ipso incoante ad Anclidem[6]), *unum de socios, qui verbum fecerat. quidam autem putaverunt sic. quidam vero non aestimant hoc Arati esse proverbium, quod principium «a Iove incoamus», sed haec auferentes proverbia alia praecipiunt. ista sunt autem «Anclidis ostensio sacrum praepositum itaque caelestem vitam peragens» et cetera.*[7]) *quidam tamen sic et alii aliter profanant.*[8]) *hii quidem ut apatus faciunt per totam creaturam ad quendam locum depinxerunt hos versiculos, ut cognoscatur, ad quem est eorum suggestio. hoc quidem est bene compositum factura consuetudo. etenim Homerus ubi dicit nuncupare hos apices altero tris hoc est vocare et malus in quibus non est manifestum scire prout scias quisnam. quantum enim potest nunc hoc scire quisnam et rursus nuncupare et Zacynthum extentum*[9])

γνώμην, οὐδέπω τῆς διορθώσεως ταύτης ἐκδεδομένης. ἴσθι δὲ χρώμενόν με σημείοις τέτταρσι τῷ τε χ καὶ τῇ διπλῇ καὶ τῷ ἀμφί καὶ τῷ ἀστέρι ἐν τῷ ἐδάφει· γραφὴν δ' ἂν ἴδῃς στίχῳ παρακείμενον ἕν τι τῶν προειρημένων σημείων.

5, 6 corrupta: cf. ibidem.

---

[6]) cf. p. 17; *andidem* scripsit semper.

[7]) Ib. *Ἀγκλείδη, ξείνων ἱερὸν θάλος, εἰ δ' ἄγε σύν μοι οὐρανίην ψαύσειας ἐπὶ τρίβον.* Hemistichium *εἰ δ' ἄγε σύμ μοι* etiam Callimacheum 'Epigr.' I 5.

[8]) Achill. p. 272 A Petav. *ἐλίμηναν δὲ πολλοὶ τοῦτο τὸ ποίημα ζωγράφοι καὶ ἀστρονόμοι καὶ γραμματικοὶ καὶ γεωμέτραι.*

[9]) Cf. schol. in Dionys. Thrac. p. 815, 29 . . *ὁ Ὅμηρος τὸ ζ οὐ κατ' ἐπέκτασιν λαμβάνει, οἷον «οἵ τε Ζάκυνθον ἔναιον»* ('Il.' II v. 634) et scholium Theonis Marcianum a nobis 'Herm.' 1884 p. 107 sq. editum ad v. 413 *τῷ μή μοι πελάγει νεφέων εἰλυμένον ἄλλων*] '*τῷ μή μοι εἰλυμένων*' *ἦν· ἀλλὰ διὰ τὸ μέτρον ον ἐστίν· διὸ τὸ σημεῖον ἔχει ὁ στίχος.* De aliis editionis 'signatae' in Marciano vestigiis ibidem diximus quod satis est.

decorum esse prout nuncupatur quisnam absque nisi et Homerum nuncupare quidem clamare aliquem quia et nuntiatio praefationis quid faciat adloquitur ante septuaginta annos dicit adnuntiatum, quasi nihil dicat. quom ergo recalumniantes inquiet apud nos praefationem habens quaedam litigiosa quid facit. Dicit enim in ipsa praefatione quia Iuppiter stellas hominibus signa constituit sic quoque et facturam iudicio fugiens hominis malitiam veniens in caelum stella fieri, unde iam non Iuppiter omnes stellas constituit.

τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ' «Ἀγκλείδη» καὶ τῶν ἑξῆς ἄρχεσθαι πρὸς τῷ διὰ κακοζηλίαν ἐκφυγεῖν ταῦτα τὰ ἔπη τὸν Ἀράτειον χαρακτῆρα ἔτι καὶ ἐναντίωμα ἔχει τὸ οἴεσθαι ἑβδομηκονταετηρίδα εἶναι, ἐν ᾗ ἀποκαθίσταται ὁ ἥλιος ἀπὸ σημείου ἐπὶ σημεῖον· ἔχει γὰρ τὸ κατεψευσμένον προοίμιον οὕτως· «ἔπταχα σὺν δεκάδεσσι περιπλομένων ἐνιαυτῶν» Achill. p. 17.

sunt quidem bene composita eorum verba. stellas enim constituit et fundavit deus, nomina vero et signa postea et astrologiam peritissimi addiderunt eis et fabulas condiderunt ||||||||||||||||| *proprias. nihil tamen prohibet conditorem et factorem dicere deum. dicionem autem quadam ab ipsis nuncupari, quibus stellarum rationem dixerunt quia sic fabulas hoc dicit Aratus «verbum quidem currit sed humanus»*[11]*). simili modo et de Corona*[12]*) Ariadnes. hanc enim per Dionysum quasi exornatam in carmine suo et ille Coronam manifeste, quod fabulationem primus reddidit. talem constitutionem stellarum homines committunt, non qualem Iuppiter praecipit. istas enim appellationes et significationes stellarum postea aliquando BEROSSUS ait in 'Procreatione'*[13])

6 *inquid* primitus scripserat ‖ 21 *si ē* ut p. 382 l. 3 ‖ 22 *hůmanus* ‖ 24 *et alem.*

---

[11]) 'Phaen. v. 100 *λόγος γε μὲν ἐντρέχει ἄλλος ἀνθρώποις.*

[12]) V. 71 sq. *Στέφανος, τὸν ἀγαυὸν ἔθηκεν σῆμ' ἔμεναι Διόνυσος ἀποιχομένης Ἀριάδνης.*

[13]) Nimirum '*Περὶ κοσμογονίας*': cf. p. 226; Mueller 'F. H. G.' II. Fortasse huc adhibendus Achilles p. 163 E sq.: *διὸ καὶ ἐν διαφόροις ἔθνεσι διάφορα καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἄστρων* (L: *ἀστέρων* V) *ἔστιν εὑρεῖν. ἐν γοῦν τῇ τῶν Αἰγυπτίων σφαίρᾳ οὔτε ὁ Δράκων ἐστὶ νομιζόμενος ἢ ὀνομαζόμενος οὔτε Ἄρκτοι οὔτε Κηφεύς, ἀλλ' ἕτερα σχήματα εἰδώλων καὶ ὀνόματα τεθειμένα. οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ τῶν Χαλδαίων. Ἕλληνες δὲ ταῦτα τὰ ὀνόματα ἔθεντο τοῖς ἄστροις ἀπὸ ἐπισήμων ἡρώων πρὸς τὸ εὐκατάληπτα εἶναι καὶ εὔγνωστα.*

ita significans exposuit nihil ad constitutionem mundi ab eo factam. talia quippe aliqua EUDORUS dicit.[14]) *amplius quidem nos artificiose exposuimus anni creationem.*

dicitur autem simili modo, quo quasi praefatur Antigonus hanc expositionem Arati traditam nondum esse et astrologus refert dare Eudoxu rescriptu. et iubet hoc per carmine adnuntiare quasi factorem manentem inperitum autem astrologiae. hanc excepit gloriam IPPARCHUS quoque Bithyneus 'Apud Aratum et Eudoxum' et DIONYSUM, manifeste potius Thrax, et POSITONIUS in 'Praedicatione Homeri et Arati de mathematicis'. sunt quidem omnes benivoli. efficeret enim Aratum demonstrare perfectum astrologum, etsi nihil differri dixisse de Eudoxum, qui ea ipsa communicanti per commentum dianae nihil aratione excessisse. impossibile enim quendam hoc facere non praeceptorem esse.

Theo Vit. III p. 59 West. τὴν δὲ τῶν Φαινομένων ὑπόθεσιν παρέβαλεν αὐτῷ ὁ Ἀντίγονος δοὺς τὸ Εὐδόξου σύγγραμμα καὶ κελεύσας ἕπεσθαι αὐτῷ. ὅθεν τινὲς τῶν ἁπαλωτέρως προσερχομένων ταῖς ἐξηγήσεσιν ἔδοξαν μὴ μαθηματικὸν εἶναι τὸν Ἄρατον. ὑπέλαβον γὰρ μηδὲν ἕτερον τῶν Εὐδόξου Φαινομένων ποιήσαντα αὐτὸν εἰς τὸ σύγγραμμα θεῖναι. ταύτης δὲ τῆς γνώμης ἔχεται καὶ Ἵππαρχος ὁ Βιθυνός. ἐν γὰρ τοῖς 'Πρὸς Εὔδοξον καὶ Ἄρατον' πειρᾶται τοῦτο ἀποδεικνύναι. συναγορεύει δὲ αὐτῷ καὶ Διονύσιος ἐν τῷ 'Περὶ συγκρίσεως Ἀράτου καὶ Ὁμήρου περὶ τῶν μαθηματικῶν' . . . (cf. p. 309). βιάζονται δ' οὐ μετρίως· ἦν γὰρ καὶ τὸ εἰδέναι μεταφράσαι ἐμπειρίας μαθηματικῆς. εὑρήσομεν δὲ αὐτὸν καὶ ἐπιμελέστερον τὰ πλεῖστα τοῦ Εὐδόξου ἐπιστάμενον.

tanta quidem apud eos, qui sine praefatione conantur facturam declarare. quidam autem aiunt et hoc postea repositum ab eodem praenominato Antigono imperatori priori amico Arati. de praefatione autem quod esset Arati et quum in Macedoniam est inventum in Antigoni bibliothecam quidam in membranis,

9, 10 𝔭 *carmine.*

[14]) Cf. p. 160.

quidam in tabulas, alii vero in Samo de carmine hoc inventum esse ubi et illud aliud quia simili modo in ipsum suggerunt (fol. 7^b)[15]).

Theonis Vitam Arati novis nonnullis rebus insignem translator usurpavit latinus. Et primum quidem *Dionysum* ille scripsit perperam, cum deberet *Dionysius*; deinde *manifeste potius Thrax* nihil graece potest esse nisi *δηλονότι ὁ Θρᾴξ*. Iam vide, quantum simus lucrati. In graeco enim exemplari praeter proprium 'Dionysii' nomen nihil traditum est nec supplebile per se neque unquam suppletum. Si quis tentare aliquid coniectando nihilo secius decresset, in 'Thracem' Dionysium ille ne tunc quidem incidisset facile. 'Thrax' iam Dionysius, qui ut antea Hipparchus Rhodi docebat, Hipparcheo de Phaenomenis iudicio subscripserat, fortasse in libro '*Περὶ Ῥόδου*', quem Stephanus Byzantius s. v. *Ταρσός* commemoravit: *ἐπισημοτάτη πόλις Κιλικίας . . . Διονύσιος δὲ ὁ Θρᾴξ ἐν τῷ 'Περὶ Ῥόδου' ἀπὸ τῆς τοῦ Βελλεροφόντου πτώσεως. μέρος γάρ τι τοῦ ποδὸς ταρσὸν καλεῖσθαι, τῆς ἐκείνου χωλείας ὑπόμνημα ποιουμένων τῶν ἀρχαίων.* Quoniam Solensium urbs Arati patria Lindiorum colonia erat,[16]) adparet quemadmodum liber de Rhodo scriptus celeberrimi Solensis memoria ornari potuerit aptissime. Dionysii verba adferri adhuc credidimus non arbitratu nostro sed perspicua Theoneae orationis sententia coacti. Nunc demum intellegimus mutilam Theonis Vitam esse deficiente Posidonii mentione nec mediocriter illinc sollicitamur. Posidonii enim sunt e commentatione '*Περὶ συγκρίσεως Ἀράτου καὶ Ὁμήρου περὶ τῶν μαθηματικῶν*' verba proxime subiecta, non Thracis Dionysii, ac propter studiorum rationem magis multo tale quid fidimus in Posidonium convenire quam in grammaticum Dionysium. Id tamen improbamus, si quis peculiare Posidonii opus opinabitur designari, sed in libris sive '*Περὶ κόσμου*' sive '*Περὶ μετεώρων*' accurate vetustiorum placita et dicta inter se comparasse eum putamus et iudicavisse, ut Polybium de histo-

---

[15]) Sequitur spatium vacuum imagini, qua Antigonus rex ad Aratum Eudoxeum opus deferens conspiciebatur (cf. p. 313 [17]), ut putamus adpingendae olim relictum

[16]) Cf. Vit. II et III (p. 323), Strab. XIV p. 671, 8.

ricis, de omnigenus scriptoribus Dionysium Halicarnassensem et Quintilianum. Aliae Posidonii indidem reliquiae num exstent, indagare nunc quidem non vacat. Sed id luce clarius, Hipparchi de Arato iniquitatem, cum Dionysius et Posidonius facti et ipsi Rhodii tantaeque auctoritatis viri adprobassent, sensim esse ad alios quoque perlatam.

Dabamus in Universitate Gryphiensi, 23. VI. 1892.

ERNESTUS MAASS.

XII. INDICES.

SIGLA:

Ach(illes)
Att(alus) e commentatione academica 'De Attali Rhodii fragmentis Arateis' Gryph. 1888 citatus
Gemin(us)
Hi(pparchus)
expl(icatus)

1. Versuum laterculus.

Hi p. 64, Dionysius Periegeta 354 p. 258 **50** expl p. 97. 110. 270; Hi p. 64 **51** Hi p. 64 **52** Hi p. 64. 65 bis **53** Hi p. 65 ter **54** Hi p. 65 **58** Att p. VII, Hi p. 66 **59** expl p. 66; Att p. VII, Hi p. 66 **60** expl p. 45; Att p. VII, Hi p. 66 **61** expl p. 49; Apollonius I 85 p. 262, Att p. VII, Hi p. 49, Dionysius P. 176 p. 258 (cf. infra v. 231), schol p. 49, Ach p. 47 bis. 48 **62** expl p. 48; Att p. VII, Hi p. 49, Cic p. 48. 49, Germ p. 48. 49, Avien p. 48. 49, Ach p. 47 bis. 48 **69** Att p. VIII, Hi p. 67 bis **70** Att p. VIII, Hi p. 67 bis, Gregorius Naz. IV 101 p. 251 **71—73** ex Epimenidis Theogonia p. 350; Apollonius III 1001—1004 p. 265, schol Apollon. III 997 ib. **74** expl p. 70; Hi p. 67. 68 **75** Hi p. 67. 68 **77** Hi p. 80 **78** Hi p 80 **79** expl p. 71. 82; Att p. VIII. IX, Hi p. 71. 80 **80** expl p. 71; Att p. VIII, Hi p. 71 **82** expl p. 72; Att p. IX, Hi p. 71 **85** expl p. 72; Hi p. 72 **86** Hi p. 72 **90** expl p. 74; Att p. IX, Hi p. 73 **91** Hi p. 75 **92** Hi p. 75 **96** expl p. 75; Hi p. 75

97 Hi p. 75, Manetho II (I) 134 p. 251 **98** expl p. 43; Ach p. 32. 43 bis

99 ex Hesiodi 'Operibus' 256 ('Theog.' 378. 902) p. 277 et 351; Ach p. 32. 43 bis; cf. Leonid. epigr. Anth. Pal. IX 25 p. 351 **100** Anecd Basil p. 384

102—4 ex Hesiodi fr. 216 p. 276 **109** ex Empedocle (417 Stein.) p. 276[32]

111—113 expl p. 276 sq.; ex Hesiodi 'Operibus' p. 276 sq. **115—119** expl p. 272 sq. **115** expl p. 258[18] **116** ex Hesiodi 'Operibus' 222 p. 276; Manetho II (I) p. 251 **118** ex Hesiodi Theogonia 801 p. 277 **119** Apollonius III 658 p. 265 sq. **120—128** ex Hesiodi Theogoniae prooemio p. 275 **126** expl p. 276; ex Hesiodi 'Operibus' 201 p. 276 **127** expl 138[48] **131** Lucillius 'Anthol. Pal.' XI 136 p. 251 **143** expl p. 84; Hi p. 83 bis **144** Hi p. 83 bis **145** Hi p. 83 **147** expl p. 83; Att p. IX, Hi p. 83 bis **148** Att p. IX, Hi p. 83 bis **149** Nicander Ther. 469 p. 267, Hi p. 55 **150** Hi p. 55 **151** expl p. 56; Hi p. 55, Plut 'De Iside' 366 p. 260, schol p. 56, schol Apollon II 498 p. 56 **152** schol Apollon p. 56 **153** schol Apollon p. 56 **154** ex Hesiodi Operibus 643 p. 277 **155** Apollodorus Strab. VIII 364 p. 263 sq. **156—166** ex Epimenidis Theogonia p. 341 sqq. **161** Hi p. 76 **162** Hi p. 76 **163** Apollodorus ap. Strab. p. 341[1] **164** expl p. 341; Apollodorus ib. **174** Hi p. 76. 77 **175** expl p. 77; Hi p. 76. 77 **176** Hi p. 76. 77 **177** Att p. X, Hi p. 78 **178** Att p. X, Hi p. 78 **182** Manetho II (I) 24 p. 251 **184** expl p. 78; Hi p. 78. 79 **185** Hi p. 78. 79 **186** Hi p. 79 **187** expl p. 79; Hi p. 79 **188** expl p. 80. 81; Hi p. 79. 80 **189** Hi p. 79. 80 **190** expl p. 80. 81; Hi p. 80 **196** Apollonius IV 997 p. 266 **197** Hi p. 79 **198** expl. p. 81. 82; Hi p. 79. 80 **199** Hi p. 80 **200** Hi p. 80

201 Hi p. 80 **206** Hi p. 80 **207** Hi p. 80 **214** Dionysius P. 298 p. 257 **220** ex Hesiodi Theogoniae prooemio p. 275 **223** schol Germ p. 24 **224** expl p. 51; schol T Il XXI 444 p. 51, schol Germ p. 24, Ach p. 24. 28. 50 **225** Hi p. 84 **228** Hi p. 84 **229** Hi p. 80. 84 **230** Att p. X, Hi p. 80. 84 **231** Att p. X, Hi p. 84, Dionysius P. 176 p. 258 (cf. supra v. 61) **232** Att p. X, Hi p. 84 **233** expl p. 85; Hi p. 84 **235** Hi p. 84 **236** Hi p. 84 **237** Hi p. 84 **238** Hi p. 84 **239** expl p. 85; Hi p. 85 **240** Hi p. 85 **242** expl p. 65 **246** Hi p. 80 **247** expl p. 75; Hi p. 80 **248** Hi p. 68 **249** Hi p. 68 **251** Hi p. 68 bis

2. Notabiliora.

*) Cf. 'annosum' Boethi artificis 'anserem' Plin. XXXIV 84 et *γέροντα χηναλώπεκα* Herond. IV v. 30 sq. cum egregia Buecheleri nota.

*) Apollonius Rhodius peculiarem de Archilocho librum condidit: Ath. X 451 D.

*) 'Cedreatae Rhodi sepulti pluriens titulis pernotuerunt: Bull. de corr. hell. X 426. 430, Arch.-epigr. Mitth. aus Oesterreich VII 117 nr. 17' W. Schulze.

*) Ita statuimus, etsi *κορύσσομαι* de bestiis usurpatur ad pugnam sese parantibus Ath. III 127 A: *ὁρῶν γὰρ λαμπροτάτην δεῖπνου παρασκευὴν βούλομαί σε δίκην ἀλεκτρυόνος ἐμφορηθέντα τοῦ χόνδρου κορύξασθαι καὶ διδάσκειν ἡμᾶς κτλ.*' (ubi adnotavit Schweighaeuserus *ad galli gallinacei modum erecta crista ad pugnam sese comparare*). Antoninus Liberalis (e Boeo) c. 7 . . . . . *κορυδόν, ὅτι ἐκορύσσετο πρὸς τὰς ἵππους μαχομένη περὶ τοῦ παιδός* veriloquium captat. Loco 'Theophrasti' a nobis supra emendato de cornice agitur ad quietem, non ad pugnam properanti.

---

2. Notabiliora.

*) Cf. 'annosum' Boethi artificis 'anserem' Plin. XXXIV 84 et *γέροντα χηναλώπεκα* Herond. IV v. 30 sq. cum egregia Buecheleri nota.

*) Apollonius Rhodius peculiarem de Archilocho librum condidit: Ath. X 451 D.

*) 'Cedreatae Rhodi sepulti pluriens titulis pernotuerunt: Bull. de corr. hell. X 426. 430, Arch.-epigr. Mitth. aus Oesterreich VII 117 nr. 17' W. Schulze.

*) Ita statuimus, etsi *κορύσσομαι* de bestiis usurpatur ad pugnam sese parantibus Ath. III 127 A: *ὁρῶν γὰρ λαμπροτάτην δεῖπνου παρασκευὴν βούλομαί σε δίκην ἀλεκτρυόνος ἐμφορηθέντα τοῦ χόνδρου κορύξασθαι καὶ διδάσκειν ἡμᾶς κτλ.*' (ubi adnotavit Schweighaeuserus *ad galli gallinacei modum erecta crista ad pugnam sese comparare*). Antoninus Liberalis (e Boeo) c. 7 . . . . . *κορυδόν, ὅτι ἐκορύσσετο πρὸς τὰς ἵππους μαχομένη περὶ τοῦ παιδός* veriloquium captat. Loco 'Theophrasti' a nobis supra emendato de cornice agitur ad quietem, non ad pugnam properanti.

*) Hinc Σχινούσιος Halicarnassensis nomen accepit Dittenberger. 'Syllog.' p. 15.

---

*) Certatim Nauckius (Mél. grécorom. IV 397 V 149) et Sittelius ('Wiener Stud.' XII p. 48) illud hemistichium repudiarunt, cum depravatum ex Homerico *ποταμῷ πλήθοντι ἐοικώς* dicerent. Adiuvat vero nostram de fragmenti origine coniecturam «*ῥείοντι*» illud Homero ignotum et e prava Homeri imitatione procusum: W. Schulze 'Quaest. ep.' p. 277. Sittelium in multis iusto iniquius Hesiodi fragmenta ibidem tractavisse nobis adparuit.

**) '*Σχινοῦς* Deli locus (Bull. corr. hell. VI 26, 217: *τοῖς χωρίοις τοῖς ἐν Σχινοῦντι*)' W. Schulze. Lentiscus Creticus: Callim. Hymn. in Dian. v. 201.

*) Coniungimus cum attica illa Phrontidis memoria 'Helenam' insulam Strab. IX 399: *πρόκειται δὲ τῆς παραλίας ταύτης πρὸ μὲν τοῦ Θορικοῦ καὶ τοῦ Σουνίου νῆσος Ἑλένη τραχεῖα καὶ ἔρημος κτλ.*'

3. Index capitum.

Lipsiae, typis I. B. Hirschfeldi.

*) Certatim Nauckius (Mél. grécorom. IV 397 V 149) et Sittelius ('Wiener Stud.' XII p. 48) illud hemistichium repudiarunt, cum depravatum ex Homerico *ποταμῷ πλήθοντι ἐοικώς* dicerent. Adiuvat vero nostram de fragmenti origine coniecturam «*ῥείοντι*» illud Homero ignotum et e prava Homeri imitatione procusum: W. Schulze 'Quaest. ep.' p. 277. Sittelium in multis iusto iniquius Hesiodi fragmenta ibidem tractavisse nobis adparuit.

**) '*Σχινοῦς* Deli locus (Bull. corr. hell. VI 26, 217: *τοῖς χωρίοις τοῖς ἐν Σχινοῦντι*)' W. Schulze. Lentiscus Creticus: Callim. Hymn. in Dian. v. 201.

---

*) Coniungimus cum attica illa Phrontidis memoria 'Helenam' insulam Strab. IX 399: πρόκειται δὲ τῆς παραλίας ταύτης προ μὲν τοῦ Θορικοῦ καὶ τοῦ Σουνίου νῆσος Ἑλένη τραχεῖα καὶ ἔρημος κτλ.'

3. INDEX CAPITUM.

Lipsiae, typis I. B. Hirschfeldi.

PHILOLOGISCHE UNTERSUCHUNGEN

HERAUSGEGEBEN

VON

A. KIESSLING UND U. v. WILAMOWITZ-MOELLENDORFF.

DREIZEHNTES HEFT:

TIMAIOS' GEOGRAPHIE DES WESTENS

VON

JOHANNES GEFFCKEN.

BERLIN

WEIDMANNSCHE BUCHHANDLUNG

[illegible]

PHILOLOGISCHE
UNTERSUCHUNGEN

HERAUSGEGEBEN

VON

A. KIESSLING UND U. v. WILAMOWITZ-MOELLENDORFF.

DREIZEHNTES HEFT:

TIMAIOS' GEOGRAPHIE DES WESTENS

VON

JOHANNES GEFFCKEN.

BERLIN
WEIDMANNSCHE BUCHHANDLUNG
1892.

TIMAIOS'

GEOGRAPHIE DES WESTENS

VON

JOHANNES GEFFCKEN.

BERLIN
WEIDMANNSCHE BUCHHANDLUNG
1892.

HERMANNO SCHULTZ

SOCERO DILECTISSIMO

RECTE VIVENDI SEMPER AVCTORI

S.

Vorbemerkung.

Das vorliegende Buch dankt seine Entstehung einer Anregung meines hochverehrten Lehrers, Professor von Wilamowitz-Möllendorff, nicht minder aber auch seine Förderung. In währender Arbeit habe ich von dieser Seite so vielfache gütige Hülfe und lehrreiche Unterstützung empfangen, dass ich mit Freuden die Gelegenheit ergreife, an dieser Stelle meinen Dank dafür auszusprechen. Da das Buch unter meines Lehrers Aegide erscheint, so blieb ein anderer Ausdruck meines Gefühls, der mir persönlich näher gelegen hätte, aus begreiflichen Gründen ausgeschlossen. — Mein zweiter Lehrmeister ist K. Müllenhoff gewesen. Dass, wer über Timaios schreiben, überhaupt mit antiker Erdkunde sich beschäftigen will, den ersten Band der ‚Deutschen Altertumskunde' gelesen haben muss, scheint selbstverständlich. Aber das Natürliche ist in der Wissenschaft nicht immer das Gewöhnliche. Eine kurze Musterung der Litteratur zeigt leider, dass Müllenhoffs Beispiel noch viel zu wenig gefruchtet hat. Was hilft es, fortwährend Timaios' Darstellung der sicilischen und italischen Verhältnisse in historischer Zeit ermitteln zu wollen, immer den zweiten Schritt vor dem ersten zu versuchen? Erst gilts, auf Grund dessen, was Müllenhoff gewonnen, weiter zu bauen, erst die zwei ersten Bücher des Timaios wiederherzustellen. Einen glänzenden Vorgang hat uns der grosse Germanist geschaffen: Diodor, Strabon, Plinius, Dionys-

scholien, Isidor, moderne Naturkunde und antike Mathematik, mit all diesem wirtschaftet Müllenhoff, in sicherem, kräftigem Griffe das Richtige packend, immer jede Quelle als Persönlichkeit erfassend. Es heisst hier ein Ganzes zu gewinnen; denn mit Einzeluntersuchungen, wie »Timaios bei Vergil«, »Timaios bei Cicero« kommt man nicht weit, das ist veraltete Methode. Das Material, schon lange bekannt, nur noch nicht völlig verwertet, ist ja reich genug. Wir haben Lykophron, Diodor, die *θαυμάσια ἀκούσματα*, dann die Römer. Schön ists, wenn, wie in unseren Tagen, die Grüfte neues Leben spenden und es wieder heissen darf:

Es schreiten die alten Meister
In hehrem, stolzem Gang —

aber auch die mühsame Rekonstruktion des Verlorenen ist notwendig, und wir können hier mehr als einen Schatten beschwören.

I.

LYKOPHRON.

Der erste Teil dieser Schrift war abgeschlossen, als mir die vortreffliche Dissertation Günthers[1]) zu Gesicht kam. Von vornherein liess sich erwarten, dass wir auf vielen Punkten übereinstimmen würden; handelte es sich ja doch um Dinge, welche gewissermassen in der Luft lagen, von jedem, der sich an die Untersuchung machte, unbedingt gefunden werden mussten. Gleichwohl schien mir der Stoff in keiner Weise völlig erschöpft; manches war nur angedeutet, was eingehende Prüfung verdient hätte, anderes unentschieden gelassen, wo die Beherrschung des ganzen Materials das Urtheil vorzeichnete, zuweilen waren wirkliche Schwierigkeiten auch gar nicht bemerkt worden. Zwar hat Günther sich mit Glück in die *θαυμάσια ἀκούσματα* hineingearbeitet und sich bestrebt, eine Analyse derselben zu entwerfen, aber auch dies ist mehr in transcursu geschehen. So halte ich denn eine neue eingehende Untersuchung in keiner Weise für unnütz, ihr Gang wird hoffentlich zeigen, dass ich mich nicht etwa aus Aerger, durch einen Anderen mir manches vorweggenommen sehen zu müssen, zu einer unbegründeten Gegnerschaft habe verleiten lassen.

Ueber die Persönlichkeit Lykophrons brauche ich mich hier

[1]) *De ea, quae inter Timaeum et Lycophronem intercedit, ratione. Diss. inaug. Lipsiae 1889.*

um so weniger zu verbreiten, als ich schon an anderer Stelle[1]) Beiträge zu seiner Charakteristik zu liefern versucht habe. Es gilt hier die höchste Vorsicht zu beobachten, üble Erfahrungen an diesem Proteus kann man durch das ganze Gedicht machen, es heisst, weder antiken noch modernen Erklärungsversuchen völliges Vertrauen zu schenken, nur mit eignen Augen dürfen wir sehen.

Dass Lykophron seine Quellen ausserordentlich kontaminirt hat, dürfte bekannt sein. Diese Tatsache erschwert die Quellenbestimmung überall da sehr wesentlich, wo eine reiche Ueberlieferung vorliegt, d. h. auf dem Boden der griechischen und kleinasiatischen Sagen. Dürftig im Ganzen flossen die Quellen über den Westen, hier musste sich der Dichter an das Neueste, das Vollständigste halten, an Timaios, der weiter als andere Forscher vor ihm gekommen, sorgfältig alle Nachrichten über die Wunder des Westens, seine feuerspeienden Berge, heissen Quellen, seine merkwürdigen Völker gesammelt hatte. Denn mit der Lykos-Hypothese[2]) ist nicht viel anzufangen, hier wie bei den anderen Rekonstruktionsquellen: das werden wir im weiteren Verlaufe der Untersuchung noch im einzelnen genauer erkennen.

Die nächste Handhabe für den Beweis der Benutzung bieten die Scholien, die den Schriftsteller fünfmal an teilweise ziemlich aus einander liegenden Stellen citiren. Zu vv. 615 ff. werden für die Diomedessage Timaios und Lykos im dritten Buche, zu 633 Timaios über die Böoter auf den Balearen angeführt, 732 Diotimos' der Parthenope dargebrachtes Opfer, 1138 die Tracht der daunischen Mädchen, 1155 die Sage von den lokrischen Jung-

---

[1]) Hermes XXVI 33—42. 567—579.

Sehr ungerecht lautet noch das Urtheil W. Christs über Lykophron (Geschichte der griechischen Litteratur bis auf die Zeit Justinians 463): „Das abstruse Gedicht mit seiner barocken Sprache und seinen versteckten Anspielungen ist nicht, wie es verdiente, unbeachtet geblieben, sondern hat schon im Altertum viele und ausführliche Erläuterungen gefunden.“ — Als vortrefflichen Kenner Lykophrons wie der ganzen italischen Sagenwelt erweist sich Klausen in seinem tollen, aber mit unendlicher Gelehrsamkeit geschriebenen Buche: *Aeneas und die Penaten.*

[2]) Wie sie Müllenhoff für die *θαυμ. ἀκούσματα* aufgestellt, Günther p. 39—40 für Lykophron nicht unzulässig gefunden hat.

frauen aus Timaios belegt. Dazu kommen noch andere Fragmente. Beim Platonscholiasten (337 A) lesen wir, dass Timaios vom Brauche der Sarden, die alten Eltern zu töten, geredet habe, darauf spielt Lykophron 796 an, wenn er Odysseus von Sohnes Hand mit dem Stachel des sardonischen Schwertfisches getötet werden lässt[1]), Kerkyra heisst 761 dem Kronos verhasst, weil dort die entmannende Sichel begraben wurde (fr. 54), 1274 haben wir wie fr. 6 den Hafen Aietes, und ebenso erscheint die von Pollux II 29 aus Timaios angeführte *Ἑκτόρειος κόμη*, wie Günther bemerkt hat, bei Lykophron 1133 wieder. Nächst den Citaten haben wir die *θαυμάσια ἀκούσματα*, die, wie Müllenhoff unwiderleglich bewiesen hat, Timaios ausschreiben, und wie wir sehen werden, in noch weit höherem Grade, als es selbst Müllenhoff noch annehmen wollte. Die Belege finden sich leicht. Kapitel 95 des Wunderbuchs nennt die Sibylle Melankraira, 103 die Namen der Sirenen, 105 redet von den *στλεγγίσματα* der Argonauten, 107. 108 von Philoktet und Epeios: dasselbe bietet Lykophron v. 1464. 720—726. 874. 911—950, ja an letzterer Stelle ist sogar die Reihenfolge der Helden dieselbe wie in den *θαυμάσια ἀκούσματα*. Als drittes Beweisglied schliesst sich Diodor an, der, wie man weiss, Timaios nicht nur hier und da citirt, sondern sehr eingehend benutzt hat. Auch er deckt sich an einzelnen Stellen mit Lykophron. Herakles' Steindamm erscheint IV 22 wie bei diesem 697f., den Kampf des Helden mit Eryx, der Aphrodite und des Butas Sohn, erwähnt Diodor IV 23 (83), deutet an Lykophron 866 f., die Ausrüstung und Sitten der Balearen beschreiben beide (V 18. 635—641) in naher Uebereinstimmung. Daraus gewinnen wir die Regel: stimmen zwei Zeugen genau überein, so stammen beide aus Timaios, und dieser liegt uns dann vollständig vor, hat einer oder der andere etwas mehr, so spricht dies nicht gegen timäische Quelle, sondern zeugt nur für die mehr oder minder genaue Arbeit der Excerptoren.

Wie sehr der Dichter von seiner Vorlage beeinflusst wurde, wie im zweiten, mit v. 592 beginnenden Teile des Gedichtes vor dem antiquarischen Elemente der eigentliche Plan des Gedichtes stellen-

[1]) Erkannt von Klausen a. a. O. II 579.

weise in den Hintergrund tritt, dafür nur zwei Beispiele. Lykophrons Alexandra will von den unseligen Nostoi der Achäer erzählen. Auch die Böoter sind verschlagen worden (ποθοῦντες 645), sie gelangen zu den von Iberern[1]) bewohnten Balearen (642—647). Diese aus Timaios genommene Angabe ist aber eigentlich nur ein Nachtrag zu einer Sittenschilderung der flausbekleideten Barbaren, die, wie v. 634 σισυρνοδῦται — πεπλωκότες zeigt, in ganz törichter Weise mit den griechischen Ankömmlingen identificirt werden.[2]) Das historisch-ethnographische Interesse wiegt also vor.

Aehnliche Erfahrungen machen wir bei der Odysseus- und Menelaossage. Beide Helden sind in den Westen gekommen, Odysseus nach Sicilien und Campanien (650 f. 670 ff. 1030 ff. 1181 ff.), nach Iapygien und vielleicht Sicilien Menelaos (852 ff.). Aber es ist ganz undenkbar, dass sie alles das geschaut haben, was der Dichter sie sehen lässt: mit der Erzählung von ihren Abenteuern im Westen hat er in alexandrinischem Stile die Spezialschilderungen der einzelnen Teile des Westens verbunden, beides aus gleicher Quelle entnehmend. So ist es uns denn gestattet, in häufigen Fällen die einzelnen Heldenfahrten von den Lokalmythen zu trennen und, die Ordnung des Gedichtes durchbrechend, durch Zusammenfassung grösserer Sagenkreise den nach Günther noch nothwendigen Erörterungen wenigstens eine gewisse Einheitlichkeit zu geben.

---

[1]) Die Balearen sind von Iberern bewohnt, das klingt nicht wunderbar. Aber man muss diese Nachricht mit anderen zusammenhalten. Auf Korsika herrschte der merkwürdige Brauch des Männerwochenbettes (Diod. V 14), derselbe fand sich auch bei den Iberern (Strabon 165. Poseidonios), wo er sich bis auf die Neuzeit im baskischen Volke erhalten hat. Daraus erschloss Nissen die Stammeseinheit der Iberer und Korsen. Da nun auf Korsika Ligurer, wie wir noch weiter unten sehen werden, erscheinen, auf Sicilien aber neben Iberern Ligurer genannt werden (Thuc. VI 2. Philist. fr. 3. Wilamowitz: Euripides' Herakles I 281, 36), so waren beide Volksstämme ursprünglich verwandt. Anders Müllenhoff: D. A. III 171—173.

[2]) Auch Varro scheint von den Balearen ausführlicher geredet zu haben. Hieronymus comm. ep. ad Gal. II p. 426 Migne: *item insulae Aphrodisiades et Gymnesiae, quae vocantur Baleares, nonne Graeci sermonis indicia demonstrant?*

Daunische Gruppe.

Da haben wir also zuerst einmal die **daunische Gruppe**, zunächst Diomedes (592—632) und seine Genossen (1056—66). Das Scholion 615 nennt Timaios und Lykos im dritten Buche. Wer antike Citirweise kennt, weiss im Voraus schon, was solche Anführung bedeutet.[1]) Nach Troias Einnahme also, sagt das Scholion, braucht Diomedes Steine aus der Stadtmauer als Ballast für seine Schiffe. Aus Argos vertreibt ihn die buhlerische Aigialeia, im Lande der Phäaken, d. h. auf Kerkyra, findet er den kolchischen Drachen, der das Vliess sucht, mit Glaukos' Goldschilde bewehrt tötet er ihn, errichtet — natürlich, wie Lykophron 615 zeigt, in Italien — eine Siegessäule aus Ilions Steinen, offenbar als Denkmal seiner Erfolge über die Daunier.[2]) Tzetzes hat nun noch mehr auf Timaios' und Lykos' Namen gesetzt. Daunos tötet Diomedes, wirft seine Säulen in das Meer, diese aber kehren immer wieder an ihre alte Stelle zurück. Es ist wohl ausgeschlossen, dass Tzetzes ein sehr viel grösseres Scholion benutzte; hier wie sonst hat er die Scholien vereinigt und den Autornamen, den er in **einem** fand, auf das ganze Konglomerat gesetzt. So wenig uns dies nun auch hindern kann, in Lykophrons ganzer Diomedessage Timaios zu finden, so sicher ist doch, dass die Scholien hier durchaus nicht nur Timaios benutzen. Wir lesen zwar zu v. 592, wie Diomedes zum Könige Daunos kommt, ihm

---

[1]) Z. B. Steph. Byz. s. v. *Ἀργυρῖνοι . . . ὡς Τίμαιος καὶ Θέων.* Theon citirt Timaios. Das Citatenverhältniss wiederholt sich für Timaios und Lykos bei Porphyr. vita Pyth. 4. 5.

[2]) Das Scholion ist dürftig und hat zu Misdeutungen, der Annahme einer daunischen Phaiakis, Anlass gegeben. (Seeliger bei Roscher 524.) Aber Timaios hatte selbst ja deutlich (fr. 7. 8) das Phäakenland in Kerkyra gefunden. Die richtige Interpretation des Scholions, das mit seinem unbestimmten *τηνικαῦτα* nur Verwirrung stiftet, gewinne ich aus dem Aristotelesauszug des sogenannten Herakleides Pontikos 56 Rose: *Κερκυραῖοι Διομήδην ἐπεκαλέσαντο· καὶ τὸν παρ' αὐτοῖς δράκοντα ἀπέκτεινεν· οἷς καὶ συνεμάχησε στόλῳ πολλῷ εἰς Ἰαπυγίαν ἐλθὼν πολεμοῦσι πρὸς Βρεντεσίους· καὶ τιμῶν ἔτυχεν.* — Vgl. Klausen: *Aeneas und die Penaten II 1154 und 1188* und das Programm Lübberts: *commentatio de Diomede heroe per Italiam inferiorem divinis honoribus culto.* Bonn 1889/90, aus dem nicht viel zu lernen ist. — Beim schol. 615 ist nach *ἀνδριάντα* aus Tzetzes *ἑαυτοῦ* zu ergänzen.

gegen seine Feinde beisteht, wir erfahren vom Truge des Alainos, von Diomedes' Fluche[1]), dem Wunder der Grenzsäulen, bis dahin alles in guter Uebereinstimmung mit dem Dichter selbst. Aber nun gehen beide weit auseinander; denn das Scholion berichtet: „später aber fand Diomedes durch Daunos den Tod, seine Freunde jedoch wurden den Helden beweinend in schwanenähnliche Vögel verwandelt". Also nach dem Tode des Diomedes erfolgt dies Wunder. Ganz anders Lykophron: „er aber wird Argyrippa, das ganze Erbe der Daunier, bauen bei dem ausonischen Phylamos[2]), nachdem er das bittere, beflügelte, vogelverwandelte Loos der Gefährten gesehen" — der Unterschied ist klar. Also muss entweder Lykophron oder das Scholion anderer als timäischer Ueberlieferung folgen, denn mit Tzetzes' byzantinischem Kniffe ist nichts anzufangen, mit so ärmlicher Ausflucht entgehen wir nicht dem *ἰδών*.[3]) Nein, es giebt noch eine andere wichtige Ueberlieferung bei Vergil (Aen. XI 271 ff., woraus Ovid Met. XIV 497 ff.)[4]), die Lykophrons Version bestätigt. Die Quelle Vergils ist wie oft Varro; das scheint mir Augustins (de civ. dei XVIII 16) Citat zu zeigen. Ich muss die Stelle ganz hieher setzen: *Nam et Diomeden fecerunt deum, quem poena divinitus inrogata perhibent ad suos non revertisse eiusque socios in volucres*

---

[1]) Schol. Lyc. 592 hat *τρία κατηράσατο,* bietet aber eigentlich nur zwei Prophezeihungen. Der schlecht erhaltene und schlecht edirte Text ist teilweise aus Tzetzes zu vervollständigen und zu verbessern: *μηδένα δύνασθαι σπείρειν τὴν γῆν ⟨μηδὲ σπειρομένην ἀναδιδόναι καρποὺς⟩ εἰ μή τινα ἀπὸ τοῦ γένους αὐτοῦ ὄντα· καὶ μετακινῆσαι* (cod. *μετακινήσας*) *τὰς στήλας αὐτοῦ ⟨μηδένα δύνασθαι⟩* . . . Ausgefallen ist vor den folgenden Worten des Scholions *ἔστη ἐπὶ ταὐτο* (cod. *τοῦτο*) der Inhalt dessen, was das schol. 625 sagt.

[2]) Nur beim Paraphrasten als italisches Volk genannt.

[3]) *Τὸ δὲ σχῆμα κακόπλαστόν ἐστιν. ἀποθανόντος γὰρ Διομήδους ἐρωδιοὶ γεγόνασιν. πῶς οὖν φησιν „ἰδών"; καλεῖται δὲ τὸ σχῆμα τοῦτο ἔμψυχον καὶ εἰδωλοπεποιημένον.*

[4]) Beide Dichter haben fast denselben Vers: Aen. XI 259 = Met. XIV 474. s. auch Lübbert a. a. O. p. XII. Der Hinweis fehlt bei Zingerle: *Ovidius und sein Verhältniss zu den Vorgängern und gleichzeitigen römischen Dichtern* II 53. Kothe: Vergil und Timaios. Jahrb. 1889 p. 358 ff. dringt, da er nicht die ganze timäische Tradition berücksichtigt, nicht tief genug in die Sache ein.

fuisse conversos non fabuloso poeticoque mendacio, sed historica adtestatione confirmant, quibus nec deus, ut putant, factus humanam revocare naturam vel ipse potuit vel certe a Jove suo rege tamquam caelicola novicius impetravit. quin etiam templum eius esse aiunt in insula Diomedea, non longe a monte Gargano, qui est in Apulia et hoc templum circumvolare atque incolere has alites tam mirabili obsequio, ut aqua [aquam codd.] impleant et aspergant et eo si Graeci venerint vel Graecorum stirpe prognati, non solum quietas esse, verum et insuper adulare, si autem alienigenas viderint, subvolare ad capita tamque gravibus ictibus, ut etiam perimant, vulnerare, nam duris et grandibus rostris ad haec proelia perhibentur armatae. Hoc Varro ut astruat q. s. Geht auch aus dem Citate nicht zwingend die Reihenfolge der Metamorphosen hervor, so leitet doch die Uebereinstimmung Lykophrons mit Vergil einerseits, andererseits die Thatsache, dass Varro die Sage erzählt hat, sicher auf timäisch-varronische Tradition hin.

Indessen finden sich noch weitere Belege. Noch bleibt uns ja die Betrachtung der Vögel selbst und ihrer Stadt. Das schol. 601 freilich nützt hier nichts, es steht unter dem Banne einer anderen Ueberlieferung; von dem „Philhellenenthum" der diomedischen Vögel fällt hier kein Wort. Volles Gewicht darauf legt Lykos bei Kallimachos (Antig. Kar. 172), doch ist der Auszug zu kurz, um eingehende Vergleichung zu erlauben. Viel mehr erfahren wir durch die *Θαυμάσια ἀκούσματα* 79. Wie bei Varro wird die Stärke der Schnäbel hervorgehoben, das feindselige Gebahren der Vögel gegen Fremde betont, ja sogar wörtliche Anklänge lassen sich bemerken.[1]) Wie es immer bei verschiedenartigen Auszügen aus einem Schriftsteller zu geschehen pflegt, dass der eine diesen, der andere jenen Zug für wichtiger hält, so hat auch hier Lykophron Diomedes' Tod durch Daunos,

[1]) *Ἐὰν μὲν Ἕλληνες ἀποβαίνωσιν εἰς τὸν τόπον, ἡσυχίαν ἔχειν* vgl. Varro: *si Graeci venerint — — non solum quietas esse —*. Dabei ist freilich der Thaumasiograph, wie man sieht, etwas kürzer. Durch diese Zusammenstellung werden auch Günthers (39) Zweifel an der Vereinbarkeit von Pseudoaristoteles und Antigonos beseitigt.

welchen das Wunderbuch berührt[1]), nicht ausdrücklich angeführt, doch lässt sich dieses Moment leicht aus dem Berichte über die aitolische Gesandtschaft (v. 1056—1066) und des Daunos sonst unerklärliche Grausamkeit gegen dieselbe ergänzen. Der Verfasser der Thaumasia hat seinerseits die Schilderung der ganzen Vogelstadt, wie sie bei Lykophron vorliegt, seinem Excerpte nicht eingereiht, während wieder Varro, so weit er bei Augustin erhalten ist, als neues Moment die Reinigung des Tempels durch die Vögel anführt.[2]) Aber noch weiter können wir gehen. Noch ein Bericht ist unbenutzt geblieben, der Jubas bei Plinius X 126.[3]) Wir finden Aehnlichkeit mit Lykophron auf der einen Seite, indem die höhlenbauende Thätigkeit der Tiere berührt wird, Uebereinstimmung mit Varro auf der anderen Seite in der Hervorhebung der Tempelreinigung: Grund genug für uns, trotz einiger Abschwächungen[4]) den Bericht im Grossen und Ganzen auf Varros Rechnung zu setzen und daraus unseren Timaiostext zu vervollständigen.

In engem Zusammenhange mit diesen Geschichten steht, wie schon gesagt, 1056—1066. Ein Tag der Klage, heisst es, wird den Gesandten der Aitoler erscheinen, wenn sie im Lande der

---

[1]) Natürlich ist das törichte *Αἰνείου* des Laurentianus 60, 19 in *Δαύνου* zu ändern, wie schon lange geschehen ist.

[2]) Dieser Zug auch bei schol. Lyc. 601.

[3]) Plin. X 126 = Solin 2, 45. p. 46 M. *Iuba cataractas vocat et eis esse dentes oculosque igneo colere, cetero candidis, tradens. duos semper his duces, alterum ducere agmen, alterum cogere. scrobes excavare rostro, inde crate consternere et operire terra quae ante fuerit egesta. in his fetificare. fores binas omnium scrobibus. orientem spectare quibus exeant in pascua, occasum quibus redeant. alvum exoneraturas subvolare semper et contrario flatu. uno hae in loco totius orbis visuntur, in insula quam diximus nobilem Diomedis tumulo atque delubro, contra Apuliae oram, fulicarum similes. advenas barbaros clangore infestant, Graecis tantum adulantur miro discrimine, velut generi Diomedis hoc tribuentes, aedemque eam cotidie pleno gutture madentibus pennis perluunt atque purificant, unde origo fabulae Diomedis socios in earum effigies mutatos.*

[4]) Die *κύκνοι* werden fulicae, die Katarakten erheben beim Anblick der Barbaren nur ein Geschrei. Vgl. übrigens noch Serv. Aen. XI 271. Anton. Lib. 37. Das Grab des Diomedes auf jener Insel nennt auch Peplos 14. Rose: Aristotelis frgm. p. 399. Wellmann: Hermes XXVI 558.

Salanger und Angäsen[1]) das Landloos ihres Herrschers fordern. Lebend werden sie ins dunkle Grab eines Erdspaltes gestossen, ein Steinwall über ihnen aufgethürmt: so haben sie die verlangte Erde. Wir lasen oben den Fluch des Diomedes, Apulien solle nur unter aitolischer Hand Frucht bringen: so erklärt sich die Anwesenheit der Gesandtschaft bei den Dauniern, wie die Scholien es noch im Einzelnen ausführen. Trogus' ähnliche, jedoch durchaus nicht in allen Zügen übereinstimmende Erzählung (XII 2, 7—10) werden wir weiter unten noch berücksichtigen.

Die italische Podaleiriossage (1047—55) hat Günther mit leichter Mühe als timäisch erwiesen. Es ist ein kolophonischer Mythos, wie aus Podaleirios' Verbindung mit dem unten noch zu besprechenden Kalchas hervorgeht.[2]) Ebenso kurz darf ich über die daunischen Jungfrauen (1126—1138) sein, denn deutlich liegt die Quelle vor Augen.[3]) Nur ein paar Worte zur näheren Charakteristik. Vor widerwärtigen Freiern, sagt Lykophron, fliehen die Daunierinnen in der Kassandra Tempel, sie, die doch das beste Schutzmittel gegen die Ehe in ihrem furienhaften Aussehen besitzen. Es ist ganz offenbar, dass Lykophron hier sehr genau excerpirt und uns damit einen Spass des Timaios überliefert hat. Der Vergleich mit den Rachegöttinnen hat übrigens

---

[1]) Von beiden nur Salanger bezeugt, Steph. Byz. s. v., doch wohl nur aus den oft benutzten Scholien. — Timaios wurde als Quelle hier schon von Klausen a. a. O. II 1181 vermuthet, der den goldgerüsteten Diomedes phantastisch mit dem indischen Goldvolke der Salanger (Nonnos 26, 61) in Verbindung brachte. Tydeus wird bei Lykophron als Eber bezeichnet, vgl. Apollod. III 6, 1. Hygin. 69. Stat. Theb. II 541. 583. Zum Eber auf den Münzen der Diomedesstädte Arpi, Salapia, Venusia vgl. Head: A catalogue of the greek coins in the british Museum. Italy p. 148 f. 130, 4.

[2]) Günther p. 36. Dass Podaleirios nach Lykophron in Italien nicht gestorben ist, beweist das *ψευδηρίων*: die Scholien irren. Asklepios, Podaleirios' Vater, heisst *Ἤπιος*, seine Gemahlin *Ἠπιόνη*. Vgl. schol. Lyc. 1050 und Et. M., wo *Σεξτίων* zu lesen ist. (Wilamowitz: Euripides' Herakles I 192 Anm. 145 a.) Tzetzes 1050 kontaminirt Et. M. und die Scholien (Wilamowitz: Isyllos von Epidauros 50 Anm. 15). Vgl. überhaupt Apollodori epit. Vat. ed. R. Wagner p. 70. 74. Apollodori frg. Sabbaiticum ed. Papadopulos-Kerameus. Rh. Mus. XXXXVI 174.

[3]) Günther 30—32.

Nachfolger gefunden, auch Poseidonios[1]) wendet ihn auf die Bewohner der Zinninseln an, zum deutlichen Zeichen, dass er nicht nur oft, wie wir sehen werden, den Stoff seiner Beschreibungen, sondern auch die Farbe Timaios entlieh.

Nireus' und Thoas' Abenteuer behandeln die Verse 1011—1026. Innerhalb dieser Episode haben wir einmal (1017—1018) deutliche Berührung mit Timaios (fr. 43), und auch die Kolchersage von Polai weist auf gleichen Ursprung hin.[2]) Aber dies sind nur wie gewöhnlich bei Lykophron Lichter, die er seiner Schilderung aufsetzt, die Quelle der eigentlichen Sage helfen sie uns noch nicht erkennen. Nireus und Thoas gelangen nach Libyen, von dort nach Epirus, wo sie ein schweifendes Leben führen: hier bricht die Geschichte ab. Aber sie lässt sich vervollständigen, nach Italien hin verfolgen. Epirus gegenüber liegt Apulien. Nun lesen wir bei Silius Italicus im neunten Buche, das bekanntlich die Schlacht bei Cannä enthält, v. 99 von dem nahe bei dem Schlachtfelde gelegenen Grabmale des Aitolers Thoas. Gewiss stammt diese Notiz aus dem nicht selten benutzten Varro, der Timaios ja vielfach herangezogen hat. Thoas ist gleich seinem Landsmann Diomedes auch sonst in Italien heimisch[3]); die nothwendige Ergänzung seiner Erzählung hat Lykophron einfach ausgelassen. Die timäische Quelle der apulischen Sagen leidet somit keinen Zweifel.

Sagen des äussersten Südens.

Von den Mythen, welche in Japygien und der Südspitze Italiens lokalisirt sind, wollen wir gleich einmal den schwierigsten vornehmen. Lokris' Städte bezahlen Kassandra Busse; ich muss die dunkle Stelle ganz ausschreiben:

---

[1]) Den man unbedingt bei Strabon 175 verstehen muss. Vgl. übrigens auch Athenaios 523 b.

[2]) Günther 61—64. Ganz unklar bleibt aber auch mir v. 1021. Sicher ist die Anlehnung des Kallimachos. Von anderen Stellen sind anzuführen Mela II 57 Trogus 32, 3, 13. Kolchische Kolonien gab es auch sonst in Illyrien, wie Olcinium (Plin. III 144). — Aietes heisst bei Lykophron König Korinths, wie bei Epimenides (schol. Ap. Rh. III 242) und Eumelos (schol. Pind. Ol. 13, 74 = Tzetzes Lyc. 1024).

[3]) Strabon 255 führt Temesas Gründung auf Thoas zurück.

Ὑμεῖς ἐμῶν ἕκατι δυσσεβῶν γάμων
ποινὰς Γυγαίᾳ τίσετ' Ἀγρίσκᾳ θεᾷ
τὸν χιλίωρον τὰς ἀνυμφεύτους χρόνον
πάλον βραβείαις γηροβοσκοῦσαι κόρας.
αἷς ἀκτέριστος ἐν ξένῃ ξέναις τάφος
ψάμμῳ κλύδωνος λυπρὸς ἐκκλυσθήσεται,
ὅταν δ' ἀκάρποις γυῖα συμφλέξας φυτοῖς
Ἥφαιστος εἰς θάλασσαν ἐκβράσῃ σποδὸν
τῆς ἐκ λόφων Τράρωνος ἐφθιτωμένης.
ἄλλαι δὲ νύκτωρ ταῖς θανουμέναις ἴσαι
Σιθῶνος εἰς θυγατρὸς ἵξονται γύας,
λαθραῖα κακ κέλευθα παπταλώμεναι,
ἕως ἂν εἰσθρέξωσιν Ἀμφείρας δόμους
λιταῖς Σθένειαν ἴκτιδες γουνούμεναι.
θεᾶς δ' ὀφελτρεύσουσι κοσμοῦσαι πέδον
δρόσῳ τε φοιβάσουσιν, ἀστεργῆ χόλον
ἀστῶν φυγοῦσαι. πᾶς γὰρ Ἰλιεὺς ἀνὴρ
κόρας δοκεύσει, πέτρον ἐν χεροῖν ἔχων
ἢ φάσγανον κελαινὸν ἢ ταυροκτόνον
στερρὰν κύβηλιν ἢ Φαλακραῖον κλάδον,
μαιμῶν κορέσσαι χεῖρα διψῶσαν φόνον.
δῆμος δ' ἀνατεὶ τὸν κτανόντ' ἐπαινέσει
τεθμῷ χαράξας τοὐπιλώβητον γένος.

Ueber wichtige Einzelheiten dieser Stelle, deren Deutung Scheer[1]) nicht gelungen ist, habe ich wie über vieles erst durch Prof. Wilamowitz Aufschluss erhalten. Die Hauptsache freilich ist klar. Die lokrischen Städte müssen wegen Aias' Freveltat tausend Jahre lang jährlich zwei Jungfrauen nach Ilion senden. Grosse Gefahren harren der Mädchen, denn alles lauert ihnen auf; Stein, Schwert, Axt, Keule hält jeder ilische Mann für sie in Bereitschaft, und altem Herkommen gemäss wird Straflosigkeit dem zu Theil, der einen tödtlichen Streich gegen sie führt. Entkommen aber die Mädchen auf heimlichen Pfaden, so fliehen sie in den Tempel der Athene, dienen der Göttin, schmücken und reinigen ihr Heiligthum. — Hier fehlen also noch in der Inter-

[1]) S. praef. XV und die Ausgabe selbst.

pretation 1155—61. Zunächst gilt es 1160 f., besonders dem *θανουμέναις ἴσαι*. Wenn die Mädchen getödtet oder gestorben sind, so ist Ersatz nöthig: das sagt das Scholion 1155, deutet das *ἄλλαι* an. Bedenken wir, dass der Dichter täuschen will. Um diesen Zweck zu erreichen, hat er, da der Tod der Mädchen für Kassandra in der Zukunft liegt, das Futurum für ein dem Tempus des Hauptsatzes relatives Tempus zu setzen gewagt: »und andere, ebensoviel als die da sterben sollen, werden kommen . . .« Viel schwieriger sind die vorhergehenden Verse. Timaios in schol. 1155 bezeugt uns, dass die Mädchen im Tempel dienten; starb eine, so musste eine andere erscheinen, die erste wurde aber nicht ehrlich bestattet, sondern von den Troern mit wildem Holze verbrannt, ihre Gebeine ins Meer geworfen. Dies hilft uns aber nicht sehr weit, erklärt weder die Satzkonstruktion von Vers 1157 f. noch besonders v. 1159. Ueberliefert ist *ὅταν δ'* in der besten Handschrift; zu dem Temporalsatze aber fehlt der Hauptsatz. Um Zusammenhang zu schaffen, haben schon die schlechten Handschriften *δὲ* gestrichen und *ὅταν ἀκάρποις γ. σ. φ.* mit metrischem Fehler geschrieben; dafür setzt — im Grunde nicht besser — Scheer *ἐπήν*. Aber, wenn wir so Verbindung schaffen, so erwarten wir doch, dass dann nicht von der ins Meer gewirbelten Asche einer einzigen auf dem Traron getödteten geredet wird, naturgemäss beziehen wir diese Bestattung auf alle, von denen im Satze *αἷς* — *ἐκκλυσθήσεται* gesprochen wurde. Ebensowenig hilft uns der Paraphrast mit seinem *ὅταν δὲ* und dem Konstruktionsversuche *ἐκρίψει* für *ἐκβράσῃ*. Nein, es bleibt nichts anderes übrig: hinter 1158 fehlt etwas. Was dies gewesen ist, wie wir sowol den Folgesatz ergänzen als auch 1159 verstehen müssen, sagt am besten schol. 1159. »Es begab sich, dass eine, die von Lokris gesandt wurde, auf einem Hügel Troias, Traron[1]) genannt, getödtet wurde. Darauf begruben die

[1]) Von selbst versteht sich, dass schol. 1141 mit der Bemerkung, dass die Troer jedesmal die Gebeine der Getöteten von der Traronhöhe ins Meer warfen, mit 1159 in Widerspruch steht. Ich kann in dieser Stelle nur falsche Interpretation sehen. Die Fassung des Kallimachoscitates bedingt nicht mit Notwendigkeit, dass der Dichter die Geschichte genau so wie der Scholiast wiedergegeben habe.

Lokrer diese, verschwiegen[1]) die Sache und schickten die Mädchen nicht mehr, indem sie sagten, die tausend Jahre seien voll. Da nun Miswachs aufs Neue sie traf, so schickten sie nur eine, nicht mehr zwei, in der Meinung, nun sei es genug mit der Rache. Der Orakelspruch indessen hatte keine bestimmte Zeit, sondern[2]) bedeutete, man solle für den Frevel an der Kassandra zwei Mädchen senden.«

Aus dieser Geschichte, die leider auch nicht ohne Unklarheiten ist[3]), geht eins deutlich hervor, dass man in historischer Zeit, als man die tausend Jahre verflossen glaubte, des Brauches in Lokris überdrüssig wurde. Er bestand noch zu Aeneas Taktikos' (p. 72 Hug) Zeiten, hörte auch nicht, wie man Tzetzes' falschem Timaioscitate[4]) geglaubt hat, nach dem Phokerkriege auf, sondern blieb noch lange Jahre, vielleicht Jahrhunderte danach in Kraft.[5]) Freilich nicht ohne Unterbrechung. Was uns das Scholion vom Ueberdrusse der Lokrer sagt, bestätigt uns auch die Erzählung Ailians (fgm. 47). Die Lokrer, heisst es hier, hätten die beiden Mädchen altern lassen und keinen Ersatz geschickt. Aber der Rachegeist ruhte nicht; die Weiber brachten Misgeburten zur Welt, und es half nichts, man musste vor Apollo treten. Der Gott aber warf den Lokrern, nachdem er sie zuerst von sich ge-

---

[1]) *σιωπῆσαι* scheint verderbt.

[2]) Das Scholion ist aus Tzetzes zu ergänzen: *ὁ δὲ χρησμὸς οὐκ εἶχεν ὡρισμένον χρόνον· ἀλλ' ἀντὶ τῆς ἀδικίας τῆς Κασάνδρας ἐδήλου στέλλειν δύο κόρας* (schol.: *ἀλλ' εἰς δύο ἀντὶ τ. α. τὴν Κασάνδραν.*).

[3]) Denn es wird nicht deutlich, warum die Lokrer gerade bei dieser Gelegenheit Ersatz zu schicken sich weigerten. Auch fehlt der Erzählung der Schluss, welcher darüber Erklärung geben müsste, ob der Gott sich mit der einen, die man zum Ersatz sandte, zufrieden gegeben.

[4]) Tzetzes ad Lyc. 1141 hat viel Schaden gestiftet. Der Interpret hat Scholien und Apollodor (Wagner epit. Vat. p. 75) kontaminirt und setzt auf das Ganze Timaios' Namen. Das Citat verführte Hug, bei Aeneas a. a. O. Interpolation aus Timaios anzunehmen (vgl. desselben: *Aeneas v. Stymphalos* 8), verführte Thrämer: Hermes XXV 58 zu seinen falschen Berechnungen, ebenso Haubold: *De rebus Iliensium. diss. Lips.* 1888 p. 30. 31.

[5]) Plutarch: *de sera num. vind.* 557d sagt, der Brauch habe noch nicht lange aufgehört. Seine Quelle sieht Prof. Wilamowitz in Poseidonios.

wiesen, ihren Fehl vor. Die Sache kam schliesslich an König Antigonos, und dieser bestimmte nun, man solle durch das Loos entscheiden, welche Stadt den Tribut leisten müsste. So dürfen wir das Scholion also zur Interpretation und Vervollständigung unserer der grammatischen Richtigkeit wie des Sinnes entbehrenden Stelle verwenden. Hinter 1158 fehlt demnach ein Vers des Inhaltes etwa: so würden sie auch nach Jahrhunderten vergeblich glauben, dem Spruche genügt zu haben.[1])

Die Quelle ist nach diesem leicht ermittelt. Timaios in schol. 1155 bestätigt 1155—58, dann 1163—1167[2]), also auch die übrigen davon untrennbaren Verse, und da wir nur mit Hülfe des schol. 1159 die fragliche Stelle erklären konnten, steckt auch hier ungenannt Timaios. Von dem eigenthümlichen Brauche war die Rede bei der Gründungsgeschichte des epizephyrischen Lokroi, das auch von einigen Frauen besiedelt wurde, die zu den »hundert Häusern«, den zum Loosen bestimmten Familien gehörten (Polyb. XII 5). Im Anschlusse an Timaios scheint auch Kallimachos die Sage behandelt zu haben.[3])

Siritische Sagen haben wir 978—992. Die Geschichte vom italischen Kalchas und dem dorischen Tölpel Herakles (978—982), näher noch in den Scholien ausgeführt, findet ihr Seitenstück in den bekannten Versen der Melampodie[4]), nur dass hier Kalchas mit Mopsos kämpft. Die Sage ist in Kolophon zu Hause, hier stirbt Kalchas, besiegt von Mopsos.[5]) So erledigt sich auch die Frage nach dem Ursprunge des Mythus. Siris, der Tradition gemäss Troias Tochterstadt, wurde, wie Aristoteles und Timaios

---

[1]) Bei Ailian haben wir also das Endstadium der Geschichte, bei schol. Lyc. ist sie noch in vollem Gang.

[2]) Auch bei Jamblich *v. Pyth.* 42 liegt Timaios vor. Kothe: *de Timaeo Tauromenitano 7.*

[3]) Knaack: *Callimachea. progr. Stettin. 1887 p. 11.* Euphorion, wenn er anders bei Plutarch a. a. O. in den namenlosen Versen erkannt werden darf, stimmt gut mit Apollodor. Vgl. Wagner a. a. O. 292. Ueber Strabon 601 (Demetrios Skepsios) s. unten das Schlusskapitel.

[4]) Strabon 642.

[5]) Vgl. Lykophron 424. Die *Κερκάφου νάπαι* sind bei Kolophon zu suchen.

(Athen. 523c) erzählen, neu von Kolophon besiedelt.[1]) Der lukanische Kalchas bestätigt sich noch aus Plinius[2]) d. h. Varro, was hingegen Strabon von einem daunischen Kalchas berichtet, geht auf Verwechslung mit einem Lokalheros Kalchos zurück.[3])

Den Namen Leuternia (978) erwähnt neben Lykophron auch noch Strabon (281). Er redet hier von einer Quelle, deren Wasser durch das Blut der von Phlegra her flüchtenden und hier von Herakles vernichteten Giganten dauernd verdorben sei und infolge dessen einen entsetzlichen Geruch ausströme. Eine sehr ähnliche Geschichte weiss das Wunderbuch (97) zu berichten, nur dass hier der Gestank das ganze Meer unnahbar macht. Die Quelle Strabons steht also offenbar timäischer Tradition nahe, deckt sich jedoch nicht mit ihr.[4])

Eine wahre crux interpretum von den Alten bis auf Scheer, Enmann[5]), Günther sind die Verse 984—992. Man höre auch nur: »nachdem die Unglückseligen eine Ilion gleiche Stadt gebaut haben, werden sie die Athene betrüben, indem sie die Xuthossöhne, welche früher den Boden bewohnten, im Tempel der Göttin morden. Der Göttin Bild schliesst die thränenlosen Augen,

---

[1]) So erklären sich Themistokles' bisher nicht verstandene Worte bei Herodot VIII 62 *Σιριν .... ἥ περ ἡμετέρη τε ἐστὶ ἐκ παλαιοῦ ἔτι.* Kolophon war ja attische Gründung. — Der von Lykophron 982 erwähnte Fluss *Σῖνις* widerlegt durch seine heutige Form Sinni alle neueren Anähnelungsversuche an den Namen der Stadt. — Die Scholien (978) erkennen den Sinn der Kalchassage nicht.

[2]) Plin. III 104: *Lucani subacti a Calchante.* Vgl. auch F. Lenormant: La Grande-Grèce I 120.

[3]) Kalchos bei Parthen. 12. Nicht unmöglich, dass hier eine doppelte Verwechslung, erstens zwischen Kalchas und Kalchos, zweitens zwischen dem inkubatorischen Gottesdienste des Podaleirios und dem Kalchaskult stattgefunden hat. Dass Timaios aber nicht benutzt ist, sieht jeder.

[4]) Aehnlich Vibius Sequester p. 147 Riese. Der Schriftsteller berührt sich nicht selten mit timäischer Tradition: Alpheus p. 145, Alabon p. 146 vgl. Diod. IV 78, Crathis p. 147, Eridanus p. 148, Avernus p. 153. Sogar der Vesuv behält seinen griechischen Namen Besbius p. 155.

[5]) Scheer: Programm von Ploen 1880 p. 3—5. Enmann: *Untersuchungen über die Quellen des Pompeius Trogus für die griechische und sicilische Geschichte.*

schauend den Frevel der Achäer, an Ionern vollbracht, und den Brudermord der wilden Wölfe, wenn[1]) der Priester, der Priesterin Sohn, mit schwarzem Blute den Altar besprengt«. In der Interpretation dieser merkwürdigen Stelle berühren sich Alterthum und Gegenwart, beide irrend. Die Scholien (984) wie Günther setzen ein Bündniss zwischen Troern und Achäern gegen die Ioner voraus. Dazu sind wir in keiner Weise berechtigt, dem widerspricht die Trogusstelle (XX 2), welche als gleicher Quelle entsprungen mit Recht schon oft herangezogen[2]), nur vom Kampfe der Ioner mit den Achäern Metaponts, Sybaris', Krotons redet. »Die einzigen Frevler sind die Achäer“, hat Enmann[3]) mit vollem Rechte gesagt, aber die Erklärung des Widerspruchs ist auch ihm nicht ganz gelungen. Im Eingange dieser Untersuchung hatten wir bemerkt, wie Lykophron v. 634 die Balearen mit den besiedelnden Hellenen identificirt hat. Hier liegt ein gleicher coup des Dichters vor: erste und dritte Besitzer der Stadt hat er vereinigt, und glänzend ist ihm der Täuschungsversuch gelungen. — Ebenso wie Trogus ist von den Auslegern auch cp. 106 des Wunderbuchs zur Erklärung der Geschichte herangezogen worden. Troer, heisst es hier, wie ähnlich bei Timaios (Ath. 523c), waren die ersten Bewohner von Siris, es folgten Ioner, welche der Stadt den Namen Polieion gaben, dann kam die Herrschaft der Tarentiner, die im Lande Heraklea gründeten.[4]) Die Besiedlung durch Achäer ist hier, wie ja jeder Excerptor naturgemäss anders ausschreibt, ausgelassen.«[5])

---

[1]) Lykophrons bekanntes nachschleppendes *ὅταν*.

[2]) Besondere Wichtigkeit hat die in beiden Quellen erwähnte Notiz vom Priester der Göttin, welcher mitfällt.

[3]) A. a. O. 161.

[4]) Das fälschliche *Σίγειον* ist längst in *Σῖριν* verbessert worden, Scheer hat a. a. O. 6 aus *Πλεῖον Πολίειον* hergestellt. Sonst hat er die Lykophronstelle nicht mit Glück interpretirt, wenn er bei Trogns die ächte, bei Lykophron-Timaios die fabulistisch entstellte Ueberlieferung erkennen will.

[5]) Die Athenaiosstelle (523c) ändert Wachsmuth bei Günther p. 55: *ὕστερον δ' οἱ ἀπὸ Κολοφῶνος*. — Strabon (264) erzählt die sonderbarsten Dinge. Nachdem er von Lagaria und Epeios ganz wie Lykophron-Timaios gesprochen, von Herakleias Anlegung und Siris in willkommener Ergänzung des Wunderbuches geredet, lässt er den Tempelmord von Ionern an Troern

Was bei Lykophron allein ohne weitere Aufklärung bleibt, ist der Zusatz *ἱερείας σκύλαξ*. Ein Dichter, welcher soviel in ein Wort zusammenzupressen vermag, setzt nie etwas Ueberflüssiges. Auch hier verbirgt sich sicher eine ganze Geschichte, aber das Dunkel wird sich wohl niemals lichten. Ebensowenig lässt sich über die von Timaios (Ath. 523d) genannte Siris, welche der Stadt den Namen gegeben haben soll, Näheres sagen. Siris heisst sonst Metaponts Frau[1]), oder Morges' Tochter, Skindos' Gemahlin[2]), aber alles dies hilft uns nichts zur Vervollständigung des timäischen Bruchstücks.

Ins Land der Iapyger soll Menelaos gekommen sein (852 ff.). Er weiht hier der Athene einen kyprischen Dreifuss, seinen Schild und die Schuhe der Helena. An die weitere Fahrt des Helden knüpft der Dichter ein paar Bemerkungen über Lakinion, wo Thetis[3]) der Hera einen reichen Garten angelegt hat, wo die einheimischen Weiber in fortwährender Trauer um Achilleus nicht Goldschmuck noch feines Gewand tragen. Die Quelle dieser wenig bekannten Dinge ist unschwer ermittelt. Einerseits erzählt das Wunderbuch (106) von dem Opfer, das in Tarent den Atreiden neben Tydiden, Aiakiden, Laertiaden und Agamemnoniden dargebracht wird,[4]) sowie von einem dortigen Achilleustempel, andererseits erhält die Geschichte vom Thetisgarten aus schol. Aen. III 552 ihre[5]) Bestätigung, d. h. wir haben timäisch-varronische Tradition.

---

begangen werden. Entweder also liegt hier Abänderung ursprünglich timäischer Ueberlieferung oder sehr alte Tradition, vielleicht Antiochos, vor.

[1]) Schol. Dion. Per. 461.

[2]) Et. M. Vgl. Scheer a. a. O. 4 n. 2.

[3]) Die *περκίς* ist Thetis. Wilamowitz: *index Gryph.* 1883 p. 14.

[4]) Vgl. Günther 48—49.

[5]) Die Stelle ist verderbt. F. Schöll vermuthet: *in quo ante Troicum bellum templum* . . ., Thilo: *in quo templum quod* . . . Die Verbesserung der Stelle ist eigentlich unwesentlich, da über den Sinn, der die Erwähnung eines Tempels fordert, Zweifel nicht obwalten können. — Auch in Elis bestand ein gleicher Achilleuskult. Paus. VI 23, 3 vgl. Philostr. *Her.* 739.

Ueber den italischen Philoktet und Epeios[1] (911—950) können wir uns, da Günther durch Vergleichung des Wunderbuches (107. 108) die Quelle erwiesen hat, weiteres ersparen. Ein Hinweis jedoch, wie unbedingt nothwendig die Ergänzung Lykophrons durch den Paradoxographen und vice versa bleibt, hätte eigentlich nicht ausbleiben dürfen.[2] Aus der Zusammenschweissung beider erhalten wir demnach über Philoktet diese Sage: der Held landet im Gebiete Krotons[3], gründet Makalla am Nauaithos, hundertzwanzig Stadien von Kroton entfernt, weiht dort in des Apollon Alaios Heiligthum den Heraklesbogen, den später Kroton in der Zeit seiner Hegemonie an sich nimmt. Er fällt bei Sybaris im Kampfe mit Auswanderern von Pellene[4], zur Hülfe gerufen von Tlepolemos und seinen Rhodiern, die nach Italien gekommen sind. In Makalla erhält er ein Heiligtum. Auch in anderen Sagen lesen wir bekanntlich von Philoktets Anwesenheit auf italischem Boden[5], woraus ersichtlich wird, dass Timaios nur einen Mythos aus einer ganzen Reihe herausgegriffen hat. — Epeios' Stadt Lagaria selbst heisst nach der Mutter des Gründers[6], auch Strabon erwähnt (263) ihren Ursprung. Sehr bezeichnend weiht der Held sein Handwerkszeug der Athene, die ihm beim Baue des hölzernen Pferdes geholfen. Die Sage erscheint auch

---

[1]) 914—918 bilden natürlich wieder eine Abschweifung. Athene heisst *Σάλπιγξ* hier wie bei Pausan. II 21, 3 und Hesych. Wentzel: de grammaticis graecis quaestiones selectae I cp. VII 13.

[2]) So wird Makallas Lage aus beiden Zeugnissen ziemlich genau bestimmt: 1) 120 Stadien von Kroton, wie man das Wunderbuch interpretiren muss. 2) Am Nauaithos (Lykophr. 920. 921). Hätten wir nicht die *θαυμ. ἀκ.*, so könnte man zweifelhaft sein, wo die Sage das Grab des Philoktet nennt, denn Lykophron ist mehr als zweideutig: ohne Frage findet sich in Makalla nur ein Kenotaph.

[3]) Das bedeuten *Αἰσάρου ῥεῖθρα* und *βραχύπτολις Οἰνωτρίας γῆς — Κρίμισα.*

[4]) Von Pellenäern in Italien wissen wir sonst nur durch Tzetzes 922.

[5]) Makalla wurde auch abgeleitet *ἀπὸ τοῦ μαλακισθῆναι ἐν αὐτῇ Φιλοκτήτην.* St. Byz. s. v. Et. M. schol. Thuc. I 12 vgl. Martial. II 84.

[6]) Cf. schol. *Ψ'* 665, verbessert von Meineke ed. St. Byz. 405, der unter Zustimmung Günthers das handschriftliche *Γαργαρίαν* des Wunderbuches in *Λαγαρίαν* geändert hat.

bei Simias.[1]) Als Zeugen der Epeiossage des Westens bieten sich dann noch Trogus und Velleius[2]) dar.

In einer Abschweifung über Epeios' Vater begegnet der Name des italischen Mamers (938). Es ist des Dichters Art, seine Darstellung nicht nur mit anderen Quellen, sondern sogar mit anderen Teilen derselben Quelle zu kontaminiren. So stammt denn auch Mamers aus Timaios. Man könnte nun wol auf den Gedanken kommen, auch das Epitheton des »kriegerischen Wolfes« (938) deute auf des Mamers heiliges Tier hin. Aber dem ist nicht so, ‚Wolf' ist eins der stehenden Beiwörter aus der dürftigen dichterischen Rumpelkammer Lykophrons.[3]) Wichtiger noch ist, dass v. 1417 in absolut nicht timäischer Darstellung als Beiname der Athene »Mamersa« genannt wird. Man kennt die sabinische Nerio, des Mars Gemahlin, die Schutzgöttin der Ehe. Sie wurde später mit Minerva identificirt. Die relativ späten Zeugnisse für die Gleichstellung beider Gottheiten gestatteten bisher keinen allzu weiten Rückschluss. Aber die Lykophronstelle fordert unbedingt die Annahme einer schon früh eingetretenen Verschmelzung. Timaios sah keinen rechten Unterschied mehr zwischen der Nerio und der Menerfa; so ward die Gattin des Mamers bei ihm zur Mamersa-Athene.[4]) Gewiss führte die Göttin niemals diesen Namen, aber der Grieche war stark in Timaios, und selbsttätige Umwandlungen bildeten seine Liebhaberei. Das hat denn Lykophron gleich übernommen und an unpassender Stelle eingeschaltet.

---

[1]) *Carmina figurata* ed. Häberlin *ed. altera* p. 70. Knaack: Hermes XXV 85. Die richtige Lesart *Ειλεινίας* bei *θαυμ.* 108 ist ja nun endlich von Günther festgestellt worden. Vgl. auch Niketas *ἐπίθετα θεῶν*. Westermann: *Μυθογρ.* 355. Wentzel a. a. O. VII 45.

[2]) Justinus XX 2, 1. Vell. I 1, wo Epeios' Name zu ergänzen ist.

[3]) Hermes XXVI 36.

[4]) Ueber Nerio-Minerva und Mars vergleiche Useners schönen Aufsatz: „Italische Mythen" im Rh. Mus. XXX 221 ff. Preller-Jordan: Röm. Myth. I 341 ff. ‚Nerf' auf den iguvinischen Tafeln bedeutet nach Bücheler: Umbrica 58 soviel wie magistratus; die Göttin Nerio identificirt er gestützt auf Hesych: *νάρης ἡ ἥβη* mit der Hebe. — Die rätselhafte pränestiner Cista, die Mars in enger Verbindung mit Minerva zeigt, ist neu besprochen von F. Marx: Archäol. Zeitg. 1885. 3. Heft. 170—180.

Aus gleicher Quelle ist ihm auch der italische Name Poseidons bekannt geworden.[1])

Auch die Amazonen sind nach Italien gekommen (993—1007). Bei den unzugänglichen tylessischen Hügeln und des Linos hohem Vorgebirge[2]) werden andere das Joch einer Sklavin, Penthesileias Dienerin, der meerverschlagenen Amazone Kleite, auf sich nehmen. Die Krotoniaten[3]) aber töten die Amazone, nachdem sie, der Laurete Abkömmlinge, in hartem, verlustreichen Kampfe die Stadt erobert haben. — An selbständigen Parallelberichten zu dieser Sage haben wir nur wenige zu verzeichnen. Die Scholien zu 996 erzählen uns, Kleite, der Penthesileia Amme, sei ihre Herrin suchend auch nach Italien geraten, habe dort eine Stadt gegründet, deren nachfolgende Herrscherinnen man mit demselben Namen geheissen. Dann seien viele Generationen später die Krotoniaten gekommen, um die letzte Kleite zu töten, die Stadt zu zerstören. Schon oben, gelegentlich der Kalchassage und des Mythos von den Lokrerinnen bemerkten wir, wie nicht selten Lykophron das nur andeutet, was die Scholien aus derselben Quelle ausführlicher berichten. Derselbe Fall liegt auch hier vor. Denn eine willkommene Bestätigung der italischen

---

[1]) Die Amazonen heissen *παρθένοι Νεπτουνίδος* (1332). Das Scholion deutet *Νεπτουνίς* auf Hippolyte. Die Erklärung kann ich, künstlich den künstlichen Dichter deutend, nur darin finden, dass Hippolyte des Neptunssohnes Theseus Gemahlin ist.

[2]) Steph. *Τυλησσός, ὄρος Ἰταλίας,* ausgeschrieben von Eustath. Hom. 295, 44. Entschieden falsch ist die Berufung auf diese Stelle bei Dittenberger: *Syll.* 320 zu CIG 1840. Ein kretisches Tylissos nennt Plin. IV 59 (codd.: *gitisos gylisos agyliosos* = Solinus p. 80, 17 M. codd.: *cyclisson cylioson* u. ä.), und auf dem kerkyräischen Stein, um den es sich handelt, erscheint der Tylesier Hermon unter drei Kretern, Landsleuten von Knossos, Aptera, Phaistos. Was *Λίνου δειραία ἄκρα* ist, bleibt dunkel. Tzetzes und der Paraphrast, also wol die älteren scholl., nennen es ein italisches Vorgebirge.

[3]) Denn 999—1001 lasse ich als nicht hieher gehörig aus. Die Geschichte von Thersites, der Penthesileia ein Auge ausschlägt, auch noch bei schol. Soph. Phil. 445.

[4]) Aus dem Scholion Et. M. und wol auch Stephanos s. v. *Ἀμαζόνες*. Eine ganz andere Sage über die Ursache der Einwanderung nach Italien bei schol. 1332.

Amazonensage bietet der Vergilkommentar (Aen. III 553), dessen Angabe: *alii a Caulo Clitae Amazonis filio conditum (sc. Caulonem) tradunt* gewiss auf Varro hinweist.[1]) Ueber die Laurete endlich gibt wieder nur das schol. 1005 Auskunft. Dasselbe nennt sie eine Tochter des Lakinios, Gemahlin des Kroton, nach dem die Stadt genannt wurde. Damit sind wir aber auf timäischem Gebiet: die Namen kehren wieder bei Diodor (IV 24) und Jamblich (*v. P.* 50), welche beide Timaios benutzen.[2]) So haben wir also zweimal hinter einander timäisches Gut in den Scholien gefunden.

Mit dem *οἱ δὲ* des nächsten Verses sind natürlich nur die Krotoniaten gemeint, die auch an anderen Stellen Terinas Gründer heissen; so nennt sie Skymnos 306f., der wol zuweilen in Timaios hineinsieht, Plinius III 72, d. h. wahrscheinlich Varro, endlich Phlegon bei Stephanos.[4]) —

Ueber die Phoker Schedios und Epistrophos (1067—1074) und ihre Gründung Temesa[5]) muss hier die Nähe timäischer Sagen entscheiden. Vorhergeht die Geschichte vom Ende der daunischen Gesandten, der Mythos von den durch die Troerinnen verbrannten griechischen Schiffen folgt. Setaia, des Frevels Anstifterin, wird in Glieder fesselnden, ehernen Banden, die Hände ausgestreckt[6]), am Pfahl sterben, den Geiern eine Beute. Die Sage hat, wie schon Strabon (264) andeutet, keine eigentliche Heimath, sie wird an verschiedenen Orten erzählt. Hellanikos lässt Rom nach der Troerin Rome genannt sein, ihm folgt Damastes, Aristoteles bezeichnet nur allgemein Latium als Ort

---

[1]) Plin. III 95 *Caulon* genannt nach vorausgehendem Varrocitat.

[2]) Dass Jamblich mittelbar Timaios benutzt, bemerkt Rohde: Rh. Mus. XXVII 27. vgl. Kothe: *de Timaeo Tauromenitano.* diss. Vratisl. 1874 p. 6ff. Enmann: a. a. O. 163ff. In dem Verzeichnisse der Stellen fehlt die obige, besonders wichtige.

[3]) Andere Sagen bei schol. Theocr. IV 23 Ovid *met.* XV 17.

[4]) Günther hat Lykophron nicht richtig verstanden.

[5]) Der italische Berg Lampetes ist unbekannt, Polybios (St. Byz. s. v.), Plin. III 72, Mela II 69, kennen nur eine Stadt Lampeteia, resp. Clampetia.

[6]) Schol. Lyc. 1075 bedeutet nicht Interpretation, sondern ist selbständige Quelle, wie ich denke, Timaios. Daraus E. M. und Stephanos Byzantios.

der Sage, andere haben das Abenteuer am Nauaithos, in Skione, Pisa gesucht.[1]) Für Setaia fehlen freilich direkte Zeugnisse, doch lässt sich die Geschichte ganz leicht als timäisch aus dem Wunderbuche erweisen. Timaios weiss (schol. 1138) von der schwarzen Tracht der Daunierinnen zu erzählen. Den Grund dieser Trauerkleidung findet cp. 109 der *θαυμ. ἀκ.* in der Tat der Troerinnen. Nun liegt der Krathis zwar nicht in Daunien, aber das Wunderbuch dehnt den Brauch auf die ganze Nachbarschaft des Landes aus, so dass wir trotz Müllenhoffs Widerspruch mit Fug und Recht hier Timaios erkennen dürfen.[2])

Sehr dunkel sind, ganz mystisch klingen die Verse 1083—86. Die Pelasger resp. Thessalier kommen zu dem bruttischen Flusse Lametos. Sie müssen irgend ein anderes Land als Thessalien inzwischen bewohnt haben, daraufhin deutet

ἀμφὶ Μέμβλητος ῥοὰς
νῆσόν τε Κερνεᾶτιν ἐκπεπλωκότες.[3])

Der Name Membles hat phönikischen Klang. Melos hiess Memblis oder Mimblis und empfing phönikische Ansiedler[4]), die Insel Anaphe führte den phönikischen Namen Membliaros[5]), aber das hilft uns nicht viel weiter. Nicht anders steht es mit

[1]) Hellanikos, Damastes, Aristoteles bei Dionys I 72. An den Tiber verlegt auch Plutarch *mul. virt.* *Τρῳάδες* 243 E (Polyaen. VIII 25, 2) die Geschichte. Vom Nauaithos reden Apollodor bei Tzetzes Lyk. 921. 1075 (vgl. Wagner: ep. Vat. 281), schol. Lyc. 921 = E. M., schol. Theocr. IV 24, Strabon 262, von Pallene Strabon 330, 25, Steph. Byz. s. v., Polyaen VII 47, Konon XIII (wo der Name der *Aithylla* mit Tzetzes 921 und 1075 stimmt), von Pisa schol. Aen. X 179, wo des Epeios Schiffe verbrennen. In Sicilien lassen des Aeneas Flotte dies Schicksal erleiden unbekannte Gewährsmänner bei Dionys I 52 und Vergil *Aen.* V 613; aus beiden ist vielleicht Varro zu rekonstruiren. Ueber die ganze Sage vgl. Schwegler: Röm. Gesch. I 404, 29. Nissen: Jahrb. f. Phil. 91 p. 380.

[2]) Müllenhoff[2] 435. Ueber den Eingang des cp. 109, die philhellenischen Hunde betreffend, braucht man sich keinem Zweifel hinzugeben. Es war Timaios unverwehrt, verschiedene ähnliche Sagen anzuführen.

[3]) Der Scholiast sieht in Membles einen italischen Fluss, indem er falsch das Particip mit *ἀμφὶ Μ. ῥ.* als dem Ziel der Fahrt verbindet.

[4]) Plin. IV 70. Hesych. s. v.

[5]) St. Byz. s. v. und *Ἀνάφη.* vgl. Herodot IV 147, wo Membliaros Thera besiedelt.

der Kerneatischen Insel. Hanno hatte Kernes Lage als ausserhalb der Heraklessäulen bestimmt, Ephoros sie im roten Meere gefunden, Lykophron selbst bezeichnet an anderer Stelle (v. 18) mit ihrem Namen nur den äussersten Osten, Strabon endlich leugnet im Gegensatze zu Eratosthenes ihre Existenz.[1]) Auf Lykophron bleibt aber nie Verlass. Ist ihm v. 18 Kerne nur ein unbestimmter Begriff für den Osten überhaupt, so kann hier, wo es sich um den Ausgangspunkt der pelasgischen Ansiedler handelt, weder ein unbestimmter Ort angegeben noch überhaupt der Osten gemeint sein. Ich selbst vermag hier nur eine etwas kühne Kombination vorzuschlagen. Auf der Insel Kerne liess der Rationalismus die Gorgonen herrschen, ihr Vater Phorkys war ein Kernäer.[2]) Mit dem Haupte der Kernäerin kommt Perseus nach Seriphos, wo er den Polydektes versteinert, der mit Diktys von dem Aiolossohne Magnes abstammte, d. h. wir haben damit eine Kunde der thessalischen Nationalität der Seriphier.[3]) Das ist alles, was ich hier sagen kann.

Sicilische Mythen.

Wir kommen zu den sicilischen Sagen. Menelaos soll auf seiner Fahrt den Ringplatz des Eryx[4]) geschaut haben (866—868). Die Quelle dieser Sage ist schon oben ermittelt. Dann wird die Harpe des Kronos genannt. Kallimachos (fr. 22. 172) liess dieselbe bei Zankle ruhen. Aber es däucht mich höchst unwahr-

---

[1]) Hanno *peripl.* 8. vgl. Skyl. 112. Ephor. fr. 96 a. Nonnos 33, 183. 36, 6. 38, 287. Strabon 47. vgl. Berger: Die geographischen Fragmente des Eratosthenes p. 91. 208. 212. Polyb. 34, 15, 9. Dionys Per. 219 und schol.

[2]) Vgl. Dionysios Skytobrachion bei Diodor III 54. Palaiph. 32.

[3]) Bursian: Geographie von Griechenland II 477. Ganz ohne Grund wollte Grotefend: Zur Geographie und Geschichte von Alt-Italien 2. Heft S. 35 hier Kyrnos finden.

[4]) Eryx ist der Aphrodite Sohn. Lykophron nennt v. 868 die Göttin *κρείουσα Λογγούρου μυχῶν*. Welcher Ortsname hier steckt, bleibt dunkel. Die Scholien nennen *Λογγοῦρος* einen sicilischen Hafen. Eine Stadt *Λογγώνη* kennen wir aus Philistos bei Stephanos Byzantios s. v. *Λουγηναῖος* als Gentilname bei Kaibel: *inscr. graec. Ital.* n. 594; ein Fluss *Λογγανός* bei Polyb. I 9, 7. Die Eryxsage bestätigt wieder Varro bei Serv. Aen. V 412 vgl. I 570. Lactant. *instit. div.* I 17. vgl. St. Byz. s. v., letzterer aus selbständiger Quelle, vielleicht Timaios.

scheinlich, dass Timaios den gleichen Ort angenommen hat. Wir befinden uns bei Lykophron auf westsicilischem Boden: von Eryx und Sikania ist die Rede. Zudem leitet Diodor (IV 85), offenbar aus Timaios schöpfend, Zankle von Zanklos ab. Es ist nun ganz ausgeschlossen, dass Timaios beide Versionen angeführt und dann Lykophron sich an die eine, Diodor an die andere gehalten hat. Nein, die Sage von der Harpe muss nach Drepana verlegt werden. Es blieb Timaios unverwehrt, die Kronossichel sowol hier als auch auf Kerkyra zu finden (vgl. Lyk. 761), die Gestalt dieser Insel sich nach dem Instrument bilden zu lassen im Gegensatze zu Aristoteles, der an die Sichel der Demeter gedacht hatte.[1]) Diese beiden Versionen schliessen sich nicht aus. Timaios ist ja nicht Mytholog, dem es auf Einheit der Sage ankommt, er sammelt nur die alten Volksmythen: warum heisst er sonst *γραοσυλλέκτρια*? In häufigen Fällen musste er Widersprechendes berichten, an dieselbe Persönlichkeit hefteten sich fast in jeder Landschaft andere Erzählungen. Hätte er Widersprüche gescheut, so wäre es besser gewesen, überhaupt von mythologischen Dingen zu schweigen, ganz abgesehen davon, dass auch der Meister seiner Schule, Isokrates, Einheit mythologischer Erzählung verschmähte.[2])

Aus gleicher Quelle muss denn auch die Notiz von Gonusa und Koncheià, vom sicilischen Heraklestempel, den die Argonauten erbaut, stammen.[3]) Da der Dichter nun einmal bei diesem Thema steht, so benutzt er die Gelegenheit zu einem Abstecher auf die Argofahrt, wohin wir ihm einen Augenblick folgen müssen. Hier (874—876) lesen wir das Paradoxon von den fettglänzenden Steinen, welche die Spuren der argonautischen *στλεγγίσματα* be-

---

[1]) Das Aristotelescitat (schol. Ap. Rh. IV 984) war schon von Timaios gemacht worden. Er lehnte sich an die alte von Alkaios und Akusilaos erzählte Sage (schol. Ap. Rh. IV 992) an, dass die Phäaken aus den Blutstropfen des entmannten Uranos entsprungen seien. Vgl. über die ganze Sage Reitzenstein: *ind. lect. Rost.* 1890/91 p. 12, berichtigt von Rossbach: Jahrb. für Philol. 143 p. 93.

[2]) Vgl. die Widersprüche *Paneg.* 58. *Panath.* 171.

[3]) Gonusa nur bei Tzetzes eine *λίμνη Σικελίας*, Koncheia ganz unbekannt. Tzetzes 871 verlegt den Tempel des Herakles nach Libyen, offenbar schon unter dem Einflusse der folgenden afrikanischen Sage Pindars.

wahren. Der Scholiast hat sich täuschen lassen und sucht das Lokal auf Sicilien. Aber es ist klar, dass man nur an Aithaleia (*θαυμ. ἀκ.* 105) zu denken und daher mit Günther timäische Quelle anzunehmen hat.

Andere Helden, Guneus, Prothoos, Eurypylos (v. 877—908), werden dorthin verschlagen, wo Mopsos bestattet ist, wo die abgebrochene Schiffsstange des Sehers Grab bezeichnet, d. h. nach Libyen. Die Sage vom Tode des Mopsos in Afrika ist auch sonst bekannt, von seiner göttlichen Verehrung wissen Apuleius und Ammian, weiss auch Tertullian, der wie fast alle lateinischen Kirchenväter vielleicht aus Varro schöpfte, zu erzählen.[1]) Woher der Mythos stammt, ist mir unbekannt; aus Varros nur vermuteter Erzählung wie aus der Häufigkeit timäischer Argonautensagen gleich auf unsere bisherige Quelle zu schliessen, scheint mir vom methodischen Gesichtspunkte aus wenig ratsam und wird auch, wie ich glaube, durch die folgende sicher nicht aus Timaios (Diod. IV 56) stammende Tritonsage verboten.[2]) Auch über die oben genannten Heroen, Guneus, Prothoos, Eurypylos ist nichts Sicheres zu ermitteln. Apollodor lässt, wie Tzetzes,

---

[1]) Ap. Rhod. IV 1500. Apuleius *de deo Socratis* p. 148 Hildebr. Ammian. XIV 8, 3. Tertullianus *ad nat. II 7.*

[2]) Lykophron benutzt Herodot, freilich nicht ohne Ausschmückungen. Der Unterschied zwischen *κρατήρ* und *τρίπους* scheint mir zwar gleichgültig, wichtiger ist schon, dass Herodot von einem ehernen, Lykophron von einem goldenen Gefässe spricht. Die richtige Wortstellung bei Wilamowitz: *ind. Gryph.* 14. — Die Sage, vielleicht zuerst von Hesiod (schol. Ap. Rhod. IV 259 vgl. Kirchhoff: Die homer. Odyssee 324) behandelt, findet sich dann bei Pindar (*Pyth.* IV). Ob sie bei Kallimachos gestanden, bezweifle ich. Die Rückkehr der Argonauten hat er gewiss besungen, die Nennung Ausigdas (fr. 548) könnte auf Mopsos' Grab hindeuten, aber sicher ist das natürlich nicht. Auch fr. 112 hat keine Beweiskraft, wir erhalten weder aus Strabo 837 noch aus 347 einen Fingerzeig dafür, dass Kalliste oder Thera aus der Erdscholle des Triton entstanden sei, ja die zweite Stelle spricht deutlich dagegen. Der Triton wird ausser bei Apollonios (IV 1549 ff.) noch von Historikern, die sich über Kyrene und Libyen verbreitet haben (schol. Ap. IV 1552) z. B. Akesandros (*F. H. G.* IV 285, 3) genannt. Die *ἀρχαῖα γράμματα* endlich bei Diod. IV 56 scheinen ein konventioneller Zug zu sein. Dion. Hal. I 19, 3. 51, 1. 3.

der ihn noch vollständiger las, erzählt[1]), Guneus nach Afrika kommen, Prothoos hingegen am Kaphareus scheitern. Eurypylos gehört in die kyrenäische Sage, wie Pindar (*Pyth.* IV 33) und Akesander zeigen.

»Dubia et incerta« nur bedeutet für Günther trotz Timaios (fr. 104) die Sage von Laomedons Töchtern (951—977 vgl. 470—475). Aber man kommt auch hier — so ergiebig ist das Material — über den Zweifel hinaus. Phoinodamas[2]) rät in der Troer Versammlung, die Hesione dem Meeresungeheuer zu opfern. Der König rächt sich und lässt die Töchter des kühnen Sprechers an Siciliens Küste aussetzen, von Aphrodite beschützt entgehen sie ihrem Schicksale und bauen ihrer Retterin einen Tempel. Mit der einen erzeugt der Flussgott Krimisos in Hundsgestalt den Aigestos, der später drei Städte, Aigesta, Eryx, Atalla gründet.[3]) In Aigestos' Geleite kommt Elymos, des Anchises unehelicher Spross, nach der dreispitzigen Insel.[4]) Lange noch betrauert Aigesta den Fall der Mutterstadt, in Sack und Asche pflegen die Einwohner der Klage.[5]) — Die meisten Tatsachen dieser merkwürdigen Sage erhalten ihre Bestätigung aus einem Vergilscholion,

---

[1]) Zu 902. vgl. 440. 921. vgl. Apollod. *frg. Sabb.* ed. Papadopulos-Kerameus. Rh. Mus. 46 p. 174. und Wagner: *Epitoma Vaticana ex Apollodori bibliotheca* p. 280.

[2]) Fälschlich hat Ellis in Ovids Ibis 383 für *Therodamanteos* hineinkonjicirt: *Phoenodamanteos.* Die besseren scholl. im cod. Phillippicus s. XIII—XIV bieten *Therodamantus;* zu den Löwen passt der Name des „Tierbändigers".

[3]) Die Scholien nennen zuerst 952 *Stylla*, dann 964 *Atalla* unter den drei von Aigestos gegründeten Städten. Beide bedeuten natürlich nur eine Stadt; man muss wol mit Roscher bei Wörner in Roschers Lexikon 143 Entella darunter verstehen. Es handelt sich um Westsicilien, darum ist eine Konjektur wie *Στύελλα* (St. B. s. v. und *Ὕβλαι*) ausgeschlossen.

[4]) Scheers Emendation *Ἀηκτηρίας* anstatt des überlieferten *Ἀηκτηρίαν* führt die Insel der Demeter (v. 1391) ein.

[5]) Günther 13. 14 will in v. 968 ff. auch noch eine Andeutung auf Egestas Zerstörung durch Agathokles (307) finden und entdeckt darin einen neuen Anhalt für die Zeitbestimmung des Gedichtes. Diese Sache steht so in der Luft, dass man weder für noch wider auch nur das Geringste entscheiden kann.

dessen Worte ich hier anführen möchte. Es sagt V 30[1]): *alii dicunt Laomedontem, cum sicut, narratum est, propter filiam suam seditionem a civibus pertulisset, unum de Troianis, auctorem seditionis, occidisse filiasque eius mercatoribus exponendas dedisse, a quibus illae in Sicilia prope Crimisum amnem relictae sunt, quarum ille unam in canem conversus compressit* — — und V 73: *alii Anchisae nothum filium (sc. Elymum) tradunt.* Dies sind die einzigen Zeugnisse, die sich mit unserer Geschichte decken[2]), wenige, aber sie wiegen schwer genug; denn woher der Bericht stammt, kann nach alledem, was wir schon gesehen haben, kaum zweifelhaft sein: es ist Varro, der wie oft auf Timaios zurückgeht. Dass diese Erzählung aus alter Volksüberlieferung geflossen ist, bezeugen am besten die mit dem Bilde des Hundes geprägten Münzen Egestas[3]), eine Thatsache, auf die schon das Vergilscholion (V 30 init.) aufmerksam gemacht hat. Nur die Klage Egestas um Troias Untergang bleibt neben dem Namen des Phoinodamas ein sonst unbezeugtes Moment der Sage, beides für uns hinsichtlich der Quellenbestimmung in keiner Weise von schwerwiegender Bedeutung. Schliesslich kann — um dies noch hinzuzufügen — auch von einem Widerspruche zwischen Diodors Eryxsage (IV 23) und der Erzählung Lykophrons resp. seines Scholiasten von den drei durch Aigestos gegründeten Städten Aigesta, Eryx, Atalla nicht gut die Rede sein. Ausdrücklich nennt der Dichter den Helden (964) *τρισσῶν συνοικιστῆρα καὶ κτίστην τόπων;* Aigesta und Atalla hat er selbst gegründet, Eryx, das schon vorher so hiess, nur neu besiedelt.[4])

---

[1]) Denn die etwas konfuse Geschichte zu I 550 folgt anderer Quelle.

[2]) Eine *στάσις* zu Laomedons Zeit bezeugt auch Platons 12. Brief p. 359 D an Archytas: *οὗτοι δ' ἦσαν τῶν ἐπὶ Λαομέδοντος ἐξαναστάντων Τρώων.* — Die Quelle der längeren rationalistischen Erzählung bei Dionys I 52 ist mir unbekannt.

[3]) Catalogue of greek coins in the brit. Museum Sicily 130 ff. Man hat zwar auch auf die das Bild des Hundes tragenden Münzen von Panormos und Motye hingewiesen, aber die Häufigkeit des egestäischen Emblemes spricht doch für Krimisos.

[4]) An Eryx' Stelle nennt schol. Aen. V 73 als von Elymos gegründet: *Ascam*, woraus Cluver (*Sicilia antiqua* 35, 31) zu kühn *Erycem*, Unger

Es bleiben nur noch ein paar Glieder des sicilischen Sagenkreises. Odysseus kommt auf seiner weiten Irrfahrt auch zu den Lästrygonen, »dem Rest, der von Herakles Bogenschüssen geblieben« (662). Hier kann nur das Scholion helfen, das mit seiner Erzählung vom Angriffe der Lästrygonen auf den seine Rinder treibenden Heros gewiss das einzig Richtige bietet. Herakles hatte ja überhaupt mit der Geryonesbeute viel Plackerei. Von Kakos weiss jeder Sekundaner zu erzählen, aber Timaios-Lykophron sucht sich entlegenere Fabeln zusammen. Auch die Skylla hatte es auf die schöne Heerde abgesehen (v. 44 ff. und schol.) und wagt einen Raubversuch. Dafür tötet sie der Held, aber ihr Vater Phorkys erweckt sie wieder (vgl. 651).[1])

Lykophron wiederholt sich gern: das ist bekannt. Im Allgemeinen kann man froh sein, wenn er an zwei Stellen nicht geradezu Widersprechendes vorbringt, sondern Ergänzungen möglich sind. So steht es auch mit einer neuen Odysseussage, die man aus zwei Stellen (1027—33. 1181 ff.) zusammensetzen muss.[2]) Der Held muss der Hekabe, weil er auf sie den ersten Stein geworfen, vor Hekates Zorn bangend, ein Kenotaph bauen.

(Philol. 35, 213) *Alicyas* gemacht haben, während Holm (Geschichte Siciliens I 376) *Ascam* beibehält. Wieder eine andere Version gibt Apollodor (Str. 254), der einige Begleiter des Philoktet mit Aigestos die Stadt Egesta erbauen lässt. Troische Ansiedler in Westsicilien um Eryx und Egesta nennt schon Thukydides VI 2 (Antiochos?), ihre Flüsse hiessen Simoeis und Skamandros (Str. 608), Aeneas sollte die Gegend besiedelt haben (Str. 608. Cic. *Verr.* IV 72). — Ueber die Verwandtschaft der Elymer mit den Ligurern vgl. Nissen: It. Landeskunde I 469. 546, über die ganze Sage Wilamowitz: Euripides' Herakles I 281. Heisterbergk: Fragen der ältesten Geschichte Siciliens 66.

[1]) Vgl. schol. *μ* 85. *ταύτην λέγεται τὸν Ἡρακλέα ὁπότε τὰς Γηρυόνου βοῦς ἦγεν, ὡς εἶδεν ἀπληστευομένην ἀνελεῖν, τὸν δὲ πατέρα διὰ πυρὸς ἀναγκάσαι πάλιν αὐτὴν ἀναζῆσαι. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Διονυσίῳ* (dem Kyklographen). Bei Servius *Aen.* III 420, wo Charybdis die Heerdenräuberin ist, muss eine Verwechselung vorliegen.

[2]) Vorhergeht jene bekannte Verwechselung des illyrischen Melite mit Malta. Wilamowitz: *ind. lect. Gryph.* 1883 p. 12. Aus Lykophrons Irrthum erklärt sich auch noch ein anderes Versehen seines Scholiasten bei Stephanos s. v. *Ὀθρωνός, πόλις, οἱ δὲ νῆσον πρὸς νότον Σικελίας.* Ebenso falsch fanden alte Erklärer (schol. 1017) ein keraunisches Gebirge in Italien.

Der sicilische Odysseushafen ist aus einem Zeugnisse der Timaios nahestehenden varronischen Tradition, die ich bei Plinius (III 89) erkenne, das Odysseuskap auch sonst bekannt.[1]) — Die Quelle dieser letzten Mythen lässt sich zwar nicht mit bindender Gewissheit bestimmen, aber die Wahrscheinlichkeit, dass innerhalb lauter timäischer Sagen nicht andere Ueberlieferung vertreten sein wird, ist hier gleich der Gewissheit.

Kampanien.

Sehr ausführlich war Timaios über Kampanien. Mit Lykophrons v. 688 betreten wir die Region der kampanischen Wunder. Odysseus kommt zur flammenden Giganteninsel, die auf Typhon lastet und den Himmelstürmern zum Schimpf Affen als Bewohner empfing. Das sind jene alten Wundergeschichten der Einwohner, welche Timaios im Eingange seiner vortrefflichen Schilderung des Epomeoausbruches[2]) anführt, von denen er als Historiker Notiz nahm. Auch Varro, der wol bei schol. Aen. IX 712 vorliegt, scheint diese Sage aus Timaios schöpfend neben anderen angeführt zu haben. — Ueber Baios, die Kimmerier, die ganze Umgegend Kymes hat Günther nicht abgeschlossen, da kann man noch viel mehr finden. Indem ich dabei vorläufig einmal Strabon[3]) unberücksichtigt lasse, dem ich eine eingehende Besprechung weiter unten zu widmen gedenke, möchte ich gleich darauf aufmerksam machen, dass von vornherein schon die timäische Herkunft der Baiossage bei Lykophron (694) durch ein Zeugniss des Varro[4]) ausser Zweifel gesetzt wird. Aus ihm hat dann wieder Silius[5]) geschöpft. Aber soweit ging Varro nicht, auch Misenos zu Odysseus' Gefährten zu rechnen, wie Lykophron (737) es zu thun scheint: da trat die jüngere Aeneasfabel schon in ihre Rechte.[6]) — Aufs Neue erscheint Herakles mit seinen Rindern.

[1]) Cicero *Verr.* *V* 87. Ptolem. III 4, 7. Das Scholion zu Lykophron 1030 hat keinen selbständigen Wert.

[2]) Strabon 248. Nissen: It. Landeskunde I 252. Beloch[2]: Campanien 204.

[3]) 245 vgl. 26.

[4]) Schol. Aen. IX 707 vgl. Serv. *Aen.* III 441. VI 107.

[5]) XII 114. 115.

[6]) Wenn ich Solin 2, 13 (p. 37, 16 M.) mit Recht aus Varro ableite.

Von seinem berühmten Damme lesen wir, wie oben bemerkt, auch bei Diodor IV 22, 2. Aber dieser Schriftsteller hat hier ungemein flüchtig excerpirt. Denn nicht der Avernus, sondern erst der Lucrinus öffnet sich ins Meer, und so hat nicht jenen, sondern diesen Herakles vom Meere abgedämmt.[1]) Wol mochte damals, wie heute, der Avernus einen schmalen Abfluss nach Süden finden und somit Timaios-Lykophrons Vergleichung des Sees mit einer Schlinge vortrefflich passen, das schützt aber nimmermehr Diodor vor dem Vorwurf oberflächlicher Kompilation. Doch ist Lykophrons Quelle natürlich bestimmt, und wir sehen leicht, wie falsch sein Gegner Artemidor (Strab. 245) Avernus und Lucrinus gleichsetzte. — Desgleichen sind die Nachrichten von den *Κιμμέρων ἔπαυλα* (695) und vom acherusischen See timäisch. Wer Kampaniens Natur dem griechischen Leser vorführte, der konnte auch an den Höhlen der Kimmerier nicht vorübergehen. Schon Ephoros hatte von dem unheimlichen Volke der Erdbewohner gesprochen[2]), hier fanden in grauen Zeiten die chalkidischen Seefahrer, wie oft bemerkt worden ist, die Haine der Persephone, den Schauplatz der Odysseusfahrten, hier entdeckte man den acherusischen See, er erhielt denselben Namen wie das thesprotische Gewässer, welches die Chalkidier auch auf der Westfahrt besucht haben müssen.[3])

[1]) Vgl. Deecke: Ueber die Gestalt des Lukriner Sees vor dem Ausbruche des Mte. Nuovo im Jahre 1538. Separat-Abdruck aus dem III. Jahresbericht der Geographischen Gesellschaft zu Greifswald 1887/88. Die beigegebene Karte des italienischen Generalstabs, in welche Deecke den portus Julius eingetragen hat, ist recht belehrend. — Von dem sogenannten Heraklesdamme finden sich, wie es scheint, noch jetzt submarine Spuren bei den *Stufe di Tritoli* am Westende der heutigen Lagune in der Richtung auf *Punta Caruso.* Den richtigen Sachverhalt über die Abdämmung des Lukrinersees zeigen Strabon 245 und Silius XII 117. 118, letzterer aus Varro. — Merkwürdig ist, dass auch die unterseeischen Riffe zwischen Cadix und C. Trafalgar als Damm des Herakles galten. Avien. *or. mar.* 326. Müllenhoff a. a. O. I 142. Berger: Geschichte der wissenschaftlichen Erdkunde der Griechen II 67.

[2]) Strabon 244. 245 vgl. Skymn. 239.

[3]) Der thesprotische Acheron hatte wie der kampanische ein Totenorakel (Herod. V 92), Baia heisst bei Steph. s. v. ein Berg Kephalleniae, von Odysseus' Gefährten benannt. Auch in Thesprotien ist ja Odysseus heimisch. Wilamowitz: Homerische Untersuchungen 187—191.

Ohne Polemik aber ging es natürlich bei Timaios nicht ab. In den beiden Auszügen, die wir von seiner Schilderung des Avernus besitzen, bei Antigonos 152 und *Θαυμάσια ἀκούσματα* 102, lesen wir eine Widerlegung derer, welche den merkwürdigen See den »vögellosen« nannten.[1]) Timaios' bessere Kenntniss von der Sache beruhte auf Autopsie; wen mochte er angreifen? Ich denke, seinen alten Freund Ephoros. Dem flickt er bekanntlich gern am Zeuge, freut sich sogar, ihm einen Rechenfehler nachgewiesen zu haben. Nun erzählt Strabon (244) die alte von Lykophron bekämpfte Sage, und gleich darauf folgt das Ephoroscitat über die Kimmerier. Nicht unwahrscheinlich bleibt es also, dass Timaios' Kritik sich gegen Ephoros gerichtet habe. Freilich ohne Erfolg; denn ein gar zu günstiges rhetorisch-poetisches Motiv blieb dennoch der traurig öde, vögellose Höllensee; auch Varro konnte sich nicht entschliessen[2]), seiner häufig benutzten Quelle Timaios und damit dem Rufe nüchterner Wahrheit zu folgen; gleich ihm dachten alle Poeten Roms, welche den Stoff behandelten.[3])

Mit Lykophrons *χεῦμα Κωκυτοῖο λαβρωθὲν σκότῳ* weiss man zuerst nichts rechtes anzufangen. Aber Silius oder vielmehr der von ihm benutzte Varro hilft (XII 116):

Ast hic Lucrino mansisse vocabula quondam
Cocyti memorant

und wir erkennen, mit welchem Rechte Lykophron die Lagune als »vom Dunkel verschlungen« bezeichnet hat.

Hier also war für die kampanischen Griechen die Hölle, wie für Alt-Griechenland in Epirus (Paus. I 17, 5); wer diese Gegenden beschrieb, musste auch die Sage aufzeichnen, die schon Hesiod anführte (Theog. 383ff.), dass Zeus im Begriff mit den Giganten zu kämpfen, den Göttern die Gewässer der schwarzen Styx als Schwurort gesetzt hatte, weil die dunkle Göttin als erste sich zum Kampfe gestellt.[4])

---

[1]) Natürlich ist darum auch Lykophron 704 nicht *ἄορνιν* sondern *Ἄορνον* mit der besten Handschrift zu schreiben. Günther 42, 1.

[2]) Plin. XXXI 22.

[3]) Lucret. VI 738 sqq. Verg. *Aen.* VI 239. Sil. XII 123.

[4]) Prof. Wilamowitz lehrt mich durch richtige Verbindung die bei

Zwei Berge bezeichnen die Hölle, der *Πολυδέγμων λόφος* und der *Ληθαιών*. Was wir darunter verstehen sollen, ist nicht ganz klar. Des Lethaion hohes Bergeshaupt mag immerhin der Vesuv sein, die Bemerkung, dass aus dem Polydegmon[1]) alle Gewässer Ausoniens strömen, kann wol nur auf den Apennin hinweisen, den dann erst wieder Polyb die Wasserscheide Italiens nennt (III 110, 9), nicht also ohne Vorgänger.[2]) Schwerlich aber dürfen wir in Lykophrons Worten eine ganz genaue Wiedergabe des Timaios erkennen, in dessen Absicht es doch nur lag, die kampanischen Höllenberge in Zusammenhang mit dem Apennin, der grossen Wasserscheide, zu setzen, der aber doch nimmer einen derselben direkt als alleiniges Quellgebiet der italischen Wasserläufe bezeichnen konnte. Ganz dunkel vollends bleibt der Berg Ossa (697), das Zeugniss des Skepsiers Metrodor beim Scholiasten zeigt uns nur, dass bei Lykophron sich nichts hinter dem Namen verbirgt; man muss den Berg gelten lassen, wohl oder übel.

Ebensowenig kann man über die Herkunft der Sirenenfabel (712—737) zweifelhaft sein. Dazu gehört dann aber noch 670 und schol., wo wir von der Tötung der Kentauren durch die Sirenen lesen. Das cp. 103 des Wunderbuchs, das zum Vergleich herangezogen werden muss, lehrt uns, dass Timaios über die Lage der Inseln allerdings irrte, wenn er sie direkt vor der Landspitze *Punta della Campanella* fixirte. — Die Sirenen sind Töchter des Acheloos und der Melpomene, nach den Scholien, die hier wie auch sonst einer anderen Ueberlieferung folgen, der Terpsichore.[3]) Die ältere Zeit kannte nur zwei, die Kunstwerke einer späteren Periode zeigen drei. Der erste Zeuge in der Litteratur für die Dreizahl ist Lykophron, er nennt zuerst Par-

---

Scheer noch unverständliche Stelle Lyk. 706. 707 verstehen: *Στυγὸς κελαινῆς νασμὸν ἔνθα Τερμιεὺς | ὁρκωμότους ἔτευξεν ἀφθίτοις ἕδρας.*

[1]) Hades ist bekanntlich *πολυδέγμων* (Hom. hymn. in Cer. 17. 31). Tryphon bei Tzetzes v. 700 soll den Höllenberg den Mittelpunkt des Hades (*ὀμφαλὸς τοῦ ᾅδου*) genannt haben.

[2]) Der Apennin zuerst erwähnt von Peisander (Steph. Byz. s. v). Doch ist hier, wie ich durch Prof. Wilamowitz weiss, nicht der Kamiräer, sondern der Sohn des Nestor aus Laranda zu verstehen.

[3]) Vgl. auch Ap. Rh. IV 894. Nonnos XIII 313.

thenope, Leukosia, Ligeia.[1]) An seine Darstellung erinnert auch die bekannte Vase von Vulci, dem fünften Jahrhundert entstammend[2]), auch hier stürzt sich die eine der drei Sirenen in das Meer.[3]) Die Parthenope also treibt zur *Φαλήρου τύρσις* und zum Glanis (Clanius). Natürlich hat dies nie so im Timaios gestanden; denn wenn Parthenope besonders in Neapel verehrt ward, so wird sie nicht nördlich von der Stadt angetrieben worden sein. Beide lokale Bezeichnungen sollen nur wieder nach alter Weise Lykophrons die Sache umschreiben. Die *Φαλήρου τύρσις* hat Mommsen (CIL X 1, 170) mit dem ager Falernus in Verbindung gesetzt[4]), aber der ager Falernus liegt doch viel zu nördlich, und zudem redet ja Lykophron deutlich von einem Kastell. So wird man eher unter Phaleron ein befestigtes weissglänzendes Kap auf neapolitanischem Gebiet erkennen müssen. Noch bleibt zu beachten, dass der athenische Admiral Diotimos der Parthenope als der *συγγόνων θεᾷ* (732) opfert. Das Timaios-

[1]) Ueber die Sirenen, ihre Bedeutung, ihren Kult ist zu vergleichen die eingehende und scharfsinnige Abhandlung von H. Schrader: Die Sirenen nach ihrer Bedeutung und künstlerischen Darstellung. Berlin 1868.

[2]) Ueber das Alter der Vase schreibt Dr. Paul Herrmann in einer Privatmittheilung: „Die Vase ist dem Stile nach attisch, die Form ähnelt am meisten der des Stamnos, obwol sie etwas schlanker als die mir sonst bekannten Exemplare ist, namentlich der Hals auffallend hoch. Doch erlauben die horizontal stehenden Henkel keine andere Benennung, bei einer Amphora, wie noch Bolte: *Monumenta ad Odysseam pertinentia* p. 26 angiebt, wären sowohl die horizontal stehenden Henkel, wie auch das nach innen geschwungene Profil des Halses etwas unerhörtes. Wir haben es also mit einem rotfigurigen attischen Stamnos zu tun und zwar noch strengen Stiles, obwol die Vase ziemlich am Ausgangspunkt dieser Periode zu stehen scheint; das Auge der rechts oben sitzenden Sirene z. B. steht schon recht hübsch im Profil. Den strengen rotfigurigen Stil müssen wir jetzt seiner wesentlichen Dauer nach in die erste Hälfte des 5. Jahrhunderts setzen; denn seine Anfänge reichen noch in das 6. Jahrhundert. Die Vase wird also keinesfalls über die Mitte des 5. Jahrhunderts herabgehen, aber um diese Zeit wird sie entstanden sein.“ — Siehe auch die Abbildung in Baumeisters Denkmälern 1643.

[3]) Ausser den bei Schrader a. a. O. citirten Stellen s. noch das sabbaitische Apollodorfragment Rh. Mus. XXXXVI 178 und Orph. Arg. 1285—1290.

[4]) Die Scholien faseln.

citat des Scholiasten hilft uns da nicht viel, erklärt den Zusammenhang nicht. Aber wir wissen, dass etwa im Jahre 444 eine athenische Kolonie nach Neapel geführt wurde, wissen es durch Strabon 246, der hier ganz sicher einer ursprünglich aus Timaios stammenden Tradition folgt, und de Münzen der Stadt, welche seit Mitte des 5. Jahrhunderts mit dem Pallaskopfe prägen [1]) — Die zweite Sirene Leukosia wird zum Vorgebirge des Enipeus, wo Is und Laris münden, getrieben, zum Kap Poseidion, noch heute *Punta di Licosa* geheissen. Aehnliches berichten Strabon 252, Plinius III 85[2]), letzterer wol aus Varro. Der Is kommt nur noch einmal[3]) sonst vor, Laris ist unbekannt. Ligeia gelangt nach Terina und erhält hier ein Grab von Kieselsteinen am Meerestrande nahe bei des Okinaros[4]) Strudeln. Den Okinaros nennt nur noch Suidas; von der Sirene redet, wol aus Varro schöpfend, noch Solinus 35, 18 M. ign. auct.)[5]).

Es ist von Interesse, bei dieser Gelegenheit einmal zu sehen, wie sich Strabon zu der Lokalisirung der Sirenen, zur kampanischen Sagenwelt, zu Timaios überhaupt gestellt hat. Soeben

---

[1]) Beloch[2]: Campanien 30. — A. Enmann: a. a. O. 138—140.

[2]) = Mart. Cap. VI 645.

[3]) Parthax bei Herodian *π. μ. λ.* 19. Lentz II 2. 925.

[4]) v. 730 ist das *ἀρής* von dem Scholiasten misverstanden, einige haben es in *Ἔρης* oder *Ἔρις* verändert, mit der wolfeilen Erfindung: *ἄμπω γὰρ ποταμοὶ περὶ Τέρειναν*. Scheer: Programm von Plön 1876 p. 25. 26 hat bemerkt, dass *ἀρής* aus der Homerexegese [E 31 AB] stammt.

[5]) Man hat in älterer und neuerer Zeit versucht, die Sirene als Stadtwappen Neapels und Terinas auf verschiedenen Münzen zu entdecken und zu wenig auf Schraders abmahnende Stimme gehört (Sirenen 53. 54), welcher im Gegensatz zu Avellino, Garrucci, Minervini und Wieseler hervorgehoben hat, dass jenes weibliche Haupt, in welchem man die Parthenope sah (vgl. z. B. Head: Catalogue of the greek coins in the brit. Mus. Italy p. 94, 11. 12. 96, 25. 98, 46. 103, 89.), häufig auf Münzen von Hyrion, Poseidonia, Pandosia, Kroton, Tarent vorkommt. Die vermutliche Sirene von Terina findet man deutlich als *Νίκα* auf anderen Münzen bezeichnet. — Sehr hübsch hat Ettore Pais: *Ἄτακτα. Questione di storia Italiota e Siciliota* (ann. delle Università Toscane) p. 13—25 über Terinas Geschichte gesprochen. Er unterscheidet eine Terina montana, das heutige Tiriolo, und eine Terina marittima. Ersteres sank später zu einem vicus herab, in SC. de Bacchanalibus erscheint es als ager Teuranus.

diente er uns zur Erklärung der *συγγόνων θεά*; er erzählt auch (252) vom Schicksale der Leukosia, dem Gigantenkampf in der Phlegraia (243), dem Totenorakel (244), dem Heraklesdamme, Baios (245). Wichtiger fast noch ist eine kurze Stelle im ersten Buche. Dies enthält bekanntlich eine Polemik gegen Eratosthenes. Wie Strabon dabei zu Werke gegangen, hat Müllenhoff mit seiner scharfen Art, die in jeder Quelle gleich das Wesen einer Persönlichkeit erfasst[1]), vortrefflich erläutert und Berger in seinem Buche über Eratosthenes[2]) noch weiter auszuführen gesucht. Strabon nimmt gegen Eratosthenes seinen geliebten Homer eifrig, aber unglücklich in Schutz. Homer ist, wie auch Hipparch behauptet hat, der Archeget der geographischen Empirie (1), Eratosthenes muss den Vorwurf dulden, er sei in den geographischen Teilen seines Werkes Mathematiker, in den mathematischen Geograph (94). Auch dies ist vielleicht nur ein Wort Hipparchs; denn was verstand Strabon viel von Mathematik?[3]) Strabon, der sich wolweislich erspart, auf Hipparchs dritte wesentlich mathematisch gehaltene Schrift gegen Eratosthenes einzugehen, der, wie Müllenhoff auseinandersetzt, in seiner Polemik gegen Eratosthenes sich die schlimmsten Schnitzer zu Schulden kommen lässt. Eratosthenes, der einem kahlen prodesse der Dichtkunst sein delectare entgegenstellt, die *ψυχαγωγία* gegenüber der *διδασκαλία* betont, leugnet die Berechtigung einer Homerexegese, welche den Dichter mit Bewusstsein die Irrfahrten des Odysseus in Italiens und Siciliens Gewässer verlegen liess; seien sich doch die Erklärer selbst uneins, zeigten sie doch ihren Irrthum darin, dass sie z. B. die Sirenen teils auf dem Vorgebirge Peloron teils auf den Sirenusen mehr als 2000 Stadien davon entfernt lokalisirten (22). In Wahrheit seien sie ein dreigipfliges Riff, welches den Golf von Kyme und Poseidonia trenne. Damit dass Strabon nun aus Selbstanschauung belehrend diese geographische Angabe, die ähnlich auch bei Timaios sich findet, berichtigt und die Lage

---

[1]) 313 ff.

[2]) S. 11 ff.

[3]) Berger: Geschichte der wissenschaftlichen Erdkunde der Griechen III 79.

der Sirenusen genauer bezeichnet, ist natürlich Eratosthenes' Anschauung in keiner Weise erschüttert.[1])

Aber, fährt Strabon in seiner töricht spitzfindigen Auseinandersetzung fort, auch wenn die Quellen nicht übereinstimmen, darf man darum doch nicht die ganze Kunde in Bausch und Bogen verwerfen. Der Eine findet die Sirenen in Pelorias, der Andere auf den sogenannten Sirenusen, beide aber stimmen mit dem überein, der die Irrfahrt in Siciliens und Italiens Umgegend geschehen lässt. Noch mehr Sicherheit gewinnt man dadurch, dass keiner ein ausseritalisches oder aussersicilisches Lokal angibt. Ja, immer grösser wird unser Vertrauen, wenn jemand hinzusetzt, dass man in Neapel das Denkmal der Sirene Parthenope zeigt. Strabon formulirt schliesslich seinen homerischen Glaubenssatz dahin: völlige Genauigkeit suchen wir nicht bei dem Dichter, ebenso wenig aber dürfen wir von ihm ein leichtsinniges Rhapsodiren erwarten: der Schriftsteller überlässt uns dabei die Ueberlegung, wann wir im einzelnen Falle den Dichter auf dieser poetischen Mittelstrasse finden. — Nach einem kurzen Blicke auf Hesiod wird nun die Ansicht Polybs entwickelt, der die Lebenswahrheit der homerischen Verse von der fischenden Skylla (μ 95) aus der noch jetzt am Skyllaion üblichen Fangweise zu erweisen suchte. Dies findet Strabons Billigung, dass Polyb aber ein Gegner des Exokeanismos der Odysseusfahrten ist, gefällt ihm wenig (26): »das ist also nicht richtig; hingegen dass die Irrfahrt um Sicilien und Italien geschah[2]), ist richtig. Denn welcher Dichter oder Historiker möchte wohl die Neapolitaner bereden von einem Denkmal der Sirene Parthenope zu sprechen, oder die Leute in Kyme, Dikaiarcheia, am Vesuv vom Pyriphlegethon, dem Acherusischen See, vom Totenorakel am Aornos, von den Odysseusgefährten Baios und Misenos? Ebenso steht es mit den Sirenusen, mit der Meerenge [bei Sicilien], der Skylla, Charybdis, dem Aiolos.« Alles dies, schliesst Strabon, dürfe man weder ganz genau prüfen noch als Fabel von vornherein in Bausch und

---

[1]) Ueber alles dies s. Berger: a. a. O. III 60f.

[2]) Wie Polyb (Str. 23ff.) behauptet hatte.

Bogen verwerfen; der Dichter fusse im Grossen und Ganzen auf dem Boden der Wirklichkeit, ohne freilich ganz genaue Sachkenntniss zu besitzen, manches habe er auch *ἐπὶ τὸ δεινότερον καὶ τὸ τερατωδέστερον* darstellen dürfen.[1]) — In den hervorgehobenen Worten Strabons erkennt man nun deutlich eine Beziehung auf die von Timaios berührten Volkssagen. Er hatte von dem Grabmale der Sirene, vom Avernersee, Pyriphlegethon, dem Acherusischen See geredet, auf Timaios durften wir den Namen der Odysseusgefährten Baios und Misenos zurückführen: die Sache kann kaum klarer sein. Aber nur ganz geringe, verschwindende Wahrscheinlichkeit hat die Annahme direkter timäischer Quelle; hier wie an vielen anderen Stellen wird Polybios vorliegen.

Denn überhaupt bleibt es sehr fraglich, ob Timaios wirklich von Strabon benutzt worden ist, ja, ich stehe nicht an, die Frage geradezu zu verneinen. Betrachten wir, um der Sache auf den Grund zu kommen, zuerst einmal die sieben Citate (183. 248. 260. 271. 600. 640. 654), so finden wir, dass drei davon schon (183. 600. 640) nicht direkte sind, sondern innerhalb anderer Citate stehen. Dies weckt schon Zweifel an einer durchgehenden Benutzung. Ueber sein eigenes Vaterland Sicilien hatte sich Timaios besonders ausführlich vernehmen lassen. Welche Quellen befolgt nun Strabon in diesem Teile seiner Darstellung? Poseidonios, Polybios, Antiochos werden oft citirt, dazu kommt Artemidor, Ephoros, der Chorograph, einmal nur Timaios zusammen mit Pindar. Sehr wichtig ist eine andere Stelle, wo Timaios gewissermassen versteckt citirt zu sein scheint. Artemidor stimmt (267) nicht »mit dem, der die Entfernung zwischen Alpheios und Pachynon auf 4000 Stadien berechnet hat«. Das ist Timaios' Messung, wie Polyb (XII 4d 5) sagt, aber wieder keine direkte Benutzung; die Stelle stammt wie 183 aus Polybios.[2]) Aehnlich steht es mit den anderen

[1]) Aehnliche Ausführungen p. 224. Vgl. auch Neumann: Hermes XXI p. 134 ff.

[2]) Denn dass Artemidor hier selbst Timaios citirt und bekämpft habe, macht mir der Wortlaut bei Strabon unwahrscheinlich.

Ländern des Westens. Gut unterrichtet sind wir ja auch, wie Müllenhoff erwiesen hat, über Timaios' Schilderung der Balearen. Aber über diese Inseln benutzt Strabon ihn nicht: ähnlich, doch nicht gleich ist seine Darstellung (168), d. h. ihm liegt der über den ganzen iberischen Westen befolgte Poseidonios vor, der oft sich an Timaios anschloss, nicht selten ihn modificirte. So nennt Strabon denn auch über Erytheia nicht Timaios (Plin. IV 120), sondern Eratosthenes und Artemidor (148). Dasselbe Resultat ergibt uns die Behandlung Galliens; Quellen sind Poseidonios, Artemidor, Polyb. Noch die meisten Berührungen mit Timaios scheint Italiens Besprechung zu zeigen: hier haben wir die Sage von Aithaleia, hier die kampanischen Wundergeschichten, Totenorakel, Baios, Sirenen, das Citat über den Epomeoausbruch (248), über die rheginischen Cicaden (260), die Epeiossage von Lagaria, den Gigantenmythos von Leuternia; anderes wird sich weiter unten noch finden. Aber das Vorhandene genügt durchaus. Denn gegen die Annahme timäischer Primärquelle steht, dass z. B. über Phaethon und Eridanos (215) ganz in Polybs (II 16, 13) Sinne geredet, dass über die Möglichkeit, Sardo und Kyrnos vom Festlande aus zu sehen, wie über die adriatischen Gegenden (47) nur Eratosthenes citirt, dass der Mythos vom »vögellosen« See nicht widerlegt, über den Gegenstand nur Artemidor angeführt wird, überhaupt von Autoren neben dem genannten zumeist nur Polyb, Poseidonios, Antiochos, Ephoros, der Chorograph erscheinen. Ueber wichtige, mehrfach bezeugte Dinge hat also Strabon Timaios nicht benutzt. Drei Citate haben wir eliminirt; 271 liegt paradoxographische Quelle vor, wie Kalkmann gezeigt hat, die Cicadengeschichte (260) stand wol in mehr als einem Wunderbuche[1]), 654 endlich, nicht einmal richtig[2]), handelt wieder von den Balearen, über die Strabon Timaios

[1]) Vgl. Kalkmann: Pausanias der Perieget 34. 35. Wellmann: Hermes XXVI 556. Strabons (260) Uebereinstimmung sowol mit Antigonos 1 als mit Konon 5 ist sehr gross.

[2]) Insofern, wie Müllenhoff² 463. 464 zeigt, Sardo hier vor Sicilien den ersten Platz einnimmt.

nicht benutzte: d. h Strabon hat Timaios überhaupt nicht eingesehen und auch 248 nur mittelbar benutzt.[1])

ROM und ETRURIEN.

Von Rom und Aeneas reden die berühmten Verse 1226—1280:

Γένους δὲ πάππων τῶν ἐμῶν αὖθις κλέος
μέγιστον αὐξήσουσιν ἄμναμοί ποτε
αἰχμαῖς τὸ πρωτόλειον ἄραντες στέφος,
γῆς καὶ θαλάσσης σκῆπτρα καὶ μοναρχίαν
λαβόντες. οὐδ' ἄμνηστον, ἀθλία πατρίς,
κῦδος μαρανθὲν ἐγκατακρύψει ζόφῳ.
τοιούσδ' ἐμός τις σύγγονος λείψει διπλοῦς
σκύμνους λέοντας, ἔξοχον ῥώμῃ γένος,
ὁ Καστνίας τε τῆς Ταχειράδος γόνος,
βουλαῖς ἄριστος οὐδ' ὀνοστὸς ἐν μάχαις.
ὃς πρῶτα μὲν Ῥαίκηλον οἰκήσει μολὼν
Κισσοῦ παρ' αἰπὺν πρῶνα καὶ Λαφυστίας
κερασφόρους γυναῖκας. ἐκ δ' Ἀλμωπίας
παλιμπλανήτην δέξεται Τυρσηνία
Λιγγεύς τε, θερμῶν ῥεῖθρον ἐκβράσσων ποτῶν,
καὶ Πῖσ' Ἀγύλλης θ' αἱ πολύρρηνοι νάπαι.
σὺν δὲ σφι μείξει φίλιον ἐχθρὸς ὢν στρατόν,
ὅρκοις κρατήσας καὶ λιταῖς γουνασμάτων,
Νάνος, πλάναισι πάντ' ἐρευνήσας μυχὸν
ἁλός τε καὶ γῆς. σὺν δὲ δίπτυχοι τόκοι
Μυσῶν ἄνακτος, οὗ ποτ' Οἰκουρὸς δόρυ
γνάμψει Θέοινος γυῖα συνδήσας λύγοις,
Τάρχων τε καὶ Τυρσηνός, αἴθωνες λύκοι,
τῶν Ἡρακλείων ἐκγεγῶτες αἱμάτων.
ἔνθα τράπεζαν εἰδάτων πλήρη κιχών,
τὴν ὕστερον βρωθεῖσαν ἐξ ὀπαόνων
μνήμην παλαιῶν λήψεται θεσπισμάτων.
κτίσει δὲ χώραν ἐν τόποις Βορειγόνων
ὑπὲρ Λατίνους Δαυνίους τ' ᾠκισμένην,

[1]) Damit, denke ich, sind Hunraths Ansichten über Timaios (Die Quellen Strabos im sechsten Buch. Cassel 1879) erledigt.

πύργους τριάκοντ', ἐξαριθμήσας γονὰς
συὸς κελαινῆς, ἣν ἀπ' Ἰδαίων λόφων
καὶ Δαρδανείων ἐκ τόπων ναυσθλώσεται,
ἰσηρίθμων θρέπτειραν ἐν τόκοις κάπρων·
ἧς καὶ πόλει δείκηλον ἀνθήσει μιᾷ
χαλκῷ τυπήσας καὶ τέκνων γλαγοτρόφων.
δείμας δὲ σηκὸν Μυνδίᾳ Παλληνίδι
πατρῷ' ἀγάλματ' ἐγκατοικιεῖ θεῶν,
ἃ δή, παρώσας καὶ δάμαρτα καὶ τέκνα
καὶ κτῆσιν ἄλλην ὀμπνίαν κειμηλίων
σὺν τῷ γεραιῷ πατρὶ πρεσβειώσεται
πέπλοις περισχών, ἦμος αἰχμηταὶ κύνες
τὰ πάντα πάτρας συλλαφύξαντες πάλῳ,
τούτῳ μόνῳ πόρωσιν αἵρεσιν δόμων
λαβεῖν ὃ χρῄζει κἀπενέγκασθαι δάνος.
τῷ καὶ παρ' ἐχθροῖς εὐσεβέστατος κριθεὶς
τὴν πλεῖστον ὑμνηθεῖσαν ἐν χάρμαις πάτραν
ἐν ὀψιτέκνοις ὀλβίαν δωμήσεται,
τύρσιν μακεδνὰς ἀμφὶ Κιρκαίου νάπας
Ἀργοῦς τε κλεινὸν ὅρμον Αἰήτην μέγαν
λίμνης τε Φόρκης Μαρσιώτιδος ποτὰ
Τιτώνιόν τε χεῦμα, τοῦ κατὰ χθονὸς
δύνοντος εἰς ἄφαντα κευθμῶνος βάθη,
Ζωστηρίου τε κλιτύν, ἔνθα παρθένου
στυγνὸν Σιβύλλης ἐστὶν οἰκητήριον
γρώνῃ βέρεθρον συγκατηρεφὲς στέγῃ.[1])

Aeneas also, wenn wir einmal eine kurze Inhaltsangabe des Abschnittes in der für uns natürlichen Reihenfolge der Begebenheiten versuchen, lässt seine Frau, Kinder und Habe fahren und rettet mit dem Vater die Penaten, sorgsam mit dem Gewande sie deckend; seine Frömmigkeit gewinnt den Feinden Ehrfurcht ab, sie lassen ihn ziehen und gestatten ihm, aus dem Hause

[1]) 1236 *Ῥαίκηλον* codd. et Arist. *Ἀθ. πολ.* XV p. 15, 10 Wilam.-Kaib. 1254 *Λακίου Λαυνίου* e Steph. Byz. s. v. *Λαύνιον* iniur. rec. Scheer. 1275 *Φούκης* Scheer. 1276 *Πιτώνιον* Grotefend e Plinio XXXI 41 restituendum esse censet.

mitzunehmen, was er will.[1]) Im Rate der beste[2]), nicht unnütz in der Schlacht, wird der Sohn der Aphrodite Kastnia[3]) zuerst nach Rhaikelos[4]) beim Kissosberge[5]) und den hörnertragenden Bakchen kommen. Von Makedonien wendet er den Lauf nach Tyrrhenien, zu des Lynkeus' warmen Fluten, nach Pisa und den schafreichen Waldschluchten Agyllas. Einen Bund wird mit ihm schliessen, durch Bitten ihn gewinnen der vielgewanderte Nanos, der sonst ihm feind gewesen; helfen werden ihm Tarchon und Tyrsenos, die Telephiden, die Nachkommen des Herakles. Dort empfängt er den Tisch voll von Speise, den dann seine Genossen verzehren, und wird sich so der alten Schicksalssprüche erinnern. Ein Land wird er besiedeln im Gebiete der Boreigonoi, oberhalb der Latiner und Daunier, dreissig Burgen anlegen, die Zahl nach den Jungen der schwarzen Sau bestimmend, welche er von des Ida Gipfeln und Dardanias Fluren zu Schiffe mit sich geführt hat. In einer Stadt wird er ihr und den Jungen ein Bild weihen. Der Athene baut er einen Tempel und stellt dort die Statuen der heimischen Götter auf. Er wird zwei junge Löwen hinterlassen, durch Kraft hervorragend, ein Vaterland schaffen, das einst in späten Nachkommen grosse sangeswerte Taten vollbringen, das zu Lande und zu Wasser unumschränkt herrschen wird, eine Stadt in der Nähe der kirkeischen Waldschluchten, des Argohafens Aietes, des Sees der Phorke, der titonischen in die Erde versinkenden Flut, des Apollohügels bei Kyme, wo die schauerliche Stätte der jungfräulichen Sibylle ist.

Bekannt ist, dass diese Episode lange Zeit unter den Gelehrten als Interpolation, sonderbarer Weise aber als aus demselben von Lykophron so reich benutzten Timaios entnommen galt. Mit diesem Dogma brach gründlich Wilamowitz in seinem Greifswalder Programm 1883/84; der Widerspruch, der sich dagegen erhoben, entbehrt jeder Berechtigung.[6]) Die geographische

[1]) Erstes Beispiel dieser Erzählung Xenoph. Cyneg. I 15

[2]) Homerisch: E 180 vgl. Philostr. Her. 723.

[3]) Vgl. 403 und Kallimachos fr. 82 b.

[4]) Thrakischer Ort vgl. Aristoteles a. a. O.

[5]) Nikander Ther. 804, wo Schneider *Κασίοιο* schreiben möchte.

[6]) Die Cauerschen Ansichten (Rh. Mus. XXXXI 387 und Jahrbb. für

und historische Anschauung von Rom gehören nur in Timaios' und Lykophrons Zeit, ganz abgesehen davon, dass der aus Diodor (IV 56) bekannte Hafen Aietes erscheint, dass Einfälle wie Titonion und die *λίμνη Φόρκης* aufs Haar dem gleichen, und Varro, wie wir sehen werden, Lykophron nicht selten bestätigt. Rom liegt im Lande der Boreigonoi, oberhalb der Latiner und Daunier, die als Nachbarn im Südwesten und Südosten sitzen. Vom Tiber ist Timaios nichts bekannt: das kann man mit Sicherheit sagen. Wer Lykophron mit Aufmerksamkeit gelesen, weiss, wie gern der Dichter die Lage einer Stadt durch Angabe des bei ihr mündenden oder auch in einiger Entfernung vorbeiströmenden Flusses bezeichnet, nicht selten sich selbst kopirend (1009. 1240. 731). Hätte Timaios den Tiber erwähnt, so würde sicher Lykophron ihn etwa mit den Worten *ἔνϑα Θύμβριος | φοῖβ' ἐς ϑάλασσαν ἐξερεύγεται ποτά* eingeführt haben. Das argumentum ex silentio hat also hier einmal sein volles Recht. Wie aber stehts mit den *Βορείγονοι*? Es liegt nahe, hierin eine timäische Etymologisirung der Aboriginer ganz in dem Sinne von Aietes-Kaietes zu finden. So hatte man wenigstens bisher geschlossen. Mit Recht hat jedoch neuerdings Zielinski[1]) die Priorität des Namens der Boreigonoi, die spätere Entstehung des Wortes ‚Aborigines' betont und darauf hingewiesen, dass jenes Orakel, das den Pelasgern Wohnsitze in saturnischem Lande verheisst, bezeugt von Dionys I 19, Stephanos Byzantius s. v. und Varro bei Macrobius (I 7, 28), an letzter Stelle von den *'Αβορειγενεῖς* spricht, d. h. da solche Form

Phil. Suppl. XV S. 128 ff.) zeigen nur zu deutlich Unkenntniss Lykophrons. Der Dichter soll troische Sagen in Sicilien und Unteritalien fast ignorirt haben, so konnte er unmöglich die damit zusammenhängende Aeneassage erzählen; v. 978 gründen Achäer Siris, 921 wird die Troerinnensage vom Neaithos nicht erwähnt, Kampanien an Odysseus, nicht an Aeneas angeknüpft. — Die Abwehr ist leicht. Troer gründen, wie wir gesehen, Siris, 1075 liest man die Sage von den Brand stiftenden Troerinnen — alles braucht doch bei Lykophron nicht zweimal zu erscheinen —, Aeneas in Kampanien ist erst ziemlich späten Datums. Diesen Einfällen sind die anderen gleich.

[1]) Xenien der 41. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner in München dargebracht vom historisch-philologischen Verein. München 1891 p. 41—45.

unmöglich ist, ein ursprüngliches *Βορειγενεῖς* notwendig macht. Die Sache ist allerdings nicht anders: ‚Aborigines‘ ist nur ein Mittel, ein älteres unverstandenes Wort zu erklären. Die Aboriginer sind nämlich gar nicht allgemein als Autochthonen bekannt. Nur eine Version bei Dionys (I 10) nennt sie ein *γένος αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ γενόμενον*, andere Autoren sahen in ihnen vielmehr die Unstäten, die Wanderer, die *Ἀβερριγῖνες*, sie werden sogar direkt als Abkömmlinge der nördlichen Ligurer (Dion. ibid.) bezeichnet. Für Cato und Sempronius (Dion. I 11) waren sie nur in beschränktem Sinne Autochthonen, da beide sie aus Griechenland seit unvordenklichen Zeiten einwandern lassen. Der Charakter der Einwanderer haftet ihnen also an, und wenn ihre Wohnsitze vielleicht ursprünglich in Ligurien lagen, so sind sie eben die »Nordleute«.[1]) Nicht aus einem abstrakten lateinischen »Vonanfanganer« konstruirte Timaios die Boreigonoi oder Boreigeneis, sondern aus ältester, bester Ueberlieferung gab er dem Volke den Namen und erst der stammelnden Etymologie der Römer war es vorbehalten, mislungene Deutungsversuche des unverständlichen Wortes zu wagen.

Aber was tut man mit Kallias? Hat er nicht zuerst die Aboriginer, ihren König Latinos genannt (Dion. I 72)? Er lebte in Timaios' Zeit, römische Etymologen gabs noch nicht: ist nicht also der Name ‚Aborigines‘ doch vielleicht recht alt, Boreigonoi jünger? Die Antwort darauf ist nicht schwer. Wir wissen in keiner Weise, aus welcher Hand Dionys seine Citate (I 72) hat. Schon oben, wo Varro die Form Ἀβορειγενεῖς bot, zeigte Dionys die herkömmliche, römische. Nicht anders wird es hier stehen, auch hier haben wir Angleichung an die fest gewordene Tradition.

Sonst, lehrt uns diese Episode, ist Timaios die etrurische Küste bekannt, von Agylla bis Pisa, auch die Erzeugnisse des Landes (1241) fehlen nicht. Bekannt sind die Thermen Südetruriens, vom Marserlande, dem Fucinussee und der ihn durchströmenden Quelle Pitonia, die später in die Erde versinkt

---

[1]) Nur so, glaube ich, kann man den Namen erklären. Zielinskis „Volk hinterm Berg“ (*βόρος* = *ὄρος*) däucht mir nicht wahrscheinlich.

(Plin. XXXI 41), hat Timaios wenigstens die Glocken läuten gehört.

Dem geographischen entspricht der historische Horizont. Die frühere Abhängigkeit Roms von Etrurien, wie sie gewiss auch die kymäische Chronik berichtete, spiegelt sich wieder in Aeneas' Unterstützung durch Tarchon und Tyrsenos, die Telephossöhne;[1]) dagegen fehlt das Bündnis mit Latium noch, wenn auch die dreissig Latinerstädte als Aeneas' Gründung erwähnt werden. Dann vereinigt sich Aeneas noch mit *Νάνος*. Die Scholien sehen in diesem Worte die etruskische Bezeichnung des vielgewanderten Odysseus. Aber dem ist nicht so. Hellanikos erzählt uns (Dion. I 28), dass die thessalischen Pelasger unter Führung des Nanas am Spinesflusse sich niederliessen und Tyrsenia besiedelten. Damit stimmt vortrefflich sowohl was bei Stephanos von Byzanz über Agylla (s. v.) sicher aus anderer als strabonischer[2]) Ueberlieferung erzählt wird als andererseits, was Lykophron 1351—61 selbst von dem Einbruche der Lyder zu sagen weiss. Das wilde Volk stürmt herein nach Agylla, kämpft mit den Ligurern, mit den Abkömmlingen sithonischer Giganten, erobert Pisa und alles den Umbrern und dem hohen Gebirge der ‚Salpien' benachbarte Land. Die Nachkommen der thrakischen Giganten sind aber Pelasger, denn die wohnten auch in Thrakien. Nanos — das Wort ist entweder Nebenform von *Νάνας* oder korrupt — ist, wie Lykophron sagt, vielgewandert, gehört also mit Fug und Recht zu dem Volke der *πλάνητες ἀεὶ* (Strabon 221).

---

[1]) Ein direkter Widerspruch Lykophrons mit Timaios fr. 19 *Lydos ex Asia transvenas in Hetruria consedisse, ut Timaeus refert, duce Tyrrheno, qui fratri suo cesserat regni contentione* ist wohl nicht vorhanden; Tyrrhenos ist der Führende, der Eponymos des Tyrrhenerstammes, den das Fragment darum mit vollem Rechte in den Vordergrund gestellt hat. Vgl. auch Steph. Byz. s. v. *Ταρχώνιον*. — Den direkten Anlass zu der Sage mag Cäres Vertrag mit Rom gegeben haben, wie ja auch das enge Bündniss zwischen Rom und Kapua Ausdruck findet in der Sage von der Gründung beider Städte durch Remus. Dion. I 73. vgl. Niese: Die Sagen von der Gründung Roms, in Sybels Zeitschrift 1888 p. 490 ff.

[2]) Strabon 220. Stephanos würde, wenn er Strabon benutzte, wörtlicher ausschreiben. Seine Kenntnis verdankt er, wie Prof. Wilamowitz meint, einem Lykophronscholion.

Somit haben wir die Mischung der Pelasger und Etrusker durch Timaios bezeugt.[1])

Die Römer sollen die Herrschaft zur See und zu Lande in Händen haben. Wie man an der Berechtigung dieses Wortes in jüngerer Zeit hat zweifeln können, ist völlig unverständlich. Noch unter römischer Herrschaft wagt es Antium, am Seeraube der Etrusker Theil zu nehmen. Alexander machte Vorstellungen, Demetrios Poliorketes erneute sie. Höflich sandte er die gefangenen Seeräuber den Römern zurück, mit dem Hinweis auf die Verwandtschaft zwischen Griechen und Römern. Wenig aber zieme es sich, meinte er, dass die Führer Italiens Kaperschiffe ausrüsteten gegen das Vaterland der Dioskuren, deren Tempel auf dem Markte Roms stände (Strab. 232). Befleissigte sich der Seekönig Demetrios noch eines so höflichen, mehr als Vorstellung gehaltenen Tones, so hatte das wol seinen Grund; Rom war in jener Zeit schon nicht nur zu Lande, sondern auch zu Wasser mächtig und als Seemacht von Seemächten anerkannt.

Richtiger aber als Demetrios, dem wie Herakleides Pontikos Rom noch die *πόλις Ἑλληνίς* ist, sehen wir Timaios gleich Kallias mit griechischer Einwanderungssage brechen. Er knüpfte, gewiss zu Aristoteles in direktem Gegensatze, ebenso wie in der Nanossage wieder an Hellanikos an[2]) (Dion. I 72).

Nach der Zahl der Ferkel werden dreissig Latinerstädte gegründet. Auch hier haben wir noch ältere Sage; erst die Späteren bezogen die dreissig Ferkel auf die Jahre bis zu Albas Gründung.[3]) Noch ist nicht von der alba sus, sondern von dem schwarzen Mutterschwein die Rede. Aeneas hat es mit aus Troja gebracht. Hier steckt ein altlatinisches Wort in griechischer Deutung. Die *troia sus,* die ‚kreissende Sau', von der die Eingeborenen, aus deren Munde Timaios nach eigener Angabe (Dion. I 67) von latinischen Altertümern vernahm, erzählen

---

[1]) Bei seiner Deutung des *Νάνος* auf Odysseus hatte der Scholiast Sagen, wie z. B. Festus *s. v. Saturnia Italia* 322 M. sie erzählt, vor Augen.

[2]) Dazu könnte man auch den Aufenthalt des Aeneas in Thrakien rechnen. Hellanikos bei Dion. I 47. 48.

[3]) Schwegler: Röm. Geschichte I 323. Wilamowitz: *ind. Gryph.* 11.

mochten, versteht man nicht, man verwandelt sie in das troische Schwein, und spätere römische Etymologen, der alten Sprache ihres Volkes unkundig, entdecken zwichen porcus und equus troianus verwandte Beziehungen.[1]) Wie wir Timaios das Oktoberross mit dem troischen Pferde zusammenbringen sehen, so fand er auch in der Sage von der troia sus willkommene Gelegenheit zur Anknüpfung an die Heimat der Römer. Die Geschichte vom Standbilde der Sau und ihrer Ferkel hat dann wieder Varro aus Timaios, freilich nicht ohne Aenderung übernommen.[2])

Aehnlich stand es mit dem Orakel von der Verspeisung der Tische. Auch hier lag in den mensae paniceae ein unerklärlicher Brauch vor, den man künstlich genug von einem alten Spruche, der dem Aeneas einst gegeben sei[3]), ableitete. So sehen wir denn, wie die Aeneassage, die sich auf Latiums Boden nimmermehr ohne den Einfluss der griechischen Sage entwickelt hat, mit nationalen Zutaten sich so innig verband, dass sie forschenden Griechen gleichsam neu wieder als Erklärungsproblem entgegentreten konnte.

In Lavinium waren die troischen Penaten aufgestellt, wie Timaios erzählt hatte.[4]) Nach Lykophron haben die *πατρῷοι*

---

[1]) Das ganze Verhältnis trefflich beleuchtet von Klausen a. a. O. II 827. Dagegen erklärt sich Diez: Etymologisches Wörterbuch der roman. Sprachen I 329 f., indem er aus der späteren Grammatikererklärung des *porcus Troianus* (Macrob. III 13, 13) ein anfänglich romanisches *porco di Troja* ableitet, aus dem das spanische *troyas, troya*, das sardische Adjektiv *troju*, ‚schmutzig' geworden sei. Tatsächlich ists gerade umgekehrt: die Grammatikererklärung setzt an das nicht mehr verständliche Volksidiom an. Als altlateinisches Wort hat es denn auch Gröber in Wölfflins Archiv VI 1889 p. 134 in sein Recht wieder eingesetzt.

[2]) *De r. r.* II 4, 18. Varro theilte die gemeinrömische Anschauung über die Bedeutung der Ferkel.

[3]) Varro hat diese Sage ebenfalls aus Timaios. Serv. *Aen.* III 256. Fraglich bleibt mir nur, wo Timaios dasselbe dem Aeneas ertheilt werden liess; an Varros Epirus möchte ich nicht denken, weil Lykophron davon schweigt, seine *παλαιὰ θεσπίσματα* gehen eher auf die Sprüche der erythräischen Sibylle. Dion. I 55.

[4]) Wissowa vergleicht (Hermes XXII 41) richtig Varros (schol. Veron. Aen. II 717 p. 91 Keil) *deos Penates [e] ligneis sigillis vel lapideis terrenis*

θεοί im Heiligtum der Pallas gestanden. Auch dies ist ältere Sage, erst in späterer Zeit bezog man das Aphrodision bei Lavinium auf den Aphroditesohn Aeneas.[1]) Zum Pallastempel in Lavinium gehört natürlich auch das Palladion, das Varro[2]) Aeneas nicht mitbringen, sondern erst von Diomedes empfangen liess.

Aeneas' Kinder sind Romos und Romylos. Das Scholion 1226 nennt sie die Söhne der Kreusa, ihre Mitgründer die Hektoriden Astyanax und Sapernios. Welche Frau aber dem Aeneas bei Timaios Romos und Romylos gebar, lässt sich nicht mehr ermitteln.[3])

Auffallen kann das Fehlen des Didoromans in dieser Form der Aeneassage. Hätte Lykophron in seiner Quelle von dieser Episode gelesen, er würde sich gewiss nicht besonnen haben, sie wenigstens mit einem einzigen seiner charakteristischen Worte zu markiren. Aber das argumentum ex silentio besagt hier wie bei Trogus XVIII 4 allein zu wenig. Mommsen hat[4]) aus Timaios' fr. 21, welches Roms und Karthagos Gründung in dieselbe Zeit setzt, geschlossen, dass der sicilische Historiker die Sage von dem Liebesverhältnisse zwischen Dido und Aeneas vernommen und darum das ihm nicht überlieferte Gründungsjahr Roms dem Karthagos gleichgesetzt habe. Weil Timaios die Didofabel (fr. 23) erzählte und die tyrische Königin Karthagos Gründerin nannte, hält Mommsen es für unabweisbar, dass die Geschichte von der gleichzeitigen Gründung der beiden Nebenbuhlerstädte mit der Aeneasfabel zusammenhängt. Freilich setzt Timaios Trojas Zerstörung 417 Jahre (Censorin 21), Roms Gründung dagegen 38 Jahre (Dion. I 74) vor die erste Olympiade, aber die letztere Datirung

mit Timaios (Dion. I 67) *κηρύκια σιδηρᾶ καὶ χρυσᾶ καὶ κέραμον Τρωικόν*. Die ganze Erzählung Varros an dieser Stelle ist, wie der Vergleich mit Diodor VII 4 und Lykophron zeigt, timäisch.

[1]) Dass die Nachrichten über die Aphroditeheiligtümer, die Aeneas gestiftet haben soll, erst jüngeren Datums sind, sagt auch Niese in Sybels Zeitschrift 1888 p. 492. 493.

[2]) Serv. *Aen.* II 166 vgl. III 407. V 81.

[3]) Vgl. sonst Wörner in Roschers Lexikon 182.

[4]) R. Chronologie[2] 135 f. vgl. R. G. I 467.

soll sich zunächst auf Karthagos Gründungsjahr beziehen und aus karthagischen Quellen stammen, die Akkommodirung an die hellenische Mythenchronologie dann versäumt worden sein. Die Sache ist ziemlich schwierig. Was zunächst Timaios' Erzählung von Dido betrifft, so lässt sich, wie meines Erachtens mit Recht Nissen[1]) bemerkt hat, aus dem Wortlaute des fr. 23 eine Verbindung Didos mit Aeneas schlechthin nicht erweisen. Dido bleibt ihrem ersten Gemahle treu, rettet sich vor der drohenden Heirat mit dem libyschen Fürsten durch den Feuertod: da bleibt, wie Meltzer und Kothe[2]) betonen, kein Platz für Aeneas, der hier also ebenso wie in Trogus' verwandter Erzählung (XVIII 6) fehlen muss. Und schwer, dünkt mich, wiegt auch die bei Hieronymus *adv. Jovin.* I 310 M. einem Timaiosfragmente ähnliche Erzählung, die von Aeneas bei Dido nichts weiss.[3])

Aber wenn auch Dido fällt, der Widerspruch zwischen Aeneas' Söhnen Romos und Romylos, den Gründern der Stadt, und dem Jahre 814 als Gründungstermin bleibt natürlich bestehen.[4]) In gleicher Schärfe wiederholt sich die Inkongruenz

---

[1]) a. a. O. 380.

[2]) Meltzer: Geschichte der Karthager I 114. 115. 463. 464. Kothe: Jahrbücher für Philol. 139 p. 358f.

[3]) 308 steht die Geschichte der lokrischen Jungfrauen, 309 das Timaioscitat über Pythagoras' Tochter (= Porphyr. *v. Pyth.* 8), 310 liest man *Dido soror Pygmalionis multo auri et argenti pondere congregato* (= Tim. fr. 23 ἐνθεμένη τὰ χρήματα εἰς σκάφος) *in Africam navigavit ibique urbem Carthaginem condidit et cum ab Hiarba rege Libyae in coniugium peteretur, paulisper distulit nuptias, donec conderet civitatem. Nec multo post extructa in memoriam mariti quondam Sychaei pyra maluit ardere quam nubere.* 308 und 310 aus Ps. Aristoteles *de matrimonio.*

[4]) Timaios' chronologische Fixirung der Troika erfordert noch ein paar Bemerkungen. Müllers Ansetzungen (*FHG* I p. LVI) sind mittlerweile veraltet, wir wissen, wie oben schon bemerkt, dass Tzetzes (Lyc. 1141) Timaios mit Apollodor kontaminirt. Es bleiben uns demnach: 1) Censorinus cp. 21 (Varro). Es gibt drei Zeitabschnitte, die erste Periode geht von der Erschaffung des Menschen bis zur ersten Sintflut, die zweite von da bis zur ersten Olympiade, von dort bis zu unserer Zeit haben wir die dritte. Unbestimmt bleibt die erste, die zweite zählt ca. 1600 Jahre: *a priore scilicet cataclysmo, quem Ogygium dicunt, ad Inachi regnum anni circiter CCCC, hinc ad Olympiadem primam paullo plus CCCC.* Diese letztere haben nun einige genauer bestimmen wollen, Sosibios auf 395, Eratosthenes

bei Ennius, der fr. XXXIII Vahl. Romulus des Aeneas Enkel nennt und doch fr. XLII Rom vor ca. 700 Jahren gegründet werden lässt. Man muss beide Autoren zusammen betrachten, wenn man zu einiger Klarheit kommen will. Was wollen beide in ihren ersten Büchern? Offenbar die alten Sagen wiedergeben. Im Jahre 296 setzen die Ogulnii der Wölfin eine eherne Statue, in dieser Zeit dringt auch die Aeneaslegende durch.[1]) Viele griechische Städte auf italischem Boden, sogar solch' ein Nest wie Krimisa, rühmten sich eines Helden aus troischem Sagenkreise als ihres Gründers: warum sollte Rom zurückbleiben? Die Aeneassage wird spätestens zu Anfang des 3. Jahrhunderts übernommen, mit einheimischen Vorstellungen verbunden. Von griechischer Chronologie, von der Zeit der Troika liess man sich damals in Rom noch nichts träumen; man konnte die Aeneas-Romulussage ruhig mit der Annahme des 9. Jahrhunderts als Gründungszeit der Stadt in Verbindung setzen. Nun kommt

---

auf 407, Timaios auf 417, Aretes auf 514 Jahre. Man sieht deutlich, dass nach den 400 Jahren bis zu Inachos' Regierung in der Rechnung 800 Jahre ausgelassen worden sind, dass das *hinc ad Olympiadem primam* eine Beziehung auf Troja enthalten muss. Nach Eratosthenes erhielten wir somit für Troja das Jahr 1183 (cf. Eratosth. fr. 3), nach Timaios 1193. Dies verwirft aber Müller im Hinblick auf 2) Clem. Al. *strom.* I 403, 8 Oxon. ed. . . . *ἀπὸ τούτου* (sc. *Ἡρακλειδῶν καθόδου*) *ἐπὶ Εὐαίνετον ἄρχοντα, ἐφ' οὗ φασιν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν Ἀσίαν διαβῆναι* (334), *ὡς . . . . . Τίμαιος καὶ Κλείταρχος ὀκτακόσια εἴκοσι· ὡς δὲ Ἐρατοσθένης ἑπτακόσια ἑβδομήκοντα τέσσαρα* d. h. die dorische Wanderung soll Timaios 1154 gesetzt haben. Troika und dorische Wanderung wären somit bei Timaios nur ca. 40 Jahre auseinander: *quod nullo modo ferri potest*, sagt Müller. Warum dies nicht gehen soll, ist mir nicht recht verständlich. Auch Diodor IV 58 spricht nur von 50 Jahren, die seit Hyllos' Tode im Kampfe mit Atreus und Echemos bis zur Rückkehr der Herakliden verstrichen seien: die Zeitrechnung passt also recht gut zu der timäischen. Sehen wir nun, wie das Eratosthenescitat über die Troika bei Censorin mit dem bei Clem. Al. *str.* I 21 vortrefflich stimmt, so ist eigentlich kein Grund vorhanden, an der gleich guten Erhaltung der Timaiosstelle zu zweifeln. Verdächtig ist mir nur 3) schol. Ap. Rh. IV 1216: *Τίμαιος δέ φησι μετὰ ἔτη ἑξακόσια τῶν Τρωικῶν Χερσικράτη, ἀπόγονον τῶν Βακχιαδῶν, κατῳκηκέναι τὴν νῆσον.* Leicht kann hier Υ mit Χ verwechselt sein.

[1]) Vgl. u. A. Niese im Handbuch der klassischen Altertums-Wissenschaft III 577 ff.

Timaios, er forscht in der geographisch-mythologischen Grundlage seines Werkes, den beiden ersten Büchern, nach den ältesten Sagen, erzählt uns von Makalla, Siris und ihren uralten Ktisten, überall der einheimischen Ueberlieferung folgend. So muss er auch über Rom das berichten, was ihm der Volksmund erzählte, die ursprünglich griechische Sage in ihrer neuen römischen Darstellung. In späteren Büchern aber schwindet das Sagenhafte; da tritt die Chronologie in ihr Recht, da wird die Gründung Roms zeitlich fixirt, freilich nicht ohne synchronistische Spielerei der Karthagos, der Nebenbuhlerin, angeglichen. Und ebenso stehts bei Ennius. Auch seine Annalen müssen, bevor sie zum Licht der Geschichte durchdringen, die Nebel der alten Volks- und Priestersagen teilen. Sein Gründungsjahr gehört sicher alter, noch recht unvollkommener Berechnungsweise an, das zeigt die ganz ungefähre Art der Angabe: *paullo plus aut minus.* Seine ganze Zeit war sich ja noch keineswegs klar über ein konventionelles Gründungsjahr geworden.[1])

Damit schliesst für uns die Untersuchung des unerfreulichen, aber stoffreichen Gedichts. Im Ganzen haben wir ein reinliches

[1]) Ich stütze mich auf Soltaus (Jahrbücher für Phil. 131 p. 553ff. und Röm. Chronologie 272 vgl. 420. 421) Interpretation von Dionys I 74. Als Catos Jahr für die Gründung Roms wird hier nicht, wie man unmethodisch getan, 751 angenommen, sondern vielmehr 744 erwiesen. — Mit L. Müllers (*Q. Ennii carminum reliquiae* p. XXIII sq.) Ideen über Ennius' und Nävius' notwendige Ergänzung aus einander kann ich mich nicht befreunden. Beide stimmen ja wiederholt; das lässt sich nicht leugnen. Aber man darf die Uebereinstimmung zweier aus frischer Phantasie schöpfender Dichter nicht allzu weit ausbeuten. Für Didos Erwähnung bei Ennius haben wir, wie Vahlen (*Ennianae poesis rel.* p. XXV) betont, nicht den geringsten Anhalt. Den Grund für das Jahr 880, das doch nur eine ungefähre Zeit bezeichnet, sieht L. Müller eben nur in der Vereinigung der Ursprünge Roms und Karthagos. Auch damit lässt sich nichts anfangen. Bei Nävius weilt zwar Aeneas bei der Dido, der Gründerin Karthagos, aber er selbst gründet doch nicht Rom, sondern erst sein Enkel. Rückt die Gründungszeit der beiden Städte aber mindestens 30 Jahre auseinander, dann verschwindet doch auch die Pointe des Synchronismus. Die ominöse Verbindung zwischen Rom und Karthago, die Timaios noch in den Gründungsdaten fand oder finden wollte, schuf Nävius poetischer in den Personen der Gründer.

Resultat erhalten, zumeist konnten wir mit bindender Gewissheit die Quelle bestimmen. In ziemlich wirrer Ordnung wechseln die Sagen, aber im Grossen und Ganzen bleibt ein Plan doch unverkennbar: vom daunischen Diomedes, d. h. von Ost-Italien, geht es über Kroton und den Süden nach Rom, Etrurien, Ligurien. Das müssen wir vorläufig einmal festhalten; welchen Nutzen diese Beobachtung uns bringen soll, werden wir unten noch sehen.

II.

HISTORIKER, MYTHOGRAPHEN, ANTIQUARE.

1.

DIODOR IV und V.

Für Timaios bei Diodor sind vortreffliche Vorarbeiten geleistet worden, Müllenhoff, Sieroka[1]), Bethe[2]) haben eine Menge gesicherter Resultate gewonnen. Während indessen Müllenhoff in Diodors viertem Buche mit Ausnahme von cpp. 21, 26, 56 wesentlich einen Auszug aus Dionysios' Skytobrachion sah und in Folge dessen nur das fünfte Buch einer genauen Quellenanalyse unterwarf, haben Sieroka und besonders Bethe das Unterlassene mit Geschick nachzuholen gewusst. Doch wird auch hier, hoffe ich, die Untersuchung in grösserem Zusammenhange unternommen nicht zur reinen Wiederholung, sondern vielmehr zur Erweiterung und Vervollständigung des Gewonnenen führen, zu Ergebnissen, die jedem Bröckerschen Pessimismus Stand halten werden.

Kapitel 21—24 ist eine Episode für sich; nach Herakles'

[1]) Die mythographischen Quellen für Diodors drittes und viertes Buch mit besonderer Berücksichtigung des Dionysios Skytobrachion. Programm von Lyck 1878. Man hat der Schrift mit Recht die Vernachlässigung Müllenhoffs zum Vorwurfe gemacht. — Vgl. sonst auch Holzer: Matris, ein Beitrag zur Quellenkritik Diodors. Tübing. Gymnasialprogramm 1880/81.

[2]) *Quaestiones Diodoreae mythographae* 33 sqq. 68. 69.

Taten in Spanien und Gallien in den poseidonischen cpp. 19. 20[1]) folgt sein Zug durch Italien und Sicilien. Zweimal wird Timaios hier citirt (21, 7. 22, 6), für die Bekämpfung der phlegräischen Giganten, die Ueberschreitung der Meerenge von Messina. An anderen Stellen haben wir Uebereinstimmung mit sonstigen timäischen Fragmenten, wie in der Schilderung des Aornos und seiner Umgebung (22, 1. 2) und in der Erzählung von den rheginischen Cicaden (22, 5), wo Diodor recht flüchtig excerpirt hat[2]), oder Uebereinstimmung mit timäischer Tradition, wie in der Eryxsage (23, 2 vgl. cp. 83. = Lyk. 866), dem Bericht von der durch Herakles eingesetzten syrakusanischen Panegyris (23, 4 vgl. V 4, 5[3]), dem Mythos von Lakinios und Kroton (24, 7), den wir oben schon auf seine Quelle zurückgeführt haben. Nach

[1]) Seit Heyne: *de fontibus et auctoribus historiarum Diodori* p. XCIII Dind. ist kein Zweifel über Poseidonios' Benutzung in cp. 20. Dass cp. 19 nicht derselben Quelle entstammen sollte, halte ich gegen Bethe p. 37 für unwahrscheinlich. Die hier erzählte Gründung Alesias kehrt wieder in dem Poseidoniosexcerpt V 24; dass hier noch andere Dinge erzählt werden, kann bei Diodor nicht Wunder nehmen. So wird, wie wir gleich noch sehen werden, IV 29 Daidalos auf Sardo genannt, nicht aber V 15, IV 30 kehrt Iolaos nach Hellas zurück und geht von da nach Sicilien, V 15 nennt nur Hellas, IV 56 wird Aithalia mit dem Argohafen genannt, V 13 fehlt derselbe.

[2]) Diodor las in seiner Handschrift *ἀφανεῖς* für *ἀφώνους*, benutzte dann aber seinen Timaios nicht mehr weiter, sondern setzte frischweg dementsprechend den Schlusssatz, dass keine Cicade fortan mehr in der Gegend erschienen wäre, aus eigener Erfindung hinzu. Freilich schreibt mir Prof. Wilamowitz in einer freundlichen Privatmitteilung: „Diodor IV 22, 5 ist doch nicht e r, sondern Schreiber und Herausgeber zu schelten, weil sie die Corruptel *ἀφανεῖς* halten. Oefter emendirt, z. B. von R. Köpke: *De Antigono Carystio.* These 9." Dem gegenüber gebe ich zu bedenken, dass wenn Diodor selbst *ἀφώνους* wie Antigonos 1. 2 geschrieben hätte, die folgende Steigerung, dass später alle rheginischen Cicaden verschwunden seien, geradezu gegen Timaios, der doch nur von der Stimmlosigkeit derselben wusste, sprechen würde. Schrieb er hingegen *ἀφανεῖς*, so stimmt dies völlig zu den Worten *ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ὕστερον χρόνον ἅπαντα μηδένα τέττιγα φαίνεσθαι κατὰ τὴν χώραν.* Auch Dorieus' Tod hat ja Diodor anzuführen vergessen. Bethe 35. 36. — Noch Granius Licinianus (Solin 44, 17 M.) erzählte die Geschichte wie Timaios. Vgl. überhaupt Wellmann: Hermes XXVI 556.

[3]) Wenn auch hier Herakles' Name fehlt.

diesem gilt es also nur noch cp. 21, 1—4 und 22, 3—5. In ersterem Abschnitte handelt es sich um die rationalistische Deutung der römischen Kakossage. Mit Recht darf man euhemeristische Mythen auf Timaios zurückführen, mit Unrecht hat man diesen timäisch genannt. Denn es ist ganz unmöglich, aus Diodors Erzählung einen festen Kern, den ihm seine Quelle geboten, herauszuschälen, er hat die Sage auf Verhältnisse seiner Zeit angewandt. Dass der Tiber, den Timaios nicht kennt, erscheint, will zwar noch nicht viel bedeuten, aber die Beziehung auf Oertlichkeiten und Personen der Gegenwart, auf das Palation, die »jetzt hochangesehenen« Pinarier, die Berufung auf die jetzt erfüllten d. h. natürlich jetzt erst fabricirten Prophezeiungen des Herakles zeigen deutlich, dass Diodor an Ort und Stelle nachgeforscht hat.[1])

Ganz anders stehts natürlich mit 22, 3—5, einer Geschichte, die von timäischen Erzählungen umschlossen, in ihrer ganzen Tendenz auf den frommen oder, wie Polyb will, abergläubischen Sikelioten zurückweist. Ein kampanischer Nimrod, im Lande der Poseidoniaten, pflegte die Köpfe und Füsse der erlegten Tiere der Artemis zu Ehren an die Bäume zu nageln. Einst hatte er einen ungefügen Eber gefällt, voll Stolz über die herrliche Beute weihte er das Tier sich selbst. Nachdem er seiner Gewohnheit entsprechend den Eberkopf an einen Baum gehängt, legte er sich an dessen Wurzeln nieder. Die Rache der Göttin blieb nicht aus: von selbst fiel das Beutestück herab und tötete den Verächter der Gottheit. »Darüber möge sich nun«, fährt Diodor oder vielmehr der gläubige Timaios fort, »Niemand wundern, denn vielfach erzählt man, wie diese Göttin die Frevler bestraft hat. Dem Herakles aber geschah wegen seiner Frömmig-

[1]) Die Sage selbst kam, wie das kapuanische Gefäss zeigt (Roschers Lexikon 2275), wohl aus Kampanien. Merkwürdig genug bietet der erste Zeuge der Sage vor Diodor, Cn. Gellius (Solin. 7, 13 M.), ebenfalls eine rationalistische Erzählung. Erst unter Augustus, nicht ohne Varros Einfluss, finden wir die einfache historische und poetische Fixirung. Dion. I 42. Propert. V 9. Vergil *Aen.* VIII 193. Ovid *Fast.* I 543 (vgl. besonders *Aen.* VIII 193 = *Fast.* I 555. 195—197 = 557—558. 227 = 563). Auch das Gelliuscitat bei Solin ist wol varronisch.

keit das Gegenteil« — folgt die Geschichte von den Cicaden.[1]) Herakles' Frömmigkeit und Tugend ist ja überhaupt das Leitmotiv des ganzen Abschnittes: seiner Kraft stellt er nur menschenfreundliche Ziele, er schafft neue Kulte, lässt sich wol auch selbst schon göttliche Ehren gefallen (24, 2). Auch der Gelehrte Timaios, der Sagenforscher, tritt deutlich hervor in dem Mythos von der Besiegung der sikanischen Häuptlinge, von denen Leukaspis seine inschriftliche Bestätigung findet, Pediakrates nur noch einmal genannt wird, die übrigen aber nur an dieser Stelle erscheinen.[2]) Somit kann an dem timäischen Ursprunge dieses Stückes ein Zweifel nicht mehr obwalten.

Etwas schwieriger fällt die Entscheidung über cpp. 29. 30, welche uns von Iolaos und den thespiadischen Heraklessöhnen Kunde geben. Müllenhoff[3]) hat diese Geschichte Timaios abgesprochen, zugeschrieben Sieroka, Bethe ist eher wieder auf Müllenhoffs Seite getreten. Nicht zu trennen ist von dieser Untersuchung cp. 82 über Aristaios auf Sardo. Ueber die verschiedenen Ansiedelungen auf Sardo liegen uns viele Berichte vor, Diodor IV 29. 30. 82. V 15. *Θαυμάσια ἀκ.* 100. Schol. Dion. Per. 458. Sallust fr. *hist.* II 2—8 und daraus Solin p. 50, 10 M. sicher und p. 18, 22 M.[4]) wahrscheinlich schöpfend, Silius XII 355, endlich Pausanias X 17, allenfalls noch Strabon 225. Zwischen den einzelnen Gliedern dieser Reihe finden sich mannigfache Uebereinstimmungen, völlig deckt sich kein einziges Paar; auch Diodors Berichte in Buch IV und V zeigen einige Verschiedenheiten, bald ist hier etwas weggelassen, bald dort etwas zuge-

---

[1]) Soviel ich sehe, gibt es zu dieser Geschichte nur eine Parallelstelle: Ovids Ibis 505: *Isque (sc. aper) vel exanimis faciat tibi volnus ut illi | Ora super fixi quem cecidere suis,* welchen Jäger Conradus de Mure in seinem 1283 geschriebenen *Repertorium Vocabulorum: Driamas* nennt. Vgl. Ellis in seiner Ausgabe.

[2]) Leukaspis auf syrakusanischen Münzen: Catalogue of the greek coins in the british Museum. Sicily p. 169, 162. 180, 226 ff. Der Kult desselben erstreckte sich also nicht nur über Sikanien. *Πεδιακράτης* nennt auch Xenagoras bei Macrob. V 19, 30: Hera *ἐν πεδίῳ, Πεδιώ* bei Kaibel: *Inscr. graec. Sic. It.* 643. 595. 596.

[3]) 455—460.

[4]) Von Müllenhoff übersehen; vgl. übrigens Mommsens praef. XVIII. XIX.

fügt. Direkte Widersprüche fehlen indessen fast ganz, und so muss man in den meisten Fällen eine Stelle durch die andere ergänzen.[1]) Ausgehend von der unbewiesenen Annahme, dass bei Diodor IV 29. 30 Dionysios Skytobrachion vorläge, folgerte nun Müllenhoff, das ähnliche 15. Kapitel des 5. Buches könne nicht aus Timaios stammen; doch sah er sich zu dem Eingeständnisse veranlasst, dass der Anfang des cp. 15 sich wenigstens in einem Punkte mit Timaios (fr. 30 = V 17)[2]) berühre, was immerhin schon ein Präjudiz über die Gesammtquelle hätte nahe legen müssen. Ebenso wenig war es ihm entgangen, dass die Erzählung von den sardischen Nuraghen in dem von ihm selbst als timäisch bezeichneten cp. 100 der *θαυμάσια* eine Bestätigung durch Diodor IV 30 und V 15 findet. So verwickelt ihn das *πρῶτον ψεῦδος* von der dionysischen Quelle in Widersprüche, die es für eine spätere unbefangene Nachprüfung nicht mehr gibt. Betrachten wir denn, um der Sache auf den Grund zu kommen, vorläufig einmal nur den Thaumasiographen und die drei Diodorkapitel. Aufs trefflichste hat Müllenhoff aus cp. 100 des Wunderbuchs die Reihenfolge der Besiedelungen dargelegt. Sardo ist wüst und leer, nur von grossen Vögeln bewohnt und heisst in alter Zeit Ichnusa.[3]) Da erscheint der Feld- und Waldgott Aristaios und macht die Insel fruchtbar. Ganz dasselbe erzählt in der Aristaiossage Diodor IV 82, 4 mit den Worten *φυτεῦσαι δὲ αὐτὴν καὶ τὸ πρότερον ἐξηγριωμένην ἡμερῶσαι.* War der frühere Name Ichnusa gewesen, so musste nun der jetzige, Sardo, eine Erklärung finden. Weder Diodor noch die *θαυμάσια* bieten sie: in die Lücke tritt ein schol. Dion. 458 mit seiner Er-

---

[1]) Ebenso wie oben V 4, 5 aus IV 23, 4. Es könnte so scheinen, als ob IV 29, 6 *ἐξημερώσας — περιμάχητον* (vgl. V 15, 2) mit IV 82, 4 in Widerspruch stände. Doch ist nicht zu vergessen, dass auf die Niederlassung des Aristaios wieder barbarische, libysche und iberische Einwanderung folgte, eine wirkliche planmässige und dauernde Cultivirung der Sage nach erst durch die Iolaier erfolgte.

[2]) Fr. 30 leidet durch einen Irrthum Strabons an einem Fehler der Rangordnung: Sardo muss nach Sicilien stehen. Müllenhoff^2 463. 464.

[3]) Dass bei Plinius III 85 in der Stelle über die Benennung der Insel eine Verwirrung der Citate vorliegt, hat Müllenhoff^2 456 erwiesen.

zählung vom Heraklessohne Sardon = Sallust. fr. *hist.* II 4. Da dasselbe Scholion aber auch von Iberern als dritten Ansiedlern redet, so muss mit grosser Wahrscheinlichkeit auch der von Solin (= Sallust) und Pausanias genannte Norax hierher gezogen werden. Auf diese Einwanderung folgt nun der Zug des Iolaos mit den Thespiaden. Wir erinnern dabei an die Tatsache, dass Timaios auch die Balearen von Böotern hatte besiedelt werden lassen. Iolaos baut nach der Thaumasien sehr summarischer Erzählung jene althellenischen Rundbauten. Ausführlicher ist Diodor. Die Gebäude entstehen auf des Iolaos Wink, aber nicht als Schöpfungen seines Geistes, er ruft den Meister althellenischer Kunst, Daidalos. Auch hier also kein Widerspruch, nur Vervollständigung. Die Insel dankt ihre ganze Kultur dem Iolaos, ihm werden göttliche Ehren erwiesen = Solin p. 18, 23ff. M. ign. auct., der wieder als neu Olbias Gründung anführt. Frei bleiben die Ansiedler Sardos und ihre Nachkommen, denn das Orakel hat es ihnen so geweissagt (Diodor), die Insel gehört ihnen, weil Herakles den ganzen Westen bezwungen hat (*θαυμ. ἀκ.*): beide Berichte reden in verschiedener Form von dem Segen, den Herakles seinen Nachkommen verleiht. Von grösster Wichtigkeit ist ferner der im Wunderbuche hervortretende heftige Hass gegen Karthago[1]), das die Verödung der Insel bewirkt haben soll; wichtig ist auch die Nichterwähnung der Römer, ein Umstand, der auch für timäische Quelle im Dionysscholion spricht. Ist so die Ableitung der Diodorkapitel[2]) im Allgemeinen klar, so darf schliesslich auch nicht unberührt bleiben, dass die Nennung der sonst ganz unbekannten Aristaiossöhne in cap. 82, 4, Charmos und Kallikarpos, völlig in Timaios' Sinne ist, dem wir ja vielfach schon obskure Sagen, von denen wol nur das Volk wusste, haben vindiciren müssen. Nach allem diesen dürfen wir auch die Nachricht von der Auswanderung späterer Thespiaden-

---

[1]) Meltzer: Geschichte der Karthager I 426. 427.

[2]) Die Erzählung bei Diodor ist sehr ungeschickt. § 3 kehrt Jolaos nach Hellas zurück, wandert von dort nach Sicilien und geniesst hohe Ehren. Dann wendet sich der Schriftsteller, ohne es auch nur anzudeuten, wieder nach Sardo, wie aus der Uebereinstimmung mit *θαυμ.* 100 hervorgeht.

geschlechter nach Kyme, auch wenn sie sonst keine Bestätigung findet, auf Timaios zurückführen. Und damit nicht genug: von Aristaios' Ansiedlung auf Sardo ist untrennbar sein in cp. 81 erzähltes Vorleben, das auch Sallust bei dieser Gelegenheit berührt hatte. Timäische Quelle hat hier schon Bethe vermutet. Aber ich glaube, man kommt noch über die blosse Vermutung hinaus. Man weiss, welche geheimnisvollen Fügungen Timaios in der Menschen Geschick wahrzunehmen bestrebt war. In diesem Sinne, in dem Sinne seiner Quelle bestaunt Diodor das Wunder, *τὸ τῆς περιπετείας ἴδιον*[1]). dass Akteon von den Hunden zerrissen wurde, sein Vater Aristaios aber der Macht des pestverbreitenden Hundsternes Einhalt gebot. Dieser Gedanke, zu dem sich noch unten ein Zwillingsbruder finden wird, entspricht so ganz und gar nicht einem einfachen und etwas beschränkten Kopfe, wie Diodor, ist das echte Kind timäischen Geistes, passt völlig in die Reihe seiner anderen pfiffigen Einfälle.

Mit Diodor und den Thaumasien steht, wie wir schon bemerkten, das Dionysscholion in enger Verbindung; ja, so gering sein Umfang ist, spezialisirt es doch noch eine etwas summarische Angabe des ersteren. Nach Diodor IV 29, 5, V 15, 1—2 beteiligen sich an der Heerfahrt auch noch andere Griechen und Barbaren. Von Barbaren schweigt das Scholion, von Griechen aber nennt es Kadmeer, Aitoler, Lokrer. Letztere hat dann wieder Sallust bei Solin eingeführt, aus den Barbaren sind indessen Ilienser gemacht worden, wie bei Pausanias und Silius. Wir sehen, dass Sallust nicht weniges, den früheren Namen der Insel, die Ableitung von Sardon, die Noraxsage, die Fahrt des Daidalos von Sicilien nach Sardo, den Iolaosmythos, die Nennung der Lokrer und vielleicht auch die Uebersiedlung des Daidalos von Sardo nach Kyme dem Timaios entlehnt; da aber ein echter Historiker nicht eine Quelle nach der anderen ausschreibt, sondern mehrere verarbeitet, so fehlen in Sallüsts Darstellung[2]),

[1]) Diodoreischer Ausdruck. IV 9, 7.

[2]) Dass Solins aus Sallust, wie das Citat kurz vorher besagt, schöpfende Darstellung eine sehr summarische ist, beweisen die Worte: „Doch wir wollen dies und Iolaos, der auch in dieser Gegend sich niederliess, ferner die Ilienser und Lokrer fahren lassen —“.

wenn die Quellen uns richtig bescheiden, auch von Timaios abweichende Züge in keiner Weise: Daidalos und Aristaios sind Zeitgenossen, Aristaios siedelt sich nach Sardus und Norax auf Sardo an, die Ilienser sind, wie Müllenhoff nachweist, spätere Erfindung, um den Volksnamen der sardischen Ilienser zu erklären. — Die Darstellung endlich des Pausanias, um von Silius' oberflächlicher Behandlung des Gegenstandes überhaupt zu schweigen, ist eine oft abweichende, ein Konglomerat. An vier Stellen I 29, 5, VII 2, 2, IX 23, 1, X 17, 5 lässt er Athener an Iolaos' Zuge Theil nehmen, dem Sardos folgt Aristaios, danach Norax, Iolaos mit Attikern, der wie bei Solin Olbia gründet, endlich Ilienser. Die Fabel von Daidalos verwirft Pausanias aus chronologischen Gründen. Später kommen die Libyer noch einmal, d. h. doch wol Karthager, und die Troer ziehen sich ins Gebirge zurück. Mit ihnen erwehren sich der Karthager korsische Ansiedler der Insel. Schliesslich entrinnen noch libysche[1]) und iberische Söldner Karthagos ins Gebirge. So finden sich wol vereinzelte Anklänge an Timaios, aber noch mehr Widersprüche; ob die Quelle sich überhaupt erraten lässt, scheint mir demnach sehr zweifelhaft.[2])

Ebenso wenig wage ich über Strabon 225 auch nur eine Vermutung zu äussern. Neu ist die tyrrhenische Nationalität der Ureinwohner Sardos. Das kann nach allem Vorherbemerkten nicht aus Timaios stammen, sondern höchstens Poseidonios bedeuten.

Da ich über Timaios' Erzählung der Argonautenfahrt bei Diodor IV 56 weiter unten in der Besprechung des Wunderbuches das Nötige erbringen werde, so wende ich mich gleich zu der Daidalosepisode in cp. 77 ff. Hier ist die Ent-

[1]) Diese müssen sich mit den Iliensern im Gebirge vermischt haben; denn nur so wird Pausanias' Satz X 17, 7 *Λίβυσι — ἐοίκασιν* verständlich.

[2]) Im Widerspruche mit Timaios fr. 28. 29 (vgl. noch *F. H. G.* IV 640) steht besonders die Schilderung Sardos § 12 und 13, die an Silenos fr. 9 erinnert. S. Müllenhoff 458. Vergleiche übrigens Kalkmann: Pausanias der Perieget 166 Anm. 3.

scheidung keine leichte, Bethe hat sie überhaupt abgelehnt. Von vornherein ist soviel klar, dass Timaios das Wirken des geschickten Künstlers auf Sicilien unmöglich übergehen konnte, dass ferner Diodor, der über seine heimische Insel fast immer auf Timaios zurückgriff, schwerlich andere Quellen zu Rate gezogen haben wird.[1]) Auch sehen wir bald, dass die Retouche Diodors in keiner Weise die ursprünglichen Züge verwischt hat. Es ist bekannt, wie oft Timaios geheime Beziehungen da entdeckte, wo gewöhnlichen Sterblichen der Sinn für so wunderbare Fügungen verschlossen blieb; man erinnere sich u. A. der unsinnigen Einfälle, die zwischen dem Hermokopidenfrevel und Hermokrates, zwischen Nikias und der Sieglosigkeit Athens im sicilischen Feldzuge Verbindung schaffen (fr. 103. 104). Kamen mehrere solcher Albernheiten schon in einer einzigen Episode vor, wieviel derartiger Einfälle mochten dann wol im ganzen Werke gezählt werden! Und einen ähnlichen finde ich gleich in der Daidalossage. Wir lesen die bekannte Geschichte von der Eifersucht des athenischen Meisters auf Talos, den Erfinder der Säge, und ihrem blutigen Ausgange. Der Oheim begräbt die Leiche des ermordeten Neffen, dabei betroffen, gibt er vor, eine Schlange zu begraben. »Man möchte aber«, fährt Diodor fort (76, 6), »wol das Wunder bestaunen, dass er wegen des Tieres, dessen Verwendung zur Säge er bemerkt hatte, als Mörder erkannt wurde.« Dieser pfiffige Gedanke ist echt timäisch, und damit dürfte man auch die Geschichte des Daidalos vor seiner Ankunft auf Sicilien dem sicilischen Schriftsteller vindiciren. Und nicht genug, bald darauf begegnen wir einer zweiten Stelle, die in anderem Sinne nicht minder charakteristisch ist. Daidalos kommt nach Kreta, dort erlebt er seine bekannten Abenteuer mit Pasiphae und Minos. Dann folgt eine rationalistische Deutung seiner luftigen Flucht[2]), und daran schliesst sich die poetische Sage von seinem Fluge mit Ikaros. »Wenn auch«, schliesst nun Diodor, »der Mythos paradox erscheint, so hielten wir es doch

---

[1]) Sieroka 19. Die Ableitung der Kokalossage aus Antiochos halte ich selbstverständlich mit Bethe 39 für einen sehr unglücklichen Einfall.

[2]) Vgl. Pausan. IX 11, 4.

für richtig, ihn nicht zu übergehen.« Dies könnte nun eine Entschuldigung Diodors selbst sein. Aber wunderbarer Weise kehrt eine völlig gleiche Bemerkung auch in *θαυμ.* cp. 101[1]), welches sowol einem oben als timäisch erwiesenen, dem über Sardo, folgt, als einem timäischen, über den Aornos, vorhergeht, wieder. Und diese beiden Bemerkungen stimmen nicht nur unter einander, sondern principiell völlig mit dem, was wir bei Strabon 248 lesen: *καὶ Τίμαιος δὲ περὶ τῶν Πιθηκουσῶν φησιν ὑπὸ τῶν παλαιῶν πολλὰ παραδοξολογεῖσθαι* — d. h. er giebt die alten Erzählungen unter Vorbehalt, mit der Formel des Isokrates[2]) (*Paneg.* 28), als Historiker gewissenhaft berichtend, wieder. Ein enger Zusammenhang zwischen den drei Stellen ist unleugbar und damit ein weiteres Moment für die Bestimmung der Quelle gewonnen. Diodor verändert sich mit seinen Quellen, wird mit Duris pathetisch, mit Euhemeros und seiner Schule Rationalist: wie sollte er sich nicht auch in den Sonderling Timaios verwandeln können?

Sprechen nun diese beiden Bemerkungen deutlich genug für den timäischen Ursprung der athenischen und kretischen Daidalossage Diodors, so kann auch für den Schluss, den sicilischen Teil des Mythos (78. 79), eine andere Ableitung nicht versucht werden. Denn die Ausrede, dass auch Diodor Sikeliot war, ist ganz nichtig Der gibt sich ja nicht selten das Air, aus eigener Anschauung zu sprechen, wo sein Betrug doch auf der Hand liegt.[3]) Zudem bestätigen zwei Zeugnisse aus einer Tradition, die Timaios nahesteht, einzelne sonst unbekannte Dinge, welche Diodor anführt. Die erste Stelle über den Fluss *Alabon* aus Vibius Sequester (p. 146, 14 R.), der sich nicht selten mit timäischer Ueberlieferung berührt, habe ich oben schon angeführt. An zweiter Stelle aber macht Poseidonios (Plut. *Marc.* 20) wieder

[1]) Die nicht auf den Thaumasiographen selbst zurückgehen kann, der sich über viel Sonderbareres nicht wundert.

[2]) Vgl. *Paneg.* 179 mit Tim. fr. 134. Kothe: Jahrb. f. Phil. 137, p. 823. Programm des Matthias-Gymnasiums von Breslau 1887 p. III.

[3]) I 69. vgl. III 41, 1 (*προειρήκαμεν* aus der Quelle. Müller: *Geogr. gr. m.* I 174.). IV 20, 2 ist das *καθ' ἡμᾶς* aus Poseidonios übernommen.

für Diodor IV 79, 7 betreffs der kretischen Mütter die Annahme timäischer Quelle notwendig.[1])

Auf das von uns als timäisch erwiesene cp. 83, 1—2 **ὀνομασθῆναι** folgt ein Stück von Diodors eigenster Arbeit, dann in cp. 84 die bekannte Daphnissage, deren timäische Herkunft Sieroka leicht erkannt hat. Kapitel 85, 1 wird ebenso höchst wahrscheinlich gleichen Ursprungs sein, wenn sich auch ein strikter Beweis nicht führen lässt. Dann haben wir Halt zu machen. Denn das Referat über die Naturereignisse, die Sicilien von Italien trennten, über Rhegion = Riss, sowie besonders das Hesiodcitat über Orion bedeutet mythographische Quelle, d. h. das Handbuch.

Ebenso erledigt sich der Rest des Buches: ein Homercitat kann man Diodor wol aus eigener Kraft machen lassen.

V.

Im fünften Buche haben die Untersuchungen Müllenhoffs einen so festen Grund gelegt, dass man nur mit seinen Ergebnissen zu rechnen, verhältnismässig wenig nachzutragen hat. Es kann demnach kein Zweifel darüber obwalten, dass zunächst Diodors Bericht (cp. 2—6) über Sicilien, dessen älteste Geschichte, die Verehrung der Demeter und Kore, die damit zusammenhängenden Sagen, die Schilderung der Liparen aus Timaios, der auch hier, wie wir schon einmal gelegentlich Lykophrons bemerkten, sich an Hellanikos anlehnt, stammen.[2]) So bleiben denn nur noch ein paar Bemerkungen zu dieser Episode übrig.

Die Scholien zu Pindar haben uns eine Anzahl Timaiosfragmente erhalten. Aber auch da, wo der Autorname nicht mehr gelesen wird, liegt Benutzung vor. So erzählt uns schol.

---

[1]) Vgl. Bethe a. a. O. 40 A. 52a. Das Timaiosexcerpt hört auf mit cp. 79 fin., mit 80 setzt eine neue Quelle ein.

[2]) In der Wanderung der Sikeler nach Sikania (fr. 51. 53). Der Streit, ob die Sikaner Autochthonen oder Iberer gewesen, den Timaios gegen Ephoros und Philistos führte, war gegenstandslos: der grösste Teil Südeuropas hatte in alter Zeit iberische Bewohner, die somit gewissermassen als Autochthonen auf Sicilien sassen.

Nem. I 2 p. 19 Ab. von den heiligen Fischen der Quelle Arethusa, wie Diodor (3, 6), der sich hier wie oft den Anschein gibt aus eigener Kunde des Landes zu schöpfen.

Schon oft bemerkten wir, wie nahe sich Timaios und Varro stehen. Für die timäische Quelle der cpp. 7—9, die an sich kaum bezweifelt werden dürfte, gibt Varro bei Serv. *Aen.* I 52 neues Material. Hier findet sich dieselbe rationalistische Deutung der Sage vom Windebeherrscher Aiolos wie bei Diodor. Diesem Citate folgt ein älteres Scholion, welches uns die übrigen Berichte Diodors, Aiolos' Abstammung von Hippotes, Liparos' feindliches Verhältniss zu seinen Brüdern, Aiolos' Verbindung mit dessen Tochter Kyane, so genau bestätigt, dass wir leicht die ganze Sage auf Varro-Timaios zurückführen können.[2]) Dazu kommt noch Plinius im dritten Buche (§ 93), welches nachweislich Varro stark benutzt hat. So leidet die timäische Quelle keinen Zweifel, und es ist demnach auch gestattet, was Plinius mehr bietet, auf den gleichen Ursprung zurückzuführen[3]) Und noch eine interessante Notiz Diodors bestätigt sich aus derselben Tradition. Solinus hat, wie Mommsen ausführt, p. 53 ff. vielfach eine ältere Chorographie benutzt, die u. a. über den Raub der Persephone (p. 55, 17 ff.) völlig mit Diodor stimmt. Diese berichtet nun auch (p. 59—60) über den Zusammenhang zwischen dem Aetna und den liparischen Inseln ganz das gleiche wie Diodor, und da letzterer hier als Quelle nicht wahrscheinlich ist, so bleibt nur der öfter von Solin citirte Varro.

Die Namen der cp. 8 aufgezählten Aiolossöhne finden sich

---

[1]) Vgl. Busolt: Griechische Geschichte II 250 Anm. 4.

[2]) Das Vergilscholion scheint genauer und gestattet sogar Verbesserung Diodors. Aiolos empfängt demnach mit Kyane nicht Lipara, sondern erst Strongyle und beherrscht dann nach Liparos' Abzuge nach Italien das Inselreich.

[3]) Nämlich die Nachricht vom älteren Namen der Insel, *Meligunis.* Derselbe findet sich auch bei Strabon 275, wo Poseidonios benutzt sein wird. Ebenso lässt sich bei Stephanos 418, 8, weil timäisches folgt, Timaios als Quelle vermuten. Dass Plinius' *qui successit Aeolo* aus Solin 60, 3—4 M., der hier wol nicht Plinius, sondern die Chorographie (p. XVIII Momms.) resp. Varro bedeutet, zu bessern ist, hat Müllenhoff[2] 451

in dieser Zusammenstellung nirgends [1]); Pheraimons Herrschaft auf Sicilien erhält indessen, wie nicht selten Timaios' Angaben, ihre inschriftliche Bestätigung: Münzen von Messana [2]) zeigen uns den Namen. Das ganze Kapitel weist aber auch sonst durch seinen Zusammenhang deutlich auf timäische Schilderung zurück. Timaios erzählte von den Urzuständen Siciliens, von dem feindlichen Verhältniss zwischen Sikanern und Sikelern. Dies kehrt cp. 8, 1—2 wieder, untrennbar davon bleibt die Angabe von der Unterwerfung beider Völker unter die Herrschaft der gerechten Aiolossöhne, der Erben ihres Vaters in allem Guten. Daran schliesst sich in cp. 9 die Geschichte der liparischen Inseln. Auf Timaios deutet die genaue Zeitbestimmung der Ansiedlung unter Pentathlos hin, wie Müllenhoff bemerkt hat. Wir könnten uns mit diesem Indiz begnügen. Aber wir haben noch einen weiteren Anhalt. Théod. Reinach hat in der Revue des études grecques 1890 p. 86—96 eine vortreffliche Untersuchung über den Kommunismus der liparischen Inseln gegeben. Die von Diodor geschilderten eigentümlichen Bräuche verschwanden mit dem Jahre 251 (Polyb. I 39. Diod. XXIII 20), als die Römer das liparische Gemeinwesen aufhoben. Wenn nun Diodor noch von dem bestehenden Brauche des Landverteilens redet, so spricht er eben von einer entschwundenen, nicht von der gegenwärtigen Zeit, schreibt also eine Quelle, d. h. Timaios aus, der hier — darin stimme ich nicht mit Reinach — Antiochos verbessern will. [3])

---

bemerkt. Ueber Varro bei Plinius Reitzenstein: Hermes XX 536, über Liparas und Sorrents Zusammenhang Beloch: Campanien² 435. — Dionysios Per. 465 auf Timaios, wie Müllenhoff² 449 will, zurückzuführen, halte ich für bedenklich.

[1]) Schol. κ 2 nennt Xuthos, Androkles, Pheraimon, Phalakros, Chrysippos, dazu die Namen der sechs Töchter.

[2]) Catalogue of the greek coins in the brit. Mus. Sicily p. 106, 58. 59. Vgl. Holm: Geschichte Siciliens im Altertum I 353.

[3]) Denn Antiochos bei Pausanias X 11, 3 und Diodor-Timaios decken sich nicht. Bei ersterem verlassen die Knidier gedrängt von Elymern und Phoinikern Sicilien, bei letzterem erscheinen dieselben als Feinde der Egestäer und Bundesgenossen der Selinuntier, mit denen sie geschlagen werden. Timaios Gegner des Antiochos: Josephus *adv. Apion.* I 3.

Die barbarichen Zustände der Selbsthülfe gegen Seeraub, die wol manchmal in selbsttätige Piraterie übergegangen sein mag[1]), gestatten natürlich nicht die Entfaltung des Badelebens, von dem cap. 10 redet. Dies und die Nachricht von der Ausbeutung der Alaunbergwerke durch Staatspächter setzt römische Herrschaft voraus, ist also aus Diodors eigner Feder geflossen.

Für cp. 11 und 12 fehlen, wie Müllenhoff sagt, alle äusseren Zeugnisse, nur die Wahrscheinlichkeit spricht für Timaios. Einen kleinen Schritt weiter dürfen wir indess doch tun. Wir sahen oben, bei Gelegenheit der Thespiaden auf Sardo, mit welchem Nachdruck cp. 100 des Wunderschriftstellers die Gesinnung ausspricht, dass, wo karthagischer Fuss hintrete, kein Gras mehr wachse. Diese dumpfe Tyrannei wird auch von Diodor als *παρανομία* mit rechtem Namen genannt, ein Wort, das weniger aus eines späteren Schriftstellers als aus Timaios' Sinne war, der jeden Frevel der punischen Bedränger zu brandmarken, jede ihrer Niederlagen mit Genugtuung als göttliches Strafgericht zu feiern pflegte. Da nun die Annahme seines Berichtes auch hier die meiste Wahrscheinlichkeit hat, cp. 13 u. ff. aber sich auf dieselbe Quelle zurückführen lassen, teilweise schon zurückgeführt sind, so darf der gleiche Ursprung auch für cp. 12 vorausgesetzt werden.

Für cp. 13 hat Müllenhoff wieder das alte Princip von der Quellenbenutzung geltend gemacht. Diodor und *θαυμ.* 93 decken sich zwar in der Beschreibung der Lage Elbas, die Erwähnung aber der nachwachsenden Erze fehlt bei jenem. Auf das erste Moment ist vielleicht weniger Gewicht zu legen, denn schwerlich konnte die Oertlichkeit anders als durch die Beziehung auf das nahe gelegene Populonia fixirt werden; deutlicher beweist die gleiche Quelle die Uebereinstimmung Diodors § 2 *καὶ ποιοῦσι — παντοδαπά* und des ähnlichen Satzes beim Wunderschriftsteller Z. 16 *ἐξ οὗ — εἶναι.*[2]) — Die Schilderung Korsikas in cp. 13, 3—5 und 14 ist ganz offenbar nicht eigener Anschauung, sondern einer Quelle entnommen. Denn wenn Strabon auf Roms Sklavenmarkte einen so wenig angenehmen Eindruck von der korsischen

[1]) Livius V 28.

[2]) Vgl. sonst Nissen: It. Landeskunde I 368.

Race gewann (224), Diodor aber in seiner sentimentalen Beschreibung der Insel gerade die Sklaven Korsikas rühmt, so ist klar, dass er nicht mit eigenen Augen gesehen, sondern eine ältere tendenziöse Schilderung benutzt. Der ganze Ton erinnert nun aufs lebhafteste an jene Richtung sentimentaler Ethnographie im 4. und 3. Jahrhundert, die in der Naturkraft unverdorbener Völker ihr Ideal fand. Noch Theopomp hatte seine »Meropis« in fabelhafte Gegenden verlegt, ebenso verfuhr Hekataios in der Schilderung der Hyperboräer, Euhemeros, wenn er von der heiligen Insel der Panchäer redet. Dieser Stimmung entspricht der ethnographische Hymnus auf Korsika und seine gerechten Bewohner, d. h. er ist aus der Feder des Timaios geflossen[1]), dessen Darstellung sich, wie Müllenhoff mit Recht erklärt, zwar nicht mit Polyb XII 3 deckt, aber ihm auch nicht widerspricht. Wir bemerken hier indess ein völlig neues Moment: aus der romanhaften geographischen Utopie hat die Sentimentalität das Ideal in greifbare Nähe gerückt.[2])

Kapitel 15 ist oben erledigt; 17, 18 sind, wie man schon lange weiss, timäisch, innerhalb dieser Tradition wird 16, für dessen Herkunft sonst nur chronologische Gründe sprechen[3]), gleichen Ursprung in Anspruch nehmen dürfen. Nicht anders ist es mit 19. 20: beiden Kapiteln, die in demselben Tone wie Korsikas Schilderung gehalten sind, wird eine notwendige Ergänzung durch das Wunderbuch (84) zu Theil, d. h. über die Quelle können Zweifel nicht mehr herrschen.[4])

[1]) Den auch Nissen a. a. O. p. 365 A. 8 als Quelle, freilich noch zweifelnd, annimmt.

[2]) Es versteht sich von selbst, dass auch die Geschichte von der Sklavin Korse, die der Insel den Namen gegeben, durch die Uebereinstimmung des Stephanos Byz. und Sallusts (*hist.* fr. 2, 13. 14 vgl. Isid. *or.* XIV. 6 p. 519 M.) als timäisch erwiesen wird. Müllenhoff² 453, der auch Rutilius Namatianus I 435 ff. anführt.

[3]) Die Zeitbestimmung der karthagischen Ansiedlung, 160 Jahre nach Karthagos Gründung, macht es, wie Müllenhoff² 461 und Meltzer: Geschichte der Karthager I 106 meinen, wahrscheinlich, dass nach timäischer Aera gerechnet wird.

[4]) Rohdes Einwendungen (Griechischer Roman S. 215 Anm. 4) haben mich nicht überzeugt. Dass der Wunderschriftsteller nur von Karthagern als Entdeckern der Inseln redet, Diodor zuerst von Phoinikern, dann aber

Die wichtige Schilderung Britanniens und der deutschen Nordseeküste (21—23) hat Müllenhoff so glänzend besprochen, dass jedem Nachprüfenden nur eine kärgliche Aehrenlese bleibt. Dass dieser Abschnitt aus Timaios ist, kann trotz Gutschmids Zweifel[1]) wohl nicht bestritten werden. Freilich scheint das Timaiosfragment bei Plinius (IV 104) dagegen zu sprechen. Hier soll Iktis die Zinninsel sein, bei Diodor ist es nur Depot für das Metall. Von den beiden Zeugen verdient Diodor, obwol sonst auch nicht immer sehr zuverlässig, den Vorzug. Plinius versteht sich auf Verwechselungen, wie kein anderer. Ausser den schon bemerkten will ich hier noch ein anderes schlagendes Beispiel anführen. Theophrast (Priscian. Lyd. 97, 21 Byw. = *θαυμ.* 148)

auch von Karthagern, kann nicht viel bedeuten. Ebenso wenig steckt, wie Prof. Wilamowitz mich belehrt, ein Widerspruch in dem *θαλασσοκρατοῦντας* und dem *ὁλοσχερὲς πταῖσμα*; denn für Timaios blieben die Karthager immer Herren der See, er hatte ja nur Agathokles erlebt. Es kann hier nur soviel zugegeben werden, dass Diodors Darstellung oder sein Text lückenhaft ist. Die Karthager entdecken die seligen Inseln, aller Welt wird ihr Reichtum — nicht ihre Lage — bekannt gemacht. Auch die Tyrrhener hören, dass draussen irgendwo im Meere das Land des Segens und der Fülle liegt, sie wollen sich auf die Entdeckungsfahrt machen: Karthago hindert sie. Nun aber, vor Diodors Worten *ἅμα μὲν* muss etwas fehlen, woraus die Besorgnis der Karthager vor einem allzu intensiven Besuche der Inseln durch ihre Mitbürger gerechtfertigt wird, und diese Ergänzung bietet uns eben das Wunderbuch mit seinem Satz: *ἐν ᾗ ἐπιμισγομένων τῶν Καρχηδονίων πολλάκις διὰ τὴν εὐδαιμονίαν, ἐνίων γε μὴν καὶ οἰκούντων, τοὺς προεστῶτας τῶν Καρχηδονίων ἀντείπασθαι* (codd. *ἀπείπασθαι*, corr. Rohde) *θανάτῳ ζημιοῦν τοὺς εἰς αὐτὴν πλευσομένους, καὶ τοὺς ἐνοικοῦντας πάντας ἀφανίσαι, ἵνα μὴ διαγγέλλωσι.* Der folgende, zwar etwas korrupte, aber dem Sinne im Grossen und Ganzen nach verständliche Satz des Wunderbuches *μηδὲ πλῆθος — ἀφέληται* führt genauer aus, was Diodor mit *μὴ διὰ τὴν ἀρετὴν μεταστῶσιν* sagt. So haben die Karthager zwei Motive ihres Vorgehens: 1. Die Nachbarn sollen nichts davon wissen, damit sie nicht entweder gleich hinfahren oder später den Karthagern den Weg verlegen, wenn die Stadt in schwerster Bedrängnis ist. 2. Die Volksmenge soll nichts hören, weil sonst leicht dort ein neues Karthago entstehen könnte.

[1]) Literarisches Centralblatt 1871 Nr. 21 in seiner vorzüglichen Besprechung des Müllenhoff'schen Buches. Sonderbarer Weise vindicirt Berger: Die geographischen Fragmente des Eratosthenes 372 ff. den Abschnitt dem Eratosthenes, allerdings nicht sehr zuversichtlich. Vgl. jetzt desselben Geschichte der wissenschaftlichen Erdkunde der Griechen III 35.

kennt in Italien und Sicilien giftige Eidechsen mit tötlichem Bisse, gerade das Gegenteil weiss Plinius (VIII 111) unter Theophrasts Namen zu berichten. Ich denke, dies genügt, und wir verlassen uns deshalb lieber auf Diodor. Seine Uebereinstimmung mit Cäsar sowie die Unterschiede beider zeigen, dass der Römer Poseidonios benutzte, aber auch wol verbesserte. — Dass Timaios auf Pytheas zurückgriff, ist bekannt. Aber wieder kommt uns hier Plinius in die Quere. Zwei bei ihm erhaltene Pytheasfragmente stimmen nicht. Ich setze, damit die Sache deutlicher wird, die drei Stellen, um die es sich handelt, her:

IV 94.

insulae complures sine nominibus eo situ traduntur, ex quibus ante Scythiam, quae appellatur Baunonia, unam abesse diei cursu, in quam veris tempore fluctibus electrum eiciatur, Timaeus prodidit.

IV 95.

Xenophon Lampsacenus a litore Scytharum tridui navigatione insulam esse inmensae magnitudinis nomine Abalciam (corr. Müllenh. e Solino 105, 4 M.) *tradit; eandem Pytheas Basiliam nominat.*

XXXVII 35.

Pytheas Gutonibus (Müllenh. *Teutonibus*) *Germaniae genti adcoli aestuarium oceani, Metonomon nomine, spatio stadiorum sex milium. ab hoc diei navigatione abesse insulam Abalum: illo per ver fluctibus advehi* ⟨*sucinum*⟩ *et esse concreti maris purgamentum. incolas pro ligno ad ignem uti eo proxumisque Teutonis vendere. huic et Timaeus credidit, sed insulam Basiliam vocavit.*

Den offenbaren Widerspruch, welchen IV 95 und XXXVII 35 zeigen, hat Müllenhoff in der Weise zu lösen gesucht, dass er an ersterer Stelle schrieb: *eandem Pytheas Abalum, Timaeus Basiliam nominat.* Freilich sieht er sich dann zu dem Eingeständnis genötigt, dass der Grund einer solchen Vertauschung des barbarischen Namens mit einem hellenischen nicht recht ersichtlich sei. Darin liegt auch das Bedenkliche der Konjektur. Wir wissen, dass Timaios ein unausstehlicher Besserwisser war, aber wenn

er seine überlegene Weisheit vorbrachte, so konnte er — das musste ihm jeder zugestehen — sich immerhin auf ein reiches Material berufen. Aber wo gab es bei Britannien ein Material, wo demnach ein Besserwissen? Pytheas macht seine Wunderfahrt, Timaios glaubt an ihn, benutzt seine Berichte: die Tatsache steht fest. Sehen wir nun einmal die zweite Stelle an. Woher konnte Plinius wissen, dass Xenophons *Abalcia* dasselbe sei wie Pytheas' *Abalus,* wie wir vorläufig einmal mit Müllenhoff schreiben wollen? Die Schilderung des Landes bei beiden war ganz abgesehen vom Namen verschieden genug. Nur Xenophon selbst konnte es ihm sagen. Pytheas hatte sein Wunderbuch geschrieben; ihn zu überbieten, aber in Anknüpfung an den grossen Reisenden, verfasst Xenophon seinen ethnographischen Roman. Er muss Pytheas nennen, an Abalus anknüpfen, um seinerseits noch Wunderbareres auszukramen, ganz im Sinne eines echten Schwindlers: was der euch berichtet, ist alles ganz schön, aber ich habe noch viel Tolleres gesehen! Hier also hat Plinius Pytheas schwerlich selbst nachgeschlagen, dies erweckt scho Verdacht bezüglich der dritten Stelle. Pytheas und Timaio werden beide citirt, Timaios benutzt den ersteren, beide Namen stehen im Autorenverzeichnisse des Buches, ebenso wie die des Xenophon und Pytheas im vierten, in engster Verbindung bei einander: das sieht nicht wie zwei Citate aus, sondern wie eins im anderen. Auch Müllenhoff nimmt nicht mit Sicherheit eine direkte Benutzung des Pytheas an, spricht sich aber über die Vermittlung des Citates nicht weiter aus. Timaios — so erkläre ich demnach die Sache — fand die Insel mit zwei Namen, dem griechischen und barbarischen, bei Pytheas erwähnt. Er führte sie gleich als *Basileia* ein und nannte dann im weiteren Verlaufe auch noch den zweiten, von Pytheas citirten Namen. Dies misverstand Plinius oder seine Quelle und entdeckte in der Angabe fälschlich einen Gegensatz des Timaios und Pytheas.[1])

[1]) Sehr künstlich ist Gutschmids Hypothese a. a. O. Neben *Ἄβαλος* brauchte Pytheas die Bezeichnung *ἡ Ἀβαλησία νῆσος*, dies wurde verstümmelt zu *Βαλισία*, verlesen in *Βασιλία* oder auch *Βαλχία*. Plinius' Notiz aus Timaios (IV 104): . . . *dicit insulam Ictim, in qua candidum plumbum proveniat; ad eam Britannos vitilibus navigiis corio circumsutis navigare* verträgt sich

Völlig also brach Timaios mit der alten Eridanoslegende und erwähnte sie nur (Diod. V 23), wie Müllenhoff nachgewiesen, um sie zu verurteilen.[1]) Für unsere Schätzung des Mannes ist dies von grösstem Werte. Mit dem Worte, das so oft Polybios nachgesprochen zur Abfertigung des Timaios hat dienen müssen, mit der »Märchenfrau« erschöpfen wir sein Wesen nun und nimmermehr. Wer den Wert des Pytheas erkannte und den vielgeschmähten Forscher in Schutz nahm, betätigte entweder einen bedeutenden kritischen Scharfblick oder wenigstens einen ungewöhnlichen Instinkt für das relativ Richtigste.[2])

Soweit Timaios bei Diodor. Was von cp. 24 an folgt, ist Poseidonios. Nicht selten stimmt dieser mit Timaios, wie noch

---

übrigens ganz gut mit Diodor V 22, 2, der das Zinn bei Ebbe auf Wagen von Britannien nach Iktis kommen lässt: die Lederschiffe brauchten sie eben zur Flutzeit.

[1]) Müllenhoff[2] 474, wo auch die bekannte Polybiosstelle II 16, 13—15 richtige Beleuchtung empfängt. Eine ähnliche Invektive entweder aus Polybios oder Poseidonios findet sich bei Strabon 215, von Hunrath: Die Quellen Strabons im sechsten Buch. Kassel 1879 p. 30 allzu unvermittelt auf Timaios zurückgeführt. — Neuerdings hat H. Kothe (Jahrb. f. Phil. 141 p. 184—186) Müllenhoffs Verbesserung des überlieferten *Gutonibus* in *Teutonibus* angefochten. *Gutonibus* an erster, *Teutonis* an zweiter Stelle soll sich halten lassen, unter den Goten muss man nur nicht das spätere Wandervolk, sondern die Bewohner des heutigen Gotland verstehen. Weiter bedeutet das grosse *aestuarium* Skagerrack und Kattegat, *Abalus* ist Falster, *Baunonia* Bornholm: beide Inseln sind zwar nicht Fundstätten des Bernsteins, konnten aber, wie Iktis für den Zinn, so für den Bernstein als eine Art Depot dienen. Der preussische Bernstein, schon in den Gräbern Mykenäs gefunden, kam sowol auf dem Landwege nach dem Süden als auch zu Schiff via Holstein den Mittelmeervölkern zu. — Die Hypothese klingt schon künstlich, ist künstlich. Wie man dazu kommen sollte, den Bernstein, der auf dem uralten und bis in die Römerzeit ausschliesslich gebrauchten Landwege (Genthe: Verhandlungen der 36. Philologenversammlung in Karlsruhe 1882 p. 17—31) in den Süden kam, nun einmal zur See und zwar nicht der Küste entlang fahrend, was doch am nächsten gelegen hätte, auszuführen, also gewissermassen gegen den Nordsee-Bernstein ein Konkurrenzunternehmen zu gründen, wird nicht klar.

[2]) Den scheinbaren Widerspruch zwischen Timaios und Pytheas über Ebbe und Flut (*Plac. phil.* III 17. Diels: *Doxogr.* 383) hat Müllenhoff[2] 366 aufs trefflichste erledigt, Vgl. überhaupt Berger: Geschichte der wissenschaftlichen Erdkunde der Griechen III 1—41.

die Zahl der Rhonemündungen beweist, aber einen Wert für die Rekonstruktion besitzt er nicht. Noch zweimal in den nächsten Büchern kehren Benutzungen des Timaios, die für diese Untersuchung wichtig sind, wieder: VII 4 über Aeneas' Abzug von Troia, was oben erledigt wurde, und XI 89 über den See der Paliken, wozu Volquardsen in seinem Buche über die Quellen der griechischen und sicilischen Geschichten bei Diodor das Nötige erbracht hat.

2.
TROGUS.

Enmanns eingehende Untersuchungen über die Quellen des Pompeius Trogus für die griechische und sicilische Geschichte lassen keinen Zweifel an häufiger Benutzung des Timaios aufkommen. Schon bei Gelegenheit der siritischen Tempellegende wurde bemerkt, wie für die Erklärung der schwierigen Lykophronstelle Trogus wichtige Hülfe leistet. Solche Uebereinstimmung gestattet weitere Schlüsse; es versteht sich von selbst, dass wir die von dieser Sage untrennbare Erzählung über die Sühne des Fluches auf Timaios' Rechnung setzen, und da mit diesem Stück Krotons Kampf gegen Lokroi eng zusammenhängt (XX 2, 9—3), für Pythagoras' Aufenthalt in derselben Stadt (cp. 4) aber ebenfalls timäische Quelle ermittelt ist[1]), so ist eine feste Grundlage für die Untersuchung gewonnen.

Den nächsten Platz nach der siritischen Sage beansprucht die schwungvolle Schilderung Siciliens. Schon die angeführten Namen der Insel, Trinakria und Sikania (IV 2, 1), sind timäisch. Mit bestem Recht hat man ferner auf die grosse Uebereinstimmung zwischen Trogus und dem Wunderbuche cp. 130 in der Schilderung vom Kampfe der Gewässer am Faro aufmerksam gemacht. Auch in der Hervorhebung der grösseren Kraft des *mare superum,* das in mächtigen Wogen in die Enge hineinschlägt, tritt nahe Berührung hervor.[2])

---

[1]) Rohde: Rh. Mus. XXVII 27 f. Kothe: *de Timaei Tauromenitani vita et scriptis.* Vratisl. 1874 p. 6—7. vgl. Enmann a. a. O. 164.

[2]) Eratosthenes ist noch derselben Ansicht. Strab. 55. Anders dachte über die Ursache des Risses Theophrast. [Philo] *de aet. mundi* 26. Diels: *Doxogr.* 489.

Timaios hatte (fr. 5) ferner die Plankten in die Meerenge von Messina verlegt. Diese Notiz ist kurz genug; erfreulicher Weise gibt uns Trogus die weitere echt timäisch-rationalistische Ergänzung (IV 1, 16—18). Die Fabel von den Plankten hat einen wirklichen Grund: Sicilien und Italien stossen hier mit hohen Vorgebirgen fast auf einander; wer aus der Ferne kommt, glaubt einen Busen, nicht eine Enge vor sich zu sehen, erst in grösserer Nähe weichen die Vorgebirge wieder auseinander. Wenn wir nun oben bei Diodor die merkwürdige Anschauung vom unterirdischen Zusammenhange des Aetna und der liparischen Inseln lasen, eine schwache Spur davon auch noch bei Trogus (cp. 1, 12) erkennen können, ferner die Notiz von den vielen Höhlen der Insel (cp. 1, 2) an Strabon (274 z. E.), der Poseidonios benutzt[1]), erinnert, so kann offenbar kein Zweifel an durchgehend timäischer Quelle vorwalten, und damit hätten wir dann auch Trogus' interessante Ideen über den Vulkanismus auf ihren eigentlichen Ursprung zurückgeführt.

Aber leider ist Trogus nicht mehr Trogus, sondern nur noch Justin. Das tritt, stellenweise schon bei Sicilien fühlbar, merklicher noch in Italiens Darstellung (XX) hervor. Die Behandlung ist hier ganz ungleichmässig. Mit gehäuften, schnellen rhetorischen Fragen werden wichtige Komplexe griechischer Kolonisation abgetan, anderes, nicht so bedeutendes, erhält eingehendere Berücksichtigung. Aber der Epitomator hat nicht entstellt. Denn, wenn er Epeios' Gerät nicht in Lagaria, sondern in Metapont, den Heraklesbogen nicht in Makalla, sondern in Thurioi liegen lässt, so geht diese Ersetzung verschollener Flecken durch benachbarte bekannte Städte auf Trogus selbst zurück. Metapont nennt nämlich auch Velleius (I 1, 1) Epeios' Gründung. Das kann nicht zufällig sein, die Nachricht muss aus Trogus stammen. Liegt nun in diesem einen Falle seine Behandlung der alten Quelle deutlich vor Augen, so muss dasselbe Verhältnis auch für den anderen Fall, für Philoktet und Thurioi gelten. Hier

[1]) Hunraths und Enmanns Annahme, Timaios liege bei Strabon direkt vor, betrachte ich als oben erledigt. Siehe überhaupt Nissen: It. Landeskunde I 277. 278. 281.

also, wo wir Timaios haben, ist uns Trogus nur um seiner eigenen Methode willen interessant.

Anderes, wie die lydische Abkunft der Etrusker, die troische der Veneter, die Gründung Arpis durch Diomedes entspricht durchaus der Vulgärtradition und ist darum gleichgültig. Wichtiger sind die griechischen Kolonien in Etrurien. Oben hörten wir schon von Cäre (Agylla) und Pisa bei Lykophron-Timaios; hier treten noch Tarquinii, Spina, Falisci, Perusia hinzu. Von gleicher Bedeutung sind die Notizen über Abellas und Nolas chalkidischen Ursprung[1]), alles ohne Zweifel timäischer Quelle entnommen. — Von ursprünglich sicher timäischem kommen wir nun zu ihrer Quelle nach sehr zweifelhaften Nachrichten. Wir müssten wenigstens der Tätigkeit des Epitomators schon eine sehr weitgehende Rücksicht angedeihen lassen, wenn wir es Meltzer[2]) zugeben wollten, dass die Quelle für Trogus' Didosage (XVIII 4—6) Timaios sei. Zwar finden sich bei Trogus und fr. 23 Uebereinstimmungen genug: Dido flieht mit ihren Schätzen, mit mehreren Bürgern (*μετά τινων πολιτῶν* = *comites fugae*), die Irrfahrten, nach denen sie bei Timaios die ‚Vielgewanderte' heisst, erzählt uns Trogus ausführlicher, der Fund des Ochsen- und Pferdekopfes erscheint auch hier wie in der sicher timäischen Tradition bei Stephanos s. v. **Καρχηδών**, und es stimmt schliesslich auch die Werbung des Hiarbas.[3]) Aber in dem Timaiosfragmente wirft sich Dido von der Höhe ihres Hauses in den flammenden Scheiterhaufen, und auch das Gründungsjahr Karthagos stimmt nicht mit dem timäischen. Bedenken wir, dass Justins Excerpt sehr viel ausführlicher als das Timaiosfragment ist, so lässt sich nicht der

[1]) Vgl. Beloch[2]: Kampanien 390. 411. Trogus über Nola scheint von Silius XII 161 ausgeschrieben zu sein.

[2]) In seinem schönen Buche: Geschichte der Karthager I 111. 461.

[3]) Stephanos muss ergänzt werden aus Eustathios zu Dionys 195 p. 251, 30 M. vgl. meine Schrift *de Stephano Byzantio* 1889 p. 18. Die Geschichte stammt aus bester Quelle: Ross und Palme sind karthagische Münzembleme. Meltzer a. a. O. 139. 470. Vergil *Aen.* I 444. Sil. It. II 410 ist Varro, der wie oft Timaios benutzte. In Justins Erzählung fehlt die Palme. Hiarbas' Name ist für Timaios aus Hieronym. *adv. Jovin.* 310 zu ergänzen. Woher Serv. *Aen.* I 443 stammt, weiss ich nicht, vielleicht ist es Varro.

geringste Grund ausfindig machen, warum gerade die Tätigkeit des Excerptors dem Berichte seine jetzige Fassung gegeben haben soll. Der Schluss der Erzählung, der vergilischen angeglichen, und die Jahreszahl sind nicht timäisch: also kann auch in den übrigen Teilen, wo das Fragment nicht hilft, ebenfalls Bearbeitung vorliegen.[1])

Schliesslich bleibt uns noch eine Geschichte, die nur von fern an Timaios erinnert: das Ende der aitolischen Gesandten in Daunien (XII 2, 7—11). Ausführlich erfuhren wir von dieser Sage durch Lykophron. Anders ist, was hier erzählt wird. Alexander von Epirus kämpft mit den Apulern, da hört er von dem Schicksale, das einst die Aitoler in diesen Gegenden gehabt. Dem Diomedes folgend hatten sie Brundisium gegründet, aber waren von den Ureinwohnern wieder vertrieben worden. Das Orakel beschied sie, ewig würden die, welche das Land gefordert, es auch besitzen. Eine aitolische Gesandtschaft verlangt nun die Herausgabe Brundisiums, aber die Apuler, des Götterspruches inne geworden, töten die Gesandten und begraben sie: so erfüllt sich an ihnen die Weissagung. Das vernimmt Alexander und *antiquitatis fata veneratus* schliesst er mit Daunien Frieden. — Die Geschichte ist offenbar jünger als die bei Lykophron-Timaios, aber nicht ohne Beziehung auf eine ältere, der timäischen ähnliche Sage entstanden. Schon einmal waren griechische Einwanderer durch die wilden Daunier vernichtet worden: diese Tatsache spiegelt sich in der älteren Diomedessage ab. Ein späterer Kriegszug hat ebensowenig Erfolg, Alexander schliesst Frieden mit dem kriegerischen Volke: da beruft man sich wieder auf den alten Mythos, dessen Form hier allerdings ziemlich anders, also nicht timäisch ist.

3.
VARRO.

Schon häufig begegneten wir im Verlaufe der Untersuchung Varros Namen. Dass er Timaios benutzt habe, sagt er uns selbst

---

[1]) Alles Herumrechnen an der bei Justin XVIII 6, 9 überlieferten Zahl LXXII hat gar keinen Zweck. — Ueber Timagenes bei Trogus vgl. Wachsmuth: Rh. Mus. XXXXVI 465ff.

(de r. r. II 5, 3); gleich die erste timäische Sage bei Lykophron, der Diomedesmythos, zeigte den nahen Zusammenhang beider. Trotzdem gilt es, mit der Zuweisung des Materials vorsichtig zu sein. So sicher die Trümmer unserer Ueberlieferung noch die nahe Berührung mit Timaios erweisen, bedeutet doch die Uebereinstimmung zweier Zeugnisse aus varronischer und timäischer Tradition noch lange nicht, dass der römische Polyhistor die Ansicht des Timaios unbedingt vertreten habe. Es entsprach nicht dem innersten Wesen einer so ausgeprägten schriftstellerischen Persönlichkeit, ohne Kritik das Ueberlieferte hinzunehmen.[1]) Varro führt gern, wie die erhaltenen Schriften zeigen, eine Anzahl Ansichten ins Feld. Darum belehren uns kurze Citate aus ihm niemals genügend über seine wahre Meinung. Das lässt sich noch an einem lehrreichen Beispiele nachweisen. Es handelt sich um seine Meinung über die Salier; ich muss die Citate ganz ausschreiben:

Isid. *or.* XVIII 50.
Saltatores autem nominatos Varro dicit ab Arcade Salio, quem Aeneas in Italiam secum adduxit, quique primum docuit Romanos adulescentes nobiles saltare.

Fest. p. 326. 329.
Salios a saliendo et saltando dictos esse quamvis dubitari non debeat, tamen Polemon ait Arcada quendam fuisse nomine Salium, quem Aeneas a Mantinea in Italiam deduxerit, qui iuvenes Italicos ἐνόπλιον saltationem docuerit. At Critolaus Saonem ex Samothrace cum Aenea deos Penates qui Lavinium transtulerit, saliare genus saltandi instituisse, a quo ap-

[Varro *de l. l.* V 85.
Salii ab salitando quod facere in comitiis in sacris quotannis et solent et debent.]

---

[1]) Man vergleiche die Geschichte von der troischen Sau bei Lykophron-Timaios und Varro.

pellatos Salios, quibus per omnis dies, ubicunque manent, quia amplae ponuntur cenae, si quae aliae sunt, saliares appellantur.

Man sieht sofort, dass nur bei Festus sich die wahre Meinung Varros erhalten hat, Isidor nur ein Citat, das jener selbst gemacht, reproducirt. In diesem Falle war sich Varro des Richtigen wol bewusst, an anderen Stellen verschmähte er aber auch, wie *de l. l.* V 53 zeigt, jedwede genauere Entscheidung. Wie er Timaios zuweilen nur teilweise benutzte, seine Angaben mit anderen kontaminirte, so führte er ihn, wie wir sehen werden, wol auch an anderen Stellen an, um ihn ausdrücklich zu verwerfen. In einem langen Leben ferner verschob sich auch bei ihm wie bei jedem nicht ganz einseitigen Gelehrten hie und da wol eine Ansicht, wie es sich noch erkennen lässt.[1]) Das sind Momente, welche für die Quellenfrage von vornherein grösste Vorsicht zur Pflicht machen. Dies vorausgeschickt versuche ich in Kürze zusammenzustellen, was sich noch aus den Quellen, die zu Varros Rekonstruktion herangezogen werden müssen, neben dem schon Gefundenen ergibt. Beginnen wir demnach mit Festus. Wir haben dieselbe Ableitung des Namens Italien (106) wie bei Timaios, gelegentlich der *Diomedis campi* (75) wird der Landesteilung zwischen Daunus und Diomedes gedacht, die lydische Abkunft der Etrusker, die Sage von Tyrrhenus erscheint (322) in der seit Timaios bekannten Form[2]), aber wie Misenum

[1]) Es ist ganz offenbar, dass die Erklärungen und mythologischen Deutungen des Wortes Palatium, wie bei Festus p. 220 M. (Dionysios I 43), Servius (*Aen.* VIII 51), wo Varro citirt wird, die teilweise mit *de l. l.* V 53 stimmen, teilweise aber auch widersprechen, nur eine Sammlung von Citaten bedeuten, die Varro in den *res humanae* anführte. Ebenso haben wir *de l. l.* VII 36 und schol. *Aen.* III 443 über das Wort *vates* verschiedene Ansichten, beide sind eben zeitlich getrennt. Dass Varro über dieselben Dinge in verschiedenen Schriften etymologisirte, zeigt seine Ableitung des Wortes Italia *de r. r.* II 5, 3 vgl. *de l. l.* V 96 und Gellius XI 1.

[2]) Vgl. noch schol. *Aen.* I 67. Serv. II 781. VIII 479. Timaios fr. 19 bei Tertullian *de spect.* 139, 28 ist natürlich auch aus Varro.

an Aeneas und nicht an Odysseus, so wird Leukosia nicht an die Sirene, sondern an eine Verwandte des troischen Helden angeknüpft (115).[1]) Ebenso muss sich Varro gegen Timaios' törichte Meinung vom Oktoberross ausgesprochen haben. Bei Paulus (81) freilich steht noch die Erklärung des Timaios als möglich angeführt, aber im eigentlichen Festus (178. 181) findet sich eine ausführlichere, jene erstere verwerfende Deutung des Brauches. Ueber andere Dinge will ich, da sie ihrer Natur nach mir als zu zweifelhaft erscheinen, keine gewagten Hypothesen äussern.[2]) — An einigen wichtigen Beispielen wurde schon oben bemerkt, dass auch in Solins Chorographie[3]) nicht selten varronisch-timäische Ueberlieferung zu Tage tritt. Nur darauf können wir die Erwähnung der Sirene Ligea (35, 18 M.), die Stelle über die Paliken (52, 5 M.), wenn auch der Schauplatz des Wunders fälschlich von Sicilien nach Sardinien verlegt worden ist, beziehen. Ebenso gehört die Fabel von den »Frommen« (56, 2 M.) hierher. Sie folgt auf die sicher ursprünglich timäische vom Raube der Kore, auch Poseidonios[4]) (Str. 269 vgl. Konon 43) nennt die Namen Anapias und Amphinomos, und wenn bei Solin das syrakusische Heimatsrecht der εὐσεβεῖς betont wird, so darf man darin gewiss einen Nachklang des timäischen Lokalpatriotismus erkennen. In anderen Stücken, wie z. B. der Schilderung des Schlammvulkanes *Maccaluba*[5]) (58, 10 M.), ist es kaum möglich mit einiger Gewissheit die Urquelle zu erkennen.

Noch bleiben einige Nachträge aus den Vergilscholien. Wir finden u. a. dieselbe Ableitung des Namens Italien (*Aen.* I 533), die Autochthonenschaft der Sikaner neben ihrer iberischen Abkunft (*Aen.* I 557) angeführt, wir lesen von Lacinius (III 552),

---

[1]) Dion. I 53 = Solin. 37, 16 M.

[2]) Festus p. 18 M. leitet Ausonien von Auson, des Odysseus und der Kalypso Sohn, ab, wie schol. *Aen.* III 171 und griechische Berichte (schol. Ap. Rh. IV 553. Skymn. 230. Suid. s. v. *Αὐσονίων*). Ueber andere Ableitungen s. Roschers Lexikon 734. Die Uebereinstimmung des Festus mit schol. *Aen.* und Skymnos könnte Timaios bedeuten, der Auson genannt hatte. Diod. V 7.

[3]) Reitzenstein: Hermes XX 546ff.

[4]) Höfer: Konon p. 82. 83.

[5]) Nissen: It. Landeskunde I 275.

der Quelle Arethusa (III 694 vgl. *Buc.* X 4), die Erklärung des Namens der Pithekusen kehrt verbunden mit mehreren anderen, die Varro nach seiner Gewohnheit zugleich angeführt haben mag, IX 712 wieder, dass sie aber nur angeführt wurde, um bekämpft zu werden, zeigt Plinius (III 82). Varro redet (X 174) von Elbas Metallreichthum, verlegt aber die Bearbeitung des Erzes nach Populonia, wie solches auch Diodor-Timaios andeutungsweise (V 13) getan. Die grosse Aehnlichkeit endlich mit Timaios in dem kurzen Bericht über die Balearen (*Georg.* I 309) lässt dasselbe Quellenverhältniss erkennen, den gleichen Schluss auf Varro-Timaios gestattet über Pompeis Namen die Uebereinstimmung des Servius (*Aen.* VII 662) mit Solin (34, 10 M.), und wir werden nicht irren, wenn wir auch Herakleas Gründung bei Dionys I 44 auf Varro-Timaios zurückführen.[1]) Ebenso endlich wie Timaios berichtet über die Abkunft der Illyrier von Illyrios, dem Sohne des Polyphem und der Galateia, Apronianus zur Aeneis VIII 7.[2]) Alles dies darf uns gleichwol nicht verleiten unvorsichtig zu werden. In einigen Fällen, z. B. im Aiolosmythos, konnten wir Diodor aus den Vergilscholien nicht nur bestätigen, sondern auch ergänzen. Aber unrichtig wäre es, den Schluss der Daphnissage im Sinne des schol. *Buc.* V 20 zu gestalten. Die beiden griechischen Berichte, Diodor und Parthenios, schweigen: damit haben wir uns zufrieden zu geben.

Mit Reitzenstein[3]) bin ich ferner überzeugt, dass bei Plinius III wesentlich Varro vorliegt, teilweise in Uebereinstimmung, teilweise im Widerspruche mit Timaios. Die Rhonemündungen sind

---

[1]) Von Solin 34, 10 M. misverstanden.

[2]) Ihm: Rh. Mus. XXXXV 629 vgl. Timaios bei E. M. *s. v. Γαλατεία*, zu ergänzen aus Appian *Illyr.* 2.

[3]) A. a. O. 536. Dagegen Schweder: Philologus XXXXVI 276—321, den ich nicht bekämpfen, dessen Ergebnissen ich nur meine auf anderem Wege gewonnenen gegenüberstellen will. Auch er gibt ja zu, dass trotz der Uebereinstimmung zwischen Plinius, Mela, Strabon, die auf eine „Chorographie“ hinweist, bei Strabon auch wol Zusätze aus Polyb und Poseidonios sich fänden. Warum nicht ähnliches für Plinius und Mela konstatiren? Wenn ich einerseits tadeln muss, dass Müllenhoffs deutsche Altertumskunde hier wie bei manchem Philologen keine Beachtung gefunden hat, so bin ich andererseits mit der Abfertigung Hunraths sehr einverstanden.

drei (33), nicht fünf, die Etrusker stammen vom Lyderkönig Tyrrhenus (50), bei Neapel liegt die Sirene Parthenope (62), wie Strabon 252 (Poseidonios) nennt Plinius (70) den von Jason geweihten Tempel der argivischen Juno, Krotons Kolonie ist Terina (72), die Balearen hiessen einst Gymnesien (77), Timaios' Pithekusenfabel wird, wie schon bemerkt, angegriffen (82), es folgt jenes falsche Citat über Sardo-Ichnusa, die Erwähnung der Sirene Leukosia (85). Trinakria hat von seiner Gestalt den Namen (86), der Hafen des Ulixes (89) ruft uns Lykophron 1030 ins Gedächtniss, die liparischen Inseln (93—94) Diodors und Strabons (275) gleichartige Erzählungen. Weiter lesen wir von Daunus, Diomedes' Schwiegervater (103), wie bei Ovid (*Fast.* IV 76), dem süditalischen Kalchas (104), dem kolchischen Pola (129). Einiges tritt noch aus Mela hinzu. Ausführlicher als bei Plinius (III 34) und Solin (34, 11) hören wir hier (II 78) von den »steinernen Feldern«, in denen Herakles gegen Alebion und Derkynos kämpfend durch den Steinregen des Zeus unterstützt wurde, eine Erzählung, die natürlich nur als Volkssage von Timaios angeführt worden sein mag.[1]) Auch von Arethusa wird (II 117) erzählt, der fortgesetzten Tätigkeit Hieras und Strongyle gedacht (II 120 = Diod. V 7), Britannien wie bei Timaios (Diod. V 21) mit Sicilien verglichen (III 50)[2]). Auch über die Nordseeinseln hat Mela (III 54) einen, wenn auch vielleicht nicht Varro entnommenen, so doch Timaios-Pytheas nahe stehenden Bericht benutzt (Diod. V 22).

Aus Vergil haben wir für Timaios schon allerhand gewonnen. Dem Gefundenen füge ich noch einiges hinzu. Acestes wird von troischer Mutter dem Krimisus geboren (V 38), an Herakles' und Eryx' Faustkampf wird erinnert (V 391—414), wie bei Sallust Dädalus' Auswanderung nach Kyme angeführt (VI 14). Freilich bleibt Vergil Dichter, unabhängig von seinen gelegentlich benutzten Vorbildern. Nur äusserlich benutzt er das Motiv vom

[1]) Aristoteles und Poseidonios (Str. 182. 183) suchen eine naturwissenschaftliche Erklärung zu geben. Ob Poseidonios hier Timaios folgte oder ihn bekämpfte, lässt sich nicht mehr erkennen.

[2]) Vgl. Müllenhoff² 490.

Tischorakel, indem er es der Harpyie Celäno in den Mund legt, während Varro dasselbe in Epirus gegeben werden lässt. Ueber die Gründer der italischen Städte enthalte ich mich jedes Urteils, glaube aber doch, dass die teleboische Gründung auf Kapri (VII 733) Timaios nicht fernsteht.

Auch Silius Italicus darf hier nicht fehlen. Zumeist nur auf seine Quellen im zweiten punischen Kriege untersucht, hat er auf dem Gebiete des mythographisch-antiquarischen noch nicht genügende Würdigung gefunden. Er benutzt hier einerseits uns noch vorliegende Quellen, wie Ovid[1]), Trogus[2]), Sallust[3]), von Vergil natürlich gar nicht zu reden, andererseits verlorene Schriftsteller. Wie dispositionslos er dabei verfahren kann, bewies uns oben schon seine konfuse Schilderung der Besiedlung Sardos. Wir bemerken nun, um einige Beispiele anzuführen, eine sehr deutliche Uebereinstimmung zwischen VIII 412—423 mit Cato (fr. 50 P.), ebenso Berührung mit diesem (fr. 70) in XII 432, Anklänge an Gellius (fr. 8. 9 P.) in der Sage von Angitia, den marsischen Zaubermitteln und Marsyas (VIII 498)[4]), dies alles wahrscheinlich Zwischenquellen entnommen. In erster Linie ist der Archeget italischer Altertumsforschung, Varro[5]), benutzt. Da steht V 9ff. die Geschichte von des Tyrrhenus Fahrt nach Italien, VI 633 wie bei Ovid (*Fast.* II 237. *ex Pont.* III 3, 100) die Sage vom Heraklessohne Fabius, VIII 539 und XII 114. 115 wird von Baius, XIII 51 ff. vom Palladium, das Diomedes in Italien dem Aeneas wiedergibt, in völliger Uebereinstimmung mit Varro bei Servius *Aen.* II 166 erzählt. Diese Ergebnisse gestatten weitere Schlüsse. Schon oben fand Lykophrons Kokytos (705) durch eine Stelle des Silius Erklärung, die Thoassage ihren richtigen

---

1) Z. B. die Annalegende VIII 28 ff. Ovid *Fast.* III 523 ff. Sulmo von Solymus IX 73. *Fast.* IV 79.

2) Darüber Schlichteisen: *de fide historica Silii Italici quaestiones historicae et philologicae. Regim. Pruss. 1881 p. 55*; ausgelassen ist die chalkidische Gründung Nolas XII 161 = Just. XX 1, 13.

3) Wezel: *De C. Silii Italici cum fontibus tum exemplis. diss. Lips. 1873. 101—102.*

4) Vgl. Schol. *Aen.* III 359. Serv. VII 750. Gell. XVI 11.

5) Schlichteisen p. 21 zu kurz.

Schluss; XII 33. 117. 143 ferner berichten uns von der Parthenope, vom Herakleswege und vom Gigantenkampf, XIV 53 von der fischreichen Arethusa, 204 von Entella und Acestes. Woher Silius dies hat, leuchtet ein. Ebendahin gehört wohl auch die Geschichte der Pyrene. Pyrene, des Bebryx Tochter, von Herakles schwanger, wird von wilden Tieren zerrissen, nach ihr erhält das Gebirge den Namen. Die Sage wird nur von Plinius im dritten Buche (§ 8) gleich nach einem Varrocitate angedeutet; damit ist die Quelle wol ermittelt, und ein Schluss auf Timaios, der überall Herakles' Spuren fand, bleibt vielleicht nicht allzu kühn. Eine andere Heraklessage knüpft Silius an Bauli: der Ort soll von den Hürden der Heraklesrinder den Namen erhalten haben (XII 156).[1]) Diese Ableitung kehrt wieder bei Servius (*Aen.* VI 107), der kurz vorher die varronisch-timäische Sage von Baios erzählt hatte, und Symmachus (*epist.* I 1): der Ursprung ist klar und damit neues Material für Timaios gewonnen.[2]) Andere Erzählungen sind, wie die Erwähnung der Diomedesstadt Tyde (XVI 369), die Sage von Agylla und Thrasymennus (V 8)[3]) oder endlich die sonderbare Geschichte krotonischer Thespiaden (XI 17) unkontrollirbar[4]), oder betreffen Dinge, um derentwillen man damals gewiss kein Buch aufzuschlagen brauchte, die man aus der Schule wissen konnte.[5])

Dazu möchte ich endlich noch einen kleinen Nachtrag aus den Lucanscholien liefern. Zu II 609 berichtet uns der Interpret von der Abstammung der Japyger. Ihr Eponym ist Japyx, Daidalos' und Kressas Sohn. Im Anschlusse daran wird uns des Minos Fahrt nach Kreta und sein Untergang durch Kokalos er-

---

[1]) Beloch: Campanien[2] 177.

[2]) Auch sonst müssen auf andere griechische Quellen zurückgehende Berichte benutzt sein, so die Besiedelung der Balearen durch Rhodier unter Tlepolemos (III 364). Ob dies auch aus Varro stammt, wage ich nicht zu entscheiden.

[3]) Schlichteisen 36.

[4]) Die Thespiaden in Kroton möchte ich fast für ein Versehen halten.

[5]) So die Iberer in Sicilien (XIV 35), die Trennung der Insel vom Festlande (XIV 14), die „Frommen" von Katane (197), den Himeras (233) und sonstige bekannte sicilische Lokalsagen.

zählt, worauf noch andere Versionen folgen. Dies bestätigt sich auch von anderer Seite. Bei Plinius in dem vielgenannten dritten Buche (§ 102) haben wir Aehnliches in kurzem Auszuge, dasselbe ausführlicher bei Strabon (279): nach den bisherigen Erfahrungen wissen wir, was dies zu bedeuten hat.

Noch einmal werden wir in der folgenden Untersuchung ein Zeugniss timäischer Tradition aus varronischer sich bestätigen sehen. Wir bemerken, wie reich das Material ist, wie es fast von allen Seiten zuströmt; aber nur in verhältnismässig wenigen Fällen darf die Bestätigung auch zur Vermehrung timäischen Gutes führen. Reifer wird unser Urteil in dieser Frage allerdings erst dann werden, wenn einmal Varros Schriften in umfassender Rekonstruktion vor uns liegen.

III.

DER PARADOXOGRAPH.

Am Schlusse seiner inhaltsvollen Untersuchung über die Auctoren der Mirabiles Auscultationes spricht Müllenhoff die gewichtigen Worte: »Es sollte hinfort keinem Herausgeber solcher Bücher, die eine Zerlegung verlangen und gestatten, die Aufgabe erlassen sein, nachdem Mommsen am Solin gezeigt wie sie aufzufassen und auszuführen ist, da jeder, der sich berufen fühlt ein Buch herauszugeben, damit auch die Verpflichtung übernimmt, es so nutzbar zu machen als möglich.« Diese Mahnung ist nicht befolgt worden; davon zeugt die Ausgabe O. Apelts[1]), die nicht den geringsten Fortschritt gebracht hat. So muss denn eine neue Besprechung des Wunderbuches an die Einzeluntersuchungen V. Roses, Schraders, Müllenhoffs, Enmanns und Günthers anknüpfen. Wir begegnen hier verdienten Namen; dass aber der Stoff noch nicht erschöpft ist, glaube ich durch die folgenden Auseinandersetzungen erweisen zu können. Es handelt sich dabei natürlich nicht allein um die Kapitel, in denen Timaios benutzt ist, wir müssen vielmehr, soweit es möglich ist, den Charakter der ganzen Sammlung kennen lernen, um auf diese

[1]) Die Citate der Westermannschen Ausgabe sind einfach übernommen, natürlich auch die Fehler, z. B. 161, wo Westermann anführt: Theophr. *de causs. plant. c. 22.* Dass dies Werk in einzelne Bücher zerfällt, scheint er nicht zu wissen. Heranzuziehen waren höchstens I 11, 3. I 18, 4.

Erfahrungen gestützt die gesuchte Quelle ermitteln zu können. — Wie man weiss, war für V. Rose[1]) das Exempel ziemlich einfach: cp. 1—77 sollten mit Ausnahme von 51—60, Excerpten historischen Inhalts, aus Aristoteles oder Theophrast stammen, 78—114. 130—136 timäisch sein, 137. 115—129. 138 bedeuteten Theopomp, 139—151 dann wieder Theophrast oder Aristoteles. Diese Anordnung versuchte Schrader[2]) wesentlich zu modificiren, indem er einen viel häufigeren Wechsel der Autoren annahm und im Gegensatz zu Roses Verfahren die einzelnen Quellen nur sehr vorsichtig zu bezeichnen wagte. Dagegen behauptete Müllenhoff mit Recht[3]), dass jede zusammenhängende Reihe auch eine gemeinsame Quelle haben müsse, eine Beobachtung, welche durch unsere Untersuchung nur Bestätigung finden kann. Nach Müllenhoff folgen demnach auf 15 aristotelische ebenso viele theophrastische Excerpte, cp. 31. 32 sind unbekannten Ursprungs, 33—77 haben wir mit Ausnahme von 53—57 (Phanias?) wieder Theophrast. Von 78 an bis 136, mit Ausnahme von 115—129 (Theopomp), 83 und 99, teilte er das Material zwischen Timaios und Lykos; ersterem sollten 82. 84—98. 100—103 gehören, für Lykos wurden 78—81. 104—114. 130—136 in Anspruch genommen: eine Hypothese, die nirgends bei Berufenen Beifall gefunden hat.[4]) Günther endlich hat sich unter Hinweisung auf die bei aller Konfusion doch deutlich hervortretenden einheitlichen Excerptreihen wieder mehr an Rose angeschlossen und 79—114. 130—136 für timäisch erklärt.[5])

So etwa steht die Frage. Versuchen wir einmal uns einen möglichst unbefangenen Ueberblick zu verschaffen. Der erste

---

[1]) *Aristoteles Pseudepigraphus* 280. 281 vgl. noch *Aristotelis fragmenta*. Lipsiae 1886 p. 205 fr. 255.

[2]) Jahrbücher f. Phil. u. Pädag. 1868 p. 217—232.

[3]) Deutsche Altertumskunde² I 426.

[4]) Gutschmid in seiner Recension der deutschen Altertumskunde: Literar. Centralblatt 1871. 21, der mit Recht Lykos von Timaios citirt werden lässt. Ebenso urteilt Rose: *Aristotelis frgm. 255 p. 205.* vgl. Busolt: Griech. Geschichte I 225 Anm. 2.

[5]) Vgl. noch Susemihl: Geschichte der griechischen Litteratur in der Alexandrinerzeit I 478. 581.

Eindruck, den man von der Sammlung empfängt, ist der einer nicht geringen Unordnung; bemerkt man, wie kaum eine Handschrift mit der anderen in der Anreihung des Materials völlig stimmt, wie bald dies, bald jenes fehlt, erfährt man zudem aus Stephanos von Byzanz[1]), dass wir nicht einmal alles mehr lesen, was die Alten hatten, so empfindet man einen gelinden Ekel vor diesem Wust. Aber es lässt sich doch wenigstens eine gewisse Ordnung stiften. Freilich, ein Teil der Sammlung ist schon längst preisgegeben: cp. 152—178. Man hat Recht damit getan, aber trotz des viel benutzten *libellus de fluviis*, trotz des raschen Wechsels der Quellen[2]) ist man etwas zu radikal vorgegangen, hat das Kind mit dem Bade ausgeschüttet. So können die Kapitel 172 und 178 nicht ganz zum Abfall zählen; ersteres schöpft aus gleich guter Ueberlieferung wie Priscianus Lydus p. 70—71 Byw., letzteres bietet immerhin einen interessanten Parallelfall zu der in cp. 31 erzählten Geschichte. — Ganz so schlimm steht es auch mit der handschriftlichen Anordnung nicht; stellenweise ist hier die Verwirrung geringer als in den Ausgaben. Die Kapitel 4 und 9, von Ziegen handelnd, lassen vier Codices, J, B, C, L[3]), unmittelbar auf einander folgen, eine Ordnung, die völlig durch Valerius Maximus (I 8, 18) bestätigt wird; auch ist mit vollem Recht die handschriftlich noch erhaltene Verbindung zwischen 114 und 130 für die Quellenbestimmung nutzbar gemacht. Jedoch wäre eine Anordnung nach dem Inhalte der Kapitel zwecklos, da

[1]) s. v. *Γέρμαρα*. Die Geschichte stammt aus Eudoxos. Apoll. *mir.* 24. Bei Stephanos Byz. s. v. *Γελωνός* ist für *πέμπῳ* mit Xylander zu lesen *περί*.

[2]) 164 stimmt mit Nikander *Ther.* 145, 165 mit demselben v. 129 vgl. Schneider: *Nicandrea* 138. 139. Fraglich ist, wie mich Prof. Wilamowitz belehrt, ob Nikander selbst vorliegt, wahrscheinlicher ist die Annahme irgend eines Iologen. Vgl. über diese Dinge Wellmann: Hermes XXVI 321—350. — Cp. 170 ist nicht, wie Schrader a. a. O. 218, 3 mit Berufung auf Plin. XXXI 13 will, Eudoxos, sondern Strabon 449. Bei Plinius steht gerade das Gegenteil. — Das Eudoxoscitat (178), das ich geneigt war, für echt zu halten, verwirft Prof. Wilamowitz unter Hinweis auf die Aehnlichkeit mit Ps. Plut. *de fluv.* 10. Der nennt zwar als Quelle Agatharchides, aber angesichts der Differenzen, die der Text der *μικρὰ παράλληλα* in unseren codd. und bei Stobaios bietet, ist keinem von beiden Autoren zu glauben.

[3]) Nach Westermann p. II. III.

offenbar das Ursprüngliche längere Autorenreihen gewesen sind, die man dann vielfach, um inhaltsähnliche Reihen zu gewinnen, auseinandergerissen zu haben scheint, bis schliesslich neue Verwirrung das schuf, was wir in unserer Sammlung vor uns sehen.

Wann die Sammlung 1—151 abgefasst ist, scheint mir schwer zu bestimmen. Die Erwähnung einer lukanischen, resp. samnitischen[1]) Herrschaft in Kyme (95), des karthagischen Regimentes auf Sicilien (113), den Balearen (88), den glücklichen Inseln (84), auf Sardo (100) gäbe allein keinen rechten Anhalt; diese Nachrichten können leicht von einem späten kritiklosen Excerptor einfach übernommen worden sein. Eher scheint mir für das höhere Alter eines ursprünglichen Kerns der Zustand der Sammlung selbst zu sprechen: an dieser Konfusion müssen lange Zeiten gearbeitet haben. Jedenfalls ist mit dem Pantheion in cp. 51 nichts zu machen. Das hadrianische Pantheion lag in der Stadt Athen, der hier genannte Ort ist 60 Stadien vom Ilisos entfernt und vor allem kein Tempel.[2]) Nur soviel ist sicher, dass die Sammlung von Isigonos, der Citate von cp. 29—125 bietet, benutzt worden ist, von anderen Citaten keins vor cp. 12 einsetzt, keins über 139 hinausgeht.[3]) Von einer »Persönlichkeit« des Sammlers, wie sie doch noch in einigen selbständigen Bemerkungen des Antigonos hervortritt[4]), ist hier natürlich keine Rede. Die häufigen Flüchtigkeiten und Verstümmelungen können ja nicht dem ersten Autor der Sammlung, sondern nur dem fortgesetzten Wirken der Epitomatoren zugeschrieben werden.[5])

---

[1]) Müllenhoff[2] 441.

[2]) Einer Anregung meines Lehrers Prof. Wilamowitz-Möllendorff folgend möchte ich darauf aufmerksam machen, dass nach den einleitenden Worten der Baum im Pantheion steht. Wäre dies der Tempel, so hätte die spätere Bemerkung: *περιῳκοδόμηται δὲ* keinen Sinn. Der heil. Oelbaum ist umfriedet worden, wie unsere Friedenseichen. Das Kapitel des Wunderbuches wird citirt von schol. Ar. *Plut.* 586, wo 60 Stadien genannt werden, und schol. Theocr. IV 7, das fälschlich nur von 8 redet.

[3]) Stephanos citirt 18. 22. 30. 33. 35. 57. 80. 81. 94. 103. 115. 128. Trophilos 12. 66. 77. 139. Athenaios (541 a) 96. Schol. Ar. (*Plut.* 586) 51.

[4]) Wilamowitz: Antigonos v. Karystos 22.

[5]) Cp. 2 fehlen nach *ἐπιμελητὴν* die Worte *τὴν μητέρα*, 68 fehlt *ἐκεῖ* vor *ὄντας*, 109 ist vor *ὀνομαζόμενον* eine Ortsbezeichnung ausgefallen, 103 werden

Wenden wir uns nun nach diesen einleitenden Bemerkungen zur Quellenfrage im Einzelnen. Von vornherein ist soviel klar, dass cp. 1—15 nicht mit Müllenhoff aus Aristoteles allein abgeleitet werden kann; der Zusätze finden sich zu viele. Mit Aristoteles fallen zusammen nur 2. 4. 8. 13, die anderen Kapitel zeigen entweder freiere Bearbeitung mit ziemlich unwesentlichen Zusätzen, wie 1. 7. 12[1]), oder aber solche Erweiterungen, die sich ganz unmöglich nur aus Glossemen, wie noch Heyne wollte, erklären lassen. So ist cp. 3 ähnlich, aber nicht gleich Aristoteles 618 a 8, cp. 6 fügt zu Aristoteles 612 a 7 noch eine genauere Ortsbestimmung hinzu, in cp. 15 ist alles, was nach *προΐεσθαι* steht, Zusatz, der in keiner Weise aus Aristoteles 617 a 11 Erklärung findet. So liegt denn, da cp. 16—22 den Eindruck theophrastischer Quelle macht, dazu cp. 9 durch die Vergleichung mit Ailian III 32[2]), wo kurz vorher Theophrast citirt war, sehr für dieselbe Quelle spricht, die Vermutung nahe, dass auch 1—15 gleichen Ursprungs ist. Theophrasts Schriften gingen auch unter Aristoteles' Namen, er adoptirte oder verbesserte seine Ansichten.[3]) Kapitel 16, wozu sich Parallelstellen sonst nicht finden, kann natürlich nicht von 17—22 getrennt werden, 17—19 stimmt aber mit Ailian V 42 in den Worten und der Anordnung des Stoffes so überein, dass entschieden eine gemeinsame Quelle, Theophrast,

---

die Sirenen, von denen das ganze Kapitel handelt, gar nicht genannt, cp. 11 wird *τίς* zu *πολλούς* erweitert, cp. 5 was Aristoteles von einem Spiesser (*ἀχαίνης*) gesagt hatte, auf die achäischen Hirsche bezogen.

[1]) 1: *ἔχει γὰρ — ὀφθαλμῶν* etwas anders als bei Aristoteles *βαθεῖα — ἐριώδη*. 7: *τὰ σαρκία — ἐξέλκοντας* Zusatz. 12: *οὐχ ὅμοιον τῇ φύσει τῶν λοιπῶν ζῴων, ἀλλὰ στερεὸν διὰ παντὸς οἷον* Zusatz; die nach *ὀστοῦν* folgenden Worte scheinen mit Trophilos 1 (p. 193 West.) verglichen Glossem. 8 ist nur freier in der Form. Dunkel bleibt mir cp. 14, das mit Antig. 41 (*εἶτα οὕτως . . .*) mehr äussere Berührung als mit Aristoteles 614 b 26 zeigt.

[2]) Rose a. a. O. 331. Dagegen Schrader 222, dem diese Ailianstelle entgangen zu sein scheint. Ailian benutzt nach Wellmann: Hermes XXVI 555—566 eine paradoxographische Compilation aus Aristoteles, Theophrast, Eudemos, Amyntas u. A.

[3]) Dafür noch Beweise in den Wunderbüchern: Antigonos 20 (Aristoteles) = Theophr. fr. 175. — 25 vgl. Theophr. 172, 2 = *θαυμ*. 30. Rose 364 sq. Andere Beispiele ergeben sich noch unten.

angenommen werden muss. Für 21 findet sich eine Parallelstelle neben Aristoteles 623 b 20, 626 a 26 bei Theophrast *d. c. pl.* VI 5, 1; 20 und 22, verwandten Inhalts, entstammen naturgemäss derselben Quelle und das gleiche Princip lässt sich auch für die folgenden Kapitel geltend machen. Da 23, 25, 26, 27, 28, 30 Theophrastfragmenten entsprechen[1]), so kann 24, für das Parallelstellen fehlen, von dieser Reihe nicht ausgeschlossen werden. Kapitel 29 passt seinem Inhalte nach nicht zu der Reihe der Tiergeschichten, sondern eher zu 53—57. Ueber 31. 178. 32, wie die Ordnung herzustellen ist, sind, soviel ich weiss, noch keine Vermutungen geäussert. Die merkwürdige Erfahrung, dass plötzlich verrückt gewordene oder von unerklärlichen Zuständen befallene Menschen nachher zum Bewusstsein zurückgekehrt sich gern an die Zeit ihres Leidens, das ihnen gar nicht als solches erscheinen will, erinnern, hatte Herakleides Pontikos[2]) in seinem Buche *περὶ ἡδονῆς* durch ein den hier erzählten Beispielen ähnliches erläutert. Auch Theophrast schrieb *περὶ ἡδονῆς* (fr. 84—86), und wenn er hier (85) die Existenz eines falschen Vergnügens bestreitet und die Subjektivität der Lustempfindung betont, so lagen Beispiele wie die angeführten sehr nahe. Wie es allerdings mit 32, das eine andere Pointe enthält — vorausgeseszt, dass hier nichts fehlt — steht, weiss ich nicht zu sagen. Immerhin ist es von Wichtigkeit, dass schon mit dem zweiten Teile des cp. 33 ein neues Theophrastfragment (*περὶ λίθ.* II 2, 12) wiederkehrt, wozu cp. 41 = Theophr. a. a. O. die Ergänzung liefert. Zu cp. 34, 35, 37—40 finden sich dann keine Parallelstellen, die Gleichheit des Stoffes lässt indess auch auf den gleichen Ursprung wie bei den vorausgehenden schliessen. Kapitel 36 endlich gehört kaum hieher[3]), sondern zu 127 in die Theopompreihe. Kapitel 42—50. 52. 58. 59. 61. 62 hängen wieder zusammen,

---

[1]) 23 = Theophr. fr. 174, 6. — 25 = Theophr. 174, 8. Plin. VIII 222. Antigonos 18 und Ail. V 14 nennen Aristoteles. — 26 = Theophr. bei Plin. VIII 222. Rose 334. — 27. 28 = Theophr. bei Ael. XV 26. — 30 = Theophr. 172, 2.

[2]) Athen. 554 e = Ael. *v. h.* IV 25. Ein unserer Fabel ähnlicher Fall aus Argos steht bekanntlich bei Horaz *epist.* II 2, 128.

[3]) Bei Theophr. *περὶ λίθ.* II 2, 17 sind andere Oertlichkeiten angegeben

man kann hier nicht, wie Rose will, 51—60 als historischen Ursprungs aussondern[1]): cp. 58 = Theophrast (Antig. 131) entscheidet für den ganzen inhaltsähnlichen Stoff. 51 ist aus unbekannter Quelle, wie oben gesagt, 29. 53—57 bilden Bemerkungen über wunderbare Wassererscheinungen, teilweise aus Phanias (53) und Eudoxos (54. 55?[2]). Wenn nun Phanias öfter genau mit seinem Mitschüler und Landsmann Theophrast stimmt (z. B. fr. 26. 28), somit eine Benutzung durch Theophrast nicht ausgeschlossen ist und auch ein direktes Excerpt des Eudoxos nicht vorzuliegen scheint, so darf man vielleicht auch hier auf die bisherige Quelle schliessen. Kapitel 60 verrät dann wieder einige Aehnlichkeit mit Aristoteles 563 a 5, 615 a 8 sqq., grössere mit Plinius X 11, dessen Autorenverzeichniss zu Buch X neben Aristoteles Theophrast nennt: auch dies kein geringes Indiz. 63—77 sind dann wieder sicher Theophrast, nicht ohne Anklänge an Aristoteles.[3]) — Es folgt dann die Reihe 78—114. 130—136, die im Nachstehenden ihre Erledigung finden soll. Unterbrechungen derselben bilden 83, welches die Vergleichung mit Priscianus Lydus[4]) als theophrastisch erweist, dann 99 und 131, beide von unbekannter Herkunft; 115. 117. 119—123. 125—129 haben wir Theopomp und die Wahrscheinlichkeit, dass auch das mit 115 eng verbundene 116, ferner 118 (vgl. Plin. X 23) und 124 aus derselben Quelle stammen, ist unabweisbar.[5]) Kapitel 139—151 endlich, beginnend mit einem der boshaftesten unter den *δάκετα καὶ βλητικά*, dem Skorpion, ist wieder Theophrast, woran die

[1]) Vgl. Müllenhoff² 427 Anm.

[2]) Müllenhoff² 366.

[3]) Schrader a. a. O. p. 223; denn 63 z. E. 66. 67. 69—77 = Theophrast, also auch das damit Verbundene. Zu 68 vgl. Aristoteles 606 a 6 vgl. Antig. 66, zu 75: 611 a 29.

[4]) p. 92, 25 Byw. vgl. Ael. V 2. Plin. VIII 227. Diod. IV 17, wo Rose 331 Timaios erkennen will. Richtiger Bethe a. a. O. p. 38.

[5]) 119 sieht Schrader a. a. O. 227 Theopomp und Lykos, Günther 26 nur Lykos. Ailians Auszug (*n. anim.* XVII 16) ist ausführlicher als die vorhandenen Wunderbücher, stammt also, wie Wellmann a. a. O. 558 mit Recht bemerkt, aus einer Quelle, die wie Antigonos 173 die *θαυμάσια* des Kallimachos benützt hat. — 129 ist Theopomp, wie die Vergleichung mit fr. 43 ergibt.

Tatsache nichts ändert, dass wir für die 149 und 150 erzählten Dinge bei Plinius VIII 229 Aristoteles citirt finden.[1])

Mit cp. 78 konstatirt Müllenhoff einen ganz anderen Charakter der Sammlung. Ein vollberechtigtes Urteil und doch im einzelnen nicht mit treffenden Gründen entwickelt. Denn nicht das Geographisch-Periegetische allein verleiht der folgenden Reihe Bedeutung und Werth, sondern das Hervortreten des Subjektiven, eines persönlichen Elements. Nicht folgt mehr in trockener Aufzählung Wundergeschichte auf Wundergeschichte, schon fallen Worte der Kritik über Vorgänger, energisch sehen wir alte Wahnvorstellung zurückgewiesen, wir lesen eine merkwürdige, in ein Wunderbuch eigentlich gar nicht passende Aeusserung von der Pflicht des Schriftstellers, die auch Unglaubwürdiges der Vollständigkeit halber anzuführen gebiete: auf wen dies zurückweist, lehrte uns frühere Betrachtung. Starker Karthagerhass spricht zu wiederholten Malen aus den Zeilen dieser Reihe, mit Wärme gedenkt der Autor Siciliens gewaltiger Natur, seines gesegneten Bodens: alles Züge, welche die Hand des Excerptors nicht hat verwischen können, die uns das Antlitz eines Patrioten, eines polemischen Gelehrten, des Timaios, zeigen. Versuchen wir nun, den Beweis im Einzelnen zu führen.

Als Timaios' Eigentum haben Lykophron, Diodor und Trogus uns bisher kennen gelehrt 79. 84. 88. 93. 95. 100—103. 106—109. 111. 130. Da nun in dieser Reihe einige Kapitel erscheinen, die Müllenhoff unbedingt auf Lykos zurückführen wollte, so ist damit die ganze Lykoshypothese entwurzelt. Der Stoff selbst stammt allerdings häufig, wie schon bemerkt, aus Lykos, denn, wenn Timaios auch z. B. Kampanien aus Autopsie kannte, so hat er doch schwerlich Daunien aus eigener Anschauung geschildert.[2])

Verfolgen wir nun einmal die Kapitel polemischen Inhalts.

---

[1]) Das Citat fängt zwar erst etwas später an, aber hat rückwirkende Kraft. Vgl. Apollon. XII. wo dicht vorher Aristoteles *ἐν νομίμοις βαρβαρικοῖς* citirt wird = Plin. VIII 229. Auch cp. 148 erinnert an Aristoteles 607 a 26.

[2]) *Θαυμ.* 102 redet zwar, wie es scheint, von anderen Augenzeugen, ist aber aus Antig. 152 zu ergänzen.

Gleich das Stück der Sammlung, welches am sichersten timäisch ist, cp. 102, zeigt deutlich polemischen Charakter. Aber das Lebenselement des streitbaren Gelehrten tritt auch noch an anderen Stellen zu Tage. Mehrfach begegnet die Bekämpfung Theopomps. Von cp. 80, über des Polandes Fruchtbarkeit, die der Schriftsteller nicht aus Autopsie, nur aus Theopomp[1]) kannte, zu schweigen, haben wir sicher cp. 81 Polemik gegen Theopomp bei Skymnos 374. 392. Die Erwähnung der von Timaios verworfenen Phaethonsage hat dabei nichts Auffallendes. Eingeleitet durch ein »die Eingeborenen sagen« bestätigt diese Erzählung ja nur die gewöhnliche Haltung des Schriftstellers solchen Volkssagen gegenüber; der Historiker referirt, um nachher anderes, Besseres zu bringen, für den Zweck des Wunderbuches aber genügte das Referat der Fabel.[2]) Aber noch weiter geht die Bekämpfung desselben Autors. Kapitel 104 wird durch eine Geschichte eingeleitet, welche sich an ein Theopompcitat (Strabon 317) anlehnt. Aber gleich darauf folgt eine bedeutende Differenz; das Vorkommen des lesbischen, chiischen, thasischen Thongerätes an den adriatischen Küsten wird ganz anders, rationeller als bei Theopomp erklärt. Mithin sind jene einleitenden Worte nur ein! Theopompcitat in Timaios' Munde.[3]) — Völlig aber in

---

[1]) Theopomp bei Skymnos 367 ff. Müllenhoff entdeckt im Wunderbuch Polemik gegen Theopomp, der das adriatische Vieh nur zweimal im Jahre werfen lasse, während *θαυμ. ἀκ.* von drei Würfen und noch von der Fruchtbarkeit der Weiber spräche. Aber der Unterschied ist doch für eine Polemik zu geringfügig, und es steht ja auch nicht fest, wie genau Ps. Skymnos excerpirt hat. Das beweist auch die vollständigere Erzählung bei Stephanos Byz. s. v. *Ἀδρία*, wo Nissen (It. Landeskunde I 7, 1. 444, 1) und Diels (Hermes XXII 428) im Widerspruch mit Meineke und Niese (Gött. gel. Anz. 1885 p. 244) Hekataios erkennen wollen. Dass in den Mirabilien der Name *Adria* nicht genannt wird, kann doch nicht schwer wiegen, auch der an ionische Art erinnernde Schlussatz bei Stephanos, besonders das *μεγέθει — μικροτέρας* gibt keinen Ausschlag. Vgl. *θαυμ. ἀκ.* 79. 114. Diod. V 10, 3. 11, 1. Dass nach dem Hekataioscitat die Quellenangabe aus dem Wunderbuche bei Stephanos fehlt, hat schon Wilamowitz: Aus Kydathen 78 bemerkt.

[2]) Enmann 197.

[3]) Enmann 199 glaubt nicht, dass Theopomp wirklich vom Thongerät aus dem Osten, das durch unterirdische Kanäle nach dem Westen gespült

Uebereinstimmung mit Theopomp (fr. 140) befand sich Timaios über die Gabelung des Ister. Dies zeigt uns eine eingehende Interpretation des schwierigen cp. 105 und der sonstigen dazu gehörigen Nachrichten, die mir nur durch Prof. Wilamowitz' gütige Unterstützung gelungen ist. Das Kapitel beginnt mit den Worten: »Es heisst, dass auch der Ister auf dem herkynischen Waldgebirge entspringend sich spalte und teils in den Pontos, teils in den Adrias sich ergiesse. Ein Zeichen aber haben wir nicht nur in unseren Zeiten, sondern besonders auch in denen der Alten gesehen *οἷον τὰ ἐκεῖ ἄπλωτα εἶναι:* mit anderen Worten gerade das Gegenteil dessen, was man als Gegenstand des Beweises erwartet. Der Widerspruch indessen löst sich leicht, wenn man schreibt: *ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων μᾶλλον οἴονται ἐκεῖνα πλωτὰ εἶναι.*[1]) So ist wenigstens innerhalb des Kapitels selbst eine richtige Gedankenfolge hergestellt: »Der Ister spaltet sich, das wissen wir, das war schon in alter Zeit klar, sonst hätte ja Iason auf seiner Flucht keinen Ausweg gewinnen können; denn durch die Symplegaden ist er nicht gefahren, auf diese passt die homerische Beschreibung (*μ* 67) nicht, sondern nur auf die Plankten in der Meerenge von Messina. Auch hat ja Medea auf einer Adriainsel ein Heiligtum gestiftet, finden sich doch auf Elba in den bunten Steinen noch die *στλεγγίσματα* der Argonauten.« — Timäisch ist hier die Verlegung der Plankten in die Meerenge von Messina, bei Timaios stand die Erklärung der bunten Steine, aber dem ostwestlichen Sinne der Fahrt im Wunderbuche widerspricht Timaios bei Diodor (IV 56) entschieden. Durch den Tanais, heisst es hier, dringen die Argonauten bis zu den Quellen des Flusses, schleppen das Schiff bis zu einem anderen in den Ocean sich ergiessenden Strom und, das Land zur Linken, fahren sie von Norden nach Süden, passiren Gadir und gelangen endlich ins Mittelmeer. Beweis für die Okeanosfahrt ist der Dioskurendienst der Kelten; Spuren der

---

sei, geredet habe. Aber wie war es mit der Quelle Arethusa, hat man nicht lange auch dies Märchen geglaubt?

[1]) Der Wahrheit näherte sich schon, wenn auch noch unmethodisch, Casaubonus mit seiner Conjektur *τοῦ τὰ ἐκεῖ ἄπλωτα μὴ εἶναι.*

Argonauten finden sich im Mittelmeer, Aithaleia mit seinem Argohafen, Telamon, Aietes. Da nun eine Sage die andere auszuschliessen scheint, so kann uns allein eine Uebersicht über die verschiedenen sonstigen Erzählungen Klarheit schaffen. Da lesen wir also

1. Hipparch (Strabon 57) hat den manchen vor ihm eigenen Irrtum geteilt, an die Gabelung des Istros geglaubt, die Argofahrt durch denselben gehen lassen: also hat auch Timaios wol so geurteilt.

2. Auch Kallimachos (Strabon 46), der nicht selten Berührung mit Timaios[1]) zeigt, wusste von der Isterfahrt, er lässt die Kolcher Polai gründen.

3. Apollonios Rhodios im vierten Buche. Hier finden wir Benutzung des Timaios, umfangreicher, als sie bisher angenommen worden ist. Die Scholien mit ihren Citaten deuten schon darauf hin: die Argonauten fahren durch die sicilischen Plankten (vgl. schol. IV 786), nach Timaios, der allein bei schol. IV 984 vorliegt, führt Apollonios beide Versionen des oben schon besprochenen kerkyräischen Mythos an, lässt die Hochzeit Jasons und Medeas auf Kerkyra sich vollziehen (vgl. schol. 1153. 1217), Kolcher sich in Epirus niederlassen (vgl. schol. 1216). Aber wir kommen noch weiter. Auch Timaios' Hyllossage (fr. 42) kehrt IV 538 ff. wieder, und da hier auch von Hyllos' Mutter Melite die Rede ist, so dürfen wir mit Recht darin dieselbe Quelle erkennen. Desgleichen darf 595 ff. die Phaethonsage des Eridanos[2]) mit Timaios in Beziehung gesetzt werden. Wie stellt sich nun Apollonios zur Rückfahrt? Die Helden fahren durch den Ister, dann südwärts, auf weiterer Fahrt wieder nach Norden verschlagen biegen sie in den Eridanos ein, der sie in den Rhodanos führt. Nach ferneren Abenteuern gelangen sie durch einen Rhonearm zu den Stoichaden, gerettet durch die Dioskuren, welche von den Kelten verehrt werden, laufen sie Aitha-

[1]) Knaack: *Callimachea* 10. 11.

[2]) Es scheinen andere Züge hereingemischt zu sein. Dass den Eridanos kein Vogel überfliegen kann, ist gewiss nicht timäisch. Die andere Sage der Kelten von Apollos Thränen mag ich darum auch nicht auf Timaios zurückführen. Knaack: *Quaestiones Phaethonteae* 12.

leia an, wo die ἀποστλεγγίσματα und der Argohafen an ihre Anwesenheit erinnern.

4. Strabon 224 (Poseidonios). Bei Aithaleia ist der Argohafen. Dorthin kam, Kirkes Behausung suchend, Iason, weil Medea ihre Tante (θείαν Wilam. θεὰν vulg.) sehen wollte. Noch sind in den bunten Steinen die Spuren der ἀποστλεγγίσματα erhalten.

Mit dem Wunderbuch zusammengehalten drängen diese Nachrichten geradezu darauf hin, für Timaios die Isterfahrt zu beanspruchen. Aber wie soll man das mit Diodor versöhnen? Ich denke, die Vereinigung ist möglich. Diodor führt die Kunde von der Tanaisfahrt zurück auf einige ältere und neuere Schriftsteller, unter denen auch Timaios sei, d. h. nur durch Timaios wusste Diodor über die Literatur Bescheid. Nach dem Bericht über die Sage folgt dann die Bemerkung (§ 7), die Version von der Isterfahrt dürfe hier nicht unberücksichtigt bleiben, die Zeit habe sie widerlegt, der Krieg der Römer gegen die Istrier Klarheit über die Quellen des Flusses, hinsichtlich derer die Schriftsteller geirrt, verschafft. So gewinnt es den Anschein, dass Diodor beide Versionen, sowol die Isterfahrt als den Exokeanismos der Argonauten, bei Timaios angeführt, erstere aber bevorzugt fand, und diese als die von vielen acceptirte widerlegte. Diese Wahrscheinlichkeit steigert sich zur Gewissheit, wenn wir uns erinnern, wie Apollonios die Sage behandelt hat. Er schildert die Isterfahrt und erwähnt doch den keltischen Dioskurendienst, mithin hat er die beiden Versionen verbunden durch die törichte Fiktion der Eridanos-Rhodanosfahrt. Timaios hatte, wie aus Strabon-Poseidonios hervorgeht, die Argonauten auf Medeas Wunsch zur Kirke kommen lassen, sie fahren dahin durch die Plankten, dann nordwärts. Apollonios verändert den ganzen Sinn des Zuges, lässt die Argonauten von Norden kommen, überträgt den Dioskurendienst der oceanischen Kelten auf die Anwohner des Mittelmeers, in umgekehrter Reihe wie bei Timaios folgen dann Kirke, die Plankten, Kerkyra. Diese Erklärung beseitigt auf das einfachste die vorhandenen Schwierigkeiten.

Neben Theopomp hatte Timaios u. A. Kallisthenes bekämpft. Tadelnd nennt ihn auch das Wunderbuch (132). Es enthält

zugleich einen giftigen Angriff auf die verhassten Phöniker, deren Volksnamen eine gesucht boshafte Deutung im Stile jener bekannten unsinnigen griechischen Etymologien gegeben wird. Die Quellenbestimmung leidet somit keinen Zweifel. Der Schluss des nächsten Kapitels, die Existenz Erytheias bestreitend, muss aus Timaios fr. 35[1]) ergänzt werden: die Insel, auf der Gades lag, nannten Ephoros und Philistides Erytheia, Timaios und Seilenos Aphrodisias; in diesem Sinne konnte es heissen, dass ein Erytheia überhaupt nicht existire. Das Verhältnis beider Stellen erweist den Ursprung unseres Kapitels, das hier nur noch mit ein paar Worten erläutert werden muss. Herakles war in das ferne Westland gezogen, für die Griechen alter Zeit bedeutete dies Epeiros. Hier gab es einen Ort Erythos, an den man den Herakleszug anknüpfte, von diesem Mythos wusste Hekataios (fr. 349). Später, als der geographische Horizont sich erweitert hatte, liess sich die Tradition nicht mehr halten, durch schlaue Fälschung aber schloss man zwischen Altem und Neuem einen Kompromiss, indem man nun den Heros aus dem fernen Westen über Epeiros seinen Weg nehmen, dort von Erytheia ihm einen Sohn geboren werden liess.[2])

Die Reihe 85—87. 89—94 könnte durch ihre vielfache Berührung mit Poseidonios oder Strabon, wo er Poseidonios ausschreibt, Zweifel erwecken. Vom Keltengifte (86) redet Strabon 199, wie in der ganzen Beschreibung Galliens aus Poseidonios schöpfend, von den iberischen Silberbergwerken Poseidonios (Strabon 147 = Diodor V 35) in fast wörtlicher Uebereinstimmung mit dem Wunderbuch (87); derselbe bestätigt (Strabon 165) ferner durch ein Beispiel das, was jenes von allen ligurischen Frauen erzählt. Zu Kapitel 92 führen die Herausgeber mit Recht Strabon 222 an, für 93, 94 ist 224, 223 verglichen worden. Diese Anklänge zeigen aber nur aufs Neue, dass Poseidonios Timaios benutzte.

---

[1]) Plin. IV 120. Das Timaioscitat stammt wahrscheinlich aus Varro, der nach seiner Gewohnheit mehrere Quellen anführte.

[2]) Zu dem Epigramm vgl. die ähnliche Fälschung im Wunderbuche cp. 131. Prof. Wilamowitz macht mich darauf aufmerksam, dass Timaios demnach auch an die von Herodot V 59. 60 citirten Inschriften im Ismenion glaubte. Vgl. auch Th. Preger: *inscriptiones graecae metricae* 79—81.

Dafür nur ein paar Belege. Die deutlichste Berührung tritt zwischen cp. 87 und Poseidonios hervor. Aber dieser spricht nur von einem alten Mythos, dem man Glauben schenken dürfe, benutzt also eine ältere Quelle, die noch nicht einmal die Ausbeutung der Silbergruben von Seiten Karthagos, sondern nur durch Massalia kannte. In Kapitel 92 erzählt das Wunderbuch von einem merkwürdigen ligurischen Flusse, es ist der Arno, wie Strabon-Poseidonios (222) zeigt; mithin liegt bei *Θαυμ. ἀκ.* eine ältere Quelle vor, die von dem etruskischen Flusse noch nichts weiss. Schliesslich stimmt cp. 94 mit Strabon (223) doch wenig überein; bei ersterem müsste man in der fabelhaften Stadt Oinarea (Oina bei Stephanos) Volsinii verstehen, wogegen Strabons Volaterrä spricht. Wir haben also, wie es besonders die fabelhafte Angabe der Höhe des Berges bei Oinarea (30 Stad. = 5550 m.) zeigt, in diesen nördlichen und westlichen Gegenden noch den unsicheren Horizont des Timaios, anstatt der klaren Darstellung des Poseidonios, der nur das, was er als brauchbar bei Timaios erkannte, beibehalten, sich auch selbst an Ort und Stelle, wie in Massalia, unterrichtet hat.

Mit den noch übrig bleibenden Stücken ist nun leicht aufgeräumt. Kapitel 95 kennen wir schon als timäisch[1]), inmitten lauter timäischer Sagen steht 96, vom Sybariten Alkisthenes[2]) handelnd. In Timaios' siebentem Buche war von sybaritischer Ueppigkeit die Rede.[3]) Hieher allein passt dies Kapitel. Wir sehen bei der Gelegenheit, dass die Timaioscitate nicht nur aus den beiden ersten Büchern genommen sind. — Kapitel 110 hatte Müllenhoff dem Timaios abgesprochen, weil derselbe unmöglich Agathokles König der Sikelioten nennen und ihm die Ehre der Jagdgeschichte hätte geben können. Doch bemerkt Enmann, dass die Bezeichnung des Agathokles als König für die letzten

---

[1]) Der Fluss *Κετός* wird als Silarus erwiesen durch Strabon 251 (Poseidonios), Silius VIII 580 (Varro). Zu dem Epitheton *πολυχρονιωτάτην* der Sibylle liefert die Ergänzung Servius *Aen.* VI 321 d. h. Varro. Maass: *De Sibyllarum indicibus* p. 35—37.

[2]) Die beste Handschrift Laur. 60, 19 hat an zweiter Stelle wie Athenaios 541 b *Ἀλκισθένης*. Dunkel bleibt, warum Apelt *Ἀλκιμένης* schreibt.

[3]) Fr. 58—62.

Lebensjahre des Tyrannen nichts Auffallendes habe, ebenso gut aber auch vom Excerptor herstammen könne. Mit vollstem Recht weist er auch auf das die eigentliche Wundergeschichte einleitende μυθολογεῖται, welches wieder so ganz in Timaios' Weise eine nur im Volksmunde lebende Erzählung charakterisirt, hin. Dass schliesslich eine besondere Ehre für Agathokles in der Geschichte liege, kann auch ich Müllenhoff nicht zugeben. — Was zum Preise Siciliens, der hohen Göttinnen Eigentum, dient, das darf man eo ipso auf Timaios' Rechnung setzen; so erledigt sich 111, das Pelorias' Reichtum an Safran rühmt, wie 82 Ennas Blumenschmuck. — Demnach bliebe uns noch 134—136. Mit 132. 133 bilden diese Kapitel die phönikisch-karthagische Reihe. Der Anfang derselben ist als timäisch erwiesen. Kapitel 134 bestimmt Utikas Gründungszeit mit der bekannten timäischen Genauigkeit in chronologischen Angaben[1]), im gleichen Thema fortfahrend dürfen deshalb 135 und 136 nur den Namen des Timaios tragen.[2])

Können wir nun am Ende der Untersuchung eine planvolle Reihenfolge der Timaioskapitel erkennen und daraus vielleicht einigen Anhalt für den Gang der ganzen Periegese gewinnen? Ich denke, ja. Reste eines alten Planes finden sich hier wie in den anderen Teilen der Auscultationes, wenn auch natürlich in recht bunter Ordnung. So wird offenbar 79—81 [zu lesen: 81—79] der Osten Italiens behandelt, in Zusammenhang stehen 102, 103. 104, 105. 106—110. 132—136. Weit wichtiger, von entscheidendem Werte geradezu ist 84—94. Diese Reihe führt uns von dem Meere jenseits der Heraklessäulen nach dem Herakleswege (85), zu den Kelten, von dort nach Iberien, den Balearen, Massalia, Ligyen, Tyrrhenien. Ordnung scheint nicht vorhanden, aber sie kann mit einem Schlage geschaffen werden. Denn eng zusammen gehören offenbar cpp. 85—88, die uns auf dem Herakleswege von Italien nach Gallien und Iberien, dann zu den Balearen weisen. Dass dies die ursprüngliche Richtung der Periegese war, beweist klärlich 85: ἐκ τῆς Ἰταλίας φασὶν ἕως τῆς

[1]) Meltzer: Geschichte der Karthager I 106—108. 459. 460. Müllenhoff² 429. Das θαυμάσιον auch bei Plin. XXXI 81.

[2]) Müllenhoff² 78. 93 noch für Timaios hat 426 Anm. u. 439 seine Meinung geändert und nimmt Lykos als Quelle an.

Κελτικῆς καὶ Κελτολιγύων[1]) *καὶ Ἰβήρων*, welche mit Polyb XII 28a zusammenfallen, wo Timaios von sich selbst sagt, dass er *πολυπραγμονῆσαι τὰ Λιγύων ἔθη καὶ Κελτῶν, ἅμα δὲ τούτοις Ἰβήρων*. Und nun erinnern wir uns, wie Lykophron begann. Zuerst hörten wir von Daunien und Diomedes, in der Mitte hatten wir den Süden Italiens, zum Schluss Rom, Etrurien, Ligurien. Hier schliesst nun Pseudoaristoteles an. Auch er beginnt mit dem Osten Italiens, Philoktet und Epeios stehen wie im Wunderbuche zusammen. Aber eben dieses letzte Beispiel zeigt, dass wir eine strikte Ordnung nicht pedantisch herstellen dürfen: Epeios' Gründung Lagaria folgt in beiden Excerpten auf die Erzählung vom südlich gelegenen Sybaris, resp. Makalla. Im Grossen und Ganzen ist jedoch der Plan ermittelt. Mit Sicilien, seiner Heimat, wird der Schriftsteller begonnen haben, dann behandelte er Illyrien, die Nordostküste Italiens, Umbrien, Daunien, Bruttium, Kampanien, Rom, Tyrrhenien, Ligurien. Es folgten das Keltenland, Iberien, die Balearen. Ausserhalb der Säulen lagen Britannien, die seligen Inseln. Dann kam Libyen und Karthago, Sardo, Korsika. Und mit dieser Konstruktion stimmen vortrefflich die Fragmente, welche im ersten Buche Tyrrheniens (18), im zweiten Libyens und Korsikas Schilderung (26) bieten.[2]) Diese beiden Bücher, deren Teilung natürlich nicht mehr durchzuführen ist, enthielten, wie die Reconstruktionsquellen zeigen, wesentlich nur geographisches und mythologisches Material, geschichtliche Tatsachen wurden nur als Beiwerk angeführt. Von den historischen Gründungen sprachen erst die folgenden Bücher, die eigentliche *πραγματεία*.[3]) —

[1]) Nachlässig excerpirt: *Κελτολιγύων* muss voranstehen.

[2]) Dass ich dabei Epimenides (45) und Empedokles (88) im zweiten Buche, abgesehen von Chromios und Gelon (84), die wol ins zehnte Buch gehören (Beloch: Jahrbb. f. Phil. 123 p. 703), nicht recht unterzubringen weiss, gebe ich gern zu.

[3]) Gegen Belochs Auffassung a. a. O. kann ich mich natürlich nicht in weiterer Ausführung wenden, da er fast nur von den Fragmenten ausgeht und meine Darstellung sich auf ganz anderer Grundlage erbaut. — Schliesslich bemerke ich noch, dass *θαυμ.* 94 nicht, wie es wohl zuerst scheinen möchte, eine noch genauere chronologische Datirung des timäischen Geschichtswerkes gestattet, da die hier erzählten Dinge sonst nur in römischen Berichten vorliegen. Müller-Deecke: Die Etrusker I 120. 354.

Noch mit einem Worte möchte ich berühren, dass in der folgenden Ausgabe einiges vermisst wird und fehlen muss. Es ist selbstverständlich, dass Timaios vom *ἐν Τεμέσῃ ἥρως*[1]), von Adranos, den sicilischen Flüssen Amenanos, Pantagias, Himeras, von Kamarina geredet hat. Gleichwol konnte ich mich nicht entschliessen, die Bahn reiner Vermutung zu betreten und Ergänzungen vorzunehmen. Erkennt man, wo andere Belege und Quellen fehlen, in einer anonymen Erzählung nicht ganz besondere Timaios indicirende Merkmale, so muss man sich hüten, sie mit seinem Namen zu stempeln.

---

[1]) Darüber Ettore Pais: *Ἄτακτα. Questioni di storia Italiota e Siceliota.* annali d. univ. Tosc. Pisa 1891 p. 27—38, der die Fragen nach der Quelle dieser Berichte nicht eingehender untersucht hat.

TIMAEI LIBRORUM I et II

QUAE SUPERSUNT.

SIGNA.

* Asteriscus fontis, unde Timaeum restitui, nomini praefixus nonnulla verba, quae ad scriptorem refingendum valere non videntur, omissa esse demonstrat.

Asteriscus verbis ipsis praefixus de origine Timaeana dubitari posse docet.

Litterae diductae verba scriptoris ipsius allata indicant, e. g.: ANTIG. 1.

Codicum lectionibus usus sum

1. in Diodoro

IV. V: 1. lib. *Vindobonensis* s. XI = D (Vogel)

2. „ *Vaticani* s. XII = C

XI (cp. 89):

3. lib. *Patmii* s. X vel XI = P.

2. in Mirabilibus auscultationibus:

lib. *Laurentiani* 60, 19 = Sa (Bekker).

Lycophronem fere ubique verti. Verba scriptorum Romanorum litteris inclinatis, mea rectis exhibui.

SICILIA.

DIOD. V 2, 1

(Καὶ ταύτην τὴν βίβλον ἐπιγράφοντες νησιωτικὴν ἀκολούθως τῇ γραφῇ) περὶ πρώτης τῆς Σικελίας ἐροῦμεν, ἐπεὶ καὶ κρατίστη τῶν νήσων ἐστὶ καὶ τῇ παλαιότητι τῶν μυθολογουμένων πεπρώτευκεν.

SCHOL. AP. RH. IV 965

Ἡ γὰρ νῆσος τὸ παλαιὸν ἀπὸ μὲν τοῦ σχήματος *Τρινακρία* κληθεῖσα || ὅτι τρεῖς ἄκρας ἔχει || ἀπὸ δὲ τῶν κατοικησάντων αὐτὴν Σικανῶν Σικανία προσαγορευθεῖσα τὸ τελευταῖον ἀπὸ τῶν Σικελῶν τῶν ἐκ τῆς Σικελίας πανδημεὶ περαιωθέντων ὠνόμασται Σικελία. ἔστι δ' αὐτῆς ἡ περίμετρος σταδίων ὡς τετρακισχιλίων τριακοσίων ἑξήκοντα· τῶν γὰρ τριῶν πλευρῶν ἡ μὲν ἀπὸ τῆς Πελωριάδος ἐπὶ τὸ Λιλύβαιον ὑπάρχει σταδίων χιλίων ἑπτακοσίων, ἡ δ' ἀπὸ Λιλυβαίου μέχρι Παχύνου τῆς Συρακοσίας χώρας σταδίων χιλίων καὶ πεντακοσίων, ἡ δ' ἀπολειπομένη σταδίων χιλίων ἑκατὸν ἑξήκοντα. οἱ ταύτην οὖν κατοικοῦντες Σικελιῶται παρειλήφασι παρὰ τῶν προγόνων, ἀεὶ τῆς φήμης ἐξ αἰῶνος παραδιδομένης τοῖς ἐκγόνοις ἱερὰν ὑπάρχειν τὴν νῆσον Δήμητρος καὶ Κόρης· ἔνιοι δὲ τῶν ποιητῶν μυθολογοῦσι κατὰ τὸν τοῦ Πλούτωνος καὶ Φερσεφόνης γάμον ὑπὸ Διὸς ἀνακάλυπτρα τῇ νύμφῃ δεδόσθαι ταύτην τὴν νῆσον. τοὺς δὲ κατοικοῦντας αὐτὴν τὸ παλαιὸν Σικανοὺς αὐτόχθονας εἶναί φασιν οἱ *νομιμώτατοι τῶν συγγραφέων, καὶ τάς τε προειρημένας θεὰς ἐν ταύτῃ [τῇ νήσῳ] πρώτως φανῆναι καὶ τὸν τοῦ σίτου καρπὸν ταύτην πρώτην ἀνεῖναι διὰ τὴν

---

5. schol. Ap. Rh. IV 965 *Τίμαιος Θρινακίαν φησὶ καλεῖσθαι. . .* 7. *τὸ τελευταῖον* Madvig, *τελευταῖον δὲ* codd. 14. *τεσσαράκοντα* codd. 21. *ἐλλογιμώτατοι* tentat Wil. 22. *τῇ νήσῳ* del. Wil. cum dett.

ἀρετὴν τῆς χώρας, περὶ ὧν καὶ τὸν ἐπιφανέστατον τῶν ποιητῶν μαρτυρεῖν λέγοντα (ι 109)

ἀλλὰ τά γ' ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται
πυροὶ καὶ κριθαί, ἠδ' ἄμπελοι, αἵτε φέρουσιν
οἶνον ἐριστάφυλον, καί σφιν Διὸς ὄμβρος ἀέξει.

ἔν τε γὰρ τῷ Λεοντίνῳ πεδίῳ καὶ κατὰ πολλοὺς ἄλλους τόπους τῆς Σικελίας μέχρι τοῦ νῦν φύεσθαι τοὺς ἀγρίους ὀνομαζομένους ΘΑΥΜ. ἈΚ. 82 πυροὺς || οὔτε τοῖς ἐγχωρίοις ὁμοίους, οἷς χρῶνται, οὔτε ἄλλοις ἐπεισάκτοις, ἀλλ' ἰδιότητά τινα μεγάλην ἔχοντας. || καθόλου δὲ [πρὸ τῆς εὑρέσεως τοῦ σίτου] ζητουμένου κατὰ ποίαν τῆς οἰκουμένης γῆν πρῶτον ἐφάνησαν οἱ προειρημένοι καρποί, εἰκός ἐστιν ἀποδίδοσθαι τὸ πρωτεῖον τῇ κρατίστῃ χώρᾳ· καὶ τὰς θεὰς δὲ τὰς εὑρούσας ἀκολούθως τοῖς εἰρημένοις ὁρᾶν DIOD. V 3 ἔστι μάλιστα τιμωμένας παρὰ τοῖς Σικελιώταις· καὶ τὴν ἁρπαγὴν τὴν κατὰ τὴν Κόρην ἐν ταύτῃ γενομένην ἀπόδειξιν εἶναι λέγουσι φανερωτάτην ὅτι τὰς διατριβὰς αἱ θεαὶ κατὰ ταύτην τὴν νῆσον ἐποιοῦντο διὰ τὸ στέργεσθαι μάλιστα παρ' αὐταῖς ταύτην. γενέσθαι δὲ μυθολογοῦσι τὴν ἁρπαγὴν τῆς Κόρης ἐν τοῖς λειμῶσι τοῖς κατὰ τὴν Ἔνναν· ἔστι δ' ὁ τόπος οὗτος πλησίον μὲν τῆς πόλεως, ἴοις δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἄνθεσι παντοδαποῖς ἐκπρεπὴς καὶ [τῆς] θέας ἄξιος· διὰ δὲ τὴν ἀπὸ τῶν φυομένων ἀνθῶν εὐωδίαν λέγεται τοὺς κυνηγεῖν εἰωθότας κύνας μὴ δύνασθαι στιβεύειν, ἐμποδιζομένους τὴν φυσικὴν αἴσθησιν. ἔστι δ' ὁ προειρημένος λειμὼν ἄνωθεν μὲν ὁμαλὸς καὶ παντελῶς εὔυδρος, κύκλῳ δ' ὑψηλὸς καὶ πανταχόθεν κρημνοῖς ἀπότομος. δοκεῖ δ' ἐν μέσῳ κεῖσθαι τῆς ὅλης νήσου, διὸ καὶ Σικελίας ὀμφαλὸς ὑπό τινων προσαγορεύεται. ἔχει δὲ καὶ πλησίον ἄλση [λειμῶνας] καὶ περὶ ταῦτα ἕλη, καὶ σπήλαιον εὐμέγεθες, ἔχον χάσμα κατάγειον πρὸς τὴν ἄρκτον νενευκός, δι' οὗ μυθολογοῦσι τὸν Πλούτωνα μεθ' ἅρματος ἐπελθόντα ποιήσασθαι τὴν ἁρπαγὴν τῆς Κόρης. τὰ δὲ ἴα καὶ τῶν ἄλλων ἀνθῶν τὰ παρεχόμενα τὴν εὐωδίαν παραδόξως δι' ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ παραμένειν θάλλοντα καὶ τὴν ὅλην πρόσοψιν ἀνθηρὰν καὶ ἐπιτερπῆ παρεχόμενα. μυθολογοῦσι δὲ μετὰ τῆς

10. πρὸ — σίτου del. Wil. 12. εἰκότως D. 14. τῆς ἁρπαγῆς τῆς — γενομένης codd. em. Hertlein. 21. τῆς θεᾶς D. 28. λειμῶνας D. καὶ λ. vel plura dett. 30. διὸ D.

Κόρης τὰς τῆς ὁμοίας παρθενίας ἠξιωμένας Ἀθηνᾶν τε καὶ Ἄρτεμιν συντρεφομένας συνάγειν μετ' αὐτῆς τὰ ἄνθη καὶ κατασκευάζειν κοινῇ τῷ πατρὶ Διὶ τὸν πέπλον. διὰ δὲ τὰς μετ' ἀλλήλων διατριβάς τε καὶ ὁμιλίας ἁπάσας στέρξαι τὴν νῆσον ταύτην μάλιστα καὶ λαχεῖν ἑκάστην αὐτῶν χώραν, τὴν μὲν Ἀθηνᾶν ἐν τοῖς περὶ τὸν Ἱμέραν μέρεσιν, ἐν οἷς τὰς μὲν νύμφας χαριζομένας Ἀθηνᾷ τὰς τῶν θερμῶν ὑδάτων ἀνεῖναι πηγὰς κατὰ τὴν Ἡρακλέους παρουσίαν, τοὺς δ' ἐγχωρίους πόλιν αὐτῇ καθιερῶσαι καὶ χώραν τὴν ὀνομαζομένην μέχρι τοῦ νῦν Ἀθήναιον· τὴν δ' Ἄρτεμιν τὴν ἐν ταῖς Συρακούσαις νῆσον λαβεῖν παρὰ τῶν θεῶν τὴν ἀπ' ἐκείνης Ὀρτυγίαν ὑπό τε τῶν χρησμῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων ὀνομασθεῖσαν. ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν νῆσον ταύτην ἀνεῖναι τὰς Νύμφας [ταύτας] χαριζομένας τῇ Ἀρτέμιδι μεγίστην πηγὴν τὴν ὀνομαζομένην Ἀρέθουσαν.

Φησὶ (sc. Timaeus) τοιγαροῦν τὴν Ἀρέθουσαν κρήνην POL. XII 4d. 5
• τὴν ἐν ταῖς Συρακούσαις ἔχειν τὰς πηγὰς ἐκ τοῦ κατὰ Πελοπόννησον διά τε τῆς Ἀρκαδίας καὶ διὰ τῆς Ὀλυμπίας ῥέοντος ποταμοῦ Ἀλφειοῦ· ἐκεῖνον γὰρ δύντα κατὰ γῆς ⟨καὶ⟩ τετρακισχιλίους σταδίους ὑπὸ τὸ Σικελικὸν ἐνεχθέντα πέλαγος ἀναδύνειν ἐν ταῖς Συρακούσαις, γενέσθαι δὲ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ κατά τινα χρόνον οὐρανίων ὄμβρων ῥαγέντων κατὰ τὸν τῶν Ὀλυμπίων καιρὸν καὶ τοῦ ποταμοῦ τοὺς κατὰ τὸ τέμενος ἐπικλύσαντος τόπους, ὄνθου τε πλῆθος ἀναβλύζειν τὴν Ἀρέθουσαν ἐκ τῶν κατὰ τὴν πανήγυριν θυομένων βοῶν καὶ φιάλην χρυσῆν ἀναβαλεῖν, ἣν ἐπιγνόντες ἰδίαν τῆς ἑορτῆς ἀνείλοντο. || ταύτην . . . • DIOD. V 3, 6
ἔχειν μεγάλους καὶ πολλοὺς ἰχθύας . . ἱεροὺς ὄντας καὶ ἀθίκτους ἀνθρώποις· ἐξ ὧν πολλάκις τινῶν κατὰ τὰς πολεμικὰς περιστάσεις φαγόντων, παραδόξως ἐπεσήμηνε τὸ θεῖον καὶ μεγάλαις συμφοραῖς περιέβαλε τοὺς τολμήσαντας προσενέγκασθαι·
. . . ὁμοίως δὲ ταῖς προειρημέναις δυσὶ θεαῖς καὶ τὴν Κόρην V 4
λαχεῖν τοὺς περὶ τὴν Ἔνναν λειμῶνας· πηγὴν δὲ μεγάλην αὐτῇ καθιερωθῆναι ἐν τῇ Συρακοσίᾳ τὴν ὀνομαζομένην Κυάνην. τὸν γὰρ Πλούτωνα μυθολογοῦσι τὴν ἁρπαγὴν ποιησάμενον

1. τὰς τῆς] ταύτης D. 6. τὴν Ἱμ. dett. 13. ταύτας del. Wil. 18. καὶ add. Spengel. 20. ἀναδύειν cod. corr. Naber. 29. ἐπεσήμαινε D.

ἀποκομίσαι τὴν Κόρην ἐφ' ἅρματος πλησίον τῶν Συρακουσῶν καὶ τὴν γῆν ἀναρρήξαντα αὐτὸν μὲν μετὰ τῆς ἁρπαγείσης δῦναι καθ' ᾅδου, πηγὴν δ' ἀνεῖναι τὴν ὀνομαζομένην Κυάνην, πρὸς ᾗ κατ' ἐνιαυτὸν οἱ Συρακόσιοι πανήγυριν ἐπιφανῆ συντελοῦσι, καὶ θύουσιν οἱ μὲν ἰδιῶται τὰ ἐλάττω τῶν ἱερείων, δημοσίᾳ δὲ ταύρους βυθίζουσιν ἐν τῇ λίμνῃ, ταύτην τὴν θυσίαν καταδείξαντος Ἡρακλέους καθ' ὃν καιρὸν τὰς Γηρυόνου βοῦς ἐλαύνων περιῆλθε πᾶσαν Σικελίαν. μετὰ δὲ τὴν τῆς Κόρης ἁρπαγὴν μυθολογοῦσι τὴν Δήμητρα μὴ δυναμένην ἀνευρεῖν τὴν θυγατέρα λαμπάδας ἐκ τῶν κατὰ τὴν Αἴτνην κρατήρων ἀναψαμένην ἐπελθεῖν ἐπὶ πολλὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, τῶν δ' ἀνθρώπων τοὺς μάλιστ' αὐτὴν προσδεξαμένους εὐεργετῆσαι τὸν τῶν πυρῶν καρπὸν ἀντιδωρησαμένην. φιλανθρωπότατα δὲ τῶν Ἀθηναίων ὑποδεξαμένων τὴν θεόν, πρώτοις τούτοις μετὰ τοὺς Σικελιώτας δωρήσασθαι τὸν τῶν πυρῶν καρπόν. ἀνθ' ὧν ὁ δῆμος οὗτος περιττότερον τῶν ἄλλων ἐτίμησαν τὴν θεὸν θυσίαις τ' ἐπιφανεστάταις καὶ τοῖς ἐν Ἐλευσῖνι μυστηρίοις, ἃ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἁγνείας ἐγένετο πᾶσιν ἀνθρώποις περιβόητα. παρὰ δὲ τῶν Ἀθηναίων πολλοὶ μεταλαβόντες τῆς ἐκ τοῦ σίτου φιλανθρωπίας καὶ τοῖς πλησιοχώροις μεταδιδόντες τοῦ σπέρματος ἐπλήρωσαν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. οἱ δὲ κατὰ τὴν Σικελίαν, διὰ τὴν τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης πρὸς αὐτοὺς οἰκειότητα πρῶτοι τῆς εὑρέσεως τοῦ σίτου μεταλαβόντες, ἑκατέρᾳ τῶν θεῶν κατέδειξαν θυσίας καὶ πανηγύρεις, ἐπωνύμους αὐταῖς ποιήσαντες καὶ τῷ χρόνῳ διασημήναντες τὰς δοθείσας δωρεάς. τῆς μὲν γὰρ Κόρης τὴν καταγωγὴν ἐποιήσαντο περὶ τὸν καιρὸν ἐν ᾧ τὸν τοῦ σίτου καρπὸν τελεσιουργεῖσθαι συνέβαινε, καὶ ταύτην τὴν θυσίαν καὶ πανήγυριν μετὰ τοσαύτης ἁγνείας καὶ σπουδῆς ἐπιτελοῦσιν ὅσης εἰκός ἐστι τοὺς τῇ κρατίστῃ δωρεᾷ προκριθέντας τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἀποδιδόναι τὰς χάριτας· τῆς δὲ Δήμητρος τὸν καιρὸν τῆς θυσίας προέκριναν ἐν ᾧ τὴν ἀρχὴν ὁ σπόρος τοῦ σίτου λαμβάνει, ἐπὶ δ' ἡμέρας δέκα πανήγυριν ἄγουσιν ἐπώνυμον τῆς θεοῦ ταύτης, τῇ τε λαμπρότητι τῆς παρασκευῆς μεγαλοπρεπεστάτην καὶ τῇ διασκευῇ μιμούμενοι τὸν ἀρχαῖον

1. ἅρμασι D. 30. ὅσης Hertlein, ὅσην codd.

βίον. ἔθος δ' ἐστὶν αὐτοῖς ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις αἰσχρολογεῖν κατὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας διὰ τὸ τὴν θεὸν ἐπὶ τ῀ τῆς Κόρης ἁρπαγῇ λυπουμένην γελάσαι διὰ τὴν αἰσχρολογίαν.

V 5

Περὶ δὲ τῆς κατὰ τὴν Κόρην ἁρπαγῆς, ὅτι γέγονεν ὡς προειρήκαμεν, πολλοὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ποιητῶν μεμαρτυρήκασι. **Καρκίνος** μὲν γὰρ ὁ τῶν τραγῳδιῶν ποιητής, πλεονάκις ἐν ταῖς Συρακούσαις παρεπιδεδημηκὼς καὶ τὴν τῶν ἐγχωρίων τεθεαμένος σπουδὴν ⟨τὴν⟩ περὶ τὰς θυσίας καὶ πανηγύρεις τῆς τε Δήμητρος καὶ Κόρης, κατεχώρισεν ἐν τοῖς ποιήμασι τούσδε τοὺς στίχους·

λέγουσι Δήμητρός ποτ' ἄρρητον κόρην
Πλούτωνα κρυφίοις ἁρπάσαι βουλεύμασι
δῦναί τε γαίας εἰς μελαμφαεῖς μυχούς·
πόθῳ δὲ μητέρ' ἠφανισμένης κόρης
μαστῆρ' ἐπελθεῖν πᾶσαν ἐν κύκλῳ χθόνα.
καὶ γῆν μὲν Αἰτναίοισι Σικελίας πάγοις
πυρὸς γέμουσαν ῥεύμασιν δυσεμβόλοις
πᾶσαν στενάξαι, πένθεσιν δὲ παρθένου
σίτων ἄμοιρον διοτρεφὲς φθίνειν γένος.
ὅθεν θεὰς τιμῶσιν ἐς τὰ νῦν ἔτι.

οὐκ ἄξιον δὲ παραλιπεῖν τῆς θεοῦ ταύτης τὴν ὑπερβολὴν τῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐεργεσίας· χωρὶς γὰρ τῆς εὑρέσεως τοῦ σίτου τήν τε κατεργασίαν αὐτοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἐδίδαξε καὶ νόμους εἰσηγήσατο καθ' οὓς δικαιοπραγεῖν εἰθίσθησαν, δι' ἣν αἰτίαν φασὶν αὐτὴν θεσμοφόρον ἐπονομασθῆναι· τούτων δὲ τῶν εὑρημάτων οὐκ ἄν τις ἑτέραν εὐεργεσίαν εὕροι μείζονα· καὶ γὰρ τὸ ζῆν καὶ τὸ καλῶς ζῆν περιέχουσι. —

Urbs illa praeclara [sc. Syracusae] quam ait **Timaeus** *Graecarum maximam, omnium autem esse pulcherrimam* — — CIC. de rep. III 31

DIOD. V 6

Περὶ δὲ τῶν κατοικησάντων ἐν αὐτῇ πρώτων Σικανῶν . . . **Φίλιστος** μέν φησιν ἐξ Ἰβηρίας αὐτοὺς ἀποικισθέντας κατοικῆσαι τὴν νῆσον, ἀπό τινος Σικανοῦ ποταμοῦ κατ' Ἰβηρίαν ὄντος τετευχότας ταύτης τῆς προσηγορίας, **Τίμαιος** δὲ τὴν

---

9. τὴν addendum. 17. γῆν] τὴν vulg. corr. Nauck: *fr. tr. gr.*² 799.

ἄγνοιαν τούτου τοῦ συγγραφέως ἐλέγξας ἀκριβῶς ἀποφαίνεται τούτους αὐτόχθονας εἶναι· πολλὰς δ' αὐτοῦ φέροντος ἀποδείξεις τῆς τούτων ἀρχαιότητος, οὐκ ἀναγκαῖον ἡγούμεθα περὶ τούτων διεξιέναι. οἱ δ' οὖν Σικανοὶ τὸ παλαιὸν κωμηδὸν ᾤκουν, ἐπὶ τῶν ὀχυρωτάτων λόφων τὰς πόλεις κατασκευάζοντες διὰ τοὺς λῃστάς· οὐ γὰρ ἦσαν ὑπὸ μίαν ἡγεμονίαν βασιλέως τεταγμένοι, κατὰ πόλιν δὲ ἑκάστην εἷς ἦν ὁ δυναστεύων. καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἅπασαν τὴν νῆσον κατῴκουν καὶ τὴν χώραν ἐργαζόμενοι τὰς τροφὰς εἶχον· ὕστερον δὲ τῆς Αἴτνης ἐν πλείοσι τόποις ἀναφυσήματα πυρὸς ἀνείσης, καὶ πολλοῦ κατὰ τὴν χώραν ῥύακος ἐκχυθέντος, συνέβη φθαρῆναι τῆς γῆς ἐπὶ πολὺν τόπον. ἐπ' ἔτη δὲ πλείω τοῦ πυρὸς ἐπινεμομένου πολλὴν χώραν, φοβηθέντες τὰ μὲν πρὸς ἕω κεκλιμένα τῆς Σικελίας ἐξέλιπον, εἰς δὲ τὰ πρὸς δυσμὰς νεύοντα μετῴκησαν. τὸ δὲ τελευταῖον πολλαῖς γενεαῖς ὕστερον ἐκ τῆς Ἰταλίας τὸ τῶν Σικελῶν ἔθνος πανδημεὶ περαιωθὲν εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν ὑπὸ τῶν Σικανῶν ἐκλειφθεῖσαν χώραν κατῴκησαν. ἀεὶ δὲ τῇ πλεονεξίᾳ προβαινόντων τῶν Σικελῶν καὶ τὴν ὅμορον πορθούντων, ἐγένοντο πόλεμοι πλεονάκις αὐτοῖς πρὸς τοὺς Σικανούς, ἕως συνθήκας ποιησάμενοι συμφώνους ὅρους ἔθεντο τῆς χώρας . . . . ὕστατα δ' ἀποικίαι τῶν Ἑλλήνων ἐγένοντο κατὰ τὴν Σικελίαν ἀξιόλογοι καὶ πόλεις παρὰ θάλατταν ἐκτίσθησαν. ἀναμιγνύμενοι δ' ἀλλήλοις καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν καταπλεόντων Ἑλλήνων τήν τε διάλεκτον αὐτῶν ἔμαθον καὶ ταῖς ἀγωγαῖς συντραφέντες τὸ τελευταῖον τὴν βάρβαρον διάλεκτον ἅμα καὶ τὴν προσηγορίαν ἠλλάξαντο, Σικελιῶται προσαγορευθέντες. —*

ΣΧ. ΛΥΚ 46 *Ὁ Ἡρακλῆς τὰς Γηρυόνος βοῦς ἐλαύνων, ὡς ἐγένετο κατὰ τὸν πορθμὸν μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Σικελίας, ἀπέκτεινε τὴν Σκύλλαν ἁρπάζουσαν τῶν ταύρων· ἀνεζωπύρησε δὲ αὐτὴν Φόρκυς ὁ πατὴρ αὐτῆς καύσας.*

DIOD. IV 22, 6 *Ὁ δ' Ἡρακλῆς καταντήσας ἐπὶ τὸν πορθμὸν κατὰ τὸ στενότατον τῆς θαλάττης, τὰς μὲν βοῦς ἐπεραίωσεν εἰς τὴν Σικελίαν, αὐτὸς δὲ ταύρου κέρως λαβόμενος διενήξατο τὸν πόρον, ὄντος τοῦ διαστήματος σταδίων τριῶν καὶ δέκα, ὡς*
IV 23, 1 *Τίμαιός φησιν. μετὰ δὲ ταῦτα βουλόμενος ἐγκυκλωθῆναι*

---

9. ἐν om. D.

πᾶσαν Σικελίαν, ἐποιεῖτο τὴν πορείαν ἀπὸ τῆς Πελωριάδος ἐπὶ τὸν Ἔρυκα. διεξιόντος δ' αὐτοῦ τὴν παράλιον τῆς νήσου, μυθολογοῦσι τὰς Νύμφας ἀνεῖναι θερμὰ λουτρὰ πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν τῆς κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν αὐτῷ γενομένης κακοπαθείας· τούτων δ' ὄντων διττῶν, τὰ μὲν Ἱμεραῖα, τὰ δ' Αἰγεσταῖα προσαγορεύεται, τὴν ὀνομασίαν ἔχοντα ταύτην ἀπὸ τῶν τόπων. τοῦ δ' Ἡρακλέους πλησιάσαντος τοῖς κατὰ τὸν Ἔρυκα τόποις, προεκαλέσατο αὐτὸν Ἔρυξ εἰς πάλην, υἱὸς [μὲν] ὢν Ἀφροδίτης καὶ Βούτα τοῦ τότε βασιλεύοντος τῶν τόπων. ‖ *κτίσαι* IV 83, 1 sqq. *δὲ* [Erycem] *καὶ πόλιν ἀξιόλογον ὁμώνυμον αὐτῷ, κειμένην ἐπί τινος ὑψηλοῦ τόπου· κατὰ δὲ τὴν ἄκραν τὴν ἐν τῇ πόλει τῆς μητρὸς ἱερὸν ἱδρύσασθαι καὶ κοσμῆσαι τῇ τε κατασκευῇ τοῦ νεὼ καὶ τῷ πλήθει τῶν ἀναθημάτων. τὴν δὲ θεὸν διά τε τὴν ἀπὸ τῶν ἐγχωρίων εὐσέβειαν καὶ διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ τεκνωθέντος υἱοῦ τιμὴν ἀγαπῆσαι περιττότερον τὴν πόλιν· διόπερ αὐτὴν Ἀφροδίτην Ἐρυκίνην ὀνομασθῆναι.* ‖ *γενομένης δὲ τῆς* * IV 23, 2 sqq. *φιλοτιμίας μετὰ προστίμου, καὶ τοῦ μὲν Ἔρυκος διδόντος τὴν χώραν, τοῦ δ' Ἡρακλέους τὰς βοῦς, τὸ μὲν πρῶτον ἀγανακτεῖν τὸν Ἔρυκα, διότι πολὺ λείπονται τῆς ἀξίας αἱ βόες, συγκρινομένης τῆς χώρας πρὸς αὐτάς· πρὸς ταῦτα δὲ τοῦ Ἡρακλέους ἀποφαινομένου διότι, ταύτας ἂν ἀποβάλῃ, στερήσεται τῆς ἀθανασίας, εὐδοκήσας ὁ Ἔρυξ τῇ συνθήκῃ καὶ παλαίσας ἐλείφθη καὶ τὴν χώραν ἀπέβαλεν. ὁ δ' Ἡρακλῆς τὴν μὲν χώραν παρέθετο τοῖς ἐγχωρίοις, συγχωρήσας αὐτοῖς λαμβάνειν τοὺς καρπούς, μέχρι ἄν τις τῶν ἐκγόνων αὐτοῦ παραγενόμενος ἀπαιτήσῃ· ὅπερ καὶ συνέβη γενέσθαι. πολλαῖς γὰρ ὕστερον γενεαῖς Δωριεὺς ὁ Λακεδαιμόνιος καταντήσας εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν χώραν ἀπολαβὼν ἔκτισε πόλιν Ἡράκλειαν. ταχὺ δ' αὐτῆς αὐξομένης, οἱ Καρχηδόνιοι φθονήσαντες ἅμα καὶ φοβηθέντες μήποτε πλέον ἰσχύσασα [τῆς Καρχηδόνος] ἀφέληται τῶν Φοινίκων τὴν ἡγεμονίαν, στρατεύσαντες ἐπ' αὐτὴν μεγάλαις δυνάμεσι καὶ κατὰ κράτος ἑλόντες κατέσκαψαν. . . τότε δ' ὁ Ἡρακλῆς ἐγκυκλούμενος τὴν Σικελίαν, καταντήσας εἰς τὴν νῦν οὖσαν τῶν Συρακοσίων πόλιν καὶ πυθόμενος τὰ μυθο-*

---

5. *Αἰγεσταῖα* scripsi Lycophronis 968 optimos libros secutus; *Ἐγεσταῖα* Diod. 8. *μὲν* del. Bekker. 30. *τῆς Καρχηδόνος* del. Wil.

λογούμενα κατὰ τὴν τῆς Κόρης ἁρπαγήν, ἔθυσέ τε ταῖς θεαῖς μεγαλοπρεπῶς καὶ εἰς τὴν Κυάνην τὸν καλλιστεύοντα τῶν ταύρων καθαγίσας κατέδειξε θύειν τοὺς ἐγχωρίους κατ' ἐνιαυτὸν τῇ Κόρῃ καὶ πρὸς τῇ Κυάνῃ λαμπρῶς ἄγειν πανήγυρίν τε καὶ θυσίαν. αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν βοῶν διὰ τῆς μεσογείου διεξιών, καὶ τῶν ἐγχωρίων Σικανῶν μεγάλαις δυνάμεσιν ἀντιταξαμένων, ἐνίκησεν ἐπιφανεῖ παρατάξει καὶ πολλοὺς ἀπέκτεινεν, ἐν οἷς μυθολογοῦσί τινες καὶ στρατηγοὺς ἐπιφανεῖς γεγενῆσθαι τοὺς μέχρι τοῦ νῦν ἡρωικῆς τιμῆς τυγχάνοντας, Λεύκασπιν καὶ Πεδιακράτην καὶ Βουφόναν καὶ Γλυχάταν, ἔτι δὲ Βυταίαν καὶ Κρυτίδαν.

IV 24 Μετὰ δὲ ταῦτα διελθὼν τὸ Λεοντῖνον πεδίον, τὸ μὲν κάλλος τῆς χώρας ἐθαύμασε, πρὸς δὲ τοὺς τιμῶντας αὐτὸν οἰκείως διατιθέμενος ἀπέλιπε παρ' αὐτοῖς ἀθάνατα μνημεῖα τῆς ἑαυτοῦ παρουσίας. ἴδιον δέ τι συνέβη γενέσθαι περὶ τὴν πόλιν τῶν Ἀγυριναίων. ἐν ταύτῃ γὰρ τιμηθεὶς ἐπ' ἴσης τοῖς Ὀλυμπίοις θεοῖς πανηγύρεσι καὶ θυσίαις λαμπραῖς, καίπερ κατὰ τοὺς ἔμπροσθεν χρόνους οὐδεμίαν θυσίαν προσδεχόμενος, τότε πρώτως συνευδόκησε, τοῦ δαιμονίου τὴν ἀθανασίαν αὐτῷ προσημαίνοντος. ὁδοῦ γὰρ οὔσης οὐκ ἄπωθεν τῆς πόλεως πετρώδους, αἱ βόες τὰ ἴχνη καθάπερ ἐπὶ κηροῦ τινος ἀπετυποῦντο. ὁμοίως δὲ καὶ αὐτῷ τῷ Ἡρακλεῖ τούτου συμβαίνοντος, καὶ τοῦ ἄθλου δεκάτου τελουμένου, νομίσας ἤδη τι λαμβάνειν τῆς ἀθανασίας, προσεδέχετο τὰς τελουμένας ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων κατ' ἐνιαυτὸν θυσίας. διόπερ τοῖς εὐδοκουμένοις τὰς χάριτας ἀποδιδούς, πρὸ μὲν τῆς πόλεως κατεσκεύασε λίμνην, ἔχουσαν τὸν περίβολον σταδίων τεττάρων, ἣν ἐπώνυμον αὐτῷ καλεῖσθαι προσέταξεν· ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν βοῶν τοῖς ἀποτυπωθεῖσιν ἴχνεσι τὴν ἐφ' ἑαυτοῦ προσηγορίαν ἐπιθείς, τέμενος κατεσκεύασεν ἥρωι Γηρυόνῃ, ὃ μέχρι τοῦ νῦν τιμᾶται παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις, Ἰολάου τε τοῦ ἀδελφιδοῦ συστρατεύοντος τέμενος ἀξιόλογον ἐποίησε καὶ τιμὰς καὶ θυσίας

3. καθαγιάσας D. 10. Πεδειοκράτει cod. Paris. Macrob. V 19, 30 (Xenagoras). 17. καίπερ] καὶ C D. 25. εὐδοκιμουμένοις vulg. corr. Vogel. 28. αὐτῷ vulg. corr. Wil. 30. κατεσκεύασεν D, καθιέρωσεν dett.

κατέδειξεν αὐτῷ γίνεσθαι κατ' ἐνιαυτὸν τὰς μέχρι τοῦ νῦν τηρουμένας· πάντες γὰρ οἱ κατὰ ταύτην τὴν πόλιν οἰκοῦντες ἐκ γενετῆς τὰς κόμας ἱερὰς Ἰολάῳ τρέφουσι, μέχρι ἂν ὅτου θυσίαις μεγαλοπρεπέσι καλλιερήσαντες τὸν θεὸν ἵλεων κατασκευάσωσι. τοσαύτη δ' ἐστὶν ἁγνεία καὶ σεμνότης περὶ τὸ τέμενος ὥστε τοὺς μὴ τελοῦντας τὰς εἰθισμένας θυσίας παῖδας ἀφώνους γενέσθαι καὶ τοῖς τετελευτηκόσιν ὁμοίους. ἀλλ' οὗτοι μέν, ὅταν εὔξηταί τις ἀποδώσειν τὴν θυσίαν καὶ ἐνέχυρον τῆς θυσίας ἀναδείξῃ τῷ θεῷ, παραχρῆμα ἀποκαθίστασθαί φασι τοὺς τῇ προειρημένῃ νόσῳ κατεχομένους. οἱ δ' οὖν ἐγχώριοι τούτοις ἀκολούθως τὴν μὲν πύλην, πρὸς ᾗ τὰς ἀπαντήσεις καὶ θυσίας τῷ θεῷ παρέστησαν, Ἡρακλείαν προσηγόρευσαν, ἀγῶνα δὲ γυμνικὸν καὶ ἱππικὸν καθ' ἕκαστον ἔτος μετὰ πάσης προθυμίας ποιοῦσι. πανδήμου δὲ τῆς ἀποδοχῆς ἐλευθέρων τε καὶ δούλων γενομένης, κατέδειξαν καὶ τοὺς οἰκέτας ἰδίᾳ τιμῶντας τὸν θεὸν θιάσους τε συνάγειν καὶ συνιόντας εὐωχίας τε καὶ θυσίας τῷ θεῷ συντελεῖν.*

Drepana a falce, qua Saturni pudenda exsecta sunt, *ΛΥΚ.* 869 appellata esse dicuntur.

Herculi etiam Iason cum quinquaginta sociis in Sicilia *ΛΥΚ.* 871 sqq. templum vovisse dicitur.

Φοινοδάμας τις Τρὼς συνεβούλευσε τοῖς Τρωσὶν ἐκθεῖναι *ΣΧ. ΛΥΚ.* 952 *τὴν Ἡσιόνην τῷ κήτει, εὐλαβούμενος περὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ τῶν τριῶν μὴ αὐτὰς ἐκθῶσι, καὶ ἔπεισεν· ὁ δὲ Λαομέδων μηνιῶν τῷ Φοινοδάμαντι ἔδωκε τὰς τρεῖς αὐτοῦ θυγατέρας ναύταις, ἵνα ἐκθῶσιν αὐτὰς ἐν Σικελίᾳ θηρίοις βοράν· καὶ τούτου γενομένου κατὰ γνώμην Ἀφροδίτης ἐσώθησαν·* || quamobrem *ΛΥΚ.* 958 sqq. deae templum voverunt || . *ὧν τῇ μιᾷ εἰκασθεὶς κυνὶ ὁ Κριμισὸς ποταμὸς συνῆλθεν· ἡ δὲ ἔτεκε τὸν Αἰγέστην. ὃς ἔκτισε τρεῖς πόλεις ἐν Σικελίᾳ, τὴν ἀφ' ἑαυτοῦ Αἰγέσταν, Ἔρυκα, Ἄταλλαν· ἔγημε δὲ οὗτος Ἄταλλαν.* || *ὁ Αἰγέστης . . .* * *ΣΧ. ΛΥΚ.* 965 *νόθον Ἀγχίσου υἱὸν Ἔλυμον καλούμενον ἤγαγεν εἰς Σικελίαν.* || Neque oblita est Aegesta originis Troianae; longum *ΛΥΚ.* 967 sqq.

---

3. *κόμας ἱερὰς* dett. 7. *οὗτοι μὲν* suspectum: *εὕρομεν* Wil. 9. *φασι* om. C dett. 22. *ἐκθεῖναι*] *ἐκεῖθεν εἶναι* Marc. 29. *Κριμησὸς* Marc. 31. *Ἄταλλαν*] *Στύλλαν* Marc. e scholio 964 nomen restitui.

TIMAEI LIBRORUM I et II

QUAE SUPERSUNT.

SIGNA.

* Asteriscus fontis, unde Timaeum restitui, nomini praefixus nonnulla verba, quae ad scriptorem refingendum valere non videntur, omissa esse demonstrat.

Asteriscus verbis ipsis praefixus de origine Timaeana dubitari posse docet.

Litterae diductae verba scriptoris ipsius allata indicant, e. g.: A N T I G. 1.

Codicum lectionibus usus sum

1. in Diodoro

IV. V: 1. lib. *Vindobonensis* s. XI = D (Vogel)

2. „ *Vaticani* s. XII = C

XI (cp. 89):

3. lib. *Patmii* s. X vel XI = P.

2. in Mirabilibus auscultationibus:

lib. *Laurentiani* 60, 19 = S^a (Bekker).

Lycophronem fere ubique verti. Verba scriptorum Romanorum litteris inclinatis, mea rectis exhibui.

SICILIA.

(*Καὶ ταύτην τὴν βίβλον ἐπιγράφοντες νησιωτικὴν ἀκολούθως τῇ γραφῇ) περὶ πρώτης τῆς Σικελίας ἐροῦμεν, ἐπεὶ καὶ κρατίστη τῶν νήσων ἐστὶ καὶ τῇ παλαιότητι τῶν μυθολογουμένων πεπρώτευκεν.* DIOD. V 2, 1

*Ἡ γὰρ νῆσος τὸ παλαιὸν ἀπὸ μὲν τοῦ σχήματος Τρινακρία κληθεῖσα || ὅτι τρεῖς ἄκρας ἔχει || ἀπὸ δὲ τῶν κατοικησάντων αὐτὴν Σικανῶν Σικανία προσαγορευθεῖσα τὸ τελευταῖον ἀπὸ τῶν Σικελῶν τῶν ἐκ τῆς Σικελίας πανδημεὶ περαιωθέντων ὠνόμασται Σικελία. ἔστι δ' αὐτῆς ἡ περίμετρος σταδίων ὡς τετρακισχιλίων τριακοσίων ἑξήκοντα· τῶν γὰρ τριῶν πλευρῶν ἡ μὲν ἀπὸ τῆς Πελωριάδος ἐπὶ τὸ Λιλύβαιον ὑπάρχει σταδίων χιλίων ἑπτακοσίων, ἡ δ' ἀπὸ Λιλυβαίου μέχρι Παχύνου τῆς Συρακοσίας χώρας σταδίων χιλίων καὶ πεντακοσίων, ἡ δ' ἀπολειπομένη σταδίων χιλίων ἑκατὸν ἑξήκοντα. οἱ ταύτην οὖν κατοικοῦντες Σικελιῶται παρειλήφασι παρὰ τῶν προγόνων, ἀεὶ τῆς φήμης ἐξ αἰῶνος παραδιδομένης τοῖς ἐκγόνοις ἱερὰν ὑπάρχειν τὴν νῆσον Δήμητρος καὶ Κόρης· ἔνιοι δὲ τῶν ποιητῶν μυθολογοῦσι κατὰ τὸν τοῦ Πλούτωνος καὶ Φερσεφόνης γάμον ὑπὸ Διὸς ἀνακάλυπτρα τῇ νύμφῃ δεδόσθαι ταύτην τὴν νῆσον. τοὺς δὲ κατοικοῦντας αὐτὴν τὸ παλαιὸν Σικανοὺς αὐτόχθονας εἶναί φασιν οἱ *νομιμώτατοι τῶν συγγραφέων, καὶ τάς τε προειρημένας θεὰς ἐν ταύτῃ [τῇ νήσῳ] πρώτως φανῆναι καὶ τὸν τοῦ σίτου καρπὸν ταύτην πρώτην ἀνεῖναι διὰ τὴν* SCHOL. AP. RH. IV 965

---

5. schol. Ap. Rh. IV 965 *Τίμαιος Θρινακίαν φησὶ καλεῖσθαι. . .* 7. *τὸ τελευταῖον* Madvig, *τελευταῖον δὲ* codd. 14. *τεσσαράκοντα* codd. 21. *ἐλλογιμώτατοι* tentat Wil. 22. *τῇ νήσῳ* del. Wil. cum dett.

ἀρετὴν τῆς χώρας, περὶ ὧν καὶ τὸν ἐπιφανέστατον τῶν ποιητῶν μαρτυρεῖν λέγοντα (ι 109)

ἀλλὰ τά γ' ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται
πυροὶ καὶ κριθαί, ἠδ' ἄμπελοι, αἵτε φέρουσιν
οἶνον ἐριστάφυλον, καί σφιν Διὸς ὄμβρος ἀέξει.

ἔν τε γὰρ τῷ Λεοντίνῳ πεδίῳ καὶ κατὰ πολλοὺς ἄλλους τόπους τῆς Σικελίας μέχρι τοῦ νῦν φύεσθαι τοὺς ἀγρίους ὀνομαζομένους πυροὺς ‖ (ΘΑΥΜ. ἈΚ. 82) οὔτε τοῖς ἐγχωρίοις ὁμοίους, οἷς χρῶνται, οὔτε ἄλλοις ἐπεισάκτοις, ἀλλ' ἰδιότητά τινα μεγάλην ἔχοντας. ‖ καθόλου δὲ [πρὸ τῆς εὑρέσεως τοῦ σίτου] ζητουμένου κατὰ ποίαν τῆς οἰκουμένης γῆν πρῶτον ἐφάνησαν οἱ προειρημένοι καρποί, εἰκός ἐστιν ἀποδίδοσθαι τὸ πρωτεῖον τῇ κρατίστῃ χώρᾳ· καὶ τὰς θεὰς δὲ τὰς εὑρούσας ἀκολούθως τοῖς εἰρημένοις ὁρᾶν
DIOD. V 3 ἐστι μάλιστα τιμωμένας παρὰ τοῖς Σικελιώταις· καὶ τὴν ἁρπαγὴν τὴν κατὰ τὴν Κόρην ἐν ταύτῃ γενομένην ἀπόδειξιν εἶναι λέγουσι φανερωτάτην ὅτι τὰς διατριβὰς αἱ θεαὶ κατὰ ταύτην τὴν νῆσον ἐποιοῦντο διὰ τὸ στέργεσθαι μάλιστα παρ' αὐταῖς ταύτην. γενέσθαι δὲ μυθολογοῦσι τὴν ἁρπαγὴν τῆς Κόρης ἐν τοῖς λειμῶσι τοῖς κατὰ τὴν Ἔνναν· ἔστι δ' ὁ τόπος οὗτος πλησίον μὲν τῆς πόλεως, ἴοις δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἄνθεσι παντοδαποῖς ἐκπρεπὴς καὶ [τῆς] θέας ἄξιος· διὰ δὲ τὴν ἀπὸ τῶν φυομένων ἀνθῶν εὐωδίαν λέγεται τοὺς κυνηγεῖν εἰωθότας κύνας μὴ δύνασθαι στιβεύειν, ἐμποδιζομένους τὴν φυσικὴν αἴσθησιν. ἔστι δ' ὁ προειρημένος λειμὼν ἄνωθεν μὲν ὁμαλὸς καὶ παντελῶς εὔυδρος, κύκλῳ δ' ὑψηλὸς καὶ πανταχόθεν κρημνοῖς ἀπότομος. δοκεῖ δ' ἐν μέσῳ κεῖσθαι τῆς ὅλης νήσου, διὸ καὶ Σικελίας ὀμφαλὸς ὑπό τινων προσαγορεύεται. ἔχει δὲ καὶ πλησίον ἄλση [λειμῶνας] καὶ περὶ ταῦτα ἕλη, καὶ σπήλαιον εὐμέγεθες, ἔχον χάσμα κατάγειον πρὸς τὴν ἄρκτον νενευκός, δι' οὗ μυθολογοῦσι τὸν Πλούτωνα μεθ' ἅρματος ἐπελθόντα ποιήσασθαι τὴν ἁρπαγὴν τῆς Κόρης. τὰ δὲ ἴα καὶ τῶν ἄλλων ἀνθῶν τὰ παρεχόμενα τὴν εὐωδίαν παραδόξως δι' ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ παραμένειν θάλλοντα καὶ τὴν ὅλην πρόσοψιν ἀνθηρὰν καὶ ἐπιτερπῆ παρεχόμενα. μυθολογοῦσι δὲ μετὰ τῆς

10. *πρὸ — σίτου* del. Wil. 12. *εἰκότως* D. 14. *τῆς ἁρπαγῆς τῆς — γενομένης* codd. em. Hertlein. 21. *τῆς θεᾶς* D. 28. *λειμῶνας* D. *καὶ λ.* vel plura dett. 30. *διὸ* D.

Κόρης τὰς τῆς ὁμοίας παρθενίας ἠξιωμένας Ἀθηνᾶν τε καὶ Ἄρτεμιν συντρεφομένας συνάγειν μετ' αὐτῆς τὰ ἄνθη καὶ κατασκευάζειν κοινῇ τῷ πατρὶ Διὶ τὸν πέπλον. διὰ δὲ τὰς μετ' ἀλλήλων διατριβάς τε καὶ ὁμιλίας ἁπάσας στέρξαι τὴν νῆσον ταύτην μάλιστα καὶ λαχεῖν ἑκάστην αὐτῶν χώραν, τὴν μὲν Ἀθηνᾶν ἐν τοῖς περὶ τὸν Ἱμέραν μέρεσιν, ἐν οἷς τὰς μὲν νύμφας χαριζομένας Ἀθηνᾷ τὰς τῶν θερμῶν ὑδάτων ἀνεῖναι πηγὰς κατὰ τὴν Ἡρακλέους παρουσίαν, τοὺς δ' ἐγχωρίους πόλιν αὐτῇ καθιερῶσαι καὶ χώραν τὴν ὀνομαζομένην μέχρι τοῦ νῦν Ἀθήναιον· τὴν δ' Ἄρτεμιν τὴν ἐν ταῖς Συρακούσαις νῆσον λαβεῖν παρὰ τῶν θεῶν τὴν ἀπ' ἐκείνης Ὀρτυγίαν ὑπό τε τῶν χρησμῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων ὀνομασθεῖσαν. ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν νῆσον ταύτην ἀνεῖναι τὰς Νύμφας [ταύτας] χαριζομένας τῇ Ἀρτέμιδι μεγίστην πηγὴν τὴν ὀνομαζομένην Ἀρέθουσαν.

Φησὶ (sc. Timaeus) *τοιγαροῦν τὴν Ἀρέθουσαν κρήνην* POL. XII 4d. 5 *τὴν ἐν ταῖς Συρακούσαις ἔχειν τὰς πηγὰς ἐκ τοῦ κατὰ Πελοπόννησον διά τε τῆς Ἀρκαδίας καὶ διὰ τῆς Ὀλυμπίας ῥέοντος ποταμοῦ Ἀλφειοῦ· ἐκεῖνον γὰρ δύντα κατὰ γῆς ⟨καὶ⟩ τετρακισχιλίους σταδίους ὑπὸ τὸ Σικελικὸν ἐνεχθέντα πέλαγος ἀναδύνειν ἐν ταῖς Συρακούσαις, γενέσθαι δὲ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ κατά τινα χρόνον οὐρανίων ὄμβρων ῥαγέντων κατὰ τὸν τῶν Ὀλυμπίων καιρὸν καὶ τοῦ ποταμοῦ τοὺς κατὰ τὸ τέμενος ἐπικλύσαντος τόπους, ὄνθου τε πλῆθος ἀναβλύζειν τὴν Ἀρέθουσαν ἐκ τῶν κατὰ τὴν πανήγυριν θυομένων βοῶν καὶ φιάλην χρυσῆν ἀναβαλεῖν, ἣν ἐπιγνόντες ἰδίαν τῆς ἑορτῆς ἀνείλοντο. ‖ ταύτην . . .* DIOD. V 3, 6 *ἔχειν μεγάλους καὶ πολλοὺς ἰχθύας . . ἱεροὺς ὄντας καὶ ἀθίκτους ἀνθρώποις· ἐξ ὧν πολλάκις τινῶν κατὰ τὰς πολεμικὰς περιστάσεις φαγόντων, παραδόξως ἐπεσήμηνε τὸ θεῖον καὶ μεγάλαις συμφοραῖς περιέβαλε τοὺς τολμήσαντας προσενέγκασθαι· . . . ὁμοίως δὲ ταῖς προειρημέναις δυσὶ θεαῖς καὶ τὴν Κόρην* V 4 *λαχεῖν τοὺς περὶ τὴν Ἔνναν λειμῶνας· πηγὴν δὲ μεγάλην αὐτῇ καθιερωθῆναι ἐν τῇ Συρακοσίᾳ τὴν ὀνομαζομένην Κυάνην. τὸν γὰρ Πλούτωνα μυθολογοῦσι τὴν ἁρπαγὴν ποιησάμενον*

1. *τὰς τῆς*] *ταύτης* D. 6. *τὴν Ἱμ.* dett. 13. *ταύτας* del. Wil. 18. *καὶ* add. Spengel. 20. *ἀναδύειν* cod. corr. Naber. 29. *ἐπεσήμαινε* D.

ἀποκομίσαι τὴν Κόρην ἐφ' ἅρματος πλησίον τῶν Συρακουσῶν καὶ τὴν γῆν ἀναρρήξαντα αὐτὸν μὲν μετὰ τῆς ἁρπαγείσης δῦναι καθ' ᾅδου, πηγὴν δ' ἀνεῖναι τὴν ὀνομαζομένην Κυάνην, πρὸς ᾗ κατ' ἐνιαυτὸν οἱ Συρακόσιοι πανήγυριν ἐπιφανῆ συντελοῦσι, καὶ θύουσιν οἱ μὲν ἰδιῶται τὰ ἐλάττω τῶν ἱερείων, δημοσίᾳ δὲ ταύρους βυθίζουσιν ἐν τῇ λίμνῃ, ταύτην τὴν θυσίαν καταδείξαντος Ἡρακλέους καθ' ὃν καιρὸν τὰς Γηρυόνου βοῦς ἐλαύνων περιῆλθε πᾶσαν Σικελίαν. μετὰ δὲ τὴν τῆς Κόρης ἁρπαγὴν μυθολογοῦσι τὴν Δήμητρα μὴ δυναμένην ἀνευρεῖν τὴν θυγατέρα λαμπάδας ἐκ τῶν κατὰ τὴν Αἴτνην κρατήρων ἀναψαμένην ἐπελθεῖν ἐπὶ πολλὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, τῶν δ' ἀνθρώπων τοὺς μάλιστ' αὐτὴν προσδεξαμένους εὐεργετῆσαι τὸν τῶν πυρῶν καρπὸν ἀντιδωρησαμένην. φιλανθρωπότατα δὲ τῶν Ἀθηναίων ὑποδεξαμένων τὴν θεόν, πρώτοις τούτοις μετὰ τοὺς Σικελιώτας δωρήσασθαι τὸν τῶν πυρῶν καρπόν. ἀνθ' ὧν ὁ δῆμος οὗτος περιττότερον τῶν ἄλλων ἐτίμησαν τὴν θεὸν θυσίαις τ' ἐπιφανεστάταις καὶ τοῖς ἐν Ἐλευσῖνι μυστηρίοις, ἃ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἁγνείας ἐγένετο πᾶσιν ἀνθρώποις περιβόητα. παρὰ δὲ τῶν Ἀθηναίων πολλοὶ μεταλαβόντες τῆς ἐκ τοῦ σίτου φιλανθρωπίας καὶ τοῖς πλησιοχώροις μεταδιδόντες τοῦ σπέρματος ἐπλήρωσαν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. οἱ δὲ κατὰ τὴν Σικελίαν, διὰ τὴν τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης πρὸς αὐτοὺς οἰκειότητα πρῶτοι τῆς εὑρέσεως τοῦ σίτου μεταλαβόντες, ἑκατέρᾳ τῶν θεῶν κατέδειξαν θυσίας καὶ πανηγύρεις, ἐπωνύμους αὐταῖς ποιήσαντες καὶ τῷ χρόνῳ διασημήναντες τὰς δοθείσας δωρεάς. τῆς μὲν γὰρ Κόρης τὴν καταγωγὴν ἐποιήσαντο περὶ τὸν καιρὸν ἐν ᾧ τὸν τοῦ σίτου καρπὸν τελεσιουργεῖσθαι συνέβαινε, καὶ ταύτην τὴν θυσίαν καὶ πανήγυριν μετὰ τοσαύτης ἁγνείας καὶ σπουδῆς ἐπιτελοῦσιν ὅσης εἰκός ἐστι τοὺς τῇ κρατίστῃ δωρεᾷ προκριθέντας τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἀποδιδόναι τὰς χάριτας· τῆς δὲ Δήμητρος τὸν καιρὸν τῆς θυσίας προέκριναν ἐν ᾧ τὴν ἀρχὴν ὁ σπόρος τοῦ σίτου λαμβάνει, ἐπὶ δ' ἡμέρας δέκα πανήγυριν ἄγουσιν ἐπώνυμον τῆς θεοῦ ταύτης, τῇ τε λαμπρότητι τῆς παρασκευῆς μεγαλοπρεπεστάτην καὶ τῇ διασκευῇ μιμούμενοι τὸν ἀρχαῖον

1. ἅρμασι D. 30. ὅσης Hertlein, ὅσην codd.

βίον. ἔθος δ' ἐστὶν αὐτοῖς ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις αἰσχρολογεῖν κατὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας διὰ τὸ τὴν θεὸν ἐπὶ τ῀ τῆς Κόρης ἁρπαγῇ λυπουμένην γελάσαι διὰ τὴν αἰσχρολογίαν.

Περὶ δὲ τῆς κατὰ τὴν Κόρην ἁρπαγῆς, ὅτι γέγονεν ὡς προειρήκαμεν, πολλοὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ποιητῶν μεμαρτυρήκασι. Καρκίνος μὲν γὰρ ὁ τῶν τραγῳδιῶν ποιητής, πλεονάκις ἐν ταῖς Συρακούσαις παρεπιδεδημηκὼς καὶ τὴν τῶν ἐγχωρίων τεθεαμένος σπουδὴν ⟨τὴν⟩ περὶ τὰς θυσίας καὶ πανηγύρεις τῆς τε Δήμητρος καὶ Κόρης, κατεχώρισεν ἐν τοῖς ποιήμασι τούσδε τοὺς στίχους· V 5

λέγουσι Δήμητρός ποτ' ἄρρητον κόρην
Πλούτωνα κρυφίοις ἁρπάσαι βουλεύμασι
δῦναί τε γαίας εἰς μελαμφαεῖς μυχούς·
πόθῳ δὲ μητέρ' ἠφανισμένης κόρης
μαστῆρ' ἐπελθεῖν πᾶσαν ἐν κύκλῳ χθόνα.
καὶ γῆν μὲν Αἰτναίοισι Σικελίας πάγοις
πυρὸς γέμουσαν ῥεύμασιν δυσεμβόλοις
πᾶσαν στενάξαι, πένθεσιν δὲ παρθένου
σίτων ἄμοιρον διοτρεφὲς φθίνειν γένος.
ὅθεν θεὰς τιμῶσιν ἐς τὰ νῦν ἔτι.

οὐκ ἄξιον δὲ παραλιπεῖν τῆς θεοῦ ταύτης τὴν ὑπερβολὴν τῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐεργεσίας· χωρὶς γὰρ τῆς εὑρέσεως τοῦ σίτου τήν τε κατεργασίαν αὐτοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἐδίδαξε καὶ νόμους εἰσηγήσατο καθ' οὓς δικαιοπραγεῖν εἰθίσθησαν, δι' ἣν αἰτίαν φασὶν αὐτὴν θεσμοφόρον ἐπονομασθῆναι· τούτων δὲ τῶν εὑρημάτων οὐκ ἄν τις ἑτέραν εὐεργεσίαν εὕροι μείζονα· καὶ γὰρ τὸ ζῆν καὶ τὸ καλῶς ζῆν περιέχουσι. —

Urbs illa praeclara [sc. Syracusae] quam ait Timaeus *Graecarum maximam, omnium autem esse pulcherrimam* — — CIC. de rep. III 31

Περὶ δὲ τῶν κατοικησάντων ἐν αὐτῇ πρώτων Σικανῶν . . . Φίλιστος μέν φησιν ἐξ Ἰβηρίας αὐτοὺς ἀποικισθέντας κατοικῆσαι τὴν νῆσον, ἀπό τινος Σικανοῦ ποταμοῦ κατ' Ἰβηρίαν ὄντος τετευχότας ταύτης τῆς προσηγορίας, Τίμαιος δὲ τὴν DIOD. V 6

---

9. τὴν addendum. 17. γῆν] τὴν vulg. corr. Nauck: *fr. tr. gr.*[2] 799.

ἄγνοιαν τούτου τοῦ συγγραφέως ἐλέγξας ἀκριβῶς ἀποφαίνεται τούτους αὐτόχθονας εἶναι· πολλὰς δ' αὐτοῦ φέροντος ἀποδείξεις τῆς τούτων ἀρχαιότητος, οὐκ ἀναγκαῖον ἡγούμεθα περὶ τούτων διεξιέναι. οἱ δ' οὖν Σικανοὶ τὸ παλαιὸν κωμηδὸν ᾤκουν, ἐπὶ τῶν ὀχυρωτάτων λόφων τὰς πόλεις κατασκευάζοντες διὰ τοὺς λῃστάς· οὐ γὰρ ἦσαν ὑπὸ μίαν ἡγεμονίαν βασιλέως τεταγμένοι, κατὰ πόλιν δὲ ἑκάστην εἷς ἦν ὁ δυναστεύων. καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἅπασαν τὴν νῆσον κατῴκουν καὶ τὴν χώραν ἐργαζόμενοι τὰς τροφὰς εἶχον· ὕστερον δὲ τῆς Αἴτνης ἐν πλείοσι τόποις ἀναφυσήματα πυρὸς ἀνείσης, καὶ πολλοῦ κατὰ τὴν χώραν ῥύακος ἐκχυθέντος, συνέβη φθαρῆναι* τῆς γῆς ἐπὶ πολὺν τόπον. ἐπ' ἔτη δὲ πλείω τοῦ πυρὸς ἐπινεμομένου πολλὴν χώραν, φοβηθέντες τὰ μὲν πρὸς ἕω κεκλιμένα τῆς Σικελίας ἐξέλιπον, εἰς δὲ τὰ πρὸς δυσμὰς νεύοντα μετῴκησαν. τὸ δὲ τελευταῖον πολλαῖς γενεαῖς ὕστερον ἐκ τῆς Ἰταλίας τὸ τῶν Σικελῶν ἔθνος πανδημεὶ περαιωθὲν εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν ὑπὸ τῶν Σικανῶν ἐκλειφθεῖσαν χώραν κατῴκησαν. ἀεὶ δὲ τῇ πλεονεξίᾳ προβαινόντων τῶν Σικελῶν καὶ τὴν ὅμορον πορθούντων, ἐγένοντο πόλεμοι πλεονάκις αὐτοῖς πρὸς τοὺς Σικανούς, ἕως συνθήκας ποιησάμενοι συμφώνους ὅρους ἔθεντο τῆς χώρας .... ὕστατα δ' ἀποικίαι τῶν Ἑλλήνων ἐγένοντο κατὰ τὴν Σικελίαν ἀξιόλογοι καὶ πόλεις παρὰ θάλατταν ἐκτίσθησαν. ἀναμιγνύμενοι δ' ἀλλήλοις καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν καταπλεόντων Ἑλλήνων τήν τε διάλεκτον αὐτῶν ἔμαθον καὶ ταῖς ἀγωγαῖς συντραφέντες τὸ τελευταῖον τὴν βάρβαρον διάλεκτον ἅμα καὶ τὴν προσηγορίαν ἠλλάξαντο, Σικελιῶται προσαγορευθέντες. —

ΣΧ. ΛΥΚ 46 Ὁ Ἡρακλῆς τὰς Γηρυόνος βοῦς ἐλαύνων, ὡς ἐγένετο κατὰ τὸν πορθμὸν μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Σικελίας, ἀπέκτεινε τὴν Σκύλλαν ἁρπάζουσαν τῶν ταύρων· ἀνεζωπύρησε δὲ αὐτὴν Φόρκυς ὁ πατὴρ αὐτῆς καύσας.

DIOD. IV 22, 6 Ὁ δ' Ἡρακλῆς καταντήσας ἐπὶ τὸν πορθμὸν κατὰ τὸ στενότατον τῆς θαλάττης, τὰς μὲν βοῦς ἐπεραίωσεν εἰς τὴν Σικελίαν, αὐτὸς δὲ ταύρου κέρως λαβόμενος διενήξατο τὸν πόρον, ὄντος τοῦ διαστήματος σταδίων τριῶν καὶ δέκα, ὡς
IV 23, 1 Τίμαιός φησιν. μετὰ δὲ ταῦτα βουλόμενος ἐγκυκλωθῆναι

9. ἐν om. D.

πᾶσαν Σικελίαν, ἐποιεῖτο τὴν πορείαν ἀπὸ τῆς Πελωριάδος ἐπὶ τὸν Ἔρυκα. διεξιόντος δ' αὐτοῦ τὴν παράλιον τῆς νήσου, μυθολογοῦσι τὰς Νύμφας ἀνεῖναι θερμὰ λουτρὰ πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν τῆς κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν αὐτῷ γενομένης κακοπαθείας· τούτων δ' ὄντων διττῶν, τὰ μὲν Ἱμεραῖα, τὰ δ' Αἰγεσταῖα προσαγορεύεται, τὴν ὀνομασίαν ἔχοντα ταύτην ἀπὸ τῶν τόπων. τοῦ δ' Ἡρακλέους πλησιάσαντος τοῖς κατὰ τὸν Ἔρυκα τόποις, προεκαλέσατο αὐτὸν Ἔρυξ εἰς πάλην, υἱὸς [μὲν] ὢν Ἀφροδίτης καὶ Βούτα τοῦ τότε βασιλεύοντος τῶν τόπων. || κτίσαι IV 83, 1 sqq.
δὲ [Erycem] καὶ πόλιν ἀξιόλογον ὁμώνυμον αὐτῷ, κειμένην ἐπί τινος ὑψηλοῦ τόπου· κατὰ δὲ τὴν ἄκραν τὴν ἐν τῇ πόλει τῆς μητρὸς ἱερὸν ἱδρύσασθαι καὶ κοσμῆσαι τῇ τε κατασκευῇ τοῦ νεὼ καὶ τῷ πλήθει τῶν ἀναθημάτων. τὴν δὲ θεὸν διά τε τὴν ἀπὸ τῶν ἐγχωρίων εὐσέβειαν καὶ διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ τεκνωθέντος υἱοῦ τιμὴν ἀγαπῆσαι περιττότερον τὴν πόλιν· διόπερ αὐτὴν Ἀφροδίτην Ἐρυκίνην ὀνομασθῆναι. || γενομένης δὲ τῆς * IV 23, 2 sqq.
φιλοτιμίας μετὰ προστίμου, καὶ τοῦ μὲν Ἔρυκος διδόντος τὴν χώραν, τοῦ δ' Ἡρακλέους τὰς βοῦς, τὸ μὲν πρῶτον ἀγανακτεῖν τὸν Ἔρυκα, διότι πολὺ λείπονται τῆς ἀξίας αἱ βόες, συγκρινομένης τῆς χώρας πρὸς αὐτάς· πρὸς ταῦτα δὲ τοῦ Ἡρακλέους ἀποφαινομένου διότι, ταύτας ἂν ἀποβάλῃ, στερήσεται τῆς ἀθανασίας, εὐδοκήσας ὁ Ἔρυξ τῇ συνθήκῃ καὶ παλαίσας ἐλείφθη καὶ τὴν χώραν ἀπέβαλεν. ὁ δ' Ἡρακλῆς τὴν μὲν χώραν παρέθετο τοῖς ἐγχωρίοις, συγχωρήσας αὐτοῖς λαμβάνειν τοὺς καρπούς, μέχρι ἄν τις τῶν ἐκγόνων αὐτοῦ παραγενόμενος ἀπαιτήσῃ· ὅπερ καὶ συνέβη γενέσθαι. πολλαῖς γὰρ ὕστερον γενεαῖς Δωριεὺς ὁ Λακεδαιμόνιος καταντήσας εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν χώραν ἀπολαβὼν ἔκτισε πόλιν Ἡράκλειαν. ταχὺ δ' αὐτῆς αὐξομένης, οἱ Καρχηδόνιοι φθονήσαντες ἅμα καὶ φοβηθέντες μήποτε πλέον ἰσχύσασα [τῆς Καρχηδόνος] ἀφέληται τῶν Φοινίκων τὴν ἡγεμονίαν, στρατεύσαντες ἐπ' αὐτὴν μεγάλαις δυνάμεσι καὶ κατὰ κράτος ἑλόντες κατέσκαψαν. . . τότε δ' ὁ Ἡρακλῆς ἐγκυκλούμενος τὴν Σικελίαν, καταντήσας εἰς τὴν νῦν οὖσαν τῶν Συρακοσίων πόλιν καὶ πυθόμενος τὰ μυθο-

---

5. *Αἰγεσταῖα* scripsi Lycophronis 968 optimos libros secutus; *Ἐγεσταῖα* Diod. 8. *μὲν* del. Bekker. 30. *τῆς Καρχηδόνος* del. Wil.

λογούμενα κατὰ τὴν τῆς Κόρης ἁρπαγήν, ἔθυσέ τε ταῖς θεαῖς μεγαλοπρεπῶς καὶ εἰς τὴν Κυάνην τὸν καλλιστεύοντα τῶν ταύρων καθαγίσας κατέδειξε θύειν τοὺς ἐγχωρίους κατ' ἐνιαυτὸν τῇ Κόρῃ καὶ πρὸς τῇ Κυάνῃ λαμπρῶς ἄγειν πανήγυρίν τε καὶ θυσίαν. αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν βοῶν διὰ τῆς μεσογείου διεξιών, καὶ τῶν ἐγχωρίων Σικανῶν μεγάλαις δυνάμεσιν ἀντιταξαμένων, ἐνίκησεν ἐπιφανεῖ παρατάξει καὶ πολλοὺς ἀπέκτεινεν, ἐν οἷς μυθολογοῦσί τινες καὶ στρατηγοὺς ἐπιφανεῖς γεγενῆσθαι τοὺς μέχρι τοῦ νῦν ἡρωικῆς τιμῆς τυγχάνοντας, Λεύκασπιν καὶ Πεδιακράτην καὶ Βουφόναν καὶ Γλυχάταν, ἔτι δὲ Βυταίαν καὶ Κρυτίδαν.

IV 24 Μετὰ δὲ ταῦτα διελθὼν τὸ Λεοντῖνον πεδίον, τὸ μὲν κάλλος τῆς χώρας ἐθαύμασε, πρὸς δὲ τοὺς τιμῶντας αὐτὸν οἰκείως διατιθέμενος ἀπέλιπε παρ' αὐτοῖς ἀθάνατα μνημεῖα τῆς ἑαυτοῦ παρουσίας. ἴδιον δέ τι συνέβη γενέσθαι περὶ τὴν πόλιν τῶν Ἀγυριναίων. ἐν ταύτῃ γὰρ τιμηθεὶς ἐπ' ἴσης τοῖς Ὀλυμπίοις θεοῖς πανηγύρεσι καὶ θυσίαις λαμπραῖς, καίπερ κατὰ τοὺς ἔμπροσθεν χρόνους οὐδεμίαν θυσίαν προσδεχόμενος, τότε πρώτως συνευδόκησε, τοῦ δαιμονίου τὴν ἀθανασίαν αὐτῷ προσημαίνοντος. ὁδοῦ γὰρ οὔσης οὐκ ἄπωθεν τῆς πόλεως πετρώδους, αἱ βόες τὰ ἴχνη καθάπερ ἐπὶ κηροῦ τινος ἀπετυποῦντο. ὁμοίως δὲ καὶ αὐτῷ τῷ Ἡρακλεῖ τούτου συμβαίνοντος, καὶ τοῦ ἄθλου δεκάτου τελουμένου, νομίσας ἤδη τι λαμβάνειν τῆς ἀθανασίας, προσεδέχετο τὰς τελουμένας ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων κατ' ἐνιαυτὸν θυσίας. διόπερ τοῖς εὐδοκουμένοις τὰς χάριτας ἀποδιδούς, πρὸ μὲν τῆς πόλεως κατεσκεύασε λίμνην, ἔχουσαν τὸν περίβολον σταδίων τεττάρων, ἣν ἐπώνυμον αὑτῷ καλεῖσθαι προσέταξεν· ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν βοῶν τοῖς ἀποτυπωθεῖσιν ἴχνεσι τὴν ἐφ' ἑαυτοῦ προσηγορίαν ἐπιθείς, τέμενος κατεσκεύασεν ἥρωι Γηρυόνῃ, ὃ μέχρι τοῦ νῦν τιμᾶται παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις, Ἰολάου τε τοῦ ἀδελφιδοῦ συστρατεύοντος τέμενος ἀξιόλογον ἐποίησε καὶ τιμὰς καὶ θυσίας

3. καθαγιάσας D. 10. Πεδιοκράτει cod. Paris. Macrob. V 19, 30 (Xenagoras). 17. καίπερ] καὶ C D. 25. εὐδοκιμουμένοις vulg. corr. Vogel. 28. αὐτῷ vulg. corr. Wil. 30. κατεσκεύασεν D, καθιέρωσεν dett.

κατέδειξεν αὐτῷ γίνεσθαι κατ' ἐνιαυτὸν τὰς μέχρι τοῦ νῦν τηρουμένας· πάντες γὰρ οἱ κατὰ ταύτην τὴν πόλιν οἰκοῦντες ἐκ γενετῆς τὰς κόμας ἱερὰς Ἰολάῳ τρέφουσι, μέχρι ἂν ὅτου θυσίαις μεγαλοπρεπέσι καλλιερήσαντες τὸν θεὸν ἵλεων κατασκευάσωσι. τοσαύτη δ' ἐστὶν ἁγνεία καὶ σεμνότης περὶ τὸ τέμενος ὥστε τοὺς μὴ τελοῦντας τὰς εἰθισμένας θυσίας παῖδας ἀφώνους γενέσθαι καὶ τοῖς τετελευτηκόσιν ὁμοίους. ἀλλ' οὗτοι μέν, ὅταν εὔξηταί τις ἀποδώσειν τὴν θυσίαν καὶ ἐνέχυρον τῆς θυσίας ἀναδείξῃ τῷ θεῷ, παραχρῆμα ἀποκαθίστασθαί φασι τοὺς τῇ προειρημένῃ νόσῳ κατεχομένους. οἱ δ' οὖν ἐγχώριοι τούτοις ἀκολούθως τὴν μὲν πύλην, πρὸς ᾗ τὰς ἀπαντήσεις καὶ θυσίας τῷ θεῷ παρέστησαν, Ἡρακλείαν προσηγόρευσαν, ἀγῶνα δὲ γυμνικὸν καὶ ἱππικὸν καθ' ἕκαστον ἔτος μετὰ πάσης προθυμίας ποιοῦσι. πανδήμου δὲ τῆς ἀποδοχῆς ἐλευθέρων τε καὶ δούλων γενομένης, κατέδειξαν καὶ τοὺς οἰκέτας ἰδίᾳ τιμῶντας τὸν θεὸν θιάσους τε συνάγειν καὶ συνιόντας εὐωχίας τε καὶ θυσίας τῷ θεῷ συντελεῖν.*

Drepana a falce, qua Saturni pudenda exsecta sunt, ΛΥΚ. 869 appellata esse dicuntur.

Herculi etiam Iason cum quinquaginta sociis in Sicilia ΛΥΚ. 871 sqq. templum vovisse dicitur.

Φοινοδάμας τις Τρὼς συνεβούλευσε τοῖς Τρωσὶν ἐκθεῖναι ΣΧ. ΛΥΚ. 952 *τὴν Ἡσιόνην τῷ κήτει, εὐλαβούμενος περὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ τῶν τριῶν μὴ αὐτὰς ἐκθῶσι, καὶ ἔπεισεν· ὁ δὲ Λαομέδων μηνιῶν τῷ Φοινοδάμαντι ἔδωκε τὰς τρεῖς αὐτοῦ θυγατέρας ναύταις, ἵνα ἐκθῶσιν αὐτὰς ἐν Σικελίᾳ θηρίοις βοράν· καὶ τούτου γενομένου κατὰ γνώμην Ἀφροδίτης ἐσώθησαν·* || quamobrem deae templum voverunt || ΛΥΚ. 958 sqq. *. ὧν τῇ μιᾷ εἰκασθεὶς κυνὶ ὁ Κριμισὸς ποταμὸς συνῆλθεν· ἡ δὲ ἔτεκε τὸν Αἰγέστην. ὃς ἔκτισε τρεῖς πόλεις ἐν Σικελίᾳ, τὴν ἀφ' ἑαυτοῦ Αἰγέσταν, Ἔρυκα, Ἄταλλαν· ἔγημε δὲ οὗτος Ἄταλλαν.* || *ὁ Αἰγέστης . . .* * ΣΧ. ΛΥΚ. 965 *νόθον Ἀγχίσου υἱὸν Ἔλυμον καλούμενον ἤγαγεν εἰς Σικελίαν.* || Neque oblita est Aegesta originis Troianae; longum ΛΥΚ. 967 sqq.

---

3. *κόμας ἱερὰς* dett. 7. *οὗτοι μὲν* suspectum: *εὕρομεν* Wil. 9. *φασι* om. C dett. 22. *ἐκθεῖναι*] *ἐκεῖθεν εἶναι* Marc. 29. *Κριμησὸς* Marc. 31. *Ἄταλλαν*] *Στύλλαν* Marc. e scholio 964 nomen restitui.

enim per tempus patriae excidii memores incolae veste atra, ΛΥΚ. 869. 870 crinibus intonsis luctum significabant. *Κογχείας ὕδωρ· Γονοῦσα.*

* ΣΧ. ΛΥΚ. 659 *Τούτους* (sc. Laestrygones) . . *ὁ Ἡρακλῆς κατετόξευσεν, ἡνίκα ἤλαυνε τὰς βοῦς τοῦ Γηρυόνος, ὅτε ἐπεχείρησαν κατ' αὐτοῦ πόλεμον.*

DIOD. IV 76 * *Δαίδαλος ἦν τὸ μὲν γένος Ἀθηναῖος, εἷς τῶν Ἐρεχθειδῶν ὀνομαζόμενος· ἦν γὰρ υἱὸς Μητίονος τοῦ Εὐπαλάμου τοῦ Ἐρεχθέως· φύσει δὲ πολὺ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὑπεραίρων ἐζήλωσε τά τε περὶ τὴν τεκτονικὴν τέχνην καὶ τὴν τῶν ἀγαλμάτων κατασκευὴν καὶ λιθουργίαν. εὑρετὴς δὲ γενόμενος πολλῶν τῶν συνεργούντων εἰς τὴν τέχνην κατεσκεύασεν ἔργα θαυμαζόμενα κατὰ πολλοὺς τόπους τῆς οἰκουμένης. κατὰ δὲ τὴν τῶν ἀγαλμάτων κατασκευὴν τοσοῦτο τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων διήνεγκεν ὥστε τοὺς μεταγενεστέρους μυθολογῆσαι περὶ αὐτοῦ διότι τὰ κατασκευαζόμενα τῶν ἀγαλμάτων ὁμοιότατα τοῖς ἐμψύχοις ὑπάρχει· βλέπειν τε γὰρ αὐτὰ καὶ περιπατεῖν, καὶ καθόλου τηρεῖν τὴν τοῦ ὅλου σώματος διάθεσιν, ὥστε δοκεῖν εἶναι τὸ κατασκευασθὲν ἔμψυχον ζῷον. πρῶτος δ' ὀμματώσας καὶ διαβεβηκότα τὰ σκέλη ποιήσας, ἔτι δὲ τὰς χεῖρας διατεταμένας ποιῶν, εἰκότως ἐθαυμάζετο παρὰ τοῖς ἀνθρώποις· οἱ γὰρ πρὸ τούτου τεχνῖται κατεσκεύαζον τὰ ἀγάλματα τοῖς μὲν ὄμμασι μεμυκότα, τὰς δὲ χεῖρας ἔχοντα καθειμένας καὶ ταῖς πλευραῖς κεκολλημένας. ὁ δ' οὖν Δαίδαλος κατὰ τὴν φιλοτεχνίαν θαυμαζόμενος ἔφυγεν ἐκ τῆς πατρίδος, καταδικασθεὶς ἐπὶ φόνῳ διὰ τοιαύτας αἰτίας. τῆς ἀδελφῆς τῆς Δαιδάλου γενόμενος υἱὸς Τάλως ἐπαιδεύετο παρὰ Δαιδάλῳ, παῖς ὢν τὴν ἡλικίαν· εὐφυέστερος δ' ὢν τοῦ διδασκάλου τόν τε κεραμευτικὸν τροχὸν εὗρε καὶ σιαγόνι περιτυχὼν ὄφεως, καὶ ταύτῃ ξυλήφιον μικρὸν διαπρίσας, ἐμιμήσατο τὴν τραχύτητα τῶν ὀδόντων· διόπερ κατασκευασάμενος ἐκ σιδήρου πρίονα, καὶ διὰ τούτου πρίζων τὴν ἐν τοῖς ἔργοις ξυλίνην ὕλην, ἔδοξεν εὔχρηστον εὑρηκέναι μέγα πρὸς τὴν τεκτονικὴν τέχνην. ὁμοίως δὲ καὶ τὸν τόρνον εὑρὼν καὶ ἕτερά τινα φιλοτεχνήματα, δόξαν ἀπηνέγκατο μεγάλην. ὁ δὲ Δαίδαλος φθονήσας τῷ παιδί, καὶ νομίζων αὐτὸν πολὺ τῇ δόξῃ προέξειν τοῦ διδασκάλου, τὸν παῖδα ἐδολοφόνησε. θάπτων δ' αὐτὸν καὶ περικατάληπτος*

γενόμενος, ἐπηρωτήθη τίνα θάπτει, καὶ ἔφησεν ὄφιν καταχωννύειν. θαυμάσαι δ' ἄν τις τὸ παράδοξον, ὅτι διὰ τὸ ζῷον ἐξ οὗ τοῦ πρίονος ἐνεθυμήθη τὴν κατασκευήν, διὰ τοῦτο καὶ τοῦ φόνου τὴν ἐπίγνωσιν συνέβη γενέσθαι. κατηγορηθεὶς δὲ καὶ καταδικασθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν φόνου, τὸ μὲν πρῶτον ἔφυγεν εἰς ἕνα τῶν κατὰ τὴν Ἀττικὴν δήμων, ἐν ᾧ τοὺς κατοικοῦντας ἀπ' ἐκείνου Δαιδαλίδας ὀνομασθῆναι. μετὰ δὲ ταῦτα IV 77 *διαδρὰς εἰς Κρήτην καὶ διὰ τὴν ἐπὶ τῇ τέχνῃ δόξαν θαυμαζόμενος, φίλος ἐγένετο Μίνωος τοῦ βασιλέως. κατὰ δὲ τὸν παραδεδομένον μῦθον Πασιφάης τῆς Μίνωος γυναικὸς ἐρασθείσης τοῦ ταύρου, μηχάνημα ποιήσας ὡμοιωμένον βοΐ συνήργησε τῇ Πασιφάῃ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν. μυθολογοῦσι γὰρ πρὸ τούτων τῶν χρόνων Μίνωα κατ' ἐνιαυτὸν συνήθως καθιεροῦν τὸν κάλλιστον τῶν γενομένων ταύρων τῷ Ποσειδῶνι καὶ θύειν τοῦτον τῷ θεῷ· γενομένου δὲ τότε ταύρου κάλλει διαφέροντος ἕτερον τῶν ἡττόνων ταύρων θῦσαι· τὸν δὲ Ποσειδῶνα μηνίσαντα τῷ Μίνῳ ποιῆσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Πασιφάην ἐρασθῆναι τοῦ ταύρου. διὰ δὲ τῆς τούτου φιλοτεχνίας τὴν Πασιφάην μιγεῖσαν τῷ ταύρῳ γεννῆσαι τὸν μυθολογούμενον Μινώταυρον. τοῦτον δέ φασι διφυῆ γεγονέναι καὶ τὰ μὲν ἀνώτερα μέρη τοῦ σώματος ἄχρι τῶν ὤμων ἔχειν ταύρου, τὰ δὲ λοιπὰ ἀνθρώπου. τῷ δὲ τέρατι τούτῳ πρὸς διατροφὴν λέγεται κατασκευάσαι Δαίδαλον λαβύρινθον, τὰς διεξόδους σκολιὰς ἔχοντα καὶ τοῖς ἀπείροις δυσευρέτους, ἐν ᾧ τρεφόμενον τὸν Μινώταυρον τοὺς ἐξ Ἀθηνῶν ἀποστελλομένους ἑπτὰ κόρους καὶ κόρας κατεσθίειν . . . . τὸν οὖν Δαίδαλον πυθόμενον τὴν ἀπειλὴν τοῦ Μίνωος διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς βοός φασι φοβηθέντα τὴν οργὴν τοῦ βασιλέως ἐκ τῆς Κρήτης ἐκπλεῦσαι, συνεργούσης τῆς Πασιφάης καὶ πλοῖον δούσης πρὸς τὸν ἔκπλουν. μετὰ δὲ τούτου τὸν υἱὸν Ἴκαρον φυγόντα κατενεχθῆναι πρός τινα νῆσον πελαγίαν, πρὸς ᾗ τὸν Ἴκαρον παραβόλως ἀποβαίνοντα πεσεῖν εἰς θάλατταν καὶ τελευτῆσαι, ἀφ' οὗ καὶ τὸ πέλαγος Ἰκάριον ὀνομασθῆναι καὶ τὴν νῆσον Ἰκαρίαν κληθῆναι. τὸν δὲ Δαίδαλον ἐκ τῆς νήσου ταύτης ἐκπλεύσαντα κατενεχθῆναι τῆς Σικελίας πρὸς*

---

3. *τούτου* codd. em. Wil. 8. *ἐν* codd. *ἐπὶ* Wil. 16. *ταύρων*] *τότε* add. D. 31. *παραβόλως ἀποβαίνοντα*] *παραβαίνοντα* D.

χώραν, ἧς βασιλεύοντα Κώκαλον ἀναλαβεῖν τὸν Δαίδαλον, καὶ διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ δόξαν ποιήσασθαι φίλον ἐπὶ πλέον. τινὲς δὲ μυθολογοῦσι κατὰ τὴν Κρήτην ἔτι Δαιδάλου διατρίβοντος καὶ ὑπὸ τῆς Πασιφάης κρυπτομένου, Μίνωα μὲν τὸν βασιλέα βουλόμενον τιμωρίας ἀξιῶσαι τὸν Δαίδαλον καὶ μὴ δυνάμενον εὑρεῖν, τά τε πλοῖα πάντα τὰ κατὰ τὴν νῆσον ἐρευνᾶν καὶ χρημάτων πλῆθος ἐπαγγέλλεσθαι δώσειν τῷ τὸν Δαίδαλον ἀνευρόντι. ἐνταῦθα τὸν Δαίδαλον ἀπογνόντα τὸν διὰ τῶν πλοίων δρασμόν, κατασκευάσαι παραδόξως πτέρυγας πεφιλοτεχνημένας καὶ διὰ κηροῦ θαυμαστῶς ἠσκημένας. ἐπιθέντα δὲ ταύτας τῷ τε τοῦ υἱοῦ σώματι καὶ τῷ ἑαυτοῦ παραδόξως ἐκπετασθῆναι καὶ διαδρᾶναι τὸ πλησίον τῆς [Κρήτης] νήσου πέλαγος. καὶ τὸν μὲν Ἴκαρον διὰ τὴν νεότητα μετέωρον τὴν πτῆσιν ποιούμενον πεσεῖν εἰς τὸ πέλαγος, τακέντος διὰ τὸν ἥλιον τοῦ συνέχοντος τὰς πτέρυγας κηροῦ, αὐτὸν δὲ παρὰ τὴν θάλατταν πετόμενον καὶ παρ' ἕκαστον τέγγοντα τὰς πτέρυγας διασωθῆναι παραδόξως εἰς τὴν Σικελίαν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων εἰ καὶ παράδοξός ἐστιν ὁ μῦθος, ὅμως ἐκρί-
IV 78 ναμεν μὴ παραλιπεῖν αὐτόν. Δαίδαλος δὲ παρά [τε] τῷ Κωκάλῳ καὶ τοῖς Σικανοῖς διέτριψε πλείω χρόνον, θαυμαζόμενος ἐπὶ τῇ κατ' τὴν τέχνην ὑπερβολῇ. κατεσκεύασε δ' ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ τινὰ τῶν ἔργων ἃ μέχρι τοῦ νῦν διαμένει. πλησίον μὲν γὰρ τῆς Μεγαρίδος φιλοτέχνως ἐποίησε τὴν ὀνομαζομένην κολυμβήθραν, ἐξ ἧς μέγας ποταμὸς εἰς τὴν πλησίον θάλατταν ἐξερεύγεται καλούμενος Ἀλαβών. κατὰ δὲ τὴν νῦν Ἀκραγαντίνην ἐν τῷ Καμικῷ καλουμένῳ πόλιν ἐπὶ πέτρας οὖσαν πασῶν ὀχυρωτάτην κατεσκεύασε καὶ παντελῶς ἐκ βίας ἀνάλωτον· στενὴν γὰρ καὶ σκολιὰν τὴν ἀνάβασιν αὐτῆς φιλοτεχνήσας ἐποίησε δύνασθαι διὰ τριῶν ἢ τεττάρων ἀνθρώπων φυλάττεσθαι. διόπερ ὁ Κώκαλος ἐν ταύτῃ ποιήσας τὰ βασίλεια καὶ τὰ χρήματα κατατιθέμενος ἀνάλωτον εἶχεν αὐτὴν διὰ τῆς ἐπινοίας τοῦ τεχνίτου. τρίτον δὲ σπήλαιον κατὰ τὴν Σελινουντίαν χώραν κατεσκεύασεν, ἐν ᾧ τὴν ἀτμίδα τοῦ κατ' αὐτὴν πυρὸς οὕτως εὐστόχως ἐξέλαβεν ὥστε διὰ τὴν μαλακότητα τῆς θερ-

8. εὑρόντι D. 12. διαδρᾶσαι codd. corr. Dind. Κρήτης del. Wil. 19. τε codd. om. vulg. 21. ἐν codd. ἐπὶ Vogel. 22. νήσῳ] τέχνῃ D. 31. ἔσχεν codd. em. Wil. τὴν ἐπίνοιαν C.

μασίας ἐξιδροῦν λεληθότως [κατὰ μικρὸν] τοὺς ἐνδιατρίβοντας καὶ μετὰ τέρψεως θεραπεύειν τὰ σώματα μηδὲν παρενοχλουμένους ὑπὸ τῆς θερμότητος. κατὰ δὲ τὸν Ἔρυκα πέτρας οὔσης ἀποτομάδος εἰς ὕψος ἐξαίσιον καὶ τῆς κατὰ τὸ ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης στενοχωρίας ἀναγκαζούσης ἐπὶ τὸ τῆς πέτρας απόκρημνον ποιήσασθαι τὴν οἰκοδομίαν, κατεσκεύασεν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ κρημνοῦ τοῖχον, προβιβάσας παραδόξως τὸ ὑπερκείμενον τοῦ κρημνοῦ. χρυσοῦν τε κριὸν τῇ Ἀφροδίτῃ τῇ Ἐρυκίνῃ φασὶν αὐτὸν φιλοτεχνῆσαι περιττῶς εἰργασμένον καὶ τῷ κατ' ἀλήθειαν [κριῷ] ἀπαρεγχειρήτως ὡμοιωμένον. ἄλλα τε πολλά φασιν αὐτὸν φιλοτεχνῆσαι κατὰ τὴν Σικελίαν, ἃ διὰ τὸ πλῆθος τοῦ χρόνου διέφθαρται.

Μίνως δ' ὁ τῶν Κρητῶν βασιλεὺς θαλαττοκρατῶν κατ' IV 79
ἐκείνους τοὺς χρόνους καὶ πυθόμενος τὴν Δαιδάλου φυγὴν εἰς Σικελίαν, ἔγνω στρατεύειν ἐπ' αὐτόν. παρασκευασάμενος δὲ δύναμιν ναυτικὴν ἀξιόλογον ἐξέπλευσεν [ἐκ τῆς Κρήτης], καὶ κατῆρε τῆς Ἀκραγαντίνης εἰς τὴν ἀπ' ἐκείνου Μινῴαν καλουμένην. ἀποβιβάσας δὲ τὴν δύναμιν καὶ πέμψας ἀγγέλους πρὸς Κώκαλον τὸν βασιλέα ἐξήτει τὸν Δαίδαλον εἰς τιμωρίαν. ὁ δὲ Κώκαλος εἰς σύλλογον προκαλεσάμενος καὶ πάντα ποιήσειν ἐπαγγειλάμενος ἐπὶ τὰ ξένια παρέλαβε τὸν Μίνω. λουμένου δ' αὐτοῦ, Κώκαλος μὲν παρακατασχὼν πλείονα χρόνον ἐν τῷ θερμῷ τὸν Μίνω διέφθειρε, καὶ τὸ σῶμα ἀπέδωκε τοῖς Κρησί, πρόφασιν ἐνεγκὼν τοῦ θανάτου διότι κατὰ τὸν λουτρῶνα ὤλισθε καὶ πεσὼν εἰς τὸ θερμὸν ὕδωρ ἐτελεύτησε. μετὰ δὲ ταῦθ' οἱ μὲν συνεστρατευμένοι τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως ἔθαψαν μεγαλοπρεπῶς, καὶ διπλοῦν τάφον οἰκοδομήσαντες κατὰ μὲν τὸν κεκρυμμένον τόπον ἔθεσαν τὰ ὀστᾶ, κατὰ δὲ τὸν ἀνεῳγμένον ἐποίησαν Ἀφροδίτης νεών. οὗτος δ' ἐπὶ γενεὰς πλείους ἐτιμᾶτο, θυόντων τῶν ἐγχωρίων ὡς Ἀφροδίτης ὄντος τοῦ νεώ· κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους καιροὺς κτισθείσης μὲν τῆς τῶν Ἀκραγαντίνων πόλεως, γνωσθείσης δὲ τῆς τῶν ὀστῶν θέσεως, συνέβη τὸν μὲν τάφον καθαιρεθῆναι, τὰ δ' ὀστᾶ τοῖς Κρησὶν

1. *καὶ κατὰ μικρὸν τ. ἐνδ. μετ. τ.* codd. corr. Vogel. 8. *κηρίον* dett. 10. *κηρίῳ* dett. *κριῷ* del. Wil. propter hiatum. 16. *ἐκ* om. D. *ἐκ τ. Κ.* del. Wil. 21. *ἐπαγγελλόμενος* D. 25. *ὠλίσθηκε καὶ* D. *ὀλισθήσας καὶ* dett. corr. Wil.

ἀποδοθῆναι, Θήρωνος δυναστεύοντος τῶν Ἀκραγαντίνων. οὐ μὴν ἀλλ' οἱ κατὰ τὴν Σικελίαν Κρῆτες μετὰ τὴν Μίνωος τελευτὴν ἐστασίασαν διὰ τὴν ἀναρχίαν, τῶν δὲ νεῶν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Κώκαλον Σικανῶν ἐμπυρισθεισῶν τὴν μὲν εἰς τὰς πατρίδας ἐπάνοδον ἀπέγνωσαν, κρίναντες δ' ἐν τῇ Σικελίᾳ κατοικεῖν, οἱ μὲν ἐνταῦθα πόλιν ᾤκισαν ἣν ἀπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Μινῴαν ὠνόμασαν, οἱ δὲ διὰ τῆς μεσογείου πλανηθέντες καὶ καταλαβόμενοι χωρίον ὀχυρὸν ἔκτισαν πόλιν ἣν ἀπὸ τῆς ἐν τῇ πόλει ῥεούσης πηγῆς ὠνόμασαν Ἔγγυον. ὕστερον δὲ μετὰ τὴν τῆς Τροίας ἅλωσιν Μηριόνου τοῦ Κρητὸς προσενεχθέντος τῇ Σικελίᾳ, προσεδέξαντο τοὺς καταπλεύσαντας Κρῆτας διὰ τὴν συγγένειαν καὶ τῆς πολιτείας μετέδοσαν, ὁρμώμενοι δ' ἐξ ὀχυρᾶς πόλεως καὶ καταπολεμήσαντές τινας τῶν περιοίκων ἱκανὴν κατεκτήσαντο χώραν. ἀεὶ δὲ μᾶλλον αὐξόμενοι, καὶ κατασκευάσαντες ἱερὸν τῶν Μητέρων, διαφόρως ἐτίμων τὰς θεάς, ἀναθήμασι πολλοῖς κοσμοῦντες τὸ ἱερὸν αὐτῶν. ταύτας δ' ἀφιδρυθῆναί φασιν ἐκ τῆς Κρήτης διὰ τὸ καὶ παρὰ τοῖς Κρησὶ τιμᾶσθαι τὰς θεὰς ταύτας διαφερόντως.

STEPH. BYZ. s. v. Ἀτάβυρον — ἔστι καὶ Σικελίας Ἀταβύριον ὡς Τίμαιος. κέκληται δὲ τὰ ὄρη ἀπό τινος Τελχῖνος Ἀταβυρίου. ||

DIOG. LA. VIII 2, 9 (66) — Ὁ γέ τοι Τίμαιος ἐν τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ — πολλάκις γὰρ αὐτοῦ μνημονεύει (sc. Empedoclis) — φησὶν ἐναντίαν τῇ πολιτείᾳ ἐσχηκέναι γνώμην αὐτὸν φαίνεσθαι· ὅπου δὲ ἀλαζόνα καὶ φίλαυτον ἐν τῇ ποιήσει [ἴδοι τις ἄν]· φησὶ γοῦν

Χαίρετ'· ἐγὼ δ' ὔμμιν θεὸς ἄμβροτος, οὐκέτι θνητός
πωλεῦμαι —

(64) [τὰ δ' αὐτὰ (sc. Empedoclem dominationis non fuisse cupidum) καὶ Τίμαιος εἴρηκε, τὴν αἰτίαν ἅμα παρατιθέμενος τοῦ δημοτικὸν εἶναι τὸν ἄνδρα. φησὶ γὰρ ὅτι κληθεὶς ὑπό τινος τῶν ἀρχόντων καὶ προβαίνοντος τοῦ πότου ὡς τὸ δεῖπνον οὐκ εἰσεφέρετο, τῶν δ' ἄλλων ἡσυχαζόντων μισοπονήρως διατιθεὶς ἐκέλευσεν εἰσφέρειν· ὁ δὲ κεκληκὼς ἀναμένειν ἔφη τὸν τῆς βουλῆς ὑπηρέτην. ὡς δὲ παρεγένετο, ἐγενήθη συμποσίαρχος, τοῦ κεκληκότος δηλονότι καταστήσαντος, ὃς ὑπεγράφετο τυραννίδος ἀρχήν. ἐκέλευσε γὰρ ἢ πίνειν ἢ καταχεῖσθαι τῆς

---

9. διαρρεούσης D. 10. κατὰ libri, corr. Eichstädt

κεφαλῆς. τοτε μὲν οὖν ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἡσύχασε· τῇ δ' ὑστεραίᾳ εἰσαγαγὼν εἰς δικαστήριον ἀπέκτεινε καταδικάσας ἀμφοτέρους, τόν τε κλήτορα καὶ τὸν συμποσίαρχον.]

Ὀδύσσεια ἔστιν ἄκρα καλουμένη πλησίον Παχύνου· * ΣΧ. ΛΥΚ. 1030 ἔνθα ὁ Ὀδυσσεὺς . . . . ἱδρύσατο ἱερὸν Ἑκάτης ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἄκραν καλέσας Ὀδύσσειαν· ἀνέστησε δὲ καὶ κενοτάφιον ἐκεῖσε ‖ τῆς Ἑκάβης, δειματούμενος ὑπ' αὐτῆς ἐν ταῖς νυξί, ΣΧ. ΛΥΚ. 1181 διὰ τὸ πρῶτον αὐτὸν κατάρξαι τοῦ καταλεύσματος τοῦ εἰς αὐτὴν ὑπὸ Ἑλλήνων γεγονότος. ‖

Ἐπεὶ δὲ περὶ τῶν θεῶν τούτων [sc. Παλικῶν] ἐμνήσθημεν DIOD. XI 89 οὐκ ἄξιόν ἐστι παραλιπεῖν τὴν περὶ τὸ ἱερὸν ἀρχαιότητά τε καὶ [τὴν] ἁγιστείαν καὶ τὸ σύνολον τὸ περὶ τοὺς ὀνομαζομένους κρατῆρας ἰδίωμα. μυθολογοῦσι γὰρ τὸ τέμενος τοῦτο διαφέρειν τῶν ἄλλων ἀρχαιότητι καὶ σεβασμῷ, πολλῶν ἐν αὐτῷ παραδόξων παραδεδομένων. πρῶτον μὲν γὰρ κρατῆρές εἰσι τῷ μεγέθει μὲν οὐκ ἄγαν μεγάλοι, *πηγὰς δ' ἐξαισίους ἀναβάλλοντες ἐξ ἀμυθήτου [τε] βυθοῦ καὶ παραπλήσιον ἔχοντες τὴν φύσιν τοῖς λέβησι τοῖς ὑπὸ πυρὸς πολλοῦ καιομένοις καὶ τὸ ὕδωρ διάπυρον ἀναβάλλουσιν. ἔμφασιν μὲν οὖν ἔχει τὸ ἀναβαλλόμενον ὕδωρ ὡς ὑπάρχει διάπυρον, οὐ μὴν ἀκριβῆ τὴν ἐπίγνωσιν ἔχει διὰ τὸ μηδένα τολμᾶν ἅψασθαι τούτου· τηλικαύτην γὰρ ἔχει κατάπληξιν ἡ τῶν ὑγρῶν ἀναβολὴ ὥστε δοκεῖν ὑπὸ θείας τινὸς ἀνάγκης γενέσθαι τὸ συμβαῖνον. τὸ μὲν γὰρ ὕδωρ θείου κατάκορον τὴν ὄσφρησιν ἔχει, τὸ δὲ χάσμα βρόμον πολὺν καὶ φοβερὸν ἐξίησι· τὸ δὲ τούτων παραδοξότερον, οὔτε ὑπερεκχεῖται τὸ ὑγρὸν οὔτε ἀπολείπει, κίνησιν δὲ καὶ βίαν ῥεύματος εἰς ὕψος ἐξαιρόμενον ἔχει θαυμάσιον. τοιαύτης δὲ θεοπρεπείας οὔσης περὶ τὸ τέμενος, οἱ μέγιστοι τῶν ὅρκων ἐνταῦθα συντελοῦνται, καὶ τοῖς ἐπιορκήσασι σύντομος ἡ τοῦ δαιμονίου κόλασις ἀκολουθεῖ· τινὲς γὰρ τῆς ὁράσεως στερηθέντες τὴν ἐκ τοῦ τεμένους ἄφοδον ποιοῦνται.

---

5. post Ὀδυσσεὺς secuntur verba δειματούμενος καθ' ὕπνους. 12. τὴν del. Wil. ἀπιστίαν codd. corr. Wil. 15. παραδεδομένων] cum nonnullis libris γεγενημένων Dind. 16. πηγὰς P σπινθῆρας vulg. utrumque glossema est pro voce quadam deperdita: Wil. 17. τε P. δὲ vulg. del. Wil. 24. γὰρ P. om. cett. κατακόρου codd. em. Hemsterhuys in Steph. Thes. s. v. 27. ἐξαιρομένην codd. ἐξαιρομένου Reiske. corr. Wil.

μεγάλης δ' οὔσης δεισιδαιμονίας, οἱ τὰς ἀμφισβητήσεις ἔχοντες, ὅταν ὑπό τινος ὑπεροχῆς κατισχύωνται, τῇ διὰ τῶν ὅρκων τούτων ἀνακρίσει κρίνονται. ἔστι δὲ τοῦτο τὸ τέμενος ἔκ τινων χρόνων ἄσυλον τετηρημένον, καὶ τοῖς ἀτυχοῦσιν οἰκέταις καὶ κυρίοις ἀγνώμοσι περιπεπτωκόσι πολλὴν παρέχεται βοήθειαν· τοὺς γὰρ εἰς τοῦτο καταφυγόντας οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ δεσπόται βιαίως ἀπάγειν, καὶ μέχρι τούτου διαμένουσιν ἀσινεῖς, μέχρι ἂν ἐπὶ διωρισμένοις φιλανθρώποις πείσαντες οἱ κύριοι καὶ δόντες διὰ τῶν ὅρκων τὰς περὶ τῶν ὁμολογιῶν πίστεις ἀπαγάγωσι. καὶ οὐδεὶς ἱστορεῖται τῶν δεδωκότων τοῖς οἰκέταις πίστιν ταύτην παραβάς· οὕτω γὰρ ἡ τῶν θεῶν δεισιδαιμονία τοὺς ὀμόσαντας πρὸς τοὺς δούλους πιστοὺς ποιεῖ. ἔστι δὲ καὶ τὸ τέμενος ἐν πεδίῳ θεοπρεπεῖ κείμενον καὶ στοαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις καταλύσεσιν ἱκανῶς κεκοσμημένον.

SOLIN p. 56 M. (ign.) *Inter Catinam et Syracusas certamen est de inlustrium fratrum memoria, quorum nomina sibi diversae partes adoptant: si Catinenses audiamus, Anapius fuit et Amphinomus: si quod malunt Syracusae, Emantiam putabimus et Critonem: Catinensis tamen regio causam dedit facto. in quam se cum Aetnae incendia protulissent, iuvenes duo sublatos parentes evexerunt inter flammas inlaesi ignibus. horum memoriam ita posteritas munerata est, ut sepulcri locus nominaretur campus piorum.*

DIOD. IV 84 Νυνὶ δὲ περὶ Δάφνιδος πειρασόμεθα διελθεῖν τὰ μυθολογούμενα. Ἡραῖα γὰρ ὄρη κατὰ τὴν Σικελίαν ἐστίν, ἅ φασι κάλλει τε καὶ φύσει καὶ τόπων ἰδιότητι πρὸς θερινὴν ἄνεσιν καὶ ἀπόλαυσιν εὖ πεφυκέναι. πολλάς τε γὰρ πηγὰς ἔχειν τῇ γλυκύτητι τῶν ὑδάτων διαφόρους καὶ δένδρεσι παντοίοις πεπληρῶσθαι. εἶναι δὲ καὶ δρυῶν μεγάλων πλῆθος, φερουσῶν καρπὸν τῷ μεγέθει διαλλάττοντα, διπλασιάζοντα τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις φυομένων. ἔχειν δὲ καὶ τῶν ἡμέρων καρπῶν, αὐτομάτως ἀμπέλου τε πολλῆς φυομένης καὶ μήλων ἀμυθήτου πλήθους. διὸ καὶ στρατόπεδόν ποτε Καρχηδονίων ὑπὸ λιμοῦ πιεζόμενον διαθρέψαι, παρεχομένων τῶν ὀρῶν

---

3. ἀναιρέσει codd. em. Madvig. 8. οἱ κύριοι — πίστεις om. P. 10. ἀπαλλαγῶσι codd. em. Madvig. 25. ἰδιότησιν D. ἰδιότητι vulg. 28. φερόντων D. 30. ἔτι δὲ Wil. 31. αὐτομάτων codd. em. Wil.

πολλαῖς μυριάσι χορηγίαν εἰς τροφὴν ἀνέκλειπτον. ἐν ταύτῃ δ' οὖν τῇ χώρᾳ συναγκείας δένδρων οὔσης θεοπρεποῦς καὶ Νύμφαις ἄλσους ἀνειμένου μυθολογοῦσι γεννηθῆναι τὸν ὀνομαζόμενον Δάφνιν, Ἑρμοῦ μὲν καὶ Νύμφης υἱόν, ἀπὸ δὲ τοῦ πλήθους καὶ τῆς πυκνότητος τῆς φυομένης δάφνης ὠνομάσθαι Δάφνιν. τοῦτον δ' ὑπὸ Νυμφῶν τραφέντα καὶ βοῶν ἀγέλας παμπληθεῖς κεκτημένον, τούτων ποιεῖσθαι πολλὴν ἐπιμέλειαν, || βουκολῶν δὲ κατὰ τὴν Αἴτνην χείματός τε καὶ θέρους [PARTHEN. XXIX] *ἠγραύλει. || ἀφ' ἧς αἰτίας βουκόλον αὐτὸν ὀνομασθῆναι. φύσει δὲ διαφόρῳ πρὸς εὐμέλειαν κεχορηγημένον ἐξευρεῖν τὸ βουκολικὸν ποίημα καὶ μέλος, ὃ μέχρι τοῦ νῦν κατὰ τὴν Σικελίαν τυγχάνει διαμένον ἐν ἀποδοχῇ. μυθολογοῦσι δὲ τὸν Δάφνιν μετὰ τῆς Ἀρτέμιδος κυνηγεῖν ὑπηρετοῦντα τῇ θεῷ κεχαρισμένως, καὶ διὰ τῆς σύριγγος καὶ βουκολικῆς μελῳδίας τέρπειν αὐτὴν διαφερόντως. λέγουσι δ' αὐτοῦ μίαν τῶν Νυμφῶν || Ἐχεναΐδα ||* [PARTHEN.] *ἐρασθεῖσαν προειπεῖν, ἐὰν ἄλλῃ τινὶ πλησιάσῃ στερήσεσθαι τῆς ὁράσεως· || ὁ δὲ χρόνον μέν τινα καρτερῶς ἀντεῖχεν καίπερ* [PARTHEN.] *οὐκ ὀλίγων ἐπιμαινομένων αὐτῷ, ὕστερον δὲ μία τῶν κατὰ τὴν Σικελίαν βασιλίδων οἴνῳ πολλῷ δηλησαμένη αὐτὸν ἤγαγεν εἰς ἐπιθυμίαν αὐτῇ μιγῆναι. καὶ οὕτως ἐκ τοῦδε ὁμοίως Θαμύρᾳ τῷ Θρᾳκὶ δι' ἀφροσύνην ἐπεπήρωτο.*

Φησὶν εἶναι ὁ Πολύκριτος ὁ τὰ Σικελικὰ γεγραφὼς ἐν [ΘΑΥΜ. ἈΚ. 112] *ἔπεσιν ἔν τινι τόπῳ τῆς μεσογείου λιμνίον τι ἔχον ὅσον ἀσπίδος τὸ περίμετρον, τοῦτο δ' ἔχει ὕδωρ διαυγὲς μέν, μικρῷ δὲ θολερώτερον. εἰς τοῦτ' οὖν ἄν τις εἰσβῇ λούσασθαι χρείαν ἔχων, αὔξεται εἰς εὖρος, ἐὰν δὲ καὶ δεύτερος, μᾶλλον πλατύνεται· τὸ δὲ πέρας ἕως εἰς πεντήκοντα ἀνδρῶν ὑποδοχὴν μεῖζον γενόμενον διευρύνεσθαι. ἐπειδὰν δὲ τοῦτον τὸν ἀριθμὸν λάβῃ, ἐκ βάθους πάλιν ἀνοιδοῦν ἐκβάλλειν μετέωρα τὰ σώματα τῶν λουομένων ἔξω ἐπὶ τὸ ἔδαφος· ὡς δ' ἂν τοῦτο γένηται, εἰς τὸ ἀρχαῖον πάλιν σχῆμα τῆς περιμέτρου καθίσταται. οὐ μόνον δ' ἐπὶ ἀνθρώπων τοῦτο περὶ αὐτὸ γίνεται, ἀλλὰ καὶ*

---

1. *χορηγίας* D. 2. *δὲ* codd. *δ' οὖν* Wil. 6. Parthen. 29 *σύριγγί τε δὴ δεξιὸς χρήσασθαι καὶ τὴν ἰδέαν ἐκπρεπής.* 14. *αὐτὸν* D. 20. *αὐτῷ* cod. *αὐτῇ* Heyne. *οὗτος* cod. *οὕτως* Heyne. 22. *εἶναι* om. S*, idem sermonem Timaei fingit rectum. 26. *δεύτερον* codd. corr. Sylburg.

113 ἄν τι τετράπουν εἰσβῇ, τὸ αὐτὸ πάσχει. — ἐν δὲ τῇ ἐπικρατείᾳ τῶν Καρχηδονίων φασὶν ὄρος εἶναι, ὃ καλεῖται Οὐράνιον, παντοδαπῆς μὲν ὕλης γέμον, πολλοῖς δὲ διαπεποικιλμένον ἄνθεσιν, ὥστε τοὺς συνεχεῖς τόπους ἐπὶ πολὺ μεταλαμβάνοντας τῆς εὐωδίας αὐτοῦ ἡδίστην τινὰ τοῖς ὁδοιποροῦσι προσβάλλειν τὴν ἀναπνοήν. πρὸς δὴ τοῦτον τὸν τόπον κρήνην ἐλαίου φασὶν εἶναι, τὴν δὲ ὀσμὴν ἔχειν τῆς κέδρου τοῖς ἀποπτίσμασιν ὁμοίαν. δεῖν δέ φασι τὸν προσιόντα πρὸς αὐτὴν ἁγνὸν εἶναι, ὥστε ἀσφαλῶς ἀρύεσθαι, καὶ τούτου γενομένου πλεῖον ἀναβλύζειν αὐτὴν τὸ ἔλαιον. φασὶ καὶ ταύτης τῆς κρήνης πλησίον εἶναί τινα πέτραν αὐτοφυῆ, μεγάλην τῷ μεγέθει. ταύτην οὖν λέγουσιν, ἐπειδὰν μὲν ᾖ θέρος, φλόγα ἀναπέμπειν πυρός, χειμῶνος δὲ γενομένου ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου κρουνὸν ὕδατος ἀναρραίνειν οὕτω ψυχροῦ ὥστε χιόνι συμβαλλόμενον μηδὲν διαφέρειν. καὶ τοῦτό φασιν οὐκ ἀπόκρυφον οὐδὲ μικρὸν χρόνον φαίνεσθαι, ἀλλὰ τὸ μὲν πῦρ ἀνιέναι τὴν θερείαν ὅλην, τὸ δὲ ὕδωρ πάντα τὸν χειμῶνα.

DIOD. IV 85 . . . περὶ δὲ Ὠρίωνος τὰ μυθολογούμενα νῦν διέξιμεν. λέγεται γὰρ τοῦτον σώματος μεγέθει καὶ ῥώμῃ πολὺ τῶν μνημονευομένων ἡρώων ὑπεράγοντα φιλοκύνηγον γενέσθαι καὶ κατασκευάσαι μεγάλα ἔργα διὰ τὴν ἰσχὺν καὶ φιλοδοξίαν. κατὰ μὲν γὰρ τὴν Σικελίαν κατασκευάσαι Ζάγκλῳ τῷ τότε βασιλεύοντι τῆς τότε μὲν ἀπ' αὐτοῦ Ζάγκλης νῦν δὲ Μεσσήνης ὀνομαζομένης ἄλλα τε καὶ τὸν λιμένα προσχώσαντα τὴν ὀνομαζομένην Ἀκτὴν ποιῆσαι.

IVSTIN. 1, 1–8. *Siciliam ferunt angustis quondam faucibus Italiae adhaesisse diruptamque velut a corpore maiore impetu superi maris, quod toto undarum onere illuc vehitur. Est autem terra ipsa tenuis ac fragilis et cavernis quibusdam fistulisque ita penetrabilis, ut ventorum tota ferme flatibus pateat; nec non et ignibus generandis nutriendisque soli ipsius naturalis materia. Quippe intrinsecus stratum sulphure et bitumine traditur, quae res facit, ut spiritu cum igne interiore luctante*

---

9. ὥστε ἀσφ. ἀρ. post αὐτὴν τ. ἔλ. codd. transposuit Wil. 16. φαίνεσθαι] γίνεσθαι Wil. 27. *direptamque, direm[p]tamque* codd. corr. Scheffer. 33. *interiora, in interiora, inter interiora, inter interna* codd.

frequenter et compluribus locis nunc flammas, nunc vaporem, nunc fumum eructet. Inde denique Aetnae montis per tot saecula durat incendium. Et ubi acrior per spiramenta cavernarum ventus incubuit, harenarum moles egeruntur. Proximum Italiae promuntorium Regium *dicitur, ideo quia Graece ,abruptum' hoc nomine pronuntiatur. Nec mirum, si fabulosa est loci huius antiquitas, in quem res tot coiere mirae.*

Περὶ δὲ τοῦ πορθμοῦ τῆς Σικελίας καὶ ἄλλοι μὲν πλείους ΘΑΥΜ. ΑΚ. 130 *γεγράφασι καὶ οὗτος* [scil. Polycritus] *δέ φησι συμβαίνειν τερατῶδες. ἐκ γὰρ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους πολλῷ ῥοίζῳ φερόμενον τὸν κλύδωνα προσβάλλειν πρὸς ἀμφότερα τὰ ἀκρωτήρια, τὸ μὲν τῆς Σικελίας, τὸ δὲ τῆς Ἰταλίας, τὸ προσαγορευόμενον Ῥήγιον, καὶ φερόμενον ἐκ μεγάλου πελάγους εἰς στενὸν συγκλείεσθαι, τούτου δὲ γινομένου κῦμα μετέωρον αἴρειν σὺν πολλῷ βρόμῳ *ἐπὶ πάνυ πολὺν τόπον τῆς ἀναφορᾶς, ὥστε τοῖς μακρὰν ἀπέχουσι σύνοπτον εἶναι τὸν μετεωρισμόν, οὐχ ὅμοιον φαινόμενον θαλάσσης ἀναφορᾷ, λευκὸν δὲ καὶ ἀφρῶδες, παραπλήσιον δὲ τοῖς συρμοῖς τοῖς γινομένοις ἐν τοῖς ἀνυπερβλήτοις χειμῶσι. καί ποτε μὲν ἀλλήλοις συμπίπτειν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ἀκρωτηρίων τοὺς κλύδωνας, καὶ ποιεῖν συγκλυσμὸν ἄπιστον μὲν διηγεῖσθαι, ἀνυπομόνητον δὲ τῇ ὄψει θεάσασθαι· ποτὲ δὲ διισταμένοις ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλους συρράξεως οὕτω βαθεῖαν καὶ φρικώδη τὴν ἄποψιν ποιεῖν τοῖς ἐξ ἀνάγκης θεωμένοις, ὥστε πολλοὺς [μὲν] μὴ κρατεῖν ἑαυτῶν, ἀλλὰ πίπτειν σκοτουμένους ὑπὸ δέους. ἐπειδὰν δὲ προσπεσὸν τὸ κῦμα πρὸς ὁποτερονοῦν τῶν τόπων καὶ μετεωρισθὲν ἕως τῶν ἄκρων πάλιν εἰς τὴν ὑπορρέουσαν θάλασσαν κατενεχθῇ, τότε δὴ πάλιν σὺν πολλῷ μὲν βρυχηθμῷ, μεγάλαις δὲ καὶ ταχείαις δίναις τὴν θάλασσαν ἀναζεῖν καὶ μετεωρίζεσθαι κυκωμένην ἐκ βυθῶν, παντοδαπὰς δὲ χρόας μεταλλάσσειν· ποτὲ μὲν γὰρ ζοφεράν, ποτὲ δὲ κυανῆν, πολλάκις δὲ πορφυρίζουσαν φαίνεσθαι. τὸν δὲ βρόμον καὶ τὸ μῆκος αὐτῆς, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις τὴν*

2. *inde — incndium* del. Nipperdey. 5. *abrupta* codd. corr. Rühl ex Isid. *or.* XIII 8, 3. 15. *ἀνωφορᾶς* cod. edd. locus certe corruptus est. 17. *ἀφρῷ παραπλήσιον· ἐν δὲ τοῖς σεισμοῖς* S. 20. *ποιεῖν ποτὲ μὲν* S. 24. *μὲν* del. Wil. 31. *διαφαίνεσθαι* cod. corr. Wil. 32. *δρόμον* cod. em. Wil.

ἀνάρροιαν, οὔτε ἀκούειν οὐδὲν ἑρπετὸν οὐθ' ὁρᾶν ὑπομένειν, φεύγειν δὲ πάντα πρὸς τὰς ὑπερκειμένας ὑπωρείας. λήγοντος δὲ τοῦ κλύδωνος τὰς δίνας μετεώρους φέρεσθαι ποικίλας οὕτω τὰς ἀναστροφὰς ποιουμένας, ὥστε δοκεῖν πρηστήρων ἢ τινων ἄλλων μεγάλων ὄφεων σπειράμασι παρομοίους τὰς κινήσεις ἀποτελεῖν.

IVSTIN. IV 1, 11—18 *Accedunt vicini et perpetui Aetnae montis ignes et insularum Aeolidum, velut ipsis undis alatur incendium; neque enim in tam angustis terminis aliter durare tot saeculis tantus ignis potuisset, nisi et humoris nutrimentis aleretur. Hinc igitur fabulae Scyllam et Charybdin peperere, hinc latratus auditus, hinc monstri credita simulacra, dum navigantes magnis verticibus pelagi desidentis exterriti latrare putant undas, quas sorbentis aestus vorago conlidit. Eadem causa etiam Aetnae montis perpetuos ignes facit. Nam aquarum ille concursus raptum secum spiritum in imum fundum trahit atque ibi suffocatum tam diu tenet, donec per spiramenta terrae diffusus nutrimenta ignis incendat. Iam ipsa Italiae Siciliaeque vicinitas, iam promuntoriorum altitudo ipsa ita similis est, ut quantum nunc admirationis, tantum antiquis terroris dederit, credentibus, coeuntibus in se promuntoriis ac rursum* SCHOL. AP. RH. IV 786 *discedentibus solida intercipi absumique navigia.* || *Πλαγκταὶ πέτραι ἐν τῷ πορθμῷ εἰσιν, ὡς Τίμαιος . . .* || *Neque hoc ab antiquis in dulcedinem fabulae compositum, sed metu et admiratione transeuntium. Ea est enim procul inspicientibus natura loci, ut sinum maris, non transitum putes, quocum accesseris, discedere ac seiungi promuntoria quae ante iuncta fuerint arbitrere.*

ΘΑΥΜ. ΑΚ. 111 *Ἐν τῇ ἄκρᾳ τῆς Σικελίας τῇ καλουμένῃ Πελωριάδι τοσοῦτον γίνεσθαι κρόκον, ὥστε παρά τισι μὲν τῶν ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις κατοικούντων μὴ γνωρίζεσθαι Ἑλλήνων ποῖόν τί ἐστι τὸ ἄνθος, ἐκ δὲ τῆς Πελωριάδος ἁμάξας κατακομίζειν με-*

---

1. *οὐδὲ — οὐδ'* cod. em. Wil. 2. *ὑποκειμένας* cod. em. Wil. 3. *φαίνεσθαι* S: 5. *σπειράματι* cod. em. Sylburg. 32. *ἐπὶ* cod. corr. Wil.

γάλας τοὺς βουλομένους, καὶ κατὰ τὴν ἐαρινὴν ὥραν τὰς στρωμνὰς καὶ τὰς σκηνὰς ἐκ κρόκου κατασκευάζειν.

Λογγοῦρος . . λιμὴν Σικελίας. * ΣΧ. ΛΥΚ. 866

AEOLIDES
et circumiacentes insulae.

Αὗται (sc. Aeolides) δ' εἰσὶ τὸν μὲν ἀριθμὸν ἑπτά, DIOD. V 7 προσηγορίας δ' ἔχουσι ταύτας, Στρογγύλη καὶ Εὐώνυμος, ἔτι δὲ Διδύμη καὶ Φοινικώδης καὶ Ἐρικώδης, πρὸς δὲ τούτοις Ἱερὰ Ἡφαίστου καὶ Λιπάρα, καθ' ἣν ὁμώνυμος πόλις καθίδρυται. κεῖνται δ' αὗται μεταξὺ Σικελίας καὶ Ἰταλίας ἐπ' εὐθείας ἀπὸ πορθμοῦ [καὶ τῆς πρὸς ἕω] πρὸς δύσιν. ἀπέχουσι δὲ τῆς Σικελίας ὡς ἑκατὸν πεντήκοντα σταδίους, καὶ τὸ μέγεθός εἰσιν ἀλλήλαις παραπλήσιαι· ἡ δὲ μεγίστη αὐτῶν ἐστι τὴν περίμετρον σταδίων ὡς ἑκατὸν πεντήκοντα. αὗται δὲ πᾶσαι πυρὸς ἐσχήκασιν ἀναφυσήματα μεγάλα, ὧν κρατῆρες οἱ γεγενημένοι καὶ τὰ στόμια μέχρι τοῦ νῦν εἰσι φανερά. ἐν δὲ τῇ Στρογγύλῃ καὶ τῇ Ἱερᾷ μέχρι τοῦ νῦν ἐκ τῶν χασμάτων ἐκπίπτει πνεύματος μέγεθος καὶ βρόμος ἐξαίσιος· ἐκφυσᾶται δὲ καὶ ἄμμος καὶ λίθων διαπύρων πλῆθος, καθάπερ ἔστιν ὁρᾶν καὶ περὶ τὴν Αἴτνην γινόμενον. λέγουσι γάρ τινες ἐκ τούτων τῶν νήσων ὑπονόμους εἶναι κατὰ γῆς μέχρι τῆς Αἴτνης καὶ τοὺς ἐπ' ἀμφότερα στομίοις συνημμένους· διὸ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐναλλὰξ κάεσθαι τοὺς ἐν ταύταις ταῖς νήσοις κρατῆρας τῶν κατὰ τὴν Αἴτνην. φασὶ δὲ τὰς Αἰόλου νήσους τὸ μὲν παλαιὸν ἐρήμους γεγονέναι, μετὰ δὲ ταῦτα τὸν ὀνομαζόμενον Λίπαρον, Αὔσονος ὄντα τοῦ βασιλέως υἱόν, ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν καταστασιασθῆναι, κυριεύσαντα δὲ νεῶν μακρῶν καὶ στρατιωτῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας φυγεῖν εἰς τὴν ἀπὸ τούτου

---

17. καὶ τῆς πρὸς ἕω glossema videtur esse. 20. ὡς ἑκατὸν πεντήκοντα σταδίων D. de numero iure dubitat Wil. collato priore l. 18.

STEPH. BYZ. *Λιπάραν ὀνομασθεῖσαν·* || *ἢ Μελιγουνὶς ἐκαλεῖτο·* || *ἐν ταύτῃ δὲ τὴν ἐπώνυμον αὐτοῦ πόλιν κτίσαι, καὶ τὰς ἄλλας νήσους τὰς προειρημένας γεωργῆσαι. τούτου δὲ γεγηρακότος Αἰόλον τὸν Ἱππότου μετά τινων παραβαλόντα εἰς τὴν Λιπάραν τὴν τοῦ Λιπάρου θυγατέρα γῆμαι Κυάνην· καὶ τοὺς λαοὺς κοινῇ μετὰ τῶν ἐγχωρίων πολιτεύεσθαι ποιήσας ἐβασίλευσε τῆς νήσου.*

• SCHOL. AEN. I 52 *Aeolus Hippotae . . . filius. qui cum immineret bellum, quo Tyrrhenus, Lipari frater, Peloponnesum vastare proposuisset, missus ab Agamemnone, ut freta tueretur, pervenit ad Liparum, qui supra dictas insulas regebat imperio, factaque amicitia Cyanam filiam eius in matrimonium sumpsit et Strongylam insulam in qua maneret accepit.*

DIOD. l. c *Τοῦ δὲ Λιπάρου τῆς Ἰταλίας ἐπιθυμοῦντος συγκατεσκεύασεν αὐτῷ τοὺς περὶ τὸ Σύρρεντον τόπους, ὅπου βασιλεύσας καὶ μεγάλης ἀποδοχῆς τυχὼν ἐτελεύτησε· ταφεὶς δὲ μεγαλοπρεπῶς τιμῶν ἔτυχεν ἡρωικῶν παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις. ὁ δ' Αἰόλος οὗτός ἐστι πρὸς ὃν μυθολογοῦσι τὸν Ὀδυσσέα κατὰ τὴν πλάνην ἀφικέσθαι.* SCHOL. DION. 461 || *Αἰόλος ἀνὴρ ἐγένετο πολυχρόνιος . .* || *γενέσθαι δ' αὐτόν φασιν εὐσεβῆ καὶ δίκαιον, ἔτι δὲ καὶ πρὸς τοὺς ξένους φιλάνθρωπον· πρὸς δὲ τούτοις τὴν τῶν ἱστίων χρείαν τοῖς ναυτικοῖς ἐπεισηγήσασθαι, καὶ ἀπὸ [τῆς] τοῦ πυρὸς προσημασίας παρατετηρηκότα προλέγειν τοὺς ἐγχωρίους ἀνέμους εὐστόχως, ἐξ οὗ ταμίαν αὐτὸν εἶναι τῶν ἀνέμων ὁ μῦθος ἀνέδειξε· διὰ δὲ τὴν ὑπερβολὴν τῆς εὐσεβείας φίλον τῶν θεῶν ὀνομασθῆναι.*

V 8 *Τοῦ δ' Αἰόλου υἱοὺς γενέσθαι τὸν ἀριθμὸν ἕξ, Ἀστύοχον καὶ Ξοῦθον καὶ Ἀνδροκλέα, πρὸς δὲ τούτοις Φεραίμονα καὶ Ἰόκαστον καὶ Ἀγάθυρνον· πάντας δὲ τούτους διά τε τὴν τοῦ πατρὸς δόξαν καὶ διὰ τὰς ἀρετὰς ἀποδοχῆς μεγάλης τυχεῖν· τούτων δ' Ἰόκαστος μὲν τῆς Ἰταλίας ἀντεχόμενος ἐβασίλευσε* SCHOL. DION. 461 *τῆς παραλίας μέχρι τῶν κατὰ τὸ Ῥήγιον* || *πόλιν πρώην Ἐρυθρὰν καλουμένην* || *τόπων, Φεραίμων δὲ καὶ Ἀνδροκλῆς ἐδυ-*

---

4. *τήν τε* D. *τήν τε τοῦ Λ. θ. γ. Κυάνην καὶ τ. λ. κ. μ. τ. ἐ. π. ποιήσαντα βασιλεῦσαι* Wil. addens: „nisi in excerpendo peccavit Diodorus." 13. *τῷ . . Λιπάρῳ . . ἐπιθυμοῦντι* codd. em. Vogel. 21. *τῆς* del. Wil.

νάστευσαν τῆς Σικελίας ἀπὸ [τοῦ] πορθμοῦ μέχρι τῶν κατὰ τὸ Λιλύβαιον τόπων. ταύτης δὲ τῆς χώρας τὰ μὲν πρὸς ἕω κεκλιμένα μέρη κατῴκουν Σικελοί, τὰ δὲ πρὸς δυσμὰς Σικανοί. ταῦτα δὲ τὰ ἔθνη πρὸς ἄλληλα διεφέροντο, τοῖς δ' Αἰόλου παισὶ τοῖς προειρημένοις ἑκουσίως ὑπήκουον διά τε τὴν τοῦ πατρὸς Αἰόλου διαβεβοημένην εὐσέβειαν καὶ διὰ τὴν αὐτῶν ἐκείνων ἐπιείκειαν. ἐβασίλευσε δὲ καὶ Ξοῦθος τῆς περὶ τοὺς Λεοντίνους χώρας, ἥτις ἀπ' ἐκείνου μέχρι τοῦ νῦν χρόνου Ξουθία προσαγορεύεται. Ἀγάθυρνος δὲ βασιλεύσας τῆς νῦν ὀνομαζομένης Ἀγαθυρνίτιδος χώρας ἔκτισε πόλιν τὴν ἀπ' αὐτοῦ κληθεῖσαν Ἀγάθυρνον. Ἀστύοχος δὲ τῆς Λιπάρας ἔσχε τὴν ἡγεμονίαν. πάντες δ' οὗτοι μιμησάμενοι τὴν τοῦ πατρὸς εὐσέβειάν τε καὶ δικαιοσύνην μεγάλης ἐτύγχανον ἀποδοχῆς. ἐπὶ πολλὰς δὲ γενεὰς τῶν ἐκγόνων διαδεχομένων τὰς δυναστείας, τὸ τελευταῖον οἱ ἀπ' Αἰόλου γεγονότες βασιλεῖς κατὰ τὴν Σικελίαν διελύθησαν.

Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ μὲν Σικελοὶ τοῖς ἀρίστοις τῶν ἀνδρῶν V 9
τὰς ἡγεμονίας ἐνεχείριζον, οἱ δὲ Σικανοὶ περὶ τῆς δυναστείας διαφερόμενοι πρὸς ἀλλήλους ἐπολέμουν ἐπὶ πολλοὺς χρόνους. μετὰ δὲ ταῦτα πολλοῖς ἔτεσιν ὕστερον, πάλιν τῶν νήσων ἐξερημουμένων ἀεὶ καὶ μᾶλλον, Κνίδιοί τινες καὶ Ῥόδιοι δυσαρεστήσαντες τῇ βαρύτητι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν βασιλέων ἔγνωσαν ἀποικίαν ἐκπέμπειν, [διόπερ] προστησάμενοι σφῶν αὐτῶν ἡγεμόνα Πένταθλον [τὸν] Κνίδιον, ὃς ἦν ἀναφέρων τὸ γένος εἰς Ἱππότην τὸν ἀφ' Ἡρακλέους γεγονότα, κατὰ τὴν ὀλυμπιάδα τὴν πεντηκοστήν, ἣν ἐνίκα στάδιον Ἐπιτελίδας Λάκων. οἱ δ' οὖν περὶ τὸν Πένταθλον πλεύσαντες τῆς Σικελίας εἰς τοὺς κατὰ τὸ Λιλύβαιον τόπους κατέλαβον Αἰγεσταίους καὶ Σελινουντίους διαπολεμοῦντας πρὸς ἀλλήλους. πεισθέντες δὲ τοῖς Σελινουντίοις συμμαχεῖν πολλοὺς ἀπέβαλον κατὰ τὴν μάχην, ἐν οἷς ἦν καὶ αὐτ ς ὁ Πένταθλος. διόπερ οἱ περιλειφθέντες, ἐπειδὴ κατεπολεμήθησαν οἱ Σελινούντιοι, διέγνωσαν ἀπιέναι πάλιν ἐπ' οἴκου· ἑλόμενοι δ' ἡγεμόνας τοὺς

---

1. τοῦ om. D. 21. Κνιδίοις τινὰς καὶ Ῥοδίοις δυσαρεστήσαντας D. 23. διόπερ del. Reiske. 24. τὸν del. Wil. 28. Ἐγεσταίους codd. et editt.

οἰκείους τοῦ Πεντάθλου Γόργον καὶ Θέστορα καὶ Ἐπιθερσίδην, ἀπέπλεον διὰ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους. προσπλευσάντων δ' αὐτῶν τῇ Λιπάρᾳ καὶ φιλόφρονος ἀποδοχῆς τυχόντων, ἐπείσθησαν κοινῇ μετὰ τῶν ἐγχωρίων κατοικῆσαι τὴν Λιπάραν, ὄντων τῶν ἀπ' Αἰόλου περιλελειμμένων ὡς πεντακοσίων. ὕστερον δὲ τῶν Τυρρηνῶν λῃστευόντων τὰ κατὰ θάλατταν πολεμούμενοι κατεσκευάσαντο ναυτικόν, καὶ διελόμενοι σφᾶς αὐτοὺς οἱ μὲν ἐγεώργουν τὰς νήσους κοινὰς ποιήσαντες, οἱ δὲ πρὸς τοὺς λῃστὰς ἀντετάττοντο· καὶ τὰς οὐσίας δὲ κοινὰς ποιησάμενοι καὶ ζῶντες κατὰ συσσίτια, διετέλεσαν ἐπί τινας χρόνους κοινωνικῶς βιοῦντες. ὕστερον δὲ τὴν μὲν Λιπάραν, καθ' ἣν καὶ ἡ πόλις ἦν, διενείμαντο, τὰς δ' ἄλλας ἐγεώργουν κοινῇ. τὸ δὲ τελευταῖον πάσας τὰς νήσους εἰς εἴκοσι ἔτη διελόμενοι πάλιν κληρουχοῦσιν, ὅταν ὁ χρόνος οὗτος διέλθῃ. μετὰ δὲ ταῦτα πολλαῖς ναυμαχίαις ἐνίκησαν τοὺς Τυρρηνούς, καὶ ἀπὸ τῶν λαφύρων πλεονάκις ἀξιολόγους δεκάτας ἀνέθεσαν εἰς Δελφούς.

ΘΑΥΜ. ΑΚ. 101 *Ἐν μιᾷ τῶν ἑπτὰ νήσων τῶν Αἰόλου καλουμένων, ἣ καλεῖται Λιπάρα, τάφον εἶναι μυθολογοῦσι, περὶ οὗ καὶ ἄλλα μὲν πολλὰ καὶ τερατώδη λέγουσι, τοῦτο δ' ὅτι οὐκ ἀσφαλές ἐστι προσελθεῖν πρὸς ἐκεῖνον τὸν τόπον τῆς νυκτὸς συμφωνοῦσιν· ἐξακούεσθαι γὰρ τυμπάνων καὶ κυμβάλων ἦχον γέλωτά τε μετὰ θορύβου καὶ κροτάλων ἐναργῶς. λέγουσι δέ τι τερατωδέστερον γεγονέναι περὶ τὸ σπήλαιον· πρὸ ἡμέρας γὰρ ἐγκοιμηθῆναί τινα ἐν αὐτῷ οἰνωμένον, καὶ τοῦτον ὑπὸ τῶν οἰκετῶν ζητούμενον ἐφ' ἡμέρας τρεῖς διατελέσαι, τῇ δὲ τετάρτῃ εὑρεθέντα ὡς νεκρὸν ἀποκομισθῆναι ὑπὸ τῶν οἰκείων εἰς τὸν ἴδιον τάφον, καὶ τῶν νομιζομένων τυχόντα πάντων ἐξαίφνης ἀναστῆναι καὶ διηγεῖσθαι τὰ καθ' ἑαυτὸν συμβεβηκότα. τοῦτο μὲν οὖν ἡμῖν φαίνεται μυθωδέστερον· ὅμως μέντοι ἔδει μὴ παραλιπεῖν ἀμνημόνευτον αὐτό, τῶν περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον τὴν ἀναγραφὴν ποιούμενον.*

ΘΑΥΜ. ΑΚ. 132 *Ἐν μιᾷ τῶν Αἰόλου προσαγορευομένων νήσων πλῆθός τί φασι γενέσθαι φοινίκων, ὅθεν καὶ* Φοινικώδη *καλεῖσθαι.*

---

3. *φιλοφρόνως* codd. corr. Bekker. 15. *τοὺς* om. D C. 34. *Φοινικοῦσσαν* malebat Sylburg.

οὐκ ἂν οὖν εἴη τὸ λεγόμενον ὑπὸ Καλλισθένους ἀληθές, ὅτι ἀπὸ Φοινίκων τῆς Συρίας τῶν τὴν παραλίαν οἰκούντων τὸ φυτὸν ἔλαβε τὴν προσηγορίαν· ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς Φοίνικας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων φασί τινες προσαγορευθῆναι διὰ τὸ πρώτους πλέοντας τὴν θάλασσαν, ᾗ ἂν ἀποβαίησαν, πάντας ἀποκτείνειν καὶ φονεύειν. καὶ κατὰ γλῶσσαν δ' ἐστὶ τὴν Περραιβῶν τὸ αἱμάξαι φοινίξαι.

Μετὰ δὲ τὴν Λιπάραν εἰς τὸ πρὸς δυσμὰς μέρος νῆσός DIOD. V 11
ἐστι πελαγία, μικρὰ μὲν τὸ μέγεθος, ἔρημος δὲ καὶ διά τινα περιπέτειαν Ὀστεώδης ὀνομαζομένη. καθ' ὃν γὰρ καιρὸν Καρχηδόνιοι πρὸς Συρακοσίους διαπολεμοῦντες πολλοὺς καὶ μεγάλους πολέμους δυνάμεις εἶχον ἀξιολόγους πεζάς τε καὶ ναυτικάς, περὶ [δὲ] τούτους τοὺς καιροὺς μισθοφόρων ὄντων παρ' αὐτοῖς πολλῶν καὶ παντοδαπῶν τοῖς ἔθνεσιν, οὗτοι δὲ ταραχώδεις ὄντες καὶ πολλὰς καὶ μεγάλας στάσεις εἰωθότες ποιεῖσθαι, καὶ μάλιστα ὅταν τοὺς μισθοὺς εὐκαίρως μὴ λαμβάνωσιν, ἐχρήσαντο καὶ τότε τῇ συνήθει ῥᾳδιουργίᾳ τε καὶ τόλμῃ. ὄντες γὰρ τὸν ἀριθμὸν ὡς ἑξακισχίλιοι, καὶ τοὺς μισθοὺς οὐκ ἀπολαμβάνοντες, τὸ μὲν πρῶτον συντρέχοντες κατεβόων τῶν στρατηγῶν, ἐκείνων δ' ἀπορουμένων χρημάτων καὶ πολλάκις ἀναβαλλομένων τὰς ἀποδόσεις, ἠπείλουν τοῖς ὅπλοις ἀμυνεῖσθαι τοὺς Καρχηδονίους, καὶ τὰς χεῖρας προσέφερον τοῖς ἡγεμόσι. τῆς δὲ γερουσίας ἐγκαλούσης καὶ τῆς διαφορᾶς ἀεὶ μᾶλλον ἐκκαομένης, ἡ μὲν γερουσία τοῖς στρατηγοῖς ἐν ἀπορρήτοις προσέταξεν ἀφανίσαι πάντας τοὺς ἐγκαλουμένους· οἱ δὲ λαβόντες τὰς ἐντολάς, καὶ τοὺς μισθοφόρους ἐμβιβάσαντες εἰς τὰς ναῦς, ἐξέπλευσαν ὡς ἐπί τινα πολεμικὴν χρείαν. προσπλεύσαντες δὲ τῇ προειρημένῃ νήσῳ, καὶ πάντας τοὺς μισθοφόρους ἀποβιβάσαντες εἰς αὐτήν, ἀπέπλευσαν καταλιπόντες ἐν αὐτῇ τοὺς ἐγκαλουμένους. οἱ δὲ μισθοφόροι περιαλγεῖς ὄντες τῇ περιστάσει καὶ μὴ δυνάμενοι τοὺς Καρχηδονίους ἀμύνασθαι, λιμῷ διεφθάρησαν. ἐν νήσῳ δὲ μικρᾷ τοσούτων αἰχμαλώτων τελευτησάντων συνέβη τὸν τόπον ὀλίγον ὄντα πληρωθῆναι τῶν ὀστῶν· ἀφ' ἧς αἰτίας ἡ νῆσος ἔτυχε τῆς προσηγορίας. οἱ μὲν οὖν μισθοφόροι τοῦτον τὸν τρόπον

12. πεζικάς codd. 13. δὲ del. vel δὴ coni. Wil. 20. χρήμασι D.

παρανομηθέντες τῆς μεγίστης συμφορᾶς ἔτυχον, ἐνδείᾳ τροφῆς διαφθαρέντες.

V 12 *Ἡμεῖς δ' ἐπεὶ τὰ περὶ τὰς Αἰολίδας νήσους διήλθομεν, ἐν μέρει τὰς ἐκ θατέρου μέρους νήσους κειμένας ἀναγραφῆς ἀξιώσομεν. τῆς γὰρ Σικελίας ἐκ τοῦ κατὰ μεσημβρίαν μέρους νῆσοι τρεῖς πρόκεινται πελάγιαι, καὶ τούτων ἑκάστη πόλιν ἔχει καὶ λιμένας δυναμένους τοῖς χειμαζομένοις σκάφεσι παρέχεσθαι τὴν ἀσφάλειαν. καὶ πρώτη μέν ἐστιν ἡ προσαγορευομένη Μελίτη, τῶν Συρακουσῶν ἀπέχουσα σταδίους ὡς ὀκτακοσίους, καὶ λιμένας μὲν ἔχει πολλοὺς καὶ διαφόρους ταῖς εὐχρηστίαις, τοὺς δὲ κατοικοῦντας ταῖς οὐσίαις εὐδαίμονας· τεχνίτας τε γὰρ ἔχει παντοδαποὺς ταῖς ἐργασίαις, κρατίστους δὲ τοὺς ὀθόνια ποιοῦντας τῇ τε λεπτότητι καὶ τῇ μαλακότητι διαπρεπῆ, τάς τε οἰκήσεις ἀξιολόγους καὶ κατεσκευασμένας φιλοτίμως γείσοις καὶ κονιάμασι περιττότερον. ἔστι δ' ἡ νῆσος αὕτη Φοινίκων ἄποικος, οἳ ταῖς ἐμπορίαις διατείνοντες μέχρι τοῦ κατὰ τὴν δύσιν ὠκεανοῦ καταφυγὴν εἶχον ταύτην, εὐλίμενον οὖσαν καὶ κειμένην πελαγίαν· δι' ἣν αἰτίαν οἱ κατοικοῦντες αὐτὴν εὐχρηστούμενοι κατὰ πολλὰ διὰ τοὺς ἐμπόρους ταχὺ τοῖς τε βίοις ἀνέδραμον καὶ ταῖς δόξαις ηὐξήθησαν. — μετὰ δὲ ταύτην τὴν νῆσόν ἐστιν ἑτέρα τὴν μὲν προσηγορίαν ἔχουσα Γαῦδος, πελαγία δὲ καὶ λιμέσιν εὐκαίροις κεκοσμημένη, Φοινίκων ἄποικος. — ἑξῆς δ' ἐστὶ Κέρκινα, πρὸς τὴν Λιβύην νενευκυῖα, πόλιν ἔχουσα σύμμετρον καὶ λιμένας εὐχρηστοτάτους, οὐ μόνον ταῖς ἐμπόροις, ἀλλὰ καὶ ταῖς μακραῖς ναυσὶν εὐθετοῦντας.*

---

6. *πελάγιοι* codd. em. Vogel. 10. *ὡς* om. D. 15. *γείσοις*] *γησοιεσι* D *καὶ θεμελίοις* add. C. *γείσοις καὶ θεμελίοις καὶ κονιάμασι περιττοτέροις* suadet Wil. 22. *Γαῦλος* Diodorus et Romani. cf. CIL X 2 p. 774 sq. Plin. III 92. V 42. At Timaeum *Γαῦδος* scripsisse docent Callim. fr. 524 et Strab. 44. 277.

ILLYRIA CUM LIBURNIA
et regionibus Istrianis.

[Ἑξῆς δὲ μεγάλη χεῤῥόνησος Ὑλλική, SCYMN. 405 sqq.
πρὸς τὴν Πελοπόννησόν τι ἐξισουμένη·
πόλεις δ' ἐν αὐτῇ φασι πέντε καὶ δέκα
Ὕλλους κατοικεῖν, ὄντας Ἕλληνας γένει·]
Τὸν Ἡρακλέους γὰρ Ὕλλον οἰκιστὴν λαβεῖν,
ἐκβαρβαρωθῆναι δὲ τούτους τῷ χρόνῳ
τοῖς ἔθεσιν ἱστοροῦσι τοῖς τῶν πλησίον,
ὥς φασι Τίμαιός τε χἀρατοσθένης.
νῆσος κατ' αὐτοὺς δ' ἐστιν Ἴσσα λεγομένη
Συρακοσίων ἔχουσα τὴν ἀποικίαν.

Μάκρις τὸ παλαιὸν ἐλέγετο ἡ *Σχερία*, ὠνομασμένη ἀπὸ τῆς Διονύσου τροφοῦ. ἔνθα φησὶ τὸν Ἡρακλέα παραγενόμενον, τὸν τῶν παίδων αὐτοῦ φόνον καθαρθησόμενον, Μελίτην τὴν Αἰγαίου τοῦ ποταμοῦ θυγατέρα γεγαμηκέναι, ἐξ ἧς ἔσχε τὸν Ὕλλον, ὃς ἀκμάσας οὐκ ἠθέλησε τῷ Ναυσιθόῳ ὑποταγῆναι, ἀλλὰ τοὺς Φαίακας συνήγαγεν εἰς τὴν Κρονίαν θάλασσαν καὶ κατῴκισεν. SCHOL. AP. RH. IV 540

Λέγεται δὲ μεταξὺ τῆς *Μεντορικῆς* καὶ τῆς Ἰστριανῆς ορος τι εἶναι τὸ καλούμενον *Δέλφιον*, ἔχον λόφον ὑψηλόν. ἐπὶ τοῦτον τὸν λόφον ὅταν ἀναβαίνωσιν οἱ Μέντορες οἱ ἐπὶ τοῦ Ἀδρίου οἰκοῦντες, ἀποθεωροῦσιν, ὡς ἔοικε, τὰ εἰς τὸν Πόντον εἰσπλέοντα πλοῖα. εἶναι δὲ καί τινα τόπον ἐν τοῖς ἀνὰ μέσον διαστήμασιν, εἰς ὃν ἀγορᾶς κοινῆς γενομένης πωλεῖσθαι παρὰ μὲν τῶν ἐκ τοῦ Πόντου ἐμπόρων ἀναβαινόντων τὰ Λέσβια καὶ Χῖα καὶ Θάσια, παρὰ δὲ τῶν ἐκ τοῦ Ἀδρίου τοὺς Κερκυραϊκοὺς αμφορεῖς. ΘΑΥΜ. ἈΚ. 104

Οὐκ ὀλίγοι γὰρ τῶν τε ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τῶν μεταγενεστέρων, ὧν ἐστι καὶ *Τίμαιος*, φασὶ τοὺς Ἀργοναύτας μετὰ τὴν τοῦ δέρους ἁρπαγὴν πυθομένους ὑπ' Αἰήτου προ- DIOD. IV 56, 3

6—10 Apollodori sunt coll. fr. 119. 7. τι] τις Meineke. 13. καὶ Ἐρατ. cod. em. Meineke. 28. διαστήμασιν: de voce dubitat Wil.

κατειλῆφθαι ναυσὶ τὸ στόμα τοῦ Πόντου, πρᾶξιν ἐπιτελέσασθαι παράδοξον καὶ μνήμης ἀξίαν. ἀναπλεύσαντας γὰρ αὐτοὺς διὰ τοῦ Τανάιδος ποταμοῦ ἐπὶ τὰς πηγάς, καὶ κατὰ τόπον τινὰ τὴν ναῦν διελκύσαντας, καθ' ἑτέρου πάλιν ποταμοῦ τὴν ῥύσιν ἔχοντος εἰς τὸν ὠκεανὸν καταπλεῦσαι πρὸς τὴν θάλατταν, ἀπὸ δὲ τῶν ἄρκτων ἐπὶ τὴν δύσιν κομισθῆναι τὴν γῆν ἔχοντας ἐξ εὐωνύμων, καὶ πλησίον γενομένους Γαδείρων εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς θάλατταν εἰσπλεῦσαι. ἀποδείξεις δὲ τούτων φέρουσι, δεικνύντες τοὺς παρὰ τὸν ὠκεανὸν κατοικοῦντας Κελτοὺς σεβομένους μάλιστα τῶν θεῶν τοὺς Διοσκόρους· παραδόσιμον γὰρ αὐτοὺς ἔχειν ἐκ παλαιῶν χρόνων τὴν τούτων τῶν θεῶν παρουσίαν ἐκ τοῦ ὠκεανοῦ γεγενημένην. εἶναι δὲ καὶ τὴν παρὰ τὸν ὠκεανὸν χώραν οὐκ ὀλίγας ἔχουσαν προσηγορίας ἀπό τε τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ τῶν Διοσκόρων. παραπλησίως δὲ καὶ τὴν ἐντὸς Γαδείρων ἤπειρον ἔχειν ἐμφανῆ σημεῖα τῆς τούτων ἀνακομιδῆς. περὶ μὲν γὰρ τὴν Τυρρηνίαν καταπλεύσαντας αὐτοὺς εἰς νῆσον τὴν ὀνομαζομένην Αἰθάλειαν τὸν ἐν αὐτῇ λιμένα, κάλλιστον ὄντα τῶν ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις, Ἀργῷον ἀπὸ τῆς νεὼς προσαγορεῦσαι, καὶ μέχρι τῶνδε τῶν χρόνων διαμένειν αὐτοῦ τὴν προσηγορίαν. παραπλησίως δὲ τοῖς εἰρημένοις κατὰ μὲν τὴν Τυρρηνίαν ἀπὸ σταδίων ὀκτακοσίων τῆς Ῥώμης ὀνομάσαι λιμένα Τελαμῶνα, κατὰ δὲ Φορμίας τῆς Ἰταλίας Αἰήτην τὸν νῦν Καιήτην προσαγορευόμενον· πρὸς δὲ τούτοις ὑπ' ἀνέμων αὐτοὺς ἐκριφέντας εἰς τὰς Σύρτεις καὶ μαθόντας παρὰ Τρίτωνος τοῦ τότε βασιλεύοντος τῆς Λιβύης τὴν ἰδιότητα τῆς θαλάττης καὶ τὸν κίνδυνον ἐκφυγόντας, δωρήσασθαι χαλκοῦν τρίποδα τὸν ἀρχαίοις μὲν κεχαραγμένον γράμμασι, μέχρι δὲ τῶν νεωτέρων χρόνων διαμείναντα παρὰ τοῖς Εὐεσπερίταις. [οὐ παραλειπτέον δ' ἡμῖν ἀνεξέλεγκτον τὴν ἱστορίαν τῶν ἀποφηναμένων τοὺς Ἀργοναύτας ἀνὰ τὸν Ἴστρον πλεύσαντας μέχρι τῶν πηγῶν κατενεχθῆναι διὰ τῆς ἀντιπροσώπου ῥύσεως πρὸς τὸν Ἀδριατικὸν κόλπον.]

ΘΑΥΜ. ΑΚ. 105 *Φασὶ δὲ καὶ τὸν Ἴστρον ῥέοντα ἐκ τῶν Ἑρκυνίων*

17. *Αἰθαλίαν* C D. 23. *Καήτην* D. 29. *οὐ παραλειπτέον* — 32. *κόλπον* addidi, ut Diodori et Mirabilium auscultationum narrationes quodam modo essent nexae.

καλουμένων δρυμῶν σχίζεσθαι καὶ τῇ μὲν εἰς τὸν Πόντον ῥεῖν, τῇ δὲ εἰς τὸν Ἀδρίαν ἐκβάλλειν. σημεῖον δὲ οὐ μόνον ἐν τοῖς νῦν καιροῖς ἑωράκαμεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων μᾶλλον οἴονται ἐκεῖνα πλωτὰ εἶναι· καὶ γὰρ Ἰάσονα τὸν μὲν εἴσπλουν κατ' Κυανέας, τὸν δ' ἐκ τοῦ Πόντου ἔκπλουν κατὰ τὸν Ἴστρον ποιήσασθαί φασι· καὶ φέρουσιν ἄλλα τε τεκμήρια οὐκ ὀλίγα καὶ κατὰ μὲν τὴν χώραν βωμοὺς ὑπὸ τοῦ Ἰάσονος ἀνακειμένους δεικνύουσιν, ἐν δὲ μιᾷ τῶν νήσων τῶν ἐν τῷ Ἀδρίᾳ πολυτελὲς ἱερὸν Ἀρτέμιδος ὑπὸ Μηδείας ἱδρυμένον. ἔτι δὲ λέγουσιν ὡς οὐκ ἂν παρέπλευσε τὰς Πλαγκτὰς καλουμένας, εἰ μὴ ἐκεῖθεν ἀπέπλει. καὶ ἐν τῇ Αἰθαλείᾳ δὲ νήσῳ, τῇ κειμένῃ ἐν τῷ Τυρρηνικῷ πελάγει ἄλλα τε δεικνύουσι μνημεῖα τῶν ἀριστέων καὶ τὸ ἐπὶ τῶν ψήφων δὲ λεγόμενον· παρὰ γὰρ τὸν αἰγιαλὸν ψήφους φασὶν εἶναι ποικίλας, ταύτας δ' οἱ Ἕλληνες οἱ τὴν νῆσον οἰκοῦντες λέγουσι τὴν χροιὰν λαβεῖν ἀπὸ τῶν στλεγγισμάτων ὧν ἐποιοῦντο ἀλειφόμενοι· [ἀπὸ] ἐκείνων γὰρ τῶν χρόνων οὔτε πρότερον ἑωρᾶσθαι μυθολογοῦσι τοιαύτας ψήφους οὔθ' ὕστερον ἐπιγενομένας. ἔτι δὲ τούτων φανερώτερα σημεῖα λέγουσιν, ὅτι οὐ διὰ τῶν Συμπληγάδων ἐγένετο ὁ ἔκπλους, αὐτῷ τῷ ποιητῇ ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις μάρτυρι χρώμενοι. τὴν γὰρ δυσχέρειαν τοῦ κινδύνου ἐμφανίζοντα λέγειν ὅτι οὐκ ἔστι παραπλεῦσαι τὸν τόπον· (μ 67)

ἀλλά θ' ὁμοῦ πίνακάς τε νεῶν καὶ σώματα φωτῶν
κύμαθ' ἁλὸς φορέουσι πυρός τ' ὀλοοῖο θύελλαι.

περὶ μὲν οὖν τὰς Κυανέας οὐ λέγεται πῦρ ἀνάπτειν, περὶ δὲ τὸν πορθμὸν τὸν διαλαμβάνοντα τὴν Σικελίαν, ἐφ' ἑκάτερα κειμένων τῶν τοῦ πυρὸς ἀναφυσημάτων, καὶ τῆς τε νήσου συνεχῶς καιομένης, καὶ τοῦ περὶ τὴν Αἴτνην ῥεύματος πολλάκις τὴν χώραν ἐπιδεδραμηκότος.

Ἐκεῖσε (sc. Ilvam) *γὰρ πλεῦσαι τὴν τῆς Κίρκης οἴκησιν* STRABO 224 *ζητοῦντα τὸν Ἰάσονα, τῆς Μηδείας ἐθελούσης ἰδεῖν τὴν θείαν.*

---

4. *οἷον τὰ ἐκεῖ ἄπλωτα εἶναι* codd. em. Wil. 11. *Αἰγιαλεία* S[a] 16. *γὰρ ἐκείνων* duo Bekkeri, *ἐκείνων γὰρ* cett. locum transformavit Wil. 19. *φανερώτατα* codd. corr. Bekker. 25. *ἀνάπτειν* duo codd. *ἀναπέμπειν* cett. 31. *θεάν* vulg. em. Wil.

* ΣΧ. ΛΥΚ. 1021 *Πόλαι . . πόλις . . ὑπὸ Κόλχων κτισθεῖσα τῶν καταδιωξάντων τὴν Μήδειαν καὶ μὴ καταλαβόντων αὐτὴν καὶ διὰ φόβον ἐνταῦθα κατοικησάντων καὶ κτισάντων πόλιν, ἥτις τῇ Κολχίδι φωνῇ Πόλαι καλεῖται, σημαίνοντος τοῦ ὀνόματος τοὺς φυγάδας . .*

*SCHOL. AP. RH. IV 984 *. . Κέρκυρα. αὕτη πρότερον Σχερία ἐκαλεῖτο. ἀποδίδωσι δὲ τὴν αἰτίαν Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Κερκυραίων πολιτείᾳ. φησὶ γὰρ τὴν Δήμητρα φοβουμένην μὴ οἱ ἐκ τῆς ἠπείρου ἐρχόμενοι ποταμοὶ ἤπειρον αὐτὴν ποιήσωσι δεηθῆναι τοῦ Ποσειδῶνος ἀποστρέψαι τὰ τῶν ποταμῶν ῥεύματα· ἐπισχεθέντων οὖν τούτων ἀντὶ Δρεπάνης Σχερίαν ὀνομασθῆναι· ⟨Δρεπάνη δὲ ἐκαλεῖτο διὰ τὸ⟩ τὴν Δήμητρα αἰτησαμένην δρεπάνην παρ' Ἡφαίστου τοὺς Τιτᾶνας διδάξαι θερίζειν, εἶτα αὐτὴν κρύψαι εἰς τὸ παραθαλάσσιον μέρος τῆς νήσου. προσκλυζούσης δὲ τῆς θαλάσσης ἐξομοιωθῆναι τὴν θέσιν τῆς γῆς δρεπάνῃ. Τίμαιος δέ φησιν, ᾧ ἐξέτεμεν τοῦ Οὐρανοῦ ἢ τοῦ Κρόνου τὰ αἰδοῖα ὁ Ζεύς, τοῦτο κεκρύφθαι.*

SCHOL. AP. RH. IV 1217 *Τίμαιος περὶ τῆς θυσίας ἱστορεῖ ἔτι καὶ νῦν λέγων ἄγεσθαι κατ' ἐνιαυτὸν Μηδείας πρῶτον θυσάσης ἐν τῷ Ἀπόλλωνος ἱερῷ· ⟨καὶ βωμούς δέ φησι⟩ μνημεῖα τῶν γάμων ἱδρύσασθαι σύνεγγυς μὲν τῆς θαλάσσης, οὐ μακρὰν δὲ τῆς πόλεως. ὀνομάζουσι δὲ τὸν μὲν Νυμφῶν, τὸν δὲ Νηρηίδων.*

ΘΑΥΜ. ΑΚ. 81 *Ἐν ταῖς Ἠλεκτρίσι νήσοις, αἳ κεῖνται ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Ἀδρίου φασὶν εἶναι δύο ἀνδριάντας ἀνακειμένους, τὸν μὲν κασσιτέρινον τὸν δὲ χαλκοῦν, εἰργασμένους τὸν ἀρχαῖον τρόπον. λέγεται δὲ τούτους Δαιδάλου εἶναι ἔργα, ὑπόμνημα τῶν πάλαι, ὅτε Μίνω φεύγων ἐκ Σικελίας καὶ Κρήτης εἰς τούτους τοὺς τόπους παρέβαλε. ταύτας δὲ τὰς νήσους φασὶ προκεχωκέναι τὸν Ἠριδανὸν ποταμόν. ἔστι δὲ καὶ λίμνη, ὡς ἔοικε, πλησίον τοῦ ποταμοῦ, ὕδωρ ἔχουσα θερμόν· ὀσμὴ δ' ἀπ' αὐτῆς βαρεῖα καὶ χαλεπὴ ἀποπνεῖ, καὶ οὔτε ζῷον οὐδὲν πίνει ἐξ αὐτῆς οὔτε ὄρνεον ὑπερίπταται, ἀλλὰ πίπτει καὶ ἀποθνήσκει. ἔχει*

---

1. post *πόλις* omisi *Ἠπείρου*. 5. post *φυγάδας: ὥς φησι Καλλίμαχος* omisi. 11. *ὀνομασθῆναι διὸ* Laur. *ὀνομασθῆναι. Δρεπάνη δὲ ἐκαλεῖτο διὰ τὸ* Flor. Par. 20. *ἱερῷ μνημεῖα* Laur. *ἱερῷ· καὶ βωμοὺς δέ φησι μνημεῖα* Flor. Par. 24. *Ἀδρία* S[a]

δὲ τὸν μὲν κύκλον σταδίων διακοσίων, τὸ δὲ εὖρος ὡς δέκα. μυθεύουσι δὲ καὶ οἱ ἐγχώριοι Φαέθοντα κεραυνωθέντα πεσεῖν εἰς ταύτην τὴν λίμνην. εἶναι δ' ἐν αὐτῇ αἰγείρους πολλάς, ἐξ ὧν ἐκπίπτειν τὸ καλούμενον ἤλεκτρον. τοῦτο δὲ λέγουσιν ὅμοιον εἶναι κόμμι, ἀποσκληρύνεσθαι δὲ ὡσανεὶ λίθον, καὶ συλλεγόμενον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων διαφέρεσθαι εἰς τοὺς Ἕλληνας. εἰς ταύτας οὖν τὰς νήσους Δαίδαλόν φασιν ἐλθεῖν, καὶ κατασχόντα αὐτὰς ἀναθεῖναι ἐν μιᾷ αὐτῶν τὴν αὐτοῦ εἰκόνα, καὶ τὴν τοῦ υἱοῦ Ἰκάρου ἐν τῇ ἑτέρᾳ. ὕστερον δ' ἐπιπλευσάντων ἐπ' αὐτοὺς Πελασγῶν τῶν ἐκπεσόντων ἐξ Ἄργους φυγεῖν τὸν Δαίδαλον καὶ ἀφικέσθαι εἰς Ἴκαρον τὴν νῆσον.

ITALIA.

Graecia enim antiqua, ut scribit Timaeus, tauros vocabat italos, a quorum multitudine et pulchritudine et fetu vitulorum Italiam dixerunt. VARRO r. r. II 5, 3

Ἀδρία . . . ἡ χώρα τοῖς βοσκήμασίν ἐστιν ἀγαθή, ὡς δὶς τίκτειν τὸν ἐνιαυτὸν καὶ διδυμητοκεῖν, πολλάκις καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρας ἐρίφους τίκτειν, ἔνια δὲ καὶ πέντε καὶ πλείους. καὶ τὰς ἀλεκτορίδας δὶς τίκτειν τῆς ἡμέρας, τῷ δὲ μεγέθει πάντων εἶναι μικροτέρας τῶν ὀρνίθων. ‖ εἶναι δὲ καὶ τὰς γυναῖκας πολυγόνους καὶ σπανίως ἓν τίκτειν, τὰς δὲ πλείστας δύο καὶ τρία. ‖ STEPH BYZ. s. v. — ΘΑΥΜ. ἈΚ. 80

Οἱ Φαίακες σέβουσι τὸν Διομήδην οἵτινές εἰσι περὶ τὸ Ἰόνιον πέλαγος· αὐτὸς γὰρ τὸν δράκοντα ἀνεῖλεν ἐκεῖσε ἐλθόντα ἐκ Κόλχων πρὸς ζήτησιν τοῦ χρυσοῦ δέρους. — ΣΧ. ΛΥΚ. 630

Ἁλούσης τῆς Ἰλίου Διομήδης ἀντὶ τοῦ ἕρματος ἐκ τοῦ τείχους τῶν Τρώων λίθους εἰς τὴν ναῦν ἐβάλετο· παραγενόμενος δ' εἰς Ἄργος καὶ ἐλαθεὶς ὑπὸ Αἰγιαλείας παρεγένετο εἰς Ἰταλίαν· εὑρὼν δὲ τηνικαῦτα τὸν ἐν τῇ Σκυθίᾳ δρά- ΣΧ. ΛΥΚ. 615

---

1. τριακοσίων S^a ὡσεὶ S^a 2. δὲ καὶ οἱ S^a δὲ οἱ cett. 3. αὐτῷ S^a 9. ἐν τῇ ἑτέρᾳ om. S^a 23. ἐνίας indicant codd. em. Meineke.

κοντα λυμαινόμενον τὴν Φαιακίδα, διέφθειρε τοῦτον, τὴν τοῦ Γλαύκου χρυσῆν ἀσπίδα κατέχων, νομίσαντος τοῦ δράκοντος τὸ χρυσοῦν δέρος εἶναι τοῦ κριοῦ· τιμηθεὶς δὲ ἐπὶ τούτῳ TZETZ. σφόδρα, ἀνδριάντα ‖ ἑαυτοῦ ‖ κατεσκεύασεν καὶ ἱδρύσατο ἐκ τῶν λίθων τῶν ἐκ τῆς Ἰλίου. ἱστορεῖ δὲ τοῦτο Τίμαιος καὶ Λύκος ἐν τῷ τρίτῳ.

* ΣΧ. ΛΥΚ. 592 . . . . ὅτι Διομήδης ἀπελαθεὶς ᾤχετο εἰς Ἰταλίαν εἰς τὸ Δαύνιον ἔθνος ἐν βαρβάροις· ὧν ἐβασίλευε Δαῦνος, ὅστις πολιορκούμενος ἐδεήθη Διομήδους βοηθῆσαι αὐτῷ, ὑποσχόμενος αὐτῷ δώσειν τῆς γῆς μέρος. ὁ δὲ βοηθήσας καὶ τὴν ΛΥΚ. 593 νίκην παρασχὼν Δαυνίοις ἔκτισε πόλιν ‖ παρ' Αὐσονίτην *Φύλαμον ‖ ἥν τινα Ἵππιον Ἄργος ἐκάλεσεν· ὕστερον δ' αὐτῷ προσέθετο ὁ Δαῦνος, εἰ βούλοιτο τὴν λείαν ἔχειν τοῦ πολέμου, ἢ τὴν γῆν πᾶσαν· καὶ κριτὴς τούτου ἐγένετο Ἄλαινος νόθος ὢν τοῦ Διομήδους ἀδελφός, ὅστις ἠράσθη τῆς Δαύνου θυγατρὸς Εὐίππης, καὶ διὰ τοῦτο ἔκρινε τὸν Δαῦνον ἔχειν τὴν γῆν. ἐφ' ᾧ Διομήδης ὀργισθεὶς τρία κατηράσατο, μηδένα TZETZ. δύνασθαι σπείρειν τὴν γῆν ‖ μηδὲ σπειρομένην ἀναδιδόναι καρπούς ‖, εἰ μή τινα ἀπὸ τοῦ γένους αὐτοῦ ὄντα· καὶ μετα-TZETZ. κινῆσαι τὰς στήλας αὐτοῦ ‖ μηδένα δύνασθαι ‖ * * * ἔστη ἐπὶ * ΣΧ. ΛΥΚ. 625 ταὐτό· ὕστερον δὲ ὁ Διομήδης παρὰ Δαύνου ἀνῃρέθη· ‖ τοῦ Διομήδους στήλας ποιήσαντος περὶ ὅλον τὸ πεδίον, ἡνίκα ἀπέθανε, Δαῦνος ἐβουλήθη ταύτας καταποντίσαι· αἱ δὲ ῥιφεῖσαι πάλιν ἐκ τοῦ ὕδατος ἀνῆλθον καὶ εὑρέθησαν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἑστηκυῖαι ὅθεν καὶ ἐπήρθησαν. . . .

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 79 Ἐν τῇ Διομηδείᾳ νήσῳ, ἣ κεῖται ἐν τῷ Ἀδρίᾳ, φασὶν ἱερόν τι εἶναι τοῦ Διομήδους θαυμαστόν τε καὶ ἅγιον, περὶ δὲ τὸ ἱερὸν κύκλῳ περικαθῆσθαι ὄρνιθας μεγάλους τοῖς μεγέθεσι, * ΣΧ. ΛΥΚ. 601 καὶ ῥύγχη ἔχοντας μεγάλα καὶ σκληρά. ‖ εἰσὶ δὲ (sc. ὄρνεα) ὅμοια κύκνοις, οἵτινες διάγουσιν ἐν τῇ Διομήδους νήσῳ . . . οἰκοῦσι δὲ οὗτοι οἱ ὄρνιθες ὥσπερ πόλιν· ὑπὸ γὰρ τὸν ὄρθρον βρέχουσι τὸν τόπον ταῖς πτέρυξι καὶ ῥαίνουσι πάλιν βρέχοντες· εἶτα εἰς ἄγραν πορεύονται καὶ τὰ ληφθέντα θέντες ὁμοῦ

---

4. *καὶ* add. Kinkel. 12. *Φύλαμον* Lobeck proll. 156 *Φυλαμὸν* codd. et edd. praeter Scheerium. ‖ *δ'* add. Kinkel. 19. *μετακινήσας τὰς στήλας αὐτοῦ ἔστη ἐπὶ τοῦτο* Marc. 31. *ὄρθρον*] *βόθρον* Marc.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. l. l. VARRO (August. de c. d. XVIII 16) VARRO l. l. ΛΥΚ. 605 sqq. IVBA (Plin. X 126

διαιροῦσιν ἀλλήλοις. || *τούτους λέγουσιν, ἐὰν μὲν Ἕλληνες* || *vel Graecorum stirpe prognati* || *ἀποβαίνωσιν εἰς τὸν τόπον* || *non solum quietas esse verum et insuper adulare* || sinui eorum se applicantes et blandis vocibus polentas micasque panis e manibus arripientes, humani cibi, quo olim utebantur, memores.

Duos semper his duces, alterum ducere agmen, alterum cogere. scrobes excavare rostro, inde crate consternere et operire terra, quae antea fuerit egesta. in his fetificare. fores binas omnium scrobibus. orientem spectare quibus exeant in pascua, occasum quibus redeant. alvum exoneraturas subvolare semper et contrario flatu. . . .

ΘΑΥΜ. ἈΚ. l. l.

Μυθεύεται δὲ τούτους γενέσθαι ἐκ τῶν ἑταίρων τῶν τοῦ Διομήδους ναυαγησάντων μὲν αὐτῶν περὶ τὴν νῆσον, τοῦ δὲ Διομήδους δολοφονηθέντος ὑπὸ [τοῦ] Δαύνου τοῦ τότε βασιλέως τῶν τόπων ἐκείνων γενομένου.

ΣΧ. ΛΥΚ. 1056

Διομήδης καταρασάμενος τὴν τῶν Δαυνίων χώραν μὴ καρποφορῆσαί ποτε, εἰ μὴ παρ' Αἰτωλοῦ ἐργάζοιτο, οἱ Δαύνιοι παραγενόμενοι εἰς Αἰτωλίαν ἐκήρυξαν τοὺς βουλομένους ἐλθεῖν καὶ ἀπολαβεῖν τὸ τοῦ Διομήδους μέρος τῆς γῆς· ἐλθόντων δὲ τῶν Αἰτωλῶν εἰς τὴν τῶν Δαυνίων χώραν καὶ ἀπαιτούντων τὴν γῆν, οἱ Δαύνιοι λαβόντες κατέχωσαν αὐτοὺς ζῶντας, λέγοντες »ἀπειλήφατε τὸν κλῆρον τῆς γῆς ὑμῶν«.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 109

Λέγεται περὶ τὸν ὀνομαζόμενον τῆς Δαυνίας τόπον ἱερὸν εἶναι Ἀθηνᾶς Ἀχαΐας καλούμενον, ἐν ᾧ δὴ πελέκεις χαλκοῦς καὶ ὅπλα τῶν Διομήδους ἑταίρων καὶ αὐτοῦ ἀνακεῖσθαι. ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ φασὶν εἶναι κύνας, οἳ τοὺς ἀφικνουμένους τῶν Ἑλλήνων οὐκ ἀδικοῦσιν, ἀλλὰ σαίνουσιν ὥσπερ τοὺς συνηθεστάτους. — πάντες δὲ οἱ Δαύνιοι καὶ οἱ πλησιόχωροι αὐτοῖς μελανειμονοῦσι, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, διὰ ταύτην, ὡς ἔοικε, τὴν αἰτίαν. τὰς γὰρ Τρῳάδας τὰς ληφθείσας αἰχμαλώτους καὶ εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους ἀφικομένας, εὐλαβηθείσας μὴ πικρᾶς δουλείας τύχωσιν ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς πατρίσι προϋπαρχουσῶν τοῖς Ἀχαιοῖς γυναικῶν, λέγεται τὰς ναῦς αὐτῶν

---

3. *adolare* Monac. codd. 6259. 6267. *advolare* Mon. 3831. 13. *δὲ* om. S* 14. *τοῦ* del. Wil. || *Δαύνου*] *Αἰνείου* S* corr. Heyne. 23. ante *ὀνομαζόμενον* nomen videtur deesse. 32. *τοῖς πατρίσι τοῖς ἀχαιοῖς προϋπαρχουσῶν* S*

ἐμπρῆσαι, ἵν' ἅμα μὲν τὴν προσδοκωμένην δουλείαν ἐκφύγωσιν, ἅμα δ' οὕτως [μετ'] ἐκείνων μένειν ἀναγκασθέντων συναρμοσθεῖσαι κατάσχωσιν αὐτοὺς ἄνδρας. πάνυ δὲ καὶ τῷ ποιητῇ καλῶς πέφρασται περὶ αὐτῶν· ἑλκεσιπέπλους γὰρ καὶ βαθυκόλπους κἀκείνας, ὡς ἔοικεν, ἰδεῖν ἔστιν.

ΣΧ. ΛΥΚ. 1075 *Αὕτη ἡ Σήταια μία τῶν Τρῳάδων ἦν, ἥτις συνεβούλευσε ταῖς ἄλλαις Τρῳάσι καταφλέξαι τὰς ναῦς τῶν δεσποτῶν αἰχμάλωτος ἀγομένη, ὅτε ἐγένετο περὶ Σύβαριν, ταῖς ἄλλαις Τρῳάσιν ὑποθεμένη τὰ ἐν Ἑλλάδι μέλλοντα αὐταῖς συμβῆναι κακά. καὶ τούτου γενομένου οἱ Ἕλληνες λαβόντες αὐτὴν ἀνεσταύρωσαν καὶ προσήλωσαν αὐτὴν πρὸς πέτραν.*

ΛΥΚ. 1128 sqq. Dauniorum autem proceres prope paludem Salpes et Dardani oppidi incolae, qui paludi illi vicini sunt, templum voverunt Casandrae. Quo quidem virgines se reddunt procos fugientes turpes vel infames, qui Hectoreo illo capitis cultu insignes crines circum frontem tondent, promittunt in cervicem. Optima autem tutela nuptiarum eis habitus corporis ipse est.

ΣΧ. ΛΥΚ. 1138 *Ὁ δὲ Τίμαιός φησιν ὅτι Ἕλληνες ἐπειδὰν ἀπαντήσωσι ταῖς Δαυνίαις, ὑπεσταλμέναις μὲν ἐσθῆτα φαιάν, ἐζωσμέναις δὲ ταινίαις πλατείαις, ὑποδεδεμέναις δὲ τ' κοῖλα τῶν ὑποδημάτων, ἐχούσαις δὲ ἐν ταῖς χερσὶ ῥάβδον, ὑπαληλιμμέναις δὲ τὸ πρόσωπον καθάπερ πυρρῷ τινι χρώματι, τῶν Ποινῶν ἔννοιαν λαμβάνουσι τῶν τραγικῶν.*

ΣΧ. ΛΥΚ. 1050 *Εἰώθασιν οἱ Δαύνιοι ἐν μηλωταῖς καθεύδειν ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Ποδαλειρίου καὶ καθ' ὕπνους λαμβάνειν χρησμοὺς ἐξ αὐτοῦ· εἰώθασι δὲ καὶ ἐν τῷ πλησίον ποταμῷ Ἀλθαίνῳ ἀπολούεσθαι καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ θρέμματα αὐτῶν καὶ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Ποδαλείριον καὶ ὑγιάζεσθαι· ὅθεν καὶ ὁ ποτα-*
ET. M. s. v. Ἄλθαινος *μὸς ἔσχε τὴν ὀνομασίαν || διὰ τὸ ἀλθαίνειν τὰ τραύματα τῶν ἐν αὐτῷ λουομένων. ||*

ΛΥΚ. 1058 Salanges et Angaesi Dauniorum gentes.

ΛΥΚ. 1017 (Nireus et) Thoas post Troiae excidium in Libyam.

---

2. ὅπως codd. corr. Wil. || μετ' del. Wil. 6. Σήτη cod. 19. ἀπατήσωσι cod. corr. Wachsmuth apud Guentherum l. l. p. 30. 33. De Nireo non constat.

tum ad Argyrinos || ἔθνος Ἠπειρωτικόν, ὡ Τίμαιος . . || mon- *STEPH. BYZ. s. v. tesque Ceraunios delati sunt.

(Solimus post pugnam Cannensem fratris corpus sepelit:) SIL. IT. IX 98—99

sepulcro
Aetoli condit membra occultata Thoantis.

Ἐν δὲ τοῖς Πευκετίνοις εἶναί φασιν Ἀρτέμιδος ἱερόν, ἐν ΘΑΥΜ. ἈΚ. 110 *ᾧ τὴν διωνομασμένην ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις χαλκῆν ἕλικα ἀνακεῖσθαι λέγουσιν, ἔχουσαν ἐπίγραμμα „Διομήδης Ἀρτέμιδι“. μυθολογεῖται δ' ἐκεῖνον ἐλάφῳ περὶ τὸν τράχηλον περιθεῖναι, τὴν δὲ περιφῦναι, καὶ τοῦτον τὸν τρόπον εὑρισκομένην ὑπὸ Ἀγαθοκλέους ὕστερον τοῦ βασιλέως Σικελιωτῶν εἰς τὸ [τοῦ Διὸς] ἱερὸν ἀνατεθῆναί φασιν.*

Ἰάπυγας δὲ λεχθῆναι πάντας φασὶ μέχρι τῆς Δαυνίας STRAB. 279 *ἀπὸ Ἰάπυγος, ὃν ἐκ Κρήσσης γυναικὸς Δαιδάλῳ γενέσθαι φασὶ καὶ ἡγήσασθαι τῶν Κρητῶν.*

Apud Iapyges templum est Minervae, quo cum venisset ΛΥΚ. 852 Menelaus, cratera Tamasium clipeum Helenaeque calceos deae vovisse fertur.

Περὶ τὴν ἄκραν τὴν Ἰαπυγίαν φασὶν ἔκ τινος τόπου, ἐν ΘΑΥΜ. ἈΚ. 97 *ᾧ συνέβη γενέσθαι, ὡς μυθολογοῦσιν, Ἡρακλεῖ πρὸς γίγαντας μάχην, ῥεῖν ἰχῶρα πολὺν καὶ τοιοῦτον ὥστε διὰ τὸ βάρος τῆς ὀσμῆς ἄπλουν εἶναι τὴν κατὰ τὸν τόπον θάλασσαν. || μυθεύουσι* *STRAB. 281 *δ' ὅτι τοὺς περιλειφθέντας τῶν γιγάντων ἐν τῇ κατὰ Καμπανίαν Φλέγρᾳ Λευτερνίους καλουμένους Ἡρακλῆς ἐξελάσειε, καταφυγόντες [δὲ] δεῦρο ὑπὸ γῆς περισταλεῖεν . . . διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὴν παραλίαν ταύτην Λευτερνίαν προσαγορεύουσιν. λέγουσι δὲ πολλαχοῦ τῆς Ἰταλίας Ἡρακλέους εἶναι πολλὰ μνημόσυνα ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἃς ἐκεῖνος ἐπορεύθη. περὶ δὲ Πανδοσίαν τῆς Ἰαπυγίας ἴχνη τοῦ θεοῦ δείκνυται, ἐφ' ἃ οὐδενὶ ἐπιβατέον. ἔστι καὶ περὶ ἄκραν Ἰαπυγίαν λίθος ἁμαξιαῖος, ὃν ὑπ' ἐκείνου ἀρθέντα μετατεθῆναί φασιν, ἀφ' ἑνὸς δὲ δακτύλου κινεῖσθαι συμβέβηκεν.*

Ἐν Τάραντι ἐναγίζειν κατά τινας χρόνους φασὶν Ἀτρεί- ΘΑΥΜ. ἈΚ. 106 *δαις καὶ Τυδείδαις καὶ Αἰακίδαις καὶ Λαερτιάδαις, καὶ Ἀγα-*

6. *Πευκεντίνοις* St. 11. *τοῦ Διὸς* delendum, nisi intercidit Agathoclem illud Syracusas asportasse: Wil. 25. *δὲ* inserit Coraes. 26. *Λευταρνίαν* Lyc. 978.

μεμνονίδαις δὲ χωρὶς θυσίαν ἐπιτελεῖν ἐν ἄλλῃ ἡμέρᾳ ἰδίᾳ, ἐν ᾗ νόμιμον εἶναι ταῖς γυναιξὶ μὴ γεύσασθαι τῶν ἐκείνοις θυομένων. ἔστι δὲ καὶ Ἀχιλλέως νεὼς παρ' αὐτοῖς. λέγεται δὲ καὶ μετ' τὸ παραλαβεῖν το'ς Ταραντίνους Ἡράκλειαν τὸν τόπον καλεῖσθαι, ὃν νῦν κατοικοῦσιν, ἐν δὲ τοῖς ἄνω χρόνοις τῶν Ἰώνων κατεχόντων Πολίειον· ἔτι δὲ ἐκείνων ἔμπροσθεν ὑπὸ τῶν Τρώων τῶν κατασχόντων αὐτὴν Σῖριν ὠνομάσθαι

ATHEN. 523 d. *ὡς μὲν Τίμαιός φησιν . . . ἀπὸ γυναικός τινος Σίριδος.*

ATHEN. 523 c *Καὶ οἱ τὴν Σῖριν δὲ κατοικοῦντες, ἣν πρῶτοι κατέσχον οἱ ἀπὸ Τροίας ἐλθόντες, ὕστερον δ' ὑπὸ Κολοφωνίων . . ., ὥς φησι Τίμαιος καὶ Ἀριστοτέλης, εἰς τρυφὴν ἐξώκειλαν*

IVSTIN. XX 2, 3—8 *οὐχ ἧσσον Συβαριτῶν.* || *Sed principio originum Metapontini cum Sybaritanis et Crotoniensibus pellere ceteros Graecos Italia statuerunt. Cum primum urbem Sirim cepissent, in expugnatione eius quinquaginta iuvenes amplexos Minervae simula-*

ΛΥΚ. 991 *crum sacerdotemque deae* || cuius mater eadem sacerdos fuerat

ΛΥΚ. 988 *velatum ornamentis inter ipsa altaria trucidaverunt.* || At simulacrum caedis propter atrocitatem oculos operuisse dicitur. || *Ob haec cum peste et seditionibus vexarentur, priores Crotonienses Delphicum oraculum adierunt. Responsum his est, finem mali fore, si violatum Minervae numen et interfectorum manes placassent. Itaque cum statuas iuvenibus iustae magnitudinis et in primis Minervae fabricare coepissent, Metapontini oraculo cognito deorum, occupandam manium et deae pacem rati, iuvenibus modica et lapidea simulacra ponunt et deam panificiis placant. Atque ita pestis utrubique sedata est, cum alteri magnificentia, alteri velocitate certassent.*

ΣΧ. ΛΥΚ. 980 *Τοῦ Ἡρακλέους τὰς Γηρυόνος βοῦς ἐλαύνοντος καὶ ἰδόντος*

---

4. *μετὰ τὸ*] *πρὸ τοῦ* malebat Sylburg. || *παραβαλεῖν* Casaubonus. post *Ταραντίνους* inserendum esse censet Scheer (progr. Ploen. 1880 p. 4) *τὴν πόλιν μετασταθῆναι τοὺς ἐνοικοῦντας καί.* 6. *Πολίειον*] *Πλεῖον* codd. corr. Salmasius. 7. *Σῖριν*] *Σίγειον* codd. corr. Salmasius et Holsten. 10. *ὕστερον δ' ὑπὸ Κολοφωνίων* cod. addidit Niebuhr: *ἐκβληθέντες. ὕστερον δ' ὑπὸ ⟨Λυδῶν ἐκπεσόντες⟩ Κολοφώνιοι εἷλον* Scheer l. l. p. 5, 1. *⟨μετονομασθεῖσαν Πολίειον⟩* Kaibel. *οἱ ἀπὸ Κολοφῶνος* Wachsmuth. 23. post *fabricare* inserit Rohde: *ex aere* vel *aereas.* *et Metapontini* nonnulli codd.

τὸν Κάλχαντα τοῦτον ὑπό τινα ἐρινεὸν καθήμενον, συνέβη ἐρωτῆσαι αὐτὸν ὁπόσους ὀλύνθους ἔχει ὁ ἐρινεός. ὁ δὲ ἔφη, δέκα μεδίμνους καὶ ἕνα ὄλυνθον, ὥστε μὴ δύνασθαι ἐπιτιθέμενον χωρῆσαι· τοῦ δὲ Ἡρακλέους ἀναμετρήσαντος καὶ πολλὰ βιαζομένου τὸν ἕνα ὄλυνθον περισσὸν ἐπιτιθέναι τῷ μέτρῳ καὶ μὴ δυναμένου, ὁ Κάλχας κατεγέλα αὐτοῦ· ὁ δὲ πατάξας αὐτὸν κονδύλῳ ἀπέκτεινε καὶ ἔθαψεν αὐτὸν παρὰ τὸν ἐρινεόν || ubi Sinis flumen pinguem Choniae terram ΛΥΚ. 982 perfluit ||.

ΘΑΥΜ. ΑΚ. 107 *Παρὰ δὲ τοῖς Συβαρίταις λέγεται Φιλοκτήτην τιμᾶσθαι· κατοικίσαι γὰρ αὐτὸν ἐκ Τροίας ἀνακομισθέντα* || et ΛΥΚ. 911 sqq. prope Aesarum et Crimisam oppidulum appulsum || *τὰ καλούμενα Μάκαλλα τῆς Κροτωνιάτιδος, ἅ φασιν ἀπέχειν ἑκατὸν εἴκοσι σταδίων* (sc. a Crotone) || prope Neaethum ΛΥΚ. 921 flumen sita ||, *καὶ ἀναθεῖναι ἱστοροῦσι τὰ τόξα τὰ Ἡράκλεια αὐτὸν εἰς τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἀλαίου. ἐκεῖθεν δέ φασι τοὺς Κροτωνιάτας κατὰ τὴν ἐπικράτειαν ἀναθεῖναι αὐτὰ εἰς τὸ Ἀπολλώνιον τὸ παρ' αὐτοῖς· λέγεται δὲ καὶ τελευτήσαντα ἐκεῖ κεῖσθαι αὐτὸν παρὰ τὸν ποταμὸν τὸν Σύβαριν, βοηθήσαντα Ῥοδίοις τοῖς μετὰ Τληπολέμου εἰς τοὺς ἐκεῖ τόπους ἀπενεχθεῖσι καὶ μάχην συνάψασι πρὸς τοὺς ἐνοικοῦντας τῶν βαρβάρων ἐκείνην τὴν χώραν* || prope Pellenen Achaeorum ΛΥΚ. 922 coloniam ||.

ΘΑΥΜ. ΑΚ. 108 *Περὶ δὲ τῆς Ἰταλίας τὴν καλουμένην Λαγαρίαν ἐγγὺς Μεταποντίου* || et Ciris Cylistanique fluminum , ΛΥΚ. 946 *Ἀθηνᾶς ἱερὸν εἶναί φασιν Εἰλενίας, ἔνθα τὰ τοῦ Ἐπειοῦ λέγουσιν ἀνακεῖσθαι ὄργανα, οἷς τὸν δούρειον ἵππον ἐποίησεν, ἐκείνη τὴν ἐπωνυμίαν ἐπιθέντος. φανταζομένην γὰρ αὐτῷ τὴν Ἀθηνᾶν κατὰ τὸν ὕπνον ἀξιοῦν ἀναθεῖναι τὰ ὄργανα, καὶ διὰ τοῦτο βραδυτέρας τυγχάνοντα τῆς ἀναγωγῆς εἰλεῖσθαι ἐν τῷ τόπῳ, μὴ δυνάμενον ἐκπλεῦσαι· ὅθεν Εἰλενίας Ἀθηνᾶς τὸ ἱερὸν προσαγορεύεσθαι.*

---

13. *Μάκαλλα* S^a *Μαλακά* alii. 16. *Ἀλίου* codd. corr. Wesseling. 24. *τὴν Ἰταλίαν* codd. em. Sylburg. || *Γαργαρίαν* codd. em. Meineke (St. Byz. 405). 26. *Ἑλληνίας* codd. corr. Hemsterhuis. 27. *ἐκείνου* codd. corr. Wil. *ἃ εἰς* codd. em. Lipsius. 30. *εἰλεῖσθαι* S^a 32. *προσαγορεύεται* S^a

ANTIG. 134 Τίμαιον δὲ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ποταμῶν ἱστορεῖν Κρᾶθιν ξανθίζειν τὰς τρίχας.

ΣΧ. ΛΥΚ. 996 Κλείτη μία τῶν Ἀμαζόνων, τροφὸς δὲ Πενθεσιλείας, ἔπλευσε ζητοῦσα αὐτὴν καὶ ἦλθεν ἐν Ἰταλίᾳ || prope Tylessios ΛΥΚ. 993 colles invios Linique promuntorium ||, καὶ ἐκεῖ κτίσασα πόλιν ἐβασίλευε τῶν τόπων· ἀπὸ δὲ ταύτης πᾶσαι αἱ βασιλεύσασαι Κλεῖται ἐκαλοῦντο· μετὰ γενεὰς δὲ πολλὰς ἐπιστρατεύσαντες Κροτωνιᾶται ἀνεῖλον τὴν Κλείτην τὴν ὑστέραν.

SCHOL. AEN. III 553 *Alii a Caulo Clitae Amazonis filio conditum tradunt* <sc. Caulonem>.

ΣΧ. ΛΥΚ. 1005 Λαυρήτη θυγάτηρ Λακινίου, ἀφ' οὗ τὸ ἐν Ἰταλίᾳ ἀκρωτήριον· αὕτη ἐγαμήθη Κρότωνι, ἀφ' οὗ ἡ πόλις Κροτώνη.

* DIOD. IV 24, 7 Ὁ δ' Ἡρακλῆς μετὰ τῶν βοῶν περαιωθεὶς εἰς τὴν Ἰταλίαν (sc. e Sicilia) προῆγε διὰ τῆς παραλίας καὶ Λακίνιον IAMBLICH. V. P. 50 μὲν κλέπτοντα τῶν βοῶν ἀνεῖλε, Κρότωνα δὲ || βοηθοῦντα τῆς νυκτὸς παρὰ τὴν ἄγνοιαν ὡς ὄντα τῶν πολεμίων || ἀποκτείνας ἔθαψε μεγαλοπρεπῶς καὶ τάφον αὐτοῦ κατεσκεύασε· προεῖπε δὲ καὶ τοῖς ἐγχωρίοις ὅτι [καὶ] κατὰ τοὺς ὕστερον χρόνους ἔσται πόλις ἐπίσημος ὁμώνυμος τῷ τετελευτηκότι.

* ΣΧ. ΛΥΚ. 856 <Λακίνιον·> ἡ Θέτις ἀνέθηκε κῆπον τῇ Ἥρᾳ ἐν Κρότωνι . . . ἔνθα καὶ αἱ γυναῖκες πενθοῦσι τὸν Ἀχιλλέα, πενθικὰ ἱμάτια φοροῦσαι.

ΛΥΚ. 1008—10 Crotonienses autem Terinam prope Ocinari flavum flumen condiderunt.

ΣΧ. ΛΥΚ. 1155 Τίμαιος ἱστορεῖ, ὅτι αἱ παραγενόμεναι παρθένοι <sc. Locrenses> ἐδούλευον ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀθηνᾶς, δύο οὖσαι· εἰ δέ τις ἀποθάνοι, ἑτέραν παραγίνεσθαι ἀντ' αὐτῆς, ἐκείνην δὲ οὐ θάπτεσθαι ὑπὸ τῶν Τρώων, ἀλλὰ καίεσθαι ἀγρίοις ξύλοις καὶ τὰ ὀστᾶ αὐτῆς ῥίπτεσθαι εἰς θάλασσαν.

ΣΧ. ΛΥΚ. 1157 . . . Ἐπετέτραπτο δὲ τοῖς Τρωσί, καὶ ἡνίκα ᾔσθοντο παραγινομένας αὐτὰς ἐκ Λοκρίδος, λίθους ἔχοντες καὶ ξίφη || ΛΥΚ. 1169—70 et secures et fustes || ἐπεξῄεσαν αὐταῖς· διὰ τοῦτο οὖν ἔσπευδον λάθρᾳ καὶ νύκτωρ εἰσέρχεσθαι, εἰσιοῦσαι δὲ ἐκαθέζοντο ἱκετίδες ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς· ὅταν δὲ οὕτως κατέλευσαν, ἔκαιον αὐτὰς καὶ ἐρρίπτουν εἰς τὴν θάλασσαν.

3. Κλήτη Lycophronis codd. || δὲ add. Kinkel. 18. δὲ καὶ] δὲ vulg. || καὶ del. Vogel. 34. κατέλυσαν cod.

Συνέβη μιᾷ στελλομένῃ ἐκ Λοκρίδος διαφθαρῆναι ἐπί τινος ΣΧ. ΛΥΚ. 1159
λόφου τῆς Τροίας καλουμένου Τράρωνος· εἶτα τοὺς Λοκροὺς τὴν μὲν θάψαι, σιωπῆσαι δὲ καὶ μηκέτι πέμπειν τὰς παῖδας, φάσκοντας πεπληρῶσθαι τὸν τῶν ἐτῶν χρόνον· ἀκαρπίας δὲ κατασχούσης αὐτοὺς πάλιν πέμπειν οὐκέτι δύο, ἀλλὰ μίαν, ἀρκοῦσαν εἶναι δοκοῦντας τὴν τιμωρίαν· ὁ δὲ χρησμὸς οὐκ εἶχεν ὡρισμένον χρόνον· ἀλλ' ‖ ἀντὶ τῆς ἀδικίας τῆς Κασάνδρας TZETZ.
ἐδήλου στέλλειν δύο κόρας ‖.

Τίμαιος ὁ τὰς Σικελικὰς ἱστορίας συγγεγραφὼς ἐν Ῥη- ANTIG. 1
γίῳ φησὶ τοὺς Λοκροὺς καὶ τοὺς Ῥηγίνους ὁρίζοντος Ἄληκος καλουμένου ποταμοῦ τῶν τεττίγων τοὺς μὲν ἐν τῇ Λοκρικῇ ᾄδειν, τοὺς δὲ ἐν τῇ Ῥηγίνων ἀφώνους εἶναι. λέγεται δέ τι τούτου μυθωδέστερον· ἀφικομένων γὰρ εἰς Δελφοὺς κιθαρῳδῶν Ἀρίστωνος μὲν ἐκ Ῥηγίου, παρὰ δὲ Λοκρῶν Εὐνόμου, καὶ περὶ τοῦ κλήρου πρὸς ἑαυτοὺς εἰς ἀντιλογίαν ἐλθόντων, ὁ μὲν οὐκ ᾤετο δεῖν ἐλαττοῦσθαι, τῆς ὅλης Ῥηγίνων ἀποικίας ἐκ Δελφῶν καὶ παρὰ τοῦ θεοῦ γεγενημένης, ὁ δὲ κατέτρεχεν, ὅτι τὸ παράπαν οὐδὲ κιθαρῳδεῖν καθήκει, παρ' οἷς οὐδ' οἱ τέττιγες ᾄδουσιν. εὐημερήσαντος γοῦν τοῦ Ῥηγίνου ἐν τῷ ἀγῶνι, ἐνίκησεν Εὔνομος ὁ Λοκρὸς παρὰ τοιαύτην αἰτίαν·
ᾄδοντος αὐτοῦ μεταξὺ ‖ μιᾶς τῶν χορδῶν ῥαγείσης ‖ τέττιξ STRABO 260
ἐπὶ τὴν λύραν ἐπιπτὰς ᾖδεν, ἡ δὲ πανήγυρις ἀνεβόησεν ἐπὶ τῷ γεγονότι καὶ ἐκέλευσεν ἐᾶν.

Καὶ ἄλλο δὲ παρὰ τοῖς Ῥηγίνοις τοιοῦτον ὡς μυθικὸν II
ἱστορεῖται, ὅτι Ἡρακλῆς ἔν τινι τόπῳ τῆς χώρας κατακοιμηθεὶς καὶ ἐνοχλούμενος ὑπὸ τῶν τεττίγων ηὔξατο αὐτοὺς ἀφώνους γενέσθαι.

Οἳ δ' αὖ Πελασγῶν ἀμφὶ Μέμβλητος ῥοὰς ΛΥΚ. 1083 sqq.
νῆσόν τε Κερνεᾶτιν ἐκπεπλωκότες
ὑπὲρ πόρον Τυρσηνὸν ἐν Λαμητίαις
δίναισιν οἰκήσουσιν Λευκανῶν πλάκας.

Τέμεσσα πόλις Ἰταλίας, ἔνθα μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἰλίου ΣΧ. ΛΥΚ. 1067

---

2. *Τάρωνος* cod. 3. *σιωπῆσαι*] vox videtur corrupta esse. 4. *φάσκοντες* cod. 7. *ἀλλ' εἰς δύο ἀντὶ τῆς ἀδικίας τὴν Κασάνδραν* schol. 22. *ἐπιστὰς* Beckmann e Strabone 260; tuetur *ἐπιπτὰς* Conon 5. 23. *ἐκέλευσε νικᾶν* Heyne. 32. *Τεμεσία* schol. *Τέμεσσαν* Lyc. 1067. cf. Tz. ibid.

Σχεδίος καὶ Ἐπίστροφος οἱ τοῦ Ἰφίτου τοῦ Ναυβόλου παῖδες ᾤκησαν.

ΛΥΚ. 1068 Oppidum autem iacet prope Lampeten montem ex adverso Hipponii oppidi situm.

STRABO 252 *(Μετὰ δὲ τὸ στόμα τοῦ Σιλάριδος Λευκανία καὶ) τὸ τῆς Ἥρας ἱερὸν τῆς Ἀργῴας, Ἰάσονος ἵδρυμα . . . .*

DIOD. IV 21. 5 *Ὁ δ' οὖν Ἡρακλῆς (ἀπὸ τοῦ Τιβέρεως ἀναζεύξας καὶ διεξιὼν τὴν παράλιον τῆς νῦν Ἰταλίας ὀνομαζομένης) κατήντησεν εἰς τὸ Κυμαῖον πεδίον, ἐν ᾧ μυθολογοῦσιν ἄνδρας γενέσθαι ταῖς τε ῥώμαις προέχοντας καὶ ἐπὶ παρανομίᾳ διωνομασμένους, οὓς ὀνομάζεσθαι γίγαντας. ὠνομάσθαι δὲ καὶ τὸ πεδίον τοῦτο Φλεγραῖον ἀπὸ τοῦ λόφου τοῦ τὸ παλαιὸν ἐκφυσῶντος ἄπλατον πῦρ παραπλησίως τῇ κατὰ τὴν Σικελίαν Αἴτνῃ. . . . τοὺς δ' οὖν γίγαντας πυθομένους τὴν Ἡρακλέους παρουσίαν ἀθροισθῆναι πάντας καὶ παρατάξασθαι τῷ προειρημένῳ. θαυμαστῆς δὲ γενομένης μάχης κατά τε τὴν ῥώμην καὶ τὴν ἀλκὴν τῶν γιγάντων, φασὶ τὸν Ἡρακλέα, συμμαχούντων αὐτῷ τῶν θεῶν, κρατῆσαι τῇ μάχῃ, καὶ τοὺς πλείστους ἀνελόντα τὴν χώραν ἐξημερῶσαι. μυθολογοῦνται δ' οἱ γίγαντες γηγενεῖς γεγονέναι διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ κατὰ τὸ σῶμα μεγέθους. καὶ περὶ μὲν τῶν ἐν Φλέγρᾳ φονευθέντων γιγάντων τοιαῦτα μυθολογοῦσί τινες, οἷς καὶ Τίμαιος ὁ συγγραφεὺς ἠκολούθησεν.*

22 *Ὁ δ' Ἡρακλῆς ἐκ τοῦ Φλεγραίου πεδίου κατελθὼν ἐπὶ τὴν θάλατταν κατεσκεύασεν ἔργα περὶ τὴν Ἄορνον ὀνομαζομένην λίμνην, ἱερὰν δὲ Φερσεφόνης νομιζομένην. κεῖται μὲν οὖν ἡ λίμνη μεταξὺ Μισηνοῦ καὶ Δικαιαρχείων, πλησίον*

ΘΑΥΜ. ΑΚ. 102 *τῶν θερμῶν ὑδάτων ‖ αὐτὴ μέν, ὡς ἔοικεν, οὐκ ἔχουσά τι θαυμαστόν· περικεῖσθαι γὰρ λέγουσι περὶ αὐτὴν λόφους κύκλῳ, τὸ ὕψος οὐκ ἐλάσσους τριῶν σταδίων, καὶ αὐτὴν εἶναι τῷ σχήματι κυκλοτερῆ, τὸ βάθος ἔχουσαν ἀνυπέρβλητον. ἐκεῖνο δὲ θαυμάσιον φαίνεται· ὑπερκειμένων γὰρ αὐτῇ πυκνῶν*

ANTIG. 152 *δένδρων καί τινων ἐν αὐτῇ κατακεκλιμένων ‖ καὶ πολλῶν κλάδων καὶ φύλλων διὰ τὰ πνεύματα τῶν μὲν κατακλωμένων,*

---

1. *Ναυβούλου* cod. 3—4. Lycophronis interpretatio valde dubia est. 13. *ἄπλατον πῦρ ἐκφυσῶντος* vulg. 14. *τὴν*] *τὴν τοῦ* vulg. 25. *νομιζομένην* Stephanus, *ὀνομαζομένην* libri.

τῶν δὲ ἀποσειομένων || οὐδέν ἐστιν ἰδεῖν φύλλον ἐπὶ τοῦ ΘΑΥΜ.
ὕδατος ἐφεστηκός, ἀλλ' οὕτω καθαρώτατόν ἐστι τὸ ὕδωρ ὥστε ἈΚ. l. l.
τοὺς θεωμένους θαυμάζειν. || ἔχουσα γὰρ ὕδωρ καθαρώτατον DIOD. l. l.
φαίνεται τῇ χρόᾳ κυανοῦν διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ βάθους. |
περὶ δὲ τὴν ἀπέχουσαν ἤπειρον αὐτῆς οὐ πολὺ θερμὸν ὕδωρ ΘΑΥΜ.
*πολλαχόθεν ἐκπίπτει καὶ ὁ τόπος ἅπας καλεῖται **Πυριφλεγέ-*** ἈΚ. l. l.
***θων**. ὅτι δὲ οὐδὲν διίπταται ὄρνεον αὐτὴν ψεῦδος· || τὰ πλεῖστα* ANTIG. l. l.
γὰρ κατατυχεῖν (sc. Timaeus) *τῶν εἰθισμένων παρ' αὐτῇ*
διαιτᾶσθαι· || πλῆθός τι κύκνων |· μυθολογοῦσι δὲ τὸ μὲν ΘΑΥΜ. ἈΚ. l. l.
παλαιὸν γεγενῆσθαι νεκυομαντεῖον πρὸς αὐτῇ, ὃ τοῖς ὕστερον DIOD. l. l.
χρόνοις καταλελύσθαι φασίν.

*Ast hic **Lucrino** mansisse vocabula quondam* SIL. IT. XII 116
***Cocyti** memorant —*

ubi Iuppiter contra Gigantes Titanesque pugnaturus lympha LYK. 707
aureis scyphis hausta constituit ut per Stygem dis iurandum
esset.

Ἀναπεπταμένης δὲ τῆς λίμνης εἰς τὴν θάλατταν, τὸν DIOD. l. l.
Ἡρακλέα λέγεται τὸν μὲν ἔκρουν ἐγχῶσαι, τὴν δ' ὁδὸν τὴν
νῦν οὖσαν παρὰ θάλατταν κατασκευάσαι, τὴν ἀπ' ἐκείνου
*καλουμένην **Ἡρακλείαν**.*

Veniens autem Hercules de Hispania per Campaniam in SERV. AEN. VII 662
quadam Campaniae civitate pompam triumphi sui exhibuit:
*unde **Pompei** dicitur civitas.*

*. . . **Bauli**, locus Herculis dictus quasi Boaulia, quod illic* SERV. AEN. VI 107
habuit animalia, quae Geryoni detracta ex Hispania ad-
duxerat.

Ἡρακλῆς (δ' ἐπεὶ τά τε κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἅπαντα ὡς DIONYS. I 44
ἐβούλετο κατεστήσατο καὶ ὁ ναυτικὸς αὐτῷ στρατὸς σῶος ἐξ [VARRO]
Ἰβηρίας ἀφίκετο, θύσας τοῖς θεοῖς τὰς δεκάτας τῶν λαφύρων
*καὶ) **πολίχνην ἐπώνυμον αὑτοῦ** κτίσας, (ἔνθα ὁ στόλος*
αὐτῷ ἐναυλόχει, ἣ καὶ νῦν ὑπὸ Ῥωμαίων οἰκουμένη Νέας πόλεως
καὶ Πομπηίας ἐν μέσῳ κεῖται λιμένας ἐν παντὶ καιρῷ βεβαίους
ἔχουσα), δόξης τε καὶ ζήλου καὶ τιμῶν ἰσοθέων παρὰ πᾶσιν
τοῖς οἰκοῦσιν ἐν Ἰταλίᾳ τυχὼν ἀπῆρεν εἰς Σικελίαν.

---

8. *κατὰ τύχην* cod. 24. *Bauloe, Bauloae, Baulio, Baulyae* codd. coniecit *Βαῦλοι* Thilo. 27. Uncis inclusi quae certe Timaei non videntur esse.

DIOD. IV 22, 3 *Ταῦτα μὲν ουν ἔπραξε περὶ ἐκείνους τοὺς τόπους. ἐντεῦθεν δ' ἀναζεύξας κατήντησε τῆς Ποσειδωνιατῶν χώρας πρός τινα πέτραν, πρὸς ᾗ μυθολογοῦσιν ἴδιόν τι γενέσθαι καὶ παράδοξον. τῶν γὰρ ἐγχωρίων τινὰ κυνηγὸν ἐπὶ τοῖς κατὰ τὴν θήραν ἀνδραγαθήμασι διωνομασμένον ἐν μὲν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις εἰωθέναι τῶν ληφθέντων θηρίων τὰς κεφαλὰς καὶ τοὺς πόδας ἀνατιθέναι τῇ Ἀρτέμιδι καὶ προσηλοῦν τοῖς δένδρεσι, τότε δ' οὖν ὑπερφυῆ κάπρον χειρωσάμενον καὶ τῆς θεοῦ καταφρονήσαντα εἰπεῖν ὅτι τὴν κεφαλὴν τοῦ θηρίου ἑαυτῷ ἀνατίθησι, καὶ τοῖς λόγοις ἀκολούθως ἔκ τινος δένδρου κρεμάσαι ταύτην, αὐτὸν δέ, καυματώδους περιστάσεως οὔσης, κατὰ μεσημβρίαν εἰς ὕπνον τραπῆναι· καθ' ὃν δὴ χρόνον τοῦ δεσμοῦ λυθέντος αὐτομάτως πεσεῖν τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τὸν κοιμώμενον καὶ διαφθεῖραι. ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἄν τις θαυμάσειε τὸ γεγονός, ὅτι τῆς θεᾶς ταύτης πολλαὶ περιστάσεις μνημονεύονται περιέχουσαι τὴν κατὰ τῶν ἀσεβῶν τιμωρίαν.*

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 103 *Φασὶ τὰς Σειρηνούσας κεῖσθαι μὲν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ περὶ τὸν πορθμὸν ἐπ' αὐτῆς τῆς ἄκρας, προπεπτωκότος τοῦ τόπου καὶ διαλαμβάνοντος τοὺς κόλπους τόν τε περιέχοντα τὴν Κύμην καὶ τὸν διειληφότα τὴν καλουμένην Ποσειδωνίαν· ἐν ᾧ καὶ νεὼς αὐτῶν* [sc. Sirenum] *ἵδρυται καὶ τιμῶνται καθ' ὑπερβολὴν ὑπὸ τῶν περιοίκων θυσίαις ἐπιμελῶς· ὧν καὶ τὰ ὀνόματα μνημονεύοντες καλοῦσι τὴν μὲν Παρθενόπην, τὴν δὲ Λευκωσίαν, τὴν δὲ τρίτην Λίγειαν.*

* ΣΧ. ΛΥΚ. 670 *. . . οἱ Κένταυροι φεύγοντες ἀπὸ Θεσσαλίας τὸν Ἡρακλέα ἦλθον εἰς τὴν τῶν Σειρήνων νῆσον, θελγόμενοι δὲ ὑπὸ τούτων ἀπώλοντο.*

ΛΥΚ. 712 sqq. Sirenes autem filiae erant Acheloi et Melpomenes. Quarum cum scopulos Ulixes incolumis esset praetervectus, ipsae se de rupe in mare proiecerunt. Ac Parthenopen quidem in regionem Neapolitanam versus, ubi ***Φαλήρου***

---

1. *ἐκείνους* D *τούτους* cett. 4. *ἐπὶ*] *ἐν* codd. corr. Wil. 12. *κατὰ μεσημβρίαν* D *κατὰ τὴν μεσ.* cett. 18. post *ἄκρας* cod.: *ὃς κεῖται πρὸ.* cum Salmasio verba omisi Stephano Byzantio collato. ‖ *προπεπτωκότος τοῦ τόπου*] *τοῦ προπεπτωκότος τόπου, τοῦ πεπτ. τόπ.* codd. *τοῦ ἀποπεπτωκότος* libri Stephani Byz. 19. *τοῖς κόλποις* codd. Steph. corr. tamen iandudum Salmasius.

τύρσις est et Glanis flumen se effundit, delatam eique sacra
annua cum statua decreta esse narrant. *φησὶ Τίμαιος* ΣΧ.
Διότιμον τὸν Ἀθηναίων ναύαρχον παραγενόμενον ἐς Νεάπολιν ΛΥΚ. 732
κατὰ χρησμὸν θῦσαι τῇ Παρθενόπῃ καὶ δρόμον ποιῆσαι λαμπάδων, διὸ καὶ νῦν τὸν τῆς λαμπάδος ἀγῶνα γίνεσθαι παρὰ τοῖς Νεαπολίταις.

Leucosia autem abrupta esse dicitur ad promuntorium ΛΥΚ. 722
Enipeum, ubi vertiginosus Is et Laris in mare se proiciunt. Ligea vero Terinam ablata ibique prope Ocinarum a nautis
sepulta esse memoratur. || *insula Ligea appellata ab eiecto* SOLIN. 35, 16 M.
ibi corpore Sirenis ita nominatae. ||

Μετὰ δὲ Δικαιάρχειάν ἐστι Νεάπολις Κυμαίων — STRABO 246
ὕστερον δὲ καὶ Χαλκιδεῖς ἐπῴκησαν καὶ Πιθηκουσαίων τινὲς καὶ Ἀθηναίων, ὥστε καὶ Νεάπολις ἐκλήθη διὰ τοῦτο — . . . .

. . . (ἐπεὶ) τίς ἔπεισε ποιητὴς ἢ συγγραφεὺς Νεαπολίτας STRABO 26
μὲν λέγειν μνῆμα Παρθενόπης τῆς Σειρῆνος, τοὺς δὲ ἐν Κύμῃ καὶ Δικαιαρχείᾳ καὶ Βεσβίῳ Πυριφλεγέθοντα καὶ Ἀχερουσίαν λίμνην καὶ νεκυομαντεῖον τὸ ἐν τῷ Ἀόρνῳ καὶ Βάιον καὶ Μισηνὸν τῶν Ὀδυσσέως ἑταίρων τινάς;

Oebalus filius est Telonis et nymphae Sebethidis. haec SERV. AEN. VII 734
autem est iuxta Neapolim. sed Telo diu regnavit apud Capreas, insulam contra Neapolim sitam. filius vero eius, patriis non contentus imperiis, transiit ad Campaniam et multis populis subiugatis suum dilatavit imperium.

Cumas vocaverunt <sc. Chalcidenses> . . *ἀπὸ τῶν κυ-* *SERV. AEN. III 441
μάτων. . . .

Cimmerii Cumis fuisse feruntur. ΛΥΚ. 695

Ἐν τῇ Κύμῃ τῇ περὶ τὴν Ἰταλίαν δείκνυταί τις, ὡς ἔοικε, ΘΑΥΜ. ἈΚ. 95
θάλαμος κατάγειος || cavo tecto constrata || *Σιβύλλης τῆς χρησμο-* ΛΥΚ. 1280
λόγου, ἥν πολυχρονιωτάτην γενομένην παρθένον διαμεῖναί φασιν, οὖσαν μὲν Ἐρυθραίαν, ὑπὸ δέ τινων τὴν Ἰταλίαν κατοικούντων Κυμαίαν Μελάγκραιραν καλουμένην. τοῦτον δὲ τὸν τόπον λέγεται κυριεύεσθαι ὑπὸ Λευκανῶν. εἶναι δὲ λέγουσιν ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις περὶ τὴν Κύμην ποτα-

---

10. *abiecto* libri corr. Salmasius. 31. *ὑπό τινων δέ τ. Ἰ. κ. Κ. ὑπὸ δέ τινων Μ.* codd. em. Wil.

μόν τινα Κετὸν ὀνομαζόμενον, εἰς ὃν φασι [τὸν πλείω χρόνον] τὸ ἐμβληθὲν πρῶτον περιφύεσθαι καὶ τέλος ἀπολιθοῦσθαι.

ΣΧ. ΛΥΚ. 1464 *Νησὼ δὲ μήτηρ Σιβύλλης.*

SERV. AEN. VI 321 *Sibyllam Apollo pio amore dilexit et ei obtulit poscendi quod vellet arbitrium. illa hausit arenam manibus et tam longam vitam poposcit. cui Apollo respondit id posse fieri, si Erythraeam, in qua habitabat, insulam relinqueret et eam nunquam videret. profecta igitur Cumas tenuit et illic defecta corporis viribus vitam in sola voce retinuit. quod cum cives eius cognovissent, sive invidia, sive miseratione commoti, ei epistolam miserunt creta antiquo more signatam: qua visa, quia erat de eius insula, in mortem soluta est.*

ΣΧ. ΛΥΚ. 697 *Ὄσσα ὄρος Ἰταλίας μέγιστον . . . . .*

ΛΥΚ. 699—703
— ἔνθα δύσβατος
τείνει πρὸς αἴθραν κρᾶτα Πολυδέγμων λόφος,
ἐξ οὗ τὰ πάντα χύτλα καὶ πᾶσαι μυχῶν
πηγαὶ κατ' Αὐσονῖτιν ἕλκονται χθόνα —
— — — — Ληθαιῶνος ὑψηλὸν κλέτας.

STRABO 248 *Καὶ Τίμαιος δὲ περὶ τῶν Πιθηκουσῶν φησιν ὑπὸ τῶν παλαιῶν πολλὰ παραδοξολογεῖσθαι, μικρὸν δὲ πρὸ ἑαυτοῦ τὸν Ἐπωμέα λόφον ἐν μέσῃ τῇ νήσῳ τιναγέντα ὑπὸ σεισμῶν ἀναβαλεῖν πῦρ καὶ τὸ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς θαλάττης ἐξῶσαι ἐπὶ τὸ πέλαγος, τὸ δ' ἐκτεφρωθὲν τῆς γῆς μετεωρισμὸν λαβὸν κατασκῆψαι πάλιν τυφωνοειδῶς εἰς τὴν νῆσον καὶ ἐπὶ τρεῖς τὴν θάλατταν ἀναχωρῆσαι σταδίους, ἀναχωρήσασαν δὲ μετ' οὐ πολὺ ὑποστρέψαι καὶ τῇ παλιρροίᾳ κατακλύσαι τὴν νῆσον καὶ γενέσθαι σβέσιν τοῦ ἐν αὐτῇ πυρός· ἀπὸ δὲ τοῦ ἤχου τοὺς ἐν τῇ ἠπείρῳ φυγεῖν ἐκ τῆς παραλίας εἰς τὴν Καμπανίαν. —*

ΣΧ. ΛΥΚ. 688 *Ταύτας δὲ ᾤκουν πρῶτον Γίγαντες* || in his Typhon · ΛΥΚ. 689 *ὕστερον δὲ ὁ Ζεὺς χειρωσάμενος αὐτοὺς ἐπέθηκεν αὐτοῖς τὰς νήσους· καὶ γὰρ ἐκεῖ κατῴκισε πιθήκους πρὸς ἀτιμίαν καὶ αἰσχύνην τῶν Γιγάντων.*

ΘΑΥΜ. ΑΚ. 78 *Λέγεται δὲ περὶ τὴν Ἰταλίαν ἐν τῷ Κιρκαίῳ ὄρει φάρ-*

1. *Κετὸν*] *κάπαν* pr. S'. *σκετὸν* rc. S'. *τὸν — χρόνον* del. Wil. 13. *ὥς φησι Μητρόδωρος* post *μέγιστον* omisi. 21. *Ἐπωπέα* Coraes. Nissen: Ital. Landesk. I 252. 22. *ἐξῶσαι πάλιν ἐπὶ* codd. *πάλιν* del. Kramer. 28. *τὴν ἄνω Κ.* nonnulli.

μακόν τι φύεσθαι θανάσιμον, ὃ τοιαύτην ἔχει τὴν δύναμιν ὥστε, ἂν προσρανθῇ τινι, παραχρῆμα πίπτειν ποιεῖ, καὶ τὰς τρίχας τὰς ἐν τῷ σώματι ἀπομαδᾶν, καὶ τὸ σύνολον τοῦ σώματος διαρρεῖν τὰ μέλη, ὥστε τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος εἶναι τῶν ἀπολλυμένων ἐλεεινήν· τοῦτο δέ φασι μέλλοντας διδόναι Κλεωνύμῳ τῷ Σπαρτιάτῃ Αὖλον τὸν Πευκέστιον καὶ Γάιον φωραθῆναι καὶ ἐξετασθέντας ὑπὸ Ταραντίνων θανατωθῆναι.

SCHOL. AP. RH. II 399

Τίμαιος δέ φησιν, πεδίον ἐν Κόλχοις εἶναι Κίρκαιον.

DIOD. VII 4

Ὅτι τῆς Τροίας ἁλούσης Αἰνείας μετά τινων καταλαβόμενος μέρος τῆς πόλεως τοὺς ἐπιόντας ἠμύνετο. τῶν δὲ Ἑλλήνων ὑποσπόνδους τούτους ἀφέντων καὶ συγχωρησάντων ἑκάστῳ λαβεῖν ὅσα δύναιτο τῶν ἰδίων, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἄργυρον ἢ χρυσὸν ἤ τινα τῆς ἄλλης πολυτελείας ἔλαβον, Αἰνείας δὲ τὸν πατέρα γεγηρακότα τελέως ἀράμενος ἐπὶ τοὺς ὤμους ἐξήνεγκεν. ἐφ' ᾧ θαυμασθεὶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἔλαβεν ἐξουσίαν πάλιν ὃ βούλοιτο τῶν οἴκοθεν ἐκλέξασθαι. ἀνελομένου δὲ αὐτοῦ τὰ ἱερὰ τὰ πατρῷα, πολὺ μᾶλλον ἐπαινεθῆναι συνέβη τὴν ἀρετήν, καὶ παρὰ πολεμίων ἐπισημασίας τυγχάνουσαν. ἐφαίνετο γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐν τοῖς μεγίστοις κινδύνοις πλείστην φροντίδα πεποιημένος τῆς τε πρὸς γονεῖς ὁσιότητος καὶ τῆς πρὸς θεοὺς εὐσεβείας. διόπερ φασὶν αὐτῷ συγχωρηθῆναι μετὰ τῶν ὑπολειφθέντων Τρώων ἐκχωρῆσαι τῆς Τρῳάδος μετὰ πάσης ἀσφαλείας καὶ ὅποι βούλεται.

ΛΥΚ. 1226–1280

Ac primum quidem in Macedoniam delatus est <ibique oppidum condidit quod ex suo nomine Aeneam appellavit>. Deinde in Italiam profectus classe ad Etruriam appulsa Nanum offendit, qui suppliciter Aeneae fide implorata societatem cum eo fecit. Nec non Tyrrhenus et Tarcho Herculis filii natione Lydi, cum duce Troiano foedus icisse feruntur. Quo quidem tempore cum forte ipse sociique eius cenantes adoreis libis pro lancibus usi essent atque postremo etiam mensas illas paniceas comedissent, evenisse cognitum est, quod oraculo olim eis nuntiatum erat, tum

---

6. *Αὖλον*] *ἄρουν* rc. S. | *Πευκέντιον* S. 19. *καίπερ ὑπὸ πολεμίων* cod. corr. Reiske. 24. *ὅπου* cod. corr. Krebs. 25. *ibique — appellavit* uncis inclusi, narratio enim indicatur tantum a Lycophrone, non explicatur.

demum laborum venturum fuisse finem, cum fame coacti etiam mensis non pepercissent. In finibus autem Boreigonorum, supra Latinos Dauniosque incolentium triginta condidit arces e numero porcellorum illorum, quos Troia sus pepererat, quorum cum matre simulacra aenea in oppido quodam excudenda iussit. Minervae deinde templo

DION. I 67 Lavinii aedificato penates Troianos imposuit. *σχήματος δὲ καὶ μορφῆς αὐτῶν πέρι Τίμαιος μὲν ὁ συγγραφεὺς ὧδε ἀποφαίνεται· κηρύκια σιδηρᾶ καὶ χαλκᾶ καὶ κέραμον Τρωικὸν εἶναι τὰ ἐν τοῖς ἀδύτοις τοῖς ἐν Λαουϊνίῳ κείμενα ἱερά, πυθέσθαι δὲ αὐτὸς ταῦτα παρὰ τῶν ἐπιχωρίων.* Tum Romam ipsam condidit, arcem prope Circaei valles, Aieten, portum Argus, paludem *Φόρκης Μαρσιώτιδος,* Titoniam aquam, quae terra hauritur sedemque Sibyllae sitam. Duplicem autem reliquit prolem, Romylum et Romum; gens ipsa victoriis splendidissimis insignis terra marique longe lateque imperium ac dominationem tenet.

TERTVLLIAN de spect. 139, 28 *Lydos ex Asia transvenas in Hetruria consedisse, ut Timaeus refert, duce Tyrrheno, qui fratri suo cesserat regni contentione . . .*

*STEPH. BYZ. *Ἄγυλλα . . . ἔστι δὲ κτίσμα τῶν ἐκ Θετταλίας Πελασγῶν, μετωνομάσθη δὲ Καῖρε. Θετταλῶν γὰρ κρατούντων τῆς πόλεως προσελθών τις τῶν ἀπὸ Λυδίας μετοικησάντων Τυρρηνῶν ἠρώτα τί ἂν εἴη τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, τὶς δὲ ἀντὶ τῆς ἀποκρίσεως τὸ ‚χαῖρε' εἶπεν. ὅθεν Τυρρηνοὶ κρατήσαντες Καῖρε προσηγόρευσαν.*

ΛΥΚ. 1355 sqq. Agyllam Etrusci ceperunt, cum Ligustinis et Pelasgis manum conseruerunt. Pisa autem capta omnibusque prope Umbriam regionibus occupatis imperium usque ad *Σαλπίων* altissimos montes protulerunt.

ΛΥΚ. 1241 Agylla plena ovibus est.

*IVSTIN. XX 1, 11 *Sed et Pisae in Liguribus Graecos auctores habent et in Tuscis Tarquinii . . . Perusini quoque originem ab Achaeis ducunt.*

---

3. *ὑπὲρ Λακίου Λαυνίου* Steph. rec. Scheer. 13. *Φούκης* coniec. Scheer. Schol. 1274: *Φόρκη . . ἀπέχουσα Ῥώμης σταδίους πενταχοσίους* fortasse Timaei doctrinam prae se fert.

Λυγκεύς .. ποταμὸς Ἰταλίας (sc. Etruriae) θερμὰ ὕδατα ἔχων. * ΣΧ. ΛΥΚ. 1240

Τῆς γὰρ Τυρρηνίας κατὰ τὴν ὀνομαζομένην πόλιν *Ποπλώνιον* νῆσός ἐστιν, ἣν ὀνομάζουσιν Αἰθάλειαν. αὕτη δὲ τῆς παραλίας ἀπέχουσα σταδίους ὡς ἑκατὸν τὴν μὲν προσηγορίαν εἴληφεν ἀπὸ τοῦ πλήθους τοῦ καθ' αὐτὴν αἰθάλου. πέτραν γὰρ ἔχει πολλὴν σιδηρῖτιν, ἣν τέμνουσιν ἐπὶ τὴν χωνείαν καὶ κατασκευὴν τοῦ σιδήρου, πολλὴν ἔχοντες τοῦ μετάλλου δαψίλειαν. οἱ γὰρ ταῖς ἐργασίαις προσεδρεύοντες κόπτουσι τὴν πέτραν καὶ τοὺς τμηθέντας λίθους κάουσιν ἔν τισι φιλοτέχνοις καμίνοις· ἐν δὲ ταύταις τῷ πλήθει τοῦ πυρὸς τήκοντες τοὺς λίθους καταμερίζουσιν εἰς μεγέθη σύμμετρα, παραπλήσια ταῖς ἰδέαις μεγάλοις σπόγγοις. ταῦτα συναγοράζοντες ἔμποροι καὶ μεταβαλλόμενοι κομίζουσιν εἴς τε Δικαιάρχειαν καὶ εἰς τἄλλα ἐμπόρια. ταῦτα δὲ τὰ φορτία τινὲς ὠνούμενοι καὶ τεχνιτῶν χαλκέων πλῆθος ἀθροίζοντες κατεργάζονται, καὶ ποιοῦσι σιδήρου πλάσματα παντοδαπά. τούτων δὲ τὰ μὲν εἰς ὀρνέων τύπους χαλκεύουσι, τὰ δὲ πρὸς δικελλῶν καὶ δρεπάνων καὶ τῶν ἄλλων ἐργαλείων εὐθέτους τύπους φιλοτεχνοῦσιν· ὧν κομιζομένων ὑπὸ τῶν ἐμπόρων εἰς πάντα τόπον πολλὰ μέρη τῆς οἰκουμένης μεταλαμβάνει τῆς ἐκ τούτων εὐχρηστίας. DIOD. V 13

Ἐν δὲ τῇ Τυρρηνίᾳ λέγεταί τις νῆσος Αἰθάλεια ὀνομαζομένη, ἐν ᾗ ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου πρότερον μὲν χαλκὸς ὠρύσσετο, ἐξ οὗ φασι πάντα ⟨τὰ⟩ κεχαλκευμένα παρ' αὐτοῖς εἶναι, ἔπειτα μηκέτι εὑρίσκεσθαι, χρόνου δὲ διελθόντος πολλοῦ φανῆναι ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου σίδηρον, ᾧ νῦν ἔτι χρῶνται Τυρρηνοὶ οἱ τὸ καλούμενον Ποπλώνιον οἰκοῦντες. ΘΑΥΜ. ἈΚ. 93

Ἔστι δέ τις ἐν τῇ Τυρρηνίᾳ πόλις Οἰναρέα καλουμένη, ἣν ὑπερβολῇ φασιν ὀχυρὰν εἶναι· ἐν γὰρ μέσῃ αὐτῇ λόφος ἐστὶν ὑψηλὸς τριάκοντα σταδίους, ἔχων ἄνω καὶ κάτω ὕλην παντοδαπὴν καὶ ὕδατα. φοβουμένους οὖν τοὺς ἐνοικοῦντας λέγουσι μή τις τύραννος γένηται, προΐστασθαι αὐτῶν τοὺς ἐκ 94

---

7. *σιδηρίτην* D. 14. *Δικαιαρχίαν* codd. 17. *ὀρνέων* codd. *ὅπλων* Bezzel, *τόρνων* Wurm, *ὄγκων* Madvig. 24. *τὰ* inserendum. 27. *οἱ* om. Sᵃ ‖ *Ποπάνιον* Sᵃ corr. Victorius. 28. *Οἶνα* Steph. Byz. *Οὐλατέρρα* Victorius. 30. *ἀνέχων* codd. locum em. Wil. 32. *προϊστάναι* Victorius.

τῶν οἰκετῶν ἠλευθερωμένους· καὶ οὗτοι ἄρχουσιν αὐτῶν, κατ' ἐνιαυτὸν δ' ἄλλους ἀντικαθιστάναι τοιούτους.

ATHEN. 153 d *Τίμαιος δ' ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἱστοριῶν καὶ τὰς θεραπαίνας φησὶ παρ' αὐτοῖς μέχρι οὗ ἂν αὐξηθῶσι γυμνὰς διακονεῖσθαι.*

* ΣΧ. ΛΥΚ. 1409 . . *Μάμερτος ὁ Ἄρης.*

* ΣΧ. ΛΥΚ. 1417 . . *Μάμερσα ἡ Ἀθηνᾶ.*

* ΛΥΚ. 1332 Neptunus.

LIGURIA GALLIA HISPANIA.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 85 *Ἐκ τῆς Ἰταλίας φασὶν ἕως τῆς Κελτικῆς καὶ Κελτολιγύων καὶ Ἰβήρων εἶναί τινα ὁδὸν Ἡράκλειαν καλουμένην, δι' ἧς ἐάν τε Ἕλλην ἐάν τε ἐγχώριός τις πορεύηται, τηρεῖσθαι ὑπὸ τῶν παροικούντων, ὅπως μηδὲν ἀδικηθῇ· τὴν γὰρ ζημίαν ἐκτίνειν καθ' οὓς ἂν γένηται τὸ ἀδίκημα.*

SCYMN. 201 sqq. *ἔπειτα παραθαλάττιοι κάτω*
Λίγυες ἔχονται καὶ πόλεις Ἑλληνίδες,
ἃς Μασσαλιῶται Φωκαεῖς ἀπῴκισαν·
πρώτη μὲν Ἐμπόριον, Ῥόδη δὲ δευτέρα·
ταύτην δὲ πρὶν ναῶν κρατοῦντες ἔκτισαν
Ῥόδιοι. μεθ' οὓς ἐλθόντες εἰς Ἰβηρίαν
οἱ Μασσαλίαν κτίσαντες ἔσχον Φωκαεῖς
Ἀγάθην Ῥοδανουσίαν τε, Ῥοδανὸς ἣν μέγας
ποταμὸς παραρρεῖ, Μασσαλία δ' ἐστ' ἐχομένη
πόλις μεγίστη, Φωκαέων ἀποικία.
ἐν τῇ Λιγυστικῇ δὲ ταύτην ἔκτισαν
πρὸ τῆς μάχης τῆς ἐν Σαλαμῖνι γενομένης
ἔτεσιν πρότερον, ὥς φασιν, ἑκατὸν εἴκοσι.
Τίμαιος οὕτως ἱστορεῖ δὲ τὴν κτίσιν.

---

2. *τούτοις* malebat Sylburg. 8. Non de Neptuno dicit Lycophron, at nomen dei e versu 1332 utique eliciendum esse putavi. cf. supra p. 20, 1. 14—15. Ordinem gentium turbatum esse docere mihi videtur Polyb. XII 28a. 24. *Ἰβηρίαν* videtur corruptum esse, nisi forte vox occidentem regionem omnino indicat.

STEPH. BYZ. s. v. *Μασσαλία.*

Τίμαιος δέ φησιν ὅτι προσπλέων ὁ κυβερνήτης καὶ ἰδὼν ἁλιέα ἐκέλευσε μάσσαι τὸ ἀπόγειον σχοινίον· μάσσαι γὰρ τὸ δῆσαί φασιν Αἰολεῖς· ἀπὸ γοῦν τοῦ ἁλιέως καὶ τοῦ μάσσαι ὠνόμασται.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 89

*Ἐν τῇ τῶν Μασσαλιωτῶν χώρᾳ περὶ τὴν Λιγυστικήν φασιν εἶναί τινα λίμνην, ταύτην δὲ ἀναζεῖν καὶ ὑπερχεῖσθαι, καὶ τοσούτους ἰχθύας ἐκβάλλειν τὸ πλῆθος ὥστε μὴ πιστεύειν. ἐπειδὰν δὲ οἱ ἐτησίαι πνεύσωσιν, ἐπιχώννυσθαι *τὸ ἔδαφος ἐπ' αὐτήν, καὶ *τοιοῦτον κονιορτὸν γίνεσθαι αὐτόθι καὶ ἀποστερεοῦσθαι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς ὡσανεὶ ἔδαφος. τοῖς δὲ τριόδουσι διακόπτοντας τοὺς ἐγχωρίους ἑτοίμως ὅσους ἂν βούλωνται ἰχθύας ἐξαίρειν ἐξ αὐτῆς.*

MELA II 78

**Alioqui litus ignobile est, lapideum ut vocant, in quo Herculem contra Alebiona et Dercynon Neptuni liberos dimicantem cum tela defecissent ab invocato Iove adiutum imbre lapidum ferunt. credas pluvisse, adeo multi passim et late iacent.*

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 90—92

Λέγεται δέ τινας τῶν Λιγύων οὕτω σφενδονᾶν εὖ ὥστε, ὅταν πλείους ἴδωσιν ὄρνιθας, διερεθίζεσθαι πρὸς ἀλλήλους ποῖον ἕκαστος παρασκευάζεται βαλεῖν, ὡς ἑτοίμως ἁπάντων τευξομένων. ἴδιον δέ φασι καὶ τοῦτο παρ' αὐτοῖς εἶναι· αἱ γυναῖκες ἅμα ἐργαζόμεναι τίκτουσιν, καὶ τὸ παιδίον ὕδατι περικλύσασαι παραχρῆμα σκάπτουσι καὶ σκάλλουσι καὶ τἄλλα οἰκονομοῦσιν, ἃ καὶ μὴ τικτούσαις αὐταῖς ἦν πρακτέον. θαῦμα δὲ καὶ τοῦτο παρὰ τοῖς Λίγυσι· φασὶ γὰρ παρ' αὐτοῖς ποταμὸν εἶναι, οὗ τὸ ῥεῦμα αἴρεται μετέωρον καὶ ῥεῖ, ὥστε τοὺς πέραν μὴ ὁρᾶσθαι.

*APPIAN. *ILL.* 2. cf. ET. M. s. v. *Γαλατία.*

Πολυφήμῳ . . . τῷ Κύκλωπι καὶ Γαλατείᾳ Κελτὸν καὶ Ἰλλυριὸν καὶ Γαλάτην παῖδας ὄντας ἐξορμῆσαι Σικελίας καὶ ἄρξαι τῶν δι' αὐτοὺς Κελτῶν Ἰλλυριῶν καὶ Γαλατῶν λεγομένων.

STRABO 183

Περὶ δὲ τῶν τοῦ Ῥοδανοῦ στομάτων Πολύβιος μὲν ἐπιτιμᾷ Τιμαίῳ φήσας εἶναι μὴ πεντάστομον ἀλλὰ δίστομον·

---

2. *κελεῦσαι* codd. *ἐκέλευσε* Eust. ad Dion. 75. 2. et 3. *μᾶσαι* codd. corr. ex Eustathio. 8. et 9. locus corruptus. 12. *ἐξαιρεῖν* Sylburg. 14. *albiona et bergyon* cod. Vat. corr. Bursian. 24. *θαυμάσιον* pr. S[a]. 29. *Γάλαν* Appianus. corr. ex Et. M.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 86

Φασὶ δὲ παρὰ τοῖς Κελτοῖς φάρμακον ὑπάρχειν τὸ καλούμενον ὑπ' αὐτῶν τοξικόν· ὃ λέγουσιν οὕτω ταχεῖαν ποιεῖν τὴν φθορὰν ὥστε τῶν Κελτῶν τοὺς κυνηγετοῦντας, ὅταν ἔλαφον ἢ ἄλλο τι ζῷον τοξεύσωσιν, ἐπιτρέχοντας ἐκ σπουδῆς ἐκτέμνειν τῆς σαρκὸς τὸ τετρωμένον πρὸ τοῦ τὸ φάρμακον διαδῦναι, ἅμα μὲν τῆς προσφορᾶς ἕνεκα, ἅμα δὲ ὅπως μὴ σαπῇ τὸ ζῷον. εὑρῆσθαι δὲ τούτῳ λέγουσιν ἀντιφάρμακον τὸν τῆς δρυὸς φλοιόν· οἱ δ' ἕτερόν τι φύλλον, ὃ καλοῦσι κοράκιον διὰ τὸ κατανοηθῆναι ὑπ' αὐτῶν κόρακα, γευσάμενον τοῦ φαρμάκου καὶ κακῶς διατιθέμενον, ἐπὶ τὸ φύλλον ὁρμήσαντα τοῦτο καὶ καταπιόντα παύσασθαι τῆς ἀλγηδόνος.

SIL. ITAL. III 420—441

* *Nomen Bebrycia duxere a virgine colles,*
Hospitis Alcidae crimen, qui, sorte laborum
Geryonae peteret cum longa tricorporis arva,
Possessus Baccho saeva Bebrycis in aula
Lugendam formae sine virginitate reliquit
Pyrenen, letique deus, si credere fas est,
Causa fuit leti miserae deus. edidit alvo
Namque ut serpentem patriasque exhorruit iras,
Confestim dulcis liquit turbata penates.
Tum noctem Alcidae solis plangebat in antris
Et promissa viri silvis narrabat opacis,
Donec maerentem ingratos raptoris amores
Tendentemque manus atque hospitis arma vocantem
Diripuere ferae. laceros Tirynthius artus,
Dum remeat victor, lacrimis perfundit et amens
Palluit invento dilectae virginis ore.
At voce Herculea percussa cacumina montis
Intremuere iugis; maesto clamore ciebat
Pyrenen, scopulique omnes ac lustra ferarum
Pyrenen resonant. tumulo tum membra reponit,
Supremum illacrimans; nec honos intercidet aevo
Defletumque tenent montes per saecula nomen.

4. τοξεύωσιν S[a] 8. et 10. φύλλον] φυτὸν Sylburg. 10. ἐπὶ τὸ φύλλον om. S[a] ‖ ὁρούσαντα S[a] 11. καταπιόντα τοῦτο S[a] 17. fletique diu Bothe. 18. *miserae, deus edidit alvo. Namque* vulgo corr. Heinsius. 32. *intercidit* vulgo.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 87

Ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ λέγουσι τῶν δρυμῶν ἐμπρησθέντων ὑπό τινων ποιμένων καὶ τῆς γῆς διαθερμανθείσης ὑπὸ τῆς ὕλης, φανερῶς ἀργύρῳ ῥεῦσαι τὴν χώραν, καὶ μετὰ χρόνον σεισμῶν ἐπιγενομένων καὶ τῶν τόπων ῥαγέντων πάμπληθες συναχθῆναι ἀργύριον, ὃ δὴ καὶ τοῖς Μασσαλιώταις πρόσοδον ἐποίησεν οὐ τὴν τυχοῦσαν.

PLIN. IV 120

Vocatur ‹sc. altera insula, in qua oppidum Gadium fuit› *ab Ephoro et Philistide Erythea, a Timaeo et Sileno Aphrodisias, ab indigenis Iunonis.*

SCHOL. DION. 456

Κοτινοῦσα μὲν ἐκαλεῖτο τὸ πρότερον ὑπὸ τῶν ἐνοικούντων, διὰ τὸ πολλοὺς εἶναι κοτίνους ἐν αὐτῇ ἢ ἀγριελαίας, ὕστερον δὲ ὑπὸ τῶν Φοινίκων μετωνομάσθη Γάδειρα διὰ τὴν στενότητα, οἷον γῆς δειρὰ ἀντὶ τοῦ τράχηλος γῆς.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 133

Τῆς καλουμένης Αἰνιακῆς χώρας περὶ τὴν ὀνομαζομένην Ὑπάτην λέγεται παλαιά τις στήλη εὑρεθῆναι, ἣν οἱ Αἰνιᾶνες τίνος ἦν εἰδέναι βουλόμενοι, ἔχουσαν ἐπιγραφὴν ἀρχαίοις γράμμασιν, ἀπέστειλαν εἰς Ἀθήνας τινὰς κομίζοντας αὐτήν. πορευομένων δὲ διὰ τῆς Βοιωτίας καί τισι τῶν ξένων ὑπὲρ τῆς ἀποδημίας ἀνακοινουμένων, λέγεται αὐτοὺς εἰσαχθῆναι εἰς τὸ καλούμενον Ἰσμήνιον ἐν Θήβαις· ἐκεῖθεν γὰρ μάλιστα ἂν εὑρεθῆναι τὴν τῶν γραμμάτων ἐπιγραφήν, λέγοντες εἶναί τινα ἀναθήματα ὁμοίους ἔχοντα τοὺς ῥυθμοὺς τῶν γραμμάτων ἀρχαῖα. ὅθεν αὐτούς φασιν ἀπὸ τῶν γνωριζομένων τὴν εὕρεσιν ποιησαμένους τῶν ἐπιζητουμένων, ἀναγράψαι τούσδε τοὺς στίχους·

Ἡρακλέης τεμένισσα Κυθήρᾳ Πασιφαέσσῃ
Γηρυονέως ἀγέλας ἠδ' Ἐρύθειαν ἄγων,

---

10. Plinii (IV 120) codd. praebent *potinusam a puteis*, coniecit Detlefsen *Potimusam*. Re vera scripsisse Plinium *Potinusam a puteis* verisimile mihi quidem videtur; aliter iudicat Muellenhoff^2 D. A. I 133 not. 12. *ἀπὸ* cod. 22. *ὁμοίους* om. S^a 25–4. Epigramma illud nondum perpolitum dedi ex recensione G. Hermanni (op. V 179—181). Quae P. Unger (progr. Altenburg. 1887, 1—12) protulit, vana tantum figmenta sunt. Nuper de versibus egit nova collatione codicis S^a adhibita Th. Preger: *inscript. graec. metricae ex scriptoribus praeter Anthologiam collectae* p. 79—81.

ειτι
25. *ἡρακλέος,* suprascriptum *ἡρακλέους* S^a *τεμενισσ* S^a *τεμένισσε* Bekker, corr. Hermann. ‖ *φερσεφαάσσῃ* S^a *φερσεφαάσῃ* cett. em. Herm. 26. *γηρυονείας* S^a et Bekker em. Herm. ‖ *ἀγέλας* S^a *ἀγέλαν, ἀγέλων* alii, *ἀγέλην* Ald. ‖ post *ἀγέλας* codd. inserunt *ἐλάων*, quod eiecit Welcker. ‖ *ἔρυθον* S^a

τᾶς μ' ἐδάμασσε πόθῳ Πασιφάεσσα θεά.
τῇδε δέ μοι τεκνοῖ παῖδ' Ἐρύθοντα δάμαρ
νυμφογενὴς Ἐρύθη· τῇ τόδ' ἔδωκα πέδον,
μναμόσυνον φιλίας, φηγῷ ὑπὸ σκιερᾷ.

τούτῳ τῷ ἐπιγράμματι ἐπεχώρησε καὶ ὁ τόπος ἐκεῖνος Ἔρυθος καλούμενος καὶ ὅτι ἐκεῖθεν τὰς βοῦς καὶ οὐκ ἐξ Ἐρυθείας ἤγαγεν· οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς κατὰ Λιβύην καὶ Ἰβηρίαν τόποις οὐδαμοῦ τὸ ὄνομά φασι λέγεσθαι τῆς Ἐρυθείας.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 135 *Τοὺς πρώτους τῶν Φοινίκων ἐπὶ Ταρτησσὸν πλεύσαντας λέγεται τοσοῦτον ἄργυρον ἀντιφορτίσασθαι, ἔλαιον καὶ ἄλλον ναυτικὸν ῥῶπον εἰσαγαγόντας, ὥστε μηκέτι ἔχειν [δύνασθαι] μηδὲ ἐπιδέξασθαι τὸν ἄργυρον, ἀλλ' ἀναγκασθῆναι ἀποπλέοντας ἐκ τῶν τόπων τά τε ἄλλα πάντα ἀργυρᾶ, οἷς ἐχρῶντο, κατασκευάσασθαι, καὶ δὴ καὶ τὰς ἀγκύρας πάσας.*

DIOD. V 16 *Μετὰ γὰρ τὰς προειρημένας νῆσός ἐστιν ὀνομαζομένη μὲν Πιτυοῦσα, τὴν δὲ προσηγορίαν ἔχουσα ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν κατ' αὐτὴν φυομένων πιτύων. πελαγία δ' οὖσα διέστηκεν ἀπὸ μὲν Ἡρακλέους στηλῶν πλοῦν ἡμερῶν τριῶν καὶ τῶν ἴσων νυκτῶν, ἀπὸ δὲ Λιβύης ἡμέρας καὶ νυκτός, ἀπὸ δ' Ἰβηρίας μιᾶς ἡμέρας· κατὰ δὲ τὸ μέγεθος παραπλήσιός ἐστι Κορκύρᾳ. κατὰ δὲ τὴν ἀρετὴν οὖσα μετρία τὴν μὲν ἀμπελόφυτον χώραν ὀλίγην ἔχει, τὰς δ' ἐλαίας ἐμπεφυτευμένας ἐν τοῖς κοτίνοις. τῶν δὲ φυομένων ἐν αὐτῇ καλλιστεύειν φασὶ τὴν μαλακότητα τῶν ἐρίων. διειλημμένη δὲ πεδίοις ἀξιολόγοις καὶ γεωλόφοις πόλιν ἔχει τὴν ὀνομαζομένην Ἔβεσον, ἄποικον Καρχηδονίων. ἔχει δὲ καὶ λιμένας ἀξιολόγους καὶ τειχῶν κατασκευὰς εὐμεγέθεις καὶ οἰκιῶν πλῆθος εὖ κατεσκευασμένων. κατοικοῦσι δ' αὐτὴν βάρβαροι παντοδαποί, πλεῖστοι δὲ Φοί-*

1. *τᾶς δάμασσε* S. *τὰς μὲν ἐδάμασσε, τᾶς δ' ἐδάμασσε* alii. *τᾶς ἐ δάμασσε* Bekker corr. Herm. 2. *τέκνῳ* codd. corr. Jacobs. ‖ *τῷδ' ἐρυθοντε δάμαρ* S. *τῷ δ' Ἐρύθοντι δάμαρ, τῷ δ' Ἐρύθοντι δάμαρτι* alii. *Εὔρυθον υἷα δάμαρ* Welcker. 3. *νυμφηγενὴς* S. ‖ *Ἐρύθη δὴ* S. *Ἐρύθη· τῇ* Welcker et Hermann. *τῇ* ad Venerem provocandum esse censet Preger. 4. *φιλότας* S. *φυτὰ* S cum nonnullis, *φητὰ, φυγὰ* alii. corr. edd. vett. ‖ *σκιερὰ* S. 10. *ἀργύριον* codd. em. Wil. 11. *ναυτικῶν* S. ‖ *δύνασθαι* delendum. 12. *μήτε* codd. em. Wil. ‖ *τὸ ἀργύριον* S.

νικες· ὁ δ' ἀποικισμὸς αὐτῆς γέγονεν ὕστερον ἔτεσιν ἑκατὸν ἑξήκοντα τῆς κατὰ τὴν Καρχηδόνα κτίσεως.

Τίμαιος τοὺς ἐμβάλλοντας ποταμοὺς εἰς τὴν Ἀτλαντι- [PLVT.] DE PLAC. PHIL. III 17, 6 κὴν διὰ τῆς Κελτικῆς ὀρεινῆς αἰτιᾶται προωθοῦντας μὲν ταῖς ἐφόδοις [καὶ πλήμμυραν ποιοῦντας] ὑφέλκοντας δὲ ταῖς ἀναπαύλαις [καὶ ἀμπώτιδας κατασκευάζοντας].

Ἄλλαι δ' ὑπάρχουσι νῆσοι κατ' ἀντικρὺ τῆς Ἰβηρίας, * DIOD. V 17 ὑπὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων ὀνομαζόμεναι Γυμνησίαι διὰ τὸ τοὺς ἐνοικοῦντας γυμνοὺς τῆς ἐσθῆτος βιοῦν κατὰ τὴν τοῦ θέρους ὥραν . . . || Τίμαιος δέ φησιν εἰς ταύτας τὰς νήσους * ΣΧ. ΛΥΚ. 633 ἐλθεῖν τινας τῶν Βοιωτῶν . . . Φιλτέας δὲ ἐν τρίτῳ Ναξιακῶν Βαλεαρίδας φησὶν αὐτὰς ὕστερον ὀνομασθῆναι || ἀπὸ τοῦ βάλλειν ταῖς σφενδόναις λίθους μεγάλους κάλ- DIOD. l. l. λιστα τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων. τούτων δ' ἡ μείζων μεγίστη πασῶν ἐστι μετὰ τὰς ἑπτὰ νήσους, Σικελίαν, Σαρδώ, Κύπρον, Κρήτην, Εὔβοιαν, Κύρνον, Λέσβον, ἀπέχει δὲ τῆς Ἰβηρίας πλοῦν ἡμερήσιον· ἡ δ' ἐλάττων κέκλιται μὲν πρὸς τὴν ἕω, τρέφει δὲ κτήνη πολλὰ καὶ παντοδαπά, μάλιστα δ' ἡμιόνους, μεγάλους μὲν τοῖς ἀναστήμασιν, ὑπεράγοντας δὲ ταῖς ῥώμαις. ἀμφότεραι δ' αἱ νῆσοι χώραν ἔχουσιν ἀγαθὴν καρποφόρον καὶ πλῆθος τῶν κατοικούντων ὑπὲρ τοὺς τρισμυρίους, τῶν δὲ πρὸς τὴν τροφὴν γεννημάτων οἶνον μὲν ὁλοσχερῶς οὐ φέρουσι· διὸ καὶ πάντες εἰσὶν ὑπερβολῇ πρὸς τὸν οἶνον εὐκατάφοροι, διὰ τὸ σπανίζειν παρ' αὐτοῖς· ἐλαίου δὲ παντελῶς σπανίζοντες κατασκευάζουσιν ἐκ τῆς σχίνου καὶ μιγνύντες ὑείῳ στέατι τὰ σώματα αὐτῶν ἀλείφουσι τούτῳ. || λέγουσι δὲ οὕτω τοὺς οἰκοῦντας αὐτὰς Ἴβηρας καταγύνους ΘΑΥΜ. ἈΚ. 88 εἶναι, ὥστε || ὅταν τινὲς γυναῖκες ὑπὸ τῶν προσπλεόντων λῃστῶν ἁλῶσιν, ἀντὶ μιᾶς γυναικὸς τρεῖς ἢ τέτταρας ἄνδρας διδόντες λυτροῦνται. οἰκοῦσι δ' ὑπὸ ταῖς κοιλάσι πέτραις

---

1. γέγονεν αὐτῆς D. 5. καὶ — ποιοῦντας et 6. καὶ — κατασκευάζοντας uncis inclusit Diels: *Doxogr. gr.* 383. Doxographos Timaei sive Pytheae sententiam non intellexisse docet Muellenhoff² D. A. I 366 n. 8. Γυμνήσιαι codd. 21. τοὺς om. D. 25. ἐκ δὲ τῆς τερμίνθου ΘΑΥΜ. ἈΚ. 88. 29. τρεῖς ἢ τέτταρας] τέτταρα καὶ πέντε σώματα ΘΑΥΜ. ἈΚ. 88.

καὶ παρὰ τοὺς κρημνοὺς ὀρύγματα κατασκευάζοντες καὶ καθόλου πολλοὺς τόπους ὑπονόμους ποιοῦντες ἐν τούτοις βιοῦσιν, ἅμα τὴν ἐξ αὐτῶν σκέπην καὶ ἀσφάλειαν θηρώμενοι. ἀργυρῷ δὲ καὶ χρυσῷ νομίσματι τὸ παράπαν οὐ χρῶνται καὶ καθόλου ταῦτα εἰσάγειν εἰς τὴν νῆσον κωλύουσιν· αἰτίαν δὲ ταύτην ἐπιφέρουσιν, ὅτι τὸ παλαιὸν Ἡρακλῆς ἐστράτευσεν ἐπὶ Γηρυόνην, ὄντα Χρυσάορος μὲν υἱόν, πλεῖστον δὲ κεκτημένον ἄργυρόν τε καὶ χρυσόν. ἵν' οὖν ἀνεπιβούλευτον ἔχωσι τὴν κτῆσιν, ἀνεπίμικτον ἑαυτοῖς ἐποίησαν τὸν ἐξ ἀργύρου τε καὶ χρυσοῦ πλοῦτον. διόπερ ἀκολούθως ταύτῃ τῇ κρίσει κατὰ τὰς γεγενημένας πάλαι ποτὲ στρατείας παρὰ Καρχηδονίοις τοὺς μισθοὺς οὐκ ἀπεκόμιζον εἰς τὰς πατρίδας, ἀλλ' ὠνούμενοι γυναῖκας V 18 *καὶ οἶνον ἅπαντα τὸν μισθὸν εἰς ταῦτα κατεχορήγουν. παράδοξον δέ τι καὶ κατὰ τοὺς γάμους νόμιμον παρ' αὐτοῖς ἐστιν· ἐν γὰρ ταῖς κατὰ τοὺς γάμους εὐωχίαις οἰκείων τε καὶ φίλων κατὰ τὴν ἡλικίαν ὁ πρῶτος ἀεὶ καὶ ὁ δεύτερος καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ τὸ ἑξῆς μίσγονται ταῖς νύμφαις ἀνὰ μέρος, ἐσχάτου τοῦ νυμφίου τυγχάνοντος ταύτης τῆς τιμῆς. ἴδιον δέ τι ποιοῦσι καὶ παντελῶς ἐξηλλαγμένον περὶ τὰς τῶν τετελευτηκότων ταφάς· συγκόψαντες γὰρ ξύλοις τὰ μέλη τοῦ σώματος εἰς* ΛΥΚ. 634 *ἀγγεῖον ἐμβάλλουσι καὶ λίθους δαψιλεῖς ἐπιτιθέασιν.* || Vestis eis sisurna est || *ὁπλισμὸς δ' ἐστὶν αὐταῖς τρεῖς σφενδόναι, καὶ τούτων μίαν μὲν περὶ τὴν κεφαλὴν ἔχουσιν, ἄλλην δὲ περὶ τὴν γαστέρα, τρίτην δ' ἐν ταῖς χερσί. κατὰ δὲ τὰς πολεμικὰς χρείας βάλλουσι λίθους πολὺ μείζους τῶν ἄλλων οὕτως εὐτόνως, ὥστε δοκεῖν τὸ βληθὲν ἀπό τινος καταπέλτου φέρεσθαι· διὸ καὶ κατὰ τὰς τειχομαχίας ἐν ταῖς προσβολαῖς τύπτοντες τοὺς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων ἐφεστῶτας κατατραυματίζουσιν, ἐν δὲ ταῖς παρατάξεσι τούς τε θυρεοὺς καὶ τὰ κράνη καὶ πᾶν σκεπαστήριον ὅπλον συντρίβουσι. κατὰ δὲ τὴν εὐστοχίαν οὕτως ἀκριβεῖς εἰσιν, ὥστε κατὰ τὸ πλεῖστον μὴ ἁμαρτάνειν τοῦ προκειμένου σκοποῦ. αἴτιαι δὲ τούτων αἱ συνεχεῖς ἐκ παίδων μελέται, καθ' ἃς ὑπὸ τῶν μητέρων ἀναγκάζονται*

---

9. *τε* om. D. 10. *διὰ* codd. *κατὰ* Dind. 13. *κατεχώριζον* codd. *κατεχορήγουν* Madvig. 19—20. *τῆς — ταφῆς* codd. em. Dind. 31. *εἶναι* D.

παῖδες ὄντες συνεχῶς σφενδονᾶν· προκειμένου γὰρ σκοποῦ κατά τι ξύλον ἠρτημένου ἄρτου, οὐ πρότερον δίδοται τῷ μελετῶντι φαγεῖν, ἕως ἂν τυχὼν τοῦ ἄρτου συγχωρούμενον λάβῃ παρὰ τῆς μητρὸς καταφαγεῖν τοῦτον.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 136

Λέγουσι τοὺς Φοίνικας τοὺς κατοικοῦντας τὰ Γάδειρα καλούμενα, ἔξω πλέοντας Ἡρακλείων στηλῶν ἀπηλιώτῃ ἀνέμῳ ἡμέρας τέτταρας, παραγίνεσθαι εἴς τινας τόπους ἐρήμους, θρύου καὶ φύκους πλήρεις, οὓς ὅταν μὲν ἄμπωτις ᾖ μὴ βαπτίζεσθαι, ὅταν δὲ πλήμμυρα, κατακλύζεσθαι, ἐφ' ὧν εὑρίσκεσθαι ὑπερβάλλον θύννων πλῆθος, καὶ τοῖς μεγέθεσιν ἄπιστον καὶ τοῖς πάχεσιν, ὅταν ἐποκείλωσιν· οὓς ταριχεύοντες καὶ συντιθέντες εἰς ἀγγεῖα διακομίζουσιν εἰς Καρχηδόνα. ὧν Καρχηδόνιοι μόνων οὐ ποιοῦνται τὴν ἐξαγωγήν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀρετήν, ἣν ἔχουσι κατὰ τὴν βρῶσιν, αὐτοὶ καταναλίσκουσιν.

DIOD. V 19
ΘΑΥΜ. ἈΚ. 84

Κατὰ γὰρ τὴν Λιβύην || ἔξω Ἡρακλείων στηλῶν || κεῖται [μὲν] πελαγία νῆσος ἀξιόλογος μὲν τῷ μεγέθει, κειμένη δὲ κατὰ τὸν ὠκεανὸν ἀπέχει πλοῦν ἀπὸ τῆς Λιβύης ἡμερῶν πλειόνων, κεκλιμένη πρὸς τὴν δύσιν. ἔχει δὲ χώραν καρποφόρον, πολλὴν μὲν ὀρεινήν, οὐκ ὀλίγην δὲ πεδιάδα κάλλει διαφέρουσαν. διαρρεομένη γὰρ ποταμοῖς πλωτοῖς ἐκ τούτων ἀρδεύεται, καὶ πολλοὺς μὲν ἔχει παραδείσους καταφύτους παντοίοις δένδρεσι, παμπληθεῖς δὲ κηπείας διειλημμένας ὕδασι γλυκέσιν· ἐπαύλεις τε πολυτελεῖς ταῖς κατασκευαῖς ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ καὶ κατὰ τὰς κηπείας κατεσκευασμένα κωθωνιστήρια τὴν διάθεσιν ἀνθηρὰν ἔχοντα, ἐν οἷς οἱ κατοικοῦντες κατὰ τὴν θερινὴν ὥραν ἐνδιατρίβουσι, δαψιλῶς τῆς χώρας χορηγούσης τὰ πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τρυφήν. ἥ τε ὀρεινὴ δρυμοὺς ἔχει πυκνοὺς καὶ μεγάλους καὶ δένδρα παντοδαπὰ καρποφόρα καὶ πρὸς τὰς ἐν τοῖς ὄρεσι διαίτας ἔχοντα συναγκείας καὶ πηγὰς πολλάς. καθόλου δ' ἡ νῆσος αὕτη κατάρρυτός ἐστι ναματιαίοις καὶ γλυκέσιν ὕδασι, δι' ὧν οὐ μόνον ἀπόλαυσις ἐπιτερπὴς γίνεται τοῖς ἐμβιοῦσιν ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὑγίειαν σωμάτων καὶ ῥώμην συμβάλλεται.

1—4. Verba ordine turbata scatent hiatibus: Wil. 1. συνεχῶς om. D. || γὰρ] δὲ vulg. 13. μόνον οὐ μόνον S. 16. μὲν del. Bekker. 17. ἀπέχει D ἀπέχει δὲ cett. 29. ἔχοντα del. Madv.

demum laborum venturum fuisse finem, cum fame coacti etiam mensis non pepercissent. In finibus autem Boreigonorum, supra Latinos Dauniosque incolentium triginta condidit arces e numero porcellorum illorum, quos Troia sus pepererat, quorum cum matre simulacra aenea in oppido quodam excudenda iussit. Minervae deinde templo Lavinii aedificato penates Troianos imposuit. *σχήματος δὲ καὶ μορφῆς αὐτῶν πέρι Τίμαιος μὲν ὁ συγγραφεὺς ὧδε ἀποφαίνεται· κηρύκια σιδηρᾶ καὶ χαλκᾶ καὶ κέραμον Τρωικὸν εἶναι τὰ ἐν τοῖς ἀδύτοις τοῖς ἐν Λαουϊνίῳ κείμενα ἱερά, πυθέσθαι δὲ αὐτὸς ταῦτα παρὰ τῶν ἐπιχωρίων.* Tum Romam ipsam condidit, arcem prope Circaei valles, Aieten, portum Argus, paludem *Φόρκης Μαρσιώτιδος*, Titoniam aquam, quae terra hauritur sedemque Sibyllae sitam. Duplicem autem reliquit prolem, Romylum et Romum; gens ipsa victoriis splendidissimis insignis terra marique longe lateque imperium ac dominationem tenet.

DION. I 67

Lydos ex Asia transvenas in Hetruria consedisse, ut Timaeus refert, duce Tyrrheno, qui fratri suo cesserat regni contentione . . .

TERTVLLIAN de spect. 139, 28

Ἄγυλλα . . . ἔστι δὲ κτίσμα τῶν ἐκ Θετταλίας Πελασγῶν, μετωνομάσθη δὲ Καῖρε. Θετταλῶν γὰρ κρατούντων τῆς πόλεως προσελθών τις τῶν ἀπὸ Λυδίας μετοικησάντων Τυρρηνῶν ἠρώτα τί ἂν εἴη τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, τὶς δὲ ἀντὶ τῆς ἀποκρίσεως τὸ ,χαῖρε' εἶπεν. ὅθεν Τυρρηνοὶ κρατήσαντες Καῖρε προσηγόρευσαν.

* STEPH. BYZ.

Agyllam Etrusci ceperunt, cum Ligustinis et Pelasgis manum conseruerunt. Pisa autem capta omnibusque prope Umbriam regionibus occupatis imperium usque ad *Σαλπίων* altissimos montes protulerunt.

ΛΥΚ. 1355 sqq.

Agylla plena ovibus est.

ΛΥΚ. 1241

Sed et Pisae in Liguribus Graecos auctores habent et in Tuscis Tarquinii . . . Perusini quoque originem ab Achaeis ducunt.

* IVSTIN. XX 1, 11

---

3. *ὑπὲρ Λακίου Δαυνίου* Steph. rec. Scheer. 13. *Φούκης* coniec. Scheer. Schol. 1274: *Φόρκη . . ἀπέχουσα Ῥώμης σταδίους πεντακοσίους* fortasse Timaei doctrinam prae se fert.

Λυγκεύς . . ποταμὸς Ἰταλίας (sc. Etruriae) θερμὰ ὕδατα ἔχων. * ΣΧ. ΛΥΚ. 1240

Τῆς γὰρ Τυρρηνίας κατὰ τὴν ὀνομαζομένην πόλιν *Ποπλώνιον* νῆσός ἐστιν, ἣν ὀνομάζουσιν Αἰθάλειαν. αὕτη δὲ τῆς παραλίας ἀπέχουσα σταδίους ὡς ἑκατὸν τὴν μὲν προσηγορίαν εἴληφεν ἀπὸ τοῦ πλήθους τοῦ καθ' αὐτὴν αἰθάλου. πέτραν γὰρ ἔχει πολλὴν σιδηρῖτιν, ἣν τέμνουσιν ἐπὶ τὴν χωνείαν καὶ κατασκευὴν τοῦ σιδήρου, πολλὴν ἔχοντες τοῦ μετάλλου δαψίλειαν. οἱ γὰρ ταῖς ἐργασίαις προσεδρεύοντες κόπτουσι τὴν πέτραν καὶ τοὺς τμηθέντας λίθους κάουσιν ἔν τισι φιλοτέχνοις καμίνοις· ἐν δὲ ταύταις τῷ πλήθει τοῦ πυρὸς τήκοντες τοὺς λίθους καταμερίζουσιν εἰς μεγέθη σύμμετρα, παραπλήσια ταῖς ἰδέαις μεγάλοις σπόγγοις. ταῦτα συναγοράζοντες ἔμποροι καὶ μεταβαλλόμενοι κομίζουσιν εἴς τε Δικαιάρχειαν καὶ εἰς τἆλλα ἐμπόρια. ταῦτα δὲ τὰ φορτία τινὲς ὠνούμενοι καὶ τεχνιτῶν χαλκέων πλῆθος ἀθροίζοντες κατεργάζονται, καὶ ποιοῦσι σιδήρου πλάσματα παντοδαπά. τούτων δὲ τὰ μὲν εἰς ὀρνέων τύπους χαλκεύουσι, τὰ δὲ πρὸς δικελλῶν καὶ δρεπάνων καὶ τῶν ἄλλων ἐργαλείων εὐθέτους τύπους φιλοτεχνοῦσιν· ὧν κομιζομένων ὑπὸ τῶν ἐμπόρων εἰς πάντα τόπον πολλὰ μέρη τῆς οἰκουμένης μεταλαμβάνει τῆς ἐκ τούτων εὐχρηστίας. DIOD. V 13

Ἐν δὲ τῇ Τυρρηνίᾳ λέγεταί τις νῆσος Αἰθάλεια ὀνομαζομένη, ἐν ᾗ ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου πρότερον μὲν χαλκὸς ὠρύσσετο, ἐξ οὗ φασι πάντα ⟨τὰ⟩ κεχαλκευμένα παρ' αὐτοῖς εἶναι, ἔπειτα μηκέτι εὑρίσκεσθαι, χρόνου δὲ διελθόντος πολλοῦ φανῆναι ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου σίδηρον, ᾧ νῦν ἔτι χρῶνται Τυρρηνοὶ οἱ τὸ καλούμενον Ποπλώνιον οἰκοῦντες. ΘΑΥΜ. ἈΚ. 93

Ἔστι δέ τις ἐν τῇ Τυρρηνίᾳ πόλις Οἰναρέα καλουμένη, ἣν ὑπερβολῇ φασιν ὀχυρὰν εἶναι· ἐν γὰρ μέσῃ αὐτῇ λόφος ἐστὶν ὑψηλὸς τριάκοντα σταδίους, ἔχων ἄνω καὶ κάτω ὕλην παντοδαπὴν καὶ ὕδατα. φοβουμένους οὖν τοὺς ἐνοικοῦντας λέγουσι μή τις τύραννος γένηται, προΐστασθαι αὐτῶν τοὺς ἐκ 94

7. *σιδηρίτην* D. 14. *Δικαιαρχίαν* codd. 17. *ὀρνέων* codd. *ὅπλων* Bezzel, *τόρνων* Wurm, *ὄγκων* Madvig. 24. *τὰ* inserendum. 27. *οἱ* om. S^a^ ‖ *Ποπάνιον* S^a^ corr. Victorius. 28. *Οἴνα* Steph. Byz. *Οὐλατέρρα* Victorius. 30. *ἀνέχων* codd. locum em. Wil. 32. *προϊστάναι* Victorius.

τῶν οἰκετῶν ἠλευθερωμένους· καὶ οὗτοι ἄρχουσιν αὐτῶν, κατ' ἐνιαυτὸν δ' ἄλλους ἀντικαθιστάναι τοιούτους.

ATHEN. 153d *Τίμαιος δ' ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἱστοριῶν καὶ τὰς θεραπαίνας φησὶ παρ' αὐτοῖς μέχρι οὗ ἂν αὐξηθῶσι γυμνὰς διακονεῖσθαι.*

* ΣΧ. ΛΥΚ. 1409 . . *Μάμερτος ὁ Ἄρης.*

* ΣΧ. ΛΥΚ. 1417 . . *Μάμερσα ἡ Ἀθηνᾶ.*

* ΛΥΚ. 1332 Neptunus.

LIGURIA GALLIA HISPANIA.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 85 *Ἐκ τῆς Ἰταλίας φασὶν ἕως τῆς Κελτικῆς καὶ Κελτολιγύων καὶ Ἰβήρων εἶναί τινα ὁδὸν Ἡράκλειαν καλουμένην, δι' ἧς ἐάν τε Ἕλλην ἐάν τε ἐγχώριός τις πορεύηται, τηρεῖσθαι ὑπὸ τῶν παροικούντων, ὅπως μηδὲν ἀδικηθῇ· τὴν γὰρ ζημίαν ἐκτίνειν καθ' οὓς ἂν γένηται τὸ ἀδίκημα.*

SCYMN. 201 sqq. *ἔπειτα παραθαλάττιοι κάτω*
Λίγυες ἔχονται καὶ πόλεις Ἑλληνίδες,
ἃς Μασσαλιῶται Φωκαεῖς ἀπῴκισαν·
πρώτη μὲν Ἐμπόριον, Ῥόδη δὲ δευτέρα·
ταύτην δὲ πρὶν ναῶν κρατοῦντες ἔκτισαν
Ῥόδιοι. μεθ' οὓς ἐλθόντες εἰς Ἰβηρίαν
οἱ Μασσαλίαν κτίσαντες ἔσχον Φωκαεῖς
Ἀγάθην Ῥοδανουσίαν τε, Ῥοδανὸς ἣν μέγας
ποταμὸς παραρρεῖ, Μασσαλία δ' ἐστ' ἐχομένη
πόλις μεγίστη, Φωκαέων ἀποικία.
ἐν τῇ Λιγυστικῇ δὲ ταύτην ἔκτισαν
πρὸ τῆς μάχης τῆς ἐν Σαλαμῖνι γενομένης
ἔτεσιν πρότερον, ὥς φασιν, ἑκατὸν εἴκοσι.
Τίμαιος οὕτως ἱστορεῖ δὲ τὴν κτίσιν.

---

2. *τούτοις* malebat Sylburg. 8. Non de Neptuno dicit Lycophron, at nomen dei e versu 1332 utique eliciendum esse putavi. cf. supra p. 20, l. 14—15. Ordinem gentium turbatum esse docere mihi videtur Polyb. XII 28a. 24. *Ἰβηρίαν* videtur corruptum esse, nisi forte vox occidentem regionem omnino indicat.

STEPH. BYZ. s. v. Μασσαλία.

Τίμαιος δέ φησιν ὅτι προσπλέων ὁ κυβερνήτης καὶ ἰδὼν ἁλιέα ἐκέλευσε μάσσαι τὸ ἀπόγειον σχοινίον· μάσσαι γὰρ τὸ δῆσαί φασιν Αἰολεῖς· ἀπὸ γοῦν τοῦ ἁλιέως καὶ τοῦ μάσσαι ὠνόμασται.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 89

Ἐν τῇ τῶν Μασσαλιωτῶν χώρᾳ περὶ τὴν *Λιγυστικὴν* φασιν εἶναί τινα λίμνην, ταύτην δὲ ἀναζεῖν καὶ ὑπερχεῖσθαι, καὶ τοσούτους ἰχθύας ἐκβάλλειν τὸ πλῆθος ὥστε μὴ πιστεύειν. ἐπειδὰν δὲ οἱ ἐτησίαι πνεύσωσιν, ἐπιχώννυσθαι *τὸ ἔδαφος ἐπ' αὐτήν, καὶ *τοιοῦτον κονιορτὸν γίνεσθαι αὐτόθι καὶ ἀποστερεοῦσθαι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς ὡσανεὶ ἔδαφος. τοῖς δὲ τριόδουσι διακόπτοντας τοὺς ἐγχωρίους ἑτοίμως ὅσους ἂν βούλωνται ἰχθύας ἐξαίρειν ἐξ αὐτῆς.

MELA II 78

*Alioqui litus ignobile est, *lapideum* ut vocant, in quo Herculem contra Alebiona et Dercynon Neptuni liberos dimicantem cum tela defecissent ab invocato Iove adiutum imbre lapidum ferunt. credas pluvisse, adeo multi passim et late iacent.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 90—92

Λέγεται δέ τινας τῶν Λιγύων οὕτω σφενδονᾶν εὖ ὥστε, ὅταν πλείους ἴδωσιν ὄρνιθας, διερεθίζεσθαι πρὸς ἀλλήλους ποῖον ἕκαστος παρασκευάζεται βαλεῖν, ὡς ἑτοίμως ἁπάντων τευξομένων. ἴδιον δέ φασι καὶ τοῦτο παρ' αὐτοῖς εἶναι· αἱ γυναῖκες ἅμα ἐργαζόμεναι τίκτουσιν, καὶ τὸ παιδίον ὕδατι περικλύσασαι παραχρῆμα σκάπτουσι καὶ σκάλλουσι καὶ τἄλλα οἰκονομοῦσιν, ἃ καὶ μὴ τικτούσαις αὐταῖς ἦν πρακτέον. θαῦμα δὲ καὶ τοῦτο παρὰ τοῖς Λίγυσι· φασὶ γὰρ παρ' αὐτοῖς ποταμὸν εἶναι, οὗ τὸ ῥεῦμα αἴρεται μετέωρον καὶ ῥεῖ, ὥστε τοὺς πέραν μὴ ὁρᾶσθαι.

*APPIAN. ILL. 2. cf. ET. M. s. v. Γαλατία.

Πολυφήμῳ . . . τῷ Κύκλωπι καὶ Γαλατείᾳ *Κελτὸν* καὶ *Ἰλλυριὸν* καὶ *Γαλάτην* παῖδας ὄντας ἐξορμῆσαι Σικελίας καὶ ἄρξαι τῶν δι' αὐτοὺς *Κελτῶν Ἰλλυριῶν* καὶ *Γαλατῶν* λεγομένων.

STRABO 183

Περὶ δὲ τῶν τοῦ *Ῥοδανοῦ* στομάτων Πολύβιος μὲν ἐπιτιμᾷ *Τιμαίῳ* φήσας εἶναι μὴ πεντάστομον ἀλλὰ δίστομον·

2. *κελεῦσαι* codd. *ἐκέλευσε* Eust. ad Dion. 75. 2. et 3. *μᾶσαι* codd. corr. ex Eustathio. 8. et 9. locus corruptus. 12. *ἐξαιρεῖν* Sylburg. 14. *albiona et bergyon* cod. Vat. corr. Bursian. 24. *θαυμάσιον* pr. S[a]. 29. *Γάλαν* Appianus. corr. ex Et. M.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 86

Φασὶ δὲ παρὰ τοῖς Κελτοῖς φάρμακον ὑπάρχειν τὸ καλούμενον ὑπ' αὐτῶν τοξικόν· ὃ λέγουσιν οὕτω ταχεῖαν ποιεῖν τὴν φθορὰν ὥστε τῶν Κελτῶν τοὺς κυνηγετοῦντας, ὅταν ἔλαφον ἢ ἄλλο τι ζῷον τοξεύσωσιν, ἐπιτρέχοντας ἐκ σπουδῆς ἐκτέμνειν τῆς σαρκὸς τὸ τετρωμένον πρὸ τοῦ τὸ φάρμακον διαδῦναι, ἅμα μὲν τῆς προσφορᾶς ἕνεκα, ἅμα δὲ ὅπως μὴ σαπῇ τὸ ζῷον. εὑρῆσθαι δὲ τούτῳ λέγουσιν ἀντιφάρμακον τὸν τῆς δρυὸς φλοιόν· οἱ δ' ἕτερόν τι φύλλον, ὃ καλοῦσι κοράκιον διὰ τὸ κατανοηθῆναι ὑπ' αὐτῶν κόρακα, γευσάμενον τοῦ φαρμάκου καὶ κακῶς διατιθέμενον, ἐπὶ τὸ φύλλον ὁρμήσαντα τοῦτο καὶ καταπιόντα παύσασθαι τῆς ἀλγηδόνος.

SIL. ITAL. III 420—441

* *Nomen Bebrycia duxere a virgine colles,*
Hospitis Alcidae crimen, qui, sorte laborum
Geryonae peteret cum longa tricorporis arva,
Possessus Baccho saeva Bebrycis in aula
Lugendam formae sine virginitate reliquit
Pyrenen, letique deus, si credere fas est,
Causa fuit leti miserae deus. edidit alvo
Namque ut serpentem patriasque exhorruit iras,
Confestim dulcis liquit turbata penates.
Tum noctem Alcidae solis plangebat in antris
Et promissa viri silvis narrabat opacis,
Donec maerentem ingratos raptoris amores
Tendentemque manus atque hospitis arma vocantem
Diripuere ferae. laceros Tirynthius artus,
Dum remeat victor, lacrimis perfundit et amens
Palluit invento dilectae virginis ore.
At voce Herculea percussa cacumina montis
Intremuere iugis; maesto clamore ciebat
Pyrenen, scopulique omnes ac lustra ferarum
Pyrenen resonant. tumulo tum membra reponit,
Supremum illacrimans; nec honos intercidet aevo
Defletumque tenent montes per saecula nomen.

---

4. τοξεύωσιν S[a] 8. et 10. φύλλον] φυτὸν Sylburg. 10. ἐπὶ τὸ φύλλον om. S[a] || ὁρούσαντα S[a] 11. καταπιόντα τοῦτο S[a] 17. *fletique diu* Bothe. 18. *miserae, deus edidit alvo. Namque* vulgo corr. Heinsius. 32. *intercidit* vulgo.

Ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ λέγουσι τῶν δρυμῶν ἐμπρησθέντων ὑπό τινων ποιμένων καὶ τῆς γῆς διαθερμανθείσης ὑπὸ τῆς ὕλης, φανερῶς ἀργύρῳ ῥεῦσαι τὴν χώραν, καὶ μετὰ χρόνον σεισμῶν ἐπιγενομένων καὶ τῶν τόπων ῥαγέντων πάμπληθες συναχθῆναι ἀργύριον, ὃ δὴ καὶ τοῖς Μασσαλιώταις πρόσοδον ἐποίησεν οὐ τὴν τυχοῦσαν. ΘΑΥΜ. ἈΚ. 87

Vocatur ⟨sc. altera insula, in qua oppidum Gadium fuit⟩ *ab Ephoro et Philistide Erythea, a Timaeo et Sileno Aphrodisias, ab indigenis Iunonis.* PLIN. IV 120

Κοτινοῦσα μὲν ἐκαλεῖτο τὸ πρότερον ὑπὸ τῶν ἐνοικούντων, διὰ τὸ πολλοὺς εἶναι κοτίνους ἐν αὐτῇ ἢ ἀγριελαίας, ὕστερον δὲ ὑπὸ τῶν Φοινίκων μετωνομάσθη Γάδειρα διὰ τὴν στενότητα, οἷον γῆς δειρὰ ἀντὶ τοῦ τράχηλος γῆς. SCHOL. DION. 456

Τῆς καλουμένης Αἰνιακῆς χώρας περὶ τὴν ὀνομαζομένην Ὑπάτην λέγεται παλαιά τις στήλη εὑρεθῆναι, ἣν οἱ Αἰνιᾶνες τίνος ἦν εἰδέναι βουλόμενοι, ἔχουσαν ἐπιγραφὴν ἀρχαίοις γράμμασιν, ἀπέστειλαν εἰς Ἀθήνας τινὰς κομίζοντας αὐτήν. πορευομένων δὲ διὰ τῆς Βοιωτίας καί τισι τῶν ξένων ὑπὲρ τῆς ἀποδημίας ἀνακοινουμένων, λέγεται αὐτοὺς εἰσαχθῆναι εἰς τὸ καλούμενον Ἰσμήνιον ἐν Θήβαις· ἐκεῖθεν γὰρ μάλιστα ἂν εὑρεθῆναι τὴν τῶν γραμμάτων ἐπιγραφήν, λέγοντες εἶναί τινα ἀναθήματα ὁμοίους ἔχοντα τοὺς ῥυθμοὺς τῶν γραμμάτων ἀρχαῖα. ὅθεν αὐτούς φασιν ἀπὸ τῶν γνωριζομένων τὴν εὕρεσιν ποιησαμένους τῶν ἐπιζητουμένων, ἀναγράψαι τούσδε τοὺς στίχους· ΘΑΥΜ. ἈΚ. 133

Ἡρακλέης τεμένισσα Κυθήρᾳ Πασιφαέσσῃ
Γηρυονέως ἀγέλας ἠδ' Ἐρύθειαν ἄγων,

---

10. Plinii (IV 120) codd. praebent *potinusam a puteis*, coniecit Detlefsen *Potimusam*. Re vera scripsisse Plinium *Potinusam a puteis* verisimile mihi quidem videtur; aliter iudicat Muellenhoff[2] D. A. I 133 not. 12. *ἀπὸ* cod. 22. *ὁμοίους* om. S[a] 25–4. Epigramma illud nondum perpolitum dedi ex recensione G. Hermanni (op. V 179—181). Quae P. Unger (progr. Altenburg. 1887, 1—12) protulit, vana tantum figmenta sunt. Nuper de versibus egit nova collatione codicis S[a] adhibita Th. Preger: *inscript. graec. metricae ex scriptoribus praeter Anthologiam collectae* p. 79—81.

25. *ἡρακλέος*, suprascriptum *ἡρακλέους* S[a] *τεμενισσ* (suprascr. *ειτε*) S[a] *τεμένισσε* Bekker, corr. Hermann. ‖ *φερσειφαάσσῃ* S[a] *φερσεφαάσῃ* cett. em. Herm. 26. *γηρυονείας* S[a] et Bekker em. Herm. ‖ *ἀγέλας* S[a] *ἀγέλαν*, *ἀγέλων* alii, *ἀγέλην* Ald. ‖ post *ἀγέλας* codd. inserunt *ἐλάων*, quod eiecit Welcker. ‖ *ἔρυθον* S[a]

τᾶς μ' ἐδάμασσε πόθῳ Πασιφάεσσα θεά.
τῇδε δέ μοι τεκνοῖ παῖδ' Ἐρύθοντα δάμαρ
νυμφογενὴς Ἐρύθη· τῇ τόδ' ἔδωκα πέδον,
μναμόσυνον φιλίας, φηγῷ ὑπὸ σκιερᾷ.

τούτῳ τῷ ἐπιγράμματι ἐπεχώρησε καὶ ὁ τόπος ἐκεῖνος Ἔρυθος καλούμενος καὶ ὅτι ἐκεῖθεν τὰς βοῦς καὶ οὐκ ἐξ Ἐρυθείας ἤγαγεν· οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς κατὰ Λιβύην καὶ Ἰβηρίαν τόποις οὐδαμοῦ τὸ ὄνομά φασι λέγεσθαι τῆς Ἐρυθείας.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 135 *Τοὺς πρώτους τῶν Φοινίκων ἐπὶ Ταρτησσὸν πλεύσαντας λέγεται τοσοῦτον ἄργυρον ἀντιφορτίσασθαι, ἔλαιον καὶ ἄλλον ναυτικὸν ῥῶπον εἰσαγαγόντας, ὥστε μηκέτι ἔχειν [δύνασθαι] μηδὲ ἐπιδέξασθαι τὸν ἄργυρον, ἀλλ' ἀναγκασθῆναι ἀποπλέοντας ἐκ τῶν τόπων τά τε ἄλλα πάντα ἀργυρᾶ, οἷς ἐχρῶντο, κατασκευάσασθαι, καὶ δὴ καὶ τὰς ἀγκύρας πάσας.*

DIOD. V 16 *Μετὰ γὰρ τὰς προειρημένας νῆσός ἐστιν ὀνομαζομένη μὲν Πιτυοῦσα, τὴν δὲ προσηγορίαν ἔχουσα ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν κατ' αὐτὴν φυομένων πιτύων. πελαγία δ' οὖσα διέστηκεν ἀπὸ μὲν Ἡρακλέους στηλῶν πλοῦν ἡμερῶν τριῶν καὶ τῶν ἴσων νυκτῶν, ἀπὸ δὲ Λιβύης ἡμέρας καὶ νυκτός, ἀπὸ δ' Ἰβηρίας μιᾶς ἡμέρας· κατὰ δὲ τὸ μέγεθος παραπλήσιός ἐστι Κορκύρᾳ. κατὰ δὲ τὴν ἀρετὴν οὖσα μετρία τὴν μὲν ἀμπελόφυτον χώραν ὀλίγην ἔχει, τὰς δ' ἐλαίας ἐμπεφυτευμένας ἐν τοῖς κοτίνοις. τῶν δὲ φυομένων ἐν αὐτῇ καλλιστεύειν φασὶ τὴν μαλακότητα τῶν ἐρίων. διειλημμένη δὲ πεδίοις ἀξιολόγοις καὶ γεωλόφοις πόλιν ἔχει τὴν ὀνομαζομένην Ἔβεσον, ἄποικον Καρχηδονίων. ἔχει δὲ καὶ λιμένας ἀξιολόγους καὶ τειχῶν κατασκευὰς εὐμεγέθεις καὶ οἰκιῶν πλῆθος εὖ κατεσκευασμένων. κατοικοῦσι δ' αὐτὴν βάρβαροι παντοδαποί, πλεῖστοι δὲ Φοί-*

---

1. *τᾶς δάμασσε* S? *τὰς μὲν ἐδάμασσε, τᾶς δ' ἐδάμασσε* alii. *τᾶς ἐ δάμασσε* Bekker corr. Herm. 2. *τέκνῳ* codd. corr. Jacobs. ‖ *τῶδ' ἐρυθοντε δάμαρ* S? *τῷ δ' Ἐρύθοντι δάμαρ, τῷ δ' Ἐρύθοντι δάμαρτι* alii. *Εὔρυθον υἷα δάμαρ* Welcker. 3. *νυμφηγενὴς* S? ‖ *Ἐρύθη δὴ* S? *Ἐρύθη· τῇ* Welcker et Hermann. *τῇ* ad Venerem provocandum esse censet Preger. 4. *φιλότας* S? *φυτὰ* S? cum nonnullis, *φητά, φυγὰ* alii. corr. edd. vett. ‖ *σκιερὰ* S? 10. *ἀργύριον* codd. em. Wil. 11. *ναυτικῶν* S? ‖ *δύνασθαι* delendum. 12. *μήτε* codd. em. Wil. ‖ *τὸ ἀργύριον* S?

νικες· ὁ δ' ἀποικισμὸς αὐτῆς γέγονεν ὕστερον ἔτεσιν ἑκατὸν ἑξήκοντα τῆς κατὰ τὴν Καρχηδόνα κτίσεως.

Τίμαιος τοὺς ἐμβάλλοντας ποταμοὺς εἰς τὴν Ἀτλαντι- [PLVT.] DE PLAC. PHIL. III 17, 6
κὴν διὰ τῆς Κελτικῆς ὀρεινῆς αἰτιᾶται προωθοῦντας μὲν ταῖς ἐφόδοις [καὶ πλήμμυραν ποιοῦντας] ὑφέλκοντας δὲ ταῖς ἀναπαύλαις [καὶ ἀμπώτιδας κατασκευάζοντας].

Ἄλλαι δ' ὑπάρχουσι νῆσοι κατ' ἀντικρὺ τῆς Ἰβηρίας, * DIOD. V 17
ὑπὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων ὀνομαζόμεναι Γυμνησίαι διὰ τὸ τοὺς ἐνοικοῦντας γυμνοὺς τῆς ἐσθῆτος βιοῦν κατὰ τὴν τοῦ θέρους ὥραν . . . || Τίμαιος δέ φησιν εἰς ταύτας τὰς νήσους * ΣΧ. ΛΥΚ. 633
ἐλθεῖν τινας τῶν Βοιωτῶν . . . Φιλτέας δὲ ἐν τρίτῳ Ναξιακῶν Βαλεαρίδας φησὶν αὐτὰς ὕστερον ὀνομασθῆναι || ἀπὸ τοῦ βάλλειν ταῖς σφενδόναις λίθους μεγάλους κάλ- DIOD. l. l.
λιστα τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων. τούτων δ' ἡ μείζων μεγίστη πασῶν ἐστι μετὰ τὰς ἑπτὰ νήσους, Σικελίαν, Σαρδώ, Κύπρον, Κρήτην, Εὔβοιαν, Κύρνον, Λέσβον, ἀπέχει δὲ τῆς Ἰβηρίας πλοῦν ἡμερήσιον· ἡ δ' ἐλάττων κέκλιται μὲν πρὸς τὴν ἕω, τρέφει δὲ κτήνη πολλὰ καὶ παντοδαπά, μάλιστα δ' ἡμιόνους, μεγάλους μὲν τοῖς ἀναστήμασιν, ὑπεράγοντας δὲ ταῖς ῥώμαις. ἀμφότεραι δ' αἱ νῆσοι χώραν ἔχουσιν ἀγαθὴν καρποφόρον καὶ πλῆθος τῶν κατοικούντων ὑπὲρ τοὺς τρισμυρίους, τῶν δὲ πρὸς τὴν τροφὴν γεννημάτων οἶνον μὲν ὁλοσχερῶς οὐ φέρουσι· διὸ καὶ πάντες εἰσὶν ὑπερβολῇ πρὸς τὸν οἶνον εὐκατάφοροι, διὰ τὸ σπανίζειν παρ' αὐτοῖς· ἐλαίου δὲ παντελῶς σπανίζοντες κατασκευάζουσιν ἐκ τῆς σχίνου καὶ μιγνύντες ὑείῳ στέατι τὰ σώματα αὐτῶν ἀλείφουσι τούτῳ. ||
λέγουσι δὲ οὕτω τοὺς οἰκοῦντας αὐτὰς Ἴβηρας καταγύνους ΘΑΥΜ. ̓ΑΚ. 88
εἶναι, ὥστε || ὅταν τινὲς γυναῖκες ὑπὸ τῶν προσπλεόντων λῃστῶν ἁλῶσιν, ἀντὶ μιᾶς γυναικὸς τρεῖς ἢ τέτταρας ἄνδρας διδόντες λυτροῦνται. οἰκοῦσι δ' ὑπὸ ταῖς κοιλάσι πέτραις

1. γέγονεν αὐτῆς D. 5. καὶ — ποιοῦντας et 6. καὶ — κατασκευάζοντας uncis inclusit Diels: *Doxogr. gr.* 383. Doxographos Timaei sive Pytheae sententiam non intellexisse docet Muellenhoff[2] D. A. I 366 n. 8. Γυμνήσιαι codd. 21. τοὺς om. D. 25. ἐκ δὲ τῆς τερμίνθου ΘΑΥΜ. ̓ΑΚ. 88. 29. τρεῖς ἢ τέτταρας] τέτταρα καὶ πέντε σώματα ΘΑΥΜ. ̓ΑΚ. 88.

καὶ παρὰ τοὺς κρημνοὺς ὀρύγματα κατασκευάζοντες καὶ κα-
θόλου πολλοὺς τόπους ὑπονόμους ποιοῦντες ἐν τούτοις βιοῦσιν,
ἅμα τὴν ἐξ αὐτῶν σκέπην καὶ ἀσφάλειαν θηρώμενοι. ἀργυρῷ
δὲ καὶ χρυσῷ νομίσματι τὸ παράπαν οὐ χρῶνται καὶ καθόλου
ταῦτα εἰσάγειν εἰς τὴν νῆσον κωλύουσιν· αἰτίαν δὲ ταύτην
ἐπιφέρουσιν, ὅτι τὸ παλαιὸν Ἡρακλῆς ἐστράτευσεν ἐπὶ Γηρυό-
νην, ὄντα Χρυσάορος μὲν υἱόν, πλεῖστον δὲ κεκτημένον ἄργυ-
ρόν τε καὶ χρυσόν. ἵν' οὖν ἀνεπιβούλευτον ἔχωσι τὴν κτῆσιν,
ἀνεπίμικτον ἑαυτοῖς ἐποίησαν τὸν ἐξ ἀργύρου τε καὶ χρυσοῦ
πλοῦτον. διόπερ ἀκολούθως ταύτῃ τῇ κρίσει κατὰ τὰς γεγε-
νημένας πάλαι ποτὲ στρατείας παρὰ Καρχηδονίοις τοὺς μισθοὺς
οὐκ ἀπεκόμιζον εἰς τὰς πατρίδας, ἀλλ' ὠνούμενοι γυναῖκας
V 18 καὶ οἶνον ἅπαντα τὸν μισθὸν εἰς ταῦτα κατεχορήγουν. παρά-
δοξον δέ τι καὶ κατὰ τοὺς γάμους νόμιμον παρ' αὐτοῖς ἐστιν·
ἐν γὰρ ταῖς κατὰ τοὺς γάμους εὐωχίαις οἰκείων τε καὶ φίλων
κατὰ τὴν ἡλικίαν ὁ πρῶτος ἀεὶ καὶ ὁ δεύτερος καὶ οἱ λοιποὶ
κατὰ τὸ ἑξῆς μίσγονται ταῖς νύμφαις ἀνὰ μέρος, ἐσχάτου τοῦ
νυμφίου τυγχάνοντος ταύτης τῆς τιμῆς. ἴδιον δέ τι ποιοῦσι
καὶ παντελῶς ἐξηλλαγμένον περὶ τὰς τῶν τετελευτηκότων
ταφάς· συγκόψαντες γὰρ ξύλοις τὰ μέλη τοῦ σώματος εἰς
ΛΥΚ. 634 ἀγγεῖον ἐμβάλλουσι καὶ λίθους δαψιλεῖς ἐπιτιθέασιν. || Vestis
eis sisurna est || ὁπλισμὸς δ' ἐστὶν αὐταῖς τρεῖς σφενδόναι,
καὶ τούτων μίαν μὲν περὶ τὴν κεφαλὴν ἔχουσιν, ἄλλην δὲ
περὶ τὴν γαστέρα, τρίτην δ' ἐν ταῖς χερσί. κατὰ δὲ τὰς πολε-
μικὰς χρείας βάλλουσι λίθους πολὺ μείζους τῶν ἄλλων οὕτως
εὐτόνως, ὥστε δοκεῖν τὸ βληθὲν ἀπό τινος καταπέλτου φέρε-
σθαι· διὸ καὶ κατὰ τὰς τειχομαχίας ἐν ταῖς προσβολαῖς
τύπτοντες τοὺς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων ἐφεστῶτας κατατραυμα-
τίζουσιν, ἐν δὲ ταῖς παρατάξεσι τούς τε θυρεοὺς καὶ τὰ κράνη
καὶ πᾶν σκεπαστήριον ὅπλον συντρίβουσι. κατὰ δὲ τὴν εὐστο-
χίαν οὕτως ἀκριβεῖς εἰσιν, ὥστε κατὰ τὸ πλεῖστον μὴ ἁμαρτάνειν
τοῦ προκειμένου σκοποῦ. αἴτιαι δὲ τούτων αἱ συνεχεῖς ἐκ
παίδων μελέται, καθ' ἃς ὑπὸ τῶν μητέρων ἀναγκάζονται

9. τε om. D. 10. διὰ codd. κατὰ Dind. 13. κατεχώριζον codd. κατεχορήγουν Madvig. 19—20. τῆς — ταφῆς codd. em. Dind. 31. εἶναι D.

παῖδες ὄντες συνεχῶς σφενδονᾶν· προκειμένου γὰρ σκοποῦ κατά τι ξύλον ἠρτημένου ἄρτου, οὐ πρότερον δίδοται τῷ μελετῶντι φαγεῖν, ἕως ἂν τυχὼν τοῦ ἄρτου συγχωρούμενον λάβῃ παρὰ τῆς μητρὸς καταφαγεῖν τοῦτον.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 136

Λέγουσι τοὺς Φοίνικας τοὺς κατοικοῦντας τὰ Γάδειρα καλούμενα, ἔξω πλέοντας Ἡρακλείων στηλῶν ἀπηλιώτῃ ἀνέμῳ ἡμέρας τέτταρας, παραγίνεσθαι εἴς τινας τόπους ἐρήμους, θρύου καὶ φύκους πλήρεις, οὓς ὅταν μὲν ἄμπωτις ᾖ μὴ βαπτίζεσθαι, ὅταν δὲ πλήμμυρα, κατακλύζεσθαι, ἐφ' ὧν εὑρίσκεσθαι ὑπερβάλλον θύννων πλῆθος, καὶ τοῖς μεγέθεσιν ἄπιστον καὶ τοῖς πάχεσιν, ὅταν ἐποκείλωσιν· οὓς ταριχεύοντες καὶ συντιθέντες εἰς ἀγγεῖα διακομίζουσιν εἰς Καρχηδόνα. ὧν Καρχηδόνιοι μόνων οὐ ποιοῦνται τὴν ἐξαγωγήν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀρετήν, ἣν ἔχουσι κατὰ τὴν βρῶσιν, αὐτοὶ καταναλίσκουσιν.

DIOD. V 19
ΘΑΥΜ. ἈΚ. 84

Κατὰ γὰρ τὴν Λιβύην || ἔξω Ἡρακλείων στηλῶν || κεῖται [μὲν] πελαγία νῆσος ἀξιόλογος μὲν τῷ μεγέθει, κειμένη δὲ κατὰ τὸν ὠκεανὸν ἀπέχει πλοῦν ἀπὸ τῆς Λιβύης ἡμερῶν πλειόνων, κεκλιμένη πρὸς τὴν δύσιν. ἔχει δὲ χώραν καρποφόρον, πολλὴν μὲν ὀρεινήν, οὐκ ὀλίγην δὲ πεδιάδα κάλλει διαφέρουσαν. διαρρεομένη γὰρ ποταμοῖς πλωτοῖς ἐκ τούτων ἀρδεύεται, καὶ πολλοὺς μὲν ἔχει παραδείσους καταφύτους παντοίοις δένδρεσι, παμπληθεῖς δὲ κηπείας διειλημμένας ὕδασι γλυκέσιν· ἐπαύλεις τε πολυτελεῖς ταῖς κατασκευαῖς ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ καὶ κατὰ τὰς κηπείας κατεσκευασμένα κωθωνιστήρια τὴν διάθεσιν ἀνθηρὰν ἔχοντα, ἐν οἷς οἱ κατοικοῦντες κατὰ τὴν θερινὴν ὥραν ἐνδιατρίβουσι, δαψιλῶς τῆς χώρας χορηγούσης τὰ πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τρυφήν. ἥ τε ὀρεινὴ δρυμοὺς ἔχει πυκνοὺς καὶ μεγάλους καὶ δένδρα παντοδαπὰ καρποφόρα καὶ πρὸς τὰς ἐν τοῖς ὄρεσι διαίτας ἔχοντα συναγκείας καὶ πηγὰς πολλάς. καθόλου δ' ἡ νῆσος αὕτη κατάρρυτός ἐστι ναματιαίοις καὶ γλυκέσιν ὕδασι, δι' ὧν οὐ μόνον ἀπόλαυσις ἐπιτερπὴς γίνεται τοῖς ἐμβιοῦσιν ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὑγίειαν σωμάτων καὶ ῥώμην συμβάλλεται.

1—4. Verba ordine turbata scatent hiatibus: Wil. 1. *συνεχῶς* om. D. || *γὰρ*] *δὲ* vulg. 13. *μόνον οὐ μόνον* S. 16. *μὲν* del. Bekker. 17. *ἀπέχει* D *ἀπέχει δὲ* cett. 29. *ἔχοντα* del. Madv.

κυνήγιά τε δαψιλῆ παντοίων ζῴων καὶ θηρίων ὑπάρχει, καὶ τούτων ἐν ταῖς εὐωχίαις εὐποροῦντες οὐδὲν ἐλλιπὲς ἔχουσι τῶν πρὸς τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν ἀνηκόντων· καὶ γὰρ ἰχθύων ἔχει πλῆθος ἡ προσκλύζουσα τῇ νήσῳ θάλαττα διὰ τὸ φύσει τὸν ὠκεανὸν πανταχῇ πλήθειν παντοδαπῶν ἰχθύων. καθόλου δ' ἡ νῆσος αὕτη τὸν περικείμενον ἀέρα παντελῶς εὔκρατον ἔχουσα τὸ πλέον μέρος τοῦ ἐνιαυτοῦ φέρει πλῆθος ἀκροδρύων καὶ τῶν ἄλλων τῶν ὡραίων, ὥστε δοκεῖν αὐτὴν ὡσεὶ θεῶν τινων, οὐκ ἀνθρώπων ὑπάρχειν ἐμβιωτήριον διὰ τὴν ὑπερ-
• V 20 *βολὴν τῆς εὐδαιμονίας. κατὰ μὲν οὖν τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἀνεύρετος ἦν διὰ τὸν ἀπὸ τῆς ὅλης οἰκουμένης ἐκτοπισμόν, ὕστερον δ' εὑρέθη διὰ τοιαύτας αἰτίας. Φοίνικες ἐκ παλαιῶν χρόνων συνεχῶς πλέοντες κατ' ἐμπορίαν πολλὰς μὲν κατὰ τὴν Λιβύην ἀποικίας ἐποιήσαντο, οὐκ ὀλίγας δὲ καὶ τῆς Εὐρώπης ἐν τοῖς πρὸς δύσιν κεκλιμένοις μέρεσι. τῶν δ' ἐπιβολῶν αὐτοῖς κατὰ νοῦν προχωρουσῶν, πλούτους μεγάλους ἤθροισαν, καὶ τὴν ἐκτὸς Ἡρακλείων στηλῶν ἐπεβάλοντο πλεῖν, ἣν ὠκεανὸν ὀνομάζουσι. καὶ πρῶτον μὲν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ κατὰ τὰς στήλας πόρου πόλιν ἔκτισαν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης, ἣν οὖσαν χερρόνησον προσηγόρευσαν Γάδειρα, ἐν ᾗ τά τε ἄλλα κατεσκεύασαν οἰκείως τοῖς τρόποις καὶ ναὸν Ἡρακλέους πολυτελῆ, καὶ θυσίας κατέδειξαν μεγαλοπρεπεῖς τοῖς τῶν Φοινίκων ἔθεσι διοικουμένας. τὸ δ' ἱερὸν συνέβη τοῦτο καὶ τότε καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τιμᾶσθαι περιττότερον μέχρι τῆς καθ' ἡμᾶς ἡλικίας . . . . . οἱ δ' οὖν Φοίνικες διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας ἐρευνῶντες τὴν ἐκτὸς τῶν στηλῶν παραλίαν καὶ παρὰ τὴν Λιβύην πλέοντες, ὑπ' ἀνέμων μεγάλων ἀπηνέχθησαν ἐπὶ πολὺν πλοῦν δι' ὠκεανοῦ. χειμασθέντες δ' ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας προσηνέχθησαν τῇ προειρημένῃ νήσῳ καὶ τὴν εὐδαιμονίαν αὐτῆς καὶ φύσιν κατοπτεύσαντες ἅπασι γνώριμον ἐποίησαν. διὸ καὶ Τυρρηνῶν θαλαττοκρατούντων καὶ πέμπειν εἰς αὐτὴν ἀποι-*
ΘΑΥΜ. ἈΚ. 84 *κίαν ἐπιβαλλομένων, διεκώλυσαν αὐτοὺς Καρχηδόνιοι· ‖ ἐν ᾗ ἐπιμισγομένων τῶν Καρχηδονίων πολλάκις διὰ τὴν εὐδαιμονίαν, ἐνίων γε μὴν καὶ οἰκούντων, τοὺς προεστῶτας τῶν Καρχη-*

21. *τόποις* codd. corr. Wesseling. 32. *ἐπιβαλομένων* vulg.

δονίων ἀνείπασθαι θανάτῳ ζημιοῦν τοὺς εἰς αὐτὴν πλευσομένους, καὶ τοὺς ἐνοικοῦντας πάντας ἀφανίσαι, ἵνα μὴ διαγγέλλωσι || ἅμα μὲν εὐλαβούμενοι μὴ διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς DIOD. l. l. *νήσου πολλοὶ τῶν ἐκ τῆς Καρχηδόνος εἰς ἐκείνην μεταστῶσιν, ἅμα δὲ πρὸς τὸ παράλογα τῆς τύχης κατασκευαζόμενοι καταφυγήν, εἴ τι περὶ τὴν Καρχηδόνα ὁλοσχερὲς πταῖσμα συμβαίνοι· δυνήσεσθαι γὰρ αὐτοὺς θαλαττοκρατοῦντας ἀπᾶραι πανοικίους εἰς ἀγνοουμένην ὑπὸ τῶν ὑπερεχόντων νῆσον.*

BRITANNIA.

Κατὰ γὰρ τὴν Γαλατίαν τὴν παρωκεανῖτιν κατ' ἀντικρὺ τῶν DIOD. V 21, 1 *Ἑρκυνίων ὀνομαζομένων δρυμῶν, μεγίστους γὰρ ὑπάρχειν παρειλήφαμεν τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην, νῆσοι πολλαὶ κατὰ τὸν ὠκεανὸν ὑπάρχουσιν, ὧν ἐστι μεγίστη ἡ Πρεττανικὴ καλουμένη . . . . αὕτη γὰρ τῷ σχήματι τρίγωνος οὖσα παραπλησίως* 21, 3 *τῇ Σικελίᾳ τὰς πλευρὰς οὐκ ἰσοκώλους ἔχει. παρεκτεινούσης δ' αὐτῆς παρὰ τὴν Εὐρώπην λοξῆς, τὸ μὲν ἐλάχιστον ἀπὸ τῆς ἠπείρου διεστηκὸς ἀκρωτήριον, ὃ καλοῦσι Κάντιον, φασὶν ἀπέχειν ἀπὸ τῆς γῆς σταδίους ὡς ἑκατόν, καθ' ὃν τόπον ἡ θάλαττα ποιεῖται τὸν ἔκρουν, τὸ δ' ἕτερον ἀκρωτήριον τὸ καλούμενον Βελέριον ἀπέχειν λέγεται τῆς ἠπείρου πλοῦν ἡμερῶν τεττάρων, τὸ δ' ὑπολειπόμενον ἀνήκειν μὲν ἱστοροῦσιν εἰς τὸ πέλαγος, ὀνομάζεσθαι δ' Ὄρκαν. τῶν δὲ πλευρῶν τὴν μὲν ἐλαχίστην εἶναι σταδίων ἑπτακισχιλίων πεντακοσίων,*

1, *ἀνείπασθαι*] *ἀπείπασθαι* codd. *ἀνειπεῖν* vel *ἀπειλήσασθαι* suadet E. Rohde: Griech. Rom. 216. 3. *διαρετὴν* D. 5. *παράβολα* codd. em. Vogel coll. XVII 66, 2. 108, 6. 6. *ὁλοσχερὲς* om. D. 7. *αὐτοὺς* Dind. 8. *περιεχόντων* D. 18. *δρῶν μέγιστα γὰρ* plurimi praeter D ut videtur, quem Vogel fortasse secutus est, cum *μεγίστους γὰρ ὑπάρχ. παρειλ.* scriberet. 20. *ἡ μεγίστη* codd. 21. *ἰσογώνους* D. 24. *Καντίον* D. 25. *ἀπέχειν* om. D. 29. *Ὀρσίκαν* D.

τῶν οἰκετῶν ἠλευθερωμένους· καὶ οὗτοι ἄρχουσιν αὐτῶν, κατ' ἐνιαυτὸν δ' ἄλλους ἀντικαθιστάναι τοιούτους.

ATHEN. 153d *Τίμαιος δ' ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἱστοριῶν καὶ τὰς θεραπαίνας φησὶ παρ' αὐτοῖς μέχρι οὗ ἂν αὐξηθῶσι γυμνὰς διακονεῖσθαι.*

* ΣΧ. ΛΥΚ. 1409 . . *Μάμερτος ὁ Ἄρης.*
* ΣΧ. ΛΥΚ. 1417 . . *Μάμερσα ἡ Ἀθηνᾶ.*
* ΛΥΚ. 1332 Neptunus.

LIGURIA GALLIA HISPANIA.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 85 *Ἐκ τῆς Ἰταλίας φασὶν ἕως τῆς Κελτικῆς καὶ Κελτολιγύων καὶ Ἰβήρων εἶναί τινα ὁδὸν Ἡράκλειαν καλουμένην, δι' ἧς ἐάν τε Ἕλλην ἐάν τε ἐγχώριός τις πορεύηται, τηρεῖσθαι ὑπὸ τῶν παροικούντων, ὅπως μηδὲν ἀδικηθῇ· τὴν γὰρ ζημίαν ἐκτίνειν καθ' οὓς ἂν γένηται τὸ ἀδίκημα.*

SCYMN. 201 sqq.
ἔπειτα παραθαλάττιοι κάτω
Λίγυες ἔχονται καὶ πόλεις Ἑλληνίδες,
ἃς Μασσαλιῶται Φωκαεῖς ἀπῴκισαν·
πρώτη μὲν Ἐμπόριον, Ῥόδη δὲ δευτέρα·
ταύτην δὲ πρὶν ναῶν κρατοῦντες ἔκτισαν
Ῥόδιοι. μεθ' οὓς ἐλθόντες εἰς Ἰβηρίαν
οἱ Μασσαλίαν κτίσαντες ἔσχον Φωκαεῖς
Ἀγάθην Ῥοδανουσίαν τε, Ῥοδανὸς ἣν μέγας
ποταμὸς παραρρεῖ, Μασσαλία δ' ἐστ' ἐχομένη
πόλις μεγίστη, Φωκαέων ἀποικία.
ἐν τῇ Λιγυστικῇ δὲ ταύτην ἔκτισαν
πρὸ τῆς μάχης τῆς ἐν Σαλαμῖνι γενομένης
ἔτεσιν πρότερον, ὥς φασιν, ἑκατὸν εἴκοσι.
Τίμαιος οὕτως ἱστορεῖ δὲ τὴν κτίσιν.

---

2. *τούτοις* malebat Sylburg. 8. Non de Neptuno dicit Lycophron, at nomen dei e versu 1332 utique eliciendum esse putavi. cf. supra p. 20, 1. 14—15. Ordinem gentium turbatum esse docere mihi videtur Polyb. XII 28a. 24. *Ἰβηρίαν* videtur corruptum esse, nisi forte vox occidentem regionem omnino indicat.

STEPH. BYZ. s. v. *Μασσαλία.*

Τίμαιος δέ φησιν ὅτι προσπλέων ὁ κυβερνήτης καὶ ἰδὼν ἁλιέα ἐκέλευσε μάσσαι τὸ ἀπόγειον σχοινίον· μάσσαι γὰρ τὸ δῆσαί φασιν Αἰολεῖς· ἀπὸ γοῦν τοῦ ἁλιέως καὶ τοῦ μάσσαι ὠνόμασται.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 89

Ἐν τῇ τῶν Μασσαλιωτῶν χώρᾳ περὶ τὴν *Λιγυστικὴν* φασιν εἶναί τινα λίμνην, ταύτην δὲ ἀναζεῖν καὶ ὑπερχεῖσθαι, καὶ τοσούτους ἰχθύας ἐκβάλλειν τὸ πλῆθος ὥστε μὴ πιστεύειν. ἐπειδὰν δὲ οἱ ἐτησίαι πνεύσωσιν, ἐπιχώννυσθαι *τὸ ἔδαφος ἐπ' αὐτήν, καὶ *τοιοῦτον κονιορτὸν γίνεσθαι αὐτόθι καὶ ἀποστερεοῦσθαι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς ὡσανεὶ ἔδαφος. τοῖς δὲ τριόδουσι διακόπτοντας τοὺς ἐγχωρίους ἑτοίμως ὅσους ἂν βούλωνται ἰχθύας ἐξαίρειν ἐξ αὐτῆς.

MELA II 78

**Alioqui litus ignobile est, lapideum ut vocant, in quo Herculem contra Alebiona et Dercynon Neptuni liberos dimicantem cum tela defecissent ab invocato Iove adiutum imbre lapidum ferunt. credas pluvisse, adeo multi passim et late iacent.*

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 90—92

Λέγεται δέ τινας τῶν Λιγύων οὕτω σφενδονᾶν εὖ ὥστε, ὅταν πλείους ἴδωσιν ὄρνιθας, διερεθίζεσθαι πρὸς ἀλλήλους ποῖον ἕκαστος παρασκευάζεται βαλεῖν, ὡς ἑτοίμως ἁπάντων τευξομένων. ἴδιον δέ φασι καὶ τοῦτο παρ' αὐτοῖς εἶναι· αἱ γυναῖκες ἅμα ἐργαζόμεναι τίκτουσιν, καὶ τὸ παιδίον ὕδατι περικλύσασαι παραχρῆμα σκάπτουσι καὶ σκάλλουσι καὶ τἄλλα οἰκονομοῦσιν, ἃ καὶ μὴ τικτούσαις αὐταῖς ἦν πρακτέον. θαῦμα δὲ καὶ τοῦτο παρὰ τοῖς Λίγυσι· φασὶ γὰρ παρ' αὐτοῖς ποταμὸν εἶναι, οὗ τὸ ῥεῦμα αἴρεται μετέωρον καὶ ῥεῖ, ὥστε τοὺς πέραν μὴ ὁρᾶσθαι.

*APPIAN. *ILL.* 2. cf. ET. M. s. v. *Γαλατία.*

Πολυφήμῳ . . . τῷ Κύκλωπι καὶ Γαλατείᾳ *Κελτὸν* καὶ *Ἰλλυριὸν* καὶ *Γαλάτην* παῖδας ὄντας ἐξορμῆσαι Σικελίας καὶ ἄρξαι τῶν δι' αὐτοὺς *Κελτῶν Ἰλλυριῶν* καὶ *Γαλατῶν* λεγομένων.

STRABO 183

Περὶ δὲ τῶν τοῦ *Ῥοδανοῦ* στομάτων Πολύβιος μὲν ἐπιτιμᾷ *Τιμαίῳ* φήσας εἶναι μὴ πεντάστομον ἀλλὰ δίστομον·

---

2. *κελεῦσαι* codd. *ἐκέλευσε* Eust. ad Dion. 75. 2. et 3. *μᾶσαι* codd. corr. ex Eustathio. 8. et 9. locus corruptus. 12. *ἐξαιρεῖν* Sylburg. 14. *albiona et bergyon* cod. Vat. corr. Bursian. 24. *θαυμάσιον* pr. S^a^. 29. *Γάλαν* Appianus. corr. ex Et. M.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 86

Φασὶ δὲ παρὰ τοῖς Κελτοῖς φάρμακον ὑπάρχειν τὸ καλούμενον ὑπ' αὐτῶν τοξικόν· ὃ λέγουσιν οὕτω ταχεῖαν ποιεῖν τὴν φθορὰν ὥστε τῶν Κελτῶν τοὺς κυνηγετοῦντας, ὅταν ἔλαφον ἢ ἄλλο τι ζῷον τοξεύσωσιν, ἐπιτρέχοντας ἐκ σπουδῆς ἐκτέμνειν τῆς σαρκὸς τὸ τετρωμένον πρὸ τοῦ τὸ φάρμακον διαδῦναι, ἅμα μὲν τῆς προσφορᾶς ἕνεκα, ἅμα δὲ ὅπως μὴ σαπῇ τὸ ζῷον. εὑρῆσθαι δὲ τούτῳ λέγουσιν ἀντιφάρμακον τὸν τῆς δρυὸς φλοιόν· οἱ δ' ἕτερόν τι φύλλον, ὃ καλοῦσι κοράκιον διὰ τὸ κατανοηθῆναι ὑπ' αὐτῶν κόρακα, γευσάμενον τοῦ φαρμάκου καὶ κακῶς διατιθέμενον, ἐπὶ τὸ φύλλον ὁρμήσαντα τοῦτο καὶ καταπιόντα παύσασθαι τῆς ἀλγηδόνος.

SIL. ITAL. III 420—441

* *Nomen Bebrycia duxere a virgine colles,*
Hospitis Alcidae crimen, qui, sorte laborum
Geryonae peteret cum longa tricorporis arva,
Possessus Baccho saeva Bebrycis in aula
Lugendam formae sine virginitate reliquit
Pyrenen, letique deus, si credere fas est,
Causa fuit leti miserae deus. edidit alvo
Namque ut serpentem patriasque exhorruit iras,
Confestim dulcis liquit turbata penates.
Tum noctem Alcidae solis plangebat in antris
Et promissa viri silvis narrabat opacis,
Donec maerentem ingratos raptoris amores
Tendentemque manus atque hospitis arma vocantem
Diripuere ferae. laceros Tirynthius artus,
Dum remeat victor, lacrimis perfundit et amens
Palluit invento dilectae virginis ore.
At voce Herculea percussa cacumina montis
Intremuere iugis; maesto clamore ciebat
Pyrenen, scopulique omnes ac lustra ferarum
Pyrenen resonant. tumulo tum membra reponit,
Supremum illacrimans; nec honos intercidet aevo
Defletumque tenent montes per saecula nomen.

---

4. *τοξεύωσιν* S*. 8. et 10. *φύλλον*] *φυτὸν* Sylburg. 10. *ἐπὶ τὸ φύλλον* om. S* || *ὁρούσαντα* S*. 11. *καταπιόντα τοῦτο* S*. 17. *fletique diu* Bothe. 18. *miserae, deus edidit alvo. Namque* vulgo corr. Heinsius. 32. *intercidit* vulgo.

Ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ λέγουσι τῶν δρυμῶν ἐμπρησθέντων ὑπό ΘΑΥΜ. ἈΚ. 87 *τινων ποιμένων καὶ τῆς γῆς διαθερμανθείσης ὑπὸ τῆς ὕλης, φανερῶς ἀργύρῳ ῥεῦσαι τὴν χώραν, καὶ μετὰ χρόνον σεισμῶν ἐπιγενομένων καὶ τῶν τόπων ῥαγέντων πάμπληθες συναχθῆναι ἀργύριον, ὃ δὴ καὶ τοῖς Μασσαλιώταις πρόσοδον ἐποίησεν οὐ τὴν τυχοῦσαν.*

Vocatur ⟨sc. altera insula, in qua oppidum Gadium PLIN. IV 120 fuit⟩ *ab Ephoro et Philistide Erythea, a Timaeo et Sileno Aphrodisias, ab indigenis Iunonis.*

Κοτινοῦσα μὲν ἐκαλεῖτο τὸ πρότερον ὑπὸ τῶν ἐνοι- SCHOL. DION. 456 *κούντων, διὰ τὸ πολλοὺς εἶναι κοτίνους ἐν αὐτῇ ἢ ἀγριελαίας, ὕστερον δὲ ὑπὸ τῶν Φοινίκων μετωνομάσθη Γάδειρα διὰ τὴν στενότητα, οἷον γῆς δειρὰ ἀντὶ τοῦ τράχηλος γῆς.*

Τῆς καλουμένης Αἰνιακῆς χώρας περὶ τὴν ὀνομαζομένην ΘΑΥΜ. ἈΚ. 133 *Ὑπάτην λέγεται παλαιά τις στήλη εὑρεθῆναι, ἣν οἱ Αἰνιᾶνες τίνος ἦν εἰδέναι βουλόμενοι, ἔχουσαν ἐπιγραφὴν ἀρχαίοις γράμμασιν, ἀπέστειλαν εἰς Ἀθήνας τινὰς κομίζοντας αὐτήν. πορευομένων δὲ διὰ τῆς Βοιωτίας καί τισι τῶν ξένων ὑπὲρ τῆς ἀποδημίας ἀνακοινουμένων, λέγεται αὐτοὺς εἰσαχθῆναι εἰς τὸ καλούμενον Ἰσμήνιον ἐν Θήβαις· ἐκεῖθεν γὰρ μάλιστα ἂν εὑρεθῆναι τὴν τῶν γραμμάτων ἐπιγραφήν, λέγοντες εἶναί τινα ἀναθήματα ὁμοίους ἔχοντα τοὺς ῥυθμοὺς τῶν γραμμάτων ἀρχαῖα. ὅθεν αὐτούς φασιν ἀπὸ τῶν γνωριζομένων τὴν εὕρεσιν ποιησαμένους τῶν ἐπιζητουμένων, ἀναγράψαι τούσδε τοὺς στίχους·*

Ἡρακλέης τεμένισσα Κυθήρᾳ Πασιφαέσσῃ
Γηρυονέως ἀγέλας ἠδ' Ἐρύθειαν ἄγων,

---

10. Plinii (IV 120) codd. praebent *potinusam a puteis*, coniecit Detlefsen *Potimusam*. Re vera scripsisse Plinium *Potinusam a puteis* verisimile mihi quidem videtur; aliter iudicat Muellenhoff[2] D. A. I 133 not. 12. *ἀπὸ* cod. 22. *ὁμοίους* om. S^a 25–4. Epigramma illud nondum perpolitum dedi ex recensione G. Hermanni (op. V 179—181). Quae P. Unger (progr. Altenburg. 1887, 1—12) protulit, vana tantum figmenta sunt. Nuper de versibus egit nova collatione codicis S^a adhibita Th. Preger: *inscript. graec. metricae ex scriptoribus praeter Anthologiam collectae* p. 79—81.

ειιε
25. *ἡρακλέος*, suprascriptum *ἡρακλέους* S^a *τεμενισσ* S^a *τεμένισσε* Bekker, corr. Hermann. ‖ *φερσεφαάσσῃ* S^a *φερσεφαάσῃ* cett. em. Herm. 26. *γηρυονείας* S^a et Bekker em. Herm. ‖ *ἀγέλας* S^a *ἀγέλαν, ἀγέλων* alii, *ἀγέλην* Ald. ‖ post *ἀγέλας* codd. inserunt *ἐλάων*, quod eiecit Welcker. ‖ *ἔρυθον* S^a

τᾶς μ' ἐδάμασσε πόθῳ Πασιφάεσσα θεά.
τῇδε δέ μοι τεκνοῖ παῖδ' Ἐρύθοντα δάμαρ
νυμφογενὴς Ἐρύθη· τῇ τόδ' ἔδωκα πέδον,
μναμόσυνον φιλίας, φηγῷ ὑπὸ σκιερᾷ.

τούτῳ τῷ ἐπιγράμματι ἐπεχώρησε καὶ ὁ τόπος ἐκεῖνος Ἔρυθος καλούμενος καὶ ὅτι ἐκεῖθεν τὰς βοῦς καὶ οὐκ ἐξ Ἐρυθείας ἤγαγεν· οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς κατὰ Λιβύην καὶ Ἰβηρίαν τόποις οὐδαμοῦ τὸ ὄνομά φασι λέγεσθαι τῆς Ἐρυθείας.

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 135

Τοὺς πρώτους τῶν Φοινίκων ἐπὶ Ταρτησσὸν πλεύσαντας λέγεται τοσοῦτον ἄργυρον ἀντιφορτίσασθαι, ἔλαιον καὶ ἄλλον ναυτικὸν ῥῶπον εἰσαγαγόντας, ὥστε μηκέτι ἔχειν [δύνασθαι] μηδὲ ἐπιδέξασθαι τὸν ἄργυρον, ἀλλ' ἀναγκασθῆναι ἀποπλέοντας ἐκ τῶν τόπων τά τε ἄλλα πάντα ἀργυρᾶ, οἷς ἐχρῶντο, κατασκευάσασθαι, καὶ δὴ καὶ τὰς ἀγκύρας πάσας.

DIOD. V 16

Μετὰ γὰρ τὰς προειρημένας νῆσός ἐστιν ὀνομαζομένη μὲν Πιτυοῦσα, τὴν δὲ προσηγορίαν ἔχουσα ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν κατ' αὐτὴν φυομένων πιτύων. πελαγία δ' οὖσα διέστηκεν ἀπὸ μὲν Ἡρακλέους στηλῶν πλοῦν ἡμερῶν τριῶν καὶ τῶν ἴσων νυκτῶν, ἀπὸ δὲ Λιβύης ἡμέρας καὶ νυκτός, ἀπὸ δ' Ἰβηρίας μιᾶς ἡμέρας· κατὰ δὲ τὸ μέγεθος παραπλήσιός ἐστι Κορκύρᾳ. κατὰ δὲ τὴν ἀρετὴν οὖσα μετρία τὴν μὲν ἀμπελόφυτον χώραν ὀλίγην ἔχει, τὰς δ' ἐλαίας ἐμπεφυτευμένας ἐν τοῖς κοτίνοις. τῶν δὲ φυομένων ἐν αὐτῇ καλλιστεύειν φασὶ τὴν μαλακότητα τῶν ἐρίων. διειλημμένη δὲ πεδίοις ἀξιολόγοις καὶ γεωλόφοις πόλιν ἔχει τὴν ὀνομαζομένην Ἔβεσον, ἄποικον Καρχηδονίων. ἔχει δὲ καὶ λιμένας ἀξιολόγους καὶ τειχῶν κατασκευὰς εὐμεγέθεις καὶ οἰκιῶν πλῆθος εὖ κατεσκευασμένων. κατοικοῦσι δ' αὐτὴν βάρβαροι παντοδαποί, πλεῖστοι δὲ Φοί-

---

1. *τᾶς δάμασσε* S[a] *τὰς μὲν ἐδάμασσε, τᾶς δ' ἐδάμασσε* alii. *τᾶς ἐδάμασσε* Bekker corr. Herm. 2. *τέκνῳ* codd. corr. Jacobs. ‖ *τῶδ' ἐρυθοντι δάμαρ* S[a] *τῷ δ' Ἐρύθοντι δάμαρ, τῷ δ' Ἐρύθοντι δάμαρτι* alii. *Εὔρυθον υἷα δάμαρ* Welcker. 3. *νυμφηγενὴς* S[a] ‖ *Ἐρύθη δὴ* S[a] *Ἐρύθη· τῇ* Welcker et Hermann. *τῇ* ad Venerem provocandum esse censet Preger. 4. *φιλότας* S[a] *φυτὰ* S[a] cum nonnullis, *φητὰ, φυγὰ* alii. corr. edd. vett. ‖ *σκιερὰ* S[a] 10. *ἀργύριον* codd. em. Wil. 11. *ναυτικῶν* S[a] ‖ *δύνασθαι* delendum. 12. *μήτε* codd. em. Wil. ‖ *τὸ ἀργύριον* S[a]

νικες· ὁ δ' ἀποικισμὸς αὐτῆς γέγονεν ὕστερον ἔτεσιν ἑκατὸν ἑξήκοντα τῆς κατὰ τὴν Καρχηδόνα κτίσεως.

[PLVT.] DE PLAC. PHIL. III 17, 6

Τίμαιος τοὺς ἐμβάλλοντας ποταμοὺς εἰς τὴν Ἀτλαντικὴν διὰ τῆς Κελτικῆς ὀρεινῆς αἰτιᾶται προωθοῦντας μὲν ταῖς ἐφόδοις [καὶ πλήμμυραν ποιοῦντας] ὑφέλκοντας δὲ ταῖς ἀναπαύλαις [καὶ ἀμπώτιδας κατασκευάζοντας].

*DIOD. V 17 — *ΣΧ. ΛΥΚ. 633 — DIOD. l. l. — ΘΑΥΜ. ἈΚ. 88

*Ἄλλαι δ' ὑπάρχουσι νῆσοι κατ' ἀντικρὺ τῆς Ἰβηρίας, ὑπὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων ὀνομαζόμεναι Γυμνησίαι διὰ τὸ τοὺς ἐνοικοῦντας γυμνοὺς τῆς ἐσθῆτος βιοῦν κατὰ τὴν τοῦ θέρους ὥραν . . . ‖ Τίμαιος δέ φησιν εἰς ταύτας τὰς νήσους ἐλθεῖν τινας τῶν Βοιωτῶν . . . Φιλτέας δὲ ἐν τρίτῳ Ναξιακῶν Βαλεαρίδας φησὶν αὐτὰς ὕστερον ὀνομασθῆναι ‖ ἀπὸ τοῦ βάλλειν ταῖς σφενδόναις λίθους μεγάλους κάλλιστα τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων. τούτων δ' ἡ μείζων μεγίστη πασῶν ἐστι μετὰ τὰς ἑπτὰ νήσους, Σικελίαν, Σαρδώ, Κύπρον, Κρήτην, Εὔβοιαν, Κύρνον, Λέσβον, ἀπέχει δὲ τῆς Ἰβηρίας πλοῦν ἡμερήσιον· ἡ δ' ἐλάττων κέκληται μὲν πρὸς τὴν ἕω, τρέφει δὲ κτήνη πολλὰ καὶ παντοδαπά, μάλιστα δ' ἡμιόνους, μεγάλους μὲν τοῖς ἀναστήμασιν, ὑπεράγοντας δὲ ταῖς ῥώμαις. ἀμφότεραι δ' αἱ νῆσοι χώραν ἔχουσιν ἀγαθὴν καρποφόρον καὶ πλῆθος τῶν κατοικούντων ὑπὲρ τοὺς τρισμυρίους, τῶν δὲ πρὸς τὴν τροφὴν γεννημάτων οἶνον μὲν ὁλοσχερῶς οὐ φέρουσι· διὸ καὶ πάντες εἰσὶν ὑπερβολῇ πρὸς τὸν οἶνον εὐκατάφοροι, διὰ τὸ σπανίζειν παρ' αὐτοῖς· ἐλαίου δὲ παντελῶς σπανίζοντες κατασκευάζουσιν ἐκ τῆς σχίνου καὶ μιγνύντες ὑείῳ στέατι τὰ σώματα αὐτῶν ἀλείφουσι τούτῳ. ‖ λέγουσι δὲ οὕτω τοὺς οἰκοῦντας αὐτὰς Ἴβηρας καταγύνους εἶναι, ὥστε ‖ ὅταν τινὲς γυναῖκες ὑπὸ τῶν προσπλεόντων λῃστῶν ἁλῶσιν, ἀντὶ μιᾶς γυναικὸς τρεῖς ἢ τέτταρας ἄνδρας διδόντες λυτροῦνται. οἰκοῦσι δ' ὑπὸ ταῖς κοιλάσι πέτραις

---

1. γέγονεν αὐτῆς D. 5. καὶ — ποιοῦντας et 6. καὶ — κατασκευάζοντας uncis inclusit Diels: *Doxogr. gr.* 383. Doxographos Timaei sive Pytheae sententiam non intellexisse docet Muellenhoff[2] D. A. I 366 n. 8. Γυμνήσιαι codd. 21. τοὺς om. D. 25. ἐκ δὲ τῆς τερμίνθου ΘΑΥΜ. ἈΚ. 88. 29. τρεῖς ἢ τέτταρας] τέτταρα καὶ πέντε σώματα ΘΑΥΜ. ἈΚ. 88.

καὶ παρὰ τοὺς κρημνοὺς ὀρύγματα κατασκευάζοντες καὶ καθόλου πολλοὺς τόπους ὑπονόμους ποιοῦντες ἐν τούτοις βιοῦσιν, ἅμα τὴν ἐξ αὐτῶν σκέπην καὶ ἀσφάλειαν θηρώμενοι. ἀργυρῷ δὲ καὶ χρυσῷ νομίσματι τὸ παράπαν οὐ χρῶνται καὶ καθόλου ταῦτα εἰσάγειν εἰς τὴν νῆσον κωλύουσιν· αἰτίαν δὲ ταύτην ἐπιφέρουσιν, ὅτι τὸ παλαιὸν Ἡρακλῆς ἐστράτευσεν ἐπὶ Γηρυόνην, ὄντα Χρυσάορος μὲν υἱόν, πλεῖστον δὲ κεκτημένον ἄργυρόν τε καὶ χρυσόν. ἵν' οὖν ἀνεπιβούλευτον ἔχωσι τὴν κτῆσιν, ἀνεπίμικτον ἑαυτοῖς ἐποίησαν τὸν ἐξ ἀργύρου τε καὶ χρυσοῦ πλοῦτον. διόπερ ἀκολούθως ταύτῃ τῇ κρίσει κατὰ τὰς γεγενημένας πάλαι ποτὲ στρατείας παρὰ Καρχηδονίοις τοὺς μισθοὺς οὐκ ἀπεκόμιζον εἰς τὰς πατρίδας, ἀλλ' ὠνούμενοι γυναῖκας
V 18 καὶ οἶνον ἅπαντα τὸν μισθὸν εἰς ταῦτα κατεχορήγουν. παράδοξον δέ τι καὶ κατὰ τοὺς γάμους νόμιμον παρ' αὐτοῖς ἐστιν· ἐν γὰρ ταῖς κατὰ τοὺς γάμους εὐωχίαις οἰκείων τε καὶ φίλων κατὰ τὴν ἡλικίαν ὁ πρῶτος ἀεὶ καὶ ὁ δεύτερος καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ τὸ ἑξῆς μίσγονται ταῖς νύμφαις ἀνὰ μέρος, ἐσχάτου τοῦ νυμφίου τυγχάνοντος ταύτης τῆς τιμῆς. ἴδιον δέ τι ποιοῦσι καὶ παντελῶς ἐξηλλαγμένον περὶ τὰς τῶν τετελευτηκότων ταφάς· συγκόψαντες γὰρ ξύλοις τὰ μέλη τοῦ σώματος εἰς
ΛΥΚ. 634 ἀγγεῖον ἐμβάλλουσι καὶ λίθους δαψιλεῖς ἐπιτιθέασιν. || Vestis eis sisurna est || ὁπλισμὸς δ' ἐστὶν αὐταῖς τρεῖς σφενδόναι, καὶ τούτων μίαν μὲν περὶ τὴν κεφαλὴν ἔχουσιν, ἄλλην δὲ περὶ τὴν γαστέρα, τρίτην δ' ἐν ταῖς χερσί. κατὰ δὲ τὰς πολεμικὰς χρείας βάλλουσι λίθους πολὺ μείζους τῶν ἄλλων οὕτως εὐτόνως, ὥστε δοκεῖν τὸ βληθὲν ἀπό τινος καταπέλτου φέρεσθαι· διὸ καὶ κατὰ τὰς τειχομαχίας ἐν ταῖς προσβολαῖς τύπτοντες τοὺς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων ἐφεστῶτας κατατραυματίζουσιν, ἐν δὲ ταῖς παρατάξεσι τούς τε θυρεοὺς καὶ τὰ κράνη καὶ πᾶν σκεπαστήριον ὅπλον συντρίβουσι. κατὰ δὲ τὴν εὐστοχίαν οὕτως ἀκριβεῖς εἰσιν, ὥστε κατὰ τὸ πλεῖστον μὴ ἁμαρτάνειν τοῦ προκειμένου σκοποῦ. αἴτιαι δὲ τούτων αἱ συνεχεῖς ἐκ παίδων μελέται, καθ' ἃς ὑπὸ τῶν μητέρων ἀναγκάζονται

---

9. τε om. D. 10. διὰ codd. κατὰ Dind. 13. κατεχώριζον codd. κατεχορήγουν Madvig. 19—20. τῆς — ταφῆς codd. em. Dind. 31. εἶναι D.

παῖδες ὄντες συνεχῶς σφενδονᾶν· προκειμένου γὰρ σκοποῦ κατά τι ξύλον ἠρτημένου ἄρτου, οὐ πρότερον δίδοται τῷ μελετῶντι φαγεῖν, ἕως ἂν τυχὼν τοῦ ἄρτου συγχωρούμενον λάβῃ παρὰ τῆς μητρὸς καταφαγεῖν τοῦτον.

Λέγουσι τοὺς Φοίνικας τοὺς κατοικοῦντας τὰ Γάδειρα (ΘΑΥΜ. ἈΚ. 136) καλούμενα, ἔξω πλέοντας Ἡρακλείων στηλῶν ἀπηλιώτῃ ἀνέμῳ ἡμέρας τέτταρας, παραγίνεσθαι εἴς τινας τόπους ἐρήμους, θρύου καὶ φύκους πλήρεις, οὓς ὅταν μὲν ἄμπωτις ᾖ μὴ βαπτίζεσθαι, ὅταν δὲ πλήμμυρα, κατακλύζεσθαι, ἐφ' ὧν εὑρίσκεσθαι ὑπερβάλλον θύννων πλῆθος, καὶ τοῖς μεγέθεσιν ἄπιστον καὶ τοῖς πάχεσιν, ὅταν ἐποκείλωσιν· οὓς ταριχεύοντες καὶ συντιθέντες εἰς ἀγγεῖα διακομίζουσιν εἰς Καρχηδόνα. ὧν Καρχηδόνιοι μόνων οὐ ποιοῦνται τὴν ἐξαγωγήν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀρετήν, ἣν ἔχουσι κατὰ τὴν βρῶσιν, αὐτοὶ καταναλίσκουσιν.

Κατὰ γὰρ τὴν Λιβύην || ἔξω Ἡρακλείων στηλῶν || κεῖται (DIOD. V 19) [μὲν] πελαγία νῆσος ἀξιόλογος μὲν τῷ μεγέθει, κειμένη δὲ (ΘΑΥΜ. ἈΚ. 84) κατὰ τὸν ὠκεανὸν ἀπέχει πλοῦν ἀπὸ τῆς Λιβύης ἡμερῶν πλειόνων, κεκλιμένη πρὸς τὴν δύσιν. ἔχει δὲ χώραν καρποφόρον, πολλὴν μὲν ὀρεινήν, οὐκ ὀλίγην δὲ πεδιάδα κάλλει διαφέρουσαν. διαρρεομένη γὰρ ποταμοῖς πλωτοῖς ἐκ τούτων ἀρδεύεται, καὶ πολλοὺς μὲν ἔχει παραδείσους καταφύτους παντοίοις δένδρεσι, παμπληθεῖς δὲ κηπείας διειλημμένας ὕδασι γλυκέσιν· ἐπαύλεις τε πολυτελεῖς ταῖς κατασκευαῖς ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ καὶ κατὰ τὰς κηπείας κατεσκευασμένα κωθωνιστήρια τὴν διάθεσιν ἀνθηρὰν ἔχοντα, ἐν οἷς οἱ κατοικοῦντες κατὰ τὴν θερινὴν ὥραν ἐνδιατρίβουσι, δαψιλῶς τῆς χώρας χορηγούσης τὰ πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τρυφήν. ἥ τε ὀρεινὴ δρυμοὺς ἔχει πυκνοὺς καὶ μεγάλους καὶ δένδρα παντοδαπὰ καρποφόρα καὶ πρὸς τὰς ἐν τοῖς ὄρεσι διαίτας ἔχοντα συναγκείας καὶ πηγὰς πολλάς. καθόλου δ' ἡ νῆσος αὕτη κατάρρυτός ἐστι ναματιαίοις καὶ γλυκέσιν ὕδασι, δι' ὧν οὐ μόνον ἀπόλαυσις ἐπιτερπὴς γίνεται τοῖς ἐμβιοῦσιν ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὑγίειαν σωμάτων καὶ ῥώμην συμβάλλεται.

1—4. Verba ordine turbata scatent hiatibus: Wil. 1. *συνεχῶς* om. D. || *γὰρ*] *δὲ* vulg. 13. *μόνον οὐ μόνον* S. 16. *μὲν* del. Bekker. 17. *ἀπέχει* D *ἀπέχει δὲ* cett. 29. *ἔχοντα* del. Madv.

κυνήγιά τε δαψιλῆ παντοίων ζῴων καὶ θηρίων ὑπάρχει, καὶ τούτων ἐν ταῖς εὐωχίαις εὐποροῦντες οὐδὲν ἐλλιπὲς ἔχουσι τῶν πρὸς τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν ἀνηκόντων· καὶ γὰρ ἰχθύων ἔχει πλῆθος ἡ προσκλύζουσα τῇ νήσῳ θάλαττα διὰ τὸ φύσει τὸν ὠκεανὸν πανταχῇ πλήθειν παντοδαπῶν ἰχθύων. καθόλου δ' ἡ νῆσος αὕτη τὸν περικείμενον ἀέρα παντελῶς εὔκρατον ἔχουσα τὸ πλέον μέρος τοῦ ἐνιαυτοῦ φέρει πλῆθος ἀκροδρύων καὶ τῶν ἄλλων τῶν ὡραίων, ὥστε δοκεῖν αὐτὴν ὡσεὶ θεῶν τινων, οὐκ ἀνθρώπων ὑπάρχειν ἐμβιωτήριον διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς εὐδαιμονίας. •V 20 κατὰ μὲν οὖν τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἀνεύρετος ἦν διὰ τὸν ἀπὸ τῆς ὅλης οἰκουμένης ἐκτοπισμόν, ὕστερον δ' εὑρέθη διὰ τοιαύτας αἰτίας. Φοίνικες ἐκ παλαιῶν χρόνων συνεχῶς πλέοντες κατ' ἐμπορίαν πολλὰς μὲν κατὰ τὴν Λιβύην ἀποικίας ἐποιήσαντο, οὐκ ὀλίγας δὲ καὶ τῆς Εὐρώπης ἐν τοῖς πρὸς δύσιν κεκλιμένοις μέρεσι. τῶν δ' ἐπιβολῶν αὐτοῖς κατὰ νοῦν προχωρουσῶν, πλούτους μεγάλους ἤθροισαν, καὶ τὴν ἐκτὸς Ἡρακλείων στηλῶν ἐπεβάλοντο πλεῖν, ἣν ὠκεανὸν ὀνομάζουσι. καὶ πρῶτον μὲν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ κατὰ τὰς στήλας πόρου πόλιν ἔκτισαν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης, ἣν οὖσαν χερρόνησον προσηγόρευσαν Γάδειρα, ἐν ᾗ τά τε ἄλλα κατεσκεύασαν οἰκείως τοῖς τρόποις καὶ ναὸν Ἡρακλέους πολυτελῆ, καὶ θυσίας κατέδειξαν μεγαλοπρεπεῖς τοῖς τῶν Φοινίκων ἔθεσι διοικουμένας. τὸ δ' ἱερὸν συνέβη τοῦτο καὶ τότε καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τιμᾶσθαι περιττότερον μέχρι τῆς καθ' ἡμᾶς ἡλικίας . . . . . οἱ δ' οὖν Φοίνικες διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας ἐρευνῶντες τὴν ἐκτὸς τῶν στηλῶν παραλίαν καὶ παρὰ τὴν Λιβύην πλέοντες, ὑπ' ἀνέμων μεγάλων ἀπηνέχθησαν ἐπὶ πολὺν πλοῦν δι' ὠκεανοῦ. χειμασθέντες δ' ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας προσηνέχθησαν τῇ προειρημένῃ νήσῳ καὶ τὴν εὐδαιμονίαν αὐτῆς καὶ φύσιν κατοπτεύσαντες ἅπασι γνώριμον ἐποίησαν. διὸ καὶ Τυρρηνῶν θαλαττοκρατούντων καὶ πέμπειν εἰς αὐτὴν ἀποικίαν ἐπιβαλλομένων, διεκώλυσαν αὐτοὺς Καρχηδόνιοι· || ΘΑΥΜ. ἈΚ. 84 ἐν ᾗ ἐπιμισγομένων τῶν Καρχηδονίων πολλάκις διὰ τὴν εὐδαιμονίαν, ἐνίων γε μὴν καὶ οἰκούντων, τοὺς προεστῶτας τῶν Καρχη-

21. τόποις codd. corr. Wesseling. 32. ἐπιβαλομένων vulg.

δονίων ἀνείπασθαι θανάτῳ ζημιοῦν τοὺς εἰς αὐτὴν πλευσομένους, καὶ τοὺς ἐνοικοῦντας πάντας ἀφανίσαι, ἵνα μὴ διαγγέλλωσι ‖ ἅμα μὲν εὐλαβούμενοι μὴ διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς νήσου πολλοὶ τῶν ἐκ τῆς Καρχηδόνος εἰς ἐκείνην μεταστῶσιν, ἅμα δὲ πρὸς τὸ παράλογα τῆς τύχης κατασκευαζόμενοι καταφυγήν, εἴ τι περὶ τὴν Καρχηδόνα ὁλοσχερὲς πταῖσμα συμβαίνοι· δυνήσεσθαι γὰρ αὐτοὺς θαλαττοκρατοῦντας ἀπᾶραι πανοικίους εἰς ἀγνοουμένην ὑπὸ τῶν ὑπερεχόντων νῆσον. DIOD. l. l.

BRITANNIA.

Κατὰ γὰρ τὴν Γαλατίαν τὴν παρωκεανῖτιν κατ' ἀντικρὺ τῶν Ἑρκυνίων ὀνομαζομένων δρυμῶν, μεγίστους γὰρ ὑπάρχειν παρειλήφαμεν τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην, νῆσοι πολλαὶ κατὰ τὸν ὠκεανὸν ὑπάρχουσιν, ὧν ἐστι μεγίστη ἡ Πρεττανικὴ καλουμένη . . . . αὕτη γὰρ τῷ σχήματι τρίγωνος οὖσα παραπλησίως τῇ Σικελίᾳ τὰς πλευρὰς οὐκ ἰσοκώλους ἔχει. παρεκτεινούσης δ' αὐτῆς παρὰ τὴν Εὐρώπην λοξῆς, τὸ μὲν ἐλάχιστον ἀπὸ τῆς ἠπείρου διεστηκὸς ἀκρωτήριον, ὃ καλοῦσι Κάντιον, φασὶν ἀπέχειν ἀπὸ τῆς γῆς σταδίους ὡς ἑκατόν, καθ' ὃν τόπον ἡ θάλαττα ποιεῖται τὸν ἔκρουν, τὸ δ' ἕτερον ἀκρωτήριον τὸ καλούμενον Βελέριον ἀπέχειν λέγεται τῆς ἠπείρου πλοῦν ἡμερῶν τεττάρων, τὸ δ' ὑπολειπόμενον ἀνήκειν μὲν ἱστοροῦσιν εἰς τὸ πέλαγος, ὀνομάζεσθαι δ' Ὄρκαν. τῶν δὲ πλευρῶν τὴν μὲν ἐλαχίστην εἶναι σταδίων ἑπτακισχιλίων πεντακοσίων, DIOD. V 21, 1 · 21, 3

1. ἀνείπασθαι] ἀπείπασθαι codd. ἀνειπεῖν vel ἀπειλήσασθαι suadet E. Rohde: Griech. Rom. 216. 3. διαρετὴν D. 5. παράβολα codd. em. Vogel coll. XVII 66, 2. 108, 6. 6. ὁλοσχερὲς om. D. 7. αὐτοὺς Dind. 8. περιεχόντων D. 18. ὀρῶν μέγιστα γὰρ plurimi praeter D ut videtur, quem Vogel fortasse secutus est, cum μεγίστους γὰρ ὑπάρχ. παρειλ. scriberet. 20. ἡ μεγίστη codd. 21. ἰσογώνους D. 24. Καντίον D. 25. ἀπέχειν om. D. 29. Ὀρσίκαν D.

παρήκουσαν παρὰ τὴν Εὐρώπην, τὴν δὲ δευτέραν τὴν ἀπὸ τοῦ πορθμοῦ πρὸς τὴν κορυφὴν ἀνήκουσαν σταδίων μυρίων πεντακισχιλίων, τὴν δὲ λοιπὴν σταδίων δισμυρίων, ὥστε τὴν πᾶσαν εἶναι τῆς νήσου περιφορὰν σταδίων τετρακισμυρίων δισχιλίων πεντακοσίων. κατοικεῖν δέ φασι τὴν Πρεττανικὴν αὐτόχθονα γένη καὶ τὸν παλαιὸν βίον ταῖς ἀγωγαῖς διατηροῦντα. ἅρμασι μὲν γὰρ κατὰ τοὺς πολέμους χρῶνται, καθάπερ οἱ παλαιοὶ τῶν Ἑλλήνων ἥρωες ἐν τῷ Τρωικῷ πολέμῳ κεχρῆσθαι παραδέδονται, καὶ τὰς οἰκήσεις εὐτελεῖς ἔχουσιν, ἐκ τῶν καλάμων ἢ ξύλων κατὰ τὸ πλεῖστον συγκειμένας· τήν τε συναγωγὴν τῶν σιτικῶν καρπῶν ποιοῦνται τοὺς στάχυς αὐτοὺς ἀποτέμνοντες καὶ θησαυρίζοντες εἰς τὰς καταστέγους οἰκήσεις· ἐκ δὲ τούτων τοὺς παλαιοὺς στάχυς καθ' ἡμέραν τίλλειν, καὶ κατεργαζομένους ἔχειν τὴν τροφήν. τοῖς δ' ἤθεσιν ἁπλοῦς εἶναι καὶ πολὺ κεχωρισμένους τῆς τῶν νῦν ἀνθρώπων ἀγχινοίας καὶ πονηρίας. τάς τε διαίτας εὐτελεῖς ἔχειν καὶ τῆς ἐκ τοῦ πλούτου γεννωμένης τρυφῆς πολὺ διαλλάττοντας· εἶναι δὲ καὶ πολυάνθρωπον τὴν νῆσον καὶ τὴν τοῦ ἀέρος ἔχειν διάθεσιν παντελῶς κατεψυγμένην, ὡς ἂν ὑπ' αὐτὴν τὴν ἄρκτον κειμένην. βασιλεῖς δὲ καὶ δυνάστας πολλοὺς ἔχειν, καὶ πρὸς ἀλλήλους κατὰ τὸ πλεῖστον εἰρηνικῶς διακεῖσθαι. . . . . νῦν δὲ περὶ τοῦ κατ' αὐτὴν φυομένου καττιτέρου διέξιμεν. τῆς γὰρ
V 22, 5 *Πρεττανικῆς κατὰ τὸ ἀκρωτήριον τὸ καλούμενον Βελέριον οἱ κατοικοῦντες φιλόξενοί τε διαφερόντως εἰσὶ καὶ διὰ τὴν τῶν ξένων ἐμπόρων ἐπιμιξίαν ἐξημερωμένοι τὰς ἀγωγάς. οὗτοι τὸν καττίτερον κατασκευάζουσι φιλοτέχνως ἐργαζόμενοι τὴν φέρουσαν αὐτὸν γῆν. αὕτη δὲ πετρώδης οὖσα διαφυὰς ἔχει γεώδεις, ἐν αἷς τὸν πόρον κατεργαζόμενοι καὶ τήξαντες καθαίρουσιν. ἀποτυποῦντες δ' εἰς ἀστραγάλων ῥυθμοὺς κομίζουσιν εἴς τινα νῆσον προκειμένην μὲν τῆς Πρεττανικῆς, ὀνομαζομένην*
PLIN. I V 104 *δὲ Ἴκτιν. ‖ ad eam Britannos vitilibus navigiis corio circumsutis navigare. ‖ κατὰ γὰρ τὰς ἀμπώτεις ἀναξηραινομένου τοῦ μεταξὺ τόπου ταῖς ἁμάξαις εἰς ταύτην κομίζουσι δαψιλῆ τὸν καττίτερον. ἴδιον δέ τι συμβαίνει περὶ τὰς πλησίον νήσους*

---

10. *τὴν*] *καὶ τήν* D. 14. *ἔθεσιν* D. 15. *πολὺ* om. D. 20. *τε* codd. em. Dind. 22. *κασσιτέρου* codd. 25. *οὗτοι*] *αὐτοὶ* D. 28. *πῶρον* D *τὴν βῶλον* Hertlein.

τὰς μεταξὺ κειμένας τῆς τε Εὐρώπης καὶ τῆς Πρεττανικῆς· κατὰ μὲν γὰρ τὰς πλημμυρίδας τοῦ μεταξὺ πόρου πληρουμένου νῆσοι φαίνονται, κατὰ δὲ τὰς ἀμπώτεις ἀπορρεούσης τῆς θαλάττης καὶ πολὺν τόπον ἀναξηραινούσης θεωροῦνται χερρόνησοι. ἐντεῦθεν δ' οἱ ἔμποροι παρὰ τῶν ἐγχωρίων ὠνοῦνται καὶ διακομίζουσιν εἰς τὴν Γαλατίαν· τὸ δὲ τελευταῖον πεζῇ διὰ τῆς Γαλατίας πορευθέντες ἡμέρας ὡς τριάκοντα κατάγουσιν ἐπὶ τῶν ἵππων τὰ φορτία πρὸς τὴν ἐκβολὴν τοῦ Ῥοδανοῦ ποταμοῦ.

. . . *Pytheas Teutonibus* . . . || *ante Scythiam, quae appellatur Baunonia* || *adcoli aestuarium Oceani, Metonomon nomine, spatio stadiorum sex milium. ab hoc diei navigatione abesse insulam Abalum* ⟨vel *Basiliam*⟩, *illo per ver fluctibus advehi* (scil. succinum) *et esse concreti maris purgamentum, incolas pro ligno ad ignem uti eo proximisque Teutonis vendere.* || *περὶ δὲ τούτου πολλοὶ τῶν παλαιῶν ἀνέγραψαν μύθους παντελῶς ἀπιστουμένους καὶ διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων ἐλεγχομένους. πολλοὶ γὰρ τῶν τε ποιητῶν καὶ τῶν συγγραφέων φασὶ Φαέθοντα τὸν Ἡλίου μὲν υἱόν, παῖδα δὲ τὴν ἡλικίαν ὄντα, πεῖσαι τὸν πατέρα μίαν ἡμέραν παραχωρῆσαι τοῦ τεθρίππου· συγχωρηθέντος δ' αὐτῷ τούτου, τὸν μὲν Φαέθοντα ἐλαύνοντα τὸ τέθριππον μὴ δύνασθαι κρατεῖν τῶν ἡνιῶν, τοὺς δ' ἵππους καταφρονήσαντας τοῦ παιδὸς ἐξενεχθῆναι τοῦ συνήθους δρόμου, καὶ τὸ μὲν πρῶτον κατὰ τὸν οὐρανὸν πλανωμένους ἐκπυρῶσαι τοῦτον καὶ ποιῆσαι τὸν νῦν γαλαξίαν καλούμενον κύκλον, μετὰ δὲ ταῦτα πολλὴν τῆς οἰκουμένης ἐπιφλέξαντας οὐκ ὀλίγην κατακάειν χώραν. διὸ καὶ τοῦ Διὸς ἀγανακτήσαντος ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις, κεραυνῶσαι μὲν τὸν Φαέθοντα, ἀποκαταστῆσαι δὲ τὸν ἥλιον ἐπὶ τὴν συνήθη πορείαν. τοῦ δὲ Φαέθοντος πεσόντος πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ* (*νῦν καλουμένου Πάδου ποταμοῦ τὸ δὲ παλαιὸν*) *Ἠριδανοῦ προσαγορευομένου, θρηνῆσαι μὲν τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ τὴν*

PLIN. XXXVII 35 — IV 94 — cf. PLIN IV 95 — DIOD. V 23, 1

1. *καὶ τῆς*] *καὶ* D. 10. *Gutonibus* codd. em. Müllenhoff[2] D. A. I 479 defendit H. Kothe: *annal. Fleckeis.* 141 p. 184—186. 11. *Oceani — spatio*] lectio codicum valde turbata, recepi Sillígii verba, nisi quod *Metonomon* scripsi. 22. *ἡνίων* D. 27. *τὸν Δία ἀγανακτήσαντα* dett. 31. *νῦν — παλαιὸν* uncis inclusi, neque enim novit Timaeus Padum.

τελευτὴν φιλοτιμότατα, διὰ δὲ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λύπης [ὑπὸ τῆς φύσεως] μετασχηματισθῆναι τὴν φύσιν, γενομένας αἰγείρους. ταύτας δὲ κατ' ἐνιαυτὸν κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν δάκρυον ἀφιέναι, καὶ τοῦτο πηγνύμενον ἀποτελεῖν τὸ καλούμενον ἤλεκτρον, λαμπρότητι μὲν τῶν ὁμοφυῶν διαφέρον, ἐπιχωριάζον δ' ἐν ταῖς τῶν νέων τελευταῖς κατὰ τὸ τούτων πένθος. διημαρτηκότων δὲ πάντων τῶν τὸν μῦθον τοῦτον πεπλακότων καὶ διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις ἐλεγχομένων, προσεκτέον ταῖς ἀληθιναῖς ἱστορίαις· τὸ γὰρ ἤλεκτρον συνάγεται μὲν ἐν τῇ προειρημένῃ νήσῳ, κομίζεται δ' ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων πρὸς τὴν ἀντιπέρας ἤπειρον, δι' ἧς φέρεται πρὸς τοὺς καθ' ἡμᾶς τόπους, καθότι προείρηται.

L I B Y A.

POL. XII 3, 1 *Τὴν μὲν τῆς χώρας ἀρετὴν πᾶς ἄν τις θαυμάσειεν, τὸν δὲ Τίμαιον εἴποι τις ἂν οὐ μόνον ἀνιστόρητον γεγονέναι περὶ τῶν κατὰ τὴν Λιβύην ἀλλὰ καὶ παιδαριώδη καὶ τελέως ἀσυλλόγιστον καὶ ταῖς ἀρχαίαις φήμαις ἀκμὴν ἐνδεδεμένον, ἃς παρειλήφαμεν, ὡς ἀμμώδους πάσης καὶ ξηρᾶς καὶ ἀκάρπου ὑπαρχούσης τῆς Λιβύης. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τῶν ζῴων. τό τε γὰρ τῶν ἵππων καὶ τῶν βοῶν καὶ προβάτων, ἅμα δὲ τούτοις αἰγῶν πλῆθος τοσοῦτόν ἐστι κατὰ τὴν χώραν ὅσον οὐκ οἶδ' εἰ δύναιτ' ἂν εὑρεθῆναι κατὰ τὴν λοιπὴν οἰκουμένην, διὰ τὸ πολλὰ τῶν κατὰ Λιβύην ἐθνῶν τοῖς μὲν ἡμέροις μὴ χρῆσθαι καρποῖς, ἀπὸ δὲ τῶν θρεμμάτων καὶ σὺν τοῖς θρέμμασιν ἔχειν τὸν βίον. καὶ μὴν τὸ τῶν ἐλεφάντων καὶ λεόντων καὶ παρδάλεων πλῆθος καὶ τὴν ἀλκήν, ἔτι δὲ βουβάλων κάλλος καὶ στρουθῶν μεγέθη, τίς οὐχ ἱστόρησεν; ὧν κατὰ μὲν τὴν Εὐρώπην τὸ παράπαν οὐδέν ἐστιν, ἡ δὲ Λιβύη πλήρης ἐστὶ*

---

1. *ὑπὸ τῆς φύσεως* del. Dind. 24—25. *τῆς Λιβύης ὑπαρχούσης* Bonseler. 25. *ζώων* Urb.

τῶν προειρημένων· περὶ ὧν οὐδὲν ἱστορήσας Τίμαιος ὥσπερ ἐπίτηδες τἀναντία τοῖς κατ' ἀλήθειαν ὑπάρχουσιν ἐξηγεῖται.

ΘΑΥΜ. 'ΑΚ. 134

Τῆς δὲ Λιβύης ἐν τῇ καλουμένῃ Ἰτύκῃ, ἣ κεῖται μέν, ὡς λέγουσιν, ἐν τῷ κόλπῳ τῷ μεταξὺ Ἑρμαίας καὶ τῆς Ἵππου ἄκρας, ἐπέκεινα δὲ Καρχηδόνος ὡς σταδίους διακοσίους — ἣ καὶ πρότερον κτισθῆναι λέγεται ὑπὸ Φοινίκων αὐτῆς τῆς Καρχηδόνος ἔτεσι διακοσίοις ὀγδοήκοντα ἑπτ', ὡς ἀναγέγραπται ἐν ταῖς Φοινικικαῖς ἱστορίαις — γίνεσθαί φασιν ἅλας ὀρυκτούς, ἐπὶ τρεῖς ὀργυιὰς τὸ βάθος, τῇ ὄψει λευκοὺς καὶ οὐ στερεούς, ἀλλ' ὁμοίους τῷ γλισχροτάτῳ γλοιῷ· καὶ ὅταν ἀνενεχθῶσιν εἰς τὸν ἥλιον, ἀποστερεοῦσθαι καὶ γίνεσθαι ὁμοίους τῷ Παρίῳ λίθῳ. γλύφεσθαι δὲ ἐξ αὐτῶν λέγουσι ζῴδια καὶ ἄλλα σκεύη.

ANON. TRACT. DE MVL. Westerm. Παραδοξογρ. 215, VI

Δειδώ. Ταύτην φησὶ Τίμαιος κατὰ μὲν τὴν Φοινίκων γλῶσσαν Ἐλίσσαν καλεῖσθαι, ἀδελφὴν δὲ εἶναι Πυγμαλίωνος τοῦ Τυρίων βασιλέως, ὑφ' ἧς φησι τὴν Καρχηδόνα τὴν ἐν Λιβύῃ κτισθῆναι. τοῦ γὰρ ἀνδρὸς αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Πυγμαλίωνος ἀναιρεθέντος ἐνθεμένη τὰ χρήματα εἰς σκάφος, μετά τινων πολιτῶν ἔφευγε καὶ πολλὰ κακοπαθήσασα τῇ Λιβύῃ προσηνέχθη καὶ ὑπὸ τῶν Λιβύων διὰ τὴν πολλὴν αὐτῆς πλανην Δειδὼ προσηγορεύθη ἐπιχωρίως. κτίσασα δὲ τὴν προειρημένην πόλιν, τοῦ τῶν Λιβύων βασιλέως θέλοντος αὐτὴν γῆμαι αὐτὴ μὲν ἀντέλεγεν, ὑπὸ δὲ τῶν πολιτῶν συναναγκαζομένη, σκηψαμένη τελετήν τινα πρὸς ἀνάλυσιν ὅρκων ἐπιτελέσειν, πυρὰν μεγίστην ἐγγὺς τοῦ οἴκου κατασκευάσασα καὶ ἅψασα, ἀπὸ τοῦ δώματος αὑτὴν εἰς τὴν πυρὰν ἔρριψεν.

HIERON. ADV. IOV. I 310 M.

(Dido soror Pygmalionis multo auri et argenti pondere congregato in Africam navigavit ibique urbem Carthaginem condidit et cum ab Hiarba rege Libyae in coniugium peteretur, paulisper distulit nuptias, donec conderet civitatem. Nec multo post extructa in memoriam mariti quondam Sychaei pyra maluit ardere quam nubere.)

---

3. *ἐν Ἰτύκῃ τῇ καλουμένῃ* codd. corr. Sylb. 14. *Θειοσσώ* cod. coniecerunt nonnulli *Οἴνουσσα*, quam vocem ad Didonem omnino non pertinere dixeris. 18. *σκάφας* cod. 21. *ἐπιχωρίαις* cod. corr. Heeren, qui tamen praefert *ἐπιχωρίοις* deletis supra *ὑπὸ τῶν Λιβύων*.

[• STEPH. BYZ. et EVSTATHII AD D. P. 195 SVPPLEMENTVM.] *Καρχηδών, μητρόπολις Λιβύης . . . ἀπὸ Καρχηδόνος Φοίνικος. ἐκαλεῖτο δὲ Καινὴ πόλις καὶ Καδμεία καὶ Οἰνοῦσα καὶ Κακκάβη· τούτῳ δὲ κατὰ τὴν οἰκείαν αὐτῶν λέξιν ἵππου κεφαλὴ δηλοῦται· [οἱ δὲ καὶ τοῦτο περὶ Καρχηδόνος φασίν, ὡς ἄρα οἱ περὶ Ἐλίσσαν, ἤγουν οἱ μετὰ τῆς Διδοῦς, ὀρύσσοντες εἰς πόλεως κτίσιν καὶ βοὸς εὑρόντες κεφαλὴν ἀπέσχοντο τοῦ ὀρύσσειν οἷα ὀττευσάμενοι μόχθους καὶ δουλείαν συνεχῆ, ὃ καὶ οἱ βόες πάσχουσιν. ὀρύξαντες δὲ περί που φοίνικα πεφυτευμένον εὗρον κεφαλὴν ἵππου καὶ συμβαλόντες σημαίνεσθαι σχολὴν αὐτοῖς καὶ παρ' ἄλλων δόσιν τροφῆς καθὰ καὶ τοῖς ἵπποις, ἔκτισαν ἐν τῷ τοιούτῳ τόπῳ τὴν Καρχηδόνα καὶ ταῦτα πότιμον ὕδωρ μὴ ἔχοντι· καὶ τάχα διὰ τοῦτο καὶ Κακκάβη ἐκλήθη . . .]*

CORSICA et SARDINIA.

[• DIOD. V 13, 3] *Μετὰ δὲ τὴν Αἰθάλειαν νῆσός ἐστιν ἀπέχουσα μὲν ταύτης ὡς τριακοσίους σταδίους, ὀνομάζεται δὲ ὑπὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων Κύρνος . . . . .*

[DION. v. 459] *ἣν ῥά τε Κορσίδα φῶτες ἐπιχθόνιοι καλέουσιν*

[STEPH. BYZ. s. v.] *ἀπὸ Κόρσης δούλης βουκόλου.*

[ISID. OR. XIV 6 p. 519 M.] *Nam quaedam Corsa nomine Ligus mulier, cum taurum ex grege, quem prope litora regebat, transnatare solitum atque per intervalla corpore aucto remeare videret, cupiens scire incognita sibi pabula, taurum a caeteris digredientem usque ad insulam navigio prosecuta est. Cuius regressu insulae fertilitatem cognoscentes Ligures ratibus ibi profecti sunt eamque nomine mulieris auctoris et ducis appellaverunt.*

[DIOD. l. l.] *αὕτη δ' ἡ νῆσος εὐπροσόρμιστος οὖσα κάλλιστον ἔχει λιμένα τὸν ὀνομαζόμενον Συρακόσιον. ὑπάρχουσι δ' ἐν αὐτῇ καὶ πόλεις ἀξιόλογοι δύο, καὶ τούτων ἡ μὲν Κάλαρις, ἡ δὲ*

---

2. *Οἴνουσα* cod. Rehd. *Οἴνουσσα* Vossian. 5. *Ἔλισσαν* Eustath. 32. *εὐπροσόρμητος* D.

Νίκαια προσαγορεύεται. τούτων δὲ τὴν μὲν Κάλαριν Φωκαεῖς ἔκτισαν, καὶ χρόνον τινὰ κατοικήσαντες ὑπὸ Τυρρηνῶν ἐξεβλήθησαν ἐκ τῆς νήσου. τὴν δὲ Νίκαιαν ἔκτισαν Τυρρηνοὶ θαλαττοκρατοῦντες καὶ τὰς κατὰ τὴν Τυρρηνίαν κειμένας νήσους ἰδιοποιούμενοι. ἐπὶ δέ τινας χρόνους τῶν ἐν τῇ Κύρνῳ πόλεων κυριεύοντες ἐλάμβανον παρὰ τῶν ἐγχωρίων φόρους ῥητίνην καὶ κηρὸν καὶ μέλι, φυομένων τούτων δαψιλῶν ἐν τῇ νήσῳ. τὰ δ' ἀνδράποδα τὰ Κύρνια διαφέρειν δοκεῖ τῶν ἄλλων δούλων εἰς τὰς κατὰ τὸν βίον χρείας, φυσικῆς ταύτης τῆς ἰδιότητος παρακολουθούσης. ἡ δ' ὅλη νῆσος εὐμεγέθης οὖσα πολλὴν τῆς χώρας ὀρεινὴν ἔχει, πεπυκασμένην δρυμοῖς συνεχέσι καὶ ποταμοῖς διαρρεομένην μικροῖς. οἱ δ' 14 *ἐγχώριοι τροφαῖς μὲν χρῶνται γάλακτι καὶ μέλιτι καὶ κρέασι, δαψιλῶς πάντα ταῦτα παρεχομένης τῆς χώρας, τὰ δὲ πρὸς ἀλλήλους βιοῦσιν ἐπιεικῶς καὶ δικαίως παρὰ πάντας σχεδὸν τοὺς ἄλλους βαρβάρους· τά τε γὰρ κατὰ τὴν ὀρεινὴν ἐν τοῖς δένδρεσιν εὑρισκόμενα κηρία τῶν πρώτων εὑρισκόντων ἐστί, μηδενὸς ἀμφισβητοῦντος, τά τε πρόβατα σημείοις διειλημμένα, κἂν μηδεὶς φυλάττῃ, σώζεται τοῖς κεκτημένοις, ἔν τε ταῖς ἄλλαις ταῖς ἐν τῷ βίῳ κατὰ μέρος οἰκονομίαις θαυμαστῶς προτιμῶσι τὸ δικαιοπραγεῖν. παραδοξότατον δ' ἐστὶ τῶν παρ' αὐτοῖς γινομένων τὸ κατὰ τὰς τῶν τέκνων γενέσεις· ὅταν γὰρ ἡ γυνὴ τέκῃ, ταύτης μὲν οὐδεμία γίνεται περὶ τὴν λοχείαν ἐπιμέλεια, ὁ δ' ἀνὴρ αὐτῆς ἀναπεσὼν ὡς νοσῶν λοχεύεται τακτὰς ἡμέρας, ὡς τοῦ σώματος αὐτῷ κακοπαθοῦντος. — φύεται δὲ κατὰ τὴν νῆσον ταύτην καὶ πύξος πλείστη καὶ διάφορος, δι' ἣν καὶ τὸ μέλι τὸ γινόμενον ἐν ταύτῃ παντελῶς γίνεται πικρόν. κατοικοῦσι δ' αὐτὴν βάρβαροι, τὴν διάλεκτον ἔχοντες ἐξηλλαγμένην καὶ δυσκατανόητον· τὸν δ' ἀριθμὸν ὑπάρχουσιν ὑπὲρ τοὺς τρισμυρίους.*

Καθάπερ δὲ καὶ περὶ τῶν κατὰ Λιβύην ἀπεσχεδίακεν POL. XII 3, 7 (sc. Timaeus), *οὕτως καὶ περὶ τῶν κατὰ τὴν νῆσον τὴν προσαγορευομένην Κύρνον. καὶ γὰρ ὑπὲρ ἐκείνης μνημονεύων*

---

1. *Φωκεῖς* D. 7. *δαψιλῶς* Rhodoman. 21. *τὸ παραυτοῖς τὸ* D. *παρ' αὐτοῖς τὸ* vulg. locum transform. Wil. 22. *ὅταν μὲν γὰρ* D. 33. *ἐπεκείνης* Urb. corr. apographa.

ἐν τῇ δευτέρᾳ βύβλῳ φησὶν αἶγας ἀγρίας καὶ πρόβατα καὶ βοῦς ἀγρίους ὑπάρχειν ἐν αὐτῇ πολλούς, ἔτι δ' ἐλάφους καὶ λαγὼς καὶ λύκους καί τινα τῶν ἄλλων ζῴων, καὶ τοὺς ἀνθρώπους περὶ ταῦτα διατρίβειν κυνηγετοῦντας καὶ τὴν ὅλην τοῦ βίου διαγωγὴν ἐν τούτοις ἔχειν. (κατὰ δὲ τὴν προειρημένην νῆσον οὐχ οἷον αἴξ ἄγριος ἢ βοῦς, ἀλλ' οὐδὲ λαγὼς οὐδὲ λύκος οὐδ' ἔλαφος οὐδ' ἄλλο τῶν τοιούτων ζῴων οὐδέν ἐστι, πλὴν ἀλωπέκων καὶ κυνίκλων καὶ προβάτων ἀγρίων. ὁ δὲ κύνικλος πόρρωθεν μὲν ὁρώμενος εἶναι δοκεῖ λαγὼς μικρός, ὅταν δ' εἰς τὰς χεῖρας λάβῃ τις, μεγάλην ἔχει διαφορὰν καὶ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν καὶ κατὰ τὴν βρῶσιν· γίνεται δὲ τὸ πλεῖον μέρος κατὰ γῆς. δοκεῖ γε μὴν πάντ' εἶναι τὰ ζῷα κατὰ τὴν νῆσον ἄγρια διὰ τοιαύτην αἰτίαν. οὐ δύνανται κατὰ τὰς νομὰς συνακολουθεῖν οἱ ποιμαίνοντες τοῖς θρέμμασι διὰ τὸ σύνδενδρον καὶ κρημνώδη καὶ τραχεῖαν εἶναι τὴν νῆσον· ἀλλ' ὅταν βούλωνται συναθροῖσαι, κατὰ τοὺς εὐκαίρους τόπους ἐφιστάμενοι τῇ σάλπιγγι συγκαλοῦσι τὰ ζῷα καὶ πάντα πρὸς τὴν ἰδίαν ἀδιαπτώτως συντρέχει σάλπιγγα. λοιπὸν ὅταν τινὲς προσπλεύσαντες πρὸς τὴν νῆσον αἶγας ἢ βοῦς θεάσωνται νεμομένας ἐρήμους, κἄπειτα βουληθῶσι καταλαβεῖν, οὐ προσίεται τὰ ζῷα διὰ τὴν ἀσυνήθειαν ἀλλὰ φεύγει. ὅταν δὲ καὶ συνιδὼν ὁ ποιμὴν τοὺς ἀποβαίνοντας σαλπίσῃ, προτροπάδην ἅμα φέρεται καὶ συντρέχει πρὸς τὴν σάλπιγγα. διὸ φαντασίαν ἀγρίων ποιεῖ· ὑπὲρ ὧν Τίμαιος κακῶς καὶ παρέργως ἱστορήσας ἐσχεδίασεν.)

SCHOL. DION. 458 *Σαρδώ· ἀπὸ Σαρδόνος, υἱοῦ Ἡρακλέους. ᾠκίσθη δὲ ὑπὸ τῶν Ἰβήρων·* || . . . • SOLIN. 50, 12 M. (SALLVST.) *Sardus Hercule, Norax Mercurio procreati cum alter a Libya, alter ab usque Tartesso Hispaniae in hosce fines permeavissent, a Sardo terrae, a Norace Norae oppido nomen datum* . . . || ΘΑΥΜ. ἈΚ. 100 *αὕτη δὲ ἡ νῆσος, ὡς ἔοικεν, ἐκαλεῖτο μὲν πρότερον Ἰχνοῦσσα διὰ τὸ ἐσχηματίσθαι τῇ περιμέτρῳ ὁμοιότατα ἀνθρωπίνῳ ἴχνει, εὐδαίμων δὲ καὶ πάμφορος [ἔμπροσθεν]*

---

3. *ζώων* Urb. 9. *μὲν* add. Athen. 400 f. om. Urb. || *εἶναι δοκεῖ* Athen. *δοκεῖ εἶναι* Urb. 12. *μέρος* om. Athen. 14. *ποιμένοντες* Urb. *ποιμένες* apogr. vulg. corr. Hultsch. 16. *καὶ* ante *κατὰ* Urb. 31. *Ἴχνουσσα* S^a^ || *ὁμοιότητι ἀνθρώπων* S^a^ 32. *ἔμπροσθεν* del. Wil. coll. p. 167, 3.

λέγεται εἶναι· τὸν γὰρ Ἀρισταῖον, ὅν φασι γεωργικώτατον εἶναι ἐπὶ τῶν ἀρχαίων, τοῦτον αὐτῆς ἄρξαι μυθολογοῦσιν, ὑπὸ μεγάλων ὀρνέων ἔμπροσθεν καὶ πολλῶν κατεχομένης. Ἀρισταῖος γὰρ ἦν υἱὸς μὲν Ἀπόλλωνος καὶ Κυρήνης τῆς DIOD. IV 81, 1 Ὑψέως θυγατρὸς τοῦ Πηνειοῦ· περὶ δὲ τῆς γενέσεως αὐτοῦ μυθολογοῦσί τινες οὕτως. Ἀπόλλω, περὶ τὸ Πήλιον τρεφομένης κόρης ὄνομα Κυρήνης κάλλει διαφερούσης, ἐρασθῆναι τῆς παρθένου, καὶ μετενεγκεῖν αὐτὴν τῆς Λιβύης εἰς ταύτην τὴν χώραν, ἐν ᾗ κατὰ τοὺς ὕστερον χρόνους τινὰ κτίσαντα πόλιν ἀπ' ἐκείνης ὀνομάσαι Κυρήνην. τὸν δ' οὖν Ἀπόλλω κατὰ ταύτην τὴν χώραν ἐκ Κυρήνης γεννήσαντα υἱὸν Ἀρισταῖον τοῦτον μὲν νήπιον ὄντα παραδοῦναι ταῖς Νύμφαις τρέφειν· ταύτας δὲ τῷ παιδὶ τρεῖς ὀνομασίας προσάψαι· καλεῖν γὰρ αὐτὸν Νόμιον, Ἀρισταῖον, Ἀγρέα. τοῦτον δὲ παρὰ τῶν Νυμφῶν μαθόντα τήν τε τοῦ γάλακτος πῆξιν καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν σμηνῶν, ἔτι δὲ τῶν ἐλαιῶν τὴν κατεργασίαν, διδάξαι πρῶτον τοὺς ἀνθρώπους. διὰ δὲ τὴν εὐχρηστίαν τὴν ἐκ τούτων τῶν εὑρημάτων τοὺς εὐεργετηθέντας ἀνθρώπους τιμῆσαι τὸν Ἀρισταῖον ἰσοθέοις τιμαῖς, καθὰ καὶ τὸν Διόνυσον. μετὰ δὲ ταῦτά φασιν αὐτὸν εἰς Βοιωτίαν καταντήσαντα γῆμαι τῶν Κάδμου θυγατέρων Αὐτονόην, ἐξ ἧς φασιν Ἀκτέωνα γενέσθαι τὸν κατὰ τοὺς μύθους ὑπὸ τῶν ἰδίων κυνῶν διασπασθέντα. τὴν δ' αἰτίαν ἀποδιδόασι τῆς ἀτυχίας οἱ μὲν ὅτι κατὰ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν διὰ τῶν ἀνατιθεμένων ἀκροθινίων ἐκ τῶν κυνηγίων προῃρεῖτο τὸν γάμον κατεργάσασθαι τῆς Ἀρτέμιδος, οἱ δ' ὅτι τῆς Ἀρτέμιδος αὐτὸν πρωτεύειν ταῖς κυνηγίαις ἀπεφήνατο. οὐκ ἀπίθανον δ' ἐπ' ἀμφοτέροις τούτοις μηνῖσαι τὴν θεόν· εἴτε γὰρ τοῖς ἁλισκομένοις πρὸς τὴν ἀκοινώνητον τοῖς γάμοις κατεχρῆτο πρὸς τὸ συντελέσαι τὴν ἰδίαν ἐπιθυμίαν, εἴτε καὶ ταύτης ἐτόλμησεν εἰπεῖν αἱρετώτερον αὐτὸν εἶναι κυνηγόν, ᾗ καὶ θεοὶ παρακεχωρήκασι τῆς ἐν τούτοις ἁμίλλης, ὁμολογουμένην καὶ δικαίαν ὀργὴν ἔσχε πρὸς αὐτὸν ἡ θεός. καθόλου δὲ πιθανῶς εἰς τὴν τῶν ἁλισκομένων θηρίων μεταμορφωθεὶς ἰδέαν ὑπὸ τῶν καὶ

2—3. αὐτῶν — κατεχομένων codd. corr. Heyne. 25. ἀκροθηνίων D ἀκρωτηρίων C. 27. ἀπεφήναντο codd. corr. Wess. ‖ δ' ἐπ'] γὰρ ἐν D.

82 *τἆλλα θηρία χειρουμένων κυνῶν διεφθάρη. τὸν δ' Ἀρισταῖόν φασι μετὰ τὴν Ἀκτέωνος τελευτὴν ἐλθεῖν εἰς τὸ χρηστήριον τοῦ πατρός, καὶ τὸν Ἀπόλλω προειπεῖν αὐτῷ τὴν εἰς Κέων νῆσον μετάβασιν ἐσομένην αὐτοῦ καὶ τὰς ἐσομένας παρὰ τοῖς Κείοις τιμάς. τὸν δὲ πλεῦσαι μὲν εἰς τὴν νῆσον ταύτην, λοιμοῦ δὲ τὴν Ἑλλάδα κατασχόντος ποιήσασθαι τὴν θυσίαν ὑπὲρ ἁπάντων τῶν Ἑλλήνων. γενομένης δὲ τῆς θυσίας κατὰ τὴν τοῦ σειρίου ἄστρου ἐπιτολήν, καθ' ἣν συνέβαινε πνεῖν τοὺς ἐτησίας, λῆξαι τὰς λοιμικὰς νόσους. τοῦτο δ' ἄν τις συλλογιζόμενος εἰκότως θαυμάσαι τὸ τῆς περιπετείας ἴδιον· ὁ γὰρ ὑπὸ τῶν κυνῶν ἰδὼν τὸν υἱὸν τετελευτηκότα, οὗτος τῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν ἄστρων τὸ τὴν αὐτὴν ἔχον προσηγορίαν καὶ φθείρειν νομιζόμενον τοὺς ἀνθρώπους ἔπαυσε καὶ τοῖς ἄλλοις αἴτιος ἐγένετο τῆς σωτηρίας. — λέγουσι δὲ τὸν Ἀρισταῖον ἐκγόνους ἐν τῇ Κέῳ καταλιπόντα καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Λιβύην ἐπανελθόντα ἀπὸ τῆς μητρὸς Νύμφης τὴν ἀναγωγὴν ποιησάμενον εἰς τὴν Σαρδὼ νῆσον καταπλεῦσαι. ἐν δὲ ταύτῃ κατοικήσαντα καὶ τὴν νῆσον διὰ τὸ κάλλος στέρξαντα, καταφυτεῦσαί τε αὐτὴν καὶ τὸ πρότερον ἐξηγριωμένην ἡμερῶσαι γεννῆσαι δ' ἐν αὐτῇ δύο παῖδας, Χάρμον καὶ Καλλίκαρπον. μετὰ δὲ ταῦτα ἄλλας τε νήσους ἐπελθεῖν καὶ κατὰ τὴν Σικελίαν διατρῖψαί τινα χρόνον, διὰ δὲ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἐν τῇ νήσῳ καρπῶν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῇ βοσκομένων κτηνῶν φιλοτιμηθῆναι τοῖς ἐγχωρίοις ἐνδείξασθαι τὰς ἰδίας εὐεργεσίας. διὸ καὶ παρὰ τοῖς κατὰ τὴν Σικελίαν οἰκοῦσι διαφερόντως φασὶ τιμηθῆναι τὸν Ἀρισταῖον ὡς θεόν, καὶ μάλισθ' ὑπὸ τῶν συγκομιζόντων τὸν τῆς ἐλαίας καρπόν. τὸ δὲ τελευταῖον μυθολογοῦσιν αὐτὸν εἰς Θρᾴκην παραβαλόντα πρὸς Διόνυσον μετασχεῖν τῶν ὀργίων, καὶ συνδιατρίψαντα τῷ θεῷ πολλ μαθεῖν παρ' αὐτοῦ τῶν χρησίμων· περὶ δὲ τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Αἷμον οἰκήσαντά τινα χρόνον ἄφαντον γενέσθαι καὶ τυχεῖν ἀθανάτων τιμῶν οὐ μόνον ἐνταῦθα παρὰ τοῖς βαρβάροις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι.*

DIOD. IV 29, 1 *Τετελεκότος γὰρ αὐτοῦ* (sc. Herculis) *τοὺς ἄθλους, καὶ*

1. *τὸν δ' οὖν* Wil. 5. *Κείοις*] *οἰκείοις* D. 8. *σιρίου* D. 16. *ἐπανελθὼν* D. ‖ *ὑπὸ* codd. *ἀπὸ* Wess. 19. *φυτεῦσαι* codd. corr. Wil. 25. *κατὰ* om. vulg.

τοῦ θεοῦ χρήσαντος συμφέρειν πρὸ τῆς εἰς θεοὺς μεταλλαγῆς ἀποικίαν εἰς Σαρδὼ πέμψαι καὶ τοὺς ἐκ τῶν Θεσπιάδων αὐτῷ γενομένους υἱοὺς ἡγεμόνας ποιῆσαι ταύτης, ἔκρινε τὸν ἀδελφιδοῦν Ἰόλαον ἐκπέμψαι μετὰ τῶν παίδων διὰ τὸ παντελῶς νέους εἶναι. ἀναγκαῖον δ' ἡμῖν φαίνεται προδιελθεῖν περὶ τῆς γενέσεως τῶν παίδων, ἵνα τὸν περὶ τῆς ἀποικίας λόγον καθαρώτερον ἐκθέσθαι δυνηθῶμεν. Θέσπιος ἦν ἀνὴρ τὸ γένος ἐπιφανὴς ἐκ τῶν Ἀθηνῶν, υἱὸς Ἐρεχθέως, βασιλεύων δὲ τῆς ὁμωνύμου χώρας ἐγέννησεν ἐκ πλειόνων γυναικῶν θυγατέρας πεντήκοντα. Ἡρακλέους δ' ἔτι παιδὸς ὄντος τὴν ἡλικίαν, καὶ ῥώμῃ σώματος ὑπερφυοῦς ὄντος, ἐφιλοτιμήθη τὰς θυγατέρας ἐκ τούτου τεκνοποιήσασθαι. διὸ καλέσας αὐτὸν ἐπί τινα θυσίαν καὶ λαμπρῶς ἑστιάσας, ἀπέστειλε κατὰ μίαν τῶν θυγατέρων· αἷς ἁπάσαις μιγεὶς καὶ ποιήσας ἐγκύους ἐγένετο πατὴρ υἱῶν πεντήκοντα. ὧν λαβόντων τὴν κοινὴν προσηγορίαν ἀπὸ τῶν Θεσπιάδων, καὶ γενομένων ἐνηλίκων, ἔκρινεν ἐκπέμπειν τούτους εἰς τὴν ἀποικίαν τὴν εἰς Σαρδὼ κατὰ τὸν χρησμόν. ἡγουμένου δὲ τοῦ στόλου παντὸς Ἰολάου καὶ συνεστρατευμένου σχεδὸν ἁπάσας τὰς στρατείας, ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὰ περὶ τοὺς Θεσπιάδας καὶ τὴν ἀποικίαν. τῶν δὲ πεντήκοντα παίδων δύο μὲν κατέμειναν ἐν ταῖς Θήβαις, ὧν τοὺς ἀπογόνους φασὶ μέχρι τοῦ νῦν τιμᾶσθαι, ἑπτὰ δ' ἐν Θεσπιαῖς, οὓς ὀνομάζουσι δημούχους, ὧν καὶ τοὺς ἀπογόνους ἡγήσασθαί φασι τῆς πόλεως μέχρι τῶν νεωτέρων καιρῶν. τοὺς δὲ λοιποὺς ἅπαντας Ἰόλαος ἀναλαβὼν καὶ πολλοὺς ἄλλους τοὺς βουλομένους κοινωνεῖν τῆς ἀποικίας || Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων || Καδμείους, Αἰτωλούς, Λοκρούς || ἔπλευσεν εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους ἐποικήσων ὡς κατὰ συγγένειαν αὐτῷ τὴν Ἡρακλέους προσήκοντας, διὰ τὸ πάσης τῆς πρὸς ἑσπέραν κύριον Ἡρακλέα γενέσθαι. || κρατήσας δὲ μάχῃ τῶν ἐγχωρίων || Olbiam atque alia Graeca oppida extruxit. || *κατεκληρούχησε τὸ κάλλιστον τῆς νήσου καὶ μάλιστα τὴν πεδιάδα χώραν, ἣν μέχρι τοῦ νῦν καλεῖσθαι Ἰολάειον. ἐξημερώσας δὲ τὴν χώραν καὶ καταφυτεύσας δένδρεσι καρπίμοις κατεσκεύασε περιμάχητον· ἐπὶ τοσοῦτο γὰρ ἡ νῆσος διωνομάσθη τῇ τῶν καρπῶν ἀφθονίᾳ ὥστε Καρχηδονίους ὕστερον αὐξηθέντας ἐπιθυμῆσαι τῆς νήσου, καὶ πολλοὺς ἀγῶνας καὶ κινδύνους ὑπὲρ αὐτῆς ἀνα-*

DIOD. V 15, 1
SCHOL. DION. 458
ΘΑΥΜ. ἈΚ. 100
DIOD. IV 29, 5
SOLIN 18, 24 M.
DIOD. IV 29, 5

ΘΑΥΜ. ἈΚ. 100 δέξασθαι. ‖ νῦν μὲν οὖν οὐκέτι φέρει τοιοῦτον οὐδὲν διὰ τὸ κυριευθεῖσαν ὑπὸ Καρχηδονίων ἐκκοπῆναι πάντας τοὺς χρησίμους εἰς προσφορὰν καρπούς, καὶ θάνατον τὴν ζημίαν τοῖς DIOD. IV 30, 1 ἐγχωρίοις τετάχθαι, ἐάν τις τῶν τοιούτων τι ἀναφυτεύῃ. ‖ τότε δ' ὁ Ἰόλαος καταστήσας τὰ περὶ τὴν ἀποικίαν, καὶ τὸν Δαίδαλον ἐκ τῆς Σικελίας μεταπεμψάμενος, κατεσκεύασεν ἔργα πολλὰ καὶ μεγάλα μέχρι τῶν νῦν καιρῶν διαμένοντα καὶ ἀπὸ τοῦ κατασκευάσαντος Δαιδάλεια καλούμενα. ᾠκοδόμησε δὲ DIOD. V 15, 2 καὶ γυμνάσια μεγάλα τε καὶ πολυτελῆ ‖ καὶ θεῶν ναοὺς ‖ καὶ ΘΑΥΜ. ἈΚ. 100 θόλους περισσοῖς τοῖς ῥυθμοῖς κατεξεσμένους ‖ καὶ δικαστήρια DIOD. IV 30, 1 κατέστησε καὶ τἄλλα τὰ πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν συντείνοντα. ὠνόμασε δὲ καὶ τοὺς λαοὺς Ἰολαείους, ἀφ' ἑαυτοῦ θέμενος τὴν προσηγορίαν, συγχωρησάντων τῶν Θεσπιαδῶν, καὶ δόντων αὐτῷ τοῦτο τὸ γέρας καθαπερεί τινι πατρί. διὰ γὰρ τὴν πρὸς αὐτοὺς σπουδὴν ἐπὶ τοσοῦτ' εὐνοίας προήχθησαν ὥστ' ἐπώνυμον αὐτῷ περιθεῖναι τὴν τοῦ γονέως προσηγορίαν· διόπερ ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις οἱ τὰς θυσίας τελοῦντες τούτῳ τῷ θεῷ προσαγορεύουσιν αὐτὸν Ἰόλαον πατέρα, καθάπερ οἱ Πέρσαι τὸν Κῦρον. μετὰ δὲ ταῦτα ὁ μὲν Ἰόλαος ἐπανιὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ προσπλεύσας τῇ Σικελίᾳ, οὐκ ὀλίγον χρόνον διέτριψεν ἐν τῇ νήσῳ, καθ' ὃν δὴ χρόνον καί τινες τῶν συναποδημούντων αὐτῷ διὰ τὸ κάλλος τῆς χώρας κατέμειναν ἐν τῇ Σικελίᾳ, καὶ τοῖς Σικανοῖς καταμιγέντες ἐν ταύτῃ κατῴκησαν, τιμώμενοι διαφερόντως ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. ὁ δ' Ἰόλαος μεγάλης ἀποδοχῆς τυγχάνων καὶ πολλοὺς εὐεργετῶν •DIOD. V 15, 6 ἐν πολλαῖς τῶν πόλεων ἐτιμήθη τεμένεσι καὶ τιμαῖς ἡρωικαῖς. •SALLVST. ap. SERV. AEN. VI 14 οὐ μὴν ἀλλὰ . . . Ἰόλαος μὲν κατασκευάσας τὰ κατὰ τὴν ἀποικίαν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ‖ *Daedalus . . . . post delatus est Cumas* ‖, •DIOD. V 15, 6 οἱ δὲ Θεσπιάδαι τῆς νήσου προεστῶτες ἐπὶ πολλὰς γενεὰς τὸ τελευταῖον ἐξέπεσον εἰς τὴν Ἰταλίαν, DIOD. IV 30, 4 καὶ κατῴκησαν ἐν τοῖς κατὰ Κύμην τόποις . . . . . ‖ ἴδιον δέ τι καὶ παράδοξον συνέβη γενέσθαι κατὰ τὴν ἀποικίαν ταύτην (sc. in Sardiniam missam)· ὁ μὲν γὰρ θεὸς ἔχρησεν αὐτοῖς

4. τι om. S? 9. τε om. vulg. 12. Ἰολάους codd. corr. Wess. 28. *Daedalus vero primo Sardiniam, ut dicit Sallustius, post d. e. C. et templo Apollini condito sacratisque ei alis in foribus haec universa depinxit:* Servius.

ὅτι πάντες οἱ τῆς ἀποικίας ταύτης μετασχόντες καὶ οἱ τούτων ἔκγονοι διατελέσουσιν ἅπαντα τὸν αἰῶνα διαμένοντες ἐλεύθεροι, τὸ δ' ἀποτέλεσμα τούτων ἀκολούθως τῷ χρησμῷ διέμεινε μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν. ‖ Καρχηδόνιοί τε γὰρ DIOD. V 15, 4 ἐπὶ πλέον ἰσχύσαντες καὶ τῆς νήσου κρατήσαντες οὐκ ἠδυνήθησαν τοὺς προκατασχόντας τὴν νῆσον καταδουλώσασθαι, ἀλλ' οἱ μὲν Ἰολάειοι καταφυγόντες εἰς τὴν ὀρεινὴν καὶ καταγείους οἰκήσεις κατασκευάσαντες ἔτρεφον πολλὰς ἀγέλας βοσκημάτων, ὧν παρεχομένων δαψιλεῖς τροφὰς ἠρκοῦντο προσφερόμενοι γάλα καὶ τυρὸν καὶ κρέα, καὶ τῆς μὲν πεδιάδος γῆς ἐκχωρήσαντες τὴν ἐκ τῆς ἐργασίας κακοπάθειαν ἐξέκλιναν, τὴν δ' ὀρεινὴν νεμόμενοι καὶ βίον ἔχοντες ἄμοιρον κακοπαθείας ταῖς προειρημέναις τροφαῖς διετέλεσαν χρώμενοι. τῶν δὲ Καρχηδονίων πολλάκις ἀξιολόγοις δυνάμεσι στρατευσάντων ἐπ' αὐτούς, διὰ τὰς δυσχωρίας καὶ τὴν ἐν τοῖς καταγείοις δυστρατέλειαν διέμειναν ἀδούλωτοι.

Οἱ γὰρ τὴν Σαρδὼ κατοικοῦντες, ὥς φησι Τίμαιος, SCHOL. PLAT. RESP. 337 A. ἐπειδὰν αὐτοῖς ἀπογηράσκωσιν οἱ γονεῖς καὶ νομίσωσιν ἱκανὸν βεβιωκέναι χρόνον, ἄγουσιν αὐτοὺς ἐπὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ μέλλουσι θάψαι, κἀκεῖ λάκκους ὀρύξαντες ἐπ' ἄκρων χειλῶν τοὺς μέλλοντας ἀποθνήσκειν καθίζουσιν, ἔπειτα ἕκαστος αὐτῶν σχίζαν ἔχων τύπτει τὸν ἑαυτοῦ πατέρα καὶ εἰς τοὺς λάκκους περιωθεῖ· τοὺς δὲ πρεσβύτας χαίροντας ἐπὶ τὸν θάνατον παραγίνεσθαι ὡς εὐδαίμονας καὶ μετὰ γέλωτος καὶ εὐθυμίας ἀπόλλυσθαι. ἐπεὶ οὖν γελᾶν μὲν συνέβαινεν, οὐ πάνυ δὲ ὁ γέλως ἐπ' ἀγαθῷ τινι ἐγίνετο, παρὰ τοῖς Ἕλλησι τὴν προκειμένην ῥηθῆναι παροιμίαν.

(Φησὶ δὲ Δημήτριός τινας ἱστορεῖν, ὡς λάβοι (Epimenides) DIOG. LA I 10, 10 παρὰ νυμφῶν ἔδεσμά τι καὶ φυλάττοι ἐν χηλῇ βοός· προσφερόμενός τε κατ' ὀλίγον, μηδεμιᾷ κενοῦσθαι ἀποκρίσει, μηδὲ ὀφθῆναί ποτε ἐσθίων. μέμνηται αὐτοῦ καὶ Τίμαιος ἐν τῇ δευτέρᾳ.)

---

15. *καταγείοις*] *καταγωγίοις* Madv. 17. Demonis et Timaei narrationem videtur confudisse Tzetzes *ad Lyc.* 796. cf. O. Crusium: *Anall. critica ad paroemiographos graecos* p. 148, 1.

SCHLUSSRESULTAT.

Das wäre also etwa Timaios' Geographie des Westens, wie sie sich heute noch zurückgewinnen lässt, vielleicht eher noch zu wenig davon als zu viel. Das reiche Material, das wir geordnet haben, gestattet uns, ein deutliches Bild von dem vielgeschmähten Schriftsteller zu gewinnen, die Züge, welche Litteraturgeschichte und Quellenkunde bisher entworfen, zu vervollständigen. Um eine »Rettung« handelt es sich dabei nicht; eine Anzahl Vorwürfe, die Timaios' Geschichtsschreibung und Darstellungsweise gemacht worden sind, bleiben bestehen. Aber es muss darauf hingewiesen werden, dass kaum Jemand vor ihm auf gleich gewaltigem Fundamente seine Geschichte aufgebaut hat. Das Princip war nicht neu, schon Ephoros hatte ein Bild der Oikumene entworfen. An ihn setzt Timaios an, aber mit ganz neuen Mitteln, neuer schärferer Kritik. Was die Vorgänger geleistet, wird eingehender, nicht selten vernichtender Beurteilung unterworfen, ein gewaltiges Material, nicht ohne Kosten und mannigfache Plackerei (*κακοπάθεια* Pol. XII 28a 3) erworben, unterstützt und rechtfertigt die Polemik. Da fand sich sorgfältige geographische Darstellung begleitet von glänzender, hier und da wol auch etwas fantastischer Naturschilderung, Distanzmessungen von geradezu staunenerregender Schärfe; Höhenbestimmungen wie bei Dikaiarch[1]), genaue chronologische An-

[1]) Noch Skylax 13 hatte Siciliens Seiten alle drei zu 1500 Stadien berechnet; Timaios nahm von Pelorias bis Lilybaion 1700 Stadien (314,47 Km.), von Lilybaion bis Pachynon 1500 (277,47 Km.), von Pelorias bis Pachynon

gaben standen neben alten Gründungssagen und echt volkstümlichen Lokalmythen. Die Pflicht des Historikers erforderte es, Kenntnis zu nehmen von dem, was sich das Volk erzählte, mochten es nun Geschichten, wie die von Herakles und Mopsos, oder Paradoxa sein, jede Eigentümlichkeit, welche die Sitten des Landes boten, ward verzeichnet: so wurden die Bausteine zum monumentalen Werke gefügt. Der es aufgeführt, der Meister, war ein Gelehrter von unendlichem Fleisse, schneidender Kritik,

---

1160 (214,58 km.) an. Dieselben Entfernungen bestimmt Daniel: Handbuch der Geographie[2] II 407 auf 340, 330, 200 km., Nissen auf 320, 285, 215 km. Der Unterschied zwischen dieser und timäischer Messung ist also sehr gering. Schon bald danach finden wir ungenauere Bestimmungen. Poseidonios, der Timaios verbessern zu wollen scheint, nahm 1720 (270,90 km.), 1550 (244,125 km.), 1130 (177,975 km.) eratosthenische Stadien (Hultsch: Metrologie[2] 64) an, und die späteren Messungen Artemidors geschweige der Chorographen verirren sich völlig. Auf 20 Stadien (3,700 km.) hatte Thukydides VI 1 die Meerenge von Messina bestimmt, Skylax 13 mass von Pelorias bis Rhegion 12 Stadien (2,220 km.), Polybios (I 42,5) 12 erat. Stadien (1,89 km.), Timosthenes (Agath. 20) 11 (2,035 km.), Timaios 13 (2,405 km.), Strabon (122 vgl. 257) 7 (1,102 km.), während man heute für die engste Stelle 3,200 km. annimmt. (Vgl. u. A. Holm: Geschichte Siciliens I 328.) Die Distanz zwischen den liparischen Inseln und Sicilien beträgt bei Timaios 150 Stadien (27,747 km.) gegen ca. 24 km. der Wirklichkeit, von Malta bis Syrakus sollen es 800 Stadien (147,98 km.) sein gegen 140 km. heutiger ungefährer Messung; von Telamon nach Rom werden 800 Stadien (147,98 km.) gegen 134 km. gerechnet, von Elis hingegen nach Syrakus 4000 (739,92 km. gegen ca. 580 km. Interessant bleiben auch für die Kunde der Schiffahrt die Angaben, dass man von den Pityusen nach Gadir in drei Tagen und drei Nächten, nach der spanischen Küste in einem Tag, nach Libyen in einem Tag und einer Nacht, nach den Balearen von Spanien in einem Tage fuhr. Unvollkommen ist die Messung der Bergeshöhen. Zwar will es nicht viel bedeuten, dass Timaios den Berg bei Oinarea auf 30 Stadien (5550 m.!) bestimmte; denn er befindet sich hier überhaupt auf unbekanntem, fabelhaftem Boden. Aber auch die den Avernus umgebenden Gipfel werden falsch taxirt; keiner misst, wie Timaios will, 3 Stadien (555 m.). nur bei Kloster *Camaldoli* erreichen die Höhenzüge die Erhebung von 455 m. Etwas treffender scheinen Dikaiarchs Annahmen. Das Kyllenegebirge erhebt sich (Gemin. *isag.* 14) ca. 15 Stadien (2775 m.) gegen 2370 der Wirklichkeit, Pelion (Plin. II 162) ist 1250 pass. = ca. 1868 m. hoch, jetzt rechnet man 1620 m. Ganz falsch aber wird (Gemin. *ibid.*) der rhodische Atabyrios (1240 m.) auf weniger als 14 Stadien (= 2590 m.) geschätzt.

aber doch nur ein kleiner Mensch. Denn wenn wir die Bedeutung eines Mannes darin erkennen, wie er die äusseren Umstände seines Lebens seinen höchsten Zwecken dienstbar zu machen weiss, so kann man von Timaios' Charakter eben nur gering denken. Bei Philiskos in den Anschauungen und Formeln der Isokrateer gebildet kommt Timaios, von Agathokles verjagt, nach Athen: beides, was er gelernt, was er erlitten, vergisst er nie, bis an sein Ende bewahrt er die empfangenen Eindrücke. Er lernt in Athen die Peripatetiker kennen, aber nicht würdigen, sondern verfolgt sie, wo er kann, bleibt dem Quietismus des Isokrates treu, treu einer ganz abstrusen Orthodoxie. Wenn der Peripatos die Phänomene und Eigentümlichkeiten der Lebewesen sammelte und daraus Gesetze gewann, so genügt für Timaios die zusammenhangslose Einzelbeobachtung, die Wanderung von Paradoxon zu Paradoxon und oft eine Erklärung rein mythologischer Natur, wie die Geschichte von den lokrischen und rheginischen Cicaden beweist.[1]) An die Stelle philosophischer Weltanschauung tritt ein kleinlicher Aberglaube, der, mochte es biegen oder brechen, überall geheimnissvollen, gottgewollten Zusammenhang da witterte, wo kein Mensch ihn fand. In dieser Enge seiner Vorstellungen blieb Timaios wol vor den Zweifeln bewahrt, die in der furchtbaren Diadochenzeit vieler Mitlebenden Seele beschlichen, aber fern stand er damit auch der ehrenden Anteilnahme an den geistigen Kämpfen seiner Zeit: er ist ganz *ἀφιλόσοφος*. — In seiner kleinlichen Seele hatte der eine grosse Schlag, seine Absetzung, tiefe, nie ausheilende Verbitterung bewirkt, das hat ihm sein Leben verdorben. Wie er Timoleon es nie vergass, dass er seinen Vater Andromachos nicht abgesetzt hatte, so erstarben in seiner Seele auch die Rachegefühle gegen Agathokles nie. Die allgemeine Verbitterung übertrug sich auf jeden einzelnen Fall: keine Waffe war zu schlecht im Kampfe gegen den wissenschaftlichen

---

[1]) Vgl. Rose: *Aristoteles pseudepigraphus* 327 ff. Eine Ausnahme macht allein die Betrachtung des Vulkanismus gelegentlich des Aetna, die aristotelische Gedanken (*meteor.* II S. 18 ff.) fortzusetzen scheint. Aber zur Ehrenrettung dient dies doch nicht. Die Beschreibung der Paliken ist wieder ganz abergläubisch gefärbt (*θεία ἀνάγκη, θεοπρέπεια, δεισιδαιμονία*).

Gegner, nicht die einzelnen Irrtümer werden berichtigt, am liebsten wird der ganze Mensch verworfen. Wenn Timaios sich stellte, als ob er principiell Fehler gestattete, nur keine Abweichungen von der Wahrheit (Pol. XII 12), so blieb die Entscheidung darüber, was im einzelnen Falle Wahrheit sei, völlig seinem subjektiven Ermessen überlassen, und im Falschen sah er zumeist Falschmünzerei.

Ein solcher Gelehrter, dessen Fleiss allen Vorgängern überlegen blieb und spätern Nachfolgern oft nur geringe Vervollständigung möglich machte, der, ohne viel von der Welt gesehen zu haben[1]), das Material doch mit staunenswertem Urteil zu sichten verstand, dessen Seele aber so unendlich eng war, konnte nur zum Pedanten werden. Grundeigenschaft dieses Charakters bleibt die gleich peinliche Behandlung der Haupt- und Nebensachen. So verliert sich die Unterscheidung des Grossen und Kleinen überhaupt, Ephoros wird wegen eines Rechenfehlers getadelt, Theopomp gezüchtigt, weil er Dionys auf einem Kriegsschiffe nach Korinth zurückkehren liess. Diese Genauigkeit bis ins Kleinste (*ἀκριβολογία*) durchzuführen, kostet unendliche Mühe, die Beschaffung des Materials verlangt Erkundigungen bei Augen- und Ohrenzeugen, Durchstöbern der Bibliotheken: all dieses wird dem Leser vorgerechnet, damit er womöglich einiges Mitleid mit solcher *κακοπάθεια* empfinde. Ein tiefinnerer Instinkt macht dem Pedanten das Genie verhasst; im Vollgefühle seiner eigenen mühseligen Leistungen sieht er in dem Schaffen desselben nur ein müheloses Arbeiten. Timaios feindete in Aristoteles den Gegner der Isokrateer an, aber auch die ganze Art, das vornehme Wesen des Philosophen, das *ἀξιόπιστον*, mit dem er seine Resultate gab, empören ihn aufs Tiefste, und in heftigen Scheltworten, die freilich von anderen Gesagtes wiederholen[2]),

---

[1]) Timaios ist sicher nicht weit gereist. Er stand am Avernus und war bei den Lokrern in Italien und Griechenland. Schwerlich jedoch kam er weiter, sonst würde Polybios, der ihm Autopsie vorzugsweise nur von den sicilischen Gegenden nachsagte (XII 4d 2 vgl. 25h, 1. 28, 6) zum Lügner.

[2]) Pol. XII 8, 4 *γαστρίμαργον* wie Theokrit von Chios. Scala: Die Studien des Polybios I 127. vgl. F. Schröder: Theokrit von Chios. Jbb. für Phil. 139 p. 317—334.

macht er den Gefühlen seiner dürren Seele Luft, ja er scheut sich nicht, dem Aerger lokrischer Lokalpatrioten über Aristoteles als Sprachrohr zu dienen (Pol. XII 9, 4). Der Mann, der nur aus der Studirstube in das Treiben der Welt blickt, kann nimmermehr ein Menschenkenner sein, in psychologischen Erwägungen entscheidet bei ihm die graue Theorie, nicht die gesunde Praxis des frischen Lebens; er ahnt nicht, dass der emancipirte Sklave sehr bald alles abzustreifen sucht, was an seinen früheren Stand noch erinnern könnte, den freien Mann spielt, indem er Freundschaften und Feindschaften seines alten Herrn fortsetzt (Pol. XII 6a). — Auch der Pedant empfindet vielleicht das Bedürfnis, einen Helden zu feiern, aber er hat nicht Raum genug für einen Mann mit hellen Licht- und dunklen Schattenseiten, der mit den Schulprädikaten »gut“ und »schlecht« nicht abzutun ist, er sucht sich keinen Alexander, sondern eine einfache Persönlichkeit, die ohne allzu grosse Irrungen und Versuchungen still ihren Weg gegangen: Timoleon, den frommen Woltäter der Stadt Syrakus.

Das riesige Material, die Fülle scharfsinniger Untersuchungen liessen naturgemäss die zunächst folgenden Generationen vergessen, dass ein kleiner Mensch hinter dem Ganzen stand. Geographie, Ethnographie, Sagenkunde, Chronologie hatten ungeahnte Bereicherung erfahren; was die Alexanderhistoriker für den Osten bedeuteten, ward Timaios für den Westen. Siegreich zog er zuerst in Alexandreia ein. Gleich nach dem Erscheinen der ersten Bücher bemächtigte sich Lykophron des reichen Stoffes, und auch bei Kallimachos finden sich, wie schon bemerkt, Anklänge.[1]) Ebenso sicher, ja noch deutlicher haben wir Benutzung bei Apollonios konstatiren können. Aber auch sonst war die alexandrinische Mythographie von Timaios abhängig. Es ist bekannt, wie bei älteren Dichtern, ja noch Theokrit

[1]) Aus den Dichtungen notire ich noch Liparas älteren Namen *Meligunis* (*h.* III. 47. 48), die Sage vom Aiolossohne Iokastos, dem Gründer Rhegions (*fr.* 202). Im Wunderbuche war natürlich ebenfalls Timaios benutzt (*fr.* 100f. n. 8). Vielleicht nannte Kallimachos nach Timaios Gaudos der Kalypso Insel (*fr.* 524) und schrieb dieselbe Quelle über Euthymos aus (*fr.* 399).

die Fabel von Polyphem und Galatea uns den ungeschlachten Riesen in ungestillter Liebessehnsucht darstellt. Man weiss auch, wie richtig Helbig aus den pompeianischen Gemälden eine andere Form des Mythos in späterer alexandrinischer Litteratur erschlossen hat. Es liegt nahe, auch hier als Vorbild Timaios anzunehmen, der bekanntlich die Söhne des Paares genannt hatte.[1])

Lebhaften Anteil nahmen gleich den gelehrten Dichtern die eigentlichen Forscher. Da gilt es in erster Linie Eratosthenes. Er folgte Timaios in chronologischen Bestimmungen[2]), benutzte ihn in geographischen und mythologischen Angaben. In enger Verbindung werden beide von Pseudo-Skymnos (412) über die illyrischen Hylleer angeführt; Eratosthenes (Strab. 22) fixirt die Lage der Sireneninseln ebenso wie Timaios, legt das Niveau des tyrrhenischen Meeres höher als das des sicilischen (ibid. 54), berichtet fabelhaftes über die adriatischen Gegenden (ibid. 47), d. h. erzählt die Mythen von Phaethon und den Elektriden. Beide Forscher endlich haben sich eng an Pytheas angeschlossen.[3]) In der ganzen geographischen Anschauung freilich, die bei Timaios entschieden homergläubig war, zeigt sich ein bedeutender Unterschied.

In dem vielbewegten litterarischen Leben Alexandriens haben natürlich auch Angriffe gegen Timaios nicht gefehlt, wie des Kallimacheers Istros Beispiel beweist. Leider weiss man von dieser Polemik nur verschwindend wenig, wir kennen daraus nur das Wort *Ἐπιτίμαιος*. Im Ganzen aber hielt sich die Vorliebe für Timaios in Alexandreia, noch Didymos machte, wie die Pindarscholien zeigen, fleissigen Gebrauch von seinen Schriften.

Was Alexandreia annahm, verwarf Pergamon. Hier wirkten Polemon, hier Demetrios in entschieden antitimäischem Sinne.

---

[1]) Vgl. überhaupt Holland: *De Polyphemo et Galatea.* Leipz. Stud. VII 184 ff.

[2]) Vgl. darüber L. Mendelssohn: *quaestionum Eratosthenicarum cap.* I in den *Acta societ. philol. Lips.* ed. Ritschl II 1, 183sqq.

[3]) Die Gabelung des Ister, an die alle vor Hipparch und Hipparch selbst noch (Str. 57) glaubten, hat hier keine Bedeutung. Uebrigens ist der Irrtum sehr verzeihlich, Isonzo und Save entspringen nur ein paar Kilometer von einander.

Aeneas war gar nicht nach Italien gekommen (Strabon 607[1]), der lokrische Jungfrauentribut wurde erst zur Perserzeit eingerichtet (Str. 601), lehrte man unter Anderem. Das reine Bücherstudium des Timaios blieb diesen Gelehrten tief zuwider, zuwider auch, wer von Timaios etwas hielt, wie Eratosthenes, der ja blinden Auges in Athen herumgelaufen war.

Zwischen Pergamon und Alexandria sucht zu vermitteln Apollodoros, der Aristarchs Schüler war und von Demetrios lernte. Er musste Stellung nehmen zu Timaios' Chronologie, tat es oft ablehnend, zuweilen auch zustimmend, musste sich natürlich auch sonst über die geographischen und antiquarischen Ansichten desselben äussern. Davon ist noch in der Anführung der timäischen Philoktetsage eine Spur geblieben.[2])

Früh kam Timaios nach Rom. Unmöglich konnte Cato, wenn sich auch eine strikt durchgeführte Benutzung nicht mehr nachweisen lässt[3]), an Timaios' *κτίσεις* vorübergehen. Ganz sicher

---

[1]) Gäde: *Demetrii Scepsii quae supersunt* 35. Auch Str. 608 gehört noch dazu.

[2]) Apollodor bestimmte Euripides' Todesjahr wie Eratosthenes und Timaios. Mendelssohn a. a. O. 184. Dagegen stimmten beide nicht über Lykurg (Plut. *Lyc.* 1), über Epicharm (Clem. Al. *Strom.* I 353), und auch die Rechnung der Troika und der dorischen Wanderung war bei beiden anders (Diod. I 5). Die Philoktetsage (Strabon 254) ist verbunden mit der nicht timäischen Form des Aigestosmythos. Wenn Apollodor bei Strabon 299 Kallimachos' Ansicht über die Kalypsoinsel Gaudos und das phäakische Kerkyra bekämpfte, so traf er im ersteren Falle vielleicht, im zweiten sicher Timaios. Auch Apollodor hatte über die Ὕλλοι geredet (St. Byz. s. v und Pseudo-Skymnos 404 ff.). Sicilische Namen finden sich in Menge. — Artemidors Polemik lasse ich hier aus; der hat zu viele angegriffen, als dass seine Fehde mit Timaios für uns irgend welchen Wert haben könnte. Die alberne Ansicht Artemidors über den Avernus ist ja oben berücksichtigt worden. Vgl. noch Susemihl: Geschichte der griechischen Litteratur in der Alexandrinerzeit I 695 Anm. 303. Auch Timosthenes nenne ich nicht. Die Fragmente bei Wagner: Die Erdbeschreibung des Timosthenes von Rhodos. Leipz. 1888. 67—69 helfen nicht weiter; denn dass er von Lilybaion bis Pelorias wie Timaios 1700 Stadien rechnete, den Umfang Siciliens aber ganz anders bestimmte, lässt keine weiteren Schlüsse zu.

[3]) Cato erzählt *fr.* 70 P. von Philoktet in Petelia; das sieht sehr nach Timaios aus. Er redet *fr.* 31. 32 von den Sitten der Ligurer, ihrer Uransässigkeit; auch dies wird er griechischer Quelle verdanken. Anders ist

aber haben L. Calpurnius Piso und L. Caelius Antipater Timaios herangezogen; ersterer leitete Italiens Namen von den *vituli* ab (Varro: *r. r.* II 1, 9), bei letzterem findet sich ein Zug aus der bekannten timäischen Schilderung des Avernus wieder (Plin. XXXI 21). So pries griechische und römische Zunge den sicilischen Forscher, und Pergamons Widerspruch blieb ohne dauernde Wirkung. Polemon war Panaitios' Lehrer gewesen, von Panaitios lernte Timaios' Fortsetzer Polybios[1]); mit neuen Waffen wurde der Kampf aufgenommen. Auch mit schärferen, wirksameren? Schwerlich, wenn auch das Urteil der Männer, deren Entscheidung wir verehren, unter fast allgemeiner Billigung Polybios Recht gegeben hat.[2]) Nach seiner ganzen Natur und Bildung war es Polybios versagt, Timaios die richtige Würdigung angedeihen zu lassen. Wir sehen zwar, wie er sich Mühe gibt, gerecht zu urteilen: neben vielem Falschen hat Timaios auch viel Vernünftiges geäussert (XII 26 d 3—4), besitzt genaue Kunde seines Stoffs (7, 1), versteht sich aufs Materialsammeln und ist unverdrossen an die Arbeit gegangen (27a 3. 4). Auch hat Polyb stellenweise über dieselbe Sache verschieden geurteilt, wenn er (VIII 12, 12) Timaios' Hass gegen Agathokles im Hinblick auf Theopomps Masslosigkeit allenfalls für begreiflich erklärt, während er bei späterer Gelegenheit (XII 15) für die wütenden Beschimpfungen des Tyrannen nur Worte herben Tadels findet. Eine erneute eingehende Beschäftigung mit Timaios, wie sie im 12. Buche vorliegt, konnte ihn eben immer nur wieder neu abstossen. Und um so stärker erscheint dies Gefühl geradezu persönlicher Abneigung, als Polybios bei anderen Gelegenheiten es wol vermied, den Massstab späteren vollkommeneren Wissens an die Arbeiten der Vorgänger zu legen und eine historisch gerechte Beurteilung eines relativ bedeutenden Masses früherer Leistungen anstrebte (III 58. 59). Es fehlte eben jeglicher gemeinsame Boden: wenn Polybios vom Historiker

---

fr. 45 über die Ureinwohner Pisäs: Tarchon, Tyrrhenos' Sohn, soll die Stadt den griechisch redenden Teutanen abgenommen haben.

[1]) Scala a. a. O. 250—255.

[2]) Mildere, abmahnende Stimmen wie die Holms und Meltzers haben glücklicherweise nicht gefehlt.

Philosophie forderte, so gab es die bei dem Isokrateer nicht, wenn er verlangte, dass man etwas vom Leben verstände, so wusste der Stubengelehrte davon nichts. Mit Demetrios Phalereus sann Polybios über Krieg und Frieden nach[1]) (XXXVI 2, 3), nur mit Ekel konnte er darum das rhetorische Geschwätz des Timaios über den Unterschied zwischen Krieg und Frieden (XII 26) lesen; wie musste es ihn zudem empören, dass derselbe noch anderen über Mangel an Philosophie Standreden hielt (XII 12b 2)! Der in der Betrachtung eines grossen Staatswesens gebildete Historiker, der mit Männern verkehrte, an denen alles gross, echt, gesund war, sah, wie dieser auch in Rom so hoch geschätzte Forscher, dessen *ἱστορία* ihm nur als Materialsammlung erscheinen wollte, dessen Gedanken oft so sonderbare und bizarre Seitensprünge machten, sogar Schule zu machen begann, schon glaubte er, seine *φιλονικία* auf die Leser übergehen zu sehen (26d 4 vgl. 25 c). Das war zuviel: Polybios, welcher der Geschichtswissenschaft hohe Bahnen gewiesen zu haben glaubte (III 57—59. IV 38, 11. X 21, 3. XII 25h 4. 27. 28), fühlte sich berufen, weiteren durch die Schaar der Nachahmer drohenden Schaden zu verhüten.

Als Philosoph, als *πολιτικός* sehen wir Polyb in seinem Rechte, aber die *ἱστορία* bleibt dem grossen Pragmatiker ein Buch mit sieben Siegeln. Hochmütig verachtet er die Gründungsgeschichten (X 21, 3), er ahnt nicht, was es für den Forscher bedeutete, durch den hoch aufgetürmten Wust der Ueberlieferung sich durchzuarbeiten, *συγκρίνειν τὰς τῶν προγεγονότων συγγραφέων ἀγνοίας* (XII 27, 5), durch die Selbstschule der Kritik, deren Regeln noch nicht ausgeschaffen waren, zur Wahrheit zu dringen. Oft ist die *κακοπάθεια* der stillen Gelehrtenstube des Forschers weit grösser als die Beschwerden des Reisenden, der seine Erlebnisse als Essais in die Welt ausgehen lässt.[2]) Und wie treffliche Resultate

[1]) Scala a. a. O. 156. 299 ff.

[2]) Was wollen mehr oder minder phantasievolle Reisebeschreibungen gegen Karl Ritter, den wenig gereisten, bedeuten? — Man bemerke übrigens, wie Polyb den timäischen Ausdruck *πολυπραγμονῆσαι τὰ Λιγύων ἔθη καὶ Κελτῶν, ἅμα δὲ τούτοις Ἰβήρων* (XII 28a 3) spöttisch wiederholt (ibid. 4).

ermittelt diese *ἱστορία*! In fast moderner Weise wird die Geschichte von überkommenen Fabeln entlastet. Zaleukos hat gar nicht gelebt, Empedokles sich nicht in den Aetna geworfen, der sogenannte Phalarisstier war nur ein Bild des Flussgottes Gelas, der Avernus nie ein vögelloser See. Vollends beweist uns Polybs Antikritik die Schwäche seiner *ἱστορία* oder vielmehr ihr gänzliches Fehlen. Timaios' und Aristoteles' Berichte über den Ursprung des epizephyrischen Lokroi widersprechen sich: Timaios ist nicht ehrlich, er giebt nicht an, bei welchen Lokrern in Hellas er Erkundigungen über die Kolonie eingezogen hat (XII 10, 3). Er ist doch sonst der grosse Urkundenforscher, warum sagt er nicht, wo die Urkunden der griechischen Lokrer liegen, damit man dort nachprüfen kann (XII 10, 5)? Er hat Ephoros einen Rechenfehler nachgewiesen: das kann ja doch nur ein Versehen des Abschreibers sein (XII 4a 4).[1]) Proben kritischer Methode sind dies gerade nicht.

Dieser persönliche Hass verführt Polybios, in die Fusstapfen seines Gegners zu treten, hinter jede Ungenauigkeit hinterzuhaken, heftig zu schimpfen, sich selbst und seine Principien ganz zu vergessen. Wie lächerlich erscheint der Angriff auf Timaios' Schilderung des sandigen Afrikas (XII 3), das uns doch auch nicht gerade eine blumige Au dünkt, auf seine Einteilung der Welt (XII 25, 7), wie kleinlich, ganz im Sinne des Bekämpften, die Berichtigung der Schilderung Korsikas (XII 3, 7ff.)! Vollends für jeden, der sich auf einer genauen Karte die Rhonemündungen angesehen, ist kein Zweifel, wer Recht hat, Timaios oder Polyb oder gar Artemidor (Strab. 183). Und gegen seinen eignen Grundsatz, jede Zeit nach dem Masse ihres Wissens zu beurteilen, verfehlt sich Polyb, wenn er Timaios grobe Unkenntnis der zu seiner Zeit noch unerforschten Pogegenden (II 16, 15) vorrückt. Spie dieser Gift und Galle auf seine Gegner, hielt er ihnen alle möglichen Laster, besonders wissentliche Unwahrheiten, vor, so braucht Polybios ganz dieselben Waffen. Aber seine Streiche gehen in die Luft. Die lokrische Geschichte (XII 10, 3ff.) beweist nichts als des Angreifers Gereiztheit, der künstliche Ver-

[1]) Dasselbe Auskunftsmittel XXXIV 3, 12.

such, aus den timäischen Musterreden (25a. b. k. 26ff.) absichtliche Täuschung zu erweisen, zerfällt in sich selbst; denn mit gleichem Rechte konnte dieser Vorwurf fast der ganzen antiken Geschichtsschreibung gemacht werden.

Griechen und Römer sollten aufhören, auf Timaios zu schwören: das war des Angreifers Absicht gewesen. Aber er drang nicht durch, die Polemik machte keinen Eindruck. Die selbständigen Forscher wie die Verfasser geographischer Handbücher kamen nicht ohne Timaios aus. Pseudo-Skymnos benutzte ihn, vor allen aber Poseidonios. Noch harrt dieser ungemein bedeutende, weil so vielseitige Historiker der Auferstehung, hoffentlich nicht allzu lange. Bei Polemons Schüler Panaitios mochte er vielleicht nur Widerwillen gegen Timaios gewonnen haben, aber seine Reisen nötigten ihm bald Achtung vor dem Stubengelehrten ab. In Massalia erkundigte er sich, was es mit den leicht gebärenden ligurischen Frauen auf sich habe und erkannte an einem konkreten Beispiele die Wahrheit der timäischen Aussage, er bestätigt (Diod. V 25) die Zahl der Rhonemündungen. Vielfach durfte er auf Timaios zurückgreifen, gewann aus ihm, wie wir gesehen, alte Volkssagen; hie und da musste er ihn auch gestützt auf die erweiterte Kunde der Welt verbessern. Aber im Tone scharfer Polemik ist dies niemals geschehen, sonst wäre davon etwas bei Strabon, der nur auf Poseidonios' Schultern steht, Timaios gar nicht kennt, durchgesickert. So ist in vielen Fällen Poseidonios nur der zeitgemäss redigirte Timaios.

Unähnlich seinem Landsmanne Demetrios scheint auch Metrodoros aus Timaios geschöpft zu haben.[1]) Vollends noch intensiver als in Polybs Epoche las man ihn in Rom zu Cäsars Zeit. Cicero verehrte ihn, und sein ganzer Kreis studirte ihn

---

[1]) Metrodor über den italischen Berg Ossa (schol. Lyc. 697), über die Insel Basileia (Plin. XXXVII 61); vielleicht ist auch, was er über den Clanius (Prob. schol. *Georg.* II 224) erzählt, timäisch. Ueber Timagenes' Verhältnis zu Timaios darf man aus der Galateasage (Ammian XV 9, 3. Mommsen: Hermes XVI 620. Wachsmuth: Rh. Mus. XXXXVI 468) nicht zu viel erschliessen.

eifrig. In erster Linie steht hier natürlich Varro. Welches Zeugnis konnte besser für die Wichtigkeit timäischer Forschung reden als das des grossen römischen Antiquars, von dessen Schätzen die folgenden Jahrhunderte zehrten?[1]) Dann ist Timaios der *familiaris* des Atticus (Cic. *ad Att.* VI 1, 18), der aber auch Kritik an ihm übte[2]), Cornelius Nepos benutzt ihn, Sallust, Pompeius Trogus und besonders Diodor schreiben ihn aus, in Rom lernt auch Parthenios Timaios kennen.

Der sicilische Historiker steht im Zenith seines Ruhmes, scharfsinnige Forscher und grosse Gelehrte haben sich für und wider ihn erklärt, immer hat die Schaar seiner Anhänger gesiegt: da folgt der letzte Angriff, er geht aus von den Leuten, die über den Inhalt die Form setzen, von den Atticisten. Und diese Polemik hat denn den Sieg davongetragen, ihre Gründe haben bezeichnend genug für die Zeit allgemeinere Anerkennung gefunden. Cäcilius von Kalakte verwirft Timaios, das Buch *περὶ ὕψους* hält ihm seine Geschmacklosigkeiten vor, Dionysios von Halikarnass, Cäcilius' Verehrer, verachtet ihn geradezu. Reiche Veranlassung bot sich diesem doch dar, von dem Manne ein Wörtlein zu reden, den Varro so hoch stellte, aber lieber werden Hellanikos, Antiochos, Xanthos und die *ἄνδρες ἀρχαῖοι καὶ λόγου ἄξιοι* citirt, als gerade Timaios, dem diese doch auch vorgelegen hatten.

Seitdem geht das Studium des Timaios zurück. Das trifft besonders für Rom zu, wo er immer weniger gelesen wird. Die bedenklichen Irrtümer, welche die Timaioscitate, wie wir gesehen, bei Plinius zeigen, machen es mir ziemlich unwahrscheinlich, dass dieser ihn wirklich noch selbst benutzt und nicht vielmehr von Varro seine ganze Kunde empfangen hat. Sicher ist dieser Weg für die Citate bei Gellius, Tertullian und Censorin. Ebenso hat endlich Hieronymus, wie begreiflich, Timaios nicht mehr mit

[1]) Sueton bei schol. Bern. *Georg.* IV 564 über die Parthenope geht, wie oft, sicher auf Varro zurück, ebenso könnte man den gleichen Ursprung für Granius Licinianus bei Solin (44, 17 M.) in Anspruch nehmen.

[2]) *Fr.* 1 P. Hier erzählt Varro, wie wir früher sahen, nach Timaios Aeneas' Abzug aus Troia, Atticus modificirt dies.

eigenen Augen gelesen, sondern sein Citat dem Porphyrios entnommen.[1]).

Das also war im Grossen und Ganzen das Urteil des Altertums über Timaios. Was lernen wir nun selbst aus seinen Forschungen, d. h. aus dem Materiale, das er zusammengebracht hat? Darüber noch ein paar Worte. Zunächst gilt die Betrachtung der geographisch-ethnographischen Seite der Frage. Lange vor Plinius' berühmter und oft herangezogener Schilderung des Vesuvausbruches lesen wir bei Timaios jene kurze, aber treffliche Schilderung der Epomeoeruption, durch Timaios allein hören wir von den glücklichen Inseln, ihrer Ausbeutung von Seiten Karthagos. Wenn die Ethnologie nicht ansteht, in den iberischen Basken das älteste Volk Europas zu erkennen, so liefert ihr Timaios, wie wir bemerkten, mit seiner Schilderung der merkwürdigen korsischen Couvade, des sardischen und balearischen Stammes hochwichtiges Material. In kraftvoller Rohheit und schrecklicher Wildheit der Sitten tritt uns die Urbevölkerung unseres Erdteils entgegen, die ligurischen Frauen gebären in währender Feldarbeit, die Sarden schlagen ihre alten Eltern tot: Züge, die sich bei den Wilden anderer Weltteile wiederholen. Wenig nur will es bedeuten, dass Timaios in seine Schilderungen alberne Einfälle wie den vom *Σαρδόνιος γέλως* aufgenommen, seiner Darstellung einen moralisirenden Charakter gegeben hat: der Kern ist brauchbar und, was nicht energisch genug betont werden kann, nicht nur für die Philologen von Bedeutung.[2])

Grosses Interesse hat das Bild Italiens, welches wir für den Anfang des dritten Jahrhunderts gewinnen können; der Süden und Kampanien werden vortrefflich, wenn auch nicht ganz ohne Fehler, wie die Fixirung der Seirenusen und der liparischen In-

---

[1]) *Adv. Jovin.* I 309 M. 308 und 310 sind offenbar timäischen Inhaltes, gehen aber auf die pseudoaristotelische Schrift *de matrimonio* zurück. Luebeck: *Hieronymus quos noverit scriptores et ex quibus hauserit* p. 87—90. Ueber Porphyrios bei Hieronymus s. ebenda p. 64—86. vgl. oben S. 48 Anm. 3.

[2]) Vgl. z. B. Peschel: Völkerkunde. 5. Aufl. bearbeitet von A. Kirchhoff S. 32 über die Couvade.

seln zeigt, geschildert, genau die Entfernung der einzelnen Städte angegeben. Weniger bekannt ist Latium und Rom, wo nicht einmal der Tiber genannt wird; nur von der Macht der Stadt hat man eine deutliche Empfindung. In etwas helleres Licht tritt naturgemäss das den Griechen länger bekannte Etrurien, dessen Name — und mit ihm der Italiens — bis zum Arno reicht. Von den Kelten Oberitaliens aber weiss man noch nichts, dehnt Etruriens Herrschaft bis zum Gebirge der »Salpien« aus. Der ganze Norden ist noch in sagenhaftes Dunkel gehüllt; dagegen kennt man den Apennin, wenn auch nicht unter diesem Namen, in seiner Eigenschaft als Wasserscheide der italischen Flüsse.

Holm hat einmal gesagt, es wäre schön, wenn wir die Sagen des Timaios noch hätten. Nun, ich denke, wir besitzen jetzt wieder eine ganz hübsche Menge davon. Was lehren uns diese? An den wenigen Stellen, wo der Schriftsteller von seinem eigensten Standpunkte aus redet, z. B. von Herakles' weissagender Kraft, vom gerechten Aiolos erzählt, wo er seinem Rationalismus Lauf lässt, wenig, viel aber in den weit häufigeren Fällen, wo die Lokalmythen treu wiedergegeben werden. Da haben wir besonders die Heraklessagen, da sehen wir an dem Mythos vom Steine zu Pandosia, wie mit uralt einheimischen Vorstellungen sich griechische Sage verbunden hat.[1])

Von grösster Wichtigkeit sind die Wandersagen, Unteritaliens

[1]) Dazu ein Analogon aus deutscher Sage. Die Brüder Grimm erzählen S. 248. St. 206: „Nicht weit von Altenburg bei dem Dorfe Ehrenberg liegt ein mächtiger Stein, so gross und schwer, dass ihn hundert Pferde nicht fortziehen würden [vgl. Tim. bei *Θαυμ. ἀκ.* 98: *λίθος ἁμαξιαῖος*). Vorzeiten trieb der Teufel sein Spiel damit, indem er ihn auf den Kopf sich legte, damit herumging und ihn als einen Hut trug. Einmal sprach er in Stolz und Hochmut: „wer kann wie ich diesen Stein tragen? selbst der ihn erschaffen, vermags nicht und lässt ihn liegen, wo er liegt!" Da erschien Christus der Herr, nahm den Stein, steckte ihn an seinen kleinen Finger (*ἀφ' ἑνὸς δὲ δακτύλου: Θαυμ. ἀκ.*) und trug ihn davon. Beschämt und gedemüthigt wich der Teufel und liess sich nie wieder an diesem Orte erblicken. Und noch heute sieht man in dem Stein den Eindruck von des Teufels Haupt und von des Herrn Finger." Der Teufel ist hier ein germanischer Gott, den Christus im Glauben des Volks verdrängt. Aehnlich tritt wol auch Herakles an die Stelle eines einheimischen Riesen.

Origines, die sich aus Timaios ergeben. Neuerdings ist uns ja allerdings verboten worden, aus Mythen Kapital für die Geschichte zu gewinnen. Zur Unterstützung seines Vernichtungsurteils über diese Bestrebungen hat Beloch[1]) eine Anzahl Homonymien herausgegriffen, deren Ausbeutung für die Kolonisationsgeschichte allerdings nur Bedenken erregen würde. Ein blindes Gleichsetzen auf Grund zufälliger Namensähnlichkeiten liegt uns hier fern. Aber der Sage können wir nicht entraten, dürfen auch nicht einfach abweisen, was sie uns lehrt, wo Steine, Schädel, Waffen uns nichts lehren wollen. Gleiche oder ähnliche Sagen, an verschiedenen Orten erzählt, lassen fast immer auf Verwandtschaft der erzählenden Völkerstämme schliessen. Das beweisen die kolophonischen Sagen Süditaliens; sie berechtigen uns zu weiteren Schlüssen. Wir sehen dementsprechend, wie asiatische Ionier früh in Süditalien sich festsetzen, aber ihre Gründungen keinen langen Bestand haben: bald[2]) wird Siris von den Achäern zerstört und denselben Feinden erliegen auch ephesische Ansiedler, deren Vorhandensein die Amazonensage andeutet. Neben Kleinasiaten kommen Rhodier unter Tlepolemos, vor allem aber nehmen mittelgriechische Stämme bedeutenden Anteil an der Kolonisation. Stehen diese Sachen auch nicht in den Handbüchern, so kann doch kaum ein Zweifel an ihrer Tatsächlichkeit obwalten. Es ist bekannt, dass Apulien von griechischen Ansiedlern nicht in Besitz genommen wurde. Aber dass der Versuch einmal gemacht worden, liegt klar vor Augen. In seinen Ausführungen über die griechische Völkerwanderung hat Wilamowitz[3]) Anregung zu einer neuen Auffassung der ältesten griechischen Geschichte gegeben, hier wird u. a. darauf hingewiesen, dass der flüchtige Diomedes das Gedächtnis an die Verdrängung der Aitolien bewohnenden Hellenen durch die Einwanderer bewahrt. Diomedes wendet sich über Kerkyra nach Italien, aber es glückt ihm nicht; König Daunos tötet ihn und seine Volksgenossen, die ihm folgten: das bedeutet nichts anderes, als dass die Aitoler nach Kerkyra entweichen, von da sich Italien

[1]) Rh. Mus. XXXXV 563—565.
[2]) *Principio originum:* Trogus XX 2, 3.
[3]) Euripides' Herakles I 258 ff.

zuwenden, dort aber bald die Italiker einwandern und die Griechen vernichten. Lange noch hat dieser Mythos eine gewisse Bedeutung gehabt: wie man den Spartaner Dorieus zum Zuge gegen die Elymer mit dem Hinweise auf seinen Ahnherrn Herakles, den Bezwinger des Eryx, verlockte, so erzählte man andererseits vor Brundisium dem Epiroten Alexander warnend vom Ausgange der Aitoler.

Iapygien hat sich schon eher griechischem Wesen erschlossen. Einwanderung von Illyrien her hat Helbig erwiesen. Aber wir können, denk' ich, hier noch eine Ergänzung erbringen. Nach Antiochos (Strab. 279) werden die Parthenier von den Barbaren und den vorher schon anwesenden Kretern in Empfang genommen. Diese Kreter stammten eigentlich aus Sicilien, wohin sie unter Minos gekommen sind. Später wanderten dann einzelne am adriatischen Meere entlang bis zur makedonischen Bottiaia. Im Anschlusse daran, aber kaum mehr aus derselben, sondern anderer Quelle, d. h. also Poseidonios-Timaios [1]), erzählt nun Strabon, die Iapygier hiessen so von Iapyx, dem Sohne des Daidalos und einer kretischen Mutter. — Was kann nun diese Sage bedeuten?

Dass Kreter einmal nach dem Westen gekommen sind, ist nicht zweifelhaft. Sie nahmen an der Gründung Gelas Theil (Thuk. VI 4), von Minoa, das zudem Herodot (V 46) für eine selinuntische Kolonie hielt, oder Engyon [2]) ganz zu schweigen. Eine Anzahl von Zeugen bestätigt das Erscheinen der Kreter in Iapygien, unter diesen hilft die obige Strabonstelle uns verhältnismässig am besten zur Aufklärung des Sachverhaltes. [3]) Wer waren

---

[1]) Das beweist mir die oben angeführte Uebereinstimmung mit varronischer Tradition.

[2]) Der Lage nach unbekannt; denn das jetzige Gangi wird doch nur vermutungsweise mit Engyon gleichgesetzt.

[3]) Herodot VII 169—171. Strab. 282 vgl. Aristoteles in der *Βοττιαίων πολιτεία* (Plut. *Thes.* 16) s. dazu Höck: Kreta II 386. Steph. Byz. s. v. *Βιεννος* über das kretische *Ὑδροῦς*. Schol. *Aen.* III 332. Sallentinische Kreter bei Strabon 281. Konon XXV, wo meiner Meinung nach Höfer (Konon p. 75—77) mit Unrecht Ephoros erkennen will. Varro bei Probus ad *Buc.* 6, 31. Schol. *Lucan.* II 609.

diese Kreter, welches Stammes, Dorer oder ältere Bevölkerung, was zwang sie zur Auswanderung?

Iapyx ist Daidalos' Sohn von einer Kreterin. Wo Daidalos' kretische Abenteuer genannt werden, erscheint auch Minos. Minos ist der Urheber der kretischen Gesetze, d. h. der auf Kretas Boden herrschenden dorischen Eunomie, von hier holt Lykurg sich Instruktion, wie die Sage will. Und hier hat sie ein rechtes Gefühl geleitet, denn dass Kreta vor der Peloponnes dorisirt wurde, wird hoffentlich, wenn Wilamowitz' Ideen noch eingehendere Würdigung erfahren haben, Gemeingut aller Forschenden werden.[1]) Ist nun Minos der mythische Autor urdorischer Einrichtungen, so ist er eben selbst Dorer. Die Odyssee nennt bekanntlich auf Kreta Dorer, nennt Knossos Minos' Herrschersitz (τ 175—179). Früher aber hiess die Stadt Kairatos (Strab. 476. Apollodor) d. h. vor der dorischen Einwanderung, also ist Knossos eine dorische Stadt. Minos herrscht *ἐννέωρος*: damit hat man schon längst die bekannte Plutarchstelle (*Agis* 11) zusammengehalten, der zufolge die Ephoren alle neun Jahre nach Sternschnuppen spähten und, wenn solche sich zeigten, die Könige zur Verantwortung zogen. Wie man nun auch das Wort *ἐννέωρος* übersetzen mag, sicher liegt hier die Bezeichnung eines altdorischen Brauches vor. Mithin muss Minos als Dorer gelten, wer von ihm vertrieben wird, ist dann nicht Dorer. So gehört denn Daidalos, den nur attische Eitelkeit zum Athener gestempelt hat, zur hellenischen Urbevölkerung der Insel. Freilich lässt sich sein schwankendes Bild nicht festhalten, das seines Sohnes Iapyx schon eher. Die vertriebenen Hellenen wandern aus dorthin, wo auch der flüchtende Diomedes ein neues Heim gefunden, nach Süditalien. Sie vermischen sich mit Illyriern, und die vereinigten Völker bilden hier eine neue helleno-barbarische Nation, »ungriechisch, aber zum Griechentum vorherbestimmt«, wie Mommsen

[1]) Wilamowitz hat selbst den Weg vorgezeichnet. Da gilt es vor allem, den ersten messenischen Krieg in seiner richtigen Bedeutung nicht als Bruderkrieg, sondern als Kampf der Spartiaten gegen die arkadischen und pylischen Hellenen zu erkennen. In diesem Zusammenhange muss auch die Besiedlung Tarents betrachtet und dies Problem in anderer Weise als bisher gelöst werden.

sagt. Als nun später dorische Kreter auf Sicilien landeten, setzte man die alte Kunde von der kretischen Besiedlung Iapygiens mit der neuen Kolonie in Verbindung. Auf Sicilien gab es nun allerhand Wunderwerke, die hatte natürlich Daidalos gemacht. Minos war ihm gefolgt und dann ermordet, Kreter in Iapygien wurden nun auf Minos' Kriegszug zurückgeführt.[1]) Dass in Iapygien aber wirklich ein solches Völkergemisch bestand, zeigt noch die späte und sehr kontaminirte varronische Sage (Prob. ad *Buc.* 6, 31), die Idomeneus bei den Illyriern landen und im Verein mit diesen und schweifenden Lokrern nach Italien gelangen liess.[1])

Ich nannte oben mittelgriechische Stämme als Einwanderer und führte bisher nur die hellenischen Bewohner Aitoliens an. Auf gleich frühe Besiedlung durch die Phoker deutet die Epeiossage von Lagaria, die Gründung Temesas. Ebenso unbedeutend in historischer Zeit und darum ebenso alten Datums waren Makalla und Petelia, Gründungen der ötäischen Dorer, die hierher ihre Philoktetsage brachten. Mit Recht hat Wilamowitz darauf hingewiesen, wie durch die Achäer, jenen in ihrem Volkstume schwer erkennbaren Stamm, der Herakleskult nach Italien gekommen sei, wie derselbe aber auch von anderer Seite, durch die Verehrer des ötäischen Philoktet, hätte eindringen können. Ich möchte mich hier mehr für die erste Annahme entscheiden. Wir kennen die kolophonische Sage vom Seherwettkampf. Es ist durchaus unwahrscheinlich, dass Siris' Bewohner, so lange sie unabhängig waren, für Mopsos Herakles einsetzten und ihn die Rolle des Gefoppten spielen liessen: der ist erst später eingefügt. Wann aber war dies? Offenbar, als die Achäer Siris vernichtet hatten. Aus der Sage von dem plump dreinfahrenden gefoppten Heros, der gleich mit Keulenschlägen den Spass des Kalchas vergilt, spricht der Spott eines feineren Volkes über seine rohen Besieger, die sich ja auch nicht gescheut hatten, frevle Tempelverletzuug zu üben.

Dies eine Probe dessen, was sich ohne Phantasie und Deutelei den Sagen abgewinnen lässt. Andere werden anderes, besseres

---

[1]) Dass Varro auch die andere bei Strabon erhaltene Form der Sage gekannt hat, ist oben bemerkt worden.

finden. Wir haben gesehen, welch' wichtige Persönlichkeit wir in Timaios vor uns haben, welchen Einfluss er einst geübt, was er noch heute für den Forscher bedeutet. Es ist Zeit, dass dieser Darstellung das Bild eines besseren Mannes, eines vielseitigeren Geistes, des Poseidonios folge. Nach der geographischen Seite hin hoffe ich für eine solche notwendige Arbeit eine Anzahl Vorstudien erledigt zu haben.

Sachregister.

[1]) Ich bedauere, dass mir die Dissertation von E. Samter: *Quaestiones Varronianae*. Berl. 1891 zu spät bekannt geworden ist. Viele meiner Vermutungen sah ich hier zu meiner Freude bestätigt, anderes, wie die Uebereinstimmung Strabons mit Varros Excerptoren (p. 81—83) glaube ich richtiger erklärt zu haben.

Register der Timaiosexcerpte

in der Ausgabe (p. 103—171).

Stellenregister.

[1]) S. 59 ff. habe ich Diod. IV 76. 77 auf Timaios zurückzuführen versucht. Eine freundliche Mitteilung von Prof. Wilamowitz, der mich auf Apollodor III 15, 8—9 aufmerksam machte, hat mir den Glauben an meine Ansicht etwas benommen, und so wird wol auch hier das Handbuch vorliegen. In der Ausgabe S. 112 ist durch einen Stern vor dem Texte die Modificirung meiner Anschauung ausgedrückt worden.

[1]) Die vortreffliche Dissertation von H. Joachim: *De Theophrasti libris περὶ ζῴων*. Bonn 1892 verbreitet sich ebenfalls (p. 13–23) über Timaios und seine Benutzung im Wunderbuche. Ich habe die Schrift mit grösstem Interesse gelesen, verwerten konnte ich sie leider nicht mehr.

[1]) Ich bedauere, dass mir die Dissertation von E. Samter: *Quaestiones Varronianae*. Berl. 1891 zu spät bekannt geworden ist. Viele meiner Vermutungen sah ich hier zu meiner Freude bestätigt, anderes, wie die Uebereinstimmung Strabons mit Varros Excerptoren (p. 81—83) glaube ich richtiger erklärt zu haben.

Register der Timaiosexcerpte

in der Ausgabe (p. 103—171).

Stellenregister.

[1]) S. 59 ff. habe ich Diod. IV 76. 77 auf Timaios zurückzuführen versucht. Eine freundliche Mitteilung von Prof. Wilamowitz, der mich auf Apollodor III 15, 8—9 aufmerksam machte, hat mir den Glauben an meine Ansicht etwas benommen, und so wird wol auch hier das Handbuch vorliegen. In der Ausgabe S. 112 ist durch einen Stern vor dem Texte die Modificirung meiner Anschauung ausgedrückt worden.

[1]) Die vortreffliche Dissertation von H. Joachim: *De Theophrasti libris περὶ ζῴων*. Bonn 1892 verbreitet sich ebenfalls (p. 13–23) über Timaios und seine Benutzung im Wunderbuche. Ich habe die Schrift mit grösstem Interesse gelesen, verwerten konnte ich sie leider nicht mehr.

Druck von G. Bernstein in Berlin SW. 12.

Berichtigungen.

S. 39 v. 1244 lies: *πάντ'*. — S. 44 Anm. 1 l.: Romus. — S. 47 Zeile 12 v. o. l.: Fehlen. — S. 55 Z. 8 v. u. l.: *θαυμάσια*. — S. 81 Z. 5 v. o. fehlt nach Pyrene: (III 420 ff.). — S. 111 unten zu Z. 7 fehlt: deleto quod sequitur *φασι*. — S. 120 Z. 10 fehlt am Rande: 114. — Ebenda Z. 26 nach IVSTIN: IV. — S. 123 unten zu Z. 17 l. *πρὸς*. — S. 131 unten für 31 l. 32. — S. 137 Z. 19 l. *ΘΑΥΜ*. — S. 141 unten zu Z. 22 füge hinzu: cf. Anthol. Pal. IX 584, 7. — S. 160 muss die Zahl V 22, 1 (nicht V 22, 5) neben Z. 21 stehen. — S. 171 Z. 28 l. LA.

Didyme
Lipara
Hiera Hephaistu
Aitne
Agyrion
Palikoi
Leontinoi
Pachynon
Gaudos
Melite